LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
1 Février 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2101 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԲԱՐՈՍԱԿԱՆ

Երեք մանր լուրեր, մէկը միւսէն աւելի վրդովիչ։ Երեքն ալ՝ միեւնոյն օրուան մէջ եւ միեւնոյն առիթով։

1.— Ներգաղթի Ե. կարաւանը Պուրկազէն ճամբայ ելած ատեն, Գուլկարահայ Գթութեան Խաչի Շրջ. վարչութիւնը երկու քիլօ քինին կ'ուզէ նուիրել։

Ներգաղթի լիազօրը կը մերժէ։

2.— Գթութեան Խաչի Պուրկազի մասնաճիւղը տօնական օրերու առթիւ կօշիկ եւ հանդերձեղէն հաւաքած ըլլալով, կ'ուզէ բաժնել Ցունաստանէն չոգենաւ նստած թշուառներուն։

Լիազօրը կը մերժէ։

3.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուրկազի մասնաճիւղը իր անդամներուն յուծանքով 1250 դպրոցական տետրակներ կ'ուզէ ղրկել Հայաստանի աշակերտներուն։

Լիազօրը (Գ. Գարատաշեան) այս ալ կը մերժէ։

Պատճառ,— արտմահման նուիրատու մարմինները — Գթութեան Խաչ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ, կապեր ունին Հայաստանի «թշնամի» կազմակերպութեան մը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։

Ընթերցողները կը յիշե՞ն արդեօք, որ անցեալ տարի, Երեւան կտրուկ մերժեց նաեւ Ամերիկայի Կ. Խաչին կողմէ ղրկուած հինգ հարիւր տոլարը, միեւնոյն գռեհիկ հոգեբանութեամբ։ (Այս գումարը յատկացուած էր Զանգեզուրի երկրաշարժի զոհերուն)։

Այս առթիւ, պզտիկ պատմութիւն մըն ալ մեր կողմէ։

1915ին, հայաջինջ սարսափներու ամէնէն զարհուրելի շրջանին, երբ հայաշատ բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը պարպուած, աւարի տրուած, ջարդուած էին, Գերմանիայէն Պոլիս հասաւ Տոքթ. Լեփսիուս։

Հազիւ տեղեկացած անհախընթաց արհաւիրքին, Լեփսիուս կը յայտարարէր թէ իրենք, Եւրոպայի մէջ, եղածին մէկ տասներորդն անգամ չեն գիտեր։

Եւ յուսահատ՝ իր բոլոր դիմումներէն ու ձեռնարկներէն, մէկ անմիջական գործ կը տեսնէր,— դրամով, գոյքով, դեղով, անուանով օգնութիւն հասնիլ ողջ մնացողներուն եւ կարելի եղածին չափ շատ մարդ փրկել։

Այդ օրերուն, այս մարդասիրական գործին համար իսկ, անհրաժեշտ էր արտօնութիւն առնել։

Գերմանացի մարդասէրը կը դիմէ ամենազօր էնվէրին եւ արտօնութիւն կը խնդրէ, միջազգային Կարմիր Խաչի միջոցաւ օգնութիւն հասցնելու։

— Ո՛չ եւ ոչ, կը պատասխանէ Թուրքիոյ սպարապետը։ Եթէ կ'ուզէք օգնել, մեզի բերէք դրամը եւ հագուստը, եւ մենք կը բաժնենք։ Միանգամ ընդ միշտ պէտք է Հայերու մտքէն հանել թէ՝ Եւրոպան կայ, Եւրոպացիներ կան եւ իրենց օգնութեան կը հասնին։ Մենք ենք իրենց տէրն ու տիրականը, եւ բացարձակապէս կ'արգիլենք ո՛ր եւ է ուղղակի աջակցութիւն կամ յարաբերութիւն։

Բաղդատեցէք այս պատմութիւնը՝ «կարմիր լաւաշ» հագած Երեւանցիներու քաղաքականութեան հետ։

Անոնք ալ, վճռած ըլլալով միանգամ ընդ միշտ ժողովուրդի մտքէն հանել Դաշնակցութեան գոյութիւնը կամ գործունէութիւնը, կանգ չեն առներ ո՛ր եւ է բարբարոսական միջոցի առջեւ։

Հոգ չէ թէ՝ տուժողը կ'ըլլայ ոչ թէ Դաշնակցութիւնը, այլ անճարը կամ անկարը։

Հարցուցէք բոլոր տեսակի Գարատաշեաններուն եւ Շահվէրտեաններուն թէ՝ Մարքս - Լէնինեան «դիալեքտիկա»ն բան մը չահեցա՞ւ, երբ կիսամերկ թշուառներ զրկուեցան հագուստէ՝ այս ձիւն - ձմրան, կամ երկու քիլօ քինինը եւ 1250 տետրակները չհասան Երեւան, — գոնէ իբրեւ մխիթարութիւն գիւղի մը։

Կրնա՞ն պատասխանել։ Ունի՞ն ո՛ր եւ է չքմեղանք, որ վայել ըլլայ մարդ - արարածին։

Հարցնելն իսկ միամտութիւն կ'ենթադրէ։

Աւելի քան տասը տարի ափրարար իշխելէ յետոյ, անոնք տակաւին սարսափն ունին Դաշնակցութեան հմայքին։

Եւ այդ մտավախութեամբ, չեն հանդուրժեր որ, Հայաստանի ժողովուրդը ո՛ր եւ է բարի բան լսէ Դաշնակցութեան մասին։

«Թունկդ, մոմդ քեզի» — ըսել կ'ուզեն Երեւանցիները։

Բայց, այնքան ձախաւեր շարժումներ ունին, որ ամէնէն առաջ իրենք ծիծաղելի կը դառնան։

Դէթ էնվէրին չափ խելք ունենային եւ Գթութեան Խաչին կամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին ձեռքէն առնելով, իրենք բաժնէին հագուստը, քինինը կամ դպրոցական տետրակները։

Ի՞նչ կիրք է այս։ Ի՞նչ ատելութիւն եւ սարսափ, յետին թշուառ եղբայրական աջակցութենէ զրկելու աստիճան...

Ի՞նչ խօսուն եւ երգեցիկ չարժանկար՝ հոգեկան թշուառութեան։

Մեր մէջ կան մարդիկ որ բերանաբաց կը ծափահարեն այս ոճրագոյն խեղկատակութիւնները։

Ապրի՛ն անոնք ալ, Երեւանի բոլոր չինովնիկներուն հետ։

Իսկ մեզի համար, այս գռեհիկ արարքները պէտք է դառնան խթան՝ աւելի քան երբեք ուժ տալու մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարին։

Եթէ Երեւանը պէտք չունի մեր աջակցութեան, ինչքա՛ն թշուառ գաղթականներ կան որ աչք եւ ականջ կտրած՝ եղբայրական ձեռքերու կը սպասեն։

Մերժելով Դաշնակցութեան կամ անոր հետ կապուած ո՛ր եւ է մարմնի աջակցութիւնը, անոնք, այդ հասարակ չինովնիկները անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն ոչ միայն իրենց բարբարոսութիւնը, այլ եւ իրենց մերկապարանոց սնանկութիւնը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ

Բաւական բան գրուեցաւ Գ. Գ. Կիւլպէնկեանի նուէրի մասին։ Այսպայ հերքեց։

Նականը տուած կամ չտուած ըլլալը չէ։ Այլ՝ տալու մասին գոյութիւն ունեցող տրամադրութիւնը, եւ, երկրորդ, Կիւլպէնկեանի մը կողմէ այդ նուէրին քաղաքական կողմը։ Ըսեմ, անմիջապէս որ, ծիծաղելիքը որ եւ է պատճառ չունէր նման լուր մը տալու, եթէ իրական չըլլար։ Գ. Գ. Կիւլպէնկեան ինչո՞ւ չհերքեց ոչ միայն անձամբ, այլ եւ՝ օտար մամուլին մէջ։ Ազգային արժանապատուութեան տէր ո եւ է մարդ իրար պիտի անցնէր ու հերքէր։ Մեր Կրեսոսը քար լռութիւն պահեց։ Իր ա՛յս լռութիւնն է, որ, ըստ իս, համարժէք է տուած ըլլալու։ Ինք տուեր է ու Քէրիման հանըմ ստացեր է՝ անիկա առարկայական կողմն է։

Գաղթաշխարհի բոլոր հայերէն թերթերը արտատպեցին լուրը եւ համոզում գոյացաւ թէ բան մը եղեր է։

Իսկ օտարներու՞ մէջ։

Քարիւղի իշխանը ո՞վ չի ճանչնար։ Ու կը բաւէ որ Ամերիկայի կամ Անգլիոյ մէջ այս կամ այն թուրք դեսպանը քանի մը թերթերու մէջ գրել տայ.

— « Հայազգի մեծահարուստ Գ. Կիւլպէնկեան 10,000 ոսկինոց նուէր մը տուած է Թուրքիոյ գեղեցկուհիին»։

Այս պզտիկ լուրը պաղ ջուր չի՞ լեցներ մեր տարիներու քարոզչութեան վրայ։ Ու որ եւ է Ամերիկացի չի՞ համոզուիր թէ՝ Թուրքը իրապէս արժանաւոր մարդ դարձած է, քանի որ անուանի Հայ մը իսկ — որուն ցեղը կոտոր կոտոր է եղած կ'ըսէին — մեծ նուէր մըն է տուած...։

Քաղաքական նման վտանգ մը չէ՞ նաեւ մեր այս կամ այն կուսակցութեան «սիրալիր ըլլանք»ը եւ «հաշտուինք»ը։

Մի՛ գրէք դէմ՝ եթէ սխալ կը նկատէք։ Բայց ի՞նչպէս կը յանդգնիք հակառակը ըսելու, բոլորովին ուժ տալով օտարներու թրքասիրութեան։

Վ.

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ, տիրող գործազրկութեան եւ թշուառութեան հետեւանքով, խնամատարական մարմին մը կազմուած է Պէյրութի մէջ։

Խնամատարութիւնը իր առաջին ժողովին մէջ կազմած է գործադիր յանձնախումբ մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պատրաստել ծրագիր մը։ Խնամատարական մարմինը սկզբունքով ընդունած է որ իր ամբողջ ճիգն ու աշխատանքները բափէ գործ հայթայթելու եւ ոչ թէ նըպաստ բաժնելու։

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ Տիմիթրի Թրայքով անուն Մակեդոնացի մը երեք գնդակ պարպեց Միխայլովի խմբակէն Կէօրկիէվի դէմ, որ ողնայարէն զարնուելով մեռաւ։ Մարդասպանը չձերբակալուեցաւ, բայց ծանօթ է եւ այս սպանութիւնը կատարած է իբրեւ վրէժ համայնավար երեսփոխան Թրայքովի սպանութեան, որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու։ Թրայքով իր ազգականն էր։

ԱՆՕԹԻՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Անօթիներու խումբ բազմութիւն մը, բաղկացած երկրագործներէ եւ Պէտէվիններէ, Հալէպ իջած է, ու ցրուելով թաղերու մէջ, աւերակներու, խանութներու եւ խաներու մէջ ապաստանելով, դանէ դուռ կը մուրայ։

Բարեսէր մարդիկ օգնութեան կը հասնին այս թշուառներուն, թէ նըպաստ հաւաքելով, եւ թէ հաց բաշխելով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՂԵՏԱԼԻ ՀՐԴԵՀ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

4000 ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ

Բարեգործականի Պէյրութի մասնաճիւղէն երէկ առտու Փարիզի կեդրոնը հասած հեռագիր մը տխուր դժբախտութիւն մը կը հաղորդէ։

Գիշերը մեծ հրդեհ մը ծագած է Պէյրութի քէմփին մէջ եւ աննախընթաց արագութեամբ տարածուելով հրոյ ճարակ եղած են եկեղեցին, վարժարանը եւ 750 տնակներ։

Չորս հազար գաղթականներ անպատսպար եւ չփոթ վիճակի մատնուած են։ Թշուառութիւնը անսահման է, մանաւանդ այս օդերու աննպաստ պայմաններուն մէջ։ Անմիջական եւ կարեւոր օգնութիւն կը խնդրուի։

Բարեգործականի կեդրոնը հեռագրով օգնութիւն ղրկած է։

ՀԻԹԼԷՐԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ՅՈՅՑԵՐ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Ինչ որ երազ էր երէկ, դարձած է իրականութիւն։

Հիթլէր, որուն համար կ'ըսէին թէ ջղային տագնապի մը մատնուած է եւ հիւանդանոց պիտի փոխադրուի, մէկ օրէն միւսը դարձաւ վարչապետ Գերմանիոյ։ Այս ծրագիրը յաջողցուց նոյն ինքն Ֆոն Փափէն, նախորդ վարչապետը, յանձն առնելով իբր փոխանորդ ծառայել Հիթլէրի նախագահութեան տակ։

Բոլոր թերթերը պատմական օր մը կը կոչեն յունուար 30ը, բաղդատելով 1914 օգոստոսի դէպքերուն հետ։

Հիթլէրի հետ, Գերմանիոյ կառավարութեան գլուխ բարձրացած են իր փոխանորդը, Ֆրիք, իբրեւ Ներքին նախարար, իսկ անպաշտօն նախարար նշանակուած է իր միւս գլխաւոր աջակիցը, Կէօրինկ, որ միեւնոյն ատեն Բայխստագին նախագահն է։ Արտաքին գործերու նախարար կը մնայ Ֆոն Նէօրաթ։ Դահլիճին մէջ մտած են նաեւ Հիւկէնպէրկ, ազգայնականներուն պետը, եւ Ֆրանց Սէլտէ, պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու վարիչը։ Մէկ խօսքով, կազմուած է թունդ ազգայնական դահլիճ մը։

Նոր դահլիճին կազմութիւնը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց մասնաւորապէս Պերլինի մէջ։ Հիթլէրականներն ու ազգայնականները թափօրներ կազմեցին ջահագնացութեամբ։ Անհամար բազմութիւն մը խափանած էր փողոցներու անցուդարձը։ Ամէն տեղ կը թնդային «Գերմանիա ամէն բանէ վեր» եւ հիթլէրական քայլերգը։ Բազմութիւնը խռնուեցաւ նախագահական պալատին առջեւ եւ արտորընդատ ծափերու մէջ պատուհաններէն երեւցան Հինտէնպուրկն ու Հիթլէրը։ Բազմութիւնը կ'որոտար, կը ճչար, կ'երգէր։ Յոյցերը մինչեւ լոյս շարունակուեցան բոլոր քաղաքներուն մէջ։

Տակաւին պատրաստ չէ կառավարութեան ծրագիրը. բայց որոշ կ'երեւայ թէ Հիթլէր պիտի զգուշանայ յախուռն ծրագիրներէ, մինչեւ որ ամրացնէ իր դիրքը։ Հակառակ իր անակնկալ յաջողութեան, իր շուրջն ունի զօրաւոր հակառակորդներ, որոնք թոյլ չպիտի տան մարզանքներ կատարել։

∴ Տարակոյս չկայ թէ շարք մը վիճումներ եղած են Հիթլէրի, բայց ան չէ յաջողած ձեռք անցընել պատերազմական եւ հաղորդակցութեանց նախարարութիւնները։ Բանակէն եւ ոստիկանութենէն անկախաբար, Հիթլէր իր տրամադրութեան տակ ունի 300,000 հաւատարիմներ, իսկ պողպատեայ Սաղաւարտակիրները՝ 600,000 հոգի։

Հիթլէր յայտնապէս թշնամի է Ֆրանսայի եւ յաճախ կը յայտարարէր թէ երբ իշխանութեան գլուխ անցնի, առաջին գործը պիտի ըլլայ զինակցութիւն մը կնքել Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հետ, ընդդէմ Ֆրանսայի։

∴ Պերլինի սակարանին մէջ զգալի բարձրացում ունեցան գերմանական արժեթուղթերը, երբ լուր տարածուեցաւ թէ Հիթլէր վարչապետութեան կոչուած է։

∴ Հիթլէրի վարչապետութեան բարձրացումը տաժանելի տպաւորութիւն գործեց Պելկրատի մէջ։ Մամուլը մտահոգ է, նկատելով որ հին, կայսերական Գերմանիան կը կազմակերպուի հետզհետէ, կը սպառազինուի եւ չի ճանչնար իր յանձնառութիւնները։

Իտալիոյ մէջ մեծ խանդավառութիւն պատճառեց Գերմանիոյ նոր կառավարութեան կազմութիւնը, որ հարուած մը կը նկատուի ընկերվարութեան դէմ։ Թերթ մը կը գրէ. — «Այն մարդիկը որ իշխանութեան գլուխ կուգան վարչապետ Հիթլէրի հետ, օրինաւոր ներկայացուցիչներն են երիտասարդ Գերմանիոյ, անոր որ վճռած է արժեցնել իր ապրելու իրաւունքը, միւս բոլոր ազգերուն հետ հաւասար գծի վրայ»։

Աւստրիական թերթ մը գրել կուտայ թէ Հիթլէրի անուանումը պատերազմի յայտարարութիւն մըն է հանրապետական Գերմանիոյ դէմ։ «Ամէն բան կրնայ ըլլալ այսուհետեւ,— քաոս, դիկտատուրա, քաղաքացիական պատերազմ կամ հաշտ համակերպում։ Գերմանիան կը գտնուի ճակատագրական անկիւնադարձի մը առջեւ»։

Տալատիէ կազմեց նոր դահլիճը

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, արմատական - ընկերվարական Գ. Տալատիէ յաջողեցաւ կազմել Ֆրանսայի նոր դահլիճը։

Վարչապետը հինգ աթոռ խոստացած էր ընկերվարականներուն, որոնք նախ հաւանութիւն յայտնեցին, բայց յետոյ ծանօթանալով քաղաքական ծրագրին, մերժեցին։

Նոր դահլիճին մէջ, Գ. Տալատիէ ստանձնած է վարչապետութիւնը եւ պատերազմական նախարարութիւնը։ Ելմտական նախարարն է՝ Գ. Ժօռժ Պօնէ, որ նախապէս ալ վարած է այդ պաշտօնը. արտաքին նախարար՝ Գ. Փոլ Պոնքուր, ծովային՝ Գ. Լէյկ եւն.։

∴ Երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութիւնը 17ի դէմ 64 ձայնով հաւանած էր մասնակցելու նոր դահլիճին։ (Ընկերվարականները 129 երեսփոխան ունին, բայց այս խորհրդակցութեան ներկայ էին միայն 90 երեսփոխաններ)։ Այս հաւանութիւնը տրուած էր միայն սկզբունքով, քանի որ Գ. Տալատիէ անմիջական պատասխան կը պահանջէր։ Յետոյ երեք անգամ տեսակցութիւններ տեղի ունեցան վարչապետին հետ, եւ երեւան եկաւ որ կարելի չէ համաձայնիլ քաղաքական ծրագրի մասին։ Ընկերվարականները մասնաւորապէս կը պահանջէին կրճատումներ կատարել զինուորական ելմտացոյցին մէջ, մինչ Գ. Տալատիէ անընդունելի կը նկատէր այդ, ներկայ պարագաներուն մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Առեւտրականներու բողոքը տուրքերու ծանրութեան դէմ

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՑՈՅՑԵՐ

Երկուշաբթի օր երկու կարեւոր ցոյցեր տեղի ունեցան Փարիզի երկու խոշոր սրահներուն, Վակրամի եւ Պիւլիէի մէջ։ Առաջին ցոյցը կազմակերպած էր Ֆրանսայի առեւտուրի եւ ճարտարագործութեանց դաշնակցութիւնը։ Ֆրանսայի բոլոր մասերէն պատուիրակներ եկած էին։ Աւելի քան 6000 ունկնդիրներ խռնուած էին սրահին մէջ։ Գլխաւոր ատենախօսը յայտարարեց.

— Վեց ամիսէ ի վեր կը պատրաստուինք յարատեւ աշխատանքով եւ վճռական կամքով։ Երկիրը վտանգի մէջ տապլտելնք, այլ երկրին կենսական է։ Մենք խաղամ շահեր չէ որ կը հեշտենք։ Փարիզեան շրջանին մէջ, 1931ին առեւտրականներուն եւ գործարանատէրներու կողմէ վճարուած տուրքերու միջինը եթէ բաղդատենք 1914ի հետ, ահռելի համեմատութիւն մը կը գտնենք. — հարիւր անգամ աւելի քան 1914ին, երբ ելմտացոյցին համեմատութիւնն էր 10, իսկ դրամին յայտարարը՝ 5։ Գործառնութեանց անկումը անհաւատալի չափերու հասաւ 1932ին, բաղդատելով 1929ի հետ։ Ընդհանուր ծախքերու բոլոր կարելի կրճատումներն եղան եւ պաշտօնէութեան թոշակը հարիւրին 15—30 համեմատութեամբ զեղչուեցաւ։ Ընդհանուր ծախքերու յաւելումը հասած է հարիւրին 85ի, երեք տարուան ընթացքին։ Կօշիկի գործին մէջ այդ համեմատութիւնը հարիւրին 10.35 էր 1929ին, եւ 32ի բարձրացաւ 1932ին։ Մանր երկաթեղէններու գործին մէջ՝ 20էն բարձրացաւ 30ի եւայլն։

Ատենախօսը բողոքեց նաեւ շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելու ծրագրին դէմ։ Յետոյ, դիտել տուաւ թէ Ֆրանսայի մէջ կան տասը միլիոն հարկատուներ, իսկ 8 միլիոն հոգի ազատ կացուցուած են եւ տուրքերը կը վճարէ փոքրամասնութիւն մը։

Ո՞Վ Է ՀԻԹԼԷՐ

Ատոլֆ Հիթլէր, Գերմանիոյ նոր վարչապետը, ծնած է 1889ին, Աւստրիոյ մէջ։ Ուսումը առած է Վիեննայի մէջ։ Միւնիխ կը բնակէր 1912էն ի վեր, երբ ծագեցաւ պատերազմը։ Հիթլէր կամաւոր գրուեցաւ գերմանական զօրագունդի մը մէջ եւ կռուեցաւ արեւմտեան ճակատին վրայ։ Երկաթեայ խաչի պատուանշանը ստացաւ իր քաջագործութեանց համար, բայց 1918ին ճակատէն հեռացաւ, թունաւորուած ըլլալով հեղձուցիչ կազերէն։ 1918 նոյեմբերի յեղափոխութեան ատեն հիւանդանոցն էր։ Քանի մը շաբաթ յետոյ, Միւնիխ վերադառնալով, կը մարտնչէր Քիւրթ Այզների յեղափոխական կառավարութեան դէմ։

Այդ օրէն ասդին, Հիթլէր ամբողջովին քաղաքականութեան նուիրուեցաւ։ 1923ին, Միւնիխի մէջ սարքած դաւադրութեան հետեւանքով ձերբակալուեցաւ եւ դատապարտուեցաւ 5 տարի բերդարգելութեան, բայց նորման արժանացաւ մէկ տարի յետոյ։ 1929էն ի վեր է որ, Եունկի ծրագրին դէմ մղած պայքարէն յետոյ, Հիթլէրի հիմնած կուսակցութիւնը սկսաւ ծաւալիլ։ 1930ին արդէն ընտրական մեծ յաջողութիւններ շահած էր։ 1932ին Հիթլէր հանրապետութեան նախագահութեան թեկնածու էր Հինտէնպուրկի դէմ։

Ուշագրաւ պարագայ մը եւս, — հազիւ մէկ տարի կայ որ Գերմանիոյ նոր վարչապետը գերմանական հպատակ դարձաւ։

ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ ՊՈԼԻՍ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

Պօղազլեանի գիւղերէն (Եոզկատ) 50 — 60 գաղթականներ կը պատրաստուին գալու Պոլիս, ինչպէս տեղեկացուցած են Պոլսոյ իրենց հայրենակիցներուն։ Ազգ. Խնամատարութեան կողմէ յորդոր եղած է որ մնան իրենց տեղը։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը յիշուի թէ, քանի մը տարի առաջ, Թուրքիա վրդովիչ կացութեան մը մէջ էր,— Թրքական ոսկիին անկման վտանգը կար։ Այն ատեն, կարգ մը միջոցներու կարգին, Էնկիւրի հրապարակ դրաւ նաեւ ազգային խնայողութեան գաղափարը։ Գաղափար մը, որ Թուրքիոյ տնտեսական – պետական կեանքին մէջ կոչուած էր անկիւնադարձ մը ստեղծելու։ Ըմէթ փաշա, որ այդ գաղափարը կը դնէր մէջտեղ, տնտեսական ամբողջ քաղաքականութեան մը — տնտեսական ազգային քաղաքականութեան մը— խարիսխ կ'ուզէր ծառայեցնել զայն։ Եւ գաղափարին հետ հրապարակ կուգար արդէն կազմակերպութիւնը՝ (Ազգային Խնայողութեան Ընկերակցութիւնը), որուն յղացողը, ըստ այն ատենի արտայայտութեանց, Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշան էր եղած։

Այդ ընկերակցութիւնըհանրութեան ներկայացնելու առթիւ էր որ Ըմէթ փաշա իր ճառին նիւթ էր ընտրած երկու բառ,— ազգային խնայողութիւն — ու աւելցուցած էր — ազգային խնայողութիւնը՝ ազգային դրամագլուխ է։

Այս յայտարարութեան կամ հրաւէրին մէջ ոչ Փէսի, ոչ ջօղի, ոչ ալ տարի աղմկայարոյց կամ առաջին իսկ ակնարկով ուշադրութիւն գրաւող պարագայ կար։ Այնպէս որ ոչ ոք խօսեցաւ այդ մասին։ Նոյնիսկ, մինչեւ այսօր, Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւններու կարգին ոչ ոք կը յիշէ այս պարագան։

Ինծի կը թուի, սակայն, որ նոր Թուրքիոյ գլխաւոր փոփոխումներէն կամ նոյնիսկ նուաճումներէն մին պէտք է նկատել՝ խնայողութեան ընկերակցութեան անունով մէջտեղ նետուած ու, զինուորական յաղթանակէն վերջ, տնտեսական պետական յաղթանակին ձգտող այս շարժումը։

Օսմանեան կայսրութիւնը ընդհանրապէս, ու թուրք ժողովուրդը մասնաւորապէս՝ սպառող եղած են միշտ։ Եւ սպառած են ոչ միայն իրենց այլեւ օտար հարստութիւնները միանգամայն իրենց երկրի բնական հարստութիւնները թոյլ տուած են որ շահագործեն ուրիշներ։ Աւելի՝ պետականօրէն ենթարկումը արտաքին ուժերու։

Ուրեմն, եթէ այդ ենթարկումը տնտեսական պատճառներ ունէր, Լօզանի դաշնագրային, ու Տումլու Փունարի՝ զինուորական յաղթանակներուն գործը կարելի էր լրացնել միայն մէկ միջոցաւ՝ պետական անկախութիւնը ապահովել ու տեւականացնել՝ նախորդ տնտեսական պայմաններու վերացումով։ Կամ՝ կարճ ըսած՝ զուտ ազգային տնտեսութեան մը ստեղծումով։

Երկաթուղի, հանք, տեղական արդիւնքներու գործածում, ճարտարարուեստ, գործարան եւայլն,— բոլորը այդ հիմնական համեմատաբար փոքր, բայց էութեամբ ամենէն արժէքաւոր ձեռնարկն է, ահա, Մալաթիա – Արղընի գծին շինութիւնը՝ թուրք ազգային դրամագլուխով ու թուրք պետական ու տնտեսական նպատակով (հանքի շահագործում)։

Հազիւ չորս տարի է անցեր այս ընկերակցութեան կազմութեան օրէն ի վեր, եւ արդէն ան երկրին մէջ ունի աւելի քան երեք հարիւր ճիւղեր։ Եւ ամէն տարի, միշտ աւելի ճոխ ծրագրով, ընկերակցութիւնը կը տօնէ խնայողութեան շաբաթը՝ դեկտեմբերի մէջ։

Թերթերը գրեցին այն հանդիսութիւններու մասին, որոնք տեղի ունեցան բազմաթիւ քաղաքներու մէջ։ Թուրքիան, իր պետական, մտաւորական ու վաճառականական ամբողջ կազմերով ոտքի էր։ Ընթացիկ լուրերը կարդալով միայն, մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ թէ յետեղ թմբիրի սովորական արտայայտութիւններու չափազանցուած ու պաշտօնականացած ձեւն է, մանաւանդ որ, Թուրքերը, 1922էն ասդին, աղմուկը եւ մեծխօսիկութիւնը ոչ թէ նորոյթ, այլ սովորոյթ դարձուցեր են...։ Իրականին մէջ, սակայն, եղածը արմատական փոփոխման մը տանող աչքառու քայլեր են։ Փոփոխում՝ թուրք կենցաղին, ընտանեկան ու ազգային տնտեսութեան մէջ։

Ըմէթ փաշա չորս տարի առաջ խօսած իր ճառին մէջ ունէր ուրիշ յատկանշական նախադասութիւն մը «ազգային դրամագլուխ ըսելով չենք հասկնար շատ շահիլ այլ՝ խնայել»։

Այսինքն՝ տնտեսում։ Անհատական, ընտանեկան թէ հասարակական կեանքի մէջ ունենալ հաշուեկշիռ մը, ուր միշտ յաւելում մը պէտք է ըլլայ։ Երբ րոպէ մը մտաբերենք երէկի Թուրքը, որ ամսագլխուն թոշակը չառած ծախսած էր արդէն, ու զայն բաղդատենք առաջադրուած նպատակին գործադրութեան ձգտող այս օրուան Թուրքին հետ՝ անմիջապէս կ'ըմբռնենք թէ իրապէս մեծ յեղաշրջում մը սկսած է առ այժմ ոչ թէ Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին, այլ Թուրքերու տնտեսական ըմբռնումին մէջ։ Իսկ ասիկա, ինչպէս կ'ըսէի, անկիւնադարձ մըն է, արդէն, ու շօշափելի, դրական գործ մը։ Անոր արժէքը աւելի հասկնալի կ'ըլլայ, երբ յիշեմ որ մինչ առաջին տարին դրամատուներու մէջ խնայուած դրամներուն գումարը քանի մը միլիոն ոսկի էր, այսօր հասած է 40 միլիոնի։ Ու պանքային գլխաւոր ազդակներէն մին եղաւ անոր ընդհանրացման։

Ազգային խնայողութեան կապուած են ուրիշ նպատակներ ալ։ Նախ՝ տղոց պարագան։ Անոնք 4—5 տարեկանէն սկսած են իրենց դրամը խնայել եւ մէկտեղել։ Թուրք տղան, ուրեմն, որ երէկ միայն կը ժառանգէր կամ քրտնաջան աշխատանքի մը կը վստահէր իր հասարակ ապրուստը, «Ալլահ քէրիմ տիր» ըսելով, այժմ դեռ պզտիկուց կը սկսի իր դրամագլուխը իր ձեռքով շինելու գաղափարը եւ վարժութիւնը ունենալ։

Երկրորդ, ազգային խնայողութեան ընկերակցութեան տօնակատարութիւններով ու հրատարակութիւններով, երկրի բնակչութիւնը կը տեղեկանայ իր երկրին սա կամ այն վայրի սա կամ այն արտադրութեան։ Կարին եղողը մինչեւ այժմ գիտեր թէ Իզմիրը ինչ կ'արտադրէ, եւ փոխադարձաբար։ Հիմա Տիգրանակերտցին կը սորվեցնեն թէ Կիրասոն լաւ կաղին ունի, պէտք ուտես զայն, ու քու բերդ պէտք ղրկես Սվազ։

Երրորդ, խնայողութեամբ, ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը կը շատնայ։ Ուրեմն, երկիրը իրեն իրեն համար աւելի լայն շուկայ մը կը դառնայ՝ իր բերքը կամ արտադրութիւնը սպառող։

Չորրորդ՝ ան կը ձգտի թուրք տունէն ներս մեծ փոփոխութիւն մը առաջացնել։ Այս տարի Էնկիւրիի մէջ բացուեցաւ կիներու առաջին տնտեսական ցուցահանդէսը։ Հոն ցուցադրուած էին այն բոլոր բաները որոնք կը հետաքրքրեն կինը եւ տանտիկինը։ Այդ ցուցադրումին մէջ հետապնդուած էր երկու նպատակ — ա) տեղական նիւթեր, բ) անհրաժեշտ եւ հնարաւոր, խնայողութեամբ տուն մը տնտեսելու կերպերը։ Այսպէս՝ սնունդին տեսակները՝ իրենց բաղադրութեամբ եւ նախընտրելիները ցոյց տրուած։ Հագուստ – կապուստ, կահ կարասի՝ բոլորովին արդիական – խնայողական ձեւով մը, ձեւով մը որ ամբողջովին կը փոխէ թուրք տան ներսը։ Տղաքը սնուցանելու եւ խնամելու մասին թէքնիք ծանօթութիւններ, միջոցներ, անհրաժեշտ նիւթեր։ Այդ ցուցահանդէսին մէջ թիւերով մատնանշուած է, նաեւ, որ փայտը ամենաթանկ նիւթն է, որ, անոր դէմ, ցոյց տրուած են ուրիշ աւելի աժան կերպեր։ Ասիկա կը ձգտի միանգամայն հետզհետէ արգելք ըլլալ անտառներու փճացման, եւ, երկրորդ, երկրին հանքածուխին աւելի սպառման ուժ տալ։ Ցուցահանդէսին կազմակերպման մէջ գլխաւոր դեր կատարած էր Էնկիւրիի «Ըմէթ փաշա էնսթիթիւթիւն»։ Ասիկա օճախ մըն է, արդէն, ուր կը ջանան խմորել ազգային – պետական ըմբռնումներով ու տնտեսել գիտցող կիներ։ Առաջին տարին ունէր 28 աշակերտուհի։ Բ. տարին ունեցաւ 53, Գ. տարին՝ 40, Դ. տարին՝ 699, իսկ այս տարի ունի 847։ Վերջին երկու տարուան ընթացքին ան կը կառավարուի ամբողջովին թուրք մասնագէտներու կողմէ։ Այս աղջիկները, անգամ մը խմորուած, վաղը պիտի ցրուին երկրին զանազան կողմերը, ուր արդէն իսկ գոյութիւն ունին ազգ. խնայողութեան ընկերակցութեան կողմերը ու, չորս տարիէ ի վեր, խնայողութեան ու ազգային տնտեսութեան գաղափարը՝ զուգէ զանազան, զուգէ մեծ դժուարութիւններով բայց յարատեւ ու անժխտելի արդիւնքներով կը ժողովրդականացնեն։

Ուշագրաւ է նաեւ այն պարագան որ խնայողութեան շաբաթի տօնակատարութեանց մէջ մեծ բաժին ստանձնած են կիները։ Կին մը, օրինակ, Էնկիւրիի կամ Իզմիրի մէջ, հրապարակը, հազարաւորներու ներկայութեան կը խօսի խնայողութեան եւ տեղական ապրանք գործածելու (ինչ որ, իր կարգին, ազգային դրամի խնայողութիւն մը կը նկատեն) մասին։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս 12 տարի առաջ Խալիտէ Խանըմ անկախութեան պայքարի մասին կը ճառէր...։

Արդէն, այս շարժումի յաջողութեան գլխաւոր ազդակը կինն կը նկատեն։ Եւ այդպէս ալ է։ «Ընտանիքէն ներս յեղափոխութիւն» — ահա նշանաբաններէն մին։ Միւնիր Եայրիպէյ, վերեւ յիշուած էնսթիթիւին տնօրէնը, նոյն օրերուն խօսեցաւ ճառ մը ու ըսաւ (զուտ կիներու ներկայութեան). — «ազգ. տնտեսութիւնը՝ ընտանեկան խնայողութեամբ պիտի ըլլայ։ Զայն վարողը կինն է ուրեմն։ Ծրագրով պէտք եւր ապրիլ»։ Համաձայն Եայրի պէյի՝ «այս հողին տէրը ըլլալնիս կրնանք ապացուցանել միայն լաւագոյն կերպով տեղաւորուելով հոս (խնայել ու տիրանալ հողին վրայ— շէնք— ու հողին ներքեւ — հարստութիւններ)։

Անշուշտ, այս բոլորը ջուր չեն հոսեցներ մէկ օրէն միւսը՝ ինչպէս ըսաւ Մովաֆա։ Բայց կ'արծարծեն, կը խմորեն, կը մղեն, կը վարժեցնեն ու, տարունդ մը վերջ, արդէն իսկ կը փոխեն ապրելակերպ մը։

Իր այդ ծրագրին մէջ Էնկիւրի շատ յամառ հետեւողութեամբ մը կը քալէ։ Որովհետեւ, թուրք ժողովուրդը մինչեւ այժմ ծայրայեղօրէն շռայլ է ու զուրկ տնտեսական որ եւ է հասկացողութենէ, հետեւաբար, պէտք է արմատական ու յարատեւ ըլլալ։ Եւ, երկրորդ, որովհետեւ այդ ծրագիրը ազգային – պետական արդէն իսկ սկսուած ու մեծ գումարներու կարօտող քաղաքականութեան մը հիմք կ'ուզէ ծառայեցնել։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Լ. ՇԱՆԹԻ «ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»Ը

Գրական Ակումբի 5րդ տարուան 5 եւ 6րդ գրական երեկոները նուիրուած էին Լ. Շանթի «Օշին Պայլ»ի վերլուծման։ Սովորականէն աւելի էր ունկնդիրներու թիւը։ Օրուան դասախօսն էր Գ. Կարօ Սասունի։

Նախագահը, Գ. Ռ. Բերբերեան բանալով հաւաքոյթը, յարգանքի խօսք արտասանեց Լ. Շանթի հասցէին՝ որ ահա ճիշդ 43 տարի է կը ծառայէ հայ գրականութեան։ Ազնուական մարդ մըն է որ միեւնոյն ատեն մեծ սիրով ստանձնած է դաստիարակի տաժանելի եւ տաղտկալի ասպարէզը։ Գիտենք թէ ի՛նչ ըսել է հայ իրականութեան մէջ ուսուցիչի պաշտօնը, բայց առով հանդերձ Լ. Շանթ ամէն տարի կ'արտադրէ իրարմէ արժէքաւոր գեղարուեստական գործեր։

Ան, հայ գրականութենէն ներս մուտք գործեց բանաստեղծութիւններու պզտիկ հաւաքածոյով մը 1890ին։ Յաջորդաբար հրատարակեց հետեւեալ վէպերը, — 1892ին՝ «Լերան Աղջիկը», դարձեալ նոյն տարին՝ «Երազ Օրեր»ը։ 1894ին՝ «Դուրսեցիները», 1896ին՝ «Վերժին»։ Ետոյ «Դարձը», «Դերասանուհին», «Կինը» եւայլն։

1905ին սկսաւ թատերախաղեր արտադրել, 1905—1908ին տուաւ «Ուրիշին համար» եւ «Ճամբուն վրայ»ն։ 1912ին «Հին Աստուածներ»ը։ 1914ին՝ «Կայսրը»։ «Շղթայուածը»՝ 1918ին։ «Ինկած բերդի իշխանուհին» 1922ին, իսկ տասը տարի վերջ ալ ահա «Օշին Պայլ»ը։

Լ. Շանթ իր գրականութեամբ շօշափած է այլազան եւ բարդ հոգեկան վիճակներ, բայց իր հերոսներուն մօտ իբրեւ հիմնական տարր կը գտնենք մտքի եւ սրտի պայքարը սկսած նոյն իսկ իր սկզբնական գործերէն՝ մինչեւ «Օշին Պայլ»։

Գ. Կարօ Սասունի մօտաւորապէս ժամ մը խօսեցաւ Օշին Պայլի մասին, ծանրանալով խորքի եւ արտաքին բովանդակութեան վրայ։ Իր լուրջ աշխատութիւնը լոյս տեսաւ արդէն «Յառաջ»ի մէջ։ Մենք կ'անցնինք վիճաբանութիւններուն։

Արշակ Ջամալեան. — Համաձայն ըլլալով Սասունիի յայտնած դրական մտքերուն, պիտի ուզէի քանի մը դիտողութիւններ կատարել Շանթի բացասական կողմերու մասին։ Օշին Պայլը իր հիմնական ձգտումին մէջ յար եւ նման է Շանթի նախորդ գործերուն։ Պիտի համարձակիմ նոյն իսկ ըսել թէ ասիկա նոր բան չաւելցներ Շանթի գրական արժանիքին վրայ։ Հազիւ Պայլի սկզբնական էջերը կարդացած՝ արդէն գուշակեցի թէ վախճանը ո՛ւր պիտի երթար։ Իր մօտ միշտ գաղափարականութեան եւ անձնականի բախում կայ եւ մի՛շտ ալ գաղափարականութիւնն է որ կը խորտակուի։ Հետեւեցէք Պայլի վերջաւորութեան։ Նոյն երեւոյթը թէ՛ «Հին Աստուածներ»ուն, թէ՛ «Կայսրը»ին եւ թէ «Ինկած բերդի իշխանուհի»ին մօտ։

Համաձայն չեմ այն հեղինակներուն, որոնք երբ պատմական դասա կ'արտաբերեն՝ կ'եղծանեն հին միջավայրը եւ թէ հերոսներուն աշխարհահայեացքը։ Նոյն երեւոյթը Շանթի ներկայ եւ իր նախորդ քանի մը գործերուն մէջ։ Հոս պատմական տեղականութիւնը, պատմական դէպքերը եւ անձերը ներկայացուած են այլափոխուած կերպով։ Եթէ պիտի ձեւափոխենք հին դէմքերու աշխարհահայեացքն ու պատմական կեցուածքնին, այդ պարագային աւելորդ է պատմական տրամայի մը շրջանակին մէջ ամփոփել մօտաւորապէս մերօրեայ յուզում կամ եղելութիւն։

Օշին Պայլը ունի բազմաթիւ բեմական անյարմարութիւններ։ Նախ երկար է եւ խճողուած։ Երեւակայեցէք որ 52 դերակատարներ բեմ պիտի գան, առանց նկատի առնելու զինուորները, պահակները ու ամբոխը։ Շանթը հեղինակ մըն է որուն գործէն կարելի չէ մեր ուզած ձեւով կրճատումներ կատարել, հետեւաբար գործին այդ խընամքը ի՛նչ պիտի տար։ Թատերգութեան մէջ կը պակսին կարգ մը իրերու եւ անձերու յստակ պատճառաբանութիւնը։ Խականը, ինծի համար անհասկնալի է Պայլի պարտութիւնը։ Ինչո՞ւ այդ ահաւոր հոգեկան բեկումը վերջաւորութեան։ Նոյնքան արտառոց է Ռիթայի կեցուածքը, կին մը որ կը սիրէ՝ բայց խանդի զգացումներ չունի։ Կնոջ մէջ կրնա՞յ սէրը առանձնութեան վերածուիլ, մանաւանդ այդ առնչութիւնը ուղղուած ոչ թէ Պայլի անձին՝ այլ իր գործին, գաղափարականութեան հանդէպ։

Տիկ. Բուդաղեան (հակաճառելով Ջամալեանի կարծիքներուն). — Ինչպէ՞ս չպարտուի Պայլը՝ երբ բոլորը դժտուեր են իրեն հետ, մինչեւ իսկ իր հաւատարիմ ընկերակիցները։ Ռիթայի մօտ ոչինչ կայ արտառոց եւ անբնական։ Ասիկա այն կիներէն է՝ որոնք իրենց կեանքի ընթացքին մէկ անգամ կը սիրեն, ու այդ սէրը գերիվեր հոգեկան վիճակ մըն է, ուժեղ այն ահաւոր ալիքին պէս՝ որ անպայման պէտք է իր վախճան վերջակէտին հասնի։ Այդ սէրը առնչութիւն չէ, այլ ահաւոր պոռթկում մը։ Ասիկա խոր է այնպէս՝ ինչպէս անյատակ անդունդը։ Ռիթան պարզապէս զոհ է իր արտակարգ զգացականութեան։

Ռափ. Զարդարեան.— Լ. Շանթ եւ բուականացած մտքով եւ թեքնիքով գրող մըն է։ Իր արուեստը նրբացած եւ կատարելագործութեան գագաթնակէտին հասած։ Աւելին, իր մօտ արուեստը կրնայ նոյն իսկ թեքնիք եւ միջոցներ ստեղծել։ (Շարժանկար)։

Պայլի մօտ հոգեկան բեկում չկայ, այլ ընդհակառակն, հոգեկան մեծութեան պահպանում։ Ռիթայի մէջ կեդրոնացած է հայ կինը իր ամբողջ հոգեկան արժանիքներով։ Ռիթան կին չէ, այլ անըմբռնելի էակի մը ներքին թաքուն հոգեկան ձայնը։ Կին մը որ այլ եւս հասած է իր բարձրագոյն կատարելութեան։

Տիկ. Եւէն Բիւզանդ. — Պայլի եւ Ռիթայի միջեւ սէրը չէ հիմնուած կիրքի վրայ։ Ռիթան մղիչ ուժ մըն՝ բարձրացնելու Պայլը՝ դէպ ի գաղափարական կատարելութիւն։

Ա. Շախխաթունի. — Ի զուր հերոսները կը ծանրաբեռնենք։ Ռիթան գրուած հող որպէս մղիչ ոյժ, անիկա աղջիկ մըն է որ կը սիրէ, ու կը սիրէ որպէս Հայուհի։ Օշին Պայլը իսկապէս բեմադրելի գործ մըն է։ Օտար ազգի մը եւ օտար բեմի մը վրայ երեւակայեր ասկէ աւելի կատարեալ գործ։ Թատերգութիւնը իրապէս մագրական է, մանաւանդ Շանթը հեղինակ մըն է որ իր կարգ լեզուական հեշտութեամբ նայ բեմէն դուրս նետել յուզ Աւելին, դերասանը իր խօսակ ընթացքին ոչ կրնայ բառ մը նել՝ եւ ոչ ալ պակսեցնել. արդէն ակ բառի մը անհետացումը բաւ է որ Շանթի մարգրիտէ հիւս մանեակ – լեզուն քայքայուի։

Շանթի թատերգութիւնները թեքնիք՝ բարձրագոյն կատար թիւններ են։ Առաջին արարներ նմանին սէմֆոնիք ouverture տոյ ատրիճանական առաջացում հետզհետէ կը հասնի իր վախճանին։

Սեդրակ Սասունի. — Ռիթան հոգեբանութեամբ կինն է եւ երե թապէս կը քալէ հակոտնեայ հոգե ձակներու ընդմէջէն։ Անոր հոգեբ նական զարգացումը կը մնայ մութ կային, հարուստ։ Տրամային ամէն յաջողած ամբողջական տիպարն է նիկա։

Իսկ Օշին Պա՞յլը։ Արդեօք իր սիրոյ գաղափարի մը, պետական տէալի մը հակադրութեան ու պայք րի թատերարե՞մն է. պէտք է խոս փել այլ եւս ծանծրալի դարձած կադրութեամբ բացատրել Օշին Պ լը։

Մէկէ աւելի օրինակներով կա է ցոյց տալ որ հոգեկան ներդաշ կութենէ զուրկ է հերոսը։ Երբ կը տածէ եւ կ'ըմբռնէ կացութիւնը պակսի իրեն համապատասխան մի ներ կիրարկելու կամքը։ Հոգեկ կարողութիւններէն ամէնէն կամքն է որ կը պակսի Պայլին։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ
ԱՊԱԳԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շատ մը քաղաքական գործիչներ կը պատճառաբանեն թէ Ռուսիա ժամանակ մը այնպիսի խստապահանջ ներքին վերաշինութեամբ մը պիտի զբաղուի, որ իր միտքը բոլորովին պիտի շեղի որ եւ է իմպերիալիստական քաղաքականութենէ։ Անոնք որ կը սնուցանեն այսպիսի ցնորքներ, շատ քիչ բան գիտեն ռուսական պատմութեան եւ ռուս նկարագրի մասին։ Պէտք չէ մոռնանք թէ եւրոպական Ռուսիոյ կէսը անտառապատ է կամ լերկ տափաստան։ Այդքանութիւնը 50 միլիոն Ռուսերու, որոնք կը կազմեն բնակչութեան մեծագոյն զանգուածը, անոնց մէջ կը ծնցնէ ու կը սնուցանէ խոր բաղձանք հարաւային դրախտի մը համար, Ուքրանիոյ բերրի հարուստ դաշտերուն վրայ, կամ նոյնիսկ Կովկասի եւ Թուրքիստանի մէջ։ Բախտաւոր է Ռուսիա, որ ցամաքային կայսրութիւն մըն է։ Այդ պատճառով դիւրին է իրեն համար երկարել իր հաղորդակցութեան միջոցները եւ այս ընդարձակ երկրամասը իր իշխանութեան տակ պահել շինելով երկաթուղիներու յարաճուն ցանց մը։ Ան չունի ծովերէն անդին գտնուող գաղութներ, որոնք պիտի պահանջէին մեծ նաւատորմ մը հսկայական ծախքեր ծովային պաշտպանութեան համար։ Ոչ մէկ ներքին վերաշինութիւն պիտի արգիլէ Ռուսիան, որ լքէ իր ձգտումները դէպի հարաւ։ Մենք կրնանք տեսնել թէ ինչպէս, նոյնիսկ ներկայիս, սովետները կրցած են Պարսկաստանը նշանակելի չափով մը ենթարկել իրենց, սպառնալով զայն որ առեւտրական մենաշնորհ մը հաստատէ սովետական օրինակով։ Ազգայնական Ռուսիա ոչ մէկ պատճառ պիտի ունենայ հետեւելու որ եւ է այլ քաղաքականութեան, քանի որ Պարսկաստանի ներքին տկարութիւնը եւ հողային ընդարձակութիւնը իրեն վրայ պարզապէս կը հրաւիրեն խառնուածքն, եւ մենք հաստատապէս կը հաւատանք թէ մօտաւոր ապագային, Ռուսիա, Թուրքիա եւ Անգլիա պիտի կիսեն Պարսկաստանի ճակատագիրը։

Արեւելեան Կովկաս, հիւսիսային Պարսկաստան եւ Թուրքիստան, ինչպէս տեսանք, կրնան ըլլալ վրդովիչ ազդակներ, Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ ապագայ յարաբերութեանց տեսակէտէն։ Պատկերը, սակայն, ամբողջովին կը փոխուի, երբ նկատի կ'առնենք Սեւ ծովն ու Տարտանէլը։

Տարակոյս չկայ թէ ուշ կամ կանուխ Ռուսիա պիտի առնուազն փորձէ Սեւ ծովին տիրապետել։ Այս քաղաքականութիւնը գրեթէ կը պարտադրուի Ռուսիոյ Պաթումէն Օտեսա երկարող ընդարձակ ծովեզրին կողմէ։ Սակայն, փոխանակ վշտացնելու Թուրքերը, Ռուսիա ամէն միջոց պիտի գործածէ արգիլելու Թուրքերուն այլ պետութեանց շարքը անցնելէ։ Անտարակուսելիօրէն ան պիտի ուզէ որ Թուրքիա իշխէ Տարտանէլին, եւ այս քաղաքականութեամբ ան ո եւ է ջանք պիտի չխնայէ պաշտպանելու Թուրքիոյ շահերը։ Տեսակ մը ծովային համաձայնութիւն պիտի կնքուի, եւ վերջերս Էնկիւրիի ու Մոսկուայի միջեւ կնքուած դաշինքը կրնայ ծառայել իբրեւ սոսկ նախաբան մը անոր։

Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ տնտեսական յարաբերութիւնները շատ աւելի մեծ նշանակութիւն պիտի ստանան։ Անատոլուի հիւսիսային շրջանները կը նային Ռուսիոյ հանդիպակաց ծովափներուն, եւ նոյնիսկ պատերազմէն առաջ Թրքական եւ ռուսական նաւահանգիստներու միջեւ կատարուող առեւտուրը մեծ կարեւորութիւն մը ունէր։ Սակայն, նախընթաց բոլոր արձանագրութիւնները պիտի խաւարին, առուեւտուրին, երբ ապագայ ճարտարարուեստական Ռուսիան սկսի դնել Անատոլուի արտադրութիւններն ու հում նիւթերը ի փոխարէն իր արդիւնագործուած նիւթերուն։ Եթէ նոյնիսկ ընդունինք թէ Թուրքիոյ ճարտարարուեստականացումը յաջող կերպով պիտի յառաջանայ, ապահով կերպով կարելի է ըսել թէ ան երբեք պիտի չը կրնայ քայլ պահել Ռուսիոյ հետ։ Այս մարզին մէջ շատ բաներ կան ի նպաստ Ռուսիոյ, եւ որոնք վերջ ի վերջոյ կրնան վճռական դառնալ թէ արեւմտեան եւրոպական պետութիւններուն եւ թէ Թուրքիոյ։

Երեք ազդակներ պէտք է որ առնուին հաշուի.

Ա.— Ծովային փոխադրութեան աժանութիւնը, Սեւ ծովուն վրայէն։

Բ.— Ռուսիա կրնայ մենաշնորհ բանանալ աժան գնով հայթայթելու քարիւղ, ասաղձ, շաքար, հիւսուածեղէն, եւայլն։

Գ.— Մեծ թուով մասնագէտներ կրնան արեւմտեան Եւրոպայէն, գլխաւորաբար Գերմանիայէն, հաւաքուիլ Ռուսիոյ մէջ։ Ռուսիա, որ կը գտնուի ճարտարարուեստականացման ընթացքի մէջ, եւ իր արդիւնաբերութիւնը կը զարգացնէ աննախընթաց համեմատութիւններով, պիտի կրնայ պատեհութիւն մը տալ այժմ անգործ ու գործի պատեհութեան սպասող գերման չափագէտներու եւ այլ մասնագէտներու, որ զարգացնեն երկրի արտադրական կարողութիւնները, ճիշդ ինչպէս որ Ռուսիկները եւ Հանսէական վաճառականները իրագործեցին միջնադարեան Ռուսիոյ զարթօնքը։

Օրինակի համար, նախապատերազմեան Ռուսիոյ սիկարէթի ճարտարարուեստի գործածած ծխախոտի 30 տոկոսը աւելի պիտի բարձրանայ ազգային Ռուսիոյ ծխախոտին մենաշնորհին ներքեւ։ Ռուսիա նաեւ պիտի ներկայացնէ ամենալաւ շուկան Անատոլուի բանջարեղէններուն եւ պտուղներուն համար, քանի որ արեւմտեան Եւրոպան առատօրէն կը հայթայթուի միջերկրականեան երկիրներէն եւ այլ ցամաքներէն։

Վերջապէս պէտք չէ անտես ընենք կարեւորութիւնը Պոլսոյ նաւահանգիստին, որ կրնայ ծառայել իբրեւ «հաշուետուն» մը ռուսական առեւտուրին համար։ Մեծ ամբարներ պիտի կառուցուին փոխադրութեան մէջ գտնուող ռուս ապրանքներուն համար եւ կրնայ ակնկալուիլ ազատ նաւահանգիստի մը ստեղծումը, որ Թուրքիոյ պիտի բերէ մեծ եկամուտ մը եւ շահաբեր գործ՝ բանուորներու բանակի մը։

Գլխաւորաբար ռուսական առեւտուրի բացակայութեան պատճառաւ է, որ Կ. Պոլիսը այժմ կը գտնուի տնտեսական այնպիսի տխուր վիճակի մը մէջ։ Ռուսական նաւերը [illegible] մէջ պիտի ունենան ածխային կայաններ, եւ քաղաքը մեծ բարգաւա թիւն մը պիտի վայելէ, երբ կան առեւտուրը վերահաստատուի։

Երկաթուղիներու շինութեան մը, որ Թրքական սիստեմը պիտի պէ։ Անդրկովկասի երկաթուղի սիստեմին, աւելի զարկ պիտի երկու երկիրներու առեւտրական րաբերութեանց, եւ ռուսական դր դիւրաւ պիտի մղուի շահաբեր ներ վնտռելու Անատոլուի մէջ։

Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ սերտ ւորութիւնը բնականաբար կա ազդակ մըն է իրենց առեւտրակա րաբերութեանց զարգացման հա եւ տասը տարուան շրջան մը բա է որպէսզի ազգայնական Ռուսի յաջող կերպով կարենայ մրցիլ քիոյ մէջ ընդդէմ Արեւմտեան պական մրցորդներու։

ՏՕՔԹ. Ք. ՔՐԻ

(6) (Վերջ)

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ Մ

Բարեկենդանի 111րդ տարեդարձի առթիւ, Քոլոնիոյ Թանգարանը ցուցահանդէս մը պիտի կազմակերպէ տալու համար բարեկենդանը արուեստին մէջ։ Բազմաթիւ գծագրեր, բաներ եւայլ զարդեր պիտի ներկայացնեն թէ ինչ ճաշակ ի գործ դր է այս թեթեւ արուեստին՝ բարեկենդանին համար։

երբեմն կամքի արտայայտութիւններ կը տեսնենք իրեն մօտ, առաւել աւելի շատ խօսքի, մտաւորականի արտայայտութիւններ են՝ քան գրական մարդու:

Վերջաւորութեան զեկուցանողը՝ Գ. Կարօ Սասունի արտայայտուած կարծիքներուն պատասխանեց համապատասխան եզրակացութիւններով:

ՀԱՑԿԱՇԷՆ

Ց. Գ. — Գրական Ակումբի վարչութիւնը կը պատրաստուի փետրուարի մէջ հրապարակային եւ արժանավայել հանդէսով մը տօնել՝ մեր տաղանդաւոր գրագիտուհի Տիկ. Զապէլ Ասատուրի (Սիպիլ) գրական, ուսուցչական եւ հանրային գործունէութեան յոբելեանը: Կը պատրաստուի նոխ յայտագիր: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Յ. Դ. Գրադարանի հիմնարկութիւն

ԼԻՈՆ, 28 յունուար (Ցառաջ).— Այս ուրբաթ գիշեր սարքուած ընդհ. ընկերական ժողովը ստացաւ զուարթ երեկոյթի մը հանգամանքը: Ջերմ մթնոլորտ մը որ յատուկ է միմիայն Դաշնակցական մեծ ընտանիքին ներս ու անոր շուրջը բոլորուած տարրերուն: Բացի մէկ երկու բացակայ ընկերներէ, կազմը իր ամբողջութեամբ ներկայ էր: Որքան ազնուութիւն եւ խանդավառութիւն, սէր եւ եղբայրական խանդաղատանք այս պա՛րզ հաւաքոյթին մէջ: Առիթէն օգտուելով, օրուան դիւանը փափաք յայտնեց որ, նոյն երեկոյն հիմը դրուի Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովրդային գրադարանին:

Ու այդպէս ալ եղաւ:

Տեղական կոմիտէին կողմէ նախանցեալ ժողովին եղած պարզ յայտարարութեան հետեւելով, մեր ընկերները իրենց հետ բերած էին աւելի քան 40 արժէքաւոր գիրքեր, եւ տասը թիւ «Հայրենիք» ամսագիր, ինչպէս նաեւ «Դրօշակի» թիւեր, «Երկունք» եւայլն:

Երեկոյթը բացաւ ընկ. Ս. Թիրաքեան: «Եթէ — ըսաւ ընկերը — երէկ մեր հայրենի աշխարհին մէջ, անոր պարզ ու ջինջ երկինքին տակ 10—20 տնուոր գիւղի մը ամեն դաստիարակութիւնը կ՚ըլլար ունենալ եկեղեցի մը եւ անոր յարակից դպրոց մը, այսօր, այս օտար հորիզոնին տակ, աւելի քան անհրաժեշտ է Դաշնակցութեան կողքին ունենալ անոր Գրադարան-Ընթերցարանը:

Այս մէկ յայտարարութեան վրայ, մեր ընկերները փութացեր են 40 կտոր գիրքեր եւ տասնեակ մը «Հայրենիք» ամսագիր ու դեռ բազմապէս այլեւայլ հատորներ բերել: Ուրեմն, այս խանդավառութեամբ, շատ մօտ ատենէն կրկին պիտի ունենանք մեր նոր Գրադարան-Ընթերցարանը:

Ընկ. Գ. Մանուկեան ըսաւ որ, Դաշնակցութիւնը առանց Գրադարան-Ընթերցարանի պիտի նմանէր աշակերտի մէկու մը, որ կ՚ապրի, բայց չի կրնար տեսնել տիեզերական գեղեցկութիւններն ու բարիքները: «Դաշնակցական անհատը ամէնէն աւելի ճիգ ու ջանք պիտի թափէ իր հոգիին ակունքը զարգացնելու, մաքուր պահելու, եւ կատարեալ մարդ դառնալու եւ ոչ թէ հնանալու»:

Ցարեց ընկեր մը — Դ. Քէնտիրեան — ըսաւ. «Մեր ցեղը իր բազմաթիւ առաքինութիւններու կարգին ունի լաւ առաքինութիւն մը — հինելու առաքինութիւնը: Գաղութ [illegible] է, [illegible] տասնեակ անզամներ թանգեր. խորտակեր են մեր տունը, ոսկորն, մինչեւ ալ մենք վերաշիներ ենք, նորոգեր ենք շուտով: Դաշնակցութիւնը ըլլալով հարազատ արտայայտիչը մեր ցեղին՝ իրաւունք է այն ընտանիք պարզելու զոր կոչեցինք «շինելու առաքինութիւնը»: Ունեցանք գրադարան մը, տակաւին կորսնցուցինք: Ու առանց կորուստին վրայ անդրադառնալու մենք պէտք է ունենանք մեր գրադարանը»:

Կարգով արտայայտուեցան գրեթէ բոլոր ընկերները, լաւագոյն բարեմաղթութիւններով:

Գրադարանին բացումը պիտի կատարուի մօտ ատենէն, հրապարակային խնճոյքով մը որուն ներկայ պիտի ըլլայ մեր երեք ընկերներէն մէկը՝ որ, խոստացած է, համբորդութեան մը ընթացքին Լիոնէն անցած ատեն՝ գիշեր մը հիւր մնալ մեզի: Ընկերները մեծ ոգեւորութեամբ կը սպասեն:

Ընկ. Մ. Տէր — Գէորգեանի առաջարկով նոր գրադարանը կոչուեցաւ «Հ. Յ. Դ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ գրադարան»: Ընկերը իրրեւ կնքահայր, գրադարանին նուիրեց գումար մը, որ նոր գիրքերու գնման պիտի յատկացուի:

Ուրիշ կարգ մը ընկերներ, խոստացան յառաջիկայ ընդհ. ժողովին, իրենց հետ բերել նոր գիրքեր: Միւս կողմէ, պարտք թուեցաւ այս տողերը գրողին վրայ որ, երկտող կոչ մը ուղղէ մեր համակիրներու եւ բարեկամներու գրատուներու, որպէս զի, հաճին իրենց օժանդակութեամբ ճոխացնել մեր նորաստեղծ գրադարանը: Այս կարգին են Ամերիկայի «Հայրենիք» գրատունը, Եգիպտոսի «Ցուսաբեր» գրատունը, Փարիզի Հրանտ — Սամուէլ գրատունը, ինչպէս նաեւ «Յառաջ» մատենաշարը:

Գիրքերը ուղարկել, հետեւեալ հասցէին.— Restaurant Kandérian, 40, Rue Pierre Corneille, Lyon (Rhône):

Ժողովը ցրուեցաւ գիշերուան ժամը 11ին: Գոհունակութեան բարի ժպիտ մը կը ցոլար իւրաքանչիւր ընկերոջ դէմքին վրայ:

Միութ — Միրզէ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պուլկարները կը լքուին

Սօֆիայի «Սլովօ» թերթին մէջ Տոքթ. Ն. Ս. ստորագրութեամբ յօդուած մը հրատարակուած է Պոլսոյ պուլկար էկզարքարանի մասին: Այս առթիւ յօդուածագիրը կը գրէ. —

... Այս հարցը ոչ միայն եկեղեցական, այլ եւ՝ ազգային պետական է:

Ու ճիշդ ատոր համար, պուլկար կառավարութիւնը պէտք էր որ համաձայնութեան մը գար թուրք հանրապետութեան հետ ու ճշդուէր էկզարքարանի դիրքը, որ, ըստ Թուրքերուն, գոյութիւն չունի, մինչ ճշդըւած ու ապահովուած է ժընեւի դաշնագրով:

Ու երբ մեր ժամուլը ազմուկ բարձրացուց ըսելով թէ էկզարքարանը պէտք է Պոլիս մնայ, Թուրքերէն թերթերը հակառակ դիրք մը բռնեցին: Իսկ հանրածանօթ թուրք լրագիր եւ համիտեան շրջանի հին Թուրք մը, — որ, Թուրքիոյ մէջ պուլկար վարժարաններու իբր թրքական քննիչ, մեծ պայքար կը մղէր երիտասարդ Թուրքերու դէմ — Իհթիմանի շրջանէն (Պուլկարիա), Տօլնա Պանիա գիւղացի Ալիֆ էֆէնտի, վերջերս հրատարակեց պրակ մը Պուլկարիոյ դէմ ու մեր վարիչները եւ հանրային գործիչները որակեց Թուրքիոյ թշնամիներ: Ու այս մարդը, իբրեւ Թուրքերէն ուսուցիչ Պոլսոյ պուլկար վարժարանին, Պուլկարներու դէմ իր չարութիւնը կը տանի մինչեւ այն աստիճանին որ ոչ միայն կ՚ըսէ թէ թոյլ պէտք չէ տալ էկզարքարանի գոյութիւնը, այլ եւ մէկ հատիկ Պուլկար պէտք չէ պահել Թուրքիա....:

Եւ, իրապէս, այս օրուան Թուրքիոյ մէջ Պուլկարներու կացութիւնը այնպէս է որ մօտ ատենէն փաստօրէն որ եւ է հետք պիտի չմնայ հոն Պուլկարներէն: Նախ որ՝ Թուրք հանրապետութեան կառավարութիւնը փակեց Թրքահպատակ Պուլկարներու տղոց նախակրթարանները, ու դանոնք ստիպեց օրէնքով ու տուգանքով, միայն թրքական վարժարաններ յաճախել: Այս պայմաններուն մէջ Լօզէնկրատի եւ Քըրքլէրէլի մէջ վարժարան պիտի չունենանք, ուր մնացած են հազիւ 20—25 պուլկար ընտանիքներ, որովհետեւ Թուրքերը ամէն տարի Թրակիայէն բռնութեամբ կ՚արտաքսեն պուլկար բնակիչները: Իսկ Քուրթալը գիւղին մէջ (Զաթալճա) վեց տարի առաջ էր որ փակեցին պուլկարական վարժարանն ու եկեղեցին, եւ քահանայ Սթէֆան Բաչըզովը, ուսուցիչ Առնաուտովը եւ ուսուցչուհի Իվանովան ոստիկաններով վռնտեցին ու երկրէն դուրս հանեցին...: Վերոյիշեալ Ալիֆ էֆէնտին իր հաշուետու գրքոյկով Թուրք կառավարութեան կ՚առաջարկէ Քուրթալը գիւղէն արտաքսել բոլոր Պուլկարները: Շուտով, 600ի մօտ պուլկար ընտանիքներ ստիպուած պիտի ըլլան հեռանալ Պոլսէն, որովհետեւ Թուրք իշխանութիւնները չեն թոյլատրեր Պուլկարներուն՝ կաթ ու բանջարեղէն ծախել տուները կամ փողոցները, որպէս շրջուն վաճառորդներ, ու այդ իրաւունքը կուտան միմիայն Թուրքերուն: Ցանր է նաեւ Թուրքիոյ պուլկարահպատակներուն վիճակը, որոնք ծանրաբեռնուած են անտանելի տուրքերով, որպէս զի ըստիպուին զաղթել Թուրքիայէն:

Այս պայմաններուն մէջ, կարելի՞ է խօսիլ էկզարքարանի մասին, երբ բնաւ մը Պուլկարներու համար իսկ կեանք չկայ, հակառակ անոր որ կը գրուի ու կը խօսուի բարեկամութեան եւ բարի դրացիական յարաբերութեան մասին՝ ընդմէջ Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ:

1932ի արտածումը

Արտածման դրասենեակը հրատարակեց 1932ի արտածման ընդհանուր ցուցակը, որ հիմնուած է մաքսատան եւ մենաշնորհի գործավարութեան վիճակագրութիւններուն վրայ:

Համաձայն այդ ցուցակին, Թուրքիա 1932ին արտածած է 28,844,253 քիլօ ծխախոտ. այսինքն՝ 1931էն 6 միլիոն 500,000 քիլօ աւելի. բայց, գինի անկման պատճառաւ, դրամը այս տարի քիչ մտած է ներս: 1931ին ծխախոտը բերած էր շուրջ 31 միլիոն ոսկի: Այս տարի՝ 28,900,000 ոսկի:

Զամիչ, անցեալ տարի, 30 միլիոն արտածուած էր. այս տարի 49 միլիոնէն քիչ մը աւելի, ու արժած է գրեթէ նոյն գումարը, — 10,544,305 ոսկի:

Առանձին զատ, այս տարի 2,075,172 ոսկիի բամպակ, 1,634,480 ոսկիի թիֆթիկ, 3,458,328 ոսկիի գարի, 1,284,132 ոսկիի բուրդ, 1,161,506 ոսկիի ափիոն, 3,510,142 ոսկիի թուզ, 6,549,873 ոսկիի կաղին (կոտրած), 8,026,083 ոսկիի հաւկիթ, 1,137,438 ոսկիի գորգ, 469,225 ոսկիի բամպակի բոժոժ, 772 հազար 477 ոսկիի ձէթ արտածուած է: Այս նիւթերը, արժէքի տեսակէտով, այս տարի ինկած են: Մանաւանդ ձէթը: 1931ին 6միլիոն ոսկիէն աւելի ձէթ ծախուած էր (18 միլիոն քիլօ): Իսկ այս տարի հազիւ 2,500,000 քիլօ:

«Կազիին գործը»

Քանի մը օր առաջ, Պոլսոյ մէջ լոյս տեսաւ L'Œuvre du Gazi par Jean Weinberg: Այս ալպոմը շատ գեղեցիկ տպագրութիւն մը ունի եւ 500է աւելի նկարներ կը պարունակէ: Այսպէս՝ Կազին, Քեմալիք եւ Ըսմէթ փաշաները, բանակի քննիչներ, Թուրք դեսպաններ, օտար դեսպաններ Թուրքիոյ մէջ, Թուրք մտաւորականներ, 1932ի էնկիւրին, դաշնագիրներու ստորագրման յատուկ նկարներ, Մուստաֆայ գինադադարէն առջին եղած ազգային տօնակատարութեանց նկարները եւն.

Ալպոմը պիտի ծառայէ փրոփականտի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկաթուղի Երեւանէն Քանաքեռ

Քանաքեռի Հրաձգեկարակայանին վարչութիւնը, դիւրացնելու համար ծանր մեքենաներու եւ գործիքներու փոխադրութիւնը դէպի Քանաքեռ, որոշեց երկաթուղիի գիծ մը հաստատել նոյն ուղղութեամբ: Գիծը պիտի անցնի Գետառչայի եզերքէն:

Արդէն սկսած են աշխատանքները, եւ կը յուսացուի, որ գիծը աւարտի մայիսին: Գիծին շինութիւնը կը դիւրացնէ ճարտարարակաց Փիրումեան: Այս գործին համար վարկ բացուած է 300,000 րուբլի:

Երեւան-Քանաքեռ երկաթուղին պիտի կազմէ նախադուռը Երեւան Աղստաֆա երկաթուղիի գծին:

Գիւղի փոխե՛ն վերջապէս

«Խորհրդ. Հայաստան» (16 Յունուար) կը գրէ թէ Հայաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն անունները «ճշդելու եւ ձեւափոխելու» նպատակով, կազմուած է յանձնաժողով մը, որուն կը մասնակցին Հ. Անանեան, Ս. Լիսիցեան, Յ. Զօրեան եւ Զ. Կարկառեան: Նախագահն է Մ. Աբեղեան:

Ի՜նչ կը նշանակէ «ընակավայրի անունները ճշդել ու ձեւափոխել»: պիտի փոխե՞ն արդեօք, վերջապէ՛ս, անճանչ անունները, որ տրուած են Հայաստանի զանազան գիւղերուն ու քաղաքներուն:

Փոփոխութիւններ կառավարութեան մէջ

Հայաստանի հողային գործավարութեան վերակազմելու ծրագրով, հողային գործավար նշանակուած է Գ. Եսայեան, փոխ — գործավարներ՝ Ա. Կոստանեան, Սիլանեան եւ Մուրադեան:

Ցորենի մշակութեան եւ անասնապահութեան խորհրդային տնտեսութեան լիազօր նշանակուած է Բաղրատ Ցարութիւնեան, փոխանորդ՝ Լեւոն Ուլիքէկեան եւ Ցակոբ Տանին:

Բանուորագիւղացիական տեսչութենէն հրաժարած է Արամ Վարդապետեան:

Լենինականի սպանդանոցը

Որոշուած է ընդարձակել Լէնինականի սպանդանոցը, որուն շինութեան ձեռնարկուած է արդէն: Նոր սպանդանոցը, որ շինուած պիտի ըլլայ արդի ճարտարապետութեան պահանջներուն համաձայն, պիտի կարենայ ընդունիլ 1500 մեծ, 500 մանր անասուն եւ 500 խոզ: Միջոցներ ձեռք առնուած են՝ աւարտելու համար սպանդանոցը այս տարուան վերջերը:

Երեւանի հանրակառքը

Վերջապէս սկսաւ բանիլ Երեւանի հանրակառքը:

Յունուար 12ին կատարուեցաւ բացումը: Կէս օրուան մօտ, սաստիկ ցուրտին տակ ապառող բազմութեան մէջէն, կարգով անցան հանրակառքերը, որոնց առաջին զոյգին ճակատը, ելեկտրական երփներանգ լոյսերու մէջ, կը փողփողային Ստալինի եւ Մանչեանի լուսանկարները, եւ կառքերու երկրորդ զոյգին ճակատը՝ Աթանեանի եւ Տէր Գաբրիէլեանի լուսանկարները:

Ողջոյնի եւ ցնծութեան աղաղակներու մէջէն կը լսուի Երզնկեանի ձայնը.

— Հանրակառքը այսօրուընէ կը սկսի աշխատիլ:

Նուագ, կեցցէներ եւ ծափահարութիւններ: Ցետոյ ժողովուրդը կը նստի հանրակառքերուն մէջ, ուր կը տեղաւորուին նաեւ նուագածուները: Ու հանրակառքերը շրջան կ՚ընեն դանդաղօրէն, մինչ կառքերուն մէջէն կը հնչեն նուագարանները:

Սրահաները կը ծոյնակցին փողոցին եւ բազմութիւնը, պատէնէ կազմած, կը հետեւի գնացքին:

Երեւանի Օփերային բացումը

Յունուար 20ին կատարուեցաւ Երեւանի պետական օփերային բացումը: Ներկայացուեցաւ Սպենդիարեանի «Ալմաստ»ը: Բեմավարներն էին Ստոլերման եւ Գ. Բուզաղեան: Բեմադիր՝ Ա. Ս. Բուրջալեան, նկարիչներ՝ Մ. Սարեան եւ Մ. Արուտչեան, երաժշտական վարիչ՝ Ռ. Մելիքեան, պարի ուսուցիչ՝ Նիկոլսկի, Գրեմնիակով եւ Արխանդելեան:

Այս առթիւ «Գրոլետարի» մէջ Մ. Դարբինեան խանդավառ յօդուած մը ունի, հայ առաջին օփերային բացման նուիրուած:

⁂ Վ. Թոթովենցի «Աստղամարդը» օփերայի պիտի վերածէ Ա. Տէր Ղեւոնդեան:

Գրիչ գործողները ո՞ր տարիներուն գրուած են

Տանթէ իր «Աստուածային կատակերգութիւնը» սկսած է գրել 35 տարեկանին եւ աւարտած է 55ին: Արիոսթօ 42 տարեկան էր երբ հրատարակեց իր «Անզուսպ Ռոլանտը»: Թասսօ 40 տարեկանին ծրագրեց «Փանտակրիւէլը» եւ վրան աշխատեցաւ 17 տարի: Շէյքսփիր «Օթէլլօ»ն գրած է 41 տարեկանին: Կէօթէ «Ֆաուսթ»ը սկսած է 41 տարեկանին: Ֆլօպէր «Սալամպօ»ն գրած է 41 տարեկանին: Ֆէնէլօն «Տելեմաք»ը գրած ատեն 43 տարեկան էր, Ժ. Ժ. Ռուսօ «Նոր Էլոիզ»ը, Պալզաք՝ «Զարմիկն Փոնս»ը՝ նոյն տարիքին: Սէրվանթէս Տոն Քիշոթը հրատարակեց 50 տարեկանէն վերջ: 50 տարեկանէն վերջ գրած են՝ Միլտոն՝ «Կորուսեալ Դրախտը», Լը Սաժ՝ «Ժիլ Պլաս»ը, Պէնարտէն տը Սէն Փիէռ՝ «Պօլ եւ Վիրժինի»ն, Լամառթին՝ «Կրացիէլլա»ն, Վ. Հիւկօ՝ «Թշուառները»: «Թշուառները» հրատարակուած են երբ Հիւկօ 60ը անց էր: Վոլթէր գրած է «Քանտիտ»ը 65 տարեկանին: Տոլստոյ «Յարութիւն»ը տուաւ 71 տարեկանին: Ռիշփէն՝ 77 տարեկանին հրատարակեց իր լաւագոյն գործերը: Մեր մէջ ա՛հա Օշական որ մինչեւ տարիքէն վերջ իր մեծագոյն բաժինը կը բերէ մեզի:

ԿՐՆԱ՞Ս ՈՒՐ ԵՒ Է ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ՍՏԱՆԱԼ ՈՉ ԹԷ ՄԷԿ ՏԱՐԻ, ԱՑԼ ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ՁՐ.ՃԱՐԵԼՈՎ

ՄԱՄՈՒԼ

«Արմենիա»ն ալ մեծցաւ

«Արմենիա» շաբաթաթերթը, որ երկու տարիէ ի վեր կը հրատարակուի Պուէնոս Այրէսի մէջ, 1933ի յունուարէն ի վեր լոյս կը տեսնէ ընդարձակ ծաւալով — նոր սիւնակ:

Այս առթիւ գրած խմբագրականէն մը կը քաղենք հետեւեալ հատուածները.

— «Ամիսներ առաջ, հետեւեալ ձեւով կը նախատեսէինք թերթի ապագան.—

« Ուրախութեամբ կրնանք յայտնել մեր ընթերցողներուն, որ թերթի նորակազմ վարչական մարմինը, հիմնադիր վարչական անդամներու ղեկավարութեամբ, կը մտածէ շատ մօտիկ ապագային թերթի ծաւալը ընդարձակել մէկ սիւնակով, զայն դարձնելով եօթը սիւնակնոց ընդարձակածաւալ օրկան մը: Ցուսով ենք, որ ատոր պիտի յաջորդէ այն վերելքը, որ ունեցան մեր շատ մը մեծածաւալ օրաթերթերը: Այսինքն՝ ժամանակ մը վերածել եռօրեայի, հուսկ ուրեմն հրատարակել իբրեւ պատկառելի օրաթերթ մը, օրկան մը եւ բերանը հանդիսացող Հարաւ. Ամերիկայի հայ գաղութին:

« Այս գեղեցիկ նպատակին համար, հարկաւ, հայ գաղութն ալ իր բաժին պարտականութիւնն ունի: Նախ՝ ամէն մէկ հայ ընտանիք բարոյական պարտականութիւն մը պիտի սեպէ հայ լրագիր մը ունենալու իր սեղանին վրայ, հաւասար իրաւունքով օտար թերթերու: Ցետոյ ամէն հայ ազնուօրէն կրնայ բարիք մը ընել իր ծանօթներուն եւ բարեկամներուն բայց իր ստացած հայ թերթն ու հայ գիրքը ձրի կարդացողներուն տրամադրելու չարութիւնը պէտք չէ որ ընէ»:

Այսպէս կը գրէինք հինգ ամիս առաջ ու հինգ ամիս յետոյ թերթի վարչութիւնը իր հանդիսաւոր խոստումը կը կատարէ ոչ թէ աւելցնելով մէկ սիւնակ, այլ թերթի ծաւալը ընդարձակելով աւելի քան 1ուկէս անգամ, զոհաբերութեան եւ աշխատանքի առաւելագոյն ճիգով:

Այս ծաւալով շաբաթաթերթ մը համահաւասար է նախկին ծաւալով եռօրեայի մը, առաւել պատկառելի, բովանդակալի եւ խնամուած:

Այսօր իսկ չենք քաշուիր յայտարարելու, որ եթէ Հարաւ. Ամերիկայի 30,000ի հասնող հայ գաղութները փոքրիկ ճիգ մը ընեն քաջալերելու եւ խրախուսելու մեր ձեռնարկը, նորանոր բաժանորդներ տալով, օր մը «Արմենիա»ն պիտի դառնայ ընդարձակածաւալ օրաթերթ մը, հոգեւոր — մշակութային ամուր շղթայ մը մեզ իրար միացնող ու շաղկապող:

Եւ այդ աննիւթ կամուրջը պէտք է նետուի նախ՝ Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի եւ Արժանթինի հանրապետութիւններու մէջ համախմբուած գաղութներու միջեւ, կապուելու համար մեր միւս հօծ գաղութներուն եւ Մայր Երկրին:

Ու ներկայ մեր քաղաքական, ազգային ու ընկերային տագնապալի օրերուն ուրիշ ոչ մէկ զօրիչ կապ կայ, բաց ի մամուլէն ու գրականութենէն:

Այս երկու գործօնները մեր ժողովուրդի հոգեւոր չափանիշներ են:

Ատոր համար է, որ մենք գերկարեւորութիւն կուտանք մամուլին ու գրականութեան»:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ գիշեր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարահանդէսը, Օթէլ Մօտէռնի մէջ՝ մեծ յաջողութիւն մը չունեցաւ նիւթական տեսակէտով: Մանաւորաբար մեր հարուստներէն ոչ ոք բարեհաճած էր իր ներկայութեամբ քաջալերել սոյն պարահանդէսը: Բայց բացակաները շատ բան կորսնցուցին, որովհետեւ պարահանդէսը շատ լաւ անցաւ եւ ներկաները գոհունակութիւնը ունեցան խանդավառ եւ կանոնաւոր երեկոյթ մը վայելելու:

Երեկոյթին յայտագիրը պատրաստուած էր խնամքով, նախ՝ երկու նուագախումբերը, որոնցմէ մէկը՝ Արժանթինեանը մեծ յաջողութիւն գտաւ, ինչպէս կը սպասուէր: Մեր մեծ արուեստագէտը Գ. Ֆ. Ադգաբեան ջերմագին ծափերու արժանացաւ ջութակի վրայ նուագած երկու կտորներով: Նշանաւոր ձեւով աշխարհի ախոյեան Գ. Աղաթօն, վարոց սուսերամարտութեան մեծարժէք մրցում մը 1928ի Միջազգային Ողիմպիականին ամերիկեան խմբակին պետ Տոքթ. Մինըր եւ Տոքթ. Ցըլիոտի միջեւ, որմէ յաղթական ելաւ վերջինը: Ներկաները խանդավառօրէն ծափահարեցին երկոք մարզիկները: «Ֆանթեզիա» Միքոթօք որ միեւնոյն ատեն երեկոյթին «յայտարարող»ն էր, ներկաները զուարճացուց իր մենախօսութիւններով եւ մենեգներով, իսկ ֆրանսացի արուեստագէտ մը Ruy Blasէն հատուած մը արտասանեց մեծ յաջողութեամբ:

Փրոֆ. Գ. Եազմաճեան կատարեց արդիական պարերու ցուցադրութիւն մը եւ ղեկավարեց «Ֆարանտոլ»ը որ մեծ զուարճութիւն սփռեց սրահին մէջ:

Ցետոյ տեղի ունեցան պարի մրցումները մեծ կանոնաւորութեամբ: Տասներեք զոյգեր արձանագրուած էին, որոնք բաժնուեցան երկու խմբակներու եւ պարեցին «Թանկօ» ու «Ֆօքսթրօթ», երկու նուագախումբերուն առաջնորդութեամբ: Ժիւրին որ կազմուած էր Գ. Թօլայեանէ, Փրոֆ. եւ Տիկին Եազմաճեանէ, Օր. Ա. Քէօլեանէ (Օր. Էավիժ Ֆէօյյէր կէս գիշերուան մօտ հեռախօսով հաղորդեց կազմակերպիչներուն թէ կրիփի բռնուած ըլլալով չպիտի կրնար յարգել իր խոստումը) այս 13 զոյգերուն մէջէն զատեց վեց զոյգեր որոնք կրկին պարեցին միեւնոյն պարերը: Առաջնութիւնը շահեցան տ'Ալեքսի եւ իր ընկերուհին Օր. Փափազեան, իսկ երկրորդ եւ երրորդ եկող պարողներուն ընկերուհիներն էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտապետ Գ. Գ. Ցակոբեանի երկու աղջիկները: Արգիլեանները յայտարարութենէն վերջ միւրին բաժնեց նուէրները, որոնք այլազան եւ սիրուն էին. երեք զոյգերն ալ իբր յաւելուած ստացան երեք ձայնագրի հատորներ, նուիրուած Արժանթինեան նուագախումբին պետ Փէզանթիի կողմէ:

Մարզական հասկացողութեամբ ծպտեալներու մրցումը տեղի չունեցաւ, որովհետեւ ոչ մէկը համարձակած էր ծպտուիլ Ցունուարին մէջ. նոյնպէս ամերիկեան աճուրդը՝ որովհետեւ ներկաները պէտք եղած եռանդը ցոյց չտուին եւ արեւելեան զարդը Ռուաց հոն ուր որ էր: Ի վերջոյ տեղի ունեցաւ «քօթիյոն»ի շատ ճոխ բաշխում մը, եւ երեկոյթը վերջացաւ առաւօտեան ժամը 6ին:

Մէկ խօսքով՝ փայլուն եւ գեղեցիկ հանդէս, բայց նիւթապէս... անփառունակ:

Ներկայ մը

ՆԿԱՐԻՉ ՀՐԱՆԴ ԱԼԵԱՆԱՔ

Այս տարի եւս «Անկախներու Սալոն»ին կը մասնակցին քանի մը հայ նկարիչներ, որոնց կարգին մեր աշխատակիցը՝ նկարիչ Հրանդ Ալեանաք:

«Լը Փթի Փարիզիէն»ի նկարչական քննադատը՝ Լուի Փայեար եւ «Լիպէրթէ»ի քննադատը՝ Շավանս կը գնահատեն Հր. Ալեանաքը, որ կուտայ «կենդանի եւ չափազանց արտայայտիչ» մէկ դիմանկարը վիպագիր Ժան տ'Ակրէվի:

Ընկերվարականներու ազգային խորհուրդը պիտի գումարուի կիրակի օր: Այս առթիւ, ՍէՖի նախանցին դաշնակցային խորհուրդը ժողով գումարելով, ստուար մեծամասնութեամբ որոշեց չմասնակցիլ նոր դահլիճին:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ ՏՈՔԹ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ընթերցողները կը յիշեն թէ Բարեգործականի ներկայացուցիչ Տոքթ. Հէքիմեան գնդակահարուած էր անցեալ տարի: Բարեգործականի զեկոյցը կը հաղորդէր թէ ան մեռած է «եղերական» պարագաներու մէջ: Իսկ Գ. Տէր Գաբրիէլեան երբ Փարիզ եկաւ, յայտնեց թէ չահագիտութիւն բրած ըլլալով, հակառակ երկրի օրէնքին, Թիֆլիս կանչուեցաւ եւ ճամբան հիւանդանալով մեռաւ Թիֆլիսի հիւանդանոցին մէջ:

Հայաստանէն նոր հասած ճամբորդ մը կը պատմէ մեզի.—

Կառավարութիւնը այսինքն Կէփէուն կամ հին Չեկան իմանալով թէ Տոքթ. Հէքիմեան ոսկի եւ դրամ ունէր, կ'երթան կը խուզարկեն տունը եւ բոլորը կը գրաւեն: Այս առթիւ Կ'ամբաստանեն թէ չահագիտութեամբ ձեռք բերած է այդ ոսկիները: Արդէն որու քով որ ոսկի ըլլայ, կը բանտարկեն, եթէ գրամը չգտնեն, մինչեւ որ խոստովանի եւ տեղը ցոյց տայ: Հէքիմեան փոխանակ լռելու, երկու-երեք անգամներ խնդիր կը հանէ թէ ինք չահագիտութիւն չէր բրած եւ թէ այդ ոսկիները ունէր երբ եկաւ Ռ. Հայաստան: Ցետոյ կը պահանջէ որ քննութիւն բանան եւ ինք պատրաստ է օրինական պատիժը կրելու, եթէ ապացուցուէր իր դէմ եղած ամբաստանութիւնը:

Չեկան Հէքիմեանի այս գանգատներուն վերջ մը դնելու համար, կը ձերբակալէ զինքը եւ երեք օր յետոյ կը գնդակահարէ՝ գիշերանց:

Ց.

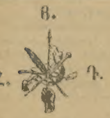

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը:

ԿԱՆՇՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արթիւ» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԳԻՑԵԱՆԲՈՒՐԻ «Զաւարեան» Կէմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավրնիւ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ներկայանալ անպատճառ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը ճանդէպ Թուրքիոյ»:

Ձեկոյց կոմիտէի կողմէ ղազութիւ ազգային խնդիրներու շուրջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 3 Փետրուար, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրասենեակը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին,

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի երկու զաւեշտներ՝ՄԵՒ ԹԷ ՃԵՐՄԱԿԱՉՈՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ

Պարեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք 2 ֆրանք:

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի

Տարեկան պարահանդէսը MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ 1933 Փետրուար 11ին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղխատախնամ Ընկերութեան կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933ին

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ, «ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.

79, Ave. des Champs Elysées

Հովանաւորութեամբ փրոֆ. Ա. ԿՕՍԷի, անդամ բժշկ. Ակադեմիայի եւ Նախագահութեամբ Տիկին Գ. ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ

ԿՐԷԿՕՐ եւ իր «ԿՐԷԿՕՐԻԷՆ»ները իրենց Փարիզ վերադարձին առթիւ կ'երեւին իրենց բեմական նուագախումբին մէջ եւ կը նուագեն մինչեւ լոյս

ՄԱՆՕԷԼ ԲԻՏԱՐՐՕ իր արժանթինեան նուագախումբով կ'առաջնորդէ պարերը:

կ'երգեն եւ կը պարեն Օրիորդ ԼԻԱՆ ՎԱՐՆԷԶ, աշակերտուհի կրանդ Մուրատոֆի (օփէրայէն), դասական երգեր: Օրիորդ ԱԼ. ՊԷՐՔԱ, իր էքզանթրիք պարերուն մէջ: Պ. ՍԱԿՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, ռուսական բեմերու ծանօթ երգիչը: Պալէ քլասիք՝ Մ. Մալուժեանի աշակերտներուն կողմէ:

Երկու նուագախումբ, 25 նուագածու, պար երաժշտութիւն, աթրաքսիոններ, թոմպոլա եւ պրինի թռնեւա: ձրի պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ:

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան պարահանդէս ցերեկոյթը Ապրիլ 30ին:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

Հայր Վարդան Հայցունի (Վենետիկ), Այրի Տիկ. Մարիամ Թէքէրճեան եւ զաւակը՝ Նուրհան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Թէքէրճեան, Այրի Տիկ. Մարիամ Թէքէրճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Բէհեսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Ժամկոչեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Եսթեր Աշըքեան (Նիս), Պ. Միքայէլ Այէմշահեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Բիւզիւքեան (Թէհրան), որոց խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց թոռան, զաւկին, քրոջ, եղբօրորդւոյն եւ քրոջորդւոյն

ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՐՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Յունուար 30ին, տասնը հինգամեայ ծաղիկ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10ին, Պաննէօի իր բնակարանին մէջ, 95, rue des Meuniers, Bagneux:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պիյեանքուրի «Զաւարեան» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Արմենակ Պետոյին՝ իր հօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՈՍԿԵՃԱՏԵԱՆ

Զ. Ռ. ՄԻՐՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Նիւթը՝ «Ժողովրդապետութեան Մեծ Տիրութեան պատերազմներուն եւ քաղաքականութեան»: Մէկ ժամ սինեմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՈՍՏԱՅՆԻ

Մարսէյլ. Գործ.— 881 ֆրանք:
Միլան Գործ.— 108 լիր. 45:
Մարսէյլ. Ա. Է.— 140 ֆրանք:
Մոնփելիէ, Մ. Ա.— 40:
Նիս, Գ. Թ.— 140:
Նիւյորք, Մ. Հայ.— 250:
Սենթթիէն, Տօն.— 140:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւմիւշխանայէն (Յունաստան Փըլաթի Եղիաեան, ամուսինը՝ Իսկէնտէր, եւ աղջիկը՝ Արմինէ, կը փնտռեն իրենց ազգականը՝ Պապա Տիգրանը, կինը՝ Իւղաբեր, աղջիկները՝ Մաննիկ եւ Կիւլիւկ (Գրուսայի Քիրմասթի քաղաքէն): Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել H. Beurekdjian, Papeterie, Komotini, Grèce:

▪▪▪

(Բարեգործականի Գրասենեակէն)

— Հաճի Մկրտիչ Ադամեան, 72, բիւ Էթիէն-Տօլէ, Ալֆորվիլ (Սէն), Ֆրանսա, կը փնտռէ քեռորդին Արամ Փիւլիւլեան, հօր անուն՝ Կարապետ, մօր անուն՝ Արմենուհի, Պրուսայի Քերմաճէթ գիւղէն. 24 տարեկան, որ չորս տարի առաջ կը գտնուէր Մուսուլի շրջանին մէջ թիլլիօրոֆ գիւղը Արաբներու քով:

— Տիկին Աղնիւ Պետրոսեան, 164-08 South St. Jamaica L. I. N. Y. U. S. A. կը փնտռէ թոռանցը Նազար Պճարոսեան, որ 1893ին թոքատէ մեկնած է Իզմիր, ուր հաստատուած եւ ընտանիք կազմած է: 22 տարի Իզմիր բնակելէ ետք, 1917ին զինուոր առնուած է Թրքական բանակին, 43 տարեկանին: Եղած է Պալեստին: Արհեստով դերձակ է (խայիւտը): Կինը եւ երեք զաւակներով — Սրուանդ, Գոհար եւ Հայկ, եւ կը գտնուէին Պոլիս, հայր նոր Պոլսեցիներու հասցէին, Նիւ Եորք:

— Տիկին Գայիանէ Պայիքեան, Կէյվէտր, c/o K. Thomasian, 3rd Ave. Watervliet, N. Y. U. S. A. կը փնտռէ զաւակները՝ եւ թագուհի Պայիքեան, 1915ին Իզմիտէն տարագրուած Տէր Զօր: Ստոյգ լուր տալողին տոլար պարգեւ պիտի տրուի:

— Եղիա Թումասեան, Տիկ. Արամ Թաղ վիւղէն, 2124 3rd waterviete. N. Y. U. S. A. փնտռէ Ոսկի, Մանուկ, Զարեհ եւ Արշալոյս Թումասեանները, 1915ին տարագրուած են Սուրիա: Տուողին 25 տոլար պարգեւ պիտի տրուի:

— Ոսկան Գուզունեան, Գալաթա (Կիպրոս), կը փնտռէ մայրը Ալքէր Գուզունեան եւ քոյրը Ալեքսան Գուզունեան, այժմ 46 տարեկան է:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՖՐԱՆՍԱ—1915

— Կը պատկանի՞մ ... նորէն բոլ, ի՞նչ բանը...

— Այսինքն դուն խորհրդանշանն ես քեզմէ աւելի մեծ բանի մը. հասկըցա՞ր:

Լիան գլուխը թօթուեց ապշած:

— Բան մը որուն կ'երթայ մարդ ակամայ: Բան մը որուն անկարելի է չկատարել ու չհաւատալ:

— Նոյն խօսքերը տուած էս դեռ, րաւ Լիան ժպտելով:

— Ձեռքս չէ, ինչ ընեմ:

— Ձե՞ս հաւատար այս պատերազմին:

— Կ'ատեմ զայն:

— Ձե՞ս կարծեր որ անոր վախճանը պիտի ըլլայ աւելի մեծ ու զօրաւոր բան քու խօսքերէդ:

— Իսկ դո՞ւն, այդպէ՞ս կը կարծես:

— Ձեմ գիտեր. բաւ եմ ուրիշ անգամ որ կը ճանչնամ մարդիկը. գիտեմ թէ ինչ են անոնք. զաւեշտները արժէք չունի իրենց համար երբ կեցած են այն բաներուն առջեւ զորս կ'ուզեն խուսափել. բայց դո՛ւն...

Լիան ձեռքերուն մէջ առաւ Ճորճի երեսները եւ րսաւ.

— Ձեմ գիտեր, բայց դուն վախ մը ունիս:

— Այո՛, ունիմ. ունիմ տակաւին:

— Ամէն մարդ ունի այդ վախը. ես ալ ունիմ:

— Ի՞նչ վախ:

— Ես ալ չեմ գիտեր: Ծնդրեմ, ա՛լ չխօսինք այս նիւթերուն վրայ. չեմ ուզեր: Դուն դուրին առջեւը գնա՛ եւ ըսպասէ ինծի. նայէ՛, պատրաստ է ինքնաշարժս: Ես հիմա կուգամ ու միասին կ'երթանք ճաշելու:

— Ես ճաշել չեմ ուզեր:

— Ես անպատճառ պէտք է ճաշեմ: Ճաշարան մը կայ ուր կ'երթամ ամէն գիշեր:

— Ե՞տոյ:

— Ետոյ միասին կ'երթանք Նէօյի՝ իմ տունս:

3.

Լիան տարաւ զայն «Թուր տ'Արժան» ճաշարանը: Այնքան հռչակ հանած էր ան Փարիզի մէջ որ ճաշարանին տէրը, Գ. Ֆրէտէրիք անոր անունով մկրտած էր իր անուշեղէններէն մէկը — կարկանդակ Մաթա Հարի:

Դիւրազգածութիւնը զոր ունեցած էր Ճորճ բաղդատելով իր հասարակ զինուորի համազգեստը, Լիանի շքեղ արդուզարդին հետ, փարատեցաւ անմիջապէս: Ցիմար բան ըրած էր երբ փորձեր էր համոզել աղջիկը որ չերթար այդ ճաշարանը. թէեւ իր պնդումները ոչ մէկ տարբերութիւն ըրած չէին. Լիան ականջ կախած չէր անոր խօսքերուն: «Պէտք է երթամ, Գ. Ֆրէտէրիք ինծի կը սպասէ», ըսեր էր ան: Բայց ինչո՞ւ, Գ. Ֆրէտէրիքի հրամաննե՞րով կը շարժէր Լիան:

— Կը յիշե՞ս այն փոքրիկ ճաշարանը ուր տարիր զիս վերջին գիշերը. ...մա ես պիտի տանիմ քեզ:

Ճորճ պատմեց թէ այնտեղ գացեր էր այդ օրը ու ճաշեր էր նոյն սեղանը:

Ինքնաշարժին բարձերուն մէջ թաղուած կ'անցնէին Քէ տը լա Թուրնէլէն: Տղուն աչքերուն մէջ նայեցաւ Լիան ու հարցուց.

— Ինծի համա՞ր գացիր հոն:

— Հապա որո՞ւ համար:

Բռնեց Ճորճի ձեռքը:

— Կը յիշե՞ս այն գիշերը երբ մտանին անցուցիր մտքս. ինչպէ՞ս ամուսնանա՞լ կ'ուզէիր հետս:

— Ձի հաւատացի՞ր:

— Այն օրերուն, այո՛, հաւատացի. բայց ամուսնութիւնը երկար կը տեւէ, գիտեմ. արուեստագէտ ես վերջապէս ու կը վազես այն բաներուն ետեւէն զորս չես կրնար բռնել: Անգամ մը որ բռնեմ քեզ, ա՛լ չես կրնար փախչիլ. աւելի լաւ չէ՞ այսպէս...

Ի՞նչ պատասխան կրնար տալ:

Անսարկելի իմաստութիւն մը կար այդ աղջկան վրայ. ճիշդ էր ըսածը: Երեք օր ունէր միայն. պիտի մոռնար ամէն ինչ բաց ի Լիանէն: Անոր հետ էր հիմա, սակայն իրը չէր այդ աղջիկը:

Մտացրիւ վիճակ մը ունէր Լիան երբ ներս մտան ճաշարանէն. մէկը փնտռելու երեւոյթ մը: Ինչո՞ւ չէ, շատ բնական էր այդ: Ուրկէ՞ ուր Ճորճ եկած էր ընդմիջելու սովորական ընթացքը անոր կենցաղին. անշուշտ առաջուան պէս ազատ չէր կրնար ըլլալ ան. հանրածանօթ մէկն էր, բոլորը կը ճանչնային զինքը: Փողոցին մէջ անգամ Ճորճ լսեր էր անոր անունին փսփսուքը — նայեցէ՛ք, Մաթա Հարին է որ կ'անցնի:

Աչքերովը մէկը կը փնտռէր, երբ միասին գացին սրահին այն անկիւնը զոր Գ. Ֆրէտէրիք յատկապէս կը պահէր Լիանի համար: Ամէն պարագայի մէջ առանձին նստան: Ո՛վ ալ ըլլար անոր փնտռած մարդը տակաւին չէր եկած:

Եւ սակայն, մտացրաղ էր Լիան: Տղան չկրցաւ իր վրայ կեդրոնացնել անոր ուշադրութիւնը. Թերեւս իրաւունք ալ չունէր: Ճորճ երբեք ինքնավստահ եղած չէր այդ աղջկան հետ: Հիմա, կեանքն ալ անապահով բան մըն էր անոր համար: Ուրախ՞ էր միայն որ անոր հետ էր եւ կրնար հիացումով դիտել զայն: Փարիզ գալէն առաջ միտքէն անգամ անցուցած չէր որ կրնար իր արձակուրդի օրերը վայելել Լիանի հետ:

Ամէն անգամ որ սրահին դուռը կը բացուէր, Լիան իր աչքերը կը ձգէր այն կողմը. կը տարուէր հիանար կարծես իր ամբողջ էութեամբ: Անհաղթահարելի քօղ մը կար անոնց միջեւ:

— Մէկո՞ւ մը կը սպասես, հարցուց վերջապէս Ճորճ:

Զարմացաւ Լիան ու խնդաց:

— Ամէն անգամ որ դուռը բացուի, կը նայիս:

— Օ՛հ, ոչինչ. սովորութիւն պարզապէս. այսպէս եմ ամէն տեղ:

— Բայց չպիտի զարմանայի մէկու մը սպասէիր:

— Կը կարծե՞ս որ քեզի հետ րլլալէ, սիրելիս, եթէ...

— Ո՛չ, այդ ըսել չեմ ուզեր. թէ ի՛նչպէս կրնայի մտնել քու կեանքէդ ներս, այսպէս յանկարծ ու ազատ գտնել քեզ:

— Օ՛հ...

— Ոչ մէկ բան չպատմեցիր ինծի:

— Ո՛չ:

Թարգմ. Ժ. Ն.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

2 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2102

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻԹԼԵՐԵԱՆ ԿԷՍ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Անցած տարուան կրկնակի ընտրութիւնները հիթլէրեան յաղթանակներ ապահովեցին, առանց սակայն հիթլէրեան կառավարութիւն մը ապահովելու Գերմանիոյ նոր հեղեղային մեծ հոսանքին։

Անցած տարի վայրկեանէ վայրկեան կը սպասուէր գերմանական ներքին արիւնալի յեղափոխութեան մը։ Սակայն իրարու դէմ կեցած ուժերը, հակառակ ցնցող պոռթկումներու, մնացին պետական իմաստութեան ու ժառանգական կարգապահութեան սահմաններուն մէջ։

Նախագահ Հինտէնպուրկ, թէեւ իր համակրութեամբ հակուած դէպ ի ազգայնական եւ պահպանողական տարրերը, կրցաւ մրցանել իրեն տրուած քուէներուն իմաստը, քուէներ, որ կուզային Սահմանադրութեան պաշտպան մեծ հոսանքներէն, Հինտէնպուրկի յաղթանակը ապահովելու Հիթլէրի կլանող վերելքին դէմ։

Հինտէնպուրկ, իր անցեալի համբաւով եւ ներկայի վայելած վստահութեամբ զօրաւոր կայմը եղաւ, ալեկոծուած հոսանքները հաւասարակշռելու։ Սահմանադրական տարրերը խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն չունէին։ Իսկ պահպանողական եւ ծայրայեղ ազգայնական տարրերը փոքրամասնութիւն էին։ Հիթլէրեան հեղուար կը վարէր, սակայն բացարձակ մեծամասնութիւն մը ձեռք բերելու վերջնական յաղթանակը կը մնար հեռուն։

Այս երեք ուժերու բախումին զուգընթաց, բոլորովին քովընտի, բայց միշտ վտանգաւոր՝ կը բարձրանար համայնավար հոսանքը։

Այս կացութեան մէջ, յեղափոխութիւն մը կրնար պայթիլ ամէն վայրկեան եւ կրնար ծանր կռիւներու դուռ բանալ։ Կողմերը լաւ կազմակերպուած բանակներ էին, ու բախումը պիտի ըլլար խիստ ցնցող։ Հինտէնպուրկ, այս պայմաններուն մէջ, կը մնար միակ խրուսարար։ Գերմանիան հանգուրժեց ծերունազարդ նախագահի այս գերադոյն դերին, որովհետեւ դահավէժ յեղափոխութենէ մը վախցաւ։ Եւ նախագահը անցած տարուան մայիսէն մինչեւ այսօր կրցաւ երկրի ներքին ցնցումները, հանգրուան առ հանգրուան, տանիլ ու սահմանափակել։

Սահմանադրութիւնը պահպանել (գոնէ յարաբերական չափով) ու տիրական եւ տեւական նախագահական կառավարութիւն մը պահել Գերմանիոյ գլխին կարելի չեղաւ։ Թէեւ այդ քաղաքականութեամբ կարելի եղաւ Հիթլէրը իր յաղթական վազքին մէջ կասեցնել եւ չթողուլ որ, առք առք տիրանայ իշխանութեան։

Այս բոլորը հաւասարակշռութեան պահպանում մըն էր, առանց սակայն բնականոն քաղաքական կեանք մը ստեղծելու։ Անկարելի էր սահմանադրական խառն դահլիճ մը կազմել։ Անկարելի եղաւ Ֆոն Փափէնի եւ Շլայխէրի դահլիճներու պահպանումը, առանց Հիթլէրի բարեացակամութեան։ Անկարելի է նաեւ հիթլէրեան միապաղաղ դահլիճի մը գոյութիւնը։ Բայց հիթլէրեան հոսանքը հրաբխային ուժ մըն էր, իր հրամայական պահանջներով։

Բազմաթիւ փորձեր եղան Հիթլէր պահպանողական դահլիճի մը կապելու եւ հետզհետէ սպառելու, կամ օգտագործելու այդ ուժը։ Հիթլէր մնաց անդրդուելի։ Ան կ'ուզէր վարչապետ ըլլալ, լիովին գոհացում տալու իր ստեղծած շարժումին։

Իսկ Հինտէնպուրկ, մնաց անդրդուելի Գերմանիոյ բախտը յանձնելու Հիթլէրին։

Եւ հասաւ նոր անակնկալը որ բոլոր երեւոյթներէն կ'երեւի թէ Ֆոն Փափէն եփած ապուրն է, որուն, վերջապէս, համաձայնած է պահպանողական եւ խիստ խոհեմ նախագահը։

Երկար ու յամառ պայքարներէ յետոյ, Հիթլէրն ահա վարչապետ։ Բայց վարչապետ խառն դահլիճի մը, ուր մեծամասնութիւնը պահպանողական եւ ծայրայեղ ազգայնական տարրերը կը կազմեն։

Հիթլէրի վարչապետութիւնը անշուշտ յաղթանակ մըն է Հիթլէրեան շարժումին, բայց կէս յաղթանակ մը։ Որովհետեւ վարչապետ Հիթլէրը շրջապատուած շատ ուժեղ տարրերով, որոնք աւելի վստահութիւն կը ներշնչեն Հինտէնպուրկին։ Փաստօրէն Գերմանիոյ նախագահը ամէնէն վերջին դիրքումն բրած է Հիթլէրին, կոչելով զայն վարչապետութեան պաշտօնին, այն պայմանով որ ան փակուի զսպիչ գառագեղի մը մէջ, եւ հնարաւորութիւններ չունենայ Հիթլէրեան տիրապետութեան մը կամ տիկտատուրայի մը։

Հիթլէրեան ուժը կուտակուած հրաբուխ մըն էր։ Այդ շարժման երեւոյթները եկան մեծ ուժգնութեամբ եւ կ'ուզէին խորտակել անցեալ կառավարութիւններու պատուարները։ Քաղաքական դասաւորութիւնները կրցան որոշ ժամանակ թումբ կանգնել Հիթլէրի յաղթական քայլերուն առջեւ։ Անոր թափը կոտրեցաւ, հեղեղաբը մեղմացաւ։ Բայց մնաց իր ուժին մէջ, միշտ վտանգաւոր։ Հինտէնպուրկ, Ֆոն Փափէնի եւ Հիւկէնպէրկ ցանցին մէջ ձգելով Հիթլէրը, նախ կ'ուզէ որոշ հունի մէջ մտցնել այս վայրի ուժը, յետոյ՝ կափարիչը բանալով, կը յուսայ հրաբուխը սպառել կամ անուժ դարձնել։ Մէկ խօսքով կառավարական գառագեղի մէջ կրթել գազանը եւ դարձնել անվնաս։

Այս ալ միջոցներէն մէկն է վարկաբեկելու Հիթլէրեան շարժումը եւ երկրի ղեկավարութիւնը վերջնական օրէն յանձնել Ֆոն Փափէններուն՝ վերջ տալով պարլամենտական վտանգին։

Սակայն Հիթլէրն ու իր կողմնակիցները երբ կը զիջին այս կէսօր յաղթանակին, ունին իրենց հեռաւոր նպատակները։ Իրենք ալ իրենց կարգին պիտի աշխատին ամրացնել գրաւած դիրքերը, չէզոքացնել ներկայ շրջապատը եւ հասնիլ միապաղաղ Հիթլէրեան կառավարութեան մը։

Ուրեմն Հինտէնպուրկի եւ Հիթլէրի պայքարը կը շարունակուի։ Միւս ուժերու դասաւորութիւնն ալ իր կարգին։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹԵՐԸ

Մեծն Բրիտանիոյ հանրային կարծիքը յուզուած է Հիթլէրի վարչապետութեան պատճառաւ։

«Թայմզ» կը գրէ.— Անկասկած մտքեթի է որ Հիթլէրը, որպէս պարագլուխ գերման խորհրդարանի մեծագոյն կուսակցութեան — Նազիներու— ցոյց տայ որ ինքը ունի կ'արժէ քան սովորական հռետոր մը եւ կամ փրոփականտիստ մը։ Մտատանջութեամբ պիտի հետեւին անոր քայլերուն մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի մէջ, ուր անխուսափելի երեւոյթին հետ հաշտուած կ'երեւան։

Իսկ «Մանչէսթըր Կարտիըն» երկիւղ կը յայտնէ, որ Հիթլէր կ'արդարանայ իրագործել իր խոստումները ազգային եւ միջազգային ճակատին վրայ։

Որքան վերապահ են Անգլիոյ մէջ, նոյնքան խանդավառ են Իտալիոյ՝ Մուսոլինիի հայրենիքին մէջ։

Ֆաշիստ թերթերը ամէնն ալ միաբերան կ'ողջունեն յանձինս Հիթլէրի երիտասարդ եւ նոր Գերմանիան, որ խորհրդարանական հին ըմբռնումները խորտակելով՝ խոյացաւ դէպ ի լուսաւոր ապագան։ Պատմական նոր դարաշրջան մըն է որ կը բացուի Գերմանիոյ համար։ Խորտակուած պիտի ընկտել Վայմարի Սահմանադրութիւնը եւ Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութիւնը։ Եւրոպայի վերակազմութեան բոլոր վճռական ազդակներն են, որ կ'արժէքաւորուին։

Իսկ Հիթլէրի առաջին հայրենիք՝ Աւստրիոյ մէջ, մեծ տպաւորութիւն թողուցած է Հիթլէրի վարչապետութեան կոչումը։

Հիթլէրական օրկան՝ «Տէր Քամփֆրուֆ» բացառիկ թիւ մըն է հրատարակած, որուն մէջ կ'ըսէ.— Գերմանիոյ պատմութեան համար, տասնամեակի՝ զուգէ եւ դարերու վճռական դարձակէտ մըն է Հիթլէրի յաղթանակը, որ գերման ժողովրդի ապրելու կամքը կը յատկանշէ։

Աւելի քան անտարբեր է ամերիկացի անուանի ծերակուտական Պորայի կարծիքը.— Հիթլէր – Հինտէնպուրկ զուգադրութիւնը պիտի կրնայ կառավարել գերման ժողովուրդը։ Ես կը կարծեմ որ Հինտէնպուրկը բոլոր ժամանակներու մեծ մարդը պիտի մնայ։ Ես հետզհետէ այն տպաւորութիւնը կը ստանամ, որ Հիթլէր աստիճանաբար կը մօտենայ գերման ժողովրդի շահերուն, մանաւանդ պատերազմական պարտքերու եւ Վերսայլի դաշնագրի վերաքննութեան առթիւ, որ իրապէս անհրաժեշտ է յանուն միջազգային խաղաղութեան։

Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, աջ թէ ձախ, Հիթլէրի վարչապետութեան մասին նոյնն է։

Գրեթէ ամէնքն ալ անձկութեամբ են լեցուած եւ քաղաքական ծանր բարդութիւններ կը սպասեն։ Կ'ենթադրեն, որ Գերմանիան առաւ մը ըրաւ անծանօթ ուղղութեամբ։

«Թան», կիսապաշտօնական թերթը կը գրէ.— Վերջապէս «երաշագործ»ը իշխանութեան գլուխ անցաւ։ Ինչ ալ ըլլայ, հիթլէրական փորձը, յետ պատերազմեան խիզախ դարձակէտ մըն է։ Վարչապետ Հիթլէրը դժուարին պայմաններու մէջ պիտի գործէ խորհրդարանէն ներս։ Կաթոլիկ կեդրոնի աջակցութիւնը անհրաժեշտ պիտի դառնայ օրինական մեծամասնութիւն ունենալու եւ կանոնաւոր պայմաններու մէջ գործելու համար։ Եթէ այդ մեծամասնութիւնը չի գոյանայ, արդեօք Հինտէնպուրկը պիտի համաձայնի՞ լուծել տալ խորհրդարանը, որ մերժած էր ֆոն Փափէնին եւ ֆոն Շլայխէրին։ Պիտի համաձայնի՞ որ հիթլէրական տիկտատուրան հաստատուի, որմէ կը խուսափէր։ Պիտի կրնայ ընդդիմանալ վարչապետի մը, որ իր ետեւ ունի գերման ժողովուրդի մէկ երրորդը։ Բաց ի այդ ի՞նչ պիտի ըլլան այն խորունկ հակազդող ուժերը, որ Հիթլէրի իշխանութիւնը չպիտի կրնան մարսել։ Թէպէտ Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութիւնը քաղաքականապէս ուժասպառ է եղած, բայց կան արհեստակցական հսկայ միութիւններ, որոնք — կ'ապահովցնեն — կրնան գործակցիլ կոմունիստներուն հետ եւ ջախջախիչ ուժ մը դառնալ։ Նազիներուն յաղթանակը հաւանօրէն շատ հեռուն չերթար։

Քաղաքական գետնի վրայ Հիթլէր չպիտի կրնայ իրագործել իր խօլական եւ անյարիր ծրագիրները, որովհետեւ յուսալքուած ու ճնշուած ժողովուրդը չպիտի հետեւի անոր։

Տնտեսական գետնի վրայ նորքին նախարար Ֆրիկ, կը յայտարարէ թէ «Ուժեղ իշխանութեան նոր քաղաքականութիւնն է կարգ ու խաղաղութիւն հաստատել եւ ապրիլ բոլոր երկիրներու հետ որպէս բարեկամ»։

Մենք կը հաւատանք աւելի իրենց գործին քան թէ խօսքին։ Հիթլէր եթէ դրական գործ չկրնայ հանդէս բերել, ողբալի անկում պիտի կրէ իր նախորդներուն պէս։

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԿԸ ՏՕՆԷ ՀԻԹԼԷՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պերլինը անօրինակ խանդավառութեամբ կը տօնէ Հիթլէրի նախարարապետութիւնը։

Նազիներն ու Պողպատէ Սաղաւարտակիրները ջահերով ու դրօշակներով Ցաղթական Կամարին տակէն անցան ի պատիւ ծերունի Հինտէնպուրկի եւ «գեղեցիկ» Ադոլֆի։ Ազգային քայլերգը՝ «Գերմանիա ամէն բանէ վեր», կը թնդացնէր Պերլինի փողոցները։

Թղթակից մը կ'ըսէ թէ՝ «Կատարեալ մարդկային հեղեղ մըն էր որ կը խուժէր։ Կառավարական թաղի փողոցները հոծ բազմութիւն մը խանըւած՝ ազգային մոլուցքէ մտրակուած քափոր կը կազմէր եւ Հիթլէրի փառքը կ'երգէր»։

Պերլինը ապրեցաւ ազգային խանդավառութեան այնպիսի վայրկեաններ, որ երբեք չպիտի մոռնայ։

Կէօրինկ՝ Հիթլէրի աջ բազուկը, ինքնամոռացութեան վայրկեանի մը մէջ ըսաւ.— *Մենք կ'ապրինք պատմական այնպիսի օր մը, որ շատ կը յիշեցնէ 1914ի օգոստոսեան օրերը...*

ՎԻԼՀԷԼՄ ԿԸ ՏԵՆՉԱՅ ...

Հետզհետէ միապետական ախորժակները կը բացուին։

Վիլհէլմ անուշ երազներ կը տեսնէ իր աքսորավայրին մէջ։ Երբ լսեց որ Հիթլէր վարչապետ է եղած, թէպէտ հիւանդ, անցաւ հեռախօսին գլուխը տեղեկութիւններ առնելու։ Մայրաքաղաքէն ստացած լուրերը այնքան գոհացուցիչ էին, որ արքայական ընտանիքը խանդավառութեամբ պարուրուեց։ Ամէնքն ալ կը կարծեն, որ մօտ է իրենց վերադարձը, մանաւանդ որ գիտեն թէ թագաժառանգը մեծ ազդեցութիւն ունի Հիթլէրի վրայ։

Բաց ի այդ Վիլհէլմի դաւադրութեան կը վերագրուի ֆոն Շլայխէրի անկումը։ Իր 74ամեայ տարեդարձի տօնակատարութեան առեն թագուհիի ճառը Պերլինի թերթերուն մէջ տպուեր է եւ ֆոն Շլայխէր չէ արգիլեր։

Վիլհէլմ կը տենչայ իր կորցրած գահը անգամ մըն ալ վերստանալու եւ Հոհէնցոլէրններու փառքն յարութցնելու ...։

Իրաւացի է Աւստրիական թերթի մը յայտարարութիւնը թէ՝ «Գերմանիան կը գտնուի ճակատագրական անկիւնադարձի մը առջեւ, ամէն բան կրնայ ըլլալ այսուհետեւ, — քաոս, տիկտատուրա, քաղաքացիական պատերազմ կամ համբ համակերպում»։

Գերմանիոյ նոր դիմագիծը պիտի փոխորկէ իր շրջապատի ազգերը ինչպէս նաեւ իր ներքին կեանքը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տալատիէի դահլիճը կազմուած

Վօքլիւզի երեսփոխան Տալատիէ պաշտօնապէս կազմեց իր դահլիճը եւ իր աշխատակիցները ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահ Լըպրէօնին։

Դահլիճը հետեւեալ կազմն ունի.— Վարչապետ եւ պատերազմական նախարար՝ Էտուար Տալատիէ, արդարութեան՝ Փընսարէ, արտաքին գործոց՝ Փօլ Պոնքուռ, ներքին՝ Շօթան, ելմտական՝ Ժորժ Պօնէ, պիւտճէի՝ Լամուռէօ, հանրօգուտ շինութեանց՝ Փականօ, առեւտրական՝ Լուի Սէռ, ծովային Ժ. Լէյկ, ծովային առեւտուրի՝ Ե. Ֆռօ, օդային՝ Փիէռ Քօ, թղթատարական՝ Լօրան էյնաք, կրթական՝ տը Մօնզի, գաղթային՝ Ալպէր Սառօ, գիւղատնտեսական՝ Հ. Քէօյլ, թոշակներու՝ Միէլէ, աշխատանքի՝ Ֆրանսուա Ալպէր, առողջապահական՝ Տանիէլու, իսկ օգնական – նախարարներ՝ վարչապետութեան՝ Կի լա Շամպրը, ազգ. խնայողութեան՝ Փաթընօթռ; հանրօգուտ շինութեանց՝ Փիէռ Ափէլ, պատերազմական՝ Իւլէն, ազգ. դաստիարակութեան՝ Իփօլիթ Տիւքօ։

Տալատիէի դահլիճը բաղկացած է 18 նախարարներէ եւ հինգ օգնական – նախարարներէ, որոնցմէ 11 արմատական ընկերվարականներէ եւ մնացածները ձախ հոսանքի ներկայացուցիչներէն։ Իսկ ըստ զբաղումի՝ 10 իրաւաբան, 4 հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ, 3 կաճառի անդամ, 1 բժիշկ, 1 ճարտարագէտ, 1 ծովային սպայ, 1 թերթերու տնօրէն, 1 գատական խնդրապետ եւ 1 արդիւնաբերող։

Անգլօ-պարսկական կնճիռը

Ժընեւի մէջ, բրիտանական եւ պարսկական կառավարութեան միջեւ կատարուող բանակցութիւնները յաջողութեամբ առաջ կը տարուին, Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան կնճիռին առթիւ։

Ցոյս կը յայտնուի, որ կողմերը երկուստեք համաձայնին եւ իրենց վէճը ենթարկեն Ազգերու Դաշնակցութեան վաւերացնելու համար։

Չինաճափոնեան վէճը

Չինական պատուիրակութեան Նանքինէն ստացուած տեղեկութեան համաձայն, ութ, տասը եւ տասնեւչորրորդ ճափոնական զօրաբանակները, բաղկացած 30,000 զինուորէ, Սէուլէն երկաթուղիով անցան Մանչուրիա երթալու համար։ Տարակոյս չկայ, որ այս ուժերը Ժէօլի վրայ յարձակելու համար են։

Դաւաճան մակեդոնական սպանութիւն

Հայրեւ Թանաքը չորցած էր կոմունիստ երեսփոխան Թրայքօվի սպանութեան, ահա կը վիրաւորուի ծանրօրէն Իվան Տիմիթրով, նախկին փրօթօկէրօվիստ եւ Թրայքօվի ազգական, որ կոմունիստ կուսակցութեան միացած էր։

Փրօֆ. Օլտէնպուրկի յոբելեանը

Խորհ. Միութեան գիտութեան Ակադեմիան փետր. 1ին պիտի տօնէ յայտնի արեւելագէտ գիտնական Օլտէնպուրկի 70ամեայ յոբելեանը։ Իր բարեկամներու եւ աշակերտներու նախաձեռնութեամբ հատոր մը լոյս տեսած է այդ առթիւ։ Օտար բազմաթիւ արեւելագէտներ շնորհաւորական նամակներ են ուղղած։ Օլտէնպուրկի մօտիկ բարեկամ եւ Գոլէժ տը Ֆրանսի փրօֆ. Սիլվէն Լէվի Լէնինկրատ գացած է։

Օլտէնպուրկ Կերենսկիի կառավարութեան ժամանակ կրթական նախարար եւ միաժամանակ Ակադեմիայի մշտական քարտուղարն էր։

Խորհ. կառավարութիւնը անոր ալ հանգիստ չի ձգեց։ Դատապարտուեցաւ որ չուզեր տրամադրել եւ կը պահէ ցարական ընտանիքին վերաբերող բազմաթիւ փաստաթղթեր։ Ասիկա պատճառ դարձաւ որ Ակադեմիան «զտման» ենթարկուի եւ Օլտէնպուրկ զրկուեցաւ իր պաշտօնէն։

Հնգամեայ ծրագրի գործադրութեան առթիւ պահանջուեցաւ որ բոլոր գիտնականները իրենց օրինականութեան ապացոյցները տան։ Օլտէնպուրկ համակերպեցաւ եւ հետզհետէ յարաբերութիւնները շտկուեցան իր եւ իշխանութեան միջեւ։

Եւ ահա իր այս յոբելեանը, բարւոք յարաբերութեան լաւագոյն ապացոյցներէն է, որ խորհ. իշխանութիւնը նախաձեռնարկ է եղած։

ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Լոնտոնէն ստացուած լուրերուն համաձայն, անգլօ-ամերիկեան բանակցութիւնները պատերազմական պարտքերուն առթիւ հաւանօրէն աւելի երկարաձգուին քան նախատեսուած մարտի երկրորդ շաբաթը։

Վնոտպէս կը յայտարարեն, որ Ռուզվէլթ տրամադիր է *մօրաթօրիոմ* տալ Անգլիոյ յունիս 15ի վճարման համար եւ բարեկամաբար կարգադրել պատերազմական պարտքերը։

Ռուզվէլթի եւ Ամերիկայի անգլիական դեսպան Սըր Ռոնալտ Լինտսէյի միջեւ մղուած բանակցութիւնները լաւ արդիւնքներ են տուած։

ԻՏԱԼԻԱ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐԸ

Իտալական կառավարութիւնն եւս յանձնարարեց Ուաշինկթընի իր դեսպանին, որ յայտնէ ամերիկեան կառավարութեան թէ կ'ընդունի իր հրաւէրը պատերազմական պարտքերը կարգադրելու եւ իր պատգամաւորները կը ղրկէ մարտ ամսուն։

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ ՊԵՏԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Խրուաթներու եւ ընդդիմադիր կուսակցութեան պետ Տօքթ. Մաչէք, ձերբակալուած է Զակրէպի նաշարաններէն մէկուն մէջ եւ փոխադրուած Պելկրատ։

Մաչէքի ձերբակալութիւնը կ'ենթադրուի, որ կապ ունի օտար թերթերու իր ըրած յայտարարութեան հետ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԵՐ ՃԻԳԵՐՆ ՈՒ ՎԱՍՏԱԿՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դ. ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐԸ. — ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ, ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՅԱՐԱՏԵՒ ԱՃՈՒՄ. — ԼԻՓԱԶՄԱՆ ԱԼ ՈՒՆԵՑԱՒ ԻՐ ՍՐԱՀԸ. — ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ:

Վերջին Թղթակցութեամբս խօսած էի առաւելապէս Աթէնքի շրջանի կուսակցական կեանքի մասին: Մասնաւորած չէի այս տարուան առաջին վեցամսեայի ընթացքին ձեռք բերուած յաջողութիւններն ու նուաճումները:

Այս անգամ կ'ուզեմ ներկայացնել մասնաւորաբար ընկերուհիներու խումբերը, անոնց կազմակերպութիւնը, եւ տեսական յառաջդիմութիւնները: Հակառակ Երջ. ժողովներու բացայայտ որոշումներուն, միայն Աթէնքի շրջանն է, որ քանի մը տարուան ընթացքին կրցաւ գոյն ու մարմին տալ այդ որոշման, կազմելով 3—4 խումբեր, որոնք այսօր Աթէնքի չորս արուարձաններուն մէջ, ստեղծած են գեղեցիկ ու քաջալերական շարժում մը, եւ ջերմ հետաքրքրութիւն՝ իգական սեռին, մանաւանդ իրենց տարիքակիցներու շրջանակին մէջ:

Փիքսը ունի իր «Աղատամարտ»ը, որուն կազմութեան առաջին օրերուն մեր մէջ կը գտնուէր ընկ. Շ. Միսաքեան: Այն ատեն հազիւ 10—12 ընկերուհիներէ կազմուած այն խումբը, այժմ ունի մօտաւորապէս՝ 25 անդամներ, եւ ամիս չանցներ, որ չունենայ իր կողմէ կազմակերպուած երեկոյթ, հանդէս կամ հրապարակային բանախօսութիւն մը, ուր ներկայ կ'ըլլան ընկերներ, համակիրներ եւ չէզոք ու հակառակորդ հայրենակիցներ: Դեռ՝ վերջերս, յունուար 21ի գիշերը, ունեցաւ պար-երեկոյթ մը, որ իբրեւ հայկական հաւաքոյթ, իր տեսակին մէջ գնահատելի բացառութիւն մը եղաւ:

Անդին՝ Լիփազմայի մէջ «Սմբենիկ»ը, 23 ընկերուհիներով: Բոլորովին նոր, քանի մը ամսուան աշխատանքի արդիւնք: Եւ այս արդիւնքն ալ շնորհիւ տեղական կոմիտէին եւ ընկեր Կարօ Տէօրմէճեանի մասնաւոր ճիգերուն: Հոս ալ, հաւատաւոր եւ խանդավառ աշխատանք: «Բազմանդ» հանդէսէն յետոյ, երեկոյթներ, հրապարակային բանախօսութիւններ եւ հաւաքոյթներ: Եռուզեռ մը, որով կը վարակեն բազմութիւնները, ու կրակը կը մնայ միշտ վառ, միշտ բոցաբորբելու պատրաստ վիճակի մէջ:

Լիփազմայի հարեւան Քօքինիայի մէջ «Յառաջամարտ»ը, առայժմ 15 ընկերուհիներով, բայց՝ մօտ ատենէն ծաւալելու ճամբուն վրայ: Դեռ նոր տուին իրենց «բազման» հանդէսը, ուր խօսեցաւ ընկ. Գ. Կասմարեան: Ծուռն բազմութիւն, խանդավառութիւն եւ շարժում:

Սինկրուի մէջ «Շաքէ»ն, 10 ընկերուհիներով: Եւ պէտք է ըսել, որ այս թաղին մէջ գործող եւ ընկերներու եւ ընկերուհիներու խումբերը արժանի են գնահատութեան, որովհետեւ Սինկրուն հակառակորդներու որջ մըն է: Մղուած պայքարին արդիւնքը եղաւ այն, որ իրենք քայքայուեցան և քուրջի պէս նետուեցան: Աւարտելու համար ընկերուհիներու խումբերուն մասին մեր տեղեկատուութիւնը, աւելցնեմ որ մօտ ատենէն նման խումբեր պիտի ունենանք նաեւ՝ Միտիլլիի եւ Տէօէ-Աղաճի մէջ, ու մինչեւ տարեվերջ, հաւանաբար ամբողջ շրջանին մէջ:

Ինչ կը վերաբերի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեանց, անոնց պատմութիւնը աւելի տարիք ունի եւ տարողութիւն: Անշուշտ միշտ եւ մասնաւորաբար Աթէնքի շրջաններուն մէջ: Թրակիոյ, Մակեդոնիոյ զանազան շրջաններուն մէջ տարբեր անուններով երիտասարդական երբեմն երկսեռ միութիւններ կան, որոնք կը կատարեն մօտաւորապէս նոյն աշխատանքը: Անմեկալ ուրեմն Աթէնքի շրջանը, Պատանեկան միութիւններ ունինք Փիքսի, Լիփազմայի եւ Քօքինիոյ թաղերուն մէջ: Այս երեք կազմակերպուած շրջաններուն մէջ, Պատ. միութեան դրօշին ներքեւ կը գործեն աւելի քան 75 պատանիներ, որոնք կը պատրաստուին Դաշնակցական դաստիարակութեամբ, դառնալու համար վաղուան շարքայինները: Լաւագոյն պիտի ըլլար, եթէ այս միութիւնները ունենային կեդր. մարմիններ, անշուշտ անջատ անջատ: Այս տեղի Պատանեկանները կապուած ըլլային Աթէնքի իրենց Կ. մարմնին, Սաւրիոյ մէջ գտնուողները նոյն վայրի իրենց Կ. մարմնին: Եւ այս բոլոր Պատանեկան Կ. մարմիններն ալ ընդհ. Կ. մարմնի մը, որուն վրայ հսկողն ու հակակշռողն ալ ըլլան Հ. Յ. Դ. վերին մարմինները: Քանի մը տարի առաջ, Աթէնքը ունեցաւ կեդր. վարչութիւն մը Պատ. միութեանց:

⁂ Վերջերս Լիփազմայի Հ. Յ. Դ. կոմիտէն եւ նոյն վայրի թաղականութեան գործակցութեամբ, Լիփազմացիք մէջտեղ բերին կոկիկ սրահ մը, որուն շնորհիւ դպրոցն ու եկեղեցին զատուեցան, վարժարանը ներկայանալի վիճակ մը ստացաւ, ու եկեղեցին ալ մեծցաւ: Այս շինութեան համար եղած ծախքը քանի մը հանդէսներով պիտի գոցուի արդէն, եւ սրահը պիտի մնայ իբրեւ գաղթահայ շինարարութեան ոգիին խորհրդանշանը, ինչպէս կան արդէն Քօքինիոյ «Զաւարեան»ը, Փիքսի «Վասպուրական» Ակումբը, եւայլն:

⁂ Աթէնքի շրջանը վերջերս թատերական եղանակ մը կը բոլորէ: Հ. Կ. Խաչ, կուսակցութիւն եւ զանազան հայրենակցական միութիւններ, յաջորդաբար կը ներկայացնեն թատրոններ: Անշուշտ, այս բոլոր ձեռնարկները կը ձգտին գաղթահայ գաղութները միշտ մօտիկ պահել հայկական հաւաքականութեան, անոր ներքին կեանքին եւ ապրումներուն: Հազիւ Հ. Կ. Խաչի Երջ. վարչութիւնը «Տրիլլի»ն ներկայացուց, ահա՝ Փիքսի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ «Լքեալ ընտանիքը»: Անդին՝ Կեսարիոյ հայրենակցականը յաջորդաբար կը սարքէ զանազան թատերական ներկայացումներ բոլոր թաղերուն մէջ:

⁂ Բարեգործականի քննիչ՝ Ալէմշահը եկաւ: Ամիսէ մը ի վեր Աթէնք կը գտնուի, եւ տակաւին չէ զբաղած Տիկնանց յանձնախումբի հաշիւներով, որոնց շուրջ այնքան արտայայտութիւններ եղան ու կ'ըլլան, հոս ու հոն: Տակաւին ոչ մէկ վարժարան չէ այցելած, դասերու պահուն: Իր պանդոկին մէջ նստած, չի գիտցուիր քանի երրորդ անգամն է, ուսուցիչներու հարցարանը կ'ուզէ, անոնց վկայականները կը պահանջէ եւ... Դաշնակցութիւնը կը բամբասէ: Ամսական 50 տոլարին կը վճարեն այս մարդուն, որպէսզի փառաւոր կեանք վայելէ Աթէնքի մէջ:

Բարեգործականէն տակաւին ո եւ է նպաստ չէ եկած վարժարաններուն պաշտօնապէս: Միայն Աթէնքի յանձնախումբին մէջ իր նպաստէն չը գործածուած գումար կարծեմ 15000 տրախմի համեմատական բաշխումով, բաժնուեցաւ վարժարաններուն, տեղ մը՝ 3000, ու ուրիշ տեղ մը՝ 2000, 3500 եւայլն:

⁂ Աթէնքի Ազգ. կեդր. վարչութիւնն ալ բան մը ըրած չունի: Կայ ու չկայ: Ալ թաղային գործերը, վարժարանները եւ զանազան ազգային հարցեր, հրաշքով կը քալեն: Եւ ինչո՞ւ չէ, Ամերիկեան Նպաստամատոյցը փոխարինող ընկերութենէն տարեկան դրամ մը քաշելու համար, կիրակնօրեայ պարտաւորիչ դասեր կը կազմակերպեն: Ազգ. վարժարաններու աշակերտները պարտադրաբար պիտի երթան բողոքականական - միսիոնարական քարոզներ մտիկ ընելու...

Այժմ որ ներգաղթը վերջացաւ, Աթէնքն ալ խաղաղեցաւ: Կառավարական կարգադրութեամբ մը, բոլորհայ հոկտեմբերիկները, որոնց մեծ մասը աքսորուած էր, Հայաստան ճամբուեցան: «Հօկ» «Մօկ» գոյութիւն չունի այլեւս: Ատեն մը Հնչակեանները, քանի մը անգոյն խամաճիկներ, ուզեցին «հօկ» կազմել, բայց չյաջողեցան, որովհետեւ, ժողովուրդը բերնին համը առաւ, եւ «հօկ»էն, եւ Շահվէրտեաններէն, եւ բոլորէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԻՏԱՂ

— Մինչեւ որ Թեւիս ոսկիէ ժամացոյց մը չառնես, պատի ժամացոյցով դուրս պիտի ելլեմ որ ամէն մարդ քեզ ամօթէ:

— Ինչ միամտութիւն, ընդհակառակն ամէն մարդ ինծի պիտի մեղքնայ, ըսելով որ խեղճ մարդուն կինը խենթեցած է:

×

— Մենք առաւօտները ժամը 8ին նախաճաշ կ'ընենք, պէտք է գիտնաս:

Նոր սպասուհին.— *Ֆիկին, եթէ չկարենամ ժամանակին իջնել, մի սպասէք, դուք ձեր ճաշը ըրէք:*

ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴՌՆԵՐԷՆ

Բ.

ժողովի նստեր ենք:

Աղեքսանդրիոյ Զոմն է շուրջս: Եռանդուն ու ժիր տղաք, արեւի կտոր բոլորն ալ:

Եւ մինչ անոնք հարցումներ կը տեղան վրաս, ես մտովի կը փոխադրուիմ մանկապարտէզ, որուն շարժանկարն առեր էի քիչ առաջ: «Հայր մերթ»ը կը լմնցնեն գրեթէ ընդհատ, արագ խաչակնքում մը, յետոյ երգ ու պար - պար, կանչուըռտուք ու ցատկռտուք, դաշնակին հետ...

— Ընկեր Նարդունին ի՞նչ կ'ընէ, կ'արթնցնեն զիս ընկերներս:

— Ինչո՞ւ չեկաւ Արեւելք:

— Ի՞նչ կ'ընեն Թիւրքճեան, Խանէտանեան, Գաբրիէլեան...

— Զոմի սպայակոյտը:

— Ահարոնեանը, Խատիսեանը, Զօպանեանը կը տեսնէ՞ք յաճախ:

— Ա՜խ, Փարիզ, Փարիզ, անգամ մը Փարիզը տեսնէի, ալ բան չեմ ուզեր:

— Հայկական դպրոց ունի՞ք Փարիզի մէջ:

— Բկո՞ւմբ, ժամանցր հաւաքատեղի՞...

Մէկիկ մէկիկ կը պատասխանեմ բոլորին հարցումներուն: Եւ իմ կարգիս կը հարցնեմ իրենց.

— Գոհ չէ՞ք ձեր կեանքէն այստեղ, Հայերը գոհ չե՞ն իրենց վիճակէն Եգիպտոսի մէջ:

— Ի՞նչպէս գոհ ըլլանք: Մեր երկիրն ա՞յս է: Յետոյ իմացած էք անշուշտ, թէ արաբական ազգայնական շարժումը օրէ օր կը ծաւալի, խռովութիւններու վախ կայ, գործերը թոյլ, դուք Ֆրանսայի մէջ ազատ, երջանիկ...

— Ի՞նչ ազատ, ի՞նչ երջանիկ: Մեր կեանքը մեքենայ մը դարձած է այնտեղ: Առտուն կանուխ անկողնէդ ելլէր, ձեռք մը ջուր զարկ երեսիդ, մէտրօ վազէ բռնէ մը կրծելով, յետոյ աշխատէ օրն ի բուն, երբ ականջիդ տեղացի ընկերդ կը պոռայ «սալ էնթրանժէ»: Յանկարծ վերահսկիչը քեզ կը ճամբէ հասարակ պատրուակով մը, եւ այնուհետեւ գործ գըտիր՝ եթէ կրնաս: Իսկ չէք կրնար երեւակայել վիճակը մեր այն որբ ընկերներուն, որոնք կ'աշխատին ագարակներու մէջ: Կը պառկին մարագին մէջ, առտուն մութնուլուսուն կ'արթննան ու կը վազեն դաշտ, կը վերադառնան գիշերը, խմած անասունները, մաքրէ ախոռ եւ քնացիր կէս գիշերին: Քաղաքներուն մէջ կեանքը սուղ, գործազրկութեան սպառնալ: Ընտանիքները պանդոկի մը մէկ սենեակին մէջ խոնուած, եփել թափել, լուալ պառկիլ մէկ սենեակի մէջ: Հիւծախտաւո՞ր կ'ուզէք, որքա՜ն, որքա՜ն: Արեւ երբ կը տեսնենք, մանուկի պէս կը հրճուինք, չկա՜յ, ընկերնե՛ր, չկա՜յ արեւ բուսած այդ բարիքը:

Բայց ջուրի ձայն կուգայ շատերուն ինչ որ կ'ըսեմ:

— Էհ, մէյմը Փարիզը տեսնողը կը զղջայ, մէյմըն ալ ... չտեսնողը:

Զ. Ռ. Միութեան մասին քանի մը կարգադրութիւններ ընելէ յետոյ, դուրս կ'ելլենք: Քիչ մըն ալ պտոյտ: Արաբական ու եւրոպական թաղերը: Ահա հանրային պարտէզը: Դէմս է, հիմա, Նուպար փաշային արձանը: Նստեր է, ձեռքը կշիռք մը:

Յուզմամբ կը մօտենամ, գլխարկս կ'իջեցնեմ, կուշտ ու կուռ կը դիտեմ ու կ'ըսեմ մտովի.

— Դուն որ, մե՛ծ Հայ, կշիռքը ձեռքդ՝ արդարութիւն կը բաշխես, գիտե՞ս որ արդարութիւն չտուին մեզի անոնք, որ մեր արիւն ուզեցին ի գին մեր խնդրանքին:

Կը հեռանամ մտածկոտ: Տղաքը զիս կ'առաջնորդեն կենդանաբանական պարտէզ.

— Ողջո՜յն ձեզ, առջ եղբայրներ, խաթուն սիրամարգներ, ի՞նչպէս էք նայիմ, կապիկ հօրաք, գէ՛հ...գէ՛հ... գէ՛հ...

Որքա՜ն անքաղաքավար են սա կապիկները, ոմանք նստեր՝ ոջիլ կ'ուտեն, ոմանք սիրաբանութիւն կ'ընեն, մէկն ալ խոժոռ արեւէն է դարձուցեր...: Եւ կրեաներ որ 40 տարեկան են, եւ արծիւներ՝ նոյնքան պառաւ:

Ափսո՜ս որ կարճ է ժամանակս եւ ահա հասեր է արդէն նաւ մտնելու ժամը:

Ի՞նչպէս նաւ մտնել, սակայն, ես մեղաւորս: Պէտք է միջոց մը գտնել ներս մտնելու, ինչպէս միջոցը գտայ նաւէն ... կծիկը գնելու: Ընկերս տոմս մը կը դնէ ձեռքիս մէջ եւ ականջիս քանի մը բառ: Հասկցայ:

— Անցագիրդ, պարոն:

— Ո՛չ, ես չեմ մեկնիր: Նաւ պիտի բարձրանամ ընկեր մը տեսնելու համար ու պիտի իջնեմ անմիջապէս, ահա մտից տոմսս...

Նաւին դագաթէն, — ալ վար իջնելս կը տեսնե՞ս դուն, — կ'ըսեմ ինքնիրենս, ուրախացած:

Եւ նաւը կը շարժի: Քարափը թաշկինակ կը շարժէ: Փրփուրն ծովն ալ թաշկինակ կը շարժէ մեր ետեւէն: Մնաս բարո՛վ Փարաւոններու երկիր, արեւի եւ արմաւի հայրենիք: Եւ մեր տղաքը քարափէն կը պոռան.

— Բարեւներ տար Սուրիոյ Զոմին:

Եւ հիմա մինակ: Հրեայ վաճառականներու, անգլիացի զբօսաշրջիկներու հետ, որոնք կը խօսին շարունակ: Հրեան վիճելու ձեւով ապրանքի մասին կը խօսի, Անգլիացին իշխանի մը պէս Պաղեստինի ու Լիբանանի մէջ իր պտոյտներուն ծրագիրը կը հիւսէ, մինչ շոգենաւը կը ճօճնօրայ եւ գրբուկ տիկին մը, թոքերը պատռելու աստիճան սաստիկ կը փսխէ:

Բայց ահա առջեւն ենք Պէյրութի, մեր դէմը իրարու վրայ կը դիզուին քաղաքին արեւափառ տուները: Անցագրի խիստ քննութիւն մը: Մէկ ժամ յետոյ ինծի կը վերադարձնեն անցագիրս եւ կը սկսի հարցաքննութիւն մը:

— Ո՞ւր պիտի իջեւանիք:

— Օթէլ Լիւքս:

Մարդը յարգանք ցոյց տուաւ, երբ բարձր պանդոկի անուն տուի: Ի՞նչ կարծեցիր, տանձ գլուխ:

Եւ Ամերիկացիի պէս կոկոզավիզ, քալեցի գացի:

— Վա՜յ, բարո՛վ, բարո՛վ, բարով եկար, մեր տղայ: Ըսէ՛ նայինք, ի՞նչ կայ չկայ Փարիզ:

— Սեւ մութ երկինք, ուրիշ ի՞նչ կենայ...

— Ի՞նչ, լոյս քաղաքը մո՞ւթ է այդքան:

— Փուքէ տը փուա, թիւ - ս՞է - էս քը - սէ...

— Մեր շուռն ալ քեզ գէշ :

— Տօ՛, շուռ գէշ չէ, ապուշի պէս թանձր մառախուղ մը պատած է այդ ձեր լոյս - քաղաքը, աս է եղածը:

— Ուրիշ ի՞նչ կայ չկայ:

— Անգործութիւն:

— Փարիզէն եկողներն ալ սաստիկ են, Փարիզի բաները իրենց քթին չեն առներ: Ձէ՛, չենք գար, Փարիզը չենք առներ ձեր ձեռքէն, մի՛ վախնաք:

— Եղբա՛յր, ի՞նչ ըսեմ որ հաւատաք:

Եւ կը սկսիմ նկարագրել Փարիզի մեր կեանքը, — գործազրկութիւնը, գործարաններու տառապանքները, հիւծախտին աւերները:

Քիչ յետոյ կը հասնին Զ. Ռ. Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղին կրտսեր տղաքը: Կը ծանօթանանք: Կը հաղորդեմ ողջոյնները Կեդրոնին: Կը խօսինք Պատգ. ժողովին մասին: Այս այն Մասնաճիւղն է, որուն երկու տարուան գործունէութեան զեկոյցը ծափերով կարդացուեցաւ Պատգ. ժողովին մէջ եւ որոշուեցաւ հեռագրով շնորհաւորել Մասնաճիւղը:

Իրապէս ժիր են տղաքը, մեղու, կ'երթան կուգան, կը հարցնեն, կարծիք կը յայտնեն:

Իրենց կը հաղորդեմ թէ երկար չպիտի մնամ Պէյրութի մէջ, պիտի մեկնիմ Հալէպ եւ շուտով պիտի վերադառնամ Պէյրութ՝ գումարելու Զ. Ռ. Մ. Շրջանային ժողովը: Առիթէն օգտուելով, սակայն, պտոյտ մը կը կատարենք քաղաքին մէջ:

Ինը տարի առաջ մեկներ էի այս քաղաքէն: Եւ քանինե՜ր, որբերու քանի՜ կարաւաններ նաեւ դրուեցան եւ դըրկուեցան Ֆրանսա: Ի՞նչ մեծ խոստումներ եղան, եւ ի՜նչքան մեծ եղաւ մեր տղոց յուսախաբութիւնը: Մեռան, կորսուեցան, ձուլուեցան, թէեւ եղան որ նախանձելի դիրքեր ալ գրաւեցին:

Մէկն այդ որբերէն, ահա կը վերադառնամ քեզի, Պէյրութ: Ի՞նչքան գեղեցկացեր ես:

Պէյրութէն 10 վայրկեան հեռու բարձունքի մը վրայ ենք հիմա: Դիմացը լեռներ, ձախ կողմը ծով, տակաւ Պէյրութ: Այստեղ են այն հողերը, զորս Ազգերու Դաշնակցութիւնը կուտայ հայ գաղթականներուն, տարեկան որոշ վճարումի մը փոխարէն: Սա խոշոր եկեղեցին շինուած է Ամերիկացիներու դրամով: Բուհճիներն ալ ունին իրենց «տուն»ը: Վարը, Նոր Հաճընը:

Եռուզեռ մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ:

— Ո՞ւր կ'երթան այս մարդիկը:

— « Եղբայրներն» են, որ կը հաւաքուին սա մեծ տան մէջ:

Կը բարձրանանք վեր, «եղբայրներուն» հետ:

— Ձեր տեղը հոս չէ, «եղբայրներ»:

Աղջիկներուն սրահը մտեր էինք, մեր ալ չուզած բանն ըլլար: Բայց մեզ կ'առաջնորդեն այրերու սրահը: Ի՞նչ նկարագրեմ, նոյն Յովնանները, որ ապաշխարութեան քարոզ կը կարդան: Կը պատմեն թէ ապաշխարութեան հրաւիրելու համար, այս «եղբայրները» օր մըն ալ կը խորհին ժողովարան մը բանալ հանրատուներու փողոցին մէջ: Կը կատղին պոռնիկները եւ կը մտնեն ժողովարանէն ներս...: «Եղբայրները» կը հեռանան անշուշտ փողոցէն, բայց յամառ աշխատանքի մըն են լծուած: Եւ քանինե՞ր «փրկած են»: Կորուստի իրական վտանգ մըն ալ այս է, որ կը սպառնայ Սուրիոյ հայութեան: Կրօնական այս մարդորսութիւնը քանի՛ տուներու հանդիստը խանգարած է, քանի՛ ուղեղներ բթացուցած է կամ խելքեր ... թացուցած:

Սակայն պէտք է, որ շարունակեմ իմ ճամբաս դէպ ի Հալէպ: Վերադարձիս՝ Պէյրութի պատկերը:

Պէյրութէն Հալէպ ինքնաշարժի կանոնաւոր երթեւեկ մը կայ: Քսան ֆրանքը բաւական է:

Եւ երկու հոգի կը նստինք ինքնաշարժ մը, 8 ժամէն կը մտնենք Հալէպ:

ՍԱՐԻ ՏԷՐ

ՄԵՆՔ ԵՐԳԵՐՈՎ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆՔ...

Մի անգամ ընդմիշտ փակուած պէտք է համարել մեր պատմութեան այն շրջանը, երբ Սասունի եւ Զէյթունի լեռներու մէջ մարտնչող հայ հայդուկն անգամ, իր հրացանը արձակած ատեն, անհամբեր կը սպասէր, թէ ի՞նչ արձագանգ պիտի գտնէ Եւրոպայի մէջ:

Սակայն հայ ժողովուրդը շատ ուշ հասկցաւ, ոչ իսկ մէկ միլիոնի ջարդէն վերջ, այլ Լօզանի դոց դռներուն առջեւ, որ եւրոպական նաւերը չեն կրնար մինչեւ Արարատ հասնիլ...

Այնուհետեւ կը սկսի մեր պատմութեան մէկ նոր էջը — վհատութեան ու վերագնահատութեան շրջան: Շրջան մը, որուն ընթացքին եղած հայասիրական ու հայատեաց ելոյթները այլ եւս չեն յուզեր զանգուածները:

Նոր սերունդը այդ ելոյթները կը գնահատէ աւելի իրապաշտ ոգիով մը, կ'իջեցնէ անոնց արժէքը իր ճշգրիտ համեմատութեան:

Այսքանը՝ իբրեւ փակագիծ:

×

Կիրակի օր ժամը 9ին, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի երգչախումբի մէկ մասը՝ 24 երիտասարդներ, ղեկավարութեամբ Պ. Ալէմշահի եւ ընկերակցութեամբ Պ. Զատիկ Խանդամեանի, Պէքոնէն մեկնեցան Քամպրէ, Ֆրանսայի հիւսիսային մէկ անկիւնը:

Հանդէսը նուիրուած էր հայ երգին ու հայ մշակոյթի պանծացումին: Եւ հայ երգը բուռն ծափերու արժանացաւ տեղացի բնակչութեան կողմէ:

Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած էր բանախօսելու ծովակալ Տիւֆուրը լա Թիւյլրի, որ, ինչպէս յայտարարուած էր «Յառաջ»ի կիրակիի թիւով, պիտի պատասխանէր Քլօտ Ֆառէրի Թրքասիրական ճառին:

Սակայն բանախօսը աւելի շատ խօսեցաւ Ֆրանսայի Արեւելքի մէջ կատարած եւ կատարելիք առաքելութեան մասին:

Գարգելով Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներու կրած տառապանքները, բանախօսը, բուռն ծափերու մէջ, յայտարարեց, որ թէեւ Ֆրանսան անցեալի մէջ կարգ մը սխալներ գործած է, սակայն երբեք չպիտի դադրի արեւելեան քրիստոնեաներու պաշտպանն ըլլալէ:

« Ֆրանսան, ինչպէս անցեալի մէջ, նոյնպէս ապագային պիտի շարունակէ իր շինարար աշխատանքը Արեւելքի մէջ:

« Ֆրանսան չպիտի լքէ իր հովանաւորութեան յանձնուած երկիրները, ուր հոծ բազմութեամբ քրիստոնեաներ կ'ապրին»: (Ծափեր):

« Կը ճանչնամ Հայ ժողովուրդը, անձամբ տեսած եմ այն ոսկրակոյտերը, որոնք դիզուած էին Միջագետքի անապատներու մէջ: Տեսայ հայ ժողովուրդը, տարիներ վերջ, հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, ուր նոյն այդ անապատներու մէջ կեանք էր ստեղծած:

« Տեսայ հայ ժողովուրդը Մարսէյլի մէջ, ուր ան, կարճ ժամանակով ցոյց տուած է իր աշխատելու սէրը եւ շինարարական ոգին: Իր ընտանեկան առաքինութեամբ հայ ժողովուրդը առաջինն է:

« Կան երկու հեղինակներ (կ'ակնարկէ Քլոտ Ֆառէրի եւ Փիէռ Գրնուայի), որոնք իրենց Թուրք բարեկ ներուն հաճելի դառնալ կ'ուզեն. Ե հարց կուտանք անոնց, կը ճանչ հայ ժողովուրդը, ծանօ՞թ են թշուառութեանց...»:

Բանախօսութենէ աւելի հայ է էր, որ խանդավառեց ներկայ բազ թիւնը, ինչպէս նաեւ հայ երգիչն Հանդէսի ծրագիրը կազմուած էր խաւորապէս Կոմիտասեան խմ ներէ, որոնք բուռն ծափերու ա նացան: Հակառակ երգչախումբ փոքրութեան, երգերը մեծ յաջ թեամբ երգուեցան:

Մասնաւորապէս ծափերու ա նացան Օր. Գիւլպիւլեանի մենե րը՝ «Քէլէ, քէլէ», «Կռունկ ու կուգաս», «Հօյ նազանըմ», «Ծ տրտունջը» (հեղ. Ալէմշահի) եւ

Հանդէսէն առաջ, ընկերակ թեամբ ծովակալին եւ Պ. Զ. Խա եանի, երգչախումբը ծաղկեփսակ դրաւ անծանօթ զինուորի դերեզ վրայ, ուր ծովակալը քանի մը քով իր գոհունակութիւնը յա այդ գեղեցիկ գաղափարին համ

Երեկոյեան ժամը 8ն է:

Կը շտապենք Փարիզ վերադառ գոհ կէս գիշերին հասնելու դրութեամբ:

Երբ օթօքարը շարժիլ սկսաւ, լոր կուրծքերէն նորէն դուրս հայ երգը: Եւ այս՝ չորս ժամ հատ...

Տխուր է մտածել, անշուշտ, շինականի երգը, քշուած հա լեռներէն ու դաշտերէն, օտար զոններու տակ է, որ կը թնդայ:

Եւ սակայն, երբ կը մտածե հայ երգը դեռ ընդունակ է վառելու օտար երկինքներու ցած նոր սերունդը, որ ամէն փոխի դայթակղիչ խայ հանդիպի, մեր սիրտը կը լ դար հպարտութեամբ մը:

Ահա՛ սերունդ մը, որու մա որ ալ ըսեն, կը մնայ մեր ապա րու հիմնաքարը: Նուազ խանդ ուող է, սակայն անոր խանդավ թեան պատճառները շատ աւել սողջ են: Ան զուրկ է նեղմիտ կա ցական ծայրայեղութիւններէ. յ հեռու կուսակցական կեանքէն կայն իր խորքին մէջ Հայ է՝ իր դով ու հայ մշակոյթի պաշտամ քով:

Կիրակի օրուան հանդէսին, հայ դիչներն էին, որ պատասխան Քլոտ Ֆառէրի: Եւ որքան ատ մենք կառչած մնանք մեր մշակոյ գայն տանելով բարձունքէ բարձ մենք ո՛չ յուզուելու եւ ո՛չ վախն պէտք պիտի ունենանք թրքասիր ճառերէ...

Իսկ այս հնարաւոր ու մնայուն նայ դառնալ Հայրենի հողի վրայ վատ պայմաններու մէջ:

Կարծէք, բնազդաբար, այդ բոլորը ու հայ շինականի երգ վերջ, անոր պաշտպանութեան գիտի համար, թնդացին յաղթ կան խրոխտ երգեր: Եւ ամէն ջը՝

Մեր հայրենիք թշուառ անտ
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ
Իւր որդիքը այժմ կանչում է
Հանել իր վրէժ, քէն ու ոխ:

ԱՄ

Յուսադրիչ ձեռնարկ Անկիւնի մէջ

Փարիզի մօտակայ շրջաններէն կիէնը այնքան ալ լաւ անուն մը մեր գաղթահայ իրականութեան Նկատուած է ապերախտ ու ա միջավայր հայ հաւաքական կե տեսակէտէն, եւ բնականաբար կանօրէն անկազմակերպ ու անկ րան:

Անկէնի հայ կիները, սակայ թուի թէ կ'ուզեն քիչ թէ շատ ժում մը ստեղծել: Այս ուղղու առաջին տեղը կը բռնէ «Դպրոց Օժանդակ Օրիորդաց Միութիւն անունէն իսկ նպատակը ճշգրտ մեր օրիորդներու այս կազմակե թիւնը քանի մը տարուան կեա նի: Մեծ չէ իր կազմը, քանի բիորդներ են, որ կը կազմեն միութիւնը: Մեծ մասամբ ֆր խօսներ են սանոնք, որոնք հիմա կայն կը վարժուին նոյնպէս հայ նով ալ արտայայտուիլ, մ իրենց աշխատանքի ընթացքին: Ի գլխաւոր նպատակը Դպրոցասէ րուհիներուն օժանդակութիւնը լով հաւատարմօրէն կը հետապ այդ նպատակին արդիւնաւորում

Իւրաքանչիւր նոր տարուան կը պատրաստեն նուէրներ Դպրոց րի երկու հարիւր որբուհիներուն մար միշտ ընտրելով օգտակար գործածական առարկաներ: Այս

[illegible]

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Մովսէս խանի մահը

—·—

Թէհրանի «Ալիք»էն ցաւով կ'իմանանք մահը Մովսէս խան խաչատրեանի, որ երկար տարիներ գործօն դեր կատարած է պարսկահայ գաղութին մէջ, միեւնոյն ատեն վարելով պետական բարձր պաշտօններ։

Այս տխուր առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ, մեր պաշտօնակիցը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ հանգուցեալին կեանքը (19 յունուար) —

«Պետական մեծ պաշտօնեայ, տասնեակ տարիներ բարեխղճօրէն ծառայած մեր երկրորդ հայրենիքին՝ Իրանին ու արժանացած բարձրագոյն իշխանութեան վստահութեանն ու գնահատանքին։

Միաժամանակ եւ աչքառու հայ հասարակական գործիչ Թէհրանում։

[illegible]

Հայ աշխատաւորներու վիճակը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

—·—

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Հայ աշխատաւորներուն վիճակը, ներկայ գործազրկութեան [illegible] ... (Union des Interêts Commerciaux et Industriels de la Région Parisienne). [illegible]

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր Հանդէսը

[illegible]

Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը, գրեթէ ամբողջ գիւղը հոն էր, [illegible]

[illegible]

Յ. ՃԻՔՃԵԱՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

1932 տարուան վերջերը բովանդակ Սուրիոյ բանտարկեալներուն ընդհ. թիւն էր 4355։ Անանցմէ 1601ը, օգտուելով մասնաւոր եւ ընդհ. ներումներէն ազատ արձակուեցան, որով տարին լրանալուն 2754 էր բանտարկեալներու թիւը։

Կը նշմարուի սակայն թէ, ներկայ թշուառութեան հետեւանօք, նոր յանցաւորներով քանակն մը աւելցած է բանտարկեալներու թիւը։

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր ազգ. արժէքները

—·—

«Ցուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ պանծացնելով մեր ազգային արժէքները, դիտել կուտայ (21 յունուար)։

— «Անդրադարձա՞ծ ենք սակայն անոնց, մեր այս արժէքներուն, տուա՞ծ ենք անհրաժեշտ, արժանավայել գուրգուրանքը, հաւաքական, ազգային, ցեղաշունչ խրախուսանքը, որ էական է ամէն մէկ արուեստագէտի համար, որ կենսական պայման է ստեղծագործական իւրաքանչիւր երկի ու երկունքի համար, որպէսզի ցեղին խօսին անոնք։

[illegible]

«ԱՆՈՅՇ»Ը ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ (Ցառաջ). — [illegible] ... Յ. Թումանեանի «Անոյշ»ը։ [illegible] բայց սրահը տեղ չէր մնացած։

Թաղական խորհուրդի հովանաւորութեամբ, «Գիտութեան Թաչի» օժանդակութեամբ եւ Գ. Գ. Մանուէլեանի ու Ս. Զարդարեանի դեկավարութեամբ կազմակերպուած այս ներկայացումը [illegible] ... Արուեստագիտուհի Օր. Սոնա Զէյթեան որ յատկապէս հրաւիրուած էր Պուքրէշէն՝ «Անոյշ»ի դերը կատարեց կատարեալ յաջողութեամբ։ [illegible]

Ա.

ՄԻՑԱՂ

[illegible]

... բայց ապրանքս չեմ խոստանալ ընել եւ գինը կը պահեմ։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ, ՈՐ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

[illegible]

... նոյն արդիւնքը չեն տար ամէնուրեք։

Բայց ճիշդ է, որ երկրին ներքը ունի կ'ունենան բնակչութեան պարբերական գաղթեր։ Կեդրոնական գաւառներու բնակչութիւնը, [illegible]

[illegible]

... գաղթած են նոյն ուղղութեամբ։ [illegible] ... ընդհանրապէս դաղթող եւ վաչկատուն ժողովուրդ մը ըլլալով հանդերձ, արդէն իսկ կը սկսին հաստատուիլ Կրոէնլանտայի եզերքներուն վրայ։

×

[illegible]

ԱՓԱՆՍՈՒՐ

(5)

Փարիզ եւ աւաւաձաններ

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սաւոյի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը:

ՊԻԵՐԷՖԻԹԻ «Զաւարեան» Կէմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ակնունի» խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ Թուրքիոյ»:

Զեկոյց կոմիտէի կողմէ դաղութիս ազգային խնդիրներու շուրջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՏԷՍԻՆԷ Կոմիտէի ընկերա-համակրական հաւաքոյթը այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ընթերցում եւ բացատրութիւն ընկ. Միք. Վարանդեանի «Մուրատ» գրքին քանի մը հատուածներու: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները եւ Պատանեկան Միութեան անդամները:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Մուրատ Ակումբին մէջ, rue St. Martin d'Hères, Chemin de la Plaine, Croix-Rouge: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Լանսէի ընկերներէն Անթուան Օհանեանէ կամ Սիմոն Փափազեանէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

■■■■■■■■

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը վաղը, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

26 Փետրուար Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին,

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի երկու գաւեշտներ ՍԵՒ ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ-ՋՈՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ

պարեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք 2 ֆրանք:

ՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՐԺ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ՏԷՎԼԷԹԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԷԻՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՍ ՀԱՅՈՑ ՓԱՐԻԶԻ

Հոգեւոյսն Տ. Գարեգին քահանայս, ի 25 ամաց հետէ բարուք ի պարտաճանաչ կենօք նուիրեալ ի հաւատարիմ ծառայութիւն Առաքելական Ս. եկեղեցւոյս Հայկազնեան ի Ցէտէ-Ազաց. ապա՝ յԱմերիկա եւ յետոյ ի փարիզ մայրաքաղաքիս, իբրեւ արժանացեալ էր ժողովրդային համակրանաց:

Եւ ենթարկեալ աստանօր սակաւօրեայ դժնդակ հիւանդութեան, աւանդեաց զ'ոգին առ Տէր, այսօր 31ն Յունուարիս, ի հասակի 71 ամաց, համակելով զհամայն սիրելեան իւր ի խորին սուգ:

Եւ մեք՝ մաղթելով իւրայնոցն եւ բարեպաշտ ժողովրդեան արեւշատ կեանս, յայտ առնեմք, թէ՝ պաշտամունք յուղարկին եւ Ս. օծումն կատարին ի Ս. եկեղեցւոջ յ2 փետրուարի, Հինգշաբթու յառաւօտու:

Աջօթարար՝ հոգեւոր հովիւ Փարիզի Հայոց եւ շրջակայից Վռամշապուհ եպիսկոպոս

31 Յունուար 1933, Փարիզ

Այրի Տիկին երիցուհի Տէվլէթեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվլէթեան, Գ. Գ. Խաչիկ եւ Աւետիս եւ Օր. Էրմոնիկ Տէվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէվլէթեան (Պերտանք, Ռուսիա), Գ. Դառնիկ Տէվլէթեան եւ զաւակունք (Դոկանիսկ, Ռուսիա), Գ. Սարգիս Տէվլէթեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Էրմոնիկ Տէվլէթեան, Այրի Տիկին Սիրարփի, Զուարթ եւ Ցակոբ Տէվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Սիսակեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Սիսակեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Աւագ Աշնեան (Հարթֆըրտ, Ամերիկա), Շահնազար Աշնեան (Մայքօվ, Ռուսիա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին

ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ՏԷՎԼԷԹԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յունուար 31ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժօն: Մարմինը պիտի ամփոփուի Փանթէնի գերեզմանատան մէջ ընտանեկան յատուկ վայրը:

Մասնաւոր մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԾԱՆՕԹ.— Համաձայն իր կտակին, կը խնդրուի բարեկամներէն փոխան ծաղկեպսակի իրենց բաժինը բերել եկեղեցւոյ բուժարանին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԵՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղխատախնամ Ընկերութեան կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ,

«ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 79, Ave. Champs-Elysées

Հովանաւորութեամբ Փրոֆ. Ա. ԿՕՍԷի, անդամ Բժշկ. Ակադեմիայի եւ նախագահութեամբ Տիկ. Գ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի

ԿՐԷԿՕՐ եւ իր «ԿՐԷԿՕՐԻԷՆ»ները իրենց Փարիզ վերադարձին առթիւ կ'երեւին իրենց բեմական նուագախումբին մէջ եւ կը նուագեն մինչեւ լոյս

ՄԱՆՕԷԼ ՊԻԶԱՐՐՕ իր արժանթինեան նուագախումբով կ'առաջնորդէ պարերը:

Կ'երգեն եւ կը պարեն Օրիորդ ԼԻԱՆ ՎԱՐՆԷԶ, աշակերտուհի կրանդ Մուրատօֆի (օփէրայէն), դասական երգեր: Օրիորդ ԱԼ. ԹԼՐԲԱ, իր էգզոտիք պարերուն մէջ: Պ. ՍՈՒՔՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, ռուսական բեմերու մեծահամբաւ երգիչը: Պալէ ֆլասիք՝ Մ. Մալումեանի աշակերտներուն կողմէ

Երկու նուագախումբ, 25 նուագածու, պար երաժշտութիւն, աթրաքսիոններ, թոմպոլա եւ պրինց իւրանտաս՝ ճոխ պիւֆէ չափաւոր գիներ

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Այդ պատասխանը եւ արտայայտութիւնը իր դէմքին ու արդէն ծորճ նշմարեց նահանջը որուն բնազդօրէն ընդունակ էր այդ աղջիկը: Վախցաւ որ անիկա բոլորովին պիտի հեռանար իրմէ. բռնեց անոր ձեռքը եւ ըսաւ.

— Չեմ ուզեր որ եւ է բան գիտնալ քու մասիդ, չեմ ուզեր. ինծի համար դո'ւն, իմ ճանչցած աղջիկս ես: Շատ ուրախ եմ ամչուշտ այս հակայ յաջողութեանդ համար. այդ բոլորը իմաստ չունին ինծի համար. դո'ւն, այն աղջիկն ես միշտ որ՝ փաթթուած գիշերազգեստին մէջ ու մուճակները ոտքիդ՝ դուրս կը սահէիր սենեակէս՝ առտուն կանուխ:

— Այո', այդ մուճակնե'րը, այդ գիշերազգե'ստը. Աստուա'ծ իմ, մի' յիշեցներ զանոնք...

Ծիծաղ մը ունեցաւ Լիան ու առանց քաշուելու մօտիկ ըսաւ, երբ ծորճ ըսաւ վերյիշել Լըֆիք փողոցի իրենց կեանքը: Բա'ն մոռցած չէր Լիան այդ օրերէն:

Բայց ինչո՞ւ ըսաւ որ մարդու չէր սպասեր. յայտնի էր որ կը սպասէր: Արդեօք չէ՞ր ուզեր տեսնուիլ հասարակ զինուորի մը հետ: Այդ դիւրազգածութիւնն ալ ունեցաւ ծորճ եւ սակայն մտածեց որ անտեղի էր իր կասկածը: Այդ օրերուն Ֆրանսայի մէջ մարդիկ ուրախութեամբ կը դիմաւորէին արձակուող զինուորները. մեծ էր անոնց ժողովրդականութիւնը: Յաջողութիւններ ունեցած էին անոնք Ֆրէմէյի մէջ եւ թշնամիէն ետ առած էին Ֆրանսական հողամաս մը: Երախտապարտ արտայայտութիւն մը կար Ֆրանսացիներու դէմքին վրայ: Ո'չ, այդ չէր պատճառը:

Ուրեմն սիրահար մը ունի Լիան, մտածեց յանկարծ ծորճ: Հապա չունենա՞ր. ապա չէ՞ր ան իր ուզածը ընտրելու: Ամբողջ աշխարհի ու մանաւանդ Փարիզի մէջ, կ'ար Լիանի պէս պարտ աղջիկ մը որ սիրահար չունենար: Ծորճ ինքն ալ ուզեց աչքերը դէպ ի դուռը. երբեքանչիւր անգամուն որ մէկը կը մտնէր ներս, ծորճ կը դիտէր նախ մարդուն ու յետոյ աչքին ծայրովը կը նայէր աղջկան: Բայց Լիան չմատնեց ինքզինքը երբեք:

Վերջապէս մէկը ներս մտաւ սրահէն: Աղջիկը տեսաւ, սակայն չհասկցուց որ կը ճանչնար զայն:

Անծանօթը նայեցաւ իրեն. Լիան աչքերը չհեռացուց անկէ եւ նայուածքովն հետեւեցաւ անոր: Ծորճ լարուած ջիղերով սպասեց:

Մարդը անցաւ իրենց սեղանին առջեւէն, առանց նայելու աղջկան: Այնքան տնտարբեր երեւոյթ մը ունէր Լիան որ կարծես թէ չտեսաւ անոր անցնիլը: Լաւ հագուած էր ան եւ ծանրիկ մը ունէր լամբակին վրայ՝ յարմարեան Լիանի կուրծքը զարդարող ծաղիկին: Նայելով իր տարիքին, հաւանօրէն զինուորական ծառայութեան կանչուած չէր տակաւին. յիսունեան մէկը: Քաղաքային հագուստ հագած էր անշուշտ եւ այնքան ալ աչքի չզարնէր, եթէ մարդոց աչքերը վարժուած չըլլային այդ օրերուն, զինուորական տարազին:

Լիանի սպասած մարդը չէ սակայն, մտածեց ծորճ. պարզապէս իր ուշադրութիւնը գրաւած էր, ուրիշ ոչինչ: Ուրեմն աւելորդ էին իր կասկածները. Լիան անկեղծութիւնը բաած էր, ժամադրութիւն չունէր, եւ, ահա, սկսած էր ուրախ — զուարթ խնդալ եւ հետաքրքրուիլ իրմով:

— Եթէ կ'ուզես, երթանք հիմա, ըսաւ Լիան:

Անհամբերութեամբ թուեցաւ այս խօսքը տղուն:

Որքա'ն յիմար եմ եղեր, խորհեցաւ ինքնիրեն. մոռցաւ ամէն ինչ ու ըսաւ.

— Ես պատրաստ եմ:

— Ուրեմն սպասէ' վայրկեան մը. հիմա կուգամ:

Ոտքի ելաւ Լիան ու գնաց կիներու լուացարանը որուն դրան մօտիկ՝ սեղանի մը առջեւ նստած էր անծանօթը: Ծորճ նայեցաւ անոր. խնդաց իր անտեղի կասկածներուն վրայ: Լիան մարդուն կողմն անգամ չնայեցաւ, իսկ մարդը կարծես չտեսաւ զայն: Անուշադրութեամբ ձգեց ձեռնոցը զոր մարդը անմիջապէս վերցուց. բայց, ուշ էր, Լիան անյայտացեր էր դրան ետեւը:

Վերադարձին, մարդը բարձրացաւ տեղէն ու քաղաքավարօրէն խոնարհութիւն մը ընելով, ձեռնոցը երկարեց անոր: Թերեւս գիտէր որ Մաթա Հարին էր ան — ո՞վ չէր գիտեր — եւ հպարտ կ'երեւար այդ ծառայութիւնը մատուցանելուն համար: Ամէն պարագայի մէջ, Լիան քաղաքավարութիւն չտուաւ այդ մարդուն. անցաւ սրահէն ու եկաւ ծորճի սեղանը. ուսերուն առաւ թաւիշէ վերարկուն, Պ. Ֆրէտէրիքը մեծարանքով բարեւեց ու մեկնեցաւ ծորճի հետ միասին:

4.

Ինքնաշարժը սուրաց Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէէն ու մտաւ Ավընիւ տը լա Կրանտ Արմէէն: Լիան չխօսեցաւ երբեք: Իր մտադրող երեւոյթը աւելի անմեկնելի էր հիմա քան ճաշարանին մէջ: Ծորճ չուզեց խանգարել զայն, որովհետեւ զգաց որ ինքնամփոփումը առանձնաշնորհն էր այդ աղջկան: Կը տեսնէր որ տարբեր էր անոր կեանքը այժմ. շատ մարդիկ կը ճանչնար հիմա ան Փարիզի մէջ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ... Գար տը Լը Պօրթի Փուսէի մէջ: ... ներէն կը խնդրուի ներկայ ...

ՎԱՐՁՈՒ Է

Հայաշատ կեդրոնի մը ... բողջ տուն մը պարտէզով ... խոհանոց, ճաշարան, 2 ... պզտիկ սենեակներ, կազ. ... կանութիւն, պարտէզին ... շոր հաւնոց եւ W. C.: Տարեկան ... ֆրանք, chargeով միասին ...

Դիմել.— A. Adjemian, 35 J. J. Rousseau, Sarcelles et O.):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԻՒԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

3 Février 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2103

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ԱԶԳԱՍԷՐՆԵՐԸ

Ուսումնասիրութեան արժանի առանձնայատուկ տիպ մըն է հայ ազգասէրը։ Երեք դասի կարելի է բաժնել անոնց։ Ազգասէր՝ որ նուիրուած եւ մեռուած է ազգի եւ հայրենիքի ամբողջութեան գաղափարով, ազգասէր՝ որ խմբուած բարեգործի և անմահի թռիչքներ կ'առնէ եւ ազգասէր՝ որ յաւուր պատշաճի անդադար պատմուճան կը փոխէ իրեն արժեցնելու համար։

Այսօր, գաղութահայ այս անյոյս ու անլոյս օրերուն չա՛տ ի զօրու են այս վերջին տիպի գոյնզգոյն ազգասէրները, որոնք տիւ ու գիշեր կուրծք կը ծեծեն, գաղութէ գաղութ կը ճամբորդեն եւ կը կրկնեն իրենց սովորական մեղեդին — Ա՜խ Հայաստան, վա՛խ Հայաստան։

Այդպիսիներու սաստիկ պահեստ մը ունինք Փարիզէն Պոսթըն եւ այլուր, որ երբեմն ինքզինքնին կը բեմադրեն Հայաստանի գովքն երգելու եւ զանգուածներու ականջէն վար քանի մը հոգեչա՜ն խօսքեր մղմղելու համար։ Անոնց կատարած գործը բնա՛ւ չի տեսնուիր, որովհետեւ չունին, բայց չի կատարած գործերու մասին իրենց «մօգիչ» խօսքը երբեք չի պակսիր։

Ներգաղթի հոգեյոյզ զօղանջը զօրաշարժի էր ենթարկած մեր այս տիպի բրածոյ բոլոր ազգասէրները, որ անսպառելի եռանդով լծուած էին դրախտավայր Խորհրդային Հայաստանի գովքն երգելու եւ ցուցադրելու անոր վարիչներուն «ազգասիրական» ծառայութիւնները։

Ընդհատուեցաւ այդ ալ, որ միակ իրական ու գրական գործն էր խորհրդային վարիչներու։ Տարին սահեցաւ անցաւ եւ հազիւ 6—7000 գաղթականներ սակարկութեամբ ու դժուարութեամբ Հայաստան մտան։

Զափերն ու կշիռները յանկարծակի փոխուեցան։ Հոգիներուն մէջէն հայրենասիրական փոթորիկ մ'անցաւ եւ յեղաշրջեց ամէն ինչ։ Ինչ որ իրական էր ճիշդ չէր, եւ ինչ որ իրական չէր ճիշդ պէտք էր ըլլար։

Անցան քանի մը ամիսներ։ Խանդավառութեան կրակն սկսաւ մարիլ։ Միջոցներն սկսան պակսիլ, խոստումներն սկսան կախուիլ օդին մէջ եւ որբերու յուսակորոյս կարաւանները, ի դին մահու եւ կենաց, սկսան Արաքսը ճեղքել։ Լռութիւն կը յանձնարարէին մեր առաքեալները, սակայն տառապակոծ հոգիները չլռեցին եւ չպիտի կրնան լռել, երբ փաստերը կը խօսին։

Այսօր, ազգասէրներու մեր այս փաղանգը նոր վերադարձաւ Հայաստանեան ուխտագնացութենէն՝ մէկ գրպանին մէջ քիչ մը հող, միւսին մէկ աւազ, յուզելու համար գաղութահայ հասարակութիւնը։ Եւ դարձեալ իրենց քնարի հմայիչ լարերն սկսան թրթռալ — Հայաստանը շանթիէ մըն է դարձած, կը շինեն ու կը շինեն...

Անտարակոյս, մենք կը հաւատանք մեր ժողովուրդի վերածնութեան ու վերաշինութեան բնատուր զգացումին։ Աւելի քան տասնամեակ մը անցաւ անոր գլխուն վրայէն, որու ընթացքին հայ քրտնաթոր մարդը չէր կրնար ձեռքերը ծալլած նստիլ։ Որքան կը հաւատանք ուժգնօրէն, որ մեր չարչարուած ժողովուրդը ի բնէ եւ ի ծնէ շինարար է, նոյնքան չենք զարմանար Խ. Հայաստանի վարիչներուն հեռատեսութեան, շրջահայեացութեան եւ հայրենասիրութեան վրայ, որովհետեւ հաստատապէս գիտենք որ անոնց այդ բարեմասնութիւնները Կոնտի բլուրէն, Դալմի այգիներէն եւ Խոտում-Բուլաղէն անդին չեն անցնիր։

Մենք պէտք չունէինք մեր ուխտաւորներու պէնտէկեան ծառայութեան։ Հոս եւ այլուր, մեր բոլոր գաղութներուն մէջ գէթ նմոյշի համար կան գէթ քանի մը թմբկահարներ, որոնք ծածկուած Հօկի եւայլ «փաղաքշական» անուններուն տակ, վարժուած են իրենց չտեսած եւ չգիտցած Հայաստանի մասին շողշողուն քարոզներ կարդալ, գովք ու ներբող հիւսել եւ անյատակ փառաբանել։ Եւ եթէ յանդգնիս հարցնելու այս խանդիճաղանճ բախտագուշակներուն, թէ ինչո՞ւ իրենց քրտինքն ալ չեն խառներ այդ շանթիէներուն եւ ելեկտրակայաններուն, երկինք գետինք կը մթնէ իրենց գլխուն։ Անոնք սորված են, գիտեն, հեռուէն սիրելու հետաքրքիր արհեստը։

Մեր ազգասէրները իրենց բարի կոչման ծառայած կ'ըլլան միմիայն այն ժամանակ, երբ սորվին, նմանապէս, Հայաստանէն դուրս չի գալ կոյր աչքերով։ Հայաստանը պանդոկ չէ եւ չպիտի ըլլայ գէթ, այս ձեւի զբօսաշրջիկներուն համար, որոնք իրենց պայուսակին մէջ փոխանակ ճանկ մը հող ու աւազ բերելու, քննող, զննող մարդու փաստափաստ Հայաստան մը պիտի բերէին։ Ազգասիրութիւնը արհեստէ աւելի արուեստ պիտի դարձնէին եւ պիտի թափառէին գիւղէ-գիւղ, քաղաքէ քաղաք, պիտի տեսնէին մեր արեւահար ժողովուրդը իր գալարումներուն, իր տոգորումներուն ու ապրումներուն մէջ եւ երբ վերադառնային մեզ միմիայն երեւութական օրօրներով չի պիտի քնացնէին, այլ պիտի ոգեւորէին ու խանդավառէին։

Շրթունքի հեշտին ծառայութիւնը շատոնց կորսնցուցած է իր արժէքը։ Խօսքը չէ որ կը կապէ Հայը Հայաստանին, այլ կենդանի գործը, իրական վիճակն ու փաստական կացութիւնը, որ չա՛տ է անտեսուած եւ չա՛տ է վարագուրուած։

Դիտել, մտածել, իրական փաստեր հաւաքել եւ ճշմարտութեան լոյսին տակ դնել, նուազագոյն պարտականութիւն մըն է, որ Հայաստան գացող զբօսաշրջիկները պարտաւոր են ընելու, քանի որ Խորհ. Հայաստանի վարիչները «ազգասիրաբար» այդ բոլոր հնարաւորութիւնները կ'ընծայեն անոնց։

Վ. ՀԱՄԲ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերման խորհրդարանը լուծուեցաւ

ՀԻԹԼԷՐԻ ԾՐԱԳԻՐ – ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հիթլէր հասաւ իր նպատակին։

Նախագահական վճռով գերման խորհրդարանը լուծուեցաւ եւ ընտրութիւնները նշանակուեցան մարտ 5ին։

Այն ինչ որ մերժուեցաւ Ֆոն Շլայխէրին, տրուեցաւ Հիթլէրին։ Կառավարութիւնը, որ պէտք է կռթնէր խորհրդարանական մեծամասնութեան մը վրայ, չիրականացաւ, որովհետեւ կաթոլիկ կեդրոնը գրաւոր պահանջներ ներկայացուց Փափի միջոցով Հիթլէրին եւ ան ալ մերժեց։ Վայմարի սահմանադրութեան համաձայն ընտրութիւնները ամենաուշը 60 օրուան մէջ կը կատարուին։ Սակայն Հիթլէր աւելի մօտաւոր թուական նշանակեց, որովհետեւ կը զգար երկրի մէջ տիրող հոգեբանական վիճակը։

Հիթլէր իր ընտրական ծրագիրը պարզեց երէկ ռատիոյով տարածուած երկար ճառի մը միջոցով, որուն էական մասերը հետեւեալներն են.—

1.— Ազգային կառավարութիւնը կը կարծէ թէ իր գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ վերահաստատել գերման ժողովուրդին քաղաքական եւ մտաւորական միութիւնը։ Այս նպատակով, պիտի պաշտպանէ քրիստոնէութեան գաղափարը, որ հիմն է բարոյականին, եւ ընտանիքին գաղափարը, որ կորիզն է պետութեան կազմին։ Գերման երիտասարդ սերունդին դաստիարակութիւնը պէտք է ներշնչուի Գերմանիոյ մեծ անցեալէն եւ անոր հին աւանդութիւններէն։

2.— Ազգային կառավարութիւնը ծրագրած է երկու «քառամեայ ծրագիրներով» իրականացնել Գերմանիոյ տնտեսական վերակազմութեան գործը։ Երբ աւարտի այդ շրջանը, գերմանացի գիւղացին փրկուած պիտի ըլլայ իր ներկայ թշուառութենէն եւ գործազրկութեան տագնապը պիտի փարատած ըլլայ ամբողջովին։ Միւս կողմէ, կառավարութիւնը պիտի աշխատի դարմանել կամ վերանորոգել խորհրդարանը, պետական եւ համայնքային կազմակերպութիւնները, թէ վարչական եւ թէ նիւթական տեսակէտով։ Այդ առեն միայն իրականութիւն պիտի դառնայ Դաշնակցութեան գաղափարը Գերմանիոյ մէջ։

Կառավարութեան ծրագրին գլխաւոր նպատակը կը կազմեն աշխատանքի պարտադիր սպասարկութիւնը եւ ներքին գաղթային քաղաքականութիւնը։ Բոլոր այս միջոցներուն իրականացումը լաւագոյն երաշխիքը պիտի կազմէ ընդդէմ ամէն փորձի, որ պիտի վտանգէր գերմանական դրամը։

3.— Արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով, ազգային կառավարութիւնը կը կարծէ թէ իր գերագոյն առաքելութիւնը կը կայանայ գերման ժողովուրդին կենսական շահերուն պաշտպանութեան մէջ, հետեւաբար պիտի աշխատի տալ անոր ազատութիւնը։

Գերմանիոյ քաոսային վիճակին վերջ մը դնելու իր կամքին մէջ, կառավարութիւնը պիտի աշխատի միւս ազգերու հաւաքականութեան մէջ աւելցնել «հաւասար» արժէքով պետութիւն մը, որ միանգամայն վայելէ իրաւունքի հաւասարութիւն։

Ինչ որ ալ ըլլայ գերման ժողովուրդին սէրը իր բանակին համար որ իր մեծ անցեալին խորհրդանիշն է, ուրախ պիտի ըլլանք եթէ աշխարհ իր սպառազինութիւնը նուազեցնելով, պէտք չթողու մեր իսկ ուժերուն յաւելման։

Բայց Գերմանիոյ քաղաքական ու տնտեսական վերականգնումը եւ ուրիշ ազգերու հանդէպ յանձնառութեանց խղճամիտ գործադրութիւնը կարելի են կանխորոշ մէկ պայմանով միայն, «հաւաքական քայքայման գործին սահման մը դնելով»։

Վարչապետը յետոյ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է ուղղակի կոչ ընել ժողովուրդին, արդի խորհրդարանին անկարողութեան պատճառով։

— Գերման ժողովուրդ, գոչեց Հիթլէր վերջացնելով, մեզի չորս տարի պայմանաժամ մը տուր եւ յետոյ դուն մեզ պիտի դատես։

Ծանր միջադէպ մը Բուզվէլթի եւ Քոնկրէսին միջեւ

Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն, որ ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Ռուզվէլթի եւ Քոնկրէսին միջեւ։

Քոնկրէսի եւ Ծերակոյտի ռամկավար մեծամասնութիւնը, իր հետ ունենալով նաեւ հանրապետականները միաձայնութեամբ դատապարտեցին նոր նախագահին ըրած ճիգերը պարտատէր պետութիւններու հետ համաձայնութիւն մը կայացնելու մասին։

Չէմպըրլէնի ըրած յայտարարութիւնները ընդհանուր յուզում առաջ բերած են Ծերակոյտին մէջ, ուր կը մտածեն, որ Անգլիան կ'ուզէ Միացեալ Նահանգները այնպիսի պարտապահանջի դիրքի մը մէջ դնել, որ կ'ազդէ իր պարտատէրերուն ընդունիլ որոշ դեղչ իր պարտքերուն վրայ։

Ամբողջ մեղքը կը բեռցուի Ռուզվէլթի վրայ, որ իր չուտափոյթ միջամտութեամբ այն տպաւորութիւնը ձգած է, որ Ամերիկա կը մտահոգուի յունիսին կատարուելիք վճարումներով։

Մամուլը գրեթէ միաձայնութեամբ կողմնակից է քոնկրէսին եւ խստիւ կը քննադատէ Ռուզվէլթը որ չի յարգեր ընտրական պայքարի պահուն իր ըրած խոստումները, որոնք էին մերժել պարտքերու ամէն ջնջում։

Կը կարծուի թէ, Բուզվէլթ ազդուած՝ հանրային կարծիքին այս փոփոխութենէն, Չէմպըրլէնի ճառը պատճառ պիտի բռնէ իր խոստումը ետ առնելու համար։

Ժընեւ չուզեր խզել

Ինները ժողովին մէջ դարձեալ ծեծուեցաւ Չին-Ճափոնական չարաբաստիկ հարցը։

Վէճը գլխաւորապէս կեդրոնացած է Մանչուքիոյի ճանաչման հարցին շուրջ։ Եթէ յանձնաժողովը դատապարտէ Ճափոնը, կասկած չկայ, որ անիկա պիտի խզէ իր կապերը թէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին հետ։

Անգլիան եւ միւս մեծ պետութիւնները կը ջանան ամէն գնով առաջն առնել եւ հաշտեցարար ենթարկել այդ խնդիրը։

Ընկերվարականները ինչո՞ւ մերժեցին

Իշխանութեան շեմին վրայ ընկերվարականները, վերջին պահուն, դարձեալ նահանջեցին։ Թէ ինչ պատահեցաւ։ Լէօն Պլում Փօփիւլէրի *մէջ հետեւեալ ձեւով կը պատճառաբանէ.—Տալատիէն արմատական ընկերվարականներու մէջ այն անձնաւորութիւնն է, որ 1926 եւ 1929ին, իր կուսակցութիւնը աստիճանաբար հեռացուց Ազգային դաշինքէն եւ վերականգնեց իր կուսակցութեան մէջ կարգապահութիւնն ու միասնականութիւնը։ Տալատիէն երբ յանձն առաւ դահլիճը կազմել մեզ դիմեց եւ յայտարարեց՝* ես պատրաստ եմ ձեզմէ աւելի հեռուն երթալու և ոչ մէկհամարձակութիւն ինձ կը սարսափեցնէ։ *Ուրեմն, անմիջապէս մենք սկսանք բանակցութեան, որպէսզի պատճառ չի դառնանք յարութիւն տալու Ազգային դաշինքի մը։ Մեզ համար ժամանակն եկած էր իշխանութեան մասնակցելու։ Մեր կողմէ ոչ մէկ յետին միտք կար եւ ոչ ալ հաւատքի պակաս Տալատիէի հանդէպ։ Սակայն չի յաջողեցաւ այդ, որովհետեւ ինչ անցաւ դարձաւ յայտնի չէ։ Ես չեմ անդրադառնար բոխ-բսաներու վրայ, որոնք ոչ մէկ կարեւորութիւն ունին ինծ համար։*

Հիմնական բոլորովին ուրիշ պատճառներ կային։ Բանակցութիւններու ընթացքին մենք տեսանք վստահութեան պակասը։ Տալատիէն կը մտահոգուէր գանձային անմիջական դժուարութիւններով։ Դիմագրաւելու համար այդ դժուարութիւնները կը մտածէր դիմել ներքին փոխառութեան։ Ուրեմն անհրաժեշտ էր ունենալ փոխատուներու վստահութիւնը։ Ընկերվարականներու պահանջները ընդունելու պարագային, այդ վստահութիւնն էր որ խուճապի պիտի մատնուէր։ Անգամ մըն ալ ըսենք, որ օրուան պահանջները աւելի ուժեղ են քան մարդկանց կամեցողութիւնը։

Ահա թէ ինչպէս վերջացաւ եւ խզուեցաւ մեր բանակցութիւնները եւ մեր կուսակցութիւնը փրկուեցաւ վտանգէ մը եւս։

*** Տալատիէի դահլիճը զբաղած է իր ծրագիր յայտարարութեան պատրաստութեամբ։ Այսօր խորհրդարանի նիստին պիտի ներկայանայ նոր դահլիճը։ Արդէն իսկ ինը հոգի արձանագրուած են իբր հարցապնդող։ Տալատիէի նիւթական ծրագիրը ժողովի պիտի գայ գալ շաբթու։*

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Ներգաղթի տեղաւորման Պետական Յանձնախումբի արձանագրութեանց համաձայն, չորս անգամէն Հայաստան փոխադրուած գաղթականներու տեղաւորումը կատարուած է հետեւեալ վայրերու մէջ.—

	Ընտ.	Գղթ.
Երեւան եւ շրջակայք	722	1535
Լենինական	181	602
Ղարաքիլիսէ	96	338
Սարդարապատ	210	716
Անի – Պեմզա	247	877
Սագախլու	36	109
Աղստաֆա	38	145
Ալլահվէրտի	41	139
Բամպակ	40	165
Դավալու	41	138
Նոր Սեբաստիա եւ Թոմարզա	51	216
Նուպարաշէն	85	289
Ղամարլու	47	189
Նուբնուզ	20	73
Ղափան	57	204
Կալագերան	17	67
Արթիկ	44	168
	1788	5968

ՌՈՒՍ ՍՈՎԻԷՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդր. Գործադիր կոմիտէի երրորդ նստաշրջանը փակուեցաւ։

Կոմիտէն վաւերացուց խորհրդային կառավարութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը եւ ծանօթացաւ առաջին հնգամեակի արդիւնքներուն հետ, միաժամանակ վաւերացնելով 1933ի ազգային տնտեսութեան առաջադրուած ծրագիրը։

ԼԻՆՏՊԷՐԿ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ

Փարիզի Ամերիկեան օդանաւային ընկերութիւնը որոշած է ի պատիւ Լինտպէրկի մեծ ճաշկերոյթ մը տալ մայիս 21ին, իր յանդուգն թռիչքի վեցերորդ տարեդարձին առթիւ։

Ընկերութեան նախագահ Քօնէօ, այդ նպատակով մեկնած է Ամերիկա։

ՉԻՆԱՑԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՌՔՕ ՓՕԼՕՆ

Միլանի մէջ յայտնուած է երիտասարդ կաթոլիկ Չինացի մը՝ ժօզէփ Վէյ անունով, իսկական Մառքօ Փօլօի մրցորդ մը։ Այս երիտասարդը քալելով Փէքինէն ճամբայ է ելած 1931ին Հռոմ գալու համար։ Օրական 20—30 քիլոմեթր ճամբայ է կտրած։ Ան կտրած անցած է Չինաստան, Սիամ, Պիրմանի, Հնդկաստան, Պարսկաստան, Փոքր-Ասիա եւ Պաղեստին։ Յետոյ եկած Մարսէյլ, Զուիցերիա եւ ապա Իտալիա։ Գացած է Հռոմ, իբրեւ կաթոլիկ Պապին ներկայանալու համար։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբերի վերջերը կատարուած մարդահամարի մը համաձայն Վատիկանի բնակչութեան ընդհանուր թիւն 1025, որմէ 735 հոգի քաղաքացիներ իսկ 290 հոն բնակողներ։

Ըստ ազգութեան Վատիկանի բնակչութիւնը հետեւեալ պատկերն ունի, Իտալացիներ՝ 578 այր եւ 275 կին, Զուիցերիացիներ՝ 117 այր եւ 4 կին, Ֆրանսացիներ՝ 8 այր եւ 2 կին, Գերմանացիներ՝ 8 այր եւ 1 կին, Հիւս. Ամերիկացիներ՝ 1 կին, Լեհացի՝ 2 կին, Լիթուանացի՝ 1 կին։

Բացի ասոնցմէ, հոն ծնած են 8 մանչ եւ մէկ աղջիկ, որ հարկադրաբար Վատիկանի ազգութիւնն են ընդունած....։

ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՍԻՐՏԸ ԱՋ ԿՈՂՄԸ ԿԸ ԳՏՆՈՒԷՐ...

Պուքրէշէն կը հաղորդեն, որ Օրատա Մարի մէջ համալսարանի ուսանող մը ինքնասպանութիւն կը փորձէ ատրճանակի երկու հարուածներ սրտին պարպելով։ Անմիջապէս հիւանդանոց կը փոխադրուի եւ կը փրկուի։ Բժիշկները՝ քննութեան պահուն կը հաստատեն, որ սիրտը կը գտնուէր աջ կողմը փոխանակ ձախի...։

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

(ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ)

Բ.

Ներգաղթի առիթով, Յունաստանի հայութիւնը բացառիկ ուշադրութիւնը գրաւեց արտասահմանի միւս հայ գաղութներուն, որոնք պիտի ուզէին գիտնալ թէ 6500 հոգիի Հայաստան փոխադրութենէն յետոյ, ի՞նչ կը ներկայացնեն մնացեալները քանակով, որակով:

Մօտաւոր հաշիւով, գաղութը կ'ունենայ տարին 1000—1500 հոգիի նոր յաւելում մը, ծնունդներու եւ մահերու տարբերութենէն: Ներգաղթի կարաւաններուն, տասը տարուան ընթացքին կատարած փոխադրութիւնը, կը համապատասխանէ այս թիւին: Այս պատճառով, կատարուած 6500ի ներգաղթը, պակսեցուցած չէ այդ թիւը եւ դարձեալ կը մնան մօտ 30 հազար յունահայեր: Գաղթակայաններու մէջ, ուր հաւաքուած կ'ապրէր հայութիւնը, գրեթէ զգալի եղած չէ մեկնողներու նուազումը: Նոյնը վարժարաններու համար, անշուշտ բաղդատելով 4—5 տարուան առջի թիւին:

Անհատական մեկնողները անգործ, նիւթապէս նախանձելի վիճակ մը չունեցողներն էին: Ներկայիս կարելի է ըսել թէ անգործ չկայ, մասնաւորապէս հին Յունաստանի շրջանին մէջ: Առ հասարակ խնայողութիւն չեն կարող ունենալ, բայց թշուառութեան պատկերը հազուադէպ է: Այսուհանդերձ, գաղութի անձամ թիւին չափ, տարին մօտ հազար հոգի, միշտ պիտի գտնուի որ պիտի ուզէ փոխադրուիլ որ եւ է տեղ: Եւ ուրախալի է ըսել թէ հայրենասիրական զգացումը զանգուածներու մէջ վառ է եւ որոշ մաս մը ժամանակի ընթացքին միշտ պիտի ուզէ մեկնիլ Հայաստան: Թէեւ հոն մեկնողներէն ստացուած նամակները, ցոյց կուտան թէ յուսախաբ եղածներու թիւը շատ է: Նախ, Պաթումի մէջ, գաղթականներէն զրաւուած է մեծ քանակութեամբ ապրանք, որ առած էին իրենց հետ: Յեղճերը իրենց խնայած դրամները վերածեր էին ապրանքի, յանձնարարութեամբ Հօկի: Իսկ Հայաստան հասնելէ յետոյ գործ տրուած է «Կոլխոզներու մէջ», որոնցմէ կը փախչին տեղացիները ունենալով նիւթական դժգոհութիւններ: Այս ուղղութեամբ նամակներ ստացած են Հօկի մարդիկ, որոնց շուրջը ընդհանրապէս ստացուածները բեկնուած են ներկայիս:

Ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնեն Յունաստան մնացողները:

Երկիրը ըլլալով աղքատ, պիտի գտնուի միշտ որոշ մաս մը մեր հայրենակիցներէն որոնք պիտի ուզեն նոր հորիզոններ փնտռել: Բայց, գաղութի մեծամասնութիւնը, ներկայ պայմաններուն տակ ինքզինք հաստատուած կը զգայ հոն: Ազգապահպանումի տեսակէտով, ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, համեմատաբար բախտաւորը եղած է մինչեւ հիմա: Թուրքին բնաջնջումի սպառնալիքը չկայ, ունի դպրոցներու ցանց մը, մօտ 5000 երկսեռ աշակերտութեամբ: Արդէն տասը տարի անցած է, բայց յունարէն խօսիլ քիչերը գիտեն... Առանց Իզմիրի մէջ Հայերը աւելի շատ կը սորվէին յունարէնը, քան հիմա Յունաստանի մէջ ուր մեր ժողովուրդը կ'ապրի մեծամասնութեամբ ամփոփ: Այս ուղղութեամբ մեծ դեր կը կատարէ նաեւ այն փոխյարաբերութիւնը որ կար Փոքր Ասիոյ մէջ Յոյներու եւ Հայերու միջեւ:

Յաւալի է ըսել թէ այս պայմաններուն ներքեւ գտնուած գաղութ մը ոչ մէկ ուշադրութեան օժանդակութիւն ստացած է արտասահմանի հայ կեդրոնական մարմիններէն: Հ. Բ. Ը. Մ. կրնար եւ դեռ կրնայ գումար մը տրամադրելով դպրոցական շէնքեր կառուցանել, ազատել զանոնք տաղաւարներէ, նոյնպէս հողեր գնելով, առանց շահի, ինչու չէ, նաեւ փոքր կորուստով մը փոխանցել հայ գաղթական ընտանիքներու:

Այսպիսի դրական գործեր չեն եղած, ասոր փոխարէն, Փարիզը խանգարած է գաղութին ազգային ներքին կազմակերպութիւնը եւ աւելին, — արգելք եղած է ճշդելու իրենց իրաւական դրութիւնը:

Առանց Պ. Գ. Նորատունկեանի խողովակով եւ յետոյ ուրիշներ, նոյն իսկ բոլոր ներկայացուցին թէ հելլէն կառավարութիւնը կ'ուզէ հպատակ դարձնել զանոնք:

Այդ սխալ քաղաքականութեան հետեւանքը հիմա կը կրէ գաղութը: Անցեալի պատեհութիւնները կորսուեցան, Հայերու քաղաքացիութիւնը կը մերժուի, հայ առեւտրականը, հայ բանուորը միշտ կը զգան այդ հարուածը: Վերջերս Պ. Վենիզելոսի կառավարութիւնը Հայերուն ալ պարտադրեց ունենալ, իբրեւ օտարականներ, ինքնութեան եւ աշխատանքի արտօնութեան տոմսեր: Կը տրուին երկու տարուան պայմանաժամ յիշելով, ոչ թէ տեւական:

Նոյնպէս Ազգերու Դաշնակցութեան, Նանսէնեան Օֆիսի խողովակով տարուած աշխատանքները անուղղակի վնաս պատճառած են յունահայ գաղութին: Երբ ընդունինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը, գաղթական կը փոխադրէ այն ատեն երբ իր հաշուեն կուգայ եւ Նանսէնեան Օֆիսը դեր չունի այս մասին, ապա ուրեմն, փաստօրէն աջակցած կ'ըլլանք հելլէն կառավարութեան վերջին տարիները որդեգրած քաղաքականութեան, — առկախ պահել հայ գաղթականութեան իրաւական վիճակը, անոր զետեղումի մասին չխորհիլ ու վերջապէս զայն դրամագլուխ ծառայեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ, յարաբերութիւններու ընթացքին: Մասնաւորապէս փոխառութիւններու կնքումին մէջ, բարոյական մեծ ազդակ մը եղած է: Մենք երբեք դժգոհ ըլլալու իրաւունք չունինք որ հելլէն ներկայացուցիչները շատ լաւ կը պաշտպանեն իրենց երկրին շահերը: Ընդհակառակն, երախտապարտ ենք այն բարեհաճակամութեան զոր մինչեւ հիմա ցոյց տուած են հայ գաղթականութեան հանդէպ: Մենք Հայերս ենք որ չենք ուզած ըմբռնել իրական կացութիւնը եւ համապատասխան ուղղութիւն տալ մեր դիմումներուն, ձեռնարկներուն:

Յունահայ գաղութը, հաւանաբար կարենար ինքզինք հասկցնել Փարիզին, եթէ իր մէջ չունենար Մալըմեան կոչուած պատուհասը որ կը գործածուի Հօկի եւ թէ ռամկավար կուսակցութեան կողմէ իբրեւ զէնք հակադաշնակցական պայքարի: Չենք գիտեր թէ Փարիզի ռամկավար կեդրոնը, մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակէ մատներու մէջէն դիտել այդ չարիքը:

Աթէնքի եւ Սելանիկի քաղաքներու կեդրոնական ազգային մարմինները, եթէ ներկայացուցած են միշտ խղճալի վիճակ մը, անոնց քաղաքներու, գաղթակայաններու ժողովուրդը, բացարձակ մեծամասնութիւնը, կազմակերպուած է իր թաղային խորհուրդներով, երիտասարդական, մարզական, բարեսիրական, կուսակցական կազմերով: Այս վերջինները, յաջողած են մեծապէս ապահովել ազգապահպանման գործը: Դպրոցներու հինգ հազարի մօտ երկսեռ աշակերտութիւնը ունի հայկական չէշտուած գիծ - իսկ աւելի մեծերը նիւթական ու բարոյական մեծ զոհողութիւններ սիրայօժար կը կատարեն, յանուն ազգային ինքնապաշտպանութեան:

Գ. ԼԱԶԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ, ՈՐ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

(Շար. երէկի թիւէն եւ վերջ)

Պատճառը դիւրին է հասկնալ, — ժողովուրդները կը տեղափոխուին նոյն կլիմայական գօտիին մէջ: Արդ, մասնաւորաբար հին աշխարհին մէջ, ուր գաղթային շարժերը աւելի ընդարձակ են, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի մէջ, կլիմայական գօտիները դասաւորուած են թէ իրարու եւ թէ հասարակածին զուգահեռական ժապաւէններու ձեւով:

Միւս կողմէ, արեւելքէն արեւմուտք գաղթերը աւելի յաճախադէպ էին պատմական շրջաններուն, քան արեւմուտքէն արեւելք գաղթերը: Սակայն այս իրողութիւններէն պէտք չէ ընդհանուր օրէնքներ շինել, ինչպէս կ'ընէին առինօք:

Ցեղայ, վաչկատուն ցեղերու գաղթերը տեղի կ'ունենան տարբեր ուղղութեամբ, — ընդհանրապէս հիւսիսէն հարաւ, կամ դաշտէն դէպ ի լեռ:

Վաչկատուն ցեղերու տեղափոխութեան եւ այն իրական գաղթերուն միջեւ, որոնք բոլորովին կը փոխեն ցեղագրական քարտէսը, տարբերութիւն մըն ալ կայ:

Վաչկատունները կը տեղափոխուին ոտքով, ձիով, ուղտերու կռնակին վրայ, ինչպէս կը տեղափոխուէին իրենց նախահայրերը հազար տարիներ առաջ:

Ընդհակառակն, գաղթական ժողովուրդները կը տեղափոխուին փոխադրական այնպիսի միջոցներով, որ իրենց տրամադրութեան տակ կը դնէ գիտութեան յառաջդիմութիւնը, — շոգենաւ կամ շոգեկառք: Պատճառն այն է, որ առաջիններուն համար ճամբորդութիւնն իսկ մաս կամ նպատակ կը կազմէ իրենց կեանքին, — անոնք ոչ մէկ պատճառ ունին աճապարելու, չէ՞ որ իրենց ապրուստը եւ իրենց կենդանիներուն կերը կրնան գտնել իրենց ճամբուն վրայ: Իսկ երկրորդներուն համար, ճամբորդութիւնը փորձի ժամանակ մըն է, զոր կ'աշխատին կրճատել:

Թէ վաչկատուններուն, թէ գաղթականներուն շարժերը ձգտում մը կը մատնեն կարճեցնելու իրենց շրջանը: Հովուական կեանքէն հողագործական կեանքը հետզհետէ մօտեցնել կուտայ վաչկատուն կեանքը: Բազմա-կան նպատակներով գաղթերը, տարապալութիւնները այլ եւս պատմութեան անցան: Խաղաղ նպատակներով գաղթերը կարելի են միայն այն ատեն, երբ ընդարձակ երկրամասեր լայն կը բացուին գաղթականներու առջեւ: Արդ, բաց երկիրներու թիւը կը նուազի հետզհետէ: Տնտեսական համաշխարհային տագնապը աւելի եւս պիտի կրճատէ, քանի կը տեսնուի որ իւրաքանչիւր երկիր կ'աշխատի առաջին աշխատանք վերապահել իր բնիկներուն:

Այսուհանդերձ, այնքան ատեն որ գոյութիւն պիտի ունենան երկիրներ, ուր աշխատանքի մատուցումը աւելի է աշխատանքի խնդրանքէն, երկիրներ ուր աշխատանքի պահանջը աւելի է աշխատանքի մատուցումէն, երկիրներ ուր ժողովուրդը չի կրնար սպառել ճարտարագործական եւ հողագործական բոլոր աղբիւրները, երկիրներ ուր բնակչութիւնը աւելի է հարստութեան աղբիւրներէն, տեղի պիտի ունենան գաղթային հոսանքներ: Ժողովրդագրութեան մէջ, այդ երեւոյթը պաշտպանեցումն իսկ է յարակից անօթներու օրէնքին:

ԱԳԱՆՍՈՒՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Զգձգումներէ եւ երկարատեւ սպասումէ յետոյ, վերջապէս կարելի եղաւ գումարել Ռումանահայ պատգ. արտակարգ ժողովը յունուար 20ին եւ մէկ օրուան անընդհատ նիստէ մը յետոյ վերջացաւ, լուծում տալով գաղութս շահագրգռող բազմաթիւ ծանրակշիռ խնդիրներու:

Բայց նախքան դրադիլը այս խնդրով անհրաժեշտ կը գտնեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն պարզել այն շարժառիթները որոնք անհրաժեշտ դարձուցին այս արտակարգ ժողովին գումարումը:

Գիտեն անշուշտ ընթերցողները այն խառնակ վիճակը որուն մատնուած է մեր խաղաղ ճանչցուած գաղութը, տարիէ մը ի վեր: Յայտնի է նաեւ այն ցաւալի դերը զոր ունեցան Հօկը եւ իր վկայեալ խառնակիչները այս վիճակը ստեղծուելուն մէջ:

Աւելորդ չեմ գտներ կարճ պատմականն ընել բոլոր այն դէպքերուն որոնք սկսան անցեալ տարուան փետրուարին եւ վերջապէս յանգեցան այս արտակարգ պատգ. ժողովին:

Անցեալ տարուան սկիզբը տեղի ունեցաւ Պուքրէշի թաղականական ընտրութիւնը: Ապօրինի էր այս ընտրութիւնը որովհետեւ Պուքրէշի եւ անոր ենթակայ ծխականներու ստուար մէկ մասը զրկուեցաւ քուէի իրաւունքէն: Երբեք չյարգուեցաւ մեր ընտրական կանոնագիրը ու այդ իսկ պատճառով Թեմական Խորհուրդը բեկանեց այս ընտրութիւնը եւ հրահանգեց նորի մը ընտրութիւնը:

Անկէ սկսաւ պայքարը, մէկ կողմէն ապօրինի ընտրուած թաղականութիւնը որ կը յամառէր մնալ իր պաշտօնին վրայ, իր կողքին ունենալով, Հնչակ, ռամկավար եւ Հօկ, «պլօք» կոչեցեալ հռչակաւոր եռրորդութիւնը, իսկ միւս կողմէն գաղութիս խաղաղութեան նախանձախնդիր չէզոք տարրը, իր կողքին ունենալով Դաշնակցական զանգուածը:

Քէնն ու ոխը այնքան չափի չպիտի ուռճանային, եթէ Թեմիս առաջնորդը Յուսիկ արք. Զօհրապեան, անկողմնակալ դիրք բռնէր:

Տարուան սկիզբը ան պաշտպան կանգնած էր Թեմիս նոր կանոնադրութեան անխախտ գործադրման եւ թուք ու մուր կը ժայթքէր իր ըմբոստ թաղականներուն դէմ, սակայն քիչ յետոյ իր օրինաւոր ընթացքէն շեղեցաւ եւ հակեցաւ պլօքի մարդոց:

Այս փոփոխման ներքին ծալքերուն տեղեակ մարդիկ յայտարարեցին այն ժամանակ որ առաջնորդը քաղաքականութիւն կը խաղար վասնզի մտադիր էր քաշուիլ Էջմիածին ու այդ իսկ պատճառաւ կ'ուզէր հաճելի ըլլալ երկրի իշխանաւորներու գործակալներուն: Ուրիշներ ալ փսփսացին թէ «պլօքճի»ները սպառնացեր են սրբազանին հօտքին տակը օճառ դնել, եթէ իրենց կողմը չհակի:

Ինչ որ ալ ըլլար իրողութիւնը կատարուած փաստ էր որ առաջնորդը առաջին եւ ամենավտանգաւոր հարուածը տուած էր Թեմական կանոնագրին, հաստատուած թագաւորական հրովարտակով եւ զոր ձեռք բերելու համար խոշոր զոհողութիւններ եղած էին: Հակամարտութիւնը առաջնորդին եւ Թեմականին միջեւ յանգեցաւ կառավարական քննութեան, առաջնորդին պահանջով: Ի՞նչ մեծ բարոյական ապտակ մը եղաւ առաջնորդին համար, երբ պետական քննիչը բացէ ի բաց յայտարարեց թէ «Յուսիկ եպիսկոպոսը իր իրաւասութեան սահմանէն անդին անցած է»:

Ուրիշ դէպքեր եւս աւելի խառնեցին կիրքերը: Օրը օրին գրած ըլլալով այդ մասին, չեմ ուզեր կրկնել:

Թեմական Խորհուրդը Պատգ. ժողովը հրաւիրեց աշնան, սակայն «պլօքճի»ները առարկեցին թէ մասնակցելու հնարաւորութիւն չունին, քանի որ իրենց պատգամաւորները կը բացակային քաղաքէն: Դարձեալ տեղի տուաւ Թեմականը ու արտակարգ ժողովը յետաձգեց յունուար 20ին:

Պարզ էր որ Յուսիկ եպիսկոպոս կը վախնար այսպիսի ժողովէ մը, ուր իրմէ հաշիւ պիտի պահանջուէր մինչեւ հիմա իր ունեցած գործունէութեան մասին: Յայտնի է որ Քիշնեվի մնացած կալուածներէն մէկ երկու հատին բոլոր հասոյթը իւրացուցած է առաջնորդը, եւ գործածած իր անձնական պէտքերուն: Առաջնորդին իսկ մտահոգութիւնն է առաջուան պէս ինքնիշխան եւ առանց հակակշռի կառավարել Թեմիս գործերը, ստեղծելով տեսակ մը միջնադարեան կղերապետութիւն, բան մը որ, բնականօրէն թոյլ չպիտի տար Թեմական Խորհուրդը:

Ահա այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ բացուեցաւ Պատգ. արտակարգ ժողովը յունուար 20ին առաւօտուն առեւտրական սենեակի դահլիճին մէջ: Ներկայ են 14 պատգամաւորներ, մեծամասնութիւն: Ուրիշ քանի մը շրջաններու պատգամաւորներէն եկած են նամակներ կամ հեռագիրներ, ուր իրենց բացակայութիւնը կը պատճառաբանուի, (հիւանդութեան կամ խիստ ձմրան հետեւանքով): Եկած են բոլորն ալ անկաշառօրէն լուծելու Թեմս յուզող խնդիրները եւ Թեմիս նոր կանոնադրութիւնը յարգելու բացարձակ մտահոգութիւններով:

Պլօքի մարդիկը բոյկոտած են: Իրենցմէ մէկը նոյն օրը եկաւ ու կեցաւ ժողովասրահին դրան առջեւ եւ ի զուր փորձեց որ պատգամաւորները չմասնակցին ժողովին: Տեսնելով իր աշխատանքներուն անյաջողութիւնը, հեռացաւ գլխիկոր:

Ժողովին սկիզբը Փրոֆ. Ալաչ, Սուչէավայի պատգամաւորը կ'առաջարկէ պատգամաւորութիւն մը ղրկել առաջնորդին, խնդրելով անկէ որ գայ ու նախագահէ սոյն ժողովին: Պատգամաւորութիւնը ի զուր կը փորձէ համոզել առաջնորդը որ վերջ տայ այս խափանարար ընթացքին: Կը մերժէ ան, առարկելով թէ ժողովը օրինական չէ եւ ինք հիւանդ է:

Գործին չեկած ժամանակ մեր երանելի առաջնորդը միշտ հիւանդ է...

Ժողովը նախագահ կ'ընտրէ փաստ. Մանէա, Եաշի պատգամաւորը, եւ կ'անցնի օրակարգի հարցերու լուծման:

Նախ կը քննուի առաջնորդի պարագան, բոլորին ալ կարծիքը այն էր որ առաջնորդը յարգանքի տարրական ըզգացումը ունեցած չէր դէպի Թեմիս կանոնագրութիւնը: Ոտնակոխած էր զայն եւ չէր անսացած մինչեւ իսկ կառավարական քննիչի ազդարարութեան: Պատգամաւորներէն մէկը կ'առաջարկէ 6 ամսուան արձակուրդ տալ առաջնորդին, որպէսզի հանգստանայ եւ քիչ մը խելքը գլուխը գայ: Այս առաջարկը չընդունուիր: Ժողովը բանաձեւով մը կը հրահանգէ Թեմական Խորհուրդին նախանձախնդիր ըլլալ Թեմական կանոնադրութեան հեղինակութեան պահպանման եւ անհրաժեշտ եղած ատեն դիմել պետական իշխանութեանց եւ օրէնքը յարգել տալ:

Բաւական երկար վիճաբանութեան արժանացան Պուքրէշի անարժան թաղականները: Տեսնուեցաւ որ ընտրութիւնը տեղի ունեցած է կանոնադրութեան խախտումով եւ Թեմական խորհուրդը բեկանած է այս ընտրութիւնը օրինաւոր պայմաններու մէջ: Որոշուեցաւ կազմել առժամեայ թաղական խորհուրդ մը որու միակ պաշտօնը պիտի ըլլայ զբաղիլ նորի մը ընտրութեամբ:

Ժողովը լուծում տալով նաեւ ուրիշ քանի մը յոյժ կարեւոր խնդիրներու, անցաւ Թեմական Խորհուրդի գործունէութեան քննարկման:

Տեսնուեցաւ որ Թեմական Խորհուրդը կարելին ըրած է գաղութիս խաղաղութիւնը ապահովելու համար, սակայն անկարող եղած է շարունակել իր գործունէութիւնը առաջնորդին ապիկարութեան պատճառաւ:

Նիւթական օժանդակութիւն տուած է Մոլտավիոյ եւ Հեռաւոր Ռումանիոյ հնադարեան եկեղեցիներուն, որոնք երբեմն, առաջին գաղթականութեան ժամանակ ծաղկեալ վիճակ մը ունեցած են, բայց հիմա գրեթէ ամայացած են եւ կը ծառայեն միայն քանի մը տասնեակ ընտանիքներու կրօնական պէտքերուն:

Նկատի ունենալով Թեմիս նիւթական անցուկ վիճակը, Քիշնեվի հայապատկան կալուածներու յարքունիս գրաւման պատճառաւ, Թեմականը դիմած է դաւանութեանց նախարարութեան, խնդրելով որ որոշ գումար մըն ալ հայ համայնքին տրամադրուի: Կը յուսացուի 2—3 միլիոն լիրի գումար մը ապահովել, որ պիտի յատկացուի գաղութիս վիճակին բարելաւման:

Բոլոր ասոնք նկատի ունենալով, ժողովը գտաւ որ Թեմականի գործունէութիւնը լաւագոյնը եղած է եւ խնդրեց որ իր հրաժարականը ետ առնէ, բայց Թեմական Խորհուրդը, հակառակ զինքը տարհամոզելու փորձերուն պնդեց իր հրաժարականին վրայ, առարկելով թէ անկարելի է գործակցիլ առաջնորդին հետ: Վերջոյ ընդունուեցաւ հրաժարականը: Ձեռնարկուեցաւ նոր Թեմական Խորհուրդի մը ընտրութեան ու ձայներու մեծամասնութեամբ ընտրուեցաւ մարմին մը որու մէջ կը գտնուին նոյնքան արժանաւոր եւ գործունեայ անձեր:

Յունուար 24ին տեղի ունեցաւ խառն նիստ մը, մասնակցութեամբ հրաժարեալ եւ նոր Թեմական Խորհուրդի անդամներուն: Պատգամաւորական ժողովէն բխած բոլոր բանաձեւերը ի մասին Թեմիս խաղաղութեան պահպանման յանձնուեցան նորընտիր Թեմական գործադիր մարմնին ի գործադրութիւն: Նոյն օրը հաւաքաբար այցելութիւն մը տրուեցաւ առաջնորդին, հրաւիրելով որ համակերպի յարգելու Թեմական կանոնադրութիւնն ու Պատգ. ժողովի որոշումները:

Ապագան մութ է:

ԵԶՆԻԿ

Տնտեսական տագնապը եւ անձնասպանութիւնները

Տնտեսական տագնապին հետեւանքով, անձնասպանութեան դէպքերը սկսած են օրէ օր վրդովիչ համեմատութիւններու հասնիլ: Անձնասպանութեան իսկական ալիք մը տարածուած է գրեթէ ամէն երկիրներու վրայ:

Ամէն օր թերթերու մէջ կը կարդանք թէ այս ինչ կամ այն ինչ յուսահատ այրը կամ կինը չկրնալով այլեւս տոկալ թշուառութեան կամ սիրային յուսախաբութեան, սա կամ նա ձեւով անձնասպան եղած են:

Գիտնականները հետաքրքրուելով հոգեբանական այս բացառիկ վիճակով, սկսած են ուսումնասիրութեան նոր ճիւղ մը մշակել, ինչ կը վերաբերի անձնասպանութեան մասին գոյութիւն ունեցող կանխակալ կարծիքներուն կամ նախապաշարումներուն:

Գերմանիոյ Աուկսպուրկ քաղաքին մէջ, Տոքթ. Հանս Ռէխթ գրքոյկ մը հրատարակած է, որ կրնայ իբր ուղեցոյց ծառայել անձնասպանութեան նախապաշարումով վարակուած հիւանդ ուղեղներուն համար: Յիշեալ փրոֆէսէօրին կարծիքով, անձնասպանութիւնը պէտք չէ այլ եւս անհատական յայտնութիւն մը նկատել, այլ տեսակ մը վարակիչ հիւանդութիւն մը, կամ, ինչպէս ինք կ'ըսէ, զանգուածային յայտնութիւն մը:

Անձնասպաններու մասին եղած վիճակագրութեան մը համաձայն, այն երկիրները, որոնց բնակիչները ամէնէն աւելի զրկանք ու նեղութիւն կրած են ընդհ. պատերազմի ատեն, կամ պատերազմէն վերջ տնտեսական տագնապին պատճառաւ, նպաստաւոր հող մը կը ներկայացնեն ընկերային այս նոր ախտին համար:

Այսպէս, 1928ին, 10,000 բնակչութեան վրայ 3.12 անձնասպանութի նիր արձանագրուած են Աւստ մէջ, 2,94 Հունգարիոյ մէջ, 2,49 խոսլովաքիոյ մէջ, 2,45 Գերմ մէջ: Հիւսիսային եւ հարաւային րոպայի բնակիչները նուազ զօր կերպով վարակուած ըլլալ կը այդ համաճարակէն: Օրինակի մար, Յունաստանի մէջ, 10,000 չութեան վրայ անձնասպանութ դէպքերը 0,23 է:

Հաշուած եղած է որ տնտեսական նային սկսելէն ի վեր երկրիս ա մակերեսին վրայ ամէն տարի 10 հոգի իրենց ազատ կամքով զոհ գ են անձնասպանութեան:

Վերջերս Փրանսայի մէջ ալ անձնասպանութեան դէպքերը մտ գիչ համեմատութիւն մը առած ըլլ Փրանսական ոստիկանութիւնը մանրազննին խուզարկութիւն յաջողած է երեւան հանել գոյ նը գաղտնի ընկերակցութեան մ րուն կ'անդամակցին անձնասպա թեան սիրահար կիներ եւ օրիորդ

Միջազգային ներկայ աղմուկ օրերուն մէջ տիրող այս աբստ մտայնութեան վրայ գաղափար կազմելու համար, աստրեւ կու ինչ ինչ տրամադրութիւններ, ո մաս կը կազմեն այդ ընկերակցու կանոնադրութեան:

1) Ակումբը կը կոչուի «
ընկերակցութիւն բարոյական փ դարձ օգնութեան»:

2) Ակումբին իբր անդամ կ'ը ուին 17—39 տարեկան երիտ կիներ եւ աղջիկներ, որոնք օժտուած ըլլան գեղեցկութեամ յեղչութեամբ եւ անկախութեամ

3) Ակումբին անդամները պանութեան կը դիմեն հոգեկան պատճառներու բերմամբ, խորունկ յուսախաբութիւն, ձանձրախտ: Դրամական պատճառ րու կամ անբուժելի հիւանդութիւն րու համար անձնասպանութիւն ընդունելի չեն:

4) Եթէ երեք ամսուան մէջ, Ակումբին անդամներէն անձնասպան չէ եղած, իր անունը նշանակուի սեւ ցանկին վրայ: հակառակ այս արձանագրութեան թական անձնասպանութեան չը պաշտօնէ կը դադրի ակումբին ան մակցութենէն:

5) Անդամները ազատ են ընտ այն եղանակը, որով կ'ուզեն անձ պան ըլլալ:

6) Ակումբը ձրիօրէն իր անդամ րուն տրամադրութեան տակ կը թոյներ եւ թմրեցուցիչներ: Թմր ցիչներուն միայն չափաւոր գործած թիւնը արտօնուած է Ակումբի ներուն մէջ:

7) Ակումբի անդամ չեղողն մուտքը արգիլուած է: Սեւամ չինացի կիներ կը կազմեն Ակու պաշտօնէութիւնը:

8) Անդամավճարը ամսական ֆրանք է:

9) Անձնասպաններուն անու կը փորագրուին մարմարինէ տակի մը վրայ, որ մեծ սրահ կախուած է:

Ներկայիս ոստիկանութիւնը մուտ է երեւան հանելու ներքի քերը այս տարօրինակ Ակումբի տեղի ունեցած արարողութիւններ եւ գաղտնի գործունէութեան:

Ահա քանի մը ծանօթ անուններ րոնք այդ արտառոց կազմակերպ թեան զոհերը կը նկատուին:

Ակումբին հիմնադիր՝ Մարկ լիոն, երիտասարդ ու տաղանդ ռուս պարուհի՝ Թանիա Թովա, տասարդ ու գեղանի դերասան Մարսէլ Ռոմէ, Ճէննի Կոլոմ ռոնուհի Նէվիլ, երգչուհի՝ Մ Լոնէ, օդաչու՝ Ժան Ռոժէլ, կութեան թագուհի՝ Նինոն Ֆլ ուրիշներ:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, խղճացէք ինծի աղքատ կնոջ մը, որուն ա ոչ կրնայ դուրս ելլել, ոչ ալ խատիլ:

— Ինչո՞ւ կին, երեւի ա հիւանդ եւ կամ անդամալոյծ է:

— Ոչ, պարոն, գողութեան մար բանտարկուած է:

X

— Պարոն, աղա, սա նայէ ի՜նչպէս աղուորցաւ մէջ թողած էր, երեք օր տակ ձգեցի, օգտուեցաւ:

— Երանի՛ թէ դուն ալ քովը անձրեւին տակ, որ քիչ օգտակար ըլլար:

Հայաստանի երէկն ու այսօր

ԾԱՆՈՒՑՈ՞ՒՄ ԹԷ...

«Ժիւմհուրիյէթ»ի մէջ կը կարդանք (յունուար 27). —

Մեր դրացի Հայաստանի հանրապետութեան 12րդ տարեդարձը Հայաստանի մէջ տօնուած է արտասովոր հանդիսութեամբ։ Սովետ Հանրապետութեանց Միութեանց պաշտօնական գործակալութիւնը «Թաս» այս հանդիսութեանց առթիւ Հայաստանի 12 տարիներու մասին ամբողջ աշխարհին երկար հաղորդագիր մը յղած է

Այս հեռագրին մէջ կ'ըսուի. — «Հայաստանի սովետ հանրապետութեան 12րդ տարեդարձի օրը Հայաստանի համար անկիւնադարձ մը կը կազմէ։ Ամբողջ Անդրկովկասի նման, Հայաստանն ալ ժամանակին Ռուսիոյ կողմէ օգտագործուելով յետադէմ երկիր մը եղած էր։ 1917ի յեղափոխութենէն վերջ Հայաստանի մէջ կառավարութիւնը Դաշնակցականներու ձեռքը անցած էր։

Դաշնակցականներուն վարչութեան ժամանակամիջոցին, այսինքն 1918էն 1921, Հայաստանի բնակչութիւնը 1,207,000էն 775,000ի իջած է, այսինքն հարիւրին 35 նուազած։ Անօթութեան, հիւանդութեան եւ անհարկումի պատճառաւ շրջակայ երկիրները ապաստանածներու երեսէն՝ երկրին բնակչութիւնը նուազած էր։

Սովետ Միութիւնը Հայաստանի մէջ ծանր բեռ մը ստանձնած էր։ Սովետ վարչութեան առաջին տարուան գործը եղաւ տառապող Հայերը անօթութենէ եւ մահէ փրկել եւ Ռուսիայէն արմտիք եւ սերմնցու բերել տալ հոն։

Սովետ վարչութենէն առաջ, Հայաստանի մէջ ճարտարարուեստ գրեթէ չկար։ Երկրագործական արտադրութեանց արժէքն ալ հազիւ քանի միլիոն ռուբլի կը բռնէր։ Մինչդեռ, Հայաստանի մէջ ի վերջոյ ստեղծուած ճարտարարուեստը 1931ին 78 միլիոն եւ 1932ին 144 միլիոն ռուբլի չինութիւն երեւան բերած է։ Այս ճարտարարուեստին շնորհիւ 60 հազար գործաւոր կ'ապրի։

Երեւանի, Լէնինականի եւ Ղարաքիլիսէի մէջ ճարտարարուեստի նոր կեդրոններ կառուցուած են։ Անկէ զատ բամպակի, քիմիական նիւթերու եւ մեքենայի մեծ գործարաններ հաստատուած են։ Երկրին ելեկտրական կազմակերպութիւն արագութեամբ յառաջացած է։ Մէկ ամիս առաջ բացուած է Ձորագետի մէջ հաստատուած ելեկտրական գործարան մը։ Այս գործարանը 22,500 քիլովաթ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէ։ 1919ին Հայաստանի ելեկտրական հաստատութիւնը հազիւ 460 քիլովաթ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէր։ Հիմա սակայն այս քանակութիւնը բարձրացած է 36 հազար քիլովաթի։

Հայաստանի մէջ երկրագործութիւնն ալ ճարտարարուեստի նման շատ յառաջացած է։ Սովետ վարչութենէն առաջ, Հայաստանի մէջ մշակուած գետինը միայն 82,000 հեկթար էր։ Հիմա 400,000ի բարձրացած է։ Ասոր 30,000 հեկթարին վրայ բամպակ կը մշակուի։ 125,000 հեկթար հող ալ ջրանցքներով կ'ոռոգուի

Հայաստանի երկրագործական գետնին հարիւրին 40ը կը կազմեն «կոլեկտիւ», այն է հաւաքական ագարակներ ժամանակին, Հայաստան յետամնաց երկրագործական երկիր մըն էր, մինչ հիմա ճարտարարուեստի եւ երկրագործութեան յառաջացեալ բոյն մը եղած է։

Հայաստան կրթական գետնի վրայ ալ շատ յառաջացած է։ Ցարերու ժամանակին Հայաստանի բնակչութեան հարիւրին 80ը կարդալ գրել չէր գիտեր։ Հիմա գրեթէ կարդալ գրել չգիտցող չկայ։

1919—1927 թուականներուն, Հայաստանի դպրոցներու ուսանողներուն թիւը 47,000 էր, հիմա 217,000։ Հայաստանի մէջ ինը բարձրագոյն դպրոց կայ, որոնց ուսանողներուն թիւը կը յանգի 8,600ի։ Մասնագիտական դպրոցները, եւ բանուորական համալսարանները եւս հաշուելով, բարձրագոյն ուսում առնողներուն թիւը կը յանգի 36,000ի։

Հայաստանի մէջ հայ եւ փոքրամասնութեանց լեզուէ թերթերը շատ յառաջացած են։ Թուրք եւ քիւրտ փոքրամասնութեանց յօգուտ շատ գործեր երեւան բերուած են. Այս ազգ. փոքրամասնութեանց համար անջատ դպրոցներ կան.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մ. Մ. Լիոն. — Ստացած ենք ձեռագիրը։

Մ. Տ. Գ. — Նոյնպէս

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Համատանի մէջ

Համատանի փոքրաթիւ, հազիւ հարիւր տուն ունեցող հայ գաղութին տնտեսական վիճակը կարելի է ըսել երբեք լաւ չէ եղած, իսկ ներկայիս, տնտեսական տագնապի այս ծանր օրերուն, կացութիւնը աւելի գէշ է։

Գոյութիւն ունեցող քսան տուն կարգի առեւտրական հիմնարկութիւններէն, այժմ մնացեր է միայն 9 տուն, որոնք ընդհանուր առմամբ, անգործութեան են մատնուած։ Փախարէն չորս գործաւորի ձեռքով կը գոհանան, կամ գործաւոր չեն պահեր։ Անգլիական դրամատան մէջ, ուր 15 Հայեր կը ծառայէին, այսօր կան միայն 8 հոգի։ Հայերը ընդհանրապէս դրամագլուխ չունին, որպէս զի կարողանան շուկայ մտնել եւ գործ կատարել։ Շուկան Հրեաներու ձեռքն է, մանաւանդ որ բազմաթիւ են՝ մօտ հազար ընտանիք։ Դժբախտաբար այս տարի խաղողի բերքն ալ գէշ էր, ուստի Հայերէն շատերը չկրցան գինի պատրաստել, որ գոնէ իրենց գոյութիւնը քաշ տային։ Ընդհանրապէս մեր գաղութին մէջ կը տիրէ ճնշուած տրամադրութիւն։ Պէտք է այժմէն մտածել միջոցներ գտնել՝ բարւոքելու համար հայ գաղութին վիճակը։

Պարսիկները առակ մը ունին, որ կ'ըսէ. «Առատ տարին, գարունէն յայտնի կ'ըլլայ»։ Շատեր կ'ըսեն թէ տարին երաշտ պիտի ըլլայ։

Բրուքսէլի մէջ

Վերջին երեք տարիներուն անգործութիւնը հարկադրեց հայ երիտասարդութիւնը, որ ծննդավայրէն հեռանայ գործ որոնելու։ Եւ ահա ափ մը Հայեր ալ Բրուքսէլի մէջ։

Բրուքսէլի մէջ բնակութիւն են հաստատեր հինգ հայ ընտանիքներ, ընդամէնը 39 հոգի։ Հայ ժողովուրդը իրօք որ կենսունակ է, նոյն իսկ այս ձախորդ օրերուն։ Իր անորոշ ապագայով՝ ան կ'աշխատի մշակոյթի ոգին եւ ձեռներէցով զարդարել իր առօրեայ կեանքը։

Ծարի մըն է Տոքթ. Ա. Գարագաշեան հաստատուած է այստեղ իբրեւ Բրուքսէլի Քաղաքապետարանի բժիշկ։ Այստեղ բնակութիւն են հաստատեր նաեւ Համազասպ Բաղրատ Եղիաեան, Ալբերտ Ղազարեան իրենց ընտանիքներով եւ ուրիշներ

Նոր Տարւոյ առթիւ կը հրաւիրեն բոլոր Հայերը, ինչպէս նաեւ ճամբորդ հայ կամ Ասորի մեքենավարները, ուրախ ժամանցի։

Բժիշկ Ա. Գարագաշեան ուրախութեամբ կը տրամադրէ իր բնակարանը։

Ներկայ էին 45 հոգի։ Ծննդեան ճաշասեղանը պատրաստեր էին փոքր բեմ մը։

Ուրախ երեկոն սկսաւ 6-7 օրիորդներու մասնակցութեամբ ու ջութակի ընկերակցութեամբ, «Մեր Հայրենիք»ով։ Արտասանութիւններէն յետոյ ներկայացուցին «Քէֆ առողին քէֆ չի պակսիր» վոդվիլը։

ՍՈՒՐԻԱ

Գրական դատ

Յունուար 28ին Պէյրութի Հայ Ճեմարանին մէջ տեղի ունեցաւ գրական դատ մը։ Դատի տակ առնուած էր Օշին Գալլը, իբր պետական գործիչ։

Դատական կազմը կը բաղկանար.— Նախագահ՝ Ն. Աղբալեան, դատաւորներ՝ Ա. Յովհաննէսեան եւ Ե. Տարօնեան, քարտուղար՝ Ե. Բաբախեան, ընդհանուր դատախազ՝ Գ. Իփէքեան, մասնաւոր ամբաստանիչ՝ Մեթր Հ. Շամլեան, պաշտպաններ՝ Ա. Սահակեան եւ Գ. Գիւզալեան։

Հայաշէնի հայ ազգային վարժարանը

— :o: —

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ.—

Հայաշէն թաղը, իր նորաշէն մատուռին մէջ, ունեցաւ գեղեցիկ հանդէս մը, նախագահութեամբ Գ. Գասպար Իփէքեանի.

Բեմը դրօշազարդուած էր հայ, արաբ եւ ֆրանս. եռագոյններով։ Բեմը կը բացուի եւ ահա խնդումերես ու անոյշ նոյնատարազներով աշակերտները կ'երգեն «Մեր Հայրենիք»ը։ Յաւելի է լոկ 4—7 տարեկան մանուկներու շրթներէն հայ երգը որ կուգայ յուզելու խաղաղ հոգիները։

Գ. Գ. Իփէքեան կը խրախուսէ հոգաբարձութիւնը որ մօտ ատենէն կարենայ վերջացնել շէնքին բաց մնացած տեղերը։

Գ. Գ. Դուռալեան կը պատկերացնէ հայ ժողովուրդին բարեմասնութիւնները եւ այն դժբախտ վիճակը որուն ենթարկուած են գաղթը եւ ժողովուրդը։

Տոմբ վայրկեանի մէջ կատարուեցաւ հանգանակութիւն մը, որ տուաւ 3265 դրուշ կէկէկ գումար մը։ Գ. Գասպար Իփէքեան կը նուիրէր այնքան, որքան ժողովուրդը կը հանգանակէր։ Եւ այսպէս 3265 դրշ. նուիրեց Իփէքեան։ Վաճառուած տոմսակէն եւս գոյացաւ համեստ գումար մը։ Ամբողջ հասոյթը եղաւ 7515 դրուշ։

Եղան տրամախօսութիւններ, հայկական պարը արժանացաւ ծափերու։ Բոլոր փոքրիկներու հագուստները հայկական էին, ու կը պարէին շատ ճկուն ու յաջող։

Արտասանութիւնները նուիրուած էին հայ եռագոյնին, Մեսրոպին եւ Կոմիտասին։

Վերջին բանախօսն էր Տոքթ. Սախլեան որ ժողովրդական լեզուով պատկերացուց հայ ժողովուրդի հոգեկան վիճակը, ու ըսաւ թէ կ'ապրի հայ գաղթավայրը՝ քանի կայ իր մէջ հաւատքը։

Ստանտարտ Օյլը ինչո՞ւ

ԱՐՁԱԿԵՑ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

«Ստանտարտ Օյլ» ընկերութեան Պէյրութի վարչութեան կողմէ արձակուած հայ աշխատաւորներու մասին, ընկերութեան տնօրէնութեան կողմէ տրուած բացատրութիւնները դժբախտաբար ճիշդ չելան։ Հաստատուեցաւ որ վերջին երկու օրուան, յունուար 15—16ի ընթացքին գանգուածօրէն արձակուող եւ քանի մը շաբաթ առաջ գործազրկուող 48 հայ աշխատաւորներու մէջ թիթեղի գործով զբաղողներու թիւը չորս է, մնացածները զանազան աշխատանքներու մէջ երկար տարիներէ ի վեր հաւատարմօրէն ծառայողներ են։

Անոնցմէ շատերը զանազան գործերու մէջ վնասուած եւ վէրքեր ստացած են։ Սակայն ընկերութիւնը առանց նկատի ունենալու, գործէ հանած է զանոնք ալ։

Գործազրկուող աշխատաւորները կը վկայեն թէ կարգ մը բարձրաստիճան պաշտօնեաներու կողմէ իրենց յայտարարուած է որ հայ ըլլալնուն համար կ'արձակուին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ի՞նչու «Վագըթ» կը ժողվէ ինչ որ Թումանեան կը ցեղաբանէ

«Վագըթ»ի խմբագրապետ եւ Արդուինի երեսփոխան Մեհմէտ Ասըմպէյ, «բանի թէ ինչո՞ւ կը գրենք» խորագրին տակ կ'աշխատի բացատրել թէ ինչո՞ւ կը հրատարակէ Թումանեանի «յիշատակներ»ը։ (Այդ «յիշատակներ»էն մաս մը տուինք թարգմանաբար, ընդհատեցինք՝ որովհետեւ շատ տխմարապատում բաներ էին)։

Պոլսոյ մէջ հրատարակուող հայերէն թերթ մը գրեր է, որ չի հասկնար թէ «Վագըթ»ի նպատակը ի՛նչ է անցեալի վերաբերող այս տեսակ գրութիւններ հրատարակելու միջոցով հանդիսանալով։ Միւս կողմէ ալ կասկածելի նկատած է Թումանեան էֆ.ի խօսքերուն իրականութեան ու ճշմարտութեան համապատասխան ըլլալը։

Թումանեան էֆ.ի խօսած համաժողովը 18—19 տարուան դէպք մըն է վերջապէս։ Բնական է, որ այս անձը մինակ ալ չէր այդ համաժողովին մէջ։ Հոն գտնուողներուն մէկ մասը ողջ է տակաւին։ Հետեւաբար, եթէ երբեք մեր հրատարակած գրութեան մէջ կարգ մը պակասներ կան, շահագրգռուողները կրնան սրբագրել զանոնք։ Ասով հանդերձ, մենք Թումանեան էֆէնտիի գրածները ո՛չ թէ վնասակար այլ ընդհակառակն օգտակար կը գտնենք Հայոց համար։ Որովհետեւ ամէնէն առաջ, այդ գրութիւններէն է որ կ'իմանանք կարգ մը ճշմարտութիւններ, որոնք չէինք գիտեր մինչեւ հիմա։

Այս ճշմարտութիւններուն ամէնէն կարեւորը այն է որ՝ ընդհանուր պատերազմի միջոցին մէկ կողմէ Թուրքերուն եւ միւս կողմէ ալ Հայերուն գլխուն աղէտ բերող հայ կոմիտէճիները իրականին մէջ բնաւ հայ ազգը ներկայացնող ուժ մը եւ մեծամասնութիւն մը չունէին։

ԸՆԿ. ՊԱՐԳԵՒ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

և

Օր. ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԱՆԹՕԵԱՆ

Նշանուած

Վալանս 29 յունուար 1933 Վիէն

Անոնք արտաքսման գտնուող Հայոց եւ օտար ակրութեանց գրգռութիւններով գործունէութիւն ցոյց տուող փոքրամասնութիւն մըն էին։ Իսկ մեծամասնութիւն կազմող բազմաթիւ հայ մտաւորականներ ալ ընդդիմադիր դիրք բռնած էին այս կոմիտէճիներուն հանդէպ։

Մեր համոզումը այն է թէ Թումանեան էֆ. ծառայութիւն մատուցած է Հայոց, այս էջեր այսպէս լուսաբանելով։ Այս մասին վարանում զգացողները երբ քննելու ըլլան ցարական Ռուսիոյ մասին ռուս յեղափոխական կառավարութեան կողմէ հրատարակուած գաղտնի վաւերաթուղթերը, անմիջապէս կը հաստատեն մեր այս կարծիքը։ Օրինակի համար, զարմանալ այս օրերս «Վագըթ»ի կողմէ պրակի ձեւով հրատարակուած փաստաթուղթերուն մէջ կը գտնուի 1915 հոկտ. 25 թուականով ցարական Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարարութեան կողմէ Փարիզի եւ Լոնտոնի ռուս դեսպաններուն ղրկուած ծածկագիր հեռագիր մը, որուն գլուխը կը կարդանք նոյնութեամբ սա պարբերութիւնը

— Պոլսոյ հայկական շրջանակներէն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, եթէ թէ երբ պետութիւնները վարը գրուած պայմանները առաջարկելու ըլլան իրենց, յոյս կայ որ Ճէմալ փաշան բացայայտ ապստամբութիւն մը պիտի հանէ ընդդէմ Պոլսոյ կառավարութեան դէմ։ Ահաւասիկ այդ պայմանները. —

1— Պետութիւնները կ'երաշխաւորեն՝ Սուլթանին գերիշխանութեան տակ Պաղեստինի, Միջագետքի, Արաբիոյ, Կիլիկիոյ, Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի ինքնօրէն նահանգներէն կազմուելիք Փոքր Ասիոյ անբաժանելիութիւնը եւ անկախութիւնը։

2— Ճէմալ փաշա Սուլթան պիտի հռչակուի, ժառանգաբար հօրմէն մեծ տղուն անցնելու ձեւով, եւն. եւն.։

Ահա՛, Թումանեան էֆ.ի գրութեանց կարեւորութիւնը կը կայանայ անոր մէջ, որով անկէ կը բացատրէ թէ այսպիսի պատմական փաստաթուղթերու մէջ աչքի զարնող հայկական շրջանակները որոնցմէ՞ կը բաղկանան։ Տարակոյս չկայ թէ Թուրքերուն չափ Հայոց համար ալ օգտակար է հասկնալը թէ այս «հայկական շրջանակները ո՛չ թէ Թուրքիոյ Հայերը կը կազմեն, այլ աւելի Թուրքիայէն դուրս գտնուող, մասնաւորաբար այն ատեն Ռուսիոյ Հայերը ներկայացնող մարդիկ։

Յայտնի է որ ընդհ. պատերազմի ատեն երբ հրամանատար Սուրիա գտնուող Ճէմալ փաշա, այս կողմերը ղրկուող եւ արտաքսուող Հայոց հանդէպ մեծ կարեկցութեամբ կը վարուէր։ Որովհետեւ, Ճէմալ փաշա այն ատեն կը խորհէր թէ Սուրիոյ զանազան շրջաններուն մէջ, զետեղուելիք հայկական զանգուածները, ապագային ծագելիք արաբական հաւանական յեղափոխութեան մը դէմ կրնան տեսակ մը զսպումի միջոց հանդիսանալ։ Այսպէս վարուելով, ամէն պարագայի մէջ Ճէմալ փաշա Իթթիհատ եւ Թէրաքքի ընդհանուր կեդրոնին փափաքին հակառակ եղող քաղաքականութիւն մը հետապնդած եւ գործադրած կ'ըլլար։

Ճէմալ փաշայի այս քաղաքականութենէն յուսադրուող մաս մը Հայեր, այն ատեն Պոլսոյ իրենց գաւառականական կազմակերպութեանց միջոցաւ, Ռուսիոյ դիմած եւ անոր այն գաղափարը ներշնչած են որ եթէ Սուրիոյ թագաւորութիւնը խոստացուի Ճէմալ փաշայի, կարելի է զինքը ապստամբեցնել Պոլսոյ կառավարութեան դէմ։ Այս ճշմարտութիւնները, ինչպէս այսօր, աւելի հարիւր տարի վերջն ալ կրնան անկասկած քննուիլ եւ անտարակոյս պիտի քննուին իբր պատմական դէպք մը։

Միայն թէ Թրքութեան եւ հայութեան ապագային համար օգտակար չէ՞ միթէ հասկնալ որ Թուրքիոյ Հայերէ շատերուն գաղափարէն դուրս եղած են այսպիսի դաւաճանական ձեռնարկները։ Նկատելով որ ընդհանուր պատերազմի միջոցին հազարաւոր միջոցներով գրգռուող Հայերէ ոչ միայն միաձայնութիւն ձեռք բերել, այլ մեծամասնութիւն իսկ կազմել կարելի չէ եղած, միթէ չափէն աւելի ցնորամտութի՞ւն կ'ըլլայ հաւատալ թէ մինչեւ այսօր տեւնուած զատ փորձերը բաւական են Թուրքիոյ Հայոց միջեւ թրքական ճշմարիտ հայրենակցութիւնը առեղծելու։

ՄԱՄՈՒԼ

Համայնավարական վտանգը

«Ազդարար» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ. —

— «Գահիրէի եղեռնագործ ատենը — կը գրէ «Լա Պուրս» թերթը — տըւաւ իր վճիռը վեց հայ համայնավարներու մասին։ Երեքը երեքական, երկուքը մէկական տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցան, իսկ մէկը անպարտ արձակուեցաւ։

Կարճ լուր մը, բայց որքա՜ն երկայն ու միանգամայն զաւեշտ խորհրդածութեանց դուռ կը բանայ։ Երկրի մը մէջ, ուր 20,000է աւելի Հայեր ազատօրէն կ'ապրին եւ կը վայելեն ամէն իրաւունք, հինգ Հայեր բոլշեւիկեան գործունէութեան յծուեր...

Թող չըսուի թէ եղածը թերեւս անհիմն բան մըն է կամ չի կրնար կապ ունենալ ամբողջ հայ համայնքին հետ։ Կառավարութիւնը կը բռնէ յանցաւորները, կը պատժէ եւ խնդիրը կը փակուի։

Նախ, դժբախտաբար, եղածը անհիմն չէ։ Դատարան բուռնը վարչական խլեաութիւն չէ, որ ստիպուի արագ շարժիլ ու յաճախ պարզ կասկածի մը վրայ անգամ տնօրինութիւններ ընել։ Ո՛չ, ան կրեայի նման կը քալէ, եւ տասը չձեւած, մէկ չի կտրեր։ Այնքա՜ն դանդաղ ու բծախնդիր է։ Հետեւաբար, երբ այդքան ծանր պատիժներ կուտայ, կը նշանակէ թէ ծանր յանցանքներ գիտած ու հաստատած է։

Երկրորդ. դատավարութիւնը շատ ճիշդ է տեսակէտով։ Ի՞նչ ըսել սակայն, որ այսպէս չէ գործակալին մէջ։ Ամէնէն քաղաքակիրթներն անգամ, անձը չեն առներ իբրեւ անհատ, այսինքն իբրեւ անկախ միաւոր. այլ յանցանքը անմիջապէս կը փոխադրեն անոր պատկանած համայնքին վրայ։ Օրինակ Ֆրանսայի մէջ ռուս խելագար մը սպաննեց Հանրապետութեան նախագահը, իսկ տուժեցին ո՛չ միայն ռուս գաղթականները, այլ ընդհանրապէս բոլոր օտարականները։ Այսպէս է որ, բաց ի թերթերու կծու արտայայտութիւններէն, սեղմումի ենթարկուեցան օտարներուն մուտքը, բնակութիւնը, աշխատանքը եւն.։ Մինչդեռ եթէ մարդասպանը Ֆրանսացի ըլլար, գլուխը միայն կ'իյնար, առանց միւսներուն մազն իսկ շարժելու։

Ուզենք թէ չուզենք, ստիպուած ենք ընդունիլ այս իրականութիւնը եւ մանաւանդ խրատուիլ անկէ, միշտ նկատի ունենալ թէ ոչ եք իրաւունք ունի խելքին փչածը ընելու, կոչուած ինչ որ «անհատական ազատութեան» սկզբունքին։ Ով որ կ'ուզէ ազատ թափչքը տալ իր ձգտումներուն, կրնայ երթալ բուն տեղը, հոն ուր որ եւ է արգելք չկայ։ Այսպէս, այդ հինգ պարոնները եթէ իսկական համայնավարներ են եւ ոչ թէ փանջունիներ, թող երթային Հայաստան կամ Ռուսիա, եւ իրենց ուզածին չափ համայնավարութիւն խաղային ամբողջ տարին։

Քեազիմ փաշայի յայտարարութիւնները

Ատանայի մէջ Ազգ. Մեծ Ժողովի Նախագահ Քեազիմ փաշա հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ «Թիւրք Սէօզիւ» թերթի խմբագրին.

— «Շատ ուրախ եմ որ Ատանան տեսայ։ Երեւակայածէս աւելի լաւ գտայ զայն։ Շատ գեղեցիկ օդ մը ունի։ Այս եղանակին հազուադէպ է այսքան լաւ օդ ունեցող վայր մը։ Իր ներկայ վիճակովն իսկ, Ատանան հրաշալի վայր մըն է անոնց համար, որոնք կ'ուզեն հանգստութեամբ անցընել ձմեռը։

Ատանայի մէջ շատ մը անձերու հետ տեսակցեցայ. Մտաւորական արժէքաւոր դասակարգ մը կայ հոս, որ ամբողջ հոգիով կը հետաքրքրուի հանրային գործերով։ Ասոր համար շատ բախտաւոր է Ատանան։ Մեր երկրին մէջ չկան գիւղաքաղաքներ, որոնք այսչափ տեղացի մտաւորականներ ունենան։ Մտաւորական այս դասը շատ դրական գործունէութիւն մը ունի ներքին քաղաքականութեան մէջ։

Հոս ժողովուրդը ընդհանրապէս կացութեան մասին կը խօսի։ Միակ բողոքը՝ չքաւորութիւնն է, իբրեւ հետեւանք քանի մը տարիէ ի վեր շարունակուող երաշտին։ Այս աշխատասէր եւ շատ արտադրելու վարժուած ժողովուրդը, կամքէ անկախ պատճառներով, քիչ կ'արտադրէ եւ ասոր համար կը նեղուի։ Բայց եւ այնպէս, ան համոզուած է թէ երաշտին փարատումով կը հարթուին նաեւ այդ դժուարութիւնները։ Մէկ խօսքով, յուսահատեցնող կացութիւն մը չկայ։ Ժողովուրդը վստահ է լաւ ապագայի մասին։

Կը կարծեմ թէ Գոնիայի մէջ պիտի հանդիպիմ հանրապետութեան նախագահին։ Մտադիր եմ քիչ մը մնալ Գոնիա, Քէօթահիա եւ Պալըքէսիր։ Ազգ. Ժողովը մարտ 1ին պիտի բացուի, իսկ այդ թուականէն 10—15 օր առաջ Էնկիւրի պիտի գտնուիմ։ Յունիսէն առաջ Ժողովը պիտի քննէ 1933ի պիւտճէն։ Յոյս ունինք նաեւ որ ամրան արձակուրդէն առաջ պիտի վերջացնենք նաեւ շահատուրքի, մաճառոր հիւանդանոցներու եւ նահանգային օրէնքներուն քննութիւնը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հայ որը Աշխատանքի Ցուցահանդէսին մէջ

ԼԻՈՆ, 1 փետր. (Յառաջ). — Պ. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին անդամներէն երիտասարդ օդանաւորդ Գ. Թովմասեան, որ մասնակցած էր Վիէնի օդանաւային մրցումներուն, նիւթական միջոցներ չունենալով չկրցաւ շարունակել նուիրումը իր ասպարէզին։ Զ. Ռ. Միութիւնը ի զուր դիմեց հայ Կրեսոսներուն, որպէս զի նիւթապէս օժանդակէին այս շատ ընդունակ մեր ընկերոջ, միջոցներ հայթայթելու համար, որ ան մասնակցէր միջազգային օդանաւային մրցումներու։ Յուսահատ, Գ. Թովմասեան, իր օդապարհիկը հանելու համար [illegible] նուիրուեցաւ [illegible] կարչութեան եւ պարապոյ ժամերուն՝ գծել, ինչպէս կ'ըսէր, «արծիւներ որ կը թռչին» այնպէս ինչպէս կ'երազէր թռչիլ նաեւ ինք։

Եւ ահա Ձմէր այս եռանդուն անդամը կ'երեւի Լիոնի Աշխատանքի Ցուցահանդէսին մէջ, Le meilleur ouvrier de France։ Այս ցուցահանդէսին կը բերէ երկու աշխատութիւններ, — ապակիի վրայ գծուած արծիւ մը եւ յիշատակ մը իր վարժարանին դասաւանդութիւններէն։

Ահա երիտասարդներ, որ «քարէն ջուր կը հանեն»։ Որանք՛ թէ մեր հարուստները գիտնային գնահատել այս ... հարստութիւններն ալ։ Իրենց դրամը վաղը ... քրախ ... կ'երթայ, բայց կը մնայ իրենց անունը, յարգանքի եւ երախտագիտութեան պատկի մը մէջ, եթէ գիտնան թափել տալ հայ արծուիկներուն։

Ս. ԿԷՕՃԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի ամուսինս կը տեսնեմ որ գիս շատ չե՛ս սիրեր, նոյն իսկ երբ կուլամ։

— Կը ներես. թէեւ կը ցաւիմ, բայց պատճառը հարցնելը շատ սուղի կը նստի։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԳԻՏՆԱՆԿՈՒՐԻ «Զաւարեան» Կէմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ. Կը զասախօսէ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ներկայանալ անզատտարով։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ազատամ» խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ, Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՑՈՒԼԼԻՐԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը ցանդեպ թուրքիոյ»։

Ձեկոյց կոմիտէի կողմէ գաղութիս ազգային խնդիրներու շուրջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՑԼՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿՐԸՆՈԲԼԻ Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Մուրատ Ակումբին մէջ, rue St. Martin d'Hérès, Chemin de la Plaine, Croix-Rouge։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացականները նկատի կ'առնուին։

Լանսէի ընկերներէն Անթուան Թչանեանէ, կամ Սիմոն Փափազեանէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին գրադարանին մէջ, 40, րիւ Նասիոնալ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Բէնտրեանի ճաշարանը։

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՑՈՒԼԼԻՐԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» եւ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէին դասախօսական վիճաբանական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան գրադարան ընթերցասրահին մէջ, Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏի «Համազասպ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական ճաւաքատեղին, կը դասախօսէ ընկեր ԱԶԳԻՆ. Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԿԱՐՑԱՆի ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Մ. ՄԻՀՐԱՆԵԱՆ. Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի դասախօսական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Գար Թէլմինիւսի մէջ, կը դասախօսէ ընկ. Մ. ՄԻՀՐԱՆԵԱՆ. Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական ճաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին,

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի երկու զաւեշտներ ՄԵԻ ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ-ՋՈՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ

Պարեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք 2 ֆրանք։

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

26 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղխատախնամ Ընկերութեան կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ.

«ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ **79, Ave. Champs-Elysées**

Հովանաւորութեամբ Փրոֆ. Ա. ԿՕՍԷի, անդամ Բժշկ. Ակադեմիայի եւ նախագահութեամբ Տիկ. Գ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի

ԿՐԷԿՕՐ եւ իր «ԿՐԷԿՕՐԻԷՆ»ները իրենց Փարիզ վերադարձին առթիւ կ'երեւին իրենց բեմական նուագարանին մէջ եւ կը նուագեն մինչեւ լոյս

ՄԱՆՕԷԼ ԲԻՍԱՐՐՕ իր արժանթինեան նուագախումբով կ'առաջնորդէ պարերը։

կ'երգեն եւ կը պարեն Օրիորդ ԼԻԱՆ ՎԱՐՆԷՋ, աշակերտուհի կրանդ. Մուրատոֆի (օփէրայէն), դասական երգեր: Օրիորդ ԱԼ. ՊԷՐՊԱ, իր ֆանտ… պարերուն մէջ: Պ. ՍՈՒՔՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, ռուսական բեմերու մեծահամբաւ երգիչը։ Պալէ քլասիք՝ Մ. Մալուժեանի աշակերտներուն կողմէ

Երկու նուագախումբ, 25 նուագածու, պար երաժշտութիւն, աթրաքսիոններ, թոմպոլա եւ ուրիշ թաւնուսաւ … գիշերամառնելի …

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Ֆրանսական Կամեր Խայի Փարիզի մասնաճիւղի

Տարեկան պարահանդէսը MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ 1933 Փետրուար 11ին։

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard։ Կը խօսի՝ Պ. Յհան Կարօ։ Նիւթ՝ «Տիգրան Չէօկիւրեան»։ Մուտքը ազատ է։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ. 26, rue Troyon, Sèvres

կը խօսի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական դրամները լուսապատկերով ցուցադրուած:

Նուագ եւ արտասանութիւն։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ԻՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 7ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆԻ «ՎԱՆՔԸ» — «ՀԵՐՈՍԸ»

ԳԻՆ՝ 20 ՖՐԱՆՔ կամ 1 ՏՈԼԱՐ

M. BARSAMIAN, 121 rue Marcadet, Paris (18

ՎԱՐՁՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

208bis, Rue LAFAYETTE շէնքին մէջ վարձու են երկու սենեակներ, յարմար արհեստանոցի եւ գրասենեակի. Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝ ՄԱՍԻՍ տպարան, տեղւոյն վրայ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Դաշնակցութեան Շավիլի Արզումեան խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Արմենակ Պէտոեանի, իր հօր՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՏԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, Պար տը Փըթի Փուսէի մէջ։ Ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՎԱՐՁՈՒ Է

Հայաշատ կեդրոնի մը մէջ ամբողջ տուն մը պարտէզով միասին, խոհանոց, ճաշարան, 2 մեծ եւ 2 պզտիկ սենեակներ, կազ, ելեկտրականութիւն, պարտ էզին մէջ խաշոր հաւնոց եւ W. C.։ Տարեկան 3000 ֆրանք, chargeով միասին։

Դիմել.— A. Adjemianի. 35 rue J. J. Rousseau. Sarcelles (S. et O.)

փութացէք անգամ մը այցելել՝

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՑՈՒՆ

ՀԱԼԱՃԵԱՆ

7, Rue de Tracy Tel. Louvre 28-23

(Métro: St. Denis եւ Réaumure)

Ստացած ենք արեւելեան չոր միրգեր, ընտիր օղի եւ թարմ նպարեղէններ։

Փութացէք օգտուիլ առիթէն, բացառիկ զեղչ սեզոնական տարեդարձին պատճառով բոլոր ապրանքներու վրայ:

Ուշ ադրութիւն մեր գիներուն՝

1. Սուրճ	9	Ֆր. լիվր
2. Ճիթաշէր պանիր	8	Ֆր. լիվր
3. Կեսարիոյ ապուխտ	12.50	Ֆր. լիվր
4. Ճերմակ պանիր	6	Ֆր. լիվր
5. Ձիթապտուղ	3	Ֆր. լիվր
6. Ընտիր օղի	19	Ֆր. լիթր

Անգամ մը այցելեցէք համոզուելու համար։

Livraison à domicile

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameane :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

Հայերու ժամադրավայր

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. 53-32

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Ուղղակի եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Անուանափոխութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործառնութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

կ'ընդունի. ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7

Ծախու է առեւտրական մեկնումի պատճառաւ կեդրոն … մէջ կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով … քենայ, գործիք եւայլն.) միասին։ Բնակարան՝ 2 սենեակ, … Վարձք՝ 3000 ֆրանք, պայմ՝ 6 տարի: Մանրամասնութեանց համար … մել՝ Տէր Յակոբեանի, 14 rue Medéah. Paris (14).

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30. Allemagne.

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու գիտութեան համար մէթրանոց մը բացած ենք rue de Trévise Թանաթանթինօփլը նպարավաճառատան մէջ։

Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կրնան օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն։ Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN„

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême

մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

ԲՈԼՈՐ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ, ԴԻՒՐՈՒՍՈՅՑ ՄԵԹՈՏՈՎ

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ա. Մրցանակ Փարիզի փրօֆէսէօրներու 1932ի միջազգային մրցում…

(Չորս անգամ վկայեալ)

ԿՈՒՐՍԱՅ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹ…

Գրել՝ 88 Bould. de Port Royal. Paris (5)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Ջինքը տուն հրաւիրելու այդ քաջութիւնը պարմացուց Ճորճը որ կուրօրէն հետեւեցաւ անոր: Փորձառութեամբ գիտէր որ ազատ ու ինքնակամ աղջիկ մըն էր ան, նոյն իսկ այն օրերուն երբ հասարակ ծառայող մըն էր դեռ Փարէզի կապելային մէջ։ Զհարցուց թէ ինչպէս կրցած էր հասնիլ Նէօյիի մէջ շքեղ բնակարան մը ունենալու դիրքին. ինչպէ՞ս հարցնէր. իրեն ինչ: Շատ աղէկ գիտէր որ եթէ չէր այդ աղջիկը. չէր մոռնար այդ պարագան:

Լուռ էր աղջիկը միշտ: Հարկաւ պատճառ մը կայ, խորհեցաւ Ճորճ. բան մը պատահած ըլլալու է իրիկունը՝ թատրոնին մէջ եւ կամ թերեւս ժամադիր էր մէկու մը հետ իր անձնական գործերուն համար ու այդ մէկը չէր յարգած ժամադրութիւնը. ո՞վ գիտէ, հարիւր տեսակ բան կրնայ պատահիլ: Հասարակ գինուորի ասորա-

դաս գիրքին մէջ էր Ճորճ տակաւին, գերի մը անոր առջեւ: Խորհուրդ մը կար աղջկան ժպտին մէջ որուն չէր ուզեր հաղորդակից ըլլալ տղան: Ճորճ թողուց զայն իր առանձնութեան մէջ, Թաղուեցաւ ինքնաշարժին բարձերուն դիրկը՝ ապշած ու շուարուն: Կը պաշտէր զայն

Շատ աւելի հրապուրիչ էր այդ աղջիկը հիմա քան հին օրերուն: Յաջողութիւնը վայլած էր անոր: Ճորճ ամէն տանէ աւելի կը զգար թէ կեանքի շքեղութիւնները որքան անհրաժեշտ էին այդ աղջկան համար: Ինչպէ՞ս միտքէն անցուցեր էր ամուսնանալ անոր հետ: Ի՞նք, հասարակ զինուոր մը… բայց թող վերջանայ սա պատերազմը ու ինք վերադառնայ իր աշխատանքին… այն ատեն իր յաջողութիւնները արժանի պիտի դարձնեն զինքը այդ աղջկան:

Երազ մըն էր ասիկա Ճորճի համար. իր կեանքը վերջնական կերպով կանոնաւորելու նպատակով չէ որ կը խորհէր ամուսնանալ անոր հետ:

Լիանի չուեթիւնն իսկ անհնար կը դարձնէր այդ բանը որ եւ է մարդու համար: Թերեւս Ճորճ լրջօրէն չէր մտածեր ամուսնութեան մասին ալ. չպիտի ուզեր զաւակներ ունենալ այդ աղջիկէն. չէր կրնար երեւակայել թէ կրնար մայր մը ըլլալ այդ աղջիկը: Իրեն համար անիկա անհասանելին էր որուն պիտի հասնէր ինք: Լիան այն ատրիճան մոռցնել տուած էր անոր պատերազմի սարսափը, որ, եթէ բաժնուէին, տղան հաճոյքով պիտի երթար խրամները ու կռուելով ճամբայ մը պիտի բանար դարձեալ՝ անոր վերադառնալու համար:

Լուռ էր Լիան տակաւին. յոգնած չէր. գաղտնի խորհուրդ մը կար դեռ իր աչքերուն մէջ։ Տեսաւ որ Ճորճ զինքը կը դիտէր. ժպտեցաւ. անցուց իր մերկ թեւը անոր թեւին եւ ըսաւ.

— Սարսափելի օրեր անցուցեր ես, բայց բարեբախտաբար մը կայ մէջդ. շատ տարօրինակ է խեղճս…

— Այսի՞նքն…

— Հիմա աւելի լաւ կը հասկնաս դիմացինդ ու չես ընդմիջեր:

— Տեսայ որ կը մտածէիր:

Ճորճ աւելի մօտեցաւ անոր ու շարունակեց.

— Կը սիրեմ քեզ, կը պաշտեմ ու շնորհակալ եմ…

— Շնորհակա՞լ…

— Այո՛, այս գիշերուան, յաջորդ երեք գիշերներուն համար:

— Բայց կը կարծես որ նուէ՞ր մըն է ըրածս

— Հապա՞…

— Կը կարծե՞ս որ մոռցած եմ այն փոքրիկ մատանին, գիշերազգեստը ու մեր վերջին գիշերը, երբ թեւերուդ մէջ առած սանդուղներէն վեր տարիր զիս…

— Ուրեմն աւելի կատարեալ ու անհաւատալի է երջանկութիւնս. ինչպէ՞ս շնորհակալ չըլլամ: Զես գիտեր ի՛նչ սարսափելի էր այն օրը երբ ակրատեք մեր յառաջխաղացումը դէպ ի Ֆրէմէլ: Լոնտոնի զօրագունդերէն մէկուն մէջն էի ես. կորսնցուցինք մեր զինուորներուն կէսը. եթէ այդ յիմար արարածները գիտնային թէ որչափ նեղ էր մեր ճակատը այնտեղ…

— Չեմ ուզեր լսել այլ եւս այդ մասին։

— Կռիւներու մասին չէ որ պիտի խօսէի։

— Անշուշտ ո՛չ։

— Միայն պիտի ըսէի որ մեր զօրագունդը…

— Բայց չեմ ուզեր, չեմ ուզեր լսել. ամէն մարդու բերնին մէջ է այդ նիւթը. չեմ ուզեր որ դուն ալ սկսիս… Օ՜հ, ալ ձանձրացայ այս պատերազմէն. եթէ դուն ալ Փարիզ ըլլայիր վերջին երկու տարին…

Ճորճ չհասկցաւ այս խօսքին իմաստը. տարբեր շեշտ մը կար աղջկան ձայնին մէջ։ Զուգեց հասկնալ. փոխեց խօսակցութեան նիւթը եւ հարցուց թէ ինք Փարի՞զ էր այդ շրջանին:

— Այո՛, պատասխանեց Լիան:

— Ուրեմն ե՞րբ վերադարձար Պերլինէն

— Ո՞վ ըսաւ քեզի որ Պերլին գացի.

— Այն տարուն, քու երթալէդ յետոյ գացի Գալ Գուֆոն. պաշտօնեաներէն մէկը յայտնեց թէ ֆոն Քլայնկարթը Պերլին մեկնած էր. իսկ Լրփիք փողոցի գանապանուհին տուաւ անոր նկարագրութիւնը երբ հարցուցի իրեն թէ ով էր ինքնաշարժին մէջ նստող պարոնը. այն ատեն հասկ… որ դուն ալ գացած ես Պերլին…

— Այո՛, բայց ինչո՞ւ կը խօսի… մասին. չեմ ուզեր ուրիշ նիւ… օրինք միայն մեր վրայ, … անհամբերութեան նշաններ … լով։

Ինքնաշարժը կանգ առաւ … փողոցի խոշոր տուներէն մէկ… ջեւ. Մեքենավարը բացաւ … ռը: Ճորճ հետեւեցաւ Լիանի … րուն՝ սանդուղներէն վեր։ Ա… «Հազար ու Մէկ Գիշերներու» … թի մը սպասուհիները … վրայ։ Ցիչեց ցեխոտ խրամ… նայեցաւ իր աչքերուն առջեւ … այդ շքեղութեան. ինչ … երեւունեցաւ ժամուան ըն… Քալեց աղջկան ետեւէն՝ …

Թարգմ. Յ…

(Շար.)

ԿՐՆԱ՞Ս Ո՛Ր ԵՒ Է ՕՏԱՐ … ՍՏԱՆԱԼ ՈՉ ԹԷ ՄԷԿ … ԱՅԼ ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ՁՎԱՐ…

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

4 Février 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Եգիպտոս	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2104

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իր ցեղի հարազատ պատկերն է հայ տարագիր մտաւորականութիւնը։

Ապրումներով, խոհերով, յղացումներով ու տենչերով հարուստ հաւաքականութիւն մը, որ տարաբախտաբար ինքն իր մէջ բազմաթիւ ճեղքեր ունի։

Բոլոր ազգերու եւ ժողովուրդներու մէջ, մտաւորականութիւնը լուսաւոր ճառագայթ մըն է իր սեփական հորիզոնին վրայ։ Ան է, որ կը դուրգուրայ, կը փայփայէ, կը սնուցանէ ու կը մեծցնէ, կը տաշէ ու կը քանդակէ ազնիւ գաղափարներու եւ վարդապետութիւններու ամբակուռ հաւաքը, արժանաւորապէս կանգնելու համար քաղաքակիրթ ժողովուրդներու կողքին։ Ան հումկու ներմնացան մըն է պեղուած ակօսներուն քով։

Հայ մտաւորականութիւնը՝ բարդ հասկացողութիւն մըն է։ Զունինք ո՛չ կաճառ եւ ոչ ալ յատկանշական հաստատութիւն մը, անոր բարձունքէն դիտելու եւ դատելու համար։ Մեր մտաւորականը պարփակուած է գրականութեան ու գիտութեան բնագաւառին մէջ։ Եւ այդ իսկ պատճառով, գաղութահայ մտաւորականութիւնը մէկ ճական մասն է ամբողջութեան։

Վաթսունական թուականներէն մինչեւ այսօր, երեք սերունդ երեք առաջադրութիւն է ունեցած։ Առաջինը դրած է հայրենիքի, *երկրորդը* ազգութեան *եւ երրորդը* պետութեան *գաղափարը, եւ յիրաւի, այս երեք տուեալները, իրաւական անխուսափելի պատուանդանն են ազգային որ եւ իցէ ամբողջութեան։ Գաղութահայ պայմանները, անտարակոյս, այս երեք հասկացողութիւններու դաշտավայր չեն կրնար ծառայել։ Հայ մտաւորականութիւնը, հարկադրաբար, կանգնած կը մնայ միմիայն գրական, մշակութային ընդարձակ գետնի վրայ եւ հոն կը փոխադրէ իր ճիգերն ու հնարաւորութիւնները։*

Ի՞նչ է սակայն ընդհանուր դիմագիծը հայ մտաւորականութեան։

Իր հիմնական գծերուն մէջ երկու գլխաւոր սահմանում ունի՝ ազգային *եւ* ապազգային*։ Ազգային՝ կենսունակ եւ սպասարկու որոշ աշխարհահայեցողութեան եւ ապազգային՝ գունատ ու ինքնանպատակ։ Մենք գործ չունինք այս վերջին կարգի տարրերուն հետ. անոնք ինչպէս կուգան այնպէս ալ կ՚երթան։*

Եսապաշտ անհատականութիւն եւ եսապաշտ սերունդ պէտք չէ մեզ։ Սրբազան զայրոյթի, խրոխտ ոստումներու ու թռիչքներու ընդունակ եւ ազգային տենչով բռնուած մտաւորականութիւնն է որ լծակ կը հանդիսանայ։

Հիմնականն ու էականը՝ ազգայնօրէն կործող մտաւորականութիւնն է, որ բազմաթիւ երեսներ ունի։ Այս ճակատէն գիտակցօրէն դուրս կը թողունք խորհրդահայ մտաւորականութիւնը, որուն միտքն ու տենչերը կը գործեն մականի տակ։

Տակաւին մինչեւ այսօր, գաղթահայ ճակատին վրայ գործող հայ մտաւորականութիւնը, որ եւ իցէ ձեւով չի կրցաւ քովէ-քով գալ, ըլլայ քաղաքական, մշակութային, թէ տնտեսական գետնի վրայ։ Մտաւորական վերնաշէնք *մը, հասկացողութիւն մը չստեղծուեցաւ տարանջատ տարրերը իրարու միացնելու եւ զօդելու համար։ Փոքրիկ միութիւններու, անանուն զոյութիւններու մէջ ծածկուեցաւ եւ անունդ տուաւ փոքրիկ եւ անանուն տենչերու։*

Դարձեալ կուսակցական մտաւորականութիւնն է որ պիտի հասունցնէ այս խնդիրը։ Եւ համագործակցութեան գաղափարը, ժամանակի ծոցին մէջ ինքնաբերաբար կը դրուի։

Հայ մտաւորականութիւնը, հակառակ իր տնտեսական անմխիթար վիճակին, բոլոր մարզերուն մէջ որակապէս եւ պատրաստութեամբ *միանգամայն գոհացուցիչ վիճակ մը ունի։ Գեաութիւն չունի անիկա, որ կուժնի եւ գործէ միմիայն իր մասնագիտական բնագաւառին մէջ։ Ազգի եւ պետութեան ստորոգելիները ինքն իր մէջ կ՚ապրեցնէ ու կը դրսեւորէ։ Տեսակ մը վեհապետական չունչ կայ անոր մէջ, առանց հիմնական գետնի։*

Այս համաշխարհային տնտեսական տագնապի ընթացքին, տարաբախտաբար, ան է որ ամէնէն շատ կը տառապի եւ օտար պողոտաներուն վրայ ինքզինքը կը զգայ մինակ ու անօգնական։ Զունի եւ չի տեղաւորուիր այնպիսի խմբակցութեան մը մէջ, որ միմիայն իրն ըլլայ։

Սակայն ինչն է, որ գերազանցապէս իրարմէ կը բաժնէ հայ մտաւորականութիւնը, համագործակցական սեղանի մը շուրջ բոլորուելու։

Ցարդ կատարուած բոլոր խարխափումներն ու փորձերը դրական արդիւնք չեն տուած։ Ամէն մարդ լծուած է իր կառքին, առանց հեռուներն երթալու։ Եւ ատոր համար պատճառներ կան։

Հայ մտաւորականութիւնը երեւութապէս *բաժնող արգելքներն են. —*

Ա.— Կուսակցական, քաղաքական աշխարհահայեցքի տարբերութիւն։

Բ.— Հատուածական հիւանդագին մտայնութիւն եւ տեղացիութիւն։

Գ.— Միջավայրի եւ պայմաններու հարկադրանք։

Այս երեք պատճառաբանութիւնը, եթէ քամենք պիտի տեսնենք, որ արգելք մը չէ մտաւորական համագործակցութեան համար։ Ատոնք կը դրուին ըստ ձեւի, բայց ըստ էութեան քննութեան չեն դիմանար։

Հայ մտաւորականութիւնը տէրն է իր դատին, տէրն է իր ժողովուրդին եւ պէտք է տէրն ըլլայ նաեւ ինքն իրեն։

Մտաւորական համագործակցութիւն, մտաւորական կուռ ճակատ, բոլո՛ր մարզերուն մէջ, բոլոր կենսունակ տարրերու գործակցութեամբ։

Միասնաբար պիտի դիմագրաւենք մեր քաղաքական – ազգային տագնապներու ՎԱՂԸ, *խորապէս գիտակցելով, որ անմխիթար է մեր* ԱՅՍՕՐԸ։

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԵՐԵՍՈՒՆԸՎԵՑ ՏԱՐԻ ... »

Տեսարանը կ՚անցնի Հ. Հ. Պատուիրակութեան ներկայացուցիչին գրասենեակը։ Դողդոջուն քայլերով ներս կը մտնէ 63 տարեկան հայ կին մը։

— Բարեւ պարո՛ն, հայերէն կը խօսի՞ք։

— Այո՛, Տիկին, անշուշտ։

— Աղաչանք մը, պաղատանք մը ունիմ տղա՛ս. ոստիկանատունէն կուգամ. ծեր անուեր տուին...

— Հրամմեցէ՛ք, նստեցէ՛ք։

— Երեսունըվեց տարի է կ՚ապրիմ այս քաղաքը. Իզմիրթցի եմ. ջարդերուն մէջ կորսնցուցի ամուսինս, մայրըս, քոյրս, բոլոր ազգականներս. Տանիկը ջարդեց, տո՞ն ան Տանիկը, Աստուծմէ գտնէ...

Ու կինը սկսաւ լալ դառնօրէն։

— Մի՛ յուզուիք, մայրիկ, շարունակեցէ՛ք. յետո՞յ...

— Երբոր գնէ իրենց գերեզմաններ տեսնեմ, մտածեցի ինքնիրենս. անցագիր չունէի. դիմեցի այստեղի կառավարութեան՝ հպատակ ըլլալու համար. յսեցի որ *առանց* անցագիրը ունենամ նէ Քէմալը ներս կ՚առնէ եղեր. մերժեցին որովհետեւ ինքնութեան թուղթ չունիմ եղեր. ես ի՞նչ գիտնամ այդ բաները... Ոստիկանատուն գացի որպէս զի հոտ մը առնեմ. տխաւասիկ ասիկա տուին ինծի...

Կինը արհամարհանքով սեղանին վրայ դրաւ ինքնութեան թուղթը։

— Ուրեմն կարգադրուեր է խնդիրը եւ իսկապէս աժան ազատեր էք ոստիկանութեան ձեռքէն. գոհ չէ՞ք...

— Գո՞հ. կարդա՛, տղաս, յա՛ւ կարդա. ի՞նչ են գրեր «ազգութիւն» բառին դիմացը — *Թո՛ւրք*. ես Թո՞ւրք եմ... բողոքեցի, լացի. «ես հայ քրիստոնեայ եմ Թուրք չեմ» պոռացի ոստիկանապետին երեսին։ Մարդը խղճաց վրաս. «կը հասկնամ, Տիկին, մենք ալ կ՚ատենք Թուրքերը ձեզի չափ բայց ի՞նչ ընենք...» ըսաւ։ Չի ձգեցի օձիքը. այն ատեն ոստիկանապետը՝ «գնա՛ Հայոց Պատուիրակութենէն վկայագիր մը բեր» ըսաւ։ Վազեցի եկայ։ Կ՚աղաչեմ, կը պաղատիմ, տղա՛ս, հիմա ինծի անանկ նամակ մը պիտի տաս որ երբոր անանց հասկցընեմ թէ ես Հայ եմ Թուրք չեմ։ Կռակս ալ ըրած եմ արդէն. ինչո՞ւ համար ունենցածս – չունեցածս Թուրքին մնայ մեռնելէս ետքը... Ա՜խ, Աստուծմէ՛ գտնեն...

×

Իզմիրթցի հայ մայրիկը գուրգուրանքով պայուսակին մէջ զետեղեց իր «ուզած նամակը», յաղթական քայլերով եւ ուրախ ժպիտ մը իր խորշոմած այտերուն վրայ՝ գնաց ոստիկանատուն՝ հասկցնելու համար անոր որ ինք Հայ է, ո՛չ թէ Թուրք։

×

Կը մեռնի՞ այս ժողովուրդը։

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հիթլէր սարսափ կը ցանէ

Գերմանիոյ մէջ դէպքերը իրար կը հրեն։ Հիթլէր հազիւ քանի մը օրերու վարչապետ, արդէն վրէժ կը լուծէ իր հակառակորդ բանուորական կուսակցութիւններէն։

Պերլինի նազի ոստիկանապետը, վերին հրահանգով արգիլեց, Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութեան եւ արհեստակցական միութիւններու կազմակերպելիք ցոյցը։

Կէօրինկ, որ Փրուսիոյ տէրն ու տիրականն է, հրամանագրով մը արգիլեց ընդմիշտ քոմունիստական բոլոր տեսակի ցոյցերը։ Քոմունիստներու կեդրոնատեղին՝ ոստիկաններով պաշարել տուաւ։

Հիթլէր կոչ մը ուղղեց իր զօրագունդերուն յայտնելով որ մինան խաղաղ եւ երկրի կարգապահութեան պաշտպան։ Եկած է ժամանակը, ըսաւ, որ զսպողական խիստ միջոցներ ձեռք առնուին։

Քիփլինկ եւ անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւնը

Անգլիացի հռչակաւոր գրող Ռ. Քիփլինկ, Հանրի Պոռտոյին ուղղած մասնաւոր նամակին մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ. —

Անգլօ-Ֆրանսական յետ պատերազմեան յարաբերութիւնները, ինչպէս դուք դիտել տուած էիք, ինչ ալ շատ կը հետաքրքրէ։ Իմ ալ կարծիքով, միջազգային քաղաքակրթութեան ապագան կախուած է այս երկու ազգերու սերտ գործակցութենէն։ Մենք չունինք ուրիշ դաշնակից մը, որուն շահերը նոյնանան մերինին հետ, բացի Ֆրանսայէն։

Անշուշտ, որոշ է եւ օր ըստ օրէ աւելի ալ կը շեշտուի, որ Գերմանիան այս վերջին մեծ պատերազմէն ոչինչ է հասկցած, որովհետեւ բաղդատաբար քիչ է տանջուած։ Եւ նմանապէս որոշ է, որ եթէ բաց դուռ մը գտնէ, ան դարձեալ կը վերսկսի։ Ատիկա դուք լաւ էք ըմբռնած եւ իմ երկրին մէջ ալ կը յուսամ կ՚ըմբռնեն քանի դեռ ուշ չէ։

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը

Դարձեալ վէճերն սկսան զինաթափութեան յանձնաժողովին մէջ, որուն նստաշրջանը բացուեցաւ Ժընեւին մէջ։

Փոլ-Պօնքուրի պատրաստած Ֆրանսական ընդարձակ ծրագիրը, որ խորհրդաժողովին մէջ կարդացուեցաւ եւ երկար ժամանակ խլեց անոնցմէ, այժմ քննութեան է դրուած։

Երկու պետութիւններ —Գերմանիա եւ Իտալիա— ուժգնօրէն կը հակառակին Ֆրանսական ծրագրին։

Գերման ներկայացուցիչ Նատոլնի հետեւեալ քննադատութիւնները կ՚ընէ. —

Ա.— Վերսայլի դաշնագիրը Գերմանիոյ իրաւունք կուտայ պահանջելու ընդհանուր զինաթափութիւն։

Բ.—Գերմանիա հաւասար իրաւունքներով մասնակցելու է թէ՛ աշխատանքներուն և թէ արդիւնքներուն որ արդէն ընդունուած է։

Գ.— Դէմ չենք, որ իւրաքանչիւր երկիր, համաձայն իր պահանջներուն զինուորական երկարատեւ ծառայութիւնն ընդունէ։

Մենք դէմ ենք յարձակողական բանակին եւ կը պահանջենք համաձայն Հուվըրի ծրագրի 33,3 տոկոս նուազում։ Եւ Գերմանիոյ զինաթափութիւնը կ՚որոշուի ազգային ապահովութեան գետնի վրայ, ինչպէս միւս պետութիւններուն։

Դ.— Գերմանիան միանգամայն կը մերժէ այն տեսակէտը, որ զինաթափութիւնն ու ապահովութիւնը զուգահեռաբար դրուին։ Զինաթափութիւնը կը հիմնուի միմիայն երաշխիքներու վրայ, որ պետութիւններն ունին իրարու հանդէպ Լօքառնոյի, Պրիան-Քելլոգ դաշինքի եւ Լահէյի բարձրագոյն դատարանի միջոցով։ Գերմանիան կ՚ընդունի այն բոլոր դրուած արգելքները, որ պետութիւն մը ուժի կը դիմէ։

Ե.— Խաղաղութիւնը կազմակերպելու բոլոր ջանքերը ի դերեւ պիտի ելլեն Եւրոպայի ներկայ դրութեան մէջ։ Ըսել կ՚ուզէ հողային պահանջներու վերաքննութիւն։ Իրաւարարութեան վերաբերեալ Ֆրանսական ծրագրի դրած պահանջները կողմերը կը դնէ փափուկ դրութեան մէջ։

Զ.— Միջազգային զինուորական ուժի կազմակերպութեան հարցը, որ Ֆրանսական ծրագիրը յառաջ կը բերէ, թուցէ ապագային հնարաւոր ըլլայ, բայց ամէն պարագայի մէջ իւրաքանչիւր պետութեան երկրի զինուորական ուժն ալ պէտք է համապատասխան ըլլայ, որ ինքզինք կրնայ արժեցնել։

Է.— Քաղաքային օդանաւային կազմակերպութիւնը կը զարգանայ միմիայն այն ատեն, երբ ազատ մրցակցութիւն ըլլայ։ Իսկ զինուորական օդային սպառազինութիւնը պէտք է արգիլել։

Իտալական ներկայացուցչի յայտարարութիւնները գրեթէ նոյնիմաստ են, շատ փոքրիկ տարբերութեամբ։ Ուշագրաւ է միմիայն այն կէտը, որ կ՚ըսէ թէ, միշտ զինուորական յարձակումներն են, որ կը դատապարտուին, երբ աւելի սարսափելի են եւ արիւն կը հոսեցնեն տնտեսական ու ֆինանսական յարձակումները։ Իսկ միջազգային զինուորական ուժի կազմակերպութիւնը, Պ. Ալուազի կը գտնէ, միայն վարանում ու կասկած կը ստեղծէ պետութիւններուն մէջ։

Պելժ կառավարութիւնը կ՚արգիլէ

ԶՕՐԱՆՈՑՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ ԹԵՐԹ ԿԱՐԴԱԼ

Պելժ կառավարութեան ներքին նախարարի կարգադրութեամբ ընկերվարական «Ժողովուրդ» թերթը արգիլեց զօրանոցներուն մէջ ծախել։

Ընկերվարական երեսփոխանները բուռն կերպով բողոքեցին խորհրդարանին մէջ եւ բացատրութիւն պահանջեցին կառավարութենէն։

Ներքին նախարարը աղմուկի ու բացագանչութիւններու մէջ, լուսաբանութիւններ տուաւ, թէ զինուորը, առհասարակ, քաղաքականութեամբ չպէտք է զբաղուի եւ թէ ընկերվարականները հակակարգապահական վատ սերմեր կը ցանեն զօրանոցներուն մէջ։

Աղմկալից վիճաբանութիւններէ վերջ կառավարութիւնը 60ի դէմ 84 ձայնով վստահութեան արժանացաւ եւ իր ըրած կարգադրութիւնները ի զօրու մնացին, հակառակ ընկերվարական երեսփոխաններու բողոքին։

Րուզվէլթ եւ պատերազմական պարտքերը

Րուզվէլթ եւ ծերակուտական Հիւլ ընդարձակ ծրագիր մը պատրաստած են պատերազմական պարտքերու, մաքսի եւ դրամի կայունացման մասին։

Մասնաւորապէս ուշագրաւ է Րուզվէլթ-Հիւլ ծրագիրը պատերազմական պարտքերու մասին, որ կ՚ուզէ վերջնական հաշուեյարդարի ենթարկել անցեալի այդ տխուր ժառանգութիւնը։ Այս ծրագրի իրականացումը անկասկած պիտի հանդարտեցնէ եւ անգնահատելի ծառայութիւն պիտի մատուցանէ միջազգային խաղաղութեան։ Մանաւանդ պարտքերու մորաթորիումն երկար ժամանակով։

Ամերիկեան կառավարութիւնը, որքան ալ տրամադիր ըլլայ, սակայն եւ այնպէս Ամերիկեան խորհուրդն է որ կը վճռէ։ Վախ կը յայտնուի, որ այդ խորհուրդը պարտքերուն հանդէպ այնքան ալ լաւ տրամադրուած չէ։ Կ՚ենթադրուի թէ ան կողմնակից չէ ոչ միայն պարտքերու ջնջման, այլ եւ նուազման։

Քայլերի խանդավառ դպեակը

Տօնի կայսերական դղեակը մեծ հետաքրքրութեան առարկայ է դարձած։ Հոլանտական այս փոքրիկ քաղաքին մէջ արտասովոր եռուզեռ մը կայ։ Հիթլէրի թեւերը մինչեւ հոն ալ հասած եւ կենդանացուցած են հիւանդ Վիլհէլմը։ Քաղաքի բնակչութիւնը օրերու խնդիր կը համարէ Վիլհէլմի Գերմանիա մեկնիլը եւ կ՚ափսոսայ, որ պիտի կորսնցնէ այդպիսի մեծ ու լաւ յաճախորդ մը։ Թղթակից մը կը հարցնէ առեւտրականներէն մէկուն թէ՝

— Ինչե՞ն գիտէք, որ ան պիտի մեկնի։

— Որովհետեւ, կ՚ըսէ, ամէն օր իր հաւատարիմները մեծ թիւով կուգան իրեն տեսութեան եւ ինքն ալ քանի մը նոր ինքնաշարժներ գնեց իր դոյքերու փոխադրութեան համար։

Սակայն, պալատական բարձր պաշտօնեայ մը կը յայտնէ թէ «Ն. Վեհափառութիւնը» տրամադիր չէ այս վայրկեանին որ եւ է տեղ մեկնելու, հակառակ տարածուած լուրերուն։

ՄԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՈՃԻՐԸ

Մանի մէջ ցնցող ոճիր մը տեղի ունեցած է։

Նախկին դատաւորի մը՝ Լանսըլէն, կինն ու աղջիկ վայրագօրէն սպանուած գտնուած են իրենց տան մէջ։

Ոճրագործները Լանսըլէնի քով ծառայութեան մտած երկու քոյրեր են՝ Քրիստինէ եւ Լէա Փափէն, որ առանց դժուարութեան խոստովանեցան իրենց ոճիրը, առարկելով թէ տիկին Լանսըլէն կ՚ուզէր ապտակել զիրենք, որ ինկնաքնաբութիւնը մարած էին սանդուղներուն վրայ... մինչդեռ ինկնաքնակ խանգարումի ենթակայ էր։

ԱՆՇԼՈՒՍԻ ՀԱՐՑԸ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑԱՒ

Վիեննայի համալսարանի ուսանողութիւնը հիթլէրեան յաղթանակէն ոգեւորուած վերստին-հրապարակ դրաւ Աւստրիոյ միացման խնդիրը։ Մեծ ցոյց մը կազմակերպած էր, որուն կը մասնակցէին բազմաթիւ ականաւոր դէմքեր, փրոֆէսէօրներ, ինչպէս եւ համալսարանի վերատեսուչը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է»

ԽՄԲ.— Դաշնակցական մը չէ, ոչ ալ… փախեացի մը, որ կ՚աշխատի ցոյց տալ Հայաստանը ինչպէս որ է անոնց որ, երկու օր, երկու շաբաթ, կամ երկու ամիս մնալով Հայաստանի մէջ,— վախնալով «աղտէն ու կեղտէն»,— կը վազեն արտասահման գովելու աշխարհն ուր չպիտի ուզէին ապրիլ: Գիտենք թէ այդ թուղթակներուն գովեստը շողոքորթութիւն մըն է իշխանաւորներուն մասին, եւ ոչ թէ ծանօթութիւն հայ ժողովուրդին մասին: Զբօսաշրջիկներուն գործը չէ խօսիլ հայ ժողովուրդին մասին, որ կը հիւսայ այնտեղ: Ահա մէկը, որ ապրեր է երկար, ոչ իսկ իբրեւ զբօսաշրջիկ, այլ միայն իբրեւ հարազատ ծառաներ գրկած են արտասահմանի իր հարազատներուն հետ հաղորդակցութենէն

Փարիզի հայ գաղութի կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւոր Գ. Լեւոն Կիւմիւշկերտանի «Հայաստանը ինչպէս որ է» բանախօսութիւնը բարեկամ մը, մէջեւ ուշ, ղրկած է ինծ, եւ որովհետեւ գիտէ թէ մօտ մի տարի առաջ այնտեղ էի եւ երկիրը ծանօթ է ինծ մանկութենէս ի վեր, կը խնդրէ որ ժամուլի միջոցաւ կարծիքս յայտնեմ այդ բանախօսութեան փաստերու ճշգութեան մասին:

Խորհրդային Հայաստանի եւ անոր մայրաքաղաք Երեւանի հսկայաքայլ վերաշինութեան մասին 8—10 տարիէ ի վեր կը յոյլեղուի եւ կը ջատագովուի արտասահմանի հայ մեր որոշ մամուլի մէջ: Կիւմիւշկերտանի նոր յայտնութիւնները պարզապէս աւելի չափազանցեալ շարունակութիւնն են այդ հին յայտնութեանց, հետեւաբար ինծ համար բնաւ ուշ չէ այսպէս ուշ պատասխանելը.

Իմ նպատակէն եւ փափաքէն հեռու է նշաւակել Խորհրդ. Հայաստանի կառավարութեան իրական գործունէութիւնը, բայց ես չէի ուզեր որ այդ կառավարութեան հաճոյ թուելու եւ շողոքորթելու համար նշաւակել… ճշմարտութիւնը, ինչպէս ըրած է Կիւմիւշկերտան.

Բայց քանի մը ծանօթ իրողութիւններէ, անոր միւս առերեւոյթ փաստերն են արուեստական, ծիծաղելի եւ մինչեւ իսկ դատապարտելի:

Թէ այս պարսաւանքս որքան արդարացի է, ասա յառաջ կը բերեմ անոր բանախօսութեան յայտնութիւնները, ապա մի առ մի ցոյց տալով անոնց բացարձակ անճշդութիւնը:

«Երեւանը ցարական րէժիմի օրով յետամնաց մեծ գիւղաքաղաք մ'էր… ուր զանգուածները աղտի եւ տգիտութեան մէջ կը փտէին: Միայն քանի մը վաճառականներ կամ հարուստ կալուածատէրեր քիչ շատ տանելի կեանք կը վարէին…: Համայնավար կառավարութիւնը, որ յաջորդեց Դաշնակցականներուն, իշխանութեան գլուխ անցաւ ուրեմն *բոլորովին աւերակ* երկրի մէջ: Արդ, տասներկու տարիէ ի վեր այս կառավարութիւնը *անդուլ եւ անդադար* աշխատելով լծուած է վերականգնումի եւ վերաշինութեան գործին: Երեւան քաղաքը, որ 25,000 բնակիչ ունէր, այսօր աւելի քան 100 հազար է: Հայաստանի լեռնային հողը գրեթէ *ոչինչ* կ'արտադրէր, այսօր ցորեն, բամպակ եւ ծխախոտ կը մշակուի հոն: Կառուցուած են բազմաթիւ գործարաններ, ելեքտրաջրակայաններ, ոռոգման ջրանցքներ, դպրոցներ, *համալսարաններ, պալատներ, մատենադարաններ, դրամատուներ*, այլ եւ այլ տուներ եւն… Ակադեմիկոս Թամանեանի նարտարապետական ծրագրի հիման վրայ Երեւանը կը վերաշինուի նոր քաղաքի, եւ անոր նարտարապետական հանճարի ստեղծագործութեամբ կը կառուցուի նոր թատրոն մը, որ իր նմանը պիտի չունենայ նոյնիսկ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ…»:

Այս վերջին փաստը ըստ ինքեան այնքան ծիծաղելի է, որ եփած հաւն ծիծաղն իսկ կրնայ շարժել: Բայց վերլուծենք աս նոր փաստերը կարգաւ մի առ մի:

I — «Երեւանը ցարական րէժիմի օրով յետամնաց գիւղաքաղաք մ'էր»:

Երեւանի կառավարութիւնը ցարական րէժիմի օրով ընդհակառակն շատ աւելի ընդարձակ երկրի եւ ժողովուրդի վրայ կ'իշխէր քան Երեւանի այսօրուան կառավարութիւնը: Այն ժամանակ նաեւ իշխանութեան տակ ունէր նշանաւոր Կարս բերդաքաղաքը եւ գաւառը, Արտահանի գաւառը եւ Սուրմալուի անտառները, մեր ամենահռչակաւոր Անի քաղաքը իր պատմական աւերակներով, Կողբի լեռնային անհուն աղահանքերը, Երասխ գետի աջակողմեան երկիրը մինչեւ հին Բայազիտ եւ Ջուլֆա, եւ Հայաստան աշխարհի փառաց պսակն եղող վեհապանծ Մասիս լեռը, որ հայ ազգի հայ պատմաբանի, հայ վիպասանի, հայ բանաստեղծի իտէալն էր իբրեւ ազգային ազատութեան երկնաբարձ դրօշը:

Անոնք ամէնը այսօր չեն գտնուիր համայնավար կառավարութեան խորհրդային Հայաստանի փառաբանուած մայրաքաղաք Երեւանի իշխանութեան տակ, այլ են Թուրքիոյ իշխանութեան տակ:

Հին Նախիջեւան քաղաքը իր գաւառով նոյնպէս կը պատկանէր ցարական րէժիմի Երեւանեան իշխանութեանը: Համայնավար կառավարութիւնը անձնատուր զայն եւ դարձուց թաթարական իշխանութեան ենթակայ վարչութիւն: Ղազախ գաւառի մէկ մասը նոյնպէս կը պատկանէր Երեւանին: Այսօր կը պատկանի Վրաստանին:

Ուրեմն այս անհերքելի փաստերու տեսակէտէն ցարական րէժիմի յետամնաց մեծ գիւղաքաղաք Երեւանը աւելի պարծենալու իրաւունք ունէր, որովհետեւ ունէր կառավարական ուժի շատ աւելի մեծ գերակշռութիւն քան համայնավարական րէժիմի արդի կեղծափայլուն գոյներով նկարագրուած Երեւանը:

2. «Զանգուածները աղտի եւ տգիտութեան մէջ կը փտէին ցարական րէժիմի օրով»:

Ասիկա դատապարտելի հայհոյանք մըն է Երեւանի հազարաւոր մեռեալ համալսարականներու յիշատակին եւ ողջերու պատուին, զոր Գ. Կիւմիւշկերտան ունայն ազգասիրութենէ դրդուած, կամ մտակայր հայաստանասիրութեամբ, կը յանդգնի արտասանել հրապարակային բանախօսութեան մը մէջ:

Ցգիտութիւնը ներելի է, բայց ոչ թէ պարկեշտ մարդու մը համար որ ինքզինքը գիտուն կը ձեւացնէ իր խօսած նիւթին:

Խորհրդային Հայաստանի ներկայ բոլոր հանրային հաստատութիւններու կազմակերպիչները եւ վարիչները, առանց բացառութեան, այդ «աղտի եւ տգիտութեան մէջ փտած» ցարական րէժիմի օրով կրթութիւն առած մարդիկ են: Համալսարանի փրոֆէսօրները, դպրոցներու կարեւորութեան արժանի ուսուցիչները, բժիշկները, ճարտարագէտները, ճարտարապետները, թանգարանապետները, եւն. նոյն իսկ կառավարութեան գլխաւորները, բաց ի բոլորովին երիտասարդներէն, եթէ ունին քիչ շատ բարձր կրթութիւն, այդ առացած են ցարական րէժիմի օրով: Մերուն ժամանեան որ Երեւանի նոր պլանով կառուցման ճարտարապետն է եւ աշխարհի մէջ լաւանուա՛ծ եւ ամենանախանձելի՛ թատրոնի շինողն է ամէն բանէ զուրկ Երեւան քաղաքին մէջ, 70 տարեկանը անցուցած մարդ է, եւ իր արհեստը սորված է երբ խորհ. Հայաստանի վարիչները ծնած չէին:

Երեւանէն կառքով քառասուն րոպէ հեռու Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանի մէջ, ուր բոլոր ուսուցիչները Գերմանիոյ կամ Ռուսիոյ համալսարանականներ էին, 1874 թուականէն սկսեալ ամէն տարի կը կրթուէին 200 գիշերօթիկ աշակերտներ եւ ամէն տարի պարբերաբար դուրս կ'ելլէին այստեղէն իբր բարձրագոյն կրթութեան տէր մարդիկ: Ռուսիոյ մէջ մնացած ուսկաւաթիւ բարձրաստիճան եւ միւս եկեղեցականները այդ դպրոցէն են, զոյութիւն ունեցող լաւագոյն հայագէտ փրոֆէսօրները եւ ուսուցիչները այդ դպրոցէն են, խորհրդային Հայաստանի ժողովրդային կրթութեան գործավարը եւ անոր նման ուրիշներ այդ դպրոցէն են, լաւծիս նայելով այնտեղ է առած իր ուսումը նաեւ Խանջեան, խորհ. Հայաստանի Մոսկուային դիկտատորուած այս պզտիկ դիկտատորը: Դժբախտաբար նոյնպէս այնտեղ է առած իր բարձր հայագիտութեան ուսումը փրոֆէսօր Մանուկ Աբեղեան, ամենաբռնակալական հայկական ուղղագրութեան ձեռնարկողը, որ սպաննեց այդ ուղղագրութիւնը ի դժբախտութիւն այդ երկրի հայ լեզուին եւ գրականութեան:

Ի վերջոյ Էջմիածնի Ճեմարանի կրթութեան ծնունդ է մեր անբախտ Կոմիտաս վարդապետը, որի անունը ճակատագրի համար ամէն հայ կը ցաւի, ամէն անգամ որ բախտ կ'ունենայ լսել անոր արտայայտ եւ ազնուօրէն ժողովրդական-ազգային համերգները:

Այդ մեծագիր հաստատութիւնը այժմ կը ծառայէ իբր հակազգային եւ հակակրօնական կրթարան: Խորհրդային Միութեան իշխանութիւնը, որ իր ձեռքին մէջ ունի օրէնքը, ուժը եւ թնդանօթը, յենած իր անդիմադրելի եւ զարհուրեցուցիչ զօրութեան վրայ, տասը զայն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ձեռքէն եւ վերածեց բարձրագոյն համայնավարական եւ անաստուածական դպրոցի, որպէս զի այնտեղ ուսած հայ աւանդներու ձեռքով աւելի յաջողապէս եւ անվրէպ ոչնչացնէ հայ ազգի մէջէն ազգայնութեան զգացումը եւ հայ կրօնի արգէն շիջանող լոյսը հետզհետէ: Երկու վարժանք, զոր ցարական րէժիմը կը սահմանադրէր, ընթացք մը, որու համար հայութիւնը, մանաւանդ դրաց հայութիւնը բանախօսական ատեաններ կը կրճատուցնէր իր ցարիզմի դէմ: Իսկ այժմ արտասահմանի, եւ ոչ թէ Ռուսիոյ հայութիւնը եւ այն ալ հայ ազգի եւ կրօնի աւանդութեանց նախանձախնդիրները՝ տխմարաբար կամ գիտակցաբար կ'անգիտանան հակացարական Ռուսիոյ իրականօրէն եւ անխուսափելիօրէն ազգակալ եւ կրօնակալ քաղաքականութիւնը: Համայնավարութիւնը ըստ ինքեան չի ճանչնար ազգայնութիւն եւ եկեղեցի: Եւ երբ Ռուսիոյ հայութիւնը յառաջապէս կրթուած հայ համայնավարներու ձեռքով փճացուածի իր ազգայնութեան եւ եկեղեցիի գիտակցութենէն, մանր ձկներու պէս պիտի համայնավարութեան ամենամեծ եւ իշխող ձուկի փորին մէջ, այսինքն ռուս ազգի փորին մէջ:

Իր ծիպատակ ցեղերը յաջողապէս ռուսացնելու սասին արդի ռուս կառավարութիւնը անհամեմատ աւելի վարպետ է, քան ցարական կառավարութիւնը. ցարը օրինական պաշտօնագրերով կը ձեռնամուխ այդ նպատակին, իսկ Մոսկուայի այսօրուան ցարերը խորհրդային Հայաստանի հայ համայնավարներու երկաթէ ձեռքով կը գործադրեն նոյն նպատակը: Եւ հայ համայնավարը բնաւ զաղտնի չի պահեր իր այդ դերը, այլ կը պարծենայ անով, այնպէս որ ոչ ան եւ ոչ անոր համակիրները կրնան եւ իրաւունք ունին համարել ըսածները իբր զրպարտութիւն Խորհրդ. Հայաստանի իրական իշխանութեան դէմ:

Ճեմարանէն բացի, դեռ 1880էն Էջմիածնի կաթողիկոսը իր իրաւասութեան տակ ունէր վեց թեմական բարձր դպրոցներ եւ մօտ 600 գաւառական ուսումնարաններ:

Այսօր Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը իրաւասութիւն ունի ոչնչութեան վրայ: Բայց խորհրդային Հայաստանը լի է անոր երբեմնի հովանաւորուած կրթութեան ծառի պտուղներով, որոնք կ'ապացուցանեն թէ Երեւանը աղտի եւ տգիտութեան մէջ փտած հայութիւն մը չէր երբեք:

Այս յիշածներս միայն չափաւործաւալով գիտութիւն մատակարարող հաստատութիւններ էին Երեւանին եւ անոր ընդարձակ նահանգապետութեանը: Անոնցմէ զատ ուխտուն տարիէ ի վեր կար Թիֆլիսի գիմնազիան եւ «ռէալական» կոչուած պետական բարձրագոյն դպրոցները, որոնց շրջանաւարտները առանց քննութեան կրնային մտնել ռուսական որեւէ համալսարան, եւ ուր Երեւան քաղաքէն եւ նահանգէն բարեկեցիկ հայերը կը ղրկէին իրենց զաւակները:

Բուն իսկ Երեւան քաղաքը առ նուազն 10 տարիէ ի վեր ունէր իր գիմնազիան, այնպիսի ծնողներու համար, որոնց միջոցները չէին ներեր Թիֆլիսի գիմնազիան ղրկել իրենց տղաները կամ աղջիկները

Այսպէս Գիմնազիա աւարտածներու մեծագոյն մասը իրենց ծնողաց կամ բարերարներու ծախքով կը մտնէին Ռուսիոյ զանազան համալսարաններ եւ կը պատրաստէին իբր օրէնսգէտ, բժիշկ, երկրաչափ, պետական պաշտօնեայ, ուսուցիչ եւայլն:

Եւ այսպիսի հազարաւորներ էին Երեւան քաղաքի եւ նահանգի մէջ:

Այսօր, ինչ գլխաւոր եւ արդիւնաւոր այժ մը որ կայ խորհրդային Հայաստանի մէջ որ գիտութիւն կը մատակարարէ նոր սերունդին, որ ելեքտրակայաններ եւ ջրանցքներ կը հաստատէ երկրին մէջ, որ գործարանները կը կառուցանէ եւ շարժել կուտայ, որ կը վերականգնէ եւ կը վերաշինէ Երեւանը իր իրական եւ ոչ թէ երեւակայական չափով, այդ ամէնը «աղտոտ գիտութեան մէջ փտած» Երեւանի, կամ ցարական րէժիմի ժամանակ ծընած զարգացած եւ հմտացած մարդիկ են, առանց որոնց գործակցութեան եւ ուղղութեան՝ արդի Խորհրդային Հայաստանը պիտի լինէր անշարժ մեքենայ մը, եւ նոյն իսկ Խորհրդային Հայաստան գոյութիւն պիտի չունենար:

ՌՉ-ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ԹԱՏՐՈՆ

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

(ՏՐԱՄ 5 ԱՐԱՐ,
ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷ)

Հայ Ժողովրդական Թատրոնի կիրակի օրուան ներկայացումը Փարիզում եղած լաւագոյն խաղերից մէկը պէտք է համարել: Ի պատիւ իր հիմնադիր՝ Արման Կոթիկեանի ներկայացուած «Աւերակների վրայ» տրաման անցաւ շատ յաջող եւ Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահը լեցուն էր թատերասէր հասարակութեամբ

Շիրվանզատէի այս գործը կը ներկայացնէ մեռնող առեւտրական դրամատիրութեան եւ ասպարէզ իջնող արդիւնաբերական դրամատիրութեան մէկ բախումը: Առաջինի ներկայացուցիչն է Աթանէս Ֆռանգուլեանը եւ երկրորդի սրա նախկին գործակատար, այժմ նաֆթային արդիւնաբերող, Արամազդը: Ֆռանգուլեանի դործի հետ մէկ տեղ կը քայքայուի եւ անոր ընտանիքը: Մեծ որդին, Լեւոնը, անբուժելի ախտով վարակուած, քայլ առ քայլ կը մօտենայ գերեզմանին: Աղջիկը, Ոսկաննան, մերժելով Արամազդի ամուսնութեան առաջարկը, անյաջող նշանադրութիւն կ'ունենայ ինչ որ բախտախնդիր Փօրժի հետ. Կրտսեր որդին, Սամուէլը, երաժշտութեան սիրահար՝ կը տառապի առեւտրական մթնոլորտում եւ կը պատրաստուի ձգել ընտանիքը: Գոռոզ եւ յամառ Ֆռանգուլեանը, անանկած արդիւնաբերական դրամատիրութեան ճնշման տակ, օգնութեան ձեռք կը պարզէ իր նախկին գործակատար Արամազդին: Այս վերջինը, իր սրտի խորքում վառ պահելով Ոսկաննայի հանդէպ ունեցած սիրոյ զգացումը, ամէն կերպ կ'աշխատի թեթեւցնել իր նախկին տէրերի վիճակը: Երկի հեւասւանքը կը վերջանայ խելագարուած Լեւոնի ինքնասպանութեամբ եւ ծերունի Ֆռանգուլեանի կաթուածահարութեամբ: Հարուստ առեւտրականի տունը կը վերածուի «աւերակների», որի վրայ Արամազդը Ոսկաննայի հետ միասին պիտի շինեն նոր տուն…:

Ֆռանգուլեանի դերը Գ. Կոթիկեանի խաղերի գլուխ գործոցը կարելի է համարել: Վերին աստիճանի հարազատ, բնական ու յաջող ներկայացրեց յամառ, ինքնասէր ու տատապող ծերունի առեւտրականի տիպարը: Ֆռանգուլեանն ամբողջովին մարմնաւորուած էր Գ. Կոթիկեանի խաղի մէջ, որ արժանացաւ ժողովուրդի բուռն ծափահարութիւններին:

Յաջող էր նաեւ Գ. Գմբէթեանը Արամազդի դերի մէջ: Միայն թէ հեզնանքը եւ վրէժառութիւնը շատ էր ցայտուն արտայայտուած, որ այնքան էլ չէր համապատասխանում հեղինակի ստեղծած բնաւորութեանը:

Շատ յաջող խաղաց Գ. Նիկողոսեանը հիւանդութիւնից դաղադած ու զառանցած Լեւոնի դերը:

Ուրախ, անհոգ եւ պատահաբար հարստացած Շամիր-բէգի տիպը մեծ յաջողութեամբ ներկայացրեց Գ. Ս. Խորասեան

Յաջողութեամբ խաղացին Գ. Գ. Գազանճեանը Սամուէլի եւ Գ. Սանճագը՝ Ջաւադի դերերը: Սակայն, անյաջող էր Գ. Շահլամեանը Փօրժի դերի մէջ:

Նարգիզի դերի մէջ Տիկ. Լուսիկը տուեց առաւելագոյնը, ինչ որ կարող էր:

Տիկին Լիւսի Գէորգեանը Ոսկաննայի դերը նոյն յաջողութեամբ («Հայրենական տունը») չկատարեց: Բայց եւ այնպէս ուժեղ էին իր յուզմունքի պահերը

Տիկին Գայեանէն Նոյեմզարի դերի մէջ լաւ էր: Միայն եթէ խուսափէր չափազանցութիւններից, շատ աւելի յաջող պիտի լինէր:

Լաւ էր նոյնպէս Տիկ. Շահ-Գարոնեանը Լէյլիի դերի մէջ: Միայն թէ բեմի վրայ մի քիչ շփոթւում էր:

Տիկ. Արմենուհին Նունուֆարի դերը կատարեց պակաս յաջողութեամբ, քան նոյնանման դերը «Հայրենական տունը» խաղի մէջ:

Պէտք է ասել, որ խաղի ընդհանուր «անսամբլը» պահպանուեց: Զը պէտք է մոռանալ, որ «Աւերակների վրայ» երկը Շիրվանզատէի թոյլ գործերից է: Իսկ դերակատարի չափ պատասխանատու է նաեւ հեղինակը: Բայց եւ այնպէս, այս ներկայացումն անցաւ շատ կենդանի:

ԱՇՈՏ-ԱՐՄՐՈՒՆԻ

Ինչպէս կը ճամբորդէին Հռովմայեցիները

Հին ատենները շատ կը ճամբորդէին: Ամէնէն աւելի կը ճամբորդէին, սակայն, Հռովմայեցիները: Մանօթ է ճամբաներու այն ցանցը, զոր անոնք ստեղծած էին:

Անոնց շինած ճամբաներուն ամրութիւնը կը յիշուի տակաւին: Այդ ճամբաներէն շատերը մինչեւ այսօր կ'օգտագործուին: Թուրքերը վերջերս նոր ճամբաներ շինեցին, որոնք քանի մը տարիէն աւրեցան: Եւ Թուրք թերթերը իրաւամբ կը գանգատէին թէ Հռովմայեցիներու շինած ճամբաները դեռ հիմ աւելի տոկուն են քան իրենց նոր շինածները…: Հռովմայեցիներու շինած ցանցը կը տարածուէր մինչեւ Անգլիա, Տանըմարքա, Զուիցերիոյ հարաւային սահմանը, Սեւ Ծով, Եփրատէն անդին, Փոքր Ասիոյ խորերը, Սահարա: Հռովմայեցիներն ունէին ճամբու ծանօթութիւններ, ուղեցոյցներ, որոնց տեղ կան այսօր պալատականներու քարտէսները: Անոնց քարտէսները, սակայն, կատարելագործեալ չէին: Այդ ուղեցոյցները խմբագրուած էին մեծ ուշադրութեամբ, եւ հոն արուած էին կարեւոր ծանօթութիւններ այս ու այն երկրի մասին:

Հռովմէական կայսրութեան վարչութիւնը ունէր բազմաթիւ սուրհանդակներ: Անոնք հաստատուած էին ամէն մէկ 36 քիլոմեդրի վրայ: Հաստատուած էր նաեւ ձիու սպասարկութիւն մը եւ բեռներու փոխադրութեան յատուկ սպասարկութիւն մը: Այս բոլորը կը կառավարուէին մասնաւոր պաշտօնեաներու կողմէ, որոնք կը հրամայէին նաեւ վաճառականական տարմիղին: Փոխադրութեան միջոցներէն օգտուելու համար հարկ էր ունենալ կայսերական արտօնութիւն: Հարուստները կը ճամբորդէին սեփական կառքերով, որոնք ունէին երկար ճամբորդութեանց յատուկ ամէն տեսակ յարմարութիւն: Պետական մարդիկ մեծ հանդիսաւորութեամբ կը ճամբորդէին: Օրինակ, Ներոն երբեք չէ ճամբորդած հազարէն պակաս կառքերով: Այդ կառքերուն լծուած կ'ըլլային ջորիները՝ արծաթեայ կազմածներով, որոնց առջեւէն կ'երթային ձիաւոր սուրհանդակներ՝ ծիրանի զգեստներ հագած: Կայսրութեան ժաժամեններուն համար այս հանդիսաւորութիւնները պարտաւոբիչ էին: Ամէնէն վերջ կ'երթային հարիւրաւոր զիրնիմ՝ ընտիրարուած արեւելեան զորգերով, արծաթեայ ու ոսկեայ սպասներով եւ թանկարժէք առարկաներով: Միայն ձիերու կազմածները անհագին հարստութիւն մը կ'արժէին:

Դեզղաբրդ կառքերը ունէին շատ մը յարմարութիւններ: Այսպէս, Պլին երէց, հռովմայեցի բնագէտը, որ 37 հատորնոց Բնական պատմութիւն մը գրած է, (Միզէնի աղմիրին հրամանատարն էր, Վեզուվին զոհ գնաց) իր կառքին մէջ ունէր գրասենեակ մը, ուր, իր թելադրութեամբ, գրի կ'առնէր իր սղագրողը (Հռովմայեցւոց ծանօթ էր սղագրութիւնը) Շատ կառքեր ունէին մասնաւոր գործիք մը, որ ցոյց կուտար կտրուած ճամբան, գործիք մը որ նախատիպարն էր այսօրուան թաքսիմեթրին: Կային նաեւ «վակոնանկողիններ», որոնք կը կոչուէին dormitoria:

Հռովմայեցիները հաստատած էին մաքսային դրութիւն մը, եւ հարիւրին 2,5 կը առնային ճամբու դրուած բոլոր ապրանքներէն: Կառավարութիւնը իրաւունք ունէր քննելու ճամբորդներու բեռներն ու ապրանքները եւ, ի հարկին, գրաւելու զանոնք: Զինուորները, այսօրուան գիւանաղէտներուն նման, այս հակողութենէն զերծ էին եւ, հետեւաբար, այժմու դիւանագէտներուն նման, մաքսանենգութիւն կ'ընէին…

Մեծագոյն անպատեհութիւնը, սակայն, աւազակախումբերն էին: Կար, անշուշտ, ոստիկանութիւնը, բայց ակար: Պլին, օրինակ, տարիներով սարսափ էր ազդած: Ի վերջոյ, իր օրուհին զաւաճանեց ու Հռոմի կրկէսին մէջ յօշոտուեցաւ գազաններուն կողմէ:

Ամէն դասակարգէ ճամբորդներ կային: Նոյնիսկ փիլիսոփաներ, ուսուցիչներ, բժիշկներ, դերասաններ եւ տնավաճառ զացող վաճառականներ որոնք ամէնէն յանդուգներն էին: Ներոնի ժամանակ, եգիպտացի վաճառական մը կ'երթայ մինչեւ Հնդկաստան: Սորարոն կ'ըսէ թէ Քրիստոսէ վերջ առաջին դարուն 120 վաճառականական նաւեր ճամբորդած են, ամէն տարի, Կարմիր Ծովէն մինչեւ Հնդկաստան: Հնդկաստանի մէջ գտնուած հռովմէական դրամները ասոր ցոյց են ասոր: Նոյնիսկ Հնդկաչինի մէջ հռովմէական դրամներ գտնուած են: Համաձայն Պլինի եւ Սարարոնի, հռովմայեցի վաճառականները պէտք ունէին 120 թարգմանիչներու՝ կարենալ հասկցուելու համար վաճառականներուն հետ այն բոլոր երկիրներուն, ուր կը ճամբորդէին անոնք

Վ.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Անուղը Հ. Յ. Դաշնակցութեան

— ։•։ —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 փետր. (Յառաջ). — Quartier des Crottes թաղամասը, գաղթականներու համար պատմական ուարծան մըն է Մարսէյլի հայութեան ամենանօթ է: Այստեղ եւս հաստատուած է հայ գաղութ մը, քիչ թէ շատ հոծ, աւելի քան հինգ տարիներէ ի վեր: Ինքնապահ են, թէեւ գործաւորներ, այլ ներկայ պարագաներու տակ մխիթարական:

Անկէ քանի մը ամիս առաջ ասոնց նաեւ մը երիտասարդներ կը կազմեն Դաշնակցական խումբ մը Ակոս անունով, եւ նոր տարւոյ առթիւ կը տօնեն իրենց խումբին անունը կրող մեծ Ակոսիսի անուան տարեդարձը («Յառաջ», 2097 թիւ):

Ակոս խումբը, կարգ մը համակիր սարդներու բաղձանքով, յունուար 29ին երեկոյեան կը սարքէ ընկերհամակրական հաւաքոյթ մը ընկեր սատուրեանի բնակարանին մէջ, նախագահ լուր տալով Շրջ. Կոմիտէին:

Հաւաքոյթը այնքան խանդավառ էր, որ, պահ մը մոռցած էինք մեր օրուան սեւ ցաւերը եւ թափառականի կեանքը, երբ ազգային եւ յեղափոխական հրաշալի արտասանութիւններ, Հ. Յ. Դ. զինանշանը եռագոյնով կը հանդիսանային իբրեւ Արամազդ. Ի վերջ խօսքը կը տրուի Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկ. Գ. Հիւսեանի, որ ներկայացուց յեղափոխութեան, մասնաւորապէս Հ. Յ. Դ. անցեալը եւ ապագային ընկերը: Եւ ահա ասկէ կը կենան շուրջ բիտասարդներ, նախապէս թեկնածու եւ փափաք կը յայտնեն որ ընկ. Հիւսեանը «մկրտէ»: Ընկերը կ'ուղղէ մը հարցումներ.

— Սիրելի երիտասարդներ, դուք մեծցած էք հօս աղատ պողոտաներու վրայ, ոչ արիւն տեսած էք եւ ոչ ալ որ եւ է զրկանք: Դաշնակցութիւնը շատ դժուար է եւ անողորմ իր ընկերներուն հանդէպ: Դաշնակցութիւնը շատ բան կը պահանջէ իր ընկերներէն, բայց ես ձեզի պիտի յիշեմ միայն կուզը, — Հնազանդիլ եւ տալ, ինչպէս բոլոր ազգերը, Դաշնակցութիւնը ալ այսօր կազզուրուելու կ'ապրի եւ իր ուժերը կը համախմբէ պատեհ առթիւ ներուելու կրկին: Ո՛վ գիտէ թէ այդ օրը շատ չի հասնիր: Այն ատեն ոչ ձեր երեխաները կ'աւուի կ'առնուի, եւ ոչ ալ ձեր ընկերները: Ըսի ձեզի, Դաշնակցութիւնը պահանջէ հնազանդիլ եւ տալ, եւ ամէն անգամ ձեր կեանքը՝ եթէ պէտք ըլլայ: Երկրորդ, Դաշնակցութեան մէջ փառք չկայ, եսերը, անհատականները, հերը տեղ չեն կրնար ունենալ Դաշնակցութեան մէջ: Ահա, սիրելի երիտասարդներ, այս բոլորը ընդունելով միայն կրնաք մէկ անդամը դառնալ Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքին:

Ուշքի կանգնած, միաբերան կը պատասխանեն. — Ընկեր Հիւսեան, Ապրիլեան մեծ եղեռնի բեկորները բախտի ծարաւ ենք, Վրէժի զաւակ Հայրենիքի, եւ գիտնալով այն ու միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կրնայ գոհացում տալ մեզի, նաեւ նաեւ որ մեծ գործերը հողութիւն եւ անձնուիրութիւն պահանջեն, մենք կ'ուխտենք Հ. Յ. Դ. կարգապահութեան դերագոյն ժողովներու հրահանգներ մեր կեանքը կը դնենք Հ. Յ. Դ. աւանդ դրօշին տակ իբրեւ հաւատարիմ զինուորներ: (Ծափեր):

Ընկերները իրենց մկրտութեան թիւ 20ական ֆրանք նուիրեցին թերթը սրահը «Մշակ Բանուորի»:

Ակոս խումբի ընկերները յայտնեցին, որ մօտ օրէն նման խնճոյ եւս տեղի պիտի ունենայ ուրիշ մը թեկնածուներու երդման արարողութիւնը կատարելու:

Արամ Արմաս

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Լուռ ցաւեր

ԻՍԻ, 3 Փետրուար.— Անցեալ օր անգործ բարեկամիս հետ ճաշի գացինք «Թուրնօ Էքնոմիք», որ հաստատուած է մարտպետներու կողմէ։ Ճաշերը գոհացուցիչ են եւ մաքուր, 1.50 ֆրանքով մարդ կրնայ կշտանալ։ Միայն անգործներու համար է։ Հակառակ աժանութեան, Ֆրանսացիներէն շատ քիչեր կուգան։ Հայերը նոյնպէս։ Ցաւալի է որ մեր հայրենակիցները չեն ուզեր օգտուիլ այս պատեհութենէն։ Այդ օրը Քաղաքապետի օգնականը եկաւ եւ ճաշողներուն հարցումներ ըրաւ։

Գործ ունի՞ք թէ ոչ, յետոյ արհեստնիդ ի՞նչ է, գործ կը փնտռէ՞ք։ Ի հարկէ մենք պատասխանեցինք թէ գործ կը փնտռենք, բայց օտար էք ըսելով գործի չեն առներ մեզ։ Յետոյ հարցումներ ըրաւ երեք Ֆրանսացիներու, որ ներկայ էին։ Եւ գործի համար ալ ըսաւ որ այս ինչ տեղը գացէք ժամը 4 ֆրանքի գործ կայ եւ իմ անունս տուէք եւ երկրորդ մըն ալ գրեց։

Ֆրանսացիները չգացին առարկելով որ ցուրտ է։ Ֆրանսացիին հո՞գն է, շատերը գործ կը գտնեն եւ չեն ուզեր երթալ աշխատիլ, ինչու որ նպաստ կը ստանան, յետոյ բարեսիրական միութիւններն ալ կ'օգնեն։ Իսկ մենք այդ իրաւունքները չունինք։ Մեզի կը մնայ ամէն գործ ընդունիլ, որպէս զի ուրիշին կարօտ չըլլանք, բայց այդ ալ չկայ։

Նոյն պաշտօնեան հարցուց մեզի.
— Դուք, Հայերդ հոս որ եւ է պաշտօնական մարմին չունի՞ք, որ ձեր շահերը պաշտպանէ եւ ձեզի գործ ճարէ, մենք չենք կրնար ձեզմով զբաղիլ։ Պատասխանեցինք որ չունինք։ — Ինչպէս կ'ըլլայ, եկեղեցի՞ ալ չունիք։ — Ունինք։ — Ուրեմն դիմեցէք ձեր եկեղեցին։ Ձեր եկեղեցին կ'ըսեն թէ հարուստ է։ Գիտեմ, որ, յետոյ, հարուստ հայրենակիցներ ունիք։ Հոս մեր երկիրին մէջ 60 հազար հայութիւն կայ, ինչպէս կ'ըլլայ որ կազմակերպութիւն մը չէք ստեղծած։ Ստիպուած էինք ըսել թէ ոչ մէկ կազմակերպութիւն ունինք, որպէսզի չայպանէ օտարը, մինչեւ այդ հարցումներով Ֆրանսացին կ'արիւնէր մեր սիրտը։ Եթէ ունինք ըսէինք, հոն դիմեցէք պիտի ըսէր, իսկ մեր Բարեգործականը մասնաւորներու համար է եւ ոչ թէ ժողովուրդին, անկից կրնան օգտուիլ ...Բաշալեաններն ու Զօպանեանները, ոչ թէ իբրեւ... գործազուրկ, այլ իբրեւ փրոփականտիսթ, չէ՞ որ շաբաթը մէկ անգամ ժողովի երթալով 800 ֆրանք ամսական կը ստանան։ Եւ դեռ ուրիշներ։ Ցանուն ինչի՞ կը տրուի այդ դրամը, չա՞տ ըլլալուն համար, թէ ծախսելնին չգիտնալնո՞ւն համար։

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ նպաստ չեն տար գործազուրկներուն, եւ շատ են հայ ընտանիքները, 3—4 զաւակի տէր, որ ոչ ուտելու հաց ունին, ոչ ալ վառելու ածուխ։

Ո՞վ պիտի հետաքրքրուի հայ գործազուրկ ընտանիքներու լուացուերով, գաղթական եւ անօգնական բազմութիւններու լուռ մեռցումով. Օտարները հայ գործազուրկներուն ցոյց կուտան հայ եկեղեցին, բայց գիտե՞ն թէ փակ է հայոց եկեղեցին դուռը։

Հ. Գօյաճեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սկաուտական խնճոյք

ՆԻՍ, 1 փետր. (Յառաջ). — Նիսի Սկաուտական Միութեան վարչութեան կազմակերպած երեկոյթը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ երեկոյ «Restaurant Terminus»ի շքեղ սրահին մէջ։

Որոշեալ ժամէն առաջ արդէն սրահը լեցուած էր երեւելի բազմութեամբ մը, եկած Նիսի բոլոր կողմերէն։

Հանդէսի բացման խօսքը ըսաւ տեղւոյս նախակրթարանի ուսուցիչ Պ. Քէլէշեան որ սկաուտական շարժումը ներկայացնելէ յետոյ, բացատրեց անոր առաւելութիւնները եւ անոնց ազդեցութիւնը տղոց հոգիներուն վրայ եւ եզրակացուց ըսելով թէ ահա այս շարժումով մենք կ'ունենանք հոգիով ու սրտով, ինչպէս նաեւ իմացականութեամբ բարձր, կազմով առողջ սերունդ մը։

Յետոյ սկաուտական երկսեռ երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց «Հերիք Որդեակք»ը ծափեր խլելով. Գեղեցիկ էր «կայտառներու մարզանքը»։ Օր. Միրանուշի եւ Օր. Սիւզանի արտասանութիւնները յաջող էին։ Օր. Հայկուհի Պաղտիկեան երգեց «Պարզիր Աղբիւրը»։ Գայլիկներէն Յակոբ Ցիլինկիրեան իր արտասանութեամբը, իսկ Կարպիս Արսլանեան իր «Փողոցի տղան» դերին մէջ ինչպէս «Հովիկ Հայրենի» արտասանութեամբ ուշադրութիւն գրաւեցին։

Աւելի հետաքրքրական էին գայլիկներու «Հայ զինուորին երգը» եւ մարզանքը։

Դադարէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Պ. Մ. Գէրպէքեան, որ ակնարկով մը սկաուտական պատմութիւնը եւ անոր հիմնադիրներուն ջանքերը բացատրելով յիշեց մեր կուսակցութեանց դէպ ի հայ մարզական աշխարհը ցոյց տրուած համակրանքն ու գործակցութիւնը։ Եւ հրաւիրեց ծնողները, որ արձանագրել տան իրենց փոքրիկները սկաուտական շարքերու մէջ, որպէս զի կարենան պատրաստուիլ ապագայի համար։ Խօսքը վերջացնելէ առաջ ըսաւ.

— «Այն սուրբ ու նուիրական նշանաբանը, որ ունին անոնք իրենց կուրծքին՝ վեհապանծ Մասիսով, «Բարձրացի՛ր, Բարձրացուր», թող առաջնորդն ըլլայ իրենց եւ այս դժբախտ ազգին»։

Բանախօսութենէն յետոյ ներկայացուեցաւ սկաուտական զաւեշտ մը, «Նոր — ընծան»։ Գայլիկ Նուպար Գայսէրլեան արտասանեց «Après la Bataille»ը։ Սկաուտները բեմադրեցին «Զարթօնք»ը որուն վերջին մասը կը կազմէր սկաուտական «Բանակումը»։

Տեսնելո՛ւ էր գայլիկներու ճարպիկութիւնը խաղերու մէջ եւ վտանգի պահերուն, մինչ ժողովուրդը կը ծափահարէր շարունակ։ Այսպէսով վերջացաւ երեկոյթը հոգեկան մեծ գոհունակութիւն պատճառելով ներկաներուն։ Հոս կ'արժէ յիշատակել տեղւոյս սկաուտի հիմնադիր եւ խմբապետ Պ. Յովհաննէսի ջանքերը, որոնք ապարդիւն չեն մնացած։

Հ. Ա.

ԾԻԾԱՂ

— Ուրեմն պարոն, գնդապետը հոս չէ՛, ե՞րբ կուգայ։

— Երբ ինծի պատուիրէք որ հոս չէ ըսեմ, չեմ կրնար գիտնալ երբ գալը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ 1932ԻՆ

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ թէ Հայաստանի բնակչութեան թիւը ներկայիս կը հասնի 1 միլեան 124,000ի։

Անցնող տարուան ընթացքին ժողովրդային տնտեսութեան տրամադրուած է 144 միլիոն ռուբլի։ Ամբողջ տարուան մէջ, արդիւնաբերութիւնը 51 առ հարիւրը կը կազմէ ընդհանուր արտադրութեան, իսկ գիւղատնտեսականը՝ 40 առ հարիւրը։

Հայաստանի մէջ 1932ին մեծ ձեռնարկներ լրացուած են։ Այսպէս, Ձորագետի ջրաելեկտրակայանը, Երեւանի Բ. ելեկտրակայանը, Ղոնթու ջրանցքը, Ղափան - Միջեւանի երկաթուղին։ Ինչպէս նաեւ Դուալուի շաղախի, Ղարաքիլիսէի քիմիական, Ղափանի եւ Ալլահվէրտիի պղնձի գործարանները։ Երեւանի հանրակառքը աւարտած է ու փորձերը յաջողութեամբ կատարուած են։

Ներկայիս Հայաստանի մէջ կը գործեն 36.451 քիլովաթ ուժ եւ 80 միլիոն քիլովաթ ժամ ունեցող ելեկտրական կայաններ։ Բնակչութեան մէկ շունչին կ'իյնայ 75 քիլովաթ ժամ ուժ։

Արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան խառն արտադրութիւնը այս տարի կը հասնի 278 միլիոն ռուբլիի։ Ցանքերու տարածութիւնը 1932ին եղած է 430 հազար հեկտար։ Հայաստանի մէջ կ'օգտագործուին 300 մեքենայացեալ տրօր։ Հաւաքական տնտեսութիւնները երկրին ամբողջ ընկերութեան 37 տոկոսը կը կազմեն։ Կան 892 հաւաքական տնտեսութիւններ։

Հայաստանի մէջ 1926ին հիմնուած է արհեստակցական համագործակցական մը, որ կ'արտադրէ մօտ 33 միլիոն ռուբլիի ապրանք։

Հայաստանի Պետական Կարմիր Խաչը ունի 28 շրջանային կոմիտէներ, 680 բջիջ՝ 45,000 տարէց եւ 5000 պատանի անդամներով։ Ան կազմակերպած է 7 կարճատեւ դասընթացքներ (ուր ուսած են 240 քոյրեր), 26 վարժափիրանոց եւն.։

Սեւան-Զանգուի ծրագիրը որ մշակուեցաւ անցնող տարուան ընթացքին, երկրի տնտես. զարգացման խնդրին մէջ շատ մեծ դեր ունի կատարելիք։ Ան պիտի իրականանայ Բ. հնգամեակի ընթացքին։ Այդ ծրագիրը այնքան հոյակապ է ու այնքան մեծ նշանակութիւն ունի որ կ'արժէ մանրամասն խօսիլ անոր մասին։

Կ'ենթադրուի Սեւանի լիճին ջուրը առանձին ջրանցքով թողուլ Զանգուգետին ուղղութեամբ դէպի Արարատեան դաշտը։ Որովհետեւ լիճը կը գտնուի աւելի մեծ բարձրութեան վրայ (1916 մեթր), քան դաշտը (900 մեթր) բնական է որ ջուրի անկումը պիտի յառաջացնէ հսկայական ուժ մը, զոր կարելի է օգտագործել ջրաելեկտրակայաններ կառուցանելու համար։ Ճարտարապետ Յ. Տէր Աստուածատուրեան ծրագրած է Սեւան-Զանգուի ջրվէժի վրայ կառուցանել 10 կայաններ, որոնք պիտի տան 2450 միլիոն քիլովաթ ժամ ուժ, որուն մէկ քիլովաթ ժամը միջին հաշուով պիտի արժէ 0,9 կոպեկ։ Այսպիսի մեծ քանակութեամբ եւ այդքան աժան արժող ելեկտրական ուժին մէկ մասը պիտի երթայ Անդրկովկասի միւս կայաններու գործունէութիւնը կանոնաւորելու համար, իսկ մնացած մասը պիտի գործածուի Հայաստանի պէտքերուն համար։

Առաջին աթիթով, Սեւան-Զանգուի ելեկտրական ուժի հիման վրայ զարկ պիտի տրուի քիմիական արդիւնաբերութեան՝ Երեւանի շրջանին մէջ։ Պիտի լայնցուի բնածուխի գործարանը, որուն կառուցումը սկսուած է։ Իբրեւ հում նիւթ պիտի գործածուի Դաւալուի կրաքարը։ Այս հանքէն պիտի վերամշակուին քիմիական շարք մը ուրիշ արտադրութիւններ, որոնց ամենակարեւորներն են քացախաթթուի եւ արհեստական մետաքսի գործարանները։ Անկէ զատ, Սեւան-Զանգուի կայաններէն մեծին՝ Գիւմուշի մօտ պիտի շինուի բորակածնի գործարան, որուն արտադրութիւնը, լուսածնի հետ, կը հանդիսանան ամենալաւ պարարտանիւթերը Հայաստանի հողերուն համար, ինչպէս ցոյց տուին փրոֆ. Քալանթարեանի փորձերը։ Սեւան-Զանգուի ջրվէժին վրայ շինուող միւս կայանի՝ Քանաքեռի մօտ պիտի կառուցուի արգնիկի գործարան որ պիտի արտադրէ տարեկան 10,000 տակառաչափ։ Սեւան-Զանգուի ելեկտրական ուժը պիտի գործածուի նաեւ Երեւանի եւ շրջանի ամբողջ արդիւնաբերութեան պէտքերուն համար։

Այդ ծրագրին անբաժան մասն է Երեւան — Աղստաֆա երկաթուղագիծը, որուն կառուցումն ալ կը նախատեսուի երկրորդ հնգամեակով։ Այս նոր գիծի շինութեամբ լայն չափով պիտի զարգանայ այն հանքերուն (չեչաքար, մարմար, եւայլն) արդիւնաբերութիւնը, որոնք բաւական առատութեամբ կը գտնուին Սեւան-Զանգուի կայանին շրջակաները։ Ելեկտր. ուժէն եւ քիմիական ու միւս կարգի արդիւնաբերութիւններէն զատ, Սեւան-Զանգուի խնդրին հետ կապուած է նաեւ Արարատեան դաշտին մէջ գտնուող անապատներուն (Սարդարապատ եւ Ղռեր) ոռոգման հարցը։ Լիճէն ձգուող ջուրը ելեկտրակայաններու մէջ գործածուելէ վերջ, պիտի հաւաքուի Եղվարդի մօտ շինուելիք ջրամբարին մէջ եւ պիտի ոռոգէ 13,000 հեկտար ամայի հողեր, ուր պիտի մշակուին բամպակ, ծխախոտ, մրգատու պարտէզներ եւ խաղողի այգիներ։

Ուրեմն, պարզ կ'երեւի որ Սեւան-Զանգուի հարցին լուծման հետ կապուած են Հայաստանի տնտեսութեան բոլոր կարեւոր ճիւղերը

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ուշաքի շաքարի գործարանը

Ուշաքի շաքարի գործարանին տնօրէնը հետեւեալ ծանօթութիւնները տուած է.—

Գործարանը շինուած ատեն, ջուրի մասին մտածուած է։ 1926ին, փորձ մը կատարուած եւ, հակառակ անոր որ 350 մեթր հողին մէջ իջած են, ջուր չեն գտած, բայց, յուսահատած չեն։ Գործարանին մէջ, առաջին անգամ 1000 թոնօ ճակնդեղ աշխատուեցաւ, եւ գետէն բերուած ջուրով յարմարցուած արտադրութիւն մը ձեռք ձգուեցաւ։ Երկրորդ տարին Եւրոպայէն բերուած մասնագէտի մը շնորհիւ 10 լիտրի չափ ջուր գտնուեցաւ եւ 9—10 հազար թոն ճակնդեղ աշխատուեցաւ։ Երրորդ տարին այդ ջուրին ուժ տրուեցաւ։ 1929ին, երաշտ տարի էր ու ջուրը քաշուեցաւ։ Եւրոպացի մասնագէտին չյաջողցուցածը Թուրք մասնագէտները յաջողցուցին։ 1929ին 23 հազար, անկէ վերջ՝ 30 եւ 53,000 թոն ճակնդեղ աշխատուեցաւ։ Այս տարի 72,000 թոն պիտի ըլլայ աշխատուածը ու ջուրի բնաւ նեղութիւն չկայ։ Գործարանը օրական 700 թոն ճակնդեղ աշխատելու ի վիճակի է այսօր եւ բարիքթոյի գործարան մըն ալ աւելցած ըլլալով հանդերձ, ջուրէ բնաւ չենք նեղուիր։ Այս գործարանը կ'արժէ, իր մեքենաներով ու շէնքով, 2,050,363 թրք. ոսկի։ Այս տարուան արտադրած շաքարը 10,000 թոն է։

Գործարանին պէտք ունեցած ճակնդեղին համար, 55,000 արտավար տեղ ճակնդեղ ցանուած էր այս տարի, որուն կապուած են 12,000 գիւղացիներ։ Հունտը ձրի կը տրուի հողագործին, իսկ ցանքը եւն. գործատան մեքենաներովը կը կատարուի։ Գործատան գիտական պաշտօնեաները կը հսկեն ցանքին։ Ան հողագործներուն կանխավճար ալ կ'ընէ։

Թուրքիա տարեկան 60,000 թոն շաքար կը սպառէ։ Ասոր 10,000ը Ուշաքը կ'արտադրէ, 16,000 թոնը՝ Ալփուլլուն։ Մնացեալը կը ներածուի։ Ուշաքի գործարանը 929ին ամբողջովին անցած էր «Սանայի վէ Մաատէն» դրամատան։ Երբ դրամատունը զայն առաւ, գործատան հաշուեկշիռին մէջ 2 միլիոն ոսկի վնաս արձանագրուած էր։ Իրականին մէջ, սակայն, 1 միլիոն ոսկի էր վնասը։ 800,000ը անցեալ տարի շահուեցաւ։ Այս տարի ալ մէկ միլիոն ոսկի («Յառաջ».— Ըսել ճիշդ է որ 10,000 թոն կ'արտադրէ ու մէկ միլիոն ոսկի շահուած է, ուրեմն, քիլոյին 10 դրշ. շահած է միայն գործարանը, վաճառականն ալ իր կարգին շահ ունի, ա՞յս կերպով ուժ պիտի տրուի տեղական ճարտարարուեստին, թէ աժան ծախելով, որ ժողովուրդը գայ ու սպառէ։ Օրինակ, Պուլկարիոյ մէջ դեռ անցեալ տարի շաքարը 28 լէվա էր, այս տարի 17ի իջեցուցին) երրորդ տեսակի արտադրութենէն սպիրթօ կը պատրաստուի, օրինակ, 921ին, 100 առոփճանոց 700 թոն սպիրթօ պատրաստուած էր։ Այս գործարանէն մեծապէս օգտուած է նաեւ Իզմիր-Գասապա երկաթուղագիծը, որ կ'անցնի գործարանին մէջէն եւ կայարանի մը միջոցաւ գործաւորները կրնան քաղաք երթալ գալ առտու իրիկուն։ Գործարանը փոշի շաքար կը պատրաստէ եւ օխան 34 ղրշ.ի կը վաճառէ Պոլսոյ մէջ։ Գործարանը ունի 127 պաշտօնեայ եւ 486 բանուոր, որոնք գործին գաղտնիքին տիրացած են եւ կ'աշխատին։ Այսօր, այլեւս, իբրեւ օտար, կան Թէքնիքի տնօրէնը, գլխաւոր մեքենավարը, եւ վարպետները.

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ մամուլին դերը

«Երիտասարդ Հայուհի»ի (Պէյրութ) խմբագիրը, Տիկին Սեզա, հետեւեալ դիտողութիւնները կ'ընէ հայ մամուլի մասին.

— «Քաղաքակրթուած բոլոր երկիրներուն մէջ մամուլն է առաջնորդողը զանգուածներուն եւ անոր էջերէն խօսող մտաւորականներուն շնորհիւն է որ մտածումը ժողովուրդի մը կը բարձրանայ կամ կ'իջնէ։ Ոչինչ այնքան հսկայ ազդեցութիւն ունի, որքան խօսքը, եւ այդ ճշմարտութեան վրայ է որ կուսակցական կամ այլ խմբաւորումները ունին իրենց յատուկ թերթ մը, որուն միջոցաւ անհատ քաղաքացիները տեղեակ կը պահեն իրենց տեսակէտներուն եւ գործելակերպին։

Մամուլին դերը, ուրեմն, կրթելու, ազնուացնելու եւ ծանօթացնելու անկիւնահայեացքով անժխտելի է։

Երբ այդքան կարեւոր է անոր դերը եւ այնքան խոշոր անոր բռնած տեղը ազգերու մտաւորական կեանքին մէջ, ուրեմն անհրաժեշտ է որ մամուլը վարող մարդիկը ըլլան մաքուր դէմքեր, ծանօթ՝ միտքի, հոգիի բոլոր ազնուագոյն թռիչքներուն։

Անհրաժեշտ է որ խմբագիր անունը տրուի միայն այն անհատներուն, որոնք մտաւորական կամ ազգային դէմք մըն են եւ ոչ մէկ ժամանակ կրնան մամուլը դարձնել վաճառքի ապրանք, մաուչեւի գծուծ հաշիւներու։

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ թերթ հրատարակելու արտօնութիւն չունի այն մարդը, որ մտաւորական կամ ազգային ծանօթ դէմք մը չէ եւ որուն խմբագրական կազմը չներկայացներ լրագրութեան ասպարէզը լրջօրէն ուսումնասիրած մարդիկ։

Իսկ մեր մէջ ցաւալիօրէն ինկած է լրագրութեան արժէքը.

— Որո՞ւնն է յանցանքը — հարց կուտամ յաճախ։ Այն մարդո՞ց որոնք անվախ թերթի մաքսանենգութիւն կ'ընեն, թէ մեր իրական առաջնորդներուն եւ ընթերցողներուն։

Եթէ զգուանք զգացողները բաւական ազնիւ ըլլան իրենց զգուանքը հրապարակաւ արտայայտելու, արդեօք այս մաքսանենգները կարող կ'ըլլա՞ն շարունակելու իրենց գործը։

Հիմա արդէն հասեր ենք անկիւնադարձի մը ուրկէ կրնան արժէքներ յայտնաբերող լուսարձակներ երեւիլ։ Ցեղապաշտրացման սերունդները կամայ թէ ակամայ բաղդատութիւնը կ'ընեն հայ մամուլին եւ օտար մամուլին, եւ բնականօրէն կը վճռեն ընտրել։ Մրցում մը օտար մամուլին հետ անիմաստ պիտի ըլլար. բայց զտումը անհրաժեշտ է, պէտք է խարազան մը առնել եւ զտել այն լումայափոխները, որ սպրդած են հայ լրագրութենէն ներս եւ հայ խօսք կը ծախեն ի շահ իրենց գրպանին։ Ոչ ոք դերձակի կօշիկ չինել կուտայ. նոյնպէս ալ պէտք չէ թողլ տալ նաեւ որ չյաջողած մարդիկ իրենց բախտը լրագրական մեքենայի վրայ փորձեն։

Ինչ անուն տալ, ուրեմն, այն հայ թերթերուն, որոնք քանի մը ոսկիի չնչին վարձատրութեամբ իրենց չուրջ կը հաւաքեն ամէն գաղափարի, ամէն գոյնի մարդիկ, նպատակ ունենալով ծառայել «քանն Աստուծոյ» եւ դրամ շահիլ։

Ազնիւ, ճշմարիտ միշտ որոնող ընթերցողին ձեռքը պէտք է բարձրանայ այդ չարաշահներուն դէմ՝ զանոնք հայ մամուլի տաճարէն դուրս վտարելու համար։ Այլապէս անոնք ի սպառ պիտի ապականեն գիրն ու խօսքը»։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԵՐՊԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՓՃԱՑՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

«Հանդէս Ամսօրեայ»ի նախկին խմբագրապետ եւ ծանօթ հայկաբան Հ. Գաբրիէլ Ծ. վ. Մէնէվիշեան հետեւեալը կը գրէ Հարաւային Սերպիոյ հայութեան մասին. —

Նաւի մը ահագորդ ընկղմումը երկարատեւ դրդրած է ջիղերս. Ջանացած եմ մոռնալ, գոնէ թեթեւցնել այս տպաւորութիւնը, բայց կարելի եղած չէ...։ Ամէն առթիւ կը կրկնուի երեւակայութեանս աչքին։ Հրաշակերտ ու հաստարեստ լեռնաձեւ հսկայագործ լաստակերտ մըն էր, որ յաղթապանծ կը սուրար, կ'անցնէր նոյն իսկ լեռնակոյտ ալիքներու սպառնալից խորտակումէն, եւ հիմա...՝ մաս առ մաս քայքայած ուժասպառ կը մերձի կը թաղուի ջրոյ տակ քանի մը վայրկեան եւ անընդդիմակ խորութեան մը մէջ՝ անհետ եղած է. արկածին վայրը ծածկուած են հոսանուտ պտոյտներն ու համատարած ջուրը լռած է ընկղման վէտը։ Ցեղայ այլ եւս հաստակառոյց ...։

Կը կարծեմ, թէ մեծ է այս սահմռկեցուցիչ տեսարանին եւ ազգի մը կորստեան յուզիչ տեսիլքին միջեւ եղած նմանութիւնը։ Գոնէ ես այս տխրագեղեցիկ տպաւորութիւնն ունեցած եմ ամէն անգամ որ հայ ազգին մէկ հատուածին կորստեան ականատես եմ եղած.

1902ին տեսած եմ Թրանսիլվանիոյ հայութեան... բեկորները։ Եւ 1932 նոյեմբեր ամսուն տեսայ աչքովս Սերպիոյ մեծ քաղաքի մը հայութեան հատուկտորներու քայքայուած անղեկ ու անթիւ... լաստակերտը, որ եթէ դարման ՉՏՐՈՒԻ դատապարտուած է ընկլուզման ու ջրամույն ԿՈՐՍՏԵԱՆ։ Հոս ալ վտանգը մեծ է՝ ինչպէս նաեւ բովանդակ Սերպիոյ մէջ գտնուած հայութեան... խօսքով ազգասիրութիւն, հայապաշտպան ապահովացումներ ծախողներ չեն պակսիր, բայց հայակուլ վտանգին առջեւ գործնականութեամբ ու պատուարներ քաշողներ... ի զո՛ւր կը փնտռեմ։ Պելկրատ մայրաքաղաքին իսկ՝ դարերէ ի վեր ունի իր պատերուն մէջ հայազգի ընտանիքներ, հարուստ ու աղքատ, ճարպիկ ու թոյլ, ծոյլ ու գործունեայ հայորդիներ, բայց կազմակերպեալ գործարանաւորութեան պակասութենէ չկան հոն ոչ մատուռ, ոչ քահանայ, ոչ եկեղեցի, ոչ դպրոց, ոչ ժողովատեղի, ոչ համերաշխ իրարու եւ ոչ ազգախնամ հոգատարութիւն եւ ինքնաճանաչումը թողուած է աղեկամի ինքն իր գլխուն։ Զարտուղութիւն կազմող եւ մասերու վրայ համբուող անհատները չեն կրնար ջնջել իմ խօսքերուս ուժը։ Վերջերս տնօրինուած ճիգն՝ Բարեգործականի մասնաճիւղ մը կազմելու՝ դեռ հեռի է իրականութենէ. .

Աւելի տխուր է պատկերը Սկոպլէէ, որ կարեւոր խնդրի մը պատճառաւ հրաւիրուած էր դիս, աչքովս տեսնելու մեր հայազգի ընտանեաց վիճակը։ Գացի, նշմարեցի, եւ ահա՛ մատս պիտի... ճնշեմ վէրքերու վրայ, թերեւս յաջողիմ անփութութեան պալարը պայթեցնել, թարախը թափել եւ հայափրկութեան ընդհանուր խնամատարութեան նուիրել իմ ալ լումաս։

Կը կորսուի անդառնալի հայութիւնը հոն, ուր աղերսն ու յարաբերութիւնը՝ ազգին մեծազանգուած մասին հետ կը խզուի։ Ելեկտրականութեան, հեռախօսի, անթելի դարուն մէջ դիւրաւ կարելի է պահել այս աղերսն ու յարաբերութիւնը։ Սակայն բազմադիմի այլ պարագաներ՝ երբեմն այս աղերսին հակառակ՝ առնելմամբ կը փութացնեն ազգի մը կորուստը։

Մանաւանդ երբ օտար օդաբաժնի տակ՝ ազգ մը ինքզինքը թողեալ լքեալ՝ եւ յետամնաց համարի, ահա՛ առաջին պատճառներէն մին՝ իր հչուլջնեն նմանելու փորձութեան։ «Այս փորձութիւնն» է որ կը քակէ ու կը լուծէ նոյն իսկ հաստատամիտ կամքեր...։

Երկրին լեզուին ուսման անհրաժեշտութիւնը՝ շատ շատերու մոռցնել կուտայ իր սեփական լեզուն։ Դպրոցներու պակասութիւնը կը ստիպէ հայ մանուկն իր օտարազգի հասակակիցներուն նմանելու։ Հինգ տասը տարիէն փոփոխութիւնն արդէն կատարեալ է։ Հայ մանուկն՝ իր բնական ուշիմութեամբը կարճ ժամանակէն իւրացուցած է արդէն իր միջավայրին մէջ տիրող լեզուն։ Իր հրճուելն ծնողք իրենց զաւկին՝ օտար լեզուով թոթովելը լսելով... Եւ ահա մոռացման կը տրուի հայ լեզուն...

Հապա ամուսնական կապե՞րը։ Հայ պատանիներ շատ դիւրաւ... կը յափշտակուին օտարուհիներէ. ազգակիցներէ աւելի օտար օրիորդներ նախամեծար ընտրելը՝ զարգացում եւ յառաջդիմութիւն կը համարուի, թէպէտ իրականին՝ ընտանեկան անհամաձայնութեան «հիմն» է որ կը դրուի։ Շատ կարճ ժամանակէն այս «հիմն» կը խախտի, կը խարխալի՝ տապալելով իր վրայ կառուցուած «ընտանեկան յարկեր...»։

Գրելս յառաջ չերթար այս քաղձանօթ իրականութեան ծանուկ ալքերն աւելի եւս պեղելու, ընդարձակելու։ Ազգութեան, ապազգայնացման այս երեւոյթը դժբախտաբար ամէն կողմ միեւնոյնն է։

Երեւակայեցէք այս փոփոխութեան դիւրութիւնն ու անառնձելի վազքը՝ երբ չկան խանդակաթ սրտեր դարմաններու վրայ մտածելու....։

Ձեզ գիտեր թէ զո՛վ պատասխանատու ընելու է այսպիսի զանգուածային կորուստներու համար։ Վերոյիշեալ հազգին մեծազանգուած մասին հետ՝ աղերսն միշտ վառ պահելու պատասխանատուները փնտռելու է։ Ո՞րո՞նք են։

Գիտի համարձակիմ մատնացոյց ընել պատասխանատուները։ Նախ գաղութին մէջ ձեռներէցութեան ընդարմացած ոգին։ Վտանգաւոր գիրքերու մէջ փոխուած է՝ կարծես, հայ նկարագիրը, թուլցած է դիմադրութեան ուժը, մեղկացած է հայ զգացումը՝ «ինծի ի՛նչ» ահա՛ կարծեցեալ ինքնարդարացման ապաւէնը։ Ազգապաշտպանութեան պարտաւորութենէն կարելի՞ է արդեօք զերծանել՝ «ինծի ի՛նչ» պղերգութեան զազրելի ապաւակով։ Չի կրնար երեւակայուիլ որ ամբողջ գաղութի մը մէջ չգտնուին գոնէ 3—4 հայազգած, ձեռնարկու ազգասէրներ, որ իրենց զաւակներու ստաբացման ի սեր չփղձկին «չզգածութիւն»։ Այս զգածութիւնն ահա՛ սկիզբն է, մղիչ ուժն է զօրութիւններն միացնելու եւ «փոքրիկ» ազգին — որուն ներկայացուցիչն է ամէն անհատ Հայ — պահպանման ու յառաջացման գործելու։

Հ. Գ. ՄԷՆԷՎԻՇԵԱՆ

(Շար.) (1)

Աւստրիոյ հիթլէրական կուսակցութիւնը բացայայտ կերպով օրակարգի հարց կը դարձնէ Անշլուսը եւ կը պահանջէ, որ Հիթլէր միջամտէ եւ վերջնական լուծում մը տայ:

Լէնց, որ պարագլուխն է Աւստրիոյ հիթլէրական կուսակցութեան այդ ցոյցի ժամանակ յայտարարած է, որ Հիթլէրի ծագումը յուսադրիչ երաշխիքն է Աւստրիոյ գերմանական մայր հայրենիքին միացման եւ երրորդ կայսրութեան հիմնադրութեան:

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՊՕՐԱՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խտահօի անուանի ծերակուտականը նշանակալից յայտարարութիւններ է ըրած պատերազմական պարտքերու մասին:

Մենք պէտք է հասկնանք, կ'ըսէ Պօրա, որ եթէ անգլիական կառավարութիւնը տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ պիտի արծարծէ պատերազմական պարտքերու խնդիրը, լաւ է չի գումարուի այդ խորհրդաժողովը, որպէս զի թէ դրամ եւ թէ ժամանակ չկորսնցնենք:

Փարիզ եւ գաւառներ

Յ. Հ. Դ.

ՀՐԱՅԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԻՒԹԵԱՆՔՈՒՐԻ «Զաւարեան» Կէմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ներկայանալ անպայմանօրէն:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՁՈՒԼՀԷՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը Խանդէվ Թուրքիոյ»:

Զեկոյց կոմիտէի կողմէ գաղութիս ազգային խնդիրներու շուրջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին Հ. Յ. Դ. Յան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՐԸՆՈԲԼԻ Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Մուրատ Ակումբին մէջ, rue St. Martin d'Hères, Chemin de la Plaine, Croix-Rouge: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Լանսէի ընկերներէն Անդրանիկ Օհանեանէ կամ Սիմոն Փափազեանէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին գրադարանին մէջ, 49, րիւ Նասիոնալ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» եւ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէին դասախօսական վիճաբանական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան գրադարան ընթերցասրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ «Համազասպ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական ճաշագատեղին: կը դասախօսէ ընկեր ԱԶԳԻՆ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Յան մէջ: կը դասախօսէ ընկեր Մ. ՄԻՀՐԱՆԵԱՆ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Գար Թէրմինիւսի մէջ: կը դասախօսէ ընկ. Մ. ՄԻՀՐԱՆԵԱՆ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական ճաշագատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին,

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի երկու զաւեշտներ ՍԵՒ ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ-ԶՈՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ

Պարեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք 2 ֆրանք:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղխատախնամ Ընկերութեան կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ,

«ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 79, Ave. Champs - Elysées

Հովանաւորութեամբ Փրոֆ. Ա. ԿՕՍԷի, անդամ Բժշկ. Ակադեմիայի եւ նախագահութեամբ Տիկ. Գ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի

ԿՐԷԿՕՐ եւ իր «ԿՐԷԿՕՐԻԷՆ»ները իրենց Փարիզ վերադարձին առթիւ կ'երգեն իրենց ընտրեալ նիւմէռոյին մէջ եւ կը նուագեն մինչեւ լոյս

ՄԱՆՕՒԷԼ ԲԻԶԱՐՐՕ իր արժանթինեան նուագախումբով կ'առաջնորդէ պարերը:

կ'երգեն եւ կը պարեն օրիորդ ԼԻԱՆ ՎԱՐՆԷԶ, աչակերտուհի կրանդ Յուբատոֆի (օփէրայէն), դասական երգեր: Օրիորդ ԱԼ. ՊԷՐՊԱ, իր ... պարերուն մէջ: Պ. ՄՈԿՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, ռուսական բեմերու մեծահամբաւ երգիչը: Պալէ բլանքը՝ Մ. Մալուժեանի աշակերտներուն կողմէ

Երկու նուագախումբ, 25 նուագածու, պար երաժշտութիւն, աթրաքսիոններ, թոմպոլա եւ պրինճ քուռնուար: Ճոխ պիւֆէ զիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Յունաստանցի Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ Ք. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Mac-Mahon-ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon (Métro: Etoile)

11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Jazz Puzarro, Attraction, Bar-Américain

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբ. իրիկուն, ժամը 8.30ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Կը խօսի՝ Պ. Յհան կարօ: Նիւթ՝ «Յիգրան Չէօկիւրեան»: Մուտքը ազատ է:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

կը խօսի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական դրամները լուսապատկերով ցուցադրուած:

Նուագ եւ արտասանութիւն:

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

26 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Զարդար Պետեան, Պ. Պ. Պատրիկ եւ Արմենակ Պետեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Գիյանքուռի Զաւարեան Կոմիտէին, Շավիլի Արդարութեան խումբին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՆՇԱՆ ՊԵՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Շավիլ, 2 փետր. 1933

ՀԱՃՈՅԱԼԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Յունաստանցի հայ Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին այսօր, Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Թոֆէ Նոելի սրահին մէջ, կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները եւ համակիրները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, Գար տը Փըթի Փուսէի մէջ: Ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Վիէնի Կէսէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Փետր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց - Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի Լօռէթի, Յէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Շատ ընդարձակ բնակարան մըն էր. առանձի՞ն կ'ապրէր այնտեղ, հիւրե՞ր կ'ընդունէ՞ր արդեօք: Ուրեմն Լիան բաց ի իր թատերական ծանօթութիւններէն, մուտք գործած էր նաեւ Փարիզի բարձր շրջանակներէն ներս:

Սպասուհի մը երեւցաւ նախասրահին մէկ անկիւնէն: Բաւական տարիքոտ կին մըն էր, տժգոյն դէմքով, առանց արտայայտութեան՝ մռայլ եւ հանդիսաւոր: Առաւ Լիանի վերարկուն եւ սպասեց անոր հրամաններուն:

Ճորճ զարմանքով նշմարեց որ իր ներկայութիւնը այնքան ալ տարօրինակ չէր թուեր այդ կնոջ համար որ հազիւ թէ նայեցաւ իրեն. է՞հ, հասարակ զինուոր մըն էր ինք վերջապէս:

— Առաջին յարկի փոքր սենեակը պատրաստեցէք այս պարոնին համար. պէտք եղած հագուստները դրէք այնտեղ. պարոնը պայուսակ չունի: Բայց նախ ուտելիք եւ պղէնտի բերէք... իմ առանձնասենեակս: Ցետոյ կրնաք հանգստանալ, Մարի՛:

Սպասուհին հեռացաւ:

— Կեանքս տանելի է այստեղ շնորհիւ այդ կնոջ. Զուիցերիայէն բերի զայն, ըսաւ Լիան յառաջանալով դէպ ի իր առանձնասենեակը:

Ճորճ զարմացած կը դիտէր իր շուրջը: Զգացեր էր թատրոնին եւ ճաշարանին մէջ որ հիմնովին փոխուած էր այդ աղջկան կեանքը հիմա. եւ սակայն չէր կրցած երեւակայել զայն այս աստիճան տարբեր ու անհամեմատ իր անցեալին հետ: Իբրեւ պարուհի՝ Մոնմարթրէն հասեր էր Պուլվարները՝ մեծ յաջողութեամբ. արտասովոր երեւոյթ մը չէր ատիկա: Սակայն իր կեանքը չէ որ փոխուած էր միայն. փոխուած էր նաեւ ինքը՝ աղջիկը. բոլորովին տարբեր կին մըն էր ան այժմ:

Լիան բացաւ իր սենեակին դուռը ու միասին ներս մտան: Անբացատրելի տպաւորութիւն մը կրեց Ճորճ: Իրա՛ւ այս աղջիկը բնակած էր առաջ Լըվի ... Վոժիրարի ... անկիւնի ... քուրջի նման գորգ մը կը ծածկէր գետինը եւ պատուած վարագոյրները կը ... պատուհաններու վար. ... այն կարկատուած գուլպաները...

Թոլի Պէթըրեին ... Ատիկա ... փշրանքներ ու բուն այս փոքրաւորութիւնը:

Խորոր չէր սենեակը. ընդհակառակն, բազմատեսակ տանը, աւելի փոքր էր եւ կոկիկ. ... գեղազարդուած էր. ... սեւ, ... կոլպասով մը ծածկուած էին անոր պատերը. ուղէր էր թերեւս ընդօրինակել բանը որուն վրայ կուտար իր ներկայացումները եւ կամ կը սիրէր սեւ գոյնը իբրեւ հաւատարիմ ... ու ... որ ... թուղթի վրայ կը ցուցադրէ իր թանկարժէք քարերը: Զեղունը ներկուած էր ... կապոյտ ... գետինը փռուած էր գինիի գոյնով գորգ մը: Դաշնակ մը կար մէկ անկիւնը:

Լիան նստաւ բազմոցին վրայ՝ ... լուսամփոփին տակ: Շուքին մէջ էր ինկած դէմքը. ատուէն էր ան թերեւս որ մաս կը կազմէր իր ամբողջ կուլթեան: Նայեցաւ Ճորճին բայց չուզեց հարցնել անոր կարծիքը իր բնակարանին մասին. չուզեց վերյիշել Լըվիք փողոցի ... :

Հոլանտական նկարներ կային պատերուն վրայ՝ ընտրուած նկարներ ինչպէս խորհեցաւ Ճորճ, եւ զանազան գեղարուեստական առարկաներ սենեակին չորս կողմը:

— Հրաշք մըն է ատիկա ինծի համար, ըսաւ Ճորճ. երեք օր առաջ ցեխերուն մէջն էի եւ հիմա, ինծի այնպէս կը թուի թէ երազներ չունիմ որ եւ է բանի դպչելու:

Լիան տեղ բացաւ անոր համար, բազմոցին վրայ:

— Ի՞նչպէս, ի՞նչ պատահեցաւ:

— Դպչիլ քեզի:

— Ինչո՞ւ

— Չեմ կրնար մոռնալ քեզի. երբ այս գիշեր ինծի հետ պիտի ըլլաս, ... կեանք ... հին օրերը, այդ պահուն Լիան Սոնրէյն էիր ինծի համար. զգացի թէ տարիներով բաժնուած չէինք իրարմէ, պատերազմ չկար: Բայց այդ ճաշարանէն յետոյ դուն Մաթա Հարին ես: Կարծես թէ մեր առաջին հանդիպումն է այս. ինչո՞ւ. վշտացուցի քեզի. վիրաւորեցի՞. գիտեմ որ չուզեցիր երբ սկսայ խօսիլ պատերազմի մասին:

— Ո՛հ, սիրելիս, պատերազմը չէր պատճառը. ո՞վ չի խօսիր անոր վրայ:

— Ուրեմն ի՞նչ էր, կառքին մէջ...

— Զուզեցի որ խօսէիր քու մասիդ, թէ ո՛ւր էիր, ի՛նչ ըրիր. չեմ ուզեր իմանալ. ուրիշներուն ըրածին մասին շատ կը լսեմ արդէն:

— Ի՞նչ կ'ուզէիր հապա...

— Կ'ուզէի մոռնալ ինքզինքս ու դուն թոյլ չտուիր — Ֆրէժէլի մեր յառաջխաղացումը... եւայլն. Աստուա՛ծ իմ, գիտեմ որ մեծ թիւով կը մեռնին, գիտեմ այդ յառաջխաղացումին մասին ալ. բայց հիմա, այստեղ մենք երկուքս... կ'ուզեմ մոռնալ ամէն բան...

— Կը կարծես որ ե՞ս ալ կրնամ մոռնալ...

Երկնցուց հոլանի թեւերը կարծես ցոյց տալու համար անոնց գեղեցկութիւնը:

— Ուրեմն ինչո՞ւ համար այստեղ ես, սիրելիս. կիները մոռնալիք բաներ չունի՞ն:

Ճորճի թեւերուն մէջ պիտի ըլլար եթէ հարուած մը դուռին վրայ չընդհատէր զիրենք: «Մտէ՛ք», պատասխանեց ան ու սպասուհին ներս բերաւ ... ու պղէնտին անտարբեր երեւոյթ եւ մեկնեցաւ անձայն:

— Ո՞րքան ատեն է քեզի ... կինը, հարցուց Ճորճ:

— Մօտաւորապէս երեք ...

— Պատերազմէն առա՞ջ:

— Այո՛:

— Ուրեմն քեզ չատե՞ր:

— Ատե՞լ, եթէ պէտք ըլլայ ... ամենավերջին կաթիլը ... շրթունքներս կարմրցնելու ...

Պարծանք մը չէր ատիկա ... մար. այդ նուիրումը կը ... բեռ չատերէն ու հաւանաբար ... մերժեր: Ճորճ գիտէր թէ ... դուբ էր այս աղջիկը: Անդամ ... դած ան՝ փախչելով Լըվիք ... սակայն Ճորճ չկրցաւ ատել ...

— Գիտե՞ս, ի՛նչ կը նշանակէ ... համար այստեղ գալ ու քեզի ... լալ ամբողջ երեք գիշեր:

Լիան գլուխը թօթվեց ... ցաւ:

Թարգմ. ...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

5 Fevrier 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2103 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀՆՈՑԸ

Քաղաքական գահավէժ դէպքերու թատերաբեմ դարձաւ այս վերջին շաբաթը։

Եւրոպայի սրտին վրայ, երկու մեծ պետութիւններու՝ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ դահլիճները իրարու ետեւէ տապալեցան։ Եւ զարմանալի կերպով, այս երկու հանրապետութիւններու մէջ, ժամանութիւնները տրամագծօրէն հակառակ ուղղութեամբ կ'երթան։

Գերմանիոյ մէջ, հիթլէրեան ազգային մոլեգին տարրերն են որ իշխանութեան կը կոչուին, իսկ Ֆրանսայի մէջ՝ ռամկավար, ձախակողմեան տարրերը։ Գերմանիոյ մէջ՝ ֆաշիզմն է որ հաստատաքայլ կը տեղաւորուի, իսկ Ֆրանսայի մէջ՝ ռամկավարութիւնը, նոյն իսկ ընկերվարութեան գործակցութեան դիմելով։ Ամենակարճ ժամանակուան ընթացքին Գերմանիան փոխեց երեք դահլիճ, հետզհետէ սեղմելով օղակները եւ դառնալով աւելի եւ աւելի խստամբեր, իսկ նոյն ժամանակամիջոցին մէջ, Ֆրանսան ալ փոխեց երեք դահլիճ։ Գերմանիոյ մէջ կառավարութիւնը խորհրդարանական բլլալէ աւելի կը համապատասխանէ մտայնութեան մը, ալեկոծ եւ փոփոխական հոսանքի մը պահանջներուն, իսկ Ֆրանսայի մէջ ժողովրդական հանրաքուէի եւ խորհրդարանական մեծամասնութեան մը։

Ցիրաւի, այս երկու երկիրներու քաղաքական զուգակշիռը, անոնց դիմագիծն ու հոգեկան ապրումները, բազմաթիւ հետաքրքիր կողմեր ունին։ Այս երկու երկիրները գիրար կը դիտեն, զիրար կը հաւասարակշռեն եւ Եւրոպան կ'ամբողջացնեն ու միջազգային խաղաղութիւնը կը պահեն իրենց ափերուն մէջ։

Միջազգային տագնապը, որ ծաւալուած է բոլոր արտադրական ճիւղերու, բոլոր երկիրներու եւ բոլոր ցամաքամասերուն վրայ, սոսկական տնտեսական — քաղաքական տագնապ չէ։ Ատոնք, անտարակոյս, գերակշռող դեր մը ունին։ Սակայն, տագնապը աւելի խորո՛ւնկ արմատներ ունի։ Անիկա կուգայ գերազանցապէս տիրող կարգերու մաշուածութենէն, փոխադարձ վստահութեան պակասէն եւ խորհրդարանականութենէն ու ֆինանսական գործառնութենէն։

Միջազգային դէպքերու հրամայական եւ ցասկոտ ընմադրումն ալ կը մորակէ մտքերը, կ'ալեկոծէ զանգուածները, կը բազմացնէ պահանջները, կը կրկնապատկէ հոսանքներն ու կուսակցութիւնները, կը կոտորակէ հաւաքական — ամբողջական ուժը եւ կը ջլատէ երկրի ու կառավարութեան մեծամասնութեան եւ ողջմտութեան տենչերն ու բաղձանքները եւ կ'առաջացնէ քաոսային վիճակ մը։

Դահլիճներու սաէպ փոփոխութիւններն ու խորհրդարաններու վաղաժամ լուծումը, սանձուած կացութեան ու տիրող մտայնութեան, անժխտելի ապացոյցներն են։

Ամենուրեք, աւելի կամ պակաս, կը տիրէ հիասթափութիւն, յոգնածութիւն, դժգոհութիւն եւ անվստահութիւն։

Բացուած պալարին հանդէպ անզօր է տրուած սպեղանին։

Ժընեւը, որ դարձած է յետ պատերազմեան միջազգային իրաւարարութեան եւ ազգերու փոխադարձ վէճերու կարգադրութեան ամբոցներէն մէկը, կը դանդաղի, կը տատանի եւ վճռական լուծում չի կրնար գտնել առաջադրուած հարցերուն։

Ահա զինաթափութեան խորհրդաժողովը։ Տակաւին անցեալ տարուան փետրուարէն սկսած՝ զեկուցումներու եւ խարխափումներու մէջ կը զալարուի։ Թատերական սպառնալիքներ, նրբանցքային բանակցութիւններ, դիւանագիտական առաձգական խօսումներ ու երկարատեւ բանակցութիւններ, դժգոհ մը գոհացնելու եւ իրաւախոհութեան մը գալու համար։ Այսօր, զինաթափութեան խորհրդաժողովը դարձեալ սկսած է իր աշխատանքները։

Ազգերն ու ժողովուրդները չնչապատ, հեւ ի հեւ, արագ լուծումներու կը սպասեն։ Արճիճէ մղձաւանջ մը կայ հոգիներուն վրայ ծանրացած։ Մղձաւանջ՝ մարդկութեան մէջ, մղձաւանջ՝ ազգերու ծոցին մէջ։ Սակայն կառքը չի քալեր։ Ան կ'երթայ իր գիտցած ճամբով։ Դանդաղ ու յամրաքայլ։

Իտալական ներկայացուցիչը իրաւամբ դիտել կուտար անցեալ օր, որ մեր ձեռք առած բոլոր միջոցները կը ճգնին կասեցնելու զինական յարձակումները, բայց չենք խորհիր, կ'ըսէր, որ զինականէն աւելի անարիւն ֆինանսական *յարձակումներն են որ կը փոթորկեն ազգերը։*

Ֆրանսական նոր կառավարութեան յայտարարութիւնը, որ յստակօրէն կը դնէ միջազգային հարցերը եւ կը պարզաբանէ, կը բխի միանգամայն ժողովրդի արդիական պահանջներէն եւ համաշխարհային ճգնաժամէն։ Անոր արտաքին քաղաքականութիւնը խտացած է երկու յատկանշական բառերու մէջ,— Մտահոգութիւն հանրապետական հայրենիքի, մտահոգութիւն միջազգային խաղաղութեան։ *Ինքնին մեծ ծրագիր մըն է անոնց իրականացումը։*

Ֆրանսական կառավարութիւնը մտահոգուած չէ, բայց կը զգայ, հիթլէրական տիկտատուրական Գերմանիոյ ջղաձգութիւններն ու յեղաշրջումները։ Ան կ'ուզէ ստեղծել ազգերու միջեւ, միջազգային եղբայրակցութիւն մը, միջազգային կամեցողութիւն մը, հիմնուած հաւասար իրաւունքներու եւ հաւասար պարտականութիւններու վրայ։ Ֆրանսայի կարկառած եղբայրական ձեռքը, անտարակոյս, ոչին մէջ չպիտի կախուի։ Բարեմիտ ազգեր պիտի գտնուին, անշուշտ, որ բռնեն այդ ձեռքը։ Պատերազմը շատ բան քայքայած եւ շատ բան սորվեցուցած է ազգերուն։ Թափուած ու թափուելիք արիւնը սնունդ չի կրնար ծառայել եւ ոչ ոքի համար կրնայ ցանկալի ըլլալ։

Այժմ կառավարութիւնները, աւելի շուտ ժողովրդէն, անոր ընդերքէն բխած պահանջներէն կը կառավարուին, *քան թէ կը կառավարեն։ Եւրոպայի համար խաղաղութեան պահանջը դարձած է «Կապոյտ Թռչուն» մը։*

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԱՂԹԱԿԱՆՆ ՈՒ ՑԱՂԹԱՆԱԿԸ

Անցեալ շաբթու տեղի ունեցան Իրլանտայի խորհրդարանական ընտրութիւնները որոնց մէջ շատ կարեւոր յաջողութիւն ձեռք բերաւ օրուան մարդը՝ Տէ Վալէռան։

— Նո՛ր բարի լոյս, պիտի ըսէք։
Բայց մի՛ անապարէք։

×

Առաջին անգամ այս լուրը կարդացի Լոնտոնի օրաթերթերուն մէջ։ Ընտրութեանց արդիւնքը արձանագրուած էր առանց խծբծանքի ու բոլորովին անաչառ կերպով։ Քէն, ատելութիւն, հայհոյանք չկար իրենց ընկարագրութեանց ու խորհրդածութիւններուն մէջ։ Ընդհակառակն, *խուշոր վերտառութիւններով* ալ պատիւ ընել ուզած էին կարծես Անգլիոյ ոխերիմ թշնամիին — *Տէ Վալէռայի վճռական յաղթանակը, հանրապետականներու փառաւոր յաջողութիւնը, Տէ Վալէռա իր ափին մէջ առաւ Իրլանտան, Տէ Վալէռան յաղթեց։*

×

Կարդացի ու զարմացայ որովհետեւ գիտեմ թէ Տէ Վալէռայի յաղթութիւնը չափէն աւելի աննպաստ է Անգլիոյ քաղաքական շահերուն տեսակէտէն։

Որքա՜ն լուրջ է այս ժողովուրդը ու մանաւանդ արդար։

Իսկ մե՞նք...

Եօթը հոգինոց ազգային վարչութիւն մը պիտի ընտրէ Ա... գաղութը։ Դաշնակցութիւնը ունի 7 թեկնածու, ռամկավարները՝ 17, Հնչակ-Հօկ – չէզոք խմբակը՝ 27։ Ընտրութիւնները կը կատարուին ամենայն կանոնաւորութեամբ եւ ժողովուրդը առանց վարանումի եւ բնազդաբար իր քուէն կուտայ Դաշնակցութեան ընտրելիներուն. տարբեր բան չէր կրնայ պատահիլ արդէն..

Ցաջորդ օրը հակառակորդ — իրենց յառով՝ *թշնամի* — թերթին առաջին էջին վրայ կը տեսնէք հետեւեալ օրհնութիւնը...

« Մեծ դաւադրութիւն հայ ժողովուրդին դէմ... Դարձեալ խաբեցին

Սուտին ու կեղծիքին յաղթանակը... Քուէտուփը ջարդուփշուր . . «Տղերքը» զինուած էին... Ընտրութիւնը ապօրէն է... Կը բողոքենք... Դաւաճաննե՜ր, անհաւատներ, անբա՜ր ... Օգնութի՜ւն մեռա՜նք, կըրա՛նք... Ընկերնե՛ր սթափեցէ՛ք, հայ ժողովո՛ւրդ, ոտքի՛...

×

Ի՞նչ թերութիւններ ունինք արդարութեան կարօտ։

ԺԻՐԱՅՐ

ԿԱԶԻ ՔԵՄԱԼԻ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը Գալըքէսիր հասաւ։

Քիչ մը հանգստանալէ յետոյ, Մ. Քէմալ այցելեց կառավարչատունը, քաղաքապետարանը եւ զօրաբանակի ու Հալքի կեդրոնները։

Կուսակալը նախանգին տնտեսական կացութեան մասին տեղեկութիւններ հաղորդեց Մ. Քէմալին։ Այդ բացատրութեանց համաձայն, այս տարի բերքը շատ լաւ է։ Երկրագործական դրամատան ցորեն գնելը շատ նպաստաւոր եղաւ երկրագործներուն համար։

Կազին կուսակալէն տեղեկութիւններ ուզեց Քիւլբիւր կոչուած վայրի մասին որ Տուրսուն Պէյի շրջականները կը գտնուի։ Զօրաբանակի կեդրոնին մէջ ալ քարտէսի վրայ շարունակեց քննութիւնը այս տեղի մասին, որ բըլուր մըն է։ Այս բառը գործածուած է արտի բերքի իմաստով։ Ուշագրաւ է այն պարագան որ այս շրջանի բոլոր բնակիչները Թուրք են, գիւղերու անունները թուրքերէն են եւ իմաստը բոլորէն հասկնալի անուններ ունին։ Դարձեալ, ո՛չ միայն այս շրջանակին, այլ եւ Գալըքէսիրի շրջանակին մէջ կը գործածուի *քէլթէր* բառը որ երկրագործութեան հետ կապ ունեցող իմաստ մը ունի։

Ճամբայ չդնելէն առաջ, Մ. Քէմալ Քիւլբիւր չպիտի երթայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տալատիէի Դահլիճը վստահութիւն ստացաւ

376 ԸՆԴԴԷՄ 181Ի

Տալատիէի դահլիճը կարդաց իր յայտարարութիւնը Խորհրդարանի եւ Ծերակոյտի մէջ.

Այս յայտարարութիւնը, որ կարեւոր փաստաթուղթ մըն է երկար խորհրդածութեան արդիւնք է։ Յայտարարութիւնը լաւ տպաւորութիւն ձգած է Խորհրդարանին վրայ։

Ահա անոր հիմնական մասերը. —

Կառավարութիւնը որ կը ներկայանայ ձեզ, եռանդուն կերպով պիտի դիմակալէ բոլոր նիւթական եւ բարոյական դժուարութիւնները, որ տնտեսական եւ ֆինանսական տագնապը յառաջ բերաւ, ինչպէս միւս ազգերուն մէջ։ Մտահոգութիւն, յոյսերու խորտակում, պահանջ խորունկ ցնցումներու, որ կրնայ ծանրակշիռ հետեւանքներ տալ։ Մենք կը մտածենք, որ խորհրդարանական ռէժիմի գործադրութիւնը միակ փրկութիւնն է ասոնց։

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Ֆինանսական վիճակի բարւոքման համար վճռած ենք իրագործել անհրաժեշտ բարենորոգումները։ Պիւտճէի մէկ մասնբաժինը քուէարկուած է, իսկ պիւտճէն ոչ։ Ասոր երկարաձգումը կրնայ ծանր հետեւանքներ տալ։ Մեր անմիջական ծրագիրն է պիւտճէի կանոնաւորում եւ ֆինանսական միջոցներու անյապաղ կարգադրութիւն։ Մեր ծրագիրն է դարձեալ ի նկատի առնել արտադրողներու հարկային կարողութիւնը եւ չօշափելի խնայողութիւններ ընել։ Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ պիտի ձեռք առնէ դանձային նենգութեան դէմ եւ պիտի պարտադրէ իւրաքանչիւր քաղաքացու իր արդար պարտականութիւնը կատարել։

Ոչ մէկ տագնապ չի կրնար արդարացնել մտքերու մէջ առաջացած խուճապը։ Եւ ատոր համար երեքշաբթի մենք պիտի ներկայացնենք մեր ֆինանսական ծրագիրը եւ վստահութեան քուէի պիտի ենթարկենք։

ՁԱԽ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պիւտճէի հաւասարակշռութեան սկզբունքներուն հիման վրայ, մենք կը յուսանք հաստատել համապատասխան քաղաքականութիւն մը, որ յստակ է ռամկավար կուսակցութիւններու սկզբունքներուն, որոնց գործակցութեամբ կազմած ենք այս կառավարութիւնը, որ խորհրդարանի մեծամասնութիւնը կը կազմէ։ Մենք պիտի ջանանք օրինականութեան սահմաններէն դուրս չի գալ։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻԱՑՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային ճակատին վրայ մենք նոյնպէս արագ միջոցներու պիտի անցնինք։ Մեր արտաքին քաղաքականութեան մտահոգութիւնը կարելի է արտայայտել երկու բառով — մտահոգութիւն հանրապետական հայրենիքի եւ մտահոգութիւն միջազգային խաղաղութեան։ Մենք ապահովութիւն կ'ուզենք, եւ ապահովութիւն կ'ուզենք նաեւ բոլոր իրաւապէս հաւասար ժողովուրդներու։ Ով որ իրաւունքի հաւասարութիւն ունի, պէտք է պարտականութեանն ալ հաւասարութիւն ունենայ։ Առանց ատոր դժուար է վերականգնել միջազգային վստահութիւնը եւ իրականացնել օրինական զինաթափութիւն եւ տնտեսական վերանորոգութիւն։ Անիկա միակ մեթոտն է Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութեան։

Այդ սկզբունքով մենք Զինաթափութեան խորհրդաժողովին պիտի պաշտպանենք մեր տեսակէտը եւ պիտի մասնակցինք միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովին։

Միջազգային եղբայրութեան մտքով, մենք պիտի փնտռենք տնտեսական խաղաղութիւն մը, իրական խաղաղութիւն մը, զինական նուազագոյն ծախքերով։ Բոլոր կառավարութիւններու հետ, որոնք բարի կամեցողութիւններ ունին, մեր նպատակն է վստահելի եւ սերտ կապեր հաստատել անոնց հետ եւ փոխադարձ յարգանք ներշնչել։

Յայտարարութիւնը կ'ըսէ նաեւ թէ երկար պայքարներու գնով կրցանք Հանրային կեանքի մէջ ներմուծել աշխարհիկ հաստատութիւններ։ Որովհետեւ մենք լայնօրէն ռամկավարներ ենք, կ'ուզենք որ ռամկավարութիւնն ստանայ իր բովանդակ ուժը եւ հաստատէ ռամկավար հեղինակութիւն։

Կառավարութիւնը, որ կը ներկայանայ ձեզ կ'ուզէ ապրուիլ իր գործերով եւ ձեզ ալ կ'առաջարկէ գործել։

Ձեզ կը մնայ այժմ, ըսել թէ մենք արժանի՞ ենք ապահովելու մեր յայտարարութեան մտքերը։

Ստալին կը մեղադրէ Թրոցքին

«Բոլշեւիկի» 21 թիւին մէջ տպուած է Ստալինի պատասխանը ամերիկացի Քէմփէլին, որ Խորհրդային Միութեան մէջ իբրեւ ծանօթ ճանապարհորդ գրած էր «Թուռատուտանը չուհոյ է կամ ուղտանալիք» անունով գիրք մը։

Ստալին «Պարոն Քէմփէլ կը ստէ» խորագրով յօդուածի մը մէջ կ'ըսէ. — Պ. Քէմփէլ բացարձակապէս կը զառանցէ, երբ կ'ըսէ թէ Ստալինի հետ զրոյցը, որ սկսեց ցորեկուան ժամը մէկին «առեւտ ուշ գիշեր մինչեւ արեւածագ»։ Մեր զրոյցը շարունակուեց երկու ժամէն ոչ աւելի։

Քէմփէլ բացարձակապէս կը ստէ, երբ կը պնդէ թէ Ստալինը վերցուց իմ ձեռքը երկու ձեռքերով եւ ըսաւ. «Մենք կարող ենք բարեկամներ դառնալ»։ Քէմփէլը չէր կարող չիմանալ, որ Ստալինը իրեն նման բարեկամներու պէտք չունի։

Քէմփէլ դարձեալ կը ստէ, երբ կ'ըսէ թէ, ուղարկելով մեր զրոյցի արձանագրութիւնը, ես իբր թէ գրած ըլլամ հետեւեալ մակագրութիւնը. «Պահեցէք այս յիշատակը, երբ փաստաթուղթ»։ Գրութիւնը գրուած է Քէմփէլի թարգմանիչին Եարոցկիին եւ ոչ Ստալինի, որու անունը կ'ուզէ չահագործել։

Քէմփէլ դարձեալ կը ստէ, երբ Ստալինին կը վերագրէ այն խօսքը թէ Տրոցկիի օրով իրօք կ'ուզէին տարածել կոմունիզմն ամբողջ աշխարհի վրայ եւ Ստալին համաձայն չէր եւ կ'ուզէր սահմանափակուիլ միայն իր երկրով։ Եւ ատիկա պատճառ դարձաւ երկուքին միջեւ գժտութեան։ Առանց կրնայ հաւատալ միայն Կաուցկիներ եւ Վէլսներ բանակը (ընկերվարական) փախուստ տուած Պ. Տրոցկին։ Նշած զրոյցի ժամանակ Տրոցկիի անունն անգամ չէ յիշուած։

Եւ այդպէս շարունակ։ Եւ կը յաւէ. — «Լաւ կ'ըլլայ Քէմփէլի եւ Ստալինի միջեւ տեղի ունեցած զրոյցի բնագիրը հրապարակուի» վերականգնելու համար փաստերը։

ԱԹԷՆՔԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ ՊԱՏԱՀԱԾ ԴԷՊՔԸ

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԻ

Աթէնքի Առաջնորդարանի մէջ պատահած է հետեւեալ դէպքը։

Հանի Ենովքեան անունով մէկը տարիներ առաջ կ'ամուսնանայ Արմենուհի անունով աղջկան մը հետ։ Առաջին օրէն գժտութիւնը կը սկսի ամուսնացեալ զոյգին մէջ։ Կռիւ, վէճ եւ բաժանում։ Ենովքեան կը դիմէ *Դատաստանական Խորհրդին* ամուսնալուծում պահանջելով։

Կոչնագիրներու առաքումին եւ դատական ծախքերուն համար բստ սովորութեան փոքր գումար մը կը գանձուի իրմէ։ Առժամապէս Դատաստանական խորհուրդը փոքր պատիժ մը կը տնօրինէ։

Հանի Ենովքեան բնաւորութեամբ տաքգլուխ եւ դիւրագրգիռ այդ կարգադրութեան դէմ կը բողոքէ եւ կանխավճարը ետ կը պահանջէ, կ'անարգէ ժողովականները եւ Մագլըմեան Եպիսկոպոսը։

Տ. Պօղոս քհնյ. Համբարձումեան իրեն եղած դիմումին վրայ կը միջնորդէ եւ կ'ուզէ խաղաղ կերպով վերջացնել։ Առժամեայ տրուած վճիռը կը փոխուի ամուսնալուծութեան։ Ի նշան երախտագիտութեան Հանի Ենովքեան, օր մը եկեղեցի երթալով 200 դրախմի կը յանձնէ Տ. Պօղոսին իր եօթ կողմէ իբր ժամուց եւ ստացագիր կ'առնէ։

Պօղոս քհնյ.ի 200 դրախմի ստացած ըլլալը կը տարածուի։ Ռամկավար թղթակից Ցարութիւն Դարբինեան, որ անձնական խնդիր ունեցած է Տ. Պօղոսի հետ, կ'երթայ Ենովքեանը կը գտնէ, ստացագիրի քիչէն կը հանէ եւ անոր կը թելադրէ, որ Վարչութենէն այդ գումարը ետ պահանջէ։

Այս դաւադրութեան կը մասնակցի Գրիգոր Ենովքեան, որ ինքն ալ դատական խնդիր մը ունէր։

Հանի Ենովքեան նամակով մը կը դիմէ Վարչութեան եւ անմիջապէս պատասխան կը պահանջէ։ Դիտել կը տրուի, որ երբ խնդիրը քննուի, ոսկին կը հաղորդուի իրեն։ Ենովքեան կը պնդէ պատասխանի համար։

Վարչութեան անդամ Պ. Շէրպէթճեան ազդուած Ենովքեանի խօսքերէն կ'ելլէ տեղէն եւ թուղթ կը բռնէ դուրս հանելու համար։ Տղան կը դիմադրէ։ Ա. Եազըճեան եւս մտնելով Ենովքեանը դուրս կը հանեն։ Ճիշդ այդ պահուն Ենովքեան գրպանէն դաշոյնը հանելով ձախ թեւէն կը վիրաւորէ Պ. Եազըճեանը, որ վէրքին տաքութենէն չզգար։

Դիւանատուն վերադառնալէ յետոյ Պ. Եազըճեան արիւնը տեսնելով կը նուաղի եւ այդ վիճակին մէջ կը փոխադրուի հիւանդանոց։

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ ԱՆԹԱԼԻԱ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ վարչապետ Ըսմէթ փաշա երկուշաբթի կամ չորեքշաբթի Անթալիա պիտի մեկնի, հաւանական է որ Անթալիոյ երեսփոխանները ընկերանան իրեն։

⁂ Առողջապահական գործավար Տօք. Րէֆիք պէյ այս շաբթու քննական պտոյտի մը պիտի ելլէ արեւմտեան նահանգներու մէջ։ Գործավարը պիտի հանդիպի Մանիսա, Պալըքէսիր եւ Իզմիր։

⁂ Էնկիւրիէն *Ճիւմհուրիյէթ*ի կը հեռագրեն թէ մեծապէս հաւանական է որ նահանգներու նիւդին ընդհ. տնօրէն Սապրի պէյ խորհրդական կարգուի ներքին գործավարութեան։

Ինչպէս յայտնի է, այս պաշտօնին համար իբրեւ հաւանական թեկնածու յիշուեցաւ նաեւ Պոլսոյ նախորդ փոխ կուսակալ Ֆազըլ պէյ։

ԻԶՄԻՐԻ ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Իզմիրի Հրեաներուն մէջ կը շարունակուի թուրքերէն խօսելու հոսանքը։ Սինակօկներու մէջ քարոզ տրուեցաւ թէ Հրեաները պէտք է թուրքերէն խօսին։

Հրեայ վաճառատուններէն ոմանք իրենց ծառայողներուն արգիլեցին ըսպաներէն խօսիլ։

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆ

(ՄԵՀԵԿԱՆ)

«Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ը վերջերս լոյս ընծայեցին իրենց այնքան գնահատելի մատենաշարին 7րդ հատորը՝ որ կը բովանդակէ երկտասարդ արձակագրի մը, տարաբախտ Տիգրան Չէօկիւրեանի, երկերէն ամէնէն կարեւորները՝ «Վանքը» եւ «Հերոսը»:

Հատորին սկիզբը դրուած է շատ հակիրճ կերպով, երիտասարդ հեղինակին կենսագրականն ու անոր ամէնէն յաջող եւ հազուագիւտ մէկ լուսանկարը:

Տիգրան Չէօկիւրեան վերջնականապէս կազմուած գրագէտ մը չէր ու ինչ որ կը մնայ իրմէ քննադատական խիստ ակնոցի մը ենթարկումին չի դիմանար. այս տեսակէտէն ամէնէն աւելի խոցելի են իր պատմուածքներն ու արձակ բանաստեղծութիւններէն շատերը.

Այս պարագան շատ նկատի առնելով է անշուշտ, որ Չէօկիւրեանի ներկայ հատորը կազմողները անկէ դուրս ձգած են «Հայրենի Ձայներ» պատմուածքներու անդրանիկ գրքոյկը եւ տեղ չեն տուած նաեւ անոր քերթուածներուն, արձակ ըլլան թէ՝ ոտանաւոր:

Չէօկիւրեանի «Հայրենի Ձայներ»ը իր վրայ կը կրէ սկսնակի մը բոլոր թերութիւնները, ըլլայ խորքի մշակման, ըլլայ ոճի յատկութիւններու տեսակէտէն: Այդ պատմուածքները, ինչպէս ուրիշ առեն ալ առիթ եղած է ըսելու, իրենց անունը կ'առնեն Ահարոնեանի ներշնչման ակերէն, ու կը հրամցուին ընթերցողին առանց նորզօր արուեստի մը օծութեան շնորհը տալու, այդ պատճառով ալ պատմուածքը կը մնայ իբրեւ հում նիւթ եւ կամ՝ ազգասիրական քարոզ....:

Տ. Չէօկիւրեան այն գրողներէն է որ ատոխճանաբար կատարելագործուելու ճամբով կը հասնին ապահով հանգրուանի մը:

Այս երեւոյթը շատ ակնբախ է Չէօկիւրեանի մօտ. արձակ երգերով, ու «Հայրենի Ձայներ»ու պատմուածքներովը գրականութեան մէջ իր մուտքն ըրած Չէօկիւրեանը, մինչ քանի մը քայլ ետ կը մնայ «Հերոսը» վիպակին հեղինակ Չէօկիւրեանէն, իսկ անջրպետը շատ աւելի կը լայննայ երբ ինքզինքնիս կը գտնենք «Վանքի» հեղինակին առջեւ.

Բանաստեղծի, պատմողի, վիպողի գծէն զատ, Տ. Չէօկիւրեան ունէր նաեւ քննողի ու վերլուծողի, ուրիշ խօսքով արուեստի քննադատի առողջ եռանդ մ'ալ, որ ժամանակի ընթացքին կրնար աւելի խորանալ ու արժէքաւորիլ.

Ըսինք թէ Չէօկիւրեանի այս հատորին մէջ ամփոփուած են հեղինակին երկու գործերը միայն, «Վանքը» եւ «Հերոսը»:

«Հերոսը», նախապէս հրատարակուած է «Ազատամարտ» եռամսեայ մեծ պարբերաթերթին մէջ որ կը խմբագրուէր Մ. Շամտանճեանի եւ Տ. Չէօկիւրեանի կողմէ:

«Հերոս»ին գրական արժանիքները, հեռու են անվիճելի ըլլալէ, բայց անիկա «Հայրենի Ձայներ»էն յետոյ դէպ ի յառաջ նետուած քայլ մըն է, ըլլայ նիւթի մշակման, ըլլայ հոգեբանական վերլուծումներու, յաճախ ապերախտ, ճիգի մը, ըլլայ լեզուի ու ոճի յատկութիւններու տեսակէտէն:

Այս վիպակին նիւթը առնուած է, Մարտ 31ի Համիտեան պետական հարուածի փորձի օրերէն եւ միջավայրը ուր դէպքերը կը զարգանան կը հանուր դէպքերը կը զարգանան, կը հան-

Չէօկիւրեանի նկարագրած դէպքերն ու դէմքերը, իրենց ներքին հոգեբանութեամբ ճիշդ են, գոյութիւն ունեցած են անոնք: Եթէ կասկածի տակ առնենք «Հերոս»ին սիրային խնդիրը գոյ կամ անգոյ Ասոյիկի մը հետ, այսուհանդերձ կան ու կը մնան, իբրեւ իրական տիպարներ Կայտիկեաններն ու Տիկին Նեմզուրները, կայ ինքը «Հերոս»ը, կայ ու կ'ապրի այսօր ալ այն հոգեբանութիւնը որով ինքզինք օր մը մարդոց աչքին հերոս կը դառնայ, երբ վտանգ կայ, երբ անհրաժեշտ է չահագործել զայն, վտանգը անցնելէն յետոյ ալ նոյնն իբրեւ «խմպլ» իբրեւ «խորող» ծաղրի եւ հեգնութեան առարկայ դառնալու համար:

Իր այս վիպակին մէջ, Չէօկիւրեան երբեք անթերի չէ, մանաւանդ իբրեւ հոգեբանութիւններ վերլուծող, բայց ճիշդ է նաեւ այն որ երիտասարդ հեղինակը կրցած է ճիշդ կերպով նշմարել հայ կեանքի, հայ հոգեբանութեան շատ մը խոցելի կողմերը:

Անոնք որ ապրած են Մարտ 31ի օրերու մղձաւանջը, անոնք որ Չէօկիւրեանի նկարագրած դէպքերուն եւ իրադարձութիւններուն տեղեակ են, չեն կրնար «Հերոս»ին մէջ չտեսնել տխո՛ւր իրականութեան մը մեծ չափով հարազատ բայց գունէ տժգոյն պատկերը:

Ինչպէս յայտնի է Տիգրան Չէօկիւրեանի յաւագոյն գործը կը հանդիսանայ «Վանքը», առանց որուն դժուար պիտի ըլլար նահատակ գրագէտներու շարքին տեսնել նաեւ իր անունը: Այս վէպով է որ Չէօկիւրեան ոտք դրաւ հայ գրագէտներու կաճառներին մէջ ու հոն տեղաւորուեցաւ:

«Վանքը» վէպ մըն է որ ամէն հայ ընթերցող մասնաւոր հաճոյքով պիտի կրնայ կարդալ զայն. հոն ազգայինն ու մարդկայինը, հաւաքականն ու անհատականը համադրուած են ու կազմած զօրաւոր ամբողջութիւն մը:

Հոն է հայրենի անցեալը, ծածկուած փոշիներու մէջ, հոն են Եղիազարները, որոնք յուղիչ նուիրումով մը դարերու ժանգը մաքրելու յամառ ճիգով կ'ուզեն հայ անցեալ կեանքի ոսկին լոյս արեւի կանչել:

Հոն է հայ կեանքի ներկան. հայ վանքը՝ այսօր, իր հին ու նոր տիպարի դնկավորներով, հո՛ն է հայ որբութիւնը, բնաանեղութիւնը ու լքուած, յանձնուած վանահօր մը խնամքին որուն համար աղանիքի մը, տասրակի մը կեանքը աւելի արժէք ունի քան ցեղին այն միւս խլեակներուն որոնք որբ կոչուեցան:

«Վանքը»ին մէջ, Չէօկիւրեան նկատելի յաջողութեամբ կրցած է հակադրել ու ցուցադրել հայ կեանքի երէկն ու այսօրը, հինն ու նորը, այդ պատճառով ալ հոն են՝ պատասարին վրայ, նիւթապաշտ ու անձնասէր վանահայրն ու նոր խոէալներով օրօրուող, դեռ ապահով նուաւանդիտ մը խառնուիլ չգիտցող երիտասարդ վարդապետը: Հոն է հայ կրօնականութեան ճարպիկ խանութպանն ու արհեստաւորը, ոտքը հողէն չկտրած իրապաշտը՝ յանձին Օրումեանի. իսկ անոր քով՝ փիլիսոփայող ու տարակուսող Տուրինեանը, երազի ու մշուշի մարդ:

Այս բոլոր տիպարները, ժուժկալութեամբ եւ հիմնական գծերու մէջ յաջողութեամբ դրուած են Չէօկիւրեանի «Վանքը»ին մէջ:

Հանրային գործիչներու կողքին, վարդապետ, ուսուցիչ, գրախօս եւայլն, «Վանքը»ին մէջ մեզի կը տրուին նաեւ հայ կինն ու աղջիկը, իրենց պարզ կենցաղին, իրենց նախնական հոգեբանութեան, իրենց միամտութեան եւ բնական շնորհին լոյսին տակ:

Հոն է նաեւ հայրենի աշխարհը, հայ գիւղը, հայ բնաշխարհին կարօտը, քաղցրացած խարի պլլիչ բոյրովը, հոն են մեր ձիւնապատ լեռները, հոն՝ քաղցր եւ տրտում արշալոյսներն ու վերջալոյսները, աղօթքի, խունկի եւ աղաւնիներու չունչով քաղցրացած:

«Վանքը»ին մէջ, Չէօկիւրեանի իրապաշտ վրձինը գիտցած է պահել իր հարուածներուն ճշդութիւնը եւ գոյներուն հարազատութիւնն ու ներդաշնակութիւնը

Այստեղ, ամէն առենէ աւելի հեղինակը կրցած է ըլլալ ժուժկալ եւ յստակ. գոյներուն ամէնէն վառը չէ ընտրած, բայց ընտրած է ամէնէն խաղաղը, որ տեսողութիւնը չի՛ շլացներ, բայց կը փայփայէ զայն:

«Վանքը», Չէօկիւրեան գրագէտին համար, խոստումէն շատ աւելի բան մը եղաւ. իր առենին, գրական ամէնէն դժուարահաճ շրջանակներն իսկ հաստատեցին այդ պարագան եւ համակրանքով ընդունեցին զայն:

Այս վէպով, անոր հեղինակը կը թեւակոխէր հասուն երիտասարդութեան շրջանը. ան գրական ուրիշ ծրագիրներ ունէր որոնցմով խանդավառուած էր. կը պատրաստէր նոր վէպ մը՝ «Վարժուհին» զոր չկրցաւ աւարտել. գուցէ չկրցաւ սկսիլ

Որբ մըն էր Չէօկիւրեան, որբութեան բաժակը ցմրուր քամած:

Աղքատութեան մէջ հասակ նետեց ու իր հոգին հարստացաւ զրկանքներու դանձարանին առջեւ:

Ծնած Կիւմիւշխանէ, 1884ին, իր կեանքը անվերջ թափառում մը եղաւ, որբանոցէ որբանոց, Գաղըր Չէշմէէն՝ Էնկիւրիի Կարմիր Վանքը, անկէ՝ մինչեւ Սկիւտար՝ ուր ապաստան գտաւ Պէրպէրեանի յարկին տակ եւ ուրկէ շրջանաւարտ ելաւ զինուած կեանքի պայքարին համար:

Միշտ խանդավառ, ան յոյսով կը նայէր ապագային. սկսած էր արդէն իր վերելքը կատարել կեանքի սանդուղին, շրջապատուած խրախուսանքով ու համակրութեամբ, երբ իր կեանքին ծաղիկը դեռ հազիւ բացուած, դաւաճան ձեռքերէ ճմռուեցաւ սարսափի ու արիւնի օր մը, Այաշի ոճրապարտ երկինքին տակ:

Ու այսօր, երբ իր հատորին առթիւ այս քանի մը տողերը գրի կ'առնեմ, ինքը աչքիս առջեւն է ահա, սեւ-պտիկ ժպիտը դէմքին, ու իր ձայնն է որ դեռ կը հնչէ ականջիս.

— Մեզի ինչո՞ւ չես գար. մեր տունը գրական ակումբ է, մեծ ու պզտիկ բոլորը հոն են...:

Եւ ճիշդ էր. Բերա, Թիւնէլին առարտած տեղը, ուր՝ Տիգրան յարկաբաժին մը վարձած էր իր եղբօրը՝ Յովհ. Չէօկիւրեանի հետ, դարձած էր օջախ մը գրագէտ ու գրասէր բարեկամներու ուր կրնայիր հանդիպիլ Դ. Վարուժանէն, Սիամանթոյէն, Սրմաքէշխանլըեանէն սկսած մինչեւ նորափետուր երգիչները:

Եւ Չէօկիւրեան գոհ էր, առոր համար, չըսելու համար՝ հպարտ....:

ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ

ԻՐԻԿՆԱՑԻՆ

Կը փաթթուի լուրթ ու ծըփուն շղարշ մ'ահա ձի՛գ լեռներուն,
Մինչ ձորերուն ստուերամած մեռութիւնն է այցի եկած,
Կիրճին ճամբէն ձի մը յորձնոտ, քրտնաթաթախ, խոնջա՛ծ, խոնջա՛ծ,
Իսկ կռնակին՝ զո՛հ ու ծըլխուն՝ տէրն իր ծերուկ, լուռ, օրօրուն.

Մարմանդն ի վար հովիւն իջեր, կը մտածի հօտն իր արդէն
Կը բոլորուի ծմակին մօտ ու կը հակի զլուխ գլխի՝
Որպէս փրթած ու կէսած ա՛մպ մ'սպիտակ որ լուռ կը յածի:
Հողն աղօթուն՝ բազկատարա՛ծ՝ դեռ ծծէ լոյսը արփէն:

Առու մը հեզ,— պատա՛ռ մ'երկինք— ուր կը լուան ձիւն բուրքերին,
Արտէն դարձին, յոգնած մարմնով ու քրտնաթո՛յր լի աղջիկներ՝
Հակած ջուրին՝ կարմրըրաղէ՛մ,— հոսուն երկնին ծըփուն արփեր,—
Մինչ բառաչող կով մը հեռուն կը ճայի պի՛շ քոցէ զուլիկին:

Խրճիթին մօտ, օձի հանգոյն, ծուէն ծուէն ծուխ մ'ոլորուած:
Ճամբէն փոշոտ ճռի՛նչ սայլի հասկեր բարձած: Ու կալագուն
Շան կաղկանձին՝ կայլի եղբին ղլգակարկառ ու վէտվէտուն:
Արահետին՝ աղջամուղջին բսպասուն զոյգ մը մոլորած...

Ու մարամուտ,— կո՛յտ հրաշէկ,— որ բոնկի մերձ շիջումի.
Պղինձէ լեռ՝ լերանց վերեւ. երկնամատո՛յց յորդ վայրդատան.
Ցոլքեր տմոյն՝ եկեղեցւոյ գմբէթին վրայ —պսա՛կ արփեան:
Տի՛նկ-տա՛նկ, տի՛նկ-տա՛նկ,— գիւղը բարի պիտ՝ ծնրադրէ ալ խակառ...

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԵՐԲ ՊՈՌ ԿԸ ԿԱՊԵՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՒՌԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

— . —

Առաջները, երբ Ուիլսընը իր ճառերուն մէջ կը յիշէր պատմական Հայաստանը, ես միշտ թերահաւատօրէն կը խորհէի. — «Ծօ՛, ճանըմ, ի՞նչ հայ է Ուիլսըն, որ լեցնէ այդ անհագին երկիրը, ինչո՞ւ մեզ կը խաբենք...»:

Բայց այն օրը, երբ տեսայ Երեւանի փուռերուն առջեւ թափած բազմութիւնը, զղջացի ուրախացած.

— Ծօ՛, տուէք մեզի սա վեց վիլայէթները: Եթէ մեր քաղաքները երկյարկ ալ շինելու ըլլանք, նորէն չեն բաւեր մեզի: Թող տո՛ւր, պէ՛, թող տուր, որ աշխարհը տեսնէ մեր թիւը:

Իմ կարծիքովս Կիլիկիան ալ պէտք է կցել Հայաստանին, վասն զի մենք հոն՝ երկրին մէջ ունինք ընդամէնը վեց վիլայէթ, մինչդեռ հոս. Երեւանի մէջ կայ եօթը փուռ, ո՞ւր պիտի տեղաւորենք սա մէկ փուռի ժողովուրդը, կը հարցնեմ ես:

Սա ուրախութեանս հետ մէկտեղ, չեմ կրնար չցաւիլ սակայն քաղաքիս պարենաւորման կոմիտէին այն դաւաճան արարքին համար, որ կ'աշխատի նորանոր փուռեր բանալով, բնակչութեան թիւը նուազ ցոյց տալ:

Ես հաշուած եմ, եթէ յիշեալ կոմիտէն այս արագութեամբ շարունակէ փուռեր բանալ, տասներկու տարիէն այլ եւս մենք ոչ մէկ ժողովուրդ կ'ունենանք փուռերու առջեւ կեցած:

Ի՜նչ կ'ըսէք, հայեր:

Ես հոս թրքական մասը կը տեսնեմ....

×

Առջի օր մայթն ի վեր բարձրացած առենս, երկու մարդ տաք տաք կը վիճէին իրարու հետ: Ձեմ գիտեր ինչի՞ մասին էր, միայն վիճաբանութեան աւարտին՝ մէկը դառնացած դարձաւ ընկերոջն այսպէս.

— Ղազա՛ր, քեզի բան մը ըսե՛մ, վերջերս շատ տափակ մարդ ես դարձեր...

— Մի՛ սեղադրեր. պատասխանեց ընկերը, ի՞նչ ընեմ, աղբա՛ր, դեռ տափակ չըլլա՞մ, ամիս մըն է օրական տասներկու ժամ փուռերուն առջեւ կը սեղմեն զիս...:

Բայց հոգ չէ, առոր ալ դարմանը կայ. զալ ամառ ալ քոխտի կը կայնիմ, քիչ մըն ալ կողերէս սեղմենէ, կը կլորնամ կ'երթայ...:

×

Սողոման աղա ընթրիքի առեն նշմարելով անծանօթ աղջիկ մը, որ սեղան էր նստած իրենց կողքին, նշանացի դարձաւ կնկան թէ ո՛վ է:

— Թա մարդ, ինչո՞ւ բարձր չես հարցներ, կ'ամչնա՞ս, մեր սպասուհին է...

— Ինչպէ՞ս... իսկ ո՞ւրէ՛ր այսքան առեն, որ չէր երեւնար...

— Փուռին առջեւ պոչ կայնելու գացած էր:

— Ի՞նչպէս... հինգ ամիս շարունակ.

— Ձէ՛ քա, կէսօրները երբ դուն խանութն ես, կուգայ հաց կ'ուտէ կ'երթայ:

— Տէր Աստուած, բարկացաւ Սողոման համբերութիւնը կորսնցուցած, ալ ինչո՞ւ տուն կուգայ, բերածն արդէն երեք քառորդ ֆունտ հաց է, թող ուտէ ու միշտ հոն կենայ...

Ծանօթութիւն.— Արեւն ու լուսինը 14 տարին մէկ անգամ կը հանդիպին իրարու, իսկ Սողոման ու իր աղախինը 5 ամիսը մէկ անգամ:

×

Երեւանցի Խաչատուրը Ռոստով գտնուող իր մէկ բարեկամին կ'ուզէր դրկել իր Ռուսական հացէն, բայց չէր գիտեր ի՞նչպէս ընէր: Ինքը տուներ ըլլալով երկու տարին մէկ անգամ բնակարան կը փոխէր: Սեփական տուն ունեցող հօրեղբայր մը ունէր, սակայն բժիշկը զայն թոքախտաւոր էր յայտարարած, ան ալ Ռուսական հացէ չէր կրնար ըլլալ, վասնզի օր մը հարկաւ պիտի մեռնէր: Հօրեղբօր միակ աղջիկը տասնումէկ տարեկան էր, ինչպէս վստահէր, մեր երկրին ջիլները տասնուչորս տարիէն բուն ք կը հասնին եւ ամուսնալու կ'երթան: Բարեկամ սպիտակ մը ունէր, որ ո՛վ գիտէ, թէ նման ժանիք չունէր, բայց կարելի մը վարդապետ, ապա եպիս դառնար, ի՞նչպէս պիտի գրէ տովի բարեկամը,— «Հնորհակալ բարձրապատի՛ւ» թէ «Հրապետ»: Ասոնք մտածելէ կ'ետև հարկաւ:

— Վա՛հ, զարեց յանկարծ՝ հացով իր փնտռածը, ինչո՞ւ հոտ կ'երթամ. քաղաքային փուռը եւ կէ աւելի Ռուսական հացէ՞ն այս՛ Այսպէս ուրեմն,— քայլամերկիր, Երեւան քաղաք, պարենաւորման կոմիտէին եօթը փուռ մէկը, ի ձեռն Խաչատուր Ջան լաղեանցի:

Ո՞ր օրը, ո՞ր ժամուն պիտի նամակը, որ հոն չըլլամ, անիբ ինքնաղօր:

×

Մահտեսի Մամբրէին երեք տարի է ի վեր հիւանդ էր: Դիտէր կայն, որ եթէ աղէկ մը քուն ընողջանայ: Բայց երեք տարի բուն կ ինչ քաշեց վրան՝ գաւ:

Առոր համար օր մը իր զաղթականներէն մէկը իր Մամբրէին վրայ, առաջարկեց իբրեւ քունելու ապահով մէկ ունեցած ալիքը. ծախէ եւ իր երթայ փուռին առջեւր պոչ

— Մէկէց մէկ է, ըսաւ, առջին պոչ բանալուդ չքրտնի բողդին պիտի խեղդուիս մէջ:

Հիւանդը թէեւ շատ չէր տար, բայց լսեց անոր խորհուր

ՃԱԾԸ ՈՒԾԱՑԱՒ

(ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒ ՏՐԱՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ)

Դերասաններն են՝

ՔԻՖԻ – ՓԻՍԻԿԸ
ԹՈՊԻ – ՇՆԻԿԸ
եւ
ՊԱՐՈՆԸ
ՏԻԿԻՆԸ

Գիւղի մը մէջ ճաշասրահ մը: Ամառնային օր մը, որ կը տարածամի արդէն: Քիֆի – փիսիկն ու Թոպի – շնիկը աւտ ֆան ըրեր են, բայց ականջ կը շարժեն շարունակ, իրենց թարթիչները պինդ սեղմած: Քիֆի – փիսիկը. գրեթէ հորիզոնական ձեւով, կը բանայ աչքերը, որոնք խաղողի գոյն ունին, յետոյ բերան կը չափէ փոքրիկ վիշապի վայրագ երախին նման բացած:

ՔԻՖԻ – ՓԻՍԻԿԸ (ամբարտաւան). — Կը խորդաս դուն:

ԹՈՊԻ – ՇՆԻԿԸ (որ իրաւ չէր քնացած). — Ո՛չ, դո՛ւն կը խորդաս:

ՔԻՖԻ – ՓԻՍԻԿԸ — Երբե՛ք: Ես որ – խոր կ'ընեմ ես:

ԹՈՊԻ — Միեւնոյն բանն է:

ՔԻՖԻ (վիճիլ չուզելով). — Հաւատա՛ որ միեւնոյն բանը չէ: (Լռութիւն): Անօթի եմ: Խոհանոցին կողմէն պնակի ձայն չի՞ գար տակաւին: Ճաշի ժամանակ չէ՞:

ԹՈՊԻ (ոտքի կ'ելլէ եւ առջեւի թաթերը իրենց երկարութեամբը կը տարածէ, արմուկները դուրս, յետոյ կը յօրանջէ եւ դուրս կը հանէ իր տէգլեզուն, ծայրը գոգած) — Ձեմ գիտեր: Ես անօթի եմ:

ՔԻՖԻ. — Տիրուհին ո՞ւր է: Ի՞նչպէս եղեր է, որ տիրուհին քղանցքին տակ չես հիմա:

ԹՈՊԻ (շփոթած, եղունգները խածխծելով). — Կարծեմ պարտէզ իջաւ ծաղիկ ժողվելու:

ՔԻՖԻ. — Դեղին գնդիկներ, չէ՞, որ կը տեղան ականջներու վրայ: Գիտեմ: Ուրեմն դուն տեսար զինք: Գրաւ կը դնեմ, որ յանդիմանած է քեզ: Ի՞նչ ըրիր, ըսէ տեսնեմ

ԹՈՊԻ (նեղուած եւ համակրելի դօդօշի մը իր խորշոմած դէմքը անդին դարձնելով). — Անիկա ինծի ըսաւ, որ տուն վերադառնամ, որովհետեւ ... որովհետեւ ես ալ ռայար կ'ուտէի:

ՔԻՖԻ. — Աղէ՛կ է ըրեր: Դուն կորսնցուցած ես առհմական ճաշակներդ, ա՛լ մարդու ճաշակ ունիս դուն:

ԹՈՊԻ. — Ինծի նայէ, դոնէ ես հոտած ձուկ չեմ ուտեր:

ՔԻՖԻ. — Դուն կը լզես դեռ աւելի ոժգալի բաներ:

ԹՈՊԻ. — Ի՞նչ, օրինակի համար:

ՔԻՖԻ. — Բան... բան... ճամբաներուն վրայ... փո՛ւհ...

ԹՈՊԻ. — Հասկցայ: Առոր համաաս կ'ըսեն:

ՔԻՖԻ. — Կը խաբուիս:

ԹՈՊԻ. — Ո՛չ, որովհետեւ երբ կը հոտուըտամ հաց մը, սանկ լաւ պլորուած, հրաշալի տեսակէն գունդ մը, տիրուհին վրաս կը վազէ՝ հովանոցը օդը բարձրացուցած ու կը պոռայ. «Աղտո՛տ»:

ՔԻՖԻ. — Ձե՞ս ամչնար.

ԹՈՊԻ — Ինչո՞ւ համար: Ճամբու այդ ծաղիկները աւարժ կը պատճառեն իմ նրբակազմ քթիս ու չատակեր լեզուիս. Ինչ որ երբեք չպիտի հասկնամ, սա քու երջանիկ լաւնոտութիւնդ է ի տես մեռած զարտերու կամ խոտի մը... անունը գիտես դուն...

ՔԻՖԻ. — Կատուախոտ կ'ըսեն:

ԹՈՊԻ. — Թերեւս այդպէս կը կոչուի: Սաս մը վերջապէս, որ փորհարութիւն կը պատճառէ:

ՔԻՖԻ. — Ես, քեզի պէս, կզկզուքի վրայ չեմ մտածեր: Կատուախո՞տ... , դուն ի՞նչ կը հասկնաս անկէ: Տիրուհին ալ, տեսայ օր, երբ կը պարտէզ գարշահոտ գինիի փող մը, որ վըտանգաւոր ցատկռտուքներ կը պատճառէ, կը խնդայ ու կը խենդենայ, ինչպէս կ'ըլլամ ես՝ քիթս տալով կատուախոտին: Մեռած գորտ բաժդ ալ, որ գորտի ձեւ չոր քիմուխոտ կը նմանի, քսակ մըն է թաթաւուած հազուագիւտ մուշկով, որով պիտի ուզէի բուրումնաւէտել մուշտակս...

ԹՈՊԻ. — Ի՞նչ ճարտասան ես դուն: Սակայն չէ՞ որ տիրուհին կը նեղանայ քեզի ու կ'ըսէ թէ գէշ կը հոտիս, պարոնն ալ այդպէս կ'ըսէ:

ՔԻՖԻ. — Օ՛, անոնք ալ, անոնք երկու ոտքէն արարածներ են: Դուն անոնց հետեւիլ կ'ուզես, խեղճ անասուն, եւ այդքա՛ն կը հասնիս: Ետեւի ոտքերուդ վրայ կը կենաս, կամ վերարկու մը կը հագնիս՝ երբ անձրեւ գայ, դեռ փո՛ւհ, սալոր ալ կ'ուտես, եւ սա կախանդ գնդիկները, զորս պետին կը թափեն ծառերու չարաբաստիկ ձեռքերը՝ երբ կ'անցնիմ տակէն:

ԹՈՊԻ. — Ինծո՞ր...

ՔԻՖԻ. — Հաւանաբար: Տիրուհին գետնէն կը ժողվէ, քեզի կը նետէ, պոռալով. «Թոպի՛, խնձո՛ր...»: Եւ դուն, խենդերուն լկտի ձեւերովը, լեզուդ եւ աչքերդ դուրս ձգած, գրեթէ շնչահեղձ, կը նետուիս խնձորին ետեւէն...

ԹՈՊԻ (խոժոռադէմ, ցռուկը թաթերուն վրայ դրած). — Ամէն մարդ ազատ է իր հաճոյքը փնտռելու հոն ուր կը գտնէ:

ՔԻՖԻ (յօրանջելով, ցոյց կուտայ իր ակռաները, աղեղի պէս սուր, եւ ճիմճիմ չար ու վարդագոյն քուլիշը). — Անօթի եմ: Շիտակը ուշացաւ ճաշը Մէյմը երթայիր նայէիր.

ԹՈՊԻ. — Ձեմ համարձակիր: Տիրուհին ինծի արգիլեց այն կողմերը երթալ: Անիկա հոն, վարն է, ձեռքը խոշոր դանակ մը: Ցօղը կը թափի եւ կը թրջէ ոտքերը, արեւը կը կորսուի արդէն: Եթէ գիտնաս թէ տիրուհին ի՞նչպէս կը կանգնի թաց տեղը, առջեւը կը նայի, կարծես կը քնանայ, յանկարծ կը պառկի փորի վրայ, կը սուլէ, մրջիւն մը կը հետեւի...

ՔԻՖԻ. — Իսկ դուն ի՞նչ կ'ընես, երբ ան կը զբօսնու:

ԹՈՊԻ. — Ե՞ս, ի՞նչ պիտի ընեմ, կը սպասեմ:

ՔԻՖԻ. — Կը հիանամ վրադ:

ԹՈՊԻ. — Երբեմն ալ կկուղ ըրած՝ խոտ կը քաղէ, մինչ ես շարունակ կը դառնամ չուրջը՝ իրեն օգտակար բան մը ըրած ըլլալու երջանկութեամբ: Ցանկարծ կը փռուի կռնակի վրայ, ձեռքը խուրձ մը խոտ արմատախիլ: Վախէս կը պառկիմ թաց խոտերուն մէջ ու կը դողամ: Կամ հոգին մէջ կը խօթեմ քիթս, — տիրուհին «զաւնչ» կ'ըսէ իմ քթիս, — հողին մէջ որոնելով բարդ հոտեր: Դուն հազիւ երեք հոտ կրնաս որոշել, — խլուրդին հոտը, նապաստակին հոտը, թռչունին հոտը...

ՔԻՖԻ. — Այո՛, կրնամ, քիթիս մէն բան կրնայ որոշել: Իմ քիթս նինիկ է, սիրունիկ է, երկու աչքիս մէջտեղը լայն, ռունգներուս դեղին ծայրն ալ նրբակազմ: Կրնամ խոտ կտրուի մը հետքերէն իսկ գիտնալ երկար վայրկեաններ, այս իմ քթիս վրա, — տիրուհին իմ քթիս հոտ կ'ըսէ. «Ի՞նչ սիրուն քիթ է իմ կատուիս թաւիշի պէս հանելի»: Իմ քիթս անմահ է: Աչքերս բանալով իսկ չկայ օր մը, որ քիթիս մասին գիտական ճշմարիտ խօսքեր լսած չըլլամ քու քիթդ... առնիկ կը նմանի որքա՛ն կը չարժի, ծիծաղելի կերպով: Նոյն իսկ հիմա, երբ կը խօսիմ հետդ...

ԹՈՊԻ. — Անօթի եմ, ամենաչարժող մըն ալ չեղաւ տակաւին:

ՔԻՖԻ. — Սունկէ քիթդ կը պարէ դէմքիդ վրայ եւ խորշոմ մը աւելի չինէ անտաշ գունչիդ վրայ.

ԹՈՊԻ. — Տիրուհին այդպէս ալ՝ «քու քառակուսի գունչիկդ, խորշոմած սունկիկդ», եւ ի՞նչ ուանքով, ի՞նչ գգուանքով:

ՔԻՖԻ. — Իսկ դուն միայն ուտելու մասին կը մտածես:

ԹՈՊԻ. — Հապա դո՞ւն, ապա տամոքսդ է, որ կը տրտմայ եւ տրտնջայ եւ դուն հետը կուլ կը տաս

ՔԻՖԻ. — Իմ ստամոքսս անմնա...

Ալիւրը ծախեց ու գնաց կայնեցաւ փուռի մը առջեւ հերթի։

Շատ էր կայներ թէ քիչ, չեմ գիտեր, մէյ մըն ալ տեսնես քըթինք էր որ փրթաւ... կարծես հաբիւրաւոր գործաւորներ դոյլերը առած նոյնէն քրտինքը կը բերէին, ծակոտիքներէն դուրս շուռ կուտային՝ կ'երթային։ Գլուխէն վար, ինչպէս ծակ տանիքէ մը, սկսեց քրտինքը կաթիլ ու կաթիլ։ Շոգի մը կ'ելլէր անկէ, ինչպէս շոգեկաթսային բերնէն։

Ուրախացաւ մահտեսին եւ սկսաւ ատաւել եւս սեղմուիլ իր ընկերոջ։

— Մի՛ հրեր, ծերո՛ւկ, գոչեց հերթապահ ոստիկանը, ճպոտը օդին մէջ ճօճելով։

Այս մէկը լա՛ւ, մտածեց Մամբրէն, բայց ես շապիկ չըերի հետս փոխուելու համար։ Այսպէս քրտնած տուն որ երթամ, ճամբան կը պաղիմ ու խերս կ'անիծուի կ'երթայ։

Շատ խնդրեց, դրեթէ երեսանկեալ պաղատեցաւ իր ետեւն ու առջեւը կեցող մարդոց, որ այն ձեւով, ինչպէս կեցեր են, զինք տանին տուն ու դառնան։ Չեմ գիտեր, կարծեմ վարձք ալ խոստացաւ, մինչեւ որ համոզեց վերջապէս։

Ու երեք հոգի մէկանց, ձիւնի հիւսի մը նման իրար կպած, իրարու կռնակի վրայ կռթնելով, պալէն դուրս պրծան եւ սկսան քալել փողոցին մէջ։

Այս հնարքով, մահտեսի Մամբրէն հասաւ տուն թէեւ, բայց կռնակէն պաղ առած, վասն զի ետեւի մարդը առջեւի մարդուն հետ բաղդատելով՝ քիչ մը... նօսր էր։

Որմնադիր Մեսրոպ սենեակ մը կը փնտռէր Երեւանի մէջ, պզտիկ սենեակ մը, մէկ հոգինոց։

Գտաւ վերջապէս, այնքան պզտիկ, որ մահճակալ մը պատերը անգին հրելով հազիւ կրցեր էին տեղաւորել։ Զգեստը վրան հանելու աթոռի մը տեղ ալ չկար։ Ու վարձակալը, սեմին վրայ հանուելով, պիտի ինքզինքը ջուր նետող լողւորի նման՝ մահիճին մէջ նետէր։ Բայց այս փոքրիկ սենեակն անգամ վարձելու կարողութիւն չունէր։

— Տիկին, ըսաւ ան տիրուհիին, աղքատ մարդ մըն եմ, յետոյ բուլէ ամսականը շատ սուղ է, մանաւանդ որ ես օրուան մէջ միայն տասներկու ժամ տունը կը մնամ, օրուան միւս կէսը փուռին առջեւը կ'անցընեմ։ Ուստի թոյլ տուր, որ կէսը միայն վճարեմ։

Զրնգունեց տիկինը։ Ուստի Մեսրոպ փնտռեց գտաւ իր նման խեղճ մը ու միասին վարձեցին սենեակը, պայմանով որ տասներկու ժամը անգամ մը, փոխն ի փոխ, փուռէն տուն գան պառկին։

Օրին մէկը, փուռին առջեւ անկարգութիւն մը փրթաւ։ Ծառքը խանգարուեցաւ։ Բազմութիւնը ալեկոծուեցաւ ծովի նման ու Մեսրոպը առնելով նետեց փուռէն ներս։

Այդ օրը չորս ժամէն հաց առաւ։

— Ուշացուցի՞ն, կը մտմտար Մեսրոպ տուն դառնալով, ես հիմա երթամ ո՞ւր պառկիմ։ Ուշ ժամ կայ դեռ։ Երթամ ընկերս հանեմ փուռը ղրկեմ՝ օրացոյցին կը խանգարուի եւ այդ հաշիւով մեր նոր տարին ուշ ժամով առաջ կը սկսի։ Ի՞նչ ընեմ...։

Եւ ընելիք մը չգտնելով, ուշ ժամ ալ գնաց մահիճին առջեւ պոչի։

Այս հերթապահութիւնը սակայն շատ միօրինակ էր ու ձանձրալի։ Այն հաճելի տարբերութիւնները չկային, ինչպէս փուռին առջեւը, եւ միւս կողմէ իր կռնակն ու փորը կը մաշէին մինակ կենալուն համար։

Անիկա այս անկանոնութիւնները նկատի առնելով, գալ տարուան համար ուրիշ, անկէ աւելի պզտիկ սենեակ մը մտածեց վարձել, կամ ամառական ուշ ժամ հաշուելով յաւելեալ տեղ մը պահանջել տիրուհիէն։ Բայց իր աղքատութիւնը միտքն իյնալով, հեղուսեցաւ ոտքերը գետին զարկաւ ու պոռաց.

— Օ՜ֆ, սատանան տանի աս պարենաւորման կոմիտէն, որ չի կրնար մինչներ ձեռք առնել այս անկարգութեանց դէմ. ո՞վ է տեսեր, որ մէկը չորս ժամ միայն պոչ կայնելով, հաց առնէ ու տուն գայ։

Ես շատ իրաւունք կուտամ վարպետ Մեսրոպին, ես ըլլայի նէ, անկէ աւելի բարձր պոռայի պիտի, աւա թէ ին...։ —

Աղբա՛ր, ենթադրենք թէ Մեսրոպը ամուսնացած էր, կնիկն ալ իր երկան տասներկու ժամ բացակայութեանը պատճառով սիրական մըն էր բերեր տուն։ Տասներկու ժամուան մէջ ամենապարկեշտ կինն ալ կրնայ եւ իրաւունք ունի սիրական մը բերելու։ Հա՛, կ'ըսեմ, ենթադրենք վարպետ Մեսրոպին կնիկը սիրական մըն էր բերեր տուն, ու վարպետն ալ չոր ժամանակէն առաջ եւ չկարենալով անպատուութիւնը տանիլ, սպաննէր սիրականը։

Ըսէ՛ք, կ'աղաչեմ, այդ անմեղ մարդուն արիւնին համար ո՞վ պիտի պատասխան տար. կնի՞կը, մա՞րդը, պարենաւորման կոմիտէ՞ն, երբ թոյլ տըւած է, որ վարպետ Մեսրոպ ուշ ժամ առաջ հաց առնէ եւ տուն գայ։

Երբեք չեմ վարաներ, եթէ դատաւորը ինծի վկայ կանչէ։ Զեռքս խըղճիս վրայ դրած՝ կը կոչեմ.

— Տէ՛ր դատաւոր, աս մարդը սպաննողը պարենաւորման կոմիտէն էր։

ԼԵՈ - ԿԱՄՍԱՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Սեռային հարցը

— —

Սեռային հարցը նիւթ մըն է, որ չպիտի սպառի երբեք։ Մարդը սեռային այդ կոխէն իսկ է, կ'ըսեն ոմանք։ Այսուհանդերձ բարոյական կանոնական ըմբռնումներ աշխատած են սանձել այդ կոխը։ Անկից՝ սեռային գգացման խախտումը։ Սեռային ախտաւոր կամ անբնական զգացումը ոմանք կը կապեն աշխարհագրութեան եւ զայն կը սահմանափակեն կարգ մը երկիրներու մէջ։ Իրականին մէջ ոչ մէկ կապ ունի այդ երեւոյթը աշխարհագրութեան հետ. Մեր պատմիչներն իսկ կը վկայեն թէ Հայաստանի մէջ եւս տարածուած էին սեռային ախտաւորութեան երեւոյթները։ Սամփանոս Սիւնեցի կը պատմէ (ԳԸ. ԻԸ) թէ ինչպէս Հերակլէս թագաւորը կը կշտամբէր Հայերը — «Հայքդ ունիք պանրնական պղծութիւնս ընդ արուս եւ ընդ անասունս եւ այլս յոլովս...»։ Ուրիշ վկայութիւն մը կը բերէ Թովմա Արծրունի (տպ. Պոլիս, 1852, էջ 243 — Այլ եւ ամենայն իչխանքն Հայոց որք գերագործքն եղեն զուրացութեանն ի բաց դնելով զվատթարութիւն, սակայն կանոնական սահմանադրութեանն արտաքոյ մնացեալ, գայթ ի գայթս գլխտոնէութեանն վարս բերելով անառակութեամբք եւ արբեցութեամբ, խառն անկողնօք եւ պղծութեամբք, աղտապիղծ սարսափելի եւ զարշելի խառնակութեամբ արուապղծութեամբք, որ անցուցանէ զանցանէ զախտանական խառնակութեամբքըն երիջովեան, եւ սոդոմական լրբութեամբ, անամօթաբար այր զարամբք բորբոքեալ...»։ Թովմա Արծրունի նկատել կուտայ, որ օտար երկիրներու ազդեցութիւններ են այդ երեւոյթները։ Բայց դժուար է կարծել թէ Հայերը շատ սորակեաց էին, երբ Սոֆարոն, իր կարգին, մեր գիտցածէն շատ ու շատ տարբեր բաներ կ'ըսէ հայ կնոջ բարոյական չափիկին մասին։ Ոմանք գիտեր են, որ սեռային ախտաւորութիւնը յարաբերութիւն ունի զարաւշրջաններու կոգեկան տագնապին հետ։ Մասամբ այդպէս կը բացատրուի Թովմաս Արծրունիի պատմած երեւոյթը։

Միւս կողմէ պէտք է նկատի ունենալ գիտարանութեան ազդեցութիւնը։ Արդարեւ տաճարներու ընտանիքին մէջ սովորական երեւոյթներ էին ատոնք։ Զմռոխալ նոյնպէս որ Հռովմ յանուն առողջապահութեան ազնուականներու արքունիքի հասնող տղոց համար թոյլ կուտար տան մէջ պահել գեղեցիկ գերիներ, որոնց սովորութիւն էր մեծցնել մազերը, հագցնել կանանց զգեստներ։

Եւ հռովմայեցի մայրերն էին, որ կ'ընտրէին այդ գերիները, որոնք կը պահուէին մինչեւ ամուսնութիւնը իրենց ազնուական տղոց։

Գրականութեան եւ արուեստի մէջ լեցուն են, սակայն, նման պատմութիւններ։ Երեւոյթին գրական ձեւով մօտեցումը շատ կը հետաքրքրէ մասնաւորապէս Լընորմանը, Ժիտը, Միւսէն, եւ ուրիշներ։ Մեր մէջ՝ ախտաբանական սեռային կեանքով կը գրագի Դ. Մելոյեան, իսկ բնական սեռային կեանքով՝ Ց. Օշական։

Ըսինք նաեւ այն կարծիքը թէ սեռային ախորժակին այս ախտային փոխութիւնը յատուկ է արուեստագէտներուն։ Զարմանալի է, արդարեւ, որ մեծ արուեստագէտները, հանճարեղ մարդիկ, սեռային մոլութիւններ կը մատնեն։ Եւ այն թէ, սեռային պայքարն է որ կը բարձրացնէ երեւակայութը։

Արդի հոգեբանները ինչ ինչպէս ախտաբանութեան կը տանին այս երեւոյթներուն ուսումնասիրութիւնը (Քրաֆթ – Էպինկ, Ֆորէլ, Մագնոս Օոման)։

Տարիի հարցը

— —

Վերջերս, Փարիզի Հայ Ժողովրդական Թատրոնը ներկայացուց Զուտերմանի մէկ գործը, — Հայրենական Տունը։ Շատ հետաքրքրական է այս գործին նիւթը։ Տարիքի հարցն է, որ կը յօշոտէ ան։

Արդարեւ, Զուտերման որ հեղինակն է, շատ է մտածեր տարիքի մասին։ Իր մէկ վէպը կը վերջանայ տրխուր հաստատումով մը թէ երիտասարդութիւնը հիւանդութիւն մըն է։ Ճիշդ է այս բացատրութիւնը, եթէ նկատի ունենանք որ, համաձայն արդի բժշկական փիլիսոփայութեան, հիւանդութիւնը վիճակ (état) մըն է եւ ոչ թէ պակասութիւն (tare)։ Հայրենական տունը թատերախաղին մէջ եօ, երբ մարդկային բնախօսութիւնը կ'ըմբռնուի ընտանիքի կազմախօսութեան դէմ, դուք կը տեսնէք, միշտ Զուտերմանի ակնոցով, որ երիտասարդը հիւանդ մըն է, — «Կը կոտրէ կը թափէ», ջղագրգիռ նկարագիր մը ցոյց կուտայ, կ'ուզէ ապրիլ այնպէս ինչպէս կը թելադրեն իր զգայարանքները, չի ճանչնար «տունի օրէնքները»։ Ի՞նչ է տունը արդէն, — շրջափակ մը, ուր մտեր են մարդիկ, որոնց բնախօսութիւնը չէ կրցեր ժայթքել մարդկային բոլոր թափովն ուժերը։ Տունը հանդարտութեան հրաւէրն է, խաղաղութիւնը, զոր բերաւ, վաչկատուն կեանքին դէմ իր տարած յաղթութենէն յետոյ, քաղաքներու (cités) քաղաքակրթութիւնը՝ արդէն հմայաթափ։ Պատմութեան այդ հանգրուանները կը կրկնուին ամէն մարդու մէջ, — երիտասարդութիւնը հին վաչկատուն կեանքն է (nomadisme), իսկ ծերութիւնը նստակեաց կեանքը։ Զգայարանական փիլիսոփայութեամբ մօտենալով, իրական կեանքը այն շրջանն է, որ կ'երկարի արբունքէն մինչեւ դաշտան, երբ կը ծաղկին բոլոր թափուն ու թանկագին կարողութիւնները. Այնուհետեւ կը սկսի ծերութիւնը, որ նախամահ շրջանն է։

Հակաճառութեան ախտը

— · —

Թանկագին գիրք մըն է, որ կրբերէ Տօքթ. Փօլ Շավինեի, — Հակաճառութեան ոգին, (իր արտայայտութիւնները անհատական եւ հաւաքական կեանքի մէջ)։

Եւ արդարեւ շատ է տարածուած այս ախտը մեր մէջ, մասնաւորաբար կուսակցական շրջանակներէ ներս, կ'արժէ կանգ առնել անգամ մը այս գրքին վրայ

Ըստ յունական դիցաբանութեան, Մոմոս, զոր ծնաւ Գիշերը, կ'անձնաւորէր ծաղրն ու քննադատութիւնը։ Ոչ մէկ գործ ունէր, իր ժամանակը կ'անցընէր քննադատելով ուրիշին աշխատանքը։ Եւ ոչ մէկուն աշխատանքին կը հաճէր Օրինակի համար, քննադատելու առեն ցուլը, կ'ըսէր թէ լաւ կ'ըլլար եղջիւրները աւելի մօտեցնել աչքերուն։ Կամ խօսելով մարդուն մասին, կ'ըսէր թէ լաւ կ'ըլլար փոքրիկ պատուհան մը զնել սիրտին վրայ, տեսնելու համար մտածումները։ Օր մը իրեն ներկայացուցեցաւ աստուածուհին Աստղիկ՝ իր անքննադատելի գեղեցկութեամբ մէջ։ Ալ ըսելիք չգտաւ, մուճակներուն չհաճեցաւ։ Ի վերջոյ մեռաւ իր նախանձին ու սրտմտութեան պատճառով։

Որքա՜ն նման հակաճառողներ նաեւ մեր մէջ։ Թամկավար մը գրէք Դաշնակցականի մը կողքին, ձգեցէք որ խօսին, — եւ ահա մածունն ալ սեւ կ'ըլլայ, արեւն ալ հիւսիսէն կը ծագի։

Տօքթ. Շավինեի մանրազնին կ'ուսումնասիրէ հակաճառութեան ոգիին առաւելութիւններն ու անպատեհութիւնները, անոր արտայայտութիւնները արուեստներու, գրականութեան, վաճառականութեան, քաղաքականութեան, դպրոցներու, դատաւարութեանց մէջ։ Կ'ուսումնասիրէ զայն՝ համաձայն բնախօսական պատճառներու, — այսպէս ընդունուած է. հակաճառութեան կը մղէ ենթակաները, ահա թէ ինչու կօշկակարներուն մեծամասնութիւնը կը սիրեն հակաճառել, կամ հոգեւորն կը նուիրուին յեղափոխական եւ անիշխանական շարժումներու, (բազմաթիւ յեղափոխականներ արհեստով կօշկակար են)։ Դպրոցի դաղարման շրջանն ալ հակաճառութեան կը մղէ կիները, ինչպէս արբունքի շրջանը՝ մանչ կամ աղջիկ Սոսմաղքի, լեարդի հիւանդութիւնները, վեներական ախտերը, ծերութիւնը հակաճառութեան մղիչ ազդակներ են։ Կնոջ արգանդը հակաճառութեան օջախն է միշտ։ Վերջապէս հակաճառութեան ենթականեր են «չհասկցուածները», «վրիպածները», քաղաքական հակառակորդները, եւ անոնք որ քանի մը անգամ տապալած են նախարարական աթոռի մը վրայէն

Ի՞նչպէս զարմանել այս ախտը։ Անիկա պէտք է սկսիլ դպրոցէն, նկարագրի կազմութեան առաջին շրջանէն։ Բայց ըսենք միայն սա թէ, հակաճառութեան ախտով վարակուած երիտասարդի մը հետ խօսած առեն, աշխատեցէք գուշակել թէ ինչ «քարբ» պիտի հանէ եւ նախապէս ձեր վրայ առէք այդ «քարը»։ Հակաճառողը կը յուսահատի եւ զինաթափ կ'ըլլայ.

Այսպէս, երբ հակաճառողը կը յարձակի ձեր վրայ եւ գիտէք թէ «ստախօս» պիտի ըսէ ձեզի, իմէ առաջ յայտարարեցէք թէ «ստախօս» էք, — ընդդիմադիրը պիտի սախպուի, այն առեն, ըսել թէ ստախօս չէք։

ՆՇԽԱՐ ՄԸ ԻՆՏՐԱՅԵՆ

— · —

Պոլսոյ հայ երաժիշտներէն Ա. Բաբիկեան նըմուշ մը յղած է մեր միւթիւ բանաստեղծներէն Ինտրայի անտիպ մէկ ոտանաւորին, որ ահա.

ԳԵՏԸ

Հեռուէն Ցուրտի
Ալեւոր լերանց
Խորէն անբաւական
Գետը կը հոսի յեռանդ սրտին։

Պիտի յոյզն անբառ
Անանց որ կանթառ
Խոհականք էին,
Զայնն իր ջուրերուն,
Սարսուռն հզօր յերանց իղձն է զոր
Կը տանի ծովուն.
Անշարժ դարաւոր
Լեռնականք էս քաջերու. ծփալու,
Կարօտն է բոլոր,
Զոր յաւէտ Սփռուն.
Կ'երթայ տանելու.
Լեռներէն հեռու.
Մշտառոյգ ծովուն։

Ո՞ր շրջանին է գրած, յայտնի չէ։ Եթէ իր կեանքին վերջին օրերու մէկ յիշատակն է այս, կը բացատրուի ոչ միայն մթութիւնը, այլեւ անյօդ շարահիւսութիւնը։

«Մշակոյթի Կիրակի»ն Ֆիլիպէի մէջ

— · —

ՖԻԼԻՊԷ, 29 յունուար (Յառաջ). — Հայ Բարեգ. Ընդհ. Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղը գործադրութեամբ մշակութային եւ մարզական միութիւններու, այսօր տօնեց «Մշակոյթի Կիրակի»ն, կէս օրէ վերջ, «Թրաքիական Ծունաքի» սրահին մէջ։ Յուրն բազմութիւն մը լեցուցած էր ընդարձակ սրահը։ Գ. Գ. Փերտահճեան, իբրեւ նախագահ, բացատրեց միութեան ընտեղծման պարագաները եւ կատարած գործը։ Վ. Մանուկեան Գեղարուեստական Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Ց. Աղասեանի, նուագեց Մոցարտի Titus Ouverture-ը եւ Պէթհովէնի 9րդ սիմֆոնիք վերջաւորութիւնը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «կայտ»երը գեղեցիկ «պալէթ» մը բրին, իսկ մարզիկները բուրգեր կազմեցին։ «Ծանիթ»ի մարզիկները՝ «Բազալօզ» եւ «Նուաստիներու պարը»։ Փոքրիկն Անժէլ Նալպանտեան մեներգեց ու Օր. Ն. Ժամագործեան արտասանութիւն մը ըրաւ։ Բոլորն ալ յաջող էին ու բուռն կ'րպով ծափահարուեցան։ Բանախօսեց Գ. Գէորգ Մեսրոպ։ Վեր առաւ Միութեան գլխաւոր սկզբունքը, «կռուկ մը միայն իր նպատակին յատկացնել»։ Ու այդ սկզբունքին հետեւանքը նկատեց Միութեան շուրջ եղած քննադատութիւնները։ Թուեց միութեան ըրած օժանդակութիւնները եւ ըսաւ թէ ժողովուրդը քիչ կուտայ, բայց միշտ շատ կը պահանջէ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

11 մաքսանենգներ կ'ախտուին

— · —

Մանաւոր ատեանը վերջացուց դատավարութիւնը շաքարի մաքսանենգութեան մը։ Ամբաստանեալներէն նաւապետ Հասան, Իսթանքէօյ կղզիէն 40 պարկ շաքար եւ սուրճ բերած է Պոլսոյ եւ հոն ձերբակալուած է։ Իպրահիմ Նայիլ Իսթանքէօյի հետ հաղորդակցած եւ մաքսանենգուած ապրանքները պատրաստած է։ Ալի Սալիհ եւ Մեհմետ, ուրիշ նաւակով մը այս ապրանքներուն մէկ մասը փոխադրած են։ Իսկ Հասան մաքսանենգութեան մղած է այս անձերը։

Դատարանը բոլորն ալ մէկուկէսական տարուան բանտարկութեան եւ զանազան վայրեր աքսորելու դատապարտեց։ Միեւնոյն առեն անոնց նաւակները պիտի գրաւուին եւ 478 ոսկի ալ մաքսատուրք պիտի առնուի իրենցմէ։

Ասկէ զատ, դատարանը մէկական տարի բանտարկութեան, աքսորի եւ հինգ հազար ոսկի տուգանքի դատապարտեց եօթը ուրիշ անձեր, որոնք ոփիոնի թուղթ փախցուցած եւ Տէնիզլիի մէջ ձերբակալուած էին։

ԹՈՊԻ. — Ո՛չ, անծմանը քիթդ էր, առանկ ըսէր քիչ առաջ։

ՔԻՔԻ. — Քիթս ալ անման է, ըստամոքսս ալ։ Իմ ստամոքսս կը մարսէ ձուկին փուշերը, հաւին ոտքերը։

ԹՈՊԻ. — Անօթի եմ։ Ի՞նչ պիտի ուտենք այս իրիկուն։

ՔԻՔԻ. — Հաւ տեսայ։ Ամուշի պէս պառաց կանչեց, յետոյ իր կարմիր արիւնը հոսեցուց խոհանոցին մէջ։ Կատու մը միզած ըլլար այդքան աղտոտ չպիտի ըլլար գետինը, ոչ իսկ եթէ շուն մը միզած ըլլար։ Այսուհանդերձ ապսպրուհին կրակը խօթեց զայն։ Թող երթայ հասկնայ ապուշը։ Ես ալ արիւնը լզեցի քիչ մը։

ԹՈՊԻ. — Հա՛, շրթներս կը դողան եւ կը թըքին։ Ուրեմն այս իրիկուն տիրուհին պիտի ըսէ ինծի. «Ու-կո՛ր, Թոպի, ու-կո՛ր»։ Եւ ինծի պիտի նետէ ոգնայաբը։

ՔԻՔԻ. — Ի՞նչ դէչ կ'արտասանես, տիրուհին «ու-կոր» չըսեր, այլ «ու — կրէկ»։

ԹՈՊԻ. — Խնդրեմ, ճիշդ ու ճիշդ «ու-կո՛ր» կ'ըսէ։

ՔԻՔԻ. — Պարոնը աւելի լաւ կը խօսի։ (Թովմոսի կը կախէ ականջները եւ ծակի փուշի պէս կը ցցէ կանաչի մազերը)։

ԹՈՊԻ — Վայրկեաններ կան, երբ չեմ կրնար ճանչնալ քեզ։ Երաղդ կը խօսինք, յանկարծ խոխ խոխ կ'ըլլայ կռնակդ, վրձինի պէս։ Բարեկամաբար կը խօսինք, եռեւէդ զզուական հաչիւններ կ'արձակեմ, առա՛ կ'ըսեմ խնդացնելու համար, բայց յանկարծ, չես գիտեր ինչո՛ւ, վայրի անասուն կը դառնաս, վրաս կը ժայթքես շունչդ որ կը մխայ, եւ կը յարձակիս վրաս՝ կարծես անծանօթ շուն մը ըլլայի։ Ասոր չար նկարագիր չե՞ն ըսեր միթէ։

ՔԻՔԻ (խորհրդաւոր, աչքերը կիսախուփ). — Ամենեւին։ Այլ պարզապէս նկարագիր։ Կատուի նկարագիր։ Զղագրգռութեանս այդ պահերուն է, որ կը զգամ այն առերական վիճակը, որուն դատապարտուած են մեզ, կատուներս։ Կ'երեւակայեմ այն շրջանը, երբ քուրմերը, վուշէ երկար պատմուճաններ հագած, կը խօսէին մեզի՝ խոնարհելով, ու կ'աշխատէին հասկնալ մոգական մեր լեզուն։ Գիտցի՛ր, շո՛ւն, որ մենք փոխուած չենք։ Թերեւս օրեր կ'ըլլան, երբ աւելի եւս կը նմանիմ ես ինծի, երբ ամէն բան կը վերաւորէ զիս, կուշտ խնդուք մը, դրան ճռնչիւն մը, քու հոտդ, ինծի հպելու անըմբռնելի յանդգնութիւնդ, շուրջս վաղեդ..

ԹՈՊԻ (մեկուսի). — Տագնապի մէջ է, սկսա՛ւ։

ՔԻՔԻ (դողալով). — Կը լսե՞ս։

ԹՈՊԻ. — Հա՛, լսեցի, խոհանոցին դուռն է։ Ահա ճաշասրահին դուռն ալ... զգեստներուն դարակն է որ կը բանան։ Վերջապէ՛ս, վերջա...ա՛ (կը յօրանջէ)։ Ալ չեմ կրնար դիմանալ։ Բայց ո՞ւր է տիրուհին։

ՔԻՔԻ (հեգնական). — Գնաց գտիր։

ԹՈՊԻ. — Պարոնն ալ չկայ։ Ընդհանրապէս ան է որ անհամբեր կը հարցնէ. «Ո՞ւր է տիկինը»։ (Կը ղրկէ թարեր, նախ առջեւի թարերը)։ Փորս ներս քաշուեցաւ անօթութենէն։ Ալ հիմա կը ճաշենք։ Հոտը կ'առնե՞ս անուշ ծուխին, որ դրան տակէն կուգայ ներս։ Ա՛լ խաղանք քիչ մը։

ՔԻՔԻ — Ո։

ԹՈՊԻ. — Վազէ, եռեւէդ վազեմ՝ առանց քեզի հպելու։

ՔԻՔԻ. — Ո՛չ։

ԹՈՊԻ. — Ինչո՞ւ։

ՔԻՔԻ. — Փափաք չունիմ։

ԹՈՊԻ. — Ա՛խ, շատ տաղտկացուցիչ ես դուն։ Նայէ՛, կը ցատկեմ, փոքրիկ ձիի պէս կ'ընեմ, պոչս բռնելու կ'աշխատիմ, կը դառնամ, կը դառնամ, օ՛, խելքս կը պղտի, սենեակը կը շրջի կարծես, ո՛չ, անցաւ։

ՔԻՔԻ. — Ի՞նչ անտանելի արարած ես դուն։

ԹՈՊԻ. — Դո՛ւն ես անտանելին։ Զգա՛յն, վրադ պիտի յարձակիմ, ինչպէս տիրուհին, որ երբ ուրախ է, կ'ըսէ «Հատո՞ն, կատո՛ւ»։

ՔԻՔԻ (առանց տեղէն շարժելու, Թոպիի դէմքին դէմ կը բանէ մէկ ճանկը, որ փշոտ ծաղիկի մը կը նմանի սեւով կարմիր)։ — Եթէ համարձակի՛ս...

ԹՈՊԻ (խենդի պէս). — Այո՛, կը համարձակիմ։ Ուա՛, ուա՛, հատո՞ն, կատո՛ւ, հատո՞ն...

ՔԻՔԻ (զայրացած, իր շունչը կը ժայթքէ Թոպիի երեսին, յետոյ կ'ոստնու եւ կը կախուի սեղանին ծածկոցէն, որ սահելով գետին կը տապալէ գիրք ու լամբար։ Սարսափ եւ լռութիւն։ Երկու անասունները, թիկնաթոռի մը տակ կծկտած, կը սպասեն իրենց պատիժին)։

ՊԱՐՈՆԸ (աշխատանոցէն դուրս կ'ելլէ՝ գրչակոթը շրթներուն մէջ). — Գեհենին տակը անցնի։ Ի՞նչ պատահեցաւ նորէն։ Ո՞ւր է տիկինը։ Աս ալ տո՞ւն է, երբեք ժամանակով ճաշ մը ըրած չենք, (հայյն, հայյն)։

(Երկու յանցաւորները գիտեն որ վնաս չի գար նման բարկացոտ կանչերէ, ու հողաթափի պէս տափակցած՝ իրարու կը նային։ Պարոնը դուռը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ տիկինը։ Կօշիկը լեցուն է սալորով, ձեռքերը շաքարոտած, մազերը աչքերուն վրայ։ Կը դիտէ տնտարանը եւ շրթները կը խածնէ)։

ՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Նորէ՞ն կռուեր են։ Աստուած իմ, ի՞նչ անտանելի անասուններ են ասոնք։ Դրացիին պիտի տամ, պիտի ծախեմ, պիտի սպաննեմ...

(Երկու յանցաւորները, չափազանցեալ ատրկութեամբ մը, կը սողան դէպ ի տիկինը ու կը խօսին)։

ՔԻՔԻ. — Վառո՛... վառո՛, ա՛յ, եկա՛ր, եկա՛ր ինչո՞ւ ուշացար։ Թոպին էր, որ յարձակեցաւ։ Ան էր, որ կոտրեց բոլորը։ Կարծեմ անօթութենէն կորսնցուց ինքզինքը, ի՞նչ անուշ հոտ կուգայ վրայէդ, մարգագետինի եւ վերջալոյսի հոտ է այս։ Ծաթրինի վրա՞յ նստեր էիր։ Եկո՛ւր, ըսէ պարոնին, որ զիս ուսին վրայ բարձրացնէ եւ տանի միսին մօտ։ Միսը լաւ եփուած ըլլայ։ Հիմա պիտի ջարդես հաւը, չէ՞։ Ոսկորված մաշկը ինծի ձգէ, հա՞։ Եթէ չնեղանաս, գզալի պէս թաթերս կ'երկնցնեմ մինչեւ պնակ՝ քաշելու համար ամէնէն համով կտորները։ Եւ թող որ բերնիս տանիմ մարդու ձեւով, որպէս զի խնդաք...

ԹՈՊԻ. — Ո՛ւյ, ո՛ւյ, եկար, վերջապէս եկար։ Կը ձանձրանամ, երբ մինակ կը մնամ։ Դուն զիս վանտեցիր, ալ չես սիրեր զիս. Լամբարը ինքնիրմով էր որ ինկաւ։ Եկուր, ես անօթի եմ։ Բայց յօժար եմ բան մը չուտելու, եթէ ուզես զիս տանիլ ամէն կողմ, նոյն իսկ վերջալոյսը դիտելու, թէեւ շատ կը ախրիմ այդ պահուն։ Ես քեզի պիտի հետեւիմ, երջանիկ, իմ սիրահար քիթս քու կարճ քղանցքիդ...

ՔՈԼԷԹ

ԾԱՆՕԹ. — Այս հատուածը մէկն է այն հօթը տրամախօսութիւններէն, զորս գրի առած է Քոլէթ, մէկը ֆրանսական արդի վիպագրութեան ամենէն կենդանի եւ բազմախուռն գրողներէն։ Իր դպրոցով զգայապաշտ է Քոլէթ, կը գրէ իր բոլոր զգայարաններով եւ միայն զգայնութեան գինովութեան կարօտով։ Իր մէջ զարգացած են մասնաւորաբար այն զգայութիւնները, որ կ'առնչեն կնոջ հրապոյրը։ Արդարեւ կինն է ան, որ կը հրապուրէ իրեն այնաղքութեան ինքնատիպ ձեւով մը, ողջ պատկերներ եւ բռնկոտուն մոլախտութիւններ։ Ահա թէ ինչո՛ւ շատեր թեթեւսոսն ու հպանցիկ կը համարեն իր գրականութիւնը, առանց խորքի, տեսակ մը papillotage, մինչդեռ ֆրանսական այս ձեւը խորունկ է թափանցիկ ջուրերու պէս, այդ է պատճառը, որ կը մեղադրուի թէ խորունկ չէ։ Ահա պարզ տրամախօսութիւն մը, որ ի՛նչ լաւ կուտայ կենդանիներու նկարագիրը։ Պատահաբար գրագէտ դարձաւ ան, — բռնամ մը, որ մոլորած ինկած է սենեակէ մը ներս։ Բայց անիկա դեռ կը պահէ շաղփաղփելու իր սովորութիւնը։

Ծնած է 1873ին։ Ամուսնացաւ հայտնի եւ ծանօթ գրագէտի մը հետ, Վիլլի, որ մեռաւ անցեալ տարիներուն թշուառ եւ անծանօթ։ Ամուսնալուծուեցաւ շուտով։ Իր գործերէն են La retraite sentimentale, L'envers du music-hall, Chéri, Les Vrilles de la vigne, եւն.։

ԿԱՆՏԻ ՓԻՏԻ ՎԵՐՍԿՍԻ ՀԱՑԱԴՈՒԼԻ

Կանտի յայտարարեց. — « Փոխ – Արքայի որոշումը կը նշանակէ թէ՝ հացադուլիս պայմանները առնչութիւն ունին ոչ միայն Կիւրիւվանուրի շրջանին, այլ բոլոր Հնդկաստանի հետ »:

Մահաթման ներկայիս չի կրնար ըսել թէ՝ երբ պիտի սկսի եւ որքան պիտի տեւէ իր հացադուլը, «հացադուլս կառավարութեան դժուարութիւն պատճառելու համար չէ, այլ բարենորոգիչները մտահոգելու համար որովհետեւ մարդկային լինէնութիւնը միշտ վարանող է եւ պէտք է զայն մղել՝ աշխատանքի մէջ դնելու համար ·

Գ. ՓՈՆՍՕ ՀՈՂ ԿԸ ԳՆԷ

Շրջող լուրի մը համաձայն, Պ. Փոնսօ հող գնած է Շթօրայի մէջ, Մասապէի պանդոկին դիմացը, ամառանոց մը կառուցանել տալու համար:

Այս լուրը անհաւանական չի թուիր, տրուած ըլլալով որ Բ. Քոմիսէրը խիստ հաւնած է այդ սիրուն շրջանները:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու ընկերները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը ճանդէպ Թուրքիոյ»:

Զեկոյց կոմիտէի կողմէ զաղութիս ազգային խնդիրներու շուրջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին գրադարանին մէջ, 49, ռիւ Նասիոնալ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՑԱՆԻ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ, ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պար Թէրմինիւսի մէջ, կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ, ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընկերական ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական Ճաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԻՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին
ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres
կը խօսի Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայկական դրամները լուսապատկերով ցուցադրուած:
Նուագ եւ արտասանութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Տէվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվլէթեան, Գ. Գ. Խաչիկ, Աւետիս և Օր. Էրմանիկ Տէվլէթեան, Գ. Սարգիս Տէվլէթեան եւ պարագաները իրենց սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Փարիզի Հայոց Եկեղեցիի Հոգաբարձութեան որ ամէն ջանք չխնայեց արժանավայել յուղարկաւորութիւն մը կատարելու: Շնորհակալութիւններ նաեւ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վասմշապուհ եպիսկոպոսին, քահանայից Դպրաց և Դասուն, ինչպէս նաեւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ եւ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին

ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ՏԷՎԼԷԹԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ
փարիզ, 5 փետր. 933

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԹԷՔԷՐՃԵԱՆ եւ պարագաները իրենց սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին, իրենց զաւկին՝ ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՐՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, Պար տը Փըթի Փուսէի մէջ: Ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՎԻԷՆԻ Կէմէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Փետր. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց - Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն:

Վ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (ծած Նագամ)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

7 Février 1933

Ը՛Դ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2106

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Պատերազմը տակնուվրայ էր ըրած ընկերվարական կուսակցութիւնները։ Ազգային տռչորումներու, հայրենասիրական ձգտումներու, համոզումներու եւ ըմբռնումներու անդունդ մը բացուած էր։

Բ. Միջազգայնականը կործանուած էր իր հիմքը եւ դարձած մրմռայն տեսական եւ բարոյական անզօր հաւաքականութիւն մը։ Երբեմնի հրաշագործ տապանակ ուխտին փշրուած ու փոշոտուած էր։ Ընկերվարականները ազատ համարձակ կը մասնակցէին օրուան ազգային կառավարութիւններուն։

Դէպքերն ու ազանդաւորները մեծ դժուարութեամբ, երբեմն ծպտուած ու տասնց անցագրի, անցան սահմանը եւ յաջորդաբար գումարեցին Ցիմմերվալտի (1915 սեպտ.), Քէնթալի (1916 ապրիլ) եւ Ստոքհոլմի (1917 սեպտ.) խորհրդաժողովները եւ աւելի քան խառնաշփոթ կացութիւն մը ստեղծեցին յեղափոխական — ընկերվարական ճակատին վրայ։

Յեղափոխական ազանդաւոր տարրալոյծ թեւերը միացնելու համար 1919 փետր.ի սկիզբները գումարուեցաւ Պեռնի խորհրդաժողովը, որ դարձեալ մեծ արդիւնքներ չի տուաւ եւ վիճաբանութիւնները փոխադրուեցան ամուլ գետնի մը վրայ։

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը աւելի ծանր հարուածներ ստացաւ յետագային, երբ 1920ի առենները, Թուրի խորհրդաժողովին մէջ երբ երկուքի բաժնուեցաւ՝ ընկերվարականներ եւ համայնավարականներ։ Ի զուր անցան Սամպայի եւ Պլումի ջանքերը, յուզիչ կոչերն ու ճառերը։ Կուսակցութիւնը երկու թեւի բաժնուեցաւ, մէկը միւսին գլխովին հակադիր ու թշնամի։ Երկար տարիներու եղբայրական կենակցութիւնն ու բարեկամութիւնը, փոխուեցաւ երկար տարիներու թշնամութեան։ Ընկերվարականներու թեւը պարտուած ու ջախջախուած հազիւ 40 — 50 հազար հետեւորդներ ունէր։ Մեծամասնութիւնը դացած էր ազանդաւորներու եւ Մոսկուայի Ֆրանսական ներկայացուցիչներու եւեւէն։

Թուսական համաշխարհային յեղափոխութեան գրաւիչ բառամթերքը հասած էր մինչեւ Ֆրանսա պառակտելու համար բանուորական միացեալ ուժը։

Սակայն ղեկավարները որ երկար տարիներու պայքարներուն մէջ թրծուած էին, չվհատեցան եւ չարունակեցին անվարան իրենց կուսակցութեան վերակազմութեան գործը։

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը առաջադիմութեան իր պատմութեան ընթացքին այդպիսի ցնցումներ ու ճեղքեր չատ էր ունեցեր։ Իր ծոցին մէջ, բանուորական բուէներու ուժով, չատեր հասունցեր եւ յետագային լքեր էին իրենց կուսակցութիւնը չլացած կառավարական բարձր աթոռներէն։ Բազմաթիւ՝ ազգային ու միջազգային, ականաւոր դէմքեր է տուած այս կուսակցութիւնը եւ կուտայ տակաւին։ Թուենք քանի մը անուններ միայն, Միլլրան, Պրիան, Վիվիանի եւ Փոլ Պոնքուռ։ Տեսակ մը մարդակերտ կուսակցութիւն է դարձած։

Հազիւ տասնամեակ մը անցաւ իր գլխուն վրայէն, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը, չնորհիւ իր ձեռնհաս ղեկավարներու չրջահայեացութեան, այսօր կանգնած է արդէն, իշխանութեան սեմին առջեւ։ Խորհրդարանական կարեւոր մեծամասնութիւն մը ունի այսօր, մօտ 130 հոգի, որ ծանր կը կշռէ երկրի քաղաքական նժարին մէջ։

Մտավախութիւն մը կայ անոնց մէջ իշխանութեան մասնակցելու վերաբերեալ։ Մտավախութիւն մը, որ 1926էն ի վեր կը փոթորկէ կուսակցութեան ներքին կեանքը։ Մասնակցիլ, թէ ո՛չ։ Մասնակցութեան կողմնակից ուժեղ հոսանք մը կայ, Ռընոտէլի, Մարքէի, Բոմփէր – Մորէլի, Կրիւմպախի եւ ուրիշներու ղեկավարութեամբ, որ տարուէ տարի կ՚աճի ու կը հասուննայ քաղաքական դէպքերու բերումով։ Մասնակցութիւն ո՛չ թէ մասնակցութեան համար, այլ մասնակցութիւն ծրագրային որոշ բարենորոգումներ մտցնելու համար։ Տալատիէի առաջարկն ու ընկերվարական խորհրդարանական հատուածի համաձայնութիւնը, որ ձախողեցաւ, թեւաւորած էր այս հոսանքի ներկայացուցիչները։ Ընդդիմադիր հոսանքը Պլումի, Ֆօրի, Լըպայի ղեկավարութեամբ, որ մեծամասնութիւն կը կազմէր, կը մերժէր գործակցիլ արմատականներուն հետ, պատճառաբանելով որ անոնք դրամատիրութեան դէմ պայքար չեն յայտարարեր եւ մեր կուսակցութիւնը ծանր եւ աւելորդ փորձութեան կը մատնուի։

Ազգային Խորհուրդը, որ գումարուեցաւ կիրակի օր, դարձեալ ծեծեց նոյն խնդիրը եւ ձայներու ճնշող մեծամասնութեամբ դէմ արտայայտուեցաւ։

Անտարակոյս, քաղաքական իրադարձութիւնները վճռական դեր պիտի խաղան այս երկու հոսանքներու մօտալուտ բեւեռացման ենթարկելու եւ ճշդելու կուսակցութեան վերջնական դիրքը։

Փաստ է, որ ընկերվարութիւնն այլ եւս տեսական եւ վարդապետական մտամարզանք չէ։ Ան չատոնց իջած է գործնական կեանքի մէջ վճռական դեր խաղալու։ Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ ընկերվարական քոյր կազմակերպութիւններու ծանր փորձերը խիստ հրահանգիչ են. Այսօր, ճգնաժամային օրեր կ՚ապրի գերման սոց. դեմոկրատիան։ Ջլատուած է անգլիական Լէյպուր փարթին։ Ի հեճուկս, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը օրէ օր կ՚աճի ու կը ծաւալուի։

Վաղ թէ անագան, ստիպուած է մասնակցելու իշխանութեան։ Իշխանութեան մէջ եւ իշխանութեան միջոցով կարելի է միայն, *բան մը փոխել, փոխանակ յաւիտենապէս ընդդիմադիր մնալու։*

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ

Գերմանիոյ 16,000 դերասաններէն 9,000ը անգործ են կը գրէ *Թայմզ*։

Անգործներու թիւէն աւելի զիս կը հետաքրքրէ ընդհանուր համրանքը։ Ութսուն 65 միլիոննոց ժողովուրդ մը ունի միայն 16,000 մարդ՝ նուիրուած թատերական արուեստին, այսինքն 4062 Գերմանացիներէն միայն *մէկ հատը* դերասան է։

×

Համաձայն գաղտնի վիճակագրութեան մը մենք՝ երեք միլիոննոց ազգ մը ունինք առ նուազն 160,000 դերասան՝ բաժնուած այսպէս. —

Առաջին — Իրական դերասաններ, այսինքն անոնք որ ուխտ ըրած են թատրոն ներկայացնել անօթի մնալու համար։

Երկրորդ — Մեր շարք մը *պարկեշտ, պատուաւոր* եւ *ազգասէր* վաճառականները որոնք կրնան օրական հազար տեսակ *օյինբազութիւն* ընել՝ յանախորդէն քանի մը ոսկի աւելի *փրցնելու* համար։

Երրորդ — Մէկ մասը մեր կղերականներուն որոնք, պէտք է խոստովանիլ աւելի տաղանդ ունին քան... Շանխարուրիններ, Փափազեաններ, Աբէլեաններ...

Չէ՞ք հաւատար։

×

Բաւական հարուստ վաճառական մը մեռաւ մեր գաղութին մէջ ասկէ քանի մը տարի առաջ. ծանօթ էր միայն տեղացի հայութեան։

Յուղարկաւորութենէն 5—10 վայրկեան առաջ բարեւեցի եպիսկոպոս մը որ յատկապէս հրաւիրուած էր ուրիշ գաղութէ մը — հայ հարուստը արքայութիւն երթալու համար պէտք ունէր պարզապէս եպիսկոպոսի մը բարեխօսութեան. ալ Քատին համար կարողիկոսն ալ անօգուտ է. անոր ծնած օրէն յայտնի է թէ ուր պիտի երթայ...

Եպիսկոպոսը հարցուց քանի մը տեղեկութիւններ մեռնողին մասին — անունը, գործը, ո՞վ էր, ի՞նչ էր, ի՞նչ տեսակ մարդ էր։ Չորս բառով գոհացուցի զինքը։

Կէս ժամ վերջ Սրբազանը խօսեցաւ հետեւեալ դամբանականը.

— Ի՜նչ դժբախտ մահ, ի՜նչ աղէտ. այս պատուական մարդը որ գիտցաւ հաշտեցնել կրօնքը վաճառականութեան հետ, որ կրցաւ ըմբռնել Գեղեցիկը եւ գնահատել Բարին ու Ճշմարիտը, որ սիրեց ազգը իր անձին պէս, որ ընդունակ էր եսկայ զոհողութեանց որ եղաւ ընտանիքի սքանչելի հայր մը ու բարի ամուսին մը, չկայ այլ եւս... հոգիի ի՜նչ մեծութիւն, զգացումներու ի՜նչ ազնուութիւն եւ ի՜նչ խորախորհուրդ իմաստութիւն... Ամբողջ հայ ազգը կ՚ողբայ քեզ, ո՛վ պատուական էակ որ հող էիր եւ ի հող դարձար...

×

Հաւատացի՞ք։

ԺԻՐԱՅՐ

ՄԱՍԵՀ ՄԱՍԵՀԵԱՆԻ ԿՏԱԿԸ

Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը Պ. Մասեհ Մասեհեանի, որ հանրածանօթ առեւտրական մը եղած է, երեսուն տարի հաստատուած Մանչէսթըր եւ տարիներէ ի վեր Մեծ Կզզի կ՚ապրէր, ութսունամեայ խոր ծերութեան մէջ։ Իր առեւտրական կեդրոնը եղած է Մանչէսթըր ու գլխաւորաբար գործած է Սելանիկի հետ։ Սելանիկցի բոլոր թուրք կարեւոր վաճառականները գործառնութիւն ունեցած են իրեն հետ.

Հանգուցեալը Մանչէսթըրի եկեղեցիին կտակած է նոյն քաղաքը գտնըւող իր երկու մեծ կալուածները, յետ մահու, իսկ, կը լսենք որ իր հարստութենէն կարեւոր գումար մը բաժին հանած է Պոլսոյ ազգ. բարենպատակ հաստատութեանց։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հայ քեօտանիքներ խոշ կ՚ուտեն Սուրիոյ մէջ

Անօթութեան տագնապը իր գագաթնակէտին հասած է Հիւսիսային Սուրիոյ եւ Ճէզիրէի շրջաններուն մէջ։ Ամբողջ հօտերն ու արջառները փճացած են։ Պէտէվիները սկսած են յառաջանալ դէպ ի կեդրոն քաղաքներ։ Մօտերս, Պէտէվիներու հսկայ կարաւան մը կը սպասուի Հալէպ։ Առնէ իրենց հանդիպած գիւղերն ու քաղաքները կը կողոպտեն անօթութեան պատճառաւ։

Ճարապլուսէն ստացուած բայց չստուգուած տեղեկութեան մը համաձայն, անօթիներ յարձակում գործած են փուռերուն եւ նպարավաճառներուն վրայ եւ թալանի տուած։ Ոստիկանութիւնը միջամտելով, ընդհարում մը տեղի ունեցած է անօթիներու ոստիկաններու միջեւ, որու ընթացքին վիրաւորուողներ եղած են։

Հալէպէն եկողներ շատ ողբերգական կը ներկայացնեն նաեւ Հալէպի Հնդաստաններու կեանքը։ Մէկ կողմէն գործազրկութիւնը եւ միւս կողմէն ալ ցուրտը կը կրկնապատկեն թշուառութիւնը։ Բազմաթիւ հայ քնտանիքներ, շաբաթներէ ի վեր խոտերով կ՚ապրին. կիներ ու աղջիկներ դաշտերը կ՚երթան եւ խոտ կը հաւաքեն խաշելով ուտելու համար։ Հոն ալ դիմումներ կը կատարուին ազգային իշխանութեանց եւ դարման կը խնդրուի օրէ օր տարածուող թշուառութեանց համար։

Պերլինի մէջ Հիթլերականներու մեծ ցոյց մը

Հակառակ վատ եղանակին եւ թափուող անձրեւին, Հիթլերականները մեծ ցոյց մը կազմակերպած էին Լիւսթկարտէնի մէջ։

Անցեալ երկուշաբթի, Հիթլէրի փարչապետութեան օրը, ժողովրդական խանդավառութեան առեն, ապաննուած էր ազգայնական Մայկովսքի եւ ոստիկան մը։ Հիթլէրականները առիթէն օգտուելով, անոնց թաղման ցուցական կերպարանք տուած էին։

Կէս օրէն առաջ արդէն, խուռն բազմութիւն մը Լիւսթկարտէնի ընդարձակ հրապարակը բռնած էր։ Ամէնքը սրտատրոփ կը սպասէին Հիթլէրական զօրամասերուն եւ Պողպատէ Սաղաւարտակիրներուն։ Եւ ահա զօրամասերը։ Դրօշակներով ու նուագով, թմբկահարելով եկան եւ բռնեցին իրենց սահմանուած տեղերը։ Եկաւ եւ Հիթլէրը, գահաժառանգ իշխանին եւ Փրուսիոյ Օգոստոս Վիլհէլմ իշխանի ընկերակցութեամբ։ Ցուցարարները անդադար «կեցցէ՜ Հիթլէր» կը գոռային։ Հոն էին իր շտաբին բոլոր անդամները Կէօպէլս, Կէօրինկ եւ ուրիշներ։

Ժամը մէկուկէսին կը բացուին տաճարին դուռները, ուր դետեղուած էին երկու սպաննուածներու դագաղները ծածկուած սեւ շղարշով, ծաղիկներով ու դրօշակներով։ Դագաղներէն մէկը ոստիկանինը, իսկ միւսը Նազիինը բռնած կը տեղաւորեն մահակառքերուն մէջ։ Եկեղեցիի զանգակները կը սկսին ղօղանջել։ Զօրամասերը բարեւի կը կենան եւ երկու օդանաւեր վերէն ծաղիկներ կը նետեն։

Հետեւակ եւ հեծեալ զօրամասերը շարքի են կեցած։ Յուղարկաւորները կը շարժուին։ Պերլինի փողոցները լեցուած են։ Խուռն բազմութիւն մը կը հետեւի դագաղին։ Զինուորական նուագն ու եկեղեցիի զանգակներու ղօղանջը ցոյցը կը դարձնէր ազդու եւ տխուր։

Ժողովուրդը դիակառքերուն հետեւեցաւ մինչեւ գերեզմանատուն։

Ֆրանսայի ընկերվարականներու Ազգ. Խորհուրդը

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը կիրակի օր, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ, գումարեց իր արտակարգ ազգային խորհուրդի նիստը, վերաքննելու համար քաղաքական ներկայ կացութիւնը եւ կառավարութեան մասնակցութեան հարցը։

Ազգային խորհուրդը միաժամանակ չեղեց իր Քոնկրէի գումարման ժամանակը։ Սէվէրաքի ներկայացուցած բանաձեւը ընդունուեցաւ 2636 ձայնով, ընդդէմ 1070ի։ Մասնակցութեան խնդիրը դարձեալ մերժուեցաւ։

Ճափոնական մօտալուտ յարձակումը

Ժընեւի մէջ, 19ներու խորհուրդը, նախագահութեամբ պելճիքացի Պուրկէնի, մանրամասնօրէն քննեց չինեւճափոնական վէճը եւ ճափոնական պատուիրակութեան բացատրութիւնը անբաւարար գտաւ։ Խորհուրդի բոլոր փորձերը վէճը փոխադարձ համաձայնութեամբ հարթելու, ի զերեւ ելան։ Լիթընի երկար տեղեկագրի եզրակացութիւններն ընդունուած նկատուեցան։ Այժմ վերջին խօսքը կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին։

Լոնտոնէն ստացուած լուրերուն համաձայն Քուանթունկի ճափոնական զօրաբանակը կը պատրաստուի յարձակիլ Ժէհոլի վրայ, որուն սահմաններուն խնդիրն ալ բարեկամաբար չի հարթուեցաւ։

Ճափոնական բարձրաստիճան պալատոնեայ մը կը յայտարարէ թէ, զինուորական գործողութիւնները կարող է պատահիլ, որ Փէքինի եւ Թիէն – Ցինի ուղղութեամբ եւս տարածուին։ Քուանթինկի զօրամասը կանխօրոք միջոցներ ձեռք առած է Հիւս. Չինաստանի ստորներու կեանքի եւ գոյքի ապահովութեան համար։

Պ. Տավիտովիչի յայտարարութիւնները

Սերպիոյ Աղեքսանդր Թագաւորի հաստատած խիստ կարգերուն դէմ բողոքները կը ծաւալին։ Պ. Տավիտովիչ, խորհրդարանի ռամկավար ընդդիմութեան պետը, մամուլին յանձնած նամակով մը, հրապարակաւ դէմ կ՚արտայայտուի ներկայ վարչաձեւին եւ կ՚առաջարկէ կազմել ժամանակաւոր այնպիսի կառավարութիւն մը, ուր մասնակցին քաղաքական միւս բոլոր կուսակցութիւնները, բաց ի կառավարութեան ներկայ անդամներէն։

Պ. Տավիտովիչ կը պահանջէ նաեւ ընտրական ազատ հիմքերու վրայ սահմանադիր ժողով մը գումարել, առաջքն առնելու համար ներքին քաղաքական եւ տնտեսական դժուարութիւններուն։

⁂ Նախկին առաջին նախարար Թրիւմպիչ, Զագրէպի մէջ ձերբակալուած եւ տարուած է Պոսնի։ Վոյվոտինի մէջ եւս կատարուած են ուրիշ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ.

Խորհրդային Միութեան պիւտճէն

Իզվեստիա թերթը Խորհրդային Միութեան 1933 թուի պիւտճէի մասին կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Աղետալի պայթում Օրլիօի գործարանին մէջ

Երէկ, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 11ին զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է Օրլիօյի գործարանին ելեկտրական բաժնին մէջ։

Վիրաւորուած են մօտաւորապէս 100 գործաւորներ եւ մեռած են 8 հոգի։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

«ԺԻՒՄ ՀՈՒՐԻՅԷԹ»Ի ՍՈՒՏԵՐԸ

Սոսկալի կուտանք այդ թուրք թերթի ավերական սուտերէն նմոյշ մը.—

Պուլկար ոստիկանութեան տեղեկութեանց համաձայն, հայ կոմիտէները Պուլկարիոյ մէջ զործի լծուած են, Թուրքիոյ մասին գաղտնի ծրագիրներ ունին, եւ Դաշնակ կուսակցութիւնն ալ գաղտնի յարաբերութիւններ ունի Թրակիոյ յեղափոխական կուսակցութեան Փօփփրաստանիֆիլեւ թեւին հետ, թէեւ հայ յեղափոխական կազմակերպութիւնները՝ Հնչակեանները, Ռամկավարները եւ Դաշնակները, պաշտօնապէս ոչ Թրակիոյ, ոչ ալ Մակեդոնիոյ կազմակերպութեան հետ կապ ունին։ Իսկ յիշեալ թեւն ալ Պուլկարիոյ մէջ Եուկոսլաւիոյ դէմ կ՚աշխատի։

Թրակիոյ կոմիտէին նոր վարչութեան բոլոր անդամները այդ թեւին պատկանողներէն ընտրուած են։ Թրակիոյ յեղափոխական կազմակերպութեան եւ Դաշնակ կուսակցութեան միջեւ յարաբերութիւնը պահող ու վարողն է Սոֆիայի Դաշնակ կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան նախագահ Վարդանեան։

Ռամկավար եւ Հնչակ կուսակցութիւնները Թրակիացիներուն հանելի երեւալու համար Սոֆիայի մէջ Թրակիոյ հայկական համաժողով մը կազմած են։ Դրամատան տնօրէն մը կ՚օգնէ հայկական յեղափոխական կազմակերպութեանց։ Ռամկավար եւ Հնչակ կուսակցութեանց վերջերս կազմած դաւադրական (*քոնսփիրաթէօր*) խումբերը սերտ յարաբերութիւն ունին Թրակիոյ յեղափոխական կազմակերպութեանց հետ։ Այս խումբերը «Հօկ» կարգախօսը (*փարօլա*) կը կրեն։ Անոնք կազմուած են, առիթը ներկայանալուն որպէս թէ Թուրքիա մտնելու համար։ Թրակիոյ յեղափոխական կոմիտէն շփում կը պահէ հայկական երկու կուսակցութիւններուն հետն ալ եւ ամէն միջոց կը փնտռէ, որպէս զի անոնցմէ օգտուի եւ իր նպատակները իրագործէ։

«ԼՔԵԱԼ» ԳՈՅՔ ՉԻ ՄՆԱՑԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ...

Թուրք թերթերը կը գրեն. — Լքեալ գոյքերու վարչութիւնը վերջերս յաջողած է Պոլսոյ մէջ երեւան հանել 6000 կտորի չափ կալուածներ, որոնք խանութ, տուն եւ գետիններ են։ Այս կալուածներուն ընդհ. արժէքը տասը միլիոն ոսկիէն աւելի կը գնահատուի։ Վարչութիւնը վերջերս այն կարծիքը կազմած էր թէ Պոլսոյ մէջ այլ եւս լքեալ գոյք չէ մնացած, որովհետեւ բազմաթիւ փնտռտուքներ եղած եւ մեծ պարգեւներ խոստացուած էին պահուած լքեալ գոյքեր երեւան հանողներուն։ Եւ սակայն, Ցայներուն *Էթայլի* վկայագիր տրուելուն առթիւ, փոխանակութեան պատկան յանձնախումբը ելմտական վարչութեան մէջ կատարած վերջին մէկ երկու ամսուան քննութեամբ երեւան հանած է լքեալ գոյքերու այդքան կարեւոր մաս մը։

Գտնուած լքեալ գոյքերը ելմտական գործավարութեան կողմէ *պոնօ*ներու փոխարէն պիտի տրուին ոչ – փոխանակեալներուն։ Քննութիւն կը կատարուի նաեւ ճշդելու համար թէ այս կալուածներէն ո՛րքան վարձք գանձած են զանոնք պահողները։ Այս գումարն ալ պիտի գանձուի կառավարութեան կողմէ։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Յանուարի կիսուն, ժընեւի մէջ, երկրորդ անգամն ըլլալով, նիստ գումարեց այն մարմինը, որ պաշտօն ունի համաշխարհային տնտեսական համաժողովին օրակարգը պատրաստելու: Համաժողովը տեղի պիտի ունենայ Լոնտոնի մէջ: Հավասի մէկ հեռագիրը կը հաղորդէր, որ մարմինը պատրաստած է իր տեղեկագիրը: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ պէտք է կարգադրուի միջկառավարական պարտքերու խնդիրը, որովհետեւ, հակառակ պարագային պարտքերը պիտի շարունակեն ըլլալ մեծ արգելքներ՝ տնտեսական եւ ելմտական կազդուրման դէմ:

Մարմինին պատրաստած օրակարգը կը բաղկանայ հետեւեալ կէտերէն.—

1.— Միջազգային ոսկի դրամանիշին (էթալոն) իրական վերականգնումը.

2.— Սպառումին եւ վաճառման գիներու անող անհաւասարութիւնը:

3.— Տրվիզներու վրայ հսկողութեան յատուկ միջոցներու փոփոխումը:

4.— Աստիճանական թեթեւացումը եւ, աւելի վերջ, ամբողջական վերացումը՝ վաճառականութեան պարտադրուած արգելքներուն եւ մաքսերուն:

Յանձնախումբին մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութեանց արձագանգ եղեր էին կարգ մը լրագրեր թերթեր: Վէճի առարկայ եղած է, գլխաւորաբար, ոսկի դրամանիշի վերականգնումին կամ վերահաստատման միջազգային բեմ ի մ պարագան

Երեք ամիս առաջ, երբ յանձնախումբը իր առաջին նիստը կը գումարէր, նոյն խնդրի մասին երկու տարբեր հոսանքներ կային: Վերջին ժողովին մէջ այդ տեսակէտները բախած են իրարու՝ Համաձայն տեսակէտներէն մէկուն, զոր կը պաշտպանեն Ֆրանսայի եւ ամերիկացի պատուիրակները, կարգ մը պետութիններ, ի մասնաւորի Անգլիա, իրենց դրամները բաժնեցին ոսկի մետաղէն: Այդ երկիրներու կողմէ ոսկի դրամանիշին վերահաստատումը բացարձակ պայման մըն է տնտեսական տեւական կազդուրման մը համար:

Համաձայն միւս տեսակէտին, զոր կը պաշտպանեն անգլիացի պատուիրակները, ներկայ պայմաններուն մէջ ոսկի դրամանիշը չի կրնար վերահաստատուիլ: Ան պէտք է հետեւի տնտեսական վերականգնումին, եւ ոչ թէ կանխէ զայն: Տնտեսական վերականգնումը պէտք է սկսի համաշխարհային գիներու բարձրացումով: Հակառակ պարագային, դրամային վերահաստատման գործը, կանխահասօրէն իրականացած ըլլալով, պիտի ըլլայ անապահով եւ պիտի ենթարկուի նոր փոփոխութիններու

Անգլիացի պատուիրակներուն, որոնց ներկայացուցիչն է Սըր Ֆրէտէրիք Բօս, դրած են հետեւեալ չորս պայմանները, որոնք պէտք է իրականանան՝ նախ քան ոսկի դրամանիշի միջազգային վերականգնումը

1— Պատերազմական պարտքերու խնդրին կարգադրութիւնը: Այս պայմանը ընդունուած է յանձնախումբին մասնակցող բոլոր պատուիրակներուն կողմէ, բաց ի Ամերիկացիներէն: Պատուիրակները կը խորհին այսպէս. — Վճարումները, ըստ գոյացած համաձայնութեան, կարեւոր տարր մըն են վճարումի հաշուեկշիռին եւ զանազան պետութեանց ելմտացոյցերուն մէջ: Այդ վճարումները, մինչեւ այժմ, դրամական շուկային մէջ ներկայացուցած են մեծ արգելք մը կայունութեան, եւ, ինչ որ կարեւոր է, Անգլիա դժուար թէ համաձայնի կայունացնելու իր դրամը՝ նախ քան վերջնական [illegible] պետութեանց իր ընելիք վճարումներուն գումարին:

2—Անգլիոյ վաճառականական հաշուեկշիռին հաւասարակշռումը: Անշուշտ, խնդիրը բացարձակ հաւասարակշռութեան մը չի վերաբերիր: Շատոնց, նոյն իսկ պատերազմէն առաջ, Մեծն Բրիտանիոյ այդ հաշուեկշիռը բաց ունի: Ուրեմն, խնդիրը կը վերաբերի վճարումի հաշուեկշիռին, — բրիտանական ազգային տնտեսութեան հաստատ հաւասարակշռումին: Համաձայն անգլիացի պատուիրակներուն, ահա այդ հաւասարակշռութիւնը պէտք է իրականանայ, որպէս զի կրկին վերահաստատուի [illegible] րէշ սակով) ստերլինի ոսկեայ դրամարժէքը: Այս պայմանին իրականացումը կախում ունի Անգլիոյ արտածման յաւելումէն: Այդ նպատակին հասնելու համար, Սըր Բօս կը պաշտպանէ ամէն տեսակի պատնէշներու վերացման տեսակէտը: Այն պատնէշներուն, որոնք արգելք կ'ըլլան ոչ միայն ապրանքներու, այլ եւ վճարումի գործիքներու եւ դրամագլուխներու շրջագայութեան:

Այս տեսակէտէն մեծ նշանակութիւն ունի Ամերիկայի մաքսային քաղաքականութեան փոփոխութիւնը, որուն կը սպասուի. Եթէ յայտարարութիններէն եզրակացնել հարկ ըլլայ, — յայտարարութիններ՝ որ'ն իսկ Րուզվէլթի կողմէ կատարուած — այժմէն կարելի է ըսել թէ այս խնդրի մասին օգտակար խորհրդակցութիններու կը սպասուի համաշխարհային տնտեսական ժողովին մէջ:

3 Անգլիացի պատուիրակներու երրորդ պայմանը ամէնէն վիճելին է: Անոնք կ'ըսեն. — Այն երկիրները, որոնք, տագնապի տեւողութեան, պահեցին ոսկի դրամանիշը, պէտք է փոխեն իրենց դրամային քաղաքականութիւնը այնպիսի ձեւով մը որ ապահոված ըլլան այդ դրութեան բնականոն գործադրումը: Բրիտանացի փորձագէտները, բանաձեւելով այս վերապահումը կամ պայմանը, լուռ կը դատապարտեն Միացեալ Նահանգները եւ Ֆրանսան, որովհետեւ, յիշեալ պետութինները, իրենց մօտ կուտակելով մեծ քանակութեամբ սուղ մետաղ, ուղղակի արգելք կ'ըլլան ոսկի դրամանիշին բնականոն գոյութեան: Այս երկու երկիրները, որոնք հաւաքած են աշխարհի ոսկիին կէսէն աւելին, եւ կը չհագործեն զայն՝ օգտագործելով ստեղծուած պայմանները, անշուշտ գիտութեամբ պիտի չձգեն իրենց ձեռքէն ամենազօրաւոր զէնքը, զոր ունին եւ որ աւելի անընկճելի է քան գինուորական որ եւ է ուժ: Այդ պատճառաւ ալ, միամտութիւն կ'ըլլար, ի հարկէ, ակնկալել որ յառաջիկայ տնտեսական խորհրդաժողովին համաձայնութիւն մը կը գոյանայ, այդ մասին, մէկ կողմէ Անգլիոյ, եւ միւս կողմէ, Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ:

Մնաց — դրամանիշին հաւասար չափով բաշխման խնդրի մասին համաձայնութիւն գոյացած չէ, մինչեւ այժմ, նախապատրաստիչ յանձնախումբի անդամներուն միջեւ: Ու շատ պարզ է որ այս խնդիրը մեծագոյն վէճը պիտի առաջացնէ տնտեսական համաժողովին մէջ:

4— Բոլորին կողմէ իրագործել վարկային քաղաքականութիւն մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ բարձրացնել համաշխարհային գիները, նախ քան ստերլինի կայունացումը նախանշելով ոսկի մը վրայ, եւ անոր հաւասարեցումը ոսկի դրամին հետ: Իրենց այս պայմանով, Անգլիացիները կ'ուզեն ոսկի դրամանիշ ունեցող երկիրներուն պարտադրել վարկային ընկում մը:

Բօս իր այս պահանջը կը հիմնաւորէ այսպէս. — Գիներու արկածային անկման պատճառներէն մէկն այն է, որ ոսկին սղած է, որովհետեւ սահմանափակուած է անոր արտածումը, եւ սահմանափակ թիւով պետութիններ են, որ զայն կը հաւաքեն

Բոլոր պետութիններու կողմէ իրագործուած վարկային քաղաքականութիւն մը պիտի նուազեցնէ ոսկիին գինը, եւ, հետեւաբար, ինքնին պիտի բարձրանան համաշխարհային գիները.

Անգլիացիներու այս պայման — առաջարկը եւս կը մերժուի, սակայն, անոնց կողմէ, որոնք ոսկի դրամանիշ ունին

Այս հարցերու շուրջ բաւական կը խօսուի, այժմ, Ամերիկայի մէջ: Հըրապարակագիր Ուոլթըր Լիփմէն կը գրէ. — «Պէտք չէ անհաւանական նկատել որ, եթէ այս վիճակը շարունակէ ճնշել Ամերիկայի տնտեսական կեանքին վրայ, կրնան ձեռք առնուիլ միջոցներ, որոնք, ինչ ծայրայեղ արդիւնքներ ալ տան, գոնէ պիտի բարելաւեն, ժամանակաւորապէս, կացութիւնը, եւ միւս պետութիններու հանդէպ Միացեալ Նահանգներու դիրքին մէջ փոփոխութիւն մը պիտի մտցնեն»:

Համաձայն «Թայմզ»ի ելմտական [illegible] Լիփմանի մատնանշած միջոցը սակ մըն է ոսկիի ներածման վրայ, զոր կը մտածեն հաստատել Ամերիկայի մէջ: Այս սակի հաստատումով կը ձգտին նուազեցնել տոլարին գնողական կարողութիւնը եւ, այդ կերպով, հակազդել այն մրցակցութեան, զոր Անգլիացիները կ'ընեն միջազգային շուկային՝ ստերլինի անկումէն ի վեր.

«Դիւրին է ըմբռնել որ, կ'ըսէ մէկնի, եթէ այս առաջարկը իրականանայ, աշխարհի դրամային անկարգութիւնը պիտի ստանայ՝ փոխանակ նուազելու: Երկու մեծ պետութիններու ահաւոր մրցակցութիւնը պիտի ունենար եղերական արդիւնքներ, քանի որ ամէն մէկը պիտի ձգտի հարուածել միւսը՝ տնտեսական գետնի վրայ, եւ կամ՝ առ նուազն պաշտպանուիլ անոր դէմ.

ՍՈՒՐԷՆ

ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ԿԾԿՈՒԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԵՐԸ

Բժշկապետ Տոքթ. Քօլօյեան հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը ունի GUÉRIR բժշկական ամսաթերթին մէջ, հետաքրքրական անոր համար որ շատեր մեր մտաւորականներէն, գրի մարդիկ, կը տառապին այդ ցաւէն: Կուտանք թարգմանաբար:

Գրողներու ձեռքի ջղերային կծկումները կը կազմեն մէկ փոքրիկ մասը ախտաբանութեան այն մեծ գլուխին, ուր դասաւորուած են պրկումները (contractures), մասնակի ջղաձգութիւնները, զանազան խաղերը (tics).

Ծանօթ են կարգ մը ջղաձգութիւններ, — օրինակի համար ծնօտի ջղաձգութիւնը, որ կը կոչուի [illegible] խաղ: Ասիկա կը տեսնուի անոնց մօտ, որոնք ենթակայ են դիւրայուզութեան, սրտային վախերու, հոգեկան խռովքներու: Ջղաձգութեան տեսակ մըն ալ կայ, որ շատ կը պատահի, շատ ծանօթ է եւ կը կոչուի ջղաձգական վզադալարում (torticolis spasmodique): Ասիկա պրկումն է ծոծրակի եւ վզի ջղերններուն:

Այս յօդուածով մեզ կը զբաղեցնէ միայն գրողներու ձեռքի ջղերակծկումը (crampe), որ հիւանդութիւն մըն է յամառ, տեւական եւ յաճախ [illegible]

Տիւշէնն եղաւ, գրողներու ձեռքի ջղերակծկումին մասին, առաջին հեղինակը այն կատարեալ նկարագրութեան, որ երկար ատեն դասական մնաց: Անկէ հետեւ բազմաթիւ ուրիշ վերլուծումներ կատարուեցան եւ, այսօր, մենք ունինք շատ յստակ ուսումնասիրութիւն մը այս հիւանդութեան մասին

Մինչեւ այս վերջին ժամանակները, գործիական եւ պաշտօնէական ջղերակծկումները, — որոնց կ'ենթարկուէին դերձակները, զինագործները, վզօլէշները, կօշկակարները, երկաթատաշները (tourneur), սալարկիչները, դաշնակահարները, պարուհիները, ծխագործները,— ջլախտ կը [illegible] մարուէին, այսինքն ախտային վիճակ մը, որ չի կապուիր ջիղերու եւ ջղերններու կազմական քայքայման մը: Ջղային դրութեան բնախօսական մէկ խանգարումը կը կարծուէր այդ ջլախտը:

Եւ սակայն, վերջին աշխատութիւնները եւ նորագոյն քննութիւնները, — ջղերններու եւ ջիղերու շաղաքննութիւն, ելեկտրական ախտաճանաչում, —ցոյց տուին որ գրողներու ձեռքի ջղերակծկումները, ինչպէս նաեւ բոլոր միւս [illegible] պատճառներ ունին, կապակցութիւն ողնաշարի ոսկրային քայքայման, ենթամարմնային ջիղերու կազմական խանգարումներու հետ:

Ջլախտաբանութեան մեր մեծ վարպետներէն մին, Տոքթ. Պապինսքի, որուն մահը ողբաց վերջերս ամբողջ բժշկական աշխարհը, 1905ին կը հաստատէր, իր սովորական սրատեսութեամբ, թէ ջղատապերը (névrites) մեծ յարմարութիւն կը ներկայացնեն ջղերակծկումներ պատճառելու. Եւ այս առթիւ, կարելի կը գտնէր երեւան հանել այդ գաղտնիքներու նախապատմութիւնը՝ փարատիզէ ընելով ջղերները:

Այնուհետեւ բաւական յառաջացաւ Պապինսքիի տեսակէտը գրողներու ձեռքի ջղերակծկումին կազմական ծագման մասին:

Իմ մասին, երկար տարիներու իմ քննութենէս յետոյ, կրնամ հաստատել թէ պրկումները եւ ջղաձգութիւնները երեք ծագում ունին.

1— Հետեւելու համար հին դպրոցին, ըսենք թէ առաջին խումբին մէջ կ'իյնան այն պարագաները, որոնք ջլախտաբանական ծագում ունին: Ասիկա հաստատելու համար, տակաւին չունինք գիտական քննութիւններու զօրաւոր միջոցներ: Ուրեմն ձգենք այս դասաւորումը ցնոր քննութեան:

2— Ողնաշարային և միջողնային յօդերու բնական կամ ստացական ոսկրային ամէն քայքայում կը պատճառէ մասնակի ջղատապեր, երբեմն ճնշումով, երբեմն բազուկներու եւ վզի ջղարմատներուն բորբոքումով: Արդարեւ ենթականեր կան, որ իրենց մատաղ տարիքէն մէջ ցոյց կուտան գրողներու ձեռքի նոյն ջղերակծկումը, աւելի յետոյ՝ ջղաձգական վզադալարումը, նոյն իսկ մարմնախաղը (chorée կամ danse de Saint Guy):

3— Երրորդ պատճառը, որ երեւան հանուեցաւ այս վերջին տարիներուն, ուղղատապն է (encéphalite), որ իբրեւ հետք կը թողու զանազան բարդութիւններ, ինչպէս ջղերակծկումը: Մեզի ներկայացաւ պարագայ մը, որ թեթեւ ուղղատապի մը հետեւանքով ձեռքի ջղերակծկումի եւ յետոյ վզադալարումի ենթարկուեցաւ: Ջղերակծկումը այստեղ ծագում կ'առնէ ուղեղէն

4— Դեռ շատ նոր են այն աշխատութիւնները, որոնք կ'ուսումնասիրեն ջղային ախտաբանութեան զանազան երեւոյթները այն յարաբերութեանց մէջ, որ ունին ներծոր գեղձերու բնախօսութեան հետ, այնպէս որ դեռ կանուխ է եզրակացութիւն մը հանելու համար թէ վահանագեղձն ու մակավահանագեղձերը կրնան որ եւ է ազդեցութիւն գործել «խաղ»երու, ջղաձգումներու եւ պրկումներու վրայ: Կարելի է, որ մակավահանագեղձերը որոշ դեր մը ունին ջղաձգումներու եւ «խաղ»երու ծագման մէջ, բայց հաստատուած չէ թէ այդ գեղձերն են միակ պատճառը գրողներու ձեռքի ջղերակծկումներուն:

5— Վիեննայի դպրոցը, Ֆրոյտի եւ Շթէքէլի հետ, ջլախտաբանական ամէն հիւանդութիւն (մտային վախ, հոգեկան խռովք, դիւրայուզութիւն, ջղագարութիւն) սեռիք կ'առնէ libido-էն, ենթագիտակցութեան մէջ ճնշուած ու թաքնուած: Ըստ այս հեղինակներուն, sex-appealը, երբ չի կրնար յագեցում գտնել, պատճառ կ'ըլլայ ջղային դրութեան անհաւասարակշռութեան եւ խանգարման: Ինչ որ ալ ըլլայ, պարագան նոյնը չէ գրողներու ձեռքի ջղերակծկումներուն մէջ: Մենք կը հանդիպինք յաճախ վէրքերու, նոյն իսկ շատ աննշան, որոնք բաւական են պրկում պատճառելու համար:

Ամէն պարագայի, հիւանդութիւնը բոլոր այս ենթականերուն մէջ կը ներկայացնէ նոյն նշանները: Այդ նշաններն են. «Ախտաբանական շարժումներ, ցաւագին երբեմն անցաւ պրկումներ, կամ դողացումներ, կամ անդամալուծութիւն մը, որ կը յայտնուի միայն բնազդային կամ կամաւոր զանազան շարժումներ կատարած ատեն» (Տիւշէն):

Առողջ մարդ մը, որ ջղային նկարագրի ոչ մէկ երեւոյթ ունի, վաղահաս յոգնութիւն մը կը զգայ իր ձեռքին, յետոյ բազուկին մէջ, հազիւ թէ քանի մը տող գրած: Բան մը չէ, քիչ մը յոգներ եմ, այս է պատճառը, կը մտածէ: Կը հանգչի, ու կը վերսկսի: Բազուկին ու մատներուն յոգնութիւնը անհետացած չէ սակայն: Ընդհակառակն կ'աւելնայ: «Արդեօք գրողներու ձեռքի ջղերակծկումի դատապարտուեցայ», կը հարցնէ ինքն իրեն: Բոլոր ասոնք թեթեւ նշաններ են սակայն, որչարժումի կապուած են: Հոգեկան տարրը մաս չի կազմեր դեռ ախտանշանին: Կրնայ ըլլալ որ, հիւանդութեան սկզբնաւորութեան, «վախաբանումի» այս շրջանին, յոգնութեան պատճառը ջղատապ մըն է միայն: Սակայն հիւանդները չեն ուզեր խորհուրդ հարցնել այս շրջանին.

Եւ ահա կը յայտնուին հոգեկան տարրերը, — կասկածը, վախը, — որոնք կը հաստատեն թէ տեղ ըրած է արդէն ջղերակծկումը: Հոգեկան անձկութիւնը, դիւրայուզութիւնը, մտային վախը երեւան կուգան յաջորդաբար: Հիւանդը կը վախնայ վախ ունենալէ, եւ կը վախնայ գրելէ:

Անկարողութիւնը կը հաստատուի: Մատները կը գալարուին գրչակոթին վրայ: Հիւանդը կը սեղմէ մատները, դաստակին ջղերները: Մատները կը պրկուին, ձեռքը քար կը կտրի, կ'արձանանայ այս կամ այն դիրքին մէջ կամ կը ցնցուի: Հոգեկան վախը կ'աւելնայ, հիւանդին դէմքը կը մատնէ ներքին անձկութիւնը, որ կը կռուի կամքին հետ: Քանի կամքը կը պայքարի, այնքան կ'աւելնայ անձկութիւնը եւ այնքան կը պրկուին ձեռքին ու դաստակին ջղերները: Բառ մը, գիր մը չի կրնար գրել ճերմակ թուղթին վրայ: Հիւանդը կը շարունակէ գրչակոթը սեղմել իր ձեռքին մէջ: Ի զո՛ւր: Հիւանդը չի կրնար գրել: Բայց երբ ձեռքէն կը ձգէ գրիչը, ամէն բան ընդհական կը դառնայ: Պրկումը կ'անհետանայ: Առողջացած է: Բոլոր ջղերները ալ վերագտած են իրենց ճկունութիւնը: Ջղերի ոչ մէկ անդամալուծութիւն, ոչ մէկ անկարողութիւն: Ձեռքին ու դաստակին բոլոր ջղերներն ալ ճկուն են եւ բնական: Ենթական ամէն շարժում կրնայ կատարել այլ եւս այն ձեռքով, որուն ջղերները անդամալուծուած էին քիչ առաջ, հոգեկան մեծ վախ պատճառելով իրեն: Ուստի կ'ուզէ վերսկսիլ գրելը: Անկարելի՜: Ջղերակծկումը երեւան կուգայ անմիջապէս: Այնուհետեւ հիւանդը կը համոզուի թէ «ձեռքի ջղերակծկում ունի»:

Եւ ահա դիւրայուզութեան ջլախտը: Գրելու գաղափարն իսկ ջղերակծկում կը պատճառէ: Վախը, թէ բռնուած է ստորագրութիւն մը դնել կամ քանի մը տող գրել, կը բանայ տագնապը:

Պատերազմի ընթացքին, ճանչցայ զինուորական բժիշկ մը, որ ձեռքի ջղերակծկում ունէր եւ չէր կրնար ստորագրել: Բայց գտած էր միջոցը, — կը ստորագրէր տպագրական կնիքով: Ճելայի եւ Ճեռնըրէց մարդ, ըսկաւ նկարչութիւն ալ ընել: Վրձինը չէր դողար ձեռքին մէջ: Եւ կրցաւ շատ գեղեցիկ նկարներ ալ շինել: Բժշկութեա՞ն էր: Կարելի է:

Յաճախ կը պատահի այս պարագան գործիական ջղերակծկումներուն մէջ: Տեսայ ուրիշ հիւանդներ, որոնք ձեռքի ջղերակծկում ունենալով հանդերձ, կրնային գրել մեքենագիրով

Վերջապէս, այլազան են ձեռքի ջղերակծկումները, ինչպէս այլազան գործիական բոլոր պրկումները եւ ջղաձգումները: Բժշկական տեսակէտով, պէտք է փնտռել թէ ինչ դեր ունին այդ կծկումներուն մէջ ոսկրային կամ յօդային վէրքերը, ջղային խաթարումները, հոգեկան խանգարումները եւ խսթէրիք երեւոյթները: Ամէն պրկումի, կծկումի կամ դողումի մէջ, որ կանոնաւորապէս երեւան կուգան շարժումի մը ընթացքին, բժիշկը պարտաւոր է խղճամիտ կերպով փնտռել կազմախօսական պատճառը, հոգ չէ շատ աննշան, ինչպէս նաեւ հոգեկան պատճառները, այնքան այլազան (հոգեկան խռովք, անձկութիւն, անհանգստութիւն, դիւրայուզութիւն)

Մտային վախը, որ կը պաշարէ ենթական՝ երբ երեւան կուգան ձեռքի ջղերակծկումի առաջին նշանները, կը գրաւէ ամբողջ էութիւնը եւ գրելու ինքնաշարժութիւնը կը փոխէ ըլլալ ի ենթագիտակցութեան [illegible]:

Զանազան պարագաներու մէջ, ձեռքի ջղերակծկումը կը տեսնուի այն անձերուն վրայ, որոնք մանաւորապէս յոգնած ու աշխուժ են քննութիններու ընթացքին, ստիպուած ըլլալով արագ գրել եւ երկար գրել: Այս ճիգերուն հետեւանքով, դաստակին եւ բազուկին ջղերային յոգնութիւնը զգալի կը դառնայ, եւ ահա վրայ կը հասնի ձեռքի ջղերակծկումը:

Հիւանդութեան ապագան ծանր է: Եթէ ենթական ոչ մէկ վէրք ունի, որ ցոյց տան բժշկական սովորական եղանակները, այն ատեն կարելի է յուսալ առողջութեան մասին: Եթէ դիւրայոյզ նկարագրով մէկն է, կարելի է դարմանել

Ի՞նչպէս դարմանել ձեռքի ջղերակծկումները: Դարմանումը կը փոխուի համաձայն ջղերակծկումին պատճառներուն

Այն ջղերակծկումին համար, որ ուղեղային ծագում ունի (ուղեղատապի հետեւանքով), գործածել hyoscine, scopolamine, génoscopolamine, belladone, gardénal:

Երբ ջղերակծկումը հետեւանք է ջղատապի մը (ենթամարմնային ջիղերու բորբոքում), տեղւոյն վրայ ներարկել հեղուկ մը, որ կրնայ փոփոխել անդամալոյծ վիճակը: Ներարկել ջղերին կամ հիւանդ ջիղերու գօտիին մէջ:

Հոգեկան ախտաբանութեան դարմանումի եղանակն ալ դեր կը կատարէ դիւրայոյզներուն մօտ: Հոգեվերլուծումը, մանաւորապէս խակական ջլախտաւորներու մօտ, կրնայ ենթագիտակցութեան կամ անգիտակցութեան պատճառներուն առջեւ թումբ կանգնել եւ այսպէս անհետացնել ջղերակծկումը: Նման պարագաներու մէջ է մանաւորապէս, որ հոգեբուժութիւնը, մեքենաբուժութեան, ինչպէս նաեւ սրբագրիչ եւ ուղղիչ մարզանքներու հետ դաշնակցած, ի վերջոյ կը յաղթէ փարատել ջղերակծկումը:

Գրել գրչակոթով մը, զոր պէտք բռնէ մէջ միջնեմատին եւ ցուցամատին միջեւ, գրել քիչ, նախ մէկ բառ, գրել շատ դանդաղ, խոշոր գիրերով եւ ուղիղ, կամ գրել միւս ձեռքով, պարզ միջոցներ են, բայց ընդունակ դարմանելու:

Մարզանքներու համար, շինուած են մասնաւոր գրչակոթեր, այնքան խոշոր, որ ճիգ չպահանջեն բռնելու համար մատներուն միջեւ: Ուրիշ միջոցներ ալ կան, — ելեկտրաբուժութիւն, haute fréquence, galvanothérapie. Ենթա[illegible] կօրսիք հաստագայիններն ալ կը գործածուին: Շատեր կը յանձնարարեն ձգախէժէ մատանին մը անցընել բազուկին շուրջ, կասեցնելու համար անոր վերադարձը դէպ ի սիրտ, որպէս զի կարելի ըլլայ օգտուիլ արեան առատութեան ազդեցութենէն ջղերին վրայ: Տիաթէրմին աւելի յա[illegible] հելի միջոց մըն է, կ'անհետացնէ պրկումները: Մենք յաջողեցանք [illegible] տալ հիւանդի մը, տիաթէրմիի [illegible] ցութեան տակ, երկու տախտակ[illegible] դնելով նախաբազուկին վրայ: [illegible] մութիւնը, որ կը թափանցէր ջղերն[illegible] ներու, կ'արգիլէր կծկումը: Եւ [illegible] պէս առողջացաւ հիւանդը ամբող[illegible] մին:

Ձեռքի քիմնաստիք բժշկական ստորագ[illegible] նոյնը կը պատահի ջղերակծկ[illegible] բոլոր պարագաներուն մէջ: Ա[illegible] բժշկութեան մէջ, բժիշկը եւ հիւանդ[illegible] պէտք չէ երբեք յուսահատին [illegible] դարմանիքը շատ մը դարմանումներ[illegible] համբերութիւն եւ ժամանակ: Կը [illegible] յայլէր մեծ առակախօսը Լաֆոնթ[illegible]

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ա. ՖԷԹՎԱՃԵԱՆԻ Ի ՊԱՏԻՒ

Նկարիչ բանաստեղծ Արշակ Ֆէթ[illegible] վաճեանի ի պատիւ ճաշկերոյթ [illegible] տրուեցաւ ճիշդ այն օրը, [illegible] ցուցադրուած էին մեր տաղանդ[illegible] նկարիչին 37 հատ իւղանկարն[illegible] ները:

Ճաշէն եաք, որուն մասնակ[illegible] ցան շուրջ 60 հոգի, հաւաք[illegible] ատենապետ Տոքթ. Արմենակ [illegible] սեդեան կենսագրական ծանօթ[illegible] թիւններ տուաւ Ա. Ֆէթվաճեան[illegible] մասին, վեր առնելով անոր [illegible] րած շատ գնահատելի գործը [illegible] իբրեւ նկարիչ եւ թէ իբրեւ բա[illegible] ստեղ:

Ծաչորդաբար խօսք առին [illegible] րոններ՝ Փապուճեան «Պայքար»ի կողմէ, Վարդան Դրիգորեան, Ընկ[illegible] Արսէն Միքայէլեան ողջունելով [illegible] գիրն մը բերաւ Փրոֆ. Յ. Յ. [illegible] մաղճեան յայտնեց իր կրկնա[illegible] հպարտութիւնը Ֆէթվաճեանի [illegible] դէպ, որ իրեն ընկեր Զաղմագճեան [illegible] այնքան ֆիզիքական նմանութի[illegible] ունի եւ երկուքը կը շփոթուին [illegible] եղբայր Հայ. Մ. Զարդարեան [illegible] բաղարձաւ Պ. Ա. Ֆէթվաճեանի [illegible] րին, զոր ան ի յայտ բերաւ [illegible] նի 300 ամեակին առթիւ Հայ[illegible] արժանաւոր մասնակցութեան [illegible] Ընկեր Մ. Վերածին, յանուն [illegible] վագիր Յանձնախումբին, յայտ[illegible] թէ՝ ծրագիր կը մշակուի [illegible] ծելու Ֆէթվաճեանի հայագիտ[illegible] պաշարը, դասախօսութիւններ [illegible] մակերպելով զանազան քաղա[illegible] րու մէջ:

Տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան [illegible] ընկերոջ կողմէ խօսելով բա[illegible] Ֆէթվաճեան միայն արուեստ[illegible] -բանաստեղծ մը չէ, այլ արուեստ[illegible] գէտ գործիչ մը մեր կեանքին [illegible]

Հաւաքոյթին գեղարուեստական [illegible] ժինը լաւագոյնն էր որ կրնար [illegible] մեծագոյն Գոստորը: Տիկին Ա[illegible] Միքայէլեան ջութակի վրայ, [illegible] Նուարդ Երէմեան դաշնակի վրայ, Տիկին Եօզ Զուլալեան երկու [illegible] երգերով յուզեցին ներկաները [illegible] կա հայ արուեստագէտներու [illegible] մեծարանքի բաժինն էր հայ ար[illegible] տագէտին:

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ [illegible] րին, Արշակ Ֆէթվաճեան, որ [illegible] զուած լճացած աչքերով յայտն[illegible] շնորհակալութիւնը իրեն հանդէ[illegible] ցած մեծարանքի այս արտայայտ[illegible] թեան առթիւ, եւ ըսաւ թէ իր [illegible] ներն արդէն կը սահին արագօր[illegible] ինք չի գիտեր թէ վախճանը [illegible] նայ գալ: Խօսեցաւ հայ ճարտար[illegible] տութեան վրայ իր անսպառ աշ[illegible] սիրութեան մասին: «Ես ոչինչ [illegible] դեմ ինծի համար», ըսաւ ան, [illegible] գործս վերջացած է, միայն [illegible] րոյն, ազգային անցեալ արժէ[illegible] սիրոյն, կը բաղձամ որ այդ [illegible] տութիւնս հրատարակուի»

ՏԻՑԱՂ

— Պարոն, ձեր սիրտը [illegible] տկար դառայ:

— Ինչ է դարմանը, առջ[illegible]

— Դուք որչափ առքիւ[illegible] սիրտն ալ այնչափ կրնայ [illegible] նալ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻԹԹԻՀԱՏԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Ինչպէս կը գրեն պատմութիւնը)

Աքչամ Թերթօղի ծնուով կուտայ «Իթթիհատի վերջին օրերը», խեղաթիւրելով դէպքերը, ինչպէս կը տեսնուի.—

Թէ Պոլսոյ եւ թէ գաւառներու մէջ, Իթթիհատի պատկանողները Հայոց եկեղեցիները գացած ու մասնակցած էին ա՛յն հոգեհանգիստներուն, որոնք կատարուած էին բռնապետութեան շրջանին մեռնող Հայերու յիշատակին։ Այդ շրջանին, Թուրքերու եւ Հայերու կողմէ արտասանուած կրակոտ ճառերուն մէջ կը խօսուէր սահմանադրական կարգը ամրացնելու եւ կատարուած յեղափոխութեան ապագայի մասին։

Սահմանադրութեան առաջին օրերուն տեսնուած այս ցուցադրութիւնը ազատութեան շնորհած ոգեւորութեան ծնունդն էր, եւ, դժբախտաբար, Թուրքեւհայ համաձայնութեան մը կռթնած չէր։ Երկու կողմերն ալ դէմ դիմաց նստած եւ իրենց ծրագիրները քննած չէին։

Երբ Հայերը մէկ կողմէ գործակցութեան մասին իրենց նոր ծրագիրները կը հրատարակէին, միւս կողմէ կը պարզուէր որ անոնք չէին հրաժարեր Սահմանադրութենէն առաջ ճշտուած իրենց ծրագիրներէն եւ կ'ուզէին զանոնք յամառօրէն հետապնդել։

Իթթիհատ-Թէրաքքըի առաջին շփումը տեղի ունեցաւ Դաշնակցութեան հետ։ Անոնք ծրագիր մը պատրաստած էին Թուրքերու կողմէ առաջարկուած բարենորոգման, այսինքն՝ ինքնավար վարչութեան մը սահմաններուն մէջ։ Այս ծրագիրը Իթթիհատ-Թէրաքքըի կողմէ ընդունուելէ յետոյ Մէջլիսեան (Խորհրդարան) պիտի ղրկուէր եւ հոն միաձայնաբար պիտի պաշտպանուէր, եւ որուն համաձայն փոփոխութեան պիտի ենթարկուէր Սահմանադրութիւնը։ Երիտասարդ Թուրքերը, այսինքն՝ Իթթիհատականները, շատ մը տեսակէտներէ մղուած, այս ծրագիրը յարմար չգտան եւ հետեւեալ ձեւով պատճառաբանեցին.—

«Օսմանեան պետութիւնը կազմուած ըլլալով զանազան օտար տարրերէ, քաղաքական ինքնօրինութիւն մը [illegible] Հայկական ծրագիր մը [illegible], միւս տարրերը եւս նոյն կազմակերպութիւնն ու վարչութիւնը ուզելու պիտի սկսին։ Նման պարագայ մը, սակայն, պետութեան վեց հարիւր տարիէ ի վեր յաջողած ծառայած սկզբունքն ու վարչական միութիւնը խախտելու եւ կայսրութեան կործանումին պատճառ պիտի ըլլայ»։

Երիտասարդ Թուրքերը, ըսելով թէ սահմանադրութեան մէջ գոյութիւն ունեցող իրաւասութեանց ընդլայնումն ու աշխատանքի բաժանումը ընդունած են, կը ջանային Հայերը համոզել որ հրաժարին, մասնաւոր վարչութեան յատուկ իրենց ծրագրէն, բայց անոնք այս ուղղութեամբ որ եւ է հակում ցոյց չէին տար։ Նոյն իսկ, Դաշնակները կը պնդէին իրենց կոմիտէներուն յեղափոխական կազմակերպութիւնները պահել, ըսելով թէ որ եւ է յետադիմական շարժման մը պարագային զինեալ գտնուելու է։

Կասկած չկայ որ հայ յեղափոխականները այս կարծիքը առաջ քշելով կը փափաքէին իրենց ազգային եւ յեղափոխական կազմակերպութիւնները պահել եւ ընդարձակել հետզհետէ։

Երկու կողմերը համոզուած էին թէ պիտի չկարենան համաձայնիլ։ Այսուհանդերձ, կը շարունակէին փոխադարձ վստահութիւն ցոյց տալ ձեւացնել։ Որովհետեւ, կը յուսացուէր որ կողմերէն մին յառաջիկային պիտի կրնայ համոզել եւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնը պիտի անհետանայ։

Հայերը առեն մը նախընտրեցին անձնական շահերու իբրեւ հետեւանք կազմուած կուսակցութիւն մը, եւ ուզեցին անոր միջոցաւ իրենց նպատակին հասնիլ։ Բայց, այդ կուսակցութիւնը կազմող անձերուն հետ շփում ունենալէ վերջ անոր տկար ըլլալը հասկնալով կրկին Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի հետ լաւ յարաբերութիւններ ուզեցին հաստատել։

Այս վիճակը շարունակուեցաւ մինչեւ պալքանեան պատերազմ։ Հայերը գործնական եւ ընդհանուր յեղափոխութեան մը չձեռնարկեցին, եւ ջանացին իրենց կազմակերպական գործը ամբողջացնել։ Իսկ կառավարութեան ու կուսակցութեան նկատմամբ իրենց հետապնդած քաղաքականութիւնը կայացաւ Աբտիւլ Համիտի շրջանին օտար երկիրներ ժխող Հայերը վերադարձնելու եւ անոնց պատկանող հողերը տրուելուն մէջ։ Կառավարութիւնը այս խնդրին մէջ եւս Հայերուն դիւրութիւններ ընծայեց եւ հայկական խնդրին համար օրինագիծ մը պատրաստեց։ Քիւրտերը եւ նոյն իսկ Արեւելեան Նահանգներու Թուրք երեսփոխանները այս օրինագծին ուժգնօրէն կը հակառակէին։ Այս հակառակութիւնները հասան երիտասարդ Թուրքերուն [illegible] մը աստիճանին. բայց, կառավարութիւնը որոշած էր անպայման կիրարկել օրինագիծը։ Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Հայերը անբաւարար կը գտնէին օրինագիծը։ Եւ, իբրեւ հետեւանք ատոր, օրինագծին արբագրման շուրջ եղած խորհրդակցութիւնները կ'երկարէին։

Այդ միջոցին, Հայերը կը շարունակէին Եւրոպայի ուշադրութիւնը հրաւիրել՝ Հողային խնդրին ծագման, երբեմն երբեմն իրենց ստեղծած տեղական բախումներուն, եւ իրենց պատճառաւ երեւան եկող անապահովութեանց շուրջ։

Պալքանեան պատերազմէն վերջ պետութիւնը ներքնապէս ու արտաքնապէս տկարացած էր։ Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կուսակցութիւնը հարկ կը տեսնէր ներքին քաղաքականութեան մէջ հետապնդել՝ Հայերն ու Արաբները գոհ ձգող ծրագիր մը։ Փարիզ գացող [illegible] պատուիրակութեան արուած ապահովութեան իբրեւ հետեւանք, պատուիրակութեան անդամներէն մէկ քանին Պոլիս եկած էին ու անոնց հետ համաձայնութիւն մը կնքուած էր։ Ահա այդ առեն էր որ Հայերը սկսած էին բանակցիլ՝ աւելի Եւրոպայի պայմաններով հաւկցուելու համար։ Բայց, Հայերը որոշած էին պատերազմին պատճառաւ Թուրքիոյ ուրիշ ձեւով օգտուիլ՝ պալքանեան տկար վիճակէն։ Ռուսիա մտադրած ըլլալով Թուրքիոյ մէջ հայկական ինքնօրինութիւն մը ստեղծել, Հայերը, Ռուսիոյ Պոլսոյ դեսպանին տրուած հրահանգին համաձայն, իրենց կուսակցական վէճերուն վերջ տուած էին, եւ Հնչակները, Դաշնակները, Ռամկավարները իրենց ազգային կազմակերպութիւններն ու Պատրիարքարանի կազմակերպութիւնը միացուցած էին։

Անոնց Աստուածը

(Սովետական պատկերներ)

Ինծի ըսաւ թէ 21 տարեկան է։ Գեղեցիկ, արճագոյն, աչքերով։ Իր բարակ ոտքերը ընկղմած են գիւղացիական երկու երկար մոյկերու մէջ։ Պարոն Ստալին — եւ կամ անոր նման ուրիշ մը — կարգադրած է որ այդ արճագոյն աչքերը հակին վրաս։

Շա՛տ փաղաքշական։

Ան հետս կը պտըտի գէշ աղջկան մը նման։ Ու ինծ կը ծառայէ իբրեւ պաշտօնական թարգմանչուհի։ Ես երբեք չեմ փնտռած իր ընկերակցութիւնը։ Ինք էր որ եկաւ գտաւ զիս։ — «Ես ձեր թարգմանչուհին եմ»։

Իր կնոջական շատախօսութիւնը լեցուն է ծանօթութիւններով. — «Պ. Փիգաս, կը սկսի ան՝ երկար շունչ մը առնելով, կարելի եղած է բանւորներու վիճակը աւելի արագօրէն բարելաւել՝ մակարդակներու դասակարգին ջնջման եւ ազգային հաւատալիքներու ընդհանուր յաւելման հիման վրայ»։

Ան մասնաւոր կերպ մը ցոյց կուտայ պողպատի արդիւնաբերութեան վիճակագրութիւններուն մասին։ Կ'ըսէ թէ վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին Անգլիոյ մէջ պողպատի արտադրութեանց նուազումը ապահով նախանշան մըն է դրամատիրական աշխարհի անկման։

Այսօր իրեն հարցուցի թէ սիրա՞ծ է երբեւիցէ։ Բայց սա, բոլորովին լռեցաւ։ Ցետոյ, ինծ ըսաւ թէ մինչեւ չունի ատանկ զգացումներով զբաղելու։ Բայց կը սխալի։ Բայց կը սխալի։ Ան խենթի մը նման սիրահարուած է Բ. Հնգամեակին։ Ռուսիոյ մէջ բազմաթիւ աղջիկներ կան՝ նման սիրահարութիւններով երջանկացած.

Կ'առաջարկէ Կրեմլին երթալ։ Կ'երթանք։

Կը յառաջանայ ծրագիրը։ Ոչ ոք կրնայ պատասխանել։ Նոյնիսկ Կրեմլինը։ Երկրի մէկ վեցերորդ մասը զբաղած է՝ ինքզինք աւելի լաւ կեանքի մը յառաջ վայր մը դարձնելու պայմաններու իրականացումովը։ Մոռցիր յեղափոխութիւնը, Թանգարանը, Թող ուրիշ օրուան մը։ Մոռցիր արիւնահեղութիւնը եւ սպանութեանց եւ թշուառութեան շրջանը։ Երեւակայէ ընդունակ, քաջ եւ առանձնացած մարդոց խումբ մը, (նստած Կրեմլինի մէջ), որ կը ղեկավարէ 158 միլիոն հոգիի ճակատագիրը՝ նոր ճամբու մը վրայ։ 96 տարբեր լեզուներ կը խօսուին։ Գիւղական բնակչութիւններ՝ ամէն շարժում։ Մարդ պէտք է տէրը ըլլայ այն հողին, զոր կը մշակէ, կ'ըսէ ուժեղ գիւղացին։

— Ոչ, կը պատասխանէ Կրեմլինը։

Պանդոկին մէջ ճաշը ուրախ կատարներ կը նուագէ...։

— Ներկայ տարուան (1932) վերջաւորութեան, կ'ըսեն արճագոյն աչքերը, առանց դասակարգային տարբերութիւններ գոյութիւն պիտի չունենան Ռուսիոյ մէջ։

— Այո, կ'ըսեմ ես, պարզ է որ բանտերը կ'առնէ օտարներու այս բոյնին փայլը.

— Կ'առնէ՛։ Ոչ, կ'արհամարհէ զայն։ Բայց, այս տարուան վերջաւորութեան պիտի չարհամարհէ զայն։

Ամբոխներ՝ պատռտած հագուստներով։ Պալատներ, որոնց մէջ հազարաւորներ կը պտտտուին։ Ուրիշ պալատներ՝ նոր գիտնականութեան համար։

Խօսքի ազատութիւնը անծանօթ է։ Քննադատէ ամէն ինչ, բայց ոչ՝ գերագոյն ու միակ գաղափարը։ Ցուցափեղկեր չկան։ Միայն համագործակցական խանութներ։ Գուցէ այդ է պատճառը որ կիները կը խօսին պողպատի մասին՝ փոխանակ գլխարկի, մեքենաշարժ արօրի մասին՝ փոխանակ... կարմիր ներկին։

Եկեղեցիներ։ Այո, եկեղեցիներ։ Անոնց թիւը քիչցած է։ Անոնց դռներուն առջեւ մուրացիկներ։ Չեն թոյլատրեր որ շրջին փողոցները։

— Կրօնքը միայն տկար մարդոց համար է, կ'ըսէ յեղափոխութեան դուստրը։ Ան կը թունաւորէր բանւորը։ Ցարական հարստահարողներուն ձեռքը զէնք մըն էր ան։

Կ'ըսեմ թէ Ռուսիոյ մէջ իմ տեսածներէս ամէնէն յիմար բանը կը նկատեմ կրօնքին դէմ եղած հալածանքը։

— Այո՞։ Իսկ վերջին անգամ ե՞րբ եկեղեցի գացիք Անգլիոյ մէջ, կը հարցնէ ան։

Թերեւս անիկա գտած էր պատասխանը՝ հարցումը տալէ առաջ...։

Գիշեր՝ Մոսկուայի մէջ։ Կարմիր հրապարակը լոյսերով ողողուած է։ Սրճարաններ չկան, բայց կան շատ մը թատրոններ։ Փողոցներուն մէջ կը թափառին գիւղացիներ՝ արեւելեան տարօրինակ հագուստներով։

Կը զարմանամ թէ արդեօք իմ թարգմանչուհիս գիշերը չի՞ քնանար խոզաբուծութեան մասին խօսող գիրքի մը հետ...։ Որովհետեւ, հազիւ թէ իրեն արտօնուած ըլլար ուրիշ բան կարդալ....

Կէս գիշեր։ Մոսկուա։

Թարգմ. Անգլիերէնէ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Վեց հազար կտոր լքեալ գոյք գտնուեցաւ

Լքեալ գոյքերու վարչութիւնը վերջերս յաջողած է Պոլսոյ մէջ երեւան հանել 6000 կտոր կալուածներ, որոնք խանութ, տուն եւ գետիններ են։ Այս կալուածներուն ընդհ. արժէքը 10 միլիոն ոսկիէն աւելի կը գնահատուի։ Վարչութիւնը վերջերս այն կարծիքը կազմած էր թէ Պոլսոյ մէջ այլեւս լքեալ գոյք չէ մնացած, որովհետեւ բազմաթիւ փնտռտուքներ եղած եւ մեծ պարգեւներ խոստացուած էին պահուած լքեալ գոյքեր երեւան հանողներուն։ Եւ սակայն, Ցոյներուն Էթապլի վկայագիր տրուելուն առթիւ, փոխանակութեան սպասման յանձնախումբը նիւթական վարչութեան մէջ կատարած վերջին մէկ երկու ամսուան քննութեամբ երեւան հանած է լքեալ գոյքերու այդքան կարեւոր մաս մը։

Գտնուած լքեալ գոյքերը նիւթական գործավարութեան կողմէ [illegible]ներու փոխարէն պիտի տրուին ոչ փոխանակեալներուն։ Քննութիւն կը կատարուի նաեւ ճշդելու համար թէ այս կալուածներէն որքան վարձք գանձած են զանոնք պահողները։ Այս գումարն ալ պիտի գանձուի կառավարութեան կողմէ։

ՄԱՄՈՒԼ

Վասակութեան պէս

Ամէնէն պաշտպանողական Թերթն ալ, Հայաստանի Կոչնակ, կ'ընդվզի ու կը գրէ Թուրքիոյ այն տարօրինակ Հայերուն գործերուն առթիւ, որոնք պէտք է կոչուին անշուշտ մատնութիւն.

— «Հայ պատմութեան մէջ ունեցանք բազմաթիւ նշանաւոր եւ պատուաւոր դէմքեր որ Վասակ անունը կը կրէին։ Բայց, Վասակ Սիւնիի օրէն սկսած, այդ անունը հետզհետէ այնչափ վարկաբեկ եղաւ որ հիմա ո՛չ մէկ հայր կամ մայր կ'ուզէ իր զաւակը մկրտել Վասակ անունով։ Այդ յատուկ անունէն շինուած է հասարակ գոյական մըն ալ, վասակութիւն, որ համանիշ է անարգ գործի մը, — քաղաքական մատնութեան։

Վասակ Սիւնին — այնպէս ինչպէս որ կը ճանչնանք պատմիչներէն — մեծ մարդ էր, կարող եւ խելացի, եւ երբեմն գովեստներու ալ արժանացած։ Բայց այն օրը որ ազգային հեղինակաւոր ժողովին որոշման հակառակ օտար պետութեան շահերուն նուիրուեցաւ՝ այլ եւս ինկած մարդ էր։ Անոր անունն ալ, յիշատակն ալ անէծքի առարկայ դարձան։

Նոր ժամանակի հայ գրողներէն ոմանք ջանացին պաշտպանել Վասակը, անոր արարքին մէջ փնտռելով իրաւացիութիւն եւ հեռատեսութիւն։ Այդ հարցին քննութիւնը շատ հեռուները կը տանի մեզ։ Բայց, պահ մը ենթադրելով իսկ թէ Վասակի քաղաքական ուղղութիւնը լաւագոյնն էր՝ նա դատապարտելի է անոր համար որ իր անձնական կարծիքին յաղթանակը ապահովելու մտքով օտարին հզօր ոյժը գործածեց իրեններուն դէմ։

Մեր ազգային կեանքին մէջ մինչեւ հիմակ ալ պակաս չեն մեծ ու պզտիկ դէպքեր, որ Վասակը կը յիշեցնեն, նոյն իսկ առանց մեղմացուցիչ կամ բացատրիչ պարագաներու։ Աբտիւլ Համիտի օրով ի՛նչեր գործուեցան Հայերու կողմէ, հայ մրցակից մը ընկճելու, կամ հայ հակառակորդ մը պատժելու համար։ Զրուցեք վասակութիւն, բայց անոր պէս բան մըն է ինչ որ ճիշդ այս օրերս կ'ընեն մերիններէն ոմանք Կ. Պոլսոյ մէջ։ Անոնք թերեւս զերծ են չարաշահական կամ վրէժխնդրական դիտումներէ, բայց եւ այնպէս՝ ոչ նուազ վնասակար է իրենց արարքը։

Զորօրինակ, Թուրք թերթերու մէջ Հայերու ձեռքով կը հրատարակուին այնպիսի յօդուածներ, որ վիճելի են կամ անտեղի։ «Հայաստանի Կոչնակ» ոչ երբեք ջատագոված է այն ցոյցերն ու շարժումները որ երբեմն կը կատարուէին իբրեւ «յեղափոխական գործ»։ Այսօր ալ այս թերթը կը փափաքի որ իր արտասահմանի պաշտօնակիցները Թուրքիոյ նկատմամբ որդեգրեն անկիրք չափաւոր, փափկանկատ եւ ողջմտական ոճ։ Բայց ատիկա չի նշանակեր թէ Թուրքերը արդար գտնուած են Հայերու հանդէպ, եւ իրենց դէմ բողոք չկայ։

Եւ յետոյ, Թուրքիա նստող Հայու մը ամբաստանագիրը իր արտասահմանեան ազգակիցներուն հասցէին, ի՞նչ արժէք ունի գեղավոր Թուրք շրջանակներու մէջ։ Իրապէս եւ խղճամիտ Թուրք մը գիտէ նոյն իսկ Սուլթան Համիտի օրով հայ ժողովրդի ստուար մեծամասնութիւնը, այլեւայլ համեստ բաղձանքներ տածելով հանդերձ՝ հաւատարիմ տարր մըն էր։ Այսօր, սակայն, Թրքական հանրային կարծիքին առջեւ Հայութիւնը ոչինչ կը շահի այն մեղադրանքներով, զորս հայատառ մէկը Թուրք մամուլին մէջ կ'ուղղէ իր ազգի մէկ հատուածին դէմ,— ըսենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Պատահական յօդուածներու երեւումը, քաղաքավարական եւ սիրաշահական նպատակով գրուած, հասկնալի է։ Բայց Թրքապաշտպան հայ փաստաբանները կը սխալին եթէ կը կարծեն որ հայ կուսակցութիւնները քարկոծելով՝ Թուրքերու աչքին կը բարձրացնեն իրենց անձնական վարկը, կամ ամբողջ հայ ժողովուրդին դիրքը։

Այդ իմաստով մասնաւոր գնահատանք թող չ'ակնկալեն նոյնպէս այն Հայերը — լեզուագէտ կամ բանաստեղծ, հրապարակագիր կամ պաշտօնակալ, որ առիթ կը փնտռեն հաստատելու թէ իրենք ալ «Թուրք» են։ Անոնք, իրենց ծայրայեղութեամբ՝ նոյնիսկ Թուրքերու ծաղրանքին եւ արհամարհանքին առարկայ կը դառնան։ Եթէ Անգարայի կառավարութիւնը պետական արդարութեան կը հաւատայ՝ իր ճանկին մէջ գտնուող ափ մը Հայերու իրաւունքը կը յարգէ արդէն իսկ, առանց ազդուելու անոնց արտայայտութիւններէն, նպաստաւոր կամ աննպաստ։

Իսկ, շա՛տ աւելի անշնորհք ու անշահ գործ կը կատարեն այն Թրքահայերը որ յանուն եւ ի շահ ճշմարիտ «Թուրքչութեան» վերջերս կ'առաջարկեն հրաժարիլ ազգային [illegible] իրաւունքներէն ալ, զոր օրինակ փակել պատրիարքարանը, կամ աշխարհական մը նշանակել որպէս պատրիարք։

Ազգային հեղինակաւոր մարմիններուն դէմ մղուած, եւ հայ ժողովրդի զգացումները վիրաւորող այդ կարգի փորձերը՝ վասակութեան պէս բաներ են...»։

Սվազ-Էրզրում երկաթուղին

Գրած էինք թէ օտար խմբակի մը հետ պոնոյի դրութեամբ վճարուելու պայմանով Սվազ-Էրզրում երկաթուղիին շինութեան համար բանակցութիւններ կը կատարուին ժամանակէ մը ի վեր։ Այս խմբակէն զատ, բանակցութիւններ կը կատարուին նաեւ Իմլաք Պանքասըն եւ ուրիշ օտար խմբակներու միջեւ։ Այս բանակցութիւնները դեռ որ եւ է արդիւնքի չեն յանգած։

ԾԻԾԱՂ

Պզտիկ Յակոբիկ Տարեգլխի առթիւ իր հօրաքրոջ այցելութեան գացած էր, եւ նուէրի մը կը սպասէր։

— Յակոբի՛կ, երբ մեծնաս ի՞նչ ըլլալու փափաք ունիս։

— Հօրաքոյր, բժիշկ պիտի ըլլամ, գոնէ այցելութիւնս ինծի բան մը կը բերէ։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԵՐՊԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՓՃԱՑՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

Ամէն տեղութիւն սիրայօժար կը նըպաստէ այսպիսի ջանքեր իրականացնելու։ Եթէ գաղութին նիւթական միջոցները չեն ներեր «մեծամեծ գործեր», կրնայ սակայն գոնէ փոքրիկներուն լեզուն թեքելու վարժեցնել եւ հայ բարբառն անոնց բերնին մէջ պահելու ջանադիր ըլլալ։ Սրահի մը մէջ — կամ գոնէ սենեակի մը մէջ — շաբաթը 1—2 անգամ հաւաքել այս փոքրիկներն եւ մայրենի՝ լեզուին քաղցրութեանը համը ճաշակել տալ անոնց։ Զարգացած մարդիկ, նոյնիսկ եւրոպական կեդրոններու մէջ ուսում առած երիտասարդներ չեն պակսիր։ Փոխանակ [illegible] թեւերով [illegible] նոր սերունդին այլասերումը, եթէ [illegible] բազուկներն սկիզբն ընելու ազգին փրկութեան, թող համոզուած ըլլան որ մագնիսական ձգողութեամբ ամէն մանուկ պիտի փութայ զրկել իր շաբաթը այս 1—2 անգամուան հաւաքման, որ զրոյց, երգով, խաղով՝ մանկական ձգողականութիւն պիտի ունենայ հայ փոքրիկներուն վրայ։ Փրկեցէք փոքրիկները, փրկուած են պատանիներն ալ, չափահասներն ալ եւ բովանդակ գաղութը։

Ահա գործնական ազգասիրութիւն, ահա Հայուն պարտքը։ «Հայերէն չեմ կրնար խօսիլ» անախորժ նախադասութիւնը պէտք չէ լսուի տղոց բերնէն։ Դժբախտաբար ամէն գաղութի մէջ՝ նոյն իսկ գաղղիական մայրաքաղաքին մէջ, ականջալուր եղանք այս յուսահատեցուցիչ նախադասութեան։

Գաղութին ականաւոր անհատներն՝ որ ամէն առթիւ իբր տեղւոյն հայութեան ներկայացուցիչը գիտեն պարծենալ, կը մոռնան դժբախտաբար թէ պատասխանատու են՝ բովանդակ հայութեան առջեւ իրենց ձեռնթափութեան կամ — անփութութեան հետեւանօք յառաջ եկած ապազգայնացման։

«Օրինակը միշտ քաշողական է» կ'ըսէ սովորական առածը։ Քաջութիւնը սկիզբը ընելու մէջ է, գործին օգտակարութիւնը չի կրնար անտարբեր թողուլ հայերն ու մայրերը։

Պահանջուածը մեծ դրամական գումար մը չէ, ուսուցիչ մը կամ Տէրհայր մը ապրեցնելը շատ դժուարին չէ երբ համոզուինք թէ մեր պարտքերու կատարման վրայ է խնդիրը։

Առաջին պատասխանատուներու քով պիտի դասուին, նոյնիսկ ակամայ, անոնք որոնց պարտաւորութիւնն է հոգալ ու խնամածու ներկայանալ՝ ուր որ հարկը կը ստիպէ։

Եթէ տարին նոյնիսկ երկու անգամ մերձաւոր քաղաքներէն Տէր Հայր մը ղրկուի հայ գաղութին պէտքերը հոգալու, հաւատացէք թէ տարիներով պիտի հեռացուի օտարացման վտանգը։ Տարիներէ հետէ կը լսէի եւ այս անգամ ականատես իսկ եղայ, մեր հինաւուրց բարեկամ վախճանեալ Տէր Մարտիրոս Աւագ քհնյ. Գալֆայեանի Սկոպլէյի համար ունեցած բազմավաստակ արդիւնքներուն։ Անխոնջ ու [illegible] է Տէր Հայրը ոչ միայն այս ափ մը հայութեան կրօնական պէտքերը հոգալու, այլ մանուկ սերունդին հայ լեզուի վարժիչ է եղած երկարամեայ տարիներով, եւ իր մահը զգալի է եղած նոյնիսկ փոքրիկներու, որոնք միամտութեամբ կը հարցնէին թէ պիտի չունենա՞յ յաջորդ մը «մեր Հայր Սուրբը»։

Եւ ինչո՞ւ չունենայ երբ — մասնաւորելով մեր խօսքը այս գաղութին վրայ — այնչափ մօտ է Սելանիկը, ուստի հրաւիրուած է անգամ մը Տէր Հայր մը՝ մասնաւոր առթիւ։

Կարելի՞ է արդեօք պատասխանատուութենէ զերծ ընել Եւրոպայի համար ընտրուած պատուիրակները, որոնք անգամ մը միայն այցելելէն ետք այս կողմերը՝ գացած քաշուած են եւրոպական քաղաքները։ Ստոյգ է թէ մեծ քաղաքներու հոգատարութիւնն ու խնամքն աւելի կարեւոր կը համարուին, բայց պէտքն աւելի մեծ է այսպիսի հեռաւոր ու մեկուսացեալ հայ գաղութներու մէջ։ Կ. Պոլսոյ Հայ Պատրիարքարանը պիտի կարենար անշուշտ այս ակնարկեալ օգնութիւնը տարածել Յուկօ-Սլաւիոյ հայ գաղութներուն մէջ ցան ու ցիր սերունդին։ Ցաւալի կէտն այն է, որ Նորափէթիթ Սկոպլէյի մէջ ապրող մեր ազգակիցներէն շատ շատեր մինչեւ հիմա աննպաստ պարագաներու մէջ կրցած են քիչ շատ պահել իրենց հայութիւնը. սակայն այս հին «Աքսորավայրն» այլեւս մեր գիտցած Սկիւպը չէ. արդի զարգացեալ քաղաքներու կարգը բարձրանալ կ'ուզէ։ Վերջ են նորակառոյց հոյակապ տուներն ու յարկաբաժինները, փողոցներու ընդարձակումները, գործարաններու եւ խանութներու հետզհետէ զարգացումն ու յառաջդիմութիւնը։

Այս ընդհանուր բարգաւաճանքի մէջ՝ վայ է եկեր անփոյթ ու անխնամ ապրող փոքրամասնութեանց, կարգերն ու «չերտերը» խառնելով՝ զիրար խորտակող ու քօղակերող անհատներուն։ Դիմադրող ոյժն եթէ պակսի՝ շատ դիւրաւ կ'իյնայ այսպիսի ազգ մը ժամանակին հարթող գլանին տակ եւ կը խորտակուի, կը ճմլի եւ կը ջնջուի։

Մեղք է այս հայ գաղութին, որ գիտցեր է աւելի աննպաստ ժամանակներու մէջ՝ արեւու լոյսին քով պահել իր գոյութիւնը, պահպանել իր հայութիւնը։ Արժանի է՝ ամէն հնարք հնարել, «ամէն քար շարժել», արդի ժամանակներուս մէջ ալ փրկել այս գաղութին գոյութիւնն ու հայութիւնը։ Ձեռք ձեռքի պէտք է անխոնջ ու միացեալ ուժով աշխատիլ։

Մանաւանդ որ տեղւոյն հայութեան մէջ, ինչպէս յիշատակեցինք, չեն պակսիր լուսամիտ զարգացեալներ, ի ժամանակին իրենց «ծրարիկը» կապողներ, ազնուազգի Հայու զաւակներ։ Ներքին եւ արտաքին այս փափաքը պէտք է իրար մօտեցնէ մեր ազգակիցներն եւ առիթ տայ իրարու յիշելու եւ յիշեցնելու, որ մեծ մշակոյթ ունեցող ազգի մը զաւակներն ենք, Մշակոյթի շատ մը պատուաւոր էջեր գրած են մեր պատուական նախնիք, պայծառացնել պէտք ենք մեր ներկան, պայծառագոյն ապագայ մը ունենալու համար այս գաղութին մէջ։

Համակրելի ու գործունեայ այս հայ գաղութին անդամներուն անունը մշտնջենաւոր ժամանակներու համար հոս դրոշմել պիտի ջանամ. դժբախտաբար ոչ ամէնուն, այլ միայն անոնց, որոնց հետ նոթինայ կարճ ժամանակի մը մէջ կրցայ ծանօթանալ, եւ առով հաստատել իմ սրտագին շնորհակալիքս այս գաղութին կողմէ գտած սիրալիր հիւրընկալութեան համար։

Հ. Գ. ՄԻՆԻՎԻՇԵԱՆ

(Շարունակելի)

(2)

Ընդհ. մուտք եղած է 35,011 միլիոն ռուբլի, իսկ ելք՝ 33,231 միլիոն: Յաւելեալ գումարն է 1,780 միլիոն ռուբլի:

28,749 միլիոն ռուբլի, մուտքի մեծագոյն մասը գոյացած է կոլխոզներէն, սովխոզներէն եւ միւս պետական ձեռնարկներէն: Փոխառութիւններէն՝ 3211 միլիոն. հարկերէն՝ 2152 իսկ գանազանէ՝ 759 միլիոն:

23,912 միլիոն ռուբլի, ելքին մեծագոյն մասը ծախսուած է բանակի, կոլխոզներու եւ սովխոզներու վրայ:

ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆ

Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը եւ Համառուսական կոմունիստական կուսակցութեան Գործադիր կոմիտէն, միաձայնաբար որոշում մը հրատարակած են Ստալինի եւ Մոլոտովի կողմէ ստորագրուած, ուր կը ճշդեն արմտիքի տեսակն ու գաւառաշրջաններու բաժանումը:

Համաձայն այդ որոշման յառաջիկայ գարնան պիտի ցանուի 95 միլիոն հէքթար տարածութիւն, որմէ 10 միլիոն 500,000ը սովխոզներու, 66 միլիոն 810,000ը կոլխոզներու եւ 18 միլիոն 140,000ն գիւղական անհատական տնտեսութիւններու միջոցով:

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Նախարարաց խորհուրդի որոշմամբ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Պուքրէշի եւ շրջակայքին, Կալացի եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներու մէջ: Պետութիւնը զերծ է այս խստութենէն: Թերթերու վրայ գրաքննութիւն չպիտի հաստատուի: Յայտարարութեամբ մը կառավարութիւնը պիտի բացատրէ իր այս որոշումին պատճառները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

Յունուարի վերջերը պաշտօնապէս անգործ արձանագրուածներու թիւն եղած է 416 239 հոգի:

Վերջին շաբթուան 10,159 հոգի նոր անգործներ եւս աւելցած են:

Փարիզի եւ Սէնի նահանգի անգործներու թիւը 160,513 հոգիէն բարձրացած է 163,625ի. Աւելցած է 3112 հոգի: Ֆրանսայի մնացած նահանգներու անգործներու թիւն է 151,739 հոգի: Աւելցած է վերջերս միայն 7047 հոգի:

Ֆրանսայի ընդհանուր անգործներու թիւը կը հասնի 1 միլիոն 500,000ի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԷՊԷՐԹԻ ՆԿԱՐԸ ՁԱՄԲԻՒՂ ՆԵՏՈՒԱԾ

Պերլինէն կը հաղորդեն որ Պաւարիոյ ոստիկանութիւնը, իրենց յատուկ ծողովրդատեղիին մէջ Հիթլէրի վարչապետութիւնը ներբողելու առթեն, զայրոյթով պատէն վար քաշած են ընկերվարական նախագահ Էպէրթի նկարը եւ պատռելով ցամբիւղ նետած: Անոր տեղը կախած են Հիթլէրի նկարը:

⁂ Պերլինի ոստիկանական վերատեսուչի կարգադրութեամբ բռնագրաւման ենթարկուած է ընկերվարական *Ֆորվէրթս*ի մէկ թիւը, ուր կոչ մը ուղղուած էր բանուորութեան, Հիթլէրի իշխանապետութեան դէմ:

Կոմունիստական *Ռոթէ Ֆանէ* թերթը դադրեցուցուած է:

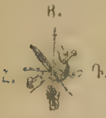

Ա.
Ղ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սավոա ներքնատանը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը.

ՀՐԱՋԴԱՆ Խումբի ժողովը այս երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տը Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին չարաբեկական գաղափարութիւնը վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը: Շարունակութիւն վիճաբանութիւններուն (Մեծն Տիգրանի պատերազմներուն եւ քաղաքականութեան մասին): Մէկ ժամ սինեմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

Վիէնի Կէժէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Փետր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց-Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէօրնի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն:

ՎԱՐԵԻՈՐ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme :-: PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Լիան գլուխը թօթուեց ու ժպտեցաւ.

— Ահա, այդպէս է սէրը. կամ կը մոռնաս կամ կ'երազես եւ յետոյ յանկարծ, ինչպէս քիչ առաջ, կը լսես համբոյր մը դուռին վրայ ու կը յիշես նորէն՝ կ'արթննաս. միեւնոյն բանն է:

— Ես կը մոռնամ ամէն ինչ:

— Իսկ ես այս վայրկեանիս պիտի մոռնամ ինքզինքս:

— Մոռնալիք ի՞նչ ունիս:

Ճօրճ անոր դէմքին վրայ նշմարեց իրեն անմեկնելի արտայայտութիւնը. Զուգեց հին յիշատակներ արթնցնել անոր մտքին մէջ. Բռնեց անոր ձեռքերէն եւ իր գիրկը քաշեց զայն.

— Աստուա՜ծ իմ, ինչո՞ւ այսպէս կը խօսիմ. ամէն բան մոռնալ ու մեր մտքին խորհիլ կ'ուզեմ միայն. մտքին մէջ ապրեցայ, բայց հիմա, այստեղ, քեզի հետ սկսայ նորէն հաւատք ունենալ: Փոխէ՝ արտայայտութիւնդ չեմ ուզեր հո երթալ. կը սիրեմ քեզի, լսէ՝ միայն այդ խօսքս ուրիշ ոչինչ:

Լիան սկսաւ խնդալ եւ բսաւ.

— Հիմա դուն ինծի եւ արդէն. սկըսար հաւատալ. կը սիրեմ այդպէս...

Սենեակին դուռը բացուեցաւ արագ ու անձայն կերպով. զգացին ներկայութիւնը մէկու մը. առանձին չէին. չրամնուեցան սակայն. նայեցան. բարապանուհին էր որ կանչեց «Օրիո՛րդ, օրիո՛րդ»

Ճօրճ տեսաւ անոր գունատ դէմքը:

5.

Լիան ոտքի բարձրացաւ յանկարծ եւ գնաց դէպ ի դուռը՝ սպասուհիին: Ճօրճ չիմացաւ անոնց խօսակցութիւնը, անկարելի է իմանալ: Կամաց մը ելաւ բազմոցին վրայէն եւ դանդաղ քայլերով մօտեցաւ պատուհանին՝ կանակը դարձուցած անոնց: Դժբախտ բան մը պատահած ըլլալու է, խորհեցաւ Ճօրճ ինքնիրեն: Երկար տեւեց այդ երկու կիներուն փոխսուքը. անհանգիստ պատուրութիւն մը ունեցաւ Ճօրճ թէեւ գիտէր որ անոնց խօսակցութեան նիւթը չէր կրնար հետաքրքրել զինքը

Հայելիին մէջէն տեսաւ անոնց դըլուխները՝ իրարու շատ մօտիկ վախցաւ. զգաց որ ինք աւելորդ մէկն էր այդ տանը մտերմութեան մէջ. օտար մըն էր, անկոչ այցելու մը, Ֆրէմէլի ցեխոտ խրամներէն եկած հասարակ զինուոր մը. այդ գիտակցութիւնը խըռովեց զինքը. իրաւունք ունէր այնտեղ ըլլալու, մտածեց նախ ու յետոյ յանկարծ «ո՛չ» պատասխանեց ինքնիրեն: Միւս տղաքը, իմ ընկերներս երբ Փարիզ կուգան արձակուրդով այսպէս չէ որ կը վարժուին. անոնք կը մոռնան պատերազմի սարսափը վրձնարուած կիներու թեւերուն մէջ. առաջ կը գթար անոնց վրայ, իսկ հիմա, այդ քանի մը վայրկեանին մէջ, կը զգար որ ինքն ալ մէկն էր այդ զինուորներէն եւ իրաւունք չունէր դպչելու այն բաներուն որոնք կը գտնուէին այս տանը մէջ:

Լիան յանկարծ հեռացաւ սպասուհիին քովէն ու եկաւ Ճօրճի մօտ. դըրաւ ձեռքը անոր ուսին վրայ եւ արագ բայց ցած ձայնով մը բսաւ.

— Սիրելիս, կը ցաւիմ... չես կրնար մնալ, ո՛չ այս գիշեր:

Ճօրճ չհարցուց, չի կրցաւ հարցնել պատճառը ու մռայլ նայուածքով մը սկսաւ զննել աղջկան դէմքը: Ի՞նչ կրնար ընել:

— Առանձին կը բնակիմ այստեղ, շարունակեց Լիան, բայց այն կիներէն չեմ որոնց կեանքը պարապ է. կը հասկնաս չէ՞..

Ճօրճ գլխու նշան մը ըրաւ:

— Պարոն Տը Լոռան անունով մէկը կը ճանչնամ. հարիւրապետ մըն է, Օդային Բաժնին մէջ. ճակատն է, բայց ամէն անգամ որ Փարիզ վերադառնայ կուգայ զիս տեսնելու...

Ճօրճ մտիկ ըրաւ:

— Վերադարձեր է... անսպասելի կերպով. եր ինքնաշարժը դուրսն է. այստեղ պիտի գայ հիմա տանս բանալին տուած եմ իրեն. կը հասկնաս չէ..

Այո՛, կը հասկնար Ճօրճ: Այս մարդը ունի տանը բանալին. հիմա ներս պիտի մտնէ այն սենեակէն ուր այնքան հրաշալի կերպով կը վայելէին իրենց առանձնութիւնը. ուրեմն Լիան սիրուհին է այդ մարդուն. անշո՛ւշտ կը հասկնար... Ի՞նչ յիմարութիւն էր արդէն մտածել նոյն իսկ մէկ վայրկեան, որ պարապ կրնար ըլլալ կեանքը այդ աղջկան. ո՞վ էր ինք, ո՞ւրկէ եկած էր այսպէս յանկարծօրէն, հասարակ զինուոր մը... հեռաւոր ծխածղի մը արձագանգը զգաց Ճօրճ իր մէջէն: Ուրեմն ահաւասիկ մարդը որուն կը սպասէր Լիան՝ ճաշարանին մէջ:

— Ինչո՞ւ չըսիր ինծի թէ անոր կը սպասէիր ճաշարանը

— Աստուա՜ծ իմ, անոր չէ որ կը սպասէի.

— Բայց վերջապէս կը սպասէիր մէկու մը:

— Քեզի միասին կը տանէի, եթէ...

— Բայց անդադար դրան կողմը նայեցար

— Ճօրճ, չե՞ս հաւատար ինծի:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

(Բարեգործականի Գրասենեակ...)

— Յովհաննէս Հայկէզեան քաղաքացի, Լառնաքա (Կիպրոս) փնտռէ իր կինը՝ Զմրուխտ 1875ին, որդին՝ Արամ, ծնեալ 18.. Զգօն, ծնեալ 1902ին եւ ... Աղնիւ, ծնեալ 1900ին, որ ... Սեբաստիայէն տարագրուած ... պի Եւդոկիա եւ որոնց հետք ... տոյ կորսուած է:

— Կիւլէնիա եւ Վերժին ... եան, (Լառնաքա) (Կիպրոս) փնտռէ իրենց զաւակն ... ները Սարգիս Օհանեան, որ ... 8 տարեկան էր եւ Պետրոս ... եան, որ նոյն թուականին 5 ... կան էր: Ասոնք 1913ին կը ... Հալէպի գերմանական որբա... Քաղաքին Համաձայնական ... կին կողմէ գրաւումէն քիչ ... որբանոցին տղաքը փոխադր... այլուր:

— Օր. Իսկուհի Այվազեան ... Կիւշէհիրցի, Լառնաքա (Կիպրոս) փնտռէ հայրը՝ Թորոս Այվազ... եղբայրը՝ Գրիգոր Այվազ... միւս եղբայրը՝ Մկրտիչ Այվազ... որ Խոկիւշէհիրէն տարագրուած ...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.206

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

8 Février 1933

ՅԻԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2107 — Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Երփներանգ ու ամգոյն «նուիրապետութիւն» մըն է հակադաշնակցութիւնը, որ ախտավարակ հիւանդութեան մը պէս կը ճարակէ մաքերը:

Հին է այդ ցաւը: Այնքան հին, որքան հին է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Հակադաշնակցութիւնը, երկիրէ երկիր, կուսակցութենէ կուսակցութիւն, անգլուխ հրէշի մը պէս, կը ցցէ իր գլուխը, այն պահուն, երբ խորապէս համոզուած է որ Դաշնակցութեան հզօրացումը իր իսկ տկարացումն է:

Հակադաշնակցութիւնը թոյլ ու մեղկ, անզօր ու անճիգ, դաւադիր ու մութ անհատներու եւ խմբակցութիւններու քաղաքական ու ազգային վարդապետութիւնն է: Հակադաշնակցութեան կառքին կը լծուին անոր համար, որպէս զի իրենց անարժէք գոյութեան արժէք մը տալու ինքնագոհութիւնն ունենան: Եւ անոնց սպառնալիքներուն թնճուկը կը քակուի միայն այն ատեն, երբ Դաշնակցութեան ծոցէն մարդ մը եւ կամ մարդուկ մը հեռանայ:

Հակադաշնակցութիւնը մեզ կը ներկայանայ երկու պաշտօնական երեսներով՝ արտաքին օտար, եւ ներքին՝ հայ:

Արտաքին ճակատին վրայ հակադաշնակցական բոլոր դաւադրութիւնները, յայտնի ու անյայտ սեւ ձեռքը, կը գործէ Թուրքին միջոցով եւ Թուրքին գործակցութեամբ: Մեր դարաւոր թշնամու մշանջենական ատելութիւնը կ'ընդգրկէն ընդարձակ տարածութիւն մը՝ Էնկիւրիէն Աթէնք, Աթէնքէն Սուրիա եւ Սուրիայէն Ամերիկա:

Ա. Նիկոլի, Թումանեան էֆէնտիներու եւ «չեզոքական գիտուններու» յիմարաբոյր փաղանգը, Էնկիւրիի ձեռքով պարպուած վերջին պատրոններն են, հայածին Թուրքը Հայուն դէմ ծառացնելու եւ վարկաբեկելու յանձինս Դաշնակցութեան՝ բովանդակ հայութիւնը:

Թուրքը իրական ու հզօր ուժերու հետ չի հաշտուիր: Ան ոչ միայն սորված է իր արիւնոտ պատմութեան սերտելի դասերէն՝ դաւել, ապրիլ բնաշխարհին մէջ, այլ եւ գուրալ՝ օտար պետութիւններու, օտար երկիրներու մէջ: Ան հոգեբանօրէն մշտնջենական պատերազմի մէջ է Դաշնակցութեան եւ Հայութեան հետ:

Ջարդերու եւ եղեռնի, բռնագրաւումներու եւ տարագրութեան, ջարդի ու կոտորածի վայրագ հեղինակ Թուրքը, մենք ալ ճանչցած ենք: Մենք խորապէս գիտենք, որ հայութեան տապանաքար ծառայող այդ անխուսափելի գոյութիւնը, իր սեփական ուժերէն ու չարժանկարային փախուստներէն աւելի, կը պարտի այն պետութիւններուն, որոնք յաւերժացուցին այդ գոյութիւնը, եւ ժընեւի մէջ ժպիտներով սեղմեցին անոր ձեռքը:

Հակադաշնակցութիւնը Թուրքին համար ազգային պլատֆորմ կը ներկայանայ, մինչդեռ մեր ներքին կեանքին մէջ, ան կը ներկայանայ իր իսկական դէմքով ու ցանած սնամէջ ժխորով:

Հակադաշնակցութիւնը Խ. Հայաստանէն մինչեւ գաղթաշխարհ, տարբեր ալիքներով եւ տարբեր նրբերանգներով կը ներկայանայ միշտ.

Խ. Հայաստանի մէջ, պարբերաբար, «հարուածային կարգով», հակադաշնակցական սրտառուչ նուիրապետութեան բաղուկները, երբեմն կը գործեն թատերական հմայքով եւ կը կրկնեն իրենց տարիներու յանկերգը, — «Մեռա՜ւ, կորա՜ւ, քայքայուեցա՜ւ, թաղուեցա՜ւ Դաշնակցութիւնը»: Եւ երբ դուրս կ'ելլեն սրահէն, Դաշնակցութեան կենդանի շունչն է, որ կը դիմաւորէ զանոնք եւ կը հիասթափեցնէ:

Խորհրդահայ ինքնակոչ մարգարէները տրակտական միջոցներով, դատարաններով, ձերբակալութիւններով ու Սիպիրով կը սպառնան բոլոր անոնց, որոնք Դաշնակցական ըլլալու «հակայեղափոխական» մեղքն են գործեր...

Անոնք չեն ըմբռներ, ինչպէս առ հասարակ, մեր հակառակորդներու բարի սովորութիւնն է չըմբռնել, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հայ հոգու եւ հայ մարդու անչօշափելի բաղձանքներու եւ մտորումներու անսպառ ու անբառ շտեմարանն է, որ ո՛չ «կնուտ»ի եւ ոչ ալ խարազանի հարուածներով կարելի է վանել սրտերէն:

Հայը կը սնուի Դաշնակցութեամբ, կ'ապրի Դաշնակցութեամբ:

Գաղթաշխարհին համհարզներն ալ կը ձայնակցին անոնց հեռաւո՜ր հորիզոններէն եւ կ'ըսեն. «Ընելիք չունի այլ եւս Դաշնակցութիւնը»:

Հակադաշնակցութեան յոգնած մեղեդիները կը սաւառնին մեր վրայ այսպէս անդադար, երբեմն առանց ուշադրութեան իսկ արժանանալու:

Դաշնակցութիւնն երկար տարիներու ընթացքին, բնա՜ւ պէտք չէ ունեցեր անոնց դեղատոմսերուն, իր անելիքն ու գոյութեան իմաստը անոնցմէ սպասելու եւ անոնց վճիռով սնուելու: Դաշնակցութիւնն ինքնին՝ հայ կենսունակ ուժերու անսպառ հանքն է:

Հակադաշնակցութեան հայ հատուածը, իր մահն ու թաղումն է, որ կը կատարէ ամէն անգամ, երբ պղպջակներու պայքար կը յայտարարէ Դաշնակցութեան դէմ:

Դաշնակցութիւնը համահայ ուժերու եւ համահայ կամեցողութեան միակ ապահով կռուանն է, որ միշտ կանգուն կը մնայ ազգային հորիզոնին վրայ, որքան ԴԱՏ ու ՊԱՀԱՆՋ ունինք:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ ՑԻ–ՊԸ ԿԱՄ ԻՊԻ...ՊԻՇ

Փարիզի հայ *անթիքէ*ներու թերթին մէջ, զոր կը խմբագրէ տէրտէրի տղայ մը, (ճիշդ ինչպէս իրեն տրուած էր, Գալաթիայի օրով, խմբագրել նման թերթ մը, յետ ճաշու իբրեւ մարսողական ճարպոտ ստամոքսներու համար), երկու յարձակումներ եղան ինծի դէմ: Այդ յարձակումով հպարտանալու երեւոյթ ունէին երկու ստորագրողներն ալ, մէկը անմահին Մարկոս կարծած ինքզինք, միւսը վոլտեռի մէջ սովորական ժողովի մը *խավաղը* դառնալէն ի վեր գինով: Զարմացայ, որովհետեւ չէի կարծեր թէ, իրբեւ Գո՞րծ, Փարիզի փողոցներէն կարծիք, տեսակէտ եւ բաներ բաներ հաւաքող խմբագրութիւն մը, զիս ալ «շահելու» իրենց փորձէն յետոյ մանաւանդ, տեղ կրնար տալ նման ծրբծրբոցներու: Սովորութեանս համաձայն, հակայարձակումը կատարեցի ուղղակի թերթին վրայ, եւ ոչ թէ Մարկոսներու կամ Գօղոս — Պետրոսներու վրայ, «զի ոչ գիտեն զինչ գործեն»: Մինչ այդ, թերթէն ինծի յուր դրկեցին թէ այնտեղ բոլորն ալ (ինչպէս իրենց մէ շատ ուրիշներ) համաձայն չեն կատարուած յարձակման եւ մեղք ձգեցին տէրտէրին տղուն վրայ:

Տէրտէրի տղայ, գալ անգամ ԾՐԿՈՒՆՔ կարդա, որ խելքդ տուն գայ, ուրեմն:

×

Մարդ մը, որ կը վերադառնայ Հայաստանի... արտաքնոցներէն, (այդ մասին գիրք ալ գրած է), այստեղ ամէն խառնակչութիւն փորձելէ յետոյ երբ Փարիզի Ռամկավարները, ազատելու համար իր ձեռքէն, Եգիպտոս ճնտեցին զինք, սկսաւ քիչ մը շա՜տ կարեւորութիւն տալ իր անձին: Այս մարդը ձեռքս կը լզէր, երբ, Փարիզի մէջ, շաբաթաթերթ մը հանելով, ուրիշի մը յօդուածը խարդախելով, յարձակում մը փորձեց ինծի դէմ եւ ես չուշացուցի պատասխանը: Վերջապէս այս այն մարդն է, որ որբի մը ստորագրութիւնը կեղծեց եւ քաղ-նամակ մը գրեց այստեղի մէկ թերթին մէջ: Վերջերս Էջու նմանցուցած էի զինք, (ի՞նչ անզգամութիւն այդ համեստ կենդանիներուն համար), պարզ այն պատճառով որ լիրբ տողեր գրած էր որբերու հասցէին՝ ձայնակցելով «հայ որբերը թուրք հօրմէ ծնած են» գրողին: Ցա՞ւ զգաց, (կը զգա՞յ), որ անմահին Մարկոսին գահեիկ յարձակումը, շատ կանուխ լոյս տեսած, ահա հիմա կ'արտատպէ իր թերթին մէջ, «Պրոմեթէին ձագուկը» անուանելով զիս: Իրեն ղրկուած պատկերը տեսաւ ու կատղեցաւ երեւի:

Այս մարդը սխալ կ'ընէ: Չի կրնար խոցել զիս: (Անխոցելի դառնալու համար՝ բժշկութիւն սորվեցայ եւ հիմա չեմ տարբեր իր ապրած ձեւովը, իր ընդունած միջոցներովը): Եւ քանի չի կրնար խոցել զիս, լաւ կ'ընէ որ չզբաղի ինձմով: Հոս իրեն ըսած էի, որ անունս բերան չառնէ երբեք, եւ հիմա կ'այրի՜:

Միանգամ ընդ միշտ յայտարարեմ թէ «դաշնակցական միսիոններ» տալով ինծի՝ չի կրնար վնասել ինծի, ոչ ալ Զ. Ռ. Միութեան: Փարիզը խողադեցաւ իր կորսուելովը, լաւ է որ ըզգաստութեան բերէ զինք այս պարագան: Այլապէս միջոցներ ունիմ ճանչցնելու զինք Եգիպտոսի հայ գաղութին ալ: Ատոր համար՝ բաւական է երկու յօդուած: Առաջին խոյթեցէս յետոյ լաւ էր, խելք պիտի ըսէ՞ լալու ճարէն: Թող գիտնայ, որ Հայոց ազգին մասին ոչ միայն իր գիտցածը, այլ եւ իր հեռաքրքրութիւնը արհամարհելի են մեզի՝ երիտասարդներուս համար, որ մեզ բաղդատելով իրեն հետ՝ անդունդ մը կը տեսնենք մեր եւ իրեն միջեւ, ինչպէս Հայուն եւ Թուրքին միջեւ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նախագահ Հինտէնպուրկ լուծեց ՓՐՈՒՍԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Փրուսիոյ վերին իշխանութիւնը, նախագահական հրահանգով, յանձնուեցաւ Ֆոն Փափէնի: Այս որոշման նպատակն է Փրուսիոյ խորհրդարանի լուծումը հնարաւոր դարձնել:

Խորհրդարանը լուծելու համար պէտք էր, որ օրինական մեծամասնութիւն գոյանար Երեքի Խորհուրդին մէջ, կազմուած նախկին կառավարութեան ծառայող սոց. դեմոկրատ Օթօ Պրաունէ, խորհրդարանի արդի նախագահ Քէռլ եւ Ատենաուէռէ: Քէռլ, Ֆոն Փափէնի եւ Ատենաուէռի գործակցութեամբ որոշուած է խորհրդարանը լուծել Մարտ 5ին, որպէս զի Ռայխսթագի ընտրութեան հետ միաժամանակ, Փրուսիոյ խորհրդարանի ընտրութիւնն ալ կատարուի:

Մամուլի եւ խօսքի ազատութիւնը արգիլուած

Հիթլէր մամուլը հրովարտակով սահմանափակեց մամուլի, խօսքի ու ժողովներու ազատութիւնը: Այս խիստ միջոցները, կ'ըսէ, ձեռք առնուած են գերման ժողովուրդի ապահովութեան համար:

Այն թերթերը, որոնք յարձակում կը գործեն կառավարութեան եւ պաշտօնէութեան վրայ, ամմիջապէս պիտի դադրեցուին:

Օտար մամուլի մուտքն ալ արգիլուած է վեց ամիս տեւողութեամբ, այն պարագային, երբ կը հրատարակեն վարկաբեկիչ յօդուածներ:

Անցագրի դրութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ

Համայնավարները ներքին անցագրի դրութիւնը ջնջած էին, որպէս ցարական բէժիմի մնացորդ: Բաւական է կարդալ 1930ի խորհրդային համայնագիտարանին մէջ հետեւեալ խրոխտ տողերը. «Խորհրդային իրաւունքը չի ճանչնար անցագրի դրութիւնը»: Սակայն, այժմ անցագրի այդ զզուելի դրութիւնը իրենք կը ստեղծեն: Եանուկիձէն կուզայ ընդգծելու իր ներկայացուցած տեղեկագրին մէջ, թէ «այժմ այդ դրութիւնը բոլորովին ուրիշ հանգամանք մը կ'առնէ»: Մոսկուայի բնակչութիւնը այս ձմեռուան մէջ, մայրաքաղաքը կը ձգէ եւ կը հեռանայ: Բնակչութեան մատակարարութիւնը, որքան հասկնալի նոյնքան դժուար է եւ տրամադրական դասակարգերու բաժանումը:

Եանուկիձէի տեղեկագիրը երեք պատճառաբանութիւն կ'ընէ անցագրի դրութիւնը վերահաստատելու համար: Նախ քաղաքներու պարենաւորման դժուարութիւնը, երկրորդ գիւղացիներու դրոհը, որ հաւաքական տնտեսութենէ կը խուսափին, երրորդ որ այս երեւոյթներու առաջքն առնելու համար անցագիրը անհրաժեշտ է: Եանուկիձէն կ'ըսէ նաեւ որ աշխատաւորներու եւ մայրաքաղաքի մնայուն բնակչութեան համար մտահոգուելու խնդիր չկայ առոր մէջ:

Ուլմօի գործարանին մէջ պատահած պայթումը

Երէկ մեր թերթը մամուլին յանձնած պահուն, յայտնած էինք այս աղետալի պայթումի մասին, ուր բազմաթիւ հայ գործաւորներ կ'աշխատին:

Թիւ 17 արհեստանոցին մէջ, 200 բանուոր առտուան ժամը 7ուկէսէն ի վեր կ'աշխատէին: Պատին անկիւնը դրուած հսկայ կաթսայ մը, որ 10 մեդր բարձրութիւն ունէր եւ ելեկտրական կայան կը ծառայէր միւս արհեստանոցներուն, վառուած էր արդէն եւ ոչ մէկ անկանոնութիւն կը նկատուէր: Ժամը 10ուկէսին հսկայ պայթում մը արհեստանոցի այդ մասը տակնուվրայ ըրաւ: Այրող գոլորշին, բանձր ծուխն ու փոշին տարածուեցաւ գործարանին վրայ: Գործաւորներուն մէկ մասը շնչահեղձ եղաւ եւ միւսներն ալ վիրաւորուեցան: Քովընտի արհեստանոցներէն գործաւորները օգնութեան փութացին եւ վիրաւորներն ու մեռածները փոխադրեցին Ամպրուազ – Փարէ հիւանդանոցը, որ ճիշդ գործարանին քովը կը գտնուի:

Հետաքրքիր բազմութիւն մը խուժեց դէպ ի գործարանը: Մնացած գործաւորներուն կիները, որոնք սրտատրոփ լուրի կը սպասէին: Մէկը կ'ըսէր.

— Ամուսինս չտեսայ, արդեօք պայթումը 17 թէ՞ 14րդ արհեստանոցին մէջն էր:

Միւսը կ'ըսէր.

— Զաւակս չտեսայ:

Մնացածներու անունները կէսօրէ յետոյ միայն հաղորդուեցան:

Գուլենի ոստիկանութիւնը յետ քննութեան հաղորդած է հետեւեալ տեղեկութիւնները. — 8 մեռած, 78 վիրաւոր, որոնցմէ 42ը հիւանդանոց փոխադրուած, 36 հոգին ալ թեթեւ կերպով վիրաւորուած, որ իրենց տուները փոխադրուած են:

Սպաննուածներուն եւ վիրաւորուածներուն մէջ կան Ռուսեր, Ալճերիացիներ եւ Ֆրանսացիներ: Ցուցակին մէջ բարեբախտաբար ոչ մէկ Հայու անուն կար.

Լիտվինօֆի առաջարկները

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին սովետական ներկայացուցիչ Լիտվինով հետեւեալ յայտարարութիւններն է ըրած.—

— Ամենակարեւոր խնդիրը, որ մեզ կը ներկայանայ նախայարձակի բնորոշումն է: Վերջին տարիներս այնքան խեղաթիւրուած է այդ գաղափարը, որ դժուար է պատասխանատուութիւն ճշդել:

Եւ Լիտվինով կը բնորոշէ նախայարձակը եւ կ'ըսէ, որ այս ստորագծուած պատճառներով պէտք է յանցաւոր նկատել՝

Ա.— Այն պետութիւնը, որ առաջին անգամ պատերազմ կը յայտարարէ մէկ ուրիշ պետութեան:

Բ.— Երբ, առանց պատերազմ յայտարարելու պետութեան մը զինուորները կ'արշաւեն մէկ ուրիշ պետութեան հողամասը:

Գ.— Երբ պետութեան մը ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերը կը ռմբակոծեն միւս պետութեան հողամասերը:

Դ.— Երբ պետութեան մը նոյն ուժերը առանց կանխակալ թոյլտուութեան կ'անցնին մէկ ուրիշ պետութեան սահմանը եւ բանակ կը դնեն անորոշ ժամանակով:

Ե.— Երբ պետութիւն մը նաւապաշարում կը յայտարարէ մէկ ուրիշ պետութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՌՈՒՄԷՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԴԷՄ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ շաբաթ երեկոյ մահափորձ մը կատարուեցաւ հաղորդակցութեանց նախարար Միրբոյի դէմ, երբ արուարձան երթալու համար կայարան կը մտնէր: Կայարանի արհեստանոցներու մուտ մէկ անկիւնէն, քանի մը անծանօթ մարդիկ երկաթի կտորներ նետեցին նախարարին դէմքին: Թէեւ երկաթի կտորները վրիպեցան, բայց ջարդուփշուր ըրելով վակոնի մը ապակիները թեթեւ վիրաւորեցին նախարարը:

Ոստիկանութիւնը սկսած է քննութիւն կատարել մայրաքաղաքին գործաւորական շրջանակներուն մէջ:

ՊՐՈՒՍԱՑԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՅՈՅՑԸ

Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Պրուսայի մէջ դէպքեր են պատահած: 30 հոգի իրենց 13 պարագլուխներով եկեղեցին դիմած են, պահանջելով որ աղօթքի լեզուն արաբերէն ըլլայ: Եկեղեցի վարիչը պատասխանած է, որ կառավարութեան հրահանգներուն դէմ չի կրնար գործել: Ցուցարարները խուժանին հետ միացած կուսակալին դիմած են: Ոստիկանութիւնը ցուցարարները ցրուած եւ գրգռիչները ձերբակալած է:

Նախարարական խորհուրդը յանձնարարած է դատական եւ ներքին գործավարներուն տեղւոյն վրայ քննութիւն մը կատարել: Գործավարները մեկնեցան Պրուսա:

Կազին իր քննական նամբորդութիւնը կէս ձգած եւ գացած է Աֆիոն-Գարահիսար, եւ Ըսմէթ փաշայի հետ միասին մեկնած են Պրուսա խասկնալու համար դէպքին պատճառները:

ՊՐՈՒՍԱՅԷՆ ՅԵՏՈՅ...

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ նման միջադէպ մըն ալ պատահած է Իզմիրի մէկ մզկիթին մէջ, որ կը կոչուի Շատրվան:

Երբ Գուրանը կը կարդացուէր թուրքերէն լեզուով, Թուրք մը, նոյնքան մոլեռանդ, որքան անհաւատարակէս կ'ըսէ հեռագիրը, արաբերէն քանի մը բացագանչութիւններ ըրաւ՝ բողոքելով որ թուրքերէն կը կարդացուի Գուրանը: Անմիջապէս ձերբակալուեցաւ: Միւս կողմէ դատական հետապնդում կը կատարուի խումբ մը մուէզզիններու դէմ, որոնք, հակառակ դրուած արգելքին, թելադրած են արաբերէն կարդալ աղօթքներն ու Գուրանը:

ԵԳԻՊՏ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՍԿԻՈՎ ՎՃԱՐԵԼ

«Ահրամ» կը յայտնէ թէ ձեռնհաս շրջանակներէ քաղած իր տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը մտադիր չէ երբեք ոսկիով վճարելու Եգիպտական պարտքի տոկոսները:

Ասկէ զատ, քաղաքական եւ պաշտօնական շրջանակները կը գրաղին օտար նիւթական քափիթիւլասիոնները ջնջելու հարցով, կառավարութիւնը ազատ պահելու համար ելեւմտական օրէնսդրութեան մէջ, (տուրքեր եւ անոնց կիրարկութիւնը օտարներու հանդէպ) առանց պետութեանց կամ խառն դատարաններու հաւանութեան:

Կառավարութիւնը ուրիշ միջոցներ կը մտածէ Եգիպտոսը պաշտպանելու համար ոսկիով վճարման ծանր վտանգին դէմ:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՄԷՋ

Զաղրէպէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են խումբ մը նախկին նախարարներ, իբրեւ մեղսակից Եուկոսլավիոյ միութեան դէմ դաւի մը:

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ»ԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սէթիֆէն (Ալճերիա) Պ. Լեւոն Իպիգեան 50 ֆրանք ղրկած է մեզի իբր նուէր «Դպրոցասէր»ին:

Մէկնէսէն (Մարոք) Յ. Անկարեան՝ 5 ֆրանք:

Ստանալ ՅԱՌԱՋի վարչութենէն, համապատասխան ընկալագրով:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՑՐԴ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Ա.

Խօսելով Արղընիի երկաթուղիին ու հանքի մասին, ըսեր էի թէ Թուրքիոյ հանքագործները դժգոհութիւն յայտնած են կառավարութեան ու կարգ մը պահանջներ ըրած: Յիշած էի, նաեւ, Ցրդ Տնտեսական Բարձրագոյն Համաժողովի գումարումը:

Համաժողովը վերջացաւ: Ուրեմն, աշխատինք խտացած ձեւով մը տալ առնուած որոշումները:

Համաժողովին առջեւ կառավարութիւնը դրած էր հետեւեալ առաջին հարցումը. — «Թուրքիոյ մէջ ճարտարարուեստը հաստատելու եւ զարգացնելու համար ի՞նչ ընելու է»:

Ու համաժողովը 15 օրուան իր նիստերու ընթացքին նախ, այս հարցն էր որ քննեց: Պատրաստեց տեղեկագիր մը եւ զայն յղեց կառավարութեան: Ուրեմն, եղածը ուսումնասիրութիւն մը եւ բանաձեւում մըն էր, որուն հիմք ծառայած էին, ա) Քանի մը տարիէ ի վեր Թուրքիոյ մէջ ծայր տուած ճարտարարուեստական ձեռնարկներէ ձեռք ձգուած փորձառութիւնը կամ, աւելի ճիշդ, տպաւորութիւնները, բ) Կարելիութիւնները, եւ գ) Զանազան շրջաններէ եւ շահագրգռուողներէ, եղած պահանջքին վրայ, ուղարկուած զեկուցումները.

Այս հարցը անշուշտ շատ կարեւոր է: Մանաւանդ որ ան չափազանց շատ մելան եւ չափազանց շատ չունեց սպառել տուաւ վերջին տարիները: Ու յաճախ սուր համեմատութիւններ առաւ այն տարակարծութիւնը թէ՝ — հողագործութեան պէտք է նուիրուինք, եւ ոչ թէ ճարտարարուեստի, ու հակառակը:

Անշուշտ, հարցին այս ձեւով դրուիլը սխալ մըն էր: Ու տարօրինակը այն էր որ տարիներով զբաղեցան անով, առանց կարենալ եզրակացութեան մը գալու: Միայն վերջերս էր որ, «Միլլիյէթ»ի մէջ, զօրաւոր Նիզամէտտին Ալի պէյ զարմանք կը յայտնէր թէ կ'ուզուի անոնցմէ մէկին բացարձակ նախընտրութիւն մը տալ, մինչ կարելի ու պէտք է թէ՛ երկրագործութեան ուժ տալ եւ թէ ճարտարարուեստի:

Համաժողովի առջեւ դրուած հարցին էութենէն կ'եզրակացուի, նաեւ, որ մինչեւ այժմ Թուրքիոյ ճարտարարուեստը (այսինքն՝ այդ ուղղութեամբ եղած ձեռնարկները) անծրագիր, առանց որոշ ուղղութեան, պատահականօրէն եղած բան մըն է: Եւ իրաւ ալ, հակառակ այն մեծ աղմուկին զոր տարիներէ մը ի վեր կը հանեն Թուրքերը՝ ըսելով թէ «տեղական ճարտարարուեստը կը զարգացնենք», իրողութիւնը այն է, որ աջ ու ձախ գործարաններ բացուած են, բայց այդ բոլորը նախապէս մտածուած ծրագրի մը եւ տնտեսական որոշ քաղաքականութեան մը արդիւնք չեն: Տնտեսական գործավար Մ. Ճէլալ պէյ, որ Կազիին հետ Պալըքէսիր եւ Պրուսա գնաց անցեալ օր, այդ երկու քաղաքներու առեւտրական սենեակներուն առջեւ խօսած իր ճառերուն մէջ խոստովանեցաւ այդ պարագան: «Ճարտարարուեստի մասին ընդհանուր եւ հիմնական որոշում մը տալու եւ ծրագիր մը ունենալու ստիպուած ենք», ըսաւ գործավարը:

Ուրեմն, Համաժողովը կոչուած էր ձեւակերպելու սկսուած գործ մը: Պարզ էր, որ ան դէմ պիտի չըլլար երկրին մէջ ճարտարարուեստի զարգացման. Թուրքիան հում նիւթերով հարուստ է. եւ, երկրորդ, սպառող երկիր է ու տհագին դրամ կու տայ օտարին՝ ճարտարարուեստական նիւթերու համար:

Ու ճիշդ ատոր իբրեւ բնական հետեւանք, Համաժողովը պահանջած է հովանաւորել ազգային ճարտարարուեստը: Որովհետեւ, համաձայն համաժողովին, «արեւմուտքի ճարտարարուեստը այնքան յառաջացած է որ, վերջերս Թուրքիոյ մէջ զարկ առնուած ճարտարարուեստը Արեւմուտքի ճարտարարուեստին քով պարզապէս խաղալիք մըն է»:

Այս առթիւ, աւելի որոշ ըլլալու համար, յիշեցինք որ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունին բամպակեղէնի տասը գործարաններ, ատոնց բոլորին ունեցած իլիկներուն գումարը 110 հազար է. մինչդեռ Արեւմուտքի մէջ գործարան կայ որ առանձինն 400 հազար իլիկ ունի, ինչպէս կը խոստովանի Նիզամէտտին Ալի պէյ:

Այս ու այլ պատճառներով, ուրեմն, «Թուրք ճարտարարուեստը անկարող է մրցելու եւրոպականին հետ: Ուրեմն եւ պէտք ունի հովանաւորութեան»:

Համաժողովը զբաղած է նաեւ այդ հովանաւորութեան շօշափելի տուեալներով: Այսինքն՝ ի՞նչ կերպ օժանդակել անոր: Մինչեւ այժմ նախանիւթերու ներածման մեծ դիւրութիւններ ընծայեց կառավարութիւնը: Վերջին յունիսին աւարտող հում նիւթերու թոյլատուութեան օրէնքի համաձայն հում նիւթերու (ներածեալ) ցանկին գումարը 6,5 միլիոն թրքական ոսկի էր: Բայց, այս գումարը 1932ի նմըրտացոյցին մէջ 1,5 միլիոնի իջաւ: Աւելի զատ, «Մէնայի Թէշվիք» դրամատան եւ «ճարտարարուեստի քաջալերութիւն» օրէնքներուն համաձայն՝ ճարտարարուեստի յատուկ մեքենաներէ մաքս պիտի չառնուէր, բայց կրկին սկսան մաքս առնել: Ուրեմն, շահագրգռուողները սկսան բողոքել: Այդ օրէնքը 15 տարի (մինչեւ 1945) ի զօրու պիտի ըլլար: Այսօր, անոր ամենակարեւոր կէտերը սկսած են անտեսել....: Գործարաններու տէրերը կը պահանջէին գէթ 12 տարի օգտուիլ այդ օրէնքէն: Օրէնքը հրատարակող կառավարութիւնը, առանց ջնջելու զայն, անզօր դարձուցած էր....: Համաժողովը գտաւ միջին ճամբան: Հում նիւթերէն ու թեթեւ գործիքներէն մաքս չառնելու առաջարկը ըրաւ: «Ճարտարարուեստի ընդհ. սկզբունքներու մասին, կ'ըսէր տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ իր ճառին մէջ, մեր երկրին մէջ զանազան կարծիքներ կան: Ճարտարարուեստի ալ իրերու նախապէս տրուած իրաւասութիւնները մասամբ ջնջուած են: Կը տեսնենք որ գործարաններու տէրերը մտահոգ են՝ տիրող անորոշութեան պատճառաւ: Հում նիւթի մասին վճռական որոշում պիտի տրուի: Ամէն ոք այլ եւս պիտի գիտնայ թէ ճարտարարուեստի ամէն մէկ ճիւղ ի՛նչ հովանաւորութիւն պիտի գտնէ: Այն ճարտարարուեստը որուն հում նիւթը թրքական է շատ պիտի քաջալերուի: Բաժնեցուկը մեզի համար տեւական միջոց մը չէ: Մենք կ'ուզենք այլ եւս քալել բնական եւ հիմնական ճամբաներէն»:

Ինչպէս կ'երեւի, դեռ ոչինչ կայ որոշ: Բայց՝ որոշած են որոշել....: Այս ալ քայլ մըն է, անշուշտ: Թոյլատուութիւններ տրուած առեն նկատի պիտի առնուի թէ ո՛ր եւ է ապրանք քանի՞ կը լինուի, ըսաւ այսմ ճշդելու համար թէ ի՛նչ դիւրութիւն պէտք է տալ՝ եւրոպականին հետ կարենալ մրցելու համար: Եւ որովհետեւ զանազան աստիճանի գործարաններ կան Թուրքիոյ մէջ, նախատեսուած է հետեւեալը. — Երբ ուզուի որ եւ է արտադրութեան պատրաստումի գինը ստուգել, նկատի չունենալ փոքրագոյն գործարանը: «Պարզ է որ, ըսած է Ճէլալ պէյ, մեր առնելիք որոշումներէն կարգ մը գործարաններ պիտի վնասուին, ի՛նչ կրնանք ընել, անհատներու շահը պիտի զոհենք երկրին ընդհանուր շահին»:

Համաժողովը զբաղած է, նաեւ, այն խնդրով թէ պետութիւնը պէ՞տք է մաս առնէ ճարտարարուեստին մէջ: Այս խնդրի մասին վերջերս շատ խօսուեցաւ Թուրքիոյ մէջ: Երկար ու երբեմն սուր բնոյթ առնող յօդուածներով կողմերը վիճաբանեցան ճշդելու համար թէ՝ անհատի գործունէութիւնը ո՞ւր կը վերջանայ եւ ո՞ւրկէ կը սկսի պետութեան գործունէութիւնը: Համաժողովը եզրակացուց որ «պետութիւնը պիտի ընէ այն ճարտարարուեստը զոր անհատը չի կրնար ընել»: Այս բանաձեւը չափազանց առաձգական է անշուշտ ու կրնայ գործիք ծառայել էնկիւրիի ձեռքը: Ահա Ռուսիայէն գալիք մեքենաներու պարագան, նոր կառուցուելիք գործարանները, եւայլն, որոնք անուղղակի կերպով պիտի մրցին ոչ միայն եւրոպականին, այլ եւ՝ տեղականներուն հետ: Համաձայն, դարձեալ, Համաժողովի տուած որոշման, «պետութիւնը ճարտարարուեստական իր այս կամ այն ձեռնարկը հաստատելէ եւ ամրացնելէ վերջ զայն ժողովուրդին թող փոխանցէ»:

Այս վերջին բանաձեւը առանձնապէս ուշադրութեան արժանի է, որուած ըլլալով որ վերջերս պետականացումի հոսանք մը եւ տրամադրութիւն մը կար էնկիւրիի մէջ:

Ահա ասոնք են, իր խտացած գծերով, Թուրքիոյ տնտեսական բարձրագոյն համաժողովին մէկ քանի որոշումները: Ու քանի որ ասոնք են, կարելի է անվարան ըսել որ ո՛չ շօշափելի ու մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը կար մէջտեղը, ոչ ալ հարցերուն տրուած է ամբողջական պատասխան մը: Խնդիրներուն մօտեցուած է ընդհանուր առմամբ, կամ այս ու այն անկիւնէն միայն: Այս պարագան կը խոստովանի ե՛ւ Նիզամէտտին պէյ. — «Այն լայն եւ բազմակողմանի հարցումին լիակատար պատասխան մը տրուած չէ: Պետութեան դրած այդ հարցումներուն պատասխանը, այնքան ատեն որ իրենց անհրաժեշտ բոլոր մանրամասնութիւններովը ի ձեռին չունինք, այս երկրին մէջ ո՛չ երկրագործական, ո՛չ փոխադրական, եւ ոչ ալ վաճառականական տնտեսութեան մը սահմանները կրնանք գծել»:

Այսինքն՝ կը քալեն այնքան անորոշ ու պատահական, որքան՝ մինչեւ այսօր....:

Նոյնքան անորոշ...որոշումներ կան եւ օրակարգի միւս խնդիրներու մասին, որոնց պիտի անդրադառնամ երկրորդ յօդուածով մը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԷՆԿԻՒՐԻ

—·—

Վրացի ընկերվարականներու օրկանը՝ Գայքարի Արծագանգը, որ կը հրատարակուի այստեղ, Փարիզի մէջ, յօդուածով մը կը զբաղի թուրքեւռուս յարաբերութիւններու խնդրով: Ահա թարգմանաբար. —

Ցարական Ռուսիան իրաւամբ թշնամական նկատուած էր Թուրքիոյ հանդէպ: Այս թշնամութիւնը չէր կրնար արտայայտուիլ, ոչ ալ իրականանալ, որքան ատեն որ ռուսական սահմանները Թուրքիոյ սահմաններուն կից չէին ըլլար: Ռուսիա այս խնդիրը լուծած էր, Վրաստանը գրաւելով: Մեր երկիրը միշտ ենթակայ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ յարձակումներուն, հարկադրուեցաւ Ռուսիոյ կոչ ընել, իր ֆիզիքական գոյութիւնը փրկելու համար: Այսպէս վերջ գտաւ թումբ-պետութիւնը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ Ռուսերու առջեւ ճամբայ մը բացուեցաւ դէպի Կովկասի մնացեալ մասը եւ դէպ ի դրացի երկիրները: Ասիկա անվիճելի մէկ գաւն է անցեալին, որ բացէ ի բաց ուղղուած է Թուրքիոյ շահերուն դէմ եւ որ սակայն հետեւանքն է մեր երկրին մէջ Թուրքիոյ մղած քաղաքականութեան:

Ցարականութիւնը ինկաւ: Համայնավարութիւնը ցցուեցաւ: Ազգային յեղափոխութիւններ եղան: Վրաստան եւ Կովկասը անկախ պետութիւններ կազմեցին. Թումբ-պետութիւնը կրկին կանգնեցաւ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս բոլորը թրքական քաղաքականութեան տեսակէտներուն հաւան էր. — պատմական թշնամին կը հեռանար եւ հետեւաբար Թուրքիան պէտք է ողջ տար այս ընկերումի գործողութեան: Բայց, իրականին մէջ, բոլորովին հակառակն է որ տեղի ունեցաւ: Թուրքիա փութաց ամէն միջոց ձեռք առնել թշնամին իր սեփական սահմաններուն վրայ բերելու եւ զայն իրեն անմիջական դրացին դարձնելու համար: Իր զօրքերուն խուժումը դէպի Հայաստան՝ վճռեց այս երկրին համայնավարացումը: Ատրպէճանի համայնավարացումը հետեւանքն եղաւ իր խորհուրդներուն եւ իր միջամտութեան: Երբ նոյն այս պոլշեւիկ թշնամին Վրաստանի վրայ նետուեցաւ, Թուրքիան ալ իր կարգին յարձակեցաւ անոր վրայ եւ առաջ եկաւ մեր երկրին բաժանումը Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ (1921, մարտի դաշնագիր):

Ի՞նչ է պատճառը Թուրքիոյ կարծիքին այս փոփոխութեան:

Թուրք լրագրող մը, Երթուղրուլ Եսնսա Նատի, հետեւեալ բացատրութիւնը կու տայ այդ մասին, իր յուշերուն մէջ. «Մեր կարծիքով, կ'ըսէ ան, պոլշեւիկեան Ռուսիան, ժառանգորդը ցարականութեան, Թուրքիոյ այս պատմական թշնամին, որ սակայն ժողովուրդներու ազատութիւնը կը ճանչնայ, բարի եւ ընդունելի դրացի մը կը համարուի: Այս կարծիքին կուսակիցները Ռուսիոյ հետ գործակցութեան մը անհրաժեշտութիւնը կը շեշտեն, առ՝ որպէսզի մեր արտաքին քաղաքականութեան հաստատուն հիմ մը տրուի: («[illegible]» 1932 ապր. 25): Ահա ուրեմն այս փոփոխութեան պատճառը: Ռուսիոյ Կովկաս վերադարձը եւ իր մերձեցումը Թուրքիոյ՝ հետեւանքն են այս տեսակէտին: Ռուսիա այս քաղաքականութենէն մեծ շահ մը ունեցաւ. վերագրաւեց ամենահարուստ երկիրները եւ զանոնք դարձուց իր զօրութեան ամենահաստատուն հիմը: Այս սեղանէն քանի մը փշրանքներ էնկիւրիի բաժին ինկան. Դժուար է ճշդել այս փշրանքներուն իրական արժէքը: Հաւանական է որ Մոսկուա փրկած ըլլայ էնկիւրին Յոյներու արշաւանքէն. Թերեւս էնկիւրի ինքզինքը փրկած է եւ Մոսկուա քանի մը զէնք եւ ռազմանիւթ միայն յանձնած է անոր: Ամէն պարագայի, այս պզտիկ օգնութիւնը Պաքուի քարիւղի մէկ հատիկ հորին իսկ չարժեր:

Միաժամանակ, երկու հակադիր շարժումներ տեղի կ'ունենային արտաքին քաղաքականութեան կալուածին մէջ — պոլշեւիկեան կառավարութիւնը կը ջանար շրջապատուիլ սահմանակից փոքրիկ պետութիւններով եւ այս միջոցով զերծ պահել ինքզինք մեծ պետութեան մը դրացնութենէն եւ յարձակումէն: Եթէ մեր օրերուն, Մոսկուա կորսնցուցած է իր հոգեկան խաղաղութիւնը, եթէ մտահոգութիւն կը զգայ, պատճառն այն է, որ առաջին անգամն ըլլալով, մեծ պետութիւն մը Ճափոն, իրեն սահմանակից դարձաւ, եւ այս իրողութեամբ դրացնութեան իր ամբողջ քաղաքականութիւնը քանդուեցաւ: Ընդհակառակն, Թուրքիա իր ձեռքէն եկածն ըրաւ իր պատմական թշնամին դառնալու եւ ազատուելու իր փոքր ու տկար դրացիներէն: Շփոթեց ժամանակաւոր ազդակը, այսինքն վարչաձեւը, տեւական ազդակին հետ — երկիրը: Վարչաձեւը կ'անցնի, երկիրը կը մնայ: Ինչ որ ալ ըլլայ Ռուսիոյ մէջ ներկայ վարչաձեւը, նոյնիսկ եթէ բոլորովին թրքասէր ըլլայ, ասիկա ոչ մէկ կերպով չի փոխեր այն իրողութիւնը, թէ Ռուսիա պատմական ձգտումներ ունի, որոնք դէպի Արեւելք կը մղեն զայն: Այս տրամադրութիւնները, յարմար վայրկեանին, պիտի զգացնեն իրենք զիրենք անողոք կերպով: Երկրին տեւական շահերը կը բխին վարչաձեւի անցողական շահերուն եւ ատոնք կը յաղթահարեն առաջիններուն:

Անցեալը ապագային համար փաստարկութիւն մըն է: Թուրք մամուլին այս զովեստները սովետներու գործին հանդէպ, որդեգրուած քաղաքական ուղեգծին մէջ ապացոյցը կը կազմեն, հակակովկասեան ուղեգծի, բայց ռուսասիրական: Եթէ այս քաղաքականութիւնը մինչեւ այժմ արտայայտուեցաւ վարչական միջոցներով, ինչպէս օրինակ, կովկասեան մամուլին Թուրքիա մուտքը արգիլելով, անկասկած արարք մը արդիական պետութեան մը համար, այժմ անիկա հանրային կարծիքին կողմէ ձեւափոխուած է: Քանի որ խնդիրը վարչական դրասենեակէն դուրս ելած է հանրային վիճաբանութեանց առարկայ դառնալու համար, անշուշտ անկարելի է որ անիկա չընդարձակուի եւ սեղանի վրայ չդրուի իր բովանդակ լայնքով: Ինչ որ ճակատ է այս պարագային, զանազանութիւնն է երկրին եւ վարչակարգին: Ինչպէս նաեւ այն ճշգումը թէ սովետական վարչաձեւը գրուագ մըն է միայն Ռուսիոյ ճամբուն վրայ, գրուագ մը՝ որուն շատ մը ուրիշներ պիտի հետեւին: Եթէ, Թուրքիոյ համար, սովետական պետութիւնը «բարի դրացի» մըն է, ո՞վ պիտի ըլլայ ուրեմն ապագայ դրացին, որ պիտի յաջորդէ սովետական իշխանութեան: Բարի դրացի մը փնտռել, գովելի է, բայց դիւրին չէ զայն երեւան հանել: Եթէ վարչակարգի շահերը նման նկատենք երկիրներու շահերուն հետ, ո՛ւր է այն երաշխաւորութիւնը թէ դիշատիչ պետութիւն մը «բարի դրացի» մը պիտի չնկատուի. Միայն մէկ միջոց կայ, անվրէպ եւ առարկայական, դրացնութեան վերաբերեալ միջոց՝ որուն կարեւորութիւնը ոչ որ եւ է դրեցիկ նախադասութիւն, ոչ ալ որ եւ է թուղթի կտոր չի կրնար ծածկել:

Մեր դարուն, պայքարներու եւ միջազգային մրցակցութեանց դարը, բարի դրացին այն է, որ նիւթապէս, մեր վրայ յարձակելու եւ մեզի վնասելու ի վիճակի չէ: Մեր օրերուն, նոյն իսկ կոյրը կը տեսնէ աշխարհի մէջ մեծ պետութեանց դերը, անոնց թիւը կրնայ հաշուուիլ մատներու ծայրերով, բայց աշխարհը բռնագրաւելու վրայ չե՞ն անոնք.

Փոքրիկ պետութիւնը ինքնիրեն, խաղաղութեան եւ բարի դրացնութեան երաշխիք մըն է, պայմանաւ որ ազատ ըլլայ ան եւ իրականապէս անկախ, եւ որ բնական կը նկատէ, սատար պետութեան մը կողմէ ամէն միջամտութիւն իր ներքին գործերուն մէջ, որ կ'ընդունի վերջապէս սերկուծեան կացութեան մը հաստատումը: Անոր համար ամէն ինչ լաւ է, բաւական է որ արտաքին ազատութեան երկուը պահէ: Փոքրիկ պետութիւն մը զարկ է իրական գերիշխանութիւնէ, եթէ մեծ պետութիւնէ մը կախում ունենայ այն աստիճան, որ կորսնցնէ շարժումներու ամէն ազատութիւն:

Եթէ ընդունինք տեսնելու այս եղանակը, եթէ ազգային գերիշխանութիւնը մեր մտահոգութեանց առարկան կը կազմէ, «բարի դրացի»ի խնդիրը հիմնական խնդիր մըն է, որուն լուծումը պէտք է փնտռել առարկայական պայմաններուն մէջ եւ ոչ թէ ենթակայական յարաբերութեանց մէջ:

Եւ ահա հիմա այն հարցումը զոր կուտանք թուրք մամուլին. — Ո՞վ պիտի յաջորդէ բոլշեւիզմին Կովկասի մէջ: Կովկասի ժողովուրդները թէ Ռուսիան: Այս երկուքէն ո՞րը անկասկած կերպով լաւագոյն դրացին պիտի ըլլայ: Կարելի չէ այս հարցումին խուսափիլ՝ Կովկասի մէջ Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի դերին շուրջ վէճով մը, ինչպէս բոլշեւիկեան համակիրները սովորութիւն դարձուցած են ընել:

Մեր երկրին անկումը տեղի ունեցաւ այն ատեն, երբ եւրոպական ո եւ է պետութեան մէկ հատիկ զինուորը չկար մեր հողին վրայ: Ասիկա կը նշանակէ թէ, մեր. երկրի դրացիին համար, անվիճելիօրէն գերիշխան փոքրիկ պետութիւն մը ընդունելի չէր իր դրացնութեան մէջ: Երկուքէն մէկը, կա՛մ Ռուսիան կամ Կովկասի ժողովուրդները. երրորդ բաղակցութիւն մը կարելի չէ. քանի որ ո՛ր եւ է այլ բաղակցութիւն ի նպաստ Ռուսիոյ պիտի դառնար:

Ուրիշ որ եւ է ճամբայ, երրորդ մը՝ որ եւ է այլ ձեռնմխութիւն կողմնակի ճամբայով մը, կացութեան ձեռք բերուած որ եւ է այլ վայրկենական օգուտ, խնդիրը կը լուծէ ի նպաստ Ռուսիոյ: Այսպէս եղած է անցեալին մէջ. նոյնը պիտի ըլլայ ապագային: Կովկասի ազատութիւնը միայն Կովկասի ազատութիւնը չ'ըլլալ չէ: Միեւնոյն ատեն նաեւ Թուրքիոյ ազատութիւնն է:

Փ.

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

ԽՄԲ. — Այս յօդուածին մէկ փոքրիկ մասը միայն տպուած է «Մշակոյթ»ի Օրուան առթիւ հրատարակուած ժողովածուին մէջ:
Այստեղ կուտանք այդ յօդուածաշարքը իր ամբողջութեամբ:

Ձնաշխարհիկ խորհուրդ մըն է հայ երգը:

Հայրենի բարձրաբերձ լեռներն ու անդնդախոր ձորերը, գետերն ու առուակները, դաշտերն ու ծմակները, բնութեան զմայլելի տեսարանները բանաստեղծ դարձուցած էին հայ ժողովուրդը: Արքունական պալատներէն մինչեւ գիւղական մոռցուած խրճիթները՝ հայ երգը կը թրթռար սրտաբուխ ու սրտառուչ, հոգեւոր տաղերու, գեղօններու, մեներգներու, պարերգներու միջոցով, ընկերակցութեամբ քնարի, տաւիղի, վինի, փանդիռի, սրինգի եւ եղեգնեայ փողի ձայնակցութեան: Երգին էր յանձնըւած մեր ժողովուրդի հրճուանքն ու տրտմութիւնը, բողոքն ու զայրոյթը, սիրոյ կրակն ու տառապանքը, աշխատանքն ու զրկանքը, զարիպի սրտմաշուք ցաւն ու կարօտը, պատմութիւնն ու աւանդութիւնը, դիւցազներգութիւնն ու հովուերգութիւնը: Երաժշտական լեզուով, երկրէ երկիր, սիրտէ սիրտ կը կապուէին բոլոր հոգիները: Երգը կը թաչէր բերնէ բերան, կը կերպարանափոխուէր, կը յարմարուէր տեղական բնութեան ու բարքերուն, աշխարհագրական պայմաններուն ու ապրումներուն եւ այսպիսով կը դառնար համայնական սեփականութիւն:

Սակայն, ինչպէս ամէն բան, հայ երգն ալ անցեր է փոթորկայոյզ ճամբայ մը.

Պատմութիւնը մեզ հասցուցեր է ժողովրդական երգերու պատառիկներ, սիրոյ ու տրտմնջի տաղեր, պարերգներ, նոյն իսկ իրենց եղանակներով:

Դժուար է ըսել թէ ժողովրդական երգը ո՞ր դարէն սկսած է կերպարանք առնել. Փաստ է որ Խորենացիի Գողթան երգերէն առաջ ու յետոյ, ժողովրդական երգը, աշխարհիկ ու զաւեշտական տարազով ապրեր է հոգեւոր տաղերուն զուգընթաց, բայց ո՛չ ոք ուշադրութիւն չէ դարձուցեր, չէ հաւաքեր, որովհետեւ գիրն ու գրականութիւնը կ'ապրէր վանքերուն մէջ եւ «վանքապաշտական» մտայնութիւն մը արհամարհանքով կը նայէր ժողովրդական, ռամկական երգերուն վրայ:

Միայն ԺԶ. դարուն, շնորհիւ աշուղական տաղերուն, ժողովրդական երգը աստիճանաբար ու դանդաղօրէն սկսաւ գիրքեր գրաւել: Աշուղական գրականութիւնը փոխանցման դեր կատարեց ժողովրդական երգին հանդէպ եւ առաւ իր ազդեցութեան տակ: Ժողովրդական երգերուն որոշ մասը, ձեւով աշուղական, ստեղծագործութեամբ ժողովրդական մնացած են:

Զանազան գաւառներու ժողովրդական երգերուն մէջ պակաս չեն այդպիսիները:

Ահա Տարօնի շրջանի ժողովրդական երգերէն մէկը՝ «Աշուղնամէ Երկնուց վրայ», եղբայրախտ Գեղամի ձեռքով հաւաքուած եւ անտիպ (*), որ կը կրէ այդ անհերքելի ազդեցութիւնը.

ԱՇՈՒՂՆԱՄԷ ԵՐԿՆՈՒՑ ՎՐԱՅ

Երկինք, գետինք իրար ասան.

Երկինք ասաց՝ իմ սանթանար
Քան զքում շատ ա.
Լուսաց ջուխթ մի ճռաց ունիմ,
Իմ սանթանար քան զքում շատ ա:

Գետինք ասաց՝
Դու խալամ ես սալվի չինար
Ծառեր ունիմ ծովի քինար,
Իմ սանթանար էլ ինչ քուն ա:

Երկինք ասաց՝
Իմ տեղ բարձր ա քօշկ ու սարայ,
Ամպեր ունիմ անդադար ա,
Մէջ ինծի կայ Ենովք, Եղիա մարգարա,
Իմ սանթանար քան զքում շատ ա:
Գետինք ասաց՝

Ես ունիմ Ս. Կարապետ Բագուայ սար ա,
Կարգաւոր մէջ ունիմ քու մարգարայի հետ պարանդար ա.
Իմ սանթանար ևն.:

Երկինք ասաց՝
Արեւ ունիմ լուսեղէն բակ
Լուսին ունիմ երկնուց կռնակ.
Աստղեր ունիմ, ճախչուն ջիջակ,
Իմ սանթանար ևն.:
Գետինք ասաց՝
Անապատներ ունիմ, խելի չկայ իրենց քուն,
Ունիմ շարական, սաղմոս, ութ կանոն
Իմաստուն մարդեր ունիմ քու աստղերուց գիտուն.
Իմ սանթանար ևն.:

Երկինք ասաց՝
Ջորս եղանակ ունիմ զօրաւոր,
Տարին կինեմ տասներէք նոր,
Ունամ մարգարտ աղօթից ձկան փոր,
Իմ սանթանար ևն.:

Գետինք ասաց՝
Ես ունիմ ճոտիր – ճոտիր խոյլաներ,
Սարու վերի աշխար, քաղցր խուն, բարի ռէնպար,
Իմ սանթանար ևն.:

Երկինք ասաց՝
Ես բաներ ունիմ զանազան,
Հրեշտակներու ես իմ բնակարան,
Ես քեզի կը բանամ լուսեղէն աղօթարան:
Իմ սանթանար ևն.:

Գետինք ասաց՝
Վանքեր ունիմ անհիսաբ է,
Քումպէթ վերէն կախուկ,
Օր հազար մատաղ կ'իջնամ...:

Այս տրամախօսութիւնը, որ խաւ[illegible] տափրական բնոյթ կը կրէ, ժողովրդական երգերու մրցման մէկ ձե[illegible] ւն է, որուն ո՛չ հեղինակը եւ ո՛չ ժամանակն է յայտնի: Միայն տեղն է որոշ, որովհետեւ «գետինը» կը խօսի «Ս. Կարապետի կարգաւորներով:

Աշուղական տաղերու ազդեցութիւնը առանձնապէս ուժեղ է ժողովրդական «Պանդուխտի» երգերուն վրայ.

Ես ալ Պոլիս կ'երթամ ո՞վ գիտէ հալս
Մէկ մ'ալ Աստուած գիտէ պտոյտ գալս.

Կուլայ ու կը սգայ ռեւաչեր հոր[illegible]
Մի լար եարս, մի լար ես դարձ կուգամ

Դարձան պիւլպիւլի պէս պաղջան ի[illegible] թայիինք
Թեւ թեւի կուտայինք զոյգ – զոյգ կը գայինք.
Սիրահարներու մէջ ալ սիրով [illegible] էինք
Սա զուրպէթն ալ չըլլար, զատուած չունենայինք

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(1)

(*) Գեղամ Տէր Կարապետեանի 1898ին հաւաքած «Ժողովրդական երգերու» տետրակէն, որ սիրով տրամադրած է ինձ ընկ. Կարօ Սասունի:

Կոչ հայ ժողովուրդին

Կիլիկիոյ Սահակ Սրբազան Հայրապետը մօտէն դիտելով Մամըլթէյնի Ազգ. բուժարանին նիւթական անձկութեան եւ նոյն ատեն ամէն կողմէ իրեն դիմող Հայ Հիւծախտաւորներու մատուցած օգտակարութեան, ի նպաստ անոր՝ բուն Բարեկենդանի օրը «ՕՐ ՄԱՄԸԼԹԷՅՆԻ» յայտարարեց անցեալ տարի յատուկ կոնդակով մը։ Ժողովուրդը ամէն տեղ խանդավառութեամբ ողջունեց այս կարգադրութիւնը եւ լայնօրէն վճարեց իր գթառատութեան տուրքը այդ առթիւ, որով ինչպէս պիտի տեսնուի յարակից հաշուեկշիռէն, բուժարանը նախընթաց տարիներէն աւելի լայն պիւտճէ մը ու կանոնաւոր մատակարարութիւն մը ունեցաւ այս տարի եւ պատսպարեալները խնամուեցան աւելի հոգածութեամբ, իսկ ինչ որ աւելի ուրախալին է, այսօր դահեկան մը իսկ պարտք չունի ան։

Աւելի քան չէ սակայն, որ Բուժարանը կարօտութենէ ազատեցաւ։ Եթէ դահեկան մը պարտք չունի, դահեկան մը պահեստ ալ չունի, իսկ ծախքերը կենալ չեն գիտեր, կը քալեն շարունակ եւ մէկ օրէն միւսը պարտքի հիւսքը գլուխ պիտի ցցէ անպատճառ, եթէ ժողովուրդը վայրկեան մը դանդաղի իր յաւէտ նեցուկ ըլլալու Հաստատութեան գանձանակին մէջ։

Իսկ առօրեական ծախքերէն զատ Բուժարանը մնացած է, կամ ստիպուած է մտնելու աւելի ծանր ծախքերու տակ յառաջիկայ շրջանին, անհրաժեշտ նոր շէնք մը ունենալու անյետաձգելի պահանջքէ մը մղուած։ Հայ եղբայրները երախտագիտութեամբ յիշելու են որ, բուժարանին ներկայ շէնքը մեզի տրամադրուած է Ամերիկեան Միսիոնարութեան մը կողմէ բարեսիրաբար, բայց դիրքն ու կլիման մասնաւորապէս հիւծախտաւորներու անյարմար ըլլալուն, աւելի յարմար տեղ մը եւ յատկապէս պատրաստուած շէնքի մը մէջ փոխադրուելու հարկը անհրաժեշտ կը դառնայ ուրիշ բարեփոխութիւններու կարգին։ Ասոր համար արդէն խնամակալութիւնս յարաբերութեան մէջ է մէկ կողմէն Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին, միւս կողմէ Ամերիկեան Նպաստամատոյց Կոմիտէին հետ, երկուքն ալ իրենց աջակցութիւնը խոստացած են արդէն, բայց ամէն տեղ, բարեսիրական բոլոր հաստատութեանց մեծագոյն բարերարը ժողովուրդը եղած է պէս, Մամըլթէյնի բուժարանին ալ մեծագոյն բարերարը դուն եղած ես, սիրելի հայ ժողովուրդ, վտիտ քսակովդ, հացէդ ու հագուստէդ խնայած լումաներովդ,

ուստի քեզի կը դիմենք։ Ահա «ՄԱՄԸԼԹԷՅՆԻ ՕՐԸ» կը մօտենայ նորէն, մէկ այդ հաստատութեան պատսպարեալները, որոնք փառացած աչքերնին քեզի ուղղած, չոր կաշի դարձած ձեռքերը քեզի կարկառած՝ օգնութիւնդ կը հայցեն Աստուծոյ արեւին տակ քանի մը օր աւելի ապրելու համար։ Կեանք տուր անոր, հայ ժողովուրդ, ան քու արիւնդ, քու միսդ, քու եղբայրդ է։ Թող լեցուր անոր կենսաքիչ երակին մէջ, թող տաքն մըն ալ պլպլայ եւ ուրախացնէ իրեն հոգին ու մտմտուքին նոյնքան հիւծած ու մաշած իր սիրելիները, իր մատղաշ զաւակները, որոնք առտու իրիկուն անհամբեր կը սպասեն, որ հայրիկը կամ մայրիկը հիւանդանոցէն ապաքինած վերադառնայ որպէսզի որդիական համբոյրը տան անոր եւ ծնողական գգուանքը ընդունին փոխադարձ, առնուն ամէն օր բարին Աստուծոյ կ'աղօթեն իրենց ծնողաց այս պատեհութիւնը տալուն, այսինքն քեզի համար, սիրելի ժողովուրդ։

Նաեւ յիշէ որ հիւանդանոցին ներկայ շէնքը իր անյարմարութիւններով շատ կը տառապեցնէ արդէն անողոք հիւանդութենէն այնքան տառապող մեր խեղճ եղբայր ու քոյրերը եւ նուէրիդ վրայ փոքրիկ բան մըն ալ աւելցուր յատկապէս անոնց յարմար եւ հանգստաւէտ հիւանդանոց մը կառուցանելու գործին։

Մամըլթէյնի հայ հիւծախտաւորներու ազգ. բուժարանի խնամակալութիւն.— Նախագահ՝ Եղիշէ Արք. Եպիսկ. Կարոեան, Վեր. Ներվէ Յ. Հատիտեան երէց։

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

1 Յունուար 1932—31 դեկտեմբ. 1932

Մուտք (պատրաստ դրամ 159.—57 տար. ոսկի, նուէրներ, նպաստ, մուտքի դրամ (հիւանդներէն գանձուած), ամսաթոշակներ 1,734.—16, անդրագիծ 2,631 30,50, վառելանիւթ 198.—90, դեղօրայք 118.—53,50, նորոգութիւն եւ ջուր 238.—21,50, երթեւեկի ծախք 102.—30, տպագրական ծախք եւ փոստ 62.—07,30, կահկարասիք եւ ճերմկ. 313.—07,50, առկախ հաշիւ 1931 տարուան պարտքը 165.—87,50, Նոր բուժարան (անձեռնմխելի մինչեւ շինութեան սկսիլը), գումար 5,857.—21։

Ատենապետ՝ Յոքթ. Յ. Ա. Եէնիգօմշեան, ատենադպիր՝ Յոքթ. Տ. Ա. Պէրպէրեան, գանձապահ՝ Յ. Գ. Սըլաւեան։

Դամօթութիւն.— Ցարդ ընդունուած հիւանդներուն թիւը 661, ապաքինած եւ մեկնածներու թիւը 275, ներկայ հիւանդներու թիւը 36, ներկայ պաշտօնէութեան թիւը անվճար 2, վճարեալ 11, Յեայուն եկամուտ (կալուած եւն.) ոչինչ, վճարող հիւանդներու թիւը 2. Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան ամսական նպաստը 8.50 անգլ. ոսկի։

Այն ստացագիրները որոնք խնամակալութեան կնիքը եւ գանձապահին ստորագրութիւնը չեն կրեր անվաւեր են։ Հաշիւները մինչեւ գնուելը պատրաստ են։ Բուժարանին դրամները կը պահուին սուրիական դրամատան (Banque de Syrie et de Grand Liban)ի մէջ։

Խնամակալութիւն. Նախագահ Եղիշէ Արք. Եպիսկ. Կարոեան. Վեր. Ներվէ Յ. Հատիտեան երէց։

Երկու դասախօսութիւն

ՖԻԼԻՊԷ, 31 յունուար (Յառաջ).— Սոֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանի տնօրէն Պ. Գէորգ Մեսրոպ երէց, Դըրթութեան Աւչի տեղւոյն ճիւղին հրաւէրով, դասախօսութիւն մը ըրաւ «Գեստ Սերեմճեան» ընթերցարանին մէջ, լեցուն սրահի մը առջեւ։

Յօնեցաւ հայ կնոջ ընտանեկան-հասարակական դիրքի մասին՝ դարերու ընթացքին։ Բաղդատութիւն մը ըրաւ Հայաստանի հարեւան ժողովուրդներու բարքերուն եւ մերինին միջեւ, ու գտաւ որ մինչ ուրիշներ կինը նկատած են այրերու ցանկութեան յագուրդ տուող եւ ամուսինոյն սերունդը տեւականացնող իրաւազուրկ տարր մը կամ առարկայ մը, Հայերը կնոջ նայած են իբրեւ բարոյական ու իրաւական հանգամանքներով անձի մը։ Փաստ՝ մեր Անահիտը նաեւ՝ Արայի Հէքեաթը, զոր ժողովուրդը չինած է դուցէ՝ ցոյց տալու համար որ հայ մարդը իր կինը չի փոխարիներ ուրիշով մը....։ Դիտել տուաւ որ հայ հայրերը եւս, դարերու ընթացքին, իւրացուցած են օտար բարքեր։ Օրինակ, մեր Արտաշէս Արքան Ալաններու աւօրութեան հետեւիլ ստիպուեցաւ, երթալ՝ գետը անցնելու եւ իր գօտիովը Ալան գեղանի օրիորդը յափշտակելու համար...։ Ցեստյ յիշեց թէ վերջին դարերու ընթացքին ամուսնութիւնը, մեր մէջ եւս, առեւտուրի բնոյթ էր ստացած։ Բայց, այժմ, հայ կինը լայն իրաւունքներ ունի, որոնք, սակայն իր ուսերուն վրայ կը բեռցնեն լայն պարտականութիւններ։ Կինն է որ պիտի դաստիարակէ, նախ, սերունդը, պիտի թրծէ ու խմորէ զայն։ Հողն է ան սերունդին արմատին, որմէ ճիւղեր ու պտուղներ կը սպասենք։ Ցիշեց թէ ինչպէս Վ. Մամիկոնեան Պարսիկներուն վրայ յարձակած ատեն, ըսած էր «աս Ասորիի սուր չէ, այլ՝ Հայու սուր է», սրբելով այնպէս, Պարսիկներու քսած այն առասը թէ Հայերը Ասորիներէն ալ վատ են»...։ Ցեստյ կոչ ըրաւ հայ կիներուն պատրաստել Մամիկոնեաններու շունչով ու ոգիով սերունդ մը այս գեղեցիկ օրուան համար, երբ բոլորս պիտի ըլլանք մայր հայրենիքին մէջ՝ հայ հանճարին ու ստեղծագործ մտքին արգասիքովը օժտելու համար Արարատեան աշխարհը։

Այսօր (31 Յունուար) կէս օրէ առաջ, տեղւոյս Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» երիտ. խումբի կարգադրութեամբ, «Գեստ Սերեմճեան» ընթերցարանին մէջ, բազմաթիւ ունկնդիրներու ներկայութեան, դասախօսեց ընկեր Թաթուլ Արզումեան, նիւթ ունենալով «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գաղութներու մէջ»։

Ընկերը նախ հանգամանօրէն պարզեց թէ ինչպէս, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպական-կուսակցական գոյութենէն առաջ, կարգ մը խմբակներու աչքին «դաշնակցական» էին նաեւ զանազան ընկերակցութիւններ եւ միութիւններ, հակառակ անոր որ անոնք որ եւ է կապ չունէին կուսակցութեան հետ, ունէին իրենց ուրոյն ծրագիր-կանոնագիրները, ճշդուած նպատակները, ընդհ. ժողովներն ու առանձին վարչութիւնները։ Բայց սրտմտելու, ըսաւ, այդ բոլոր հայրենանուէր ու ազգանուէր հաւաքականութիւնները իրենց գերագոյն նպատակը ընտրած են ազգային ազատութիւն, հայ դպրոց ու մշակոյթը, հայ բարքն ու հայ շունչը, այդ բոլորին հակառակ հոսանքներ իրենց մտքին մէջ... Նոյնացուցած են նման միութիւնները Դաշնակցութեան հետ։ Այս որակումը, անշուշտ, պէտք չէ վրդովեցնէ կամ սրտնեղէ ամէն մէկ ճշմարիտ հայ, որ դաւրդաւրանք ունի դէպի մեր սրբութիւնները։ Ընկեր դասախօսը յետոյ գիտել տուաւ որ գաղութահայ կամ առհասարակ հայ իրականութեան մէջ այժմ կան երկու հակադիր տարրեր.— ազգային եւ հակազգային։ Կուսակցական վէճ ու պայքար չէ ինչ որ կայ. ու Դաշնակցութիւնը, որպէս քաղաքական կուսակցութիւն, կուսակցական պայքար չէ որ կը տանի։ Ան միակ ժառանգութիւն մը ունի. Նիւթական եւ հոգեկէն հայրենիքէն զուրկ՝ պահել բարոյական-հոգեկան հայրենիքը։ Իսկ առիթը կ'ըլլայ մեր բոլոր սրբութիւններուն — լեզու, պատմութիւն, անցեալ, բարք մշակոյթ ու դրօշ — անվթար պահպանումովը։ Ու ասոնց համար է պայքարը։ Եւ սրտմտեցաւ հայ զանգուածին մէկ մասը իր կեանքին գինովը որոշած է պաշտպանել զանոնք, մինչ միւսը նոյնքան յամառութեամբ կ'ուզէ ջնջել զանոնք, պայքարը անխուսափելիօրէն պիտի շարունակուի։ Հայ մարդուն կը մնայ անսալ իր արիւնին, իր ներքին ձայնին, իր ազգային ոգիին ու արժանապատուութեան, ու ճշդել իր դիրքը՝ ոչ թէ Դաշնակցութեան հետ կամ դէմ ըլլալու, այլ ազգային ոգիին ու արժէքներուն դէմ կամ հետ ըլլալու համար։

Թղթակից

****

Օր. ԱՇԽԷՆ ՀԱՐԻԿԵԱՆ

և

ԽԱԳՈՐ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ 5 Փետր. 1931

****

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

«Հայրենիք» կը գրէ (18 յունուար) վերի խորագրով խմբագրականի մը մէջ.—

«Մեր հակառակորդները զարմանալի յամառութեամբ կը շարունակեն մօտիկ անցեալի մէջ հայ ժողովուրդի ունեցած բոլոր ձախորդութեանց եւ նոյնիսկ մեր ներկայ անկերպարան ու անստոյգ վիճակին ամբողջ պատասխանատուութիւնը նետել Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ եւ քաւութեան նոխազներ դարձնել անոր առաջնորդները։

Գրեթէ օր չ'անցնիր, որ այս կամ առիթով չյիշատակուին Կարսի ողբերգական անկումը ու Ալեքսանդրապոլի չարաբաստիկ դաշնագիրը եւ չար հեղինակի կամ գռեհիկ ամբաստանութեան խօսքեր չըսուին այդ դժբախտ դէպքերու առեն Հայաստանի Հանրապետութեան գլուխ եղած Դաշնակցական ղեկավարներու կամ Դաշնակցութեան հասցէին։

Ապահովաբար, եթէ այդ անձերու բախտը կախուած ըլլար հակառակորդներէն, անոնք շատոնց կախաղան հանուած պիտի ըլլային։ Սակայն, բարեբախտաբար, հայ ժողովուրդը շատ աւելի արդար դատաւոր մըն է։ Եւ ան ոչ միայն ժամանակ չդատապարտեց Ալեքսանդրապոլի դաշինքը ստորագրողները կամ Կարսի անկման ատեն իշխանութեան գլուխ եղողները, այլեւ սատար մտածուած աչքերով այդ մարդիկը, երբ բոլշեւիկեան Չեկան կը սպաննէր զանոնք բոլորն ալ կացինահար ընել կամ գնդակահարել։

Արդարեւ, որո՞նք են այսօր Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին ղեկավարները խաչ հանել ուզողները։

Անոնք որ Հայաստանէն հեռու մնացին հայ ժողովուրդի դժբախտութեան օրերուն։ Անոնք, որ այսօր ալ իբրեւ աքսորավայր կ'երթան Հայաստան, ինչպէս որ կ'ընեն, օրինակ, բոլշեւիկ ներկայ իշխանաւորները։ Անոնք, որ իբրեւ օտարական կը բարեհաճին երբեմն մտնել Հայաստան, այն ալ անմիջապէս անկէ հեռանալու համար, ինչպէս որ կ'ընեն, օրինակ, ռամկավար մտաւորականները։

Որոշ է, թէ որքան ալ բամբասուին, զրպարտուին ու քարկոծուին Հայաստանի Հանրապետութեան գործիչները կամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդները, որքան ալ չափազանցուին անոնց թերութիւններն ու գործած սխալները, հայ ժողովուրդը պիտի չդադրի գնահատելէ եւ սիրելէ զանոնք, վստահելէ անոնց։

Ինչո՞ւ. որովհետեւ ան շատ լաւ գիտէ, թէ իրենց բոլոր թերութիւններով եւ գործած սխալներով հանդերձ՝ Դաշնակցութեան առաջնորդները դարձեալ ամէնէն հարազատ ու անձնուէր առաջնորդող ուժերն են հայ իրականութեան մէջ. գիտէ, թէ երբ իրմէ շատ աւելի մեծ, առաջաւոր եւ դարերու պետական կեանք ունեցող ազգերու առաջնորդները մեծ պատերազմի ընթացքին եւ անկէ յետոյ յաճախ աղաղակող սխալներ գործեցին, ինք չէր կրնար դարերու ստրկութենէն դուրս գալ անսխալական առաջնորդներով. գիտէ, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդները իրեն ծառայած են ու կը ծառային խղճի մտօք, ըրած են ու կ'ընեն իրենց լաւագոյնը, չեն խնայած ու պիտի չխնային իրենց հանգիստն ու կեանքը հայ ազգի ազատութեան համար. գիտէ վերջապէս, թէ անոնք են դարձեալ, որոնց ինքը կրնայ վստահիլ իր բախտը երբ նոր փորձութեանց առջեւ դրուի ինք եւ գերագոյն նոր ճիգեր ընելու ժամանակը գայ յանուն հայ ազգային նուիրական իտէալներու իրականացման»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլի մրցում

ՎԻԷՆ, 5 փետրուար (Յառաջ).— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը առաջին անգամ ըլլալով մեծ քայլ մը կ'առնէ Վալս լէ Պէն երթալու։ Այս քաղաքը Վիէնէն 250 քիլոմեդր հեռաւորութիւն ունի, անուանի է իր հանքային ջուրով եւ ջերմուկներով։ Ֆրանսացիները զայն կը կոչեն հարուստներու քաղաք։ Հ. Մ. Ը. Մ. խումբը իր շրջանի փայլուն յաղթութիւններուն շնորհիւ յառաջիկայ կիրակի 12 փետր. Վալս լէ Պէն հրաւիրուած է տեղւոյն Ֆրանսական զօրաւոր խումբին կողմէ, որ անցեալները Նիմ քաղաքի զօրաւոր խումբին դէմ 2—2 հաւասար մնաց։ Ֆրանսական խումբը Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր ծախքերը յանձն կ'առնէ, թէ ճամբու ծախքը եւ թէ ճաշը։ Սոյն հրաւէրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը սիրով ընդունեց։ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպոլի յանձնախումբին կը մնայ զօրաւոր խումբ մը ղրկել Վալս։ Դեռ ոչ մէկ հայ խումբ գացած է այդ քաղաքը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կիրակի առաւօտ ժամը 6ին մասնաւոր օթօքարով ճամբայ պիտի ելլէ։ Ֆութբոլին այդ օրը մաս պիտի կազմեն Յուշիկ Բանտալեան Լէկի Լեոնի լաւագոյն խաղացողներէն, նաեւ Պոլսոյ նախկին յառաջապահներէն Վահրամ Գալէնտիրեան։ Այս առթիւ Վալս լէ Պէնի շրջակայքի հայութեան կը մնայ խմբովին Վալս գալ եւ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի Ֆութպոլիստները քաջալերել հայրենակիցներ, ձեր ներկայութեամբ է որ յաղթութիւնը շահելու ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն հայ մարզիկները։

Մ. Փափազեան

ՀՈՒՎԸՐ ԳԻՐՔ ԿԸ ԳՐԷ...

Միացեալ Նահանգներու նախագահը, Հուվըր, յայտարարած է թէ կը պատրաստէ գիրք մը՝ պատերազմական պարագաներու եւ Ուիլսըն նախկին վարչապետին Ամերիկա այցելութեան մասին։

Հուվըրի գիրքին կը սպասուի մեծ անհամբերութեամբ։

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Պուէնոս-Այրէսի գաղութը

Պուէնոս Այրէսի հայ գաղութը, որ 1912ին հիմը կը դնէր Հ. Բ. Ընկերութեան մասնաճիւղի մը, բաւական նօսրացած էր ընդհ. պատերազմին բռնկիլը, երբ 800 Հայեր մեկնեցան Միացեալ Նահանգներ, իսկ 1917ին 150 կամաւորներ դէպի Թրքական ճակատ։ Պատերազմէն յետոյ գաղթի հոսանքը մեծցաւ եւ ներկայիս Պուէնոս Այրէսի շրջակայքը կը հաշուէն մօտաւորապէս 12,000 Հայեր։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԵՐՊԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՓՃԱՑՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

1.— Տոքթ. Հրանդ Գօյաճեան հանրային երկաթուղի բժիշկը, սերպ զինուորական բանակին ու հիւանդանոցներու մեծանուն բժիշկն որ պատերազմ ցոյց տուաւ ինքզինքը մարդուն մը եւ գործի մը հաւատարմութեան համար կարեւոր գործակցութիւններու միջամտութիւնը նուիրուելու, ոչ թէ միայն իր, այլ մանաւանդ իր սերպ ամուսնոյն՝ Սերպիոյ մէջ ունեցած պարծանքը ու ազդեցիկ անձնաւորութեանց խնամութեան ու ազգակցութեան շնորհիւ։

2.— Պ. Պօղոս Արմազանեան՝ գըլխաւոր (ծագմամբ) վաճառական, որ իր բազմանդամ ընտանիքով կը նստի անձնական գեղեցկաշէն պալատի մը մէջ Ալնիւս տիկինն եւ զաւակունք, Մայրն ու Նուն (եղբօր հարսը) եւ վերջինիս որդին Պ. Լեւոն փոխադրեալ, դրս վայրկեան մը հին Սերպուհիա.

3.— Տոքթ. Կարապետ Սահակեան-Դուիթեանի որդի նշանաւոր գրագէտ Տքթ. Դուիթեանի։ Իր այցելութեան սենեակը հնար չեղաւ երկար դեգերիլ յաճախակի հիւանդաց այցելութեան պատճառաւ։ Իր հօր նման կը գրադի հայ գրականութեամբ եւ տեղեակ օրուան հարցերու(*)։

4.— Պ. Կարապետ Կարապետեան եւ Տիկին Վերա (=Վիտտօս), տէր բանուկ ապխտավաճառանոցի եւ երշիկագործութեան փոքրիկ գործարանի մը։

5.— Պ. Վ. Գալֆայեան ատամնաբոյժ, որ տարիներէ ի վեր Սկոպլիէ հաստատուած, համբաւ մը չինած է իրեն իր արուեստին մէջ։ Որդի համգուցեալ Տէր Մարտիրոս Ա. Ք. Գալֆայեանի։ Վերջերս Սոֆիա փոխադրուեցաւ։

6.— Պ. Նիկողայոս Արտեմեան՝ պետական ծխագործութեան իբր իրազեկ (expert)՝ հայ գաղթականութեան զարդերէն մին է։

7.— Պ. Ահարոն Թ. 3 տարիներ առաջ Սելանիկէն հոս փոխադրուած, արուեստը սրճագործ։ Կրթուած անհատ մը։

8.— Պ. Կարապետ Քէօմիւրճեան (Կ. Պոլսեցի) իր տիկինն ու 3 զաւակներ։

9.— Պ. Ար. Միքայէլեան՝ 1929էն ի վեր Ագրիանուպոլսէն հոս փոխադրուած։ Արուեստը ոսկերիչ։ Ունի զաւակ մը։

10.— Պ. Յակոբ Ղուկասեան, Պըրուսացի՝ 8—10 տարիներէ ի վեր հոս տեղափոխուած։

11.— Պ. Յակոբ Պէքիճեան (Կ. Պ.) 11 տարիներէ ի վեր Սամաթիայէն հոս եկած, գլխակարկի մեծ վաճառական, Տիկինը Աննիկ Պէքիճեան։

12.— Պ. Յովհ. Սարգիսեան՝ Ակնէհիբցի, 40 տարեկան, 20 տարիներէ ի վեր հոս հաստատուած, կօշկակարծ, 2 զաւակաց տէր։

13.— Պ. Յակոբ Ճրճըրեան՝ Կեսարացի, Լայպցիգ ուսած, նշանաւոր մուշտակավաճառ, 2 տարիէ ի վեր հոս հաստատուած։

14.— Մահտեսի Աւետիս Նաթանեան՝ բնիկ Վանցի, 80ամեայ, մեծահարուստ, անգղիական հիւպատոսարանի երբեմնի թարգմանը՝ ազգական Մարկ. Նաթանեանի, Տիկինն է Մարի Նաթանեան։

15.— Տոքթ. Լեւոն Մելքոնեան, Տկ. Վերոն Ժօզէֆ Մելքոնեան եւ Տկ. Մելքոնեան։

16.— Տոքթ. Ժօզէֆ Գօյաճեան եւ Տիկինը.

17.— Տոքթ. Յարութիւն Գալֆաքճեան, մօտերս ի Շապաց փոխադրուած։

18.— Թադէոս Քանար, գեղագործ ի Բոլշանիէէ։

19.— Պ. Աբրահամ Սիւրմէլեան, բազմանդամ ընտանիքով աղէքի վաճառական։ Մէկ եղբայրն կորուած, իսկ միւսը ի Թուամպիա։ Մանչուկները գեռ հայերէն կը խօսին...։

20.— Պ. Միքայէլ Բեռաեան՝ գրեթէ 60 տարեկան, դեղագործութիւն ըրած հոս 30 տարիներ, մեծահարուստ։ Տիկ. Մաթիլդ (ծն. Մարգոսեան)։ 2 զաւակներ ունին.

Ա) Արամ Բեռաեան 26 տարեկան, երկրաչափ։

Բ) Վարդգէս Բեռաեան 24 տարեկան, ելեկտրագէտ, շրջանաւարտ Վեննետկոյ Թ. Մուրատեան վարժարանի։

21.— Պ. Միհրան Քիւրքչեան։

22.— Յակոբ եւ Կարապետ Թաշճեան, 2 եղբարք՝ ընտանեօք, բնիկ Կեսարացի, 32 եւ 35 տարեկան։ 12 տարիներէ ի վեր հոս հաստատուած։ Զիարչուաւ մեծ կը պահեն։

Եւ ուրիշ շատ մը (7—8) բազմանդամ գերդաստաններ, զորոնք 3 օրուան մէջ նշմարելն եւ տեսնելն անկարելի եղաւ։

Կը վերջացնեմ ափսոսով գրած յօդուածս՝ յուսալով որ ի բարին յորդորած ըլլամ մեր համազգիներն, ամէն ջանք թափելու չփճման մէջ մտնելու այս փոքրիկ գաղթականութեան հետ, ուր ինչպէս գիտեմ կը համարուին երջանիկներ՝ տաքարիւն, գործունեայ, ազդեցիկ բարեհամբաւ եւ... կարողութեան տէր գերդաստաններ չեն պակսիր։ Կը պակսի միայն՝ զանէնք ի մի բերելու միութեան գիծը, եւ այս պէտք է նպատակն ըլլայ մեր ամէնուս, բայց մանաւանդ՝ Եւրոպա ուսած երիտասարդութեան։

Տողերուս ջանացի ստեղծել այս միութեան գիծը՝ նախ վերոյիշեալ գերդաստաններու միջեւ եւ երկրորդ՝ փոքրիկ գաղթականութեան եւ Հայ ազգին միջեւ։ Եթէ յաջողեցայ նպատակիս մէջ՝ ուրախ պիտի ըլլամ, վասնզի վերոյիշեալ վիթխարի նաւէն՝ Հայ ազգէն, գոնէ մէկ չերտ ազատած կ'ըլլանք ջրամոյն մխրճմանէ։

Հ. Գ. ՄԵՆԷՎԻՇԵԱՆ

(Վերջ) (3)

(*) Զարմանալի դիպուածով ծանօթացայ հանգուցեալ Տքթ. Դուիթեանի հետ՝ գրեթէ 45 տարի առաջ։ De l'Est (Է)ի վրայ տեղեակ մը հրատարակած է հանգուցեալ Դր.ը եւ ես 45 տարի առաջ գրախօսած եմ «Հ. Ամս.ի» մէջ։ Մեծ հաճոյք պատճառեց երկու կողմերու ալ այչափ ուշ՝ գրախօսողին ու գրախօսեալին յանկարծուստ իրարու ծանօթանալը։

888 ՋԱՒԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԸ

Մարոքի Սուլթաններէն Մուլա Իսմայիլ կը նկատուի աշխարհի ամէնէն բազմաթիւ զաւակներու հայրը։ Ան ունեցաւ 888 զաւակներ։ 1727ին, երբ Մուլա Իսմայիլ մեռաւ 57 տարի թագաւորելէ ետք, կենդանի էին այս 888 զաւակներէն 584 տղաներ եւ 340 աղջիկներ։

Թամէրս Բ. Եգիպտոսի հռչակաւոր փարաւոնը, հայրն էր 162 զաւակներու — 111 տղաներ եւ 51 աղջիկներ։

Սիամի թագաւոր Չուլալունքորն, որ մեռաւ 1910ին, ունէր 3000 կիներ եւ 370 զաւակներ — 134 տղաներ եւ 236 աղջիկներ։

ՓՐՈՖ. ԷՅՏՈՒ ԵՒ ՕՐ. ՊՕՆՐՖՕՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ ֆրանսացի փրոֆ. էյտուի եւ Օր. Պօնրֆօնի դատավարութիւնը: Փրոֆէսէօրը դատապարտուեցաւ հինգ տարուան եւ օրիորդը երեք տարի եւ չորս ամսուան բերդարգելութեան:

Փրոֆ. էյտու եւ Օր. Պօնրֆօն կը մեղադրուէին լրտեսութեան մէջ: էյտուի քովէն գտնուած էին թուագրուած թերթիկներ 4էն մինչեւ 16 զինուորական տեղեկութեանց եւ քարթեր ու պայմանական նշաններ օդանաւային վայրերու վերաբերեալ:

Օր. Պօնրֆօն իբրեւ մեքենագիր ընկերացած է փրոֆէսէօրին եւ մեղսակից նկատուած:

Դատապարտեալները 5 նոյեմբերի ներման հրովարտակին տրամադրութեան տակ իյնալով պատիժնին քիչցաւ: Փրոֆէսէօրը փոխանակ 5ի, 1 տարի 7 ամիս պիտի բանտարկուի, իսկ օրիորդն արդէն ազատ արձակուած եւ առաջնորդուած է ֆրանսական սահմանը:

100,000 ԱՆԳՈՐԾՆԵՐ ՀԱՅՏ ՓԱՌՔԻ ՄԷՋ ՑՈՅՑ ՄԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՑԻՆ

Անգործները մեծ ցոյց մը կազմակերպեցին Հայտ Փառքի մէջ, Լէյպուր Փարթիի, Արհեստակցական եւ Համագործակցական Միութեան ղեկավարութեամբ: 100,000 հոգի կը մասնակցէին այդ ցոյցին:

Ցուցարարները տողանցք մը բրին Լոնտոնի փողոցներուն մէջ ոստիկաններու հսկողութեան տակ:

Նուագախումբ մը, որ ցուցարարներու առջեւէն կ'երթար, կը զարնէր պատերազմական եղանակներ:

Համայնավարներն ալ ուզեցին այդ ցոյցին մասնակցիլ եւ Արհեստակցական միութիւնը չընդունեց անոնց մասնակցութիւնը:

Քսանըչորս հոգի ճառեր արտասանեցին եւ դատապարտեցին կառավարութիւնը, որ կ'ուզէ խնայողութիւն ընելու համար անգործներու նպաստը նուազեցնել: Տասը հազար ոստիկանութիւն՝ ձիաւոր թէ հետիոտն, կը հսկէր ցուցարարներուն վրայ:

Ցոյցը տեղի ունեցաւ խաղաղ պայմաններու մէջ եւ ոչ մէկ ընդհարում տեղի ունեցաւ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձանները

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Թաֆէ տը Սաւուայի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի մարմինը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը՝ բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան գրադարանը՝ ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացականները նկատի կ'առնուին:

"ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի ՄԷՋ

28, Rue Serpente, ՄԷԹՐՕ ՕՏԷՕՆ ԿԱՄ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀ եւ ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— Փետրուար 11ին Շաբաթ երեկոյ

Ընկերական - թէյասեղան

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ԱՅՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բոլոր ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ.

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléans*ի* (Bagneux) սրահին մէջ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ «ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ-ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Պ. ՎԱՀԷՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Անհատի քաղաքացիական իրաւունքներու մասին»:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին չարաթական դասախօսութիւնը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը: Շարունակութիւն վիճաբանութիւններուն (Մեծն Տիգրանի պատերազմներուն եւ քաղաքականութեան մասին): Մէկ ժամ սինէմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները

ՎԻԷՆԻ Կէժէրէկի հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Փետր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց - Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն.

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին, հայրենակից Պ. Մուշեղ Մաժէօղլեանի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

(Բարեգործականի Գրասենեակէն)

— Տիկին Սրբուհի Թօքատլեան, Էվէրէկ-Ֆէնէսէցի, Լառնաքա (Կիպրոս), կը փնտռէ մայրը՝ Խաթուն Սըւըղնեան, հայրը՝ Յարութիւն Սըւըղնեան, եղբայրները՝ Սեդրակ, ծնած 1902ին եւ Միսաք, ծն. 1905ին, որոնք Էվէրէկէն տարագրուած են Հալէպի կողմերը.

ԼԱՐԵՒԱՐ

16 էջնոց գիրքի փռման (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փոստի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 փրանքի: Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն: Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տասագիօրէն գործադրութեան: Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, 20, A. Voulis, Athènes, Grèce.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dames̈me :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

"ՅՈՒՍԱԲԵՐ„ ԳՐԱՏՈՒՆ

4 Ճարշ Քամէլ («Յուսաբեր»ի շէնքին մէջ)

«Յուսաբեր» Գրատունը նոր հիմնարկութիւն մըն է թէ իր նպատակով եւ թէ իր գործերու եղանակով:

«Յուսաբեր» Գրատունը իր նպատակով կ'առաջադրէ ձեռնարկել հրատարակութեանը այնպիսի գործերու, որոնք կապ ունին հայ ժողովուրդի հետ, ընդգրկելով անոր բովանդակ կեանքը, իր ստեղծագործ արտայայտութիւններով:

«Յուսաբեր» Գրատունը իր գործելու եղանակով կը ձգտի յանախորդը գոհ ձգել՝ արագ եւ խղճամիտ գործառնութեամբ եւ գիներու չափաւորութեամբ:

«Յուսաբեր» Գրատունը, շնորհիւ իր ունեցած բազմազան կապերուն Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ այլ տեղերու գրատուններուն եւ հրատարակչական ընկերութիւններուն հետ, կ'ըլլայ Եգիպտոսի միակ կեդրոնատեղին հայ մտքի եւ արուեստի լաւագոյն հրատարակութիւններուն համար:

«Յուսաբեր» Գրատունը ունի արդէն դասագիրքերու եւ մատենադարանի յատուկ գիրքերու պատրաստ մթերք մը, նաեւ շուտով կը ստանայ արտասահմանէն նոր հրատարակութիւններ, որոնց անունները կուտանք յաջորդաբար:

ԿԱՆԽԻԿ ԴՐԱՄՈՎ Է «Յուսաբեր» Գրատան հիմնական պայմանն է:

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ԶԵՂՉ («Յուսաբեր» Գրատան գրացանկը մօտ ատենէն:

Ուշադրութիւն մեր հասցէին.— Librairie «HOUSSAPER», B. P. 868—Le Caire (Egypte).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Եթէ ըսէր թէ չէր հաւատար, ապահովաբար պիտի կորսնցնէր զայն, պիտի բաժնուէին այդ վայրկեանին իսկ ու պիտի վերջանար ամէն ինչ: Անկարելի էր այդ բանը Ճորճի համար:

— Լա՛ւ, կը հաւատամ, ըսաւ Ճորճ. տեսայ որ դրան կողմը կը նայէիր միշտ, այդքան. ու հիմա այս մարդը...

— Բայց պիտի հանդիպինք դարձեալ:

— Ե՞րբ:

— Վաղը, թերեւս: Ձեզ գիտեր որքան պիտի մնայ այստեղ, կը կարծէի որ Փարիզ չպիտի գար տակաւին քանի մը շաբաթ:

—Ուրեմն անոր մեկնելէն յետո՞յ...

Ամբողջ այս խօսակցութեան ընթացքին սպասուհին սենեակին մէջն էր. կանգնած էր դրան մօտիկը ընտանի կատուի մը պէս ու մտիկ կ'ընէր զիրենք: Ճորճ բակին քարերուն վրայ լսեց ոտքի ձայներ: Դուռը բացուեցաւ եւ շեմին վրայ երեւցաւ սպայ մը: Ճորճ յիշեց անմիջապէս որ ինք առօրեական զինուոր մըն էր. ցաւելով յիշեց այդ իրողութիւնը: Բնազդօրէն լարեց ուշադրութիւնը եւ պրկեց ղնդերները. պիտի ուզէր անտարբեր երեւալ, բայց չկրցաւ: Հրամանի տակ էր ամիսներէ ի վեր: Ֆրանսացի սպաներ շատ կային ճակատը. բնազդը եւ հրամանը կը ստիպէին զինքը բարեւել: Ձիգ մը ըրաւ որպէս զի բարեւի չկենար գոնէ այս մարդուն դիմացը: Բայց երբ սպան ներս մտաւ սենեակէն, Ճորճ զգաց յանկարծ որ ինքնաբերաբար ու հակառակ իր կամքին բարեւի կեցած էր արդէն անոր առջեւ:

Թատրոնի մը վերնայարկէն արտասովոր խաղ մը դիտողի մը պէս, Ճորճ լսեց Լիւսի բարեւը: Այնպէս մը թըւեցաւ իրեն որ աղջիկը հակառակ իր խանդավառ ընդունելութեան, չափազանց դժգոհ էր այդ ընդմիջումին համար: Տեսակ մը յաղթանակ էր այս ներկայութիւնը Ճորճի համար:

Մտիկ ըրաւ անոնց, բնազդաբար, անասունի մը նման: Լիւսի համբուրեց մարդուն երկու այտերը. Ի՛նչ կարեւորութիւն ունէր... Թերեւս ճիշդ այդ բանն էր որ մոռնալ կ'ուզէր ան: Ամբողջ էութիւնովը մաքառեցաւ իր ներսը պահելու համար վիրաւորուած հեշտութեան մը գիտակցութիւնը: Լռուած էր: Իրը չպիտի ըլլար աղջիկը այդ գիշեր. բայց հոգ չէ, ուրիշ օր մը, անմիջապէս որ Լիւսի յարգէր անոր արժանապատուութիւնը:

— Պարոն Ճորճ լը Մըզիւրիէ, նկարիչ, ներկայացուց զայն աղջիկը, հին բարեկամներ ենք. անգլիական բանակին մէջն է ան եւ Ֆրէմէյէն եկած է քանի մը օրուան արձակուրդով:

Ճորճ լսեց արտասանութիւնը իր անունին ու իր դիմացը տեսաւ պատուանշաններով ծածկուած համազգեստը: Մտցաւ արժանապատուութեան զգացումը ու բարեւեց:

6.

Մտաւորապէս չորս ժամի հեռաւորութիւն մըն էր Փէյրօնէ փողոցէն մինչեւ Լըփիք փողոցը: Լիւսի ուզեց իրեն տրամադրել ինքնաշարժը: Ճորճ խնդաց եւ հասկցուց թէ կրնար քալել: Միծաղելի պիտի ըլլար իր աղքատ պանդոկը վերադառնալ այն ինքնաշարժին մէջ որ զինքը բերած էր այդտեղ: Անկասկած զաւեշտական էր այդպէս յանկարծօրէն մօդական գործի վրայ փոխադրուած ըլլալու պարագան եւ սակայն Ճորճ չպիտի ուզէր այդ հեգնանքը:

Ի՜նչ տարօրինակ զրուցիլ մը ըստեղծուած էր իրեն համար: «Հին բարեկամս» մասին ըրած անխորհուրդութիւնը վերյիշումն էր Մոնմարթրի օրերուն:

Եւ ի՛նչ հեշտութեամբ ու վարպետօրէն կը խօսէր Լիւսի: Ուրիշ կին մը իր դիրքին մէջ՝ պիտի շուարէր, պիտի վախնար ծուղակը ինկած նապաստակի մը պէս: Առանց որ եւ է ճիգ ընելու կրցաւ ազատիլ այդ թակարդէն. հոգն անգամ չէր թերեւս որ Տը Լորանը կրնար իմանալ մանրամասնութիւնները այդ անցեալին:

Հաւանաբար Լիւսի անհոգութիւնն էր որ փրկեց կացութիւնը եւ ամէն բուռն զէպք մը չպատահեցաւ:

Սեփականութեան եւ նախանձի զգացումէ մը զրկուած այս երկու մարդիկը կրնային կատարի տեսարան մը պարզել Լիւսի ներկայութեան: Այդ Ֆրանսացի զինուորականը սպաննելու գաղափարը այնքան ալ տարօրինակ չթուեցաւ Ճորճին: Խորհեցաւ նոյն իսկ թէ որն էր լաւագոյն միջոցը զայն սպաննելու, երբ կանգնած ուշադրութեամբ կը հետեւէր Լիւսի խօսակցութեան: Դժուա՞ր է մարդ մեռցնելը. ինչե՛ր սորված էր Սոլշպրիի պահականոցը՝ սկովտացի հազարապետէն. ինչե՛ր ըրած էր ինք՝ խրամներուն մէջ:

Ֆրանսացի սպան գլխու նշաններ կ'ընէր ու կցկտուր եւ քաղաքավար պատասխաններ կուտար Լիւսին: Շատ հաւանական է որ ան ալ կը մտածէր այդ մասին: Երկուքն ալ մտքէն կ'անցնէր այդ պահուն որ մէկն մը շատ գիւրութեամբ կրնար ծագիլ իրենց միջեւ. որովհետեւ երկուքն ալ գիտէին իրականութիւնը:

Ճորճի համար գաղտնիք մը չէր այլ եւս այն պարագան որ Լիւսի սիրուհին էր այս մարդուն: Զէ՞ որ տանը բանալին ունէր եւ կրնար գալ իր ուզած ատենը: Իսկ Լիւսի վերյիշումները իրենց անցեալին մասին մէկ բան միայն պիտի կրնային հասկցնել այդ Ֆրանսացիին — որ Ճորճ աղջկան հին օրերու սիրահարն էր: Ֆրանսացիները շատ ուշիմ են այդ հարցին մէջ: Լիւս կրցաւ, սակայն, հեռացնել վտանգը. Ի՜նչպէս, Ճորճ չհասկցաւ երբեք: Այդ տպաւորութիւնը կրեց Լիւսին թէ այս մարդը անցողակի արկած մըն էր անոր կեանքին մէջ. հետեւաբար խաղը Ֆրանսացի սպան էր ոչ թէ ինք: Ճորճ չէր խաբուած այդ աղջկան նոյն իսկ Լըփիք փողոցէն անոր վերադարձը այդ կասկածը չներշնչեց իրեն: Լիւսի հեռացեր էր պարզապէս այն թշուառ միջավայրէն որուն մէջ կ'ապրէր, այդ սենեակը, այդ աղքատ թղթածը. Իրենց վերջին գիշերն ալ խաբած չէր զայն:

Աղջիկը այդ սատրիճան ճանչնալու անկարելի էր այլ եւս չհաւատալ անոր:

Ու որքա՜ն համարձակ եւ քաջ եղած էր Լիւսի իրեն հետ: Բայց ինչո՛ւ այդ դժնդակ կացութիւնը: Նայեցաւ Տը Լորանի աչքերուն մէջ. սպան կը սպասէր անոր մեկնելուն:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

9 Février 1933

Ըրդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2108 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԻԿՏԱՏՈՒՐԸ

Օր նոր, լուր նոր։

Գերմանիան նոսեան կուգայ եւ կը գտնուի երկունքի խոր ցաւերով։

Բանի Հիթլէր անցած է իշխանութեան գլուխը, ցնցող անակնկալները զիրար կը յաջորդեն։

Գերմանիոյ եւ Փրուսիոյ խորհրդարանները լուծուած։ Երկրի վարչական եւ քաղաքական կեանք կեդրոնացած։ Ցողթական ցոյցեր ու ընդհարումներ, սպանութիւններ ու արիւնահեղութիւններ երկրի մէկ ծայրէն միւսը։ Տողանցք հիթլէրական զօրագունդերու, տողանցք Պողպատէ Սաղաւարտաւորներու։ Ջնջուած խօսքի, մամուլի եւ հաւաքոյթներու ազատութիւնը։ Շարժում ու եռանդ. Տօնի կայսերական խորհրդաւոր դղեակին մէջ։

Այս բոլորը արարչա Գերմանիան կը նետեն տիկտատորական եւ սահմանադրական երկաթէ կարգերու բազուկներուն մէջ։

Համանայնքական ու ռամկավար հաստատութիւնները օրէ օր քայքայման ու փլուզման կ'ենթարկուին։ Թէեւ ընտրութիւնները նշանակուած են մարտ հինգին, սակայն Հիթլէրականները, մինչ այդ, ձեռք պիտի դնեն երկրի բոլոր կենդանի լծակներուն վրայ եւ իրենց տիկտատորական տենչերուն համար պիտի պատրաստեն նպաստաւոր գետին մը։

Հիթլէր զինուած է ձրի յաղթանակներով։

Մուսոլինի, երբ 1922ին իտալական տիկտատուրան կը հաստատէր, բարձրաձայն կ'ըսէր. — «Յեղափոխութիւնն իր իրաւունքներն ունի»։ Եւ բանի արիւն կը ցանէր իր իշխանութեան փոթորկածայն ճամբուն վրայ, արդարացնելու համար իր բռնատիրութիւնը։

Հիթլէր, անարիւն ձեւով տիրացաւ իշխանութեան։ Աւելի՛ հարցին փրթաւ իր երանելի նախորդներէն՝ Լենինէն, Մուսոլինիէն եւ Քէմալէն, որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր կը վայելեն իրենց տիկտատորական մենատիրութիւնը։

Ի՞նչ է սակայն տիկտատորութիւնը — իշխանապետութիւնը։

Տիկտատուրան բժիշկ չէ եւ չի կրնար ըլլալ։ Ծնած օրէն, ան իր մէջ կը կրէ իր քայքայման եւ խորտակման սերմերը։ Տիկտատուրան, ժամանակաւորապէս, հրապարակ կուգայ այն պահուն միայն, երբ երկրի արտակարգ պայմանները, միջազգային եւ ներմանուղղական կարգերը, անխուսափելի հիւանդութեան մը կը մատնեն։ Ի զին առնելով կարգերու խորտակման կը հաստատուի տիկտատորութիւնը, անդամալոյծ ժողովուրդի մը վեհապետական եւ բնորդական ազատական իրաւունքները։ Տիկտատորութիւնը, յաճախ, կը նմանի ձիւնադնդակի մը պէս աջէն ձախ, ձախէն աջ։ Բոլորը կը ծնի իր իսկ կարգերէն, իր ժամանակաշրջանի գոյութենէն եւ ազատական կենցաղին կերպարանքէն։

Տիկտատուրան խորթ ու անհարազատ, պօրձին զաւակն է ամէն տեսակի եւ ամէն ձեւի կեդրոնացած իշխանութեան։

Հիթլէր, այժմ կը քալէ այդ վտանգաւոր ճամբով։

Գերմանիոյ մէջ, սակայն, պատմութիւնը չընթանար այն ճամբով, որով գնաց Իտալիան։

Շարք մը արգելքներ կան։ Եւ այդ արգելքներէն մէկն է գերմանական դրամատիրութիւնը, որուն ներկայացուցիչը՝ Հուկէնպէրկ, անդամ է Հիթլէրական կառավարութեան։

Անժխտելի է, որ ազնուականութեան եւ մեծ արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչները, Հիթլէրի վճռական ուժերուն պէտք զգացին, ո՛չ թէ անոր համար, որ երրորդ կայսրութիւնը վերահաստատեն, այլ անոր համար, որ հանրապետական եւ բանուորական ձախակողմեան կազմակերպուած ուժերը ջլատեն եւ խուճապի մատնեն անոնց շարքերը։

Իրերու բերումով, Հիթլէրի յաւակնութիւնները պիտի սանձահարուին դրամատիրական դասի կողմէն, այն պահուն, երբ անոնք աւելի հեռուներն երթայ։ Իսկ, եթէ Հիթլէր ընդառաջ չերթայ անոնց պահանջներուն, անտարակոյս խզումը պիտի դառնայ անխուսափելի եւ պայքարը պիտի փոխադրուի բոլորովին ուրիշ գետնի մը վրայ։

Այնքան, որքան այս երկու տարրերը միասնաբար կը քալեն, իրենց հարուածները պիտի կեդրոնանան ձախակողմեան տարրերուն վրայ։

Ձախակողմեան տարրերը, որ ստուար թիւ մը կը կազմեն, առայժմ ապարախտաբար, միակամ ու միաձոյլ ուժ մը չեն ներկայացներ։

Սոց. դեմոկրատները, արհեստակցական միութիւնները, համայնավարները եւ խաղաղասէր — հանրապետական հոսանքները երկուքի ճեղքուած են։

Համայնավարներն ու ընկերվարականները, երկար տարիներու ազնուալի փորձերէն յետոյ, տակաւին չի կրցան փոխադարձ լեզու մը գտնել։ Հեռաւոր Մոսկուայի ցուցամատի շարժումները գերմանական բանուորութիւնը կը պառակտէ եւ կը դնէ անզօր ու անջիղ, ողբերգական վիճակի մը մէջ։

Բանուորութիւնը գործնայ ձեւացած ձակատով պիտի դիմաւորէ նոր ընտրութիւնները եւ պիտի դուրս գայ պարտուած ու քայքայուած։

Սոց. Դեմոկրատիան, հակառակ բոլոր տեսակի ճնշումներուն, հակառակ արիւնահեղ ընդհարումներուն, թումբ կը կանգնի Հիթլէրի տիկտատորական կարգերուն եւ կը ջանայ փրկել երկիրը վերահաս վտանգէն։

Մօտաւոր դէպքերը ցոյց պիտի տան, թէ ո՞ւր կ'երթայ Գերմանիան։

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ ՀԱՅԸ

Քանի մը ամիսներ առաջ անգլիացի հեղինակ մը՝ Արչիպալտ Ֆարլըն Գալթիկէն Սէւ Ծով անունով հատորի մը մէջ ամփոփեց իր ճամբորդի տպաւորութիւնները։

Գրքին 242րդ էջին վրայ ուշագրաւ էին հետեւեալ տողերը.

— Հայերը իրենց թաց աչքերով ու ձիթենիի գոյն մարթով կը յիշեցնէին իրենց թուրք նախահայրերը ...»։

Ժամանակին զրուեցաւ հեղինակին որ իր եզրակացութիւնը բոլորովին սխալ էր։ Բացատրուեցաւ իրեն թէ «Հայերը արիական ժողովուրդ մըն են իսկ Թուրքերը յառաջ եկած են Մոնկոլներէն. ցեղային ոչ մէկ նմանութիւն կայ երկու ազգերուն միջեւ եւ միւ կրօնքը, լեզուն եւ ընկերային կեանքը հիմնովին տարբեր է. մենք չորս հազար տարուան ժողովուրդ ենք մինչդեռ Թուրքերը աշխարհ եկած են — չեկած բլլային — մեզմէ շատ վերջը»։

Հեղինակը խոստացաւ սրբագրել իր բառերը գրքին յառաջիկայ տպագրութիւններուն մէջ։

X

Հայ երիտասարդ մը ինքնաշարժով Լոնտոնի փողոցներէն անցած ատեն, արկածով գետին տապալեց ծերուկ Անգլիացի մը։ Մարդը մեռաւ՝ նագիւ հիւանդանոց փոխադրուած։

Դատ։ Հաստատուեցաւ որ երիտասարդը յանցաւոր չէր։ Սակայն դատաւորը վճիռը ազատ արձակելէ առաջ, անկրածեշտ նկատեց անոր երեսին նետել հետեւեալ ազդարարութիւնը.

— «Պարոն, այստեղ Անգլիա է. ձեր հայրենիքին մէջ չէք որպէս զի ուզածնուդ պէս մարդ սպաննէք...»

Խե՜ղճը, տակաւին չէր սորված թէ ո՞ր հայրենիքին մէջ է որ մարդ՝ կը սպաննէ իր ուզածին պէս, առանց հաշիւ տալու. չէր գիտեր թէ ո՞ր ժողովուրդին մասնագիտութիւնն է ջարդը. ո՞րն է դահիճը, ո՞րն է զոհը։

X

Այս երանելիները միայն Անգլիոյ մէջ չեն։ Ֆրանսան ալ ունի հայ ժողովուրդը ճանչցողներ...

Բացէ՛ք Առձեռն Լառուսի պատմական — աշխարհագրական բաժինը եւ նայեցէք «Հայաստան» բառին քով կեցող շալվարով մարդուն որ կը յիշեցնէ Մուսա Բէգը կամ Չագրճաւլըն...

X

Անգլիացիները վարդացնելու մենաշնորհը իւրացուցած է «Մասիս»ի խմբագիր...

Իսկ ի՞նչ կը բանի Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւնը. ճամա՞կ մըն ալ չեն կրնար գրել Լառուսի հրատարակիչներուն։

ԺԻՐԱՅՐ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

Մեծն Բրիտանիոյ խորհրդարանը, որ դեկտ. 22էն ի վեր արձակուրդի մէջ էր բացուեցաւ։ Օրակարգի են դրուած բազմաթիւ ծանրակշիռ խնդիրներ, պատերազմական պարտքերու, անգործներու, Իռլանտայի եւն.։

Պ. Մաքտօնալտ տնտեսական խորհրդաժողովին առթիւ բաած է հետեւեալը.—

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որոշած է, որ տնտեսական խորհրդաժողովը յապաղման չենթարկուի։ Սակայն, որոշ նախնական դժուարութիւններ կան պատգամաւորութեան վերաբերեալ, որ պէտք է հարթուին։

Առիկա պէտք է Ֆորէյկն Օֆիսի քաղաքացութեան ձգել, որպէսզի քննէ եւ այս երեք ամսուան ընթացքին վերջնականապէս ճշդէ ժամանակը։

Հրաւիրագիրներ պիտի ղրկուին, ուրեմն, երեք ամիս առաջ, որմէ յետոյ խորհրդաժողովը հետարաւոր պիտի ըլլայ գումարել, մանաւանդ որ օրակարգի նիւթերն ալ պիտի ընկերանան այդ հրաւիրագրին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ճափոնական նոր առաջարկներ

Պ. Մացիոքա, ճափոնական ներկայացուցիչը, յայտնած է Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան, որ 19ներու Յորհուրդին նոր առաջարկներ պիտի բերէ

Թոքիոյի կառավարութիւնը, իր վերջին նիստերուն մէջ, մշակած է այդ առաջարկները եւ հաղորդած Ժընեւի իր ներկայացուցչին։

Իրականութեան մէջ այս նոր առաջարկները նախորդներէն մեծ տարբերութիւն մը չունին. Ճափոն միշտ կը յամառի իր տեսակէտին վրայ, Մանչուքիոյ հարցին եւ քննիչ յանձնախումբին իրաւասութեան վերաբերեալ։ Ճափոն կը յայտարարէ, որ անկարելի է Մանչուքիօն իր նախկին վիճակին մէջ ձգել, ինչպէս կ'ըսէ Լիթընի տեղեկագիրը. այլ ընդհակառակն ներկայ վիճակը պիտի ընդունի մեկնակէտ եւ բաց այնմ վճռել։

Տասնըիններու Յորհուրդը յայտարարեց, որ Թոքիոյ նոր առաջարկները կացութիւնը չեն փոխեր.

Ամերիկայի արտաքին նախարար Սթիմսըն կ'ըսէ թէ Ժընեւի 19ներու Յորհուրդին ոչ մէկ անցնելութիւն ստացած է Մանչուքիոյ ճանաչման մասին։

⁂ Թոքիոյի մէջ, հինգ հազար հոգի, տարբեր քաղաքական հոսանքներէ, բանաձեւ մը քուէարկելով, կը պահանջեն Ճափոնի հեռացումը Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Այդ բանաձեւին կցուած է յայտարարութիւն մը, որուն մէջ կ'ըսուի. — «Ազգերու Դաշնակցութիւնը ոչ միայն ցոյց տուաւ իր անկեղծութեան պակասը, այլ եւ Հեռաւոր Արեւելքի մէջ խլրտումներ ստեղծեց եւ չը ճանչցաւ Ճափոնի ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը։

Անգործներու թիւը կ'անի Անգլիոյ մէջ

Աշխատանքի նախարարութեան հաղորդած ամսական վիճակագրութեան մը համաձայն, անգործներու թիւը Մեծն Բրիտանիոյ մէջ շատցած է։ Յունուար 23ին արձանագրուած անգործներու ընդհանուր թիւն էր 2,903,065, որուն 2 280,033ը բոլորովին անգործ։ Այս թիւր աճած եւ աւելցած է 179,778 հոգի։ 2,903,065 անգործ, ցարդ Անգլիոյ մէջ բնաւ չէ պատահած։

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Փրակայէն ստացուած տեղեկութեան համաձայն անգործներու թիւր մէկ ամսուան ընթացքին աճած է եւ հետեւեալ պատկերն ունի։

Դեկտեմբերի վիճակագրութեան համաձայն 746.000, իսկ յունուար 5ի վիճակագրութեան համաձայն եղած է 865.000։

Սոց. Դեմոկրատներու մեծ ցոյց մը Պերլինի մէջ

Հիթլէրի իշխանապետութենէն ասդին առաջին մեծ ցոյցն է, որ տեղի կ'ունենայ, Լիւսթկարդէնի մէջ, կայսերական դղեակին դիմաց. Ժամանակէն առաջ հետաքրքիր խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր։ Բանուորական կազմակերպութիւններ, կարմիր դրօշակներ բռնած, նուագախումբը առջեւնուն, եկած կանգնած էին ընդարձակ հրապարակին վրայ։

Սոց. դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահ Օթթօ Վէլս, ճառ մը խօսեցաւ.

Վէլս բուռն արտայայտութիւններով ծանրացաւ Հիթլէրի կարգադրութիւններուն դէմ եւ ըսաւ թէ ձախակողմեան կուսակցութիւններն էին, որ պատերազմէն յետոյ, Գերմանիան փրկեցին քաոսային վիճակէն եւ կենդանացուցին։ Բարձր եւ կորովի ձայնով յայտարարեց, ծափերու տարափին տակ, թէ Պերլինը կարմիր քաղաք մըն է, հակառակ յետադէմ տարրերու։ Հանրապետականները պիտի զոհեն իրենց կեանքը, պաշտպանելու համար հանրապետութիւնը եւ ցարդ նուաճած իրենց իրաւունքները։

«Ֆօրվէրց», ընկերվարական օրկանը, որ վերսկսաւ հրատարակուիլ, կ'ըսէ թէ Գերմանիան Իտալիոյ չի նմանիր։ Մենք կը մնանք հաստատ օրինականութեան եւ սահմանադրական գետնի վրայ։ Թէպէտ մեր ճամբուն վրայ բազմաթիւ խոչընդոտներ կան, բայց ապագան մեզի կը պատկանի եւ ոչ մեր հակառակորդներուն։

Ֆրանսական դահլիճին նիւթական ծրագիրը

Խորհրդարանի նիւթական յանձնաժողովին յանձնուեցաւ, Պօնէ-Լամուռէօ նիւթական ծրագիրը, ուրբաթ խորհրդարանի նիստին քննութեան դրուելու համար։

Շէրօնը, 1931ի պետական պիւտճէի բացը ցոյց կուտար 19 եւ կէս միլիառ ֆրանք, եւ կ'առաջարկէր կէսը խնայողութեամբ եւ կէսն ալ տուրքերու յաւելումով գոցել։ Այս ձեւով, անիկա կ'ենթադրէր պիւտճէի հաւասարակշռութիւնը հաստատել։

Ներկայ կառավարութեան ծրագիրը խնդրին այդ ձեւով չի մօտենար։ Ան կը սահմանափակուի 5 միլիառ եւ կէս եկամուտի աղբիւրներ ստեղծելով։ Գումար մը, որ, անշուշտ, պիւտճէի բացը մասամբ միայն կը ծածկէ։

Նախորդ դահլիճը խնայողութիւն կ'ուզէր ընել 5,326 միլիոն ֆրանք, ներկայ դահլիճը 2,422 միլիոն։ Իսկ նոր եկամուտներու մասին, փոխանակ 5,453 միլիոնի, իջած է 3,149 միլիոնի։

Ներկայ նիւթական ծրագիրը իր մանրամասնութիւններով նոյնն է, ինչ որ Փալմոտի եւ Շէրօնի ծրագիրն էր։

Պաշտօնէից թոշակին վրայ եւս պիտի զարծադրուի խնայողութեան սկզբունքը, հիմք ընդունելով 20,000ի սակը։ Մինչդեռ նախորդ ծրագիրներուն մէջ հիմք ընդունուած էր 12,000էն վեր թոշակները։

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ֆրանսական զինաթափութեան ծրագիրը, որ քննութեան դրուած է Ժընեւի մէջ, կարգ մը պետութիւններ համակարծիք են ինչպէս Յորհ. Ռուսաստան, Եուկօսլավիա, Ռումանիա, Հոլանտա եւ ուրիշներ, որոշ բարեփոխումներով։

Ամէնքն ալ ականջ կը սպասէին ամերիկեան ներկայացուցչի անկողմնակալ խօսքին։ Պ. Կիպսըն, կարճ եւ ազդու կերպով յայտարարեց հետեւեալը.—

Ֆրանսական ծրագրի Եւրոպայի վերաբերեալ մասը, ձեզ կը վերաբերի եւ Ամերիկան չի հետաքրքրեր։ Վիճեցէք առանց մեզի։ Մենք կը յուսանք, որ այդ վիճաբանութիւնները կ'առաջնորդեն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Վ. Հ. ՅԱԿՈՎԲՈՍ Վ. ՏԱՇԵԱՆ

Սրտի մեծ կսկիծով լսեցինք բազմավաստակ Հ. Յ. Տաշեանի մահը, որ տեղի է ունեցեր Վիեննա, փետրուար 3ին։

Թաղման տխուր արարողութիւնը տեղի է ունեցեր փետր. 6ին երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Մխիթարեան Միաբանութեան եկեղեցւոյն մէջ, որմէ յետոյ մարմինը փոխադրուեր է քաղաքի կեդրոնական գերեզմանոցի Միաբանութեան սեփական շիրմին մէջ։

Հ. Տաշեան, մեր հայ իրականութեան մէջ բացառիկ տեղ մը ունէր։ Բառին իսկական իմաստով գիտնական էր։

Երկար տարիներէ ի վեր անգնահատելի ծառայութիւններ է մատուցած հայ մատենագրութեան, հայ բանասիրութեան եւ հայ պատմութեան։

Գրած է բազմաթիւ հիմնալից ուսումնասիրութիւններ։ Անոր պատրաստած ձեռագիրներու ցուցակը, յամառ եւ բարեխիղճ աշխատութեան լաւագոյն ապացոյցն է։

Հակառակ իր առաջացած տարիքին (86 տարեկան էր Հ. Տաշեան), աչքերու տկարութեան, անդադար կ'աշխատէր Հ. Տաշեան։ Բազմաթիւ անտիպ ձեռագիր ուսումնասիրութիւններ ունէր։

Այսօր կը հեռանայ մեր գրական — բանասիրական հորիզոնէն մեծ վաստակաւոր մը, բազմարդիւն մշակ մը եւ Մխիթարեան Ուխտի յարգուած ու սիրուած հայրերէն մէկը։

Հանգի՜ստ ոսկորներուդ։

Յաջորդով կ'անդրադառնանք։

ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ ՄԷՋ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏ...

Վարշավայի մէջ սկսած է դատավարութիւնը ռամկավար եւ ընկերվարական ձեռբակալուած նախկին երեսփոխաններու։ Դատապարտուածներու մէջն են Հէրման Լիպերման, փրաժիտ, Պառլիքի, Պաքինսքի, Վիթոս եւ ուրիշ բազմաթիւ դէմքեր։ Դատարանը առաջին նիստին ցոյց տուաւ, անաչառ հիմքերու վրայ չէ որ պիտի տածէ։ Շատերուն պաշտպանները բացակայ էին։ Մեղադրեալները պահանջ դրին, որ դատական կազմէն հեռանայ Վիզամսքին։ Դատարանը չընդունեց եւ յայտարարեց հակառակ պաշտպան փաստաբաններու բացակայութեան, դատը պիտի քննուի։ Մեղադրեալները, ի նշան բողոքի՛, մերժեցին ոչ մէկ խօսք ըսել եւ սրահը ձգեցին հեռացան։

ՀԻԹԼԷՐ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԵՌԱՐՁԱԿԻՆ ԱՌՋԵՒ...

Վարչապետ Հիթլէր. ուրբաթ երեկոյ պիտի խօսի իր կուսակցութեան կազմակերպած մէկ մեծ ժողովին մէջ եւ իր ճառը հեռարձակով պիտի տարածուի երկրի բոլոր կողմերը։

Հիթլէրի ճառը ուղղուած պիտի ըլլայ իր բոլոր ձախակողմեան հակառակորդներուն, որպէս պատասխան անոնց եղոյթներուն։

ԿՈՄՍ ԱՓՈՆԻԻ ՄԱՀԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան հունգարական ներկայացուցիչ կոմս Ափոնի մեռած է Ժընեւի մէջ, առաջացած տարիքի մէջ։

Կոմսը պետական հին յայտնի դէմք մըն էր եւ Ժընեւի քաղաքական շրջանակներուն մէջ շատ յարգուած։

ԱՐԻՒՆԱՀԵՂ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սելանիկի մէջ 600 երկաթուղիի պաշտօնեաներ ցոյց մը կազմակերպած եւ բողոքած են թոշակներու նուազման եւ պաշտօնազրկութեան դէմ։

Ցուցարարները գացած արգիլած են այն գործաւորները, որոնք փոխարինած են զիրենք։

Ընդհարում պատահած է ոստիկանութեան եւ ցուցարարներու միջեւ եւ երկու ոստիկան վիրաւորուած եւ ինը ցուցարարներ բռնուած են։

Քաղաքիս գործարաններու բանուորներ, Աթէնքի մէջ եւս, գործադուլ յայտարարած են։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է»

Բ.

Փարիզի Հայոց կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւորը ունենալով հանդերձ կապիտալիստի աչքեր եւ կապիտալիստի ուղեղ, այնուամենայնիւ գերադասած է տեսնել, կամ տեսնել տալ, հին եւ նոր Երեւանը կոյր կոմունիստի աչքերով եւ մոլեռանդ կոմունիստի ուղեղով։ Ի զոհացումն իր ունկնդիրներուն եւ ընթերցողներուն։

Այսպիսի հակադրական ուղեղէ մը լուսանկարուած տեսարանը միայն կրնար մասամբ կամ ամբողջովին ըլլալ հակադրական իրական տեսարանին։ Ուստի բնական է որ իր երբեք չանցած հին Երեւանը լուսանկարէր հետեւեալ գոյներով.—

«Երեւանը մեծ գիւղաքաղաք մըն էր ցարական բէժիմի օրով... ուր զանգուածները աղտի մէջ կը փտէին...։ Միայն քանի մը վաճառականներ կամ հարուստ վաճառականներ քիչ շատ տանելի կեանք ունէին։

Այս պատկերը ճշմարտանման պիտի ըլլար եթէ կեղծաւոր նկարիչը ցոյց տար որ, Երեւանի զանգուածները եթէ երբ եւ իցէ փտած են եղեր աղտի մէջ, այդ ոչ թէ առաջ էր, որ միայն քանի մը մարգիկ ունէին քիչ շատ տանելի կեանք, իսկ ընդհանրութիւնը ունէր անտանելի կեանք։

Առաջ Երեւանը լի էր բազմատեսակ խանութներով եւ խանութները լի էին անհրաժեշտ պիտոյքներով։ Առաջ, եթէ երեսդ կամ սպիտակեղէնդ լուալու համար օճառի պէտք ունենայիր, կ՚երթայիր խանութ եւ քանի մը կոպեկ տալով խանութպանին, մէկ բոպէէն դուրս կ՚ելլէիր օճառը ձեռքիդ։ Այսօր ոչ թէ քանի մը կոպեկ, այլ քանի մը ռուբլի ալ գրպանիդ մէջ շատ անգամ չես կարող կտոր մը օճառ ճարել օրերով, երբեմն շաբաթներով։ Ու երբ քաղաքը բախտ ունենայ օճառ ստանալ, ձիւնի, անձրեւի կամ արեւի տակ ժամերով պիտի սպասես խանութի դուրսը, մինչեւ որ կարգը քեզի գայ գնելու կտոր մը օճառ, որ Աստուած օճառ համարէ։

Բարեկամ մը իմ մօտ տեսաւ անհոտաւէտ բայց ընտիր ֆրանսական օճառ եւ աչքը վրան մնաց։ Տեսած էր իր ողորմելի օճառի բաբակցած կտորը, եւ մեղքնալէս իմինս իրեն տուի։ Բարեբախտաբար մօրուք ունէր, այլապէս ածիլուելու օճառ ալ պիտի փորձուէի տալ իրեն եւ մնայի բոլորովին առանց օճառի։

Առաջ, եթէ մազերդ սանտրելու համար նոր սանտրի պէտք ունենայիր, կրնայիր սանտր գնել ուզած բոպէիդ։ Այսօր Երեւանի քաղաքացիներուն համար դժուար խնդիր մըն է իրենց գրեթէ անգործածելի դարձած, ատամները կոտրատուած սանտրերու փոխարէն նոր ատամնաւոր սանտրեր ճարել։ Բարեկամ մը ցոյց տուաւ իր սանտրը որ, ութսունամեայ ծերունիի մը նման, հազիւ թէ ատամներ ունէր մնացած իր վրայ։ Տարիէ մը ի վեր չէր կրցած նոր սանտր մը գտնել։ Իր բախտէն իր գլխի վրայ շատ մազ մնացած չէր։ Մտքիս առջեւ եկաւ իր հարուստ բարեկեցիկ անցեալը, եւ սիրտս լեցուեցաւ տխրութեամբ եւ կարեկցութեամբ չնչին սանտրի մը կարօտ այդ պատուական անձին հանդէպ։ Ամաչելով սանտրս առաջարկեցի իրեն ըսելով թէ ես կրնայի շուկէն մազերս խոզանակով մինչեւ որ դուրս ելլէի իրենց օրհնեալ երկրէն։

Նրջանկաւէտ ժպիտով մը ընդունեց այդ ցանկալի նուէրը։

Առաջ աներեւակայելի բան պիտի նկատուէր եթէ մէկը ըսէր թէ քաղաքի մէջ գրելու թուղթի պակասութիւն կար։ Կրնայիր ձեռք բերել ուզածիդ չափ։ Այսօր գրելու թուղթի կատարեալ սով կայ, եւ գտնուած թուղթի տեսակը այնքան նիհար եւ տժգոյն է, որքան նիհար եւ տժգոյն են Երեւանի քաղաքացիներու դէմքերը։ Գրադէտ բարեկամ մը ցոյց տուաւ իր ունեցած ողորմելի տեսակի թուղթը եւ ըսաւ թէ նամակ եւ այլն գրելու համար քիչ մը թուղթ ճարելը երբեմն անկարելիութիւն էր։ Թուղթը միակ պաշարն էր որ ես խորհած էի հետս ունենալ այդ երկիրը երթալէս առաջ. ուստի ունեցածս, գրեթէ ամբողջութեամբ, տուի գրասէր բարեկամիս, պահելով միայն քանի մը թերթեր որ պիտի բաւէին ինծի մինչեւ այդ երկրէն դուրս գալս։

Առաջ, կօշիկ կամ մուշտակ, բացի Վարշաւիայէն եւ Մոսկուայէն բերուածներէն, կը շինուէին բուն իսկ Երեւանի մէջ, ուր կային շատ կօշկակարներ եւ առաւել կամ նուազ ամէն մարդ ունէր չէնք չնորհք կօշիկներ։ Այսօր կօշիկը ամենահազուագիւտ եւ ամենաթանկագին պիտոյքներէն մէկն է. իրենց սեփականած ձեւը պահպանած կօշիկներ շատ քիչ կան. այն ալ առանձնաշնորհեալ մարդոց ոտքինկը տեսնէք։ Իսկ քաղաքացիներու ոտքին տեսածդ մեծ մասամբ կ՚երեւին ձեւակորոյս, տափակցած. եւ տակը — վրան մէկ կամ աւելի կարկտաններով։

Փետրուարի ձիւնապատ օր մըն էր երբ կը քալէի անուանի գրագէտի մը հետ, որ բոլորովին վստահ էր թէ օր մը իր մեռած մարմինին ոսկորները պիտի հանուէին իր հանգստեան գերեզմանէն եւ հանգիստաւորապէս թաղուէին Խորհրդ. Հայաստանի ապագայ շինելիք Պանթէոնին մէջ։

Բայց ինծի աւելի կը հետաքրքրէր իր կօշիկներու հանգիստաւորութիւնը, ուր թաղուած կը տեսնէի իր չմեռած մարմնի զոյգ ոտքերը։

Այս հայկական Պանթէոնցիի գձուծ դամբանին մաշած ծայրերուն կրկնակօշիկներու մէջ կը տեսնէի, անոր կօշիկները տափակցած ու փտուած այնպէս որ խեչափառի ձեւ էին առած կարծես։ Միծաղս եկաւ տեսնելով այդ այլանդակ կօշիկները եւ աւելի զուարճալին հոն էր որ անմահներու մէջ գասուելիք այդ բարեկամս իր քայլերը երեւի ակամայ յարմարցուցած էր իր կօշիկներու ձեւին, եւ իր քայլերը խեչափառի նման կը դառնային դէպի աջակողմ եւ ձախակողմ, փոխանակ ուղիղ դիմելու, դէպի յառաջ.

Ջմեղքցայ այս սնամիտ բարեկամիս։ Թէեւ աւելորդ զոյգ մը կօշիկ դեռ ես ունէի, բայց չտուի իրեն։ Նախանձեցայ իր բախտին, որովհետեւ Պանթէոնի մէջ վիճակուած էր ըլլալ իր յաւիտենական գերեզմանը։ Իսկ ես գիտեմ թէ իմ ունեցած համոզումով ո՛չ կրնամ ըլլալ իմ գերեզմանս, խորհրդային Հայաստանի մէջ եթէ հոն գտնուելու դժբախտութիւնը եւ մեռնելու բախտը ունենամ։

Այս բարեկամիս հետ կ՚երթայինք տեսնել վաղեմի բարեկամ մը, որ հիւանդ պառկած էր։ Նկատեցի թէ հողաթափ չունէր ոտքերուն։

— «Ինչո՞ւ հողաթափներդ չես հագնում», հարցուցի հիւանդագին բարեկամիս։

— Հողաթա՞փ։ Հողաթափ պիտի կարողանամ ունենալ երբ թաղուեմ հողի տակ։ Երեւի դեռ չես ըմբռնել թէ ի՛նչ վիճակ է մեր այսօրուան քաշած վիճակը, ըսաւ մարդը աչքերը վեր բարձրացնելով եւ գլուխը շարժելով։

Ես ալ հասարակ հողաթափ գործածել չեմ սիրեր, եւ եթէ սիրէի իսկ՝ նախամեծար պիտի համարէի բաժնուիլ անոնցմէ այդ դառն խօսքերը լսելէս յետոյ։ Երբ վերադարձայ սենեակս, հողաթափներս գրպանս դնելով գացի տխուր հիւանդին մօտ եւ տուի իրեն։

— Հայրս դու ի՞նչ պիտի անես առանց հողաթափի, հարցուց տկար ձայնով մը։

— Մի մտածեր իմ մասին։ Եւրոպայում միլիոնաւոր հողաթափներ կան։ Մի զոյգ հողաթափը այնտեղ աւելի աժան է քան մի զոյգ խնձորը այժմ Երեւանում, պատասխանեցի իրեն։

Այո՛, առաջ մէկ քիլօ խնձորը կամ արժէք չունէր շատերու համար, կամ վեց կոպէկի կարելի էր գնել. իսկ այսօր դժուար է ձեռք բերել նոյն իսկ վեց ռուբլիով, այսինքն 100 անգամ աւելի սուղ գնով։ Եւ գործաւորը որ առ առաւելն օրական 8 ռուբլի ռոճիկ ունի, այսօր խնձոր ուտելու ամենեւին հնարաւորութիւն չունի լիասատ պըտուղի երկրմնի այդ մայրաքաղաքին մէջ։

Բայց այսօր ամենայն ինչ կամ չկայ յաճախ, կամ կայ հազիւ եւ սակաւ։ Մակաւ, ոչինչ կար առաջ։

Այլ կար ամենայն ինչ եւ լիասատ։ Եւ ինչ որ ամէնէն աւելի առատ էին, այսօր աւելի սակաւագիւտ են, — խաղող, դեղձ, տանձ, խնձոր, սեխ, ձմերուկ, գինի, եղէնկ, բրինձ, ցորեն, բամպակ, գերձան, յուղկի, փայտ, վառելիք, դամ, զգեստեղէն, կտաւ, կօշիկ։ Մէկ խօսքով ինչ որ տարրական եւ կենսական է մարդ արարածին համար։

Երեւանի արեւմտակողմը Հրազդան գետին աջակողմը, եւ Երեւանի արեւելակողմը, բլուրներու ստորոտներուն, քաղաքին կից կային եւ դեռ կան հարիւրաւոր խաղողի եւ պտուղի այգիներ, որ առաջ կը պատկանէին հարիւրաւոր տէրերու անձերու եւ այսօր անոնց ձեռքէն յափշտակուած են։ Եւ սակայն այգիներու այս առատութեան մէջ Երեւանի ոչ նախկին վաճառականները, ոչ երբեմնի հարուստ կալուածատէրները, ոչ միահասարակ այգետէրները եւ ոչ մանաւանդ զանգուածները այդ այգիներու խաղողներու եւ այլ պտուղներու երեսը հազիւ կը տեսնեն, եւ համը հազիւ կ՚առնեն։

Բարեկամ մը, որ առաջ իր ամենօրեայ կերակուրին՝ սեղանի վրայ միշտ ունէր խաղողի կոյտ մը, ըսաւ ինծի թէ ամբողջ ամառուան եւ աշնան ընթացքին միայն երկու անգամ յաջողած էր խաղող ճարել։

Սեւանայ լճի հոյակապ Իշխան ձուկը, որով առաջ միշտ լի էր Երեւանցիի համեղագոյն խորտիկներէն մէկն էր, այսօր բոլորովին անհետացած է Երեւանցիի, եւս առաւել խորհրդային Հայաստանի մնացեալ զանգուածներու աչքէն եւ բերանէն, թէ իր թարմ եւ թէ նոյն իսկ իր աղած վիճակի մէջ։ Դպրոցական երեխաները հաւանօրէն ձուկի անունը լսած են, բայց երեսը դեռ տեսած չեն։

Կը սպասեն երկրորդ հնգամեայ պըլանի վախճանին։

Գինին, որ առաջ ջրի չափ առատ էր Երեւանեան նահանգին մէջ ամէն դասու բնակիչներու համար, հարուստ թէ աղքատ, եւ առէ դուրս, հազարաւոր տակառներ ալ կ՚արտածուէր Մոսկուա, Պետերբուրգ եւ այլուրեք, այսօր չկայ։ Հոն տեսածս, այն ալ հազուագիւտ, գոյնով կը նմանէր պըղտոր ջուրի եւ համով քացախի պէս թթու։ Գոյնով անախորժ, համով անախորժ

Այս ամէնը որ առաջ զանգուածներու սեփականութիւնն էին, որ կը գործածէին իրենց համար իբր սնունդի աղբիւր, եւ մնացեալը կը վաճառէին իրենց բնատնիքներու եւ երկրի բարգաւաճման համար, այսօր խլուած անոր ձեռքէն, եւ կողոպտուած անոր կեանքէն, կ՚արտածուին խորհրդային Հայաստանէն դուրս, դէպ ի Մոսկուա։ Եւ այս գործողութիւնը Ռուսիոյ կոմունիստ բարբառով կը կոչուի արտածում եւ ապացոյց խորհրդային Հայաստանի երկրագործական յառաջդիմութեան եւ տնտեսական հարստութեան։ «Խորհրդային Հայաստան» թերթը խրախտապանծ կը հրատարակէ այս հսկայաքայլ արտածումի թուանշանները։ Արտասահմանի հայ թերթերը գոհունակութեամբ կ՚արտատպեն զանոնք։ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հայ ընթերցողները կ՚ուրախանան խորհրդային Հայաստանի այդ բարգաւաճման համար եւ կը հպարտանան։ Իսկ խորհրդային Հայաստանի հայ ժողովուրդը կուլայ եւ կ՚անիծէ իր ճակատագիրը

ՌԶ - ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ՄԵԾԵՐԸ՝ ՄԵԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— —

Պէթհովէն ըսած է. — «Կեօթէի բանաստեղծութիւնները զիս կ՚երջանկացնեն»։ Տոլստոյ ըսած է Շոփէնհաուէրի մասին. — «Զգիտեմ, թերեւս օր մը պիտի փոխեմ կարծիքս, բայց այսօր կը խորհիմ թէ Շոփէնհաուէր աշխարհի ամենահանճարեղ մարդն է։ Անոր մէջ կ՚երեւի ամբողջ մարդկային ցեղը, երբեւ՝ խիստ, բայց ճշգրիտ հայելիի մը»։ Անաթոլ Ֆրանս՝ Վէրլէնի համար. — «Բանաստեղծը պէտք չէ գնահատել սովորական դատողութեամբ՝ ինչպէս կը գնահատենք մարդը։ Բանաստեղծը ունի այնպիսի իրաւունքներ, որոնցմէ զուրկ ենք մենք՝ սովորական մահկանացուներս։ Ան մեզմէ շատ մեծ ու միանգամայն մեզմէ շատ փոքր է»։

Իսկ Ժիւլ լը Մէթր՝ Զոլայի համար ըսած է. — «Կը խոստովանիմ որ Զոլայեան հոգին նողկալի է. բայց «Զարիքի ծաղիկները» կը հմայէ շատ շատեր. երբեւ մարդ Զոլայ նողկալի է. բայց իբրեւ բանաստեղծ՝ իրական կիսաստուած մըն է»։

ՑՐԴ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Բ.

Համաժողովը իբր օրակարգ ունէր, նաեւ, հետեւեալ հարցումը.— «Մեր հանքերուն լաւագոյն օգտագործման ձեւը ո՞րն է»։

Համաժողովին տեղեկագրին մէջ նախ կը խօսուի Թուրքիոյ սահմաններէն ներս հանքային մէկ քանի ձեռնարկներու մասին, նաեւ՝ վերջին տարիներուն համաշխարհային հանքային գործի մասին։ Ու կ՚եզրակացուի, որ՝

1.— Հանք մը օգտակար կ՚ըլլայ երբ շահագործուի

2.— Մեծ արտադրութիւններու ի վիճակի եղող հանքերը բանեցնելու համար, նախ հիմնականօրէն քննել հարկ է։ Նկատի առնելու է, սակայն, որ այդ քննութեան ու պեղումին յատկացուելիք մեծ գումարները մէյմը ջուր վատնումի մը ենթակայ են։

3.— Որոշելի հանք մը տեւական եւ օգտակար ձեւով գործածուի, աշխատանքին մէջ թէքնիք ձեւ մը պէտք է կիրարկուի։ Այդ պատճառաւ ալ մեծ դրամագլուխներու պէտք կայ։

4.— Նպատակին յաջողութեան տեսակէտէն մեծ դեր կը խաղայ՝ հանքը բանեցնող մասնագէտին վայելելիք յայն ազատութիւնը՝ իր գործին մէջ։

4.— Հանքերէն առնուելիք տուրքը թեթեւցումի, իսկ անոր համար ի սպաս դրուած դրամագլուխը մեծ դիւրութեան կը կարօտի։

6.— Մեր հանքերուն վերաբերեալ օրէնքները այնքան որոշ ու ամուր պէտք է ըլլան որ վստահութիւն ներշնչեն ձեռնարկողներուն միանգամայն եւ պէտք է արգելք ըլլան վնասակար շահագիտումներու։

7.— Գործաւորին ու դրամատիրոջ փոխյարաբերութիւնը յատուկ ձեւով մը ճշդուելու է։

Ասոնք են տեղեկագրին հանքերու յատուկ բաժնին մայր գիծերը։ Տեղեկագիրը կ՚ըսէ նաեւ որ ... նախապատուութիւն տալու է անոնց կարեւորութեան աստիճանին համաձայն։ Այսպէս՝ հանքածուխ, քարիւղ, պղինձ, արծաթախառն կապար, եւն.։

Կը պարզուի, ուրեմն, որ Թուրքերու դեռ նոր կ՚ուսումնասիրէ այս հարցը։ Անցուած կէտերէն մէկ քանին յանկարծ թերութիւն մը կ՚արտայայտեն։ «Որոշելի տեւականացուի», ... քննել ... մեծ դրամագլուխի պէտք կայ», — այս բոլորը կը մատնեն այն մտահոգութիւնը, որդեգրութիւն ունեցած է համաժողովի անդամներուն մէջ՝ մինչեւ այժմ եղած ձեռնարկներուն տուած ... ... թեան եւ յետ այսու ... մասին իրենց նախատեսած դժուարութեանց տեսակէտէն։

Մինչ համաժողովը այս հարցով կը զբաղէր, ... գործադիրութեան հրահանգով ու Լոնտոնի Թրքոգեապանութեան կարգադրութեամբ Թուրքիա այցելեց անգլիացի հանքային մասնագէտ Knuchy։ Ցիշեալը իրեն եղած հարցման կը պատասխանէր սապէս.— «Ձիս հրաւիրեցին նըպատակ ունենալով հետեւեալը.— քննել տալ թէ՝ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող հանքերը բանեցնելով արտաքին շուկաներումէջ զանոնք ծախելը հնարաւո՞ր է, թէ ոչ։ Գացի Ընկիւրի։ Պաշտօնական իշխանութեանց հետ շփում ունենալէ վերջ երկար-բարակ քննութիւն կատարեցի։ Հիմա Անգլիա պիտի վերադառնամ եւ քննութեանց արդիւնքը ընդարձակ տեղեկագրով մը պիտի հաղորդեմ ... գործավարութեան։ Թուրքիոյ մէջ թաքուն մնացած շատ մը թանկագին ... հարստութիւններ կան գետնին տակ։ Ձեր երկրին հանքերը բազմազան են եւ անոնցմէ ամէն մէկը անխառն արժէքներ ունի։ Ասոնք մէկիկ մէկիկ մէջտեղ հանելու համար ... աշխատանքի ... դրամագլուխի եւ կատարեալ կազմակերպութեան պէտք կայ։ Այս կարեւոր գործը միայն պետական դրամագլուխով կարելի է։ Ասոր պատճառը պարզ է.— Տարիներին պատճառաւ, այսօր դիւրին չէ ... բիչ դրամագլուխ գտնել։ Իրենց ձեռք հանք ունեցողները եւս դրամագլուխ չունին։ Հանքերը կատարելագործելու աշխատցնելու է, զանոնք պատրաստելով, յարմար ատենին, հրապարակ հանելու է։ Ճիշդ չէ թէ կարգ մը անգլիացի խմբակներ առաջարկած են բանեցնել Թուրքիոյ հանքերը։ Ձեր հանքերը օգտագործելու համար բնական ժամանակներու սպասելու է միայն պատրաստելու է՝ յետոյ գործունէութեան սկսելու համար»։

Ճիշդ է, նոր բան չկայ այս երկար յայտարարութեան մէջ։ Արդար ... խօսք գիտէ թէ Թուրքիոյ մէջ հարստութիւն կայ։ Ուշագրութեան արժանի է այն պարագան, որ մասնագէտը մէկ կարելիութիւն կը տեսնէ, — սպասել բնական ժամանակներու։ Որպէս զի գայ օտար դրամագլուխ, զանի որ մեծ գումարի կը կարօտի։ Իսկ նոյնքան պարզ է որ Թուրքիա զուրկ է այդ ... ...։

Համաժողովը իր Ցրդ հաւաքումին քննած էր Թուրքիոյ ազգային եկամուտները։ Այս անգամ չարունակեց քննել նոյն խնդիրը, ուզելով ճշդել թէ՝ այդ եկամուտը ի՛նչէ բաղկացած է։ Բայց, տեսնելով որ այդ եկամուտը քննելու համար անհրաժեշտ եղող յայն, մանրամասն ու ճշգրիտ ծանօթութիւններ գոյութիւն չունին», որոշեց պարտականութիւն դնել Համաժողովի քարտուղարութեան վրայ՝ ժամանակին ընթացքին քննել թէ օտար երկիրները իրենց ազգային եկամուտը ի՛նչ ձեւով կը ճշդեն ու ի՛նչ արդիւնքներ նկատի ունին, որպէսզի յառաջիկայ համաժողովը ըստ այնմ զբաղի այդ օրակարգով։

Այս ու նախորդ յօդուածներով պարզուած կէտերէն ընթերցողը եզրակացուց, անշուշտ, մէկ բան.— անորոշութիւն, անկարողութիւն եւ ճգնաժամ

Ցանկութիւն շատ կայ Թուրքիոյ մէջ։ Նոր լմբռնումներ ալ կան՝ տնտեսական գետնի վրայ։ Բայց, նոր կարելիութիւններ կը պակսին։

Այսինքն՝ կը պակսի այն գլխաւոր միջոցը, որ պիտի գար վերջ դնելու տարիներէ ի վեր քաշքշուող համաժողովներուն, մասնագէտներու ուսումնասիրութեանց, օրէնքներուն «բարեփոխումներուն», ճառերուն, ... ուսուցիկ վերատասութիւններուն։

Բայց սպասենք, ինչպէս կ՚ըսէ անգլիացի մասնագէտը, «բնական ժամանակներուն»...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Ահա մէկ ուրիշը աւելի արտայայտիչ ու զգայուն՝

Գրիչս ձեռք առի, բսի թէ ուր եմ,
Ես բոլոր ցաւերս քեզի կու գրեմ,
Զգիտենաս սիրելիս, որ քեզ մոռցեր եմ
Սիրտս Աստուած բրած՝ միշտ կը համբերեմ։

Լեզուդ բալլիք պէտք էր սիրտս բանայիր,
Իմ սրտիս սէրը դուն իմանայիր։
Տարին տասներկու ամիս,
Դուն ծովուն եղյուն կը կենաս,
Ես քենէ հասրէթ կը պահես։
Մազերս կապիմ կարմունջ,
Վրայէն անցիր, եկուր,
Քեզ ինչերս եմ կարօտցեր
Երեսիդ շէնքն եմ մոռցեր։

Աշուղական գրականութիւնը ո՛չ միայն խորունկ հետքեր ձգած է ժողովրդական երգերուն՝ այլ եւ մեր նոր գրականութեան վրայ։ Տակաւին մինչեւ այսօր մեր բանաստեղծներէն ոմանք ամուր կառչած են աշուղական գիւթիչ լարերուն

Եւ որպէս զի պարզ ըլլայ հայ երգի անցած ճամբան, անհրաժեշտ է աշուղական տաղերու էական յատկանիշներուն վրայ կանգ առնել.

✕

Աշուղները բանաստեղծներ են եւ անոնց գրականութիւնը՝ բանաստեղծութիւն.

Աշուղական արուեստը բարդ է եւ ունի տաղաչափական բազմատեսակ կանոններ ու մշակուած օրէնքներ։ Աշուղը տրամադրութեան մարդ է եւ յանկարծակի ներշնչուող։ Անոր բանաստեղծագործութեան մուսան, իր նուագարանն է, լարային գործիք մը, որուն հեկեկանքներուն տակ միտքը կը մնայ լարուած, արտադրելու առակ վիճակի մէջ

Աշուղական երգերու բովանդակութիւնը բազմազան է։ Ըլլալով անոնք երգիչ – հրապարակախօսներ, դրոց – բրոց մարդիկներ, կ՚երգեն ո՛չ թէ իրենց՝ այլ հանրութեան համար։ Անոնց երգերուն բովանդակութեան մեծ մասը խրատական, բարոյախօսական, զովաբանական, քաղաքական եւ սիրային են եւ կապուած են դէպքի մը, երեւոյթի մը եւ պատշաճութեան մը հետ։ Անոնք գիտակ իրենց դերին, գիւղէն քաղաք, քաղաքէն գիւղ կը փոխադրեն՝ մեր լեզուի հարստութիւնները, արուեստի նրբութիւնները, հայրենասիրութեան եւ մարդասիրութեան գաղափարն ու բնատնեկան սէրը։ Անոնք գիւրահաղորդ են ժողովրդական խաւերուն մէջ թափելու, չեշտելու իրենց ծաղր, հանդիսաւոր ու բարձրաձայն արտասանած խօսքերը. որոնք գիտմամբ աւելի լսելի կը դարձնեն հանրութեան՝ քան իրենց նուագած եղանակը։

Շամախեցի յայտնի աշուղ ՍԷԹԷԱՏ (Գեորգ Մաստաթեանց) ահա թէ ինչպէս կը բնորոշէ իրենց դերն ու կոչումը.

Հայաստանի աշուղներն հայրենիքն զարդարել են,
Ազգասիրութեան սերմերն պտղատու
հողում վարել են,
Տեսել են օգնական չկայ, իրանք իբանց դադարել են,
Զանազան Ենդութեանց միջին ազգի ծէսն կատարել են,
Անենմարան՝ անվարձապետ՝ առանց սստար եւ առանց փող։

Երբեմն անձման ջուրն՝ երբեմն՝ ա՛ռ ու տուրն են զովել,
Երբեմն բերդի ամուրն՝ երբեմն էլ սուրն են զովել,
Երբեմն բշնամեաց հուրն՝ երբեմն՝ ազգի մուրն են զովել,
Երբեմն կեղծիւ համբոյրն՝ երբեմն՝ վատ լուրն են զովել,
Կարենն առեմ, ազգի համար եղել են վարպետ՝ խրատող։

Ինչ ազգ որ աշուղներ չունի,
Նա իւր սրտումն սէր չունի,
Ինչ ազգ սրտումն սէր չունի,
Նա Աստուծոյ պատկեր չունի։

Մինչեւ 50ական թուականները աշուղները երգեր են զանազան լեզուներով։ Լեզուով օտար՝ հոգիով հայ էին անոնք։ Մինչեւ մեր արդի աշխարհաբար լեզուի տիրական քաղաքացիութիւն ստանալը, անոնք երգեր են թուրքերէն, քրտերէն, պարսկերէն, վրացերէն եւ խժալուր հայերէն լեզուներով։ Եւ ատոր համար անոնց երգերուն մէկ ստուար մասը հայ գրականութեան համար կորսուած է եւ մինչեւ օրս ալ անծանօթ մնացած։ Տակաւին անյայտ են Սայեաթ Նովայի վրացերէն եւ Գիտարի (Միհրան Աբրապալեան), Բէալնիի Թուրքերէն երգերը։ Ժէ. դարէն մինչեւ այսօր, մօտ 250 աշուղներու գործերը, պըրպտելու, հաւաքելու եւ ուսումնասիրելու կը կարօտին։ Մանաւանդ մեր միջնադարեան աշուղ – տաղերգուներու գործերը՝ այս կամ այն ձեռագրի մագաղաթներու ծոցերէն կը յայտնուին։ Դուցէ, տակաւին հեռահետ յայտնագործուին, վարդի եւ սոխակի կրակոտ երգիչ Գրիգորիս Աղթամարցիի, Յովհաննէս Թլկուրանցիի, անմահ Նահապետ Քուչակի, Սեբաստացի Յովասափի, Նաղաշ Յովնաթանի, Մինաս Սոսիմեանոս, Յակոբ եւ Ղազար Թոխաթցիներու եւ ուրիշներու նոր – նոր տաղերը։

Ինչպէս գիտենք, մշակուած աշխարհաբար լեզուի պակասը աշուղները փորձութեան էր մատներ։

Մայրենի ընտիր լեզուի գգայութիւնը անոնց բերանը գրեր էր խժալուր, աղճատուած, բարբառներով ու օտար գրացի ցեղերու լեզուներով ծանրաբեռնուած աշխարհաբար մը, որ ո՛չ հայերէն է եւ ոչ ալ թուրքերէն կամ վրացերէն։ Տարօրինակ խառնուրդ մը եւ տարօրինակ լեզու մըն էր։ Այդպէս էր առ հասարակ ԺԹ. դարու առաջին կէսերուն, ամբողջ հայութեան լեզուն։

Հայ ժողովուրդի առաջնաւոր գեկավարը խօսեր է նոյն լեզուով Ամիրաները, որ մեր ազգային եւ կրթական կեանքի վերին իշխանաւորներ են եղած, ահա թէ ինչպիսի լեզուով կը խօսէին(*). —

«Ազգին պայծառութեանը եւ օգտին համար էզ մը տարիէն պէրի ուսումնականութիւնը ծաղկեցնելու ազգովին խայրէթ եւ շատ ալ մասրուֆ ըրել կոր իսէ տէ՝ մինչեւ հիմա շէյէփլի եւ օգտակար յառաջդիմութիւն մը չեղաւ տէյլի յայտնի է։ Այս միննասպէթսիզութիւնը ազգին մէջէն վերցնելու համար պէտք է առաջ քննութիւն մը ընել...»։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(2)

(*) Բ. Քէչեան, «Ս. Փրկչի Հիւանդանոցի պատմութիւնը» էջ 76, «Ծնմարանին յայտարարութիւնը» տետրակէն։

ՀԻՆ ՊԵՐՍԻՊՈԼԻՍԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Շիքակոյի համալսարանի հնախօսական խումբը, երկու տարուան աշխատանքներէ ետք՝ յաջողեցաւ Պարսկաստանի մէջ երեւան բերել հնութիւններ, որոնք կը նկարագրեն մարդուն վերելքը վայրենութեան ասափճանէն

Պերսեպոլիսի պալատները, ինչպէս պատմութիւնը կը նկարագրէ, կրակի տրուեցան Մեծն Աղեքսանդրի կողմէ, գինարբուքի մը ժամանակ։

Այս պալատներու աւերակներն ու մոխիրները երկու տարի մաքրելէ եւ փորելէ ետք՝ հնախօսները յաջողած են երեւան բերել աջանչելի արձաններ, որոնք կը մնան Մեծն Կիւրոսի օրերէն։

Այս աւերակներէն երկու մղոն անդին գտնուած է Քարէ Դարուն պատկանող գիւղ մը, որ հակառակ իր հինգ հազար տարուան հնութեան, իր լաւ վիճակով կը գերազանցէ մինչեւ այժմ գտնուած ժամանակակից բոլոր գիւղերը։

Շիքակոյի համալսարանի արեւելեան բաժնի պետ՝ հնչակաւոր արեւելագէտ Տոքթ. Ճէյմս Հէնրի Պրէսթըտ այս առթիւ կը գրէ. —

Պերսեպոլիսի մէջ կատարուած գիւտը հնէաբանական որոնումներու պատմութեան մեծ ու կարեւոր գիւտերէն մէկն է։ Ան ոչ միայն կը գերազանցէ մինչեւ այժմ Պարսկաստանի մէջ կատարուած որ եւ է հնէաբանական գիւտ, այլ նաեւ ան իր նմանը չունի Արեւմտեան Ասիոյ հնէաբանութեան մէջ, հակառակ այն իրողութեան, որ այստեղ զար մը առաջ սկսած պեղումները.

Պարսկական քաղաքակրթութիւնն ու պարսկական արուեստը հին Արեւելքի կեանքին յաղկացուցիչ մեծ խումբերն էին, որոնք ի վերջոյ յանգեցան պարսկական մշակոյթին, բայց այն օրէն ի վեր, ան այնպէս ենթարկուեցաւ յաջորդական աւերիչ ու կործանիչ յարձակումներու եւ արշաւներու, որ իր ամէնէն չքեղ եւ պայծառ յուշարձանները կամ բոլորովին փճացան եւ կամ այնքան գէշ կերպով խարտակուեցան, որ գրեթէ բոլորովին կորսուած են։

Ուստի, երբ կը գտնուին վաղեմի Պարսկաստանի արձանագործութեան այսքան մեծ քանակութեամբ նմոյշներ, որոնք գրեթէ կը կրկնապատկեն արուեստի գործերու թիւը, այսպիսի գանձի մը արժէքը կը դառնայ անգնահատելի.

Տոքթ. Պրէսթըտի համաձայն, այս գիւտին կարեւորութիւնը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ, որ քանդակները, փորուած քարերը այնքան լաւ պահուած են, որքան երբ անոնք առաջին անգամ դուրս ելան արձանագործներու, քանդակագործներու գչիրներէն, ձեռքերու տակէն։ Պարսկական ոչ մէկ այլ հին արուեստ այսքան կատարեալ վիճակով հրապարակ հանուած է։

Պատերու վրայ քանդակուած նկարներուն մէջ նկատելի են ոչ միայն կայսրեր, այլ եւ ձիաւորներ, կառավարներ, հետիոտներ, ծառաներ, բեռնակիրներ եւայլն

Այս քանդակները ցոյց կուտան որ պարսիկ կայսրերու զգեստները ներկուած էին բոսոր ու ծիրանի գոյներով, որոնցմով ներկուած էին նաեւ անոնց կօշիկները։

Պալատական խրախճանքիր պահակի վրայ նկատելի է ակինակիս մը, կարճ սուր մը, որ շատ յետոյ սկսաւ գործածուիլ Յոյներուն կողմէ

Բեռնակիրներ ու ծառաներ նուէրներ կը տանին կեսարներուն։ Այդ նուէրներուն մէջ կան արջառներ, ոչխարներ, հորթեր, ինչպէս եւ ապակեղէն էշ մը։ Ծառաներէն ոմանք կը կրեն սափորներ, որոնց վրայ գրուած են արեւելեան անուշաբոյր իւղերու անուններ։

Մահմետականները, որոնք Աղեքսանդրի հրդեհէն հազար տարի յետոյ արշաւեցին, բլլալով թշնամի պատկերներու եւ արձաններու, կոտրեցին դէմքերն ու գլուխները այն բոլոր արձաններուն, որոնք հրապարակի վրայ կը գտնուէին։ Այժմ գտնուած արձանները ազատեցան մահմետական կոտորածներէն, շնորհիւ այն իրողութեան, որ Աղեքսանդր Մեծի հրդեհին պատճառով անոնք թաղուած մնացած էին խլնակներու, աւերակներու ներքեւ։

Աւանդութեան մը համաձայն, Մեծն Աղեքսանդր կերուխումի մը ժամանակ իր սիրուհիին խնդրանքին տեղի տալով կրակի տուաւ արքայական պալատներէն մէկուն առաստաղը, ուրկէ հրդեհը տարածուելով լափեց բոլոր պալատները

Աղեքսանդրի ջահը վերջ դրաւ Արեւմտեան Ասիոյ մէջ ծաղկող արեւելեան քաղաքակրթութեան մը բարեշրջութեան։

Հնախօյզ գիտնականները կը հաստատեն որ Պարսիկները հանճարեղ ճարտարապետներ եղած են։ Անոնք սարաւանդին տակ դրած են ջրմուղ մը, որ սարերու ջուրերը ամփոփելով կը փոխադրէր, արգիլելով ղանոնք վնասներ պատճառելէ։ Այս ջրմուղները փորուած են կարծր ժայռերու մէջէն։ Մարդ մը կրնայ այս ջրմուղին մէջ առանց դժուարութեան երկար տեղ քալել ուղիղ դիրքով։

Այս պալատները, որոնք շինուած են Դարեհի եւ Քսերքսէսի կողմէ, կը գտնուին Զակրոսի լեռնալարին մէկ օղակին վրայ, եւ կը նային ընդարձակ դաշտանկարի մը վրայ, որ շրջապատուած է լեռներով։ Պալատներու պատերը շինուած են արեւով թրծուած կղմինտրներով, մինչ սրահները, պատուհանները եւ դռները շինուած են սեւ քարերով, ու յղկուած երեւոյի նման

Հնախօյզները այս պալատներէն երկու մղոն անդին գտած են Քարէ Դարուն պատկանող գիւղ մը, որ հաւանաբար կ'ապրէր Քրիստոսէ 4000 տարի առաջ։

Այս գիւղի աւերակներուն մէջ գտնուած են շատ մը քարէ առարկաներ, գործիքներ, դանակներ եւայլն։

Պերսեպոլիսի շուրջ կը գտնուին բազմաթիւ առարկաներ, որոնք ցոյց կուտան թէ ի՛նչ քայլերով մարդը զարգացած է Քարէ Դարուն պատկանող այս գիւղէն մինչեւ Դարեհի եւ Քսերքսէսի պալատները

Շիքակոյի Համալսարանի հնախօյզներու այս խումբին պետն է Պերլինի Համալսարանի Արեւելեան Հնէաբանութեան փրոֆէսէօր Տոքթ. Հէրցֆէլտ, որ կը նկատուի աշխարհի ամենամեծ հեղինակութիւնը պարսկական հնէաբանութեան մէջ։

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հաղորդակցութիւնը գիւղերու հետ

Եունուս Նատի «Ճումհուրիէթ»ի մէջ կը գրէ գիւղերուն հետ փոստի հաղորդակցութեան մասին.—

Այս նիւթի մասին այս էջերուն մէջ քանի մը անգամ գրեցինք, բայց անկէ ի վեր կարճ դար մը անցաւ։ Անցած այդ ժամանակամիջոցի ընթացքին՝ գիւղերուն հետ փոստի կապ հաստատելու մասին ամենափոքր շարժում մը իսկ ցոյց տրուած չըլլալով, խնդիրը աւելի մեծ կարեւորութիւն ստացած է։ Գործերուն պատահականութեան թողալը լաւ հանգուցեալ կայսրութեան Պապը Ալիին պատշաճ վարչաձեւ մըն էր։ Պէտք է հարցնէք թէ գիւղերուն փոստ յատկացնելով, ի՞նչ պիտի զրկենք։ Գիւղէն ելլելով գինուորագրուող տղան իր մօրն ու հօրը գիւրութեամբ ու ապահովութեամբ նամակ մը գրկելու է։ Եթէ ուրիշ որ եւ է պատճառ իսկ չըլլայ, ասիկա կը բաւէ։ Ազգային պաշտպանութեան համար մինչեւ երէկ 80 90 միլիոն, իսկ այսօր, տագնապին ընթացքին 50-60 միլիոն ոսկի տուող երկրի մը մէջ 20—30 մինչեւ հարիւր հազար ոսկի այդ գործին համար ծախսելու անկարող ըլլալնիս ենթադրողներ եթէ կան, անոնք այս ժողովուրդին առաջինութիւնը չճանչցող դժբախտներ են։ Հանրապետական վարչութեան մէջ, անոնք որ ղեկավարութեան պատասխանատուութիւնը ստանձնած են, այս ճշմարտութիւնը ըմբռնած ըլլալու են. հակառակը չենք կրնար ընդունիլ։ Հակառակ առոր, գիւղերուն հետ փոստի կապ հաստատելու խնդիրը անհասկնալի երեւակայութիւն մը կը թուի. եւ, թողունք չհեռնարկուիլը, այդ մասին բառ մը չմտածելը եւ արժանի լրջութեամբ չքննելը մեզ կը թուի մեր զարմանալի գործերէն մին։

Թուրքիոյ առեւտրական բանակցութիւնները

Թուրքեւհելլէն առեւտրական բանակցութեանց Թուրք պատուիրակները՝ արտաքին առեւտուրի տնօրէն Ճէմալ եւ Առեւտրական Սենեակի ընդհ. քարտուղար Վէհպի պէյերը Աթէնքէն Պոլիս հասան։ Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, պատուիրակները Յունաստան չպիտի վերադառնան եւ բանակցութիւնները Էնգիւրիի մէջ պիտի շարունակուին։ Բանակցութիւններուն ընդհատման պատճառը եղած է այն, որ Յոյները ուզած են աւելի ապրանք ներածել Թուրքիա

Յունաստան ամէն տարի գրեթէ 10 միլիոն ոսկիի ապրանք կը գնէ Թուրքիայէն, հարիւրին 60ը ողջ կենդանի ըլլալով։ Իսկ իրենց բնական արտադրութիւնը Թուրքիոյ մէջ առատ եւ ընտիր կերպով գտնուելուն պատճառով, Յոյները ուզած են որ իրենց ճարտարարուեստի արտադրութիւնը գնուի, ինչպէս ապակի, շէշ եւայլն։ Եւ սակայն, այս ապրանքները աւելի ընտիրն ու աժան կարելի է ձեռք բերել Պելճիքայէն։ Այս պատճառով, կարելի չէ եղած Յունաստանէն աւելի ապրանք գնել, մինչդեռ անոնք կը պա-

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՂԱՊԱՊ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Նշանուած

Իսի–լէ–Մուլինօ 4 Փետր. 1933

հանքէն որ իրենց կատարած գնումին չափով Թուրքիա ալ գնում կատարէ իրենցմէ

Շահագրգռուող շրջանակները կը կարծեն թէ այս խնդիրը բարեկամաբար կարելի պիտի ըլլայ լուծել, տարբեր կերպով, օրինակ, Յունաստանի մէջ անգործ մնացած բազմաթիւ շոգենաւերուն նախապատուութիւն տալով Թրքական վաճառականութեան մէջ։

Տնտես. գօտիներու բաժանում

«Միլլիյէթ»ի աշխատակիցը, որ Կազիին հետ կը ճամբորդէ, Իզմիրէն կը հաղորդէ թէ երկիրը պիտի բաժանուի տնտեսական շրջանակներու, եւ վարչական բաժանումները պիտի կատարուին ատոր համաձայն։

Նոր բաժանման ժամանակ, նկատի պիտի առնուին երկրագործութիւնը, առեւտուրը, արհեստը եւ փոխադրական միջոցները։ Այս ձեւով պիտի կրնան շինուիլ նաեւ կարգ մը ճամբաներ, որոնք զանազան նահանգներու մէջէն անցած ըլլալով, բնականաբար հարկ եղած կարեւորութեամբ նկատի չեն առնուած։

Այս որոշումը, որ կոչուած է յեղաշրջելու երկրին տնտեսութիւնը, տրուած է Կազիին յուցմունքով։

Տնտես. գործավարին ճնշումները

Իր կատարած քննութեանց վրայ, տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ այն համոզման եկած է թէ գործավարութեան կից մնայուն դիւան մը կազմելու է, արտածելի նիւթերու կեդրոնացման գործով զբաղելու համար։ Գործավարը վարկ պիտի ուզէ Ազգ. Ժողովէն, որպէսզի այդ դիւանը կարենայ աշխատիլ եւ ճշդել թէ արտածելի իւրաքանչիւր նիւթին համար ի՞նչ ձեւ ընդունելու է։

Միւս կողմէ, հաստատուած ըլլալով որ Թուրք վաճառականները գիտակցաբար փտած նարինջ արտածած են, տնտեսական գործավարը հեռագրով հաղորդեց հարաւային նահանգներու կուսակալներուն թէ հետապնդում պիտի կատարուի պատասխանատուներուն դէմ։ Միեւնոյն ատեն Առեւտրական Սենեակներու կարծիքը հարցուց, նարինջի արտածման տրուելիք ձեւին մասին։

Ճէլալ պէյ, մասնագէտներու ընկերակցութեամբ Այտըն պիտի երթայ, անկէ ալ Պուրտուր եւ Սպարթա։ Հարկ եղած քննութիւնները կատարելէ յետոյ, գործավարը պիտի վերադառնայ Իզմիր։

ՏԻՏԱՂ

Պարոնը կնոջը

— Այս գիշերէ օգին երթանք կենդանաբանական պարտէզը պտոյտի։

— Հոն երթալ կենդանիները դիտելու, քեզի հետ կը մնամ։

×

Կեանքը շարչարանք մըն է անոնց համար որ կը նախանձին ուրիշին երջանկութեան վրայ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Ռամկավարներու «Պայքար»ը հետզհետէ կը բանայ աչքերը եւ ալ շիտակ կը տեսնէ յեղափոխական շարժումը (11 յունուար).

— «Հայ ազատագրական շարժումն ու Դատը ոչ հայ պուրժուաները հնարեցին՝ դրամատիրական պետութեան հաճոյակատարութեան եւ իրենց դասակարգային շահերուն ծառայելու համար, ոչ ալ ցնորատես ու տաքգլուխ գործիչներ դուրսէն ներմուծեցին ու պարտադրեցին Թուրքիոյ Հայութեան։ Հայ Ազատագրական Շարժումն ու Դատը շարք մը ազդակներու եւ իրողութեանց բնական, կարելի է ըսել անխուսափելի, ելքն ու հանգրուանն էր։ Ոչ ոք կրնայ կամ պէտք է որ փորձէ արդարացնել այն դժբախտ սայթաքումներն ու սխալները, որոնք գործուեցան այդ շարժման ընթացքին եւ աղետալի հետեւանքներ ունեցան ազգին համար։ Անոնք կապարի պէս ծանր կը ճնշեն ամէն հայրենասէր Հայու մտքին վրայ ու կը գալարեն մեր ամէնուն սիրտը։ Բայց, ներելի չէ նաեւ այդ սայթաքումներու ու սխալներու հիման վրայ նսեմացնել ու դատապարտել ամբողջ Շարժումը, որ յաջողութեան հաւանականութիւններ ալ կը ներկայացնէր, եթէ ազգին բոլոր տարրերն ու դասակարգերը հաւասար անձնուիրութեամբ իրենց պարտականութիւնը կատարէին եւ եթէ իմաստութեամբ ղեկավարուէր։ Զմռոնանք որ մեծագոյն ու ահաւորագոյն սխալը գործեցին անոնք, որ ի վիճակի էին ուժաւորելու Հայ Ազատագրական Շարժումը ու չըրին, եւ հասարակ նիւթական աջակցութենէ իսկ խուսափեցան։ Եթէ վերջին յիսուն տարուան ընթացքին Թուրքերուն իբրեւ աւար ու կողոպուտ հայ ժողովուրդէն յափշտակած հարստութեան քառորդը, նոյնիսկ մէկ տասներորդը, ազգային նպատակներու յատկացուէր, հայկական Դատին ելքը թերեւս բոլորովին տարբեր կ'ըլլար։ Երբ մեր աղէտներուն եւ մեր դատին անյաջողութեան ներքին պատասխանատուութիւնները կը փնտռենք ու կը ճշդենք, պէտք է գիտնալ որ գործուած սխալներէ ոչ նուազ խոշոր բաժին մըն ալ անտարբերութեան վրայ կը ծանրանայ։

Թէ հայկական խնդիր մը կար ու կը սպառնար Թուրքիոյ եւ հայ ազատագրական շարժումը անխուսափելի էր, Թուրքիոյ հին եւ նոր պետական մարդիկ ասիկա մեզմէ շատ առաջ ու կանուխէն ըմբռնած էին։

Եթէ ուրիշ ազդակ ու պատճառ չըլլալ, հայ ժողովուրդին իմացական արթնութիւնն ու յառաջդիմութիւնը եւ Թուրք իշխանութեանց միջեւ առաջացող կասկածներն ու բռնութիւնները բաւական էին, որպէսզի Հայութիւն եւ Թուրքիա օր մը դէմ առ դէմ գային, Հայը իր ապրելու իրաւունքը պահանջելու եւ Թուրք կառավարութիւնը անոր պահանջը իր կոկորդին մէջ խեղդելու համար»։

ԵՐԳԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Եսթոնիան է ան, ռուսական կայսրութեան երբեմնի այդ հողամասնիկը որ այժմ անկախ է եւ ունի ... կէս միլիոն բնակիչ։ Եսթոնացիները շատ զարգացած են, ազատագրութենէն առաջին աւելի զարկ տուին իրենց մշակոյթին։ Իրենց վերապրուեստին մէջ ամէնէն հզօր ճիւղը, սակայն, երաժշտութիւնն է։ Երգը, Եսթոնիոյ մէջ, դարերէ ի վեր կը մշակուի։ Եսթոնացիք արտակարգ սէր ունին դէպի երաժշտութիւնը, ու կարելի է ըսել թէ Եսթոնիան երգի հայրենիքն է։ Թալինի մէջ (իրենց մայրաքաղաքը) գոյութիւն ունին 275 երգչախումբեր՝ բազմաթիւ անդամներով։ Ամէն տարի անոնք կ'ունենան իրենց համագումարը, որ կը բացուի 12,000 հոգինոց երգչախումբով մը։ Այդ համագումարը ամբողջ երկրին մէջ կը նկատուի ազգային տօն մը ու ամէն տեղ հանդիսութիւններ կ'ըլլան։ Իսկ մայրաքաղաք կը թափուին շատերը՝ ազգային տարազներով։

ՅՈԲԵԼԵԱՆՆԵՐ՝ 1933ԻՆ

Ընթացիկ տարին եւս հարուստ պիտի ըլլայ յոբելեաններով։ 50 տարի առաջ, 1883ին մեռաւ Ռ. Վակնէր։ Փետրուար 13ին, երաժշտական աշխարհը պիտի տօնէ անոր մահուան 50ամեակը։

100 տարի առաջ, 7 մայիս 1833ին Համպուրկի մէջ ծնած է Եօհան Պրամս, գերմանացի երաժշտագէտը որ արտակարգ տաղանդ մըն էր։

Քրիստոնեայ Մարթինէ—Վիլանտ, որ «գերման Վոլթէր» որակուած է, ծնած է 200 տարի առաջ, 5 սեպտ. 1733ին։

Գրագէտ Հանրի Պէյլ, որ Սթանտալ անունով հռչակուած է, ծնած է 1783 յունուար 23ին, 150 տարի առաջ։

Թատերագիր Հէրման Պառ 19 յունիս 1933ին պիտի թեւակոխէ իր 70րդ տարին։

Իսկ բողոքական աշխարհը կը պատրաստուի տօնելու Լութերի ծննդեան 400ամեակը՝ 10 նոյեմբեր 1933ին։

Վ. ԶՈՄՊԱՐՏԻ 70ԱՄԵԱԿԸ

Գերմանացի մեծ տնտեսագէտ փրոֆէսէօր Վ. Զոմպարտի 70ամեակը լրացաւ 19 յունուարին։ Կը յիշուի, որ Զոմպարտ վերջերս Պուլկարիա գնաց ու քանի մը դասախօսութիւններ տուաւ, որոնց ամփոփումը տուած էր մեր թղթակիցը։ Զոմպարտ գրած է «Գերման տնտեսութիւնը՝ 19րդ դարուն եւ 20րդ դարու սկզբնաւորութեան», «Ժամանակակից դրամատիրութիւնը», «Պուրժուան» եւայլն։ Իսկ վերջերս հրատարակեց «Դրամատիրութեան վերջը» անուն գրքոյկ մը, որ, ինչպէս կ'երեւի, չափազանց հետաքրքրական եւ այժմէական նիւթ կը շօշափէ, եւ որուն խտացումը յօդուածաշարքով մը պիտի տայ, «Յառաջ»ի մէջ, մեր աշխատակիցներէն մին։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐՆԵՐ ԴԷՄ ԵՆ ԱՅՆՇԹԱՅՆԻ, ՏՐՈՑԿԻԻ ԵՒ ՇՕՈՒԻ

Միացեալ Նահանգներու Կանանց Հայրենասիրական ընկերութիւնը երկրին բոլոր հայրենասիրական կազմակերպութիւններուն դիմած ու խնդրած է որ անոնք արգելք ըլլան Այնշթայնի, Տրոցկիի եւ Պէրնար Շօուի Ամերիկա այցելելուն, քանի որ անոնք համայնավարներ են ու պիտի գան իրենց գաղափարները տարածելու համար։ Այնշթայն հեգնական ժպիտով մը լսած է այս... արգելքը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Այս կարեւոր յօդուածաշարքը կ'առնենք «Վաստակ»ի յունուարի թիւէն։

Բոլոր հայրենասէր Հայերը մեծ շահագրգռութիւն ունին հանդէպ Հայաստանի, բաղձալով անոր ընդհանուր եւ մասնաւոր տնտեսական բարելաւումը. Շատ ըմբռնելի է այս, մանաւանդ առանց նիւթական զարգացման՝ ժողովուրդ մը իր բնաշխարհին մէջ անգամ չի կրնար ձեռք բերել մշակութային այն վիճակը, դէպի որուն կը ձգտին բոլոր յառաջդիմասէր եւ ուժեղ ազգերը։

Այսօր Հայաստան ագքատ ու նախնական երկիր մըն է դեռ, ունենալով հազիւ տասնեակ մը տարիներու կազմակերպութիւն եւ խաղաղ կեանք։ Հոն խորհրդային իշխանութիւնները մեծ ջանքեր կը թափեն երկիրը վերածելու երկրագործականէն ճարտարարուեստական – երկրագործական վիճակի։

Արդ, հարց կը ծագի թէ արտասահմանի հայ գաղութներուն եւ Հայաստանի միջեւ ինչ տնտեսական կապեր կրնան ստեղծուիլ, որոնք պիտի օգտեն ոչ միայն գաղութներու զգացական տրամադրութիւնները, այլ եւ ծառայեն երկու կողմերու փոխադարձ շահերուն։

Գաղութներու մէջ ունինք շուրջ 800 հազար հայութիւն, որ քանի մը հարիւր հազարով միայն պակաս է Հայաստանի մէջ բնակող հայ զանգուածէն։ Մայր հայրենիքէն դուրս գտնուող մեծաթիւ հայութիւնը տրամադիր է որոշ գնումներ ընել Հայաստանէն, եթէ այս վերջինն արտածէ այն ապրանքները, որոնց պէտքն ունի գաղութի հայութիւնը։

Իբրեւ օրինակ առնենք Ամերիկահայ գաղութը։ Ինչ պէտքեր ունի ան եւ ինչ կը սպառէ ներկայիս իբրեւ ներածեալ ապրանք։ Ներկայ պարագային մենք նկատի ունինք ուտելիքները միայն։

Ամերիկահայ գաղութի առօրեայ սպառման համար Թուրքիայէն կը ներածուի չոր պամիա, զոր կը կոչեն Ամասիա, տրուած ըլլալով այդ քաղաքին համբաւաւոր բերքը, Զմիւռնիական թուզ, աղի ձուկ, չոր ձուկ կամ չիրօ, պահածոյ (քոնսերվ) որ կը հայթայթէ գլխաւորաբար Կ. Պոլսոյ Էրմիս հայ գործատունը, եւայլն։

Սուրիայէն եւ Լիբանանէն (Հալէպ եւ Պէյրութ) կը ներածուին լէպլէպի, քաղցրեղէն, կանանչ ձէյթուն, անլի կալրազ, կիլիկեան պիստակ (ֆըստըք)

Յունաստանէն կը ներածուին ձիթուն (զէյթին), ձէթ, թուզ, մեղր, քաղցրեղէն եւայլն

Անշուշտ այս ուտեղէններու ամբողջութիւնը չի սպառեր Ամերիկահայ գաղութէն, որովհետեւ Յոյներն ու Սուրիացիները, որոնք մեր քանի մը պատիկն են՝ գլխաւոր սպառողները կը հանդիսանան։ Բայց թէ մեր շուրջ 150,000 գնահատուած հայութիւնը կարեւոր յաճախորդ մըն է յիշեալ երեք երկիրներէ ներածուած որոշ ուտեղէններուն՝ ատոր տարակոյս չունինք.

ԻՆՉ ԿՐՆԱՅ ՏԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ. —Այս ապրանքներէն ո՞րը կրնայ հայթայթել Հայաստան եւ ի յաւելումն ի՛նչ նորութիւններ կրնայ ցուցադրել շուկայի վրայ։ Հայաստան ձիթենի չունի գրեթէ, բացի թերեւս Մեղրիի հովիտէն, որ կարենար ձիթուն եւ ձէթ արտահանել։ Պիստակի խօսք չենք ըներ, որովհետեւ պիստակենին կ'աճի արեւելեան Կիլիկիոյ, Հիւսիսային Սուրիոյ եւ Հարաւային Պարսկաստանի մէջ, ուրկէ կը կատարուին ներածումները։ Նմանապէս ծով չունի Հայաստան որ ի վիճակի ըլլար աժան աղի ձուկ հայթայթելու։ Սեւանի լճին ձուկերը ազնուելի են թարմ թարմ ճաշակելու համար, բայց յարմար չեն աղելու եւ հեռաւոր շուկայի, թողունք քիմքի ու սովորութեան նկատումները։

Հայաստան պիտի տայ իր ունեցածները եւ կամ այն ուտեղէնները, զոր կրնայ բաւարար քանակով մշակել եւ արտահանել։ Հայաստան ունի պտուղական մեղր, որ սպառման մեծ հեռանկարներ ունի, եթէ պահուի, պահպանուի եւ ամերիկեան ճաշակով ամաններու մէջ դրուելով ղրկուի Ամերիկա։ Կրետէի մեղրը որ մեծ ընդունելութիւն գտած է Ամերիկայի մէջ եւ ունի կարեւոր սպառում՝ հողէ ամաններով եւ կաշիէ կամ մագաղաթէ ծածկոցով մը կը մատուցուի յաճախորդին։ Բամպակ – Լոռիի մեղրը հաւանօրէն նուազ համեղ ու ախորժելի չէ որքան հելլենականը։

Հայաստան ի վիճակի է մեզի հայթայթելու պահածոներ, քանի որ երկիրը կրնայ մշակել եւ ունի ընդարձակ բանջարանոցներ, եթէ ճիշդ են տրուած լուրերը։ Երեւանի մէջ պահածոյի գործարան մը կայ արդէն որ կ'ընդարձակէ եւ կը զարգացնէ իր գործառնութիւնները։ Գիւղատնտես Շէլկովնիկեան, որ պարբերաբար յօժ շահեկան տեսութիւններ կուտայ Հայաստանի կլիմայական գօտիներու եւ բարձր մշակութային բոյսերու ապագայ կարելիութիւններու նկատմամբ, կը յայտարարէ թէ Արարատեան դաշտին մէջ կը բուսնի ամենապատուական պամիա։ Արեւելեան Հայաստանի այն նեղ շերտը, որ կ'իջնէ Արաքսի հովիտը եւ ծածկած է Մեղրիի շրջան անունով, ունի վայրի թուզ, վայրի նուռ, յունապ եւայլն։ Բայց այս չի նշանակեր թէ Հայաստան կրնայ թուզի մշակութիւն ունենալ եւ կամ մօտէն անցնիլ թէ կրնայ թուզ արտածել։ Զմիւռնիական թուզերն անմրցելի են։ Գալիֆորնիոյ փորձը ձախողած է անով որ չի հաւասարիր Զմիւռնիականներուն եւ շատ վար կը մնայ անոնցմէ։ Գալամաթայի (Կորընթոսի ծոց) թուզերը, որոնք լաւագոյններն են զոր կ'արտադրէ Յունաստան, արդարեւ մրցորդ են զմիւռնիականներուն, բայց նմանապէս չունին կեղեւի նրբութիւնը, պայծառ երանգը եւ շաքարի քանակը, մանաւանդ համը, որոնք յատուկ են Այտընի եւ Ճոսէմի բերքերուն։ Յոյն վաճառականներու նրբամտութիւնը, յամառ ողորումները եւ պետական քաջալերութիւնը ուժգին հարուածներ տուած են Զմիւռնիոյ թուզի առեւտուրին, բայց չենք հաւատար թէ պիտի զգետնեն զայն, պարզապէս անոր համար որ Եգէականի Փոքր Ասիական կողմը գերազանց յարմարութիւններ ունի լաւագոյն թուզերուն։ Թուզը հարցէ դուրս է մեզի համար։

Զոր պտուղներէն, պահեստի չամիչին նմանները հաւանօրէն ընդունելութիւն գտնեն։ Հայաստան ունի մօտ 40 տեսակ խաղող, ինչ որ արհամարհելի չէ, թէպէտ շատ ետ է Գալիֆորնիայէն, ուր կ'աճին եւ զարգացուած են երկու երեք անգամ աւելի խաղողի տեսակներ։

(1)

զինաթափման վերջնական միջոցներու որդեգրման, ինչ որ այս խորհրդաժողովի բուն նպատակն է։

Կիպսըն, որ լաւ եւ ճարպիկ դիւանագէտ մըն է, Ուաշինկթընի յետ պատերազմեան աւանդական քաղաքականութեան կը հետեւի։ Ամերիկան միշտ ալ ըսած է եւրոպական պետութիւններուն դուք այս ըրէք, այն ըրէք, յետոյ մենք կը տեսնենք։

Պ. Փօլ Պոնքուրը Ֆրանսական ծրագրի պաշտպանութեան նուիրուած մեծ ճառ մը պիտի խօսի այսօր։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գաֆէ տը Սուքսի նեքրնասրահը. Մէթրօ Օտէոնի հիւղ գիծաքը։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վազգէն» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Խաչիկ Մկրտիչեան եւ Կարօ Երամեան։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՐՄԻՆԸ արտակարգ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Գատանեկան Միութեան գրադարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Բացականները նկատի կ'առնուին։

■■■■■■■■

Հ. Յ. Դ. Լիոնի մարմնի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 17 փետրուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը, կը խօսի ընկեր Վ. ԶՈՒԼԱԼԵԱՆ, նիւթ՝ Նախկին դասախօսութեան շարունակութիւնը՝

Դեմոկրատիա, Ֆաշիզմ, Տիքտատուրա եւ Պոլշեւիզմ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Հ. Յ. Դ. ԳԱՅԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կազմութեան Գրդ տարեդարձը կը տօնուի փետրուար 12ին, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին Գար վէնսանի Թատերասրահին մէջ, 120A Chemin de la Madrague-Ville: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի ՄԷՋ

28, Rue Serpente, Մէթրօ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀ եւ ԿՈՄՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

■■■■■■■■

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— Փետրուար 11ին Շաբաթ երեկոյ

Ընկերական-թէյասեղան

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

կազմակերպուած՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ԱՅՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բոլոր ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾՐՈՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléans (Bagneux) սրահին մէջ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ «ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Անհատի քաղաքացիական իրաւունքներու մասին»։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

Մանկական դպրոցական հանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի

ՍՊԻՏԱԿ ԱՂԱՒՆԻՆ (Էլէն Բիւզանդ) — ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ (Զաւէշտ)

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ

Մուտք 3 ֆրանք։   Երախաներու համար՝ 1 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՈՆԷԶԻ սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆ ԴԻԻՑԱԶՆ։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շաթու, Չէն.— 70։
Վիէն. Կ. Մար. — 50։
Սուրաալայա, Կր. Դուր. — 150։
Գորբֆեր, Հ. Ա. — 55։
Փարիզ (5). Գար. Վ.— 140։
Գրենոպլ, Յ. Մ.— 20։
Մարսէյլ. Կ. Երզ.— 50։
Մարսէյլ, Մ. Գ.— 140։
Գաղտառ, Դարծ.— 9 անգլ. 4 շիլ.
Իսի լէ Մուլինօ, Հ. Մ.— 35։
Նիս, Օ. Գ.— 140։
Մարսէյլ, Դարծ.— 880։
Փուաթիէ, Շ. Մ.— 35։
Մարսէյլ, Քէօ.— 75։
Արքէօյ, Եէմ.— 35։
Իւժին, Դ. Մ.— 35։
Վիլմոմպլը, Գէպ.— 35։
Նանթ, Դ. Ս.— 35։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Նըուսայէմ, Գատ. Հ.— Սկսանք գրկել Յունուար 1էն։
Փարիզ (13), Հ. Ք.— Սկսանք գրկել Փետրուար 7էն։
Փարիզ (16), Մ. Գ.— Սկսանք գրկել Փետրուար 7էն։
Անիէռ, Ս. Գ.— Սկսանք գրկել Փետրուար 5էն։
Իսի լէ Մուլինօ, Ս. Գրլ.— Սկսանք գրկել Փետրուար 1էն։
Գէնի ըսնիֆ, Ա. Զ.— Սկսանք գրկել Յունուար 28էն։
Լը Վալուա Փէրէ, Յ. Աւետ.— Սկսանք գրկել Յունուար 27էն։
Վիլփէ, Գ. Քէր.— Սկսանք գրկել Յունուար 28էն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Գ. Ա. Ազամեանի իր տիկնոջ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԶԱՄԵԱՆԻ ցաւալի մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՍԱՂՆՈՑ-ԶՈՐԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ՝ Մէզօն Պլանշ։

ՎԻԷՆԻ Կէսէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Փետր. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց-Ակումբին մէջ։

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին։ Կարեւոր օրակարգ։ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եայլն։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, հայրենակից Գ. Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանի վերնայարկը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Առնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

6, 16, 19, 37, 79, 90, 93, 95, 110, 111, 179, 192, 208, 213, 231, 254, 273, 297, 402, 408։

Նուէրները ստանալու համար դիմել՝ Ստեփան Սանթուրեանի, 53, rue de Belleville, Paris (20), եւ կամ Արամ Շիրինեանի, 4, rue Tourin, Villier le Bel S. et O.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Ճորճ զգաց սակայն. պիտի երթար առանց վերջի զգացումի մը սրտմտեալ. գիտէր որ յարգանք մը ունէր հանդէպ այդ աղջկան եւ գիտէր նաեւ որ ինք պարտաւոր էր ճակատագրէն։

Այո՛, բարիք կեցեր էր այն մարդուն առջեւ որ եկած էր փոխարինելու զինքը. ընաղդ եւ ինքնամոռացում, երկուքն ալ արդիւնք պատերազմին։ Վստահ չէ՞ր իր ֆիզիքական ուժին վրայ արդեօք։ Ուրախութեամբ պիտի դիմաւորէր կռիւ մը այդ մարդուն հետ՝ կռիւ մը չափազանց դիւրին եւ պարզ։ Եւ սակայն կը խորհէր աղջկան մասին ու չէր մոռնար ճակատագիրը։

Կարծես Ճորճ լսեց բարձրաստիճան սպայի մը հրամանը. կորսնցուց ընդվզումի բնազդը, մնաց իր անհատականութիւնը այդ վայրկեանին եւ բըզգաց որ պարտաւոր էր հնազանդիլ.

Լիան մինչեւ դուռը քալեց անոր հետ. Տը Լօրան մնաց սենեակին մէջ եւ չլսեց աղջկան փափուկը Ճորճի ականջին։ Քաջեցին միասին ու անցան նախասրահէն։

Որքա՜ն քաղցր էր Լիանի վերաբերումը. բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր։ Ճորճ չհասկցաւ անոր բառերը։ Երեք օրէն պիտի վերադառնար խրամները եւ շատ քիչ հաւանականութիւն կար աղջիկը անգամ մը եւս տեսնելու, շատ քիչին յոյս մը։ Եւ ի՞նչպէս կրնար տեսնել զայն այդ գիշերէն յետոյ։ Ցանցանքը աղջկան չէր։ Դիւային հեղնութի՛ւնը համայն տիեզերքին. .

Արուեստագէտ մըն էր ինք, նկարիչ մը որ Գեղեցիկը կը ստեղծագործէր համաձայն իր ըմբռնումներուն. իսկ հիմա իրեն վիճակուած էր՝ բնութեան ամէնէն սոսկալի բնազդովը սպաննելու եւ աւերելու գործը։

Այսպէս մտածեց Ճորճ ու զգաց իր պարտութիւնը. ազէ էր ու սակայն մաշուած ինքն իր մէջ։ Մէկն էր խրամներուն ցեխերուն մէջ իր բոլորովին ապրող ամբոխէն։

Ճորճ բացաւ դուռը. աղջիկը նետուեցաւ իրեն դուրսը, սանդուղին վրայ, թեւը նետեց անոր ուսին եւ ըսաւ.

— Սիրելիս, կը հասկնաս չէ՞։

— Այո՛, պատասխանեց Ճորճ։

— Մաքէս չէր անցներ այս բանը։

— Ո՛չ։

— Կ'ուզէի ամէն ինչ մոռնալ, ամէն ինչ, քեզի պէս...

— Այո՛, գիտեմ։

— Բայց երկար ատեն չտեսանք զիրար. կեանքս այսպէս դասաւորուած է։

— Անշո՛ւշտ։

— Կ'ուզե՞ս որ բան մը ըսեմ քեզի։

— Եթէ կ'ուզես։

— Պաթամիրոյ վանքին երախայութեանս օրերէն ի վեր չկայ մարդ մը որուն մասին խորհիմ այնպէս ինչպէս կը խորհիմ քու մասիդ։

— Է՛հ, այդ ալ բան մըն է, չէ՞։

— Կը խնդա՞ս։

— Ո՛չ։

— Կարեւորութիւն չէ՞ս տար. այս բոլորը իմաստ չունի՞ն քեզի համար։

— Ո՛հ, այո՛. շատ իմաստ ունին. միայն թէ հիմա, այս վայրկեանին չեմ կրնար խորհիլ, այդքա՛ն...

— Թերեւս անիկա կը մեկնի վաղը։

— Հաւանակա՞ն է։

— Ուրախ չը՞ պիտի ըլլաս։

— Իսկ այս գիշե՛ր... պանդոկիս մէջ...

— Ո՛հ, խե՛ղճ տղայ...

Լիան սկսաւ լալ։ Անտանելի էր վայրկեանը Ճորճի համար։ Արագ քայլերով իջաւ սանդուղներէն դէպի փողոցը։

— Ճո՛րճ...

Ետին չդարձաւ։ Առանձին էր փէքոնէ փողոցին մէջ։

Քալեց։ Անցաւ Ավընիւ տը Նէօյիին, Փորթ Մայեօ, Շան զ'Էլիզէն, Քոնքորտը։ Քալեց Սաքրէ Քէօրի բլուրէն վեր, մռայլ ու յոգնաբեկ։ Ոտքերուն ձայնը սալայատակին վրայ մեքենական թափահարումն էր կարծես իր կամքին։ Մէկ սեփականութիւն ունէր հիմա — Կամքը։

Ուզեց քալել անդադար, քալել շարունակ ոչ թէ կէտի մը հասնելու կամ Լոնտրէ փողոցի խեղճուկրակ պանդոկը հանգստանալու այլ յիմար ճակատագրէն վերջնականօրէն չպարտուելու, չմեռնելու համար։

Ո՛չ յոյս, ո՛չ ալ երազ ունէր այլեւս։ Իր արձակուրդին տեւողութեան մ'լ չպիտի հանդիպէր անոր Փարիզի մէջ. հաւանական չէր։

Շարունակեց ճամբան մութ, լուռ եւ ամայի փողոցներէն. ուրիշ ընելիք չկար. քալեց որպէս զի հեռանար արձակուրդի երազէն, եւ երթար հոն ուր բազմութիւններու ձայնը զինքը կը կանչէր։

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ՖԱԼՄԸՐԻՀԻ ԱՌՋԵՒ

Հոլանտական «Կէլրիա» ճամբորդի նաւը խարիսխ նետեց Ֆալմըթհի առջեւ՝ համաձայն Ծովակալութեան 16 մայիս 1916 հրամանին։ Վայկոյի նաւահանգիստէն մեկնած էր ան՝ Ռոթէրտամ երթալու համար՝ կողերուն մէջ խոշոր բեռով մը. ծովային իշխանութիւնները խուզարկեցին զայն մէկ ծայրէն միւսը։ Խիստ քննութեան ենթարկուեցան իր տասներկու ճամբորդները որոնք հարկ եղած տեղեկութիւնները տուին իրենց անցագրերուն եւ գործերուն մասին։ Բոլորն ալ պէտք էին բրիտանական իշխանութիւններու այս միջամտութենէն քանի որ նաւը կը ճամբորդէր մէկ չէզոք նաւահանգիստէն միւսը։

Վայկոյի ամէնէն խոշոր թատրոնի գործարանին ներկայացուցիչը եւ ուրիշ Սպանացի մը — քարիւղի գործարաններէն մէկուն պետը — որոնք ըսկսած էին Ռոթէրտամ գտնուիլ մայիս 18ին, առիթ ունեցան Անգլիան եւ Անգլիացիներու յարաբերութիւնը բարեկամաբար կը խօսէին սպաներէն եւ իրենց բառերը անհամբերութենէ եւ զայրոյթէ զատ ուրիշ տպաւորութիւն չէին թողուր։ Քննիչներէն մէկուն պաշտօնեայի Անգլիացի պաշտօնեան օտար լեզուները եւ ծանօթ մը յարգանք ունի իր մայրենի լեզուին հանդէպ, պատճառը այն է որ կը հասկնայ զայն։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

10 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2109

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻ ԽԵՂԱԹԻՒՐԵՔ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Տարիներէ ի վեր մեր հակառակորդներէն ոմանք. Ազատական կուսակցութիւնը լծուած է պատմական դէպքերը խեղաթիւրելու եւ փաստերով խմատութիւն սփռելու, ապերախտ աշխատանքին:

Չի գիտնալ պատմութիւնը ներելի է, բայց խեղաթիւրել, երբե՛ք:

Մեր խօսքը կը վերաբերի 8 փետր. 1933 թիւի «Ապագայ»ի Ջնջեցէք «Փետր. 18»ը» վերնագրով խմբագրականի մասին:

Որո՞նք են խմբագրականի հիմնական մտքերը:

Թունք.

— «Դաշնակցական Բիւրօ — կառավարութիւնը, կ'ըսէ, կամովին չէր, որ իշխանութիւնը յանձնեց Խորհուրդներու Ցեղ. Կոմիտէին»:

Եւ մի այլ տեղ.

— «Ահա այս է Փետր. 18ի պատմութիւնը — ամենաողբերգական եւ եղեռնական էջերէն մէկը մեր տարեգրութեան: Հայկական հայրենիքի, հայ ժողովուրդի եւ հայ պետականութեան դէմ գործուած այս դաւաճանութիւնն է որ իբր «ազատագրական» շարժում կը «տօնէ» Դաշնակցութիւնը»:

Եւ, ի վերջոյ, կ'առաջարկէ մեր ժԲ. Ընդհ. Ժողովին, որ այս «հայրենադաւութեան «տօն»ը» ջնջէ:

Հոս կանգ առնենք քիչ մը եւ առանց կիրքի:

Մօտաւոր ասոյց պատմութիւնը մէջտեղն է: Փաստերը իրենք կը խօսին: Դէպքերը այդքան շատ չեն մոռցուիր:

Բիւրօ — կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխն անցաւ մեր երկրի ճակատագրական մէկ վայրկեանին:

Մայիսեան դէպքերու եւ հայ համայնավարներու դաւադիր աշխատանքը հասունցաց ուժեղ կառավարութեան մը պահանջը: Բիւրօ — կառավարութիւնը անցաւ գործի եւ երկրի մէջ վերահաստատեց կարգն ու խաղաղութիւնը: Ներքին թշնամին, Թուրք ըմբոստներու գործակցութեամբ փոթորիկ կը ցանէր մեր նորակազմ Հանրապետութեան ծոցին մէջ եւ կ'ուզէր խախտել մեր պետութեան վարկը:

Բիւրօ — կառավարութիւնը հազիւ շունչ քաշած եւ շինարար աշխատանքի էր լծուած, երբ պայթեցաւ հայ — թրքական պատերազմը:

Այդ ողբերգական անցուդարձերը ծանօթ են միայն իրենց արտաքին երեսով:

Դաւադրութեան անսպառելի ցանց մը լարուած էր արիւնով խեղդելու համար մեր պետական անկախ հայրենիքը:

Երբ Շանթի պատուիրակութիւնը Մոսկուայի մէջ բանակցութիւններ կը վարէր, փոխադարձ լեզու մը գտնելու եւ նուազագոյն զոհերով փրկելու մեր հայրենիքը; Թիֆլիսի, Բագուի եւ Մոսկուայի հայ համայնավարները, կանակէն ամէն ջանք կը թափէին վիժեցնելու այդ բանակցութիւնները:

Ի վերջոյ մաքիավէլական նենգութիւնները յաջողութեամբ պսակուեցան:

Լեգրանը Բագուի եւ Հայաստանի մէջ, դէպքերու արարչաւ երեւոյթէն օգտուելով տապանաքար մը դրաւ այդ բանակցութիւններուն:

Թուրքերու յառաջխաղացումը մէկ կողմէն, կարմիր բանակը միւս, մեր հայրենիքը դրած էին երկընտրանքի մը առջեւ:

Բիւրօ — կառավարութիւնը հրաժարած եւ կազմուած էր Նոր կառավարութիւն մը Ս. Վրացեանի վարչապետութեամբ:

Նոր կառավարութիւնը, 1920 դեկտ. 2ին կամովին յանձնած իր իշխանութիւնը նորեկներուն քաղաքացիական եւ եղբայրասպան կռիւներէ խուսափելու համար:

Հազիւ երկու ամիս անցաւ: Լեգրանի խոստումները ջուրն ինկան:

Գնդակահարութիւն, բանտարկութիւն, կողոպուտ, մարդկային ամենատարրական ազատութեան բացարձակ ջնջում, մտաւորականութեան ձերբակալում եւն., իրար յաջորդեցին եւ Հայաստանը վերածեցին ընդարձակ բանտի մը:

Անխուսափելի անհրաժեշտութեամբ պայթեցաւ փետրուարեան ապստամբութիւնը:

Կոտայքի, Աշտարակի, Վաղարշապատի եւ Երեւանի խուռներամ ժողովուրդը յորդած հեղեղի պէս կը նետուէր Նուրիջան — Կասեան դահիճներուն վրայ եւ փախուստի կը մատնէր:

Ժողովուրդի հարազատ կուրծքէն կը ժայթքէր այդ եւ խուճապի կը մատնէր կարմիր մարզպանները:

Անիշխանական երեւոյթներու առաջքն առնելու եւ ժողովրդական ցասումը ձեւակերպելու համար, Դաշնակցութիւնը պարտաւորուեցաւ ղեկավարելու այդ շարժումը:

Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէն, Հայաստանի մէջ արտասովոր բողոքի ծնունդն էր:

Փետր. 18ը մեր պատմութեան ամենալուսաւոր էջերէն մէկն է, որուն մասնակցած են ձեր ընկերներէն եւ ուրիշ հոսանքներէն շատերը:

Համաժողովրդական ապստամբութիւնը, երբ եւ է կուսակցութեան եւ հոսանքի մը թեւարկութեան չենթարկուիր: Ան ամէնէն առաջ կը պատկանի պատմութեան եւ մեր ժողովրդին:

Ի զուր ճիգեր մի' թափէք խեղաթիւրելու պատմութիւնը, եւ նսեմացնելու ժողովրդական ապստամբութեան այդ աննախընթաց կոթողը:

Փետր. 18ը կը տօնենք եւ պիտի տօնենք միշտ:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԿԱՏՈՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ՈՐԲԸ

Անգլուհի մը որ մեռաւ վերջերս Լոնտոնի մէջ՝ հազար ոսկիի ժառանգութիւն մը ձգեց իր ժառանգորդներուն: Մահէն քանի մը օր վերջ բացին կտակը որ ի մէջ այլոց կը պարունակէր հետեւեալ բաղձանքը.

— «Տարեկան քսան ոսկիին յատկացուցէք կատուիս եւ լաւ հոգ տարէք անոր, լաւ սնունդ, լաւ բազմոց մը...»:

Բնականաբար կատուն անտեղեակ է այս վեհանձն կարգադրութենէն:

Բայց ի՞նչ երջանիկ կատու եղածպէս. աւելի բախտաւոր քան հայ որբուկը որուն ժառանգութիւն ձգող գրպանք չկայ: Քանի՞ հարուստ հայ իր կտակին մէջ գրած է «մեր որբերուն յատկացուցէք հինգ հազար ոսկիին. լաւ հոգ տարէք անոնց. լաւ սնունդ, լաւ կրթութիւն եւ լաւ անկողին տուէք այս գումարով»:

×

Հարուստ հայրենակից մը որուն հետ կը խօսէի այս նիւթին շուրջ տարբեր տեսակէտ ունի:

— Մահէս վերջ ունեցածս պիտի ձգեմ իմ զաւակներուս. որբը ինծի ի՞նչ կը հետաքրքրէ:

— Գոնէ հիմա՛ տուր մաս մը...

— Որպէս զի տզաքս անօթի՞ մնան յետոյ... Դայեակ կիւլպէնկեանը թող տայ:

— Պ. Կիւլպէնկեանը ատանկ պզտիկ խնդիրներով զբաղելու ժամանակ չունի:

— Ուրեմն Բարեգործականը թող տայ:

— Պարապ խօսքեր մի՛ ըներ: Բարեգործականին պիտանէն սահմանուած է արդէն — գրասենեակի ծախք, պատուիրակի, քարտուղարի, պրոպականտիստի թոշակ, մրցանակ, բէյանեցան, հացկերոյթ. այս բոլորին համար դրամ պէտք է...

— Մի՛ երկնցներ եղբա՛յր, Երեւանի կառավարութիւնը թող տայ լմննայ, եղա՞ծը ինչ է, քանի՞ որբ մնաց...

— Կը տեսնեմ որ յուսինէն հուզաս եւ հայերէն բերբ չես կարդար: Երեւանի կառավարութիւնը «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ». մենք բուրժուա, անոնք բոլշեւիկ: Ու յետոյ մեր որբերը կապիտալիստական սիվիլիզացիայի ակնոցներ ըլլալով պրոլետարական մասսաներու պսիկոլոգիային օտար եւ մարքսիզմի ու լենինիզմի ընդհանրապէսելիզմի սոցիալիստական եւ կոլլտուրական տեխնիքային օպյեքթիվ բէաքցիային տեսակէտէն...

— Կա՛րճ կապէ. ազգը թող տայ լմնցաւ գնաց. մնաս բարով:

— Երթա՛ս բարով:

×

Այո՛, ազգը թող տայ. բայց ո՞ր Ազգը եւ ի՞նչպէս...

ԺԻՐԱՅՐ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՑՈՅՑ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— —

Պերլինի հիւսիսային մասի փողոցներէն մէկուն մէջ, որ 1929 մայիս 1ի առթեն արիւնահեղ ցոյցերու թատերաբեմ եղած էր, համայնավարները ուզած են ցոյց մը կազմակերպել հետեւեալ խորհրդաւոր պայմաններուն մէջ:

Կէս գիշերէն յետոյ, յանկարծ, այդ փողոցի բոլոր լոյսերը կը մարին եւ մութին մէջ գնդակ մը կը գոռայ: Այս ահազանգին վրայ ամէն կողմէ համայնավար խումբեր մէջտեղ կ'ելլեն:

Ոստիկանութիւնը, լուր առնելով անմիջապէս մեծ ուժերով կը փութայ դէպքին վայրը եւ խարազանի հարուածներով կը ցրուէ ցուցարարները:

Քաննութ հոգի ձերբակալուած են փողոցին լոյսերը դիտաւորեալ կերպով մարելու ամբաստանութեամբ:

Ոստիկանութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այդ դէպքին, որ կրցած է կանխել ժամ առաջ արիւնահեղ ընդհարում մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

ՓՈԼ ՊՈՆՔՈՒՐԻ ՃԱՌԸ

Ֆրանսական զինաթափութեան ծրագիրը, որ խորհրդաժողովին մէջ քննութեան էր դրուած, թեր ու դէմ կարծիքներու տեղի տուած էր:

Փոլ Պոնքուր հարկ տեսաւ մեծ ճառով մը նորանոր լուսաբանութիւններ տալ:

Եւ ահա անոր հիմնական մտքերը:

Ֆրանսական ծրագիրը պէտք է մանրամասնօրէն քննուի հոս ներկայացուած բոլոր ազգերու կողմէ: Մեր ծրագիրը ինքնին ամբողջութիւն մըն է եւ այս խորհրդաժողովի աշխատանքներուն հիմք ծառայող որոշումներուն վրայ է կռթնած

Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտի 8րդ յօդուածը, արդէն, կը յայտարարէ որ պէտք է գտնել զինաթափման այնպիսի միջոցներ, որ համապատասխանէ ազգային ապահովութեան սկզբունքին եւ միջազգային պարտականութիւններու գործադրութեան:

Արդ, սկիզբէն իսկ, մենք կը գտնենք ապահովութեան եւ զինաթափութեան միջեւ կապ մը, որ ֆրանսական ծրագրի հիմնական սկզբունքն է: Նոյն սկզբունքները մենք կը գտնենք նաեւ 19 ապրիլ 1932 յայտարարութեան մէջ: Բաց ի այդ, 1923ին, Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը, 1924ին Ժընեւի դաշնագիրը (փրոթոքոլ), Լոքառնոյի համաձայնութիւնը, 1928ին Փոլ-Թիսի տեղեկագիրը ապահովութեան եւ իրաւարարութեան մասին, կուգան նուիրագործելու մեր ծրագրի պաշտպանած տեսակէտները:

Ֆրանսական ծրագիրը նախատեսած է էական կրճատումներ ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու: Եւ նոյն իսկ աւելի հեռուն կ'երթայ, պահանջելով պաշտպանողական բանակ մը: Մեր ծրագիրը նախատեսած է եւ խորհրդաժողովին առաջարկած ռազմական մեքենաներու միջազգայնացում եւ ոչնչացում:

Մեր պահանջն է յարձակողական բանակի կրճատում եւ պաշտպանողական բանակի յաւելում:

Փոլ Պոնքուր կ'առաջարկէ Պրիան — Քէլլոկ դաշինքին մէջ մտցնել տնտեսական, նիւթական եւ առեւտրական պատիժներ այն պետութիւններուն համար, որոնք դէմ կ'երթան միջազգային յանձնառութիւններուն:

Փոլ Պոնքուրի ճառը մեծ տպաւորութիւն ձգած է:

Թուրք պատուիրակութեան պետ Րիւշտի պէյ եւս խօսք առնելով ջատագոված է ֆրանսական ծրագիրը, բայց առանձնապէս սովետական եւ իտալական ծրագիրներու գովքն է հիւսուած:

Ցեղապաշտական շարժումը Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն ստացուած տեղեկութիւններուն համաձայն, մարտին երբ խորհրդարանը բացուի, խիստ օրէնքներ պիտի քուէարկուին անոնց հանդէպ, որոնք որ նոր օրէնքներուն չպիտի հնազանդին: Այս խիստ միջոցները ձեռք պիտի առնուին ուղղակի մոլլաներուն համար, որոնք կը յամառին տակաւին գործածել արաբերէն լեզուն, փոխանակ թուրքերէնի:

Արդէն, Պրուսա եւ Իզմիր, քանի մը մուէզզիններ ձերբակալուած են:

Անկախութեան դատարանը պիտի սկսի իր նստաշրջանը Պալըքէսիրի մէջ:

Էնկիւրիի մէջ, երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ զգացուած են, առջի օր, ժամը 9ի առտնները:

Գերմանական նոր առաջարկները

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Գերման պատուիրակութիւնը զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանին պիտի յանձնէ ծրագիր մը, որուն մէջ գերման պահանջներն ու տեսակէտները խտացած պիտի ըլլան:

Պերլինի հեղինակաւոր շրջանակներուն մէջ, արդէն, որոշ կերպով կը խօսին, որ գերմանական զինաթափութիւնը պիտի դրուի հաւասար պայմաններու եւ հաւասար իրաւունքներու մէջ, ինչպէս միւս բոլոր պետութիւնները: Իսկ որոշ զինական ուժ պահելու տեսակէտէն, Գերմանիան կը գոհանայ որակական հաւասարութեամբ, առանց քանակական հաւասարութիւն պահանջելու:

Այժմ Գերմանիան, նիւթական պատճառներով, հնարաւորութիւն չունի միւսներու օրինակին հետեւելու եւ պատրաստելու պատերազմական օդանաւեր եւ ծանր թնդանօթներ:

Իսկ ինչ կը վերաբերի ոստիկանական ուժերուն, հիթլէրական նոր կառավարութիւնը, ամէն կերպ պիտի ջանայ լայն չափերով կազմակերպել, որպէսզի հիթլէրական զօրագունդերը կարենայ տեղաւորել անոնց մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔՈՆԿՐԷԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒՆ

Ամերիկեան մամուլի մէջ պատերազմական պարտքերու հանդէպ նպաստաւոր թեքում մը կը նկատուի: Մասնաւորաբար Հերալտ Թրիպիւնը կը գրէ, թէ «մէկ միլիառ տոլար անմիջապէս վճարուած գումար մը, այժմ մեր պիւտճէի տեսակէտով շատ աւելի արժէքաւոր է, քան տասնապատկուած պարտք մը թուղթի մը»:

Իսկ Քոնկրէի մէջ, կարծիքները աւելի քան բաժնուած են: Խորհրդարանի դեմոկրատ կուսակցութեան պետ Ռէնէ յայտարարեց, որ ամերիկեան ժողովուրդը բնաւ չի կրնար ընդունիլ վերջնական հաշուեյարդար մը, պարտքերու երեք քառորդի նուազման հիմունքներով: Ընդհակառակը հազորդակցութեան յանձնաժողովի նախագահ Քօլլէ, յայտարարեց, որ ինք պատրաստ է ընդունելու կանխիկ վճարման կարգադրութիւն մը, որովհետեւ վստահութիւն չի կարելի ընծայել այն ձեւերուն, որ կ'ուզէ որդեգրել երկար ժամանակեայ ստորհանական վճարման եղանակը:

Կ'ենթադրուի որ նորընտիր նախագահ Րուզվէլթ պիտի միջամտէ եւ պիտի կրնայ Քոնկրէի մեծամասնութիւնը համոզել վերջնական ձեւ մը տալու համար պատերազմական պարտքերուն:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻՆ ՀՐԴԵՀԸ

Մասնաւոր նամակէ մը կը տեղեկանանք, որ 30 — 31 յունուարի գիշերը ծագած հրդեհէն յետոյ, անպատսպար կը մնան 500 ընտանիքներ, մօտ 3,000 հոգի: Մարզպանին կարգադրութեամբ քարանթինայի մէջ տեղաւորուած են հրկիզեալները, եւ 1,800 հոգի կը կերակրուին ֆրանս. բանակին միջոցաւ: Շուտով պիտի շինուի 350 տուն, հրկիզեալներուն համար:

Փաքէ — Մօւար ֆրէկ կը նրատարակէր հայ գաղթականներու այրած կայանէն երկու պատկեր:

Մեր վաղուան թիւով կուտանք նոր մանրամասնութիւններ:

ՁԵԿՈՅՑ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Բարեգործականի մեզ ղրկած զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները Պէյրութի հրդեհի ու ղրկուած օգնութեան մասին. —

Իբրեւ առաջնական նպաստ, հեռագրով փութացուցինք 200 անգլ. ոսկիի առաջին օգնութիւն մը: Միաժամանակ դիմումներ կատարեցինք Նիւ Եորք, Միութեան Շրջ. Ցանձնաժողովին մօտ, ժընեւ՝ Նանսէնեան Միջ. Օֆիսին եւ Լոնտոն հայասիրական ընկերութեանց մօտ:

Նանսէնեան Օֆիսը, ազնուօրէն ընդառաջ երթալով մեր խնդրանքին, տրամադրեց 50,000 ֆրանս. ֆրանքի գումար մը, յօգուտ աղէտեալներուն, ինչպէս նաեւ իր Պէյրութի ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէի տրամադրութեան տակ դրաւ 200,000 ֆրանքի բացառիկ գումար մը եւս, բնակարաններու համար:

Ստացուած նորագոյն տեղեկութեանց համաձայն, Խնամատարութիւնը, որ արդէն կազմուած էր գաղթականներու օգնելու համար, նախագահութեամբ Ամեն. Տ. Անտոն Պետրոս ԺԴ. Արփիարեան Կ. Պատրիարքի, ստանձնած է հրկիզեալներու օգնութեան անմիջական գործն ալ: Սոյն Խնամատարութիւնը ձեռնարկած է հանգանակութեան մը, որուն ամէնէն առաջ անձնապէս մասնակցած են բարձր քոմիսէր Պ. Փոնսօ եւ Լիբանանի նախագահ Պ. Տէպպաս:

Հրկիզեալներուն մէկ մասը առժամապէս պատսպարուած է Քարանթինայի մէջ, զոր քանի մը օրէն իսկամ ուխտաւորները պիտի գրաւեն եղեր: Ուրեմն ալ տեղական կառավարութիւնը բարեացակամ վերաբերում ցոյց կուտայ դէպ ի աղէտեալները, կարելի չէ սակայն հոգալ անոնց բոլոր պէտքերը առանց ազգային օժանդակութեան, քանի որ ամէն բան մոխիր դարձած է եւ այս եղանակին տիրող խեղճութիւնը չափազանց է:

Կը սիրենք յուսալ որ բարեսէր ազգայիններ այս առթիւ եւս պիտի փութան ձեռք կարկառել իրենց աղէտեալ հայրենակիցներուն:

ՏԻԿ. ԿԱՆՏԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

— · —

Լոնտոնէն ստացուած լուրի մը համաձայն, Հնդիկ մեծ Մահաթմայի կինը դատապարտուած է վեց ամիս բանտարկութեան եւ 500 անգլ. ոսկի տուգանքի:

Տիկին Կանտի չորս օրէ ի վեր ձերբակալուած էր, ժողովուրդը ապստամբութեան հրաւիրող ճառի մը առթիւ:

ՄՐՑԱՆԻՇԸ ՇԱՀԱԾ

— · —

Անգլիացի երկու օդաչուներ Կէֆոռ եւ Նիքոլէ, որ Կրանվէլլի օդանաւակայանէն մեկնեցան երկուշաբթի օր ժամը 7ուկէսին Ափրիկէ, առանց դադարի, ուղիղ գծով, տեւողութեան մրցանիշը շահած են, 9000 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով:

1931 յուլիս 30էն սկսած, տեւողութեան մրցանիշը շահած էին երկու ամերիկացի օդաչուներ՝ Փօլանտօ եւ Պոռթման Նիւ Եորքէն Պոլիս 8065 քիլոմեթր տարածութիւն կտրելով:

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ

— · —

Թէհրանէն կը հաղորդեն, որ պալատական նախկին նախարար Ապտուլ Թիմուրթաշ, որ Ծնունդի նախօրեակին պաշտօնազուրկ էր եղած Շահին կողմէ եւ ոստիկանական հսկողութեան տակ դրուած, նեյման արձանացած է:

Թիմուրթաշ Թէհրանէն մեկնեցաւ խորասան:

ՓՐՈՖ. ՊԷՋՃԵԱՆ ՄԵՌԱԾ

— · —

Հայ բողոքականաց նախկին ազգապետ Փրոֆ. Ջենոր Պէզճեան մեռած է եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուած փետր. 1ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ Պէյրութի մէջ:

Խօսուած են շատ մը դամբանականներ:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ տարի, յաջորդաբար խօսեցանք Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ և Անգլիոյ համագործակցական շարժումներու մասին։ Այսօր՝ Լեհաստանի մասին։

Լեհաստանի մէջ՝ քաղաքական դէպքերն ու բնակչութեան զանազան ազգերէ բաղկացութիւնը որոշ ազդեցութիւն ըրած են համագործակցական շարժման զարգացման վրայ։ Չկայ երկիր մը, որ այնքան շատ տեսակի համագործակցականներ ունենայ, որքան՝ Լեհաստանը, համագործակցականներ՝ որոնք գոհացում կուտան զանազան ընկերային խմբակցութիւններու եւ ազգային փոքրամասնութեանց պահանջներուն։ Այսպէս՝ Գերմանացիներու, Ուկրայնացիներու, Հրեաներու եւայլն, ու նաեւ՝ տիրող տարրին՝ Լեհերուն։

Համագործակցական շարժման նախափորձերը եղած են, Լեհաստանի մէջ, 18րդ դարու սկզբնաւորութեան. Առաջին համագործակցականը եղած է վարկային ընկերակցութիւն մը, հիմնուած 1715ին, բայց, անշուշտ, անիկա բոլորովին տարբեր է եղած այժմ գոյութիւն ունեցող նոյնանպատակ ընկերակցութիւններէն։

1822ին, կաթոլիկ քահանայ մը համագործակցական հիմքով գործի մը ձեռնարկած է։ Անիկա մինչեւ այժմ գոյութիւն ունի Hrubieszowի մէջ եւ կը նկատուի Լեհաստանի այժմու համագործակցականներու խակութիւնը բարդ է։ 1926ին կային 22 զանազան տեսակի շրջանային ընկերակցութիւններ, եւ շուրջ նոյնքան մը համագործակցական կեդրոններ ու դրամատուներ։ Այդ թուականէն առաջ, անոնց թիւը շատ քիչ էր, բայց վերջին տարիներուն այդ ուղղութեամբ մեծ շարժում մը ծայր տուաւ։

Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, եւ կամ, թերեւս, ճիշդ այդ պատճառաւ, 1931ին Լեհաստանի մէջ հիմնուեցան 958 նոր գործակցականներ, իսկ 205 հատի հիմնումին համար ալ ձեռնարկներ եղան։ 1931ի վերջաւորութեան, զանազան տեսակի համագործակցականներու թիւը հետեւեալն էր.—

Վարկային	6440
Սպառողական	6222
Կաթնային ու հաւկթային	1942
Կառուցողական եւ բնակարանային	905
Երկրագ. բերք. վաճառման	651
Արհեստակցական	295
Ընդհ. վաճառման եւ հայթայթման	244
Հողագործական	184
Ճարտարարուեստական (գաճագան)	154
Գիւղի եւ հրատարակութեան	128
Զանազան	402

Լեհաստանի համագործակցական ամբողջ շարժումը կարելի է ներկայացնել երեք գլխաւոր բաժանումներով։ Այսպէս՝ առաջին՝ «Լեհաստանի հողագործական համագործակցականներու շրջանային ընկերակցութեանց դաշնակցութիւն», որ ունի 4128 համագործակցական (վարկային, կաթնային ու հաւկթային) համագործակցականներ։ Երկրորդ՝ «Համագործակցական Ընկերութեանց Միութիւն», որուն կեդրոնը կը գտնուի Փոզնան, ունի 1493 քաղաքային վարկային համագործակցականներ՝ (ժողովրդական դրամատուններ) միջին կալուածատէր մարդոց համար, եւ, երրորդ՝ «Լեհաստանի սպառողական համագործակցականներու միութիւն», որ ունի 295 համագործակցականներ՝ 381,369 ճարտարարուեստական ճիւղերով։ Հարազատ լեհական համագործակցականները 6.546 հատ են եւ ունին 2,162,409 անդամ։

Լեհաստանի գերմանական համագործակցականները կեդրոնացած են 5 միութիւններու մէջ։ Անոնց թիւն է 794, իսկ անդամներունը՝ 61,533։

Ուկրայնեան Միութիւնը ունի 3096 համագործակցականներ եւ 348,858 անդամներ։

Ռութենականը՝ 183 համագործակցական եւ 15,294 անդամներ։

Երեք հրէական միութիւններ ունին 759 համագործակցականներ՝ 259,759 անդամներով։

Սպառողական համագործակցականները միացած են Spolem անունով (Լեհաստանի սպառողական համագործակցականներու միութիւն), որ նոյնանման գործունէութիւն ունի զինուորական համագործակցականներու ընկերակցութեան հետ։ Այս վերջինը կը հայթայթէ բանակին զանազան պէտքերը եւ զինուորները կ'ընտելացնէ համագործակցութեան։

Spolemի արտադրողական ձեռնարկները կ'արտադրեն,— օճառ, կօշիկի ներկ, տախտակամածներ ողորկելու ներկ (laquer) ալիւր։ 1931ի արտադրութեանց արժէքն է եղած 6.764.804 զլոթի, որ Spolemի ամբողջ գործունէութեան 8.2 առ հարիւրն է։

Սպառողական համագործակցականներու միութիւնը ունի նաեւ ապահովագրական ճիւղեր՝ հրդեհի, գողութեան ու կեանքի դէմ։ Միութիւնը, 1930էն իվեր, ունի իր Համագործակցական դրամատունը —«Spolem» այսինքն՝ Միութիւն — որ Միութեան համագործակցականներուն ելմտական կեդրոնն է։

Լեհաստանի սպառողական համագործակցականներու Միութիւնը մեծ գործունէութիւն ցոյց տուաւ վերջին տարիներուն, եւ, մինչ 1926ին խրճիկներուն թիւը 4206 էր, 1931ին եղաւ 6292։ Նոյն շրջանին՝ կաթնայինները՝ 776էն՝ 1949, իսկ վարկայինները՝ 3664էն 6441։

Միութիւնը կը հրատարակէ երկու կիսամսեայ հանդէսներ

Ուկրայնական Գալիցիոյ մէջ միութիւնը կը նոյնացնէ իրենց սպառողական եւ երկրագործական համագործակցականները եւ ունի մէկ դրամատուն։ Այս վերջինները 1925ին արտադրած են 27000 քիլօ օճառ, իսկ 1931ին՝ 397,000։ 1932 դեկտեմբեր 13ին՝ Ուկրայնեան կաթնային համագործակցականը տօնեց իր հիմնարկութեան 25ամեակը Լվովի մէջ։ Այդ առիթով հիմը դրուեցաւ նոր բաժիններու։

1931ին, Ուկրայնական համագործակցականները արտասահման ղրկած են 842,000 քիլօ իւղ եւ 152 վակոն հաւկիթ։ Ունին երեք պարբերականներ։ Իսկ Լվովի մէջ՝ համագործակցական բարձրագոյն դասընթացքներ, որ Լեհաստանի մէջ համագործակցական շարժման օրօրոցն են։

Լեհաստանի համագործակցական շարժումը լաւ պայմաններ ունի եւ հետզհետէ կը ծաւալի։

ՎԱՀԷ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՍԹՐՈՄՊՈԼԻԻ ՀՐԱԲՈՒԽԻՆ ՄԷՋ.— ՎԵՍՈՒՎԸ ՆՈՐԷՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.— ՋՐՀԵՂԵՂԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ։

Ինչպէս ծանօթ է, Սթրոմպոլիի հրաբուխը կը գտնուի Միջերկրականի մէջ, համանուն պզտիկ կղզիի մը վրայ, որ մաս կը կազմէ Լիբարեան կղզիներուն, եւ ունի 660 մետր բարձրութիւն։

Այդ հրաբուխը յարատեւ գործունէութեան մէջ է, եւ իր խառնարանէն դուրս կը ժայթքեն շոգիներ, եռացած ջուր, հրաչէկ վիճակի մէջ լաւա, մոխիրներ եւ մետաղի կտորներ։

Գերմանացի գիտուն՝ Արքատ Քիրները վերջերս իջած է յիշեալ լերան խառնարանին մէջ, առպէստի պատմուճան մը հագած եւ կազի դիմակով։ Վայրէջքը հնարաւոր եղած է մասնաւոր գործիքի մը շնորհիւ, որ գետեղուած էր լերան գագաթը եւ որուն վրայ հաստատուած 300 մետր երկայնութիւն ունեցող ամիանդէ պարան մը։ Այդ պարանին օգնութեամբ, գիտնականը իջած է խառնարանին մէջ, ուր տեղ տեղ ջերմութեան բարեխառնութիւնը 100 աստիճան էր։ Խառնարանին խորութեան մէջ գտնուած ծծմբային զօրաւոր շոգիներուն պատճառաւ, ան ստիպուեր է օգտագործել թթուածինի գործիքը։

Խառնարանին յատակը համեմատաբար կարծր էր, մինչդեռ շրջապատը ամէն ինչ շարժման մէջ կը գտնուէր։ Քիրները՝ խառնարանին մէջ ամէն կողմ շրջելով հանդիպած է բազմաթիւ հնոցներու, ուրկէ եռացած ջուր ու լաւա կը բխէին։ Հոն գտնուած ջուրի հովայական պղպջակները մեծ աղմուկով կը պայթէին։ Հրաբուխին մէկ մասին մէջ կը գտնուէր եռացած վիճակի մէջ լիճ մը, ուրկէ անդադար կը ժայթքէին մեծ քարեր, ժայռի կտորներ եւ եռացած լաւա։ Գիտնականը մօտաւորապէս երեք ժամ մնացած է հրաբուխին յատակը, սակայն թթուածինի պաշարը սպառած ըլլալով, ստիպուեր է վեր ելլել։

Վեզուվի գիտարանին կողմէ եղած հաղորդագրութեան մը համաձայն, երկու տարուան գրեթէ բացարձակ դադարէ մը յետոյ, Վեզուվը կրկին սկսած է գործունէութեան նշաններ ցոյց տալ։ Ստորերկրեայ որոտումներ կը լսուին, եւ հրաբուխէն պզտիկ քարեր ու հրավառ կազեր դուրս կը ժայթքեն։ Ներքին ցնցումներուն հետեւանքով, խառնարանը երեք մետր ընդարձակուած է։

Վեզուվի հրաբուխը 1280 մետր բարձրութիւն ունի եւ կը գտնուի Նափոլիէն ութ քիլոմեթր հարաւ-արեւելք։ Պատմական առաջին ժայթքումը տեղի ունեցաւ 79 թուականին, Քրիստոսէ վերջ, որուն հետեւանքով Հերքուլանոմ եւ Պոմպէյ քաղաքները մոխիրով ու լաւայով ծածկուեցան. Անկէ ի վեր Վեզուվը յաճախ մոխիր ու լաւա ժայթքած է։

Ամբողջ Միջին դարու տեւողութեան պատահական ժայթքումներ տեղի ունեցած են։ Կը կարծուէր թէ Վեզուվը մարած է, երբ 1631ին, դեկտեմբեր 16ին, այնպիսի ուժգին ու յանկարծական ժայթքում մը տեղի ունեցաւ, որ 18,000 հոգի անակնկալ կերպով մեռան։ ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն մէջ վեց զանազան ժայթքումներ արձանագրուած են։ 1906ին, լաւայի առատ ցայտում մը ամբողջովին փոխեց խառնարանին կերպարանքը։ 1929ին, Վեզուվ կրկին գործունէութիւն ցոյց տալով, բաւական մեծ վնասներ պատճառեց։

⁂ Անցեալ տարի «Յառաջ»ի մէջ մասնաւոր յօդուածով խօսեցանք ջրհեղեղի մասին, որով ուզելով կը համարձակինք անդրադառնալ միեւնոյն նիւթին վրայ։ Անցողակի միայն ըսենք թէ հին կտակարանին մէջ յիշատակուած տիեզերական ջրհեղեղին առասպելը բոլորովին տեղական հանգամանք մը ունի, եւ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ծովային յորձանք մը, որ ողողած է Եփրատի ստորին հովիտը եւ յուզումի մատնած տեղացի ժողովուրդը, ընդ որս եւ Նոյ Նահապետ։

Օքսֆորտի համալսարանին գիտական առաքելութիւնը, փրոֆ. Լանկտընի ղեկավարութեան տակ, տասը տարիէ ի վեր պեղումներ կը կատարէ Պաղտատի հարաւային մասին մէջ, երեւան հանելու համար հնաքերը Բաբելոնական Աքքատ քաղաքին, որ նշանաւոր հանդիսացած է սեմական արքայական ցեղերուն ամենամեծ դէմքերէն՝ Սարկոն Ա. Թագաւորին աշխարհակալութիւններով, Քրիստոսէ 2850 տարի առաջ։

Կը կարծուի թէ Սեմերը սերած են Սեմէ, որ ինչպէս գիտենք, Նոյ Նահապետին զաւակներէն մէկն էր։ Եթէ կարելի ըլլայ Աքքատ քաղաքին պեղումներու առեն սկախտան խաւերու տակէն երեւան հանել Սումերական քաղաք մը, որ յաջորդած է սեմական քաղաքի մը, անկէ կարելի պիտի ըլլայ հետեւցնել թէ ջրհեղեղը տեղի ունեցած է Քրիստոսէ մօտաւորապէս 3000 տարի առաջ, թուական մը՝ երբ վերջ գտած է սումերական քաղաքակրթութիւնը եւ սկսած սեմական տիրապետութիւնը Եփրատի հովտին վրայ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՕՍԻ

ԿԱՐՕՏ

թողեր եմ եկեր. միւլքերս
ու այգիս,
Թանի որ ա՛խ կ'անեմ կը
քաղուի հոգիս.
կռո՛ւնկ, մեր աշխարհէն
խապրիկ մը չունի՞ս

Հոգիս կը թռչի հոն, ուր ես 24 գարուններ անցուցի, այն տեղ, որ իմ հայրենիքս է, ախտեղ ուր Կաղանդի Երիկունը մայրիկս կը զարդարէր սեղանը ամէն տեսակ պտուղներով, ո՜հ ինչ համով ի՜նչ անուշ էին տանձն ու խաղողը իմ հայրենի պարտէզին։ Մայրիկս խնամքով կը պահէր պտուղները մինչեւ Նոր տարի։

Ա՜խ, ինչ անուշ էր մեր այգիի կարմիր գինին, որ մայրիկս պաքիկ(*) բռնած կը լեցնէր, որ խմէինք եւ ուրախանայինք այդ գիշեր, որպէսզի ամբողջ տարին ուրախ անցնէին մեր օրերը, ո՜հ, ի՜նչքան անուշ էին այդ օրերը։

Այժմ, պանդուխտ եմ, հեռացեր եմ հայրենիքէս եւ ես կարօտն ունիմ իմ հայրենի լեռներուն, կարօտն ունիմ իմ հայրենի դաշտերուն, ինչպէս նաեւ բլուրներուն, առուակներուն, ձորերուն։

Եթէ կրկին չտեսնեմ հայրենիքիս ասուր հողը, եթէ նորէն չտեսնեմ մեր կանաչազարդ դաշտերը, եթէ կրկին չտեսնեմ մեր բարձրագագաթ լեռները, եթէ նորէն չտեսնեմ Վարագայ Սուրբ արշալոյսը, եթէ կրկին չտեսնեմ Վանայ ծովի վերջալոյսը եւ վերջապէս եթէ նորէն չտեսնեմ իմ մայրենի աշխարհը ալ ի՜նչու ես «քարը թողնեմ քարի վրայ քար աշխարհն»։

Ա. ԱՂԱՆԻԿԵԱՆ

(*).— Պղիկ, վանեցիներու շինած հողէ ամանն էր, որ գինիի համար կը գործածէին։

ՆԵՐԳԱՂԹ ՀՈՒՈՎԵԼՈՎ ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՈՐ...

ՊԷՅՐՈՒԹ, 1 փետր.— Հայ գաղթականութեան ամենամեծ անակնկալ տագնապն է այս, որուն ենթարկուած է այսօր, այն օրէն ի վեր, երբ, քէմալական շարժումէն յետոյ, ձգեց իր տունն ու տեղը։

Պէտք է խոստովանիլ թէ առաջին օրէն իսկ, այստեղ, զոյգ կառավարութիւններ բարեացակամ գտնուեցան մեզի հանդէպ, (գտնուեցան նաեւ կարգ մը պետական անձնաւորութիւններ, որոնք ուզեցին հակահայ շարժում ստեղծել)։ Ու հայ աշխատաւորը առաջին օրէն իսկ լծուեցաւ աշխատանքի, կատարելով նաեւ իր քաղաքական բոլոր պարտականութիւնները, համեստօրէն ապրելով իր տնակներուն։ Շուտով ան դարձաւ ինքնուրոյն։

Բայց ահա այսօր պատկերը փոխուած է, կը գտնուինք նոր անկէ մը առջեւ։

Երեւոյթ մը, որ եղական է Սուրիոյ հայութեան համար։

Անգործութեան տագնապը այսօր ընդհանուր խօսքն է. Մոռցուեր էն կը լսենք անտարբերութեան կանչերը։ Եւ արմատական դարմանումի մասին ոչ ոք կը մտածէ տակաւին։ Թմբիրի մէջ են բոլոր կարգի հայրենակցական միութիւնները, ու նաեւ «հայկական» Բարեգործականը, որուն միակ մտահոգութիւնն է, նոր կուսիներ ապահովել Միութեան, իր «Ժիրայրաններուն» տեղաներուն հաշիւը պահել, եւ իր ամսականները պաշտօնեաներուն առատանալ վճարել։ Մասի վրայ կարելի է համրել անունները այն կարգ մը մարդոց, որոնք անշահախնդիր, ու միայն տարուած ազգասիրութեամբ, կը գործեն մեր գաղութին մէջ։ Հազիւ թէ 7—8 անձեր։

Անհաղանդը կը հնչեցնէ մամուլը, որուն մասամբ կը ձայնակցին նաեւ տեղական օտար թերթերը։ Սակայն այս բոլորը կը մնան անապատի ձայն, մեր շրջապատին մէջ գտնուած կազմակերպութիւններուն համար։ Համատարած է թշուառութիւնը. Կը լսենք ամէն օր հայ գործաւորներու գործէ հանումը, եւ այս այն պատճառով որ իրենք Հայ են։ Ու մենք անտարբեր կը մնանք հանդէպ հակամարդկային այս անարդարութեան։

Դասական օրինակ ենք ազգային ներքին պայքարներու համար։ Արտաքին ճակատը քայքայուած է շատոնց։

Գաղթական Հայը ամէն տեղ կը տառապի անգործութենէ, շատ գէշ է մանաւորապէս իր վիճակը Սուրիոյ մէջ։ Գործի ասպարէզը փակուած է իր առջեւ։ Նոյն պատկերը եւ Լիբանանի մէջ։

Եւ անհամար ու անօգնական ժողովուրդը անկէն դուրս գալու համար կը դիմէ Ազգ. Առաջնորդարան։ Անզօր է Առաջնորդարանը։ Մեծ է բազմութիւնը անգործներուն։ Դուք կը տեսնէք գործի հրապարակներուն վրայ մարած սեւ աչքերով, թուխ դէմքով ու ծանր նայուածքներով հայ գործաւորներ, որոնք օտար գործատէրերու դուռը կը զարնեն, բայց ի զուր։

Կը ճանչնամ հայեր, տէր 4—5 զաւակներու, որոնք օրերով գործ փնտռելէն յուսահատ, կ'ուզեն անձնասպանութեան դիմել։ Բայց կ'ուզեն այդ փորձը իրենց իսկ զաւակներուն պատկերը։ Երախաները կը սպասեն իրենց, երեկոյեան, խրճիթի մը խոնաւ անկիւնին մէջ։

Ի՞նչ ընել չարիքը գէթ մասամբ մեղմացնելու համար, մինչեւ որ [illegible]

Խոստ կարեւոր է, ու մեծ է դերը այն Ազգ. Խնամատարական Մարմինին, որ կազմուած է, [illegible]

Առաջին առթիւ իսկ պէտք է ուշադրութիւն ազգային գանձի վրայ։ Խնամատարական մարմինը [illegible] համար պէտք է կոչ ընէ մեր ժողովուրդին, ու նաեւ բարեգործական կազմակերպութիւններուն։

Որուն հայի կարօտ ընտանիքները սովամահութենէն փրկելու համար՝ անհրաժեշտ է ստեղծել հայկական [illegible]։ Անոնք սփիւռքական գործեր են, որոնց յաջողութիւնը կ'արժէ [illegible] կորուստ։

Ու յետոյ, ինչպէս ալ [illegible] կառավարական շրջանակները փրկարարական, այսու [illegible] պէտք է կատարել անմիջական դիմում մը հաւաքական եւ տեղական կառավարութեան մօտ։ Եթէ կարելիութիւն չըլլայ ամբողջ հայ բանուորութեան գործ տալ, գոնէ հնարաւոր ըլլայ ամէն ընտանիքէ գէթ մէկ հոգի գործի առնել, այսպէսով ապահովելու համար չոր հաց մը, եւ փրկելու ընտանիքը սովամահութենէ։ Նոյն ատեն պէտք է դիմել տալ թէ հայ բանուորին վիճակը անտանելի է, այն պայմաններուն տակ, որ ստեղծուած է օտար գործատուներու անարդար վերաբերումով։ Կարելի է առաջարկել նաեւ, որ համեմատական չափ մը դրուի գործատուներու մէջ, ըստ ազգութեան։ Մենք վստահ ենք թէ կառավարութիւնը որ միշտ բարեացակամ եղած է մեզի հանդէպ, այս հրատապ խնդիրին ալ լրջօրէն ուսումնասիրելով, պատրաստ պիտի ըլլայ մեղմելու հայ գաղթականութեան վիճակը, փակել չտալով անոր առջեւ գործատեղիներու դուռները։

Պէտք է դիմել, եւ դիմումը պէտք է ընէ Ազգ. Խնամատարական Մարմինը։

Այսօր անգործ բազմութիւններու աչքը կը դառնայ դէպ ի Հայաստան։ Հայ ժողովուրդը, հակառակ իր հայրենիքին մէջ իշխող անհարազատ տարրերուն ու վարչաձեւին, խմբովին հետաքրքրութեամբ մը, իր յոյսերուն կեդրոնն է դարձուցեր Երեւանը։

Բայց զանգուածային ներգաղթի մը երազին հետ, անհրաժեշտ է կազմակերպել անգործ ու անտէր հայ գաղթականին գոյութեան պայքարը։

Պէտք է ապրելու միջոցներ ստեղծել

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Անշուշտ հայ աշուղները, ըլլայ հին թէ նոր, բացառութիւն չկրնային կազմել։ Եւ ընդհակառակն, անոնք քայլ մըն ալ առաջ գացած են եւ ինկած օտար լեզուներու յորձանուտին մէջ, երգելով թուրքերէն, վրացերէն, պարսկերէն եւ քրտերէն, ինչպէս ըսինք։

Թուրքերէն լեզուով են երգած Բաբաջան, Բաղալ, Բէժէնտի, Հաճի Դանիէլ Սեբաստացի, Գալէմ Օղլու, Գաղպ Ցովհէփ, Գարա Գէորգ, Փէրիշան, Գապասաղալ, Պիտար եւն.(*)։

Արարատեան բարբառով երգած են Արապյու Սարգիս, Արամ, Աւետիս, Գէորգ, Եզոր, Կարապետ, Ղափանցի Դովթան, Ցակոբ, Նալբանտ Օղլի, Ուհանէս, Քեանհան, Քիմիա։ Գանձակի բարբառով՝ Միսկին Բուրջի, Թիֆլիսի բարբառով՝ Ալվան Օղլան, Լիս, Նարինջ Օղլան, Քէշիշ Նովա, Քիւլփէզ Նովահան։ Հաշտարխանի բարբառով՝ Եաղուբ Օղլի, Մարտանեան Խաչատուր, Մեղաւոր Ցարութիւն, Սայեադ Օղլի եւ Օհանէս (*)։ Իսկ պարսկահայ՝ Միսկին Մաթէոս, աշուղ Ալլահվերդի եւ Միսկին Սեհփան։ Այս աշուղներուն մէկ մասը եղած է գրիչով, մէկ մասն ալ գործիքով՝ երգիչներ։

Միանգամայն յիշուած աշխարհաբարով երգած են Աղբար Աղամ, Ալըղ Շիրին, Աշուղ Նիրանի, Սէյեադ, Գիւրջի Նուէն եւ Աշուղ Ջիվանի։ Անոնց գազէլները, զնափերն (աղաղ) ու մուխամբազները այնքան են ընդհանրացած որ ժողովրդի սեփականութիւն են դարձած։

Սակայն ի՞նչ կը ներկայացնեն աշուղական տաղերը, որպէս գրական արժէք.

Ցայտնի ու անյայտ աշուղներու այս շարքին մէջ, շատ քիչերն են, որ կը ցցուին հայ գրականութեան առջեւ իրենց տեւական արժէքներով։ Անոնց գործերուն մեծ մասը իրական արժէքէ զուրկ են։ Որպէս բանաստեղծ ճամբայ են ելած՝ եւ հրապարակախօս են դարձած։ Անոնց գործերուն քարոզչական, խրատական եւ զուարճանական մասը ժամանակը արդէն առած է իր փոշիներուն տակ։ Ասոնք այլ եւս, պատմական արժէք միայն կրնան ունենալ։

Սակայն այն աշուղները, որ հրապարակախօսութեամբ շատ քիչ են պարապեր, զգացումներու յորդ ու խանդավառ հեղեղով մը հանդէս եկած են եւ թողած են սքանչելի քնարական գործեր։ Գրիգորիս Աղթամարցի, Նաղաշ Յովնաթան, Նահապետ Քուչակ, Սայեաթ — Նովա, Սէյեադ եւ Ջիվանի, բանաստեղծներ են ամէնէն առաջ։ Յուզական եւ զգացական այն խորունկ աշխարհը, որ կը յայտնաբերեն իրենց տաղերուն մէջ, յաւէտ անմահ կը մնան հայ գրականութեան համար։ Զգացումը, որ քնարերգութեան հիմնական տարրն է, եւ քնարերգութիւնն ալ, բանաստեղծութեան անդրանիկ ծաղիկը, այնքան կախարդական հրմայքով փառած է անոնց տաղերուն, մանաւանդ Նաղաշի, Քուչակի եւ Սայեաթ — Նովայի երգերուն մէջ, որ իւրաքանչիւր ընթերցող կը վարակուի անոնց սիրային զգացումներու ջերմութիւնէն։ Բարբառի ճոխութիւն, արուեստի նրբութիւն, պատկերներու կենդանութիւն, ոճի վառվռուն հոսունութիւն, էական յատկանիշները կը կազմեն անոնց բանաստեղծութեան։

Գեղեցիկի, վեհի յափշտակուած խնկարկութիւն մըն է սիրոյ կրակով բոցավառուած աշուղին սիրտը։ Եւ Գրիգորիս Աղթամարցին իր սիրելու գեղեցկութիւնը «տառապած» պատկերներ կ'անուանէ, մէկ ուրիշը իր եարի «սպիտակ ծոցիկը» եկեղեցի կ'ըսէ եւ ինքն ալ անոր ժամկոչը կը դառնայ։ Հոյակապ տաղեր են նուիրուած եարի աչքերուն, յօնքերուն, այտերուն, ծամերուն, ատամներուն, լեզուին եւ ծոցին։ Մէկ խօսքով մարմնական գեղեցկութեան։

Նմոյշ մը Նաղաշէն՝

Նոր տեսայ մէկ Նոր սիրելի,
Աչէերն որպէս հայելի,
Ծամերն նման ոսկի թելի,
Խիստ գովելի
Բանաշայ սրմբուլ, զըրմիզի գուլ,
Քաղցր բլբուլ։

Մէկ ուրիշը՝

Ասել ես թէ նա որ Նաղաշ է
Գիտէ որ ունէնս դարազաշ է
Աւէֆ սուրաթիս նման ճաշէ
Քաշել եմ, գալո՛ւմ, գալո՛ւմ,
Մաշվել եմ, գալո՛ւմ, գալո՛ւմ։

Սիրականի յօնքերը, մէկին համար «աղեղնակ» կամար են, միւսին «զաղաղաշ»։ Աչքերը պայծառ են որպէս «ծովակ», միւսին՝ որպէս «հայելի»։ Մէկին համար ծամերը «սեւ դառատաւոր» ներ են, մէջքը «չամբայ եղէգ», ատամները «մարգարիտ», շրթունքները «շաքար», լեզուն «շուհար», այտերը «սարափ», աչքերը «դանակ» եւ «ֆինճան» են., միւսին համար՝ «սիրտս յուրի պէս խորված է էշխի կրակով»։

Անյապաւորդ գեղեցկութիւններու ժողովուր, եարի չարման ու լուանակ դէմքը, սիրոյ մղձաւանջը, մեկամաղձոտ ու թախծոտ երգերը, մեզ կը բերեն նոր — նոր թեւէկներ, պատկերներով ու հրապոյրներով լի, ակէն խելագար աշուղ բանաստեղծներու գործերուն միջոցով։ Անոնց մարմնեղութիւնն ու սիրերգութիւնը, գունագեղ, դողդղացող ու փարթամ ձեւեր կ'առնէ եւ կը սուզուի հոգիներէն ներս։ Անոնց քնարին յարերը արտաքին պայմաններու՝ սիրոյ եւ բնութեան ներդաշնակութեան հետ, իր եարի բարեմասնութիւնները կը գովաբանեն։ Անոնց երգին ձեւերը կենդանի, շարժուն եւ միրթ ընդ միրթ հրաբխային կերպարանք կ'առնեն եւ մեր գրականութեան կը բերեն բոլորովին առանձնայատուկ շունչ մը։ Աշուղական քնարերգութիւնը մանուածապատ ճամբաներէ չանցնիր։ Ինչ որ կուտայ, իրական է, մարդկային է եւ զգացուած։ Անուշ ու թովիչ մտքերն ու պատկերները, պարզ ու անպաճոյճ, կը սլանան մեր մտքի բարձունքներէն։

Աշուղական քնարերգութիւնը հարուստ ու ճոխ պահեստ մըն է հայ գրականութեան համար։

Բնական ու հեծեծուն թովչութիւն մը կը սփռէ անոնց այլազան տաղերու փթթումներուն մէջ։

Եւ Սայեաթ — Նովան կը մնայ բոլոր ժամանակներու հայ բանաստեղծութեան ու քնարերգութեան արքան, իր աշուղական «քամանչայ»ի մրմունջներով ու յորդահոս զգացումներով։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(3)

(*) Տրդատ եպսկ. Պալեան, «Հայ աշուղներ»։

(*) Գ. Ախվերդեան, «Հայ Աշուղներ», 1903 Թիֆլիս։

այս թափառական բազմութիւններուն Ձենք ուզեր, որ ներգաղթ կ'ըլլայ ըսելով, քանի մը հարիւր մարդ երեւան փոխադրելով, ուշադրութենէ փախցնենք բազմահազար գաղթականներու գոյութեան հարցը:

ԳԱՐ – ՍԱՄԷԼ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ՄԿՐՏՈՒԵՑԱՆ

—·—

ԹԸՆԱԺ, 6 փետր. (Յառաջ) — Նախորդ թղթակցութեամբս գրած էի թէ քանի մը երիտասարդներ եւս փափաք յայտնած են մեր շարքերուն միանալու համար: Յունուար 30ին անոնք կատարեցին իրենց երդումը: Իրենց ձեռքերը բարձրացնելով դէպ ի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշը, միաբերան կրկնեցին. — «Բոլոր ընկերներու ներկայութեան կ'ուխտենք հաւատարիմ մնալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին, աշխատիլ իրականացնելու անոր հետապնդած նպատակները, յարգել ծրագրի բոլոր տրամադրութիւնները եւ ենթարկուիլ կուսակցութեան բոլոր պահանջներուն ու որոշումներուն»:

Այս արարողութենէն վերջ խօսք առաւ ընկ. Ա. Թովմասեան, որ ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան անցեալը եւ ապագայի ընելիքը: Ընկ. Ա. Թովմասեանէն յետոյ խօսք առաւ ծերունի ընկ. Արթուր Խաչատուրեան, որ դառնալով նորեկ ընկերներուն, ըսաւ. — «Այսօրուընէ ծանր բեռ մը դրուեցաւ ձեր ուսերուն վրայ, բայց պէտք է տանիք մինչեւ վերջը, մինչեւ որ ծագի արշալոյսը»

Ընկերները իրենց միութեան առթիւ 25ական ֆր. նուիրեցին: Բոլորն ալ 1915ի Մեծ Եղեռնէն ազատուած երիտասարդներ են, որ կը դիմեն դէպ ի Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքը:

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ ժողովը փակուեցաւ «Մշակ Բանուորին»:

Վ. Խաչատուրեան

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Դպրոցական հանդէս

—·—

ՍԱՐՍԷԼ, 7 Փետրուար (Յառաջ). - Փարիզէն 15 քիլոմեթր հեռու է Սարսէլ գիւղաքաղաքը, ուր կը գտնուին բաւական թիւով Հայեր: Տեղւոյս հայ գաղութը բաղդատմամբ ուրիշ տեղերու, խաղաղ եւ աշխատասէր է, — խաղաղութիւն, գինովութիւն բնաւ գոյութիւն չունի հոս Գրեթէ բոլորն ալ ունին իրենց սեփական տունն ու պարտէզը: Տնտեսական տագնապը՝ ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ իր ազդեցութիւնը տարածած է անշուշտ:

Այս հոծ գաղութին մէջ կը գտնուին 50—60է աւելի փոքրիկ մանուկներ, որոնք կը յաճախեն ֆրանսական վարժարան եւ իրենց ուշիմութեան եւ խելացիութեան համար գնահատուած են Տեսչութեան կողմէ Այս փոքրիկներուն հայերէն կրթութիւն տալու համար դիւղիս սրտցաւ հայրենասէրները շատ աշխատեցան իրենց սեփական միջոցներով մանկապարտէզ մը հիմնել, բայց զանազան պատճառներով անկարելի եղաւ այդ:

Անկէ երկու տարի առաջ Հ. Բ. Ը. Միութեան շնորհիւ, ինչպէս Փարիզի քանի մը թաղերուն եւ արուարձաններուն մէջ, հոս ալ հաստատուեցաւ հայ լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացք մը կարող մանկավարժուհիի մը՝ Տիկին Մ. Զուլֆակեանի ղեկավարութեամբ:

Տեղւոյս Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղը, որուն յանձնուած էր վարժարանին վերին հսկողութեան հոգը, առաջին անգամ շատ դժուարութեան բախեցաւ, նախ որ տղաքը անտեղեակ էին գրեթէ իրենց մայրենի լեզուին, եւ հետեւաբար իր առաջին հոգը եղաւ տղոց լեզուի մաքրութիւնը եւ հայերէն անսխալ գրել եւ կարդալու վարժեցնելը: Ուրախ ենք այսօր որ մեր տղոց մեծ մասը մաքուր կը խօսին եւ կը կարդան ու կը գրեն եւ ծանօթութիւններ ունին Հայոց Պատմութեան գլխաւոր դէպքերու մասին:

Ահա այս վարժարանին հանդէսն էր, որ տեղի ունեցաւ Յունուարի վերջը

Գաղութիս մեծամասնութիւնը ողողած ժամէն առաջ փութացած էր գրաւել իր տեղը: Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ ներկայ էին Պ. Պ. Լեւոն Խտրեան եւ Մարեան, ինչպէս նաեւ Պ. Թաղէոսեան:

Հանդէսը բացաւ Ա. Վարդանեան, որ քանի մը խօսքով պատմականը ըրաւ հայ լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքի հաստատման, եւ յորդորեց ծնողքները չթերանալ իրենց պարտականութեան մէջ, իրենց զաւակները ղրկելու այս դասընթացքներուն:

Յետոյ փոքրիկները իրենց կարողութեան չափով կատարեցին արտասանութիւններ, երգեր եւ հայկական պարեր եւ պարերգներ:

Հայկական պարերը տեղի ունեցան հայկական տարազով, ինչ որ շատ գնահատուեցաւ եւ կրկնակի ծափահարուեցաւ ներկաներուն կողմէ: Մասնաւորապէս նշանակելի էին «Հօյ, Նազանին»ը եւ «Նորէն - Նոր մանուկ բերէ»ն:

Վարժարանիս յառաջադէմ աշակերտներէն Հայկ Դաւիթեան մաքուր եւ յստակ առոգանութեամբ արտասանեց Սիպիլի «Հայ լեզուն»: Այս տողը, բնական ձիրքով օժտուած, այնպիսի յաջողութեամբ եւ կատարեալ համակերպութեամբ արտասանեց Սիպիլի այս հրաշալի բանաստեղծութիւնը, որ բուռն ծափահարութեան արժանացաւ: Յետոյ աշակերտները երգեցին «Մ'մ մեծասցնէ զու լեզու»:

Տեղի ունեցաւ նաեւ փոքրիկ թատերգութիւն մը, «Կոզանդ Գագաւ» որուն մէջ յաջող էին մասնաւորաբար փոքրիկն Սօնա Գալլարեան, Գրիգոր Գանթարճեան, Պերճ Խաչատուրեան եւ Միրայր Գօչեան:

Հանդէսէն վերջ նարինջ եւ մանտարին բաժնուեցաւ տղոց, ինչպէս նաեւ փոքրիկ նուէրներ:

Ժողովուրդը գոհ եւ ուրախ մեկնեցաւ, բաղձանք յայտնելով որ այսպիսի գուտ հայկական հանդէսներ տեղի ունենան, վառ պահելու համար գաղութիս մէջ ազգային զգացումները

Ներկայ մը

Մխիթարեաններու վարժարանին մէջ

—·—

ՍԵՒՐ, 7 փետր. (Յառաջ). — Անցեալ կիրակի Սեւրի Մխիթարեաններու Մուրատեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ կարեւոր դասախօսութիւն մը: Այս վարժարանը վերջերս սովորութիւն դարձուց իրեն տալ պարբերական դասախօսութիւններ, պատմական եւ ազգային հարցերու մասին: Յաճախ այդ դասախօսութիւններուն կը հրաւիրուին նաեւ օտարներ, ինչպէս Ֆրանսացի պետական մարդիկ: Եւ հայ գաղութը, շրջակայքէն ու Փարիզէն, կը խռնուի սրահին մէջ:

Այս անգամ դասախօսելու հրաւիրուած էր Պ. Բասմաջեան, որ ծանօթ է իր պատմագիտական ու բանասիրական ուսումնասիրութիւններով ու հնագիտութիւններով: Նիւթն էր հայկական դրամագիտութիւնը: Մոգական լապտերով ցոյց տուաւ հայկական բոլոր դրամները, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը, (ԽՄԲ. — Այդ դասախօսութիւնը, անգամ մը տրուած ըլլալով գրական ակումբի մէջ եւ հաղորդագրութիւնը հրատարակուած ըլլալով այստեղ, կը՝ ԴԻՇենք այս մասը):

Հայկական դրամներու վրայով, Հայոց պատմութիւնն էր, որ կուտար մեզի Պ. Բասմաջեան: Արդարեւ դրամ տալը անկախութեան հետ կապուած ըլլալով, այդ դրամներուն կեանքը ցոյց կուտար թէ Հայերը որքա՞ն տենչացած են ինքնօրէն կեանքի մը, որքան տառապած են անոր համար: Եւ երբ բանախօսը իր երկար (մօտ երկու ժամ) դասախօսութիւնը աւարտեց, ըսելով թէ «քանի Հայերը յաջողած են այսքան դժուարին պայմաններու մէջ յաճախ հասնիլ երազուած անկախութեան, այսօր ինչ պայմաններու մէջ ալ գտնուին, վստահ եմ որ չպիտի կորսուի այս ժողովուրդը եւ պիտի տեւէ՝ շարունակելու համար իր մշակոյթը», բուռն ու երկարատեւ ծափեր ողջունեցին այդ խօսքերը.

Մէջ ընդ մէջ եղան նուագ եւ արտասանութիւններ:

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի էին Օր. Հռիփսիմէ Գրյանկըճեան, որ դաշնակի վրայ նուագեց եւրոպական կտորներ այնքան յաջողութեամբ եւ զգացումով: Նոյնպէս Պ. Գէորգ Գօյաճեան ջութակի վրայ նուագեց եւրոպական գեղեցիկ կտորներ նոյնքան յաջողութեամբ եւ նրբութեամբ: Գեղեցիկ էին նոյնպէս Մխիթարեաններու սաներուն արտասանութիւնները:

Սեւրէմ

ԾԻԾԱՂ

Եովու մէջ նաւապետը ճամբորդի մը
— Պարոն կ'երեւի թէ հաճոյքի համար կը ճամբորդէք:
— Երանի թէ այդպէս ըլլար, բայց ընդհակառակն կնոջս մօտ կ'երթամ:

Օր. ՄԱՐԻ ԳՈՒՆՏԱՓՃԵԱՆ
եւ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Ամուսնացած
Կճեռնայրութեամբ Պ. ԴԱՐԱԳԱՇԻ
Աֆօրվիլ 29 յունուար 1933

ԶԱՒԵՆ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Վիէնի մէջ

—·—

ՎԻԷՆ, 6 փետր. (Յառաջ). — Զօրաւոր տարուան կեանք ունի արդէն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի «Խաժակ» ակումբը, որ կը գտնուի Փոն Թիվէքի շրջանին մէջ: Ունի կոկիկ սրահ մը հարիւր նստարաններով:

Այս շրջանի գաղութին համար կարեւոր հաւաքավայր մըն է, ուր ազգային ոգին միշտ վառ կը պահուի: Զօրաւոր է, նոյնպէս, որ կը ծառայէ իբրեւ դպրոց, հայ երեխաներու գիշերային դասընթացքներու համար:

Գրեթէ, ամէն երկու ամիսը անգամ մը, կը կազմակերպէն երեկոյթ – ցերեկոյթներ, զանազան ժամերններու կողմէ եւ կը սահղծուին ուրախ ժամանցներ:

Այս անգամ, ժամը 4ին, շաբաթ օր, կազմակերպուած էր երեկոյթ մը, Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբին կողմէ Սրահի նստարանները ամբողջութեամբ գրաւուած էին: Վարագոյրը բացուելով, առաջին անգամ ներկայացուեցաւ «ՄԷ՛, թէ ճերմակը զանէլոյ», մէկ արար, զոր խաղացին ընկերներ՝ Ա. Մաղաքեան, Պ. Խաչիկեան, Յ. Տէրտէրեան եւ Տիկնայք՝ Մ. Ալոյեան, Մ. Մանուկեան, Նանարեան: Խաղը անցաւ յաջող: Յետոյ, գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ՝ Գեղամ Պարոնեան, Աւետիս Նանարեան (Վ. Կէօթէի «Անտառի Արքան»): Նոյնպէս փոքրիկն Կարապետ Սարգիսեան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Հացին Արտը»: Թէեւ յայտարարուած էր որ հայկական պար եւս տեղի պիտի ունենար, բայց փոքրիկներու մէկ քանիին հիւանդութեան (կրիփ) պատճառաւ տեղի չունեցաւ:

Փոքրիկներու արտասանութիւններէն վերջ, ներկայացուեցաւ՝ երկրորդ դաւեշտը «Զօրս Սալոբներ», նոյնպէս մէկ արար, զոր խաղացին ընկերներ՝ Մուշեղ եւ Ցարութիւն, շատ յաջող կերպով եւ շատ ծիծաղ պատճառելով ներկաներուն: Ցաք էր մթնոլորտը եւ ուրախ:

∴ Տեղւոյս գործերուն վիճակը, բաղդատելով անցեալ տարուան ձմրան եղանակին հետ, շատ լաւ է: Անցեալ տարի այս ժամանակ, Վիէնի մէջ ունէինք 60—70 անգործներ եւ շատերն ալ շաբաթական 3—4 օր կ'աշխատէին: Բաց ի Փէլէի կօշիկի գործարանէն, չկար գործարան մը որ կայուն գործ ունենար: Բայց այս տարի բախտաւոր է մեր գաղութը, գործերը լաւ են, եւ գրեթէ անգործ ալ չունինք: Կօշիկի գործարանին մէջ, անցեալ տարուան վերջերը, նոր գործ մը եւս սկսաւ, — կանանց համար հիւսուած կօշիկ (բաէսէ): Եւ այս գործին համար ալ քանի մը տասնեակ նոր բանուորներ առնուեցան, որոնց կարգին նաեւ Հայեր: Տուներուն մէջ ալ գործ կը տրուի, որով այն հայ ընտանիքները որ, ոմանք անկանոն թուղթ ունենալուն եւ ոմանք ալ իրենց երեխաներուն նայող չունենալուն համար չէին կրնար աշխատիլ, այսօր, շնորհիւ այս նոր գործին, կ'աշխատին իրենց տուներուն մէջ, եւ աւելի հանգիստ կերպով: Այս գործին համար զոյգին կը վճարուի 2.30 ։Միայն կողքերը կը հիւսեն, տակերն երեսները հիւսուելիք գործ չէ հաստատուած: Վարժուելու համար մէկ շաբաթը բաւական է, անկէ վերջ ժամը մէկ զոյգ կարելի է ընել: Այս գործը եթէ տեւական շարունակուի, անշուշտ, շատ օգտակար կ'ըլլայ մեր գաղութին: Շատերուն կեանքը կը բարելաւէ սաով:

× Ազգային կեանքը եւս միշտ վառ է գաղութին մէջ: Հրապարակային հանդէսները երբեք պակաս չեն, գէթ 15 օրը անգամ մը անպայման ձեռնարկ մը կ'ըլլայ, զանազան կազմակերպութիւններու եւ Միութիւններու կողմէ: Եւ հարիւրաւոր հայրենակիցներ ի մի հաւաքուելով, վառ կը պահեն ազգային ոգին եւ հայրենիքի «էքը»: Փոքրիկներու դասաւանդութիւնները կանոնաւորապէս կը շարունակուին երկու շրջաններուն մէջ ալ. շաբաթական երեք օր եւ երկուական ժամ: Երեւոյթը մխիթարական է, այլ եւ մեր մատաղ սերունդը հրապարակային հանդէսներուն զարդը կը կազմէ, իրենց գեղեցիկ երգով, արտասանութիւններով եւ հայկական պարերով:

× Անցեալ առաջուան թղթակցութեանս մէջ յիշած էի, որ Զօր. Անդրանիկի Ցուշարձանին համար, Վիէնի մէջ հանգանակուած գումարը եղած էր 640 ֆրանք, ինչպէս Ցանձնախումբը յայտարարած է Զօրավարին Սգահանդէսին մէջ, բայց ահա կ'իմանամ որ այդ յայտարարութենէն վերջ ուրիշներ եւս մասնակցած են եւ գումարը բարձրացած է 662.50 ֆրանքի, նախանցեալ ամբողջութեամբ գրկուած Փարիզի Ցանձնախումբին:

Նոյնպէս Ցանձնախումբէն առած տեղեկութեանս համաձայն, հնչակեաններն չեն մասնակցած հանգանակութեան առարկելով թէ Ցուշարձանը չի կառուցուիր Հայաստանի մէջ: Ուրեմն, հնչակեաններուն կը մնայ, որ իրենք ալ Հայաստանի մէջ շինեն նման Ցուշարձան մը:

Գալ-Աղբիւր

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԸ

—·—

Հայրենիք խմբագրականի մը մէջ, այս խորագրով, կը գրէ.—

«Հրապարակը ողողուած է հակադաշնակցական գրութիւններով:

Մեր հակառակորդները՝ բոլշեւիկ, ռամկավար թէ նախկին կուսակցականներ՝ ընդհանուր արշաւ մը սկսած են կրկին (աւելի ճիշդ՝ եղածը սաստկացուցած են) Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր առաջնորդներուն դէմ: Իբրեւ զէնք կը գործածեն՝ պատմական դէպքերու գլխիվայր շրջում, պատմական դէմքերու անխիղճ վարկաբեկում, գաղափարական բարձր խօսքերով քօղարկուած խմբակցական, հատուածական կամ անձնական կիրք ու ատելութիւն, սանձարձակ ու ընդվզեցուցիչ գրպարտութիւն, աղաղակող յերիւրանքներ անվերջ եւ անսահման առատութեամբ ցեխ եւ թոյն ամէն կողմ:

Այս բոլորին նպատակն է ապականել մեր հանրային մթնոլորտը՝ զայն անշնչելի դարձնելու սատիճան, եւ քանդել, քայքայել Դաշնակցութիւնը, որուն գոյութիւնը տարապայման անհանգստութիւն եւ ջղաձգութիւն կը պատճառէ հակառակորդներուն

Հակառակ սաոր՝ Դաշնակցական մամուլը ոչ մէկ իմաստ եւ օգուտ կը տեսնէ այս կարգի ստոր յարձակումներուն պատասխանելու մէջ: Եւ այդպէս կը վարուի հետեւեալ պատճառներով —

Առաջին՝ կեղտոտ եւ գռեհիկ յարձակումները կը վնասեն ոչ թէ անոնց, որոնց դէմ ուղղուած են, այլ անոնց, որոնք ընդունակ են ընելու եւ կ'ընեն այդ յարձակումները:

Երկրորդ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պէտք չունի երբեք պաշտպանուելու այնպիսի հակառակորդներու դէմ, որոնք որ և է ատեն ոչ իրենց խօսքով և ոչ ալ իրենց գործով վստահութիւն ներշնչած են հայ ժողովուրդին եւ որոնց իրական արժէքն ու վարկը հայութեան աչքին Դաշնակցութենէն եւ անոր առաջնորդներէն շատ աւելի վար է:

Երրորդ՝ պարկեշտ եւ ողջմիտ հայ հասարակութիւնը բաւականաչափ ծանօթ է Դաշնակցութեան գործերուն, ձգտումներուն ու գաղափարներուն, ինչպէս եւ անոր ղեկավարներու նկարագրին, կարողութեան եւ նուիրումին, որպէս զի գիւրութեամբ ազդուի հակառակորդներու պառաւական զրոյցներէն, տղայական զրպարտութիւններէն կամ չարամիտ բամբասանքներէն

Չորրորդ՝ Դաշնակցութեան լաւագոյն պատասխանը իր խաղաղ գործն է հակառակորդներուն ինչպէս անցեալի, այնպէս ալ ներկայի մէջ հայ ժողովուրդի ազատութեան եւ ազատագրութեան նուիրուած իր անդուլ ու անձնուէր աշխատանքն է, որուն գիւցազնական փայլուն էջերը արձանագրուած են ամէն հայրենասէր Հայու յիշողութեան մէջ անջնջելի կերպով մը: Եւ շնորհիւ այդ աշխատանքին է, որ իր 43 տարուան փոթորկալից գոյութեան ընթացքին Դաշնակցութիւնը երբեք չկորսնցուց իր հմայքը, որքան ալ հակառակորդները միջոցներու մէջ խտրութիւն չդրին՝ զայն ամէն գնով վարկաբեկելու համար: Այնպէս որ այսօր ալ ան երբեք պէտք չունի անհանգստանալու, երբ այդ հակառակորդները խելայեղ թափով մը զբաղած են Դաշնակցութիւնը հարուածելով»:

ԾԻԾԱՂ

Դատաւորը

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ միայն ապրանք գողցած էք եւ դրամի չէք դպած:

— Պարոն դատաւոր, ճիշդ այդ ձեր հարցումը կինս ալ ըրաւ եւ հետս կռուեցաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Բայց, Հայաստան հնարաւորութիւն ունի հայթայթելու ապրանք եւ ուրիշ երկրներ պանիր: Առաջինը մեծ պատիւ կ'ունենայ հոս, եթէ իւղը չափէ դուրս հանուած չըլլայ եւ արտածումի առողջապահական պայմաններով. Գաղթավայր պանիրի շինութիւնը դեռ մտած չէ Հայաստան, թէեւ երկիրը սքանչելի յարմարութիւններով օժտուած ըլլայ

ԳԻՆԻ ԵՒ ՈԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ. — Եթէ քանի մը ամիսէն գինեգործութեան օրէնքը ջնջուի և օրինապէս թոյլատրուի գինիի, ապագային ալ գինիի եւ օղիի ներածումը, Հայաստանի համբաւաւոր «Արարատ» գործարանը մեզի կը հայթայթէ Նոյեան գինի, առաջին կարգի գոնեաք եւ օղի Այս նախատեսութեամբ Եւրոպայի գինի արտադրող երկիրները մեծամեծ պատրաստութիւններու մէջ են Գալիֆորնիոյ հայ այգեգործներն ալ, բնականաբար, իրենց որթերու խնամքին նուիրուած են նոյն նախատեսութեամբ Հայկական գինիները, գոնեաքները եւ օղիները գեղեցիկ շիշերու մէջ, նկարազեղ պիտակներով եւ հայերէն գիրերով եւ ճաշակաւորապէս ծրարուած՝ պիտի հաճեցնեն գինեսէր Ամերիկահայը տեսքով, համով եւ զգացումներով: Ինչքան ալ մարդիկ նիւթապէս ուղեն մեկնաբանել աշխարհի առեւտրական փոխյարաբերութիւններն ու կապերը, զգացումը տեղ մը եւ դեր մը կը շարունակէ ունենալ և պիտի ունենայ միշտ: Հայաստանէն ներածուած ոգելից ըմպելիները կարօտով պիտի փնտռուին:

ՀԱՅ ԳՈՐԳԵՐՈՒ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՈՒՄԸ. — Ասոնք անդուղէններու դասին կը պատկանին: Բայց քանի որ բացինք խօսքը, աւելցնենք ուրիշ դասի պատկանող ապրանքներ ալ: Ինչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ Հայաստանի գորգի արհեստանոցները վերակենդանացնէին հին հայկական գորգերու ձեւերը եւ անոնցմէ արտադրէին արտածման համար: Ասով նախ մեր ամենահին ճարտարարուեստներէն մին, որուն համբաւն ու պատիւը անարդարօրէն ուրիշներու փոխանցուած է, կը վերահաստատուի իր բնիկ երկրին մէջ, դարերու տարագրութենէ ետք. երկրորդ՝ Հայաստան կ'ունենայ գորգի ճարտարարուեստին իր առանձնայատուկ ճիւղը եւ երրորդ՝ զարգացնելով զայն նոր պահանջ կը ստեղծէ ոչ միայն Ամերիկահայ, այլ ընդհանրապէս Ամերիկեան շուկային համար: Հայաստան ունի միլիոնաւոր ոչխար եւ պատուական բուրդ, գորգի ուշիմ վարպետներ ու արհեստաւորներ: Երբ փոքրիկ խաչնաքած Ալպանիան անգամ հայ վարպետներ կը վարձէ գորգագործութիւն հաստատելու եւ անոնց միջոցաւ գուցէ Ալպանականգորգի ձեւեր ստեղծելու նպատակով, ինչո՞ւ Հայաստան պիտի չվերարծարծէ ինչ որ ունեցած է եւ կրնայ շատ գիւրաւ հնչուն արժէքներու վերածել:

ԾԱՐԴԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ — Ասոնցմէ դուրս Հայաստանցիները մեզի կրնան հայթայթել ձեռագործներ, հայկական տարազներ եւ տարազային ձեւեր: Հայաստանցի արուեստագէտները մեզի թող տան հայկան մարմարէ շինուած արձանիկներ, որոնք խօսին Ամերիկահայ գնորդի սրտին եւ զգացումներուն, թող տան բէյբրա Եօրա իրեղէններ անոնցն զարդարանքի համար: Հայաստանի մէջ նոր հաստատուելիք ամանեղէնի գործարանը թող տայ մեզի սուրճի եւ թէյի գաւաթներ հայկական ձեւերով եւ աման, ինչպէս կը հայթայթեն անհատապէս ձեռնատու գինեթով Ճափոնի գործարանները, մանաւանդ երբ հետեւանք ԵԷՑին (ճափոնական դրամի միաւոր) տարապայման անկման:

Ցունաստան եւ Իտալիա, շնորհիւ արտասահմանի իրենց ատուարաթիւ գաղութներուն, միմիայն յանձին իրենց ցեղակիցներուն ապահոված են հաստատ եւ ամուր շուկաներ, որոնց մէ ամէն տարի կը ստանան տասնեակ միլիոնաւոր տոլարի եկամուտ: Հայաստան ալ ունի նոյն առաւելութիւնը եթէ կազմակերպէ գործը եւ օգտագործէ պատրաստ շուկաները: Եթէ տասնեակ միլիոններ չկրնանք ապահովել, ամէն տարի, մեր գնահատումով կը յուսանք թէ քանի մը միլիոնի առեւտուր պիտի կատարուի Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ: Մոռնալու չէ որ յոյնը, սուրիացին, ալպանացին, իտալացին, նոյնիսկ Ամերիկայի քիւրտն ու սակաւաթիւ Թուրքերը պիտի գնեն հայկական արտադրութիւններ, եթէ անոնք ձեռնտու և գրաւիչ ըլլան: Այլեւս թողունք այն ապրանքները որոնք միջազգային պահանջի գլխուն տակ կ'իյնան եւ մեծ սպառում ունին

ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ. — Կը մնայ անդրադառնալ դժուարութիւններուն: Հայաստան խորհրդային է: Իր արտաքին առեւտուրը կապուած է Սովետ Միութեան արտաքին առեւտուրին, կազմելով անոր մէկ մասը: Ջենք գիտեր թէ իրաւական եւ գործնական ինչ արգելքներու պիտի բախին Հայաստանի տնտեսական եւ առեւտրական վարիչները այս ուղղութեամբ: Կը խորհինք, սակայն թէ Սովետ Միութիւնը, որուն Արտաքին Առեւտուրի գործավարը (կոմիսար) Թիֆլիզեցի եւ Ներսէսեան վարժարանը աւարտած Հայ մըն է, Ա. Միկոյեան, պիտի ըմբռնէ մեր թելադրութեան առաւելութիւնները ի նպաստ Հայաստանի ու պիտի տայ իր հաւանութիւնը: Հոս հայրենասիրութեան հարց չկայ: Այդ չենք ըսեր, այլ Սովետ Հայաստանի, հետեւաբար Սովետ Միութեան շահերու ըմբռնում:

Սովետ Միութիւնը միշտ պէտք ունի արտաքին առեւտուրի, որպէսզի կարենայ իր վարկը պահել (վալուտա) արտասահմանի մէջ, ուրկէ բաւիպուած է մեքենաներու եւայլ իրերու մեծամեծ գնումներ կատարել: Հայ գաղութները կարեւոր օգնութիւն մը պիտի ըլլան իրենց, եթէ Հայաստանի եւ հայ գաղութներու միջեւ հաստատուի առեւտրական զօրեղ կապ մը:

ԼՐՋՕՐԷՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵԼ ՀԱՐՑԸ. — Հայաստանի վարիչներէն ոմանք, բարձր յեղափոխական ոգւոյ բռնկումի նոպայի մը դուցէ յայտարարեն թէ պէտք չունին արտասահմանէն մարդասիրութեան անունով ղրկուած դրամներուն, բայց չենք կարծեր որ դանուին խելահաս բոլշեւիկներ, որոնք ուրանան արտաքին առեւտուրին կարեւորութիւնը:

Թելադրութիւն մըն է այս որ կ'ընենք: Անտարակոյս հարցը կը պահանջէ լուրջ ուսումնասիրութիւն, առավելեւս երբ Հայաստան դրամատիրական սիստեմին պատկանէր՝ խնդիրը կը պարզանար եւ վաճառականները իրենց նախաձեռնութեամբ կը հաստէին կապերը: Դժբախտաբար մեր ժողովուրդը բաժնուած է երկու սիստեմներու միջեւ, դրամատիրական եւ համայնավարական, որոնց բախումներէն առաջացած խոչընդոտներու ընդմէջէն պիտի ստեղծէ նոր ուղի մը:

Հայաստան վերջերս սկսեր է իր շարժանկարի ժապաւէնները ղրկել արտասահման եւ Ամերիկա: «Անուշ», «Երկիր Նայիրի»ի եւայլն աւելի պրոպականտային բնոյթ ունին, քան առեւտրական, որովհետեւ Հայաստանի մէջ պատրաստուած ֆիլմ մը վերջապէս որքան լաւ ըլլայ, չի կրնար հաւանութեան արժանանալ իբրեւ արուեստի արտադրութիւն արտասահմանի Հայերուն, որ ամէն օր կը տեսնեն սինէմայի ճարտարարուեստին եւ գեղարուեստին ամենավերջին կատարելագործութիւններն ու ստեղծագործութիւնները:

Մեզ կը հետաքրքրեն Հայաստանի արտադրութիւնները, կապուած քիմքի, ստամոքսի եւ անձնային պիտոյքներու հետ: Երբ ամբողջ աշխարհ կը կծկուի ինքն իր մէջ, «գնէ՛ բրիտանականը», «գնէ՛ ֆրանսականը», «գնէ՛ յունականը» եւ «գնէ՛ թրքականը» նշանաբաններով, Ամերիկահայն ալ միշտ հաւատարիմ ստեղծագործին, մաղթենք որ կարենայ փափսալ «գնէ՛ Հայաստանեանը»:

(2) (Վերջ)

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Խաչիկ Մկրտիչեան եւ Կարօ Երամեան։

Հ. Յ. Դ. Շավիլի «Արդարութեան» խումբի ժողովը, այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Թասսամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան գրադարանը՝ ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՎԻԷՆԻ գիւտափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Ճաշակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի մարմնի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 17 փետրուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը՝ կը խօսի ընկեր Վ. ՋՈՒԼԼԻԷՐԵԱՆ, նիւթ՝ նախկին դասախօսութեան շարունակութիւնը՝

Դեմոկրատիա, Ֆաշիզմ, Տիկտատուրա եւ Պոլշեւիզմ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (ՊՈՄՈՆ) Զաւարեան խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ վրէժ խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՍԷՆ-ԼՈՒ Ակնունի խումբի ընկերական ժողովը այսօր, Ուրբաթ, երեկոյ ժամը 8ին։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

"ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.-- Վաղը, Շաբաթ երեկոյ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Գ. ՆԺԴԵՀ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.- 12 Փետրուար Կիրակի երեկոյ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Գ. ՆԺԴԵՀ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կազմութեան Գ-րդ տարեդարձը կը տօնուի փետրուար 12, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին Պար Վէնսանի Թատերասրահին մէջ, 120A Chemin de la Madrague-Ville: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ընկերական - թէյասեղան

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

կազմակերպուած՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ԱՅՍՕՐ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բոլոր ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԲԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՄԻԻ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléansի (Bagneux) սրահին մէջ

կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

նիւթ՝ «ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»:

կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ԲԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ԲԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Անհատի քաղաքացիական իրաւունքներու մասին»:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ *Մուտքը ազատ է*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախագահութեամբ՝ Տիկին Փ. Ալ. Խատիսեանի

MAC-MAHONի *շքեղ սրահներուն մէջ* **29 Ave. Mac-Mahon (Métro: Etoile)**

Վաղը Շաբաթ գիշեր, ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

Jazz Pizarro, Attraction, Bar-Américain

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊՈՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Մանկական դպրոցական հանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7էն Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի

ՄՊԻՏԱԿ ԱՂԱՒՆԻՆ (ւլէն բիւզանդի) — ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ (Զաւէշա)

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ:

Մուտք 3 ֆրանք։ *Երախաներու համար՝ 1 ֆրանք*

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՈՆԷԶԻ սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ

կը ներկայացուի ՍԱՄՕՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գարձ.— 855։
Մարսէյլ, Մ. Ա.— 50։
Վալանս, Ա. Տ. Ս.— 200։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՍԱՆՆՈՅ-ԶՕՐԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ՝ Մէզօն Պլանշ.

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «Այգ» Սեբաստահայ Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Monsieur le Prince. մէթրօ՝ Օտէօն։ Խորհրդակցական ձայնով կը հրաւիրուին համակիրներն ու Սեբաստահայ երիտասարդները անխտիր։

ՎԻԷՆԻ Կէմէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց-Ակումբին մէջ։

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մ'օրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին։ Կարեւոր օրակարգ։ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, հայրենակից Գ. Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանի վերնայարկը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Փութացէք անգամ մը այցելել՝ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀԱԼԱՃԵԱՆ

7, Rue de Tracy Tel. Louvre 28-23
(Métro: St. Denis եւ Réaumure)

Ստացած ենք արեւելեան չոր մրգեր, ընտիր օղի եւ թարմ նպարեղէններ

Փութացէք օգտուիլ առիթէն, բացառիկ զեղչ մատուցական պատճառաւ բոլոր ապրանքներու վրայ:

Ուշադրութիւն մեր գիներուն՝

1 Սուրճ	9	Ֆր. Լիվր
1 Քաշէր պանիր	8	Ֆր. Լիվր
Կեսարիոյ պաստըրմա	12.50	Ֆր. Լիվր
1 Ճերմակ պանիր	6	Ֆր. Լիվր
1 Ձիթապտուղ	3	Ֆր. Լիվր
1 Ընտիր օղի	19	Ֆր. Լիթր

Անգամ մը այցելեցէք՝ համոզուելու համար։

Livraison à domicile

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Ծախու է տեղացողական մեկնումի պատճառաւ կեդրոն թաղամասի մէջ կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով (մեքենայ, գործիք եւայլն.) միասին։ Բնակարան՝ 2 սենեակ, խոհանոց։ Վարձք՝ 3000 ֆրանք, պայմ՝ 6 տարի: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Տէր Յակոբեանի. 14 rue Medéah. Paris (14)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

Ուրիշ հինգ Սպանացիներ եւս կային նաւուն վրայ՝ բոլորն ալ առեւտրական յարաբերութիւններով կապուած Հոլանտայի հետ։ Այնտեղ էր նաեւ կարճահասակ եւ գիրուկ Փորթուկալցի երաժիշտ մը որ Ամսթերտամ կ'երթար՝ Օփերային մէջ իր գտած նոր պաշտօնին գլուխը անցնելու համար։ Ինչո՞ւ այս անպատուութիւնը — կը պոռար ան մաքսի պաշտօնեային — երբ իր հայրենիքը՝ Փորթուկալը կը կռուէր Դաշնակիցներուն համար Ֆրանսական ճակատին վրայ։ Փորթուկալ իր նաւատորմը տուած չէ՞ր անոնց թշնամի սուզանաւերուն դէմ պաշտպանուելու համար։

Նաւուն վրայ էին նոյնպէս չորս հոլանտացի առեւտրականներ որոնք իրենց հայրենիքը կը վերադառնային Սպանիայէն.

Իրենցմէ մէկը որ իր կինը տարած էր Սպանիա 1915էն, ընդմիշտ պատերազմէն առաջ, կը վերադառնար հիմա անոր հետ։ Իբրեւ Հոլանտացի զգուշ էր այս խուզարկութիւնէն, բայց, իբրեւ ամուսին, կը թուի թէ գոհ էր բրիտանական իշխանութեանց տուած այս անակնկալ պաշտպանութեան համար։

Տանըչորրորդ ճամբորդն էր երիտասարդ եւ գեղեցիկ կին մը՝ մօտաւորապէս քսանըութ տարեկան։ Միւս ճամբորդները չէին ճանչնար զայն կամ գոնէ շատ քիչ բան գիտէին իր մասին։ Բոլորովին առանձնացած էր ճամբորդութեան ընթացքին՝ Վայկոյէն մինչեւ Ֆալմըթհ։ Երկու Սպանացիները անուշ նայուածքներ նետած էին իրեն, բայց կարեւորութիւն անդամ չէր տուած անոնց։ Պէտք չունէր այդ հրապուրող ակնարկներուն. պէտք չունէր մանաւանդ այդ Սպանացիներուն որոնց ամէնէն երիտասարդին տարիքը բարեւ կուտար յիսունին։

Մաքսի պաշտօնեան՝ դրամատան նախկին դրագիր մը որ սիրահար մըն էր թատրոնին եւ իր ազատ օրերուն ներկայացումներ սարքած էր սկսնակ դերասաններու հետ՝ իր թաղին մէջ, խորհեցաւ որ դերասանուհի մըն էր այս կինը։ Սուր տեսողութիւն մը ունէր այս տեսակ խնդիրներու մէջ։ Սակայն այդ մասին որ եւ է ակնարկութիւն չկար կնոջ անցագրին մէջ։ Անիկա նկարագրուած էր այդ վաւերաթուղթին մէջ իբրեւ այրի — անունը Լիան Սոնրէլ, ծնած Ֆրանսացի եւ հոլանտացի — որ 1916ի սկիզբէն ի վեր Սպանիա գտնուած ըլլալով, հոլանտա կը վերադառնար այժմ տեսնելու համար իր աղջիկը՝ Օրօրան որ վանքն էր Ամսթէրտամի մէջ։

Պաշտօնեան թարգմանի մը միջոցաւ զմուարութեամբ, բայց հետաքրքրութեամբ հարցաքննեց զայն։ Աչքերը չկրցաւ հեռացնել անկէ։ Յուսախաբ եղաւ երբ հասկցաւ թէ աղջիկը որ եւ է կապ չէր ունեցած թատերական ասպարէզին հետ։

— Թատրոնի հետ յարաբերութիւն ունեցած չէ՞ք երբեք։

— Ո՛չ պարոն։

— Ուրեմն երբեք ձեր մտքէն չէ՞ անցած թէ ի՛նչ աչքառու պիտի երեւայիք բեմին վրայ։

Թարգմանը չկրցաւ թարգմանել աղջուն ժպիտը. աղջիկը հասկցաւ անոր իմաստը ինքնիրեն եւ ժպտեցաւ ինքն ալ։ Ցածր ժպիտ մը որ պայծառացուց իր դէմքը եւ կենդանութիւն տուաւ անոր, ինչպէս արեւը որ ասուփճանաբար դուրս կուգայ ամպերուն տակէն։ Տղան հրապուրուեցաւ. «Հոգանի թէ պատերազմ չըլլար ու երանի ամուսնացած չըլլայի», մտածեց։

— Պատերազմէն առաջ, ըսաւ ան, ես թատերական գործերով զբաղած եմ եւ ասոր համար կարծեցի ապահով կերպով թէ դուք ալ կապեր ունէիք բեմական արուեստին հետ։

— Ինչո՞ւ, պարոն։

— Օ՜հ, այդպէ՛ս, ձեր արտաքին երեւոյթը, ձեր շարժումները եւ, նէ՛ թոյլ կուտաք, ձեր... դէմքը...»։

Գեհոնին տակը անցնի աս թարգմանը ինչո՞ւ. ֆրանսերէն չեմ սորված, բարկացաւ ինքնիրեն։

Աղջիկը ժպտեցաւ դարձեալ։ Տղան տարակոյս չունէր երբեք — գեղեցիկ կին էր իսկապէս... Ուրախ էր հիմա իր պաշտօնին համար. աւելի հետաքրքիր էր ան քան դրամատունը ուր ըստիպուած էր ոտքի կենալ ամբողջ օրը, դրամ տալ, հաշիւներով զբաղիլ շարունակ եւ տեսնել միեւնոյն դէմքերը, որքա՜ն գոհ էր որ իր ոտքին սխալութեան պատճառաւ այդ պաշտօնին յանձնարարուած էին զինքը։

— Ո՞րքան ժամանակէ ի վեր Սպանիա կը գտնուէիք, հարցուց տղան ի պաշտօնէ։

— Ինը ամիսէ ի վեր։

— Իսկ անկէ առա՞ջ...

— Մարսէյլ, Փարիզ. ամէն տեղ եղած եմ։

Պաշտօնեան նայեցաւ լուսանկարին եւ աղջկան։ Շատ յաջող նկար մը չէր. հասկցաւ անոր. ժպտեցան երկուքն ալ. ի՜նչ գեղեցիկ ակռաներ ցուցադրեց աղջիկը երբ բերանը լայնօրէն բանալով խնդաց. տղան տեսաւ նոյնպէս անոր լեզուն... կարմիր եւ տաք ու մտածեց թէ աւելի գեղեցիկ կին մը տեսած չէր իր կեանքին մէջ։ Եւ սակայն արտաքին գեղեցկութենէն եւ դիմերու կատարելութենէն հրապուրող մէկը չէր ինք. կը փնտռէր նկարագիրը, յոյզը, թռիչքը։ Իսկ աղջիկը ունէր այդ բոլորը։

— Պարոնը գիտէ հարկաւ թէ ինչ խեղճ արուեստագէտներ են անցագրի լուսանկարիչները.

— Այո՛, հարկաւ, պատասխանեց տղան ու խնդաց սրտանց։

Մաքսի պաշտօնեան ըլլալո՛ւն համար էր որ այս աղջիկը հաճելի վերաբերում մը ցոյց կուտար իրեն. ...քանի որ վախնալու պատճառ մը չունէր։ Մաքսէն բան մը փախցնելու միտք ալ չունէր բնականաբար. ...վստահութեան եւ կասկածելի անձ մը երբեք չէր կրնար ըլլալ այս կինը. ...թէ ուրիշ արժանիքներ ալ չունենար իր դէմքին համարձակ պարկեշտութիւնը մէկն էր իր հրապոյրներէն։

Ահաւասիկ կին մը որ կ'անձի ...ընկեր մը կրնայ ըլլալ, մտածեց պաշտօնեան ու սկսաւ զանազան խորհրդածութիւններ ընել.

Արդարեւ լուսանկարը շատ գէշ էր.

— Հազիւ թէ պիտի ճանչնայի... ըսաւ տղան քիչ մը պաշտօնականութիւն դնելով իր ձայնին մէջ. ...մեր երկրամէջ շատ հեռու են ինչպէս կը տեսնէք դուք ալ. եւ յետոյ այս նկարին վրայ նշմարելի ձեր ձախ կողմին վրայ երեւցող այդ անսովոր նշանը...

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

11 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2110

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Հայ կնոջ հանրային արտայայտութիւններէն մէկն է Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը:

Ան, չորս – հինգ տարիներէ ի վեր, լուռ ու անաղմուկ լծուած է աշխատանքի, մեր տարաբախտ ժողովուրդի բիւրաւոր ցաւերուն ամոքելու եւ օժանդակելու համար:

Կազմուած է 1928ին: Ունի 13 մասնաճիւղ Ֆրանսայի մէջ, 600 անդամուհիներ եւ հինգ դպրոց – մանկապարտէզ: Իսի–լէ–Մուլինոյի մէջ, իր սեփական նախաձեռնութեամբ բացած է բուժարան մըն ալ, չքաւոր ընտանիքներուն ձրի խնամք տանելու համար:

Այս քանի մը տարիներուն մէջ, հակառակ անտեսական ծանր տագնապին, միջոցներ է հայթայթած եւ կրցած է օգնել հայ թոքախտաւորներուն, օգափոխութեան ղրկել չքաւոր մանուկներուն եւ այցելութիւններ կազմակերպել ֆրանսական բուժարաններուն մէջ:

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը բացառիկ եւ արտակարգ աղբիւրներ չունի: Անոր պիւտճէն կազմուած է նուիրատուութիւններէ, անդամավճարներէ եւ հանդէսներէ: Ան չ'ապրիր հայ մեծատան փիլանթրոպներով: Անոր հաստատ միակ աղբիւրը ժողովուրդն է եւ իր կազմակերպութեան հմայքն ու անունը:

Օտար ազգերու մէջ նմանօրինակ միութիւնները կը սնուին ու կը մեծնան պետական օժանդակութեամբ եւ պետական նպաստներով: Մեր մէջ, դժբախտաբար, չունինք այդ առաւելութիւններն ու հնարաւորութիւնները: Մեր պետութիւնը՝ ժողովուրդն իսկն է:

Ժողովուրդն է որ կ'արդարացնէ անոնց գոյութիւնը եւ կը պահէ իր ծոցին մէջ, կը գուրգուրայ ու կը քաջալերէ:

Կարմիր Խաչի գոյութեան միակ նպատակն է ըլլալ ժողովուրդին հետ եւ ժողովուրդին համար:

Դիւրին չէ հայ կինը հանրային աշխատանքի վարժեցնել: Ցամաք եւ տեւական աշխատանք է հարկաւոր, որպէս զի ան թօթափէ անցեալի ժառանգութիւնները եւ ընթանայ ներկայ պայմաններուն եւ մեր տարագիր ժողովուրդի բազմազան պահանջներուն հետ:

Կարմիր Խաչը այսօր լծուած է ծանր եւ պատասխանատու աշխատանքի մը:

Հայը հայ պահելու եւ մեր ցեղի ֆիզիքական առողջութեան գործը, անոր ծրագրի հիմնական նպատակներէն մէկը կը կազմէ:

Հայ մայրերն են որ պիտի պահեն հայ լեզուն նոր սերունդի բերնին մէջ: Ընտանեկան յարկը՝ ինքնին դպրոցի մը պիտի վերածեն, որպէս զի մատաղ սերունդը չի հեռանայ, չի խորթանայ հայ ընտանիքէն ու հայ կեանքէն:

Հայ կնոջ, գաղթահայ անմխիթար իրականութեան մէջ, բացառիկ դեր մըն է վիճակուած, որ պիտի ջանայ իրագործել հաւաքական կազմակերպութիւններու միջոցով:

Մեր ժողովուրդը պաշարուած է բազմաթիւ աղէտներով: Աղէտ՝ իր հոգուն, իր ներքնաշխարհին մէջ, աղէտ՝ կեանքի դաժան պայմաններուն մէջ

Եւ անոնք անթիւ են.

Ահա տակաւին վերջերս պատահած Պէյրութի աղէտը:

Բազմաթիւ հայ ընտանիքներ մնացած են անապաստան եւ անօգնական:

Կարմիր Խաչերը այսպիսի աղէտներու ընդառաջ երթալու համար, պէտք է աւելի զարգանան, աւելի ճիւղաւորուին, որպէս զի կարենան ի պահանջել հարկին տրամադրելի գումարներ ունենալ:

Այն սահմանափակ գումարը՝ 180,000 ֆրանք, որ կրցած է գոյացնել մեծ ճիգերով, սպեղանի չի կրնար ծառայել նման ցաւերուն:

Մեր պահանջներն ու կարիքները կը ծաւալին օրէ օր ժամէ ժամ, բոլոր գաղութներուն մէջ:

Անգործութիւնն ու թշուառութիւնը եղերական աւերներ կը փռեն միւս կողմէն, եւ հայ մտահոգ բանուորը չի գիտեր ո՞ւր դիմէ, ի՞նչ դուռ ծեծէ:

Ո՛չ միայն պաշտպան պէտք է կանգնիլ հայ մարդու ֆիզիքական առողջութեան, այլ եւս պէտք չէ թոյլ տալ, որ անոր մարդկային արժանապատուութեան գիտակցութիւնը խոցուի:

Մեր Ֆրանսահայ գաղութը, պէտք է ջանայ ամէն կերպ օժանդակել Կարմիր Խաչերուն, որպէս զի անոնք ժողովրդական օգնութեան գործը կարենան կազմակերպել լայն հիմերու վրայ:

Կարմիր Խաչը, որքան ուժեղանայ, նոյնքան պիտի կրնայ ընդարձակել իր գործունէութիւնը Ֆրանսայէն թէ դուրս եւ թէ Ֆրանսայէն ներս:

Կարմիր Խաչերու, Բարեգործականի եւ հայրենակցական միութիւններու նուիրական պարտականութիւններէն մէկն է յառել աչքերը դէպ ի արաբական անապատներն ու հարէմները, դուրս բերելու համար անկէ մեր հարազատները, որոնք մոռցած են ո՛չ միայն լեզուն, ո՛չ միայն ազգութիւնը, այլ եւ իրենց ծնողներուն եւ իրենց անունն անգամ:

Այդ ուրուականները, մի առ մի, բոլոր հնարաւոր միջոցներով, պիտի լոյս աշխարհ բերել եւ փրկել անոնց թէ՛ ազգօրէն եւ թէ մարդկօրէն:

Եւ այդ սեպուհ պարտականութիւնը կատարելու համար, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը պիտի հզօրացնել, այն խոր գիտակցութեամբ, որ անոր զանձն ու հարստութիւնը՝ մեր զանձն է եւ անոր կատարած գործը՝ մեր գործն ու հպարտութիւնը:

Վ. Հ.

ՅՈՅՑԵՐ ԵՒ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ցոյցերու եւ բողոքներու շարանը կ'երկարի Գերմանիոյ մէջ:

Երէկ «Երկաթէ ճակատ»ը կազմակերպած էր Պրիւնշվիկի մէջ մեծ ցոյց մը, որ վերջին վայրկեանին ոստիկանութիւնը արգիլեց: Միութեան անդամները բողոքեցին եւ չուզեցին սրահը դատարկել:

Հիթլէրական զօրագունդերը սկսեցին յարձակում գործել:

Թանաքամաններն ու մոխրամանները կը թռչէին իրարու գլխու վրայ: Ոստիկանութիւնը ատրճանակները քաշած կը սպառնար եւ խարազանի հարուածներով բանի սրահը կը դատարկէր: Եօթը հոգի վիրաւորուած են, որոնցմէ չորսը նազիներ:

Մէկ ուրիշ թաղի մէջ քսան համայնավարներ, երբ իրենց ժողովէն տուն կը դառնային նազիներու կողմէն յարձակման ենթարկուեցան եւ կրակ բացին համայնավարներուն վրայ: Չորս համայնավարներ, որոնցմէ մէկը կին, ծանրօրէն վիրաւորուած են: Երբ ոստիկանութիւնը հասաւ, նազիները արդէն փախուստի դիմած էին:

Պերլինի մէկ ուրիշ թաղին մէջ, գրեթէ նոյն ժամուն, դարձեալ հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ նազիներու եւ երիտասարդ ընկերվարականներու կողմէն: Ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ: Ոչ մէկ վիրաւոր կայ:

Շարլօթէնպուրկի մէջ ալ երկու համայնավարներ ծանր կերպով վիրաւորուած են:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՍԵՐԲԻՈՅ ՄԷՋ

Պելկրատի քաղաքական իրազեկ շրջանակներու տեղեկութեան համաձայն, նախարարական մօտալուտ տագնապ մը շատ հաւանական կը թուի:

Խորհրդարանը գոհ չէ մնացած ընտրական նոր ծրագրէն: Բազմաթիւ երեսփոխաններ կը գտնեն, որ ընտրական այդ ծրագիրը շատ բարդ է եւ մեծամասնութիւն շահած թեկնածուն անգամ պարտաւորուած պիտի ձախողի:

Ազգայնական երեսփոխանները կը պահանջեն գաղտնի քուէարկութիւն:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Իրլանտական վերջին ընտրութիւններուն առթիւ, ինչպէս հաղորդած էինք ժամանակին, Տը Վալէռայի կուսակիցները մեծամասնութիւն շահած են եւ Տը Վալէռա 82 ձայնով ընդդէմ 54ի վարչապետ է վերընտրուած:

Տը Վալէռա յայտնեց որ իր դահլիճը արդէն կազմած է:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ուժեղ ցնցումներ պատահած են գերմանական Քոյլապուհէ քաղաքին մէջ, առաւօտեան ժամը 8ի ատենները: Ժողովուրդը խուճապի մատնուած է:

× Սթրազպուրկի եւ Քոլմարի շրջանին մէջ եւս ուժեղ ցնցումներ զգացուած են:

× Նանսիի մէջ եւս առաւօտեան ժամը 7ի ատենները զգալի են եղած թեթեւ ցնցումներ:

«ՏԷՅԼԻ ԷՔՍՓՐԷՍ»ի տեղեկութեան համաձայն, յայտնի դաշնակահար Փատերեւսքի, Լեհաստանի չափաւոր կուսակցութեան կողմէ, յառաջիկայ հանրապետութեան նախագահական ընտրութեան թեկնածու է առաջարկուած:

ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ համաձայն, գերման անգործներու ընդհանուր թիւն է 6,014,000 առ 31 յունուար:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ

Ալիքսանեան ընտանիքը 100 ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Աղքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Վարդուհի Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ:

Ստանալ ՅԱՌԱՋի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱԽՈՒՄ

Փօլ Պոնքուրի արտասանած ճառը սկսաւ իր պտուղները տալ: Այն պետութիւնները, որոնք տատանման մէջ էին, ի վերջոյ յարեցան ֆրանսական ծրագրին:

Նատոլնի, գերման ներկայացուցիչը, խօսք առնելով յայտարարեց, որ Պ. Փօլ Պոնքուր, չի յիշեց անգամ դեկտեմբերի 11ի որոշումը, որով ճանչցուած է մեր իրաւական հաւասարութիւնը: Ապա, յայտնեց որ անգլիական ծրագիրը իրենց բաւարարութիւն կուտայ միանգամայն, անկախ քանի մը հարցերէն, որոնք քննութեան պիտի դրուին անշուշտ:

Իսկ ինչ կը վերաբերի մեր իրաւական հաւասարութեան, ատիկա դեկտ. 11ի որոշումով ընդունուած է սկզբունքային տեսակէտով եւ հոս վերստին վիճաբանութիւն չէ կարող տեղի ունենալ:

Պ. Փօլ Պոնքուր պատասխանելով անմիջապէս յայտնեց, թէ դեկտ. 11ի որոշումը կը վերաբերի միմիայն 5 ստորագրող պետութիւններուն եւ այն ալ միմիայն սկզբունքով ընդունուած է, մինչդեռ ապահովութեան խնդիրը կը վերաբերի բոլոր ազգերուն եւ այս խորհրդաժողովն է, ուր պէտք է զբաղուի այդ հարցի կարգադրութեամբ:

Գերման եւ իտալական յարաբերութիւնները

Ֆրանսական պաշտօնական շրջանակներու ստացած տեղեկութեան համաձայն, գերմանաիտալական զինուորական դաշինք մըն է կնքուած:

Պերլինի շրջանակներուն մէջ այս լուրը ծանր տպաւորութիւն ձգած է:

Գերման թերթերը կը հերքեն այդ լուրը, պատճառաբանելով որ Գերմանիան երբեք չէ դադրած ըսելու, որ ինքն հակառակ է, նախքան պատերազմը այդ ձեւի բոլոր դաշինքներուն:

Հիթլէրական «Տէր Անկրիֆ» թերթը յօդուած մը հրատարակած է «Հիթլէր եւ Հունգարիա» խորագրով, որուն մէջ կ'ըսէ թէ ազգայնականներու յաղթանակը նոր զարգացում մը ստեղծած է դաշնագիրներու վերաքննութեան տեսակէտէն: Իտալագերման միացեալ պահանջները հաւանօրէն իր արդիւնքները պիտի տան, մօտ օրերս դիւանագիտական ճակատին վրայ: Այս պայքարի ընթացքին, Հունգարիան կը կանգնի անշուշտ Իտալիոյ եւ բարեկամ Գերմանիոյ կողքին

ԻՏԱԼԻԱՆ 32 ՕԴԱՆԱՒ ՑԱՆՁՆԵՑ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ

Լաւատեղեակ աղբիւրէ մը քաղելով Էքօ տը Փարի թերթը կը հաղորդէ, որ Իտալիան 32 օդանաւեր, որոնցմէ 12ը Ֆիաթ, յանձնած է Հունգարիոյ:

Օդանաւերը մեկնած են Իտալիայէն այնպիսի ճամբաներով, որ կասկած չարթնցնէ:

Օդանաւերը Աւստրիայէն անցած պահուն նանչցուած են:

ԼԻՒՆԷՎԻԼԻ ՑՈՅՑԸ

Ֆրանսայի Լիւնէվիլ քաղաքի մէջ 2000 գիւղացիներ ցոյց մը կազմակերպած են բողոքելու համար նոր տուրքերուն դէմ:

Բազմաթիւ ճառախօսներ խօսք առնելով ըսած են ներկայ տագնապի բուն պատճառները եւ ըսած են, որ Եւրոպայի ներկայ տնտեսական նեղնաժամը, գերարտադրութեան հետեւանք չէ, այլ մեքենականութեան եւ վստահութեան պակասի: Ճառախօսներէն մէկը, ըսաւ, որ մեզ համար ամենաանհրաժեշտը երկրագործական քաղաքականութիւնն է եւ ոչ կուսակցական քաղաքականութիւնը, որ մեր երկիրը թշուառութեան պիտի առաջնորդէ:

⁂ Նուայեսի մէջ (Քոմփիէնի մօտ) 800 հողագործներ եւս ցոյց մը ըրած են եւ բողոքած, որ երկրագործական արտադրութիւններու, մանաւանդ ցորենի գինը օրէ օր կ'իջնէ. մինչդեռ միւս արդիւնաբերութիւններու գիները նոյնը կը մնան:

19ներու Խորհուրդը

Ազգերու Դաշնակցութեան 19ներու Խորհուրդը, որ կը քննէ չինաճափոնական վէճը, առաջարկած է ճափոնական ներկայացուցչին ճանչնալ Չինաստանի վեհապետական իրաւունքները Մանչուրիոյ վրայ:

Ճափոնի ներկայացուցիչ Մացուօքա այդ որոշումը հաղորդած է իր կառավարութեան, որը հաւանօրէն պիտի մերժէ այդ կարգադրութիւնը:

Համպուրկի մէջ 20,000 բանուորներու ցոյցը

Հիթլէրական իշխանութեան դէմ բանուորական միացեալ ճակատը հետզհետէ կ'ուժեղանայ:

Համպուրկի մէջ 20,000 բանուորներ ցոյց մը կազմակերպեցին Հիթլէրի կառավարութեան դէմ:

80,000 ԱԼ ԼԻՒՊԷՔԻ ՄԷՋ

Ընկերվարական եւ համայնավար 80,000ի չափ բանուորութիւն մը Լիւպէքի մէջ մեծ եւ խանդավառ ցոյց մը կազմակերպեց, բողոքելով Հիթլէրի կառավարութեան տարածած բռնութիւններուն եւ սպանութիւններուն դէմ:

Ընկերվարական բանուոր Քոհը, կոչ մը ուղղեց համայնավար եւ ընկերվարական բանուորներուն ձեռք ձեռքի տալ եւ կազմել միացեալ ճակատ կռուելու համար Հիթլէրի դէմ:

Սրահէն դուրս մնացած էին մօտ 10,000 բանուոր, տեղ չըլլալուն պատճառաւ.

ՀԱՆՈՎՐԻ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

Հանովրի մէջ եւս գիւղացիները ցոյց մը կազմակերպած են, որուն մասնակցած են 23 գիւղի բնակչութիւն:

Հակառակ նազիներու եւ ոստիկանութեան արգելքներուն ցոյցը տեղի է ունեցած եւ կազմուած է պայքարող մարմին մը:

Մահափորձ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԴԷՄ

Երկու անծանօթներ, որ կ'ենթադրուի թէ նազիներ են, Փրուսիոյ նախկին [illegible] նախարար Զիւերինկի տան պատուհանին տակ ատրճանակ արձակեցին: Տան ապակիները ջարդուած եւ կարասիները վնասուած են:

Քանի մը օր առաջ ալ քար նետած էին անոր տան ապակիներուն: Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԶԱՒԱԿՆ ԱԼ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Ամերիկայի Ռօանոք քաղաքէն բացատրուած տեղեկութեան համաձայն, երկու աւազակներ, դարձեալ, փորձած են Լինտպէրկէն 50,000 տոլար առնելու համար, սպառնալ թէ երկրորդ որդին ալ կը փախցնեն:

Լինտպէրկի զաւակը հազիւ վեց ամսական է:

Լինտպէրկ անմիջապէս լուր կուտայ ոստիկանութեան:

Ոստիկանութիւնը աւազակներու ցուցմունքին համաձայն կը տանի 17 հազար տոլարի չէք մը կը դնէ մատնանշուած ծառին մէջ խորշը:

Աւազակներէն մէկը կ'երթայ կը վերցնէ այդ չէքը եւ կը ներկայանայ դրամատուն զանձելու: Ոստիկանութիւնն ալ քայլ առ քայլ կը հետեւի: Երբ աւազակը դրամը զանձած դրամատունէն դուրս կ'ելլէ եւ կը միանայ իր ընկերոջ, ոստիկանութիւնը անմիջապէս երկուքն ալ կը ձերբակալէ:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄՈԼԻՍԸՆ

Անգլիացի յայտնի օդանաւորդ Մոլիսըն 17ուկէս ժամէն կտրեց Սահարէն Նաթալ, որ 3200 քիլոմեթրի ճամբայ մըն է:

Անուանի օդանաւորդը Անգլիան Պրազիլիոյ հետ կապելէ վերջ կը մեկնի դէպ ի Նաթալ:

Պօսուրթօն եւ Ռօսին եւս պիտի փորձեն թռչիլ այսօր Հարաւային Ատլանտեանի վրայէն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿԻՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՇԱՐԺԻՆ

Ֆրանսացի կանանց միութիւնը Տիկին Պրիւնշվիկի նախագահութեամբ, Սալ Վակրամի մէջ մեծ ցոյց մը պիտի կազմակերպեն յառաջիկայ չորեքշաբթի:

Կանանց այս ցոյցի բուն նպատակն է, ոչ թէ հարկերու դէմ բողոքել, այլ քաղաքացիական անհաւասարութեան դէմ:

Անոնք կ'ըսեն, մենք կը վճարենք մեր տուրքերը, բայց մենք կ'ուզենք երեսփոխան ընտրելու իրաւունք ունենալ, որպէս զի կարենանք քուէարկել:

Այդ ցոյցին պիտի մասնակցին կանացի բոլոր դասերէն եւ բոլոր խաւերէն:

Պ. ՄԻԼՐԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Պրիւքսէլի մէջ, ֆրանսական հանրապետութեան նախկին նախագահ Միլրան, բանախօսութիւն մը ըրած է «Իտէալիստներն ու իտէալիզմը 1929էն մինչեւ 1933» նիւթի մասին եւ ըսած է հետեւեալը. — Գիտի հայցուի թէ, կ'ըսէ Պ. Միլրան, պատերազմի յաղթական պետութիւնները չէին որ ժողովրդական կամքի ընդառաջ երթալու մտահոգութեամբ ամրացուցին գերմանական միութեան գաղափարը: 1919ին Գերմանիան յամառութեամբ եւ բացառիկ ճարպիկութեամբ շահագործեց իտէալիստներու վերերեւումը, որ նպաստեց իրեն հանգրուանէ հանգրուան ազատագրուիլ Վերսայլի դաշնագրի դրած պարտաւորութիւններէն:

Եւ Պ. Միլրան ցոյց տուաւ Գերմանիոյ աստիճանաբար ստացած առանձնաշնորհումները: Անգամ զինական ուժերու հաւասարութեան իրաւունքը, որ ձեռք բերաւ վերջերս: Առնենք, ըսաւ, արեւելեան Եւրոպային վտանգ կը սպառնան: Մտահոգիչ են, նմանապէս Հինտէնպուրկի յայտարարութիւնները, որ կ'ըսէր թէ, ինչ որ գերմանական էր պէտք է գերմանական ալ մնայ:

ԺԱՅՌ ՄԸ ԿԸ ՓԼԻ

Թուլի մօտ, Մոն գիւղին մէջ, ռաքի առատ ժայռ մը խախտելով իր տեղէն կ'իյնայ եւ կը քանդէ իր տակ գտնուած քանի մը տուներ:

Սպաննուած են երկու հոգի:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԽԱՌՆԱԿ ՎԻՃԱԿԸ

Ցուցուածով մը խօսեր էինք համաշխարհային տնտեսական համաժողովի օրակարգի մասին: Ակնարկ մըն ալ նետենք համաշխարհային տնտեսութեան այժմու վիճակին վրայ:

18րդ դարու երկրորդ կէսի ընթացքին, երբ լիպէրալիզմը իր ծաղկման մէջ էր, պետութիւնները համաշխարհային տնտեսութենէ կզզիացնելու ձգտումներ երեւան եկան: Հակառակ այդ ձգտումներուն, սակայն, տնտեսական կեանքի զարգացման եւ շուկաներու կազմակերպման գործին մէջ եղած փոփոխութեանց հետեւանքով պետութիւններու՝ տնտեսական կեանքին հետ ունեցած կապը աւելի սերտ դարձաւ: Միանգամայն, տնտեսական բոլոր ուժերը սկսան աճիլ ու ազգային բարեկեցութիւնը նկատելի չափերու հասաւ:

Ու եղաւատեն մը, երբ համաշխարհային վաճառականութիւնը ստացաւ անօրինակ ծաւալ մը: Իսկ համաշխարհային տնտեսութիւնը պարզեց միակազմ, ամբողջական երեւոյթ մը:

Եւ սակայն, ազգային տնտեսութիւններու մրցակցութիւնը խանգարեց գոյացած այդ ներդաշնակութիւնը, ու պատճառներէն մին դարձաւ ընդհ. պատերազմին, որ միմիայն համաշխարհային կրնար ըլլալ: Մինչեւ պատերազմ, արտադրութիւնը կը գերազանցէր սպառումը, եւ ամէն մէկ ազգային տնտեսութիւն ստիպուած էր ընդլայնել իր շուկան, ինչ որ բոլորը մղած էր բուռն պայքարի մը: Տնտեսագիտութեան մեծ տեսաբաններ կ'ըսեն թէ պատերազմը տնտեսական անհրաժեշտութիւն մը չէր, այլ՝ հոգեբանական վիճակի մը պարտադրութիւնը:

Պատերազմի ընթացքին, ինքնաբաւական կամ փակ տնտեսութեան (autarchie) ձգտումները հարկադրաբար պարտադրուեցան: Պատերազմը վերջ տուաւ ազատ նախաձեռնութեան արգասիքը եղող հոյակապ զարգացման: Ու ոչ ոք կը կարծէ թէ իրերը կրնան վերադառնալ հոն, ուր որ էին թնդանօթի առաջին հարուածի ատեն: Պատերազմը պատճառ դարձաւ որ վերադարձման ենթարկուին շատ մը արժէքներ, որոնք երկու տեսակ են, — յօրինուածական եւ դիպուածական: Յօրինուածական եւ դիպուածական փոփոխութիւններու տարբերութեանց սահմանագծումը ճակատագրական է՝ այժմու տնտեսական կացութեան եւ անկէ դուրս գալու նախատեսութեան:

Արտադրութեան կազմակերպումին մէջ յօրինուածական փոփոխութիւնները, մեքենական փոփոխութիւնները — որոնց խթանն էր եղած նուազագոյն ճիգով առաւելագոյն հարստութեան սկզբունքը — ինչպէս նաեւ բանականացումի (rationalisation) յառաջ բերած յեղաշրջումը պարտադրեցին փոփոխութիւններ եւ գետեղումի կամ հրապարակի (շուկայ) յարաբերութեանց մէջ: Բարթէլներն ու թրըսթները դերեղմանեցին դասական լիպէրալիզմը: Ազատ նախաձեռնութեան կողմնակիցները կը խօսին իրենց դրութեան (système) ճկունութենէն ու յարմարողականութենէն, եւ կը ժխտեն ծրագրային արտադրութեան կարելիութիւնը: Արտադրութեան որ տեսականօրէն իբր չափանիշ ունի ծայրայեղ կերպով առանձնականացած սպառումը: Ծրագրային տնտեսութեան կողմնակիցները, սակայն, իրենց կարգին, ցոյց կուտան քաոսը որ գոյութիւն ունի արտադրութեան եւ սպառումին միջեւ: Ոչ միայն միջպետական, այլեւ միջերկրամասային տնտեսական յարաբերութիւնները փոխուեցան: Այս ազդակը մէկն էր անոնցմէ որոնք մեծ փոփոխութիւններ առաջացուցին առեւտրական հրապարակներու վրայ. այդ փոփոխութիւններուն իբրեւ հետեւանք գիները մեծ չափերով ինկան: Նախ ինկան երկրագործական արտադրութեանց գիները, իսկ անկէ յետոյ (մասնուցումի եւ գրաւումի յաւիտենական օրէնքի ուժով) ընդհանուր գիները անկում կրեցին:

Շատ մը տնտեսական տեսաբաններ, չփոթած այս դիպուածական երեւոյթէն, ուզեցին անոր մէջ տեսնել յօրինուածական վիճակ մը: Եւ, բնականաբար, ջանացին հիմնական փոփոխութիւններով դուրս ելլել այդ կացութենէն: Մենք կը խորհինք թէ հոս է հիմնական սխալը: Թանկացումը արգիւնք է կարգ մը պատճառներու որոնց մեծ մասը պիտի կարենան սրբագրուիլ այժմու տնտեսական դրութեան սահմաններուն մէջ:

Իբրեւ հետեւանք բոլոր ձեւի միակողմանի օրէն տրուած «փրկութեան» միջոցներուն, վերջին տարուան ընթացքին համաշխարհային տնտեսութիւնը ենթակայ եղաւ անօրինակ նեղութեան: Ոմանք պիտի ըսեն,— նոր դրութեան «մանկական հիւանդութիւնն է»: Վաղանցուոր կարծիք: Եթէ այս հիւանդութիւն — փորձը չարունակուի, համաշխարհային տնտեսութիւնը կարող է մատնել այնպիսի դժուարութեան, զոր ոչ ոք կրնայ վերցնել: Ցաւօրինակ է այն կէտը, որ դժնդակ պարագաներուն փոխանակ հանդարտութեան, մարդիկ ամենավտանգաւոր փորձարկութեանց կը դիմեն: Մասնաւորապէս երկրագործական երկիրներու մասին փրօֆ. Իւքէրի կարծիքը շատ ճիշդ է: Ան կ'ըսէ թէ այն երկիրները, որոնք ներքին գնողական տկար կարողութիւն մը ունին, պէտք է որ ընդլայնեն իրենց շուկաները՝ կարենալ հասնելու համար միւս երկիրներու յառաջացած վիճակին: Մոլորանք է, կ'ըսէ ան, ենթադրելը թէ՝ ինքնաբաւական տնտեսութեան սահմաններուն մէջ հնարաւոր է ընկերային արտադրութիւնը: Հակառակ շատ մը տնտեսագէտներու հեղինակաւոր կարծիքներուն, ինչպէս, օրինակ, Զոմպարտի, Բէնէյի, Վանկէմանի, Սալինի եւ ուրիշներու, որոնց մեծ մասը կողմնակից են ինքնաբաւական կամ ծրագրային տնտեսութեան, մենք եւս, հիմ ունենալով տնտեսական մեծ փորձառութիւնները, պիտի ըսենք թէ՝ այսօր ամենայարմար ժամանակն է փորձարկութեան: Այս կարծիքը յայտնած են միջազգային առեւտրական սենեակի նախագահը Աբրահամ Ֆրովայն ու շատ մը ուրիշ տնտեսական ճիւղերու վարիչներ: Աւելի առջեւ ունենալով «ծրագրային տնտեսութեան» և «մենատիրութեան» առաջին անմպատ արդիւնքները, կարելի է համարձակօրէն ըսել որ ինքնատիրութիւնը կամ փակ տնտեսութիւնը ի վիճակի չէ բարձրացնելու ազգային բարեկեցութիւնը (այդ է իր ցանկութիւնը) մանաւանդ երկրագործական երկիրներու մէջ:

Անձնական նախաձեռնութիւնը ինչքան ալ սահմանափակուած ըլլայ, այսուհանդերձ, միւս անչափող դրութեանց բաղդատմամբ, մեծագոյն ազդակն է տնտեսական յառաջդիմութեան եւ, ընդհանրապէս խօսելով, մշակութային կեանքին: Ամենապատուաւոր պարագային իսկ, ինքնատիրութիւնը դիպուածական ժամանակաւոր միջոց մըն է, եւ չէ կարող խօսք մը ըլլալ:

Ժամանակակից տնտեսական քաղաքականութեան նպատակն է՝ միջպետական յարաբերութեանց ուղղակի բուժը՝ միջազգային խոշորագոյն սկզբունքի հիման վրայ, այն է՝ կերպարումը աշխատանքի բաժանումի սկզբունքին՝ ազգային ու համաշխարհային տնտեսութեանց մէջ:

Համաշխարհային տնտեսութեան գործնական պաշտպանումը հնարաւոր է միայն երկկողմանի տնտեսական-վաճառականական դաշնագրերով, որոնք կրնան ընդլայնիլ:

Ամէն մէկ երկիր պէտք է ձգտի օգտուիլ ներկայի փակ կամ ինքնատիրական տնտեսութեան անցողակի լրջանէն՝ ի նպաստ իր ազգային տնտեսութեան, որպէսզի իրականացնէ աշխատանքի ներքին մեծագոյն բաշխումը եւ, երբ յարմար պահը գայ, ամբողջէն գրաւէ իր տեղը՝ համաշխարհային տնտեսութեան մէջ:

ՍՈՒՐԷՆ

Ց. Գ.— Այս յօդուածի մէջ յաճախ յիշեցինք «ազգային տնտեսութիւն» բացատրութիւնը: Անկարելի չըլլար, կը խորհինք, երրորդ յօդուածով մը խօսիլ այդ նիւթի մասին.

ՆՈՅՆ

ԱՆՕԳՈՒՏ ԵՒ ԱՒԵԼՈՐԴ ՓՈՐՁ

Անհնէ մը ի վեր հայ քաղաքական մտաւոր մարզարանին մէջ կը կրկնուին քաղաքական «նոր» եւ «աւելի ողջմիտ ուղղութեամբ» թեւադրանքներ, հայկական դատին կապուած հարցերու մասին:

Մասնաւորաբար Թուրքիոյ մասին «հաշտարար եւ բարեկամական» վերաբերումի եւ ուղղութիւն որդեգրելու անմրցանելի պահանջին մէջ, իբրար գերադասելու ճիգի են բռնուած քանի մը օրկաններ, որոնք անդադար կը ձգնին արդարացնել իրենց ընթացքը, միաժամանակ դատապարտելով հակառակ մտածողներն ու կազմակերպութիւններ:

Նոր չէն մեր մէջ այս կարգի «նորութիւնները» քաղաքական ուղղութիւններու մասին, մանաւորաբար Թուրքիոյ շուրջ: Մէկ կողմ թողլով Հայաստանի արդի ղեկավարութեան «խիստ բարեկամական» վերաբերումը եւ ուղղութիւնը իբրեւ բնական արտայայտութիւն Մոսկուայի քաղաքական ընթացիկ պահանջին, հայ ղաղթաշխարհի մէջ ալ, կան ոչ միայն անհատներ, այլ եւ խմբակցութիւններ, որոնք յաճախ առիթ չեն փախցներ՝ խառնուելու համար... կարաւանին

Թուրքիոյ ի նպաստ մեր մէջ յառաջ եկած տրամադրութիւնները արդեօ՞ք կը նպաստեն հայ — թրքական կնճիռի լուծման, նուազագոյն չափը ապահովելով հայութեան:

Այսպէս պէտք է դնել հարցը:

Երբ մենք խնդրին քննութեանը կը մօտենանք այս անկիւնէն, կ'ենթադրեմ թէ այլ եւս հարկ չի մնար մտնել ակադեմական վէճերու մէջ, դիմորոշելու համար Թուրքիան իբրեւ այն քաղաքական ուժը, որմէ հայութիւնը հին ու նոր պահանջներու դատ մը ունի:

Եւ կը տեսնուի, որ յստակ չէ Թուրքիոյ զանազան շրջանի կառավարութիւններուն դիրքը Ու երէկ ու այսօր:

Բոլոր պատմական պրպտումներն ու քննութիւնները, օտար եւ հայ մտածողներու կողմէ, տարբեր բան չեն յայտներ այս մասին:

Նոյն իսկ վերջին տասնամեակի ընթացքին Թուրքիոյ մէջ կատարուած չափազանց ուշագրաւ եւ լուրջ ձեռնարկներու եւ յեղաշրջումներու քննութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ թէ հայկական հարցին մասին ոչ մէկ բան փոխուած է Թուրքիոյ մէջ, անշուշտ ի նպաստ հայութեան: Նոյնը կը մտածեն Սուլթանները, Իթթիհատականները, քէմալականները:

Ասկէ կ'եզրակացնենք թէ հայ — թրքական կնճիռի գնահատութեան առեն անկարելի է եւ բոլորովին անօգուտ ամէն մտածող հայու համար, թրքական ներքին փոփոխութիւններու եւ կամ յեղաշրջումներու վրայ հիւսել համաձայնութեան յոյս մը:

Արտաքին ինչ տարազ կ'ուզէք հագցուցէք, բարոյակերպական ինչ շնորհ կ'ուզէք տուէք, քաղաքական ինչ տաղանդ ու առաքինութիւն կ'ուզէք վերագրեցէք, այդ բոլորէն յետոյ եւ այդ բոլորէն անկախ կայ ու կը մնայ հետեւեալ պարզ եւ մերկ իրողութիւնը:

Այն ատեն երբ հայութիւնը կը գտնուէր իր սեփական երկրին մէջ, Թուրքը գոյութիւն չունէր եւ չկար իր այսօրուան հողամասին վրայ, ոչ միայն իբրեւ ազգ եւ պետութիւն, այլ եւ իբրեւ ցեղին փոքրամասնութիւն

Այլ անոնք եկան իբրեւ հարստահարիչ ու բռնարարող տարր մեր իսկ սեփական հօրենական նուիրական տանը:

Դարերու ընթացքին այս ուժը, որ տակաւ առ տակաւ պետութեան կերպարանք կը ստանար, եւ շնորհիւ քաղաքական նպաստաւոր դարձուածքներուն՝ յաջողեցաւ իր իշխանութիւնը օրինականացնել մեր գլխին, մեր երկրին վրայ, դարձաւ էլէող տարրը, դարձաւ պետական ցեղ, իսկ մենք հպատակ, իրաւազուրկ եւ ... կան:

Պատմական այս փաստը, առանց առելորդ եւ բարդ մեկնութիւններու կրնար երկու թեւադրանք ըսել հայութեան, իբրեւ լուծման եղանակ այդ նոր կացութեան:

Նախ, համակերպիլ ուժի եւ բռնութեան, հրաժարելով անհատական եւ հաւաքական ամէն իրաւունքներէ:

Երկրորդ, պայքարիլ եւ կռուիլ ժամանակի թելադրած զէնքերովն ու միջոցներովը նոյն ուժին դէմ, յանուն ազգութեան եւ հայրենիքի ազատագրութեան:

Զարդ ձեւով բանաձեւուած այս երկու միջոցները ո'չ ոք կրնայ նկատել անձնական:

Մեր բոլոր քաղաքական խնլօքիկ նոր առաջնորդները որոնք Թուրքիոյ գովքը կը հիւսեն, չեն կրնար ուրանալ այն ճշմարտութիւնը թէ հայութիւնը թրքական լուծին տակ չհրաժարեցաւ իր ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարէն, թրքական փառքի օրերէն մինչեւ այսօր:

Հայը տեղի տալով հանդերձ անսահման ուժին, ո'չ մէկ ատեն Թուրքը հաւնեց տէրը հայ հայրենիքին: Ո'չ մէկ ատեն, հակառակ զուլումի եւ արիւնի երկարապատում շրջաններուն, Հայը խորհեցաւ թէ կրնայ ապրիլ Թուրքին հետ, ընդհակառակն աւելի ամուր փարեցաւ իր ազգային մշակոյթին, իր կրօնքին: Հայութեան դարերու կեանքը թրքական իշխանութեան տակ իր սեփական լեզուով, կրօնքով եւ մշակոյթով, որ ուժն էր եւ միակ զէնքը, որ կրնար օգտագործել Թուրքին դէմ:

Հետեւաբար եթէ Հայը Հայ մնաց Հայաստանի մէջ թրքական տիրապետութեան շրջանին, ասիկա կը նշանակէ թէ ան պայքարած է եղած ուժին դէմ, եւ չէ հաշտուած անոր գոյութեան հետ:

Այս պարագային բոլորովին ալ կարեւոր չէ թէ որքան նպատակայարմար է եղեր հայութեան դիմադրութիւնը, թէ ինչ արժէք կը ներկայացնէր իր դիմադրութեան միջոցները, կակնը այն է, որ այսպէս կամ այնպէս Հայը ճգներ է մնալ Հայ իր հայրենիքին մէջ, ի գին ծանր զոհողութիւններու:

Այսպէս էր Հայը եւ այս էր իր դժահատութիւնը թրքական տիրապետութեան մասին մինչեւ վաթսունական թուականները, երբ դեռ իր պայքարին մէջ շատ աղօտ էր համազգային ընդհանուր պայքարի ծրագիրը:

Վաթսունական թուականներուն յաջորդող շրջաններուն, յեղափոխական պայքարներու նոյնական գործունէութիւն, եւ դեռ աւելի յետոյ յեղափոխական ու քաղաքական կուսակցութիւններու բոլոր ցոյցերն ու աշխատանքները, եկան այլ եւս իբրեւ բնական հետեւանք եւ լաւագոյն միջոց շարունակելու պայքարը, հին ու կրաւորական պայքարը, մէյտ ի խնդիր հայութեան ազատագրութեան թրքական լուծէն:

Թուրքը ընականաբար տեսարկէր չմնաց Հայոց այս կեցուածքին դէմ: Փորձեց այս անգամ ալ փճացնել հայ ցեղին ժողովուրդը, ինչպէս երէկ անոր ձեռքին խլած էր հողերը:

Այսպէս կը մտածէր Թուրքը երէկ Սուլթաններու օրով, այսպէս էր երիտասարդ Թուրքերու օրով, այսպէս է նաեւ այսօր «արդիական» Քէմալի օրով:

Այս երկու իրողութիւնները նկատի առնելով, կը տեսնենք թէ հայ — թրքական կնճիռը լուծելու համար չկայ ուրիշ որ եւ է հիմնական եւ արմատական միջոց, որքան ատեն այդ կնճիռը կը ծագի երկու ազգերու այս այլամերժ պահանջքէն: Ուրիշ խօսքով որքան ատեն, որ Հայը կ'ուզէ մնալ Հայ իր սեփական երկրին մէջ, իսկ Թուրքը կը մերժէ ... այդ ... , խօսք չի կրնար ըլլալ համաձայնութեան մասին:

Անցեալին ահաւոր դէպքերը, հայ — թրքական պայքարի բոլոր զարհուրանքները, աւերները, չեն կրցեր փոխել հայկական դատը այդ ճամբուն վրայ:

Եթէ մարդիկ կան գաղթաշխարհին մէջ, որ կը կարծեն փոխուած տեսնել Թուրքը իր այս հին երազէն՝ մասնաւորելով Հայաստանի գոյութեան փաստը, թող ներուի մեզի եթէ կասկածինք իրենց իրատեսութեան վրայ: Պէտք չէ մոռնալ, որ Հայաստանի գոյութիւնովը չենք կրնար ուրանալ եւ անտեսել գաղթաշխարհը, իր պահանջով մօտ 800 հազար բ.-ափառական եւ հողազուրկ զանգուածով իսկ ... ութիւնը.

Անոնք որ նոր առաջնորդի մը հովանով կը փորձեն քաղաքական խմաստութիւն ծախել եւ անոնք որ Թուրքը «շոյելու» քաղաքականութեան բարեկինելն կը ճառեն գէշ տեսակի չարախօսներ են, զորս պիտի արհամարհէ հայ ժողովուրդը, ցորչափ ինք կը մնայ թափառական ու տեւականօրէն պարտապահանջ Թուրքէն:

Որովհետեւ, պարզ է հայ ժողովուրդին համար, — առանց այս հին ազգային հարցին վերջնական եւ լիակատար լուծման, ի զո՞ւր են, անօգուտ եւ վնասակար ինքնախաբէութեան փորձ Թուրքին հաճելի դառնալու, Թուրքին ձեռքերը լզելու բոլոր փորձերը:

Ս. ԽՍԹՈՒՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱՆԿԻՒՆ

ՆԱՄԵԼ, ՍՈՐՎԵՑԷՔ

— · —

Մեր խօսքը ժողովրդական ծամելու բացատրութեան իմաստը չունի: Ընդհակառակը, հայ ժողովուրդը, գծամերելով կը հասկնայ ձրի եւ անտեղի ... մը կորսել: Ոչ, մեր խօսքը բառական իմաստին մասին է, — ծամել գիտնալ իբրեւ ծամել:

Մեծ կարեւորութիւն ունի ծամել գիտնալը: Մարդոց առողջութիւնը կապուած է յաճախ ծամելու գիտութեան հետ: Առոր համար է, որ քաղաքակրթուած են մարդիկ, որոնց նրբացած է ծամելու պահանջը: Երեւակայեցէք թէ ինչպէս կը ծամէին կենդանիները:

Առաջ մարդիկ ալ վայրի վիճակի մէջ կ'ապրէին, եւ անդամները հարկադրութեան համար կռակի աւելի շատ ուժ կը վատնէին, քան հիմա քաղաքակրթուած, երբ գրեթէ ճիգ չեն գործեր ծամած ատեն, շնորհիւ փափկացած անունդներուն: Անոր թէ ինչու ունին աւելի վատ ուժ կզակներ:

Միմիայն անունդները չեն, որ պատճառ եղած են կզակներու տկարացման, այլ կան ուրիշ պատճառներ ալ, որոնք կրցած են նաեւ տկարացնել ծամելու գործողութիւնը (mastication): Այդ պատճառներն են ծաղկի ընթացքին իրարու եռեւէ տաք եւ պաղ առնուած կերակուրները կամ ըմպելիները, ատամնափտութը (carie), լնդախտը (pyorrhée), լնդատապը (gingivite), որոնք առաւելապէս կ'ազդեն ծամելու կամ ծամքելու գործողութեան վրայ: Կան նաեւ անունդի տեսակները, ինչպէս մսեղէնի մը համար փափկուած ուժը նուազ պիտի ըլլայ քան ... մը համար փափկուած ուժէն եւ աւելի քիչ՝ հացաղէն պատրաստուած կամ խմորեղէններու համար.

Ծամելու գործողութեան ուժը անշուշտ կախում ունի նաեւ բերնին կարգ մը գործարանական տարրերուն առողջութենէն, ինչպէս գեղձային հիւսուածքի (tissus glandulaires), լորձագեղձերու, նշագեղձերու անվթարութենէն:

Ծամելու ընթացքին, կզակի մը վրայ նած միջին ուժը 25 քիլոկրամ է:

Ծամելու աղղեցութիւնը աւելի կը զգացուի այն անհատներուն, որոնց վարժուած են ճաշելու ընթացքին ըմպելի գործածել: Ըմպելիի գործածութիւնը պատճառ դարձած է որ յորձնաւութեան արտադրութիւնը չնուազի ... ծամելու ուժին նպաստելու: Այս պիտի ... ի վերջոյ կը ստիպուի ... .

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Այսպիսով ա'լ կը հարթուի հայ ժողովրդական երգի ճամբան. Ընդարձակ տարածութեան մը միջէն ա'լ կը սրբուի մառախուղը: Եւ անհատական ձայնը՝ նուաճականութիւն մըն էր որ կը գրէր եւ կը թնդացնէր իր անմահ «լէ — լէ» շեփորով հայրենի դաշտերն ու ձորերը:

Որքան լայն բացուած էին ժողովրդի հոգեկան տարերքի աչքերը, նոյնքան գրական եւ երաժշտական աշխարհին մէջ կը տիրէր տակաւին հին օրերու տարամերժ մտայնութիւնը:

Երգարաններու մէջ ժողովրդական երգը առաջին անգամ տեղ է գտած 1882ին Եղնիկ քհնյ. Երզնկեանի հրատարակած երգարանին մէջ եւ այն ալ միայն մէկ հատ «Ջան գիւլիւմ»ի քառեակներէն Կարս — Մուրզա, Եկմալեան կը մնան անհաշտ:

Ժողովրդական երգերու իրական պաշտամունքը կը սկսի 1893ին Կոմիտաս վարդապետով:

1896ին, Արշակ Բրուտեան կը հրատարակէ «Ազգական մրմունջներ»: 1897ին Իսրայէլ Սարկաւագը, հայկական նօթերով, քանի մը ժողովրդական երգեր կը ձայնագրէ եւ կը հրատարակէ: Ս. Դեմուրեան, Շուշի եւ Գորիս, ժողովրդական երգերով համերգներ կը կազմակերպէ: Սպ. Մելիքեան կը հրատարակէ երգեցողութեան դասագրքեր: Ազատ Մանուկեան, Ռ. Մելիքեան 1913ին կը հրատարակեն «Երաժշտական Այրենարան»ը: Ս. Մելիքեան եւ Տէր — Ղեւոնդեան Շիրակի դաշտերէն ժողովրդական երգեր կը հաւաքեն եւ լոյս կ'ընծայեն (*).

Սակայն Կոմիտասը կը սաւառնի բոլորին վրայ եւ ժողովրդական երգերը մշակած ու ձայնագրած, կը վերադարձնէ իրեն՝ ժողովուրդին:

Այսօր գաղութներու եւ Հայաստանի մէջ Կոմիտասի երգերն են որ բերնէ բերան շրջան կ'ընեն:

Մանաւանդ արտասահմանի, հայրենի բնաշխարհէն կտրուած ժողովուրդը այլ եւս նոր երգեր չարտադրեր: Փոխուած են անոր քաղաքական եւ տնտեսական պայմանները: Փոխուած է հայ մարդու ներքնաշխարհը: Այսօր հայ վշտակոծ սիրտը, երգ չունի իր նոր պայմաններէն բխած: Հայ մարդու հոգին, փշրուած սրինգ մըն է, որ միայն կը վերապրի. բայց չի ստեղծագործեր: Եւ հայ երգը, խորթ բոյսի նման, օրէ օր կը դեղնի, կը հալի ու կը մեռնի:

Սակայն ժողովրդական երգը անցեալին մէջ ալ ցոլացուցեր է մեր քաղաքական եւ տնտեսական ապրումները.

Վերածնութեան շրջանին, ժողովրդական երգի անժողովրդական վիճակին մէջ, երբ գրական ու երաժշտական աշխարհը տակաւին լիովին չէր անդրադարձած անոր արժէքներուն, հայրենասիրական երգերը եկան եւ տեղ գտած էին անոր ընդարձակ հարթավայրին վրայ: Երբ զոհառեցան հայրենասիրական երգերը, յեղափոխական — մարտական երգերը սկսան տեղ գրաւել: Եւ այս ռատումը, միանգամայն բնական էր, որովհետեւ հայ մարդու քաղաքական ապրումները չէին կրնար բաժնուիլ իր հոգեկան ապրումներէն — երգերէն:

Հայրենասիրական, յեղափոխական եւ զինուորական երգերը միմիայն ժամանակաւոր տիրապետութիւն մը ունեցան ժողովրդական երգին վրայ եւ կազմեցին անոր մակերեսին վրայ խաւ մը, որ դիւրաբեկ էր եւ պայմանական:

Ժողովրդական երգի դաշտին վրայէն եկան ու անցան աշուղական, հայրենասիրական եւ յեղափոխական երգերը: Տիրապետութիւնը միշտ մնաց անոր, որովհետեւ յորդառատ էր ակնաղբիւրը.

Ի՞նչ յատկանիշներ ունին ժողովրդական երգերը.

Պիտի ըսենք բազմաթիւ: Բայց էական յատկանիշները կազմեցին գաւառաբարբառը, կրկնութիւնները, փոխանակներով շրջանառութիւնը, աշխարհագրական եւ տեղական կենցաղային պայմաններու պատշաճեցումը:

Ժողովրդական երգին եւս անյայտ բազմութիւն մըն է որ կը շարժուի, հաւաքականութիւն մը, գիւղ մը, քաղաք մը, գաւառ մը: Գեղջուկն ու գեղջկուհին, մամիկն ու պապը, հարսն ու աղջիկը կ'երգեն եւ անոնց երգին տակ հազարաւորներ կը շարժուին, իրենք ներկայացուցիչներ կը մնան:

Ժողովրդական երգը աղքատ է մտքով ու լեզուով, բայց պարզ է, հարազատ է. եւ պատկերներն ու երեւակայութիւնը քնքուշ ու ինքնայատուկ: Անոր սիրերգները քնքոյշ ու զգայուն են եւ մարդկային համակ էութիւնը կը փշաքաղեն իրենց անկեղծութեամբ.

Զուլում ծծերս քե անեմ բարձ,
Տապլուկ երեսդ դիր վըրէն,
Իրիշկէ վէր էս բաղչին
Վարդ քաղէ իմ թշերէն:

Թող ծովն էնտեղ ծփծփայ,
Տնդողներ դէգ — դէգ վէրէն,
Դու դիր աչանց վէր սրտիս
Ծով մ'էլ ծփայ իմ ներսէն,
Էն ծովու ջուրն է քո սէր,
Ա՜խ, քո սէ՜ր, մէնակ քո սէ՜ր...:

Ժողովրդական երգը առ հասարակ տաղաչափական օրէնքներու, սահմաններու մէջ դժուար է դնել, որովհետեւ չունի նիւթի ամբողջութիւն: Անոր ամէն մէկ տունը առանձին մտքեր կ'արտայայտէ եւ կը կցուի նախանձեւ երգի քառեակներուն: Այսպէս են Ջան գիւլիւմները, հարբռաննէրը, մանիները: Եւ շատ անգամ նիւթը կը ղոհուի յանգերուն եւ յանգերն ու նիւթին: Եւ այս հանգամանքը երկարաքէն եւ ստեղծագործութեան աշխոյժ ... ջական պատկեր մը չի տար մեզի

Ակնայ Անտունիները, որ այնքան խոր են և հմայիչ՝ և այնքան զգայուն ու դիւթիչ, առանձին — առանձին արժէքներ են: Միտքը ձգձգուած է, բայց զգացումը կը հոսի իւրաքանչիւր տողէն, բացուած երակներու պէս:

Սէրը, որ խարոյկն է եղեր այդ երգերուն եւ զարկպութիւնը անոր մը ջումը, ժողովրդական երգերուն հոգին կայ մթերք մըն է ստեղծած:

Օրօրոցի, հարսանեկան, մահուան եւ պարի երգերը համեմատաբար նուազ տեղ բռնած են: Բայց մեկնումն ճառ ու սարսուռ հառաչանք մը կայ ժողովրդական միւս բոլոր երգերուն մէջ:

Ցանկերգները, որ կը կցուին մեր ընդ. մերթ ժողովրդական երգերուն աշուղականին նմանութեամբ, անկախ են եւ կարծես միտքն ու նիւթը ամբողջացնելու ճիգեր կը մատնեն

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(4)

(*) Գ. Լեւոնեան. — «Գիտութեան եւ Արուեստի Ինստիտուտ», № 4, Երեւան, 1930:

պէս պատառը կակուղցնելու, նոյնպէս կուլ տալու համար ումպ մը ջուր խըմել։

Կը կարծուի որ չափահաս մէկու մը քով լորձնահիւթի եւ թերնահոյզի 24 ժամուան մէջ հոսումը մէկ լիտր է, իսկ ստամոքս ղրկուած հեղուկին քանակը 24 ժամուան մէջ 1—7 լիտր է։ Այս լորձնահոսումը, որ շատ բնական երեւոյթ է ճաշերու ընթացքին, կը նպաստէ սնունդները թաց եւ լպրծուն պահելու։ Խմելու պահերն ալ կարեւոր հարց մըն է այստեղ։ Օրինակի համար գաւաթ մը ջուրը, ստամոքսը պարապ եղած միջոցին երբ խմուի, անմիջապէս կ'անցնի ստամոքսէն եւ կը թափի նախաղիքին մէջ. ճաշէն առաջ առնուած ջուրը բերնին համար փարժութիւն կը դառնայ։

Բրով երկու պարագային ալ ճաշէն առաջ կամ ստամոքսը պարապ եղած միջոցին ջուր խմելը ունի իր անպատեհութիւնները։ Մնզի կը մնայ միակ միջոց մը, որպէս զի սնունդները, լաւ պայմաններու տակ եւ ատանց արտաքին ընդելլներու օգնութեան, ստամոքս երթան, պայման է լաւ եւ հանգիստ ծամել։ Վարժութիւն ընել ղեկաւարելու համար լորձունքով, որ վրայի բաւական է եւ կրնայ պատառները թաց եւ լպրծուն պահել. իսկ ըմպելին միայն եւ միայն խմել ճաշէն ժամ մը վերջ, եւ երբեք տաք ճաշէն անմիջապէս յետոյ։

Ընկերի գործածութիւնը ծամելու ընթացքին երբ ըլլայ, կը տկարացնէ լորձնադեղձերու ազդեցութիւնը սընունդին վրայ, ինչպէս նաեւ յառաջ կը բերէ ստամոքսային խիթ, մանաւանդ չափազանցութեան պարագային։ Պէտք չէ կարծել, որ կը բաւէ բան մը ստամոքս ղրկել, ինչ մըն ալ վրան ջուր, փորը լեցուն պահելու եւ կուշտ մնալու. Նրագով, սրավհետեւ կոմբէ անկախ ու կամ կանուխ յառաջ կուգան լուրջ անպատեհութիւններ, անոնդագրկութիւն եւ տկարութիւն.

Ուրեմն պզտիկ տղոց փոքր տարիքէն իսկ սորվեցնելու է ծամելու վարժութիւնը, կամաց կամաց եւ արգիլելով ճաշերու ընթացքին ըմպելի գործածութիւնը։ Ճաշէն վերջ, երբ այլեւս կերածը մարսուած է, կարելի է տալ քիչ մը ջուր կամ զովացուցիչ օշարակներ։

Մանուկ հասակէն իսկ վարժուած անհատ մը երբ այսպէս կը մեծնայ, երջանիկ պիտի ըլլայ, բերանի եւ ստամոքսի նուազ հիւանդութիւն կ'ունենայ։

Ուրեմն, մտածեցէք ծամել սորվելու եւ ծամել սորվեցնելու մասին։

Մ. ՌՍԿԵԱՆ
(Ատամնաբոյժ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՒՍՏՐԻԱՑԻՆԵՐԸ ՓԱՐԶԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական Ֆութպոլին համարյա երկու կիրակիները կարեւոր դէպքեր կ'արձանագրեն։ Անցեալ կիրակի օր «Ֆրանսայի բաժակին» վերջինները մրցումներուն սկիզբն էր, մրցումներ՝ որոնցմէ վերջ ութ խումբեր մնացած են, որոնք իրարու դէմ մրցելով փետրուար 26ին պիտի տան չորս յաղթականներ, որոնք նոյնպէս երկու առ երկու իրարու դէմ մրցելով պիտի տրուին այն երկու խումբերը, որոնց միջեւ տեղի պիտի ունենայ փինալ մրցումը յառաջիկայ մայիս 7ին, Հանրապետութեան նախագահին ներկայութեամբ։ Անցեալ կիրակի օրուան մրցումներուն մէջ հարաւային Ֆրանսայի խումբերն են որ գերակշռութիւն ունեցան, որովհետեւ ութ խումբերէն հինգը այդ լիկին կը պատկանին — Գան, Սէթ, Նիս, Անթիպ, Մոնփէլիէ։ «Գուփ տը Ֆրանսը» արդէն մտահոգ համակրանք մը ցոյց տուած է ցարդ Միջերկրականի ափերուն համար։ Մշտական արե՞ն է, որ պէտք եղած եռանդը եւ հաւատքը կը ներշնչէ խաղացողներուն՝ յաղթելու համար։ Ուշադրէ երկու խումբերը, Ռասինկ — ութ խումբերէն միակ Փարիզեան կազմը — եւ Էքսէլսիոր կը ներկայացնեն հիւսիսային Ֆրանսան եւ Գուրկոնեի Սոշօ խումբը կ'ամբողջացնէ ութնոց խմբակը։ Փարիզի վերջին յոյսերը ի դերեւ ելան անցեալ կիրակի օր Ռասինկի, Գիլւալի եւ Ռէտ Սթարի պարտութիւններով

Բայց այժմ մայրաքաղաքին ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է այն մրցման վրայ, որ վաղը, կիրակի, 12 փետրուար, Փարք տը Փրէնսի մարզարանին մէջ իրարու դէմ պիտի հանէ Ֆրանսայի եւ Աւստրիոյ Ֆութպոլի ազգային խումբերը։ Այս էջերուն մէջ անցեալ դեկտեմբերին երկարօրէն խօսեցանք Աւստրիացւոց մասին եւ ակնարկ է ըսել թէ անոնց գոյութեամբ Ֆութպոլի սիրահարներուն համար դեղեցիկ առիթ մըն է բարձր խաղարկութիւն մը տեսնելու համար։

Ֆրանսա՝ որ յառաջիկայ մարտ 19ին Պերլինի մէջ չափազանց կարեւոր մրցման մը մէջ պիտի ջանայ Գերմանիոյ դէմ վերանորոգել 1931ին, Փարիզ իր տարած յաղթանակը, — կը թուի այս տարի ըմբռնած ըլլալ ազգային խումբը նախապատրաստական փորձերու ենթարկելու անհրաժեշտութեան կարեւորութիւնը։ Այսպէս՝ երկու շաբաթ առաջ, այն խաղացողները որոնք ներկայացուցչական խումբին մէջ առնուելու հաւանականութիւնը կը ներկայացնեն, փորձ մրցումի մը մէջ խաղացին երրորդ դասակարգի անգլիական խումբի մը դէմ, որուն յաղթեցին։ Անցեալ հինգշաբթի օր դրեթէ միեւնոյն խաղացողները երկրորդ փորձ մրցում մը ըրին Աթառ Փերչինկի մէջ Ֆրանսայի զինուորական խումբին դէմ։ Այս տողերը գրուած պահուն մենք դեռ տեղեակ չէինք Ֆրանսայի խումբին վերջնական կազմին մասին, բայց գիտենք թէ անիկա կազմուած պիտի ըլլայ երիտասարդ խաղացողներէ։

Միայն ԲԷՔՈՒՔ գետնի վրայ Ֆրանսա ոչ մէկ յոյս կրնայ ունենալ վաղը Աւստրիոյ համբաւաւոր խումբին յաղթելու։ Բայց այս կարգի մրցման մը մէջ գժուարութեամբ կամ բարեբախտաբար միայն ԲԷՔՈՒՔ նկատումները կամ տուեալները չեն, որ կ'աղդեն անոր արդիւնքին վրայ։ Հայ մթնոլորտը, հանդիսատեսներուն վերաբերումը, որ կրնայ ազդել խաղացողներուն տրամադրութեան վրայ եւ տկար կարծուող խումբի մը ցոյց տուած կամքը կրնայ խորտակել երբեմն ամէնէն վարպետ հաշիւները։

Այսպէս ալ, վաղը, կրնայ ըլլալ որ Ֆրանսա չարաչար պարտութիւն մը կրէ, կամ շնորհիւ իր խաղացողներուն եռանդին եւ խանդավառութեան՝ յաջողի ապահովել շատ պատուաբեր արդիւնք մը Աւստրիացի համբաւաւոր վարպետներուն դէմ։ Մրցումին արդիւնքը ինչ որ ալ ըլլայ, յուսանք թէ լաւ խաղարկութեան մը ներկայ ըլլալու առիթը պիտի ունենան կիրակի օրուան հանդիսատեսները։

Ժ. Ե.

Պէյրութի հայ գաղթակայանին հրդեհը

«Ազդակ» ջերմեռանդ մանրամասնութիւնները կուտայ Պէյրութի հրդեհին մասին, որուն լուրը տուած էինք առանձին ջեռագիրներէն.—

Յունուար 30-31ի գիշերը հրդեհը երեք ժամուան մէջ մոխիր վերածեց Պէյրութի ամենամեծ եւ ամենահին հիւղաւանը, ուր կը գտնուէր հանրակառքի ընկերութեան շէնքին կից եւ կը բաղկանայ վեց հարիւր տախտակաշէն հիւղակներէ։

Անկարելի է առանց արցունքի նկարագրել այն սրտակեղեք տեսարանը, զոր պարզեցին մեր աղէտեալ հայրենակիցները, ցրուած դաշտին վրայ, կորսնցուցած իրենց սրտահատորները եւ զրկուած իրենց ունեցած խրճիթներէն ու գոյքերէն։ Անբաղդատելի արագութեամբ յառաջացող կրակը կը լափէր ամէն ինչ եւ չուարման կը մատնէր բոլորը։ Մէկը, իր գոյքերէն գանձ մաս մը ազատելու նպատակաւ նետուած էր բոցերու մէջ, ուրիշ մը դէպի իր բնակարանը երկարող կրակը մարելու դիտումով գործի լծուած էր, մայր մը սրտաճմլիկ աղաղակներ կ'արձակէր եւ կը փնտռէր իր զաւակները։ Զինուորներ եւ ոստիկաններ շղթայ կազմած կը հսկէին եւ չէին թոյլ տար որ իրարանցում եւ անկարգութիւն պատահի։

Ի՞նչպէս եւ ո՞ւրկէ սկսաւ հրդեհը.— Ժամը 9ին, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մօտ եւ Մանուկ Զօլաքեանի փուռէն կը սկսի կրակը։ Կը ջանան մարել, մարդիկ կը հաւաքուին, սակայն բոցը կը սկսի բարձրանալ եւ բոլոր ներսինները դուրս կը թափին։ Շուտով կը բռնկին ալիւրի պարկերը, տախտակները։ Քանի մը վայրկեանի մէջ արդէն փուռը հրոյ ճարակ կը դառնայ։

Սակայն, կրակը չի սահմանափակուիր միայն փուռով եւ կայծերն ու բարձրացող բոցերը կը կրակեն անմիջապէս մօտակայ հիւղակները։ Հիւղաւանի դիմացի շէնքին մէջ Պէյրութի ընդհ. զատախազը տեսնելով կրակը, իսկոյն կը հեռաձայնէ ոստիկանութեան, կը հասնին մեծ թիւով ոստիկաններ, հրշէջներու ամբողջ զունդը եւ գործի կը սկսին։ Մինչ այդ սակայն, հրդեհը տարածուած էր, շնորհիւ օդի ներպաստաւոր հոսանքին, մինչեւ հանրակառքի ընկերութեան ելեկտրակայանը եւ կը սպառնար ընկերութեան հաստատութիւններուն։ Հրշէջները իրենց բոլոր ուժերը կեդրոնացուցին այն կէտին վրայ, ուրկէ կը յուսային արգիլել հրդեհի երկարումը հանրակառքի ընկերութեան շէնքերէն ներս։ Եւ երբ բոլորի ուշադրութիւնը դարձած էր այդ կէտի վրայ, ազգին կրակը անողոք կերպով կը փճացնէր մնացած հիւղակները։

Վեց հարիւր հիւղակներ մոխիր կը դառնան.— Գիշերը, քաղաքի բոլոր կողմերէն մարդիկ կը փութային աղէտին վայրը։ Հոգեւոր եւ ազգային իշխանութեանց ներկայացուցիչները, խնամատարական մարմնի անդամները, բոլորը հոն էին։ Ժամը 12ին առանց բացառութեան հիւղաւանի վեց հարիւրի մօտ բնակարանները մոխիրի վերածուած էին եւ միայն թանձր մուխը կը բարձրանար։

Ս. Խաչ եկեղեցին. Առաջնորդարանի շէնքը, Անդրանիկեան մանկապարտէզը, վարժարանի շէնքը, ազգապատկան խանութներ ու բնակարանները, Բոզոքականաց ժողովատեղին հրոյ ճարակ դարձած եւ տեղերն իսկ անճանաչելի եղած էին։ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մօտ գտնուող շուկան մոխիրի վերածուեցաւ։ Եկեղեցական թանկարժէք անօթներ միայն կարելի եղաւ ազատել։ Մնացած բոլոր գոյքերը այրեցան։

Մարզպանը աղէտին վայրը.— Աղէտի լուրը առնելուն պէս՝ մարզպան Փոնսօ կը փութայ աղէտին վայրը եւ աչքերովը կը տեսնէ դժբախտութիւնը։ Զափազանց յուզուած եւ ազդըւած, կը հրամայէ բանալ Քարանթինայի դուռները՝ յատկացնելու համար դաշտին վրայ մնացած անպատսպար ու ցրտահար աղէտեալներուն։ Միւս կողմէ կը հրամայէ տեղական կառավարութեան անմիջական օգնութեան փութալ։

Հնարաւոր չըլլար սակայն գիշերանց տեղաւորումը աղէտեալ հայրենակիցներուն, որովհետեւ ոչ ոք կ'ուզէ հեռանալ իր աւերակ խրճիթին քովէն.

Այստեղ երախտագիտութեամբ պէտք է յիշել նաեւ որ գտնուեցան բազմաթիւ տեղացիներ ալ որոնք չափազանց զգացուած դժբախտութեան տեսարանէն, առաջարկած են տուն ու տեղ տրամադրել քանի մը ընտանիքներու։

Աղէտին վնասը.— Ինչպէս բսինք, հրդեհի տարածումը այնքան արագ տեղի ունեցաւ, որ շուարումի մատնեց բոլորը։ Ոչ ոք կրցաւ ամբողջութեամբ փոխադրել իր ունեցած գոյքերը։ Հազիւ իրենց երեխաներն ու կարգ մը անհրաժեշտ կարասիները առած կը վազէին մօտակայ դաշտը։ Իսկ խանութպանները, որոնցմէ շատեր հեռաւոր թաղերու մէջ կը բնակին, չկրցան հասնիլ եւ հրոյ ճարակ եղաւ իրենց ամբողջ ունեցածը։ Նոյն իսկ շատեր չեն կրցած իրենց դրամարկղերու մէջ գտնուած գումարները առնել։

Մօտաւոր հաշիւ մը հազարաւոր ոսկիներու վնաս մը ցոյց կուտայ։ Բարեբախտաբար անձի կորուստ չկայ։ Քանի մը հոգի վիրաւորուած են եւ անմիջապէս բժշկական խնամքի ենթարկուած։

Թշուառութիւնը ծայր աստիճանի հասած.— 800 ընտանիք մինչեւ առաւօտ բաց դաշտին մէջ գիշերելէ վերջ, առաւօտուն սկսան իրենց հիւղակներու աւերակներուն տակէն դուրս հանել այրուած գոյքերու մնացորդներ, թիթեղներ եւ ածխացած առարկաներ։

Բազմաթիւ ընտանիքներ, նոյն իսկ գաւաթ մը թէյ խմելու հնարաւորութենէն զրկուած, արտասուաթոր կը սպասեն բաց դաշտին վրայ եւ կ'ողբան իրենց ճակատագիրը։ Շատեր ոչ անկողին ունին ոչ ալ հագուստ։ Ցուրտը եւ ձմեռը կը սպառնայ բոլորին կեանքին։ Հազարի մօտ աշակերտութիւնը մնացած է փողոցները։ Առաջնորդարանի կարգադրութեամբ պարպուած է նաեւ Էշրէֆիէի վարժարանի շէնքը, աղէտեալներուն յատկացնելու համար։

Օգնութեան ձեռնարկները.— Հետեւեալ առաւօտ աղէտեալներուն այցելութիւն տուաւ Բարգէն կաթողիկոս։ Կառավարութեան կողմէ տրամադրուած ինքնաշարժներ սկսան վերջին ծայր թշուառները փոխադրել Քարանթինայի շէնքերը։ Ժամը 10ի առաւօտ, մարզպան Փոնսօ, ընկերակցութեամբ զօր. Ժիւտրի, գնդ. Գոուէի եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու այցելեց Քարանթինա տեղաւորուած թշուառներուն եւ մօտէն հետաքրքրուեցաւ անոնց վիճակով։

Բարգէն կաթողիկոս, աղէտի վայրին Առաջնորդարան վերադառնալով հրաւիրեց Նազլեան գերապայծառը եւ պատուելին, ինչպէս նաեւ խնամատարական մարմնի անդամները։ Երկար խորհրդակցութենէ վերջ որոշուեցան հետեւեալ քայլերը.

1— Հրկիզեալներու օգնութեան գործը յանձնել խնամատարական մարմնին, օժանդակ կազմով մը, աւելցնելով 6 հոգեւորականներ, երկուական իւրաքանչիւր յարանուանութենէ.

2— Անմիջապէս հեռագրել արտասահմանի թէ եկեղեցական մարմիններուն եւ թէ հայ մեծահարուստներուն եւ Բարեգործական Հաստատութեանց։

3— Անմիջապէս տեղւոյն վրայ ձեռնարկել հանգանակութեան։

4— Ստեղծել բժիշկներէ կազմուած յանձնախումբ մը։

Օտարներու դիրքը.— Պէյրութի ամերիկեան հիւպատոսը այցելելով Հայոց առաջնորդարանը, իր ցաւակցութիւնները յայտնեց եւ ուզեց հասկնալ թէ ինչ ձեւով կրնայ օգտակար ըլլալ։ Մասնաւոր հրաւէրի մը վրայ, կարօեան եպսկ., ընկերակցութեամբ Գասպար Իփէքճեանի, այցելութիւն մը տուաւ Նըքքիի գործերու տնօրէն Սուպհի պէյի, որ խոստացաւ որ եւ է օգնութիւն չխնայել։ Հանրապետութեան նախագահը, Պ. Տէպպաս, ընդունելով զանոնք, իր ցաւակցութիւնները յայտնեց Հայերուն։

Մարզպանին մօտ.— Բարգէն կաթողիկոս եւ Նազլեան Գերապայծառ այցելեցին մարզպանին, որ այդ միջոցին ժողով կը գումարէր նոր կազմուած օգնութեան մարմինին հետ, որուն կը մասնակցին Զինուոր. Իշխանութեանց, մարզպանութեան եւ Լիբանանեան կառավարութեան ներկայացուցիչները։ Ժողովը որոշեց անմիջական օգնութեան գործը, Քարանթինա տղաստանդներու համար, յանձնել Զինուոր. Իշխանութեան, որ աղաւր եւ հաց պիտի բաշխէ աղէտեալներուն։

Մարզպանը 5000 ֆր. յանձնեց կաթողիկոսին, յատկացնելու համար Քարանթինայէն դուրս գտնուող կարօտեալներուն, իսկ Պ. Տէպպաս 20000 ֆր. յատկացուց առաջին առթիւ, խոստանալով դեռ աւելի գումարներ ալ տրամադրել։ Մարզպանը հեռագրած է նաեւ ազգային իշխանութեան ձեռնարկներով եւ անոնց հեռագիրները մարզպանութեան հաշւոյն ճամբել խոստացած է։

Բարգէն կաթողիկոս 50 ոսկիլին տրամադրեց խնամատարական մարմնին, յատկացնելու համար աղէտեալներուն։

Երեք զոհե՞ր.— «Լ'Օրիան» կը հրատարակէ հետեւեալ լուրը որուն ստուգութիւնը հաստատուած չէ։

«Կ'իմանանք որ վրանաքաղաքի հրդեհի միջոցին 4 եւ 8 տարեկան պզտիկներ եւ ծերունի կին մը այրած են։ Երկու պզտիկները, որոնք եղբայրներ են, կը բնակէին հրդեհ ծագած փուռին շատ մօտ։ Հրդեհի լուրը առնելուն պէս, անոնց մայրը նախ փութաց երկու աւելի փոքրիկ երախաները ազատել, բայց վերադարձին ամբողջ բնակարանը հրոյ ճարակ վիճակի մէջ գտաւ, երկու միւս զաւակները ողջակէզ եղած էին»

Խալէի ընդհ. խարտուղարը

Խալէի ընդհ. քարտուղարը, Ռէճէպ պէյ, որ առտնէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուի, ներկայ գտնուելով հաւաքոյթի մը, ժողովուրդէն խնդրեց հարցումներ ուղղել իրեն զանազան խնդիրներու մասին։

Ներկաներէն մէկը դիտել տուաւ թէ հանրապետութեան տօներուն նախկին խանդավառութիւնը չի տեսնուիր ժողովուրդին մօտ։ Ռէճէպ պէյ պատասխանեց թէ տեղական իշխանութիւններուն կողմէ բաւականաչափ վարկ պիտի յատկացուի հանրապետութեան տասը տարուան գործերը զանազան միջոցներով ժողովուրդին ցոյց տալու համար, որպէսզի խանդավառուի ժողովուրդը։

Հանդիսութեան վերջը, Ռէճէպ պէյ բեմ հրաւիրեց «Ճումհուրի բանաւոր» Պէհճէթ Քէմալ պէյը, որ իր մէկ նոր առանձնարը կարդաց բեմէն ծափերու մէջ։ Քերթուածը կը վերջանար, «Մի թուրք, եթէ դուն ճշմարիտ պատմութեան մէջ պըռնելիք ի՞նչ կը մնար»

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ

Սոֆիայի մէջ վերջերս սկսաւ հրատարակուիլ մարզական ամսաթերթ մը ՀՄԸՄ անունով։ Երկրորդ թիւի (փետրուար) խմբագրականը «Պահանջ մը» խորագրին տակ դիտել կուտայ.

— «Շատ թեթեւօրէն կը վերաբերինք մեր մարզական շարժման հանդէպ։ Հանրութիւնը իր պարտականութիւնը սահմանափակած է իր տուած չնչին նիւթական օժանդակութեան մէջ։ Ազգային մարմինները չեն ընդունիր իսկ, որ իրենց առօրեայ գործերէն դուրս կայ նաեւ հասնող սերունդներու ֆիզիքական ու բարոյական դաստիարակութեան մտահոգութիւնը։

Մնողքները անտարբեր են ու կը հաւատան որ գրել կարդալ սորվեցնելով իրենց զաւակներուն, կատարած կ'ըլլան ծնողական ծանր պարտքը անոնց հանդէպ։

Տուներու մէջ եւ վարժարաններէն ներս առողջապահական պայմանները նկատի իսկ չեն առնուիր։ Այդ մասին մտածող չկայ, կարծես սեւ ձեռք մը արժանաւոր ըրած է մեզմէ առողջապահական տարրական ըմբռնումները։

Ու հայ տղան կ'աճի, կը մեծնայ թախտին ու բնութեան խաղերուն ենթակայ։ Մինչ, եր հասակակիցները քաղաքակրթուած երկիրներուն մէջ կը վայելեն դաստիարակութեան — մտաւոր, ֆիզիքական ու բարոյական — բոլոր բարիքները։ Թող չըսեն մեզի, որ կը չափազանցենք եւ կամ անտեսական պայմաններու մշուշը չիջեցնեն մեր այս զանգատներուն դէմ։

Հայ տղուն կատարեալ դաստիարակութեան համար շատ բան կրնանք ընել ու չենք ըներ։ Ամէն մէկերնիս հազար ու մէկ պատճառաբանութիւն ունինք սանթիմ մը չտալու համար։

Մեր ուզածը սակայն, ամէն բանէ առաջ հայ տղուն դաստիարակութեան անկեղծ ու խոր մտահոգութիւնը ամէն մէկերնուս մտքին ու սրտին մէջ արմատացած տեսնելն է։

Մեր ուզածը հայ մարմնակրթական շարժման սկզբունքներու իրացումն է որ միեւնոյն ատեն ծիծաղելի ձեւականութեան մը կերպարանքը ստացած հանրային օժանդակութեան, հանրային համոզուած ու անկեղծ մասնակցութեան մը վերափոխումնէ։

Համոզումն ու հաւատքն է որ կը պակսի։ Նիւթական օժանդակութենէն առաջ բարոյական օժանդակութիւնն է որ կը պլացուի հայ տղուն դաստիարակութեան համար։

Ահա այդ է որ կը պահանջենք հանրութենէն, ազգային մարմիններէն ու մանաւանդ ծնողներէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի նամակատունը

«Խորհրդ. Հայաստան» կը գրէ թէ Երեւանի բուռն աճման զուգընթաց, հսկայական չափով աճած են փոստհեռագրային գործերը։ Սակէ 4-5 տարի առաջ, Երեւան ամսական կ'ընդունէր եւ կը ղրկէր մօտաւորապէս 16 հազար հեռագիր, իսկ հիմա այդ թիւը բարձրացած է 92,628ի։ Քաղաքին մէջ ամիսը կը ստացուէր 150 հազար նամակ եւ քաղաքէն կը ղրկուէր 240 հազար։

Միայն տեղական թերթերէն 1 միլիոն օրինակ կը ղրկուի։ Թերթեր եւ ամսագիրներ կը ստացուին 170 հազար օրինակ։ Հեռախօսի, դրամական փոխադրութիւններու, կապոցներ ընդունելու եւ ղրկելու գործը նոյնպէս մեծ չափերու հասած է։

Այս բոլորը հրամայական դարձուցած էին նոր նամակատուն մը շինել, քանի որ հիմակուան խեղճ շէնքը չի համապատասխաներ օրուան պահանջներուն։

Երկու տարիէ ի վեր սկսուած է շէնքի կառուցումը։ Ծրամադրուած է 1,218,000 ռուբլի։ Շէնքը կը կառուցուի Խարկովի փոստին նման, հինգ յարկով եւ ամէն տեսակ յարմարութիւններով։ Կը յուսացուի շինութիւնը աւարտել այս աշնան։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿՈՅՈՒՂԻՆ ԵՒ ՋՈՒՐԸ

1933ի ընթացքին պիտի կատարուի Երեւանի կոյուղիին հիմնարկէքը։ Առաջին առթիւ 14 քիլոմեթր երկարութեամբ կոյուղի մը պիտի հաստատուի։ Ընդամէնը մօտ 10 միլիոն ռուբլի պիտի ծախսուի վրան։

Ջրաբաշխութիւնը կանոնաւորուած ըլլալով, ներկայիս օրական 3ուկէս միլիոն դոյլ ջուր կը տրուի, ինչ որ կը բաւէ։ Քաղաքին արդիւնաբերական եւ երկաթուղային պէտքերը գոհացնելու համար, այս տարի առանձին աւազան մը պիտի հիմնուի։ 600 հազար ռուբլի յատկացուած է այս գործին։

ԳՐԱԿԱՆ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

«Ակնարկներ հայ թատրոնի պատմութեան» անուն հատոր մը մօտերս պիտի յանձնուի տպագրութեան։ Այս գործին պատրաստութեան աշխատակցած են Լ. Գալանթար, Քափանակեան, Ս. Մելիքսեթեան, Դ. Դընուփի, Վ. Վարդանեան, Գ. Լեւոնեան, Ս. Մանուկեան եւ Մ. Ջանան։ Ս. Մելիքսեթեան ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը գրած է Պետրոս Ադամեանի մասին, Սպ. Մելիքեան՝ Մակար Եկմալեանի մասին, Ռուբէն Թէրլեմէզեան՝ Կոմիտաս Վարդապետի մասին, իսկ Ա. Ադամեան՝ Ա. Սպենդիարեանի մասին, Սա. Թիմուրեան՝ արեւելեան երաժշտութեան մասին։

Այս գործը պատրաստ պիտի ըլլայ 1933 մայիսին։

Հայ Գրականութեան Պատմութեան հատորները հեռզհետէ լոյս կը տեսնեն։ Ա-ը հրատարակուած է։ Բ. հատորը, որ կը ներկայացնէ ռուսահայ գրականութիւնը, լրանալու մօտ է։ Ձեռնարկուած է Գ. եւ Դ. հատորներու պատրաստութեան։ Գ. հատորը կ'ընդգրկէ արեւմտահայ գրականութիւնը (19րդ դարու 30—80ական թուականները, իսկ Դ. հատորը արեւելահայ գրականութեան 70—90ական թուականներու կէսերը)։

«Հայ հրապարակախօսական եւ քննադատական մտքի պատմութեան» եւս նուիրուած են երկու ընդարձակ հատորներ։ Առաջին հատորը պատրաստ պիտի ըլլայ այս տարի։

⁂ Յովհաննէս Ցակոբեանի նոր գիրքը, «Ուղեգրութիւններ» (Ա. հատոր), լոյս տեսած է շքեղ տպագրութեամբ եւ լաթակազմ։ Ա. հատորը, զոր ձեռքի տակ ունինք, կ'ընդգրկէ 13րդ — 14րդ դար եւ կը պարունակէ եւրոպացի բոլոր ճանապարհորդներու ուղեգրութիւնները Հայաստանի, Անդրկովկասի եւ մասամբ Միջավոր Արեւելքի մասին։ Այս աշխատութիւնը հարուստ նիւթ կը մատակարարէ Անդրկովկասի եւ Հայաստանի պատմութեան համար։ Գործը ճոխացուած է հեղինակին ներածականով եւ ծանօթագրութիւններով։ Ցառաջաբանը գըրած է Դ. Սիմոնեան։

⁂ Ա. Բաղդասարեան սկսած է գրել երկու նոր թատերախաղեր, «Փշալարերի մէջ» եւ «Գիրանոր ճանճրում»։

Վահրամ Փափազեան

«Պրոլետարի» մէկ աշխատակիցը (28 յունուար) յօդուածով մը կը ներկայացնէ դերասան Վահրամ Փափազեանի կատարած աշխատանքները արտասահմանի մէջ, վերջին մէկ տարուան ընթացքին։ Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ անոր երկու լուսանկարները, մէկը ծպտուած իբրեւ դերասան։ Թարգմանաբար կուտայ նաեւ գնահատական այն տողերը, որ երեւցան օտար մամուլին մէջ Փափազեանի վերջին ներկայացումներուն առթիւ։

Վահրամ Փափազեան, որ ժողովրդական դերասան տիտղոսին արժանացած է եւ ներկայիս կը գտնուի Թիֆլիս, քանի մը ներկայացումներ տըւաւ, առաջին առթիւ Օթէլլօն։ Վրացական թատրոնին մէջ խաղաց ֆրանսերէն լեզուով, թրքական թատրոնին մէջ՝ թուրքերէն, ռուսական թատրոնին մէջ՝ ռուսերէն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

«Պրոլետար» կը տեղեկանայ Երեւանէն թէ փութով յառաջ կը տարուին հայկական հանրագիտարանին խմբագրութեան աշխատանքները։ Աւարտած են բնական գիտութեանց, տնտեսագիտութեան, արհեստագիտութեան, պատմութեան, գրականութեան, բժշկութեան բաժիններու խմբագրական կազմակերպութիւնները, որոնց համար նշանակուած են մասնաւոր խմբագրական քարտուղարներ։

Հանրագիտարանին առաջին հատորին բոլոր յօդուածներն ալ պատուիրուած են մասնագէտներուն։ Այս առաջին հատորը պիտի ունենայ 70 պըրակ եւ մամուլին կը յանձնուի մայիսին։

Հայաստանի Պետական Հրատարակչական Ընկերութեան տպարանին հետ բանակցութիւն կը կատարուի ներկայիս, որպէս զի մասնաւոր բաժին մը յատկացուի այս աշխատանքին տպագրութեան գործին։

Բացուած է Հանրագիտարանին բաժանորդագրութիւնը։

Գավառիս միապետութեան կը դիմէ

Գերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը խօսուի թէ պավարիական կառավարութիւնը կ'ուզէ պավարիական նախագահի մասնաւոր պաշտօն մը ստեղծել:

Գավարիական բոլոր թերթերը վերջերս այդ ուղղութեամբ շատ կը գրեն:

Այդ մտայնութիւնը հաւանօրէն Գերլինի Փրուսիոյ հանդէպ ցոյց տուած վերաբերմունքէն առաջ եկած է:

Կ'ենթադրուի, որ եթէ Գավարիոյ մէջ այդ պաշտօնը ստեղծուի, հաւանօրէն Գավարիոյ գահաժառանգ Ռիւպրեխտ իշխանին պիտի յանձնուի:

ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԵՒ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏԻ ՄԻՋԵՒ ՄՏՔԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

Նիւ-Եօրք Թայմզի տեղեկութեան համաձայն, Րուզվէլթը անձամբ Մաքտօնալտի հետ յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէ պատերազմական պարտքերու առթիւ, նախքան մարտի անգլեւամերիկեան բանակցութիւնները, կանխակալ համաձայնութեան մը գալու համար:

ՄԱՅՐ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

Մօզէլի մէջ, ութ զաւակներու մայր եւ 34 տարեկան կին մը Թիկրա անունով, դանակով կտրած է իր երկու ամէնէն փոքր զաւակներուն կոկորդը եւ փորձած է անձնասպան ըլլալ դանակի երկու հարուածներ տալով փորին եւ կոկորդին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Խաչիկ Մկրտիչեան եւ Կարօ Երամեան:

Հ. Յ. Դ. Շավիլի «Արդութեան» խումբի ժողովը, այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան գրադարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը, այսօր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի մարմնի ընկերաձեռնարկական դասախօսական ժողովը 17 փետրուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Կը խօսի ընկեր Վ. ՋՈՒԼՀԷՐԵԱՆ, նիւթ՝ Նախկին դասախօսութեան շարունակութիւնը՝

Դեմոկրատիա, Ֆաշիզմ, Տիքտատուրա եւ Պոլշեւիզմ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (ԳՈՄՈՆ) Զաւարեան խումբի ընկերական ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ Վրէժ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻՆՏՈՆԵԱՆ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— Այսօր, Շաբաթ երեկոյ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Գ. ՆԺԴԵՀ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՕՅԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կազմութեան Դ-րդ տարեդարձը կը տօնուի վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին, Պար Վէնսանի Թատերասրահին մէջ, 120A Chemin de la Madrague - Ville: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Անհատի քաղաքացիական իրաւունքներու մասին»:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléansի (Bagneux) սրահին մէջ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ «ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

Մանկական դպրոցական հանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի

ՕԳԻՏԱԿ ԱՂԱՒՆԻՆ (Ելէն Բիւզանդ) — ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ (Զաւեշտ)

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ:

Մուտք 3 ֆրանք: Երախաներու համար՝ 1 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՈՆԷԶԻ սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆ:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Կեդր. Վարժարանի Նախկին Սանուց Միութիւնը կազմակերպած է բանախօսական երեկոյթ մը, որ տեղի պիտի ունենայ այսօր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Մէզօնտը լա Միւթիւալիթէի Salle L. սրահին մէջ, 24, rue St. Victor: Կը խօսի Պ. ՏԻՐԱՆ ԻՍԿԻԿԵԱՆ, նիւթ ունենալով Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ: Սոյն պիտի ըլլայ երկրորդ եւ վերջին մասը Պ. Տ. Իսկիկեանի դասախօսութեան, որուն առաջին մասը կատարուեցաւ Դեկտ. 3ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Անդամ անդամուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՍԱՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Մէթրօ՝ Մէզօն Պլանշ:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «Այգ» Երիտասարդաց Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Monsieur le Prince: Մէթրօ՝ Օտէօն: Երիտասարդական ձայնով կը հրաւիրուին համակիրներն ու Սեբաստահայ երիտասարդները անխտիր:

ՎԻԼԻՒ Կէմէրէկի Հայրենակց Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց-Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, հայրենակից Պ. Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՆԱՐԵԿԱՑԻ

16 էջնոց գիրքի ձեւով (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փոքր ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 փրանքի: Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն: Դրաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառադիորէն գործադրութեան: Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, 20, A. Voulis, Athènes, Grèce:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

Աղջիկը բացաւ աչքերը լայն կերպով:

— Ա՛հ, այդպէս, աւելի կը նմանիք հիմա այս նկարին:

Խնդացին երկուքն ալ:

— Լմնցա՞ւ, պարոն: Բոլէրոյամ պիտի երթա՞նք շուտով:

— Այո՛, հաւանաբար վաղը առաւօտ:

Տխրեցաւ աղջիկը: Բարկացաւ: Այո՛, գիտէր բարկանալ, ինչպէս ամէն կին որ արժէք մը ունի:

Եթէ ազան խորհէր հիմա այդ աղջկան մասին այնպէս ինչպէս քանի մը վայրկեան առաջ, թերեւս ինքն ալ զգար տխրութիւն մը: Բայց յիշեց որ ծովակալութեան պաշտօնեան էր, պատերազմ կար, ու հետեւաբար չազդուեցաւ աղջկան բարկութենէն:

— Ինչո՞ւ այդքան ուշ, պարոն:

— Որովհետեւ պարտաւոր ենք մեր տեղեկագիրը տալ ծովակալութեան, Լոնտոն: Անշուշտ հեռաձայնով պիտի ընենք եւ հաւանաբար մինչեւ իրիկուն կ'իմանանք թէ «Կէլրիան» կրնա՞յ շարունակել իր ճամբան վաղը թէ ոչ:

Աղջիկը չափազանց զայրացաւ: Կրնար բան մը զարնել պաշտօնեային գլխուն: Ոտքի հարուած մը տուաւ տախտակամածին եւ ըսաւ.

— Բաւական չէ՞ որ անգլիական իշխանութիւնները կը կեցնեն հոլանտական նաւ մը. բաւական չէ՞ մեզի խաղարկելու այս նախատինքը: Աստուա՛ծ իմ, այս ի՛նչ անարգանք: անտանելի է իսկապէս...

Պաշտօնեան ներողութիւն խնդրեց կրցածին չափ. աշխատեցաւ մեղմացնել զայն եւ բացատրեց թէ իրենք պարտականութիւն ունէին քննելու չէզոք նաւահանգիստներէ եկող նաւերը. ով գիտէ ի՛նչ մարդիկ մէկ երկրէն միւսը կը ճամբորդեն: Լրտեսներ կային Սպանիոյ մէջ եւ պէտք է զգուշութիւններ ձեռք առնէին թշնամի գործակալներու դէմ: Աղջիկը մտահոգ ըլլալու պատճառ չունէր. կրնար միայն քանի մը ժամ ուշանալ, այդքան:

Տզան ներողութիւն խնդրեց զարմանալ. իր պաշտօնն էր որ կը կատարէր: Աղջիկը հանդարտեցաւ:

Քիչ յետոյ պաշտօնեան հեռաձայնով հաղորդեց իր տեղեկագիրը ծովակալութեան քարտուղարներէն մէկուն:

Ամէն ինչ գոհացուցիչ էր «Կէլրիա» նաւուն վրայ, բացատրեց ան. տուաւ ճամբորդներուն անունները. տուաւ անոնց անցագրերուն պարունակութիւնը եւ նկարագրեց կատարուած քննութեան ձեւը:

— Ո՞վ է այս Տիկին Սոնբէլը:

— Օ՛հ, կանոնաւոր են իր թուղթերը:

— Ինչո՞վ զբաղած է Սպանիոյ մէջ:

— Մատրիտ կ'ապրի եղեր. հաւանաբար նիւթական բաւականաչափ միջոցներ ունի.

— Ինչո՞ւ համար Հոլանտա կ'ուզէ երթայ.

Պաշտօնեան տուաւ պէտք եղած մանրամասնութիւնները:

— Անցագրին բոլոր նկարագրութեանց համապատասխա՞ն է իր ինքնութիւնը:

— Այո՛. լուսանկարին չի նմանիր շատ, բայց յայտնի է թէ ինքն է

— Ի՞նչ կը նշանակէ «չի նմանիր»

— Օ՛հ, այսինքն ձախ աչքին վրայ փարիչը քիչ մը թօշնած եւ վար կախուած երեւոյթ մը ունի. աղջիկը նմանելի չէ լուսանկարին վրայ: Բայց կարծեմ պատճառը այն է որ նկարուած ատենը աչքերը շատ լայն բացած է:

— Ի՞նչ ըսել է «թօշնած եւ վար կախուած երեւոյթ մը»:

— Այսինքն մէկ աչքին կոպը աւելի վար է քան միւսը: Կարելի է տեսնել միայն երբ հանդարտ կեցած է.

— Սպասեցէք վայրկեան մը:

Պաշտօնեան սպասեց: Հեռաձայնին մէջէն լսեց հեռաւոր մտածող մէկու մը ոտքին աղմուկը:

— Ծովակալ Կոթհարտն է խօսողը

Թարգմ. Ժ. Մ

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
47, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Seb. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
12 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2111

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԼՈՒԽ ՈՂՋ, ՏՈՒՆՍ ՄՈԽԻՐ

Այլ եւս մոխրակոյտ մըն է Պէյրութի գաղթակայանը: Աւելի պատկերալից բացատրութեամբ մը՝ հիւղաւան կամ «քէմփ»:

Նոյնօրուայ մեր թղթակիցը կը պարզէ ողբերգութեան ամբողջ պատկերը:

Ինչպէս կ'երեւայ մինչեւ հիմա քաղուած մանրամասնութիւններէն, այրած են վեց հարիւր հիւղակներ, մոխիրի վրայ նստեցնելով աւելի քան չորս հազար հոգի:

— « Իւր հարիւր բնտանիք մինչեւ առտու բաց դաշտին մէջ գիշերելէ վերջ, առտուն սկսան իրենց հիւղակներու աւերակներուն տակէն դուրս հանել այրած գոյքերու մնացորդներ, թիթեղներ եւ ածխացած առարկաներ: Շատեր ոչ անկողին ունին, ոչ հագուստ: Ցուրտը ու ձմեռը կը սպառնան բոլորի կեանքին: Հազարի մօտ աշակերտութիւն մնացած է փողոցներու»:

Ոչ եւ է ուրուցիկ ածական աւելի ճշգրիտ գաղափար չպիտի տար կացութեան մասին, քան այս երկտող նկարագրութիւնը:

Սովորութիւն է, այսպիսի պարագաներու մէջ, սրտառուչ եւ համոզիչ կոչեր ուղղել ժողովուրդին, օգնութեան հասնելու համար:

Կ'ուզէինք, այս անգամ, խուսափիլ այդ նկարի պարտականութենէն:

Կ'ուզէինք աւելի մեծ վարկ բանալ մեր պարտաճանաչութեան, բոլորին ուշադրութեան յանձնելով միայն աղէտին մերկ նկարագրութիւնը, որ շատ աւելի խօսուն է քան ո՛ր եւ է կոչ:

Ի պատիւ Սուրիոյ գաղութին, պէտք է արձանագրել որ չուշացան չմասնակցելու:

Փոխանակ վայրերուն կանչերու, Պէյրութի մէջ անմիջապէս փութացան գործի, կազմակերպելու համար եղբայրական աջակցութիւնը:

Հանգանակութեան առաջին ցանկը արդէն կ'անցնէր երկու հարիւր սուրիական ոսկին:

Թուղթերը չմասնակցեցան նոյն ինքն աղէտեալները:

Օտար թղթակից մը, տեսնելով անոնց ճիգը՝ բան մը փրկելու կրակէն, կը բացագանչէ — «Այս աքանչելի ժողովուրդը»:

Անշուշտ առաջին անգամ է որ թղթակիցը ականատես կ'ըլլայ «այս աքանչելի ժողովուրդին» ինքնապաշտպանութեան հրաշալիքներուն:

Ինչ որ տեսած է ան, Պէյրութի հիւղաւանին մէջ, դրուագ մըն է միայն: Եւ ամէնէն սովորականը:

Ականատես կ'ըլլար ան, իրրեւ Եւրոպացի, լաւ ալ պիտի անդրադառնար գլխուն, եթէ տեսած, լսած ըլլար բուն աքանչելիքները այս մեր ժողովուրդին: Եւ զարմանալի անօրինութիւնը իրենց աշխարհին՝ նոյն այս ժողովուրդին հանդէպ: Ոչ միայն դարերու ընթացքին, այլ մանաւանդ վաթսունական թուականներէն մինչեւ այսօր...

Քանի՜ բոյն, քանի՜ տուն ահա այսպէս հրկիզուած կամ քանդուած՝ 1915էն ի վեր:

Բառին բուն իմաստով բոյն մը չէր Պէյրութի հիւղաւանը:

Ընդհակառակն ան բոյն մըն էր ապականութեան եւ կազմալուծման: (Թող չվիրաւորուին այս բացատրութենէն, այդ երբեք թշուառ հայածականները):

Բայց, խարիսխ մըն էր ան ինքնապաշտպանութեան: Կայան մը՝ նորէն ոտքի կանգնելու: Նորէն շինելու եւ ստեղծագործելու:

Ան, այդ հրկիզեալ «քէմփ»ը, մէկ օղակն էր մեր ժամանակակից պատմութեան: Խորհրդանշանը՝ մեր երէկուան մարտնչումներուն, եւ անընդհատ ճիգերուն:

Վառեցա՜ն թիթեղի, քուրջի, տախտակի այդ խառնիճաղանճ կոյտերը, բայց ողջ են գլուխները: Եւ քանի ողջ են, միշտ ալ կ'ունենանք նոր կայան, նոր խարիսխ: Անշուշտ աւելի լաւը:

Այս աղէտին առթիւ, որ կրնայ բարիք ալ ծնիլ, վերջնապէս փրկելով, հոգին կամ գիւղին կապելով արկածահար ժողովուրդը, նորէն եւ նորէն մեր աչքին առջեւ կը ցցուի խռովիչ հարցականը,—

Մինչեւ աղէտնե՞րս պիտի սպասենք, արտայայտելու համար մեր հաւաքական ճիգը: Վարելու համար մեր ճակատագիրը:

Նպաստ՝ Բարեգործականէն եւ օտար հաստատութիւններէ: Հանգանակութիւն եւ եղբայրական աջակցութիւն:

Այս բոլորը լաւ: Բայց, պիտի ունենա՞նք, վերջապէս, գլուխ մը, օրկան մը, որ տէր կանգնի ողջ մնացած գլուխներուն:

Աղէտը տակաւին արձագանգ չէ գտած այս քաղաքին մէջ եւ այլուր:

Եւ չպիտի գտնէ, քանի մենք ամէն ինչ ձգեր ենք բախտին: Քանի չունինք ելեկտրական կոճակ մը, որ մէկ ազդանշանի վրայ շարժման մէջ դնէր մեր բոլոր հանրային կազմակերպութիւնները, օգնութեան հասնելու վտանգուած կէտին:

Մարդիկ նորէն սկսեր են խօսիլ հիմնական դարմանի, Ներգաղթի եւ ուրիշ հասարակ տեղիք բանաձեւերու մասին:

Մարդիկ խելք եւ իմաստութիւն կը ծախեն մոխրակոյտերուն եւ աւերակներուն վերեւ:

Բայց, հարցնէ՞իք անգամ մը թէ այդ ո՞ր գլուխն է որ, այս աղէտին առթիւ, դիմելով Երեւան, պիտի կրնար անմիջապէս չոգենաւ դնել չորս հազար աղէտեալները:

Ահա համբանք մը եւս ցիրուցան: Դատապարտուած՝ կազմալուծուելու, «մինչեւ առուն ջուր գայ...»:

Երբ կ'ըսենք թէ գաղութները աւելի քան երբեք պէտք ունին ինքնապաշտպանութեան ազդակներու, ջուրի ձայն կուգայ:

Գլուխս ողջ, տունս մոխիր, — կ'աղաղակեն Պէյրութի «քէմփ»ին արկածեալները:

Գտե՞ր էք միջոց մը, որպէս զի գլուխներն ալ մոխիր չդառնան, քարէ քար զարնուելով...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԵՏԱՇՐՋԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ԴԷՊՔԸ ԻՐԱՊԷՍ ԾԱՆՐ Է

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հեռագիրները հաղորդած էին Պրուսայի մէջ պատահած դէպքը:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները որոնք կը հաստատեն թէ դէպքը իրականին մէջ աւելի ծանրակշիռ է:

Գործավարներու խորհուրդը ամբողջ չորս ժամ խորհրդակցեցաւ կացութեան վրայ: Առաջին օրն իսկ, դատական եւ ներքին գործավարները անմիջապէս Պրուսա գացին, ապահովութեան տեսուչին հետ:

Պոլսոյ մէջ ալ քննութիւն կը կատարուի: Լուրջ կասկածներ կան թէ ցանցը շատ աւելի հեռուները կը տարածուի:

Մ. Քէմալ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ դէպքի մասին.

— « Պրուսա եկայ. դէպքի մասին տեղեկութիւն ստացայ շահագրգռուողներէն: Միջադէպը ինքնին մեծ կարեւորութիւն չունի: Ամէն պարագայի տակ որոշ է որ հանրապետական արդարադատութեան թաթէն չպիտի կրնան ազատիլ ոգէտ յետադիմականները: Դէպքին մանաւանդ ուշադրութիւն դարձուցինք պարզ այն պատճառաւ որ, պէտք է անգամ մը եւս հասկցուի թէ, բացարձակապէս չպիտի թոյլատրենք որ կրօնքը գործիք դառնայ քաղաքական որ եւ է գրգռութեան: Խնդրին էութիւնը, արդէն, ո՛չ թէ կրօնքը այլ լեզուն կը կազմէ: Պէտք է բացարձակապէս գիտնալ թէ թուրք ազգին ազգային լեզուն եւ ազգային գոյութիւնը տիրական եւ հիմնական պիտի մնան իր ամբողջ կեանքի ընթացքին».

Էվգաֆի ընդհ. տնօրէնութեան կողմէ Պոլսոյ Էվգաֆի տնօրէնութեան հրաման տրուած է որպէս զի էզանը թուրքերէն կարդացուի: Հրահանգը հաղորդուեցաւ բոլոր մզկիթներու իմամներուն եւ միւէզզիններուն: Բոլոր մզկիթներուն մէջ թուրքերէն էզան պիտի կարդացուի:

Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 15 հոգի: Կառավարութիւնը կ'ուզէ հաւատացնել թէ բոլորն ալ ոգէտ մարդիկ են, բայց չի կրնար պարտկել յուզումը

Տիրող խրախճանքին ամէնէն պերճախօս վկան նոյն ինքն թուրք մամուլն է, որ շանթեր կը տեղայ:

Կալանաւորներէն շատերուն վրայ վտանգաւոր թուղթեր գտնուած են: Դատախազները նոյն օրը ըսպառնագիր մը դրկած են Էվգաֆի տնօրէնին, յայտնելով թէ զինք պիտի սպաննեն, եթէ բերանը բանայ: Տնօրէնը ոստիկանութեան յանձնած է այդ նամակները:

Պրուսայի ընդհ. դատախազը պաշտօնանկ եղաւ:

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՍԱԼԻՀԼԻԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրք թերթ մը կը գրէ.—

Իզմիրի Շատրուան մզկիթին դէպքը հին եւ աննկարեւոր է: Պայրամի Բ. օրը՝ հաշիշամոլ եւ իբր յիմար ճանչցուած Հիւսնի սանդուղին վրայ ելլելով արաբերէն էզան կարդացած եւ ձերբակալուած է: Եւ ղրկուած է դատական բժիշկին: Այսքան.

Բուն խնդիրը Հալիլ հօճայի խնդիրն է: Իբր Րէսնէի գաւառ ճանչցուած Իզմիրի շատ սիրուած խալիֆ Իպրահիմ էֆ. Հիսար մզկիթին մէջ ըսած է թէ Րամազանին էզանը եւ քամէթը ո եւ է լեզուով կրնայ կարդացուիլ եւ թէ կրօնքը չարգիլեր ատիկա: Ցաջորդ Արիֆէի օրը Թունուզցի Հալիլ էֆ. բեմ ելած է եւ խալիֆ Իպրահիմ էֆ.ի պատասխանելով ըսած է թէ էզանը եւ քամէթը միայն արաբերէն պիտի կրնան կարդացուիլ եւ կարգ մը լեզուագարութիւններ ըրած է:

Հալիլ հօճա հարցաքննուած ատեն ըսած էր թէ՝ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ էզանը արաբերէն կը կարդացուի: Ինչո՞ւ Իզմիրի մէջ թուրքերէն պիտի կարդացուէր: Եւ առժամաբար ազատ արձակուած էր:

Հօճան յետոյ Մանիսայէն Իզմիր բերուած եւ հոն ձերբակալուած է: Կարճահասակ և թուրքերէնը լաւ չխօսող մէկն է: Հրամայուած է որ Ալաշեհիրի տունը խուզարկուի.

Ասկէ զատ, Ագիզիէ մզկիթին մէջ միւէզզինը չեկած մինարէն ելլելով արաբերէն էզան կարդացողին, ինչպէս նաեւ Թէփէճիկի մէջ ժողովրդեան կողմէ մատակարարուող մզկիթին մէջ արաբերէն էզան կարդացողներու մասին ոստիկանական քննութիւն կը կատարուի: Ամբաստանեալները յանձնուեցան հաշտարար ատեանին: Արաբերէն էզանի խնդիրը Պայրամէն վերջ սկսուած անջատ դէպքեր կը կազմէ: Դատական իշխանութիւնը խիստ նախանձախնդրութիւն ցոյց կու տայ այս խնդրոյն մասին: Կը քննուի թէ Պրուսայի դէպքին հետ կապ ունի՞ թէ ոչ: Ներկայիս Իզմիրի բոլոր մզկիթներուն մէջ թուրքերէն էզան կը կարդացուի:

Հօճա Քեամիլ անուն մէկը Սալիհլիի մէջ ափեղցփեղ խօսքեր ըսելուն համար ձերբակալուած է ընդհ. դատախազութեան ցոյց տուած պէտքին վրայ: Դէպքը սա է. — Սալիհլիի Ազնէֆիցիներու մզկիթին մէջ ժողովուրդին քարոզ տալու համար բեմ ելլող հօճա Քեամիլ ըսած է.

— Ո՞վ ըսաւ որ աշխարհ կլոր է: Աշխարհ տափակ է: Հակառակը պնդողը քեաֆիր է: Լուսանկար քաշելն ալ հայհոյութիւն է: Արաբ տառերէն զատ, ուրիշ տառեր գործածելը կրօնքի հակառակ է:

Այս յիմարին ափեղցփեղ խօսքերուն առարկած են խալքի վարչական ժողովի նախագահ Նէճմի, Կիւրպիւզներու խուրտին նախագահ Քեամիլ եւ Տօքթ. Սայիպ պէյերը: Հօճան անոնց առարկութիւններուն ալ ափեղցփեղ պատասխանած է: Ժողովուրդը զզուանք զգալով հօճային բառերէն, պարսաւած է զայն եւ մեկնած մզկիթէն: Ցիշեալը ձերբակալուած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՈՂԵՐԸ ԿԸ ԲԱԺՆԵ՞Ն ՆՈՐԷՆ

Թուրքերը դարձեալ մտահոգ են:

Գերմանական թերթ մը, «Ֆոսիշէ Ցայթունկ», գրած ըլլալով թէ Ֆրանսա կ'աշխատի սիրաշահիլ Իտալիան՝ անոր առաջարկելով ընդարձակ հողեր Անատոլուէն, Թուրք թերթերը լուսաբանութիւն կը պահանջեն:

«Սոն Փօսթա» կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ. — «Ֆրանսայէն պատասխան կ'ուզենք: Թուրք հողերը ամէն մարդու նուէ՞ր կը տրուին»: Եւ կ'աւելցնէ. — «Ֆոսիշէ Ցայթունկ» գերման թերթը կարեւոր յօդուած մը հրատարակած է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ձգտուած յարաբերութեանց մասին, եւ այս առթիւ Թուրքիոյ խօսքն ալ կ'ընէ այսպէս. — «Հռոմի ֆրանսական դեսպան Տը Ժուվընէլ կ'աշխատի լարուածութիւնը մեղմել: Սակայն, ֆրանսական թերթերու կարծիքով, դժուար թէ Իտալիա գոհանայ Անատոլուէն, Եթովպիայէն եւ Լիպիայէն իր առնելիք փոքր նուէրներով»: Այս տողերը ցոյց կուտան թէ Ֆրանսա Թուրքիոյ հողերուն մէկ մասը նուէր կուտայ Իտալիոյ: Գեաղան կամ այլ Շանղրէօնէն կը սպասենք, որ լուսաբանէ թուրք հանրային կարծիքը:

Կազաչափի ահռելի պայթում մը Սառի մէջ

300 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՒ 1000 ՎԻՐԱՒՈՐ

Սառպրիւքէն կը հաղորդեն, որ երէկ երեկոյեան ժամը 6.30ին Նէունքիրխէնի մէջ կազաչափի զարհուրելի պայթում մը տեղի ունեցաւ: Կազաչափը 48 մէթր բարձրութիւն ունէր եւ կը պարունակէր 125,000 խորանարդ մէթր կազ: Աղէտին պատճառները տակաւին անյայտ են:

Կազաչափը շինուած էր երկու-երեք տարի առաջ գերմանական վերջին նորաձեւութեամբ եւ Եւրոպայի մէջ, իր մեծութեամբ առաջինն էր: 48 տունը ամբողջովին փուլ եկան: 3—400 մէթրի չափ տարածութեան մը վրայ տուներու մեծնարմնիր ու տանիքները փնտռուեցան: Երկաթուղու վրայ գտնուած, 2—300 մէթր երկարութեամբ ծառերը արմատախիլ եղան: Եւ խճուղին, մօտ 15 մէթր լայնութեամբ եւ 4—500 մէթր երկարութեամբ, ծածկուեցաւ աւերակներով:

Վիրաւորներու թիւը կը հասնի մօտ 1000ի, որոնցմէ 150ը մահացաւ: Մեռածներու թիւը անյայտ է, բայց կ'ըսուի թէ մօտ 300ի կը հասնի: Կազաչափի զանգակը մօտ 800 մէթր բարձրութեամբ նետուած է: Պայթումը այնքան ուժեղ է եղած, որ մինչեւ Մանհայմ, Քարլսրուհէ եւ Հայտելպէրկ ձայնը լսուած է: Նէունքիրխէնի կայարանը, որ կազաչափին մօտերը կը գտնուէր աւերակներու տակ ծածկուած է: Երկու քիլոմէթրի վրայ գտնուած ծառերը ջարդ ու փշուր եղած են: Նէունքիրխէնի փողոցները աւերակներու տակ ծածկուած է:

Նէունքիրխէնէն 15 քիլոմէթր հեռու գտնուող Հօմպուրկ եւ Ֆրանքէնհօլց գիւղերու տան ապակիները ջարդուած են:

Ահռելի խուճապ մը կը տիրէ բնակչութեան մէջ:

Կանայք եւ երախաներ արցունքոտ աչքերով փողոցներն են ինկած իրենց հարազատները փնտռելու:

Ամբողջ քաղաքը մնացած է մթութեան մէջ:

Կարծես երկրաշարժ մը պատահած ըլլայ եւ այդ հողամասը տակն ու վրայ ըրած:

Իշխանութիւնը օգնութեան փութացած է: Աղէտին պատճառները կը քննուին:

Հիթլէր կը խօսի..

Պերլինի Սփօռ պալատին մէջ Հիթլէր կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ:

Հիթլէր խօսեցաւ ոչ թէ իբր վարչապետ Գերմանիոյ, այլ իբր կուսակցապետ եւ ամբոխավար:

Հսկայ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը:

Առաջին կարգին վրայ նստած էին անգլիական, ամերիկեան, իտալական, ճափոնական, աւստրիական, պուլկարական եւ հունգարական դեսպանները եւ ուրիշներ, եկած էին մօտէն լսելու Հիթլէրը: Հիթլէրն ու իր զօրագունդերը հագած էին իրենց պաշտօնական տարազը: Հիթլէրի մուտքը սրահէն ներս խանդավառ ցոյցերու տեղի տուաւ:

Հիթլէր, հակառակ իր սովորութեան, իր խօսելիքը կանխօրօք ծրագրած էր այս անգամ:

Նոր վարչապետը սկսաւ խօսիլ Մարքսի վարդապետութեան եւ անոր հետեւորդներուն դէմ:

Ահա անոր արտայայտած մտքերը.—

Ազգային նոր կառավարութիւնը Գերմանիոյ պիտի վերադարձնէ իր նախկին մեծութիւնն ու վեհութիւնը եւ այս նպատակին հասնելու համար պիտի պայքարի ներքին թշնամիներուն՝ մարքսիստներուն դէմ, մինչեւ անոնց վերջնական ջախջախումը: Մենք ոչ մէկ վիճում պիտի ընենք, ըսաւ Հիթլէր, կամ մարքսիզմը եւ անոր հետ Գերմանիոյ խորտակումը եւ կամ մենք ազգային-ընկերվարականներս: Մենք պիտի մտածենք միշտ մեր նախկին բանակի մասին, որ ազգութեան խորհրդանշանն էր, ժողովուրդը ինքը պիտի վճռէ իր ճակատագիրը, որպէս զի Գերմանիան չի կորսուի:

Անդադար կեցցէներով ու ծափահարութիւններով կ'ողջունէին ունկնդիրները Հիթլէրի բոլոր խօսքերը:

Ֆրանկ-իտալական յարաբերութիւնները

Քրիթիքա Ֆաշիստա ամսագիրը, հետաքրքիր եւ շահեկան յօդուած մը հրատարակած է «Ֆրանսայի հակաիտալական մտածողութիւնը» խորագրով:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ, թէ ի զուր է թաքցնել այն համակրական զգացումը որ բազմաթիւ իտալացիներ տակաւին ունին Ֆրանսայի հանդէպ: Որովհետեւ ուրիշ բան է քաղաքական Ֆրանսան եւ բոլորովին ուրիշ բան մտքի, հանճարի եւ ստեղծագործութեան Ֆրանսան: Սակայն այս զատորոշումը արտաքին հրմայք մըն է միայն, եւ այդ երկու յատկութիւններն իրար լրացնելով, կը կազմեն Ֆրանսայի իսկական դիմագիծը:

Ֆրանսացի մտաւորականութիւնը ոչինչով կը տարբերի իր օրուան քաղաքական ղեկավարներէն: Եթէ Փուանքարէն, Պրիանը, Թարտիէօն, Հէրրիօ եւ Փօլ-Պօնքուրը հակաֆաշիստ եւ հակաիտալական զգացումներ ունին, գրագէտները, արուեստագէտներն ու հրապարակագիրները ոչինչով կը տարբերուին անոնցմէ: Եւ հեղինակը ելնելով այս տեսակէտէն, կը դնէ հետեւեալ հարցերը.— Ո՞վ է որ արգելք կը հանդիսանայ Իտալիոյ ուժեղութեան: Ո՞վ է, որ բոլոր միջազգային խորհրդաժողովներուն մեր դէմ կ'արտայայտուի: Ո՞վ է, որ մեզ կ'արգիլէ միշտ, մեր տնտեսական եւ քաղաքակրթական ձեռնարկներուն՝ Արեւելքի եւ Պալքաններուն մէջ: Ո՞վ կը վարկաբեկէ իտալացի զինուորը: Ո՞վ կը տրամադրէ նեմտական հարցերու մասին տեղեկութիւններ: Եթէ դերք մը գրելու ըլլայինք, պիտի թուէինք այն բոլոր ջանքերը, որ Իտալիան երեք հարիւր տարիէ ի վեր կը թափէ մեծ իշխանութիւն մը դառնալու եւ միշտ այդ ճամբուն վրայ կը գտնէ, որպէս արգելք Ֆրանսայի անունը:

Եւ յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ, որ ոչ մէկ ֆաշիստ չի կրնար ֆրանսասէր ըլլալ, որքան ալ ուզէ:

ԿԻՆ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ

Րուզվէլթի կազմելիք դահլիճին մէջ աշխատանքի նախարարութիւնը պիտի ստանձնէ Տիկ. Ֆրանս Փէրքէն: Րուզվէլթ դիտաւորութիւն ունի Տանըմարքի ամերիկեան դեսպան նշանակել Տիկ. Ռութ Օվէնը:

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԷՄ ԲՈՂՈՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՈՑՈՒԻՆ

Տնտեսական փրկութեան կոմիտէն երէկ կէսօրէն իր ժողովին մէջ որոշեց բողոքի ցոյց մը ընել նոր տուրքերուն դէմ եւ փետր. 16ին գոցել բոլոր վաճառատուները: Վաճառատուները բաց պիտի մնան մինչեւ կէսօր, եւ կէսօրէ յետոյ մինչեւ ժամը 7ը, պիտի գոցուին:

Հարկատուներու ազգ. միութիւնն ալ տուած է իր համաձայնութիւնը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՆԱՏԻՐԱԿԱՆ ՋԳՏՈՒՄՆԵՐ

Զափէն աւելի մռայլ է քաղաքական հորիզոնը Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա ու Ծայրագոյն Արեւելք։ Անհատը անակնկալներ կրնան պատահիլ եթէ օրուան վարիչները չկարենան գտնել լուծումը կարգ մը միջազգային խնդիրներու որոնք սեղանի վրայ են այժմ։

Տարիէն աւելի է որ կը քաշկռտեն զինաթափութեան խորհրդաժողովը առանց որ եւ է լուրջ արդիւնքի։ Ժողով, բանակցութիւն, բանավէճ, կծու բառեր, դիւանագիտական «հիրաբանութիւններ», առանց եզրակացութեան։ Եւրոպական պետութիւններու շահերը այնքան հակամարտ են որ երբեմն որ անկարելի դարձած է համաձայնութեան եզր մը ճարել նոյնիսկ ամէնէն երկրորդական վէճերուն մէջ։ Բոլոր միջազգային ժողովները օրօրի տպաւորութիւն կը գործեն դիտողներուն վրայ եւ կարծես սարքուած են ժամանակ շահելու նպատակով։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ այդ պատկառելի հիմնարկութիւնը որուն վրայ այնքան յոյսեր դրուեցան, աւելի անզօր է հիմա քան որ եւ է գիւղի մը եկեղեցական վարչութիւնը։ Բարեգործական ձեռնարկներէ զատ, կրնանք ըսել, առանց չափազանցութեան, որ ժընեւի արիսպագոսը չըկրցաւ լուծել ոչ մէկ քաղաքական հանգոյց որովհետեւ ոչ մէկ պետութիւն անկեղծօրէն կը ճանչնայ անոր հեղինակութիւնը։ Թողունք մեծերը, երան նոյնիսկ փոքր ազգեր որոնք ըմբոստացան անոր դէմ վերջին 10—12 տարուան ընթացքին։

Ազգային ինքնորոշումի սկզբունքին բղխած դրացումը վտանգաւոր համեմատութիւններ կըստանայ շարքմը երկիրներու մէջ և սանրութիւնը, անվստահութիւնը դրացիէ դրացի՝ կը զարգանայ վտանգաւոր. Տասնչորս տարուան փորձառութիւն մը պէտք էր հասկնալու համար թէ սխալ էր քարտէզը որ գծուեցաւ Վէրսայլի մէջ 1919ին։ Օրուան իշխանաւորներն ու պատասխանատուները չեն խոստովանիր այդ ճշմարտութիւնը, բայց եւրոպական մամուլը, քիչ մը ամէն տեղ, բաներ մը կը փսփսայ։ Մանրամասնութեանց մէջ մտնելու պէտք չկայ։ Ցանցիկի նրբանցքը ինքնին բաւական է իբրեւ սպառնալիք Եւրոպայի խաղաղութեան, ինչպէս դիտել կուտան կարգ մը անգլիական թերթեր։

Պալքանի շրջանը աւելի ապահով եղանակներ չունի խաղաղութեան պահպանումին տեսակէտէն։ Իտալիա ծուռ աչքով կը դիտէ Ֆրանսայի քաղաքական ազդեցութիւնը այդ շրջանին մէջ եւ Մուսոլինի չի ծածկեր իր բաղձանքները Ասիական արեւելեան ափերուն մասին։ Մուսոլինի չքաշուեցաւ նոյնիսկ յայտարարելու, դեռ քանի մը տարի առաջ, թէ իտալական հայրենիքին համար որքան անհրաժեշտ էին Փոքր Ասիոյ արեւմտեան եզերքները։

Անգլիա որ իր աշխարհագրական դիրքով սահմանային վէճեր չունի Եւրոպայի մէջ, հետաքրքրուած է առաւելապէս միջազգային ուժերու հաւասարակշռութեամբ։ Դժբախտ է այդ քաղաքականութիւնը այս երկրին համար Ապահովութեան դաշինքին ստորագրութիւնը որուն համակերպեցաւ գրեթէ ակամայ, ներշնչուած էր միշտ այդ ուղղութենէն։

⁂

Գետական վարչաձեւի տեսակէտէն Եւրոպան կը ներկայացնէ այսօր տարօրինակ ամբողջութիւն մը։ Մինչեւ 1914, վարժուած էինք միապետական կամ հանրապետական վարչաձեւերուն։ Խորհրդարանական կառավարութիւնը ամէնէն ընդհանրացած ձեւն էր Եւրոպայի մէջ.

Հիմա, սակայն, զինադադարէն 15 տարի ետք, ութը զանազան երկիրներ կը կառավարուին զինուորականներու կամ մենատէրներու կողմէ, այսպէս Լեհաստան՝ 32 միլիոն, Ռումանիա՝ 18 միլիոն, Սերպիա՝ 14 միլիոն, Իտալիա՝ 40 միլիոն, Պուլկարիա՝ 6 միլիոն, Հունգարիա՝ 9 միլիոն, Փորթուկալ՝ 7 միլիոն, Թուրքիա՝ 14 միլիոն։ Ուրեմն 140 միլիոն ժողովուրդ ենթարկուած են քիչ-շատ մենատիրական իշխանութեանց։ Կրնաք այս թիւին վրայ աւելցնել նաեւ Գերմանիան 65 միլիոն, եթէ նկատի առնենք որ Հիթլէրի վարչութիւնը աւելի զինուորական է իր յատկանիշներով։

Լեհաստան ունի իր Փիլսուտսքին՝ նախկին ռուս զօրավար մը որ հրաժարեցաւ նախագահութենէն եւ երկիրը կը կառավարէ բոլորովին ինքնագլուխ։ Լեհ խորհրդարանը հազիւ թէ ձայն ունի վարչական գործերու մէջ։

Ռումանիոյ մէջ կայ թագաւոր մը որ կրցաւ աքսորէն իր գահը վերադառնալ շնորհիւ իր զինուորական համախոհներուն որոնք հակառակ իրենց ընտրական պարտութեան անցեալ տարի, տակաւին իրենց ափին մէջ ունին երկրին վարչութիւնը։ Զինուորական տարրերը չափազանց ուժեղ են Ռումանիոյ մէջ։

Սերպիա երեւութապէս կը վայելէ խորհրդարանական վարչաձեւ մը եւ սակայն երկրին գործադիր իշխանութիւնը կը գտնուի թագաւորին եւ զօրավար Սթօյանովիչի ձեռքին մէջ։

Իտալիոյ մենատիրական վարչութիւնը արդէն տասը տարուան կեանք մը ունի իր ետին։ Մուսոլինի ամենակալ Աստուածն է իր հայրենիքին։

Պուլկարիոյ մէջ Պորիս թագաւորը եւ իր պատերազմական նախարարը իսկ Հունգարիոյ մէջ ուրիշ զինուորական մը, կը վարեն մենատիրական իշխանութիւն մը։

Փորթուկալ, այդ փոքրիկ հանրապետութիւնը, ունի զինուորական նախագահ մը եւ դահլիճ մը որուն բոլոր անդամներն ալ զինուորականներ են։

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, գիտենք արդէն որ այդ անփառունակ հայրենիքին ճակատագիրը յանձնուած է երկու զինուորականներու՝ Մ. Քէմալին ու Ըսմէթին։ Մենատիրական վարչաձեւ ունի նաեւ Ռուսաստանը այն տարբերութիւնով սակայն որ այստեղ մենատէրը «բանուորագիւղացիական դասակարգն» է... ոչ թէ Ստալինը։

Հետեւաբար խորհրդային Ռուսաստանն ալ միասին հաշուելով, կ'ունենանք մօտ 350 միլիոն ժողովուրդ որոնց գլխուն վրայ կախուած է զինուորականներու կամ մենատէրերու սուրը, փոխանակ արքայական մականին որ առաւելանաբար կը կորսնցնէ իր ուժն ու հեղինակութիւնը։

Վարչաձեւի այս փոփոխութիւնը մէկն է պատերազմին յառաջ բերած բազմաթիւ հոգեբանական յեղաշրջումներէն։ Ձենք գիտեր տակաւին թէ նպաստաւո՞ր է այս երեւոյթը համաշխարհային խաղաղութեան պահպանումին տեսակէտէն։ Բացայայտ է միայն որ ժողովուրդներու ինքնապաշտպանութեան բնազդը աւելի ուժեղ է այսօր։ Ամէն ժողովուրդ լծուած է վերաշինական աշխատանքի եւ կը փորձէ դառնալ աւելի ինքնակամ, ինքնաբաւ եւ անկախ տնտեսապէս ու քաղաքականօրէն

Եթէ սխալ ըլլայ այս ենթադրութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի ըլլար միակ միջազգային գերագոյն հիմնարկութիւնը։ Եւ այդ պարագային այնքան մօտ չպիտի ըլլար մարդկութիւնը՝ պատերազմի սարսափին.

⁂

Մեր ցոյց տուած երկիրներէն զատ կան ուրիշ հայրենիքներ որոնք կրնային հետեւիլ Մուսոլինիի օրինակին։

Երեկոյեան թերթի մը աշխատակիցը հաւանական կը գտնէ այդ յեղաշրջումը՝ Ֆրանսայի համար, մանաւանդ հիմա երբ Գերմանիոյ վարչապետական աթոռին վրայ բազմած է Հիթլէր

Տնտեսական ու քաղաքական տեսակէտէն, մխիթարական չէ երբեք Ֆրանսայի կացութիւնը, դիտել կուտայ աշխատակիցը։ Շարք մը միջազգային խնդիրներ — Գերմանական մղձաւանջը, Իտալիոյ սպառնալիքը, զինաթափութիւնը, պարտքերու հանգոյցը եւայլն — անհագին դժուարութիւններու առջեւ դրած են խորհրդարանը որուն մէջ վճռական հեղինակութիւն չունի գրեթէ ոչ մէկ կուսակցութիւն։ Անցեալ մայիս ամսուան ընտրութիւններէն ի վեր երեք անգամ դահլիճի փոփոխութիւն ունեցաւ Ֆրանսան եւ իշխանութեան գլուխ եկան միշտ միեւնոյն հոսանքին պատկանող դէմքեր — Էրիօ, Փօլ Պոնքուր, Տալատիէ։ «Միեւնոյն բանը պատահեցաւ Իտալիոյ մէջ 1922ին, ճիոլիթթիի եւ նիթթիի իշխանութեան օրերուն»։

Ընկերվարականներն ու պահպանողական տարրերը հաւասարապէս դժգոհ են կացութենէն եւ քաղաքական նոր ուղղութիւն մը կը փնտռեն, կը դիտէ թերթին աշխատակիցը

Թարտիէօ որ արձակուրդով Իտալիա գացած էր վերջերս, Փարիզ վերադարձաւ նոր եւ ինքնատիպ ծրագրով մը։ Իր ամէնէն գլխաւոր առաջարկն է 1871ի սահմանադրական օրէնքին վերաքննութիւնը որուն մասին ոչ ոք համարձակած է ակնարկութիւն ընել մինչեւ հիմա։ Թարտիէօ կը թելադրէ օրինակ, խորհրդարանի հակակշիռին չենթարկել ելմտացոյցը, սահմանել հանրաքուէի դրութիւնը եւ իրաւասութիւն տալ պարտուած վարչապետի մը՝ լուծելու երեսփոխանական ժողովը։

Ցատկանշական է այն պարագան որ նախկին վարչապետը իր այս թելադրութիւնները հաղորդեց ամէնէն առաջ մտաւորական հաւաքոյթի մը ուր ներկայ էին քաղաքական գործիչներ, եւ հաղորդեց մանաւանդ Մուսոլինիի հայրենիքէն հազիւ վերադարձած։

Աշխատակիցը հիմնուելով ելմտական տագնապին վրայ, կ'եզրակացնէ որ Թարտիէօ Ֆրանսայի միակ պետական մարդն է որ կրնայ օրին մէկը հետեւիլ Մուսոլինիի քաղաքականութեան։ Պէտք է յիշել նաեւ այն իրողութիւնը որ Ֆրանսայի արքայական տան վերջին շառաւիղը որ հաստատուած է այժմ Պելճիքայի մէջ, հակահանրապետական կոչ մը ստորագրեց վերջերս։ Ֆրանսական մամուլը չանդրադարձաւ այդ մասին, որովհետեւ վարչաձեւի փոփոխութեան հարցը միանգամընդմիշտ լուծուած է այդ երկրին մէջ որ ամէնէն ապահով ու ամրակայուն սկզբունքներով զինավառուած հայրենիքներէն մէկն է Եւրոպայի մէջ։

⁂

Հիթլէրի յաղթանակը ուրիշ փաստ մըն է եւրոպական կարգ մը ժողովուրդներու մենատիրական ձգտումներուն տեսակէտէն։ Նոր վարչապետը կը հետեւի ազգայնամոլ քաղաքականութեան մը քանի որ փրկութեան ուրիշ ճամբայ չունի Գերմանիան։

Անգլիան ալ ունեցաւ իր «Մուսոլինին»։ Հանգուցեալ Լորտ Քրրզընի փեսան աշխատեցաւ նոր շարժում մը ստեղծել երկու տարի առաջ, բայց ձախողեցաւ յուսահատօրէն։

Ազգերու համադրութիւնը հետզհետէ կը դժուարանայ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԻՍԱՂ

Վարդան՝ ծուլութեան տիպար մըն էր, պարապ նստիլը նախամեծար կը համարէր, խորշելով աշխատանքէն։ Իր ծանօթներէն Գէորգ.

— Վարդան քեզի աղէկ լուր մը բերի լաւ գործ մը գտայ եկուր միասին որ ներկայանաս

— Ինծի նայէ պարոն Գէորգ, ես գէշ կատակներէն չեմախորժիր

⁂

Երկու երեսփոխաններու միջեւ

— Բարեկամ անգործ նստելով ձանձրացայ, սա արձակուրդի ժամանակը գար, երկաթուղիի ձրիագնացութեան։

— Գիւղն ալ յաղնեցուցիչ բաներ ունի, երթալ գալ շոգեկառք եւայլն։

— Բայց դարձեալ չէ՞ որ նորէն հանգիստ պիտի նստինք անգործ, որով յոգնութիւնները կ'առնենք

⁂

Անգլիացին Ամերիկացիին

— Ալ բերաննիդ թրջի պիտի, չորութենէ պիտի ազատիք նոր օրէնքով

- Արդէն ե՞րբ բերաննիս չոր մնացած էր, միայն գրպանիս կը չորնար ըմպելիներու աղ գինէրէն, այժմ բերաննուս հետ գրպանիս ալ պիտի թրջի

ՃԱՇԱԿ ՄԸ ՍԻՓԻԼԷՆ

ՄԵՆԱՍՏԱՆԻՆ ԿՈՅՍԸ

Կէս գիշեր է. սենեակիս մէջ միայնակ՝
Կանթեղն չունիմ, ոչ ալ երկինքն ունի շող.
Իր լոյսն յետին մարեց դարպասն ու տրտմակ.
Ու մրմնջեց իմ խնկարուս հետ մաղող։

Կը բախուին շուրջս ըստուերներ քանձրաթեւ,
Մերձենալով, հեռանալով յամրաքայլ,
Եւ կը լեռնէ իրենց վայրիւնն ողբական՝
Երբ կանգ առնել կուզեն յոգնած ու մոլար։

Տրխուր մտերիս ուրուականներն են համակ,
Ցնորքէ հոգւոյս հուզի հասած արցունքի,
Եւ միթէ կ'անցնին օրերըս ցաւոտ ու ցամաք՝
Անոնք կուտան ինձ բոյլափախին արցունքի։

Չի մնմակ եմ հոս դժմերու հետ տրտում,
Կոյսերու հետ, որոնք չունին լոյս ու խանդ,
Որոնց ծաղիկն վաճկեան՝ այսօր անպատում՝
Կը խորտակեն երազ ու յոյս մանաւանդ.

Ասլրի՛, կ'ուզեմ. անոնք երկինք ցոյց կուտան.
Սիլել կ'ըզձամ. կը գոչեն. « Սէր է Աստուած »։
Եւ կը պատմեն Դաւիթը, Ցոթն ու Ցուդայի.
Կ'ըսեն. « Միայն մահուան համար եմք հաստատուած »։

Զո՜ւր կը վառէ երկինք արեւն ու լուսին,
Զնիկով կհանէ ծաղկին, դաշտին ու մարդուն.
Ես կը դառնամ մոլէն համեմ այն լոյսին
Որուն ծերքեւ յուռ կը հոսին ոչ մարդուն։

Բոյնը շուեն մը կը խրճղեմ ես, սիւռ մը տաք
Որ խռովիւն տենդոտ հոգւոյս յորձանքին,
Եւ սառնոյս մը կը գրնեն, ա՜հ, բարձես տակ,
Խաչ մ'ալ փայտէ ընդդէմ սրտիս փորձանքին։

Այդ փորձանքներն ես կ'երգեմ անդադար,
Կեանքի բոլոր մեծ պայքարներն, հուրն անհուն,
Աշխարհի մէջ շրջիկ բաժինս իմ արդար,
Եւ կը բոցում երկինքն իրեն սուրբերուն։

(1892) ՍԻՓԻԼ

ԱՆՑՆԵԼՈՒ ՄՕՏ

Լոյսի փունջ մը, շող շիտկերու կաւե հիւսկէն,
Հորիզոնէն վար հոսելու եւ բաց կը քաշէ,
Կերան ծայրը ցոլքեր մայրը կը լեցնեն
Ցոլքն մը մէջ լայն վերտառով սասանիք։

Գունէշ գարգած կ'երգէ մարին, վարանման
Ոստերն ի վար կախուած յաւնն մէջ տամուկ.
Դաշտերուն մէջ հայլ գառներ կը լռեմն
Շաղով օծուած մարմանդներուն մէջ ծանուկ.

Շամբերուն հօծ շուքին տակէն դդդդոյն՝
Դէպ ի ծովուն ափերն ի վար աւազէ,
Ուր փրփուրին կը ճմարեն վախկոտ չուն,
Լուսածիծաղ առուն վէտ վէտ կը վազէ։

Ոչ հրմայէեն առուին տենդոտ կարկաչին,
Շողին, ցողին լոյս ծիծաղէն արծարի,
Ոչ ալ այգուն ջերմ համբոյրէն առաջին
Մեր սրտին մէջ վարդ անուրջ մը կը ծաքի։

Մենք չենք սիրեր կեանքն յորդաշունչ, կենդանի,
Անցնելու մօտ իրերն ըզձեր կը կարթեն.
Ու կը ցաւինք, երբ բաղտն հեռու կը տանի
Ինչ որ երէկ արհամարհած ենք արդէն։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ, «ՅԱՌԱՋ», ԹԻՒ 2

— · —

Կը սպասէի որ «Հինծի ու «Նործի վիճաբանութեան ընթացքին, անոնք որ անուններ ուղիցին տալ, չմոռնային Փայլակ Միքայէլեանը։

Ահա մէկը այն երիտասարդ անուններէն, որ յառնուեցաւ, հասունցաւ ՅԱՌԱՋի շնորհիւ։ Այս էջերուն վրայ հետեւեցանք Միքայէլեանի նախափորձերուն։ Ցաջորդական պատմուածքներով անիկա ապացոյցը տուաւ յղացումի եւ կերտումի ինքնուրոյն շնորհի մը։ Աստիճանաբար մշակեց ինքզինքը, կոկեց լեզուն եւ ոճը։ Յարփափումներու ճամբով, ան ահաւասիկ հասած՝ ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...ին։

X

Բայց մը կը զգուշանամ խօսելու գրքի մը մասին, որ կամմախօսական կերպով զուգորդուած է գրողին կեանքին հետ։ Մտավախութիւնը ունիմ շօշափելու զգայուն մորթը էակի մը, որ այս գործը տուած է այնպէս ինչպէս ծաղիկը կուտայ իր նեկտարը, կամ կայծոռիկը՝ իր լոյսը, իր խկութեան խորէն, իր սպառումովն իսկ։

Ինչ եղական, տարօրէն պատկեր գրքերու աշխարհը։ Գրքերը կը ծնին, կ'ապրին մարդերու նման։ Ոմանք փքուռոյց եւ անբան, ինչպէս խողերը, ուրիշներ կը տուայտին ու կը սարսռան ցայգաթիթեռին պէս։

Ուրկէ՞ կուգան, ի՞նչ կը բերեն անոնք մեզի, այդ գրքերը... Ոմանք կուգան մեզի իրենց հեղինակներուն ձանձրոյթովը, ցերեկուրովը, ունայնդովը։ Որովհետեւ կան դրողներ, որ այդ գրքերուն մէջ կը դնեն մտաւորական իրենց ճարպը, անապարծութիւնը, այն ամէնը որ իրենցմէ չէ։ Բայց մեզի կուգան ուրիշ գրքեր՝ ինչպէս պարտաստն ուղեւորը կ'երթար Մեծարենցի «Հիւղ»ին։ Երբ այդ գրքերը կ'օթեւանեն մեր յարկին տակ, առանձին չենք զգար ինքզինքնիս։ Մեր մասին տակ կը բաբախէ զարկերակ մը. մեր ականջը դրած կ'ըլլանք կուրծքի մը, բժիշկին նման։ Կ'ունկնդրենք հառաչանքը մեղքերու, ցաւերու, վիրաւոր յոյսերու ու կը հաղորդուինք մարմինովը եւ արիւնովը մեզի նման մարդերու...։ Այն ատեն միայն, այո, կ'իմանանք որ գրքերու մէջ կ'ապրինք, ինչպէս մարդոց մօտ, ոմանք ցուցափեղկի mannequinներ են, ուրիշներ հազուագիւտ բարեկամներ որոնց ձայնը կ'արձագանգէ, ու կ'երկարաձգուի մեր խորը։

Եթէ այս խորհրդածութիւնները տարապայման են Միքայէլեանի «Արե՛ւ, Արե՛ւ»ին համար, գէթ արժանիք մըն է եթէ գիրքը կրցաւ այս տպաւորութիւնները արթնցնել ընթերցողի մը մօտ։

Ու տակաւին մեզի կը յիշեցնէ Վինյիի խօսքը.

J'aime la majesté des souffrances humaines.

X

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Իին հանդէպ ենթակայական այս վերաբերումը չարգիլեր ըսել գիս առարկայօրէն եւս մօտենալու անոր։ Դժբախտաբար ամէն ընթերցողի մօտ զրադատը պահուըտած է մարդուն ետին, առաջինը իր դատողութիւններով կը հարկադրէ երկրորդին տպաւորութիւններուն։ (Մարդկային տկարութիւն մըն է անիկա, չենք բաւականանար ապրելով, այլ կը սիրենք վերլուծել մեր կեանքը, գրքերը դատելու պատրուակին տակ. ուրիշ բան չենք ըներ եթէ ոչ դատաւորել մեր ներքին պահերը եւ հակազդեցութիւնները)։

Հեղինակի եւ գործի խոր միութիւնը բնորոշելէ վերջ պէտք ուրեմն թող ներուի ինծ քննադատներու յատուկ այն անագորոյն խաղը, որով անոնք թոյլ կուտան իրենք իրենց դատելու գիրք մը դայն յղացող մարդէն, ինչպէս բուսաբանը տունկ մը կը խլէ իր հողէն։

Կարելի չէ ճշգրիտ սահմանը տալ ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Իին։ Վէպ մը չէ, ոչ քերթուած, ոչ ալ բոլորովին յուշագրութիւն, բան մը կը յիշեցնէ իւրաքանչիւրէն։

Միքայէլեան անձնական շեշտով մը թարմացուցած է ձեւերը, հիւսած է պատմուածք մը որ երբեմն կը սարսռայ տաւիղի լարերուն նման, երբեմն կը վերածուի հոգեկան տարրալուծման, ինչպէս սովոր են ընել մարդիկ իրենց նամակներուն եւ յուշատետրին մէջ, պատմուածք մը վերջապէս, ուր կեանք կայ, շարժում եւ օրերու յաջորդականութիւն։

Եւ այս ամէնը՝ զգացուած իրապէս, պատմուած անկեղծօրէն։

Հերոսը այդ յուշապատումին հիւանդ մըն է, հիւծախտաւոր, որ մեզի կը խօսի ամէնէն ուղղակի, չելլա ճամբով, առաջին դէմքով... ճիշդ մեր դիմաց ունինք զինքը, զգայուն, ինքզինքը մերկացնող. անկեղծութեամբը գոհրաց այդ «եսը»։ Առանց չարամտութեան, ոչ իսկ առանց սրտունջի, բայց անսեթեւեթ մտերմութեամբ անիկա, այդ հիւանդ առաջին դէմքը կը խօսի բարձրագոյն իր ապրումներուն, պահերուն, խոկումներուն մասին, կարծես թէ առանձին ըլլար, իր յուշատետրին հետ միայն, ճակատ ճակատի՝ իր հայելիին դիմաց... եթէ նոյնիսկ փափկանկատօրէն փորձենք մեր ակնարկը դարձնել, ան կը հետապնդէ մեզ, կը սեւեռէ մեզի։ Վկան ենք իր խոստովանութեան, մասնակից՝ իր մտածումներուն...

Ու թերեւս այդ գրքի էջերուն մէջ կ'ապրի ուրիշ, անմարդկային, ոչ նըւազ ճակատագրական հերոս մը. հիւծախտաւորներու բուժարա՛նը.

Առաջին անգամ — որքան ծանօթ է ինծ — մեր գրականութեան առջեւ կը բացուի դուռը այդ տարօրէն աշխարհին. Միքայէլեան կը յայտնէ մեզի առողջարանը, sanatoriumը։

Անսահմանական հերոս մը արդարեւ, սպառման այդ մենարանը, որուն խրտուիլակը կը կանգնի եւ, աշնանային լոյսին տակ, իր շուքը եւ իր թեւերը կը տարածէ իր մօտ ապաստանող էակներուն վրայ...

Էական նիւթը ուրեմն այս ցաւատանջ բայց հպարտ գրքին՝ պատմութիւնն է կենակցութեան մը, — կենակցութիւնը երկու հերոսներուն՝ շէնքին ու մարդուն։ Եթէ կարելի է ըսել կենսաբանօրէն անոնց symbioseը։ Երկու էակներ՝ որ կ'ապրին իրարու փակած, սպառելով զիրար բայց փրկելով միանգամայն զիրար...

Կամ աւելի ճիշդը, Միքայէլեան մեզ կ'առաջնորդէ միջավայր մը, ուր մարդիկ նոյնացեր են զիրենք պարփակող մթնոլորտին հետ. առողջարանի բոյրը եւ բոյլերը կը թրթռան մարդոց ամոյն հոգիէն ներս։

Միքայէլեանի գիրքը ինծ կը յիշեցնէ հիւանդներու սնարին մօտ կախուած ջերմացոյց պատկերները։ Իր գրիչն ալ, արձանագրող ջերմաչափի մը նման, հետեւած է այդ միջավայրի բարեխառնութեան ելեւէջին. Մարդոց տրամադրութիւնը կը ծփայ անդի ալիքներուն հետ, ու միանգամայն յոյսերու, պատրանքներու մակընթացութիւնը կ'ուռի ու տեղի կուտայ յաջորդաբար. Ջրերու այդ շարժումին դիմաց կը տեսնենք ենթակաները երբեմն անկայուն՝ ինչպէս պղպջակներ, ու երբեմն ալ աննահանջ ու անշարժ ինչպէս խարակը..

Միքայէլեան մեզի տալու համար ջղայնութիւնը այդ միջավայրին, մ... հետեւիր կանխորոշ ծրագրի մը. ոչ ալ կը հետապնդէ նպատակ մը։ Ան կը ներկայացնէ դէպքերն ու անձերը ինչպէս որ կուգան, անհաղորդ, անյարակից իրարու, կոյր թափով։

Անյոյս տխրութեան բոյրը չէ որ կը բարձրանայ այդ գրքէն. հոն ապրող էակները երբեմն զմայլելի են կեանքը տանելու իրենց եղանակով։ Ինչ որ կը բնորոշէ զիրենք, հիւանդութեան հետ հաշտուելու իրենց ճիգն է, կարօտն է անպայման։

Իւրաքանչիւրը անոնցմէ — եթէ կարելի է ըսել — յաջողած է խմոր մը raison մը ստեղծել իր վիճակին, դիմած է ֆիզիքական խախուտ հիմերու վրայ կանգուն պահել հոգեկան հաւասարակշռութիւն մը։

Ինչ որ Միքայէլեանի գիրքը զգա...

Մենք կը սիրենք, երբ արեւը ծիրանի՝
Հալած, հատած մուժի ընման ոգեվար՝
Ալիքներուն գոգն իյնալով շիջանի
Սողոսկելով խարակներէն վար ի վար։

Ծաղիկները, զոր կը թողունք որ ցամքին
Թօնուտ օդին, ցուրտ արեւուն տօնի աշնան.
Ծառաններու յանձնած կրակիտ խրնամքին,
Թռամելու մօտ՝ կարծես յանկարծ կ'անուշնան։

Սրբուակները, որոնց բոյրը կը հատնի,
Ա՜յ աւելի մեզ սիրելի կը դառնան,
Ինչպէս դեղնած սիրոյ բղթիկ մը գաղտնի,
Զոր կը պահենք զուրգուրանքով անսահման։

Եւ մեր սէրը, ոսկեփետուր թռչուն բիլ,
Զոր անզուտ կը լքանենք շատ հեղ մենք,
Երբ թեւ կ'առնէ, կ'ուզէ մեզմէ խուսափիլ,
Դողդղալով մեր հոգւոյն մէջ կը սեղմենք։

Մրմռուկներ որոնք հեռուն կը մարին՝
Կոչնակներ, հաչիւնն անգամ շուներուն,
Դորշ ամպերն իսկ փակած կապոյտ կամարին,
Մեկնելու մօտ՝ հրմայք մ'ունին օրօրուն·

Ցուրտունքնիւն ալ կը վրդովե՞ն մեր հոգին
Եթէ չըլլան երազի պէս թեւաւոր·
Եւ կեանքն արդեօք կ'ըլլա՞յ այնքան թանկագին,
Այնքա՞ն անուշ, երբ չըսպառնայ մահն անոր։

(1900) ՍԻՊԻԼ

ԽՄԲ. — Տիկին Սիպիլի յոբելեանին առթիւ, իր բանաստեղծութիւններէն ... մը տալու համար, ահա երկու քերթուած։ Պոլ. կիրակի, մեր աշխատա-կից Արմէն Սեւան կուտայ ուսումնասիրութիւն մը, Սիպիլի գրական գործին նուիրուած։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՔՈՅՐԵՐՈՒՍ

—·—

Սիրելի՛ Մարօս,

...ի է կ'երթան այդ քաղցր կանչին ընդ առաջ, բայց դեռ չեն հասեր։ Փշոտ է ճանապարհը, վերելքը տաժանելի եւ շատեր կ'իյնան յոգնատանջ, շատե՜ր։

...

ԱՆԱՀԻՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ազգերու տօնը
ՆԻՍԻ ԾԱՂԿԱՄԱՐՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

—·—

Հինէն ի վեր Ռիվիէրան, եւ մասնաւորապէս Նիս քաղաքը, ժամադրավայրը եղած են միջազգային հասարակութեան բարեկեցիկ. մանաւանդ հարուստ դասակարգին. եւ կարելի չէ երեւակայել մէկը, որ...

...

Ըլլայ Նիսի օփերան, ըլլայ Palais de la Méditerranée, Hôtel Negresco, Casino Municipal, վերջապէս ամէնուրեք, հայ ուսանողական խումբը ներկայացաւ խիստ պատուաբեր։

Թագաւորներ (Շուէտի) եւ իշխաններ (Մոնաքոյի) հաճելի սովորութեան մը համաձայն պատուած են այս ասնախմբութիւնները իրենց ներկայութեամբ։ ...

...

Գերմանիա, Հայաստան, Աւստրիա, Պուլկարիա, Պարսկաստան, Յունաստան, Ճափոն, Լեհաստան, Ռումանիա, Շուէտ, Վենեզուէլա։

Իսկ երկրորդ երեկոյթին (մարտ 8, նոյն ժամուն, նոյն սրահին մէջ) Անգլիա, Գանատա, Չին, Գոլոմպիա, Ֆրանսա, Հունգարիա, Լիթուանիա, Փարակուա, Լեհաստան, Ռուսիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա

Այսեմն ժամադրութիւնք, մարտ 6ին, ժամը 20·30...

ԳԻՆԱՄԵՐ

ՀԱԼԷՊԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀՐԱԺԱՐԸ

...

ՄԻՍՕ

...

— Է՜յ մարդ չես ամչնար հա...

— Պարոն, եթէ ամչնալիք բան մը կայ, այն ալ քու վիճակդ է, որ մօրդ մերկ փողոցի մէջ եռեւէս կը վազես

...

մը, որուն մօտ ներկայ հատորը, հակառակ իր արժանիքներուն, ուրուագիծ մը պիտի մնայ պարզապէս։

×

Միքայէլեանի լեզուն կը հետեւի իրեն, հեղինակի ներքին կշռականութեան։ Հապճեպ, ջղուտ, հեւասպառ լեզու մը, որ սակայն տեղ տեղ կը խրի ծանր, երկար նախադասութիւններու մէջ։

...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. Շավիլի «Արցութեան» խումբի ժողովը, վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

Վիլնի քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

"ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար, Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի ՄԷՋ

8, Rue Danton, Մէթրօ ՕՏԷՈՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

կը խօսին՝ ընկերներ ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀ եւ ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. ՑԱԿՈԲԵԱՆի։ կը նուագէ ջութակահարուհի՝ Օր. Ս. ՆՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ Ա. ՓԱՐԹԵՒԵԱՆի։ կերգէ Օր. Ի. ՊԻՒՂՊՈՒԼԵԱՆ։

Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ։

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՇԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléans (Bagneux) սրահին մէջ

կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ «ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»։

կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։ Մուտքը ազատ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30ին

150 Route d'Orléansի սրահին մէջ **Bagneux**

Նախագահութեամբ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

Դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի տիկին ՎԱՐԴԵՏԵԱՆի։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Երիտասարդներ՝ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՍԻՐԱԳԵԱՆ եւ ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, դերասան Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ պիտի արտասանէ։ ԳԱՎԷՋԵԱՆ քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ հայկական պարեր։ Թառխաս ԺՈՐԺ կը նուագէ ու ԿԻՆՏԻՆ պիտի պարէ։

Պ. Եղիա Մոմճեան պիտի նուագէ ֆլիւթով հաճելի եղանակներ։

Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ ըլլալ։

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ է։

Մանկական դպրոցական հանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի

ՍԳԻՏԱԿ ԱՂԱՒՆԻՆ (Էլէն Բիւզանդի) — ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ (Զաւէշտ)

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ։

Մուտք 3 ֆրանք։ Երախաներու համար՝ 1 ֆրանք

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Daumesnil PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «Ալգ» Երիտասարդաց Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Monsieur le Prince. Մէթրօ՝ Օտէօն։ Խորհրդակցական ձայնով կը հրաւիրուին համակիրներն ու Սեբաստահայ երիտասարդները անխտիր։

ՍԱՍՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ՝ Մէզօն Պլանշ

(Տ. ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (Գամէր Գալֆա)

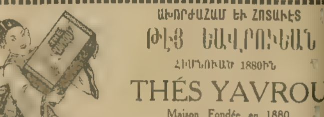

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276,786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

14 Février 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՕՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2112 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Սերունդներու պայքարը հին է։

Ամէնէն առաջ, իւրաքանչիւր սերունդ կենդանի արձագանգն է իր ապրած միջավայրին ու տիրող պայմաններուն։

Մեր նախորդ սերունդները պատուաստել են մեր հայ իրականութիւնը եւրոպական գաղափարներով եւ հիմք են դրել ազգային վերածնութեան շարժման։

Դորպատի, Մոսկուայի, Վենետիկի, Փատուայի եւ Փարիզի անդրանիկ հայ ուսանողութիւնը, ներշնչուած այդ երկիրներու ժամանակակից սերունդի ոգորումներէն եւ ֆրանսական յեղափոխութեան նշանաբաններէն, կրցաւ առաջնակարգ դեր խաղալ մեր հայ կեանքին մէջ։

Ներածական այդ գաղափարներուն, հայկական փոխակերպութեան եւ հայկական շունչին կը պարտինք, մեր վերջին դարու բոլոր մտաւոր լուսամիտ արտայայտութիւնները։

Ներկի բռնադատութեամբ՝ անճերող հայ կեանքը հսկայ ոստում մը բրաւ դէպ ի յառաջ։

Օտարոտի գաղափարներն սկսան բողբոջիլ մեր մէջ, ա՛յն պատճառով, որ ներքին հասունցած պայմաններ էին ստեղծուած անոնց յաւերժացումն մրցարացնող։ Այլապէս մեր ազգային վըտիտ մարմնին վրայ անոնք փայլուն ճարմանդներ պիտի մնային։

Սակայն, պատմութիւնը ցոյց կուտայ, որ այդպէս չեղաւ։

Վերածնութեան շարժումը ո՛չ միայն հայ ժողովուրդին տըւաւ ազգային դրօշմ եւ ազգային իւրայատուկ պատկեր, այլ եւ յեղափոխական սերունդ մը հասցուց մայր երկրի ծոցէն եւ մայր հայրենիքի երակներէն։ Նորուժ գործօններ եւ նորուժ պայմաններ, առանցքն էին դարձած այդ շարժման։

Այսպիսով վերածնութեան եւ դիւցազներգութեան սերունդի հրեղէն թեւերուն վրայ, հայ ժողովուրդն ստացաւ թանձրացած իմաստ եւ թանձրացած նշանակութիւն։ Ինքնագիտակցութեան հզօր ցնցում մը եկաւ բանալու անոր երկարամեայ խաւարակուռ միտքը։

Սերունդէ սերունդ ո՛չ մէկ պատուար կար։ Տակաւին մէկ սերունդը չսպառած, միւսը հասակ էր նետած անոր քով։ Մէկին սաղմերը կ՚ապրէին միւսին մէջ, եւ մէկին գործը՝ կը դառնար շարունակութիւնը՝ միւսի գործին։ Սերունդները փոխադարձաբար զիրար կը լրացնէին։

Սակայն բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ է դրուած արդի նոր սերունդը։

Եղերական դէպքերու բերումով ո՛չ միայն մեր երկարամեայ պատմութեան հսկայական բեռը փշրուեց մեր հայրենի ժայռերուն վրայ, այլ եւ սերունդներու բնական յաջորդականութեան մէջ ալ խզում յառաջացուց։ Պատմութեան կենդանի բժէն՝ հայրենի հողէն, մրրկահար անցաւ մեր ցեղը։ Եւ մեր նոր սերունդը, որպէս ճակատագրական անխուսափելի զոհ, անապատներէն մինչեւ լուսաւոր պողոտաները, անդնդախոր ճամբայ մը կտրեց։

Անոր դպրոցական երազուն տարիքն անցաւ եաթաղանի տակ։ Չի կրցաւ ընկերային դաստիարակութիւն ստանալ եւ չի կրցաւ մշակել բարոյական ուժեղ նկարագիր։

Նոր սերունդը, սակայն, նոր բան մը բերաւ ժամանակին ծոցէն։ Նոր հասունութիւն մը եւ նոր գիտակցութիւն մը, որ տարիքի երկար ճամբաներէն կուգար առաջ։ Ատիկա վաղաժամ փորձառութիւնն է, միացած վաղաժամ տանջանքին հետ։ Եւ առկէ զատ, ան աւանդապահ ոգի մը բերաւ, հակառակ իր դառն անցեալին։

Այս երկու անգոսնելի յատկութիւններով, ան այժմ եկած է կանգնելու հին սերունդի ստուերին տակ։

Մեր նոր սերունդն իր ամբողջութեան մէջ, բոլոր երաշխիքներն ունի դառնալու մեր ցեղի կենսունակ շաղախը։

Եւրոպական ո՛չ մէկ երկրի նոր սերունդի հետ՝ չի կարելի բաղդատել մեր նոր սերունդը։

Եւրոպական երջանիկ նոր սերունդը գուրգուրանք ու խնամք կը ստանար, երբ մեր նոր սերունդը եղեռնի ճամբաներուն մէջ կը մաշէր։ Ի՛նչ հակոտնեայ ...

Նոր սերունդի սրբազան պարտականութիւնն է արժէքաւորել ամէնէն առաջ ինքզինքը, իր լաւագոյն ու դրական կողմերով, եւ ո՛չ թէ պարտադրել իրեն իր բացասական եղծուած դիմագծով։

Որքա՜ն կը գիտակցինք, որ հայրենի կենսունակ հողը սահմանուած է անոր ոտքին տակէն եւ շրջապատուած է բազմաթիւ խոչընդոտներով։ Սակայն, մեր նախորդ սերունդները մի՞թէ աւելի երջանիկ էին։ Մի՞թէ անոնք չէին՝ հեծեր բռնատիրական կարգերու մութ նկուղներուն մէջ։

Բռնցքն ու դժուարութիւնները, ամենուրեք եւ ամէն տեղ, ճակատագրական անէծքի մը պէս, կախուեր են մեր սերունդներուն գլխուն վրայ։ Եւ պայքարը, իր վեհութիւնն ու գեղեցկութիւնն ստացեր է ճիշդ անոր համար, որ անոնք քալել ու յաղթահարել են վերացեր եւ սատարեր են հայ ժողովուրդի ազգային հաւաքականութեան դատին։

Նոր սերունդը, որ հոգեպէս յաւերժացնողն ու կենդանի կապն է մեր հնաւանդ անցեալի, նահանջ ու բեկում չպիտի ճանչնայ եւ ինքզինքը պիտի ջանայ վերագտնել հուժկու կազմակերպութիւններու ծոցին մէջ։

Անյայտ ու անանուն ցուցանակները, ժամանակաւոր պղպջակներ են, որոնց մէջ, հայ նոր սերունդը, չպիտի սպառէ իր առոյգ ու կայտառ ուժերը։ Ան պիտի դնէ ինքզինքը ազգախառնման եւ ազգաշինութեան նուիրական պարտականութիւններուն առջեւ, եւ այժմէն իսկ պիտի դիմէ լուրջ ու յամառ ինքնապատրաստութեան։

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԽԵԼՔԸ

Քանի մը ֆրանսացի գիտուններ ո-րոնք, երեւի քաղաքանութենէ ալ կը հասկնան, գլուխ գլխի տուեր ու հաշիւ ըրեր են թէ կին մը օրական քանի վայրկեան հայելիին առջեւը կ՚անցնի։ Ահաւասիկ իրենց պատասխանը. —

10 տարեկանին 7 վայրկեան, 15-20 22 վայրկեան, 25-30 տարեկանին 30 վայրկեան, 50-60 տարեկանին 10 վայրկեան։

Այս հիման վրայ սովորական կին մը միջին հաշիւով իր կեանքին 242 օրը կ՚անցընէ հայելիին դիմացը։

Կիսկատար գործ։ Պէտք է հաշուէին նաեւ թէ քանի քիլօ բրինձի փոշի, քըքէժ եւ շրթունքի «կարմիր» կը սպառեն անոնք՝ տասը տարեկանէն մինչեւ եօթանասուն...

Բայց կ՚ընդունիմ որ Այնշթայնն ալ չպիտի կրնար ելլել այդ հաշիւին մէջէն։

Ի՛նչ փաստեր կան լրագիրներուն մէջ կիներուն «խելացիութեան մասին. օրինակ։

« Հալիւուտէն կը հեռագրեն թէ դերասանուհի Ա... իր հարսնիքէն *երեք ժամ* վերջ դիմում կատարած է ամուսնալուծման համար...»։

« Տիկին Բ... դատ բացած էր իր ամուսնին եւ անոր սիրահարին դէմ ապացուցանելով առաջինին անհաւատարմութիւնը։ Տիկինը չսպասեց դատաւորին վճիռին եւ ընդունեց բարեսիրաբար որ *երեքը միասին* ապրէին միեւնոյն տանը մէջ...»։

« Թռռներու տէր վաթսուննոց պառաւ մը անհաւատարիմ ընթացքի մէջ բռնուեցաւ եւ դատարանը մերժեց վերամուսնութեան *խնդրանքը...*»

Աւելորդ է ըսել որ այս երեք այլանդակութիւններն ալ պատահած են Ամերիկայի մէջ։

Աստուած չցուցնէ այն օրը երբ այրերը տունը պիտի նստին ու կիները պիտի կառավարեն աշխարհը։ Թերեւս Ս. Գիրքին «վերջին դատաստանը» դիւանագիտական ակնարկ մըն է այդ մասին...

ԺԻՐԱՅՐ

ԶՕՐ. ՀԱՄԻԼԹԸՆ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ

Լոնտոնէն ստացուած տեղեկութեան համաձայն, Զօր. Սըր Եան Համիլթըն, Տարտանէլի բրիտանական ուժերու նախկին հրամանատար, նախկին պատերազմիկներու կազմակերպած մէկ հաւաքոյթին մէջ, խօսելով զինաթափութեան մասին, ըսած է. — Զինաթափութեան յանձնախումբը, որ պիտի հաւաքուի առաջիկայ շաբաթ, անկիւնադարձ մը պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական խորհրդաժողովին համար։ Մեր ջանքերը պիտի կեդրոնանան տեւականացնելու խաղաղութիւնը, յանուն մեր քաղաքակրթութեան փրկութեան։

Եթէ ձախողի զինաթափութեան խորհրդաժողովը, ըստ զօրավարը, անոր պիտի յաջորդէ պատերազմը։ Եւ այս պատերազմը նախորդին պէս չպիտի երկար տեւէ։ Հետեւակ զօրքը, դեր մը պիտի չունենայ։ Պաշտպանութեան մեքենական ձեւերն են, որ ծովերուն վրայ եւ ծովերուն տակ, օդին մէջ եւ ցամաքին վրայ, իրարու պիտի հանդիպին եւ ոչնչացնեն մարդկութիւնը։ Այդ պահուն բացառիկ դեր ունին քիմիական արտադրութիւններով սպառազինուած օդանաւերը։

ԱՒՍՏՐԻԱ ՑԱՂԹԵՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Կիրակի օր Փարք տը Բրէնսի մարզադաշտին մէջ 50,000 հոգիի ներկայութեամբ կատարուած ֆութպոլի մրցումին մէջ Աւստրիա յաղթեց Ֆրանսայի 4ի դէմ 0 նշանակէտով։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Լիոնի մէջ երեք Հայեր վիրաւորուած

Ֆրանսական թերթերէն քաղելով կը հաղորդենք հետեւեալ ցաւալի դէպքը, որ տեղի է ունեցեր շաբաթ օր, Լիոնի մէջ, Փետր. 18ի տօնակատարութեան առթիւ, Գ. թաղապետարանի սրահին մէջ։

Դէպքին մանրամասնութիւնները կը պակսին։ Հանդէսէն վերջ կռիւ մը կը ծագի եւ այդ կռուի ընթացքին դանակով կը վիրաւորուին Հայկազ Թերզեան, Զօհրապ Պօյաճեան եւ Կարապետ Թօփալեան։

Ներսէս Խաչիկեան, Գրիգոր Ալոյեան եւ ուրիշներ ալ կը ձերբակալուին։

Մարսէյլի մէջ հայ մը կը վիրաւորէ կին մը

Մարսէյլի Ապահովութեան Տեսչութեան հաղորդած լուրին համաձայն, Մարսէյլի արուարձաններէն Սէն Ժիւլիէնի մէջ, մէկը կին մը ծանրապէս կը վիրաւորէ ու կը փախչի։

Ֆօնվէռ հասնելով ոստիկանութիւնը կը տեսնէ, որ ոճրագործը դիրք բռնած է իր սենեակին մէջ։ Երբ կը մօտենան ոճրագործին, իսկոյն կրակ կը բանայ անոնց վրայ։ Ընդունուած ազդարարութենէն վերջ, կը կրակեն ոճրագործին վրայ եւ գետին կը փռեն։

Սպաննուած ոճրագործը Մասիս Մարկոսեան անունով Հայ մըն է, իսկ իր զոհը՝ Արշալոյս Քիւթերեան, 28 տարեկան եւ երկու զաւակներու տէր կին մը, որ փոխադրուած է հիւանդանոց։

Պատճառը տակաւին անծանօթ է մեզ։

Ընտրական պայքար Գերմանիոյ մէջ

Հիթլէրականներէն յետոյ, ահա ազգայնականներն ալ։

Անոնք ալ մտած են սեւ – ճերմակ – կարմիր գոյներուն տակ, որ ըսել կ՚ուզէ — ազգայնականներ եւ Պողպատէ Սաղաւարտակիրներ։ Ծերունի մարաջախտ Ֆոն Մաքենզէնի թեւարկութեան տակ մտած են անոնք եւ իրենց ցուցակին ճակատը դրած են Սէլթէն եւ Ֆոն Փափէնը, իսկ Հիւկէնպէրկի անունը վերապահուած է բոլոր շրջաններուն ներկայացուած ցուցակին գլուխը դրուելու համար։

Պայքարի ճակատն ստեղծուած է Հիթլէրի համաձայնութեամբ, որպէս զի նազիներէն եւ ազգայնականներէն ստեղծուի ուժեղ պլօք մը, հետապնդելու համար միեւնոյն նպատակները։

Հիւկէնպէրկը խոստովանած է որ ինքը հակառակորդ է եղած նոր ընտրութիւններ կատարուելուն, սակայն նազիներուն հաճելի երեւալու համար ընդունած է։

Ես խորհրդարանի անդամ եմ, ըսած է Հիւկէնպէրկ, Վայմարի ազգային ժողովէն ի վեր, բայց երբեք չի կրցայ երեսփոխանի մըտայնութեան հետ հաշտուիլ։ Նոր դահլիճը խորհրդարանական կառավարութիւններու մէկ նոր հրատարակութիւնը չէ, այլապէս ես անդամ չէի ըլլար։

Սէլթէն եւ Ֆոն Փափէն ալ խօսք առած են եւ յայտնած, որ լաւ աշխատանք մը կատարելու գաղափարը իրագործելու համար մտած են դահլիճին մէջ։

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՇՐՋԱԳԱՅԻ

Հիթլէր օդով – գլխով նետուած է ընտրական պայքարի մէջ։ Ամէն կողմ կ՚երթայ եւ կը խօսի։

Հիթլէր, իր մէկ ճառին մէջ ըսած է հետեւեալը. — Մեր խիղճն ու Աստուած գոհացնելու համար, մենք անգամ մըն ալ կը դիմենք գերման ժողովուրդը ինքը վճռէ։ Եթէ գերման ժողովուրդը, այս վճռական ժամուն մեզ լքէ եւ Աստուած ալ ներողամիտ գտնուի, մենք պիտի հետեւինք մեր ճամբուն, որպէս զի գերման ժողովուրդը չի կորսուի։

Հակահիթլէրական ցոյցեր

Գերմանիա՝ դարձաւ ցոյցերու եւ արիւնահեղ ընդհարումներու հնոց մը։

Այզլըպէնի մէջ, կիրակի օր, համայնավարներու եւ նազիներու միջեւ արիւնահեղ ընդհարում մը պատահած է։ Երկու նազիներ սպաննուած եւ 12 համայնավարներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են։

Հազարի չափ նազիներ երբ թափօր կազմած կ՚անցնէին քաղաքի փողոցներով, եկած հասած են համայնավարական գրասենեակ մը առջեւ, ուր տանիքն ապաստանած համայնավարները կրակ բացած են անոնց վրայ։ Նազիներէն մէկը վիրաւորուած է։ Դէպքը աւելի ծանր կերպարանք պիտի առնար եթէ ոստիկանութիւնը չի միջամտէր։

Տօրթմունտի եւ Պերլինի մէջ նմանապէս ծանր ընդհարումներ են տեղի ունեցած։

Իտալիոյ Խորհրդարանին բացումը

Իտալական խորհրդարանը պիտի վերսկսի իր նստաշրջանը փետր. 15ին եւ քննութեան պիտի սկսի զանազան նախարարութիւններու պիւտճէն՝ 1933—1934 տարուան համար։

Կարգ մը օրինագիծերէն զատ, խորհրդարանի վաւերացման պիտի ենթարկուի նաեւ իտալ-եգիպտական համաձայնութիւնը, Սերենայիքի եւ Եգիպտոսի սահմաններուն մասին։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԵՐԸ

Հակահիթլէրեան ցոյց մը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Վիէննայի մէջ, ընկերվարականներու եւ համայնավարներու գործակցութեամբ։

Ցուցարարները թափօր կազմած, դրօշակներով եւ նուագախումբով, անցան Վիէննայի փողոցներով եւ աղաղակեցին «հաց, աշխատանք եւ ազատութիւն»։ Անոնց թիւը կ՚ըլլար մօտ 45,000 հոգի։ 100,000ի չափ ալ հանդիսատեսներ հաւաքուած էին։

Քուրկ Թաարոնի առջեւ ցուցարարներու եւ նազիներու միջեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍԱՌԻ ԱՂԷՏԸ

Կիրակի օրուան թիւով արդէն տըւած էինք Նէօյնքիրխէնի կազաչափի պայթումին ողբերգական հետեւանքները։

Աղէտին պատճառ կը նկատուի կափարիչը, որ ստոյգ ցայց կուտար կազապահեստի քանակը։ Այդ կափարիչը իր սովորական մակարդակէն շատ ցած է իջեր եւ պայթումը պատահեր է անոր վրայէն։ Թէ ի՛նչ պատճառով, տակաւին անյայտ է։

Նէօյնքիրխէնի մէջ կազմուած է օգնութեան մարմին մը։

Սաարի կառավարական յանձնախումբը 500,000 ֆր. տրամադրած է Նէօյնքիրխէնի քաղաքային վարչութեան եւ հրահանգած որ այդ գումարին մէջէն 300,000 ֆրանքը բաժնուի աղէտահար ընտանիքներուն։

Փրուսիոյ գերմանական վարչութիւնն ալ տրամադրած է 600000 ֆր.։

Միւնիխի, Պերլինի եւ գերմանական միւս քաղաքներուն մէջ ալ հանգանակութիւն է բացուած։

✕ Միւնիխէն կը հաղորդեն, որ պավարիական ալպերուն մէջ հաստատուած Ռայխէնհալի Ցոլլէր կազի գործարանին մէջ ալ, պայթում մը եղած է եւ շէնքը վերածած է աւերակոյտի մը։

Մարդկային ոչ մէկ զոհ կայ։

ԽՕՍՈՒՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑ ...

Փարիզի դիտարանը, այսօր հանրութեան տրամադրութեան տակ պիտի դնէ խօսուն ժամացոյց մը։ Հեռախօսի քանի գիծեր պիտի դրուին Օտէոն 84 — 00 թիւին տակ, որպէս զի հանրութիւնը մէկ ֆրանք վճարելով կարենայ գիտնալ ստոյգ ժամը, վայրկեանով եւ երկվայրկեանով միասին նշանակուած ցուցանակին վրայ։

ՆԱՒԹԱՀՈՐ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թիւրքմէնիստանի մէջ, Նէֆթ Տաղ դաշտավայրին վրայ, նաւթահոր մը բացուեցաւ 75 մեդր երկայնութեամբ։

Այս նոր հորը, տասը օրուան մէջ տուաւ 100,000 թօն նաւթ։

Ակադեմական Կուպկին, յայտարարեց որ Նէֆթ Տաղի հորը մօտ ատենէն պիտի ըլլայ խորհ. Միութեան ամենակարեւոր նաւթաշրջաններէն մէկը։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Զինուորական իշխանութեան հրամանով եւ պաշարման վիճակ յայտարարուելու պատճառաւ, լուծուած կը նկատուին զանազան անուններու տակ գործող բոլոր համայնավար կազմակերպութիւնները։

Այդ խիստ միջոցներուն պատճառ կը նկատուին համայնավարներուն ուժեղ ազդեցութիւնը ռումէն բանուոր դասին վրայ։

Բաց ի այդ, Պուքրէշի կեդրոնական նամակատան մէջ, ոստիկանութիւնը լրտեսութեան ցանց մը բացած է եւ 12 պաշտօնեայ ձերբակալուած է։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Մեծն Բրիտանիոյ առեւտրական նախարարութեան հաղորդած վիճակագրական տեղեկութեան համաձայն, յունուար ամսու ընթացքին ներածումը բարձրացած է 54,123,867 սթերլինի։ 1932 յունուար ամսուան հետ բաղդատած՝ նուազած է 8,025,532 սթերլին։

Արտածումներուն արժէքն է 29 միլիոն 205,422 սթերլին։ Նուազում կըրած է նախորդ տարուանին հետ բաղդատած՝ 3,239,925 սթերլին։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Գերմանիոյ նախկին արտաքին նախարար Քիւրթիուս, Ամերիկայէն վերադարձին, յայտարարած է թէ՝ Գերմանիոյ դրութիւնը Ամերիկայի մէջ, օրէ օր կը բարւոքի։ Այս արդիւնքը մենք կը պարտինք Ամերիկայի հետ մեր ունեցած տնտեսական լաւ յարաբերութիւններուն։

Եւ պէտք է խոստովանիլ, որ, ըսաւ, Ամերիկան շատ լաւ ծանօթ է մեր սրտի կացութեան։ Մենք պարտաւոր ենք շարունակելու եւ աւելի ամրացնելու մեր այդ դիրքը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՑԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ճարապլուս

ԽՄԲ. — Մեր աշխատակիցը, Սմբատ, որ քննական պտոյտ մը կատարած է թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ, իր տպաւորութիւնները ու քաղած տեղեկութիւնները ղրկած է ՅԱՌԱՋի: Պիտի տանք յաջորդաբար՝ ներկայացնելով այսպէս Ճարապլուսը, Արաբ Փունարը, Թէլ Ապիատ եւ Րասիւլայն, Գամըշլու, Քուպուրպէյը, Տէմիր Գաբու, Տէրիկ, Վանիկ, Այնտիվար, Տէր-Զոր, Հասիչէ:

Երկու ժամուան խճուղար վազքէ մը վերջ, [illegible] զալուած նժոյգի մը պէս, հանդարտօրէն կ'իջնէ բլուրներու կողերէն: Գինովի քալուածքով ճամբայ մը, որ կը հասնի մինչեւ գիմացի կապոյտ երիզը՝ Եփրատ:

Այդ երիզին վրայ, հեռուն, կ'երեւի Ճարապլուսի մեծ կամուրջին վանդակը, նման՝ հսկայ հրէշի մը կմախքին. Թուրքին է այդ կամուրջը որուն վրայէն կ'անցնի Պաղտատի երկաթուղին, Սուրիոյ կամ Ֆրանսայի համար, անշահ ու անպէտք բան մըն է հիմա Եփրատի երբեմնի միակ ու կարեւոր այս կամուրջը: Ֆրանսան Տէր Զորի առջեւ, երկու տարիէ ի վեր շինել է կախովի կամուրջ մը արժէքաւոր ամէն տեսակէտով: Այն օրէն ասդին ջնջուեր է Ճարապլուսի կամուրջին տնտեսական նշանակութիւնը Սուրիոյ համար: Հալէպէն Տէր Զոր կատարեալ խճուղի մը 335 քիլոմ., յետոյ նորաշէն այս կամուրջը ու անկէ անդին կամ Տէյրզամի – Պաղտատ եւ կամ Տէմիր Գաբու – Մուսուլ յարաբերութիւնը մէկ օրուան ճամբորդութեան գործ է ինքնաշարժով: Ու այս պարագան որքան օգտակար է գաւառ Սուրիոյ համար տնտեսական տեսակէտով, նոյնքան վնասակար է Թուրքիոյ: Արտասահմանէն եկած բոլոր Թրանզիթ փոխադրութիւնները, գէշի Իրաք, այժմ գրեթէ ամբողջովին, կը կատարուին այս դիծով:

Բայց նախ Ճարապլուսի մասին.

Բլուր մը իր քիթը բերեր կը քսէ մեր ճամբուն, թէ չէ պէտք է տեսնէինք հիմա Ճարապլուսը: Քիչ վերջ գէմի բլուրին վրայ էն առաջ առանձին շէնք մը իր ճերմակ հասակը կը ցցէ, ճակտին՝ երկաթէ խաչով մը: Հայոց եկեղեցի դպրոցն է, միակ ու առանձին իր ժողովուրդին պէս, յաւիտենական իր ճակատագրով:

Հայոց եկեղեցիին դիմաց հազիւ քանի մը հարիւր քայլ հեռուն կ'երեւի կայարան մը ու քանի մը շէնքեր, — Թրքական հողն է: Տաճիկներու արեւմտեան դրօշակը սլլուեր է իր կայմին, ծմի մը նենգութեամբ:

Քանի զառիվերը կ'իջնենք, կամաց կամաց շէնքեր կ'երեւին, կը շարուին կարգի կը կենան ու կը կազմուին վերջ [illegible] դաք մը. Պառերապմի շրջանին, կայարանի այս շէնքէն ու քանի մը զինուորական կայաններէ ու գաղթականական վրաններէ զատ ոչինչ կար, երբ այս հողերը Թուրքին էին ամբողջ: Այժմ, արդէն սուրիական՝ հողին վրայ կը զարդանայ Ճարապլուսը, շէնքեր, պանդոկ ու կառատներ, հանրային պարտէզ եւ ընդարձակ ու բանուկ շուկայ: Քանի մը քայլ հեռուն Թրքական հողին վրայ Ճարապլուսի կայարանը իր քանի մը շէնքերով առանձնացած, լռութիւն եւ անշարժութիւն եւ յաւիտենական ծուլութիւն:

Կ'աճապարեմ գտնել ծանօթ մը, տեղեկանալու համար Ճարապլուսի մեր գաղութի վիճակին ու կացութեան: Բայց ահա տեղւոյն վարժապետն ու քարեկամ մը դիս կը դիմաւորեն: Երեքով կ'իջնենք Եփրատի եզերքը, կը նստինք աւազին վրայ ու խօսակցութիւնը կը սկսի:

Բայց, ամէն բանէ առաջ, բարեկամներս, տուէք պատասխան իմ քանի մը հարցումներուս, թիւերով ու փաստերով, «Յառաջ»ը շատ բծախնդիր է այս ուղղութեամբ: Քանի՞ է ներկայիս Ճարապլուսի Հայերու թիւը:

— Երեք հարիւր ընտանիք, մօտ 1350 անձ: 215 տուն լուսաւորչական, 60 տուն հայ կաթոլիկ եւ 25 տուն հայ բողոքական, մեծամասնութեամբ Պէրէճիկցիներ:

Ընդհանրապէս ի՞նչ գործ եւ զբաղում ունին:

— Առեւտուր, արհեստ եւ երկրագործութիւն շրջակայ գիւղերու մէջ, որոնց մէկ մասին քաժնետէրերը Հայեր են:

Բնակարանի հա՞րցը:

— Այստեղ կայան-մայան չկայ մեծ քաղաքներու նման: Մեծ մասը – բայց դուք թիւ կ'ուզէիք — աւելի քան 150 ընտանիք ունին իրենց սեփական տուները, մնացեալները վարձակալներ են եւ կամ հետզհետէ կը շինեն իրենց յատուկ բնակարանները: Եթէ քաղաքական մտավախութիւններ չըլլան, անտուն ընտանիք հազիւ թէ ունենանք:

Դպրոց.

— Մէկ, այն ալ մերինը, 250ի մօտ աշակերտ, աշակերտուհիներով: Շէնքը անցեալ տարի շինուեցաւ: Հեռուէն մէկ շէնք կը կարծուի, բայց անջատ շէնքեր են, դպրոցն ու եկեղեցին: Ընդհանուր ծախս ըրինք 650 օսմ. ոսկի:

Ո՞ւրկէ գոյացաւ այս գումարը:

— Այս գումարին 30 ոսկին միայն դուրսէն նուիրուեցաւ, մնացեալ 625 ոսկին տուաւ Ճարապլուսի ժողովուրդը իր գրպանէն.

Կաթոլիկներու եկեղեցի եւ դպրոցն ալ կառուցուելու վրայ է, յառաջիկայ տարի անոնք ալ կ'ունենան անջատ վարժարան.

Իսկ բողոքակա՞նները:

— Անոնք ներկայիս կ'օգտուին կիրակնօրեայ վարժարաններէն որ մեր դպրոցին մէջ տեղի կ'ունենան, մեր առաջնորդարանի կարգադրութեամբ եւ հրահանգով: Կիրակնօրեայ վարժարաններու կազմակերպութեան համար Հալէպէն յաճախ հոս կ'այցելեն մասնաւոր քահանաներ եւ Ջէնեան առնուն մէկը ու այս առթիւ անախորժ պէպէրներ ալ ունեցանք այս տարի...

Գիտեմ այդ պատմութիւններն ու բուն խնդիրը, այդ առանձին խնդիր պիտի դարձնենք արդէն: Ի՞նչ միութիւններ կան հոս:

— Հ. Օ. Խաչ, Հ. Բ. Ը. Մ., [illegible]բանական միութիւն, մարզական միութիւն, ունինք եւ Գրադարան:

[illegible]

— Մինչեւ անցեալ տարի որ [illegible] լաւ վիճակ կը ներկայացնէր, հետզհետէ կը նեղնայ ու պատճառներ ունինք ենթադրելու որ այս ընթացքով անելի մատնուինք: Տարիէ մը ի վեր շուկան ամայացած է գրեթէ, Թուրքիոյ պարտադրած խիստ արգելքներով, — մեր շուկայի առեւտուրը Թուրքիոյ հետ է ընդհանրապէս: Անցեալ տարին եբաշտ եղաւ, այս տարին աւելի քան երաշտ կը թուի ըլլալ եթէ սակաւին ամիս մը անձրեւ չտեղայ: Նեղճութիւնը ծայր է տուած արդէն շրջակայ գիւղերու արաբ եւ քիւրտ բնակիչներուն մէջ: Այդ, դուք կը նկատէք աւելի չեշտուած կերպով երբ շարունակէք ձեր ճամբորդութիւնը աւելի վար ուր կը տեսնէք դաշտերու խեղճութիւնը եւ հօտերու կմախքը:

Այս բոլորին հետ սակայն, մենք կրկին քարը կրնանք սեղմել ու մեր ձուռնը քամել անկէ եւ ապրիլ եթէ միայն մտահոգ չըլլանք Սուրիոյ քաղաքական կեանքի անորոշութենէն.

Ոտքի կ'ելլենք ու մտածկոտ կը վերադառնանք քաղաք

ՍՄԲԱՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԱԳԵՏՔԷՆ

ՊԱՍՐԱՆ ԱԼ ԿԸ ՇԱՐԺԻ

Ի՞նչ կայ աւելի քաղցր եւ հոգեպարար քան վայելքը տոհմային հանդիսութիւններու օտար հորիզոններու տակ, ուր առօրեայ զբաղումներուդ ընթացքին կաթիլ մը ջուրի նման կորսուած կը գտնես ինքզինքդ շրջապատիդ կլանող ովկիանոսին մէջ:

Որքան ալ ապրած երկրիդ [illegible] վուրդն ու կառավարութիւնը բարեացակամ ըլլան քեզի հանդէպ, որչափ ալ դիրք ու հեղինակութիւն չահած ըլլաս, առանց սակայն չեն բաւեր հոգիիդ, եթէ երբեմն երբեմն չունենաս առիթը ապրելու վայրկեաններ, որոնք քու մէջդ արթնցնեն յիշատակները անցեալին, քաղցր եւ բնտանի:

Երեւոյթներ կան որոնց առկած հոգեկան հրճուանքը վայրկենական է եւ վաղանցուկ: Այսպիսի վայրկեաններ մէկը կրնայ յաճախ ունենալ, թերեւս ամէն օր, շարժանկարներ եւ թատրոններ չեն պակսիր, «գեղարուեստ ազգութիւն չունի» կ'ըսեն:

Սակայն այն, զոր մարդ (մանաւանդ պանդուխտ կամ տարագիր Հայը) կը [illegible] [illegible]շտակները, տարբեր է բոլորովին. Այդ վայրկեան վայրկենական չէ, այլ գօրաւոր ներարկումի մը նման կը գործէ հոգեկան աշխարհին մէջ, թարմացնելով հաճելի յիշողութիւններ, որոնք օրէ օր կը մթագնին եւ կը կորսուին:

Նոր տարուան առթիւ Պասրայի Հայութիւնը բախտը ունեցաւ վայելելու ամանորի տօնախնդութիւնը եւ հարստ[illegible] [illegible]դիսութիւններ այլ եւ այլ շրջ[illegible] մէջ, ապրելով մեր անմոռանալի երկրին քաղցրիկ յիշատակները:

Պասրայի հայ գաղութը այժմ կը հաշուէ 900 հոգի մօտաւորապէս, որոնց հազիւ 150ը տեղացիներ (1914էն առաջ հաստատուած): Այս 1000ի մօտ գաղութը տեղաւորուած է, գործերու բերմամբ, հետեւեալ կերպ. .

Ա.— Պասրա քաղաք, [illegible] [illegible]ուած են բացառապէս [illegible] Բ.— Հայոց գիւղ, Պասրայէն մէկուկէս մղոն հեռու, ուր կ'ապրին մօտ 350 հոգի, Գ.— Մարգիլ, Պասրայի նաւահանգիստը, ուր կը բնակին աւելի քան 200 հոգի, Դ.— Հիւանդանոցի քէմբը, ուր կ'ապրին մօտաւորապէս 100 հոգի եւ Ե.— Շէյպա, սաւառնակներու կայանը, բոլորովին անգլիական շրջանակ, ուր կ'ապրին նոյնպէս 100 հոգի:

Այս տեղաւորումները, ինչպէս ըսի, եղած են ինքնաբերաբար եւ գործերու բերմամբ, բացի Հայոց գիւղէն, որ ազգ. կալուած մըն է (եկեղեցապատկան) եւ տրամադրուած գաղթականութեան, որոշ վճարումով, տեղւոյս ազգ. իշխանութեան կողմէ, 1921էն ի վեր:

Այս հինգ տարբեր վայրերն ալ, ուր հաստատուած են մեր բեկորները, ունին իրենց ազգային դիմագիծը ճշդող հաստատութիւններ, որոնց շուրջ կը դառնայ առհասարակ ազգային կեանքը:

Առաջինը Պասրան, ունի իր եկեղեցին եւ դպրոցը. Երկրորդը Հայոց գիւղ՝ Հայ-Երկսեռ-Երիտասարդաց Ակումբը, երրորդը Մարգիլ՝ Մանկապարտէզ վարժարանը, [illegible] [illegible]ւանդանոցի քէմփ՝ իր Ընկերասիրացի գրադարանը, իսկ հինգերորդը՝ Շէյպա նոյնպէս իր գրադարանը, վերջերս հիմնուած:

Այս բոլոր հաստատութիւններէն միայն Պասրայի եկեղեցին է որ ունի իր հաստատուն կալուածները, որոնց շնորհիւ թէ կը պահէ իր պաշտօնէութիւնը (քահանայ, լուսարար եւ ծառայ) եւ թէ մասնաւորապէս կ'աջակցի դպրոցական ծախքերուն: Իսկ մնացած հաստատութիւնները իրենց գոյութիւնը կը պարտին տարադիր երիտասարդութեան, որ առանց նկատի ունենալու իրենց առօրեայ ապրուստի [illegible] կը զոհեն իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը այս հաստա[illegible] [illegible] մամ եւ զարգացման համար, խորապէս գիտակ ըլլալով անոնց դերին՝ այս օտար հորիզոններու ներքեւ:

Ահա այս հաստատութիւններէն բո[illegible] [illegible] այս անգամ ալ, եւ այս անգամ աւելի յստակօրէն կերպով ցոյց տուաւ թէ ինչպէս արժանի է գնահատելու այս մեծ, նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, որովհետեւ անոնք են միակ վառարանները, որոնցմով պիտի ջերմանան մեր պանդուխտ հոգիները:

Եկեղեցի, դպրոց եւ գրադարան, ահա ինչ որ ունինք մեր սրտին մօտիկ: Եւ ի՞նչ կայ աւելի սփոփարար, քան տեսնել զաղութահայ ժողովուրդը, որ իր հայրենիքէն զուրս կը հաստատէ հայ օջախի այս խորհրդանշանները եւ գիտակից զոհողութեամբ ու գուրգուրանքով կը հաւաքուի անոնց շուրջ, ոգի եւ եռանդ կուտայ անոնց եւ եռանդ ու կորով կը ստանայ անոնցմէ:

Անբնական չէ տեսնել, որ ամէն տեղ, կը գտնուին խոշոր աչքերով բուեր, որոնց համար նախընտրելի է գիշերուան մութը, որովհետեւ պայծառ արեւուն լոյսը չի համապատասխաներ անոնց աչքերուն. Անոնք յաճախ պիտի թեւաթարեն եւ չիւթեն մթնոլորտը, բայց գիտակից եւ հայրենասէր երիտասարդի պարտականութիւնն է անայլայլ շարունակել իր [illegible]:

Պասրայի հայ գաղթականը, ով որ ալ ըլլայ, թող յիշէ հարազատ եւ հաճելի մթնոլորտը, ուր ան ապրեցաւ կաղանդի երեկոյեան իր մեծով ու փոքրով:

Այն տաճկիկ սեղանը, որուն շուրջ հաւաքուած (իւրաքանչիւր շրջան իր գրադարանին կամ դպրոցին մէջ) ան առիթն ունեցաւ դիմաւորելու Նոր Տարին, ազգային երգերով եւ մաղթանքներով իր ծաղիկ երիտասարդութեան եւ իր թոթով երկսեռ մանուկներու խանդավառ աղաղակներով, ազգակներէն մէկն է մեր ազատագրական սուրբ գործին, որուն ամէն Հայ պարտաւոր է իր օժանդակութեան բաժինը նիւթապէս եւ բարոյապէս:

Սահեցնել խաղաղ մթնոլորտ, ուր հնարաւորութիւն ունենայ աճիլ եւ զարգանալ, ահա օրուան պահանջը:

Պասրայի (քաղաք) Ազգ. վարժարանի Ամանորի հանդէսը խանդավառութեան լայն շրջանակ մը ստեղծեց, շնորհիւ իմաստուն կարգադրութեանը ուսուցչական կազմին, որուն ջանքերը խիստ դնահատելի էին:

Այս հանդէսին, որուն մուտքը առաջին անգամ ըլլալով վճարովի էր, եկաւ ստուար բազմութիւն մը: Տեղացի հասոյթը, ուրախալի էր տեսնել, որ գրեթէ ամբողջութեամբ ներկայ էր: Կային նաեւ օտարներ:

Հանդէսին յայտագիրը հոխ էր եւ բազմաձեւ, — հայերէն, անգլերէն եւ արաբերէն, երգեր, տրամախօսութիւններ, [illegible]ներ, արտասանութիւններ, պարեր եւայլն:

Պարոններ եւ տիկիններ, որոնց բերնէն յաճախ լսուած է «հայերէնը հաց չի կերցներ» խօսքը, խելայեղ կը ծա[illegible] թիւն կամ պար, որ զուտ ազգային յատկանիշ կ'ունենար:

Անակնկալ մըն էր մեզի բոլորիս, մանաւանդ օտարներուն, հայկական տարազը. Հայ մայրը իր ճախարակով կը մանէր եւ կ'երգէր: «Պար Հայաստանին», զոր այնքան բնական պարեցին օրիորդներ Ալիս Դաւաղեան եւ Թիւրեկա Յովհաննէսեան եւ «Հօ՜յ Նազանիմ» շուրջ — պարը խումբ մը երկսեռ աշակերտներու կողմէ:

Հակառակ կարգ մը անյարմարութեանց, մասնաւորապէս բեմի եւ ոտենքներու զատաւորման տեսակէտէն, հանդ. որ անցաւ յաջող.

[illegible] խանդավառութիւնը աւելի եւս բարձրացաւ, երբ բեմ բարձրացաւ գաղութին սիրուած դէմքը, Յակոբ Գաբրիէլեան, ծաղու[illegible] [illegible] հայ:

Անիկա հմուտ օրէնսդէտ մըն է, չէ կորսնցուցած որ եւ է առիթ իր նիւթական եւ բարոյական օժանդակու[illegible] [illegible] բան: Կարեւոր խաղին մը ունեցած է [illegible] նելու գործին մէջ, եւ, ի շարս հայութեան այլ բարերարներու, ինք եւս բրած է նիւթական մեծ զոհողութիւններ ի նպաստ Պասրայի հայ եկեղեցիին եւ հայ դպրոցին.

«Ներեցէք, — ըսաւ ան, — որ ձեզի հետ գրական լեզուով պիտի չխօսիմ, ինչպէս սովորութիւն ունին խօսելու ճառախօսները: Ես պիտի խօսիմ իմ պարզուկ հայերէնովս եւ յոյս ունիմ, որ անով աւելի լաւ պիտի կրնամ հասկցնել ձեզի ա՛յն ինչ որ հոգիս կ'ուզէ որ խօսիմ ձեզի եւ արտայայտեմ իմ այն զգացումներս, զոր կրեցի այս [illegible]

Մեր մեծ հռետորները, երբ բեմ կը բարձրանան, կ'ըսեն «Տեարք եւ Տիկնայք»: Ոչ, ես այդ բառերը չպիտի գործածեմ, քանզի կայ ուրիշ անուն մը, աւելի բարձ եւ աննման եւ ես այդ է, որ պիտի գործածեմ: — Հայե՛ր:

Ահա բառ մը որ խորիմաստ է [illegible] բառէ աւելի: Երանի՜ այն մարդուն [illegible] հոգիով եւ մարմնով Հայ է ծնած [illegible] [illegible]յ Հայե՛ր, հպարտ պէտք է զգալ [illegible] ձեզ, Հայ ծնած ըլլալնուդ համար: Հայ անունը ճառագայթ մըն է [illegible] զարդ, ուր որ ան գտնուի, փայլ [illegible] թէ խաւար անկիւն մը լուսաւորելու երթայ:

Այստեղ նայեցէք, (ցուցնելով [illegible] մը, ուր փոքրիկները իրենց պզտիկ աչքերով զինք կը դիտէին հետաքրքիր), այս հայ պարտէզին, որ կը [illegible] նուի Արաբիոյ խուլ անկիւններէն [illegible] կուն մէջ: Ի՞նչ կը զգաք երբ այս [illegible] դանի ծաղիկներուն կը նայիք:

Թուրքը երկար դարերէ ի վեր, [illegible] յաստանի յարութիւն առնելու վախ[illegible] պէն սարսափած, ամէն միջոց ի [illegible] դրաւ Հայաստան անունը մոռցնելու համար, մինչեւ որ վերջին աշխարհա[illegible] [illegible] պատերազմի բախտորոշ [illegible] առիթ գտնելով, մարդկային պատմու[illegible] թեան մէջ չտեսնուած ջարդարութ[illegible] մը հիմնայատակ ըրաւ հայ աշխարհ[illegible] եւ հայ ժողովուրդի բեկորները [illegible] հողմին ցրուեց, այն հաստատ [illegible] մամբ, որ այդ ձեւով Հայաստանը [illegible] նունը խաղաղ պիտի ջնջուի քար[illegible] երեսէն

Բայց սխալեցաւ եւ չարաչար [illegible] լեցաւ: Ան մէկ Հայաստանը կործա[illegible] լով պատճառ եղաւ հիմնելու հարիւ[illegible] րաւոր տարբեր Հայաստաններ [illegible] մէկը հոս մեր աչքին առջեւը, եւ [illegible] նի՜ քանի՜ այսպիսիներ ուրիշ երկիր[illegible] ներու տակ: Դուք Հայեր, անգամ[illegible] անիլ, բնածին արժանիքներ ունի[illegible] զորս պէտք է պահպանէք: Առաջ [illegible] մար ուժ տուէք մանկապարտէզին [illegible]

Ձեզ ձեզի, Հայե՛ր, բարերարեց[illegible] այս հաստատութեանը շուրջ [illegible] ցէք այս պարտէզը, յիշեցէք որ պ[illegible] բոլորը, տեղացի թէ եկւոր, [illegible] նին է մեծ ազգի մը եւ ձեր [illegible] խորհը Հայաստանն է եղած.

Եւ քանի այս ստեղծագործ[illegible] թեան ոգին ունինք ու գնահատ[illegible] նոյն իսկ ձեր թշնամիներէն, ու [illegible] այն զուք պիտի շէնցնէք պաշտելի[illegible] լու մէջ ձեր նոր կազմած Հայաստա[illegible] ները, այլ եւ պիտի ունենանք ձեր [illegible] պատմական Հայաստանը, որուն [illegible] էն ներշնչուած է որ կը ստեղծա[illegible] ծէք այս բոլորը: Անիկա լաւ զիտցէ[illegible] [illegible]

Ինչ զգացին արդեօք, բոլոր [illegible] որո՜նք հազի՜ւ այդ օրը իրենց Հայ [illegible] յալը մտքը բերած՝ եկած էին հանդէ[illegible] սին: Բայց ինծի կը թուի թէ Հայ[illegible] ոգին կ'արթննայ հետզհետէ նոյն [illegible] ուծացածներու մէջ, զ[illegible] այս օրերուն:

Կ. Տ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Ներկայացման մը պահուն, [illegible] դիտանոց մը իր քովինին հետ [illegible] րաձայն կը խօսէր: Անոնց [illegible] նստողը նեղուեցաւ, եւ

— Խայտառակութի՛ւն,— [illegible]

. Այս բառը լսելով, բարձր[illegible] խօսող մարդը հետեւ դարձաւ, ու

— Ինծի՞ ակնարկեցիք. [illegible] ցուց

— Ո՛չ.. դերասանին... [illegible] վրայ այնքան բարձր ձայնով [illegible] խօսի որ ձեր ըսածը չի լսուիր:

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Ահա, իբր նմոյշ հարսանեկան երգի մը յանկերգը, որ կը կրկնուի տարբեր ձեւերով.

Եկո՛ւր, աղուոր աղջիկ, հարս եղար մեզի,
Նախուր, զմրուր, անգին քար եղար Ռ[illegible]

Մի՛ լար, աղուոր աղջիկ, աչուիդ կ'աւրուի,
Քեզ պզտիկ կարգողին տնակն աւրի:

Արի՛ ծով – ծով աչեր զիս մի լացըներ,
Զիս շատ են յացուցած, դուն մի՛ լացըներ:

Այժմ ես կ'ուզեմ կանգ առնել Տարօնի ժողովրդական երգերուն վրայ, որոնք փոփոխակներն են Հայաստանի միւս անկիւններուն մէջ ծնունդ առած ժողովրդական երգերուն, միմիայն տեղական բարբառի տարազին եւ երեւակայութեան թափին տակ:

Ահա հռչակաւոր «Ծամթելի Գովքը», որ Վասպուրականէն անցած է Հոն եւ նոր փոփոխակ մըն է ստեղծած.

ԾԱՄԹԵԼԻ ԳՈՎԱՆՔ

Դուն ելէր կ'գէր ծամէն, ռէհնի հոտ
կ'իգէր ծամէն
Քու ծամու ծանդրումէն, կագու վրէն
բուն էր դրի,
Ծամթելի զնկզնկալէն կագուն առաւ
զձագեր բաւ,
Քու ծամու ծանդրումէն, ծամթել կտրաւ պատու ի ծով.
Լողւորդի մէկն էլ ես իմ, չըմ հանի
զծամկօթն ի ծովէն,
Զիմ գլխու գագաթ կիտամ, դէ՛հ հանէ
զծամկոթ ի ծովէն
Լողվորդի մէկն էլ ես իմ, չեմ հանի
զծամթելն ի ծովէն.
— Զիմ միջաց շալ կիտամ, չըմ հանի
զծամթելն ի ծովէն,
— Զիմ վրայի մէզար կիտամ, չըմ,
հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Զիմ վրայի չառրիք կիտամ, չըմ
հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Զիմ ձեռաց փակտիք կիտամ, չըմ
հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Զիմ երկու ապրջան կիտամ, չըմ
հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Զիմ չանի կէս լէ կիտամ, չըմ հանի
զծամթելն ի ծովէն,
— Զիմ չան թամամ կիտամ, զծամթել հանէ ծովէն,
— Քու չանի խաթրին համար կը հանեմ զծամթել ի ծովէն:

Սիրային զոյտերիկ այս տրամախօսութիւնը կը վերջանայ երիտասարդի անձնուիրութեամբ, ինչպէս պատմական այս դէպքը կը թելադրէր:

Մէկ ուրիշը, որ Ծիլվանու հաւաքածուին մէջ է գրուած «Էզիր երիտասարդ ու հայ աղջիկ» վերնագրին տակ, (մէկ ուրիշ տեղ ալ «Բէկզադու աղջիկ»), Տարօնի մէջ ուրիշ փոփոխակի եւ ուրիշ պատկերներու տակ կը ներկայանայ մեզի այս պարերգը:

ԱՂՋԿԱՅ ԽԱՂՆ ՈՒ ՏՂԻՆ

— Տօ՛, տղայ, շան որդի, իսկի ժամ
տուն չըս գացի,
Իսկի խորան չըս տեսի, իմ բերան ընտուր նմանէ.
— Տօ՛, տղայ, շան որդի, իսկի վանքեր չըս գացի,
Իսկի կանթեղ չըս տեսի, իմ աչուին ընտուր նման է.
— Տօ՛, տղայ, շան որդի, իսկի պարթան չըս գացի,
Իսկի ռէհան չըս տեսի, իմ պոծ ընտուր նման է.
— Տօ՛, տղայ, շան որդի, իսկի պաղչէն չըս գացի,
Իսկի շամամ չըս տեսի, իմ ծծեր ընտուր նման է:

Եւ նոյն յանկերգով՝
Իսկի դու խնձոր չըս տեսի, իմ երես ընտուր նման է.
Իսկի շուկէն չըս գացի, իսկի կարթալ
մոմ չըս տեսի, իմ մատներ ընտուր նըման է:
Իսկի սուրմա չըս տեսի, իմ մազեր ընտուր նըման է.
Իսկի մէյտան չըս գացի, ճակատ առնոր նըման է.
Իսկի կամար չըս տեսի, ընքներ ընտուր նըման է.
Իսկի սատափ չըս տեսի, իմ ակռէք ընտուր նըման է:

Տարօնի «Հայլըլան»ը բռուած պարերգն ալ որ Հարբրաններու մէկ ուրիշ փոփոխակն է, մեղ կը բերէ տեղական գոյներ, ու նաեւ հնաւորքեր.

Փոքր նմոյշ մըն ալ անկէ՝

ՀԱՅԼԷԼԱՆԷ

Աղջի քո անուն Եղսայ,
Նստիր իս գործիս քիսայ,
Գնա քու մամուն ասա,
Զիս էնէ իրեն փեսայ,
Հայլըլանէ մէն օ՜յ, օ՜յ, սինամ սաբրու նօ՜յ, նօ՜յ:
Ծառի տակ պաղ աղբուր,
Օսկի թաս արծթէ ջուր,
Աղջիկ մէկ ուզողին երկու տուր,
Դատաստանին ճռւայ տուր:
Հայլըլանէ մէն օ՜յ, օ՜յ, եւն.:
Գութան էր դաշտ կը բանէր,
Գութնի քշող հօյա՜յ կ'ըսէր,
Շէկիկ աղջիկ զատ կը տանէր,
Կ'երթէր առաջ որ փախնէր:
Հայլըլանէ մէն օ՜յ, օ՜յ, եւն.:

Նմոյշ մը եւս Տարօնի գեղեցիկ ժողովրդական պարերգներէն, որ ուխտավայրերուն մէջ տօնախմբութեան առեն կը պարէին.

ՋՆԿԼԻԿԻ ԽԱՂ

Աղջիկ տարան թող տանին,
Ջատկին կը բերին զնկլիկ,
Դեղին սոլերով զնկլիկ,
Նախշուն բէերով զնկլիկ,
Կանանչ մզներով զնկլիկ,
Կարմիր եազմայով զնկլիկ,
Ուխայ քիթ օսկի խզմայ
Սեւ սեւ աչեր դեղին ճզմայ
Ինչ էնիմ զթավթայ թունդան
Մարդ չկայ յարձկէ զխանձան:
Երթամ Ստամպոլ բերեմ փսրա[illegible]
Ի զամ Արզրում զնեմ ջուխթ մէ[illegible]
Հազնեմ տուրէց տըր, երթամ [illegible]
չոլ: Եաման[illegible]

Տարօնի ժողովրդական երգերու [illegible] հակիրճ ամփոփումը կ'ուզեմ [illegible] ցնել խաղով մը, որ կը կոչուի «Մար[illegible] ծաղ», որ յատկանշական է թէ՛ [illegible] եւ թէ զգացումի տեսակէտէն (*)

ՄԱՐՕԻ ԽԱՂ.

Սալլանայ, սալլանայ, սիւյեա[illegible] տալոյին
Մարամէն սու տէյիլ, սէյրան [illegible] նէն
Օ խաչքի սէնտէ տըր, պիր խան[illegible] պըն
Ա՛յ Մարօ ճան, ճանէ ճան, ճան զուր[illegible] պան

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(5)

(*) Մի ուրիշ առթիւ Տարօնի ժող[illegible]վրդական երգերու մասին հանգամա[illegible]նօրէն առիթ կ'ըլլայ խօսելու:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Արդեօք մի օր կը գայ, որ մեր Հնդկահայ գաղութը ցոյց տայ իր [illegible] դէպի իր լեզուն, իր գիր ու գրականութիւնը, եւ սէր դէպի իր ազգը:

Կալկաթան որ Հնդկահայ գաղութների կեդրոնն է, դեռ եւս շատ հեռու է այդ գաղափարներից: Այստեղ չկան այն հայրենասէր մարդիկը, որոնց մեր ազգը կարօտ է: Կալկաթայի Հայերը միայն անունով են հայ կոչւում, իսկ նոր սերունդը՝ մինչեւ անգամ խորշում է հայ անուան ներքոյ մնալ, եւ՛ քանի գնալով ձուլւում է օտարների հետ:

Կալկաթայի հայ ժողովուրդը նմանապէս մոռանում է իր հայկական եկեղեցին:

Ծնողները եւ պարագլուխները, նրանց համար աւելի մեծ նշանակութիւն ունին քան թէ մի ազգային եւ հայկական հարց. Այսպէս քանի-քանիները եկեղեցի չգիտեն քաղաքէն, եթէ Հայոց Մարդասիրական Ճեմարանի աշակերտները չլինէին: Այս աշակերտներն են, որ ամէն կիրակի եկեղեցի կ՚երթան. իսկ մեր քահանաները տեսնելով նրանց մխիթարւում են, եւ շնորհակալութեամբ սկսում են ժամերգութիւնը, գիտնալով թէ մէկը կայ որ ականջ կ՚անէ:

Պարսկաստանից գաղթած Հայերը երբ հաստատուեցին Հնդկաստանում, ազգասէր եւ հայրենասէր մարդիկ էին, եւ իրենց ազգը պաշտպանելու համար՝ հիմնեցին եկեղեցիներ եւ Հ. Մ. Ճեմարանը: Բայց նրանց յաջորդները՝ ազգասիրութեան հոգի չունեն, չգիտեն ինչ է ազգ եւ ինչ է հայրենիքը: Ուշադրութիւն էլ չեն դարձնում դնել իրենց մի հատիկ դպրոցի վերջը բարձրացնելու: Իրենց զաւակներին օտար դպրոցներ կ՚ուղարկեն, դրամ ունեն վճարելու, իսկ իրենց ազգային դպրոցի համար՝ չունեն:

Տարին գրեթէ երկու անգամ եկեղեցի կ՚երթան՝ Քրիստոսնէքին եւ Զատկի տօներին: Շատերը իրենց մայրենի լեզուն չգիտեն: Անգլիախօս են: Մեծ կորուստ է սպառնում հնդկահայերի [illegible]:

Կալկաթայի Հ. Մ. Ճեմարանի աշակերտների մէջն է միայն, որ դեռ է մնացել ազգային ոգին, որոնք միայն ըմբռնել ու հասկացել են հայ ազգի ցաւը: Նրա ատենչանքները եւ կարօտը: Եւ ցաւը է տալիս մեր միւս գաղութներին թէ դեռ եւս հայր ոգութիւն ունի [illegible] Հնդկաստանում:

Անցեալ տարի Ճեմարանի վերատեսչ՝ աշակերտութիւնը նկատի առնելով Հնդկահայերի վիճակը, որ օր օրի դէպի անդունդ կ՚ընթանայ, հիմնեց մի Աշակերտական Միութիւն՝ 43 հոգուց բաղկացած, որ կոչւեց «Մարդասիրական Հայկազունի Միութիւն»: Ծ. Հ. Միութեան նպատակն է, առաջ ազատել Ճեմարանի փոքր աշակերտներին, որոնցից շատերը օտար դպրոցներից են եկած, որոնք երբեք գաղափար չունէին մեր ազգի մասին, եւ մինչեւ անգամ չգիտէին իրենց մայրենի լեզուն, բայց հիմա հայութեան կարգումն են ընկել: Իսկ երկրորդն է ազատել այդ սարսափելի կործանումից Ճեմարանից դուրս եղող նոր սերունդին, յոյս ունենալով որ կը յաջողի:

Սրանից յառաջ՝ 1931 թուականին, Ճեմարանի նոյն աշակերտութիւնը, նոյն տագնապի մէջն էր գտնւում, ինչ որ ներկայ Հնդկահայերն են: Նրանք գտնւելով մի անգլիական տեսչի ներքոյ, պատեհութիւն չէին գտնում մի այդպիսի նիւթական գործ սկսելու, բայց նրա մահից յետոյ ունեցան մի հայ տեսուչ՝ Պ. Սիմոն Մխիկեան: Սա մի ազգասէր մարդ է, որ ազգային ոգին արծարծեց աշակերտների մէջ: Շատ ափսոս որ տեսուչը պաշտօնավարեց միայն մէկ տարի (1932ի սկզբից մինչեւ Տարեվերջ): Այս տարի ունեցաւ մի ուրիշ տեսուչ, դարձեալ օտարազգի Կրկու անուն: Պ. Սիմոն Մխիկեանը այժմ փոխ-տեսչի պաշտօն կը վարէ, բայց դարձեալ սերտ կերպով կապուած է աշակերտութեան հետ:

«Մարդասէր Հայկազունի Միութիւնը աշխատում է, որ աւելի արծարծի ազգային հոգին աշակերտների մէջ եւ պաշտպանի իր հարազատ մայրենի լեզուն:

ԳԷՈՐԳ Յ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ջաբալ Հիւյիւքի եւ Ճիւէյտայի շրջաններուն մէջ պեղումներ կատարելու համար Չիքակոյի համալսարանի Արեւելեան Կաճառի կողմէ ղրկուած [illegible] իր առաջին պեղումները:

Ջաբալ Հիւյիւքը Աստուածաշունչի մէջ յիշատակուած հիթիթական Քալնէհ քաղաքն է: Ինչպէս իր դրացի քաղաքները՝ Ջինճիրլի, Մարաշ, Արփատ, Համա, նաեւ Ջաբալ Հիւյիւք հիթիթական իշխանապետութեան մը կեդրոնն էր: Միշտ ալ պայքարի մէջ ըլլալով Ասորեստանի հետ Քալնէհ կամ Քիւնիւլուա (788 տարի Ն. Ք.) գրաւուեցաւ եւ աւերուեցաւ Թեկլաթ-Բալասար Գ. թագաւորին կողմէ:

Կատարուած պեղումները գոհացուցիչ արդիւնքներ տուած են եւ ցոյց կու տան թէ հիթիթական եւ ասորական դարաշրջանէ մնացած արժէքաւոր յիշատակարաններ կան:

Պեղումները կը ղեկավարուին Անթաքիոյ թանգարանի հսկիչ եւ [illegible] կողմէ:

Ուրիշ հնագիտական առաքելութիւն մըն ալ ղրկուած է Լուվրի թանգարանի եւ Փրինսթոն համալսարանի կողմէ, որ պեղումներ պիտի կատարէ Անտիոքի շրջանին մէջ: 1932ին կատարուած առաջին արշաւանք մը, նախկին արքայական պալատի վայրը սկսելով, խիստ կարեւոր յիշատակարաններ գտած էր արդէն: Այս նշանաւոր գիւտերէն քաջալերուած, առաքելութիւնը մարտ ամսուն պիտի վերսկսի իր աշխատանքները:

Միւս կողմէ Ալէքսանտրէթ Սանճաքին Հնութեանց Սպասարկութիւնն ալ իր կարգին խիստ արդիւնաւոր պեղումներ կատարած է: Վերջերս կատարուած խուզարկումները երկու թանկարժէք խճանկարներ երեւան հանած են: Այս խճանկարները կը ներկայացնեն քրիստոնէական առաջին շրջանի Անտիոքի յատակագիծը, ուր նշանակուած են հին մեծ մայրաքաղաքին նշանաւոր շէնքերը:

Մօտ ատենէն պիտի կառուցուի Անտիոքի Թանգարանը, Սանճաքին մէջ գտնուած բոլոր հնութիւնները պահպանելու համար այնտեղ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ի՞նչպէս ծագեցաւ Պրուսայի դէպքը

Թուրք թերթերը հետեւեալ ձեւով կը պատմեն Պրուսայի դէպքը.—

Այս կացութեան վրայ, շահագրգռուողները սկսան իրենց պարտականութեան գլուխը չգտնուիլ եւ այս ձեւով նոր ընթացքի մը հետեւիլ: Դէպքին օրը, Ուլու Ճամիի մուէզզինը իր գործին գլուխը չէր եկած եւ ժողովուրդէն Թօփալ Հալիլ անուն մէկը սկսաւ էզանը արաբերէն կարդալ: Գտնուող ոստիկան Համտի էֆ. անմիջապէս արձանագրեց Հալիլին անունը: Այս փոքրիկ միջադէպը բուռն բանի տեղի տուաւ հաւաքին մէջ եւ ժողովուրդէն Թաթար Իպրահիմ սկսաւ արաբերէն կարդալ քամէթը:

Նամազը տեղի ունեցաւ, բայց դաղտնի ոստիկան Համտի էֆ.ի ընթացքէն գրգռուած անձ մը, ժողովուրդին դառնալով ըսաւ բարձրաձայն.

— Ի՞նչ է այս, եղբայր: Երբ Հրեաները իրենց սինակոկներուն եւ քրիստոնեաներն ալ իրենց եկեղեցիներուն մէջ ազատօրէն իրենց կրօնական արարողութիւնները կը կատարեն, մենք ինչո՞ւ ազատօրէն ճնշումներու ենթարկուինք: Երթանք եւ մեր ցաւը հասկցնենք:

Տակաւին վերջնականապէս յայտնի չէ թէ ո՞վ է այս խօսքերը ըսողը, բայց բոլոր կասկածները կը ծանրանան Թաթար Իպրահիմի վրայ:

Այս գրգռութենէն յետոյ, ժողովուրդը աղմուկով դուրս կ՚ելլէ մզկիթէն եւ կը հաւաքուի մզկիթին կից էվգաֆի տնօրէնութեան շէնքին առջեւ:

Ժողովուրդէն 80ի չափ անձեր ներս կը մտնեն եւ ելեկտրագործ առնավուտ Սէյֆէտտին կ՚ըսէ էվգաֆի տնօրէնին.

— Ձեզի լուր կուտամ թէ ժողովուրդը չուզեր որ էզանը թուրքերէն կարդացուի եւ այս նպատակով հաւաքուած է վարը:

Այս միջոցին, վարը սպասող բազմութեան աղմուկներուն մէջէն կը լսուին ձայներ.

— Չենք ուզեր...:

Տեսնելով որ կացութիւնը այս ձեւը առած է, էվգաֆի տնօրէն Յաֆիզ պէյ կ՚ըսէ թէ ինքը իրաւասու չէ, եթէ ցաւ մը ունին, թող կուսակալին յայտնեն:

Ասոր վրայ բազմութիւնը դէպի կառավարչատուն կ՚երթայ, ճամբան մեծնալով իրենց միացող հետաքրքիրներով:

Բազմութիւնը իր գլուխէն նետելէն յետոյ, էվգաֆի տնօրէնը խնդիրը հեռաձայնով կ՚իմացնէ ոստիկանական տնօրէնութեան:

Միւս կողմէ, Քաղաքապետ Մուհիտտին պէյ, որ իմացած էր դէպքը, անմիջապէս կարգ մը պատրաստութիւններ ընել կուտայ իր պաշտօնեաներուն, իսկ ինքը ինքնաշարժով կուսակալին տունը կ՚երթայ:

Կառավարչատան առջեւը եղողները երբ կը հասկնան թէ կուսակալը իր պաշտօնատեղին չի գտնուիր, մէկ մասը սանդուղներու եւ նստարաններու վրայ կը նստի, մէկ մասն ալ դուրսը կը մնայ:

Ժողովուրդը ոեւէ ձեւով չէ մասնակցած ցոյցին, այլ միայն հանդիսատեսի դիրքին մէջ մնացած է:

Կուսակալ Ֆախրի եւ Քաղաքապետ Մուհիտտին պէյերը խնդիրը կ՚իմացնեն զօրաբանակի հրամանատարութեան: Ոստիկանական տնօրէնութիւնն ալ ոստիկաններ ղրկելով դէպքին վայրը, կը ցրուէ բազմութիւնը:

Ոստիկանները ձերբակալելով կը տանին այն անձերը, որոնք սանդուղներու վրայ նստած՝ կուսակալին կը սպասէին, միւսներն տուն. Ընդհ. Դատախազութիւնը կը միջամտէ գործին:

ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՈՃԻՐՆԵՐ

«Արմէնիաքայէն» քաղելով կը հաղորդենք հետեւեալ ոճիրները, որ կատարուած են Հալէպ. Ամերիկայի մէջ եւ տեղական օտար թերթերու մէջ մեծ արձագանգ է գտած.—

Յակոբ Թաշճեան, Այնթապցի, որմնադիր, մօտ 45 տարեկան, անցեալով ծանօթ իր հայրենակիցներուն, այս անգամ կատարած է աներեւակայելի ոճիր մը, տակնուվրայ ընելով իր ընտանեկան խաղաղ կեանքը, երկու անչափահասներ թողլով անտէր, կինը՝ հիւանդանոց, իսկ ինքը՝ բանտ:

Զոհը, Արմենուհի Վանէսեան, երկու տարի առաջ Մոնթէվիտէօ գալով իր ազգականներու հետ, կը ծանօթանայ Յակոբ Թաշճեանին, ու չի մերժեր վերջինիս առաջարկութիւնը՝ անոր հետ ամուսնանալու:

Հինգշաբթի, կէսօրին, Արմենուհին, կերակուրը պատրաստելէ վերջ ամուսնոյն կը սպասէ: Տեսնելով որ ան կ՚ուշանայ՝ հանգստանալու համար անկողին կը մտնէ:

Նոյն պահուն ամուսինը ներս մտնելով՝ կինը ամուր մը կը կապէ մահճակալին ու բարիւղ լեցնելով վրան, լուցկիով կը բռնկցնէ: Կինը դժուարութեամբ կը քակէ իր կապերը եւ բակին մէջ ուղղակի փողոց կը վազէ, օգնութիւն աղաղակելով: Անմիջապէս օգնութեան կը հասնին դրացիները եւ ոստիկան մը, որոնք կը յաջողին մարել կրակը:

Զոհը իսկոյն կը փոխադրուի հիւանդանոց, իսկ ոճրագործը ձերբակալուելով կ՚ուղարկուի կեդրոնական բանտը:

Կը կարծուի թէ ալքոլի ազդեցութեամբ մարդը կորսնցուցած է մտային կարողութիւնը, դիմելով նման սարսափելի ոճիրի:

Սակայն զարմանալին այն է, որ դժբախտ ընտանիքի տասը տարեկան խորթ աղջիկը չուզելով մատնել իր խորթ հայրը, հիացումի կը մատնէ հարցաքննիչ պաշտօնեաները, անոնց բոլոր հարցումներուն պատասխանելով «ես բան մը չեմ գիտեր»ով:

⁂ Յովսէփ եւ Մովսէս Բանճեանները, բնիկ Այնթապցի, Սան Խուան փողոցի վրայ եղող իրենց կօշկակարի խանութէն տուն երթալու համար ինքնաշարժ կը նստին:

Մութ փողոցէ մը յանկարծ օթոյին վրայ կրակ կը բացուի անծանօթներու կողմէ: Վարիչը կը մեռնի, տղացի մը եւ Բանճեանի 8 տարեկան տղան՝ Սիմոն Բանճեան ալ իրենց ստացած ծանր վէրքերու հետեւանքով կը մեռնին:

Անծանօթները կը փախչին երեք մեռեալ եւ երկու վիրաւորներ թողլով:

Ոստիկանութիւնը պէտք եղած միջոցները ձեռք առած է ոճրագործները ձերբակալելու: Կը կարծուի թէ անձնական վրէժխնդրութիւն մը եղած է:

⁂ Մինաս Արապաճեան, Այնթապցի, որ կօշկակարի եւ ծխախոտի խանութ մը ունէր, կրպակը գոցելով՝ հայրենակիցներու հետ փողոց կ՚ելլէ եւ երկու ժամ վերջ տուն վերադառնալով հոծ բազմութիւն մը կը տեսնէ իր խանութին առջեւ: Իր կրպակին այրուիլը տեսնելով, մեծ յուզումի կը մատնուի, ինքզինք կորսնցնելու աստիճան: Նիւթական վնասը մօտաւորապէս 1000 փեսոյի կը հասնի: Հրդեհին պատճառները անյայտ կը մնան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի Կոչնակ առաջնորդող յօդուածի մը մէջ կը գրէ (յունուար 28).

— «Էջմիածինէն Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանին ուղղուած պաշտօնագրի մը համաձայն՝ «Ս. Էջմիածնի միաբան Գուսան Ծ. վարդապետ Կարապետեան արտօնուած է, Պոլսոյ ենթակայ վայրերից դուրս քահանայագործելու եւ պաշտօնավարելու, մինչեւ նրա գործին վախճանական տնօրինութիւնը»:

Այս մի քանի տողերուն ընթերցումը մեզ կ՚առաջնորդէ տխուր խորհրդածութեան:

Խնդրոյ առարկայ անձը ասկէ չորս տարի առաջ Լոնտոնի Հայոց հոգեւոր հովիւն էր: Գայթակղական արարքի մը համար ոստիկանութիւնը զինք պիտի բռնէր, եթէ ազդեցիկ Հայու մը միջամտութեան շնորհիւ միջոցը գտած չըլլար Լոնտոնէն հեռանալու: Իր Կ. Պոլիս վերադարձին՝ խնդիրը շատ շարծարծուեցաւ բարեբախտաբար: Կ՚ըսուէր, նոյն իսկ, թէ Գուսան վարդապետ համարձակօրէն կը շրջէր հոն, լանջախաչը ցուցադրելով:

Եւ ահա ուրիշ գայթակղութիւն մը, Կ. Պոլսոյ մէջ, լռութեան տեսակէն: Կրօնական ժողովը, թերեւս հանրային ցասումէն ալ ճնշուած, անմիջապէս քննութիւն բացաւ, եւ յանցանքը հաստատելով՝ վարդապետը կարգալոյծ հռչակեց: Գուսան չբաւականացաւ հրապարակէն, ուրացողէց: Ինք եւ իր փաստաբան եղբայրը ամէն քար դարձուցին, ամէն միջոցի դիմեցին, մինչեւ անգամ Պատրիարքին դէմ դատավարութիւն, [illegible] բերելու մտքով: Անոնք յաջողեցան պատժի ենթարկել տալու «Ժամանակ» թերթին խմբագիրն ու արտօնատէր տիկինը, անոր համար որ դէպքին նկատմամբ ինչ ինչ լուրեր հրատարակած էին, մամուլի օրէնքին հակառակ:

Խնդիրը հոն չպիտի վերջանար անշուշտ: Կարգալոյծ վարդապետը դիմեց Էջմիածին, եւ հոն յաջողեցաւ տալու, օգտուելով այլ եւ այլ պարագաներէ...: Չի կրնար ըսուիլ, սակայն, թէ այդ յաջողութիւնը իրական է, կամ վճռական:

Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը, առանց վերաքննութեան իսկ, չեղեալ կը նկատէ կարգալուծումը «Գուսան Ծ. վարդապետին», եւ կ՚արտօնէ քահանայագործելու, «Պոլիս ենթակայ վայրերից դուրս... մինչեւ նրա գործին վախճանական տնօրինութիւնը»: Թրքական յանցանքով դատապարտուած հայ եկեղեցականը՝ աշխարհագրական այսինչ սահմանագծէն անդին կ՚արդարանայ ու կը մաքրագործուի: Բայց, չէ՞ որ Կ. Պոլսոյ պատրիարքն ալ հայ եկեղեցւոյ բարձրագոյն իշխանաւորներէն մին է, եւ միանգամայն Ընդհանրական Կաթողիկոսին ներկայացուցիչը:

Փութանք խոնարհաբար դիտել տալու որ Էջմիածնի առած քայլը սխալ է, եւ երբեւ Հայրապետական առաջին տնօրինութիւն՝ յարգալից նշան մը: Կ. Պոլսոյ պատրիարքն ու Կրօն. ժողովը, անշուշտ պիտի համակերպին ու պիտի լռեն կարգապահական օրէնքով, բայց Թուրքիայէն դուրս որ եւ է թեմ՝ հաւանօրէն չպիտի ուզէ պաշտօնի հրաւիրել վերակոչեալ վարդապետը: Անոր երեւումը եկեղեցւոյ բեմին վրայ՝ երիտասարդներուն միտքը պղտորելու եւ տարէցներուն սիրտը վիրաւորելու պիտի ծառայէ, առաւելապէս:

Մայր — Աթոռը հիմա մէ՛կ միջոց ունի դարմանելու գործուած սխալը. — այն է՝ Էջմիածին կանչել իր միաբան Գուսանը, վերաքննել անոր խնդիրը, եւ զինք հո՛ն պահել, եթէ մինչեւ իսկ անմեղ հռչակուի:

Արտասահմանի հայ ժողովուրդը Էջմիածնի համար կը տածէ անկեղծ գուրգուրանք: Եթէ այդ զգացումը տկարանայ՝ պատասխանատուութիւնը պէտք չէ փնտռել դուրսը: Անոր հեղինակութիւնը հիմնուած է սոսկ բարոյական ուժերու վրայ: Էջմիածնի ղեկավարներն այդ ուժերը արհամարհելով՝ իրենց ձեռքովն իսկ պիտի փութացնեն այդ պատկառելի հաստատութեան անկումը: «Ո՛չ ոք կրնայ վնասել այն անձին որ չի վնասեր ինքնիրենէն»: Ասիկա՝ խօսքն է մեծանուն Հայրապետի մը — Յովհան Ոսկեբերանի: Եթէ հայ եկեղեցին իր պաշտօնէից ձեռքովն իսկ չվնասուի՝ պատճառ չունի վախնալու արտաքին յարձակումներէ:

ԾԻԾԱՂ

Տիկին մը՝ երիտասարդի մը.— Ըսէք, տեսնեմ, զիս քանի՞ տարեկան կը կարծէք:

Երիտասարդը.— Ձեր... կէս տարիքը, տիկին:

⁂

Ամուսինը.— Օ՛, աս ի՞նչ է... Նորէն գլխարկ գներ ես, ո՞ւր պիտի երթայ ասոր վերջը: Ամիս մը առաջ ալ առեր էիր մէկը:

Կինը.— Այո՛, բայց, զայն 1932ին առի. անցեալ տարուան գլխարկը կը դրուի՞...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՔՈՅՐԵՐՈՒՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տասը տարիէ ի վեր ամէն տօնական առիթներու միեւնոյն մաղթանքները կը կարդամ, սիրելի եւ մտերիմ հոգիներէ առաքուած բոլոր գրութիւններուս մէջ. սրտագին ու հարազատ ոգիով մը գրուած, տասը տարի շարունակ եւ միշտ աւելի տխրական ու խոր:

Ամէն տօն հայրենի հողի, հարազատ տան մէջ կատարելու բաղձանքը եւ այնպէս շուտով հոն համախմբուելու անսահման կարօտը:

Սրտի խորերէ եղջուած սաղմոսներու նման բարձրացող վսեմ աղօթք մը եւ աշխարհի զորս ծագերուն ցրուած սիրելիներու կարօտի անմար կրակին մէջ միացող խունկերով վերացած օրհներգութիւն մը բոլորն ալ, ուղղուած սուրբ հայրենիքին, հոն միայն գտնելով երազեալ հանգրուանը եւ անվերջ բաժանումներու եւ կարօտներու վախճանը, հոն միայն, երջանկութեան այդ տաճարին մէջ:

Ալ չուշանա՛յ կատարումը հայ մաղթանքներու:

Արդէն իսկ յաղթանակ եւ սպասած բաղձութիւնները սպառեցան տասը տարիներու այս տաժանելի սպասումով: Սպասում եւ կարօտ անսահման:

«Եւ եթէ գայ մեծ օրը, ի՞նչ ջիղերով պիտի տոկանք» կ՚ըսէր ինծի մտերիմ մը:

Բայց երջանկութիւնը սին բա՞ռ մըն է լոկ, ալ մոռցե՞ր ենք կեանքի արեւ այդ բառին ոյժն ու գոյութիւնը, ալ ինչո՞ւ կը գանգատինք եւ ինչի՞ կը ձգտինք ուրեմն:

Երջանկութիւն, աստուածային ըսպեղանի, այն զգացումը եւ այն հաւատքը, զոր ճշմարիտ եւ մեծ սիրոյ վերացման ընդունակ հոգիները միայն կրնան ըմբռնել, որ չի բացատրուիր, այլ կ՚ապրուի եւ կ՚երգուի միայն:

Այդ երջանիկ օրը կը մոռնանք ամէն ցաւ, նոր ուժ մը, նոր հոսանք մը կը հրահրէ եւ կը սլացնէ մեզ, եւ դարձեալ կը գտնէ բովանդակ խանդը կեանքի իմաստին, աշխատելու, արդիւնաւորելու, գեղեցկացնելու եւ առատ շնչելու վեհ ու ազնիւ վայելքին:

Եւ այս ամէնը ինքզինքիդ համար, քու տանդ մէջ եւ քուկիններուդ համար:

Քու տանդ մէջ:

Ազատութեան լոյս մտածումն իսկ կը վսեմացնէ մարդկային էութիւնը, բայց ամէն կատարելագործում միայն ազատութեան մէջ կրնայ ծնանիլ ու ապրիլ, նոյնպէս ամէն գեղեցկութիւն: Իսկ այսպէս, այս նորագոյն ստրկութեան մէջ՝ ոչ մէկ բարձրութիւն. Նոյնիսկ հազուագիւտ խոյանքները տկար են կամ ճնշուած:

Կարօտը եւ ձգտումը միշտ աւելի մեծ են, միշտ աւելի կատարեալ, այս է գեղեցկութեան պաշտամունքը:

Ալ ինչո՞ւ կ՚ուշանայ այս գեղեցկութիւնը, ազատութիւնը: Գերագոյն [illegible] մեր կեանքին:

×

Դարձեալ անցաւ կաղանդ մը եւ Ծնունդ մը:

Որչափ անհրապոյր կը թուին օտարներուն բոլոր տօները, իրենց աւանդական սովորութիւններովը, իրենց բոլոր ուրախութիւններովը եւ զուարթ խնդութիւններովը: Այս ամէնը ոչ մէկ բան կ՚ըսեն քեզի եւ ինծ նմաններուն:

Մենք ալ ունէինք մեր ուրախ զըւարթ Կաղանդները, Ծնունդները, Զատիկները եւ սիրելի տօներ, վայելած մեր մանկութեան եւ պատանեկութեան օրերուն, թերեւս շատ աւելի ուրախ եւ սրտագին նուիրումով:

Ուժեղ ու պատկերալից վերյիշումներ կ՚անցնին աչքերու առջեւէն, յըստակօրէն, շարժանկարի մը հարազատութեամբը, եւ անոնց անջնջելի դըրոշմը մեր հոգեկան աշխարհի նուիրական մասունքներուն բաժին կը կազմեն այլեւս: Կ՚ուզեմ ապրիլ պահ մը երանութիւնն ու գարնանային թրթռանքն այդ օրերուն, ճշմարիտ սէրերով նուիրագործուած հայրենական տան ջերմիկ շունչին մէջ:

Պահելու համար օրերու յիշատակը, մօտաւոր թէ հեռաւոր անցեալի բոլոր գեղեցիկ նուիրականութիւնները, եւ իրականացնելու համար մեր բոլոր անջատուած սիրելիներու կարօտն ու երջանկութիւնը որ, անհատէ անհատ եւ ընտանիքէ ընտանիք սեղմուելով եւ ծաւալուելով՝ կը կազմէ հայութեան ամբողջական պատկերը, իրաւունք ունի ամէն Հայ, երբ այս տօնական օրերուն միշտ մէկ մաղթանք միայն կը դնէ իր հոգւոյն մէջ, իր սիրելիներուն ուղղեալ:

«Մեր հարազատ հայրենիքին մէջ կատարենք այս տօները»:

Թող ուրիշներու, թող օտարին մնայ շամփանեան, reveillonները, պարասրահները, շքեղ արդուզարդերը, ճոխութիւններու յղփացումը եւ միայն «եսի» պաշտումը, նոյնպէս եւ բոլոր գեղեցիկ ձեւերով կեղծ մաղթանքները:

Ալ թող ծնի ազատութիւնը, առաւօտեան բարձրացած արեւէն:

Շիլլէր սիրոյ մասին ըսած է, «սիրով միայն աստուածները կը նմանին մարդիկ: Սիրով միայն մարդը աւելի մարդկային կ՚ըլլայ եւ աստուածներու հաւասար»:

Բայց ա՞յն առանց ազատութեա՞ն: Կ՚ուզէի սիրոյ համարժէք դասել ազատութիւնը եւ ըսել. «Ազատութեան մէջ միայն մարդիկ աստուածներու կը նմանին»:

Ազատ մարդը միայն կրնայ եւ կամ իրաւունք ունի բարձրանալու:

«Աստուած որ երկաթն ստեղծեց՝ ստրկութեան չի հանդուրժեր»:

×

Ինչեր գրեցի քեզի այս երեկոյ, սիրելիս: Երբեք այսչափ երկար խորհրդածած չէի տօներու առթիւ, երբեք այսչափ խորթ զգացած չէի զիս օտարութեան մէջ: Տասը տարիներու կուտակման պոռթկումն էր թերեւս, եւ միակ պատասխանը քու այնքան ուժեղ եւ գեղեցիկ նամակիդ: Հայ գիտակից աղջիկներու սրտէ սիրտ հաղորդակցութիւնն է իմս, եւ ահա այս եղաւ մեր տօնակատարութիւնը: Ու չեմ սխալիր եթէ կը կարծեմ որ քու եւ շատերու սրտէն խօսեցայ հեռուէն, իմ անոյշ եւ գաղափարակից քոյրս:

Այս է մեր հոգեկան աշխարհը, մինչեւ որ մենք ալ եւ թերեւս շուտով իր ամենապարզ եւ անխռով ձեւին վերածենք մեր տօները, համբոյրի, ծաղկի, երգի, գինիի, պարի ու շաքարի հանդիսաւորութեան:

Ու մեր ամէն մէկ խօսքին, իւրաքանչիւր սառէն կարօտ, արդարութեան կոչ, բողոք, թախիծ կամ արցունք չհոսի այլեւս.

ԱՆԱՀԻՏ

ՄԱՀ ՆՇԱՆ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ

Թէհրանէն կը հաղորդեն թէ [illegible] ծանօթ քննիչ եւ Թէհրանի երկրագործական վարժարանին ուսուցիչ Պ. Նշան Գալֆայեան մեռած է յունուար 18ին:

Հանգուցեալը ծանօթ դէմք մըն էր ազգային շրջանակներու մէջ եւ նոյն պաշտօնները վարած է նաեւ երկար ատեն Թուրքիոյ մէջ:

ընդհարում տեղի ունեցաւ եւ վիրաւորուեցան 5 հոգի, ձերբակալուեցան 20 հոգի:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ԳՐԱՒԵԼ ԺԷՀՈԼԸ

Ժընեւի չինական պատուիրակութիւնը կը հաղորդէ, որ ըստացուած նորագոյն տեղեկութիւններուն համար, 30,000 ճափոնական զօրքեր կը յառաջանան դէպի Մանչուրիոյ արեւելեան կողմը:

Բացի այդ, 1000է չափ ճափոնական օդանաւեր եւս կեդրոնացած են Մանչուրիոյ մէջ:

Այս կեդրոնացման նպատակն է, անտարակոյս, կ՚ըսէ չինական պատուիրակութիւնը, ռմբակոծել Ժէհոլը եւ ոչնչացնել չինական ազգայնականութիւնը:

ՏԸ ՎԱԼԵՐԱ Կ՚ՈՒԶԷ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀՌՉԱԿԵԼ

Լոնտոնէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Իրլանտայի երկրագործական նախարար Ժօզէֆ Քօնօլի, յատուկ առաքելութեամբ մեկնած է Ամերիկա:

Կը կասկածին, որ այս առաքելութեան նպատակն է Իրլանտան հանրապետութիւն հռչակել: Որովհետեւ 1921ին մէկ միլիոն սթերլինկի փոխառութիւն մըն էր կնքուած, պարենաւորելու համար Անգլօ-Իրլանտական ծագելիք պատերազմը: Այդ փոխառութիւնը վերցուած էր այն պայմանով, որ երբ Իրլանտան հանրապետութիւն հռչակէ պիտի վճարէ անմիջապէս: Այժմ երբ այդ գումարը կը վճարուի, կ՚ենթադրուի որ Տը Վալէրան հանրապետութիւն հռչակելու իր ծրագիրը պիտի գործադրէ:

ՏԸ ՎԱԼԵՐԱՅԻ ՃԱՌԸ ՀԵՌԱՐՁԱԿՈՎ ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Տուպլինէն կը հաղորդեն, որ Տը Վալերայի արտասանած քաղաքական ճառը Իրլանտայի կացութեան մասին, հեռարձակով տարածուած է Ամերիկայի մէջ:

Ահա Տը Վալերայի հիմնական մօքերը.—

Իրլանտայի բաժանումը, բռնի ուժով պարտադրուած, անգլիական պետական մարդոց ամենամեծ ոճիրն է, որ մեր երկրի հանդէպ կը գործադրուի 700 տարիէ ի վեր:

Իրլանտան աւելի քան, քաղաքական մէկ միութիւն կը ներկայացնէ: Պատմութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, Իրլանտան անքակտելի մէկ ազգութիւն կը ներկայացնէ: Անգլիացիներու պատճառաբանութիւնը թէ՝ փոքրամասնութիւն մը կրօնական հալածանքներէ ազատելու համար Իրլանտան բաժնած են, իրական ոչ մէկ հիմք ունի:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Փեկինէն կը հաղորդեն, որ Քանթիի շրջանին մէջ ուժեղ երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է, որուն ընթացքին 70,000 հոգի անհետ կորած են:

ՀԱՆԴԷՍ

Սէն Գրասիէնի «ՄՆԱՑԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ» քոյրերը, իրենց Որբանոցին ի նպաստ, հանդէս մը կազմակերպած են, որ տեղի պիտի ունենայ Մարտ 5ին Սերի Շամուէլ-Մուրատեան վարժարանի «Գէյիէ[illegible]» Թատերասրահին մէջ

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Գարծ.— 300.
Փարիզ, Հ. Ա.— 100:
Սիլիսթրէ, Գործ.— 3625 լէյ:
Ռուման, Ա. Վ.— 151.
Էսթրապէն, Խ. Ս.— 25.
Ալֆորվիլ, Մ. Ա.— 50.
Ալֆորվիլ, Ս. Կ.— 70.
Նիս, Տիր.— 140:
Լա Մամպրօլ, Մարկ.— 35.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էտէմիշցի Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Ստեփան եւ Արշակ եւ քոյրը՝ Սիրանուշ: Ընդհանուր պատերազմին սկիզբը Ստեփան զինուորագրուած էր, իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իզմիրի աղէտին: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՌԻԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Փլորիտայի վերնայարկը: Ընթերցում ցարական Ռուսիոյ դիւանագէտներուն՝ Թուրքիոյ Հայոց շարժումներուն մասին: Մէկ ժամ սինէմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Վասպ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը, իր եւ հայրենակիցներու կողմէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Յովհաննէս Պետրոսեանի (Մարսէյլ) իր որդւոյն՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

— Այո՛, Տէր:

— Մօտաւորապէս քանի՞ տարեկան է այս կինը:

— Քառասուն, Տէ՛ր:

— Գեղեցի՞կ է:

— Այո՛, Տէր, շա՜տ...

— Հասակը հինգ ոտք, ութ մատնաչափ, այո՞:

— Մօտաւորապէս, Տէ՛ր:

— Եւ աչքին ա՞յդ նշանը:

— Այո՛, Տէ՛ր:

— Ձախ աչքը, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, Տէր:

— Վա՛ր դրէք:

— Մինչեւ ե՞րբ, Տէ՛ր:

— Մինչեւ որ ծովակալութենէն մէկը իջնէ վար այս գիշեր՝ Լոնտոն բերելու համար զայն: Հասկցա՞ք:

— Այո՛, Տէ՛ր:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Յաջորդ առտուն ժամը 10ին ծովակալ Կոթհորն կեցած էր իր գրասենեակին պատուհանին առջեւ որ կը բացուէր պատերազմական նախարարութեան հրապարակին, ինչպէս նաեւ Կրին Փարքի պուրակին վրայ: Իր թանձր յօնքերուն տակէն աչքերը սեւեռած հեռուն՝ ծառերէն վեր բարձրացող Մայր եկեղեցիի զանգակատան ու կապուտակ երկինքին: Ձեռքը բռնած էր լրագրի կտոր մը որուն վրայ կը տեսնուէր կնոջ մը լուսանկարը:

Նայեցաւ աժաննոց թուղթին վրայ արտատպուած այդ նկարին որ շատ անորոշ էր: Ակնոցները դրաւ քթին եւ ուշադրութեամբ քննեց զայն: Յետոյ յանկարծ դրպանը դրաւ այդ թուղթի կտորը. մօտեցաւ գրասեղանին, ձեռքը առաւ հեռաձայնը եւ բսաւ.

— Զանգ տուէք Ռազմիկանական Տեղեկութեան Ոճիրներու Քննութեանց Բաժնին եւ հեռաձայնին վրայ կանչեցէք Սըր Չարլզ Րինկլինը:

Սպասեց՝ նայուածքը սեւեռած սենեակը ծածկող գորգին ծաղիկներուն ու մտածեց:

— Հալօ՛, դո՞ւն ես Չարլզ. առվօրական բարեւը տալէ ետք շարունակեց. այսօր, ժամը չորսուկէսին, քու գրասենեակիդ մէջ պիտի հարցաքննես կին մը... գիտե՛մ, բայց մենք դիւրութիւններ չունինք այստեղ... մանրակրկիտ կերպով պէտք է խուզարկել իր պայուսակները. վարժ մարդիկ ունիք հոդ, առկէ զատ հաւանաբար ունիք նաեւ տօսիէն... Լիտիա Հէստ է այդ կինը կարծեմ... ինչպէ՞ս... օ՛հ, ոչ... Մատամ Լիտն Սոնրէլ անունը յիշուած է անցագրին մէջ... Ո՛չ. վստահ չեմ կրնար ըլլալ մինչեւ որ տեսնեմ զինքը... Երէկ գիշեր վար դնել տուի Ֆալմըթհի մէջ, «Հէլլիա» նաւէն... Այո՛... իմ մարդիկներէս մէկը հեռաձայն ըրաւ... Ո՛չ, բայց թերթի լուսանկար մը ունիմ, քիչ մը անորոշ, բաւական է սակայն, ինչ որ է տեսնելէ վերջը կը հասկնանք... Օ՛հ, ոչ, կը ներես... Մ՚ս բռնեցի...

— Այո՛, քեզի պէտք ունիմ անպատճառ... Երկու հոգին աւելի լաւ է միշտ... Կրնայ չուսերիլ որովհետեւ չգիտեր թէ հարցումը ո՞վ պիտի ընէ... Եթէ քու ըսած Հէտը է, անկա Մարթա էր 1914էն ի վեր ֆոն Լիխթէնշթայնին հետ... Այո՛, եթէ ան է... Անշո՛ւշտ, միայն հեռաձայնին մէջէն... Տարօրինակ նմանութիւն մը... Ո՛չ, բաւական չէ, բայց ինչ ընենք...

Ծովակալը համբերութեամբ մտիկ ըրաւ Սըր Չարլզի յայտնած դժուարութիւններուն ինքնութիւնը հաստատելու մասին, «վերջապէս ամէն մարդ ինքը միայն գիտէ իր գործին դժուար կողմը» մտածեց ան ու խնդաց: Բայց ով ալ ըլլար այդ կինը՝ օդին մէջէն անցնող թռչունի մը կը նմանէր:

— Անցագիրը Րոթէրտամի համար է. հարկաւ, այնտեղէն ալ Պերլին պիտի երթայ... Ինչ որ է, եթէ կարեւոր բան մը չկայ, ամէն պարագայի ազատ կը թողունք զինքը, սակայն կը հետեւինք իր շարժումներուն Լոնտոնի մէջ... Այո՛, ձեր պանդոկներէն մէկուն մէջ կը տեղաւորենք... Շատ լաւ... Ուրեմն զուն տօսիէն պատրաստել տուր... Հաւանաբար ակամբ պիտի երթամ կէսօրուան ճաշին... Լա՛ւ... կ՚աշխատիմ գալ...

Տեղը դրաւ հեռաձայնը ու լրթունքները պինդ կերպով փակած դարձեալ նայեցաւ գորգին ծաղիկներուն:

Յետոյ զանգակ մը զարկաւ: Քարտուղարուհի մը եկաւ քովը սենեակէն եւ սկսաւ գրի առնել ծովակալին նամակները: Շատ համառօտ եւ արագ էր ծովակալը այդ առտուն: Իր բառերը կ՚արտասանէր իրարու ետեւէ առանց սպասելու աղջկան. սովորաբար ինքն էր որ կը հետեւէր անոր եւ կը կրկնէր իր խօսքերը: Բայց ի՞նչ էր պատահեր. ծովակալը անփոփոխանըկատ էր նոյն իսկ: Քարտուղարուհին շուարած էր ու ոչինչ հասկցաւ որովհետեւ չէր գիտեր թէ այդ ժամուն 11.35ի շոգեկառքով Ֆալմըթհէն Լոնտոն կը ճամբորդէր կին մը:

Այդ օրը Նաւային Հետախուզութեանց տնօրէնը եւ Ոճիրներու Քննութեանց Բաժնին անդամը իրարու հանդիպեցան ակումբին մէջ՝ ցերեկուան ճաշին: Ամէնէն առաջ եկաւ ծովակալը ու նստաւ երկար սեղանի մը առջեւ, ուր հաւաքուած էին քանի մը ծանօթներ՝ բոլորն ալ պատերազմական գործունէութեանց նուիրուած մարդիկ: Խօսակցութեան նիւթն էր, ի հարկէ, պատերազմը:

Ծովակալը մասնակցեցաւ ընդհանուր խօսակցութեան՝ աչքը չարունակ տնկած դրան ու անհամբեր կերպով սպասելով Սըր Չարլզին որ չուշացաւ: Գլխով բարեւ տուին իրարու բայց չկրցան միասին նստիլ որովհետեւ պարապ աթոռ չկար այդ սեղանը: Սըր Չարլզ կորսուեցաւ սրահին մէջ. հոգ չէ, ծովակալը գիտէր թէ այնտեղ էր ան, կրնար սպասել. երկուքը միայն պիտի խօսէր անոր հետ.

Ուրեմն շոգեկառքը Լոնտոն կը բերէր այդ կինը հիմա. ժամը չորսուկէսին իր ափին մէջ պիտի ըլլար ան թռչունի մը պէս... եթէ իսկապէս իր փնտռած կինն էր ան, ի՞նչ ապրեցաւ թշնամիին... Ձախ աչքին կապը վար ինկած... Շատ ալ սովորական բան մը չէ... Մէ՛կը որ չնորհքով լուսանկար մը չունէր, թերթի մը կտորը միայն, այդ ալ բաւական է. Կ՚ըսեն թէ գեղեցիկ է... Նոյն հասակը, նոյն մազերը... գոյնը յայտնի չի կրնար ըլլալ նկարէն... Հապա՛ այդ անունը... Սոնրէ՛լ... Ջարմանալի անուն... Անցագիրը արժէք չունի հարկէ... Ինքն ալ կեղծ անցագիրներ չինած է անգլիական շահերը պաշտպանելու համար...

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	180 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

15 Février 1933

ԶՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2113

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԵՏԱՇՐՋԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Յատաջդիմական Թուրքիան յետաշրջական բոյն դարձաւ :

Պրուսայի եւ Իզմիրի դէպքերը կարծուածէն աւելի լուրջ են: Այլապէս «գորշ գայլ»ն ու Ըսմէթը՝ անմիջապէս հոն պիտի չփութային:

Հարցի կարեւորութիւնը այն չէ թէ Գուրանի ընթերցումը արաբերէն պիտի ըլլայ թէ թուրքերէն: Շատ բան փոխուած էր Թուրքիոյ մէջ «մոգական գաւազանի» ուժով, այդ ալ կը փոխուէր դէպի իրաւ տրամաբանական հետեւողականութեամբ:

Էականը ա՛յն է այս դէպքերուն մէջ, որ քէմալական միահեծան իշխանապետութեան դէմ ժողովրդական դժգոհութիւն մը կը խմորուի եւ կը ծաւալի:

Մէնէմէնէն մինչեւ Պրուսա եւ Իզմիր, քէմալապետութեան հիմքերը կը սարսին մերթ ընդ մերթ եւ չփոթութեան կը մատնեն օրուան իշխանաւորները:

Թէպէտ Կազին սորված է զանոնք լռեցնելու դիւրին ճամբան,— … կախաղանները յանկարծ կը ցցուին եւ դիակները կ'օրօրուին յանուն Քէմալի «արեւշատութեան» եւ Հանրապետութեան հզօրացման:

Ժողովրդական բողոքը կը լռէ ժամանակաւորապէս, ծայր տալու համար երկրի մէկ ուրիշ անկիւնէն, մէկ ուրիշ մզկիթէն, անգամ մը եւս ապացուցանելու, որ Թուրքիան միշտ նո՛յն միջնադարեան «հիւանդն» է :

Քէմալի բարենորոգչական աշխատանքները չատերը շլացուցած էր:

Մէկ օրէն միւսը, սուրի եւ թուրի, արիւնի ու մականի քաղաքականութեամբ՝ Թուրքիան սուլթանական դարաւոր աւանդութիւններու եւ կապանքներու ձեռքէն խլած եւ «արդիականացուցած» էր:

Քէմալի «հրաշագործ» անունը չատո՜նց արտածուած էր իր երկրի սահմաններէն դուրս եւ ստեղծած էր զանազան երկիրներու մէջ «հմայք ու փառք»:

Այդ խարուսիկ ու Նենգ փառքը, որ եղած է միշտ ալ Թուրքին անձեռնմխելի սեփականութիւնը, մեզ համար չատացաւ երբեք այն կարեւորութիւնը, որուն համար գետնատարած ներբողներ կը հիւսէին:

Թուրքը մեզ համար Թուրք է, ի՛նչ գոյնի, ի՛նչ ձեւի եւ ինչ պատկերի տակ ալ մանէ անիկա:

Բոլոր ազգերը եւ բոլոր ժողովուրդները, ան կրնայ իր սիրամարգի փետուրներով խաբել ու դաւել, որովհետեւ իր գործն է, իր ընդունակութիւնն է եւ իր ցեղային պղտոր յատկութիւնն ու կարողութիւնն է : Բայց մենք չատ լա՛ւ կը ճանչնանք անիկա երկար դարերու չարաբաստիկ կենակցութենէն:

Մեր ժողովրդական իմաստուն առածն անգամ կ'ըսէ . « Ով որ Թուրքին լաւ ըսէ, քառասուն տարի ապաշխարանք ունի»:

Թուրքիան, հին թէ նոր, նոյնն է : Անոր հոգւոյն մէջ կուտակուած դարաւոր ժանգն ու տիղմը, անկարող եւ անհնար կը դարձնէ որ եւ է յառաջդիմութեան, որ եւ է մարդկային քաղաքակրթութեան:

Հակոտնեայ հասկացողութիւններ են յառաջդիմութիւն եւ Թուրք: Ինքն ալ չատ լաւ կը ճանչնայ ինքզինք: Ան գիտէ ձեւը փրկելու համար, զոհել բովանդակութիւնը:

Տարիներէ ի վեր Քէմալ, գրչի մէկ հարուածով եւ մէկ հրովարտակով, կը փոխէ աւանդապաշտ Թուրքին հագուստն ու ձեւը, լեզուն ու գրականութիւնը, սակայն զանգուածներն իրենց բովանդակ ծանրութեամբ կը կախուին անոր յաղթական երիվարի ասպանդակներէն եւ թոյլ չեն տար յառաջանալու:

Աչքէ եւ մտքէ հեռու՝ Թուրքիոյ խոր գաւառներուն մէջ՝ Թուրքը մնացած է այնպէս, ինչպէս որ էր, հակառակ բոլոր տեսակի արտաքնական միջոցներուն եւ բոլոր տեսակի սարսափներուն.

Սրկիւղի, սարսափի եւ բռնութեան պտուղները, անկարելի է պարտադրել, որպէս առաջնական բարեկարգութիւն եւ առնչալ խարխուլ գահերու վրայ:

Վաղը, ճակատագրական կերպով, պիտի փշրուին առանք բոլորն ալ եւ պատմութեան մէջ հետք անգամ պիտի չձգեն:

Իւրաքանչիւր բարեկարգութեան հիմնաքարը ժողովուրդն ինքն է, իր միջավայրի պայմաններով եւ հասկացողութիւններով, իր ամբարած ներզօր կարողութիւններով:

Էֆէնտի ժողովուրդը (Ճէլալ Նուրիի բառով) քաղաքակրթութիւն չի ստեղծեր, այլ որպէս մակաբոյծ կ'ապրի իր թեւարկութեան ենթակայ աշխատաւոր եւ ստեղծագործ ժողովուրդի արիւնով եւ թափած քրտինքով:

Որքա՜ն ժողովուրդներ եկան եւ լռութեան եւ անյայտութեան մէջ օսմանեան քաղաքակրթութեան փառքն ստեղծեցին:

Ի՞նչ բաժին ունի ատոնց մէջ ինքը՝ Թուրքը: Ոչի՛նչ: Ան ուր ալ երթայ եւ ինչ ալ ըսէ, ինքզինք կը մատնէ:

Թուրքը՝ Թուրք է:

Եւ այս յետաշրջական շարժումը, աւելորդ անգամ մըն ալ կուգայ հաստատելու, որ Թուրքիոյ մէջ, Քէմալի աչքերուն առջեւ, խաւարամած մոլլաներէն մինչեւ յետին Ջրկիրը կը չարժին, կը բողոքեն եւ չեն կրնար մարսել ի վերուստ տրուած հրամանները:

Ամէն բողոք իր նուիրական իրաւունքներն ունի:

Քէմալի «ափ»երը այլ եւս անզօր դարձած են:

Փտախտն է, որ կը մաշէ Թուրքիան:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ԲԱՌԵՐ
(ՀԵՏԵՒՈՂԱԲԱՐ)

— —

Նազովրեցի.— Ծնած Նազարէթի մէջ 1900 տարի առաջ, ու անհետացած : Խոստացած է վերադառնալ երկիր, բայց չի յարգեր իր խոստումը, վախնալով որ ժրնեւի մէջ զինքը կը . . կախեն.

Նիւ Ամսթրտամ. — Ոչ մէկ բանի գարմացիր: Նոյն իսկ եթէ Վ. Մալէզեան իր ամսականը ինքնաբերաբար նուագեցնէ (համմէ՞) . . . :

Նոյ. — Աստուածաշնչեան մը, հովանաւորը՝ Բագուի տանարին:

Նիհիլիզմ (ոչնչականութիւն, անկրօնութիւն). — Ոչինչ ճանչնալ. չըկամութիւն ամէն բանի: Հիմքը՝ հայկական ճկարագրին:

Նօթա. — Օսմ. կայսրութեան մօտ եւրոպական դեսպաններու մասնագիտութիւնը . :

Նօսթալժի (հայրենաբաղձութիւն). —Կարօտ հայրենիքի, երբ մարդ դուրս է անկէ : Երբ ներսն է . . . «ցուրտ էր եւ չկրցայ շրջիլ»:

Մահազդ. — Ցայտարարութիւն մեռեալի մասին. լեցուն, յանախ, այնպիսի բառերով, զոր եթէ մեռեալը կարենար կարդալ, պիտի հարցնէր.— «Ո՞վ էր այս արժէքաւոր անձը որ իմ անունս կը կրէ եղեր»:

Նէպտուն (Միսլտուն). — Ծովերու, ջուրերու չաստուածը, որ մնաւ ծառուէն՝ սպասելով Սեւան – Զանգու ջրանցքին . . . :

Նիւտոնք. — Մայրդ մը որ մերկ կը շրջի: Մէկը անանցմէ, որանք ինծի եւ ձեզի պէս «Գէյլէկէօզ» չեն, այլ . . . Հայաստանի քաղաքացի:

Մահաթմա Կանտի. — Մայրայեզօրէն վտիտ մարդ մը որ որոշած է աշխարհը բարեկարգել՝ օժանդակութեամբը . . . այծի մը:

Բարոյական. — Հին դարերու յատուկ կեանքի հէքեաթային օրինագիրք մը. չատո՜նց ննտուած, սակայն, իբրեւ . . . վնասակար:

Մոսկուա. — «Հանիլըք». աստուածային գերեզման՝ ժամանակակից չատ մը Հայերու համար:

Նախարար. — Գերագոյն պետ ամբոխավարութեան, ինչպէս կ'երեւի անունէն, որ չատ համեստ է ու կը նշանակէ . . . ծառայ: Այդ բառին ամէնէն հարազատ արտայայտիչները կը բնակին Երեւան:

Մըն Սանօ էյն Քորփոր Սանօ.—Բառացի՝ առողջ միտք առողջ մարմնոյ մէջ: Փոխաբերաբար՝ ռամկավար թերթի խմբագիր՝ Բարեգործականի պիտոնէով:

Մանի. — Հեգ ինքնութիւն: Շատ տարածուած: Բազմատեսակ: Կը տեւէ մինչեւ գերեզման: Բարդացումը հայերէն կը կոչուի «յորելեար» կամ «խմբագիր»:

Սֆարգա. — Այրանքին աւրուած մասը, զոր տէրը վնասով բայց գոհունակութեամբ կը հանէ ձեռքէ: Կուսակցութիւններուն մէջ այն մասը որ մէկէն ուրիշին կը փոխանցուի: Ճիշդ չէ հայ ռամկավար կուսակցութեան այդ անունը տալ, քանի որ ան ինքզինքը ինքնաբերաբար մատուցած է Հայաստանի վարիչներուն:

Մասալ. — Թոնիրի չուրջի նիւթ: Երբեմն նախարարական յայտարարութեան: Իսկ Հայաստանէ վերադարձողին համար՝ . . . «քաղախօսութիւն»:

Մ.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ
ԳԵՂԵՑԻԿ ՆԷՖԷՐԹԻԹԻ
ԱՐՁԱՆԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

— . —

Գահիրէէն կը հաղորդեն, որ պեղումներու առեն գտնուած է հին Եգիպտոսի ամենագեղեցիկ կնոջ՝ Նէֆէրթիթ թագուհւոյ ոճանչելի արձանը:

Գիւտը եղած է Եգիպտոսի Աթէլ եւ Ամարնա հնագիտական ընկերութեան միջոցով: Արձանը չատ նուրբ է եւ կրնայ բաղդատուիլ Պերլինի թանգարանի մէջ դրուած Նէֆէրթիթի գլուխին հետ:

Գտնուած է նմանապէս Ամէնոֆիս չորրորդ թագաւորի մէկ արձանն ալ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսական Խորհրդարանը քուէարկեց

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ֆրանսական խորհրդարանը 37 ժամ տեւող նիստի մը ընթացքին Տալատիէի դահլիճին ներկայացուցած ելմտական ծրագիրը քուէարկեց եւ վստահութիւն յայտնեց նոր կառավարութեան 359 ձայնով ընդդէմ 235ի:

Վարչապետը խօսք առնելով հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւններն ըրաւ. — Ազգային պաշտպանութեան հարցը բոլոր կուսակցութիւններէ եւ անհատականութիւններէ բարձր է : Եւ ձախակողմեան հոսանքը կը հետապնդէ այն քաղաքականութիւնը, որ Ֆրանսան երբեք չպիտի տկարանայ եւ չպիտի ենթարկուի նուաստացման:

Ֆրանսան կղզիացման քաղաքականութիւն չպիտի հետապնդէ: Ան պիտի գործակցի բոլոր ռամկավար տարրերուն հետ: Եւ ահա այս քաղաքականութիւնն է որ կը հետապնդէ իմ կառավարութիւնս:

Որքան ալ անհրաժեշտ ըլլայ ազգային պաշտպանութեան մեքենայի միջնորդական բարւոքման հարցը, խուճապի եւ երկիւղի զգացումները տեղ չպիտի ունենան: Ֆրանսան պէտք է պահէ իր պաղարիւնութիւնը եւ չեշտակի պէտք է գիտէ այն բոլոր իրադարձութիւնները, որ կրնան ներկայանալ միջազգային կեանքին մէջ:

Վարչապետին խօսքերը խոր տպաւորութիւն ձգեցին ժողովին վրայ:

Ուրբաթ օրուընէ սկսած, գլուխ առ գլուխ կը քննուէր ելմտական ծրագիրը իր բոլոր մանրամասնութիւններով եւ զանազան կասկածներ կը յայտնուէր դահլիճի տեւականութեան մասին, ի վերջոյ յաղթական դուրս եկաւ:

Հուվրի հրաժեշտի ճառը

Հուվըր, որպէս նախագահ իր հրաժեշտի վերջին խօսքն արտասանեց Նիւ Եորքի Հանրապետականներու ակումբին մէջ:

Երեք չաբաթէն պիտի թողու Ուաշինկթընի Ճերմակ Տունը իր յաջորդին՝ նախագահ Րուզվէլթին:

Հուվըր, նախ քան հեռանալը ամերիկեան ժողովուրդին ներկայացուց իր կատարած աշխատանքները եւ հարցերուն մօտենալով տնտեսական եւ ելմտական անկիւնէն, ըսաւ.

— Ներկայ տագնապի ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ օտար երկիրներուն վրայ: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին օտար պետութիւններու սնանկութիւնը՝ ուղղակի եւ անուղղակի պատճառներէ յառաջացած, մեր տնտեսական վիճակին վրայ չատ ծանր ազդեց:

Ամենակարեւոր խնդիրը, որմէ կը տառապի բովանդակ մարդկութիւնը, դրամական կայունացումն է: Քառասուներչորս երկիրներ լքած են ոսկի դրամանիշերու շրջանառութիւնը: Միայն Ամերիկան էր, որ կապուած մնաց ասոր: Մենք ամբողջ աշխարհի մէջ դարձանք կայունացման ծիպրալթարը եւ առջեւն առինք, այս քաոսային վիճակին: Բոլոր պետութիւններուն համար ամենաէական հարցն այն է որ պէտք է վերահաստատել ոսկիի բաղդատութեան վրայ հիմնուած դրամական միութիւնը:

Այս նպատակին հասնելու համար, ըսաւ Հուվըր, պէտք է բոլոր մեծ պետութիւնները որդեգրեն ուժեղ քաղաքականութիւն մը:

Դրամական միութեան հաստատումը պիտի նպաստէ սպառման աճումին, անգործութեան նուազման եւ պարտապաններու վճարման կարողութեան:

Հուվըր խօսելով պատերազմական պարտքերու մասին ըսաւ, որ ամերիկեան ժողովուրդը չպիտի ազդուի այն քարոզութիւններէն, որ օտարները կ'ըսեն թէ պատերազմական պարտքերու ջնջումով տիրող տագնապին դարման մը եւ սփոփում մը կ'ըլլայ: Ճիշդ չէ այս յայտարարութիւնը: Պատերազմական պարտքերը հարցին մէկ մասը կը ներկայացնեն: Եւ միջազգային առեւտուրին վրայ անոր ունեցած ազդեցութիւնը չափազանցուած է:

Շատ պետութիւններ ի վիճակի են իրենց հարկատուներէն գանձելու եւ իրենց մասնավճարները կատարելու Ամերիկայի հանդէպ: Անոնց մեզի վճարելիք գումարները՝ կը ներկայացնեն մէկ երրորդը իրենց զինուորական ծախքերուն:

Հուվըրի այս ճառը կ'ենթադրուի որ մեծ արձագանգ պիտի գտնէ Ամերիկայի մէջ:

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԲԱՐԵԿԱՄ ԴՐԱՄԱՏԷՐ ՄԸ ԳՈՂՑՈՒԱԾ...

Շարլ Պըչէր, 31 տարեկան եւ Քոլորատոյի ամենահարուստ դրամատէրներէն մէկը, քանի մը օր առաջ, երկու զինուած եւ դիմակաւոր աւազակներու ձեռքով առեւանգուած է:

Պ. Պըչէր երբ կնոջը հետ կը վերադառնար, աւազակները սպառնացած եւ հրամայած են, որ իր անհրաժեշտ երկտող մը ձգէ, իրենց մեկնումէն յետոյ: Եւ դրամատէրը հետերնին տարած են:

Այդ երկտողին մէջ, որ մնացած է Տիկ. Պըչէրին, անոնք կը յայտնեն, որ չատ վտանգաւոր է ոստիկանութեան լուր տալը եւ 60,000 տոլար փրկագին կ'ուզեն Պ. Պըչըրի համար: Եւ այդ տոմսին մէջ կ'աւելցնեն. «Մի մոռնաք, որ Լինտպէրկի փոքրիկը այսօր կենդանի կ'ըլլար, եթէ փրկագինը վճարուէր»:

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ, Պ. Պըչէր Լինտպէրկի բարեկամն է:

Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ:

ՊԱՊԻ ՆՈՒԷՐԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Ս. Պապը վրանաքաղաքի աղէտին լուրը առնելուն պէս, իր Պէյրութի նուիրակին հեռագրած է անձամբ ցաւակցութիւն յայտնել իր կողմէ եւ 20,000 Ֆր. տրամադրել իսկոյն, յատկացուելու համար աղէտեալներուն: Նուիրակ Ճիանինիի Հայ կաթողիկէ պատրիարքարան այցելելով Արփիարեան պատրիարքին յանձնած է գումարը եւ յայտնած Պապին ցաւակցութիւնները:

20,000 Ֆրանքը, ինչպէս նաեւ երկու տեղացիներու կողմէ նուիրուած 30 սուր. ոսկին փոխանցուած է խնամարար մարմնին:

(Լուրերու շարունակութիւնը Երրորդ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

— . —

«Բոլշեւիկ» ամսաթերթը, որ կը հրատարակուի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի կողմէ, հրատարակած է Ռատէքի մէկ յօդուածը, ուր յօդուածագիրը կը նշէ խորհրդային դեհլավարութեան դերը հանդէպ փոն Փափէն – Հիթլէր գերման կառավարութեան.

Այդ յօդուածին մէջ Ռատէք կը յայտարարէ, որ Խորհրդային Միութիւնը խորապէս համոզուած է որ Վերսայլի դաշնագիրը ազգերու մէջ խաղաղութիւնն ամրացնելու հիմք չի կազմեր: Սակայն, յետադիմական եւ ֆաշիստ երկիրները, որ իրենց ձոհ կը ննկատեն այդ դաշնագրին, թնա չեն կարող ըստեղծել մարդկութեան խաղաղութեան զարգացման պայմանները: Ընդհակառակն, անոնք կրնան յաղթանակել միայն միապետական երկիրներու գործակցութեամբ, 1919ի վճիռները փոխելու համար, բայց միւս կողմէն ալ իրենց շղթաները պիտի դնեն ուրիշ ժողովուրդներու վզին: Եւ կ'եզրակացնէ, որ Վերսայլի դաշնագրին փոխարէն, եթէ մէկ ուրիշ դաշնագիր խսկ կնքուի, առավ դրութիւնը չի փոխուիր: Եւ կը դնէ այն սկզբունքը, որուն՝ ժրնեւի մէջ արտայայտիչն եղաւ Լիտվինով, ֆրանսական ծրագրի քննութեան առթիւ:

Մերժելով, կ'ըսէ Ռատէք, Խորհրդային Միութիւնը, արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ դրամատիրական պետութիւններու շրջագծէն ներս առնելու բոլոր փորձերը, մինչ կը ճանչնանք մեր ուղղակի թշնամիները որ պատերազմի կը պատրաստուին եւ դաշնագրութիւն կը կնքեն մեր դէմ:

Լիտվինով իւր ասկէ քանի մը օր առաջ նոյն մտքով արտայայտուեցաւ, եւ ըսաւ թէ՝ քաղաքական ազդեցիկ դէմքերը եւ կառավարութեան երէկի, այսօրուան եւ վաղուան անդամները, որ կ'ուզեն իրենց արտաքին քաղաքականութեան կեդրոնը դարձնել խորհրդային Միութեան դէմ խաչակրութիւն սարքելու աշխատանքը, մենք չենք կրնար գործակցիլ անոնց հետ զիջողութեամբ իրենց յետին հաշիւները:

ՖՐԱՆՔՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ
ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— . —

Իտալիոյ մէջ մամուլը վերջերս չատ ուժեղ հակաֆրանսական տրամադրութիւններ ցոյց կուտայ:

Այժմ ալ Իտալացիները կը դատապարտեն ֆրանսական քաղաքական եւ ճարտարապետական շրջանակները, որ Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի մէջ կը վարեն այնպիսի քաղաքականութիւն մը, որ իրենց կը զրկէ բոլոր տեսակի հնարաւորութիւններէն եւ գործառնութիւններէն:

X Իտալիոյ մէջ, կրօնական հաւատքէն զատ, քաղաքական ֆաշիստական հաւատք մը սկսած է ծաւալիլ: Այդ նոր տեսակի պաշտամունքին աստուածը՝ հայրենիքն է: Եւ անոնք, որոնք յանուն հայրենիքի եւ ֆաշիստական յեղափոխութեան կը մեռնին, նահատակներ և առաքեալներ են: Անոնց շիրմին վրայ կոթող կը կանգնեցնեն եւ կրօնական ծէսեր կը կատարեն: Այդպիսի դէպք մը պատահած է Փալանցայի մէջ, ի յիշատակ Մոնթինի անուն երիտասարդ ֆաշիստի մը, որ սպաննուած էր 1922ին, համայնավարներու կողմէն:

Եւ այս կոյր պաշտամունքն է, որ Վատիկանի հետ թիւրիմացութիւններ կը ստեղծէ եւ կը սրէ յարաբերութիւնները երկուստեք:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ
ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ
ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

— —

Էնկիւրիէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Ազգ Կիւնտիւզ անունով երեսփոխան մը, օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ արգիլելու համար գեղեցկութեան մրցումները:

Երեսփոխանը կը պատճառաբանէ, որ այդ հարցին չուրջ անագին թիւրիմացութիւններ եւ անախորժութիւններ կը պատահին, որ պէտք է վերջ մը դնել:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է»

Գ.

Հայ ժողովուրդը զրկուած է իր այգիներէն: Ուրեմն բնական է, որ լան, որովհետեւ բացի անկէց որ այգիները իրենցն էին եւ այժմ իրենց ձեռքէն առնուած են, այլ եւ բռնադատուած են մշակել այդ այգիները, խաղող եւ պտուղներ հասցնել եւ իրաւունք չունենալ վայելել:

Բնական է, որ անխնն, որովհետեւ եթէ յանդգնին գայթակղել եւ բմբոստանալ այս կառավարական կարգերին եւ անհանդուրժելի անիրաւութեան դէմ, կ'ամբաստանուին իբր հակայեղափոխականներ եւ կուլակներ, այսինքն հարուստ կալուածատէրեր, եւ կը նետուին բանտին մէջ:

Բնական է, նոյնպէս, որ կոմունիստ իշխանութիւնը յափշտակէ սեփականատէրերէն անոնց սեփականութիւնները, եւ միանգամայն բռնադատէ զանոնք կտոր մը հացի փոխարէն աշխատիլ իր հրամանին համաձայն, եւ իր վճռած օրավարձով, որովհետեւ կոմունիզմի սկզբունքն է զրկել անհատները իրենց ունեցածներէն, եւ դարձնել զանոնք հնազանդ մարդամեքենաներ՝ գործելու կոմունիստ իշխանութեան ղեկավարներուն համար: Արտադրել ամէն ինչ այդ իշխանութեան համար, եւ իրենք իրենց բնակարաններով մնալ թշուառ եւ կարօտ ամէն բանի, մինչեւ որ կոմունիզմի խոստացած առատութիւնը գայ:

Այսպէս էր իրերու ընթացքը մէկ տարի առաջ, աւելի դէշ այժմ: Բայց խոստացուած կոմունիստ արքայութիւնը այսօր աւելի հեռու է քան երբեք:

Խորհրդային Հայաստանի գիւղերէն 300 ողորմելի հայ քահանաներ աքսորուած են իբր կուլակներ, այսինքն հարուստ կալուածատէրեր, կը զտնուին Երեւանի բանտին մէջ: Ամէն առաւօտ իրենց զօնմաց եւ մաշած կրօնական զգեստներով, գերիներու նման, ոստիկաններու հսկողութեամբ կը տարուին այգիները աշխատելու եւ երեկոյեան նոյն ձեւով կը տարուին բանտ: Անոնց երիցկիները դատապարտուած են ազօթատեղեները ըլլալէ եւ դարձած են պետական մթերանոցներ, ցորեն, բամպակ, պանիր եւ գիւղական այլ բերքեր ամբարելու համար:

Ցարական րէժիմի օրով՝ երբ մէկ եկեղեցական կ'աքսորուէր, յայտնի յուզում մը կը տիրէր ընդհանուր Ռուսաստանի մէջ: Այսօր անձայն յուզումն անգամ մեռած է ժողովուրդեան մէջ ի տես այդ երեւոյթին, որովհետեւ ընդհանուրին վիշտերը անհուն են:

Ձեմ կարծեր թէ, Ռուսիայէն դուրս, երկրագունդի վրայ կայ որ եւ է անկիւն, ուր մարդիկ լուցկիի սով ունենան: Եւ սակայն այսպիսի սով ժամանակ առ ժամանակ տեղի կ'ունենայ Խորհրդային Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ: Անգամ մը սկանատեխ եղայ նման դէպքի մը: Եւ լուցկիի սովը տիրեց դրեթէ մէկ շաբաթ:

Տնտես տասնամեայ երախայ մը, կօշիկները ծակ եւ ոտքերը թաց, որուն նմանները բազմաթիւ են, դպրոցէն տուն դառնալուն, մայրը ղրկեց զինքը աղ գնելու, որովհետեւ աղ չկար տան մէջ: Երկու ժամ բացօթեայ ցուրտի մէջ սպասել յետոյ՝ հազիւ կարգը իրեն եկած էր կտոր մը աղ գնելու համար

Մէկ ուրիշ 14ամեայ դպրոցական դպրոցէն տուն վերադարձին զրկուեցաւ միս գնելու: Չորս ժամ սպասելէ յետոյ բախտ ունեցաւ տուն վերադառնալու քիչ մը միսով: Երախաները 10 տարեկանէն սկսեալ ազատ են դառնալու կուսակցական թեկնածու, այսինքն կոմունիստացու, եւ ոչ դեռ կուսակցական: Այդ դպրոցականը կոմսոմոլ էր, հարցուցի իրեն, երբ հօգին բերանը հասած՝ նստաւ,

— «Ինչպէ՞ս, ընկեր Խանջեանն ալ այսպէս գալիս եւ չորս ժամ ձիւնի մէջ կանգնած սպասո՞ւմ է միս գնելու իրեն համար»:

Տխրամտիտ ակնարկով նայեց ինծ, եւ չպատասխանեց:

Անոր 16 տարեկան քոյրը որուն սիրտը այրուած է, որովհետեւ իր հօր ստացուածները, այգին եւ տունը ձեռքէն առնուած էին եւ իր ծեր հասակին մէջ կինոյ հետ գիւղէն աքսորուած էին, հեգնական ժպիտով մը ըսաւ.

— Խանջեանը մեր թագաւորն է, մենք նրա հլու ծառաներն ենք: Մեր պարտքն է ձիւնի եւ ցեխի մէջ կանգնել, նրա իրաւունքն է գահի վրայ նստելը»:

Բոլոր կաթնատու եւ այլ մայրեր, որ անկարող են իրենց բնակարաններէն բացակայիլ երկար ժամանակ, հացի, աղի, պանիրի համար ստիպուած են իրենց դպրոցէն տուն եկած տղաքը կամ աղջիկները ղրկել խանութները: Եւ ամենաչնչին բանն իսկ գնելը կը նշանակէ առնուազն երկու ժամուան սպասում ոտքի վրայ բաց օդի մէջ:

Հանելուկ մըն է, այդպիսիները ե՞րբ ժամանակ ունին դասը պատրաստելու, մանաւանդ նկատելով որ շատ դասագրքեր չկան տպուած դասագրքեր, եւ անոնք ստիպուած են օրինակել իրենց դասերը: Եւ ի՞նչ ուսում եւ ի՞նչ առողջութիւն կարելի է սպասել այսպէս մեծցած սերունդէ մը:

Մի այլ անգամ երբ բարեկամի մը հետ, բստ սովորութեան մեծ դժուարութեամբ կը քալէի Երեւանի գլխաւոր Աբովեան փողոցի ցեխապատ եւ յորդառատ մայթի վրայով, ուստի հանդիպեցայ բարեկամի մը բոլորովին որբ տասնամեայ տղան, որ դպրոցէն տուն կ'երթար: Կրկնակօշիկ չունէր, իսկ կրկնակօշիկը չական պէտք մըն է այստեղ ձմեռը, եւ երկու կօշիկներն ալ մաշած էին եւ ծակ: Վերարկու չկար վրան: Շօշափեցի մարմինը, տեսայ որ, շապիկէն զատ, միայն ծածկուած բարակ բամպակէ զգեստ մը ունէր: Ցեխի կոյտերու մէջէն քալելով անցանք փողոցին միւս կողմը, դէպի հաղուստի եւ կօշիկի խանութ: Խեղճ տղան, ով գիտէ, ի՞նչ երկնային երջանկութիւն զգաց՝ երբ տեսաւ որ վերարկու եւ կօշիկ պիտի ունենար: Իմ զարմանքս եւ վհատութիւնս մեծ եղաւ՝ երբ չկրցանք գտնել ոչ վերարկու, ոչ կօշիկ եւ ոչ իսկ կրկնակօշիկ 10էն 5 տարեկան տղոց չափով: Ինչ որ հնար եղաւ գտնել, անիկա էլէնինականի գործարանի մը մէջ շինուած բուրդէ եւ բամպակէ խառն կտաւ մըն էր, որ մաղի նման միւս կողմէն լոյսը ծակոտկէներու մէջէն կ'երեւէր: Ձմրահասա գնեցի այդկտաւէն որ վերարկու մը շինէր, եւ որմէ անկարելի էր յուսալ մեծ տաքութիւն մը: Առաջ, Աբարատեան եւ առ Հասարակ ուրիշ հայ գիւղերու մէջ գիւղացիներու ձեռքով ոստայնանկուած կտաւները այս մեծաչունչ գործարանական արտադրութենէն աւելի լաւ էին: Եւ մինչ այդ կտաւները մեթրը 5—10 կոպէկի կարելի էր գնել այն ժամանակ, այսինքն 13—25 սանթիմի, այժմեան այս ցանցառ կտաւի ամէն մէկ մեթրի համար վճարեցի երեսուն եւ հինգ Ֆր.: Մինչդեռ եթէ Ֆրանսայի մէջ բլլար այդ ապրանքը, մարդիկ չպիտի ուզէին դրամ տալ անոր:

Տանդ մէջ եթէ ուզես տախտակ դամել, կամ սնտուկ մը դամել, կամ պատի մէջ գամ մը խրել բան մը կախելու համար, չես կրնար գամ գտնել: Երեւանի երջանիկ քաղաքացիներու տնային պէտքերու համար, գամ չկար իրենց մայրաքաղաքին մէջ, երբ հոն էի: Եւ ոչ ալ ամէն օր փայտ ունէր վառելու համար: Իսկապէս շատ քիչ մարդիկ փայտ ունէին, նոյն իսկ դպրոցները ամէն օր կրակ չունէին: Հեղինակաւոր անձնաւորութիւն մը, որ վիճակուած է դառնալու պատմական, ըսաւ ինծ.

— «Զգիտեմ, ի՞նչ պիտի լինի մեր վերջը. Ամէն տարի առում են եկող տարի աւելի լաւ պիտի լինի, բայց ամէն եկող տարին աւելի է վատ լինում քան անցեալ տարին: Ամբողջ ձմեռը անց ենք կացնում առանց փայտի, եւ գործածում ենք այս ելեկտրական գործիքը, որ տաքութիւն չի տալիս»:

Երեւանի տղաքը ինչպէս եւ էջմիածինը, նախկին րէժիմի օրով, ունէին ելեկտրական լոյս: Այժմ շատ աւելի ընդարձակուած է փողոցներու մէջ: Բայց տուներու ամենամեծ մասը դեռ զուրկ են ելեկտրականութենէ: Իսկ ելեկտրական ուժ, այսինքն վառելու ելեկտրականութիւն, դեռ չկայ: Հեռաւոր ելեկտրական լոյսէն առնուած գործիքներու տուած տաքութիւնը շատ չնչին է, եւ տաքութիւն ունեցող քաղաքացիները մթնելէ յետոյ, երբ ճրագները կը վառուին, արգիլուած են գործածել այդ գործիքները, որպէսզի բաւական ելեկտրական հոսանք մնայ՝ լոյս մատակարարելու համար: Գործածողը ենթակայ է տուգանքի: Ուստի անոնք կամ ստիպուած են ցուրտէն կծկտիլ, կամ տուգանք տալն աչք առնել, ինչպէս կ'երեւէր, շատեր կը նախընտրէին այդ երկու պատուհասներէն վերջինը: Եւ այդ էր հաւանօրէն պատճառը, որ ելեկտրական լոյսերը ընդհանրապէս աղօտ էին, եւ յաճախ, եթէ ոչ ամէն երեկոյ, քաղաքի մէկ կամ այլ մասի մը մէջ լոյսերը կը մարէին եւ մարած կը մնային երբեմն կէս, երբեմն մէկ եւ երբեմն երկու ժամ: Մոմ չկար որ մոմ վառէին, ուստի համակերպուած՝ քաղաքացիները համբերութեամբ կը նստէին խաւարի մէջ գուշակութիւններ ընելով թէ չարաճճի ելեկտրական կայանը երբ պիտի բարեհաճէր իր խորունկ հոսանքով վերստին լուսաւորել իրենց անլոյս սենեակներն ու փողոցները:

Այս թերութենէն դուրս, բուն իսկ ելեկտրական լապտերները երկարատեւ գործածութեան հետեւանքով կորսնցուցած էին իրենց փայլը: Կը հարցնէի թէ ինչո՞ւ չէին գնեք նոր լապտերներ: Կը պատասխանէին թէ լապտեր չկար քաղաքին մէջ, որ գնէին: Եւ բազմաթիւ էին այնպիսի մարդիկ, որ անկարող էին գնել եթէ նոյն իսկ լապտեր գտնուէր:

ՀԱՑ, զանգուածներու կեանքի այս գլխաւոր սնունդը: Կը յիշեմ երբ տղայ էի, կը յիշեմ երբ մեծ էի, թէ ինչպէս մեր Արարատեան երկրի հացերը ունէին անմահական համ ու հոտ, կամ փուռերու կամ տան թոնիրներու մէջ թխուած հացի հոտը կը բուրէր եւ կը սփռուէր փողոցները, գրգռելով անցորդներու ախորժակը: Ահարոնեանը, իբրեւ այդ երկրի հարազատ զաւակը, կենդանի վկայ է բանիս:

Երեւանի Զանգու կոչուած պարզ հացը այնքան ցանկալի էր մեզի փոքրերուս համար, որքան ցանկալի է ամենահամեղ կարկանդակը եւրոպացի տղու համար: Ամէն անգամ որ հայրս երթար Երեւան, անհամբեր կը սպասէինք իր գալուն որ Զանգու հաց ճաշակէինք

Այդ ժամանակի հացերը հրապուրիչ էին ոչ միայն իրենց համով, այլ նաեւ իրենց գոյնով:

Ներկայ ժամանակի հացն է ցեխագոյն, անախորժ, լեղի, թաց եւ խմորային զանգուած մը: Ժողովուրդը ստիպուած է ուտել այդ անուտելի քաղաքութիւնը: Անտարակոյս զուտ ցորենի ալիւր չէ: Թէ ինչ խառնուրդ է այդ ալիւրը, այդ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնն ալ չի գիտեր: Հայ գիւղացիներու աշխատութեամբ ցանուած եւ հնձուած ընտիր ցորենը կը տարուի, այսինքն պաշտօնական լեզուով կ'արտածուի, Մոսկուայի անօրինութեամբ դէպի Ռուսիա, եւ Ռուսիայէն Հայաստան կը բերուի այդ աղտոտ եւ ծնունդը անծանօթ ալիւրը հաց մատակարարելու հայ ժողովրդեան

Կովկասի մէջ շատ թունաւորման դէպքեր եղան այդ ալիւրէն պատրաստուած հաց ուտելով, բաւ ինծ Երեւանի սուս կոմունիստ պաշտօնեայ մը եւ թէ խնդիրը թերթերու մէջ իսկ յիշատակուեցաւ: Տարիներու ընթացքին ժողովրդեան ստամոքսը նոյնիսկ թոյնի կրնար վարժուիլ, ուստի առատ կամ նուազ վարժուած են, բայց չտեսայ օտարական մը, որ չգանգատէր, ի մէջ որոց եւ ես: Ամէն անգամ քովերայէ բռնուածի աղդեցութիւն կ'ըներ ուտողին ստամոքսին վրայ:

Անոնք որ ստիպուած են, իրենց սահմանուած անբաւական բաժինէն զատ, աւելի հաց գնել, պարտին վճարել քիլոյին 3—4 րուբլի, այսինքն եթէ կիւմիւշկերտան անօթի մնար Երեւանի մէջ, չունենար հաց ուտելու բացառիկ միջոցները, որ դէպքերու բերումով տրուած էին իրեն, եւ ստիպուէր մէկ քիլօ այդ ցեխագոյն հացէն գնել, պարտ էր մէկ երկու ժամ սպասել իր կարգին փողոցին մէջ, Հայաստանի բարեկեցիկ քաղաքացիներու հետ միասին, եւ վճարել 45էն մինչեւ 55 Ֆրանք:

Եթէ ենթարկուէր այդ պատուհասին, այն ժամանակ միայն զուցէ ընդունակ կ'ըլլար տեսնելու Հայաստանը ինչպէս որ է:

Տրամաբանական է խորհիլ եւ բանաւոր է հաւատալ թէ երկրի մը արտադրութեան եւ ներածութեան յառաջդիմութեան աստիճանը պէտք է փնտռել անոր ժողովուրդի բարգաւաճման մէջ: Որքան շատ է անոր արտադրութիւնը, այնքան աւելի հարուստ եւ բարգաւաճ է ժողովուրդը:

Խորհրդային Հայաստանի մէջ ճիշդ է, որ շինուած են գործարաններ, ճիշդ է նաեւ որ ժողովուրդը ստիպուած է աշխատիլ այդ գործարաններու մէջ, եւ իրաւունք չունի չաշխատելու: Ի՞նչ են, եւ ո՞ւր կ'երթան անոնց արտադրութիւնները, երբ ընդհանուր ժողովուրդը գերագոյն զրկանքի եւ չքաւորութեան մէջ կ'ապրի:

Ստալին մէկ ամիս առաջ յայտարարեց թէ գործարանները մինչեւ հիմա կը պատրաստէին ռազմամթերք եւ թէ այսուհետեւ պիտի պատրաստեն ժողովուրդի համար կօշիկ եւ հագնելիք:

Աւրինս հշմարիտ խոստովանութիւն մըն էր: Բայց Ռուսիոյ ժողովուրդը թող սպասէ հրաշքին, թէ առժամը թերթի համար սպառուած գործարանները ինչ հնարքով պիտի պատրաստեն կօշիկ եւ հագուստ:

Իսկ եթէ երբեք Խորհրդ. Հայաստանի արտադրութիւնը մեծապէս աճած է, սաստ միակ բացատրութիւնը այն է որ ժողովրդեան արդուած բոլոր պիտոյքները որ կը մշակուին ժողովուրդին ձեռքով եւ կը հասուննան անոր ձեռքի աշխատութեամբ եւ նախապէս կը գործածուէին անոր ապրուստի համար, այսօր կը խլուին իրմէ եւ կը ղրկուին իր երկրէն դուրս:

ՈՉ – ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Բ. ԱՐԱԲՊՈՒՆԱՐ

Ճարապլուսէն հազիւ մէկ քիլոմէթր հեռաւորութիւն ունի Եփրատը որուն եզերքն ենք հիմա, անցնելու համար միւս ափը ու երթալու Արաբբունար:

Մեր ձախին՝ 8—10 սաժ անդին, Ճարապլուսի կամուրջն է. Թուրք զինուորները վերէն մեզ կը դիտեն: Կը սպասենք դէմի ափէն գալիք «չահթոբին» (տեսակ մը լաստ): Մեզի ընկերացող ժամբորդներէն ոմանք, պաշտօնական մը ձանձրոյթէն ազատելու համար, կ'ներթան կամուրջին վրայով անցնելու միւս ափը: Այս անցքին համար «փասափօրթ» կամ արտօնագրի պէտք չկայ: Ով որ պարզուտ մը՝ (կէս Ֆրանք) այս է սակը, սահեցնէ թուրք պահակին ձեռքը, կ'անցնի միւս ափը: Այսպէսով օրական 4—5 մէթիրի կը չափին թուրք զինուորները ու այս գումարին (սաաբիճանի համեմատ) բաժանումը տեղի կ'ունենայ յանոնց միջեւ ու այն օրերը որ հաբէւրապետարայցելէկուղայ կամուրջի զինուորներու քսակը, այս սակը 5 դրշ. կը բարձրանայ: Երբեմն Թուրքիա անցնելու համար ալ երբեմն, 2—5 դրուշը բաւական է յաճախ..

«Չահթոբը» կը հասնի: Ինքնաշարժներու փոխադրութեան համար կամրջակներ շինած են մասնաւոր ու մեր ինքնաշարժը կը ձգենք «չահթոբին» մէջ, յետոյ կը մտնենք ճամբորդներու եւ Փինիկիցիներու օրերու այս նաւով, կը դիմենք միւս ափը, հագուստի բոլոր կոճակները արձակ, ընկղմելու վտանգը միշտ մեզի հետ է:

Կ'անցնինք վերջապէս ճէզիրէէի ափը ու ճամբայ կ'ելլենք դէպի Արաբբունար:

«Ջիլօ» է անունը մեր շօֆէօրին, Գէրէճիկցի հայ տղայ մը: Անդիատակ ինչպէս առհասարակ բոլոր շօֆէօրները·

Սուրիոյ մէջ, բաց ի Դամասկոսէն, շօֆէօրներու հարիւրին յիսունը հայեր են, որ ուղղութեամբ ալ առնէք ճամբաները, հայ շօֆէօրներ են որ կ'աշխատին անոնց վրայ:

Սուրիոյ հայ շօֆէօրները այս դասակարգը, աշխատունակ ձեռներէց, ազդասէր ու նուիրուող է, բայց մախուանդ խելացի եւ կատակասէր, չէնշոյ ու զուարթ: Ու հաճոյք է ճամբորդութիւնը անոնց հետ:

«Ջիլօն հազար կատակով մեզ կը զբաղեցնէ: Ճամբան հանդիպած ամէն մէկ շօֆէօրը կը կեցնէ իբրեւ թէ կարեւոր բանի մը համար ու ամէնուն համար ալ ծաղրանք մը կամ հեգնութիւն մը ունի:

Օրինակ, կը կեցնէ մին եւ լուրջ դէմքով մը «լսեցի՞ր ծօ, Ճարապլուսէն կ'ուգէին. շէվիոլէթ Ֆրէնկի ըլլալուն «խարնայծին» ծանր խզզած է եղեր, հալէպ հասնելուդ պէս տագիսին դնա, 606 մը ընել տուր»: Մինչ միւսը կը հայհոյէ, Ջիլօն արդէն հեռացած է.

Ուրիշի մը. — Վարժապե՛տ, Սմբատեանին տեսա՞ր:

— Ո՞ր Սմբատեանին ծօ:

— Եղմօրդ տղան, — ու կը քշէ ծիծաղելէն:

Երրորդի մըն ալ յանձնարարութիւն մը ըրաւ. — «Գարտա՛ն, Եփրատը պաղ է, նորէն չիյնաս ծօ, սաթըլըճանի կը բռնուիս»:

Ու Ջիլօն պատմեց թէ օր մը շօֆէօր Գեարոսը, սխալ շարժումով մը իր օթօյով Եփրատն է ինկեր ու հազիւ կրցեր են զինք ազատել. այդ օրէն սկսեալ Գեարոսին անունը Գարտան է եղած ..

Ոչ մէկ շօֆէօր իր անունով կը ճանչցուի, բոլորն ալ կեղծանուններ ունին, զոր կը ստանան իրենց ընկերներէն ու այնքան իմաստալից ու պերճախօս որ մարդ կը հիանայ:

×

Երեսունհինգ քիլոմեթր է Ճարապլուսէն Արաբբունար չրջանի բոլոր գիւղացիութիւնը եւ բնակչութիւնը գրեթէ Քիւրտեր են, Պարագի աշիրէթէն: Կ'անցնինք այդ գիւղերու մէջէն, քովէն, աջէն ու ձախէն: Դոյանքու մէջ ոչ մէկ կանաչութիւն ու մառմառ: Կենդանիները կմախք են դարձած բոլոր: Գիւղացիներու դէմքը մրուայլ եւ յոռեահատ: Կը հասնինք Արաբբունար: Թրքական կայարանի նոնակէն կը սկսի Սուրիոյ հողը, դարմանալի սահմանագծում: Կարելի է ասանց սահմանազանցութեան կայարանի թուրք զինուորի սիկարէն քու սիկարդ վառել եւ կամ եթէ Թէքիմեան հանդէպ գայ իր սահմանագլուխը, կարելի է զինքը համբուրել, առանց սահմանային ոտնձգութեան...:

Հօս ալ պատերազմի շրջանին կայան մը կար լոկ. այսօր Սուրիոյ հողին վրայ կառուցուեր է Արաբբունարը, ընդարձակ շուկայով մը: Ըսի որ շրջանները քրտական են, իսկ Արաբբունարը Հայերն են կառուցած ու հաստատուած:

Մօտ 300 տուն նախ այստեղ. բոլորը լուսաւորչականներ եւ գրեթէ ամբողջութեամբ Ուրֆացիներ: Իւրաքանչիւր ընտանիք ունի իր սեփական տունն ու տեղը: Կը զբաղին ընդհանրապէս առեւտուրով եւ վաճառականութեամբ ու մասամբ հողագործութեամբ

Ունին դպրոց եւ եկեղեցի: Միութիւններ եւ գրադարան: Շուկան չունի իր նախկին շարժումն ու կեանքը Մեծապէս ազդուած է անտեսական տագնապէն իսկ խեղճութիւնը շրջակայ գիւղերուն մէջ մեծ համեմատութիւններ է առած: Թշուառութիւնը համատարած կը թուի ըլլալ ամբողջ ճէզիրէի մէջ: Մարդիկ օրն ի բուն երկինքը կը դիտեն, անձրեւի սպասումով:

ՍՄԲԱՏ

ԱՐՇԱԿ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

— —

Յունուար 21ին յանկարծամահ եղաւ Արշակ Պարոնեանը, 65 տարեկան հասակում:

Ես ճանաչում էի հանգուցեալին գեռ իմ պատանեկութեան հասակից

1891 թւին էր որ Արշակ Պարոնեանը ոգեւորած պատմում էր հայ մատաղահասների այն անդրանիկ շրջանի մասին, ուր ուժգնօրէն ազդուած ռուսական ազատագրական շարժման ղեկավարներից, որոշել էր նուիրել այդ շարժմանը զարկ տալու հայ ժողովուրդի մէջ: Դրա մէջ էին մտնում Արշակ Պարոնեան, Կոստանդին Խատիսեան, Բժ. Զաքարեան, Աստուածատուր Վաչեանց եւ միւսները որոշում էն մի շարք փոքրիկ գրքոյկներ հրատարակել Ցանասատանի, Բուլղարիոյ եւ Սերբիայի ազատագրական շարժումներից, թարգմանելով նրանց հայերէն եւ իբրեւ ամանագին հրատարակութիւններ տարածել հայ ժողովուրդի մէջ: Թարգմանութեան աշխատանքը յանձն է առնում հանգուցեալը, որ եւ կատարում է այդ գործը մեծ յաջողութեամբ եւ շատ բարեխղճութեամբ:

Պէտք է յիշատակել այստեղ որ հանգուցեալի ընկերները բոլորովին իրենցից տարբեր խառնուածք ունէին, նրանք էլ ընդհանուր եւ աշխատող երիտասարդներ էին, սակայն գիտէին իրենց լուրջ աշխատանքները համեմել կեանքի հաճոյքներով, մինչդեռ Արշակ Պարոնեանը խառնուածքով միշտ լուրջ էր, հանդիտ, խոհուն եւ վճռական:

Ահա մի փոքրիկ բնորոշ դէպք այդ խմբակի կեանքից, որ Բագւում ես շատ անգամ լսել եմ Արշակ Պարոնեանի ընկերներից եւ որի հաստատումը լսեցի հէնց իրենից մի 25 օր առաջ, երբ աշխատանքներից յետոյ, նստած էր առանձնասենեակում, խօսում էինք ու վերյիշում միասին անցեալը:

Մի օր Արշակ Պարոնեանի ընկերները որոշում են ինչ գնով էլ լինի Արշակին մասնակից անել իրենց մի գիշերայ զբօսանքին Գետերբուրգի «Օպերաէ գիշերը դէպի կզղիները» (արուարձան եւ զբօսանքի վայրի) բայց գիտեն որ գայնքան ալ հեշտ իրագործելի բան չէ, Արշակը այսպիսի զբօսանքին չի մասնակցի: Ուրեմն պէտք էր մի միջոց հնարել, մի լաւ միջոց, որով նրան կարելի լինէր դուրս բերել տնից եւ գնել կառաբւած իրականութեան առաջ: Եւ ահա երկու ընկերները կէս գիշերին գնում են Արշակ Պարոնեանի մօտ եւ յայտնում են նրան որ Կովկասից հեռագիր է ստացել թէ Սասունում ապստամբութիւն է սկսել, եւ անյապաղ պահանջւում են մասնագիտական ներ Երկիր անցնելու եւ շարժումը ղեկավարելու համար, թէ իրենք որոշել են հէնց վաղը եւեթ ճանապարհել եւ եթէ Արշակն էլ ակցութիւնով համաձայն է, պէտք է անմիջապէս գնալ Ստ. Թադրիանոսեանի մօտ, որ տեղի պիտի ունենայ նորակազմ կոմիտէի ժողովը եւ որ պիտի տրուին վերջնական որոշումներ, վաղը անմիջապէս ճանապարհուելու համար:

Արշակը պահ մը տատանման մէջ է, վայրկենաբար նրա երեւակայութեան մէջ պատկերանում են իր արդէն հասակաւոր ծնողները իրենց բազմաթիւ զաւակներով, որոնց անհամբեր սպասում են նրա ուսումն ավարտելուն, վերադառնալուն, որպէսզի մի քիչ սխեն չունէ առնել համեստ աստիճանաւորի ծանր վիճակը թեթեւացնելով, ապա նա երեւակայում է իրեն— որ տարեկանակ անգամ լռած չէ ձեռքում — Սասնոյ լեռներում անել յուսահատ վիճակում: Վայրկենաբար մտածում է սերտ, — բայց այստեղ արդէն զարթնում է նրա մէջ հայրենասէր ու պարտաճանաչ երիտասարդը: Հայրենիքի կոչը ուժգնօրէն արձագանգում է նրա հոգու մէջ եւ վայրկենաբար մի կողմ նետելով բոլոր տատանումները, նա ցատկում է տեղից ու վճռականօրէն յայտնում է որ ինքը պատրաստ է անմիջապէս ճանապարհուելու: Նրանք ուղեւորւում են միասին դէպի ժողովատեղին, ուր գալով գտնում են ... պատրիարքական սահնակներ պատրաստ դէպի կղզիները գնալու...

Թող որ նրա ընկերների արած այս կատակը անհանդուրժելի է, դա չէ կարեւորը, այլ այն ապրումները որ ունեցել է կեանքի այդ ծանր ու վճռական վայրկեաններին Արշակ Պարոնեանը: Եւ նա խոստովանում էր ինձ, որ իր բոլոր ծանր ապրումներով հանդերձ իր որոշումը անկեղծ էր եւ վերջնական եւ որ իր այդ երիտասարդական հոգու անկեղծ խոյզը մինչեւ վերջ նա յիշում էր մեծ հաճոյքով եւ փայփայում իր հոգու խորքում իբրեւ յաւագոյն յիշողութիւնը իր կեանքի: Ուսումնական աւարտելով իր ասպարէզը, վերադառնում է Կովկաս, հաստատւում է Բագւում նաւթ արդիւնաբերութեան մէջ, լաւ դիրք է ստեղծում իր համար, թէ իբրեւ հմուտ ճարտարագէտ եւ թէ իբրեւ իրազեկ եւ կարող վարիչ նաւթարդիւնաբերութեան վիրաբերեալ գործերի եւ խմբագիր նրա նիւթ պարբերական շաբաթաթերթի՝ Նաւթային գործը

Հայկական հանրային գործերում նա սկսում է մասնակցել մասնաւորապէս 1905 թւականից հայ-թրքական կոտորածների ժամանակ եւ նրանից յետոյ երբ նրա եւ Նաւթարդիւնաբերութեան Խորհրդի միւս հայ անդամների ուժեղ պաշտպանութեան շնորհիւ յաջողւում էր թէ Խորհրդի Գործավարութեան մէջ եւ թէ Թագաւոր կարեւոր պաշտօններում տեղաւորել հայ ազատագրական գործով զբաղւող կարեւոր դէմքեր եւ Բագուի հայութեան իրենց նապաշտպանութիւնը կազմակերպողներ.

Իր այդ շրջանի հանրային գործունէութիւնը Արշակ Պարոնեանը վերջացնում է Հայ Ազգային Խորհրդի նախագահի պաշտօնը ստանձնելով, Բագուի ամենածանր օրերից յետոյ գալիս է մեծամասնականների տիրապետութեան շրջանը, երբ Արշակ Պարոնեանը թողնում է Կովկասը եւ ուղեւորւում Փարիզ:

Այստեղ էլ նրան յաջողւում է լաւ գործեր ստեղծել նախ Ռումինիայում եւ ապա Նորից Փարիզում, ուր հիմնադիրն էր ու ղեկավարը մի եղբայրների հետ միասին գործ հայկական անունները կրող «Մինեւրա», «Արաքս» եւ «Արեւ» առեւտրական ու արդիւնաբերական հաստատութիւններին:

Նա միշտ պատւիրում էր իր քրոջ եւ եղբօր որդիներին սիրել հայրենիքը, հայ գիրն ու խօսքը, անցեալը, հայկական աւանդութիւնները:

ՏԻԳՐԱՆ ԲԼԻԶԱՆԵԱՆ

Կը խնդրուի յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն:

Պեղումներ Միջագետքի մէջ

Անցեալ տարի, Իրաքի Մոսուլի ընկերակցութեամբ հետախուզութիւններ կատարող խմբակը կը հաղորդէր թէ՝ Վարքայի մօտ գտած է սումերական ամենահին տաճարը, որ ճանչցուած ըլլայ մինչեւ այժմ: Կատարուած ուսումնասիրութիւններէն կը պարզուի որ այդ տաճարը հիմնուած է Քրիստոսէ 5000 տարի առաջ. Այդ շրջանէն իբրեւ յիշատակ վերին Եգիպտոսի մէջ քանի մը գերեզմաններ միայն գտնուած են:

Վարքան անունն է սումերական Ուրուք քաղաքի մնացորդներուն

Ուրուքը ծանօթ է Կիլկամէշի դիւցազներգութենէն: Պաղտատէն դէպ ի հարաւ–արեւելք՝ 350 քիլոմեթր հեռու կը գտնուին այդ աւերակները. կամ՝ Եփրատի եզերքին վրայ Հիտու կայարանին քանի քիլոմեթր մօտ, Պաղտատ–Պասրա գծին վրայ: Այժմ այդ շրջանին մէջ երկաթուղի կայ, մինչ 1912—13, հետախուզութեանց սկսած տարին, մեծ դժուարութիւններ կային: Պատերազմէն առաջ ձեռք ձգուած արդիւնքները այնքան քաջալերական էին որ 1928ին վերսկսան աշխատանքի: Սախինյի ղեկավարական միջոցներով կը հայթայթուէին: Այդ քաղաքը շինուած էր Անուի եւ Ինինի յատուածներուն ի պատիւ. Մայրաքաղաքն է հէքեաթային թագաւոր Կիլկամէշի:

Այդ քաղաքին ուսումնասիրութիւնը հնարաւոր պիտի դարձնէ ճանչնալու սումերական քաղաքակրթութիւնը: Ուրուքը նախապէս Եփրատի եզերք էր շինուած, բայց յետոյ տեղափոխուած էր: Հետախուզիչ մարմինը կրցած է գտնել չորս խաւեր, որոնք պիտի պարզեն չորս ժամանակաշրջաններ: Երկար ատենէ ի վեր հետախոյզները կրցած էին ճանչնալ՝ Միջագետքի մէջ կրօնական ճարտարապետութեան մէկ քանի սկզբունքները: Այդ ձեւի հաստատութիւնները միշտ կը զանազանուին բարձրացած հիմքով մը ու կը կոչուին «բարձր տեղին շէնքեր», որոնց մասին կը խօսի Աստուածաշունչը եւ ժամանակը եկած սրբած է այդ ձեւի շէնքերը: Անցեալ տարի, սակայն, Վարքայի մէջ գտնուեցան Անու – Անթում յաստուածուհիին նուիրուած տաճարին մէկ քանի մասերը, որոնք արտակարգ հետաքրքրութիւն ստեղծեցին: Տաճարը հանելէ վերջ, գտան բրուտէ կղմինտրներ, որոնք իրենց ձեւով կը տարբերին այն կղմինտրներէն որոնցմով շինուած է բուրգը: Աւելի փոքրիկ ու գոյնի ալ տարբերութիւն ունին. Ուրիշ կղմինտրներ ներկուած են գոյնով: Մարմինը, հետեւելով այդ ճերմակ գոյնին, կրցած է գտնել փոքր տաճար մը, որուն ներքին երկայնաձեւ բակ մը: Անիկա ամենահին ժամանակներուն կառուցուած տաճար մըն էր: Այդ տաճարը կը զանազանուի իր «բարձր ձեւով». կը ներկայացնէ բարձր պատուանդան մը, կամ տանիք մը, որուն վրայ կառուցուած է ուրիշ շէնք մը: Տանիքին մոյթը ծածկուած է տեսակ մը խճանկարներով: Հետախուզիչ մարմինը գտած է նաեւ Քրիստոսէ չորս հազար տարի առաջ կառուցուած սումերական տաճարներ:

Հետախուզութիւնները կը շարունակուին ու կասկած չկայ որ անոնք հետզհետէ պիտի պարզեն սումերական քաղաքակրթութեան մինչեւ այժմ թաքուն մնացած ծալքերը:

ԿՈՉ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 10 փետր. — Հայ գործազուրկներու համար Պէյրութի երեք հայ յարանուանութիւններէն կազմուած Խնամատարութիւնը, հայ գաղթականներուն հիւղաւաններն աղետալի հրդեհէն վերջ, [illegible] 3000 հայ հրկիզեալներուն օգնելու եւ զանոնք տեղաւորելու հոգը:

Այս համաշխարհային տագնապի օրերուն մէջ, հայութեան անհուն կարօտութիւններուն առջեւ, այս նոր աղէտը կը բանայ նոր զոհողութիւններու պահանջ մը, որուն ձայնը կը յանձնուի հայ մամուլին:

Վստահ ենք որ աղէտի վարժ, զոհողութիւններու ալ աւելի վարժ հայ ժողովուրդը, որ սկսած է կազմել նըպաստամատոյց շարժումներ, պիտի լսէ այս ձայնը, եւ այնպէս պիտի ընէ որ, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ Հայը Հայով հոգայ իր կարօտութիւնները:

Խնամատարութեան նպատակն է՝

1— Անմիջապէս բնակարաններ տրամադրել բոլոր անտուններուն համար, վասն զի 10—15 օրէն հարկ է որ պարպուին Քարանթինայի շէնքերը, որոնց մէջ կառավարութիւնը մեծաւ մասամբ տեղաւորած է առժամապէս մեր հրկիզեալները

2— Վերջնական տեղաւորումի համար օժանդակել առանձնայատուկ բընակարաններու կառուցման գործին, որով հայ գործաւորներուն ալ գործ հայթայթուած կ'ըլլայ:

Մեծ է ծրագիրը, բայց կարեւոր, մեծ է նոյնքան մեր հաւատքը հայ ժողովուրդին անձնուրաց առատաձեռնութեան վրայ:

Խնամատարութեան կեդրոնն է Պէյրութի հայ կաթողիկէ Պատրիարքարանը: Խնամատարութեան նախագահն է Աւետիս Պետրոս ԺԴ. Արփիարեան, Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ: Խնամատարութեան ատենապետն է Պ. Գասպար Իփէկեան, գանձապետ Պ. Արամ Շալվարճեան, ատենադպիր Պ. Նազարէթ Կերկերեան:

Կը խնդրուի որ հայ թերթերը արտատպեն այս կոչը եւ Պէյրութի հրկիզեալ գաղթականներուն օգնութեան համար հանգանակութեան ցուցակ մը բանան:

Հայ Խնամատարութիւն
(Կնիք)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր անտարբերներուն համար ալ

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ, 12 յունուար (Յառաջ). — Սէն Շամոն գիւղաքաղաքը, իր ծոցը կը պահէ 7—8 հարիւր հայ գաղթականներ

Բոլորն ալ իրենց ծննդավայրին, մայր Հայրենիքին մէկ – մէկ համեստ ու խոնարհ զաւակներն էին, որ փոթորիկի ու կործանումի օր մը, փոշիին խառնուած, այս օտար ափերը ինկան: Ա՛խ, օտար ափեր, օտա՛ր ափեր, ի՛նչ ըրիք ցեղիս աշխատասէր ու անխոնջ խլեակները: Հայրենիքէն արտաքսուած, հոս օտար երկինքի տակ, գործարանային տաժանակիր աշխատանքի ենթարկուեցան անոնք, օրուան հացը վաստկելու, անօթի չմեռնելու համար:

Սակայն, շնորհիւ իրենց բնածին ընդունակութեան, յոգնելով, տքնելով, քրտնելով եւ կամաց – կամաց միջոցներ գտնելով, ինչպէս ուրիշ քաղաքներու մէջ, նոյնպէս այստեղ ալ, անոնց մէկ մասը անձնական գործի տէր եղաւ, ինքնուրոյն.

Դժբախտաբար գործարանային հալեցնող կեանքը շատերուն համար մինակ յոյսն ու նեցուկը եղաւ, փշուր մը սրբազան հացը ձեռք ձգելու, չորս պատերէն ներս սպասող փոքրիկ սիրելիները պահելու: Աւա՛ղ, բիւր ցաւ ափսո՛ս, որ գործարանը իր վատթար գործն ալ գլացաւ, ու մէկիկ – մէկիկ դուրս վռնտեց ակամայ համակերպող ու գործին վիզ ծռող մեր տարաբախտ հայրենակիցները, որոնց անտոյգ կեանքին մասին շատ է գրուած, բայց ո՞վ ըսող: Անշուշտ, այս անտարբերութիւնը ներկայ վիճակով չպիտի մնար: Պէտք էր, սակայն, օր առաջ, արդէն ու վաղվըտուն մէկը, պոռար թէ այս եղածը անմարդկային է, անարդար է: Երբ ուրիշ տեղեր հաւասար իրաւունք կը վայելեն, ու գործաւորները կ'օգտուին կառավարական նպաստէն, ինչո՞ւ այստեղ խոնարհներու փոքրիկ մէկ մասը, անօթի ու անկրակ, խոնաւ ու մութ սենեակներու մէջ հառաչէին ու լքէին: Վերջապէս, շնորհիւ ջանքերուն հայ երիտասարդի մը, որ կը հասկնայ անօթութիւնը եւ անոր դառն հետեւանքները, ամէն դուռ կը զարնէ. մինչեւ որ կը յաջողի քաղաքապետարանէն բաժին հանել տալ հայ չքաւորներուն ու աղքատներուն համար ալ.

Արդ., մեր անգործ հայրենակիցներուն կը մնայ դիմել քաղաքապետարան, լուրջ ու պատուաւոր, զգուշանալ նոյն [illegible] տրուելիք ո՛ր եւ է նպաստով, զգուշանալ նոյն իսկ քիչով, որպէս զի այդ քիչն իսկ տուողները չխրտչին:

Սարգիս Ընտրիկեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԷՕԼԷՕԶԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԳՈՅՔԵՐԸ

1922ին Փոքր Ասիոյ աղէտի օրերուն, խուճապի եւ փախուստի պահուն շնորհիւ գիւղապետ Աստուր Հայրապետեանի կարուսէ կը փրկուին Սէօլէօզի եկեղեցական արժէքաւոր գոյքերը 25 կտոր, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ մեր պատմական վարագոյրը:

Այդ օրերուն կը յանձնուին Յունաստան մեկնող Սէմէրճեան եղբայրներուն (Սէօլէօզցի), որոնք յանձն առած էին պահպանել զանոնք ցնոր կարգադրութիւն.

Սէօլէօզցիները երբ կը ցրուին Ֆրանսայի, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի ափերուն վրայ, կը հետաքրքրուին եւ ի վերջոյ կը տեղեկանան որ գոյքերը Սելանիկի մէջ հրեայ վաճառականի մը քով պահ դրուած են կարեւոր գումարի մը փոխարէն: Ու կ'որոշեն երկար ատեն չթողուլ գոյքերը յիշեալներուն քով, մեր գիւղացին կը սիրէ կրկնել «[illegible]» ժողովրդական առածը:

Փարիզ եւ արուարձանները գտնուող Սէօլէօզցիները, աւելի քան չորս հարիւր հոգի, Հայրենակցական Միութեան հրաւէրով, կը խորհրդակցին եւ կ'որոշեն գոյքերը յանձնել Երուսաղէմի կամ Էջմիածնայ վանքին, կամ Հայաստանի Թանգարանին, եթէ ընդունէր այս վերջինը:

Այս որոշումը հաղորդուեցաւ Սելանիկ, Սէմէրճեան եղբայրներուն, բայց չորս հարիւր հայրենակիցներուն անունով խօսող Միութեան մը պատասխան տալ չբարեհաճեցան անոնք:

Այդ գոյքերը Սէօլէօզի կը պատկանէին, մեր պապերէն մեզի մնացած էին եւ պատմական յիշատակներ էին անոնք: Այո՛, տակնուվրայ եղանք, բայց Սէօլէօզցին ողջ էր դեռ:

Գրուեցաւ թէ գոյքերը պիտի փոխադրուին Հայաստանի Թանգարանը, որուն փոխարէն Պ. Շահվերդեան ատենին խոստացած էր (ՅԱՌԱՋ, 7 սեպտ. 1932) Սէօլէօզցիներու ներգաղթին աջակցութիւն տալ: Բայց հիմա ալ թերթերը կը գրեն թէ կը ծախուին Սէօլէօզի գոյքերը եւ Պ. Մնակ Սէմէրճեան, իբր պայման գոյքերու յանձնումին, տարիներու համար կը պահանջէ ապահովագրութեան գումար մը (50 — 60 հազար դրախմի):

Այս ալ նոր անհանդուրժելի է:

Պ. Մնակ Սէմէրճեան, պաշտօնական ընկալագրի մը փոխարէն ձեզի յանձնուած այդ գոյքերուն համար պատասխանատու կը մնաք դուք բոլոր Սէօլէօզցիներուն առջեւ: Կը սպասենք որ Սէօլէօզի ժառանգական եւ ծանօթ դէմքերն ալ ձայն բարձրացնեն Մնացորդաց այս կողոպուտին առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒ
ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉ.

Սէօլէօզցիներուն

Բոլոր Սէօլէօզցիներուդ նամակներով տեղեկացուցած էինք թէ, մեր եկեղեցական գոյքերը Յունաստանի հայ Ազգ. Միութիւնը կ'ուզէր Պ. Սէմէրճեանէն առնել եւ իր սեփականութիւնը դարձնել: Այդ մասին բոլորդ ալ անտարբեր գտնուեցաք, ըսելով թէ Երուսաղէմի Պատրիարքարանը գրեցինք, իսկ ուրիշներ ալ Էջմիածին գրեցինք ըսին, եւ մէկ քանիներ ալ Սէմէրճեանը թող ուտէ ըսին: Սակայն Վալանսի Սէօլէօզցիները որոնք ձեռք ձեռքի տուած այսօր ութ տարի է Միութիւն կազմած ենք, որոշեցինք թէ այդ գոյքերը ոչ Յունաստանի Ազգ. Միութեան կը պատկանին, ոչ Պատրիարքարաններու եւ ոչ ալ Բարեգործականի:

Այդ մասին բողոքագիր մը գրեց նաեւ Պուլկարիոյ մեր Հայրենակցականը: Այդ գոյքերուն տէրն ու տիրականը մենք ենք: Այսօր կը լսենք թէ մեր այդ եկեղեցական գոյքերը Սելանիկէն Աթէնք փոխադրած են երեք մարդիկ ծախելու համար, եւ գոյացած դրամին մէջէն 70.000 դրախմի Սէմէրճեան պիտի զանձէ, իսկ մնացեալը Հայաստան պիտի ղրկուի, ի՛նչ ընելու, այդ մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն: Ժամանակ մը Պուլկարիոյ մեր Հայրենակցականը կը գրէր մեզ թէ Նուպարաշէնի մէջ Սէօլէօզ անունով փողոց մը պիտի հիմնուի: Իսկ մենք կ'ուզէինք հիմնել Նոր – Սէօլէօզ մը նախկին մեր Սէօլէօզ գիւղաքաղաքին անուամբ:

Հայրենակիցներ, կ'ուզէ՞ք որ այդ գոյքերը կորսուին. Ո՛չ, մենք չենք ուզեր ուրիշին յանձնել մեր գոյքերը, կամ անոնց փոխարժէքը: Պէտք է մեզի յանձնուին, եւ մենք մեր ձեռքովը պիտի շինենք Նոր – Սէօլէօզը Հայաստանի մէջ:

Հայրենակիցներ, Ֆրանսահայ Սէօլէօզցիներու Հայրենակցականի կեդրոնական վարչութիւնս կրկին կուգայ ձեզ յայտարարելու, բոլոր անոնք որոնք Սէօլէօզցի անունը կը կրեն, տէր կենան մեր կոչքին: Մենք գործի սկսած ենք արդէն:

ՍԷՕԼԷՕԶԻ «ԱՐԵՒԵԼՔ»
ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ.
Վալանս, 10 փետր. 19..:

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր դպրոցները

Պուէնոս–Այրէսի Արմէնիան այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (14 յունուար).

— «Այժմ Պուէնոս Այրէս ունի 14 դպրոցներ հազարէ աւելի երկսեռ աշակերտներով:

Մեր ժողովուրդը որքան ուշ կը զգայ աղէտաբեր սպառնալիքը իր ֆիզիքական գոյութեան, այնքան շուտ կ'ըմբռնէ ու կը հասկնայ այն ահաւոր վտանգը, որ կուգայ զայն բարոյապէս եւ իմացականօրէն մեռցնելու:

Անոր նուրբ հոտառութիւնը այս ճակատին վրայ անմրցելի է: Այս է պատճառը, որ հայութիւնը, նոյնիսկ ամենաքաղաքակիրթ ու մշակութապէս բարձր երկիրներու եւ ժողովուրդներու մէջ, ճանչցուած է իբրեւ անմարսելի պատառ մը:

Ընդամէնը տասնամեայ գոյութիւն ունի այս գաղութը եւ այսօր 14 դպրոցներ կեանքի կոչած է:

Մինչեւ 1927 թուի վերջերը հոս դպրոց մը իսկ գոյութիւն ունեցած չէ: Կրթական այս աննախընթաց շարժումը կը սկսի 1928 թուէն եւ հետզհետէ կը ծաւալի ու դեռ պիտի տարածուի:

Հայ դպրոցը եղած է ու կը մնայ կարեւորագոյն ազդակներէն մէկը ցեղին յարատեւութեան:

Միշտ ժողովուրդի խոնարհ խաւերն են, որ կը պահպանեն ցեղին յաջորդականութիւնը, անոնք են որ նախանձախնդիր են «ցեղային յաւիտենականութեան»:

Ու այդ խոնարհ, աշխատասէր զանգուածները ինքնածին մղումով մը կը սկսին իրարու քով գալ, թաղամասերու եւ փողոցներու յարմարութեամբ, բոլորուելով իրենց փոքրիկ, անշուք ու ինքնավար խրճիթ — դպրոցները, առանց սեփական հողեր գնել, դպրոցի շէնքեր կառուցանել եւ ուսուցութեան մէջ իրենց աչքերը բացած հայ նոր սերունդի ուշքն ու միտքը դարձնել դէպի հայ գիրն ու գրականութիւնը, մայրենի խօսքն ու հնչիւնը, աղաչանքով, պաղատանքով եւ շատ անգամներ պատիժներով ու սպառնալիքներով, մինչեւ որ մեր սքանչելի լեզուն իբրեւ ձեւ եւ հայկական թախծոտ բայց առնական ոգին՝ իբրեւ բովանդակութիւն, իրար լրացուցած ու զօդուած, իրենց կը քաշեն, կը գերեն մեր սերունդը կրքոտ խանդավառութեամբ:

Անշուշտ մեր ընթերցողները նկատած են թէ ինչու լայն սիւնակներ կը նուիրենք յատկապէս «դպրոց — հանդէսներուն», գուրգուրանքով խօսած ենք ամէն մէկ ձեռնարկ, որ կը դառնայ հայ դպրոցի ու հայ մանուկի շուրջը.

Տարբեր պարագաներու, մեր հայրենիքին մէջ, հայ մամուլը չպիտի հանդուրժէր «դպրոց — հանդէսներուն» այնքան տեղ տալ, մէկիկ մէկիկ արձանագրել թէ ո՞ր փոքրիկը ի՞նչ արտասանեց, ի՞նչպէս երգեց ու պարեց, ի՞նչպէս մարզանք ըրաւ ու խաղաց, վասնզի առանց այնքան բնական եւ բնականոն բաներ պիտի ըլլային, ինչպէս բնական է ամէն օր ուտել ու խմել: Սակայն մեր ներկայ պայմաններու մէջ մանուկի մը երկու տող արտասանութիւն, [illegible], յոգնած դպրոցի, մատաղ մը սերունդին նոյն նպատակով, դարձած են «հրաշալիքներ», [illegible]:

Տխրօրէն կ'արձանագրենք այս բոլորը, որովհետեւ ընկերային, ազգային ու միջազգային կարեւորագոյն խնդիրները այլեւս մոռցած՝ կը զբաղինք այնպիսի հարցերով, որոնք մեզ բնաւ չպիտի զբաղեցնէին, եթէ մեր երկրին մէջ ըլլայինք:

Սակայն մեզ հիացնող եւ ոգեւորող հայ ժողովուրդի եւ գլխաւորապէս անոր խոնարհ խաւերու գերմարդկային ճիգն է, որուն առջեւ իրօք կը նսեմանան շատ մը մեծ գործեր, լաւագոյն պարագաներու մէջ:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, մեր դպրոցներու ներկայ վիճակը գոհացուցիչ չէ եւ բնականօրէն չկրնար ըլլալ. Նախ՝ մեր դպրոցները չունին մէկ եւ ընդհանուր ծրագիր — կանոնագիր, չկայ միասնական դաստիարակութիւն, չկայ հեղինակաւոր ազգային մարմին մը, որ կարող ըլլայ գաղութիս բոլոր ազգային դպրոցները նիւթապէս եւ բարոյապէս կապել իրեն, բոլոր միասնական եւ պարտադիր ուսման սիստեմով:

Ու մեր դպրոցները կը մնան ինքնավար մեկուսացման մէջ, որովհետեւ ամէն մէկ թաղամաս ունի իր առանձին հոգաբարձութիւնը իր ուրոյն պիւտճէն եւ անոր հայթայթման միջոցները»:

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Կանչէ պլպուլ կանչէ, ծէնիկդ անուշ է
Աչխարհքիս լուս արեւ, խալոց տումամ է,
Ա՜յ Մարօ ճան, ճանէ ճան, ճան ղուրպան:

Ես խարէն կիգէնք, շալակս բուրդ էր,
Մէր գեղի չորս բոլոր զօրաւոր սուրբ էր,
Մարօի հէր ու մէր, անօրէն անգութ էր,
Չէ, չըմ առնի, չէ սիրական, չէ չըմ առնի:

Էյսօր ուրբաթ էր, վաղը կիրակի
Հազեր էր բրդէճակ, գացեր կրակի
Ծոցիդ բաղլիճ պէտէ էր, մէջն է փըռանկի.
Չէ, չըմ առնի, Նուայլն:

Ես ի սարէն կիգէնք շալակս ծախ էր,
Ծամերդ հուսկեր էր վզներդ կախ էր,
Քու հետ լէ կարգուիլ, ինձիկ լէ խախ էր.
Չէ չըմ առնի, Նուայլն:

Երկինք ամպեր էր, գետինը թաց էր
Մարօն պառկեր էր, ծծերն ի բաց էր
Մայիլ եղայ կայնայ, Մարօն իմաց էր
Ա՜խ Մարօ ճան, ճանէ ճան, ճան ղուրպան:

Սէլին կ'ըսեն արտալայ
Քու պապու տուն խարապայ
Իմ սիրտ սրտիդ տառապայ
Չէ, չըմ առնի, Նուայլն:

Իսկոյն յայտնի է տարբեր երգերէ, առանձին – առանձին կտորներով, Մարօի գովքին ի պատիւ գրուած քառեակները, որ իբր մէկ ամբողջացուեր:

Ակնայ պարերգները, խալաները, որ աւելի հին են, նոյն նկուէջներով, նոյն ձեւերով, ժողովրդի մը ամբողջ մարմինը շարժման մէջ կը դնեն, իրենց խորտակուած սէրը, զարիպի կարօտը եւ որդեկորոյս մօր ողբը:

Մի ուրիշ պարագայ եւս կ'ուզէի շեշտել ժողովրդական երգերու շրջանառութեան եւ ստեղծագործութեան [illegible]:

Հայկական շրջաններ կան, ուր հայ ժողովուրդը չնայած որ խառնուածքով բանաստեղծ է, երգ չունի: Երգ չունէր Գոնիան, Պրուսան, Իզմիրը, Պոլիսը, մասամբ Սեբաստիոյ եւ Խարբերդի շրջանը եւ Կարինը: Եւ ընդհակառակն, հարուստ ու մշտաբուխ էր Ակնը, Վասպուրականը, Տարօնը, Արարատեան ու Շիրակի դաշտերը: Այդ շրջաններուն մէջ թրքական խաղերն ու մանիներն էին, որ կ'երգուէին: Հայ մարդը իր դաշտային աշխատանքի ժամանակ «հօրովէլը» չունէր չըթնէրուն վրայ: Եւ բաց ի այդ, այն շրջանները, ուր անզուգական ժողովրդական երգեր են հիւսուեր, անոնց վրայ դրեր են իրենց նկարագրի կնիքը Թախծոտ ու նուաղուն են Ակնայ երգերը, մելամաղձոտ ու սիրակէզ Արարատեանը, հեգնական ու կենսուրախ Վասպուրականը, տրամախօս Տարօնը, հեծեծիւն Սուրմալուն:

Մեր բնաւեր ժողովրդի շարունակական արտագաղթը, օտար երկիրներու չարքաշ զարիպի կեանքը, ցնցող, հոգեկան աշխարհ մը փետտող, երգեր է հիւսեր:

Ղարիպներու սիրտը գունդագունդ արուն է: Նոր մրմունջ մըն է...

Եւ այս զարիպի երգերը ամբողջ մեր ժողովրդի տառապանքը կը բեմադրեն: Ողբեր են անոնք եւ երգիչները ողբերգուներ.

Եկին ու բերին խաբար,
Ձէօլ խուրպէթ մանուկ մ'է մեռեր:
Մեռեր մարդ չէ իմացեր,
Իրէք որ խանն է մնացեր:
Հարկի պազիրկան մ'է եկեր,
Այն խանին դռնակն է բացեր,
Բացեր ու ներս է գացեր
Մօրը մէկ մանուկ մ'է մեռեր:
Համալներուն ճան տուեր,
Առեր ծովեզերն է իջեր:
Դովէն ալ ջրիկ առեր,
Մանուկին պօյն է լուացեր,
Գլխուն փոշին (մետաքսէ շալ) վար առեր
Սեւ պօյին պատանք է ձեւեր:

Նոր յուզումն է որ կը պատէ մարդուն, ի տես այս տխուր իրականութեան:

Մէկ ուրիշը, որ նոյնքա՛ն զգայուն շեշտով է երգուած, վշտաբեկ մօր մը կողմէ.

Դո՛ւն ալ, կըռո՛ւնկ, էկեր կ'ըսես, որդիդ զուրպէթ ճէ՞կ կ'ուզէ
Հեռի՞ք կըռունկ, սիրտս արունիս, որդիս ալ իս ի՞նչ ըսէ:
Զարբը աչչափ հասրէթուրիւն ա՛լ, բանիկս քուսցուց,
Մէնտուրիկ տառերտըր էուէյկը իս բոդուց.
Գնա՛ զակիս ըսէ՛ որ, իր տանը տունը ինկեր է
Ըսէ՛, մարդ տանը բէօշէն լալով էրեր, մրկեր է:
Գնա՛, խայրիկ մը տար զակիս, ըսէ, մարդդ մեռե՞ր է:
Վէրանէ տանըս վրդիկս անցաւ,
Աչքիս մարգրիտ արցունքը չորցաւ:

Եւ կամ մէկ ուրիշ քառեակ մը՝

Խարի՛պ ուր որ կ'երթաս
Դռուին կը գոցեն.
Կտոր մը հաց կուտան
Սիրտդ կը խոցեն:

Կարաւանին խառնուած պանդուխտները, խոր գաւառներէն չարան – չարան կ'երթան, [illegible], մա՛յր մը վշտակոծ՝ ձեռքը ծոցին, արցունքի շիթերէն կարմրած կին մը, որուն սիրտը փուլ կուգայ եւ հառաչանքները կը խառնէ իր ուղեւոր ամուսնին, իսկ անդին՝ իր զաւակներուն ու քրոջ հեծկլտուքները զարիպին սիրտը կը խոցեն: Որքա՛ն արցունք եւ որքա՛ն անէծք են թափուած այդ ճամբաներուն վրայ: Եւ ահա՛ այդ շանթահար հոգիներուն, մրմուռ սրտով երգած ողբերն էին, որ Պոլսէն մինչեւ գաւառներն ու գիւղերը կը ձգուէին ու կ'երգուէին: Ղարիպը խաներուն անկիւնը, գիշերուան օճախին շուրջ, իր ցաւը կուլար:

Մեր ժողովրդական երգերու ամէնէն հմայիչ կտորները հիւսուած են սիրոյ եւ զարիպի շուրջ: Անոնք միշտ կ'ապրին, միշտ կենդանի են, որովհետեւ մեր ժողովրդի ճակատագիրը այդպէս է եղեր դարերուն մէջէն:

Ի՞նչ ապագայ ունի հայ ժողովրդական երգը:

Ժողովրդական երգերը մեզ կուգան դարերու մէջէն եւ դարերուն հետ ալ պիտի քալեն: Թէպէտ որքան դժուար է որոշել ժողովրդական երգի հեղինակը, ժամանակը, տեղը եւ կրած փոփոխութիւնները, այնուամենայնիւ կան երգեր որոնք հնութեան ծոցէն կուգան մեզի: Այսպէս են Ջան գիւլիւմները եւ հերոսական երգերը:

Որոշ է, որ մեր քաղաքական ճակատագրին [illegible] են երգը եւ անոր զանազան փոփոխակները: Արդի գաղութային պայմաններու մէջ մեր հոգեկան [illegible] ձայնը խեղդուած է: Ճարտարարուեստական կեանքը, անհայրենիք վիճակը, նոր հասնող սերունդի հոգեբանութիւնը ուղիղ չեն համեմատիր մեր երգի զարգացման:

Սակայն, այնքան որքան կ'ապրի հայ ժողովուրդը, ինչ պայմաններու մէջ ալ ըլլայ, հայ երգը պիտի մնայ անոր խրճիթին ներս:

Անմխիթար է անոր ապագան, բայց յուսահատական չէ: Ցեղի մը հիասքանչ բախտախնդրութիւնն է ան, որ կը պտըտի այս կամ այն անկիւնէն:

Հրապարակը տիրականօրէն ժողովրդական երգերուն մնացած է: Հովուական, աշուղական, հայրենասիրական եւ յեղափոխական երգերը լաւ են ի հաշիւ ժողովրդական երգի.

Բան մը, որ կը պակսի մեր գրականութեան, այդ ալ հրապարակուած բոլոր ժողովրդական երգերուն ամփոփումն է քանի մը հատորներու մէջ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
(Վերջ)

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիական խորհրդարանին մէջ Պ. Մաքտոնըլտ՝ պատերազմական պարտքերու առթիւ յայտարարեց, որ բրիտանական կառավարութիւնը համաձայն է որ ամերիկեան կառավարութեան հետ բանակցի միջազգային տնտեսական խնդիրներու շուրջ:

Թէեւ ճիշդ է որ, ըստ Մաքտոնըլտ, պատերազմական պարտքերու խնդիրը էական կէտերէն մէկն է, բայց առկէ զատ տնտեսական եւ նիւթական բազմաթիւ ազդակներ կան, որ նմանապէս պէտք է քննութեան դրուին:

Ահա թէ ինչո՞ւ համար անհրաժեշտ է ամերիկեան կառավարութեան հետ մեր բանակցութիւնը:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Սոֆիայէն կը հաղորդեն, որ Գոռնա – Ճումայի մէջ, ութ հազար մակեդոնական զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու համաժողով մը գումարուեր է:

Ժողովը բացեր է Սթայշէֆ եւ յայտներ է որ Մակեդոնացիները սերտօրէն կապուած են իրենց երկրին, իրենց լեզուին եւ իրենց միացման հաւատքին:

Մասնաւորապէս ուշագրաւ յայտարարութիւններ է ըրած մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութեան ներկայացուցիչ Եօրտան Չքաթրով եւ փառաբանած է Մակեդոնական անկախութեան գաղափարը հետեւեալ խօսքերով.

— Ութ տարի է անցեր այն օրէն երբ մենք մեր ծուազագոյն պահանջները ներկայացուցինք զէնքերը վար դնելու համար: Ուշադրութեան չարժանացաւ մեր այդ որոշումը: Մակեդոնական գործունէութիւնը՝ իր ամբողջութեան մէջ, չի կայանար միմիայն դպրոցներու բացման եւ եկեղեցիներու կառուցման մէջ: Մենք կը կրկնենք որ մեր ծրագիրն է իրագործել Անկախ Մակեդոնիան:

Ժողովը մեծ խանդավառութեամբ ընդունած է այդ ճառը, ինչպէս եւ բուռն եւ խելայեղ ծափերով լսած է Տոքթ. Թաթարիչէֆի խօսքը, որ իր զուիցերիացի կնոջ հետ սերպիական Մակեդոնիայէն փախած է եւ Ազգերու Դաշնակցութեան բազոքագիր տուած, որ Պուլկարները հոն բռնութիւններու կ'ենթարկուին:

Նման խանդավառ ընդունելութեան արժանացած է Մառք Թոշէն, Ռատիչի գործակիցը եւ խրուաթներու ներկայացուցիչը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ձ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Յելրիայի վերնայարկը: Ընթերցում ցարական Ռուսիոյ դիւանատուղթերուն՝ Թուրքիոյ Հայոց ջարդերուն մասին: Մէկ ժամ սինեմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էտէմիչեցի Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Ստեփան եւ Արշակ եւ քոյրը՝ Սիրանոյշ: Ընդհանուր պատերազմին սկիզբը Ստեփան զինուորագրուած էր, իսկ Արշակ եւ Սիրանոյշ անհետացած են Իզմիրի աքսորին: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ   (40)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Ծովակալը անցաւ ծխելու սրահը ուր ահագին բազմութիւն մը կար. կը խմէին, կը ծխէին ու կը խօսէին բոլորն ալ: Աշխատեցաւ ճամբայ մը բանալ Սըր Ջարլզին քով երթալու համար:

— Բարե՛ւ, Ծովակալ, ի՞նչ ջուրի վրայ ենք...

— Սքանչելի՜...

— Նոր ձերբակալութի՞ւն...

— Միշտ:

— Քեզի մէկը ղրկեցի, տեսա՞ր...

— Այո՛, ոչինչ մարդ...

— Ինչո՞ւ...

— Բամպակին մէկը:

— Գիտէի չէտակը:

— Ինչ որ է, գործ մը կը ճարեմ իրեն ծածկագիր գեկոյցներու թարգմանութեան բաժնին մէջ:

— Կեցցե՛ս...

Յան Լիլիմէնչիմայն, ատաւասիկ անուն մը որմէ պիտի սարսափի եթէ իրաւ Լիտիա Հէյսն է այս կինը, խորհեցաւ ծովակալը խմելով իր սուրճը: Իր առջեւ կանգնած էր Սըր Ջարլզը՝ կինակը դարձուցած իրեն. Ծնեցաւ, բռնեց անոր թեւէն եւ ըսաւ.

— Բարե՛ւ...

Երկուքը միասին անկիւն մը քաշուեցան:

— Գտա՞ր...

— Տօսի՞ն...

— Այո՛:

— Աչքէն սխալ աչք անցընել:

— Լաւ. ժամը՝ չորսին առեւները կուգամ. ես ալ կ'ուզեմ տեսնել զայն:

— Ամէն բան պատրաստ պիտի ըլլայ:

Ծովակալը փորձեց հեռանալ բազմութենէն:

— Ծովակա՛լ...

— Բարե՛ւ...

— Կը խաղա՞ք

— Չեմ կրնար:

— Մէկ հոգի կ'ուզենք, երեք ենք այստեղ:

— Չեմ կրնար:

Կին մը կար չոգեկառքին մէջ. անխախտ կրնար տեսնել միայն... ձախ աչքին կողը... ուրիշ բան չէր հետաքրքրեր զինքը այդ վայրկեանին:

2.

Լիտիա Հէյսի առօսիէն շատ ալ հետաքրքրական չէր: Սրաչ մանրամասնութիւններ կային այնտեղ անոր շարժումներուն մասին՝ պատերազմին սկիզբէն ի վեր: Ծովակալը իր գործակալներուն միջոցաւ տեղեկացած էր արդէն անոնց. անհամբերութեամբ դարձուց էջերը:

— Առանք բոլորն ալ գիտեմ:

Ջարլզ Բինկլըրտ գլուխը թօթուեց. հաւանաբար գիտէր, չէ՞ որ իր սրան էր այդ կինը. բոլորովին ալ չէր մոռցած ծովակալին մերժումը երբ անոր առաջարկեր էր ինք ստանձնել այդ կնոջ խնդիրը: Նայեցաւ ժամացոյցին եւ ըսաւ.

— Ջորսը քառորդ կ'անցնի:

Քանի մը էջ եւս մնացած էր. ծովակալը դարձուց արագութեամբ. չպիտի ուզեր սպասեցնել այդ կինը: Անոր ծննդավայրը, կրթութիւնը, ծնողքը բնաւ կարեւորութիւն չունէին իրեն համար: Եթէ այդ կինը Լիտիա Հէյսն էր, վստահ էր որ Անգլիա կը բնակէր ան պատերազմի յայտարարութեան. Կ'ապրէր վստահաբար մէկուն մը հետ որ իրեն տուած էր անգլիացի զինուորներու Ֆրանսա փոխադրութեան լուրը Պերլին հաղորդելու համար: Միայն այդքան. բայց առօսիէին մէջ ոչ մէկ ակնարկութիւն կար այդ մասին: Ինք աւելի շատ տեղեկութիւններ ունէր այդ կնոջ վերաբերմամբ՝ ծովակալութեան մէջ: Կրնար գնդակահարել տալ զայն, թէեւ սովորութիւն չէր Անգլիոյ մէջ գնդակահարել կին լրտեսները: Բայց կրնար Ֆրանսա ղրկել այդ կինը. այնտեղ մարդիկ փափկանկատութիւն չունին այդ հարցին մէջ եւ հաւանաբար աւելի խելացի են:

Ծովակալը աչքերը պտտցուց թուղթերուն վրայ՝ հոս, հոն. ժամացոյցը ղարկաւ չորսուկէս:

— Միայն մէկ բան կայ որ կարեւոր է այստեղ, ըսաւ:

— Ի՞նչ:

— Այս կինը իր ձախ թեւին վրայ ունի ապարանջան մը:

— Այո՛, այնպէս կ'երեւայ:

— Գիտե՞ս թէ ով տուած է այդ ապարանջանը:

— Ո՛չ:

— Ես գիտեմ. ու տակաւին ըսողներ կան որ կիները վիպական չեն:

Ծովակալը մատը դրաւ էջի մը վրայ ու կարդաց «Ապարանջանը կը կրէ միշտ. ոսկի օձ մը՝ փաթթուած նախադաստակէն մինչեւ արմուկը»:

Զանգակի մը հնչիւնը լսուեցաւ սենեակին մէջ: Սըր Ջարլզ Բինկլըրտ վերցուց հեռաձայնը:

— Շա՛տ լաւ:

Յետոյ դարձաւ ծովակալին:

— Պատրա՞ստ ես. եկած է:

Ծովակալ Կոթհորն նետեց առօսիէն դարակին մէջ ու գլխու նշան մը ըրաւ:

— Շա՛տ լաւ, թող ներս գայ:

Սենեակին մէջ գտնուող երեք անձերէն ամէնէն ինքնավստահը կինն էր որ ներս մտաւ արագ քայլերով: Զարմացած կ'երեւար ան այս չարչարանքին ու նախատինքին համար որուն կ'ենթարկէին զինքը այս անծանօթները: Այդ տեսակ վերաբերումի վարժուած կին չէր ան. պէտք է հասկնային:

Եւ հասկցան արդարեւ: Եթէ իսկապէս Լիտիա Հէյսն էր ան, անտարակոյս, շատ՛էն աւելի գեղեցիկ էր.

Երկու պաշտօնատարները ոտքի ելան: Առաջին իսկ վայրկեանէն ծովակալը հիացաւ այդ ինքնավստահութեան համար: Ով ալ ըլլար այդ կինը, յայտնի է թէ բարեկացած էր աւելի լաւ: Պատրաստ է ան կառավարելու եւ այդ դիտակցութիւնն իսկ հաւասարակշռութիւնը կը դարձնէր զինքը: Ծովակալ ալ պատրաստ էր: Խոնարհութեամբ ըրաւ. կինը փոխադարձեց թեթեւ ծռելով իր գլուխը.

— Տիկին Սոնրէյ:

— Այո՛, պարոն:

— Ծովակալ Կոթհորն, ինքնաշարժ աւսիկ Սըր Ջարլզ Բինկլըրտ:

Կինը նայեցաւ նախ մէկուն յետոյ միւսին: Բայց ո՞ւր էր ձախ թեւի նշանը... անյայտացեր էր ան՝ այդ բոլ լայն կերպով բացուած ըլլալուն համար, լա՛ւ, շատ լաւ... ուրեմն պէտք սկսեր է զգուշանալ. Ծովակալը հրամցուց սենեակին ամէնէն հանգիստ աթոռը՝ լոյսին ճիշդ դիմաց եւ խնդրեց որ նստի իր ուզածին պէս: Անյողդողդ բան մը կար կնոջ աչքերուն մէջ: Կասկածոտ էր կասկածներուն չափ: Թող հանդստանայ նախ.

Թարգմ. Փ. Մ.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933 — 16 Février 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2114 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԿԱԽ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ այնքան բախտակից է մեզ, որքան մակեդոնական ժողովուրդը։

Յիսուն եւ չորս տարի առաջ, Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը թրքական լուծէն, տարաբախտաբար մասնակի եղաւ։ Այդ երկրի մէկ խոշոր մասը — Պուլկար Մակեդոնիան — մնաց թրքական բռնութեան տակ։

Ճիշդ է, հոն զանգուածային ջարդեր տեղի չունեցան շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին, բայց գործադրուեցան նոյն հալածանքներն ու ճնշումները, նոյն բարբարոսութիւններն ու խժդժութիւնները, ինչ որ Թուրքը գործադրեց մեր կորովի ցեղին վրայ։

Հին ու ազնիւ, գաղափարական չփում մը կայ մեր եւ Մակեդոնական կազմակերպութեանց ղեկավար տարրերուն միջեւ։

Հայ յեղափոխական շարժումը, Մակեդոնացիներուն համար, ուսուցչի դեր է կատարած։

Պանք Օթթոմանի եւ Պոլսոյ մեր մարտական պայքարները, մեծ զարկ է տուած անոնց յեղափոխական զարթօնքին։

Երկու գաւառական ուսուցիչներ, Կոցեւ եւ Թօչէֆ, առաջին անգամ, հիմք դրին Մակեդոնական գաղտնի կազմակերպութեան։

Անոնց կազմակերպութեան նպատակն էր՝ ազատել իրենց երկիրը բռնատիրական կարգերէն։ Նշանաբանն էր՝ Մահ կամ Ազատութիւն։ Միջոցն էր՝ սարսափ ու ահաբեկում։ Հաւատքն էր՝ երդում Աւետարանի եւ երկու խաչաձեւ դրուած դաշոյններու վրայ։ Դանակը՝ խորհրդանշան կեանքի զոհաբերութեան եւ Աւետարանը՝ կոյր հնազանդութեան։

Թրքական սարսափները կը սկսին։

Մակեդոնիան կ'արիւնոտի։

Վիպական եւ դիւցազնական կռիւներ տեղի կ'ունենան։ Առասպելներ կը հիւսուին ու երգեր կը յօրինուին։

Պապիկները ձմեռնային կրակին շուրջ բոլորուած դրուագներ կը պատմեն հայդուկներու կեանքէն եւ երդում ընել կու տան իրենց թոռներուն հետեւելու անոնց օրինակին։

Կը ծագի մեծ պատերազմը։

Թուրքիան վերջնականապէս կը քշուի Պալքաններէն։ Մակեդոնական կազմակերպութիւններուն մէջ, դարձեալ խանդավառութիւն ու յոյսեր։

Բայց շուտով կը խամրին այդ յոյսերը։

Մակեդոնիան կը բաժնուի երկուքի՝ Սերպիական եւ Յունական։

Սերպիան ամէն գնով կ'ուզէ ձուլել Մակեդոնիան։ Պուլկարական լեզուն, կրօնն ու աւանդութիւնները կ'արգիլէ։

Օռիմը (Մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութիւնը) վերստին կ'անցնի գործի։

Օռիմը սոսկ հայդուկային կազմակերպութիւն չէ։ Անիկա կառավարութիւն մըն է կառավարութեան մէջ։ Մակեդոնական ժողովուրդը կը սնուի Օռիմով եւ կ'ապրի Օռիմով։ Պուլկար կառավարութիւնը ո՛չ մէկ բան կրնայ ընել Օռիմի դէմ։

Այս յեղափոխական կազմակերպութեան ծոցին մէջ է, որ պառակտում է առաջացած։ Մակեդոնական ամենօրեայ սպանութիւնները, տարաբախտաբար, ծնունդ են զրպարտութիւններու եւ անձնական կիրքերու։

Միխայիլովիստներու եւ Պրոթոկէրովիստներու եղբայրասպան կռիւները յառաջ եկած են պարզապէս այն մեղադրանքներէն, որ Պրոթոկէրովիստները կ'ուղղեն Միխայիլովիստներու ըսելով իտալական վարձկաններ, իսկ Միխայիլովիստներն ալ անոնց կ'ըսեն սերպիական վարձկաններ։

Որպէս յեղափոխական միեւնոյն կուսակցութեան զաւակներ, անոնք երկուքն ալ տոգորուած են Մակեդոնիոյ անկախութեան գաղափարով, միացնելու համար բոլոր տարանջատ հատուածները։

Այդ անկախ Մակեդոնիոյ ապագայ տէր կը նկատեն զիրենք Պրոթոկէրովիստները, իսկ Միխայիլովիստները զիրենք կը նկատեն տէր նոյն այդ անկախութեան։

Յեղափոխական կազմակերպութեան այդ երկու կարկառուն թեւերն ալ, Մակեդոնիոյ անկախութեան հարցին շուրջ, միանգամայն համաձայն են իրարու հետ։

Հիմնական հարցերու շուրջ տարակարծութիւն չկայ։

Անոնց պառակտումը առաջ է եկած տարբեր նկատումներէ եւ տարբեր հաշիւներէ։

Դիւանագիտական մութ խաղերն ու տիրակալական տենչերը հոն իրենց մասնաւոր բաժինն ունին։

Օտար պետութիւններու սադրանքները հո՛ն ալ արիւն կը հոսեցնեն։

Օտար պետութիւններու եւ օտար դրդումներու արդիւնքն են, որ այսօր եղբայրասպան կռիւներու աղէտաւոր շարքն սկսած է։

Սոֆիայի մէջ գումարուած Մակեդոնական Համաժողովը, ուր բոլոր կազմակերպութիւնները ներկայացուած են, բախտորոշ դեր պիտի կատարէ յեղափոխական հիւղերու միացման եւ անկախութեան գաղափարի իրագործման տեսակէտով։

Յեղափոխական երկարատեւ պայքարներն ու թափուած արիւնը, ի դերեւ չի կարող ելլել մակեդոնական ժողովրդի վերջնական փրկութեան համար։

Անկախ Մակեդոնիոյ գաղափարը, միա՛կ փրկութեան լաստն է այս բազմաչարչար եւ արի ժողովուրդին համար, որուն ծոցէն ելած են Բորիս Սարաֆովներու, Դելչեվներու, Ապոստոլներու եւ Մերջանովներու նման ռազմիկներն ու փառապսակ անունները։

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԸ ՎԿԱՅ՝ ԹՐՔԱՑԱԾԻՆ

Ռուբէն Տօնապետեան յօդուած մը գրած էր հնչակեան մատնիչներու մասին, Յուսաբերի մէջ։ Քանի մը հնչակեան թերթեր անապարեցին «ճշդում» մը ընելու։ Ու գրեցին թէ Թումանեան երբեք պատասխանատու դիրքեր գրաւած չէ։

Որպէս զի ամէնքին համար պարզ ու յստակ ըլլայ իրողութիւնը, դիմենք 1915ին Իթթիհատական կառավարութեան հրատարակած եւ հայ յեղափոխականներու մասին մեկնաբանութիւններ ընող Մէճմուային։ Այդ Մէճմուային մէջ Թումանեան ցոյց կը տրուի իբրեւ հնչակեան կ. կոմիտէի փոխ-անդամ։ Այդ տեղեկութիւնները Թուրքերը քաղած են Համայեակ Արամեանցներէն։ Եթէ Ռ. Տօնապետեան կը սխալի, չի սխալիր, անշուշտ, Թումանեանի համակրանքն ու վստահութիւնը վայելող թուրք ոստիկանութիւնը։ Ոչ ալ Արամեանցը։ Թուրքը վկայ՝ թրքացածին...

Մնաց որ Թումանեան ի՛նք եւս իր «յուշերուն» մէջ ոչ միայն չի ժխտեր այդ պարագան, այլ եւ աւելի մեծ պատասխանատուութիւն եւ իրաւասութիւն ունեցող մը ցոյց կուտայ ինքզինք։ Հնչակեան ինքնասիրութիւնը Տօնապետեանը հերքելու տեղ, ինչո՞ւ չի հերքեր Վագըթի խեղկատակութիւնները։

Իսկ գալով այն ... արդարացումին թէ Դաշնակցութեան մէջէն ալ Դաւաճաններ են ելած, մէկ պատասխան ունինք. — Այո՛, ելած են, բայց Դաշնակցութեան լախտը տեղն ու տեղը անշնչացուցած է զանոնք։ Այդ լախտը փրկած է ի՛ւ հնչակեաններու պատիւը՝ Զինադադարին։

Կը ցանկայինք որ Թումանեաններու արատը սրբելու պատիւը, երբ օր գայ, Դաշնակցութեան չձգէին, ու այն ատեն փութկոտութիւն ցոյց տային «մայր կուսակցութեան» վարիչները, փոխանակ այժմ իրար անցնելու եւ... գրիչով հերքել ճգնելու։

ՀԱՑՈՐԴԻ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի մէջ, օդանաւային 10րդ տարեդարձի տօնակատարութեան առթեն Քուպիշեւ, գործավարներու խորհուրդի նախագահի փոխարէն, արտասանեց ճառ մը, որուն մէջ մասնաւոր գոհունակութեամբ շեշտեց, որ առաջին հնգամեակի գործադրութիւնը ոչ մէկ արդիւնաբերութեան ճիւղի մէջ այնքան յառաջդիմութիւններ է ըրած, որքան օդանաւորդութեան մէջ։

Այժմ, ըսաւ Քուպիշեւ, Խորհրդային Միութիւնն այլ եւս պէտք չունի օտար երկիրներու մեքենաներուն, որովհետեւ ինքն է որ կը պատրաստէ բոլոր գործիքները։

Քուպիշեւ յայտարարեց նաեւ, որ Ստալին մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ օդանաւային հարցերուն։

Վերջացնելով, ընդունելով հանդերձ, Խ. Միութեան կատարած յառաջդիմութիւնը օդանաւային տեսակէտէն, կը խոստովանի որ թէքնիք տեսակէտով տակաւին անզօր է մրցելու օտար երկիրներուն հետ։

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԳՈՐԱՀ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Տէյլի Թէլէկրաֆի տեղեկութեան համաձայն, Գորահ ծրագիր մը պատրաստած է, վերջ դնելու համար տնտեսական պատերազմին։

Այդ ծրագիրը կը բաղկանայ հետեւեալ վեց կէտերէն.—

Ա.— Ոսկի դրամանիշերու վերականգնում։

Բ.— Միջազգային համաձայնութեամբ, արեւելեան երկիրներու դրամանիշերու վերաքննութիւն։

Գ.— Զինական ուժերու նուազում։

Դ.— Միջազգային պարտաթուղթերու քննութիւն գոհացուցիչ եւ տնտեսական եզրակացութեան յանգելու համար։

Ե.— Խ. Միութեան ճանաչում։

Զ.— Մաքս. սակերու կրճատում։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Յեղափոխութիւնը կ'որոտայ Ռումանիոյ մէջ

«Տէյլի Մէյլ»ի եւ «Տէյլի Հերալտ»ի Վիեննայէն ստացած տեղեկութեանց համաձայն Ռումանիոյ մէջ խառնակ վիճակ մը կը տիրէ։

Համաձայն շրջող լուրերու, Կարոլ Թագաւորի գիրքը խախտած է։ Իր մայրը, քոյրը եւ ուրիշ իշխանազուններ Պելկրատ եկած են խորհրդակցելու համար Սերպիոյ Ալեքսանտր Թագաւորին հետ։ Եւ այդ խորհրդակցութեան առեն որոշուած է. — Ա. — Ապստամբութեան մը պահուն սերպիական զինուորական ուժեր օգնութեան ղրկել. Բ.— Մոլերու խաղաղեցման համար Կարոլի հրաժարումը ընդունիլ եւ իր Միշէլ որդին վերահաստատել գահին վրայ։

«Տէյլի Հերալտ» կ'աւելցնէ նաեւ, որ ո՛չ միայն Կարոլի գահը վտանգի մէջ է, այլ եւ Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ գահերն եւս։

Թրանսիլվանիոյ մէջ, բանուորական լուրջ ցոյցեր տեղի կ'ունենան։ Վերջերս երկու հազար երկաթուղիի բանուորներ ցոյց մը կազմակերպած են իրենց հինգ ընկերներու պաշտօնազրկման առթիւ եւ պաշտպանած իրենց արհեստանոցներուն մէջ եւ ուժանակի գործածութեան դիմած։ Ոստիկանական ջոկատ մը դուռներն ու պատուհանները քանդած եւ ցուցարարները ցրուած է։

Կլիւժի մէջ եւս 5—600 բանուորներ նման ցոյցեր են ըրած եւ վնասած կարգ մը առեւտրական հաստատութիւններու։

Սերպիոյ մէջ բոլոր ընդդիմադիր հոսանքները

ՄԻԱՑԱԾ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԴԷՄ

Պելկրատէն կը հաղորդեն, որ արմատական, ռամկավար եւ երկրագործական կուսակցութիւնները մէկ ճակատ կազմած եւ հրատարակած են հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— Մաչէք, ռամկավար – գիւղացիական կուսակցութեան նախագահը, Քորոշէց՝ սլաւ ժողովրդական կուսակցութեան պետը, Սպահօ՝ Եուկոսլավիոյ միւսլիմաններու պետը, դատապարտուած եւ աքսորուած են։ Այս բոլոր դէպքերը պատճառ պիտի ըլլան ապագայ ծանր թիւրիմացութիւններու։

Ժողովուրդի ղեկավարները կը դատապարտուին, առանց նոյն իսկ անոնց հնարաւորութիւն տալու, որ պաշտպանեն ինքզինքնին արդի կարգերու եւ ոճրագործ տանտէրներու դէմ։

Ի նկատի ունենալով այս ծանր պարագաները վերոյիշեալ երեք կուսակցութիւնները կը յայտարարեն, որ՝

Ա.— Միացեալ ճակատով պիտի պայքարին ներկայ կարգերուն դէմ։

Բ.— Ազատութեան մէջ կարելի է միայն գործակցութիւն ստեղծել եւ վերականգնել պետութիւնը

Գ.— Որ ներկայ պայմաններու մէջ անհնար է որ եւ է գործ կատարել։

Հիթլէրականները եւ իշխանութիւնը

Հիթլէրի գլխաւոր գործակիցներէն մէկը՝ Ֆրայսլէր Թղթակցի մը հետեւեալ խրոխտ յայտարարութիւններն է ըրած.—

Մեր պետը ըսած է մեզի, որ վարչապետութեան աթոռը չպիտի ձգէ։ Եթէ ժողովուրդը «ոչ» ըսէ մարտ 5ին, 700,000 հիթլէրականներ եւ բանակը պիտի պայքարին, որպէս զի Հիթլէր մնայ իր տեղը։ Արեան ուժն ու ճակատագրի նոյնութիւնը նազիներն անպարտելի դարձուցած են։

Եւ Ֆրայսլէր, «ոճրագործներու» ցուցակ մըն ալ տուած է, որուն մէջ կան ընկերվարական Գրաունի, Սէվէրինկի, Շայտէմանի եւ Հիլֆէրտինկի անունները։

ՃԱՓՈՆ ԳԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ՞ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Ժընեւի ճափոնական պատուիրակութիւնը տուաւ իր ժխտական պատասխանը 19ներու խորհուրդի Մանջուրիոյ մասին ըրած առաջարկներուն։

Մացուօքա ճափոնական պատուիրակութեան կողմէ խօսք առնելով ըսաւ.

— Ի պատասխան ձեր առաջարկներուն, պիտի յայտարարեմ այն, ինչ որ 19ներու խորհուրդի թէ՛ նախագահութեան եւ թէ ժողովին յայտնած եմ։

Իմ բացատրութիւններու ընթացքին ես պնդեցի որ Մանչուքօօ անկախութեան ճանաչման խնդիրը պէտք է ձեւակերպուի հոս։

Ճափոնական կառավարութիւնը համոզուած է, որ Մանչուքօօ անկախութեան ճանաչումը Ծայրագոյն Արեւելքի խաղաղութեան միակ երաշխիքն է։

Ժընեւի քաղաքական շրջանակներու մէջ յամառօրէն կը խօսուի, որ Ճափոն, համաձայն իր ըրած յայտարարութիւններուն, անկասկած կը քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Մեծ պետութիւնները փարծնական միջոցներու ստիպուած պիտի ըլլան դիմելու։ Ամերիկան եւ Խորհ. Միութիւնն ալ վերջնականապէս ճշդած են իրենց դիրքը եւ դէմ են Ճափոնի։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Գերման խորհրդարանին մէջ, աննախընթաց միջադէպ մը տեղի ունեցաւ։

Հսկողութեան յանձնախումբը, որ իրաւունք ունի հաւաքուելու խորհրդարանի նստաշրջաններու ընթացքին, որպէս նախագահ ընտրած էր ընկերվարական եւ խորհրդարանի նախկին նախագահ Լէօպէ։

Լէօպէն հազիւ ժողովը բացած էր, երբ Հիթլէրականները անասելի աղմուկ մը բարձրացուցին։

Յանկարծ, նազի Ֆրանք, Հիթլէրի պաշտպան փաստաբանը, յայտարարեց, որ Լէօպէն «մարքսիստ եւ զրպարտիչ» մըն է եւ իրաւունք չունի այս ժողովին նախագահելու։ Այս խօսքերուն վրայ ուղղուեցաւ դէպ ի Պ. Լէօպէն, հրեց, հեռացուց իր աթոռէն եւ տեղը ինք բազմեցաւ մեծ իրարանցումի մէջ։ Յանձնաժողովի ընկերվարական եւ համայնավար անդամները սրահէն հեռացան, նազիներուն հայհոյանքներուն տակ։ Բաց ի այդ, դիմած են նաեւ բռնի միջոցներու։

Նախագահական աթոռին վրայ բազմելով Ֆրանք, քանի մը խօսքերով ցաւակցութիւն յայտնեց Նէունքիրխէնի աղէտին առթիւ եւ ժողովը փակեց։

Խորհրդարանական շրջանակներու մէջ այս դէպքը մեծ յուզում է պատճառած։

Նազիները կը մեղադրեն Լէօպէն, որ ընտրական հաւաքոյթի մը մէջ Հիթլէրի հասցէին վարկաբեկիչ արտայայտութիւններ է ըրած։

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ՓԱԿՈՒՄԸ

Այսօր Փարիզի բոլոր առեւտրական հաստատութիւնները պիտի գոցուին հարկերուն դէմ բողոքելու համար։ 10,000 առեւտրականներ, Սալ Վակրամի մէջ յունուար 30ին տուած որոշման համաձայն, կէսօրէ յետոյ պիտի գոցեն խանութները։

Գաւառներու մէջ եւս նման ցոյցեր պիտի ըլլան։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Պէյրութի գաղթակայանին հրկիզումը խորապէս ազդած է մեր աշխատաւոր հայրենակիցներուն վրայ։ Եբէկ ընկ. Սուրէն Սահակեանի միջոցաւ ստացանք 330 ֆրանք։ Հանգանակութեան մասնակցած են.—

Սուրէն Սահակեան 100, Սահակ Սահակեան 50, Պետրոս Նահիբեան 50, Արամ Զիլինկիրեան 25, Կարապետ Գույումճեան 25, Միհրան Ոսկերիչեան 20, Հայկ Էքսէրճեան 20, Գուրգէն Խաչատուրեան 20, Սարգիս Արապեան 10, Հայկաւէր Խաճանճեան 10։ Գումար՝ 330։

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆ

Հիթլէր Սիւնտէյ Էքսփրէսի թղթակցին տուած տեսակցութեան ընթացքին՝ զինաթափութեան խնդրին շուրջ հետեւեալ յայտարարութիւնները է ըրած.—

Գերման բոլոր կառավարութիւններն ալ միեւնոյն կարծիքն են ունեցած զինաթափութեան հարցին շուրջ։ Պէտք է անկեղծօրէն ամէնքն ալ լքեն իրենց ուժերը վերջնական կարգադրութիւններու համար։

Այս դժուար հարցին մէջ վճռական եւ գլխաւոր դեր պիտի խաղան անգլօսաքսոն ժողովուրդները, այսինքն Անգլիան եւ Ամերիկան։ Եւ անոնք են որ նժարին մէջ ծանրութիւն պիտի դնեն, իրականացնելու համար զինաթափութիւնը։ Իսկ ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, ան ո՛չ միայն տեսական աշխատակցութիւն բերաւ, այլ եւ զինաթափ եղաւ եւ իր ամենամեծ բանակը վերածեց չնչին ուժի մը։

Թղթակցի հարցումին թէ ի՞նչ կը մտածէ Վերսայլի դաշնագրի մասին, Հիթլէր պատասխանած է.

— Վերսայլի դաշնագիրը, ո՛չ միայն դժբախտութիւն մըն է Գերմանիոյ համար, այլ եւ միւս ժողովուրդներուն համար։ Դժբախտութիւն մըն է նմանապէս ազգերը բաժնել յաղթողներու եւ յաղթուածներու։ Այսպիսի զանազանութիւն մը անհետացուց փոխադարձ վստահութեան գաղափարը ազգերու միջեւ։ Եւ այս դաշնագիրն իր վատթար անդրադարձումները ունեցաւ տնտեսական յարաբերութիւններուն վրայ։

Այս կացութիւնը բարւոքելու համար, մենք կը պայքարինք այն բոլոր նախասիրութիւններուն դէմ, որ այս դաշնագիրը կը դնէ ազգերուն միջեւ։

Արդարեւ, պատերազմէն յետոյ, միաժամանակ տարբերութիւն դնել յաղթողներու եւ յաղթուածներու միջեւ դեռ հասկնալի է, բայց այդ հիման վրայ միջազգային նոր կազմակերպութեան մը ձեւ տալ՝ անհասկնալի է։

Ես կը կարծեմ, որ մենք միայն չենք Վերսայլի դաշնագրի վերաքննութիւն պահանջելու մէջ, կուգայ օր մը, որ ամէնքն ալ պիտի ուզեն։

Ամենայն դէպս, ես համոզուած եմ որ գերմանական իրաւաքաղաքական կառավարութիւն պիտի պահանջէ այս դաշնագրի դրած անարդարութիւնները վերաքննել։

ԽՕՍՈՒՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ ԱՆԽՕՍ

Փարիզի դիտարանի քարտուղարութիւնը կը տեղեկացնէ, որ խօսուն ժամացոյցը երէկ ժամը 9էն սկսած հանրութեան տրամադրութեան տակ էր դրուած։ Ժամը 1200 հաղորդակցութիւն կ'ըլլար։ Խուռն բազմութեան պահանջը անկարելի էր գոհացնել։ Ժամացոյցը փոքրիկ խանգարում մը ունեցած է եւ լռած...։ Շուտով, նորոգուելէն յետոյ, դարձեալ պիտի վերսկսի։

ՄԱՀ ՏԻԿԻՆ ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ

Տիկին Ալմազեան մեռաւ բոլորովին երիտասարդ հասակին մէջ։ Իր ամուսնոյն յայտնի դատին ժամանակ անձնական կորով եւ անվհատ կամք ցոյց տուաւ, ի զարմանս բոլորին։

Անկասկած, յուզումն ու վիշտը մաշեցուցին անոր կեանքն ու գերեզման տարին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՈՒՐՔԵ-ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Գ. — ԹԷԼ-ԱՊԻԱՏ ԵՒ ՐԱՍ-ԻՒԼ-ԱՅՆ

Մեկնեցանք Արաբբունարէն ու երկաթագծին զուգընթաց՝ կը շարունակենք մեր ճամբան։ Այս ճամբուն վրայ մինչեւ Թէլ-Ապիատ բազմաթիւ գիւղեր կան, որոնց բնակչութիւնը անցեալ տարի, երաշտի հետեւանքով, լքեց իր գիւղերը եւ գէթ իր կենդանիները կարենալ ապրեցնելու համար՝ անցաւ Թրքական հողերը. Մնաց քանի մը ամիս, մինչեւ որ Թուրքերը հալածեցին ու վռնտեցին զիրենք, գրաւելով ասոնցմէ մեծ մասին հօտերն ու զէնքերը։ Այժմ վերադարձեր են իրենց գիւղերը։

Երկու ժամ յետոյ կը հասնինք Թէլ-Ապիատ։

Թէլ-Ապիատը համեմատաբար փոքր է Ճարապլուսէն ու Արաբբունարէն. Ընդամէնը 75 տուն Հայեր կան այստեղ, ինչպէս նաեւ 25 տուն հայախօս Սուրիանիներ եւ 25 տուն Հայկաթոլիկ Ասորիներ. Բոլորն ալ Ուրֆայի եւ Կարմունջի շրջանէն։

Ունին վարժարան մը, 175ի մօտ աշակերտներով։ Կը պարզին ընդհանրապէս հողագործութեամբ ու պարտիզպանութեամբ, ու մասամբ վաճառականութեամբ եւ առեւտուրով, ինչպէս նաեւ ջաղացպանութեամբ։

Անկէ մօտ 30 քիլոմեթր հեռու կը գտնուին, դէպի հարաւ, Միս Եփէի օժանդակութեամբ ու ջանքերով հիմնուած երկու գիւղեր, — Խըր Պըթըըս եւ Թինէ։

Այս շրջանին մէջ կը մնայ մասամբ, գարձեալ Միս Եփէի օժանդակութեամբ եւ միջոցներով տօքթէօր Զաքար Բիլէճեան, որ ստանձնած է Արաբբունարի եւ այս շրջանի ամբողջ առողջապահական եւ բժշկական գործը եւ դարձած է ճշմարիտ բարիք մը շրջանի հայութեան համար։

Այս շրջաններուն մէջ կը գտնուի արաբ մեծագոյն աշիրէթներէն «Էնազէ» աշիրէթը, որուն շէյխն է Էմիր Միւզհէմ պէկը, որ եղբայրական մտերմութիւն եւ յարաբերութիւն ունի Միս Եփէի գիւղերու կառավարիչ՝ մեր բարեկամը Միսաք Մելքոնեանի հետ։

Թէլ-Ապիատի եւ իր շրջաններուն մէջ, անծանօթի մը համար շատ դժուար է ճանչնալ Հայերը։ Բոլորն ալ հագուած են Արաբի կամ Քիւրտի մը պէս եւ մայրենի լեզուի նման կը խօսին այդ երկու լեզուներն ալ, հարազատ ունին անոնց կենցաղն ու բարքերը։

Երկու ժամ Թէլ-Ապիատ մնալէ վերջ, ճամբայ կ՚ելլենք կրկին դէպի Րաս-իւլ-Այն, ուղղակի անապատի ճամբով, անհրապոյր եւ արկածալից ճամբորդութիւն մը, բայց յամենայն դէպս միշտ նախընտրելի, քան Թէլ-Ապիատ—Րաս-իւլ-Այն այն միւս ճամբան, որ կ՚երկարի երկաթագծին մօտէն եւ ուր Թրքահպատակ «Կէզ» կոչուած աշիրէթը միշտ յարձակումներ կը գործէ սուրիական հողին վրայ եւ սպանութեան ու կողոպուտի դէպքերը անպակաս են։

Երեք ժամուան ճամբորդութենէ մը յետոյ, կը հասնինք Րաս-իւլ-Այն։

Քարաշէն կոկիկ գիւղաքաղաք մը։ Այստեղ ունինք 80 տուն Հայեր։ Մեծ մասամբ արհեստանոցներ, հին հագուստի առեւտուրով զբաղած։ Ամբողջութեամբ Տիգրանակերտի շրջանէն։

Ունին իրենց եկեղեցի-դպրոցները, 70ի մօտ աշակերտներով եւ Գրադարան – Ընթերցարան մը։

Իբրեւ Միութիւն՝ գոյութիւն ունի Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Հ. Օ. Խաչ։ Այս վերջինը մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ Թուրքիայէն եկող փախստական Հայերու եւ որբերուն։

Հոս ալ շուկան զաղրած է երբեմնի իր եռուզեռէն։ «Խաչաղճիութիւնը» այսօր ալ գոյութիւն ունի տակաւին, բայց քիչ համեմատութեամբ։ Թուրքիոյ մէջ տնտեսական կեանքը անհանլի վիճակ կը ներկայացնէ, ու զարմանալի չէ ընթերցողին համար, երբ յայտնենք թէ երբեմն մասնաւոր մարդիկ կը ղրկուին Տիգրանակերտէն հոս եւ պետական պաշտօնեաներու համար մետաքսով չաքար կը գնեն։

Արեւելեան նահանգներուն մէջ ներկայիս տեղի կ՚ունենան մասնակի ապստամբութիւններ եւ դինամիտներու պայթումներով բազմաթիւ ձերբակալութիւններ, այս առթիւ կը հրդեհուին գիւղեր։

Փախչող Թուրքիացիները՝ Քիւրտերը, ահաւոր պատմութիւններ ունին երկրին կացութեան մասին։ Գարնան ընդհ. աքսորի մը պարագան պարզ եւ յայտնի կը թուի։

Այս շրջաններուն մէջ կը գտնուի (մէկ մասը Թուրքիա մէկ մասը Սուրիա) քիւրտ Միլլի մեծ աշիրէթը։ Միլլիներու պետերը, որոնք Վերանշէհիրի շրջանները կը գտնուին, Թուրքերու կողմէ գիշերով պաշարուած եւ անծանօթ ուղղութեամբ աքսորուած են։ Աքսորուածներն են Մահմուտ պէկ, Ապտիւրահման պէկ, Մամօ էլ Համտի եւ Ահմէտ պէկերը իրենց ընտանիքներով։ Ասոնց տուն-տեղը եւ ունեցած չունեցածը օր ցերեկով թալանի տրուած է։

Քաղաքներու թէ գիւղերու մէջ քիւրտ բնակչութիւնը իր ունեցած չունեցածով կը ցուցակագրուի։

Արգիլուած է որ եւ է շարժուն կամ անշարժ կալուածներու առուծախը։

Փախստական մը կը պատմէր թէ քանի մը ամիս առաջ Ըամէթ փաշան Արեւելեան նահանգները այցելութեան եկած ատեն, 2օր Ուրֆա, 3 օր Տիգրանակերտ, 5 օր Խարբերդ մնացած է։ Ամէն կողմ ժողովուրդը զէնք գլխաւորած եւ բազմաթիւ աղերսագիրներ ներկայացուցած է։ Ոչ մէկ պատասխան տուած է Ըամէթ փաշա եւ ժողովուրդին ոչ մէկ անհատ իր ներկայութեան ընդունած։

Խարբերդի մէջ Ըամէթ իր ներկայութեան կանչած է Վանի, Պիթլիսի, Աղբերդի, Մարտինի, Տիգրանակերտի եւ Ուրֆայի կուսակալները եւ 5 օր շարունակ ժողով տեղի ունեցած է։ Այս ժողովին մէջ ծրագրուած է, կ՚ըսուի, Քիւրտերու տարագրութիւնը յառաջիկայ գարնան։

Այժմ Արեւելեան նահանգներու մարզպանին փոփոխութեան եւ իր տեղ զինուորականի մը նշանակման մասին կը խօսուի յամառօրէն։

Հրոսակային գործունէութեանց պատճառով Մուշի շրջանին մէջ շարք մը գիւղերու խմաժ եւ մուխթարները գնդակահարուէլ եւ բնակչութիւնը աքսորուէլ վերջ, հրդեհուած է ամբողջութեամբ։ Առաջին հրդեհուած գիւղը Մոլլա Մուսթաֆա գիւղն է, ուր զինուորներու հետ քիւրտ ապստամբ խումբ մը, արիւնալի ընդհարում մը ունեցած եւ քանի աւելի զոհ է տըւած։

Այս բոլորին հետեւանքով լեռները կ՚ապաստանին զինուած բոլոր Քիւրտերը։

Արեւելեան նահանգներուն մէջ կոտորածի եւ աքսորի արհաւիրքն է, որ կը տիրէ հիմա։

ՍՄԲԱՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՍԻՊԻԼԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 10 փետր. — Ամերիկեան բարի Աէն-Ժոզէֆ համալսարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Սիպիլի համազգային յոբելինական հանդէսը, նախագահութեամբ Հայր Յ. Մըըըրեանի, ֆրանսական եւ ամերիկեան համալսարաններու հայ ուսանողական Միութեանց եւ «Երիտասարդ Հայուհի» ամսագրի խմբագրութեան։

Հանդէսին կը նախագահէր Հ. Աւետիս-Պետրոս ԺԴ. Արփիարեան կաթողիկոս-պատրիարքը։ Ներկայ էին Լիբանանի Թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ-առաջնորդ Կարօեան Արքեպիսկոպոս, Աէն-Ժոզէֆ Համալսարանի տեսուչը Հ. Գասթա տը Պօրկար, Հ. Փաւատըպար եւ ուրիշ հոգեւոր հայրեր։

Եւ հազարի մօտ բազմութիւն մը, առանց յարանուանական խտրութեան։ Ցարգալից լռութիւն մը ունկնդիրներու մօտ հանդէսին ամբողջ տեւողութեան։ Ներկայ էին նաեւ օտարներ

Յոբելինական հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած եւ ներկայացուցիչներ ղրկած էին հետեւեալ կրթական հաստատութիւնները եւ միութիւնները — Համազգային Ընկերութեան Սուրիոյ խնամակալ մարմինը, Զմմառեան միաբանութեան կղերանոցը, Հայ Օգնութեան Խաչի վարչութիւնը, Հայ Կաթողիկէ Երիտասարդաց Միութիւնը, Զ. Ո. Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղը, Հայ Աշխատանքի Միութիւնը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէյրութի վարչութիւնը, Հայ Ճեմարանի տնօրէնութիւնը, Լիբանանի Հայ Ուսուցչական Միութիւնը, Ս. Նշան Ազգ. Երկս. Վարժարանի Հոգաբարձութիւնը, Ցիսուեան Միաբանութեան Էքլէրփիէ Ս. Լուսաւորիչ Ճեմարանը, Անարատ Յղութեան քոյրերու Հռիփսիմեանց Վարժարանը, Հայ Աւետարանական Բարձրագոյն Վարժարանը, Սահակեան Վարժարանի տնօրէնութիւնը, Հայ Գեղարուեստասէր Միութիւնը, Մէնթ Ֆամիլ Միաբանութեան Հայ աղջկանց վարժարանը, Պոլսոյ եւ Եղբ. Հայրենակցական Միութիւնը, Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութիւնը.

Զոյգ համալսարաններու Ուսանողական Միութեանց կողմէ բժշկական ուսանող Գ. Եղիա Աքիաշերեան կարդաց ուղերձ մը։

Օր. Զեփիւռ Ապէլ գեղեցկօրէն մեներգեց Կոմիտաս վարդապետի «Իմ մեծաւքանչ դու լեզուն», յուզիչ ձայնով եւ մաքուր առոգանութեամբ։ Սիպիլէն կտորներ արտասանեցին՝ Օր. Ե. Կիւլպէնկեան (Մեհաստանեն կայսը), Գ. Գ. Կարապետ Այվազեան (Հայ լեզուն) եւ Տ. Թոսպաթ (Խուճկը), ֆրանսերէն։

Երիտասարդ ծանօթ երաժշտագէտ Գ. Համբարձում Պէրպէրեան ջութակի վրայ նուագեց Կոմիտաս-Վարդապետի «Հով արէքը» եւ իր հեղինակութիւններէն «Հայ երգը» դաշնակի ընկերակցութեամբ Գ. Նուպար Հազարապետեանի.

Սիպիլի յիսնամեայ յոբելեանական տօնակատարութեան առթիւ, երաժիշտ Գ. Պէրպէրեան այս առթիւ երգի վերածած էր յոբելեարին «Աչքերուդ փայլը» բանաստեղծութիւնը, զոր երգեց օր. Ապէլ։

Օրուան առաջին բանախօսն էր Հ. Յ. Մըըրեան, որ տուաւ Սիպիլի ընդարձակ կենսագրականը։

Սիպիլ (Զապէլ Խանճեան կամ Տօնէլեան) ժամացոյցի վաճառական Յովհաննէս Խանճեանի աղջիկը, ծնած է 1863 յուլիս 29ին, Սկիւտար։

Մանկութիւնը անցուցած է Մասսամ Կառիւսի Ֆրանսական վարժարանին մէջ եւ մասամբ ալ մասնաւոր դասեր առած է տունը։ Որոշ չափով իւրացընելով հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները, մտած է Սկիւտարի յայտնի ճեմարանը, որ բացուած էր 1838ին։ Այդ ճեմարանին մէջ կը դասաւանդէին, ի շարս այլոց, Խաչատուր Միսաքեան եւ Սիմէոն Ֆէլէկեան։ Այս երկու ուսուցիչներէն Սիմէոն Ֆէլէկեան կ՚աւանդէր հայկաբանութիւն, իսկ Խ. Միսաքեան՝ գրաբար։ Գիլխաւորաբար անոնց ազդեցութեան տակ՝ Զապէլ Խանճեան կը դաստիարակուի եւ իր ուսումը կ՚ընդարձակէ հետզհետէ։

Դպրոցական շրջանին Զապէլ կը հետաքրքրուէր թարգմանութիւններով սիրուն բանաստեղծութիւններ կարդալով եւ գեղեցիկ շարադրութիւններ կը գրէր։ Աշակերտական նստարանին, տակաւին 12 տարեկան, կը ցուցնէր գրական ընդունակութիւններ։

Սկիւտարի ճեմարանը կ՚աւարտէ 17 տարեկանին։ Ան դեռ նոր շրջանաւարտ՝ կը հիմնէ Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութիւնը։ 1882ին կ՚ամուսնանայ Գ. Տօնէլեանի հետ եւ կը ճամբորդէն Պրուսա, Պիլէճիք եւ Էնկիւրի։ Այդ ճամբորդութիւնը այն օգտակարութիւնը կ՚ունենայ, որ մեր գաւառի ժողովուրդի կեանքին, կենցաղին, առլորութիւններուն լայն չափերով ծանօթացած է Տիկին Սիպիլ։ Ականց զատ, ժողովուրդին ամէն տեղ կը խօսի ուսման կարեւորութեան մասին այսպէս պատճառ դառնալով, որ Ազգանուէրի մասնաճիւղեր հիմնուին գաւառներու մէջ։

Տիկին Սիպիլ էնկիւրի գտնուած միջոցին ստանձնած է տեղւոյն վարժարանին խնամակալութիւնը։ Ցետագային 1889ին փոխադրուած է Պոլիս։ Հոն կը սկսի իր ուսուցչական, գրական գործունէութեան, գասագրքերու հեղինակութեան գործին։ Կը դասախօսէ Սաքըզ – Աղաճի Համազգեաց վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Կեդրոնականին մէջ, եւ մասնաւանդ, երկար տարիներ, Եսայեան վարժարանին մէջ։

Այդ ատենները կը մեռնի Տիկ. Զապէլի ամուսինը Տօնէլեան եւ 1901ին կ՚ամուսնանայ Հրանդ Ասատուրի հետ։ Հրանդ Ասատուր եղաւ Տիկին Զապէլի անձնուէր լծակիցը գրական, մանկավարժական ասպարէզին մէջ։

Օրուան երկրորդ բանախօս Վարդան Գէորգեան, կատարեց գրագիտուհի-բանաստեղծ Սիպիլի գրականութեան եւ ընդհանրապէս անոր քերականութեան ու դասագիրք «Թանգարաններու վերլուծումը»։

—Եթէ յոբելինական հանդէս մը համազգային յարգանքի արտայայտութեան նշան մըն է գրականութեան եւ արուեստի տաղանդաւոր վաստակաւորի մը հանդէպ, խոստովանինք որ տրամադրուած պահը չէ վերլուծումի քննադատելու համար ստեղծագործ ձիգը հեղինակին, որ Սիպիլն է, իր յիսուն տարիներու բեղուն գրական բեռով։ Իրապէս բեղնաւոր գործ։ Նախ հատորով հրատարակուած երեք գործեր, Աղջկան մը սիրտը (1891), Ցոլքեր (1902) եւ Կեանք հոգիներ (1927)։ Ցետոյ թերթերու եւ պարբերականներու մէջ ցանուցիր իր բազմաթիւ յօդուածներն ու բանաստեղծութիւնները, «խօսնակրեիան»-ը, Մանեկւեւն, Սուլգիզյեն, Բուզանդիոնէն մինչեւ Ազատամարտ, պէտք կազմէին կէս քանի հատորներ, երեւան բերելով ազգային ու գրական գործին արժէքը գրագիտուհիի մը, որ անտարակոյս կը մնայ դեռ մեր օրերուն առաջին ու մեծ հայ քերթողուհին։

Ցիշել նաեւ իր քերականութեանց եւ հրատարակած թանգարաններուն շարքը։

Բարեխիղճ ու լուրջ քննադատ մը պէտք կրնար հիացումի արժանի էջեր գրել իր թարգմանած բանաստեղծութեանց առթիւ։ Տիկին Զապէլ Ասատուր կը մնայ այսօր ոչ միայն ամբողջ մեր հայ ժամանակակից մեծագոյն քերթողուհին՝ այլեւ արուեստագէտ թարգմանչուհին։ Վիներէն, Լը Քոնթ տը Լիլէն, Վէռլէնէն, Սամէնէն, Քոփէէն, Թէոֆիլ Կոթիէէն ու Ֆրանսացի նորագոյն բանաստեղծներէ կատարած իր թարգմանութիւններով՝ ան պէտք կրնար ընտիր հատոր մը տալ մեզի։

Իր թարգմանութիւնները հաւասար բարձրութեան վրայ կը մնան իրեն ժամանակակից հեղինակներու, Արտաշէս Ցարութիւնեանի, Աճէմեանի, Ալփիարեանի, Եղիշէ Արքեպ. Դուրեանի, Հրանդ Ասատուրի եւ Ա. Չօպանեանի թարգմանութեանցը կողքին։

Վերջին անգամ, 1929ին, իր Նոր թանգարանին մէջ զետեղած Վիների Գայլին մահը մեզ կը պահէ բնագրին կախարդանքին տակ, բան մը զոր չենք գտներ նոյնիսկ Չօպանեանի այդ քերթուածին արձակ թարգմանութեան մէջ։

Ու հիմա երբ յիսուն տարուան այս բանաստեղծական գրագիտուհին այսքան բազմատիպ շնորհքներով կը ներկայանայ մեզի, որքան մեծ պէտք ըլլար մեր յանդգնութիւնը, եթէ փորձուէինք սպառել իր գործը կարճ ժամերուն մէջ։

Սիպիլի անունը վերջին կէս դարու հայ գրականութեան պատմութեան կապուած է արդէն։

Երկրորդ բանախօսն էր Տիկին Սիրան Սեզա, որ Սիպիլը ներկայացուց իբրեւ ազգային դէմք։ Տիկին Սիրան Սեզա բնագծելով Սիպիլի բեղմնաւորածութիւնը, նուիրուած՝ հայ կնոջ, բսաւ — Ամէն անգամ որ կը մտածեմ անցեալ դարու կին մտաւորականներու մասին, երկու հայ կիներ իրենց հմայիչ դիմագծերով կ՚ուրուագծեն մտածումիս մէջ։ Անոնցմէ մէկը Սրբուհի Տիւսաբն է։

Մեծարժեքը, գաղափարականներու այդ Հայուհին, որուն հոգին ծաղիկի մը նման բացուեցաւ աղքատ բանաստեղծի մը շունչին տակ եւ հագուագիւտ բոյրերով լեցուց հայ գրականութիւնը, խանդավառ իր զգայուն սիրտը տարաւ վարի խաւերու հայ կիներուն եւ անոնց ներշնչեց ազատութեան սէրը, աշխատելու հոյարաւութիւնը, ապրելու անկեղծութիւնը։ Ան իր քնքոյշ ուսերուն վրայ վերցուց հայ կնոջ դատը եւ իր գիրքին ու մտքին հմայքով պարտադրեց լուրջը համախմբուած մտաւորականներուն՝ աշխատանք այդ ուղղութեամբ։

Սալոններու մէջ պարի ու նուագի ընթացքին հայ կնոջ դատի շուրջ վիճաբանութիւններ եղան եւ Սրբուհի Տիւսաբի շնորհիւ կարծես հայ կինը սկսաւ կամաց կամաց դուրս գալ մութ անկիւններէն

Երկրորդ կինը Սիպիլն է։ Բազմատարբեր աւելի համեստ դասակարգէ, Սիպիլ, իր ճիգի գեղեցկութեամբ բարձրացաւ եւ բարձրացուց ոչ միայն պոլսահայ կինը, այլ եւ գաւառի Հայուհին։

Բանաստեղծուհի, գրագիտուհի, հրապարակագիր, բեմբասաց, հեղինակ – ուսուցչուհի, Սիպիլ կը մնայ 19րդ դարու վերջին շրջանին եւ 20րդ դարու առաջին քառորդին մեր ամէնէն գերազանց ազգային դէմքը։ Ցիսուն տարիներ ամբողջ՝ կանգնած հայ մտքին վերելքի ճամբուն, ան կը գրէ, կը խօսի, կը գործէ առանց յոգնութեան։

Սիպիլ 1909ին կ՚ըսէր հետեւեալ խօսքերը.

— «Ո՛վ կ՚ըսէ թէ հայ կինը միայն հաց կ՚ուզէ, ո՞վ կ՚ըսէ թէ հայ կինը մութ անկիւններու եւ խոհանոցի ճենճերուն միայն սահմանուած է։ Հայ կինը ուսո՛ւմ կ՚ուզէ։ Անոր մտքի կարողութիւնները նոյնքան բարձր են, որքան Ֆրանսուհիինը եւ Անգլուհիինը։ Ան պէտք է զարգանայ։ Եթէ վաղուան համար հերոսներ կ՚ուզէք, զարգացուցէք հայ կինը, որ կարենայ հերոսուհինե՛ր տալ ձեզի, որովհետեւ ազգի մը սիրտը կինն է, ցեղի մը վէմը կինն է։ Առանց զարգացած կիներու՝ այս ազգը կը մնայ հո՛ն, ուր որ էր»։

Եւ ահա պատկեր մը։ Հայ իրականութենէն դուրս պատկեր մը։

Գերմանիոյ մէկ պատմական քաղաքին ծառուղիին մէջ երկու մարդիկ իրարու կը հանդիպին։ Մէկը ձիաւոր է, յաղթապանծ Միւսը հետիոտն, մտածկոտ։ Ձիաւորը վար կ՚իջնէ իր ձիէն, փութկոտ կը դիմէ դէպ ի հետիոտն մարդը, ձեռքերը կը սեղմէ եւ անկեղծ խանդավառութեամբ կ՚ըսէ. — Պարոն Կէօթէ, դուք մա՛րդ մըն էք։ Եթէ կարելի ըլլար վայրկեանի մը համար փոխադրուիլ անարին մօտը հիւանդ, յոգնած, բայց դեռ իր երդումի հաւատքովը բաբախուն բանաստեղծուհի, գրագիտուհի, հրապարակագիր, հռետոր, հեղինակ – ուսուցչուհի, ազգային գործիչ Սիպիլի, եւ իր աշխանահար ճակատը պէտք համբուրէի եւ պէտք ըսէի. — Տիկին Սիպիլ, դուք կին մըն էք։

Հանդէսի վերջաւորութեան՝ կազմակերպիչ մարմնի կողմէ Հ. Յ. Մըրըրեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին եւ վերջացաւ հանդէսը, որ հանդէս մըն էր խանդավառութեան, ծափերու եւ ջերմ խօսքերու։

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ. — ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ. — ԴԱՐՁԵԱԼ ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍԸ

Վերջերս պետ. կառավարութիւնը, բաղկացած կաթոլիկ ու ազատական տարրերէ, Երեսփոխանական ժողովին քուէարկել տուաւ օրէնք մը, որով կ՚արգիլուի քաղաքական ուղղութիւն ունեցող թերթերուն մուտքը զօրանոցներու մէջ։ Այս օրէնքով կառավարութիւնը կ՚ուզէ արգիլել հանդիսանալ ձախակողմեան ժամուլին, մասնաւորապէս «Le Peuple» ընկերվարական օրաթերթին ընթերցումը զինուորներու կողմէ, առաջքն առնելու համար պատահական ըմբոստութիւններու։

Մամուլի ազատութեան դէմ ուղղուած այս հակասահմանադրական որոշումը տեղի տուաւ է բուռն բողոքներու եւ ցոյցերու։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը մէկ կողմէ՝ կը կրկնապատկէ իր պայքարը տիրող կառավարութեան դէմ, ըլլայ խորհրդարանական հարցապնդումներով, ըլլա՛յ մամուլի միջոցաւ, միւս կողմէ՝ իր երիտասարդ պահակներուն կը թելադրէ ի գին ամէն զոհողութեան փորձել մտնել զօրանոցներուն շուրջը, ի հարկին զինուորներուն ձրի տրամադրելով «Le Peuple» թերթը։ Պայքարը կը շարունակուի երկուստեք ամենախիստ պայմաններու մէջ, տեղի տալով բախումներու, քաղաքապահ զինուորներուն եւ ընկերվարական փողոցայիններուն միջեւ։

Պելժիոյ մէջ տնտեսական տագնապը կը շարունակուի միեւնոյն ուժգնութեամբ, եւ օրէ օր կ՚աւելնայ անգործներուն թիւը։ Ներկայիս ամբողջ Պելժիա մօտաւորապէս 300,000 գործաւորներ կը համրէ, ինչ որ խիստ շատ է, բաղդատմամբ իր բնակչութեան թիւին, որ 7ուկէս միլիոն է։

Հակառակ ներկայ պահպանողական կառավարութեան գործած խոշոր ջանքերուն, պէտք է ընդունիլ թէ հոս անգործները, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու գործաւորներուն, աւելի բախտաւոր են։ Անոնց ստացած նպաստները բաւարար են ապահովելու համար իրենց, ինչպէս նաեւ իրենց բազմանդամ ընտանիքին ապրուստը։ Թաղապետութիւնները ձրի ածուխ կը տրամադրեն անգործներուն, իսկ պետ. Կարմիր Խաչը զգեստեղէն եւ ուտելիք կը բաշխէ աղքատներուն։ Մասնաւորապէս տաքցուած սրահներու մէջ ալ տաք ապուր ու կերակուր կը տրուի ծերերուն եւ անկարներուն։ Կարելի չէ բաղդատութեան ամենափոքր եզր մը գտնել պելժ գործաւորին եւ... Թուրք աշխատաւորին միջեւ։

Ինչպէս աւելի առաջ մասնաւոր թղթակցութեամբ խօսեցանք, քանի մը ամիսէ ի վեր տեղական մամուլը մեծ աղմուկ հանեց Պօրէնկի մէջ Ս. Կոյսի երեւումներու մասին։

Հակառակ հաւատացեալներու կողմէ եղած ամենօրեայ աղօթքներուն ու հսկումներուն, եւ հազարաւոր ուխտաւորներու ու հետաքրքիրներու խուռներամ բազմութեան, մինչեւ այսօր ո՛չ թէ միայն որ եւ է հրաշք կամ բժշկութիւն տեղի ունեցած չէ, այլ նաեւ Ս. Կոյսը կարծես այլ եւս ձանձրացած ըլլալով իրեն եղած գիշերուններէն, դադրած է երեւալէ փոքրիկներուն, առաւ յուսախաբութեան մատնելով բարեպաշտներն ու պարզամիտները, եւ բոլոր այն բազմաթիւ հիւանդներն ու ջղագարները, որոնք հեռաւոր վայրերէ եկած էին բժշկութիւն գտնելու համար։

Գիտէ՞ք, որոնք եղած են օգտուողը,

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՒՍՏՐԻԱՑԻՆԵՐԸ ՅԱՂԹԵՑԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Վերջապէս, կիրակի օր, Փարիզցիներն ալ առիթը ունեցան տեսնելու Եւրոպայի լաւագոյն խումբին խաղը։ Հակառակ մուտքի գիներուն բարձրութեան՝ Բառսաուտեհանց ... հոգի ամբողջութեամբ լեցուցած էր փառք ալ Փրենսի անցեալ տարի ... բացուած գեղեցիկ մարզարան ... հասոյթը եղաւ 549,000 հազար ֆր. Քանի մը հազար հոգի ալ դուրսը ... նացին։

Աւստրիոյ խումբը յաղթեց Ֆրանսայի ներկայացուցչական խումբին զէրոյի դէմ 4 նշանակէտով։

Ասիկա արդիւնք մըն է, որ կը ... խատեսուէր արդէն։ Սակայն կը ... բաղի օրուան հանդիսատեսներուն ... մար մրցումին արդիւնքէն ... Ֆութպոլի մեծարժէք խաղ մը ... նելու փափաքն էր, որ դիրենք ... էր հոն։ Կեդրոնական Եւրոպայի ... «Ուընտէրթիմ» անունով Աւստրի... այս խումբը, որ 1931 փետրուարէն ... վեր ոչ մէկ պարտութիւն կրած ... անցեալ դեկտեմբերին Լոնտոնի ... ցոյց տուաւ թէ իր համբաւը ... չափազանցուած չէր։ Եւ Անգլիացի... ըը, թէեւ յաղթական ելան, ընդունե... ցին թէ Աւստրիացիները իրապէս ... րենց հաւասարելու ճամբուն վրայ ... էին։

Ֆութպոլի կատարեալ դաս մըն ... Աւստրիացւոց խաղարկութիւնը ... տարեալ թէքնիք բաւականաչափ ... բազմութեան հետ։ Մինչ Զեհերը ... սահատութիւն բերելու ... գանդաղ են իրենց խաղին մէջ, ... լաւ վարպետներ ըլլալով հանդերձ ... Աւստրիացիները գիտցեր են մէկ կողմ ... ձգել այդ դանդաղութիւնը, որ կրնար ... վնասաբեր ըլլալ Իտալացիներուն եւ ... Ֆրանսացիներուն պէս արագ խաղ ... ցող խումբերուն դէմ։ Կիրակի ... սեւեռեցաւ ասիկա, երբ աւստրիական ... խաղացողները գնդակին համար ... համար վազքի մրցումի կ՚ելլէին ... բանացիներու հետ։ Իրաւ է թէ ... բանը շատ չէր պատահեր իրենց, ... որ երբ գնդակը իրարու կը ղրկէին ... իրենցմէ մէն անպայման հոն կ՚ըլլար ... Ֆրանսացիները կարելին ըրին դիմ... գրելու համար իրենց համբաւաւոր ... հակառակորդներուն եւ մասամբ ... ջողեցան, քանի որ ամբողջ առաջին ... խաղամասին եւ երկրորդին մինչեւ ... կէսը՝ արդիւնքը հաւասար էր։ Սակ... կայն յայտնի էր որ ի վերջոյ կամք ... ու եռանդը տեղի պիտի տային ... տարութեան (génie) առջեւ։

Այս բացատրութիւնը չափ... զանցութիւն չէ եւ Ֆութպոլ... խաղին ծանօթները գիտեն ... ինչ ըսել կ՚ուզուի։ Ուրեմն, Ֆրան... սացիները, հեռու սեփական խաղ ... կազմակերպելու եւ զայն հակառակ... դին պատապարտելու ժամանակ ... նալէ, իրենց ամբողջ ճիգը վատնեցի... հակառակորդին խաղը խանգարել... համար եւ յաջողեցան։ Բերդապահ... երկու վերջապահները եւ երեք մէջ... նապահները պաղած էին անընդհատ ... վերանորոգուող աւստրիական յարձ... կողականները խորտակելով եւ ... տուգանքներուն մէջ դարձեալ շնոր... հուրելի պէտք է նկատուին Ֆրանսա... յառաջապահները, որոնք միջոցը ... գտնէին Աւստրիացիներու բերդին ... տեսնելու իրենց յարձակողական... բով։ Մինչ Աւստրիացիները գնդակ... կը ղրկէին իրարու կատարեալ մէ... նականութեամբ մը, — պատահեցա... որ բերդապահը փոխանակ գնդակ... ուժգին հարուած մը տալով հեռա... ըը ղրկելու՝ տար զայն իր խաղակի... ներէն մէկուն, որ շատ հեռուն չէր ... կայն կրնար զայն լաւագոյնս օգ... գործել—Ֆրանսացիները կը զարնէի... զայն իրենց բերդէն հեռացնելու ... մտահոգութեամբ. Աւստրիացիներ... տեղեակ Ֆրանսացիներու խաղակի... պին՝ սպասեցին որ անոնք այդպէս ... նընդհատ աջ ձախ վազելով ... առաջ երթալով յոգնին՝ որպէս ... վերջապէս պատառարեն իրենց բերդը ... Երբ երկրորդ խաղամասին քառ...

ները այս մօլեռանդական ցոյցերը ... Պօրէնկի ժողովուրդը, ուտեստեղէն... խանութպանները, պանդոկապետներ... ըը, կառքերու եւ ինքնաշարժներ... վարիչները, տեղացի կալուածատեր... ներն ու հողատէրերը։ Արդարեւ ... քանի մը ամսուան ընթացքին, Պօրէն... կի մէջ գտնուած շէնքերուն եւ հողե... րուն գիները աներեւակայելի բարձ... րացուած կրած են։

Առ այժմ հրաշքի այս խաղկատ... կութիւնը վերջ գտած ըլլալ կը թուի...

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՍԻՄ...

րորդ վայրկեանին Աւստրիացիներու հարձակումը կեդրոնի յառաջապահը՝ Սինտէլար իր աջ — բաց Զիգէքէն ընդունած գնդակը կայծակի արագութեամբ նետեց Տէֆոսէի պաշտպանած բերդը, ամէն ոք համոզուած թէ Աւստրիացիներու գերակշռութեան ժամը հասած էր։ Հինգ վայրկեանի մէջ աջ — բաց Զիգէք եւ երկու վայրկեան յետոյ ալ աջ — մէջ Վիսէլիք կը հաստատէին այդ գերակշռութիւնը եւ մրցումին վախճանէն վեց վայրկեան առաջ ձախ — բաց Վոկլ կ՚ընէր չորրորդ նշանակէտը։ Ֆրանսա պարտուած էր, սակայն կարելին ըրած՝ իր պարտութիւնը սուղ ծախելու համար։

Խումբերուն կազմը. — Աւստրիա՝ Հիտէն, Թայնէր, Սմիթա, Նաուշ, Ամիլթիք, Կալ, Զիգէք, Վիսէլիք, Սինտէլար, Շալ, Վոկլ. Ֆրանսա՝ Տէֆոսէ (Լիլ), Վանտարէն (Լիլ), Մէյէ (Ռէտ Սթար), Շանթրէլ (Ռէտ Սթար), Քուաքար (Մոնփէլիէ), Տէլֆուր (Ռասինկ), Քոֆման (Միւլհաուզ), Ժէրար (Մոնփէլիէ), Նիքոլա (Ռուան), Ռիօ (Ռուան), յետոյ փոխարինուած Մէրսիէի հետ, Լանժիլէ (Ռուպէ)։

Ֆրանսա Գերմանիոյ հետ, իսկ Աւստրիա Իտալիոյ հետ կը կատարեն իրենց յառաջիկայ միջազգային մրցումը, որ շատ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ, տրուած ըլլալով հակառակորդներուն արժէքը։

Ժ. Ե.

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Կ՚ուզես հաւատա, կ՚ուզես մի հաւատար»

«Սոն փոստա» կը գրէ.—

Դրամին առատութեան շրջանին մեծ փոխարինութիւններով գանձէն դրամ առնողները իրենց մասնավճարները վճարելու անկարող եղան։ Ու մէկիկ մէկիկ դիմեցին գործավարութեան՝ խնդրելով որ մասնավճարները 20 տարի երկարաձգուին։ Իբրեւ հետեւանք այս դիմումներուն՝ թիւ 1773 օրէնք մը հրատարակուեցաւ։ Ըստ այդ օրէնքին, «Հզանձուած մասնավճարներուն կէսը մէկ անգամով պիտի վճարուի, իսկ միւս կէսը պիտի բարդուի յառաջիկայ մասնավճարներուն վրայ, եւ այդ մասնավճարները մէկ մէկ պատիկ պիտի երկարաձգուին, պայմանաւ որ անոնց գումարը տասներկու տարիէն աւելի չըլլայ»։ Այս օրէնքին հաղորդուելէն քիչ մը վերջ նոր հրաման մը կը տրուի.— «Կէսը մէկ անգամէն մի գանձէք. նախորդ մասնավճարները յետաձգումի ենթարկեցէք, պայմանաւ որ տարիներուն գումարը 12ը չանցնի»։

Պաշտօնեաները ստիպուեցան փոխելու այն տետրակները, որոնք առաջին օրէնքին համաձայն պատրաստուած էին։ Հազիւ գործի էին ձեռնարկեր, ահա երրորդ հրաման մը — «Ատանկ ալ մի ընէք, գանձուած մասնավճարներուն գումարը յառաջիկայ մասնավճարներուն վրայ բարդեցէք, պայմանաւ որ յառաջիկայ մասնավճարները մէկ մէկ պատիկ երկարաձգուին»։

Իրար հակասող այս երեք հրամաններէն վերջ նիւթական պաշտօնեաներուն կողմէ որեւէ գործ տեսնուելուն կ՚ուզես հաւատա, կ՚ուզես մի հաւատար...։

Դիւանակալութիւնը ինչո՞ւ չէ անհետացած

«Սոն Փոստա»յի մէջ յօդուածագիր մը այս վերնագրով կը գրէ (3 Փետրուար).—

Երկրին բոլոր պաշտօնատուներուն մէջ ի յայտ եկած այս հիւանդութեան պատճառներէն մէկն ալ եթէ անհոգութիւնն է, ապա ուրեմն հարկ է ընդունիլ որ մեր բոլոր պաշտօնեաները այդ հիւանդութենէն վարակուած են։ Անիկա ոչ շիտակ է, ոչ ալ պատշաճ։ Մեր օրէնքները, ձիւթի նման, առաձգական լեզուով մը գրուած են ու երբեք յարմար չեն պահանջին։

Դիւանակալութեան բուն պատճառը ասիկա է։ Այս ձեւով հրատարակուող օրէնքները, շահագրգռուող գործավարութեանց ձեռքին մէջ կ՚ենթարկուին առաջին ձեւափոխման։ Ենթադրենք որ ներքին ու ելմտական գործավարութիւնները շահագրգռող օրէնք մը հրատարակուեցաւ։ Երկու գործավարութիւններն ալ մէյ մէկ բացատրագիր կը կցեն անոր։ Բայց, անջատ անջատ նպատակներ հետապնդելով։ Հետեւանքը կրնաք նախատեսել... Պաշտօնեաները, առնելով այս հակասական բացատրագիրները, կը շուարին պահ մը։ Եթէ անփոյթներ ու ծոյլեր կան՝ հրաշալի կ՚օգտուին այս հակասութենէն, իսկ միւսներն ալ, պատասխանատուութենէ վախնալով, խնդրին համաձայն լուծում մը կու տան օրէնքին։ Կամ՝ արշիւներ կը բանան ամէն մէկ խնդրի յատուկ, ու անոնց համար անջատ անջատ հրահանգ կամ բացատրութիւն կ՚ուզեն։ Այդ է պատճառը որ գրեթէ ամէն մէկ արշիւի համար թղթակցութիւն կ՚ըլլայ ու ամենափոքր գործը տարիներով չի լուծուիր։ Տեղաւորման եւ բնակեցումի օրէնքները ամբողջովին այս ախտէն վարակուած են։ Վարչական - պատժական բաժնին մէջ կ՚ըսուի թէ տրուած բացատրագրէն վերջ երբ կրկին հարցում ըլլայ, պատիժ կը սահմանուի։ Մինչեւ այժմ ոչ մէկ պաշտօնեայ պատժուեցաւ։ Ինչո՞ւ, խառնակութեան մէջ կարելի չէ ճշդել որ եւ է պատասխանատուութիւն։ Դիւանակալութիւնը բառնալու համար մեր օրէնքները պէտք է ըլլան յստակ, յարմար, բացայայտ։ Հրատարակութիւններն ալ պէտք է որ [illegible]։ Այլապէս, բան չի փոխուիր։ Այս է իմ քսան տարուան պաշտօնեայի փորձառութիւնս։

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Կեանքի մէջ, ամէն բանի նման, սէրը եւս հանգիստի կը կարօտի։

×

Մարդուն արժանիքները զէրոներու կը նմանին. Այդ զէրոներուն արժէք տուող թիւը դրամն է։

×

Միայն իր թեւերով թռչողը շատ կը յոգնի։

×

Սէրը ծովու կը նմանի. ոչ խմել կարելի է, ոչ ալ անցնիլ վրայէն։

×

Սէրը ներս կը մտնէ այրերուն աչքերէն, իսկ կիներուն ականջներէն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ազգ. կեանքը Սէնթ-Էթիէնի մէջ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ, 10 փետր. (Յառաջ).— Յունուար 29 կիրակի կէսօրէ վերջ մեր մատուռին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Ազգ. Միութեան ժողովը, որուն կը նախագահէր վարչութեան ատենապետ Պ. Յուրէն Ներսէսեան։ Օրակարգ՝ Ա.— Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն, Բ.— ընտրութիւն։

Հակառակ աւելի քան հարիւր նամակներով եղած հրաւէրներուն, միայն 30 հոգիներ ներկայ էին։ Ի հարկէ այս պարագան ցաւալի է, սակայն դժգոհները կը պատասխանեն թէ «Իր այս ընթացքին պատճառը վարչութեան քահանայ մը չկարենալ ճարելն է»։

Ազգ. Միութիւնը շատ է աշխատած քահանայ մը գտնել, բայց իր բոլոր ճիգերը անօգուտ դարձած են։

Ազգ. Միութեան շրջանը եղած է 6 վեց ամիս։ Այս միջոցին ունեցած են 17 ժողովներ եւ լուծած են զանազան կարեւոր խնդիրներ։ Դիւանի քարտուղար Պ. Ց. Ցովսէփեանի կարդացած գրաւոր զեկոյցէն կը հասկցուէր արդէն որ շրջանը շատ արդիւնաւոր է։ Նախորդ Վարչութենէն փոխանցուած 12 ֆր. 90 սանթիմ, իսկ ինք իր յաջորդին կը յանձնէ 530 ֆրանքի կոկիկ գումար մը մատուռ - մանկապարտէզին այս տարուան առաջին հուժեկան (450 ֆրանք)։ 160 օրինակ պատկ օրացոյց հրատարակած է, որոնցմէ 20 օրինակ ձրիաբար նուիրեր է չքաւոր հայրենակիցներու։ Հիմնէն երեք անգամ քահանայ բերել տուած է։ Ունեցած է երկու մկրտութիւն եւ մէկ ամուսնութիւն։

Ընդհանուր մուտք եղած է 2603 ֆր. 90 ս., իսկ ելքը 2,073 ֆր. 90 ս., պատրաստ գումար 530 ֆր.։

Ժողովականները գործը չգանգագեցնելու համար, իրենց գնահատականները ընելէ եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, անմիջապէս անցան քուէարկութեան, որ շատ խաղաղ եւ հաճերաշխ կերպով տեղի ունեցաւ եւ ընտրուեցան Պ. Պ. Մանուէլ Ցակոբեան 25 (վերընտրուած), Ստեփան Ստեփանեան 24, Փառաւոն Լարճեան 22 (վերընտրուած), Յովհաննէս Ջաուրեան 23, Օննիկ Պէշիրեան 22, Գրիգոր Սեդրակեան 20, Յովհ. Ղըլըզեան 19 քուէ։ Իսկ Դիւանը կը կազմեն Ս. Ստեփանեան՝ ատենապետ, Օննիկ Պէշիրեան՝ ատենադպիր, Մ. Ցակոբեան՝ գանձապահ։ Երախտիք խօսքերէ եւ յաջողութեան մաղթանքներէ յետոյ, մտերմական խօսակցութիւններով ժողովը վերջացաւ։

Նորընտիր Վարչութիւնը օգտուելով Փրոֆ. Խաչիկեանի գաղութիս այցելութենէն, անցեալ Շաբաթ օր դասախօսութիւն մը սարքեց նիւթ ունենալով «Հայուն ծագումը»։

Հալըգանցի

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ, օրկան Սօֆիայի Հայ Համագործակցական «Դրակիա» Դրամատան, Թիւ 6։

Օր. ՍԻՐԱՆՈՒՇ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
և
ԸՍԿ. ԵՂԻԱ ՕՁԱՆԵԱՆ
Ամուսնացած
Կնքահայրութեամբ
ԸՍԿ. Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ
Պրայիլա (Ռումանիա) 11 փետր. 933

Կարապետ Ապահունի

Յունուար 29ին հոգին յանձնեցինք հայրենակից մը՝ Կ. Ապահունի, Կեսարիացի, 66 տարեկան հասակին մէջ։ Կը բնակէր Շաւազի-լը-Ռուա Տրկ. Գափամաճեանի տանը մէջ։

Հանգուցեալը նախաձեռնողն եղաւ տան մէջ բնակող հայ մանուկներուն հայերէն կարդալ եւ գրել սորվեցնելու։ Մինչեւ իր յանկարծական մահը՝ մէկուկէս տարի առանց վհատելու շարունակեց իր սրտին մօտիկ այս գործը, առանց որեւէ ակնկալութեան։

Կը տառապէր խլիրդէ (քանսէր), բայց կը հաւատար թէ գործողութիւնով մը պիտի փրկուի։ Վեհանձն հոգի, որ ջերմ գուրգուրանք ունէր հայկեան դաստիարակութեան համար։ Իր ցաւի գալարումներուն մէջ իսկ, կը ծրագրէր դրացիներու երախաները իր նեղ սենեակին մէջ հաւաքել ու այնպէս շարունակել հայերէն դասերը։ Անիկա ընդվզում մը ունեցաւ եւ սաստիկ զգաց երբ Բարեգործականը հակառակ իր կոչումին եւ կոչերուն անըմբռնելի հաշիւներով կը մերժէր ծնողքներուն օժանդակութեան խնդրանքը։ Զայրացած այդ մերժումէն, Ապահունի կ՚ըսէր։

— Ես 40 տարի սերունդ եմ հասցուցեր ազգիս, երբ կը լսեմ այս բոլոր տղոց տան մէջ իսկ ֆրանսերէն խօսիլը, կ՚ընդվզիմ։

Ու ճարահատ ինք ստանձնեց զանոնք դաստիարակելու հոգը ձրի։

Բարեգործակա՛ն, ի՞նչ բանի պէտք կուգաս դո՛ւն։ Ինչո՞ւ էր իրենց վիճակին թողուլ այս փոքրիկները, որոնք այնքան յառաջդիմեցին անոր հայրական խնամքին տակ։ Ահա թէ ինչո՛ւ անտարբեր մնալը անարգանք մը պիտի ըլլայ այդ յարգելի անձին յիշատակին։

Ապահունի իր դրացիներուն համար չէ մեռած, ան միշտ կենդանի է մեր հոգիներուն մէջ։ Անոր անշնչացած մարմինը տակաւին հողը չյանձնուած՝ որոշեր էինք չմոռնալ իր հողաթումբը, ո՛րչափ մեծ եղաւ ան գինքը ճանչցողներուն համար, իր հայրենասիրական ձեռնարկը, հակառակ յառաջացած տարիքին եւ կեանքի դառն պայմաններուն։ Մերժեց եւ վշտացաւ՝ երբ ծնողքները իրենց երախտագիտութիւնը դրամական փոխարինութեամբ մը ուզեցին գնահատել։ Իրեն համար գնահատական երկու անկեղծ խօսք՝ ամբողջ աշխարհ մը տալ կը նշանակէր. — այդ էր իր նկարագրին ցայտուն կէտը։

Կը թողու այրի մը եւ երեք անչափահաս զաւակներ՝ անօգնական վիճակի մէջ։ Թող անթառամ մնայ իր յիշատակը։

Դրացի մը

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԸ

Յուսարեր խմբագրականի մը մէջ կը ներկայացնէ (2 փետր.) Թուրքը ինչպէս որ է.—

«Մարդկային պատմութեան առեղծուածներէն է Թուրքը, ամէնէն բարդ կնճիռներէն. իբրեւ կենսաբանական երեւոյթ եւ իբրեւ ընկերային անհատ ու հաւաքականութիւն։

Թուրքը ֆիզիքական նոյն կերպարանքն ունի, ինչ որ ուրիշ անհատներ ու ազգեր, քիչ տարբերութեամբ։

Ճիշդ է, երբեմն աւելի շատ էր այդ տարբերութիւնը։ Այն ատեն՝ երբ ցըցուն այտոսկրեր ունէր, նեղ ու ներս փախած ճակատ, փոքր ու գիշատիչ աչքեր եւ լայն ու տձեւ կզակ,— անասնական երեւոյթով

Այսօր՝ կոկուած է ան, մեծ քաղաքներու մէջ՝ նրբացած նոյնիսկ, քաղաքավար, կախարդելու աստիճան գեղեցկացած ու մինչեւ իսկ գեղեցկութեան... թագուհիով։ Այսօր, Ֆիզիքապէս շատ չի տարբերիր Թուրքը Եւրոպացիէն։

Բայց, ազգերը, ինչպէս անհատները, իրարմէ կը տարբերին առաւելապէս անմարմին տարրերով, անտեսանելի, անշօշափելի գիծերով, ոգիով, նկարագրով, ներքին աշխարհով, զոր սովորութիւն ունինք՝ հոգի կոչելու։ Այո, հոգիով,— խուրձը ցեղի մը ընդունակութիւններուն, բնազդներուն, ձգտումներուն։ Շաղախը, որով մարդկային փոքրիկ մարմինը անհունութիւնը կ՚ընդգրկէ եւ որով հրաշքներ կը գործէ։

Այս հոգին է՝ որ կը զատէ ազգերը իրարմէ, մէկը՝ մեծ կ՚ընէ, միւսը՝ գձուձ, մէկը գաղափարապաշտ՝ միւսը նիւթապաշտ, մէկը՝ աստուած, միւսը դեւ, մէկը ստեղծագործ, իսկ միւսը՝ ոճրագործ։

Այդ անհիւթ տարրը, այդ շաղախն է՝ որ հին Հելլէնը դարձուցած է գեղապաշտ, գաղափարական ու որոնող. Հռոմէացին՝ կազմակերպող, աշխարհակալ ու օրէնսդիր։ Նոր դարերուն՝ Ֆրանսացին մղած է գաղափարական մեծ շարժումներու (Ֆրանս. Յեղափոխութիւն). Անգլիացին՝ խոշոր նուաճումներու, քաղաքականին հետ քաղաքակրթական ալ, Գերմանը՝ խորունկ մտածումներու.

Այդ ոգին է, որ այս մեծերու կարգին, Հայը տարած է ստեղծագործ ճիգերու եւ քաղաքակրթական նուաճումներու։

Նոյն այդ ոգին է, որ ազգ մը կը դարձնէ հարուստ կամ աղքատ, ան է որ Գերմանացիին՝ Կէօթէ կուտայ. Անգլիացիին՝ Շէյքսփիր. Ֆրանսացիին՝ Մոլիէռ, Հայուն՝ Նարեկացի կամ Այվազովսքի եւ Թուրքին ալ՝ Թալէաթ ու Նազըմ։

Եւ ահա Թուրքը, ցեղ՝ իր հոգիով։ Դաժան, վայրագ ու բնազդական, վայրի կենդի մը կատաղութեամբ, որ աւեր ու արիւն կը սփռէ միայն։

Թուրքը. Ասիոյ խորերէն եկած՝ աւերի ու կործանումի ախորժակով։ Աշխարհակալ ու աշխարհաւեր։ Արիւնի ու յափշտակութեան բնազդներով։ Զուրկ՝ ստեղծագործ ու շինարար ոգիէ։

Այժմ, վերջին քանի մը տասնամեակներուն, Թուրքը կը ջանայ քաղաքակրթուիլ, մարդկայնանալ եւ ազգ դառնալ։ Զուր փորձ, որովհետեւ բուն Թուրքը, հնօրեայ Թուրքը կը խլրտի, ու ջարդարարի բնազդական պոռթկումներ կ՚ունենայ։ 1895, 1915, 1922, 1925 թուականներ են, որոնք այդ պոռթկումները կը յուշագրեն, Հայերուն դէմ ու Քիւրտերուն դէմ. Թուրքը այդ թուականներուն է՝ որ հարազատ է ինք իր շաղախին եւ այդ օրերուն է՝ որ առողջ կը զգայ ինքզինք։

Բայց նաեւ այդ թուականներուն է, որ կը հաստատուի անհրաժեշտութիւնը Թուրք ցեղի ճակատագրական վախճանին,— փլուզման։

Հայը՝ պիտի տեսնէ այդ օրը, կասկած չկայ. ինչպէս տեսաւ Վիեննայի դռներէն անոր նահանջի հանգրուանները, համբաց [illegible], մինչեւ Էնկիւրիի [illegible] հասնիլը։

Հետեւինք այս տէճատանքին. Եւ յիշենք՝ որ ցեղերն ալ, աշնան օրերուն նման, յաճախ, պապղուն վերջալոյսներ կ՚ունենան»։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կը տեղեկացնենք Մարսէյլի հայ գաղութին թէ Փրատոյի Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի հիմնարկու եւ բարերար Պ. Վահան Խորասանճեանի առաջարկութեանը գոհացում տալով Կրօնական Ընկերակցութիւնը վերջնապէս կազմուած եւ միւս կողմէ Առաջնորդարանի հետ փոխյարաբերութիւններու շուրջը կատարելապէս համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով՝ Եկեղեցին պիտի վերաբացուի 19 փետր.ի կիրակի օրը, եւ յառաջիկային Կիրակի եւ Տօն օրեր կանոնաւորաբար տեղի պիտի ունենան եկեղեցական արարողութիւն եւ քարոզութիւն՝ Առաջնորդ հօր կողմէ։

Ուրեմն հաւատացեալ հայ ժողովուրդը կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ եկեղեցական արարողութիւններու եւ մխիթարուիլ հոգեպէս։

Եկեղեցին միշտ բաց պիտի ըլլայ մկրտութեան, պսակադրութեան եւ յուղարկաւորութեան արարողութիւններու, որոնց օրինական մանրամասնութեանց անդեկանալու համար կարելի է դիմել Եկեղեցի կամ Առաջնորդարան եւ որոնք յառաջիկային պիտի ծանօթացուին հասարակութեան՝ մամուլով կամ մասնաւոր յայտարարութեամբ։

(Կնիք)

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Հազար բարեկամներ քիչ են, մէկ թշնամի շատ է։

×

Երբեմն սիրոյ յայտարարութիւնը աւելի դժուար է, քան սնանկութեան յայտարարութիւնը։

×

Ճշմարտութիւնը գտնողը գլուխն է, հնարողը՝ սիրտը։

×

Երջանկութենէ չյագեցուիլը մեծագոյն երջանկութիւնն է։

×

Անհամբեր մարդը քարիւղէ զուրկ լամբի կը նմանի։

×

Այն կիները, որոնք սատանային կը մօտենան, իրենց դէմքերը Աստուծոյ կը դարձնեն։

ԳԵՂԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՈՒ ԵՐԳԵՐ

ԳԵՂԻ ՀԱՐՍՆԻՔ

Այս օտար ափերուն վրայ, ամէն անգամ որ հարսանիք մը կ՚ըլլայ, մանաւանդ մեր գաւառի (Խարբերդ — Բալու — Զարսանճագ) սովորութիւններով ու եղանակով, սիրտս կը խայտայ՝ պատկերին ի տես, կը սրամի՝ անցեալը մտաբերելով ու անոր անդարձ մեկնումը [illegible]։ Հոգիս թեւ կ՚առնէ եւ անհուն տարածութիւններ, ժամեր ու ծովեր կտրելով, կ՚երթայ հայրենի բնադաւառ (Բալու), չէն ապրումներուն ու չէնող վայրերուն մէջ՝ մտնելու ակորեան, որ կապարի պէս ծանր կը կշռէ մեր ուսին, հաղորդուելու երբեմնի սրբազան նկարով, ուժ ըստանալու, որպէս զի կարելի ըլլայ դիմանալ, տոկալ այս ճնշող մթնոլորտին, եւ անընդհատ դիմադրաւել կեանքի պայքարին։

Այսօր, այդ է որ կը զգամ, իր նուիրական շիրիմներէն,— հայրենի հողէն,— կտրուած հոգիովս։ Նստած [illegible] քամակը, հրաշագործ Քիւլահը գլխուն, ամպերու մէջէն կը սուրա՛յ հոգիս դէպ ի բնագաւառ, եւ կ՚ապրի հայրենական հողի վրայ, շարքաշ՝ արեւէն սեւցած գիւղացիին նահապետական հարսնիքը։

Հարսնիք՝ անցեալ երանելի օրերու հանդէս, որ հիմա, միւս բոլո՛ր նուիրական բաներուն նման, յո՞ւր է գացեր։ Ուրէ՞կ քեզի, հայ անցեալ, ուրէ՞կ քեզի հարսնիքին ու սիրո՛ւն, սիրո՛ւն, միամիտ եւ նահապետ մեր հարսնեւորներուն։

Ըս ծառին ծաղիկ պիտ ' էր,
Ծաղիկ Նըռնէրուն պիտ ' էր,
Նազիկին խաղար էրէք՝
Տըղան Մարտիկն ը ծաղկեր։

Խըրկենի ծառ, կը հոտի,
Հատն ը կոխեր ամէն դի,
Մուրազի օր ը բսօր,
Մուրազ կուտայ կարօտի։

Նըշի ծաղիկ նուշ դարձեր,
Խըրձորն ըլ ը խըշըրցեր,
Սէվլի պոյլի Մարտիկը
Իրան կէօրա եար ը գտեր։

Փըշատի՝ բուռ — բուռ կ՚հոտի,
Ուրախութիւն կը յորդի,
Երկու սըրտեր մէկ էղած՝
Պիտի էրթան ճարօտի...։

Իւրաքանչիւր երգէ կտոր մը, մասնիկ մը միայն, այն ալ մեր գիւղացիներէն, որոնց մեծագոյն ու լաւագոյն մասը զոհ գնաց, ինչպէս իրենց տէրերը՝ երգողները, մեր մշակոյթին ու կեանքին թշնամի դարաւոր ոսոխին։

Էջեր պէտք են երգ մը եւ անոր պատմութիւնը լրիւ ներկայացնելու համար։ Ուրեմն, յիշատակ մը, յուշապատում — յիշողութիւն մը միայն՝ այս ուրախ առթիւ։

Ըս ծառին ծաղիկ պիտ ' էր,
Ծաղիկ Նըռնէրուն պիտ ' էր,
Հօրն ու մօրն թէ՛գ լուր տուէ՛ք,
Իրանց սիրելին ը ծաղկեր։

Կը սկսի, ամէնէն առաջ, փեսին սենեակը գտնուողներուն տարեցը, որուն կը ձայնակցին երիտասարդ ձայնաւորները։ Յետոյ կը շարունակուի երգը, երգել ուզողին «սրտին» համաձայն, փեսան գովել ուզողին կամքին համաձայն, մինչեւ որ հեղինակաւոր անձը իր յատուկ համարով վերջ դնէ այս շա՛տ սիրելի ու գրաւիչ տեսարանին։

Ա՛յ գիւղեր, զուլումա՛ն ձեր սովորութեանց։ Հարսնեւորները նամակներով չէին հրաւիրեր։ Երբ հարսնիք մը ըլլար, առաջ, հարսին տունէն մէկը, տուն — տուն պտըտելով, բոլոր գիւղացիները կը հրաւիրէր, յետոյ, փեսին կողմէ՝ տավուլ — զուռնան նոյն ձեւով բոլոր գիւղացիները կը կանչէր։ Ու երբ այս շրջանը լրանար՝ կանգ կ՚առնէր փեսին դրանն առջեւ, ուրկէ փեսայով ու հարսնեւորներով կ՚երթային «թագուհին» առնելու։

Դուն դրացինէր, էկէ՛ք տեսութեան,
Մեր ծառն ը ծաղկեր,
Մոռցէ՛ք քէն ու ոխ, ա՛լ ուրախութեան
Առեն ը հասեր...
Աչքերնիս լոյս,
Արեւի լոյս ամէնուս...

Կը կրկներգեն ներկաները, միաբերան ու բարձրաձայն.

Լոյս, լո՛յս, աչքերնիս լո՛յս,
Արեւի լոյս, ամէնուս...։

Եւ յետոյ.

Մեր ծառն ը ծաղկեր,
Նոր ծաղիկ էր,
Պըտուղ ը դարձեր։
Նուռ, նուշ, փուշ եւ խունկ
Անհամար բուրմունք.
Աչքերնիս լո՛յս,
Արեւի լոյս, ամէնուս...

Կը կրկներգեն.

Լոյս լո՛յս, աչքերնիս լո՛յս,
Արեւի լոյս, ամէնուս...։

Յետոյ. —

Մեր ծառն ը ծաղկեր,
Մենծցեր, ծառ դարձեր,
Պըտուղներ բըներ...
Ծառ ցըծնութեան, ուրախութեան,
Եկէ՛ք տեսութեան...
Աչքերնիս լո՛յս,
Արեւի լոյս, ամէնուս...

Դուռ — դրացի, բոլորն ալ կը հաշտուին։ Հարսնիք է, տանը մը ծառը կը ծաղկի։ Երիտասարդ հասակի մէջ ամուսնացողները հող են, փեսին տունը, փեսան հանուեցնելու եւ ապա, նոր հագուստները հագցնելու պատրաստ։

Առանց որ եւ է բան նկատի առնելու, ուզողը՝ «հինգ ազարբը» (թեթեւ ապտակ) կը բարձրացնէ ու կ՚իջեցնէ փեսին կամ կնքահօրը երեսներուն ու վիզին։ Երբեմն սաստ ալ կը խօթեն։ Նման բաներ տեղի կ՚ունենան նաեւ հարսին տունը, հարսին գլուխը բաղճած ու հագցուած ատեն։

Համեցէ՛ք եկեր,
Հագցուցէ՛ք եարը,
Գըրնաց ազատութիւն,
Եկաւ դառնութիւն։

Գաւառացիի բացատրութիւնն է, յատուկ՝ ամուսնացողին։ Գիւղացին այդպէս կը հաւատայ. — Ազատ էր՝ ազատ էր. նշանուեցաւ՝ փուշի վրայ նստաւ, կարգուեցաւ՝ սեւ մտաւ։

Ու ճիշդ ատոր համար ամուսնացողին կ՚ըսեն.

— Մէկ էիր՝ երկուք եղար։ Գտիր մեր կապը եւ հանկոց (հանգոյց) մի [illegible] զարկ։

Որ կը նշանակէ՝ տուն պիտի պահես, աշխատէ առանց եւեւ առջեւ նայելու։

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄԵՆՑ

(1)

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ՚ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Թրիստափոր» խումբի ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՊՈՒԼՎԱՐ-ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 7ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամատոմսերնիդ բաշխուած: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. Ցէօրնի Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7ին իր գրադարանին մէջ: Կը հրաւիրուին ընկերները: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար, Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի ՄԷՋ

8, Rue Danton, Մէթրօ ՕՏԷՈՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԸՆԿԵՐ Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԴՐՕ Գ. ՆԺԴԵՀ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆի: կը նուագէ ջութակահարուհի՝ Օր. Մ. ԵՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի: կերգէ Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ:

Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ:

ՏԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳԱՆՁՈՒԻ 3 ՖՐ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ՝ բոլոր ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ և ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ միրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ. Նուագախումբի

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, Rue Chape, Salon Chapeի մէջ

Կը Նախագահէ ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

120, Շըմէն տը լա Մատրակ, պար Վէնսէնի մէջ

Կը Նախագահէ ընկեր Ն. ԱԶԳԻՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 23.0ին
ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՏՈՒՌ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը Նախագահէ ընկեր Յ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

25 ՓԵՏՐՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐԱՆԵԱՆ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպութեամբ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30ին

150 Route d'Orléansի սրահին մէջ **Bagneux**

Նախագահութեամբ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

Դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի տիկին ՎԱՐԳԵՍԵԱՆի:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օրիորդներ՝ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՄՐԱԳԵԱՆ եւ ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ. Պ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ պիտի արտասանէ: ԳԱՎԷՋԵԱՆ քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ ճապոնական պարեր:
Թառիստ ԺՕՐԺ կը նուագէ ու ԿԻՆՏՕՆ պիտի պարէ:
Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ ըլլալ:

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ Է:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐԹՆ-Է ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1ին

ՍՕՍԻԼԹԷ ԼԻՕՆԷԶԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱՓՕՇԻ

կը ներկայացուի ՄԱՍՈՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆ

ՀԱՆԴԷՍ

Սէն Կրասիէնի «ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ» քոյրերը, իրենց Որբանոցին ի նպաստ, հանդէս մը կազմակերպած են, որ տեղի պիտի ունենայ Մարտ 5ին Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի «Պէչիկթաշլեան» թատերասրահին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիէն, Ն. Խ.— 180:
Լա Պօքքա, Կարա.— 35:
Վիէն, Գ. Մ.— 70:
Աէն Շամոն, Գարծ.— 128.60:
Սիւռ Օրանժ, Զաք.— 35:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Փլան Մէնիլ, Ժ. Նաբ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 14էն:

Պանեէօ, Ա. Մարգ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 15էն:

Փարիզ (18). Տիկ Սալ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 15էն:

Ժանթիյեի, Կ. Եազ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 15էն:

Վիլֆրանշ Սիւռ Մէր, Մ. Զօլ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 15էն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկ. Միքայէլ Գրիգորեանի իրենց զաւկին ցաւադին մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էօտէմիշցի Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Ստեփան եւ Արշակ եւ քոյրը՝ Սիրանուշ: Ընդհանուր պատերազմին սկիզբը Ստեփան զինուորագրուած էր, իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իզմիրի աղէտին: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— Զափազանց կը ցաւիմ որ այս նեղութիւնը պատճառեցինք ձեզի, ըսաւ ծովակալը.

Գիտի մերժէ՞ր այդ աթոռը. վարպետ աղջիկ էր, իրա՛ւ, եթէ մերժէր. վարպե՛տ եթէ որոշած էր ոտքի մնալ, կռնակը կիսով դարձուցած պատուհանին եւ դէմքը շուքին մէջ:

Ծովակալը ուղեց փորձել զայն ու յուսով անցաւ աթոռին գիրքը փոխելու համար:

— Թերեւս չէք ուզեր ձեր դէմքը լոյսին մէջ, ըսաւ կամաց մը:

Աղջիկը մօտեցաւ ու նստաւ յանկարծ: Որքա՜ն հաւատարիմ են կիները իրենց սեռին հանդէպ: Ամենալուպատճառ մը չունէր իր դէմքին համար. ինչո՞ւ չդիտէին զայն: Եւ ի՜նչ քաջ կին, հիանալի արարած...

Ծովակալն ու Սըր Զարլզ նստան իրենց աթոռներուն վրայ:

— Ցոյս ունիմ կը հասկնաք, շարունակեց ծովակալը, պատերազմի պատճառով է որ ստիպուած ենք ձեռք առնել այս զգուշութիւնները:

Ուղեց անուշի կապել կամ նոյն իսկ ներողութիւն խնդրել: Ծովակալը կը խօսէր սահուն Ֆրանսերէն մը:

— Բայց ի՜նչ զգուշութիւն, պարոն, չեմ հասկնար: Սովորական ճամբորդ մըն եմ ինչպէս միւս պարոնները ու տիկինը որոնք նաւուն վրայ էին: Անցագիրս տեսաք. անունս է Տիկին Սանտրէլ. Մադրիտ կ'երթամ տեսնելու համար զաւակս որ վանքն է Ամսթէրտամի մէջ: Եթէ կասկած ունիք այդ մասին, ապացոյցներ կրնամ տալ, անշուշտ. դուք ալ կրնաք հաստատել: Հաւանաբար դուք ամէն մարդու մասին ամէն ինչ գիտէք:

Գրգռուած էր. կ'ուզէր խօսիլ անպայման. Թող խօսի, խորհեցաւ ծովակալը. հիմա բառ մը կը փախցնէ ու կը հաստատէ որ Լիտիա Հէօն է ինք. վստահ չէր դեռ, լուսանկարը անբաւական էր:

Ծովակալը հանդարտ նստաւ. դէմքը ստուերի մէջ ու աչքերը աղջկան նայուածքին ուղղած, մտիկ ըրաւ բարեացակամ ուշադրութեամբ ու հետաքրքրութիւնով:

Աղջիկը լռեց յանկարծ:

— Ո՞ւր կը բնակէիք Մադրիտի մէջ, հարցուց Թինկըրտոն շոր ու կարուկ շեշտով մը:

Այսպէս կը խօսէին իրենց Ռազմականական Տեսչութեան մէջ: Ամէն պարագայի լրտեսուհի մըն է, սովորական ոճրագործ մը չէր կրնար ըլլալ:

Աղջկան դժգոհութիւնը բնազդական էր. անիկա դարձաւ ծովակալին եւ ըսաւ.

— Հարցաքննուելո՞ւ համար եկած եմ հոս, պարոն:

— Ի հարկէ ո՛չ, Տիկին. ինչպէ՛ս որ կ'ուզէք. կրնաք մերժել պատասխանել մեր հարցումներուն. ձեզ չենք կրնար ստիպել:

— Հետեւաբար ըսելիք չունիմ:

— Անշուշտ, եթէ այդ է ձեր փափաքը:

Աթոռէն բարձրանալու շարժում մը ըրաւ:

— Ուրեմն գիս այլ եւս վար չէ՞ք դներ:

— Այսի՛նքն, ո՛չ այստեղ:

Ծովակալին հրամաններուն տակ ծառայողներէն ոչ ոք պիտի հաւատար թէ անոր ձայնը կրնար պահել այդ հանդարտ շեշտը: Արմուկները դրաւ բազկաթոռին թեւերուն վրայ, առջեւ ծռեցաւ. ժպիտ մը կար նոյն իսկ իր դէմքին վրայ. արտասանեց այդ երեք սովորական բառերը եւ լռեց:

— Ի՞նչ կը նշանակէ «ո՛չ այստեղ», պարոն

— Կը նշանակէ այն որ եթէ դուք մերժէք պատասխանել ձեզի ուղղուած հարցումներուն, մենք ստիպուած պիտի ըլլանք կասկածով նայելու «Հէլբիա» նաւուն վրայ ձեր ներկայութեան:

— Եւ այդ պարագային ի՞նչ կ'ընէք:

— Հաւանաբար գիտէք թէ արգելափակման վայրեր կան երկրին զանազան կողմերը:

— Արգելափակո՞ւմ...

— Այսպէս է մինչ պատերազմի ատեն: Թշնամիին հանդէպ որոշ համակրութիւններ ունեցող կասկածելիներ կան: Կրնայ ըլլալ որ վնասակար չըլլան, բայց այդպիսիները կ'արգելափակուին:

— Կասկած ունիք թէ ես համակի՞ր եմ Գերմանիոյ:

— Ուրիշ ի՞նչ կրնայինք խորհիլ այս տեսակ ժամանակ մը, երբ չէք ուզեր որ եւ է բան ըսել ձեր մասին:

— Բայց Ֆրանսուհի եմ ես, պարոն: Սանրէլ է անունս, ինչպէս յիշուած է անցագրիս մէջ:

Սըր Զարլզ ընդմիջեց:

— Պատահած է որ անցագիրներն ալ կեղծ ըլլան, ըսաւ հեգնանքով:

Հեգնա՞նք: Կուրծքին վրայէն դուրս քաշեց անցագիրը, ոտքի ելաւ, երկնցուց զայն այդ երկու մարդերուն ու ըսաւ.

— Ուրեմն ո՞վ եմ ես եթէ Տիկին Սանրէլը չեմ. ի՞նչ է ձեր կարծիքը, պարոննե՛ր:

Ծովակալը կարեւորութիւն չտուաւ անցագրին: Այդ վայրկեանին երբ իր առջեւ կանգնած էր աղջիկը բարկացայտ, անիկա տեսաւ ձախ կողքին նշանը. հիանալի՜... Ուրեմն բռնեցի այլ եւս. ըսէ՞ր անոր թէ ինք՝ կամ Տիկին Լիխթէնշթայնն էր, կամ Լիտիա Հէօը... Կանուխ չէ՞ր սակայն. Քիչ մըն ալ պիտի սպասէր... Աղջիկը կրնար յոգնիլ ու մեղմանալ... Այն նշանը դեռ բաւական չէր:

Աղջիկը ոտքի վրայ էր: Ծովակալը բարձրացաւ աթոռէն՝ յանուն քաղաքավարութեան:

— Երբեք ըսել չուզեցինք թէ Տիկին Սանրէլը չէք, ըսաւ ծովակալը: Սըր Զարլզ հարցուց թէ ո՞ւր կը բնակէիք Մադրիտի մէջ, դուք նախընտրեցիք չպատասխանել:

— Որ եւ է տարբերութիւն չունի անշուշտ եթէ կ'ուզէք անպատճառ գիտնալ թէ ուր կ'ապրէի Մադրիտի մէջ:

— Ո՞ւր:

— Իմ տունս Փասէօ տէ Րեքոլէտոսի մէջ էր: Անկէ ետք ...թասէին վրայ ձեզի մէկ տարուան համար:

— Բայց ինչո՞ւ չուզեցիք ըսել առաջ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.766

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

17 Février 1933

ՍՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 211. Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՉԻ ԱՂՔԱՏ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԵՄ ԵՍ»

Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան օրկան «Ապագայ»ն, մետաանելի ժամու իմաստութեամբ զինուած եւ Փետր. 18ի «սեւ եղելութեան» տենդէն բռնուած՝ քաղաքական դասեր կուտայ ամէնքին

Զառանցանքներով եւ անպարագիծ ծանծաղամտութեամբ պատմական փաստեր չեն լուսաբանուիր: Հոգմավարութիւնը փաստարկութիւն չէ: Գրչի մաղձոտ սլաքները կը յատկանշեն հեղինակի մը ներքինի հոգին: «Տէրանց ծառայելու» համար, ռամկավարի մաշած կրունկ է հարկաւոր, Բարեգործականի նրբանցքներէն աննշմար անցնելու յատկութեամբ օժտուած: Մեր մէջ դժուար է գտնել այդ ապրանքէն: Մեր տէրը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է եղած եւ ո՛չ «անձինք խորհրդաւոր»:

Սակայն, այս քանի մը միջանկեալ խօսքերը՝ միմիայն «անծայրածիր իմաստակութեան» ի պատասխան: Ապագայի հրջմոլիկ խմբագրին *փրփուր տեղացող բառամթերքին չենք պատասխաներ* եւ կր խնայենք իրեն:

Մեզ համար՝ Փետր. 18ի պատմական արժէքն է կարեւորը:

Առաձգական եւ պատէ պատ արտայայտութիւնները, ոչինչ կ'աւելցնեն եւ ոչինչ կը պակսեցնեն Փետր. 18ի գեղակերտ չէնքէն:

Հոն խտացած է, բառ էինք, համաժողովրդական ցասման աբիւնն ու քրտինքը:

Քար դրած ձեր խիղճին վրայ այսօր «հայրենադաւ» տօն կ'անուանէք, երբ այդ օրհասական օրերուն ձեր ընկերներէն Գիւլնազարեաններ եւ ուրիշներ, զգալով վայրկեանի լրջութիւնը, իրենց բաժինը կը բերէին այդ շարժման:

Հայաստանի Փրկութեան Կոմիտէն՝ այդ օրերու միակ ճակատագրական ղեկավարն էր ժողովուրդի պարտադրութեամբ եւ ժողովուրդի կամքով նշանակուած: Կը նսեմացնէք Փետր. 18ը, նսեմացնելու համար մեր ժողովրդակերտ պատմութեան մէկ էջը: Ի՛նչ անպարարութիւն է այս: Եթէ «հայրենադաւութիւն» է Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցականի ըրածը, հապա տրամաբանական ո՞ր օրէնքով «հայրենադաւութիւն» չէ ռամկավարին ըրածը, որ կը մասնակցէր մեր կողքին: Եթէ երկրի ռամկավարը «հայրենադաւ» է, ինչո՞ւ դուք, արտասահմանի գաղափարակից ընկերներդ եւ կամ «Տիար»ներդ, հայրենադաւ չէք: Արդեօք քանի՞ տեսակ ռամկավար կուսակցութիւն կայ ձեր մէջ: Նոյն կաղապարի եւ նոյն մտայնութեամբ իրար արժող հատուածներ չէ՞ք միթէ: Զըլլա՞յ թէ կը վախնաք պատասխանատուութեան զգացումէն եւ հանրային դատաստանէն: Բայց չէ՞ որ առոր ալ դիւրին ճամբան գտած էք: Ինչ որ վատ է՝ Դաշնակցութիւնն է ըրած, իսկ ինչ որ լաւ է, դուք էք ըրած եւ կամ պիտի ընէք...

Դուք կ'ընդունիք Յեղ. Կոմիտէի խստութիւնները, գնդակահարութիւնն ու բռնագրաւումները եւ միւս կողմէն կը վերագրէք այդ սխրագործութիւնները Դաշնակցութեան «սիրած մեթոտին — դաւադրական գործունէութեան»: Ե՞րբ, ո՞ւր եւ ի՞նչպէս: Օր ցերեկով, ի՞նչպէս, կարելի է, ըստ հաճոյս, խաղալ պատմութեան հետ:

Մենք այստեղ դարձեալ կը դիմենք փաստերուն: Պարզապէս ցոյց տալու համար թէ Դաշնակցութի՞ւնն էր դաւադրողը, թէ ձեր այսօրուան «սրտագին» բարեկամները:

1920 Նոյ. 30ին Լեգրանը Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան ներկայացուց վերջնագիր մը, որով կը պահանջէր խորհրդայնացնել Հայաստանը: Կառավարութիւնը բանակցութեան մտաւ Լեգրանի հետ եւ դեկտ. 2ին ստորագրեց այն ութ կէտերէ բաղկացած համաձայնութիւնը, որ ծանօթ է գրեթէ ամէն հայու: Այդ համաձայնութեան 5րդ յօդուածը կ'ըսէ. — «Դաշնակցութեան եւ ուրիշ սոցիալիստական կուսակցութիւններու անդամները ո՛չ մի հալածանքի չպիտի ենթարկուին Խորհրդային Հայաստանի յայտարարութենէն առաջ կատարած գործերի համար:

Դեկտ. 6ին Երեւան եկաւ Յեղկոմը եւ Լեգրանի հետ կնքուած այդ համաձայնութիւնը չեղեալ նկատեց եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համարեց օրէնքէ դուրս: Յեղափոխական եւ մտաւոր ուժերու ֆիզիքական ոչնչացման եւ գլխատման հարցն էր դրուած: Իսկ այդ կը նշանակէր գլխատել հայ ժողովուրդը:

Ահա, Փետր. 18ի բուն արմատը:

Բայց, երբ մեծամասնականներու դաւադրական ցանցի մասին կը խօսինք, մենք շատ լաւ գիտենք, որ ռամկավար «լայնախոհութեան» համար «տաղտկալի խարկանք» է նկատուելու:

Ռուսաստանի կոմունիստական կովկասեան Բիւրօի ընդհանուր քարտուղար Հ. Նազարէթեանի դաւադրութիւնները արդեօ՞ք ծանօթ են ռամկավար ցնորապաշտներուն թէ կրկին պէտք է ըսել, որ մեծամասնականներու եւ քէմալականներու միջեւ կնքուած գաղտնի համաձայնութեան մը ուժով կ'ընթանային դէպքերը Հայաստանի մէջ, մինչեւ փետրուարեան օրերը:

Բոլոր բանակցութիւնները, բոլոր փորձերը հասկացողութեան եզր մը գտնելու անոնց հետ, հեգնական ժպիտի կ'արժանանային:

Հայաստանի դէմ եւ Հայաստանի մէջ նիւրընկալուած հայ մեծամասնականներու կողմէ անորակելի դաւ մըն էր, որ կը նիւթուէր: *Այդ դաւի կծիկն էր, որ քանդուեցաւ Փետր. 18ին եւ հայ ժողովուրդը մղեց ապստամբութեան:*

Ռամկավար օրկանը դիտմամբ կը փոխէ հարցերուն կեդրոնը, երբ խօսքը քարին կը հանդիպի: Որովհետեւ գիտէ որ լպրծուն գետնի վրայ կեցած է:

Վ. Հ.

ՅՈՅՑԵՐ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԷՄ

Փարիզի մէջ, երէկ հինգշաբթի փակ էին բոլոր վաճառատուները եբրեւոյց նոր դրուած տուրքերու ծանրութեան դէմ: Բայց կը մնային միայն քաղաքին անունդի մատակարար հաստատութիւնները, որոնք եւս կը յայտարարէին թէ հոգիով սիրով միացած են բողոքողներուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԱԳ ՈՒ ՀԱՄԱՌՕՏ

Կը յիշէ՞ք որ ֆրանսական «Աւտլանթիք» նաւը այրեցաւ Մանշի վրայ ֆանի մը շաբաթ առաջ: Հրդեհը պատահած էր ժամը 3ին: Լոնտոնի երեկոյեան թերթերէն մէկը հրատարակեց բոցերուն նկարը ժամը 3.45ին:

Ուրիշ անգամ մը կարեւոր ձիարշաւի մը յաղթական ձիուն նկարը թերթին մէջն էր՝ ձիարշաւը սկսելէն *քառորդ ժամ* ետքը:

Իսկ շատ սովորական է, Լոնտոնի կամ Փարիզի մէջ, առտուան հանդէսի մը շարժանկարը տեսնել նոյն օրը կէս օրին:

×

Այս կէտին մէջ չենք կրնար, ի հարկէ, մրցիլ մեր օտար հարեւաններուն հետ, բայց կրնանք ծիգ մը ընել արագընելու համար մեր դանդաղութիւնը:

Շատ անգամ հայերէն թերթերուն մէջ կը կարդանք նկարագրութիւնը հանդէսի մը կամ ժողովի մը որ տեղի ունեցեր է՝ գրի առնուած քսականէն *ամիս մը առաջ*: Հասկնալի է որ թղթակից մը եռամսեայ կամ տարեկան տեղեկատուութիւնը ընէ իր գաղութին ի մէջ այլոց յիշելով հանդէսներն ու ներկայացումները — եւ այդ պարագային աւելորդ են մանրամասնութիւնները, — բայց երբ իր թղթակցութեան նիւթն է *միայն մէկ* հանդէս, պարտաւոր է գրել օրը օրին. երագրի կամ եռամսեայի պէտք չկայ այս կանոնաւորութեան համար:

×

Կարգ մը գաղութներ՝ Ֆրանսայի մէջ կամ դուրսը, չեն յարգեր մեր ազգային տօներու ժամանակացոյցը: Օրինակ Դաշնակցութեան Օրը (հոկտեմբեր 1) կը տօնեն դեկտեմբերին, Փետր. 18ը՝ մայիսին, Ապրիլ 24ը՝ յուլիսին, Մայիս 28ը՝ օգոստոսին:

Այս ընթացքով հետզհետէ թենուկի պիտի վերածուի մեր օրացոյցը եւ տօները պիտի կատարենք այսպէս — Փետր. 18ը՝ Ապրիլ 24ին. Ապրիլ 24ը՝ Մայիս 28ին. այս վերջինը՝ հոկտեմբեր մէկին (տարբերութիւնը մեծ չէ...) եւ ի լրումն դժբախտութեան, Դաշնակցութեան Օրն ալ պիտի տօնենք *Նոյեմբեր 29ին*... Մի՛ մեղադրէք եթէ այդ օրը արիւնահեղութիւն պատահի զանազան գաղութներու մէջ:

×

Դանդաղութեան կողքին կայ նաեւ շատախօսութիւնը: Նայեցէք մեր *ազդերուն*:

« *Անխախտ թիւեց* ու *հզօր* ցերեկոյթ *կազմակերպուած* «Բիչ խօսողներու միութեան կողմէ... *Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ*... օր, ժամը *ճիշդ* 8ին. *գեղարուեստական յայտագիր*... կը նախագահէ Ա..., կը խօսի Բ... նիւթ *ունենալով* «Կոճակին փիլիսոփայութիւնը»:

Նոյնը կարելի է ըսել մեր ժողովի հրաւէրներուն մասին: Աւելորդ են ընդգծուած բառերը: Մեղքցէ՛ք... գրաշարներուն:

×

Հապա՞ *մահազդները*: Մեռնողին ամբողջ գերդաստանը — եօթը պորտ — բարեկամները, դրացիները, պահեստաէրերը եւ անոնց «զաւակունք»ը, յիշուած են առանց բացառութեան: Հաւանաբար առաջին երկու երեք սգաւորներէն զատ ո՛չ ոք «ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանէ» դառնաղէտ մահը...», ընդհակառակն, եթէ մեռնողը կտակ մը, դրամ մը կամ հարուստ հօրեղբայր մըն է:

Լաւագոյն ձեւն է յիշել միայն «հանգուցեալ»ին անմիջական պարագան — կամ կինը, կամ ծնողքը, կամ մօտիկ բարեկամը — բայց ո՛չ բոլորը միասին: Մնացած «Տէր եւ Տիկին»ները, «Տիար»ները եւ «զաւակունք»ները շողոքորթութիւն են եւ շատախօսութիւն:

×

Աւելի արագ, նկուն, արդիական ու համառօտ:

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մահափորձ նախագահ Րուզվելթի դէմ

Ռէօյթէրի գործակալութիւնը կը հաղորդէ, որ Ամերիկայի նորընտիր նախագահ Րուզվելթի դէմ մահափորձ մը տեղի ունեցած է Միամիի մէջ, չորեքշաբթի:

Նախագահը անվնաս է: Վիրաւորուած են Շիքակոյի քաղաքապետ Սէրմաք եւ կին մը:

Ոճրագործը ձերբակալուած է:

Դէպքը տեղի ունեցած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ. —

Րուզվելթի համար պաշտօնական ընդունելութիւն մը սարքուած էր: Այդ հանդէսին մէջ անծանօթ մը, ատրճանակի հինգ հարուածներ կ'ուղղէ նախագահին եւ ամէնքն ալ կը վրիպին:

Պատճառը անյայտ է:

Պելժիական դահլիճը հրաժարած

Պելժիոյ Պրոքվիլի դահլիճը անակնկալ կերպով ինկաւ, հետեւեալ պարմաններու մէջ:

Խորհրդարանը 82 ձայնով ընդդէմ 72ի, ընդունեց ընկերվարականներու առաջարկը, թէ Նամիւրի մշտնջենական երեսփոխանութիւնը իրաւունք չունի ջնջելու Առթիէրի համայնական ընտրութիւնները, ծագած անկանոնութեանց պատճառաւ: Կառավարութիւնը միջամտած եւ չեղեալ նկատած էր այդ որոշումը:

Կառավարութեան այս ընթացքին դէմ էր, որ ընկերվարական Հէնօ հարցապնդում ուղղեց եւ առաջարկեց պարսաւի ենթարկել:

Ընկերվարականներու, համայնավարներու եւ ազատականներու մէկ քանիին քուէներով՝ կառավարութիւնը տապալեցաւ:

Թագաւորը կը մերժէ ընդունիլ դահլիճին հրաժարականը:

Լեհաստանի արտաքին նախարարը

ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՀԻԹԼԷՐԻՆ

Վարշավիայէն կը հաղորդեն, որ Ժոզէֆ Պէք՝ արտաքին նախարար, խորհրդարանի արտաքին գործերու յանձնախումբին առջեւ, Լեհաստանի հետեւած քաղաքականութեան եւ միջազգային կացութեան մասին, զեկուցում մը տուաւ:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասին նախարարը յայտարարեց. — Այժմ խորհրդաժողովը կը գտնուի երկընտրանքի մը առջեւ: Կամ պէտք է հիմնուի պարզ եւ համեստ սկզբունքներու վրայ ճշդելու եւ վերաքննելու համար ամէն ինչ, եւ կամ պէտք է ձախողի: Այս պարագային, անշուշտ, միջազգային կեանքին մէջ հիասթափում եւ հոգեկան բեկում կ'առաջանայ:

Անդրադառնալով Նացիներու քարոզչութեանց եւ գրգռութեանց, Պ. Պէք յայտնեց, որ անոնք, որոնք ժամանակ եւ դրամ ունին, կրնան իրենց հաճոյ եղեւցած ձեւերով, քարոզչութիւններ ընել եւ չահիլ որոշ թուով անդամներ, բայց երբեք չեն կրնար խօսքի ուժով փոխել Եւրոպայի քաղաքական գիծագիծը:

Մեր քաղաքականութիւնը Գերմանիոյ հանդէպ, ըսաւ Պէք, կ'ըլլայ այն, ինչ որ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնն է մեզ հանդէպ: Իրերու կացութիւնը շատ աւելի կախուած է Պերլինէն, քան Վարշավիայէն: Մեր ամբողջ քաղաքականութիւնը ցոյց կուտայ, որ Լեհաստանը պատրաստ է միջազգային բարւոք գործակցութեան եւ երբեք չի կրնար խաղալիկ դառնալ այս կամ այն անհատին ձեռքը:

ՀԵՌԱՐՁԱԿԸ ՉԻ ԳՈՐԾԵՐ ՀԻԹԼԷՐԻ ՃԱՌԻՆ ԱՌՋԵՒ

Պերլինէն կը հաղորդեն, որ Հիթլէր Շթութկարտ մեկնեցաւ իր տեղակալներէն Կէօպէլսի հետ, խօսելու համար:

Տասներկու հազարի չափ խանդավառ բազմութիւն մը կը սպասէր իրեն: Հիթլէր խիստ բառերով յարձակեցաւ Վիւրթէմպէրկի նախագահին վրայ (կեդրոնի անդամներէն), որ կիրակի Իւլմի մէջ ընտրական ճառ մը խօսած էր:

Կառավարութեան հրահանգով եռարձակով պէտք է տարածուին հիթլէրական բոլոր ընտրական ցոյցերը:

Վարչապետ Հիթլէրի ճառի վերջանալէն քիչ վայրկեան առաջ, հեռարձակը խանգարուեցաւ եւ ալ չգործեց:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի, որ Փէրուի եւ Քոլոմպիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուած են:

Պաքոթայի Փէրուի դեսպանը ետ կանչուած է:

Քոլոմպիոյ ծովային ուժերը, որ կ'երթան Լէթիսիայի մէջ խաղաղութիւն հաստատելու, կը գտնուին 150 քիլոմեթր հեռու:

Ընդհանուր հրամանատարը քոլոմպիական ուժերու, Փէրուի զինուորական իշխանութեան լուր ղրկեց, որ պարպեն քոլոմպիական հողերը:

Սակայն արդէն յարձակումն սկսած է եւ Փէրուի ուժերը քշուած են:

Փարիզի Քոլոմպիոյ պատուիրակութիւնը կը հաղորդէ, որ քոլոմպիական ուժերը գրաւած են Թառապաքան: Փէրուվիական ջոկատ մը գերի բռնուած է ռազմամթերքով միասին:

Այս պատերազմի հիմնական պատճառն է Լէթիսիա նաւահանգիստը, որ Փէրուի կողմէն 1922ի դաշնագրով ձգուած էր Քոլոմպիոյ: Լէթիսիան աննշան տեղ մըն էր: Քոլոմպիոյ ազդեցութեան տակ կազմակերպուեցաւ եւ դարձաւ այդ շրջանի կարեւոր կեդրոններէն մէկը:

Փէրու սկսաւ բողոք բարձրացնել այդ կցման դէմ պատճառաբանելով որ Քոլոմպիան մուտք կ'ուզէ գործել Ամազոնի աւազանը:

Երկու պետութիւնները խաղաղ բարեկամական կապեր ունէին, երբ 1932 սեպտ.ի սկիզբները փէրուվիական աւազակախումբ մը Լէթիսիա մտաւ եւ արտաքսեց տեղական իշխանութիւնը:

Քոլոմպիա ուժեր ղրկեց հոն կարգը վերահաստատելու, երբ Փէրուցիներու կողմէն դիմադրութեան հանդիպեցաւ:

Ահա պատերազմի պատճառ դարձող վէճը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Ֆրանսա յայտարարեց թէ վերջացած է ժամանակը առեւտրական այն համաձայնութեան, որ կնքուած էր 1929ին Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Առայժմ հանդերձ առեւտրական փոխանակութիւնը չպիտի ընդհատուի այն վերջ առնուան ժամանակին մէջ, որ, ինչպէս կը տրամադրէր համաձայնագիրը, պիտի ծառայէ համաձայնութեան նորոգման երկու երկիրներուն միջեւ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ԻՏԱԼԻԱ, ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԿԸ ԴԱՇՆԱԿՑԻ՞Ն

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ չորեքշաբթի առաւօտ նախարարաց խորհուրդին մէջ Մուսոլինի, ակնարկ մը նետելով արտաքին քաղաքականութեան հարցերուն վրայ, անդրադարձաւ նաեւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ զաղտնի զինակցութեան զրոյցին, զոր անհիմն յայտարարեց բոլորովին: Եւ աւելցուց թէ չպիտի ուզէր նոյն իսկ խօսիլ այդ մասին ու հերքել զրոյցը, եթէ արձագանգ գտած չըլլար ֆրանսական խորհրդարանին արտաքին յանձնաժողովին մէջ:

Միւս կողմէ, ֆրանսական պաշտօնական շրջանակները կը յայտարարեն թէ խորհրդարանի արտաքին յանձնաժողովին մէջ երբեք խօսք չէ դարձած նման զրոյցի մը մասին:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան պալատին մասին է խօսքը: Արդարեւ պաշտօնէութեան 50 առ հարիւրը կը բաղկանայ կիներէ: Կիներ են, որ քարտուղար նշանակուած են, կամ մեքենագրուհի, մատենադարանապետ, ափիոնի գործածութեան դէմ պայքարի կամ մանկանց պաշտպանութեան մարմնի անդամ:

Եւ հետզհետէ կը շատնայ դեռ կին բնակչութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան պալատին մէջ:

Որքան անձնուէր եւ աշխատունակ, նոյնքան զիկուած են անոնք, սակայն, իրենց ազատութենէն: Կ'ըսուի թէ ժամանակ իսկ չունին... ժամադրութիւն տալու կամ ամուսնանալու: Այսու հանդերձ լաւ կը վաստկին: Կիներ կան, որ 40 — 60,000 ֆրանք կը շահին տարին: Թերեւս այս է պատճառը, որ չեն զանգատիր կամ խօսք չեն խաղար ժամադրութեան մը սիրոյն: Ի՞նչ կ'ընեն սակայն իրենց շահած այդքան դրամը: Անգլուհիները բնականաշարժ կը գնեն, իսկ Ֆրանսուհիները՝ հագուստ, այն դրամով, որ իրենց կը վճարուի ի վարձ... չեն եւ նախանձ զուր վիճաբանութիւններուն առեղծուածութեան:

Սրամիտ մէկը դիտել կուտայ, որ եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը շատ տկար է եւ չի կրնար առնական կամ վճռական ձեւով լուծել վէճերը, պատճառը կին մեծամասնութեան մը ներկայութիւնն է ժընեւի խաղաղութեան տան մէջ:

Արդարեւ, ազգերու այդ արիոպագոսը կիներու ցուցահանդէս մը դարձած է հիմա:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ալպէր Տիւշէն, որ Սուրիոյ մարզպանութեան նախկին ընդհ. քարտուղարն է եւ գաղթային նախարարութեան մէջ պատուակալ տեսուչ, ճառ մը խօսելով Ֆրանսայի հոգատարութեան յանձնուած երկիրներու բարեշրջութեան մասին ըսաւ.

— «Հպարտութիւն կը պատճառէ մեզի դիտելով գործը, զոր կատարած ենք ֆրանսական հոգատարութեան յանձնուած երկիրներու մէջ: Մենք նախ անոնց տուինք խաղաղութիւն, յետոյ առողջութեան ուսումը, տնտեսական կազմակերպութիւնը, դպրոց եւ յառաջդիմութեան բոլոր միջոցները: Ստանձնեցինք ամէն բե՛ռ, բայց բաժնեցինք շահը: Օտարականները կը մըտածեն թէ մենք ենք, որ կը վայելենք գլխաւորաբար, որովհետեւ վարչական գործերու մէջ դրած ենք միայն մեր պաշտօնէութիւնը, շուկային մէջ կը գործածենք մեր դրամը, գաղութներու մէջ կը տարածենք մեր լեզուն: Նուազագոյն շահ մըն է ասիկա, թէեւ միակ գրաւականը, որ ցոյց կուտայ մեր ազդեցութեան աճումը: Գիտենք պահպանել այդ նուազագոյն շահը, բնաւ հրաժարի՛նք առնկից եւ չլքե՛նք երբեք»:

ՀԱՅՆՐԻԽ ՄԱՆ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻ ՊԱՏՄՈՒԺԱՆԸ

Գերման նշանաւոր գրագէտը, Հայնրիխ Ման, որ ստորագրած էր ընկերվարական յայտարարութիւն մը ընդդէմ Հիթլէրի, հրաժարական մըն ալ ղրկեց Փրուսիոյ Ակադեմիային, ուր վէճի նիւթ դարձեր էր իր ընթացքը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ «ՀՆԳԱՄԵԱԿ»ԻՆ ԱՆՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Վերջերս, արեւմտեան Եւրոպայի մամուլը բաւական լայն տեղ տուաւ Խորհրդային Ռուսիոյ Հնգամեայ ծրագրի արդիւնքներու մասին խօսող յօդուածներու. Ընդհանուր կարծիքը այն է, որ այդ ծրագիրը ոչ թէ մասնակի, այլ ամբողջական անյաջողութեան է դատապարտուած։

Քաղաքական ուղղութեան մը յաջողութիւնը կամ անյաջողութիւնը յատկանշական կերպով երեւան կու գայ այդ կառավարութեան կրթական մշակութային քաղաքականութեան քննութեամբը։ Իւրաքանչիւր քաղաքական իշխանութեան ամենացայտուն պատկերը մենք կը գտնենք դպրոցին եւ դպրոցական քաղաքականութեան մէջ։ Ճիշդ այդ պատճառաւ ալ, չափազանց հետաքրքրական են այն տուեալները, զորս մենք ի ձեռին ունինք եւ որոնք կը վերաբերին Խորհրդային Ռուսիոյ դպրոցական կամ կրթական քաղաքականութեան։

Խորհրդային կարգերու հաստատման առաջին տարիներուն, անոր վարիչները կրթական գետնի վրայ անօրինակ մոլեռանդութիւն մը ցոյց տըւին։ Անոնք ձգնեցան իրենց ըմբռնումները ամէն գնով պարտադրել. Իրենց այդ մոլեռանդութիւնը հետեւանք էր այն համոզման թէ իրենց իրաւակարգի տեւականութիւնը կախում ունի հետեւեալ հարցէն,— նորահաս սերունդը պիտի կրնա՞յ նոր գաղափարներով իշխել հրապարակ։

Սկիզբը հրապարակ դուրս եկաւ Մարքսիմ Կորքիի կրթ. քաղաքականութիւնը։ Եւ սակայն, իր եւ ուրիշ խորհրդային պէմքերու ծրագիրները մնացին թուղթի վրայ։ Charles Sarole գիրք մը հրատարակեց վերջերս հետեւեալ խորագրով.— «Ce que j'ai vu en Russie Soviétique»։ Այդ գրքին մէջ կ'ըսուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը, 7 տարուան ընթացքին, հակառակ իր ունեցած անսահման իրաւունքներուն, — իրաւունքներ զորս կրնայ ունենալ միայն ահաւոր դիկտատուրա մը— աւելի քիչ դպրոցներ ունի, քան ունէր ցարական ռէժիմը յեղափոխութենէ առաջ։

Այդ շրջանէն վերջ եկան Լունաչարսկի եւ Տիկին Նակոլքէվա։ Առաջինը կը ձգտէր տալու սովետական դպրոցը։ Չյաջողեցաւ։ Երկրորդը կը ձգտէր որ եւ է հակայեղափոխական քայլ՝ տէնուրի մէջեցաւ խեղդել, քան թէ «նոր պրոլետարական կրթութիւն» մը տալ։ Չյաջողեցաւ նաեւ Ծակոլքէվա։ Նոյն բախտը վիճակուեցաւ Տրոցկիի, որ պատերազմական գործավարութենէն վերջ ստանձնեց կըրթականը։ Ան, թէեւ մեծ կազմակերպչի համբաւ էր շահած, չկրցաւ արդարացնել իր վրայ դրուած յոյսերը։

Դատելով խորհրդային թիւերէն, այժմ աւելի շատ համալսարան կայ Ռուսիոյ մէջ, քան ցարերու օրով։ Եւ աւելի շատ «բանուորական համալսարաններ», բայց, իրականին մէջ, անոնք միայն թուղթի վրայ գոյութիւն ունին։

Այդ համալսարաններու եւ երկրորդական վարժարաններու գիտական աշխատանքներն եւ ուսուցման մեթոտները չեն տոկար որ եւ է լուրջ քննադատութեան։ Հոն, նախ, կարգապահութիւնը ուժգնօրէն հարուածուած է։ Երկրորդ, միակ նպատակի մը կը ծառայեն անոնք—երկրին պէտք ունեցած գործադէտներ հասցնել։ Ինչ որ առաւել եւս կը հարուածէ կրթական գործին, այն է որ այդ դպրոցները կը ձգտին պատրաստելու, ամէն բանէ առաջ, կուսակցական քարոզիչներ, խորհրդային կարգերու ջերմ կողմնակիցներ, եւ յեղափոխիչներ։ Ամէն մէկ դպրոց պէտք է ըլլայ խորհրդային Ռուսիոյ մանրանկարը, ուր ամենագլխաւոր զբաղումն է ... մեթինկը, ուրկէ ողի ալաղայ ամբոխավարները լաւագոյնս պատրաստուին։

Նախակրթարաններու մէջ եւս կրթական արդիւնքները բացասական են։ Համաձայն «Պրավդայի», դպրոցական տարիք ունեցողներու միայն 25 առ հարիւրը վարժարան կը յաճախէ։ Հոն եւս կը հետապնդեն առանձին նպատակ մը,— սղուն մէջ զօրացնել քէնը եւ ատելութիւնը բոլոր այն բաներուն մասին, որոնք պրոլետարական գոյն չունին։ Ու պատրաստել, անոնցմէ, դասակարգային պայքարին համար անհաշտ ընկերներ։

Մինչ «կռտադիմական — դրամատիրական» երկիրներու մէջ կրթութեան հիմը կը կազմէ մարդկայնական գաղափարը, մինչ բոլոր մանկավարժներու նպատակն է հետզհետէ աւելի լաւ պարկեշտ ու փոխադարձ սիրով տոգորուած անձեր պատրաստել՝ առանց երբեք անոնց ներշնչելու որ եւ է քաղաքական տեսակէտ կամ իտէալ, խորհրդային Ռուսիոյ մէջ ամէն ճիւղ կը ձգտի ... քաղաքական եւ յեղափոխական նպատակի։

Ասոնք են, ընդհանուր գիծերով, այն երրակացութիւնները, զորս կրնայ հանել ուշադիր հետեւողը՝ քննելով հեղինակաւոր դէմքերու կատարած ուսումնասիրութիւնները։

Ամէնէն հետաքրքրականը, անշուշտ, բուն իսկ սովետներու տուած տեղեկութիւններն ու թիւերն են՝ իրենց կրթական գործի մասին։

Վերջերս, խորհրդային կառավարութիւնը հրատարակեց քանի մը տեղեկութիւններ՝ կրթական ծրագրին մէջ կատարուած արմատական փոփոխման մասին։ Այդ տեղեկութիւնները կը շօշափեն «կրթական հնգամեակը», որ սկսաւ 1930ի սկիզբը։ Այդ տեղեկութիւններուն մէջ գլխաւորաբար ուշադրութիւն կը գրաւէր այն հրովարտակը, որ կը խօսի Խորհրդ. Ռուսիոյ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի մէկ նոր տնօրէնութեան վրայ, «ուսումնական ծրագիրներու եւ բարձրագոյն վարժարաններու» մասին։ Այդ հրովարտակը հրատարակուած է 1932 սեպտ. 20ին։

Ինչպէս կը խոստովանի անցեալ դեկտեմբերի «տեղեկագիրը», այդ տնօրէնութիւնը մեծագոյն փաստն է ոչ միայն «կրթական հնգամեակին», այլեւ համայնավարներու ամբողջ հնգամեակին առաջին փորձերուն անյաջողութեանց.

Ի յայտ կու գայ, որ ոչ թէ ազգային կրթութեան ծաւալման ծրագիր մը կը փոխարինուի ուրիշով մը, այլ կը խոստովանուի թէ կատարեալ ձախողանքի մը մատնուած ըլլալով՝ Խորհրդային Ռուսիա ամբողջովին կը ժխտէ իր մինչեւ այժմեան կրթական ծրագիրներու յետ այսու եւս գործադրութեան դրուիլը։

Յօսինք, սակայն, փաստերով։

ԱՐՄԷՆ

ԿԱՐԱՊԻ ԵՐԳԸ

Վլատիմիր ալ Բահման, անուանի երաժշտագէտը, որ հիւանդ պառկած էր, իր քարտուղարին հրամայեց գինքը հանել անկողնէն։ Եւ ապավինեալ Բահման իր ամբողջ կեանքի ընթացքին երբեք չէր ուզած իր ցանկութիւնները գիջիլ, քարտուղարը հանեց զայն։ Բահման դողդղալով մօտեցաւ իր դաշնակին, որ կը գտնուէր քովնտի սրահը, բացաւ կափարիչը, եւ սկսաւ նուագել Շոփէնի 15րդ «Նոքթիւրնը»։ Բայց, հազիւ մինչեւ կէսը նուագեր էր, զգաց որ իր ուժերը կը լքեն գինքը։ Իր մատները, սակայն, վերջին անգամ ըլլալով փնտռեցին ականակին հայակապ վերջաւորութիւնը որ կը նմանի թիթեռնիկի մը թռիչքին։ Ասիկա սրտակեղեք ու անմոռանալի պահ մըն էր, երջանիկ ու դժբախտ պահը՝ իր բովանդակ կեանքին ու ալեկոծ հոգիին ամփոփումին, որմէ վերջ, Բահման գարձաւ դէպի իր անկողինը, եւ, հազիւ պառկած, վերջնականապէս փակեց իր աչքերը, տալով իր հրաժեշտը իր ամենասիրած Շոփէնին ու դաշնակին...։

ՆՈՐ ԵՐԿԻՆՔ-ՔԵՐՈՂ ՄԸ

87 յարկ երկինք-քերողէն յետոյ, ահա 120 յարկնոցի մը ծրագիրը։ Շէնքը պիտի շինուի Նիւ-Եօրքի 12րդ պողոտային վրայ։ Ցիսուն երկու միլիոն տոլարի դրամագլուխ մը յատկացուած է։

Շուրջ քառասուն հազար քօն երկաթի պէտք կայ։ Ողջէոցի այդ հսկայ զանգուածը... չըմբռնէ. պիտի կառուցուի քարակերտ յատակի մը վրայ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Դ.— ԳԱՄԸՇԼԸ.— ՔՈՒՊՈՒՐՊԷՅԹ.— ՏԷՄԻՐ ՔԱՓՈՒ.— ՏԷՐԻԿ.— ՎԱՆԻԿ.— ԱՅՆՏԻՎԱՐ

Սահմանագլխի վրայ գտնուած քաղաքներուն ամէնէն ընդարձակը, գլխաւորն ու կարեւորը Գամըշլըն է։

Պաղտատի երկաթագիծը հոս կը վերջանայ ու սակէ է որ Իրաք կը մեկնին Թուրքիոյ ճամբով անցնողները։

Գամըշլըն նորաշէն վայր մըն է Նուսէյպինի ճիշդ դիմացը եւ հեռուէն նայողին կը թուի թէ երկուքը մէկ քաղաք է, այնքան մօտիկ են իրարու։ Գետակ մըն է, որ կը զատէ զանոնք, երբեմնի Մծբինն ու նորաշէն Գամըշլըն։

Շրջանը Քիւրտեր են։ Գամըշլըի բնակչութիւնը կը բաղկանայ ընդհանրապէս քրիստոնեաներէ, Հայեր, Սուրիանի, Ասորի եւ ասոնց մէկուն կամ միւսին մասանց բաժինները, կաթոլիկ սուրիանի, Քաղդէացի, Մարոնի եւ գեռ շատ մը անուններ։ Մեծ մասը եկած են Մարտինէն ու Տիգրանակերտէն։ Հայերը մեծ մասով Տիգրանակերտէն եւ շրջաններէն, մեծագոյն մասը Պէյտիկցիներ։

Մօտ 3500 Հայեր կան այստեղ։ Պէյտիկցիները կը զբաղին ամբողջ հողագործութեամբ։ Ոմանք առեւտուրով եւ արհեստով։

Այս տարի միայն, տեղացի Հայերու մէկ որոշեալ մասը քով քովի գալով ու իրենց գրպանէն զանազան զոհողութիւններ ընելով՝ կրցան կառուցանել շէնք մը իբրեւ դպրոց — եկեղեցի։ Թէեւ մօտ 75 օսմ. ոսկի պարտք ունին դեռ։

Այս կարօտ եւ ուշադրութեան արժանի գաղութին, որ հետզհետէ կը զարգանայ եւ կը ծաւալի Թուրքիայէն օրէ օր հասնող փախստականներով, ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տայ մեր առաջնորդարան կոչուած մարմինը եւ կամ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը։

Հ. Օ. Խաչը, որ միակ մարմինն էր այս եւ նման գաղութներու կարիքներով զբաղած ու հետաքրքրուած, այսօր նիւթական անկարելիութեանց առջեւ է

Այս շրջաններուն մէջ մեծ թիւով որբեր կան, մանաւանդ Քիւրտերու կամ Արաբներու մօտ, որոնք մինչեւ Գամըշլը կու գան յաճախ եւ կրկին ետ կը դառնան իրենց դժոխքը, որովհետեւ ... իրենցմով հետաքրքրուող չըկայ։ Անցեալ տարի Հ. Օ. Խաչը իր համեստ միջոցներով հարիւրի մօտ որբեր ազատագրեց, իսկ այսօր իր ձեռքերը կապուած են, քանի որ Ամերիկայէն ոչինչ կը ստանայ, իսկ իր միջոցները անբաւարար են բոլորովին

Երբ հարուստներ ունինք, որ օտար գեղեցկուհիներու վզին թանկարժէք մանեակներ կը կախեն, չկա՞յ ունեւոր մը, որ քանի մը հարիւր ոսկի տրամադրէ այս նպատակին։ Մէկ ոսկիով մէյ որբ կարելի է ազատագրել, եւ յաճախ մէկ ոսկիով փախստական ընտանիք մը կարելի է փրկել ու պահել։

Սահմանի մօտ հայրենակիցներէն շատերուն դիմումներ կ'ըլլան «խաչագրերներու միջոցով, հայ որբերու ու աղջիկներու կողմէ, «յանուն Ս. հաղորդութեան», «յանուն Ս. միւռոնի, ազգութեան» եւ որբութիւններու։ Սրտառուչ խնդրանքներ ու պաղատանքներ, ամէնաուր կոչով նամակներ, որ «զանն ազատեն զիրենք ներթանոսներու կրակէն»։ Անոնք նամակ կը գրեն, իսկ մե՞նք...։ Մենք ալ կը գըրենք «Սուրիա եւ Մենք»։

Չորն տեսէ եւ զորն խոստովանիմ։ Երէկ այցելեցի Գամըշլըի նորաշէն վարժարանը, տանիքին մէկ մասը բաց է տակաւին, դրամ չկայ եւ անձրեւը կը կաթկթէր այն խեղճ քրտախօս տըղոց վրայ, որոնք, կիսամերկ, նստած խարխուլ նստարաններու վրայ, Ս. Բ. Գ. կը սորվին։ Կը սորվին, որպէսզի «Թէլայ» չկոչուին, այլ «Հայ»։ Չկա՞յ հարուստ մը, որ 50 ոսկի տրամադրէ սա շէնքին, մնացեալ մասերը աւարտել տալու եւ փախստական քրտախօս այս 300 տղաքը հայ դարձնելու եւ հայ մեծցնելու համար։

Կամ գոնէ չկա՞ն ունեւորներ, որոնք գէթ գիրք ու տետրակ, գրիչ ու մելան ղրկէին, քանի մը ոսկիի նուէր միայն։

Ողբա՛մ զքեզ, Հայոց աշխարհ...։

×

Գամըշլըէն անդին ունինք տակաւին քանի մը փոքր գաղութներ, սահմանին մինչեւ ծայրը, հոն ուր թուրքական, սուրիական եւ իրաքեան սահմանները իրարու կը միանան, այսինքն մինչեւ Տիգրիս որուն դէմի ափին է Ճէզիրէ Պոթհանը, Պէտրխանիններու երկիրը

Քուպուր Պէյթը կ'իյնայ Մէտաթթի գէմ։ Այստեղ Հաճօ աղայի աշիրէթն է։ Այս աշիրէթին մէջ շատ Ասորիներ կան։ Հազիւ 20—25 տուն Հայեր ունինք հոս, որոնց մէկ մասին այրերը զինուորներ են Ֆրանսական բանակին մէջ։ Մնացեալները խանութպաններ են կամ արհեստաւոր։

Տէմիրգափու հազիւ քանի մը Հայեր կան խանութպան եւ ջաղացպան։ Տէմիրգափուէն կը սկսի խճուղի մը, որ կ'երթայ Մուսուլ։

Տէմիրգափուէն մինչեւ Այնտիվար քրտական գիւղեր են եւ զուտ քիւրտ բնակչութեամբ։

Տէրիքի մէջ ունինք մօտ 300 Հայեր։ Երկու տարիէ ի վեր իրենց սեփական միջոցներով եւ օժանդակութեամբ Հ. Օ. Խաչի Տէրիքը կրցաւ պզտիկ դպրոց մը ունենալ։

Սրճարանի մը մէջ հանդիպեցայ Հայերու, որոնք ուշադրութեամբ ու լռութեամբ ՅԱՌԱՋ եւ ՅՈՒՍԱԲԵՐ կը կարդային։ Տեսայ սակայն, որ թերթերը երկու ամսուան հնութիւն ունէին...։ Հալէպէն զանազան անձեր կը տրամադրեն իրենց թերթերը, անշուշտ կարդալէ շատ վերջ...։

Այստեղի Հայերն ալ կը զբաղին առեւտուրով։ Տէրիքի մօտիկն է Վանիկը, նոր ու փոքր գիւղ մը։ Պիթլիսցի հայ մը նախաձեռնած է ու քանի մը տուն ընտանիքով եկեր հաստատուեր են այստեղ ու կը պարապին երկրագործութեամբ։ Նման շատ աշխատանքներ կան, որ կը կատարուին առանց թմբուկի, եւ եթէ որ եւ է լուրջ ուշադրութիւն դարձուէր որ եւ է մարմնի կողմէ, շատ փոքր գումարներով, մեծ աշխատանքներ կարելի կ'ըլլար ապահովել

Ասկէ անդին աւհաւասիկ Այնտիվարը վերջին կէտը սահմանին Բարձունքի մը վրայ է Այնտիվարը որուն ոտքերը կը լուայ Տիգրիսը։ Դէմը Ճէզիրէի Թրքական լեռները, աջին ու ձախին Չախոյի լեռները, որ Իրաքի կը պատկանին։

150—200 Հայեր ունինք այստեղ եւ այս թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ Թուրքիայէն հասնող փախստականներով։ Մեծ մասամբ կու գան Ճէզիրէի շրջանէն ու Տըհէէն։ Կուգան դրեթէ մերկ։ Աչքովս տեսայ այն թշուառութիւնը որ կը տիրէ։ Փախստականները անմիջապէս կը լծուին դաշտային աշխատանքներու եւ կերպով մը կ'ապրին։ Չնչին օժանդակութիւններով կարելի է բարելաւել նաեւ այս խեղճերուն վիճակը։

Իրենց ներկայացուցիչները հին հագուստներ կը խնդրէին ծածկուելու համար, այս բարը չափազանց թող չթուի ձեզի։

Ե՞րբ պիտի սթափինք արդեօք, հաւաքական ճիգերով ու ջանքերով, հաւաքականութիւններ փրկելու համար։ Ցանաս 10—20 Ֆրանքով ընտանիք մը կարելի կ'ըլլայ ապահովել այստեղ.

×

Ու հիմա, երբ աւարտեցի սահմանի մեր գաղութներու այցելութիւնս, կը մտածեմ մեր ժողովուրդին խոր հայրենասիրութեան ու հայրենաբաղձութեան մասին։

Բնազդական ի՞նչ ուժեղ կապ է որ գինքը իր հողին կը մղէ։ Սահմանի ամբողջ երկայնքին՝ հայութիւնը իր հայրենիքին ճիշդ դէմն է կեցեր ու քայլ մը իսկ հեռանալ այդ վայրէն անհնար է կարծես իրեն համար։

Ահա Ճարապլուսը, որուն բնակչութիւնը հիմա ամբողջութեամբ Պէրէճիկցի է, Այնթապի, ճիշդ իր հայրենի հողին դէմ յանդիման։

Ուրֆացիներ են ամբողջ Արաբբունարի ու Թէլ Ապիատի գաղթականները, նոյնպէս դէմը իրենց հողին։

Ռաս Իւլ Այնի գաղութը կը բաղկանայ Տիգրանակերտցիներէ։ Գամըշլըն հաւաքուած ամբողջ Պէյտիկի շրջանի Հայերը ու Տէրիկի, Այնտիվարի շրջանին մէջ են Ճէզիրէի շրջանին Հայերը, բոլորը իրենց հողին դէմ առ դէմ։ Ու երբ կը շնչեն օդը, ծանօթ ու խնդղող շէզար կարծես այնպէս ինչպէս երբ աւելի հեռու են իրենց հողէն։ Ու սահմանի միւս կողմէն հասնող որ եւ է ճամբորդի կամ փախստականի տակաւին հարցում կուտան կարօտով, իրենց խալան դաշտերուն եւ աւերուած տուներուն մասին։

Ի՞նչ քաղցր է տունին յիշատակը, մանաւանդ օտարութեան մէջ ու ինչ հզօր է հաւատքը մեր գաղթական ժողովուրդին որ այնքան մօտիկ կը սպասէ իր հողերուն եւ ծմախին։

ՍՄԲԱՏ

ՃԱՓՈՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ ծագում առած վէճին պատճառները պէտք է փնտռել 1892ի չինեւճափոն պատերազմէն առաջ. Իրականին մէջ, այս դրացի ազգերուն փոխադարձ քէնը դարերու ժառանգ է։ Քսաներորդ դարուն սկիզբը, Ճափոնի բնակչութիւնը 40 միլիոն էր։ Գիւղացին աղքատ էր։ Կէս արտավար հող ունեցողը հարուստ կը նկատուէր։ Առանց կենդանի հողագործութիւն կ'ընէին, որովհետեւ եկամուտը քիչ էր։

Կղզիներու մէջ, սակայն, բնակչութիւնը արագ աճեցաւ։ Ճափոնցիները սկսան աւելի նեղուիլ։ Այդ պատճառաւ ալ, 19րդ դարու վերջերը, Ճափոնի պետական դէմքերը աչք տնկեցին Քորէայի եւ Մանչուրիոյ։ Նոյն շրջանին, սակայն, ռուս աշխարհակալութիւնը եւս դէպ ի արեւելք կը յառաջանար։ Եւ նոյն տենչանքը ունէր Մանչուրիոյ նկատմամբ։ Չինացիները կրկնապէս մտահոգ էին։ Նախ 1892ին լաւ դաս մը առեր էին Ճափոնցիներէն, երկրորդ, այս վերջինները շատ արագ կը տարածուէին ու կ'աճէին։ Որով, նետուեցան Ռուսերու գիրկը, աչք գոցեցին, երբ Ռուսերը գրաւեցին Քուանդունկ թերակղզին Չինաստան եւ Ռուսիա դիւանագիտական խաղ մըն ալ խաղացին, Հարաւային եւ Հիւսիսային Մանչուրիանները Ռուսերուն ... վարձու տրուեցաւ՝ որոշ դաշնագրով մը։ Ասիկա ուղղակի արգելք մըն էր Ճափոնի յառաջխաղացման։ 1904ին, ռուսական ներքին խռովութիւններէն օգտուելով, Ճափոն սկսաւ յեղափոխականներուն օգնել եւ շարժումը հրահրել։ Նոյն ատեն, պատերազմ հռչակեցին՝ անհետեւանք ձգելով Ճափոնի ընդարձակումը արգիլող ռուսեւլին ծրագիրը։ Ճափոն, յաղթական դուրս գալով, Քորէայի կայսրութիւնը ջնջեց, Ռուսերուն «վարձու» առած մանչուրիական հողին մէկ մասը գրաւեց եւ ընդարձակ հողերու տէր դարձաւ։

Մինչեւ ռուսեւճափոն պատերազմը, Ռուսերը կը ձգտէին Չինաստանը պաշտպանել Ճափոնի դէմ։ Պատերազմէն վերջ, սակայն, Չինաստան մէկ — մինակ մնաց Արեւելքի Ալպիոնին դէմ...։ Ատեն մը, Չինաստան վերակազմութեան նշաններ ցոյց տըւաւ։ Ցեռոյ, սակայն, ամէն մէկ շրջան առանձին տէր մը ունեցաւ ու երկիրը բաժան — բաժան եղաւ։ Մինչ այդ, Ճափոն արդէն իսկ դիրք բռնած էր համաձայնական պետութիւններու կողքին (պատերազմի նախօրէին)։

Ճափոն, օգտուելով իր այդ հանգամանքէն, սկսաւ Մանչուրիոյ մէջ ունեցած դիրքը զօրացնել։ Ան գրաւեց, աւելի վերջ, Չինաստանի մէջ գերման գաղթավայր մը, Չինկթաօն, եւ, այս կերպով, իր գրաւման շրջանակը աւելի ընդարձակեց

Ռուսերը սկսեր էին նահանջել գերմանական ճակատէն։ Վարշաւիա եւ այլ քաղաքներ, ուր ռուս ճարտարարուեստը կեդրոնացած էր, ձեռքէ ելան։ Որով, նպաստաւորուեցաւ ճափոնական ճարտարարուեստը։ Նոյն ատեն, Ճափոն 15 միլիոննոց ռուս բանակին ռազմամթերք հայթայթեց Իբրեւ հետեւանք այս բոլորին, Ճափոնի ճարտարարուեստը եւս միջազգային արժէք ստացաւ։ Մանաւանդ որ Ամերիկայի եւ Անգլիոյ ճարտարարուեստները եւս կասեցան մասամբ։ Ճափոն իր առեւտուրը երկարած էր, արդէն, մինչեւ արեւելեան Ռուսիա, Չինաստան, Հնդկական ովկէանոս եւ Ափրիկէի եզերքները։ Այս պարագան, անշուշտ, մասամբ հարստացուց երկիրը։ Գիւղերու մէջ ծանր աշխատանքներու կապուած գիւղացիները — այր, կին, աղջիկ — քաղաք թափեցան։ Ու, այդ կերպով, երկրագործական կեանքի թշուառութիւնը քիչ մը թեթեւցաւ։

Բայց, 1920էն սկսեալ Ռուսիա դադրեցաւ Ճափոնի համար շուկայ մը ըլլալէ։ Բանուորութեան մէջ ծնունդ առաւ համայնավարական շարժումը։ Խռովութիւններ եւ քաղաքական ըսպանութիւններ եղան։ Եւ վերջապէս, թշուառութիւնը կրկին գլուխ ցցեց ու կեանքը սկսաւ անտանելի դառնալ։

Նոյն տարիներուն, համայնավարութիւնը իր հասակը ցոյցտուաւ նաեւ Շանկայի մէջ։ Զօրս հարիւր միլիոննոց ժողովուրդի մը համայնավարացումը կը սպառնար Ճափոնի գոյութեան։ Նոյն ատեն Ճափոն առիպուած էր բնակչութեան շատութեան ծանր խնդիրը լուծել։ Ուրեմն, առիթը շատ պատեհ էր։ Մանաւանդ որ այդ կերպով Ճափոն պիտի կրնար մէկ քարով երկու թռչուն զարնել։

Ճափոնի յառաջխաղացումը, ուրեմն, դէպ ի Մանչուրիա, այդ երկու նպատակներէն զատ, կը հետապնդէ երրորդ մը — իր արտադրութիւններուն շուկայ հայթայթել։ Անշուշտ, Թոքիոյի վարիչները միամիտ չեն կարծելու համար թէ իրենց կրնան արգիլել համայնավարական շարժում մը Չինաստանի մէջ։ Ո՛չ։ Դէպքերը ցոյց կու տան, որ Ճափոն կը ձգտի որոշ շրջան մը սեփականացնել, զայն ամբողջէն պատսպարել եւ, այդ կերպով, լուծել իրեն համար կարող մը քաղաքական — տնտեսական եւ բնակչային հարցեր։ Ասկէ վերջ, գիւղին արդէն շարժումը աւելի ընդարձակելէ եթէ, անշուշտ, արտաքին կամ ներքին ազդակներ արգելք չըլլան։

Այս շարժման հետ սերտօրէն կապուած, բայց քաղաքական ու տնտեսական ուրիշ երես մըն է, ի հարկէ, Ճափոն եւ ամերիկեան շահերու հակամարտութիւնը եւ անոնց իբրեւ հետեւանք նախատեսուած որ եւ է ճակատում։

ՄԾՂՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հայերը ներքին գաւառներու մէ[ջ]

Վերջերս Սվազէն Պոլիս հասած հայրենակից մը, պատասխանելով «Ջարթօնքի» հարցումներուն, հետեւեալ վիճակագրական տեղեկութիւնները հաղորդած է Սվազի եւ շրջականերու մէջ այժմ ապրող Հայերու մասին։

Սվազ քաղաքին մէջ ներկայիս 20 տունոց հայութիւն կայ, շուրջ 1000 հոգի։ Ընդհանրապէս բարեկեցիկ վիճակ ունին բոլորն ալ, անգործ եւ աղքատ դրեթէ չկայ։ Կը զբաղին այլ եւ այլ արհեստով, ոմանք աշօրեական եւ եւ ոմանք առեւտուրով կը հայթայթեն իրենց ապրուստը։ Սվազի մերձակայ ու հեռակայ գիւղերուն ու գիւղաքաղաքներուն մէջ ցրուած Հայերը տառ հասարակ հողագործ են եւ հետեւեալ վայրերուն մէջ կը գտնուին.— Ուլաշ գիւղը կը բնակին 50 տուն, Դանկալ գիւղաքաղաքը՝ 15 տուն, Մանճլըխ՝ 45 տուն, Խոջասար՝ 15—[?] տուն, Կովտուն՝ 1 տուն, Խորսանա՝ 3—4 տուն, Տուզլասար՝ 3 տուն, Բրբերդ՝ 8—10 տուն, Պախճա՝ 1 տուն, Խորախոն՝ 3 տուն, Զարա՝ 50 տուն, Թոտորակ՝ 2—3 տուն, Եասասր՝ [?] տուն, Թոգատի կողմերը՝ Եէնի Խան 15—20 տուն, Սարսսան՝ 2 տուն, Ակ ճախան՝ 2 տուն, Արգովա Չիֆթլիկ 1 տուն, Գոլիս՝ 1 տուն, Թանթավա՝ 8—10 տուն, Սարըշլա՝ 20 տուն, Տէրիկ՝ 8—10 տուն, Թոգատի շրջանի մէջ աւելի քան 200 տուն։ Ժողովուրդը կը զբաղի այլ եւ այլ արհեստներով եւ մշակութեամբ։ Ապրուստը աւելի [?] ժան է բաղդատելով Սվազի։

Ամասիոյ մէջ կայ 150—200 տուն, Մարզուան՝ 25 տուն, Զարա՝ [?] տուն, Կիւմիւշ Հաճի գիւղ՝ 16—[?] տուն եւ Սոնկուրլու՝ 25 տուն։

⁂ Վերջերս Պոլիս հասած գաղթականները տեղաւորելու համար, Սա[?] մաթիա, Ուզունճու Օվա մասամբ [?] բած եւ 50 հոգի պարունակելու [?] բար շէնք մը վարձելու [?] թեան մէջ է Խնամատարութիւնը [?] շէնքը բնակելի դարձնելու համար հարկ եղած նորոգութիւնները [?] կատարէ, վարձքին հաշուակցելով

Կէտիկ փաշայի Հայ տղոց ակումբ[ը]

«Աղչամ» կը գրէ.— Կէտիկ Փաշայի ոստիկանութիւնը, լուր առած ըլլալով որ Եահեա Փաշա փողոցին ափաբէ[?] մաններէն մէկուն վարի յարկը [?] բինի կերպով եւ առանց [?] թեան մարզական ակումբ մը բացուած է, երէկ իրիկուն խուզարկութիւն կատարեց եւ սենեակի մը մէջ հաւաքուած գտաւ հետեւեալ 16—17 տարեկան տղաքը.— Ներսէս, Գրիգոր, Հրանդ, Կարապետ, Օննիկ, Ներսէս, Ստեփան, Գեղամ, Մարտիկ, Շնորհք եւ Տիգրան։

Սենեակին մէկ անկիւնը զինանշան մը, դրօշակ եւ կարգ մը տետրակներ ու նամակներ գտնուած են։ Քննութիւն կը կատարուի.

ԱՒՍՏՐԻԱ

Հ. Տաշեանի գործը

Գրած էինք թէ Վիէննայի մէջ [?] ռաւ Մխիթարեան Միաբանութեան անդամներէն Հ. Յակոբ Տաշեան։

Վերջին տաս — տասներկու տարուան ընթացքին ընդհ. տկարութեան [?]

ինքնակալ էր, կ'ունենար ատամնաբոյժի խանգարում մը ու կը տառապէր պնդերակութենէ։

Փետրուար 2ի գիշերը կը պառկի սովորականին նման ու 3ի առաւօտուն զինք մեռած կը գտնեն։

Ծնած Երզրումի Արծաթ գիւղէն, Հայր Տաշեան փոքր հասակէն կ'երթայ Վիեննա եւ կը նուիրուի ուսման։ Հինգ տարի վարած է «Հանդէս Ամսօրեայի» խմբագրապետութիւնը, իսկ աւելի քան 40 տարի արտադրած է, պատմական, բանասիրական եւ լեզուական արժէքաւոր գործեր մէջտեղ հանելով։ 1909—1912 եղած է Պոլսոյ Վանատան վանահայր ու այցելած ըլլալով Կարին եւ Տայք, պատրաստած է Տայքի ընդարձակ պատմութիւնը՝ չինչեւ մինչեւ նորը։ Այս գործէն միայն խատացում մը հրատարակեց որ յետոյ թարգմանուեցաւ Ֆրանսերէնի։

Հ. Տաշեան վարչական խորհրդական էր վանահօր։ Հմուտ էր 14 լեզուներու։ Ունի գերմաներէն լեզուով քանի մը գործեր։ Իսկ բազմաթիւ հայերէն հրատարակութիւններ ու ձեռագիրներ։ Ցիշենք կարեւորները․— Ձեռագրաց Ցուցակը (1500 էջ), Բառախօսական դիտողութիւններ հայերէն գրաւոր լեզուի մասին, Ագաթանգեղոս առ Գէորգայ ասորի եպիսկոպոսին (առաջին գործը), Ուսումնասիրութիւնք ստոյն Կալիսթենիոյ վարուց Աղեքսանդրի, Հայկական աշխատութիւններ Ֆէթթէրի, Վարդապետութիւն առաքելոց անվաւերական կանոնաց մասնաբը, Մատենագրական մանրը ուսումնասիրութիւններ, Ժողովածոյ առակաց Վարդանայ, Ակնարկ մը հայ հնագրութեան վրայ, Արշակունեաց դրամները, Մայր ցուցակ Վիեննայի կայսերական մատենադարանի հայերէն ձեռագրաց (գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով։ Այս ատեն գրած է դասաւորման դրութիւն մը, որ որդեգրուած է Եւրոպայի գիտական կաճառներուն կողմէ), Աբգարու զրոյցին ծագումը Հայոց քով, եւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ։

Հայր Տաշեան համայնագէտ մըն էր։ Նիւթ մը չկար, որուն մասին չկարենար խօսիլ հմտօրէն։ Հեղ էր բառին բովանդակ իմաստով ու, կ'ըսեն, երբեք պատահած չէ որ խօսակցութեան ատեն իր գործերուն ակնարկէ կամ անոնց բառը գործածէ։

ԱՅՆՈՒՆ ՄԱՅՐ ՊԵՅԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրքիա կը ձեռնարկէ նոր նոր տուրքեր եւ մտած

Ներքին գործավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ, քաղաքապետական տուրքերը աւելցնելու կամ նոր տուրքեր դնելու համար։

Օրինագիծին համաձայն, ճամբու տուրք տուողները, տարեկան 3 ոսկի ալ քաղաքապետութեան պիտի տան։ Կալուածատէրերը, վարձքին 6—8 համեմատութեամբ տուրք մը պիտի տան։ Վարձակալներն ալ մինչեւ հարիւրին 4 չափով։

Ամէն տեսակ ըմպելիի վաճառման վայրերէն, վարձքին հարիւրին 5 համեմատութեամբ տուրք պիտի առնուի։ Ծախուած ըմպելիներու փոխարժէքէն ալ՝ հարիւրին 10։ Ժառանգական տուրքին մէկ քառորդին չափ ալ քաղաքապետութեան պիտի տրուի։ Նուիրատուութեանց հարիւրին 10ը պիտի առնուի։

Ազատ ասպարէզի պետերը եւ առեւտրականները, իրենց շէնքին վարձքերուն հարիւրին 3ը պիտի տան, ինչպէս առանձին տուրք մը՝ համաձայն իրենց աշխատցուցած մարդոց թիւին։

Ակումբները եւ ընկերութիւնները, շէնքի վարձքին հարիւրին 4ը պիտի տան։ Փանսիոնի մէջ բնակողները՝ իրենց վճարածին հարիւրին 6ը։ Սպասուհիները եւ կուվերնանթները տարեկան 1—100 ոսկի պիտի տան։ Շրջուն վաճառորդները որոշ տուրք մը պիտի վճարեն։

Սպառած ելեկտրականութեան իւրաքանչիւր քիլովաթէն եւ օդային կազի իւրաքանչիւր խորանարդ մէթրէն 2 դրուշ պիտի առնուի։ Ելեկտրականութեամբ, օդային կազով եւ շոգիով ջեռուցուած տեղերէն, ջեռուցման իւրաքանչիւր քառակուսի մէթրին համար 4 դրուշի հաշիւով տուրք պիտի գանձուի։

Ելեկտրական, օդային կազի, հանրակառքի եւ ջուրի հաստատութիւն բանեցնողները, քիլովաթին համար 20 փարա, օդային կազի խորանարդ մէթրին համար 10 փարա եւ ջուրի խորանարդ մէթրին համար 20 փարա պիտի վճարեն։

Հանրային վայրերու մէջ սպասող կառքերը (հանրակառք, օթոպիւս եւայլն), սպասման վայրին իւրաքանչիւր քառակուսի մէթրին համար երկու դրուշ պիտի տան։

Շէնքի մը նորոգութեան համար հանրային վայրերու մէջ դիզուած շինուածանիւթերէն տուրք պիտի առնուի, գրաւուած վայրին քառակուսի մէթրին համար ամիսը 1—10 դրուշի հաշիւով։

Շէնքերուն փողոցի վրայ նայած պատկիններուն համար 300 դրշ. տուրք պիտի առնուի։

Գործառնութեանց տուրքին մէկ երրորդ համեմատութեամբ տուրք պիտի գանձուի։

Պանդոկները իրենց օրական վարձքին հարիւրին 4ը պիտի տան։

Սինեմի եւ ծխախոտի գինին վրայ հարիւրին 5 պիտի աւելցուի, իբրեւ քաղաքապետական տուրք։

Գիշերը բաց մնացող հաստատութիւնները, կէս գիշերէն վերջի տուրքին հարիւրին 6ը պիտի տան։ կրամոֆոնի փլաքներու վաճառման գումարին հարիւրին 6ը պիտի վճարուի, լուսանկարի շինութեան արժէքին ալ հարիւրին 5ը քաղաքապետութեան։

«Վարչական յեղափոխութիւն»

Դրագէտ երեսփոխան Եաղուպ Գատրի պէյ, այս վերնագրին տակ դիտել կուտայ «Վաքըթ»ի մէջ.

— «Մեր քաղաքական յեղափոխութիւնը անմիջապէս լրացնելու էինք վարչական յեղափոխութեամբ մը։ Մենք ալ միայն Հըլըկինք առնել կա, այլ Նոր Թուրքիայ պետութիւնը թիմեցինք հինաւուրց Պապը Ալիի շրջանակին մէջ։ Վարչական մեքենան տակը տարի է որ կ'երերայ, կը կաղայ, կ'իյնայ, կ'ելլէ, բայց միշտ տեղքայլ կ'ընէ։

Մեր յեղափոխութեան բոլոր սկզբունքները, մեր պետերուն կարօղը, մեր խոյանքները, փափաքները, Թուրք ազգին պատմական ճակատագիրը, պատասխանատութեան և յառաջդիմութեան շարժումները, բոլորն ալ բնօրուցած ենք այս խուսափ տրանսին։

Ի՜նչ տխուր տեսարան։ Կարծես Օսմ. կայսրութիւնն է որ վրէժ կը լուծէ նորածին Թուրք հանրապետութենէն։ Այդ անկեալ կայսրութեան ուրուականը տաշը տարի է որ փակած է մեր ոտքերն եւ ամէն ինչ կ'ընէ, որպէսզի չկարենանք քայլ մը առաջ նետել»։

ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻԻ ՏՈՒՐՔ

ՊԱՀՈՒԱԾ ՀԱՑՈՒ ՄԸ ՄԻՋՈՑՈՎ ?

«Սոն Փօսթա» կը գրէ թէ նախկին հիմնական քննիչ Պօղոս էֆէնտիի մասին լրատուութիւն մը եկած եւ ըսուած է որ կէս միլիոն ոսկի տուրքի փոխարէն դրամ մը բռած է։ Ըստ ստեղծին համաձայն, Պօղոս էֆ. երկու հարիւրի չափ մեծ վաճառատուններու տետրակները կը բանէ եւ նախապէս ամալ միւտիւրին եղած ըլլալով, տետրակները կը սահէ իր տունը եւ քառ ալ փոփոխութիւններ կ'ընէ։

Այս տետրակներուն մեծ մասը հայերէն եւ յունարէն գրուած են, որոնց մասին քննութիւն կը կատարուի Տէֆթէրտարութեան կողմէ։

Կը հաւատան որ այս ամբաստանութիւնը բացարձակապէս անհիմն է։

Հայու մը ձերբակալութիւնը

Անկէ առաջ. Առափաքարի մէջ իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած էր Սահակ օղլու Սամէն(?) անուն հայ մը եւ Էնկիւրի զրկուած։

Կատարուած քննութեամբ հաստատուած ըլլալով որ կասկածելի ոչինչ ունի Սամէն, Փետրուար 7ին ազատ արձակուած է։

Շաքարի նոր գործարան

Էսկիշէհիրի մէջ չորս միլիոն ոսկիով շինուելիք շաքարի գործարանին հիմերը փորել սկսած են։ Ծրագիրը պատրաստող եւ շինութեան հսկող իտալացի ճարտարապետը գործի ձեռնարկած է։ Էսկիշէհիրի արեւելեան կողմը, եւ Էնկիւրիի երկաթուղիին աջակողմը 2400 արտավար գետնի վրայ շինուած այս գործարանը, միեւնոյն ատեն քաղաքը պիտի լուսաւորէ եւ ալցելի ու առողջ գործեր ալ պիտի կատարէ։ Գործարանին շինուելիք տեղէն մինչեւ Էնկիւրիի գիծը, առանձին գիծ մը պիտի երկարի։ Երկաթուղիի շինութեան ալ ձեռնարկուած է։ Գործարանին հիմնարկութիւնը պիտի կատարուի ի ձեռոյ եւ հաւանաբար երբ Գազին Էնկիւրի վերադառնայ։ Գործարանին շինութիւնը յառաջիկայ Օգոստոսին պիտի աւարտի եւ Սեպտեմբերէն սկսեալ գործի պիտի սկսի։ Գործարանին պէտք եղած ճակնդեղի մշակութեան ձեռնարկելու համար իւրաքանչիւր արտավարին 7 ոսկի կը տրուի։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ուսանողներու ճիգը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 փետր. (Ցառաջ). — Մօտ տասը ամիս է, կազմուած է Հայ Ուսանողներու Միութիւնը, թէեւ դանդաղ բայց յարատեւ սկսած է գործել եւ գրաւել իր որոշ տեղը Մարսիլիոյ հայ գաղութին մէջ։

10—15 հոանդուն երիտասարդ ուսանողներ են անոնք, կայծկլտուն աչքերով, ուժով եւ զոհաբեր։

Ներկայ ըլլալով անոնց մէկ քանի հաւաքոյթներուն, համոզուեցայ թէ այդ երիտասարդները, որ ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանին, իրենց աւագ պարտականութիւն նկատած են բարոյապէս եւ նիւթապէս օգնել իրենց ազգակիցներուն, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս ծագերուն, եւ մանաւանդ մեծ թիւ մը հոս Մարսէյլի մէջ կը հասնի ու կը հալի հողմէպս ու փիզիքապէս։ Այս երիտասարդները կ'ուզեն օգտուիլ եւրոպական գեղարուեստէն, գրականութենէն եւ գիտութենէն եւ երբ օր մը բախտը ունենան հայրենիքէն ներս մուտք գործելու, կը բաղձան լոյս տանիլ հայրենիքին։

Այս միութիւնը հրապարակ եկաւ համեստ թէյասեղանով մը. պարզելով կանոնագիր — ծրագրին կարեւոր մասերը՝ ուզեց որ Մարսիլիոյ հայ գաղութը քաջալերէ այս գեղեցիկ ձեռնարկը։

Գաղութին ծանօթ դէմքերն ու քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները հրապարակաւ խոստացան օժանդակել եւ անոր բարձրացման համար չխնայել բոլոր կարելի միջոցները։

Միութիւնը ցարդ կազմակերպած է երկու վիճաբանական ժողովներ կոկիկ բազմութեան մը առջեւ։

Առաջին վիճաբանութեան նիւթն էր «Կա՞յ թէ խմացական ութիւնը»։ Մինչեւ կէս գիշեր հետաքրքրական ընդդիմախօսութիւններէ վերջ յաղթական կը հռչակուի կամքը։

Վերջին ժողովը տեղի ունեցաւ անցեալ 11ին, նիւթը աւելի խոր եւ կնճռոտ. — «Հեթանոս եւ Քրիստոնեայ Հայաստան»։

Սրահը լեցուն էր երկսեռ երիտասարդներով, որոնց մէջ հազիւ կ'երեւային քանի մը ճերմակ գլուխներ։

Առաջին խօսքը արտասանեց ուսանող Գ. Ե. Գարսումեան, պաշտպան քրիստոնեայ Հայաստանի։

Գ. Գարսումեան նախ թուեցից ակնարկ մը նետեց հեթանոսական շրջանին վրայ եւ ապա գովքը հիւսելով քրիստոնեայ Հայաստանին, եզրակացուց թէ՝ հեթանոսութեան շրջանին Հայաստան 18 տարի միայն անկախութիւն ունեցած է։

Ցետոյ յիշելով գիրերու գիւտը, աւելցուց թէ, հայ բանաստեղծութեան, գրականութեան ու ճարտարապետութեան ծաղկման ու յառաջդիմութեան միակ պատճառը քրիստոնէութիւնն էր։

Երկրորդ խօսողն էր Գ. Կ. Փոլատեան, պաշտպան հեթանոս Հայաստանի։

Փոլատեան մօտ տասը էջէ բաղկացեալ պաշտպանողական մը կարդաց։

Ան իր նախադասութիւնները զարդարած էր ածականներու եւ հոմանիշներու բառակոյտով մը, որուն միացնելով իր գեղեցիկ առոգանութիւնը, հաճելի արտասանութեան մը պատրանքը կուտար ունկնդիրներուն, ու այս իսկպատճառաւ իմաստէն շատ բան կը կորսուէր։

Ներկաներէն շատեր կը պաշտպանէին հեթանոս Հայաստանը, նախ նըկատելով հայ Թագաւորներու քրիստոնէական մոլեռանդութիւնը, որով իրենց ամբողջ ուժն ու հաւատքը կեդրոնացուցած էին կրօնքին, եւ յետոյ եթէ քրիստոնեայ եղած ըլլայինք՝ հաւանաբար ենթարկուած չպիտի ըլլայինք ծանր հալածանքներու։

Ցաղթանակը մնաց անորոշ, եւ այդպէս ալ պէտք էր ըլլար, որովհետեւ եթէ քրիստոնեայ եղած ըլլայինք, վերջին արաբական արշաւանքներուն անպայման հայ — մուհամմետական պիտի ըլլայինք։

Այս Միութիւնը առնել մը ի վեր կը պատրաստուէր գեղարուեստական պարահանդէս մը սարքել, որուն հասոյթով պիտի աշխատէր սեփական հաւաքատեղի մը ունենալ։ Սակայն վերջին պահուն տեղեկանալով Սուրիոյ հայութեան գլխուն եկած անակնկալ աղէտը, կ'որոշէ եւ կը յայտարարէ գոյանալիք գումարը յատկացնել, հազարաւոր հայրենակիցներու կարօտութիւնը մեղմացնելու գործին։

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ԴԱՒԱՃԱՆ

Այս խորագրով, Աբէնի «Նոր Օրը» գրած է խմբագրական մը (11 փետրուար).

— «Մորթուեցան սա վերջին դարերուն, ինչ տարօրինակ վիժածներ, ինչ այլանդակ հրէշներ կէս արծաթի փոխարէն իրենց կնոջ անկողինը ծախեցին, վախի ու շահու հաշիւներով իրենց աղջիկները պղծել տուին եւ—երբ կրցան— անուրցի հանեցին ամբողջ ազգը։

Սամուէլ Թումաճան անուն խոժոռ դաւաճանը այս կարգի վերջնադոյն նմոյշն է։

Անիկա անմահ է իր տեսակին մէջ։ «Ազգասիրաբար» կը մատնէ իր ազգը։ Նոր տեսակի Վասակ մը։ Հրէշամիտ ու հրէշային։

Նստած Պոլսոյ կամ Էնկիւրիի մէջ, Բէյմալի լրտեսներուն եւ ոստիկաններուն շուքին ապաւինած, Արթաքի ձէպէլիի նման դիակապուտներու գաղտնի բանակ մը կ'անէ օրէ օր։ Եւ ինչ խօսք որ Թուրք ժամուլը լայն կը բանայ իր էջերը անոնց առջեւ։

Հայկական դժբախտ Դատինամէնէն դժբախտ այս օրերուն, Թշնամիին համար ամէնէն այլասերած զէնքը նուիրական գործիք մըն է, արիւնաքամ ժողովուրդ մը ի սպառ մահացնելու համար։

Ձեռն բաւեր դիւանագիտական ճանապարհները, չեն բաւեր զանազան երկիրներու հետ ի վնաս մեզի ստորագրուած դաշինքները, Ծրնեւի մէջ յարուած դատերը, Թշնամին դրամը առատօրէն կը հոսի արտասահմանի իր լրտեսական ցանցերուն համար։ Թուրք — համայնավար արտաքոյ կենակցութիւնը չի բաւեր մեր վիրաւոր գոյութեան վրայ։

Պէտք է գործածել նաեւ մեր ներքին ցեցը, մեր ազգային արատը՝ հայ լրտեսը։ Եւ ամէն ժամանակի մէջ, ձեռնուր ու պատրաստ զոհուեր են Արթաջի ճէզէյլենները եւ Սամուէլ Թումաճանները։ Մանաւանդ հիմա, աշխարհի չորս կողմը ցիրուցան եղած, բաժան բաժան հոգիով ու մարմնով, որքան դիւրին կը շարժի դաւաճանին գրիչը իր չորնալիք մատներուն մէջ։ Եղծի խայթ անիկա ի մօրէ չէ ունեցած, իսկ այսօր, օրհնեալ սարսափը հեռու կը թուի իրմէ։

Սամուէլ Թումաճան, անանուն հայ, իրականին մէջ անպայման սերած այլազգէ, համդարտ կը գրէ Թուրք մամուլին մէջ։ Անիկա կ'երեւակայէ ժողովներ, կը խեղաթիւրէ դէպքեր, կը դատապարտէ մեր ազգային արժէքները, կը գովաբանէ ու կը փառաբանէ իր աէրերը՝ Թուրքերը, գրչի մէկհարուածով կը ծախէ, կ'ոչնչացնէ հայկական ամէն աւանդութիւն, դարերու սեփականութիւն։

Ու չի բաւականանար ասով։ Այս դիակապուտը կը պղծէ նաեւ սրբութիւնը մեր հերոսներու անհանգիստ գերեզմանին։ Հրէշը կը յանդգնի անարգել յիշատակը վերջին դարու հայ ամենամեծ առաջնորդին՝ Սիմոն Զաւարեանի։

Փոխել անմահ վէթերանին յեղափոխական դիմագիծը, աղարտել գերեզմանին մէջ անհանգիստ մեծ լուսաւորիչին բարոյական պատկերը. Եւ ապա համարձակիլ զայն «թշնամաբար» տալ իր իսկ ընկերներուն։

Ահա ուր հասած է դրուժան Թումաճանի գրչի յանդգնութիւնը Թուրք մամուլին մէջ՝ օր ցերեկով։ Ահա ուր հասած է հայ լրտեսը մեր օրերուն։

Մի՞թէ սակայն միայն Թշնամիի ոսկին է պատճառը այս անհասկնալի անբարոյութեան ու այլասերումին։ Արդեօ՞ք Թուրքին սեղանը կամ Թուրքիոյ մէջ դիւրին շահուած փառքը բաւական էին ամենայետին սրիկան հասցնելու այս ծայրայեղութեան։

Մենք կը կարծենք՝ ոչ։ Եւ հաւատացած ենք նաեւ «օրհնեալ սարսափի» պակասն ալ բարդուած դեռ անպատկան էր ցուցադրելու պոռնիկ լրտեսութեան այս սանձարձակութիւնը»։

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Անհամբեր մարդը քարիւղէզուրկ լամբի կը նմանի։

×

Հարուստին թերութիւնները՝ արժանիքներ, աղքատին արժանիքները թերութիւններ են։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնն Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ մնայուն պատուիրակ մը նշանակեց։

ՄԵՐ ԼԱՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԷՆ իրաւագէտ Սուրէն Նաւավարեան, Քոչէն հիւանդանոցին մէջ ողնայարի ծանր գործողութեան մը ենթարկուած է։

Բարեբախտաբար գործողութիւնն անցած է յաջող եւ իր առողջական վիճակը բարւոքած։

ՍՈՒՐԻԱ

Գէյրութի Հայոց Նուէրը Միպիլին

Ինչպէս գրած էր երէկ մեր թղթակիցը, Գէյրութի մէջ համազգային հանգէս մը սարքուած էր ի պատիւ քննադատողծ Տիկ. Միպիլի, անոր գըրական — հանրային յոբելեանին առթիւ։ Կազմակերպիչ մասնախումբը այս առթիւ յարգանքի սիրուն նամակ մը ղրկած է եւ անոր կցած 1000 Ֆր.ի չէք մը, իբրեւ իրենց համեստ մասնակցութիւնը Միպիլի երկերու հրատարակութեան հիմնադրամին։

ԳԵՂԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՈՒ ԵՐԳԵՐ

ԳԵՂԻ ՀԱՐՍՆԻՔ

Երգու ոտքը չորս կ'ըլլի,
Զարնին էռեւ ուքը կայ.
Երկան մազիդ, քամիքիւլիդ
Արեւ ու սեւ գոտկ կայ։

Աշխատանքը՝ ռալի պէս
Շալակդ առնես ու տանիս։
Բարը էբբաս՝ լեցուկ գաս
Որ տանն շինես, լաւ ապրիս։

Անիկա իր սովորական ու զուարթ կենանքէն՝ նոր կեանքի սեմին վրայ, թափելէ եւ ճամբայ ցուցնել է, որ կը կատարէ փեսին տարէց մէկ ազգականը, յետոյ կը սկսին փեսայութեան աթեւը հագցնել, սպառակելով փեսան կամ կիթառնայրը փոխն ի փոխ ու երգելով.

Հագնի շըննաբար,
Վայլը շըննաբար,
Ըս մեր թագաւորին
Բրճեր շըննաբար,
Ըս մեր թագաւորին

Բուճեր փառաւոր…

Բուճեր փառաւոր, կը կրկնեն երկարելով իրենց ձայնը գովերգը հետաղին մօտը գտնուողները եւ կը հագցնեն գուլպաները (բուճ)։

— Ըսէ՜ շըննաբար,
Շըննաբար, շըննաբա՞ր,
Մեր փառաւոր թագաւորին
Բուճեր շըննաբա՞ր…։

Կը կրկնուի, տասը նման բայց տարբեր երգերով, ու կը հագցնեն կարգով. շապիկ, տաբատ, կօշիկ, իւրաքանչիւր կտոր, վերի գովերգէն յետոյ, երեք անգամ, մանչուոներու կողմէ փեսին չորս բոլորը պտտցնելէն ետք, իւրաքանչիւրին վերջակէտը կը դնէ մաճառուններէն գլխաւորը կամ փեսամանուկը (փեսամայրէ, որ պաշտօն ունի փեսին տէր ըլլալ, փեսը պտըտցնել, հոգ տանիլ անոր), իր դէլ ու հնչեղ ձայնով.

Դրցէ՜, ըսէ՜ իր հայրիկին,
Թող գայ տեսնայ, ծառն ը ծաղկեր.
Գրցէ՜, ըսէ՜ իր մայրիկին
Իր հասկին ը ծաղկեր,
Ծառ խըճկեղի, ծառ նռենի,
Ծառն ը ծաղկեր, պըտուղ բռներ։

Ու այսպէս, ամէն վերջ — գովերգի, փեսին ազգականներուն անունները փոխելով։ Ցետոյ.

Հագնի շըննաբար,
Վայլէ շըննաբար,
Ըս մեր արժանի թագաւորին
Սաֆօն փառաւոր։
— Ըսէ՜ շըննաբա՞ր,
Շըննաբար. շըննաբա՞ր։

Գրդինձէ մալ դառնայ,
Կարեւտի, կայծակի գիմանա՜յ,
Խե՛լ մի տարիներ,
Տէշմօր վատակն հագար գայ,
Ըս մեր արժանաւոր թագաւորին՝
Ապրըշումէ սաֆոյին…։
— Ըսէ՜ շըննաբա՞ր,
Շըննաբա՞ր, շըննաբա՞ր,
Մեր նոր փեսին չաֆէր փառաւոր։

Կարգը գլխարկինն է, որուն գովքը ամէնէն երկարն ու հետաքրքիրն է եւ զոր կ'երգեն, փոխն ի փոխ, խումբն ու գովերգը հեւալը։

Շըննաբար, շըննաբա՞ր,
Ըս մեր թագաւորին
Թագը փառաւոր։

— Ըսէ՜ շըննաբար…
= Շըննաբար, շըննաբա՞ր։
Մեր թագաւորին
Թագը փառաւոր։
Կեցցէ՜ ամէն օր
Ձէյլ ու զօրաւոր
Նոր փեսան այսօրուան։

Գըլուխը տինն մընայ,
Կեանքը էրկըննայ,
Անունը զօրանայ,
Բարըընայ, բարըննայ,
Ուտու, բարտու պօյ դառնայ։
Ապրի՜ մեր նոր փեսան այսօրուան։
— Ապրի՜, հազա՜ր – հազար…
Խօշ – խօ՛շ… Լօ՜շ – լօ՜շ…
Կարմիր գինի, պիտակ տօ՜շ…

Ու այդ ատեն, արդէն գինիի տոլերը լեցուած, կը պարպուին կենացներով, որոնց կը յաջորդեն «Խօ՜շ – տօ՜շ»ները։

Արեւն էրկան՝ թագաւորին
Խելքը գլխուն՝ թագաւորին,
Անէծքը՝ սեւ սատանային,
Սիրտը խաւար՝ դաւ ճիւաղին,
Աչուին կալբեան, ոտուին կոյրին,
Հարս ու փեսին չար խորհողին…

— Լօշ – լօ՜շ… Կարմիր գինի սպիտակ տօ՜շ…։

Շնորհք ու սէր՝ թագաւորին,
Ըսինք, խմինք՝ իր արեւին։

Եւ իրարու կը զարնուին գինիի փարչերը երգի եւ ծիծաղի մէջ.

Գլուխը ողջ՝ թագաւորին,
Թագը բարձր՝ թագաւորին,
Շըննորհաւոր՝ իր հարսն ազաւոր,
Շնորհք ու սէր՝ միշտ էրկուքին…
Կարմիր գինի՝ ձիաւորին,
Որ չխալածի՝ ամրան ձիւնին։

Հագուստ հագցնելու արարողութեան ժամանակի ձեւը լրացած է։ Ընդհանրականը կը սկսի՝ երբ կնքահայրը փեսին մէջքէն կը կապէ սուրը եւ համբուրելով ճակատը, կը տեղաւորէ գըլխարկը գլխուն։

Թագը բարձր՝ թագաւորին,
Սուրը կտրուկ՝ թագաւորին,
Հասակը ծառ՝ թագաւորին,
Արեւն պայծառ՝ թագաւորին,
Բախտը բաներ՝ թագաւորին,
Հարսը գիրուկ՝ թագաւորին,
Ըսէ՜ մէկնեկ, միաբերան.
— Սուրը կտրուկ՝ թագաւորին,
Սուրը կտրուկ՝ թագաւորին։

Կը կրկնուի ու խլացնող կանչերով թնդացնել ամբողջ գիւղը։ Տունին բոլոր անկիւնները լեցուած են փողերով, ժեռով, ծեքով ու աղօթքով։ Մեր մամիկներ, փեսին բարեկամ կիներ ու սիրտը բուխ մարդիկ կուլան։ Շատեր կը ձայնակցին գովերգին ու ձայները գեղացի լաճերու հնչեղ ձայները, միջոցը լեցնելով, բարտիներու քիարեր օրօրները ճեղքելով, կ'երթան, կ'երթան մինչեւ դրացի մօտիկ սարերը, Եփրատի ալիքներուն ձայնին խառնուելու։

Ներշնչուելու, Մուշայի պէտք չունի գիւղացին, երգ մը երգելու, մաղթանք մը կատարելու կամ «զաւեթը անուշ խմցնելու» համար։ Ամէն բան կարգով ու սարքով կ'ընթանայ։ Հակէշ – կարգադիր խումբերու պէտք չկայ, կը բաւէ որ նահապետ մը կրտսերի մը ըսէ թէ՝ «այս ինչ բանն ըրէ» ու գիւղացի երիտասարդը, աղբիւրէն տուն դարձող աւարին նման, կը ճանչնայ իր տեղը, ընելիքը, բանալիքը։

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄԵՆՑ

(2)

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ԳՈՒԱ - ԳՈԼՈՆԳԻ ներկայացուցիչները Յառաջի խմբագրատունը, վաղը, Շաբաթ կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԳՈՒԼՎԱՐ-ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Գատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 7ին, սովորական հաւաքատեղին։ Անդամատետրներու քաշխում։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԳԱՅԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7ին իր գրագարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ ՕՏԷՈՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԴՐՕ Գ. ՆԺԴԵՀ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. ՑԱԿՈԲԵԱՆի։ կը նուագէ ջութակահարուհի՝ Օր. Ս. ԽՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ Ա. ՓԱՐԹԵՒԵԱՆի։ կ'երգեն Օր. Ի. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ եւ ՄՏ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԽՈՍՐՈՑԵԱՆի։

Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ։

ՏԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳԱՆՁՈՒԻ 3 ՖՐ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ Ի Մ Է Ջ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ՝ բոլոր ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ. նուագախումբի

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, Rue Chape, Salon Chapeի մէջ

կը նախագահէ ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

120, Շըմէն տը լա Մատրակ, պար Վէնսէնի մէջ

կը նախագահէ ընկեր Ն. ԱԶԳԻՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՏՈՒՌ - ՄԱՆԿԱԳԱՐՏԷԶԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ ընկեր Յ. ԳԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐԱՆԵԱՆ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպութեամբ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30ին

150 Route d'Orléansի սրահին մէջ **Bagneux**

Նախագահութեամբ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

Դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին ՎԱՐԴԳԷՏԵԱՆի։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օրիորդներ՝ ՀԱՑԿՈՒՀԻ ՍՐԱԳԵԱՆ եւ ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ։ Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ պիտի արտասանէ։ ԳԱՎԷՋԵԱՆ քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ ծայկական պարեր։ Թառիստ ԺՕՐԺ կը նուագէ ու ԿԻՆՏՕՆ պիտի պարէ։

Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ ըլլալ։

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը՝ Ա Զ Ա Տ Է։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՕՆԷԶԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

կը ներկայացուի Ս Ա Ս Ո Ւ Ն Դ Ա Ւ Ի Թ Ա Զ Ն

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ն. Գ. Հայ Սպաներու Միութեան, այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իւրիշատակ հայկական բանակի սպարապետ

ԶՕՐ. Թ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ

կը հրաւիրուին Միութեան անդամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Հա Սիօթա, Գործ.— 72։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տոքթ. ՌԱԳԸՃԵԱՆի, որ իր մատին վրայ վիրաբուժական գործողութիւն մը ընելով՝ կատարելապէս դարմանեց։

Գ. ԽԱՉԵՐ ՃԷՎԱՀԻՐՃԵԱՆԷ (որ կը կարծուի թէ Լիոն կը գտնուի) կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել Յառաջի վարչութեան։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Գ. Գ. կարօ Ուշագլեան, Ա. Փանոսեան, Կօլիա Կորգանօֆ։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ շնորհակալութեամբ ստացած է Գ. Երուանդ Թորոսեանէ 50 Ֆր., իր զաւակներու մէկունի մահուան տարեդարձին առթիւ։

∴

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր երկրորդ այցելութիւնը կատարեց հիւանդանոցներուն մէջ խնամուող հայ հիւանդներուն, բաշխելով իւրաքանչիւրին որոշ գումար։

(կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Կը փնտռուի Գամթէմունիքցի Սարգիս Ջազըճեան, հօր անունը Խաչատուր, մօր անունը Ազնիւ։ Երեք տարի առաջ կը բնակէր 38, Route d'Asnières, Clichy, Seine։ Կը խնդրուի իմացնել* Tchataliani, 38, Ave. Thiers. Le Mans (Sarthe)։

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փօմմռն (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փոքրի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 փրանքի։ Կը դրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն։ Երաշխաւորութիւն յանձնառարութեան ստացումէն գործադրութեան։ Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, **20, A. Voulis, Athènes. Grèce**։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

Մ Ա Թ Ա Հ Ա Ր Ի

Ա Ն Գ Լ Ի Ա 1917

Լ Ո Ն Տ Օ Ն Ի Մ Է Ջ

— *Կը ցաւիմ, պարոն, նեղացած էի. ուղեւորութեանս այսպէս ընդհատումը չէի ակնկալեր. Երախտապարտ եմ ինծի կը սպասէ այս քանի մը օրերը ու նաւը Ռոթերտամ մեկնեցաւ առանց ինծի։*

Աղջիկը մեղմացաւ. յոգնեցա՞ւ արդեօք. պէտք է սպասէին զինք։ Իրաւունք ունէր Սըր Չարլզ — ինքնութիւնը հաստատել այնքան ալ դիւրին գործ չէր։ Ծովակալը աւելի խիստ շեշտով մը հարցուց.

— *Ուրեմն Մատրիտ էիք քանի տարիէ մը ի վեր…*

— *Այո՛ պարոն, պատասխանեց աղջիկը քաղցրութեամբ։*

Ծովակալը հանեց իր սիկարէթի տուփը եւ հրամցուց։ Թէյ մը առջեւ ծառեցաւ աթոռին վրայէն, բայց առանց հանելու անոր։ Աղջիկը երկարեց թեւը սիկարէթը առնելու համար. Ծովակալը չմոռնալով տուփը, որպէս զի անմէր աղջկան մերկ բազուկը որ դուրս կ'երկարէր վերարկուին տակէն. ապարանջան չկար. մերկ էր թեւը ամբողջութեամբ։ Ուրեմն ինչո՞ւ էր «տօսիէն»… Ուրեմն կարծածին չափ ալ վիպական չէ՞ր այս աղջիկը…

— *Ներողութիւն, երբեք ձեր մտքէն չանցնի թէ այս հարցումները կ'ընենք որովհետեւ կասկած ունինք ձեր անցագրին ճշդութեան մասին. Սըր Չարլզ այդ ըսել չուզեց, գիտեմ։ Անշուշտ, եթէ որ եւ է կասկած ունենայինք, մեզի համար շատ դիւրին պիտի ըլլար քննութիւններ կատարել սպանիական դեսպանատան մէջ։*

Հասկցա՞ւ արդեօք որ կեղծ սպասումներ մըն էին ծովակալին խօսքերը. գիտէ՞ր թէ քննութիւն կատարելով — չէինք կրնայի հասկնալ… Թերեւս անմիջապէս ճամբորդ մըն էր ան եւ կամ, ընդհակառակն, շատ վարպետ դերասանուհի մը որուն նմանը ծովակալը տեսած չէր իր կեանքին մէջ։

Աղջիկը վերցուց սիկարէթը տարօրինակ ժպիտ մը գծելով իր շրթունքներուն վրայ։ Կարծես կը ջանար միայն ծովակալին ցոյց տալ այդ ժպիտը որ սակայն չխուսափեցաւ Բինկլըի աչքէն։

Աշխարհի բոլոր գաղտնի հետախուզութեանց սպասարկութիւններուն մէջ ընդունուած են երկու պաշտօնական ճամբաներ, երբ կ'ուզէք պաշտօնական տեղեկութիւն առնել մէկէ մը. եթէ գոհացում չգտնէք ըմպելիով, ձեր միակ յոյսն է կինը. ժամավաճառ չըլլալու համար ընտրեցէք այս վերջինը միշտ։

Ծովակալը այդ պաշտօնին համար այս աղջիկէն աւելի յարմար մէկու մը չէր հանդիպած երբեք. կիներ ունէր իր ձեռքին տակ ի հարկէ։ Անոնցմէ մէկը, օրինակ, ճամբան էր հիմա դէպ ի Ամերիկա, մարդու մը հետ որուն գաղտնիքը երեւան հանելու համար աշխատած էր ինք երկու տարի շարունակ։ Կինը այդ մարդուն պիտի ծանօթանար նաւուն վրայ. մնացածը դիւրին կը թուէր.

Ծովակալը անձամբ գնած էր այդ կնոջ տոմսակը. եւ սակայն տակաւին կասկած ունէր ելքին մասին։ Բայց եթէ այս աղջկան յանձնուած ըլլար այդ պաշտօնը, ապահով կրնար զգալ ինքզինքը։

Բայց ո՞վ էր այս աղջիկը եթէ Լիտիա Հէյը չէր ան։ Ծովակալը լուցկի մը վառեց ու մօտեցուց անոր սիկարէթին։

— *Քանի որ Մատրիտ կը գտնուէիք տարիէ մը ի վեր, ըստ ծովակալի հանգամանքին, հաւանաբար ծանօթացած էք ֆոն Լիխթէնշթայնին հետ։*

— *Ըսել կ'ուզէք Գերմանիոյ դեսպանատան խորհրդակա՞նը…*

— *Ուրեմն կը ճանչնա՞ք զինքը…*

— *Ո՛չ, երբեք իրարու հանդիպած չենք. լսած եմ իր անունը. ամէն տեղ կ'երթայ ան Մատրիտի մէջ…*

— *Օ՜հ, կը նշանակէ թէ դո՞ւք ալ կը յաճախէք այդ շրջանակները… Ծանօթ էք դեսպանատուներուն…*

Բինկլըին էր որ ըրաւ այս յանկարծական հարցումը։ Բայց այդ չէր որ աւելորդ էր այս աղջկան հետ. չը վախցաւ. անիկա թող քաջութիւն ծախէր ուրիշ աղջիկներու, անոնց — րոնց հետ կը սիրաբանէր… Այդ նախատանքն ալ վախցող չէր ինքը։

Աղջիկը չորս կողմը նայեցաւ ու խնդալով հարցուց.

— *Կրնա՞մ հարցնել, պարոն, թէ ով կը կարծէք որ ես ըլլամ։*

— *Կարծելու պէտք չկայ այլ եւս, վստահ եղէք։*

Ծովակալը անհանգիստ էր իր աթոռին վրայ. նայեցաւ Բինկլըի աչքերուն։

Աղջկան ձայնը զրգռեց զինքը։

— *Այստեղ ունինք Լիտիա Հէյի «տօսիէն» եւ լուսանկարը. ուրիշ ի՞նչ կրնանք ըսել ձեզի։*

Աղջիկը խնդաց. յաղթած էր այդ երկու մարդերուն. ծովակալը հասկըցաւ անմիջապէս, որովհետեւ անկեղծ էր այդ ծիծաղը։

Լիտիա Հէյը չէր ան, վստահ էր այլ եւս. մեղսաւութեան տեղը չկար։ Փրկուած էր եւ ի՞նչ հիանալի կերպով… Ու այդ յիմա՛ր Բինկլըր քաջութիւն ծախող, անպարկ…

Ծովակալը լաւ մը տեղաւորուեցաւ բազկաթոռին մէջ. ալ ընելիք չէր մընացած։ Երբ աղջիկը պատմեց թէ Լիտիա Հէյը Մատրիտ էր այդ ժամուն — եթէ ձանձրոյթը յանձն առնէին կըրնային իրենք ալ ստուգել այդ իրողութիւնը դիմելով օրինակ սպանիական դեսպանատունը կամ որ եւ է ուրիշ տեղեկատու աղբիւրի ուր կը կատարէին իրենց քննութիւնները ընդհանրապէս, — Ծովակալը ոչ մէկ պատասխան կամ մեկնութիւն կրցաւ տալ։ Իրեն կը մնար պարզապէս ժպտիլ աղջկան հետ, այդ զաւեշտին համար։ Բինկլըն մնաց իր աթոռին վրայ ժխտական եւ լուռ։ Ու աղջիկը կեց այդ երկու պարոնները իր քովը. ինչպէ՞ս լեզուին տակ ան նաւէն վար առեր էին զինքը, ...ցուցեր էին իր հանդիպումը իր խային հետ երկու շաբաթ — … Օրօրա — եւ միջոց չկար անոր հաղորդակցութեան մէջ մտնելու, … իր տրամադրութեան տակ … այն դիւրութիւնները որոնց … չիման մէջ էին իրենք ամբողջ … հի հետ։

Լոնտո՞ն պիտի մնար… … ծախքերը. Այդ պարոնները … ի՞ն թէ երբ կը մեկնէր յաջորդ … դէպ ի Ռոթերտամ. կամ թերեւս … էր որ պիտի առնէր այդ տեղեկութ… նը։

Թարգմ. Յ. Մ

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

18 Février 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2116 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

...ՏՈՒՆԻՆ ՋԱՒԱՐՆ ԱԼ

Վերջերս Թուրք թերթերը սկսան հրատարակել անունները հպատակութենէ զրկուած Հայերու։

Եթէ չենք սխալիր, մինչեւ հիմա լոյս տեսան չորս ցանկեր, 150—200 անուններով։ Այր թէ կին։

Ի՞նչ «քաղաքականութիւն» է այս։

Քէմալական օրէնքներով, 1921էն ի վեր արտասահման ապաստանած բոլոր հայ փախստականները կը համարուին ոչ-հպատակ։

Նոյն իսկ աւելի առաջ, առեւտրական գործերով արտասահման հաստատուած կամ օտ. անցագրով ճամբորդած Հայեր կորսնցուցին իրենց հպատակութիւնը։

Այն պատճառով որ, անոնց թողած կալուածներն ու հարստութիւնները համարուեցան «լքեալ» գոյք, եւ աւարի տրուեցան առանց բացառութեան.

Ի՞նչ կը նշանակէ այս նոր զտումը։

Անխղճութի՞ւն է այս մասին լուսաբանութիւն պահանջել առանցմէ որ պարբերաբար սպրդումներ կը կատարեն, «լեզու գտնելու» առաջադրութեամբ։

Կամ արդեօք անհեռատեսութիւն, ամբոխավարութի՞ւն է քրքրել այս խնդիրը...

Սպասելով «խրատել»ներու բացատրութեան, պարտականութիւն կը սեպենք առանց վերապահութեան գրի առնել ինչ որ կը մտածենք այս նորօրինակ «զտում»ին առթիւ։

Ընթերցողները կը յիշեն, անշուշտ, երթեւեկի նոր հրահանգը։

Այդ հրահանգով, որոշ փոփոխութիւններ կը կատարուէին հին օրէնքներուն վրայ։ Դիւրութիւն կը տրուէր փախստականներուն՝ վերադառնալու Թուրքիա, պայմանով որ Թրքական հիւպատոսարանները դիմէին եւ լեցնէին յատկապէս պատրաստուած «պէյաննամէ»ներ. (յայտարարութիւն)։

Մենք ժամանակին հրատարակեցինք ոչ միայն այդ «պէյաննամէ»ներուն բովանդակութիւնը, այլ եւ բոլոր լրացուցիչ տեղեկութիւնները։ Նոյն իսկ Փարիզի Թուրք հիւպատոսին եւ ուրիշներու յայտարարութիւնները։

Եւ յայտնեցինք մեր տեսակէտն ալ։ Շեշտեցինք թէ այս կարգադրութիւնը բան մը չի փոխեր հայեւթուրք յարաբերութիւններէն, քանի որ մենք հիմնական վէճ մը ունինք Թուրքիոյ հետ, — Քաղաքական Դատ։

Միեւնոյն ատեն գիտել տուինք թէ վրան — բաց ասղմախայ մըն է այս։ Եւ մտնուանց միջոց մը՝ նոր «լքեալ»ներ մէջտեղ հանելու։

Գտնուեցան բարեմիտներ, որ բողոքեցին մեր այս յոռետեսութեան դէմ. «Եղբայր, ամէն բան գէշ կը մեկնէք, սեւ կը տեսնէք»։

Արդ, ճիշդ մէկ տարի է անցած այդ օրէն ի վեր։ (ՅԱՌԱՋը նոր հրահանգը արտատպեց 1932 փետրուար 25ին։ Հրահանգը ենթակային պաշտօնաթերթին մէջ լոյս տեսաւ 1932 փետր. 18ին. վաւերացուած՝ գործավարներու խորհուրդի յունուար 31ի նիստին մէջ)։

Բարեմիտները, փոխանակ իրենց բնազդին հաւատալու, հաւատացին եղած հրատարակութեանց, եւ ափ առին հիւպատոսարաններու դուռը, «պէյաննամէ» մուրալու եւ լեցնելու համար։

Աչքի առջեւ չունինք թիւեր, հաստատելու համար թէ հարիւր հազարաւոր փախստականներու մէջէն քանի՞ հազար հոգի փութացին օգտուիլ այս թանկագի՛ն պատեհութենէն։

Բայց գիտենք որ դիմողներ եղան։ Քանի մը հարիւր հոգի՝ Ֆրանսայի մէջ, վաթսուն հոգի՝ Սելանիկի մէջ եւայլն։

Արդի՞ւնքը, — Ահաւասիկ չորս ցանկ՝ «հպատակութենէ զրկուած» Հայերու։

Նորէ՞ն սեւ կը տեսնենք։ Ուրեմն դո՛ւք բացատրեցէք, բարի եւ առաքինի մարդիկ։

Մեր եզրակացութիւնն այս է, —

Բարեմիտները դիմեցին Թրքական հիւպատոսարանները։ Առին մէկ-մէկ «պէյաննամէ» եւ գրեցին բոլոր պատասխանները— այնքան վարպետօրէն խմբագրուած հարցումներուն.

Թուրքիոյ ո՞ր տեղէն մեկնեցաք, ի՞նչ կերպով եւ ի՞նչ միջոցով։ — Թուրքիայէն մեկնելէ յետոյ ո՞ր տեղերը մնացիք, — Թուրքիայէն դուրս ինչո՞վ ապրեցաք, — Ո՞ւր պիտի բնակիք։ — Թուրքիոյ մէջ ձեզ ո՞վ կը ճանչնայ, — Ձեր զինուորութիւնը կատարա՞ծ էք, — Ձեր ազգականներէն Թուրքիոյ մէջ եւ ձեր քովը կամ ձեր ծննդավայրին մէջ եւ կամ օտար երկիրներու մէջ որո՞նք կը գտնուին, (իրենց որոշ հասցէներով). — Պալքանեան պատերազմին եւ Մեծ Պատերազմին ո՞ւր կը բնակէիք եւ Լօզանի դաշնագրին գործադրութեան թուականին 1924 օգոստ. 6) ո՞ւր կը բնակէիք։ Եւայլն։

Արդ, այս «պէյաննամէ»ներուն մէկը մնաց հիւպատոսին քով, երկուքը գացին Էնկիւրի, Ներքին գործավարութեան եւ Ապահովութեան Տեսչութեան (լուսանկարներով)։

Այնուհետեւ սրբի շուները քննութեան սկսան, ամիսներով պրպտեցին, քրքրեցին, դիմողին եօթը պորտը հարցուցին, ունեցած-չունեցածը ճշդեցին, եւ — սկսան «զտել»։

Այսինքն՝ հպատակութենէ զրկել։ Ուրիշ խօսքով՝ զրկել ոչ միայն վերադառնալու արտօնութենէն, այլ եւ իր գոյքերուն տիրանալու իրաւունքէն։

Եւ ահաւասիկ «զրկուած»ներու ցանկեր՝ տրցակ-տրցակ։

Մինչդեռ, այս հրահանգէն առաջ, տասը տարուան ընթացքին, տարին տասը անուն ալ չէր հրատարակուեր, իբրեւ «Թուրք հպատակութենէ զրկուած»։

Թիւրատեսութի՞ւն է։

Կը յիշեցնենք երրորդ անգամ, — ապա ուրեմն դուք լուսաբանեցէք այս խորախորհուրդ գաղտնիքը։ Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԳԵՂԵՑԻԿԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ »

Բառը փոխ կ'առնեմ թուրք թերթէ մը։

Այս միջոցին, փոքրիկ մը կ'ռճնայ Վոսփորի «գեղածիծաղ» ափերուն վրայ.

Թուրքիան այս տարի ալ ընտրեց «գեղեցկութեան թագուհի» մը, նախաձեռնութեամբ «Ճիւմհուրիյէթ»ի։

Ամէն ընտրութեան առթիւ, մոլտուքներ կը լսուին։ — Իսկ այս տարի ամբողջ թուրք մամուլը կրկէս իջած է, ծաղկելու համար այս առթիւ կատարուած խայտառակութիւնները (խայտառակութիւն մը չէ՞, ինքնին, դրամատիրական կարգերու այս վերջին գիւտը — գեղեցկութեան մրցում)։

Ամէնէն աւելի կատղած են ... երիտասարդները։

Աղա Կիւնտիւզ, գրագէտ-երեսփոխան, կը սպառնայ Ազգ. Մեծ Ժողովին դիմել եւ պահանջել որ արգիլեն գեղեցկութեան մրցումները։

Ուրիշ մը, Պիւրհան Ճահիտ, կը գրէ «գեղեցիկի առեւտուրը» խորագրին տակ

— Հակառակ բոլոր խոստումներուն եւ «պախշիշ»ներուն, ամէնէն շատը քան աղջիկներ կը մասնակցին մրցումին։ Ընդհանրապէս, եղածը զուտ առեւտրական ձեռնարկ մըն է։ Մրցում բառածր ատ է — Քանի մը «փէտայի»ներ գլուխ կը ծռեն, «փէշ» վերցուր, որ բուն տեսնմծի նման առաջարկներու առջեւ։ Այս առթիւ տականներով զարմանք եւ չիչերով օգի կը պարպուի.

Տակաւին ի՛նչ փաղաքշական խօսքեր, — ընտրուած թագուհին գեղեցիկ չէ. միայն մարմինը գեղեցիկ է։ Միւսը աւելի արժանի էր. բայց Նավիբէն մէկուն բարեկամուհին, միւսին ազգականուհին ըլլալով. ընտրեցին...

Իսկ «Ճիւմհուրիյէթ» այս բոլորին կը պատասխանէ բուռն խմբագրականով մը.

— Ամօթ է, էֆէնտիներ... «զէվզէկ»ներ, գինովներ...

Եռնուս Նատին իւրաւունք ունի բարկանալու շաներ արձակելու.

Ինչո՞ւ կը խանգարեն իր «հայրենասիրական» արհեստը։

Չէ՞ որ իր նարած գեղեցկութեան թագուհիները — «միս»երը — ամէնէն առաջ «Մեծ Կազին»ն կը շահագրգռեն։

ՎԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՃԻ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ նոր ընդհ. մարդահամարը պիտի կատարուի 1935ին։ Նախորդին նման, այս մարդահամարն ալ բոլոր պաշտօնեաներու մասնակցութեամբ պիտի կատարուի, քիչ ծախքով գլուխ հանուելու համար։ Այս գործին համար մէկ միլիոն ոսկիի պէտք կը տեսնուի։

Վիճակագրութիւնները ցոյց տուած են թէ Թուրքիոյ բնակչութեան տարեկան աճումը հարիւրին 18 է։ Այս պարագան նշդուած է նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան կատարած քննութեամբ։ Բնակչութեան ամէնէն շատ աճումը կ'ըլլայ Ուրֆայի մէջ (հարիւրին 23)։ Հարիւրին 18 համեմատութիւնը հիմ առնելով, կը հետեւի որ Թուրքիոյ բնակչութիւնը եօթը տարուան մէջ երկու միլիոն աւելցած է, տարին 280 հազար ըլլալով։

ՕՍՄ. ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Պոլսէն կը գրեն թէ օսմ. պարտքերու պատուիրակներուն հետ համաձայնագիրը մինչեւ մարտ 15ին պիտի ստորագրուի Փարիզի մէջ։ Կնքուելիք պայմանագրութեան համաձայն, Թուրքիա 7,600,000 թրքական ոսկեդրամ պիտի վճարէ։ Այս դրամը հարիւրին 7ուկէս տոկոսով 55 տարիէն վճարելի է։ Առաջին մասնավճարը 350 հազար, երկրորդը՝ 550 հազար, իսկ երրորդ մասնավճարը 585 հազար ոսկի պիտի ըլլայ։ Վեց տարի վերջը մասնավճարները 700 հազարի բարձրանալով, այդ գումարին վրայ անփոփոխ պիտի մնան։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութի որբանոցներուն

Բացուած է ՅԱՌԱՋի Եղբայրական Օժանդակութեան սիւնակը, որուն առաջին գումարը երեւցաւ հինգշաբթի օր (330 ֆրանք)։

Այս առթիւ ստացած ենք կոչ մը Կիլիկիոյ եւ Եոզկատի Հայր. Միութեան կողմէ, զոր պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով։

⁂ Հաւաքուած գումարները պիտի ղրկուին ուղղակի Պէյրութ, Որբախնամ Յանձնաժողովին, որուն նախագահն է Հայ-Կաթողիկէ Կաթողիկոս-պատրիարք Աւետիս արք. Արփիարեան, իսկ ատենադպիր՝ Պ. Գ. Իփէքեան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բուզվէլթի դէմ կատարուած մահափորձը

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ձերբակալուած է այն ահաբեկիչը որ փորձած էր սպաննել Մ. Նահանգներու նոր նախագահը։ Իտալացի մըն է, Ճիուզէփփէ Զանկարա, որ հետեւեալ խոստովանութիւններն ըրաւ.

— Երեսուներեք տարեկան եմ եւ որմնադիր։ Աղքատ եմ եւ միշտ ալ աղքատ եմ եղած։ Ընտանիքս հարստահարուած է տարիներով եւ խորունկ ատելութիւն ունիմ թագաւորներուն եւ նախագահներուն համար։ Երբեք ո՛ր եւ է դէչութիւն չպիտի ընեմ բանուորի մը կամ ռամիկանի մը, բայց կ'ատեմ հարուստներն ու հզօրները։ Պատանութեանս մշակ եղայ եւ 16 տարեկանիս նախատ գրկեցին։ Ցաւանելի եղած է կեանքս։ Թերթերուն մէջ կարդալով որ Պ. Բուզվէլթ Միամի կուգայ, ատրճանակ մը գնեցի ութ տոլարի եւ պարտէզը նստայ։ Աղբիւրներս կը դալարուէին ցաւէն, որ թերեւս հետեւանք էր բուռն ջղագրգռութեանս։ Միտքս լլկուած էր հետեւեալ մտածումով. — « Եթէ բազմութիւնը շատ խիտ չըլլայ չուրջս, չպիտի ձախողիմ ձեռնարկիս մէջ, ինչպէս ձախողեցայ, տասը տարի առաջ, երբ փորձեցի սպաննել Իտալիոյ թագաւորը»։ Որոշեր էի Բուզվէլթը զարնել խօսած ատեն, բայց կարճահասակ ըլլալով, մտածեցի թէ չպիտի կրնամ հարուածս ուղղել առջեւս կանգնած ունկնդիրներու գլուխներուն վրայէն։ Վերջապէս առիթը գտայ, երբ շատեր ոտքի վրայ մնալէն յոգնած ըլլալով, տեղաւորուեցան նստարաններուն վրայ։ Ես ալ նստարանի մը վրայ ելայ, բայց նստարանը կ'երերար բազմութեան ճնշումին տակ եւ նորէն վար իջայ։ Յետոյ քանի մը անգամ պարպեցի ատրճանակը։ Չեմ գիտեր թէ Պ. Բուզվէլթ զարնուեցա՞ւ։ Բայց կ'ուզեմ որ ամէնքն ալ գիտնան թէ անձնական ո՛ր եւ է ատելութիւն չունիմ անոր դէմ. ես կ'ատեմ բոլոր նախագահները, ի՛նչ ազգի ալ պատկանին։ Կ'ատեմ բոլոր պաշտօնատարները եւ հարուստները։

⁂ Թէեւ Զանկարա կը պնդէր թէ ո եւ է մէկուն յայտնած չէ իր ծրագիրը, բայց ոստիկանութիւնը ձերբակալեց ուրիշ Իտալացի մը եւս, որ դրացի էր ահաբեկչին։ Ոստիկանութիւն կը կարծէ թէ Զանկարա անհաւասարակշիռ մէկն է. որովհետեւ Հռոմի ոստիկանութիւնը հեռագրով պատասխանեց թէ ան երբեք փորձած չէ սպաննել Իտալիոյ թագաւորը։ Իր սենեակին մէջ գտնուեցան թերթերու կտրօններ՝ նախագահ Մաք Քինլիի սպանութեան մասին (1901)։

⁂ Մահափորձին հետեւանքով վիրաւորուած են վեց հոգի, որոնց երկուքը կիներ են։ Ուաշինկթընի մէջ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, նախագահական պալատին պաշտպանութեան համար։ Գաղտնի ոստիկան մը կեցած է նախագահ Հուվըրի ննջարանին առջեւ։ Ուրիշ երկու ոստիկաններ կը հսկեն շէնքին մուտքին առջեւ։ Պարտէզին երկաթ փեղկերն ալ գոցուած են, իսկ ոստիկաններ գիշեր ցերեկ կը հսկեն շրջակայ պարտէզներուն մէջ։

Խանութներու փակումը Փարիզի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ խաղաղ ցոյց մը նոր տուրքերու հաստատման դէմ։ Փարիզի եւ արուարձաններու առեւտրականները հրաւէր ստացած էին փակելու իրենց խանութները։ Հրամանը գործադրուեցաւ 70 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Կարգ մը միութիւններ պատուիրած էին իրենց անդամներուն յարգել կարգ կանոնը։ Բայց բոլոր թաղերուն եւ արուարձաններուն մէջ վաճառատուներու եւ խանութներու մեծ մասը փակուեցաւ, կէսօրէն մինչեւ իրիկուան ժամը 6.30։ Ապակեփեղկերուն եւ երկաթ փեղկերուն վրայ կը կարդացուէր. «Փակուած է իբրեւ բողոքի նշան»։ Մեծ հրապարակներուն վրայ, ինչպէս Օփերա, Թիվոլի եւայլն, կիրակնօրեայ խաղաղութիւն կը տիրէր։ Շան զ'Էլիզէի վրայ մեծ փոփոխութիւն չէր նշմարուեր։ Սէնի ձախ ափի թաղերուն մէջ խանութներուն երեք չորրորդը փակուած էր։ Կէսօրէն առաջ տեսակ մը ջղագրգռութիւն կը տիրէր Սանթիէի մէջ։ Ոստիկանական հսկողութիւնը սաստկացած էր եւ արտաքին դուռները փակուած էին։

Կարգ մը վաճառատուներու վրայ փակցուած էին հետեւեալ բովանդակութեամբ յայտարարութիւններ.— «Նոր տուրքեր չենք ուզեր։ Խնայողութիւններ կատարեցէք։ Տուրքերու հաւասարութիւն հաստատեցէք»։

Ուրիշ բազմաթիւ առեւտրականներ ալ բաց պահած էին իրենց խանութները, անպատեհ գտնելով որ եւ է ցոյց։

Կարգ մը ծխավաճառ-սրճարաններու մէջ որ եւ է ըմպելի չէին տար եւ միայն սիկարէթ եւ նամականիշ կը ծախէին։

⁂ Ընդհանրապէս խաղաղ անցաւ բողոքի այս ցոյցը, բայց միջադէպեր ալ պակաս չեղան։ Լաֆայէթի վրայ երեք ուսանողներ բաց մնացած վաճառատուն մը մտնելով, արտասովոր հեղուկ մը թափեցին։ Ոստիկանները ձերբակալեցին երկուքը, իսկ մէկը անհետացաւ։ Ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան մասնաւորապէս 20րդ թաղամասին մէջ, ուր ցոյցեր տեղի կ'ունենային բաց մնացած խանութներուն առջեւ։ Փէռ-Լաշէզի կողմը ցուցարարներ մտան գինետուն մը, կերան-խմեցին, բայց մերժեցին վճարել եւ սպառնացին խորտակել սպասքները։ Տասներէկ հոգի ձերբակալուեցան, բայց երկուքը միայն վար գրուեցան։ Սէն-Տընի փողոցին մէջ գրատան մը ապակիները ջարդուփշուր եղան։

Գաւառներու մէջ ալ բազմաթիւ խանութներ փակուեցան։

Բուռն ցոյց մը լեհական հիւպատոսարանին մէջ

Հինգշաբթի օր, 60ի չափ լեհ գործազուրկներ Փարիզի լեհական դեսպանատունը գացին, բնկերակցութեամբ խումբ մը Ֆրանսացիներու։ Գործազուրկները ուզեցին տեսնել ընդհ. հիւպատոսը։ Դռնապանը կասկածելով, նախապէս լուր տուաւ պաշտօնեաներուն։ Հիւպատոսը հասանեցաւ ընդունիլ վեց

(Լուրերու շարունակութիւնը Նորդալ Դ. էջ)

ԱՆԳԼԵՒ-ՊԱՐՍԻԿ ՎԷՃԸ

Լոնտոնէն կը գրեն թէ Անգլեւ-պարսիկ Քարիւղի ընկերութեան նախագահն ու դեր-նախագահ մօտերս Թէհրան պիտի երթան, կառավարութեան հետ բանակցելու համար։ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ բացուած վիճաբանութիւնները յետաձգուած են մինչեւ մայիս, որպէս զի կարելի ըլլայ ուղղակի բանակցութիւն կատարել պարսիկ կառավարութեան եւ Քարիւղի ընկերութեան միջեւ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

10 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, 50 ՎԻՐԱՒՈՐ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ 300 համայնավարներ, որոնք Սելանիկի սրահի մը մէջ հաւաքուած էին, մերժեցին հեռանալ, հակառակ ոստիկանութեան ազդարարութեան։ Ընդհանուր դատախազին միջամտութեան վրայ, բազմաթիւ համայնավարներ պատուհաններէն սրահէն մեկնելու, երբ իրենց պետք հրամայեց մնալ։

Հրմշտուք մը տեղի ունեցաւ սանդուղին վրայ եւ տասը բանուորներ հեղձամահ եղան։ Ուրիշ յիսուն բանուորներ վիրաւորուեցան։

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՑՈՅՑԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր Պուքրէշի հիւսիսային կայարանին մէջ ծագած խռովութիւնները շարունակուեցան մինչեւ իրիկուն։ Արհեստանոցներու մէջ ամբացած քանի մը հազար բանուորներ մերժեցին դուրս ելլել։ Բանուորներու պատուիրակութիւն մը ներկայանալով ներքին նախարարին, պահանջեց ազատ արձակել ձերբակալուած համայնավարները, ինչպէս նաեւ արտօնութիւն խնդրեց բանուորական խորհուրդներ կազմելու, իրենց շահերուն պաշտպանութեան համար։ Այս պատուիրակութիւնը նամբուած ըլլալով, բանուորները որոշեցին աշխատանոցներու մէջ փակուիլ եւ աշխատանքը վերսկսիլ։

Ցետոյ խռովութիւններ ծագեցան անոնց միջոցին ոստիկան մը սպաննուեցաւ եւ 20ի չափ ոստիկաններ կամ զինուորներ վիրաւորուեցան։

Գնդապետ մը չարաչար խոշտանգուեցաւ բանուորներու կողմէ. նոյնպէս հարիւրապետ մը։

Ոստիկանական վերատեսուչին ինքնաշարժը յարձակում կրեց ցուցարարներու կողմէ, որոնք քարերով ջարդուփշուր ըրին ապակիները։

Փայտի մթերանոց մը կրակի տրուեցաւ։ Կառավարութեան հրամանին վրայ բազմաթիւ զինուորներ եւ ոստիկաններ ժամը 6.30ին սկսան պարպել արհեստանոցները. կէս գիշերին բոլոր բանուորները դուրս հանուած էին։ Երեք բանուորներ եւ մէկ զինուոր սպաննուեցան, ինը բանուորներ եւ 22 զինուորներ վիրաւորուեցան։

Կալացի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ խռովութիւններ ծագեցան։

⁂ Այս առթիւ անհրաժեշտ կը գտնենք յայտնել թէ իրականութեան չեն համապատասխաներ կարգ մը եւրոպական թերթերու այն լուրերը որոնց համաձայն իբր թէ յեղափոխութիւն ծագած է Ռումանիոյ մէջ և որանց արձագանգ եղած էր մեր թերթն ալ։

⁂ Ռումանիոյ երեսփոխանական ժողովը օրէնք մը քուէարկեց որով երեք ամսուան համար հարիւրին տասը կը զեղչուի պետական պաշտօնեաներու թոշակը։

ՀԱԿԱՍՈՒԼԹԱՆԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Իզմիրէն կը գրեն թէ խումբ մը երիտասարդներ, իրենց մէջն ունենալով նախորդ դատական գործավար Մահմուտ Էսատ պէյը, Րէշատիէ նաւամատոյցը գացին եւ վար առին նշանատախտակը, որ «Րէշատիէ» սուլթանական անունը կը կրէր։

Երիտասարդները յետոյ համանուն պահականոցը գացին եւ ուզեցին վար առնել նշանատախտակը։ Սակայն պահականոցին հրամանատարը յայտնեց թէ չի կրնար վար առնել, մինչեւ որ այս մասին հրաման չստանայ Ոստիկանական Տեսչութենէն։

ՍՏԱԼԻՆԻ «ՊԱՏՄԱԿԱՆ» ՃԱՌԸ

Տարւոյս սկիզբին Մոսկուայում տեղի ունեցած Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի եւ Կեդր. Վեր. Յանձնաժողովի միացեալ լիակատար նիստի մէջ Ստալինը հանդէս եկաւ մէկ ճառով՝ գիւղում տարւող աշխատանքի մասին։ Խորհրդային մամուլը շուչացաւ այդ ճառը համարել «պատմական» եւ վերլուծումը «հանճարեղ խորը եւ վառ կերպով», որի «հուժկու լուսարձակով» պիտի լուսաւորուի յետագայ աշխատանքը գիւղում։

Եթէ այդ ճառի մէջ արտակարգ մէկ բան կայ, ապա դա Ստալինի հանճարեղ շնականութիւնն է ու չլմեղ ձեւանալը։ Վաղուց արդէն սովորութիւն է դարձած խորհրդային վարիչների համար տնտեսական ամէն մէկ անյաջողութիւն վերագրել իրեն՝ ժողովրդին կամ թէ չարքային կուսակցականներին ու տեղական պաշտօնէութեանը։ Ստալինի ճառն այս տեսակէտից կատարում է բոլոր մրցանիշերը։ Մատնանշելով, որ 1932 թ. գիւղական տնտեսութիւնը եւ հացամթերումների ծրագրի կատարումը նախորդ տարւայ համեմատութեամբ շատ աւելի վատթար վիճակում է գտնւում, Ստալինն այդ անյաջողութեան ամբողջ պատասխանատւութիւնը բարդում է գիւղական եւ գաւառական կուսակցականների վրայ։ Իսկ իրենք, ղեկավարները, որ ծրագրում, հրահանգում եւ ուղղութիւն են տալիս տնտեսական քաղաքականութեանը, ի հարկէ որ եւ է յանցանք ու պատասխանատւութիւն չունին....

Ո՞րոնք են Ստալինի մատնանշած թերութիւնները.—

1— Տեղական կոմունիստները սխալ են ըմբռնած կոլխոզային առեւտրի իմաստը։ Ըստ որոշման, նախ պէտք էր կատարել հացամթերման ծրագիրը եւ ապա խոր շուկայ հանել աւելացած հացահատիկներն ու մթերքները։ Այնինչ, կոլխոզային եւ խորհրդային տնտեսութիւնները, առանց լրիւ պետութեանը յանձնելու հացի որոշեալ քանակը, շուկայում բարձր գներով վաճառում են հաց ու այլ մթերքներ։ Իսկ չատ տնտեսութիւններ նոյնիսկ թաքցնում են բերքի ճիշդ չափը։

2— Կոլխոզների ղեկավարութիւնը եղած է թոյլ եւ տնտեսութեան զարգացման հոգ չի տարել։ Ղեկավարութիւնը չի հետաքրքրուել կոլխոզների կեանքով, կոմունիստները գիւղում ոչինչ են եղած եւ թոյլատրել են, որ հակայեղափոխական տարրեր անցնեն աշխատանքի գլուխ։

3— Թէեւ հաւաքական տնտեսութիւնը (կոլխոզ) տնտեսութեան սոցիալիստական ձեւն է, բայց ամէն ինչ կախուած է նրանից, թէ ի՛նչ բովանդակութիւն կը տրւի այդ ձեւի մէջ։ Կոմունիստները գերագնահատելով կոլխոզները որպէս տնտեսական նոր ձեւ, աչքաթող են արել բովանդակութիւնը եւ թոյլ են տւել որ այդ նոր ձեւի տնտեսութիւնների գլուխ անցնեն հակայեղափոխականներ եւ ուղղեն զանոնք յեղափոխութեան դէմ։

4— Կուլակութեան դէմ գիւղում չարունակում են պայքարել հնացած միջոցներով։ Այն ինչ դասակարգային թշնամին փոխել է պայքարի տակտիկան եւ մտնելով կոլխոզների մէջ խափանարարութեամբ վիժեցնում է կուսակցութեան բոլոր ատաջադրումները գիւղում։ Կուլակներին պէտք է փնտռել ոչ թէ կոլխոզներից դուրս, այլ ներսը.

5— Կոմունիստները թերագնահատում են իրենց դերն ու պատասխանատւութիւնը կոլխոզային շինարարութեան եւ հացամթերումների գործում։ Նրանք անյաջողութիւնների մեղքը գցում են գիւղացիների վրայ, թէեւ ամբողջ պատասխանատւութիւնն, իրենց, կոմունիստների վրայ է։

Ստալինի այս ճառն յատկանշանական է եւ այն տեսակէտից, որ մի տեսակ փորձ է արւում սիրաշահել գիւղացիութեանը։ Ամէն անգամ, երբ խորհրդային երկիրների տնտեսական կացութիւնը ծանրանում է, երբ իրենց վերացական ծրագիրներով բոլշեւիկները փակուղու մէջ են ընկնում, խոկոյն երեսները դէպի գիւղ են դարձնում եւ փրկութիւնը գիւղում որոնում։ Այս միտումն առանձնապէս նըկատելի է ներկայիս՝ հնգամեայ ծրագրի անյաջողութիւնն աններեւ դառնալուց յետոյ։ Սակայն, գիւղամըրնահանքը քողարկելու նպատակով դիմում են զանազան ձեւերի, որոնցից մէկն էլ Ստալինի «ինքնաքննադատութիւն» է։

Մէկ տեղ իր ճառի մէջ Ստալինը հետեւեալ խոստովանութիւնն է անում։ Առաջ, ասում է նա, տնտեսութեան պատասխանատուն մենատնտեսն էր, որը եւ ձգտում էր ամէն կերպ զարգացնել իր տնտեսութիւնը, իսկ այժմ, քանի որ հաւաքական տնտեսութիւնների ղեկավարը կուսակցութիւնն է, ապա եւ կուսակցութիւնն է պատասխանատուն գիւղական տնտեսութեան զարգացման կամ յետադիմութեան։ Ահա այստեղ է ամբողջ գաղտնիքը։

Երբ խորհրդային իշխանութիւնը հաստատման առաջին տարիներին փորձ արեց համայնացնել գիւղական տնտեսութիւնները, գիւղատնտեսութեան սոսկալի անկում տեղի ունեցաւ, որի հետեւանքն եղաւ քաղց ու մարդակերութիւն։ Նէպի շրջանին, երբ վերահաստատուեց մենատնտեսութեան ձեւը եւ գիւղացին անհատական նախաձեռնութեան հնարաւորութիւն ունեցաւ, գիւղատնտեսութիւնը զարգացաւ արագօրէն եւ վեց — եօթ տարիների ընթացքին գերազանցեց նախապատերազմեան չափերը։ Իսկ հաւաքական տնտեսութիւնների ձեւի հաստատման օրից սկսած գիւղատնտեսութիւնն ունեցաւ դահավէժ անկում եւ միայն Հայաստանում նախապատերազմեան եւ Նէպի շրջանի չափերի համեմատութեամբ բերքատւութիւնը 1932 թւին ընկաւ 40—50 տոկոսով։

Պատճառը պարզ է։ Գիւղացին այլ եւս ինքը տէրը չէր իր տնտեսութեան, որի զարգացման մէջ այլ եւս անձնական չահ չէր տեսնում։ Տնտեսութիւնների ղեկավարութիւնն անցաւ կուսակցականներին, որոնք աւատական հովեր առնելով, սկսեցին կողոպտել եւ ուրիշի քրտինքով ապրել։ Թէ ի՛նչ վերաբերմունք ունեցան կուսակցականները դէպ ի հաւաքական տնտեսութիւնները, բերենք մի չարք օրինակներ.—

Հայաստանի Գեղզման գիւղի կոլխոզի անդամների մեծամասնութիւնը կոմունիստներ են։ Սակայն, պարզւում է, որ այդ նոյն կոմունիստները պահել են եւ անհատական տնտեսութիւններ, որոնց զարգացման համար մտել են կոլխոզ՝ դանազան արտօնութիւններ ստանալու եւ գոյքերից օգտուելու։ Կոլխոզներին մասնակցող կոմունիստները չեն մասնակցում սարգմանը, հարւածայնութեանը եւ այլ հասարակ, խուսափում են աշխատանքից։ «Զկայ մի դէպք, որպէս զի կուսակցականները հանդիսանային պայքարողներ աշխատանքային կարգապահութեան, ծրագիրների կատարման, բանուորներին դաստիարակելու համար եւ այլն»։ («Պրոլետար», թիւ 26)։

Սակայն ո՞վ է այս համատարած ծուլութեան, մըխակերութեան եւ թալանի հոգեբանութեան ու գործելակերպի ծնունդ տուողը։ Անկասկած, ուրիշների գլխին կուժն ու կուլան կոտրող Ստալինի ղեկավարութիւնը։ Ձեռնարկելով կոլխոզային քաղաքականութեան, կոմ. կուսակցութիւնը ողջ գիւղացիութիւնը իրեն թշնամի յայտարարեց եւ յանձնեց իր անդամների սանձարձակ կամայականութեան։ Հետեւանքը եղաւ գիւղատնտեսութեան անկում, հացի ու մթերքների սով եւ տնտեսական բոլոր ծրագիրների կատարման թերացում։

Եւ այսօր, վեր կենալ ու ամբողջ աշխարհի առաջ մեղքը բարդել չարքային կուսակցականների, կուլակների ու հակայեղափոխական տարրերի վրայ, մեծագոյն կեղծիքն է ու շնականութիւն։ Կիսկատար միջոցներով ու պատէ պատ զարնուելով գիւղական տնտեսութիւնը չի փրկւի։ Գիւղատնտեսութեան վերականգնումը նախ եւ առաջ պահանջում է խնդրի արմատական լուծում՝ խորհրդային տնտեսական քաղաքականութեան հիմնական փոփոխութիւն։ Այլապէս, մի քանի տասնեակ «յանցապարտ» կոմունիստների գնդակահարումով դրութիւնը չի փրկուի։

ԱՇՈՏ — ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ա. Նոայեան Ֆեայուն ներկայացուցիչ նշանակուեցաւ Միջկովկասեան Դաշնակցութեան կողմէ խորհրդային միութեան գործավարներու խորհուրդին մօտ։

×

Դերասան Վահրամ Փափազեան, իր բեմական գործունէութեան 30-ամեակին առթիւ, Թիֆլիզի պետական օփերային մէջ, փետրուարի սկիզբը, տուաւ ներկայացում մը, Համլէթ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ե.— ՀԱՍԻՋԷ ԵՒ ՏԷՐ–ԶՕՐ

Վերադառնալու համար Հալէպ, այս անգամ կը նախընտրեմ հարաւի ուղղութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ տեսնել նաեւ Հասիջէն ու Տէր – Զօրը։

Գամըշլուէն ճամբայ ենք ելած դէպի Հասիջէ։ Ամբողջ ճամբու ընթացքին ուղտի եւ ոչխարի գիւղներ են պառկած ու դաշտեր եւ ագռաւներ։ Ոչ մէկ կանաչութիւն, ոչ իսկ մամուռ, այնպէս երաշտ է եղանակը եւ սովահար են կենդանիները բոլոր։ Մարդ պիտի տեսնէ ասիկա, զգալու համար որ անձրեւին «կաթիլը ոսկի է»։

Դալտերու եւ հողին սուգն ու տրտմութիւնը մեր հոգիին մէջ՝ կը հասնինք Հասիջէ։

Բազարին մէջ Արաբ գիւղացիները ոչխար կը ծախեն, հատը 10 ղրուշի (2 ֆրանք) եւ ուղտեր հատը 50 — 60 ղրուշի (10—12 ֆրանք)։

Նոր քաղաք մըն է Հասիջէն, որուն բնակչութիւնը կը բաղկանայ Մարտինցի Սուրիանիներէ, նոյն տեղէն օտարացած հայ կաթոլիկներէ, Տիգրանակերտցի Հայերէ եւ Քիւրտերէ։

Մօտ հարիւր տուն Հայեր կան այստեղ եւ ունին իրենց դպրոցը, որ ցարդ պահուած է Հ. Օ. Խաչի օժանդակութեամբ եւ Հ. Բ. Ը. Մ. նպաստով։

Ինչպէս բոլոր միւս սահմանամերձ վայրերուն, նոյնպէս եւ Հասիջէի վարժարաններուն նպաստը այս տարի կաղրեցուցած է Հ. Բ. Ը. Մ.ը, իսկ Հ. Օ. Խ.ը, արդէն յիշեցի որ, այս տարի միջոցներ չունի։

Այս պարագան մեծ դժուարութիւններ է տուած մեր բոլոր դպրոցներուն եւ մասնաւորաբար Հասիջէի դպրոցին։ Գաղութը աղքատ է։ Միւս կողմէ, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, յանեւ այստեղ, քանի մը աղտոտ հոգիներ, աղտոտել կը ջանան գաղութը, յարկրախտաբար պատուիրելի մեծամասնութեամբ պարկեշտ եւ համեստ է եւ կրցած է արժանի պատասխան տալ խառնակիչներուն։

Հասիջէի մէջ կը գտնուին մօտ 150 Ասորիներ, որոնք կը ծառայեն Ֆր. բանակի բանակին մէջ։ Մեծ մասամբ հայկական բանակներու նախկին զինուորներ են, որոնք հայախօս են ընդհանրապէս։

Գամըշլուի եւ Հասիջէի մէջտեղը եւ Սինճարի դէմ կը գտնուին Թէլլորուզ այն երկու հայ գիւղերը, որոնք քանի մը տարի առաջ կառուցուեցան հաշմանդամներուն նպաստներով եւ որոնք սակայն դատարկուած են հիմա եւ ժողովուրդը ցրուած է Գամըշլուի չըրջաններ։

Այս ձեռնարկին պատասխանատուները ճշդելու եւ հաշւը մամուլին սեփականութիւն դարձնելու համար՝ տակաւին քիչ մը կանխահաս է։ Թէեւ կ'արժէ որ իրենց անանկութիւնը գոնէ սառեցնեն ու ձեռքեր ուրիշ նպատակով, նոր փորձեր կը կատարուին յիշեալ գիւղերու վերաբնակեցման համար։

Հասիջէն կը թողունք կամուրջէ մը անցնելով, որուն տակէն կը հոսի տխրայիշատակ Խապուրը, Եփրատին միանալու համար, Եփրատին, Ապու-Քէմալի ուղիին։

Հիմա կը համբորդենք այն հողերուն վրայէն, ուրկէ պաշարուած են Եփրատն ու Խապուրն։

Ինչպէս կարելի է նկարագրել արհաւիրքը մեր տարագիր ժողովուրդին, 1915ի շրջաններուն, այս վայրերուն մէջ։

Կը յառաջանանք եւ ահա ... ենք Ջարդերու վայրը՝ Շէյթատէյի մօտ, Խապուրի եզերքը։

Կանգ առինք ու մեր կառավարը, ձեռքը բռնած՝ գիս առաջնորդեց այն հորերուն քով, որոնց մէջ ջարդուածներու ոսկորները կը մնան տակաւին։

Եւ իրբեւ յուշարձան մեր մէկ միլիոն զոհերուն, իրենց ոսկորներէն կազմուած բլուր մը կայ, որուն վրայ ամէն հայ անցորդ կրնայ կարդալ անբարբառ արձանագրութիւնը նահատակներուն։

Կառավար Վահանը, երկու ոսկորներ վերցուց, այնպէս թէ այնպէս՝ խաչի ձեւ տուաւ ու տնկեց ոսկրակոյտին վրայ։ Ես քակեցի այդ խաչը եւ ոսկորները կրկին դրի գետին։ Հարցական, երեսս կը նայէր։ Ըսի. «Զեւ մի տար այս ոսկորներուն, թող, որ անոնք մնան իրենց ձեւին մէջ, ու քալէ, բարեկամս, եւ ուժեղ պահէ քու կենդանի ոսկորներդ մեռած այս ոսկորներուն համար, մենք տակաւին իրաւունք չունինք մեր ձեռքերով խաչ իսկ տնկելու անոնց վրայ, առանց այդ ձեռքերը գործածելու անոնց վրէժին եւ ուխտին համար։ Քալէ եւ հեռանանք, չէ՞ս լսեր, անէծքի եղանակը որ անոնց մէջէն կարծես կը սուլէ...։ Հեռանանք, հեռանանք»։

Ու կը թողունք մեր եղբայրներուն ոսկորները իրենց լքումին մէջ ու կը մեկնինք դէպի Տէր – Զօր.

×

Եւ ահա սարսափավանկ քաղաքը՝ Տէր – Զօր։ Կ'անցնինք Նորաշէն մեծ կամուրջին վրայէն Եփրատը փեռանցուք հոսանքով մը կ'ընթանայ։ Քիչ յետոյ, երկրորդ կամուրջ մը, Եփրատի միւս թեւին վրայ։ Այս այն կամուրջն է, որուն վրայէն մեր նահատակները քալեցին դէպի մահ, ու քանիներ վար նետուեցան, դէթ հանգիստ մեռնելու համար։

17—18 տարիներ են անցեր անպատմելի այդ օրերէն, ու Թուրքը չկայ այստեղ, բայց թաքուն սարսուռ մը կը զգաս, սարսուռ մը, որ ներսդ կ'արթննայ եւ օձի պէս կը պլլուի հոգիիդ։

Թուրքը չկայ հիմա, չկայ սակայն այստեղ միայն, Տէր – Զօրի մէջ. Իսկ ամէն վայր կրնայ վերածուիլ Տէր – Զօրի, երբ Թուրքը կայ ուրիշ տեղ, երբ կ'ապրի Թուրքը.

Ու կը մտածեմ, որ պատմութիւնը մեզ՝ Հայն ու Թուրքը, նետեր է աշխարհագրական կրկէսը ու պիտի ապրի մեզմէ այն որ յաղթէ միւսին։ Վայ պարտուողին։

Կը քալեմ ահա Տէր – Զօրի փողոցներուն մէջ, բայց ինծ կը թուի որ քայլերս կը կաչկանդուին անծանօթ հանդոյցներով. Կը թափառիմ աննըպատակ եւ յուսահատ, կարծես կը փնտռեմ բան մը, որ գիտեմ թէ պիտի չգտնեմ երբեք

Ու դժնդակ այս թափառումով, կանգ կ'առնեմ չէնքի մը առջեւ, որուն ճակատին սեւ խաչ մը թեւերն է բացեր ու թառ է առեր դոյզ մը ճերմակ աղաւնիներու

Հայոց եկեղեցին պէտք է ըլլայ։ Խաչը Հայու խաչ է, յայտնի է իր տրտմութեններէն, ցեղի մը ամբողջ սուգն ու թախիծը ունի։ Ո՞ր խաչն այսքան տրտում է եղած։

Կը մտնեմ կիսաբաց դուռէն ներս ու կը յառաջանամ նեղ անցքէ մը եւ ահա մաքուր բակ մը ու դպրոցն ու եկեղեցին քով քովի։

Բակին դռները։ Դպրոցի դասարանէն ձայն կուգայ։ Կը մտնեմ պատուհաններուն։ Աշակերտները չովխացեր են դուրսի ցուրտէն։ Մէկուն վրայ, սակայն, անատակ աշակերտ մը, մատովը իր անունն է գրեր։ Գրերու տրանքէն կը դիտեմ ներսը։ Երկսեռ աշակերտներ։ Իսկ վարժապետը, գրատախտակին առջեւ կեցած, գրաբարի դաս կուտայ։ Սեւ տախտակին վրայ՝ խոշոր գրերով, «Մահ իմացեալ անմահութիւն է»։

×

—Կ'ուզէի՞ք այցելել մեր եկեղեցին, կ'ըսէ երիտասարդ մը, որ դէմս կ'ելլէ դրան առջեւ։

Ու գրպանէն խոշոր բանալի մը հանելով՝ կը բանայ ժամին դուռը։ Կը մտնենք ներս։

Մի զարմանաք, կ'ըսէ, եթէ մեր եկեղեցիին մուտքը, այսպէս գրադարանով մը կը սկսի։ Առայժմ ուրիշ յարմար տեղ չունինք գրադարանին համար։ Ցետոյ, թէեւ նիհար է մեր գրադարանը, բայց նոր է հիմնըւած, յոյս ունինք ընդարձակելու։ Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, 85 տուննոց մեր գաղութին համար բան մըն է վերջապէս այսքանն ալ։

Անշուշտ, իսկ այս թերթե՞րը։

Կը գրպանեմ, ԴՐՕՇԱԿ, ՅԱՌԱՋ, ՑՈՒՍԱԲԵՐ, ԱԶԴԱԿ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ եւ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՄՍԱԳԻՐ։

Քիչ յետոյ կը մտնենք եկեղեցի։

Կոկիկ եկեղեցի մը։ Խունկի թեթեւ բոյր մը, խաչ ու խաչկալ, Ցիսուսի նկարներ

Ձախ պատին, փոքր մատուռի նման տեղ մը յատկացուած է մեր նահատակներու յուշարձանին։

Անցեալ տարի Եփրատի եզերքէն մաս մը ոսկորներ բերուած ու թաղուած են հոս։

Մեծ նահատակութեան մը փոքրիկ յիշատակարանը. Ու փառք նաեւ այսքանին։ Այս ալ պիտի չունենայինք եթէ բարի մարդ մը, Բ. Պալըքեանը չըլլար, կ'ըսէ ընկերակիցս։ Թէեւ գաղութն ալ չինայեց իր բաժինը։

Գումարներ ղրկած են նաեւ Զ. Ո. Միութեան մասնաճիւղերը։ Ու մենք, Տէր – Զօրի գաղութս, կը թուի մեզի թէ մեր գերեզմաններուն պահապանն ենք։ Կը սպասենք, որպէսզի օր մը, հայրենիքը իր հողին ծոցը ընդունի սա բազմաչարչար ոսկորները։

Կը պատրաստուիմ հեռանալ։—Տեսէք, սա նուէրն ալ, կ'ըսէ ընկերս, ու խորանին վրայէն վար կը բերէ սկիհի մը ծածկոցը։

—Ասեղնագործ ձեռագործ մը, Հրաչալի գործ Պ. Պալըքեանի տիկնոջ նուէրն է այս ալ, լաւ դիտեցէք։

Կը դիտեմ ու կը հիանամ։ Կը հիանամ մանաւանդ ինծ անծանօթ սա տիկնոջ որ իր ամուսնոյն կառուցած եկեղեցիին սկիհին ծածկոցն է հիւսեր իր մատներով եւ որուն վրայ հիւսեր է հայ ժողովուրդի ամբողջ խորհուրդը, — Գառն Աստուծոյ ու անոր կողքին, Հայկական եռագոյնը ձողի մը վրայ։

Համբոյր մատներուդ, հայ տիկին։

ՍՄԲԱՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

Մուրատ-Ռափայէլեան կտակին շուրջ

— . —

Շատերը կը զարմանան Մխիթարեան Հայրերու լռութեան վրայ, մտածելով անշուշտ, եւ արդարացի կերպով, որ ժամանակները փոխուած են, եւ մեծ պատերազմը եւ յեղափոխութիւնները վերջ ի վերջոյ փոքրիկ ազդեցութիւն մը գործած են մեր Հայրերուն մտածելակերպին վրայ։ Մենք կը հաւատանք որ Մխիթարեան վանքէն ներս որոշ հոգեբանական յեղաշրջում մը տեղի ունեցած է, եւ վստահ ենք որ եթէ կարելիութիւն ունենար Միաբանութիւնը՝ առանց ժամանակ կորսնցնելու պիտի պատասխանէր այն հարցումներուն, որ կը պարունակէր Միլանոյի Մ. Ռ. Նախկին Սաներու Միութեան կոչը։ Պէտք է համոզուիլ սակայն թէ կարելիութիւնն է որ կը պակսի, եւ ահա թէ ինչո՛ւ։ Մ. Ռ. Ն. Սաներու Միութեան կոչը կը պարունակէ փաստեր ու թիւեր, որոնք առանց մասնաւոր մեկնութեան՝ արդէն կը խօսին։ Արդ, այդ հարցումներուն պէտք է պատասխանել մերժելով առանց ...փաստերով, նոյնպէս փաստերով ու թիւերով, եւ կամ պէտք է ընդունիլ ճշմարտութիւնը եւ ցոյց տալ այն միջոցները, որոնց Միաբանութիւնը դիմած է կանխելու համար վերջնական կործանումը եւ բարելաւելու համար ներկայ վիճակը

Դժբախտաբար Միաբանութիւնը այսօր ի վիճակի չէ ոչ խօսելու, ոչ ալ գործելու։ Քանի մը Հայրերու պաշտօնները փոխելով, կամ Միաբանութեան հասոյթներուն մատակարարութիւնը յանձնելով մասնագէտ հաշուակալի մը կարելի չէ խնդիրը լուծուած նկատել։ Մեզի տրուած հաւաստիքներուն համաձայն, հաշուակալը իր աշխատանքը կ'ընծայէ բոլորովին ձրի կերպով։ Մեր օրերուն համար անձնուիրութեան գեղեցիկ օրինակ մը, որ կարելի չէ չգնահատել, բայց մատակարարութեան գրասենեակային ծախքերը տարեկան մօտ 300,000 լիրէթի կը հասնին, այս ալ բնական է ուրիշ հաշիւ է։

Բարձրաստիճան Հայր մը, պատասխանելով մեր հարցումներուն՝ մեզ կը վստահացնէր, թէ մասնաւոր մարմին մը ժամանակին քննած է Միաբանութեան բոլոր հաշիւները եւ՝ ամէն ինչ կանոնաւոր գտած է։ Շատ բարի, բայց ինչո՞ւ այն ատեն անուանել լիազօր հաշուակալ մը եւ ենթարկուիլ սարսափելի այդ խոշոր ծախքին։ Այդ գումարով մեր իրականութեան մէջ հըրաշքներ կարելի է գործել. Այս հարցումը մենք ժամանակին ուղղեցինք նաեւ այդ բարձրաստիճան Հօր, բայց մեր ստացած պատասխանը մեզ պարզապէս զարմացուց։ Այդ պատասխանը չենք յիշեր այստեղ որովհետեւ դժուարաւ պիտի հաւատան մեր ընթերցողները։

Մխիթարեան Հայրերը, որոնց մեր ազգային կրթական կեանքին մէջ կատարած կարեւոր դերը ոչ ոք կը ժխտէ, պէտք է համոզուին որ, Մ. Ռափայէլեան կտակով զբաղելու, եւ այդ կտակին վիճակով մտահոգուելու իրաւունքն ու պարտականութիւնը ունին բոլոր Հայերը, եւ ի մասնաւորի Մ. Ռ. Սաները, «Միաբանութեան հացով սնած» մտաւորականները.

Փարիզի Սանուց Միութիւնը կը լռէ եւ դէչ կ'ընէ։ Կան նաեւ ուրիշ սաներ, որոնք կզղիացած՝ միայն ակնոցներ կ'ուզեն ըլլալ մեռելի հոգեվարքին։ Կը խոստովանինք, որ մեր խելքը չի հասնիր այս... անըմբռնելիութեան բարձր քաղաքականութեան։

Մէկ երկու Հայրերու հետ ունեցած մեր խօսակցութեններէն այն համոզումը գոյացուցինք, որ բարեբախտաբար Միաբանութեան մէջ դեռ կան իրենց

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Միփանի երգչախումբի հաւաքոյթը

— . —

Փետրուար 12, կիրակի օր, Միւթուալիթէի սրահներէն մէկուն մէջ Միփան երգչախումբը Ալֆորվիլի եւ Առնուվիլի խումբերուն հետ վարիչ ... բաժինը Պ. Սաքօ Ցակոբեանի անուանակոչութեան տօնին առթիւ, հաւաքոյթ մը սարքած էր։

Բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները ներկայ էին իրենց պարագաներով Միփանի ընկերներէն Պ. Աշոտ ..., առնելով բացատրեց իրենց ունեցած բուռն զգացումները ... — «Թէ ... բնաւ յոգնիլ եւ յուսահատիլ չի գիտեր, մենք ալ ուրեմն աշխատելու ենք անոր այդ յոգնաջան աշխատութիւնը քաջալերել մեր պարտաճանաչութեամբ, թէ Միփան տասը տարի է որ հիմնուած է եւ կը չարունակուի աւելի եռանդուն եւ օրէ օր ժողովուրդի սէրն ու համակրանքը կը շահի, Եւ իրենց զգացումներուն արտայայտութեան ի նշան նուէր մը տրուեցաւ Պ. Սաքօ Ցակոբեանի.

Ցետոյ Ալֆորվիլի խումբի կողմէ Տիկ. Ռշտունեան ուղերձ մը կարդալ դարձեալ Պ. Սաքոյին ուղղուած ... բուն մէջ չեշտուած էր հայ երգի կարեւորութիւնը թէ աշխարհահռչակ ... խաւոր ազդակներէն մէկն է, եւ ... ճիշդ է, որ երգը մարդոց անբաժան ընկերն է, ըլլայ ուրախութեան ... յայ տրտմութեան ժամանակ, մանաւանդ ու ծերը կ'երգեն մանկական, յեղափոխական եւ սիրային երգեր, որ մեզ կը ... տանին հին յուշերուն։

Ցետոյ եղան արտասանութիւններ Տիկ. Ժամկոչեանի, Օր. Թէքմանեանի, Պ. Կարպիսի եւ Պ. Մինասի կողմէ, բոլորն ալ չատ յաջող կերպով։ Պ. Բարգէն իր գեղեցիկ ձայնով երգեց խմբերգէն երգ մը։ Փոքրիկ Ալիս Ցովնանեան պարեց ռուսական պար մը ծափերու մէջ։ Վերջը խօսք առաւ Պ. Սաքօն որ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց աշակերտներուն եւ իրենց այդ զգացումներուն համար, ... տոյ յորդորեց զանոնք որ կարելի է դածին չափ ուժ տան եւ չատցնեն ... կեր – ընկերուհիներու թիւը, որովհետեւ երիտասարդութիւնն է որ պէտք է ... հայ երգին տէրը, եւ գուրգուրայ անոր վրայ ինչպէս թանկարժէք ... հնութեան մը վրայ։ Այսպէսով վերջացաւ գեղարուեստական բաժինը, վերջը սկսան եւրոպական պարերը

Գիւֆէի կարգադիր անդամներէն ... գովելի էր Պ. Տիգրան Տէմիրճեանի ... ժրաջանութիւնը, որ համակրելի ճկունութեամբ մը կը հիւրասիրէր ներկաները օշարակով, պտուղներով եւ խմորեղէնով։

Ներկայ մը այնպէս կը կարծէր ... ընտանիքի մը մէջ է, որ կը կատարէ ... այդ ուրախութիւնը, բոլորն ... բու ծանօթ ու մտերիմներ։ Զատ ... տեր, ի՛նչ տեսակ երիտասարդ ... րիտասարդուհի ըլլալու է. մէկը ... անտարբեր գտնուի ու չուզէ այս ... սակ ուրախ խումբի մը միանալ ... նանք կը կարծեն թէ դուրսը Ֆրանսական պարահանդէս երթալով կամ ... նէմա մը տեսնելով գեղեցիկ ժամ ... մը անցուցին, ո՛չ, թող գիտնան ... չափազանց կը սխալին, ինչու որ ... նոնք մեզի համար օտար են, մեր ... տերուն չեն խօսիր, իսկ երբ նման ... կական կազմակերպութեան մը ... գտնուին, ամէն օր պիտի վայելեն ... ուրախութիւնը, որուն չատերը ... բօսը կը քաշեն, ամէն օր պիտի երգ ... ու լսեն գեղեցիկ երգեր գեղջկական ... որոնք մեզ պիտի փոխադրեն մեր ... րենի գիւղերն ու դաշտերը ... խումբին մէջ եւ ամէն օր, երգ ... եւ լսեցէք։

Ապրի՛ հայ երգը։

Ներկաներէն մէկը

կոչումին տէր վարդապետներ, ... կը զգան ներկայ վիճակին ծանրութիւնը եւ իրենց հոգին կը մաշեցնեն ... միակ յոյսով, որ աղուոր ու անկ... խնդիր հայրենակիցներ միանալով ... գանեն լուծում մը ազատելու ... Մ. Ռ. կտակը, որ կարեւոր դեր ... կատարելիք դէպ ի հայ ժողովուրդ ... եւ դէպ ի Իտալիան՝ որ երկար ... ներէ ի վեր կը հիւրընկալէ ... վարժարանը։ Միլանոյի Մ. Ռ. Սա... բու միութիւնը իր պարտականութիւնը կատարեց։

Առ նուազն լըջութեան ... Մ. Ռ. Միութեան այս գործը ... զրկել միայն անձի մը, եւ խնդիրն ... նական բնոյթ տալ, ու խօսիլ ... կրանքի ու հակակրանքի մասին։

Ա. Մ

Մանկական գեղեցիկ աշխարհ

—·—

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած մանկական հանդէսին մասին կ'ուզեմ քանի մը խօսք ըսել։ Ալֆորվիլ մասնաւոր թղթակից չունի, եւ նկատած եմ, որ այստեղ կազմակերպուած շատ մը հանդէսներ, ըլլայ Կարմիր Խաչի, ըլլայ այլ Միութիւններու կողմէ, ժամուլին մէջ կը մնան առանց արձագանգի։ Վստահ, որ այս անգամ ալ մէկը չպիտի ըլլայ գրող այս մանկական հանդէսին մասին, կ'ուզեմ քանի մը խօսք ըսել։

Կիրակի օր, կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին փութացի Հայ Ակումբ, հայ պզտիկները մտիկ ընելու։ Ցաւ ի սրտի տեսայ, որ սրահին կէսը պարապ էր։ Զգալի էր մանաւանդ այր մարդոց բացակայութիւնը։ Կարծես թէ հայերը պէտք չէին զգացած իրենց պզտիկներուն ուրախութիւնը վայելելու։ Ցաւալի երեւոյթ։ Թողունք սակայն։ Զիս հետաքրքրողը պզտիկներուն հանդէսն է։ Շատ չեն սպասցներ։ Վարագոյրը կը բացուի եւ ուրախ տեսարան մը կը պարզուի մեր առջեւ։

—14 տարեկան պզտիկներ, աղջիկները հայ գեղջկական տարազներով, գեղեցիկ խումբ մը կազմած են։ Կը հնչէ «Մեր հայրենիքը», ուրախ դուարթ։ Արտասանութիւններ, ակը միւսէն աղուոր, բոլորն ալ ընտրուած ճաշակով։ Մանկական հոգիին ու մտքին խօսող բաներ։ Ժողովուրդը կը ծափահարէ, եւ պզտիկները երջանիկ են։ Հայկական պար։ Կը դառնան աղջիկները, ուրախ եւ աշխոյժ։ Ժողովուրդին ոտքերն ալ կը շարժին, կարծես անոնք ալ կ'ուզեն պարել։ Երկրորդ մասը մանկական ներկայացում մըն է։ Նոր բան մը «Սպիտակ աղաւնիս»։

Մանկական օփերէթ, մեներգներով, զուգերգներով եւ խմբերգներով եւ կը վերջանայ հայկական պարերով։

Փոքրիկներ Ե. Սէմէրճեան եւ Անժէլ ու Նուարդ. օժտուած գեղեցիկ ձայնով, խաղը կը դարձնեն հետաքրքրական եւ հաճելի։ Փոքրիկն Գրիգոր Ամիրայեան իր պզտիկ դերին մէջ իսկ շնորհք ցոյց կուտայ։

Աւելի աղուոր պիտի ըլլար այդ ներկայացումը, եթէ կատարուէր երաժշտութեամբ։

«Սպիտակ Աղաւնիս»էն յետոյ, կրկին խումբը բեմի վրայ։ Հայկական երգեր, արտասանութիւններ եւ պարեր։ Արտասանողներուն մէջ եղան շատ յաջողակներ.

Վերջին խաղն էր «Երկու Ծայրայեղները» (Վեննետիկեան հրատարակութիւն)։ Զորս դերակատարներն ալ կարծես ընտրովի էին։ Շատ լաւ էին սորված իրենց դերերը եւ մանաւանդ խաղացին այնքան լաւ, որ աւելի լաւը սպասելն անկարելի էր։

Որքան լաւ պիտի ըլլար, եթէ այդպիսի խնամուած, իսկապէս մանկական հանդէս մը կազմակերպուէր Փարիզի մէջ եւ ամէն կողմէ հայ մանուկներ կարենային ունենային վայելելու իրենց հոգիին համապատասխան աշխարհ մը։ Կը շնորհաւորենք Ալֆորվիլի Կարմիր Խաչի Մասնաճիւղը իր հինգշաբթի օրերու դպրոցին եւ մանաւանդ կազմակերպած մանկական հանդէսներուն համար։

Հայ Մայր

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

—·—

ՏԷՍԻՆ, 15 Փետրուար (ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 12ին, Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Ժողովրդ. Տան մէջ տեղի ունեցաւ Նոր «Վարդանանց»ի — «Փետրուար 18»ի համաժողովրդական ապստամբութեան 12րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը։

Ընտրեալ հասարակութիւն մը ներկայ էր։ Բեմին խորքը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, որոնց մէջտեղը զետեղուած էր Հ. Յ. Դ. երրորդութեան՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի միացեալ մեծադիր նկարը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ Բանուորներով», զոր նուագեցին ընկեր Ա. Գ. Մելքոնեան՝ ջութակով եւ Փ. Ժ. Խտիկեան՝ դաշնակով, ժողովրդի յոտնկայս ունկնդրութեամբ։ Նախագահ ընկեր Ա. Միքայէլեանի բացման խօսքէն յետոյ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Գ. Նժդեհ որ մէկուկէս ժամ խօսեցաւ անկախութեան եւ ազատութեան գաղափարի մասին, եւ պարզեց Փետրուար 18ի դէպքին հիմնական պատճառները։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Տէսինի շնորհալի երգչուհին, Օր. Հ. Գումայլեան մեներգով, մասնակցութեամբ ջութակահար ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեանին։ Արտասանեցին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան անդամներէն՝ Ա. Մարգարեան, Մ. Մարտիրոսեան եւ ընկ. Ն. Գազազ։ Նուագեց Փ. Ժ. Խտիկեան։ Ընկեր Ա. Գ. Մելքոնեան ջութակով։ Մեներգեցին Լիոնի ընկերներէն Գ. Գալստեան եւ Ղ. Խրալեան։

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան նորակազմ գրադարան-ընթերցարանի պաշտօնական բացումը զուգադիպեցաւ «Փետրուար 18»ի տօնակատարութեան։ Այս առթիւ ընկեր Ա. Միքայէլեան յայտնեց թէ վերջին չորս ամսուան մէջ Տէսինի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կատարած է երկու նշանաւոր եւ գաղութին օգտակար ձեռնարկներ, — Առաջինը՝ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդ. Տան հանդիսաւոր բացումը (1932 Հոկտ. 30ին), իսկ երկրորդը՝ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Նորակազմ գրադարանի բացումը, զոր կը կատարենք այսօր։ Գրադարանը առ այժմ ունի մօտ երեք հարիւր կտոր գիրք, զորս նուիրած են Փարիզէն՝ ընկերներ Ահարոնեան, Մ. Պարսամեան, Ա. Իսահակեան, Հ. Յ. Դ. Բիւրօն։ Ամերիկայէն՝ «Հայրենիք» ամսագիրը։ Տէսինէն՝ ընկեր Կ. Օհանեան, Տիկին Ալթունեան, Պ. Ա. Գէորգեան, Պատանեկան Միութեան անդամներէն ոմանք, եւ ընկեր Մ. Դրիգորեան, որ իր ունեցած գրադարանին մաս մը գրքերը տրամադրեց Միութեան։

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք Մարսէյլի Պատ. Միութեան, որ բարի ըլլայ իր գրադարանին մաս մը գրքերը նուիրել իր Տէսինի մասնաճիւղին, ինչպէս նաեւ «Յուսաբեր»ի, «Յառաջ»ի, «Նոր Օր»ի եւ մեր գրող ընկերներուն որ իրենց հրատարակութիւններէն մէկ-մէկ օրինակ նուիրեն։

Վեհունի

Փետրուար 18

ԼԻՈՆ, 15 Փետր. (ցառաջ).— Փետրուար 18ի հանդէսը, որ կազմակերպուած էր Լիոնի Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերուն կողմէ, տեղի ունեցաւ 11 փետրուար Շաբաթ երեկոյ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։

Օրուան նախագահը ընկ. Վ. Զուլլէրեան հանդէսը բանալով, ներկայացուց Փետրուար 18ի դէպքերէն քանի մը դրուագներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Օր. Հերա, որ յաջողապէս երգեց Արայ Պարթեւեանէն երկու կտորներ, ընկերակցութեամբ Ընկ. Մելքոնեանի։ Ընկերներ Միսաք Միրզէ եւ Լ. Ալէսեան արտասանութիւններ ըրին, իսկ ընկ. Մելքոնեան մէջընդմէջ նուագեց հայկական կտորներ։

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէ վերջ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Գ. Նժդեհի, որ խանդավառ բանախօսութեամբ մը պարզեց Փետրուար 18ի խորհուրդը։

Մ. Ց. Գէորգեան

Ստանիսլավսկիի 70ամեակը

—·—

Փետրուար 5ին, Թիֆլիզի մէջ տօնուեցաւ ծանօթ դերասանապետ Ստանիսլավսկիի ծննդեան 70ամեակը եւ բեմական գործունէութեան 50ամեակը։

Ստանիսլավսկիի թատրոնին նըւիրուեցաւ 1877ին, իսկ 1898ին, Նեմիրովիչ-Դանչինկոյի հետ, հիմնեց Մոսկուայի գեղարուեստական թատրոնը։ Այստեղ, իբրեւ գլխաւոր վարիչ, կը բեմադրէ 47 տարբեր գործեր։

Ստանիսլավսկիի ազդեցութիւնը կարեւոր էջ մը կը բանայ ռուսական թատրոնի պատմութեան մէջ։ Իր նախաձեռնութեամբ Մոսկուայի գեղարուեստական թատրոնին կից կը կազմուին արուեստանոցներ, որոնք տուին նշանաւոր դերասաններ (Վախտանգով), առանց ալ իրենց կարգին, եռքէն, ստեղծելով ինքնուրոյն թատրոններ։

1918էն ի վեր Ստանիսլավսկի իր աշխատութիւնը դարձուցած է օփերային եւ կը ղեկավարէ համանուն օփերա մը։

Կառավարութիւնը, գնահատելով այս բոլոր ծառայութիւնները, իրեն տուաւ «Հանրապետութեան ժողովրդական արուեստագէտ» տիտղոսը։

ՃԻ՞ՇԴ ԷՆ ԼՈՄԲՐՈԶՈՅԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—·—

Լոմպրոզոն ծանօթ է։ Վեննետիկցի բժիշկ — ոճրագէտ մը, որ ոճրագործը աւելի շատ հիւանդ մը, քան յանցաւոր մը կը նկատէր։ Ծանօթ են նաեւ իր տեսութիւնները՝ ոճրագործներու մասին։ Ան կ'ըսէր թէ ոճրագործութեան եւ ոճրագործին մարմնական կազմին միջեւ աղերս մը կայ։ Ըստ իրեն, կը բաւէ որ եւ է մէկուն դէմքը ուսումնասիրել ու քննել անոր մարմինը, ճշդելու համար թէ ոճրային հակումներ ունի՞, թէ ոչ։ Այս տեսութեան կողմնակիցներ շատ կան։ Հարվըրտի համալսարանի (Ամերիկա) դասախօս Տոքթ. Հուփթօն, սակայն, կը ժխտէ Լոմպրոզոյի այդ տեսակէտը։ Հուփթօն քննած է 16,000 ոճրագործներ եւ 2,000 պատուաւոր քաղաքացիներ, եւ եկած է այն եզրակացութեան թէ անպարտին եւ ոճրագործին միջեւ մարմնական նոյնութիւն չկայ։ Բայց այս ու այն տիպի ոճրագործներուն դէմքի արտայայտութիւնները կը տարբերին իրարմէ։ Նաեւ՝ աչքերն ու մարմինները։ Ի՛նչ ոճրագործները մարդասպանը կապիկի տիպարներ են։ Ունին կարճ ճակատ եւ տափակ ականջներ։

Վտանգաւոր ոճրագործները լայն ու մեծ գլուխներ, ցանցառ մազեր, եւ դեմոկրատ ձեւով բութ քիթ ունին։ Առաւ.- փախուստներն ու մանր աւազակները տկարօրէն աճած, ցած, տժգոյն ու կոշտ ձեռքերով մարդիկ են։

Ոճրային տիպարներու 75 առ հարիւրը, զոր ուսումնասիրած է Հուփթօն, սեւ մազեր ունին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Դասական ճայերէնը եւ վիեննական Մխիթարեան դպրոցը (Պատմութիւն հայ դասական լեզուի զարգացման, անկման եւ վերածնունդի, հանդերձ համառօտ ակնարկով Հ. Յովսէփ Դաթերճեանի կենսագրութեան և Վիէննայի Մխիթարեան գպրոցի գրական գործունէութեան վրայ)։ Գրեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան։ Գին 4 ֆրանք զուիցերական։

Եղիշէ վարդապետ եւ իւր պատմութիւնն Հայոց պատերազմի (մատենագրական ուսումնասիրութիւն)։ Գրեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան։ Մասն առաջին։ Գին 4 ֆր. զուիցերական։ Մխիթարեան տպարան, Վիեննա։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

— —

Հ. Մէճէվիշեանի յօդուածին մասին, զոր կարդացին մեր ընթերցողները այստեղ, եւ իբրեւ արձագանգ Սուրիոյ հայ գաղութին կորուստին համար հնչած այդ ահազանգին, Ազգաբարի (5 փետր.) առաջնորդող յօդուածէն կարեւոր հատուած մը տեսն.

— «Հայու պէս խօսող, Հայու պէս զգացող չնախարհիկ այդ հոգեւորականը մէկ հարուածով երկու վտանգ ցոյց կուտար.— Առաջին, այն թէ մեր հոգեւոր ու վարչական շրջաններուն այնքան մօտիկ եղող Սուրիոյ մէջ ափ մը Հայութիւնը սկսած է արդէն ստաբացումի ճամբան բռնել։ Երկրորդ, այն թէ ցաւալի է որ դէթ քահանայ մը չի ղրկուիր այդ կողմերը, Հայ ցեղին, Հայ եկեղեցիին պահպանելու համար այդ բեկորները։ Վիէննական այդ քաջածանօթ եւ համակրելի հոգեւորականին չափ ոչ ոք պիտի կըրնայ սպառնացող վտանգը իբրեւ ի հայեցուց ցոյց տալ եկին ու բնիկին, հեռաւորին ու մերձաւորին։

Պոլսոյ մէջ, Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, մանաւանդ Փարիզի մէջ կը վխտան բոլորովին աւելորդ քահանաներ։ Երուսաղէմի վանքին մէջ սարկաւագներ ու վարդապետներ կը վխտան, Սուրիոյ մէջ ջուխտակ կաթողիկոսներ ունինք, կրկնակի եպիսկոպոսներով, քահանաներով, որոնք «մեհեանապաշտներուն» աջ ու ձախ կողմերը զէրօ կը ձեւացնեն, բայց անոնցմէ ոչ մին, ինչպէս Ամենապատիւներէն ոչ մին կը հետաքրքրուի վայրավատին հօտը արածելու իր նըւիրական գործով։ Ամէնքն ալ «բարձր քաղաքականութիւն» կ'ընեն, իրենց եսը գոհացնելու նպատակաւ իրենց պաշտօնին արտաքին խաղալիկներով կը փերեւերտին։

Շատեր գուշէ զլարին բացատրութեան մեր այս եզանակէն։ Զափազանցութիւն նկատեն զայն։ Նախ ըսենք թէ ո եւ է դրուածք այս տեսակէտով դատող մեր անուանեալ մեծերը կը ջանան սաղ իսկ աչքերնին իրենց անտարբերութիւնը։ Բայց ի՞նչ կ'արժէ զատելու այդ եղանակը, երբ Փարիզի մէջ, ամէն օր անհատներէ կամ թերթերէ կ'իմանաս, լուրջ աղբիւրներէ կը ստուգես թէ Փարիզէն ոչ շատ հեռու (Ֆրանսայի մէջ արդէն երկաթուղիներու հրաշալի ցանցին հետեւանքով հեռաւորութիւն չկայ) գիւղերու եւ կեդրոններու մէջ ցիրուցան հայ ընտանիքներ կան, որոնց զաւակները օտար կրօնքի, օտար լեզուի մէջ մարզուած, թրծուած են արդէն, ծնողքն ալ օտարացած, մայրականութենէ խորթացած, եւ Փարիզի ժամուն մէջ մօրուքին մացառներու պէս տնկած քահանաներէն ոչ մին կ'երթայ կամ կը ղրկուի այն կողմերը, մնայուն կամ այցելու երկարատեւ հովուութեամբ։ Փարիզի Հայոց ժամուն մէջ տոն կ'ընեն ամէն կիրակի ու կը ցնծան, եւ ատով կը կարծեն կատարած ըլլալ իրենց պարտքը առ Աստուած եւառ իրենց ազգը.

Հաւատացէք, եթէ գործերը այս ընթացքով եւ այս մեքենականութեամբ ընթանան, քանի մը տարիէն արդէն շատ մը ներքին քաղաքներուն մէջ եւ շրջակայքը հայ անունը լոկ յիշատակ մը պիտի ըլլայ։

Վերջին գաղթականութեանէն առաջ Ֆրանսայի մէջ ամէն կողմ, մանաւանդ Փարիզ, կուլ տրուած է արդէն ոչ սակաւ Հայ։ Այլասերութիւնը եղած է օտարներու հետ ամուսնութեամբ։ Այսօր մեզի համար կորած են անոնք։ Վաղեմի բարեկամ մը, Փարիզի հին կեանքին ծանօթ, անցեալ օր ցաւ ի սիրտ թուեց աւելի քան տասնեակ մը առաջնակարգ Հայեր, որոնք այսօր ոչ կամ մնաւած, անհետ եղած են արդէն ցեղին անդաստանէն։

Այսօր իսկ, Փարիզի մէջ, հակառակ հայկական եռուզեռին, օտարացումի գէշը իր աւերումները կը գործէ յուռիկ, յաճախ անտես, տիրող ժխորին եւ տօներու ու հանդէսներու փոթորիկին պատճառաւ։ Ջոջեր կան, որոնք ընտանիքի տեսակէտով բոլորովին կորսուած կամ կորսուելու վրայ են մեր մարմինէն. Օտարուհի հարսեր ունին, թոռներնին իրենցը չէ արդէն... իրենց աղջիկները օտարներու հարսնացած են արդէն։

Երկինքի դէմ քա՞ր նետած կ'ըլլանք արդեօք, երբ փափաք յայտնելինք — եւ առանց այս փափաքին իրենց իսկ սկզբնաւորէն — որ արտասահմանի հոգեւորականները խորհրդակցութեան մը հետեւանքով միջոցներ տնօրինէին, հովուական մնայուն այցելութիւններ հաստատելու եւրոպական երկիրներու մէջ կամ այլուր գտնուած հայ բեկորներու համար, մինչեւ որ միաժամանակ միահաղոյն աշխատութեամբ կարելի ըլլայ աւելի հիմնական կարգադրութիւն մը ընել եւ փրկել զանոնք։ Բայց ատոր համար աշխատութիւն պէտք է, Նեղուիլ, սրտնիլ հարկաւոր է... Ունի՞ն միթէ այդ քաջութիւնը մեր արտասահմանի ջոջ հոգեւորականները։ Բայց ապագան իրաւունք ունի իրենց օձիքէն բռնելու»։

ՄԻՏԱԼ

— Բախտ չունիմ, եղբայր, ո՛ւր դացի բան մը պատահեցաւ։

— Ինչո՞ւ, Վեննետիկէն ալ գոհ չեղար։

— Անշո՛ւշտ, չկրցի պտըտիլ որովհետեւ բոլոր փողոցները կոխեր էր ջուրը։

ԴԵՂԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՈՒ ԵՐԳԵՐ

ԳԵՂԻ ՀԱՐՍՆԻՔ

—·—

Կենդանութիւն ձեզ,
Հնօրեայ իմաց.
Դիրէք թերթեւող դիմաց,
Նմանք թագաւոր – թագուհիին կենաց։

Հօռոռո՜, լօ՜շ – լօ՜շ – լօ՜շ։ Ու զուռնները կը պալլալին։ Ցեղոյ հարսանիքին «անուշ խմեցիք»ը, որ կը հոսի անոր թուս պեխով ծածկուած բերանէն, ճերմակ ատամներուն արանքէն, օրհնութեան մը պէս դէմքի երջանիկ ծիծաղին հետ։

Հարսանեները հագցուցած են ու պատրաստ։ Վերի համարը նախագուրը կ'ըլլայ յետադասներուն, որոնք կ'երգուին արտաքուս, կարգով, բերնէ բերան ու անձէ անձ փոխանակուելով. ճամբու ընթացքին, երբ կ'երթան «թագուհի»ն դիմաւորելու։

Ու ի՛նչ հանդիսաւոր թափոր։ Քանի մը հոգի ուրախ զուարթ կը խաղան, ինկած սավուլ – զուռնային առջեւ իսկ եւեւէն կը քալեն միասին հագուած երեք երիտասարդներ, փեսան եւ փեսամանուկները։ Փեսան կը զանազանուի մէջտեղը գտնուելովը։ Ետեւէն ամբոխը, աւելի ետեւը երիտասարդներ, իրենց երգերով.—

Լեռներ, ձորեր, վար էկէք,
Ձեր գոյնզգոյն խոտերէն,
Կարմիր – բուլոտ վարդերէն
Նոր փեսային փունջ բերէք։

Ծառեր, ճիւղեր բացուեցէք,
Ու թռչուններ զըւարթուն,
Ծառէ ի ծառ ոստոստուն,
Ձեր լաւ երգերն երգեցէք։

Արեւ, լուսին, աստղիկներ,
Հէ՜, անհամար ոգիներ,
Ձեր բարձունքէն դէպ ի վար
Նուագեցէք սիրալար։

Երամ – երամ պարեցէք,
Տիւ եւ գիշեր ցընծացէք,
Մեր թագաւորն՝ փառաւոր
Կը գտնէ իր կեանքը նոր։

Հարսին դուռը։ Հարս – թերուկի եղանակը, մեղմաղձոտ ու երկար, կը թրթռայ, կը տարածուի տխրեցնելով սրտերն ու խլելով արցունքներ։

Տավուլը պատռելու աստիճան ուժգին կը հնչէ։ Տավուլճիի չոմպախին եւ մոլին տակ, անլեզու կաշին կը թրթռայ, ամպերու որոտի նման։ Զուռնային զիլ ձայնը, ճեղքելով մթնոլորտը, հովի պէս սուրալով պատերու, պատուհաններու եւ դուռներու ճեղքերէն, կ'երթայ հեռուները։

Հարսնեղբայրը իր նուէրը ստանալէ յետոյ, կը քաշէ ձիուն սանձը, որուն քամակը գլխիկոր ու երեսը ծածուկ հանգչած է քոյրը։ Գեղին բոլորը կը պտըտին։ Բազմաթիւ դուռներու առջեւ, նահապետները կը կեցնեն՝ գաւաթներ ճնկելու եւ հարսնիքը շնորհաւորելու համար։ Փողոցը, փեսին ու հարսին աչքերը, բարեկամները անոնց վրայ կը ցանեն՝ չամիչ, ընկոյզ, նուշ եւ այլ չոր մրգեղէններ, հարուստներ՝ դրամ, որոնք կը հաւաքուին ծակամուտ լաճերու կողմէ։

Քայլ մը տեղը, մինչեւ եկեղեցին, ժամեր կը տեւէ։ Այդ ճամբուն վրայ հարսնեւորներ տեղին ու ժամանակին համեմատ ներշնչուելով կ'երգեն.

Մեծ ու պզտիկ առուներ,
Հոսուն, զուլալ, գլգլան,
Բարձրըրացէք, գովեցէք
Մեր նոր հարսը ու փեսան։

Մեծ ու պզտիկ աղբիւրներ,
Ա՛լ յորդեցէք բարձրաձայն,
Ածուներ ու քուչաներ,
Լաւ մաքրեցէք ցեխ ու թոզ։

Թագաւոր ու թագուհի,
Ելած՝ կ'երթան պըսակի,
Նուշ ու նուռ են, ծաղիկներ,
Որ մէկ – մէկու կուտան սէր։

Եկեղեցիին մօտէն, — ուր կը գտնուին սովորաբար գեղերու գերեզմանները, — անցած ատեն նոյն ձեւով, նոյն եղանակով, կ'երգեն երիտասարդները.

Հուրիներ ու փէրիներ,
Գերեզմանի ոգիներ,
Հաշտուեցէք, պարեցէք,
Ու նոր փեսան գովեցէք։

Մութ փոսերու լոյս կուտան,
Մեր սիրունիկ հարս – փեսան,
Առնեց եակտի նորոտին,
Կը նախանձի լուսինկան։

Եկեղեցի։ Խորհուրդ խորին։ Եւ ահա դուրս կ'ելլեն։ Այս անգամ տավուլ – զուռնային ձայնը ուրիշ եղանակով կը բարձրանայ։ Բոլորին դէմքին վրայ յորդ ուրախութիւն մը։

Եկեղեցի մտնելու ձեւով՝ անկէ դուրս ելլելու ատեն եւս ժողովուրդը, հարսն ու փեսան եւ տավուլ – զուռնան առաջնորդ ունենալով, կ'ուղղուի գեղին կալերը։ Ընդարձակ տեղ, ուր խաղացող տարրը դէմ – դէմի, կը պարէ հազար եւ մէկ տեսակ պարեր։ Խախլամի (վահան) պարը, սարերու շըրխկոցը, որ օրօրոցի մանուկն անգամ կը խնդացնէ։ Ու խաղը կ'երկարի մինչեւ լուսինկլոս, առանց դուլ եւ դադարի։

Եօթը օր եօթը գիշեր, հէքեաթի նման, գեղը ցնծութիւն կ'ըլլայ։

Փեսին դուռը, կամ ճամբու ընթացքին, մէկը ոչխար մը շալկած կը պարէ, դուռը հասնելուն պէս՝ քանի մը անգամ կը պտըտցնէ հարս – փեսին բոլորտիքը, եւ հօկայի մը պէս գետին նետելով՝ մէկ շունչով կը կտրէ կենդանիին վիզը։ Վրան կոխելով՝ ներս կը մտնեն թագաւորն ու թագուհին։ Դուռին վրայ, հարսին ոտքին տակ դրւալ կը դնէ կեսուրը, որպէս զի կոխելով ու կոտրելով ներս մտնէ հարսը, մինչ առջեւը կեսուրը կը պարէ, ձեռքին բռնած դզալ եւ դալյոց (ամաններու սրբիչ) ու կ'երգէ։ Ցեղոյ զայն կը պտըտցնէ թոնիրին չորս բոլորը։

Արժանի հարս... վայլեցկան,
Տիրոջ շնորհն անխափան,
Մուտքիդ հետ՝ մեր սեմէն ներս
Լեցուի ... Զըլլինք սեւերես։

Ոսկեմօրը շնորհքը
Ոսկու էկան խառի պէս,
Գլխէդ ի վար թող քողը,
Որ անունիս չաւերես։

Ուր ոտք դրնես հոն բուսնի
Կարմիր – պիտակ վարդենի,
Հողն արգասաւոր հայլենի
Դառնայ մեծ – ծով ցորենի։

Բարո՛վ, բարով, հարս խաթուն,
Բարով էկար դու մեր տուն,
Քու գալուստդ մեզ տղուս,
Թող բերը խել խնդութիւն...։

Ու դեռ ի՛նչ անուշ եւ զուարթ խըրատներ ու երգեր, որոնք պահ դրուած «ընդի աշխարհ երթալիքներու» մօտ, անոնց հետ, բռնօրէն կորստեան մատնուեցան, այն սեւ օրերուն։

Հարսը առանց (կեսրանց) տունը ոտք դնելէ յետոյ իսկ, դեռ կը շարունակուի ուրախութիւնն ու պարը, հարսնետիրոջ փափաքին համաձայն։ Բայց սովորութիւն է, որ «փեսան փախցուի» քանի մը օրով՝ կնքահայրենց տունը, մինչեւ որ դադրի եռուզեռը, հարսը դառնայ տունի մարդ, կարենայ աչքերը բանալ, ուրախութեան ծարբութենէն գլուխը թեթեւցնել, փոքրն ու մեծը ճանչնալ եւ տունին ծակերը սորվիլ, միշտ առաջնորդութեամբ ու թելադրութեամբ կնքամօր կամ «հաշնըքրոջ»։

Անդին, կնքահայրենց կողմը, «մաճառոնները» բոլորած փեսան, կը պըտըցնեն եւ օղջարմիշ կ'ընեն, միշտ հագուած չքուած եւ սուրերը իրենց մէջքին, որոնց կապերուն վրայ իջած անոմ չաքէթը մէկ գոյն եւեւ կուտայ անոնց։ Այդ ատեն, մաճառոնները «դրամ» կուտան փեսին՝ իր նոր կեանքին մասին։

Երեք օր յետոյ, երեկոյեան մութին, միշտ ընկերներով, զայն կ'առաջնորդեն իր հօրը տունը, ուր ծնողաց մեղրածոր եւ աննկարագրելի կերպով խորունկ համբոյրէն եւ մօրը՝ հետեւեալ «մէկտեղումի» յատուկ խօսքերէն ետքը, միանալով իր հարսին, ի կատար կ'ածէ հարսանիքը։

Խերիք ու խնդաք,
Պլլուիք ու պառկիք,
Ծլիք ու ծաղկիք,
Մէկ բարձով ծերանաք։

Հազար – հազարով,
Ապրիք միշտ սիրով,
Ու մեր թշնամիք
Թողուք ամօթով։

Ջնջնէ, ձեր շէմքէն,
Միշտ հեռու մնայ
Ձանձ, ճիւ, կռիւ, քէն
Ամօթ, սատանայ։

Դուք մեզի արժանի,
Ձերն ըլ (պզտիկը) ձեզի արժանի,
Սերունդով իրար յաջորդէք,
Ու մեր տոհմը անմահացնէք։

Նոր «փորձանքներու» արդէլք գտնալու համար, մաճառոնները նախօրօք կ'որոշեն իրենց միջեւ պահապանութեան շրջան մը մինչեւ որ խաղաղի գիւղը եւ վերջանայ հարսնիքին հետ նաեւ անոր տպաւորութիւնը...։

ՏԻԳՐԱՆ ՍՂԱՄԵՆՑ

(Վերջ)

ցան, ստանալով ունկնդրութեան: Այդ պահուն, ընկերացող Ֆրանսացիներն ալ ուզեցին բնդունուիլ: Հիւպատոսը մերժեց: Այս մերժումը ազդանշանը եղաւ հոգիներ պատուիրակութիւն մը: Այս պատասխանին վրայ, գործադուլները անմիջապէս բնտրեցին վեց պատուիրակներ, որոնք առաջին յարկը բարձրաքուան ցոյցի մը: Հիւպատոսարանին փողոցի դուռները փակուեցան գործադուլներուն կողմէ:

Հիւպատոսարանին պաշտօնեաները եւ պահակները քշուեցան յարակից սենեակները: Ցուցարարները երկաթի կտորներով, քիթերով եւ դանակներով սկսան տակնուվրայ ընել շէնքը, խորտակել դուռները եւ պատուհանները ապակիները: Երկու պաշտօնեաներ ուզեցին միջամտել, բայց լիրաւորուեցան խոշտանգուեցան նաեւ հինգ պաշտօնեաներ: Հեռախօսով ոստիկան կանչուեցաւ որոնք հասան, բայց դուռը գոց գտնելով, յարակից շէնքէն ներս մտան: Քիչ յետոյ 40ի բարձրացաւ ոստիկաններուն թիւը: Ցուցարարները բոլորն ալ ձերբակալուեցան; Ցհաւնրչարս Լեհեր ոստիկանատուն առաջնորդուեցան, իսկ ուրիշ 17 հոգի, որոնք շատ քուն ընթացք բռնած էին եւ որոնց 15ը Լեհ են, մէկը Ֆրանսացի եւ միւսը Ռուս, ուղղակի բանտ ղրկուեցան:

Հիւպատոսարանի ջարդուփշուր առարկաներուն մէջ, գտնուեցան 50 համայնավարական թերթեր:

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԳԻՏԻ ԽՄԷ

Մ. Նահանգներու Ծերակոյտը 23ի դէմ 63 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը ջնջուի ոգելից ըմպելիներն արգիլող օրէնքը: Երկու երրորդի մեծամասնութիւն մը անհրաժեշտ է Երեսփ. ժողովին մէջ, որպէս զի ամբողջովին ջնջուի հին օրէնքը: Այնուհետեւ Ծերակոյտին որոշումը պէտք է վաւերացուի 48 նահանգներու համագումարին երեք չորրորդին կողմէ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ *ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ* եւ *ԳՈՒԱ - ԳՈԼՈՆԳԻ* ներկայացուցիչները Ցառաջի խմբագրատունը, այսօր Շաբաթ կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին:

Գաւառ

ԳՈՒԼՎԱՐ-ՕՑՑՕի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 7ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամատետրներու քաշխում: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

վաղը, կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ — **8, Rue Danton** — *Մէթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԴՐՕ — Գ. ՆԺԴԵՀ — Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. — ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆի: կը նուագէ ջութակահարուհի Օր. Մ. ԵՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի: կ'երգեն Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ եւ ՄՏ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԽՈՍՐՈՅԵԱՆի: Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ,

ՄԱԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 3 ՖՐԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ՝ բոլոր ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ և ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Ջ. Ռ. Մ. Նուագախումբի

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին — **84, Rue Chape, Salon Chape**ի մէջ

կը Նախագահէ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԺԻԻՍԵԱՆ — *կը խօսի ընկեր* Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՑՑՕի ՄԷՋ

կը Նախագահէ ընկեր Ն. ԱԶԳԻՆ — Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին — **128,** *ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ, ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ՄԷՋ*

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին — *ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՏՈՒԽ - ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

կը Նախագահէ ընկեր Յ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ — Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ԺԻԻՍԵԱՆ

Մարսէյլի հանդէսներուն մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: — *ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է*

ԶՈՒՀԱՃԵԱՆ Հօր – Հօր աղայի դերով

Palais de la Mutualité

24, Rue St. Victor — **Métro: Mobert Mutualité**

վաղը, կիրակի ցերեկ, ժամը 3ին

Պոլսեցի նոր ժամանած ծանօթ երգչուհի

ՏԻԿԻՆ ՆԵԿՏԱՐ ՊԱԼԸԴՃԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԱՐՆԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՄԻՐ

Պ. ՀԱՅԿ ԶՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ՔՐՔՋԱԼԻՐ ՕՓԵՐԷԹ ԵՐԵՔ ԱՐԱՐ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Տոմսերը կը ծախուին թատրոնին կիշէն առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ

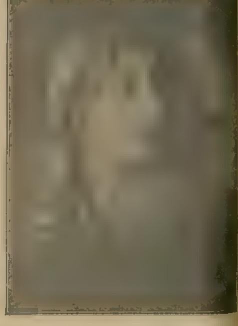

Ն. ՊԱԼԸԴՃԵԱՆ Ֆաթիմէի դերով

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպութեամբ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ **2.30** *ին*

150 Route d'Orléans*ի սրահին մէջ* **Bagneux**

Նախագահութեամբ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

Դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին ՎԱՐԴԵՏԵԱՆի:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օրիորդներ՝ *ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՄՐԱ...ԵԱՆ եւ ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* պիտի արտասանէ *ԳԱՎԷՋԵԱՆ* քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ հայկական պարեր Թառիստ *ԺՈՐԺ* կը նուագէ ու *ԿԻՆՏՈՆ* պիտի պարէ:

Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ գտնուիլ

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ Է:

Հաղորդակցութեան միջոց.— *Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Bagneux:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Աղջիկը իր դերը կատարեց չափազանց լաւ: Ծովակալը լսեց անոր խօսքերը զուարթօրէն ու հիացումով: Ի՛նչ անճարակ եւ յուսահատական գործ տեսած էին. յանցաւորը Բինկլինտն էր. ո՛վ կրնար հաւատալ թէ անոր պէս մեծ մարդ մը այդքան պզտիկ պիտի երեւար հիմա: Եւ որքա՛ն ուրախ էր աղջիկը եւ հպարտ միանգամայն. Ծովակալը շարունակեց մտիկ ընել տակաւին:

— Լիտիա Հէ՜ս .. Հա՛, հա՛, հա՛ ... Ե՛ս, Լիտիա Հէս, «Կէլբիա» նաւուն վրայ...

Ծովակալը աստուածավախ ու կրօնասէր մարդ էր, աղօթք ըրաւ որ Բինկլինտ չյանար իր բերանը:

— Լիտիա Հէսը «Նրթաս բարով» ըսաւ ինծի երբ Սպանիայէն կը հեռանայի:

— Վայկոյի նաւահանգի՞ստը, հարցուց ծովակալը կամաց մը:

— Այո՛:

— Ողջերթի՞ եկաւ քեզի:

— Ո՛չ. այնտեղ էր արդէն:

— Եւ տակաւին կ'ըսէք թէ չէք ճանչնար Ֆոն Լիխթէնշթայնը...

Զարմազանց կանխահաս էր այդ հարցումը: Աղջիկը սկսած էր տալ միեւնոյն բացատրութիւնները գերմանական դեսպանատան խորհրդականին մասին, երբ հեռաձայնին զանգակը հնչեց: Ծովակալը մօտեցաւ գործիքին:

— Այո՛ . ո՛չ հիմա, ի՞նչ... Ո՞ւր... Օ՜հ... Ձայնը չփոխուեցաւ. գրեթէ քարտուղար մը ղրկեցէք միասին:

Տեղը դրաւ հեռաձայնը եւ հաճելի ժպիտով մը ըսաւ աղջկան.

— Անշուշտ ներողութիւն կը խնդրենք այս յիմար, բայց թոյլատրելի սխալին համար. չափազանց կը ցաւիմ որ անհանգստութիւն պատճառեցինք ձեզի. կարծեցինք իսկապէս որ դուք Լիտիա Հէսն էք:

Աղջիկը ժպտեցաւ զարմանալ: Ապահով էր իր յաղթութեան մասին. անմեղ էր: Բարձրացաւ աթոռէն եւ ձեռքը երկարեց ծովակալին:

— Կրնայի՞ հարցնել թէ ինչու կարծեցիք որ Լիտիա Հէսն եմ:

— Արտաքին երեւոյթով կը նմանիք անոր:

— Այո՛, բայց բոլորովին ալ իրարու նման չենք:

— Ո՛չ, գիտեմ. ունիմ անոր լուսանկարը որ, շիտակը ըսելով բաւական չէ ինքնութիւնը հաստատելու համար. ամէն պարագայի տարօրինակ նմանութիւն մը կայ...

— Այսի՞նքն...

— Երկուքդ ալ ունիք ձախ աչքին վրայի նշանը...

— Բայց ինչո՞ւ կ'ուզէք Լիտիա Հէսը, պարոն ...

— Որովհետեւ եթէ սովորութիւն ըլլար այս երկրին մէջ գնդակահարել կին լրտեսները, մենք շատ պիտի ուզէինք գնդակահարել զայն:

— Եթէ չէք գնդակահարեր այստեղ կին լրտեսները, ուրեմն ի՞նչ կ'ընէք...

— Ֆրանսա կրնանք ղրկել, Տիկին, անոնք մեզի չափ փափկանկատ չեն:

— Այո՛. Ֆրանսայի մէջ մարդիկ յարգանք չունին կիներու նկատմամբ. անոնց մասին կը խորհին միայն մէկ բանի համար, այո՛, միայն մէկ բանի համար. այդքա՛ն...

Ինչո՞ւ խանդավառուեցաւ այսպէս... Դուռը զարկին:

— Մտէ՛ք, պոռաց ծովակալը:

Պաշտօնեայ մը եկաւ ներս՝ ձեռքը պահարան մը զոր երկնցուց ծովակալին: Այս վերջինը արագ կերպով խլեց զայն ու ճամբեց պաշտօնեան:

— Ներողութի՛ւն, ըսաւ ծովակալը, հեռացաւ աղջիկէն, բացաւ պահարանը թղթածրարով մը եւ կռնակը դարձուցած անոր՝ սկսաւ կարդալ: Ետքոյ ձեռքը երկարեց Բինկլինտին ու հարցուց.

— Ունի՞նք սոր մանրամասնութիւնները:

Աղջիկը աչքերովը հետեւեցաւ Ոստիկանական Տեսչութեան անդամին ու մօտեցաւ ծովակալին:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. C. Seine 271.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
19 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2117 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը երկու շաբաթէ ի վեր բան—գործ ըրած է վարկաբեկել Փետր. 18ի համաժողովրդական ապստամբութիւնը, վերիվայր շրջելով պատմական դէպքերը, եւ դիմելով փոքրոգի խուժանավարութեան մը։

Աւելորդ կը սեպենք ո՛ր եւ է նոր պատասխան, այդ անպատիւ նախանձին համար

Երբ մարդիկ իրենց ըրածն ու գրածն անգամ կ'ուրանան, կ'անարգեն, կը ծաղրեն, երբ վարձու մունետիկներու պէս կ'այրեն ինչ որ կը պաշտէին երէկ, — մեզի չի մնար խելքի կանչել եւ դասել այ։

Տասներկու տարի անցած է արդէն, եւ լիանակուսակ գիւտանաւթեր կան, Փետր. 18ի ըմբոստացումը լրջօրէն ուսումնասիրելու, վերապնահատելու եւ պարկեշտ եզրակացութեան մը յանգելու համար։

ՅԱՌԱՋի այս թիւով ալ, երկու աշխատակիցներ նիւթ կը հայթայթեն, «ի պէտս զարգացելոց»։

Այս երկու տողը գրի կ'առնենք անոր համար որ, ռամկավար պաշտօնաթերթը անցնելով ամէն չափ ու սահման, պարտք սեպեր է գարշելի սլրդուք մը սահեցնել երէկուան թիւով.

— «Որեւէ կարելի չեղաւ ներել թէ «Փետր. 18»ի տօնը Թուրքերը Հայաստան հրաւիրելու դաւաճանական սեւ յոյսին կոթեած «ազատագրական շարժման տօնն է։

«Բիւրօյական դաշնակցականներէն շատերը պիտի երթան անշուշտ այդ «տօնին»։ Բայց հայ ժողովուրդէն ո՞վ, ո՞ր անհատը պիտի ուզէ, առանց խարուելու կամ առանց խաբելու մասնակցելու այդ «խրախճանք»ին։ Այս անգամ ո՞ր Հայը պիտի երթայ ծախսահարելու իր դէմ, իր բիւրաւոր մեռելներու յիշատակին եւ իր հայրենիքին դէմ գործուած ծանրագոյն ոճիրը։

— Գուցէ շատերը ամբոխէն, բայց ոչ մէկ շիտակ, պարկեշտ հայ մարդ»։ «Աբագայ», 18 փետր. 1933)։

Խորագիրն ալ՝ «ՈՉ ՄԷԿ ՇԻՏԱԿ, ՊԱՐԿԵՇՏ ՀԱՅ ՄԱՐԴ»։

×

Այս ի՞նչ անբարոյականութիւն է որ անարգել կուտայ պատմական անցք մը եւ ասխական անլուր բարբարոսութիւններէն, հազարաւոր ձերբակալութիւններէն, թալանէն, գնդակահարութիւններէն, հալածաքննական սարսափներէն խեղդուող ժողովուրդի մը տարերային պոռթկումը կը դարձնէ «հայրենադաւ» արարք, «իր բիւրաւոր մեռելներու յիշատակին եւ իր հայրենիքին դէմ գործուած ծանրագոյն ոճիր»։

Ցանուն Փրկութեան Կոմիտէին, ճակատագրական պահու մը քաշուած հեռագիրը — որ պատմութեան կը վերաբերի — ի՞նչ կապ ունի փետրուարեան պոռթկումին հետ, ուր ռամկավարներն ալ երկու փաշտով կը փայլէին։

Գ. Գ. ռամկավարներ եւ մանաւանդ անդամներ Ռ. Ա. կեդր. վարչութեան, տէ՞ր էք այս քստմնելի խուժանավարութեան։

Կը ստորագրէ՞ք անոր տակ, առանց ո՛ր եւ է խղճահարութեան։ Առանց ձեռք—ոտք դողալու։ Առանց կարմրելու։

Դուք բոլշեւիկներէ՞ն աւելի անաչառ դատաւորներ էք, այնքան մարդկային, տարերային փոթորիկ մը մէկ օրէն միւսը հայրենադաւութեան, դաւաճանութեան վերածելու համար։

Հայաստանի ձեր ընկերներուն նայուա՞ծքն ալ չի տանջեր ձեզ։

Ձեր գնդակահար ընկերոջ (Ռուբինեան) ոսկորնե՞րն ալ բան չեն խօսիր ձեզի։

Երեւանի մէջ, Թուրք — Թաթար — քիւրտ — վրացի — ռուս դահիճներու կացիններուն տակ ջարդուփշուր եղած Համազասպներու եւ ուրիշ այնքան թանկագին զոհերու անէ՞ծքն ալ չի խոցոտեր ձեր սիրտը։

Կամ արդեօք այդ պոռթկումին հետեւանքով ողջ մնացած հազարաւոր մտաւորականներու, գիւղացիներու, զինուորներու եւ բանուորներու փրկութի՞ւնն է որ անհանգիստ կ'ընէ ձեզ։

Եթէ ողջ ըլլային Լէնինն ու Միասնիկեանը, Յովհ. Թումանեանն ու Բ. Իշխանեանը, ապահովաբար պիտի թքնէին ձեր երեսը։

Լէնինն ու Միասնիկեանը հասկցա՛ն թէ «բանը ինչումն է»։ Եւ արմատական փոփոխութիւններ կատարեցին։

Նոյն իսկ վրացի Օրժոնիկիձէն հասկցաւ եւ պարտք սեպեց յանդիմանել հայ բոլշեւիկները։ (Ողբացեալ Թումանեանը կը խոստովանէր թէ Օրժոնիկիձէ որոշած էր երեք հարիւր հայ բոլշեւիկներ հեռացնել Հայաստանէն եւ անոնց փոխարէն ղրկել 300 ռուս եւ վրացի բոլշեւիկներ, իբրեւ աւելի ողջամիտ)։

Այո՛, գետ հարիւրաւորներ եւ հազարաւորներ հասկցան թէ ելք չկար։

Չեն հասկնար, չեն ուզեր հասկնալ միայն ռամկավար Կեդր. վարչութեան անդամները։

Այն ալ՝ դէպքէն տասներկու տարի յետոյ։ Եւ, փոխանակ փաստերը ուսումնասիրելու, գլխիվայր փողոց իջնելով։

Այս բոլորէն յետոյ, ինչո՞ւ զարմանալ որ ոչինչ կը փոխուի հայկական ճակատի վրայ։

Ոչ մթնոլորտը կը պայծառանայ, ոչ մարդիկ աւելի կը մօտենան իրարու, ոչ ալ սա թշուառ, արմատախիլ բազմութիւնները կը սփոփուին ո՛ր եւ է հեռանկարով…

Կը հասկնանք տեսակէտի խնդիր եւ քաղաքական պայքար։

Հանրային կեանքը կրկէս մըն է, ուր տեսակէտներն ու քաղաքականութիւններն իրարու պիտի բախին, որպէս զի կարելի ըլլայ գտնել շիտակ, լաւագոյն ճամբան։

Բայց քաղաքական պայքա՞ր է այս, Գ. Գ. ռամկավարներ։

Տեսակէտի խնդի՞ր է լլրճել, ցեխոտել ազատութեան տենչացող ժողովուրդի մը արդար ցասումը և յուսահատական խոյանքը։

Այսպէ՞ս կը գրուի ազգերու պատմութիւնը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՅՑԵՐՆ ՈՒ ԲՈՂՈՔՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Փարիզի մէջ սարքուած բողոքներն ու միթինկները արձագանգ գտած են Ֆրանսայի ամէն կողմը։ Խանութներու փակումէն յետոյ, նոր ժողովներ տեղի կ'ունենան ամէն օր եւ ամէն տեղ։

Նիմտական նախարարութեան պաշտօնեաները ուրբաթ օր մեծ միթինկ մը գումարեցին, որուն կը մասնակցէին երեք հազար հոգի։ Ժողովը տեղի ունեցաւ Աշխատանքի Սակարանին մէջ։ Բուռն ճառերէ յետոյ, ժողովը քուէարկեց բանաձեւ մը, որ ուժգնօրէն եւ զայրոյթով կը բողոքէ թոշակներու ուղղակի կամ անուղղակի կրճատման դէմ, եւ կը մերժէ ո՛ր եւ է նոր զոհողութիւն։ Բանաձեւը կը պահանջէ տուրքի ենթարկել անոնք որ առանձնաշնորհեալ դիրք ունին։ Կը բողոքէ մասնաւորապէս Մերակոյտին դէմ որ կուսակից է թոշակներու կրճատման, եւ այն «գարշելի պայքարին» դէմ որ կը ձգտի վարկաբեկել պետական պաշտօնեաները եւ որուն գլուխն անցած են հարուստներու կողմէ վարձուած թերթեր։

Ժողովը որոշեց անսասան վճռականութեամբ եւ բոլոր միջոցներով պաշտպանել պաշտօնեաներու իրաւունքները, միացեալ ճակատ կազմելով.

Շաբաթ իրիկուն ալ աւելի մեծ ժողով մը գումարեցին թղթատարական պաշտօնեաները եւ ուսուցիչները, միեւնոյն պահանջները դնելով։

Պայքար կը մղուի երկու ուղղութեամբ։ Աջակողմեան տարրերը կը ծաղկեն կառավարութեան արմատական ծրագիրները, իսկ ձախերը անբաւական կը գտնեն այդ նոյն ծրագիրները, պահանջելով տուրքերու ծանրութիւնը բեռցնել ունեւորներուն վրայ։

Հետեւելով Փարիզի օրինակին, ուրբաթ օր փակուեցան հիւսիսային գաւառներու առեւտրական հաստատութիւնները, միեւնոյն նշանախօսքերով. — «Նոր տուրքեր չենք ուզեր. տուրքերու հաւասարութիւն հաստատեցէք»։ Շատ մը գաւառներու մէջ, միեւնոյն ցոյցերը պիտի կատարուին այսօր եւ վաղը։ Դրամատիրական օրկանները սիւնակներով տեղ կուտան այս լուրերուն, դժգոհութիւնը սաստկացնելու եւ կառավարութիւնը տապալելու համար։

⁂ Մերակոյտը երէկ գիշեր քննութեան ենթարկեց կառավարութեան նոր ծրագիրը, որ տագնապի տուրք մը կը հաստատէ եւ որ քուէարկուեցաւ Երեսփ. ժողովին կողմէ։ Մերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը մերժած ըլլալով այս ծրագիրը, հաւանական է որ ժողովն ալ մերժէ եւ նոր խնայողութիւններ առաջարկէ

Ֆրանքօ-թրքական առեւտրական դաշնագիրը

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը հաստատէ Ֆրանքօ-թուրք առեւտրական դաշնագրին ջնջումը։ Դաշնագիրը կնքուած էր 1929 օգոստ. 29ին։ Ֆրանսական կառավարութիւնը վեց ամիս առաջ, փետր. 13ին յայտնեց իր որոշումը. որով պայմանաժամը կը լրանայ յառաջիկայ օգոստոս 13ին։ Էնկիւրիի ֆրանսական դեսպանը առաջարկած է օգտագործել վեց ամսուան պայմանաժամը, նոր դաշնագիր մը կնքելու համար։

Ճառեր եւ ծրագիրներ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովին մէջ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Ֆրանսական պատուիրակը մէջտեղ դրաւ գործնական ծրագիր մը, դուռ բանալով բուռն վիճաբանութեանց։

Պատուիրակը պատճառաբանելով թէ միայն պաշտպանողական սկզբունքին վրայ հիմնուած բանակ մը կրնայ ապահովել խաղաղութիւնը, առաջարկեց. — Ցամաքային Եւրոպայի մէջ հաստատել պաշտպանողական բանակներ, կրճատելով զինուորներուն թիւը եւ զինուորութեան պայմանաժամը։ Ցետոյ պաշտպանեց քաղաքացիական բանակի (միլիս) դրութիւնը։ Այս առթիւ վէճի բռնուեցաւ գերմանական պատուիրակին հետ, որ դանդատեցաւ թէ կ'ուզեն փոխել 14 տարի առաջ իր երկրին պարտադրուած դրութիւն մը։ Ֆրանսական պատուիրակը պատասխանելով եղած առարկութեանց, աւելի ընդլայնեց իր ծրագիրը, որուն համաձայն զինուորութեան պայմանաժամը պիտի ըլլայ 8—9 ամիս, պահեստի շրջանն ալ հաշուելով։

Մոլեռանդ խտութիւններ Ամերիկայի մէջ

Նախագահ Րուզվէլթի դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ, ամերիկեան կառավարութիւնը որոշեց սաստկացնել օտարականներու դէմ հաստատուած խստութիւնները

Գ. Րուզվէլթ Նիւ Եորք վերադարձաւ աւտակարգ զգուշութիւններով։ Հինգ հարիւր ոստիկաններ հետեւեցան իրեն, մինչեւ շոգենաւ։ Թարափին վրայ, երկու հարիւր գաղտնի ոստիկաններ եւ 24 ոստիկաններ իրեն կը սպասէին եւ գաղտնի ճամբով մը իրեն հետեւեցան մինչեւ իր բնակարանը։

⁂ Մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, քննութեան ենթարկելու համար ահաբեկիչ Զինկարայի մտային վիճակը։

Ահաբեկիչը կը յայտարարէ թէ ո՛ր եւ է կուսակցութեան չի պատկանիր։ Բայց ոստիկանութիւնը անիշխանական կը համարէ զայն։

Հիթլէր սկսաւ «մաքրագործել»

Հիթլէրի կուսակիցները, օգտուելով անոր վարչապետութենէն, սկսած են մաս—մաս գործադրել իրենց դաւանանքը։

Ուրբաթ օր, Հիթլէրեան զինուորներու ջոկատ մը խուժեց Փրուսիոյ գեղարուեստից վարժարանը, ուր ժողով ունէր քննիչ յանձնախումբը։ Զինուորները արահէն դուրս հանեցին քննիչները, որոնց երեքը Հրեաներ են։ Ձախակողմեան ուսանողները ուզեցին միջամտել, բայց չարաչար խոշտանգուեցան։

Կրթական նախարարը, որ Հիթլէրական է, պահանջեց Պերլինի Ակադեմիայէն դուրս հանել հռչակաւոր գրագէտ Հայնրիխ Մանը, իբրեւ ձախակողմեան։ Նախարարը կը սպառնար լուծել Ակադեմիան. որով գրագէտը ստիպուեցաւ տեղի տալ ուրիշ երկու դէմքերու հետ։ Հաւանական է որ ուրիշներ ալ հրաժարին։ Կրթական նախարարը ինք պիտի նշանակէ Ակադեմիային անդամները, զտարիւն ազգայնականներէ։

⁂ Հիթլէրի պաշտօնաթերթը բուռն յօդուած մը հրատարակեց Ֆրանսայի դէմ, իր խմբագրապետին ստորագրութեամբ։ Յօդուածագիրը Ֆրանսան կը նկատէ միակ պատասխանատու Եւրոպայի արդի կացութեան եւ կ'առաջարկէ ճակատ կազմել Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ հետ։ Եւ կ'եզրակացնէ.

— «Եւրոպա՞ կրնայ հանդուրժել որ 40 միլիոննոց ժողովուրդ մը փորձէ տիրապետել միւս բոլոր ազգերուն վրայ. Ֆրանսայի խելքը գլուխը չպիտի գայ, մինչեւ որ իրեն դէմ չգտնէ լայն եւ վճռական ճակատ մը»։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

— · —

Ամէն կողմէ օգնութիւններ կը հասնին Պէյրութ, հրկիզեալներուն համար։ Լոնտոնէն Գ. Ն. Կիւլպէնկեան 500 սուրիական ոսկի ղրկած է։ Զուիցերիական բարեսիրական ընկ. ը 5,000 զ. ֆրանք, Տիկին Քիւնցլէրի միջոցաւ։ Սուրիական դրամատունը տրամադրած է 250 ս. ոսկի, Պէյրութի հանրակառքի ընկերութիւնը՝ 150 ս. ոսկի։ Ամերիկեան համալսարանի ուսանողութիւնը՝ 50 ոսկի (Ա. գումար), Հայ Ճեմարանի ուսուցչական կազմը՝ 15 ոսկի։ Ալէքսանտրէթի մէջ ալ ձեռնարկուած է հանգանակութեան, որուն կը մասնակցին նաեւ Իսլամները։ Հանգանակիչ յանձնախումբը դիմած է նաեւ հիւպատոսարաններու եւ ուրիշ օտար հաստատութեանց։

Հալէպի հանգանակիչ յանձնախումբը 500 ոսկի ղրկած է իբրեւ առաջին մասնավճար։ Եգիպտոսէն Գ. Կ. Մելքոնեան՝ 100 եգիպտական ոսկի։ Լաթաքիոյ հանգանակութիւնը արդէն հասած է 200 ոսկիի եւ դեռ կը շարունակուի։

Երուսաղէմի Գ. Կարմիր Խաչի վարչութիւնը Պէյրութ ղրկած է երեք հազար կտոր հանդերձեղէն, այրերու եւ կիներու համար, ինչպէս նաեւ երկու հարիւր զոյգ կօշիկ։

⁂ Մասնաւոր մտահոգութիւն կը պատճառէ հրկիզեալներուն տեղաւորումը. որովհետեւ պարպուած է քաղաքին չէնքը, ուր զետեղուած էին առժամապէս։ Անոնք որ միջոցներ ունին, հրահանգ ստացած են տուներ վարձելու։ Միջոցներ կը խորհուին մաս մը աղէտեալներ գիւղերու մէջ տեղաւորելու համար։ Ազգերու Դաշնակցութեան ալ դիմում եղած է այս նպատակով։

⁂ Կ'իմանանք թէ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի վարչութիւնն ալ որոշած է հանդերձեղէն հաւաքել, հրկիզեալներուն համար։

Անշուշտ ուրիշ Միութիւններ ալ պիտի փութան կատարել իրենց պարտքը, մեղմացնելու համար տիրող թշուառութիւնը։

—·—

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԻՋՈՑԱՒ Բ. ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Արփիկ Շ. Միսաքեան	50
Անահիտ Գեւոնեան	10
Պատրիկ Յ. Ալլահվերտեան	10
Շ. Ն.	10
Ս. Թ.	10
Յարութիւն Տէմիրճեան	10
Մանուկեան	10
Տօրք եւ Մեսրոպ Տ. Յակոբեան .	10
Ոմն	10
Դեղեցիկ	5
Վալանթին Եօբեան	5
Հրանդ Սրապեան	5
Աբրահամ Աբրահամեան	5
Կիրակոս Օֆրանեան	5
Փետր. 16ի գումարը	330
Գումար	485

Բողոքի ցոյցեր Աթէնքի մէջ

Ուրբաթ օր կարեւոր ցոյցեր տեղի ունեցան Աթէնքի մէջ, բողոքելու համար Սելանիկի դէպքին առթիւ, ուր տասը համայնավարներ սպաննուած էին։

Հազարի չափ բանուորներ ներքին նախարարութեան պաշտօնատունը երթալով, ցոյցեր կատարեցին։ Քանի մը հարիւր ցուցարարներ յաջողեցան մտնել պաշտօնատունէն ներս։ Օգնական ուժ հասաւ եւ սկսաւ կրակ բանալ։ Քանի չափ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, գործազրկութեան տագնապին առթիւ։ Ընկերվարական երեսփոխան մը պարսաւանքի քուէ առաջարկեց ընդդէմ կառավարութեան, որ չէ կրցած ո՛ր եւ է դարման գտնել։ Ըսաւ թէ այս տարի գործազուրկները 400,000 աւելի են անցեալ տարուան վրայ։ Եւ պահանջեց ազգայնացնել առեւտրական եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկները։

Ելմտական նախարարը պատասխանելով, ըսաւ թէ երկրին տնտեսական վիճակը բարւոքած է, թէ օտար դրամագլուխը կը հոսի դէպ ի Անգլիա, թէ հանրօգուտ շինութիւնները դարման չեն եւ պէտք է նահրեել։ Նախկին նախարար Չըրչիլ ալ խստօրէն քննադատեց կառավարութիւնը։

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Տանօթ ցոյցին առթիւ, քննութիւնները կը շարունակուին Պրուսայի եւ Իզմիրի մէջ։ Քանի մը օր առաջ ձերբակալուեցան հինգ յայտնի անձեր, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ յետադիմական դաւադիր։ Մէկը գործարանատէր է։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— —

75 ՀՈԳԻ ԴԱՏԻ ՏԱԿ

— · —

Պուքրէշի վերջին դէպքերուն հետեւանքով, 750 կալանաւորներ վար դրուած են, դատուելու համար։ Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, ի նախատեսութիւն նոր խռովութեանց, մանաւանդ զօրերու յաղթարկաւորութեան առթիւ։

Ուրբաթ օր Փլոէշթիի քարիւղի զտարանին բանուորները գործադուլ ըրին, բողոքելու համար կատարուած զանգուածային ձերբակալութեանց դէմ։ Իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած են նաեւ զտարանին վարչութեան անդամները։ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին Ռումանիոյ բոլոր բանուորական շրջանակներուն մէջ։ Օրատիայի մէջ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հարիւրի մօտ համայնավարներ, որոնց մէջ են նաեւ քաղաքապետական խորհուրդի քանի մը անդամները։

× Տիկ. Լուփէսքու, «չէն մազերով Հրէուհին» եւ Կարոլ թագաւորին տարփուհին, ստիպուեցաւ հեռանալ Պուքրէշէն, որովհետեւ սպաները եւ գիւղացիները չափազանց գրգռուած են Հրեաներուն դէմ։

× Համայնավարական թերթերը շոնդալից լուրեր կը հրատարակեն Ռումանիոյ քաղաքական կացութեան մասին։ Եթէ հաւատանք այդ լուրերուն, արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցած են Պեսարապիոյ մէջ, իսկ ծանր ընդհարումներ՝ Կալացի, Եաշի եւ՝ Չեռնովիցի մէջ։ Կասկած չկայ թէ կարմիր գործակալները կ'ուզեն օգտուիլ առիթէն, կացութիւնը աւելի պղտորելու համար։

× Սարսափելի թշուառութիւն կը տիրէ գիւղերուն մէջ։ Թերթերը կը գրեն թէ հացագործ մշակներու օրականն է 6 փրանք՝ այրերուն, 5 ֆր.՝ կիներու եւ 3 ֆր.՝ պատանիներու համար։ Գինը այնքան ինկած են որ մէկ քիլօ եգիպտացորենը կը ծախուի 1·40 լէյի, ցորենը՝ 2·80 լէյի։ Աւելի որոշ գաղափար մը տալու համար, ըսենք թէ երկու քիլօ ցորենը կը փոխանակուի … մէկ տուփ լուցկիով։ Գիւղացիները պարտքի տակ ընկճուած ըլլալով, կը կորսնցնեն իրենց կալուածները։

ՆՇԽԱՐ ՄԸ ՄԵՐ ԵՐԷԿԻ ՏԻՏԱՆՆԵՐԷՆ

ՆՈՐ ՄԵՀԵԱՆԸ

Ուխտաւոր կ'երթայի հսկաններու երկիրը....

Հսկայ մը Նեբրովթը, որ իր սանդարամետեան ցնցումներով խառնեց ու ջոկեց, դիզեց ու ճախրակեց է շուրջի լեռնաշարքը, ձեւեց ու կազմեց է Վանայ լճին աւազանը, կրակէ իր դրոշմը զարնելով հայութեան օրրանին ամէն մէկ խիճին, ջուրի ամէն մէկ շիթին վրայ։

Բայց ի՜նչ հսկաններ այդ երկիրը ապրող շէնցնողներն ալ....։

Ամէն քայլիդ յիշատակ է, որ կը բախես,— Սասունցի Դաւիթ ու Մհեր, Սահակ ու Մաշտոց իրեններով, Գայլ Վահան ու Մուշեղ Մամիկոնեան, Խութեցի Եովնան եւ Մշեցի Կատարինէ, Աբրօ եւ Գուրգէն, Սերոբ փաշա ու Գէորգ Չաւուշ,— անհատնում շարք մը հին ու նոր դիւցազներու, ոգիներու եւ ուրուականներու գունդեր ու բանակներ, որոնք կ'ողողեն ու կը դրկեն դաշտ ու ձորակ, քարն ու պուրակ, գետ ու աղբիւր, շէն ու աւեր....։

Անսպառ, հուժկու եւ խոլ կորովի ժայթքումները ատոնք, որ Նեբրովթի լաւային պէս ծաւալեր ու ծրարեր են իրենց ծոցին մէջ Տարօնը համակ....։

Եւ գլուխդ կը շրջի դարերու վրայէն այդ ստուերներուն ի յուշ, յաղթելու եւ կերտելու աննկուն կամքով մը քալող այդ սերունդներուն հանդէպ....։

Առասպելը իրականացած, իրականը առասպելացած....։

Ուխտաւոր կ'երթայի հսկաններու այդ երկիրը....։

⁂

Այդ կերտումին ամէնէն հզօրը եւ մնայունն է, որ կ'երթայինք աստուածացնելու,— գիրն ու գրականութիւնը,— այն համեստ շիրիմներուն քով, որ Պարթեւ Սահակինն է Աշտիշատի խանգար տաճարին հովանիին տակ, եւ Թարգմանիչներունը՝ Առաքելոց վանքին գեղանկար բարձունքին վրայ։

Խորհրդածութիւններս նախ տարած՝ երթալով կարկառուն յստակութիւն մը կ'առնէին քանի կը բարձրանայի հինաւուրց աստուածներուն մեծահռչակ ու վաղեմի կայանը, որ այսօր Ս. Կարապետ կը կոչուի....։

Աշխարհագումար եւ խայտաբղէտ բազմութեան մը առջեւ կը գտնէի զիս հոն,— Հայաստանի եւ հայութեան չորս ծագերէն հոն թափուած խառնազգի եւ խառնալեզու գանգուածի մը։

Հոն էր Սասունցին, խրոխտ եւ տիրական, հոն Մշեցին իր էութեամբ ռազմական, հո՛ն Ղարզանցին քրտախօս, հո՛ն Սղերդցին արաբալեզու, հո՛ն Զէյթունցին խիզախ եւ ուրախ, հո՛ն Վասպուրականցին հպարտ իր քաղաքական խոհալներով, հո՛ն Բաղէշցին մեղկ ու երկչոտ, հո՛ն Բարձրհայքցին շուար ու տարտամ, հո՛ն Խարբերդցին զարմացած որ տակաւին հայութիւն մը կը գտնէր Ամերիկա գաղթել չխորհող, հո՛ն Գիւմրեցին ու Թիֆլիսցին խանդավառ ի տես վերածնուող բնաշխարհին, հոն եւ Պոլսեցին, որ ապշութեամբ կը հաստատէր թէ իրմէ դուրս հայութիւն մը կրնա՛ր ապրիլ ու գտնել իր ճամբան։ Հոն նաեւ Բալաքցի Քիւրտը, հայախօս իսլամ Հայը, որ եկած էր բժշկութիւն հայցելու իր պապերուն ուրացած աստուածներէն։

Բաբելոնեան խառնակոյտ մը տարբեր լեզուներու, տարօրինակ բարբառներու, հակոտնեայ տենչերու, իրար չհասկցող եւ իրար հեգնող խառնիճաղանճ մը, որ եկած էր այդ օրը եղբայրանալու իրար՝ իր պաշտամունքին եւ երկրպագումին մէջ հին ու նոր բոլոր աստուածներուն առջեւ....։

Ու դէմքը, տրտում ու մտախոհ, կը դիտէի այդ անջատ անջատ խումբերը, որոնք ատողերու լոյսին տակ ցրիւ, կը պարէին ու կ'երգէին ամէն մէկը իր տարազով ու երգով, չգիտնալով միանալ իրար ուրախութեան կայթերուն եւ ցնցումներուն մէջ անգամ....։

Ահա ձեզի բախտակից եթէ ոչ համարին ցեղերու կոյտ մը, որ չէր կրցած տակաւին ազգ մը կազմել, քսանեւհօթը դար ապրելէ ու պայքարելէ ետք....։

⁂

Այսօր էր այդպէս։

Հապա ի՞նչ կը պատկերացնէին ատոնք տասնեւհինգ դար առաջ, գրերու գիւտի նախօրեակին, այդ բոլոր ճեղերն ու առհմերը, զարմերն ու ցեղերը, ազերն ու ազգերը, որ Հեթերն ու Խաղտերը նուաճելէ ետք, փորձեր էին հայ պետութիւն մը ստեղծել իրենց 500 նախարարութիւններով....։

Պետութի՞ւն մը այդ լեռնաբաւիղներուն մէջ, ուր բնակավայրերը մէկ մէկ կաթսաներ են իրարմէ բաժնուած ու զատուած ամպածրար լեռներու եւ անդնդախոր ձորերու քմահաճոյքով։ Բնիկները նուաճելէ եւ ձուլելէ ետք՝ եկեր էին բնութիւնը նուաճելու եւ ձուլելու,— իրենց ուժերէն վեր բարդ խնդիր մը, որուն կը լծուէին Տայքեցիէն մինչեւ Մոկացին, Սիւնեցիէն մինչեւ Ծոփացին....։

Ի՜նչ երերամերժ ու խորթ ամբողջութիւն մը պէտք է որ ներկայացնէին ատոնք Ե. դարուն, երբ աշխարհաւեր յորձանքներ, ասպատակներէն խուժող ջոլիրներու դրոհին տակ, տակաւին իրարու հետ չէր խառնուած մարդկային այդ լճակներու ջուրերը՝ բեղնաւոր պղտորութեան մը մէջ։

Քաղաքական կապերը միշտ թոյլ ցեղերու եւ ձորերու այդ թնճուկին մէջ, կրօնականը երբեք տիրապետող,— Աւարայրի կռիւը, որ կը պայթէր քիչ ուշ, «Վարդանանց պատերազմ» մը եղաւ եւ ոչ ծառացումը Հայոց Աշխարհին,— տարբեր ազդակ մը պէտք էր գտնել խորտակելու համար բնութեան պատուարները եւ ձուլելու համար այդ ցեղերը Խաղտիքէն մինչեւ Կորդուք, Փայտակարանէն մինչեւ Տէրսիմ։

Նախկին զինուորականի մը վիճակուած էր ըմբռնել եւ հռչակել թէ բնութեան ջարդ ու կտոր ըրած այդ երկրին մէջ սուրը չէր բաւեր, անզօր էր գլուխ հանելու պատմական այդ մեծ ձեռնարկը։

Եւ գտնուեցաւ հայ գիրը։

Եւ Անահտայ տօնին օրը, Վարդավառին, երբ բազմացեղ, բազմալեզու եւ բազմակրօն այդ բազմութեան առջեւ կանգնած, չարաչար կը տանջէի ուղեղս՝ բառեր ու դարձուածքներ որոնելով, միտքս հասկցնել կարենալու համար հայերէն, քիւրտերէն, արաբերէն, թուրքերէն խօսող լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական, իսլամ կամ անհաւատ այդ Հայերուն,— հո՛ն միայն զգացի խորապէս թէ ի՜նչ անհուն երախտիք մը կը պարտէինք Հացեկաց այդ մեծ շինականին, գրչի մեծ վարպետ Մեսրոպ Մաշտոցին։

⁂

Երբ ճամբորդը Աշտիշատ երթալու համար կը մօտենայ Արածանիին, հեռուէն կը նշմարէ Սուլուխի քարակապ կամուրջէն առդին՝ Դաշտին հարթութեան վրայ մենաւոր պառկած խոշոր քար մը։

Հին աւանդութիւն մը նուիրական կապեր կը հիւսէ Աշտիշատի տաճարին, Սուլուխի կամուրջին եւ այդ մենակեաց քարին միջեւ

Ընթերցողը թերեւս յիշէ թէ Գրիգոր Լուսաւորիչ չորրորդ դարուն փառայեղ տաճար մը կառոյց Աշտիշատ, Վահէվահեան հոյակապ բագիններուն տեղը, անոնց վաղեմի նուիրականութիւնը շահագործելու համար նոր հաւատքին օգտին։

Ըստ Փաւստոսի, «Մայր Եկեղեցեաց Հայոց» էր Աշտիշատի այդ սրբավայրը, ուր քիչ ետք, երախտագէտ ժամանակակիցներ ամփոփեցին Պարթեւ Սահակին մարմինը։

Այսօր հսկայ գանգուածներ ու լայնանիստ հիմեր միայն կը մնան վկայելու ճամբորդին իր անցեալ փարթամութիւնը եւ պատմելու անոր՝ մոնղոլական այն քամենկի վանտալութիւնը, որուն զոհ ինկաւ ինք ԺԵ. դարուն սկիզբը։

Հազար տարիներ գլորած անցած էին արդէն գրերու գիւտէն ի վեր, Լէնկթիմուր քանդումի նոր հանճարով մը կուգար Հայաստան, զինքը կանխող ճիւաղներու աւերն ու սրածութիւնը պսակելու։

Աշտիշատի տաճարին հոյակապ գմբէթը եւ հոն յաւիտենական քունը քնացող մեծ Պարթեւին փառքը դառն եւ հեգնոտ ծաղր մը կը նետէին, կարծես, Արածանիի ափերը խռնուած արշաւող բանակին։ Եւ վայրենի հրամանը կ'արձակուէր.... քանդել տաճարը իսկոյն, անոր քարերով կամուրջ մը կապել Արածանիի վրայ։

Բանակը կը շարուի Աշտիշատէն մինչեւ Սուլուխ, չորս ժամուան ճամբայ մը, եւ ձեռքէ ձեռք կ'անցընէ սրբատաշ քարերը, արագ կատարելու համար քանդումի գործը։

Այդ փրցուած քարերէն մէկն է, որ կը յամառի կը մնայ Դաշտին մէջ, Աշտիշատի եւ Սուլուխի ճամբուն երկայնքը, ահեղ ոճիրը պատմելու համար գալոց սերունդներուն։

⁂

Ո՜վ մենաւոր քար, որ կը սպասես հոդ, դարեր ու դարեր, անտարբեր բնութեան եւ ժամանակի դաժան հարուածներուն։ Քանի՜ պերճախօս է քու քարէ լռութիւնդ՝ քար սրտերու եւ քար գլուխներու հանդէպ։

Եթէ կարենայիր հասկնալ քեզ բոլոր ժամանակներու Թիմուրները...

Հինգ հարիւր տարի անցած է այդ օրէն, երբ դուն յամառեցար զամուեցար հոդ, քարացած պահելու համար հայ շինականին առեղծուածը իր ճրագը մարել ուզողներուն հանդէպ։

Զախալեցար դուն, սպասելով եւ յուսալով թէ օրին մէկը քանդումին ոճիրը անվրէպ պիտի բերէր իր քաւութիւնը։

Քարէդ բարձունքին վրայ չկայ այլ եւս Վահէվահեան մեհեանը իր երեք բագիններով, «յաչաց տեղիք Թագաւորացն Հայոց Մեծաց», չկա՛յ այլ եւս անոր փլատակներուն վրայ պատուաստուած «Մայր Եկեղեցեացն Հայոց»ը,— քանդում քանդումի վրայ, սերունդ սերունդի դէմ, նոր աստուածներ հին աստուածներու տեղ։

Լէնկթիմուրներ Սեւ Հողերու անէծքին տակ կը թաղուին, քարերը կը թափուին, բայց կը մնայ ժողովուրդը, միշտ կենսունակ նոր բագիններ ստեղծելու, նոյն հին նիւթերով։

Ո՜վ մենաւոր քար, որ կը սպասես դեռ, նոր կառուցման մը մասնակցելու կարօտով....։

Նիւթեղէն տաճարներուն տեղ, ա՛ս, նոր ու ահեղ մեհեան մըն է, որ կ[...] կանգնի այս անգամ անհիւթ, 1500 տարի է որ կը բարձրանան անոր որմերը յուշիկ յուշիկ, Մեծ Պարթեւին գերեզմանին կռթնած։

Ապրելու եւ ստեղծելու անվկանդ որոշումը ճակտին՝ նոր ազգի մը կերտումն է, որ կը կատարուի այն օրէն ասդին՝ դանդաղ բայց դարէ դար յարաճուն։

Ամրակուռ բայց կիսատ այդ շէնքին դրան առջեւ արթուն կը հսկէ հոյակապ դէմք մը,— Հացեկաց անմահ շինականն է ան, ձախ ձեռքը յենած իր [...]րի երախակալին, աջով բարձր բռնած իր գրիչը խորհրդաւոր....։

Ուխտաւոր գացէ՛ք հսկաններու երկիրը։

Ա. ՎՐԱՄԵԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՊԱՏՄԱԲԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

1921 թ. փետրուար 18ին, հայ ժողովրդի միահամուռ ու վճռական կամքով, խորհրդային իշխանութիւնը տապալւեց Հայաստանում։ Համաքաղաքական բոլոր խաւերն ու հոսանքները, բոլոր կուսակցութիւններն անխտիր միացած, մէկ մարդու պէս, պաշտպան հանդիսացան նորանուաճ անկախութեան ու ազատութեան։ Դաշնակցական, սոցիալիստ – յեղափոխական, սոցիալ – դեմոկրատ, հնչակեան, ժողովրդական, չէզոք ու ռամկավար ամիսուկէս շարունակ հերոսական պայքար մղեցին ընդդէմ բոլշեւիկների եւ, ապա, կռիւը փոխադրելով Լեռնահայաստան, պայքարը շարունակեց մինչեւ յուլիս 15ը։ Այդ օրերի համերաշխութիւնն ու ոգեւորութիւնը աննախընթաց էր հայ ազատագրական պայքարի վերջին դարերի տարեգրութեանց մէջ

Սակայն, այսօր, 12 տարի յետոյ, նոյն համերաշխութեամբ ու միացեալ ճակատով, բոլշեւիկ, ռամկավար ու այլ եւ այլ թափթփուկներ դէմ են արտայայտւում Փետրուար 18ին՝ համարելով այդ շարժումը դաւադրութիւն եւ դաւաճանութիւն։ Իրենց նոր ըմբռնումների մէջ ռամկավարներն այնքան առաջ են գնում, որ թելադրում են Հ. Յ. Դ. 12րդ ընդհանուր ժողովին ջնջել այդ տօնը եւ մոռացութեան տալ մեր պատմութեան «ամէնէն սեւ էջը» (տարօրինակ կերպով [...] ռամկավարներն արտակարգ տաղանդ ունին իրենք զիրենք միշտ ծիծաղելի դիրքի մէջ դնելու)։ Ի հարկէ, եթէ ռամկավար «կուսակցութիւնը» քաղաքական կազմակերպութիւն լինէր, նա ոչ կը խորշէր քաղաքացիական կռւից ու ոչ էլ յեղափոխական պայքարից։ Քաղաքացիական կռիւը եղբայրասպան կռիւ կարող են կոչել միայն պառաւլիկներն ու անողնայար ռամկավարները։

Մինչ այժմ այն կարծիքն էինք ունեցած, թէ հայ ոչ-բոլշեւիկ շրջաններում, փետրուարեան յեղաշրջումը գնահատւել է որպէս գրական երեւոյթ եւ ծանօթ են ազգային շարժման ծընունդ տւող պատճառներն, ընթացքն ու հետեւանքները։ Մենք այն համոզումն էինք ունեցել, որ բոլորին յայտնի է փետրուարեան ապստամբութեան էութիւնը՝ իր համաժողովրդական բնոյթով, [illegible] [...]թեամբ ու անմիջական հետեւանքներով (բոլշեւիկների քաղաքականութեան մեղմացումը Հայաստանում), որ Փետրուար 18ը բոլորն ընդունում են որպէս Հայաստանի անկախութեան ու ժողովրդապետութեան խորհրդանշան եւ ոգեւորութեան աղբիւր յանուն ազատութեան պայքարողների համար։ Իսկ եթէ դեռ եւս կան սխալ[...] ճականներ, որոնք փետրուարեան համաժողովրդական ընդվզումը համարում են Դաշնակցական դաւադրութիւն, ապա թող բարեխղճութիւն ունենան ծանօթանալու այն մօտեցման ու վերլուծումի հետ, որ դուրս է եկած հէնց իրենց, բոլշեւիկների գրչի տակից։

Հայ բոլշեւիկ Բ. Բորեանը իր երկհատոր ուսումնասիրութեան մէջ («Հայաստան, միջազգային դիւանագիտութիւն եւ Խորհրդային Միութիւն», պետական հրատարակութիւն, Մոսկւա-Լենինգրադ, 1928, հատոր Բ., էջ [...]-140), մի ամբողջ գլուխ նւիրել է 1921 թ. փետրուար 18ի ապստամբութեան

— «Ցեղկոմը բռնեց անխնայ [...] ռակած գրաւումների եւ բռն[...] ւումների ուղին, անխտիր եւ [...] հաշւի առնելու գիւղացիութեան [...] խանուր տնտեսական վիճակը եւ [...] հոգեբանական դրութիւնը։ [...] ւումները կատարւում էին անգութ [...] կերպ, չունէին համաչափ, յեղափո[...] խական – դասակարգային բնոյթ[...] գիւղերում էին անխնայ բռնութ[...] ներ։ Առանց կազմակերպւած ու [...] գապահ մեքենայի, առանց [...] մտքերը պատրաստելու եւ հիմն[...] բացատրող պայմանները հաշւի առնելու Ցեղկոմը կարգադրեց [...] Անտռում, թէ պէտք է բռնագրա[...] գրաւել հացահատիկների [...] մասնաւոր [...] ձանց պարէնն ու գիւղացիութեան [...] ցի պաշարը։ Անկարգ բռնագրաւ[...] գրաւում վճռականապէս ամէն [...] զինուորական հագուստ, կրկին մաս[...] լու մանուար եւ ամէն տեսակ գոր[...] ծիքներ, գիւղացիներին [...] մեղուի փեթակներ, [...] զգեստեղէն, առանց դասակարգային [...] խորութեան բոլոր [...] տնային գոյքերն նոյյն — այս [...] նը, ի հարկէ, բոլոր[...] դասակ[...] գային բնոյթ կրող [...] չէին [...] գիւնք էին խորհրդային [...] նութեան եւ կոմունիստական [...]

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

Ջնջեցէ՛ք Մայիս 28ը։

Պառակեցէ՛ք հայկական եռագոյնը։

Ջնջեցէ՛ք Փետրուար 18ը։

Գաղթահայ աշխարհի մէջ բարձրացած այս ոռնոցը, որ դուրս է թռչնում կարմիր ու դեղին երախներից, մի նըպատակի է ձգտում, — մեռցնել հայ ժողովրդի մէջ քաղաքական անկախութեան ձգտումը։ Որովհետեւ այն, ինչ որ նրանք պահանջում են ջնջել, այսօր խորհրդանիշերն են մեր անկախութեան ձգտումին։

Եթէ հայ համայնավարները ժխտական դիրք են բռնում այդ բոլորի հանդէպ, շատ պարզ է եւ հասկանալի։ Նրանց համար մի անգամ ընդմիշտ լուծուած է հայկական հարցը եւ, հետեւաբար, նրանք չեն հանդուրժում երեւոյթների, որոնք նպատակ ունեն այդ հարցը վերարծարծելու։

Սակայն կայ դեղին մամուլը եւ նրան շունչ տուող մի «կուսակցութիւն», որի պարագլուխները գիշերներն երազում են «Մեծ Տեսիլքի» մասին, իսկ ցերեկները՝ հայհոյում բոլոր նրանց, որոնք ձգտում են այդ «Մեծ Տեսիլք»ը իրականացնելու։

Դեռ վերջերս, փետրուար 8ին, Փարիզի «Ապագայ»ն պահանջում էր մեր ընդհանուր ժողովից ջնջել Փետրուար 18ը, «ողբերգական եւ եղեռնական էջերէն մէկը մեր տարեգրութեան»։

Հայ ռամկավարները, որոնք այսօր դատաւորի դեր ստանձնած, Դաշնակցութեան պատասխանատու են բռնում 1914—1921 թւերի ընթացքում պատահած բոլոր տեսակի «չարիքների» համար, ինչո՞ւ են մոռանում իրենց ըրած «համեստ» մասնակցութիւնը մեր քաղաքական կեանքում։ Երբ Փետրուար 18ը նրանք այսօր համարում են «դաւաճանութիւն հայ պետութեան դէմ», ինչո՞ւ փետրուար 23ին, ապստամբութիւնից ընդամէնը հինգ օր յետոյ, Երեւանից Թաւրիզ ուղարկեցին զուտ ռամկավարներից բաղկացած 60 հոգինոց խումբը։

Եւ յետոյ, փետր. 24ին, յաջորդ օրը, Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէին կից կազմուած միջկուսակցական խորհրդի մէջ ինչո՞ւ մտան Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչները՝ ռազմաճակատին պարէն հայթայթելու եւ հակաբոլշեւիկեան փրոփականտ անելու համար։

Թէ՛ նիւթապէս, թէ՛ բարոյապէս եւ թէ զինուորներով (այո՛, ռամկավար զինուորներով) փետրուարեան ապստամբութեան գործօն մասնակցութիւն բերող ռամկավար կուսակցութիւնը արդեօք այդ օրերին խելք ու խիղճ չունէ՞ր, եթէ ոչ ըմբոստանալու այդ «դաւաճանութեան» դէմ, գոնէ չբերելու իր օժանդակութիւնը այդ «ողբերգական եւ եղեռնական էջը» կերտելու։

Եթէ այս Քամելիազարդ պարոնները յիմարներ ու կոյր գործիքներ էին Դաշնակցութեան ձեռքում, չունեցա՞ն մարդկային ազնիւ ընդվզումը, պայքարելու այդ «դաւաճանութեան» դէմ, ո՞վ տուեց նրանց դատաւորի իրաւունքը՝ քամահ տալու բոլոր այն նահատակների աճիւնները, որոնք հերոսաբար ընկան մեր անկախութիւնը վերահաստատելու յոյսով։

Նրանք բերին իրենց [...]համեստ մասնակցութիւնը Փետր. 18ի ժողովրդական ապստամբութեան եւ սակայն այսօր մերժում են տօնել այդ ապստամբութեան տարեդարձը։ Ո՛չ միայն մերժում են տօնել, այլ եւ պահանջում են «ջնջել Փետր. 18»ը։

Կամ ա՛յն է, որ հայ ռամկավարները, փետրուարեան ապստամբութեան ընթացքում, իրենց բերած նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան ժամանակ պարզապէս դաւաճաններ էին եւ կամ եթէ դաւաճաններ չէին եւ կռւում էին իրենց անկախութեան համար, նրանք դաւաճաններ են դառնում այսօր, երբ պարզ արկածախնդիրներ են յայտարարում իրենց անկախութեան համար մեռնող մարտիկներին, անգամ իրենց ընկերներին...

Սակայն, ընդունենք մի վայրկեան, որ Քամելիազարդ այս պարոնները, ինչպէս իրենց շապիկը, նոյնպէս եւ իրենց բարոյական ու քաղաքական ըմբռնումները, միջավայրի ու կլիմայի համեմատ, սովորութիւն ունեն փոխելու «յանուն ազգային բարձրագոյն շահերի»։

Ընդունենք, որ ռամկավարները վերջի վերջոյ, մարդիկ են եւ կարող են սխալուել։ Իսկ այսօր զղջացած են իրենց արածի վրայ։

Այդ դէպքում ինչո՞ւ փետրուարեան ապստամբութեան միակ պատասխանատուն համարել Դաշնակցութիւնը եւ չընդունել իւրաքանչիւր կուսակցութեան բերած համեստ մասնակցութիւնը։ Չէ՞ որ մարդկային ազնւութիւնը այդ է պահանջում։

Սակայն քանի որ ռամկավարները ուզում են մի անգամ ընդմիշտ մամուռով ծածկել փետրուարեան ապստամբութեան ընթացքում ընկած ռամկավար մարտիկի գերեզմանը ու երբեք չխօսել այդ մասին, թող ներուի մեզ, եթէ մենք, հլու – հնազանդ մեր «մեծաւորական» ձգտումներին, փետրուարեան ապստամբութեան յիշատակը մեր հովանու տակ առնենք, փոխանցելու համար ապագայ սերունդներին

Պահում ենք այդ յիշատակը այն խոր համոզումով, որ փետրուարեան ընդվզումը արդիւնք էր մարդկային արդար ցասումի՝ ուղղուած բռնութեան ու կամայական հալածանքի դէմ։

Այսօր, ուշացած մարգարէները՝ իրենց ճարպոտ որովայնով եւ ինքնակոչ դիւանագէտի ուղեղով, սրճարաններ ու փողոցների անկիւններում, հազար ու մէկ տեսակ առասպելներ են պատմում, — թէ ի՜նչ փառաւոր ապագայ էր սպասում հայ ժողովրդին, եթէ տեղի չունենար փետրուարեան ապստամբութիւնը։

Այդպիսիներին, լրագրի այս նեղ սիւնակներում մասամբ պատասխանելու համար, թող թոյլ տրուի մեզ թըւելու այն պատճառները, որոնք առաջ բերին ապստամբութիւնը։

X

Քննենք խնդիրը ճակատ առ ճակատ, առանց մանուածապատ նախադասութիւնների, առանց խորհրդաւոր ու մութ արտայայտութիւնների։

Հարցը դնում ենք այսպէս, — ինչո՞ւ ռամկավարները (ո՛չ միայն ռամկավարները, այլ եւ հայ սոցիալիստ յեղափոխականները, սոցիալ – դեմոկրատները եւ հնչակեանները) մեզ հետ էին փետրուարեան ապստամբութեան ժամանակ։

Հարցին պատասխանելու համար, համառօտակի յիշենք թէ ի՞նչ պայմաններով իշխանութիւնը, առանց մէկ կաթիլ արիւն թափելու, յանձնուեց բոլշեւիկներին եւ թէ ի՞նչպէս յարգեցին նրանք այդ պայմանները։

1920 թ. դեկտ. 2ին, թրքական վըտանգի ճնշման տակ, հայ ժողովրդի քաղաքական անկախութեան կորուստի գնով եւ սակայն ֆիզիքական գոյութեան ապահովման յոյսով, Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւնը յանձնւում էր բոլշեւիկներին։

Նոյն օրը, խորհրդային Ռուսաստանի լիազօր ներկայացուցիչ՝ Լեգրանի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան ներկայացուցիչներ՝ Դրոյի եւ Տէրտէրեանի միջեւ կնքւում էր 8 կէտերից բաղկացած մի համաձայնագիր։

Այդ համաձայնագրով, Ռուսաստանը երաշխաւորում էր Հայաստանի անկախութիւնը, երկրի ներքին եւ արտաքին ապահովութիւնը։ Այդ համաձայնագրի չորրորդ եւ հինգերորդ կէտերով Ռուսաստանը երաշխաւորում էր որ եւ է պատասխանատուութեան, պատժի կամ ձերբակալութեան չենթարկել հայկական բանակի հրամանատարական կազմն ու քաղաքական կուսակցութիւնների անդամները՝ իրենց անցեալ գործունէութեան համար։

Սակայն քաղաքական ու պետական շրջանակից դուրս ու առանց համաձայնագրի, հայ ժողովուրդը, թըրքական վտանգի ու պատերազմի ընթացքում իր կրած տառապանքների ազդեցութեան տակ, տարբեր հոգեբանութեամբ էր դիտում Ռուսաստանի վերադարձը։ Նա նրա մէջ փնտռում էր նախապատերազմեան Ռուսաստանը, որ իր հետ պիտի բերէր արտաքին ու ներքին խաղաղութիւն եւ տնտեսական բարեկեցութիւն։

Սակայն երկար չտեւեց այդ լաւատեսութիւնը։ Իշխանութեան տիրանալու առաջին օրուանից իսկ բոլշեւիկները մէկ կողմ նետեցին «[illegible]» կտորը եւ անցան գործի։

Ներքին խաղաղութիւնը ո՛չ միայն չաշխատեցին պահպանել, այլ արհեստականօրէն ձգտեցին դասակարգային պայքարն ուժեղացնել։ «Պրոլետարական դիկտատուրան ո՛չ մէկ երկրի մէջ կրնայ ամբողջ[...] առանց քաղաքացիական կռուի բովից անցնելու։ Հայաստանը չի կարող բացառութիւն կազմել» («Կոմունիստ», Երեւան)։ Եւ իրապէս, Հայաստանը այդ բացառութեան չարժանացաւ, հակառակ [...] բանակ[...] խոստումին։ Մէկը միւսի ետեւից ձերբակալել [...] Օհանջանեանը, Բժ. Տէր – Դաւթեանը, [...] Դարբինեանը, Վ. Նաւասարդեանը [...] ուրիշ քաղաքական ու կուսակցական ծանօթ գործիչներ։

կարգային գաղափարախօսութեանն ծանօթութեան եւ անգիտակցութեան:

Թուական է, որ այս բռնութեամբ գործադրուող քայլերը հիմնական պատճառներն էին երկրի ապստամբութեան»:

Ապա, մանրամասն փաստերով ու խորհրդային օրէնսդրութեան տեսակէտներով ցոյց տալով, որ Ցեղկոմը գըրաւման եւ բռնագրաւման քաղաքականութեան մէջ ոտքի տակ էր տալիս խորհրդային իշխանութեան հրատարակած օրէնքներն ու սահմանած կարգերը, Բորեանը շարունակում է.

— «Թէեւ Ցեղկոմը եւ «իշխանութիւններն» այս սկզբունքները համարում էին իրենց համար պարտաւորեցուցիչ, որովհետեւ խորհրդ. Ռուսաստանի դեկրետների զօրութիւնը Ցեղկոմի դեկրետով տարածուած էր եւ Հայաստանի սահմաններում, բայց գործնականում՝ «իշխանութիւնները» կիրառում էին սեփական «յեղափոխական» եւ անգիր օրէնքներ: Նոյնը տեղի է ունենում եւ պարենաւորման մթերքների բռնագրաւման խնդրում, որ կատարւում էր առանց ընտանիքի կարիքները հաշուի առնելու եւ առանց ի նկատի ունենալու ցանքսի պահանջները. Իշխանութիւնները մեկնում էին 1920 թ. մայիս 9ի դեկրետի առաջին մասից, որ ասում էր՝ «ո՛չ մի փութ ցորեն չպիտի մնայ տէրերի ձեռքին» եւ աչքաթող էին անում շարունակութիւնը, թէ՝ «ի բաց առեալ այն քանակը, որ անհրաժեշտ է նրանց արտերը ցանելու եւ ընտանիքները կերակրելու համար մինչեւ նոր բերք»:

Այս «մանր» բաները, իբրեւ անկարեւոր խնդիրներ քաղաքա – գիւղացիական իշխանութեան յօգուտ սոցիալիստական շինարարութեան կատարած յեղափոխական ստեղծագործութեան մէջ, իշխանութիւնները համարում էին քիչ արժէք ներկայացնող եւ ուշադրութիւն չէին դարձնում նրանց վրայ:

Մի երկրում, ուր բանուորութիւնը, որպէս կազմակերպուած ու կարգապահ ուժ, ոչ միայն փոքրաթիւ էր, այլ եւ թոյլ, իսկ գիւղացիութիւնը կազմում էր բնակչութեան ահագին մեծամասնութիւնը, ուր դրամատիրութիւնը բացակայում էր եւ հասարակական կարծիք ստեղծողը քաղքենիութիւնն էր եւ մանր-բուրժուական մտաւորականութիւնը, իշխանութիւնները եւ իշխանութեան մարմինները պարտաւոր էին հաշուի առնել երկրի բոլոր առանձնայատկութիւնները, նրա քայքայուած վիճակը, գիւղացիութեան կոտորակուած լինելը եւ այս վերջիններիս բոլոր ձգտումները:

Ինչի՞ց առաջ եկաւ հակայեղափոխութիւնը եւ որոնք են նրա պատճառները. Իշխանութիւնը չկարողացաւ կազմակերպել հանրային – պետական մեքենան տեղերում եւ կենտրոնում եւ ամուր հիմքերի վրա դնել կազմակերպական – դաստիարակչական աշխատանքը աշխատաւորական լայն զանգուածների մէջ: Նա բաւարար ուշադրութիւն չդարձրեց գիւղացիութեան եւ գաղթականական զանգուածների վրայ: Քաղաքային մանր բուրժուազիան անտեսուած էր: Նրանց ընկեր գրաւելու եւ բռնագրաւելու ձեւերն ու միջոցները կրում էին տարերային բնոյթ, կատարւում էին անկազմակերպ ու կամայական կերպով. Գաւառական յեղկոմների հրահանգով ազգաբնակութեան կարգադրւում էր անյապաղ իրենց տրամադրութեան տակ դնել փոխադրական միջոցները: «Այդ հրամանը» չկատարողները պիտի «պատժուէին յեղափոխական ժամանակի օրէնքով», ասում էր ռազմական ժողկոմի 1920 թ. դեկտ. 14 հրամանը: Այս պարտաւորութիւնները իրենց բովանդակ ծանրութեամբ ընկնում էին գիւղացիութեան վրայ, եւ գոյութիւն ունեցող պայմաններում նրանց իրագործումը գիւղացիութեան համար նշանակում էր զրկւել լծկան անասուններից, այսինքն՝ գոյութեան միակ միջոցից:

Ցեղկոմը 1920 թ. 18 հրամանով առաջարկում է (ո՞ւմ — յայտնի չէ) արագ եւ անյապաղ միջոցներ կիրառել, որ ինքնապաշտպանութեան պետական միանուագ հարկը եւ պետութեան հասանելիք միւս տուրքերը հաւաքւեն ու համապատասխան գանձարանը մտցուեն: Այս անորոշ, հասցէ չունեցող հրամանը, հաւանաբար, իրաւունք ու առիթ տւեց հարկ ու տուրք հաւաքել բոլոր նրանց, ովքեր չէին ծուլանում հարկահաւաք լինելու:

Շնորհիւ պետական մեքենայի թուլութեան, կազմակերպական միջոցների եւ կարգապահութեան բացակայութեան՝ մայրաքաղաք Երեւանի մէջ եւ գաւառներում կարմիր բանակայինները ինքնակամ ու կամայական կերպով բնակիչներից բռնագրաւում էին պարենաւորման մթերքներ, ինչպէս յայտարարում է ռազմական գործերի ժողկոմի 1920 թ. դեկտ. 28 հրամանը: Նման դրութիւնը չէր կարող բացասական հետեւանքներ չունենալ եւ առաջ էր բերում անբարեացակամ վերաբերում ազգաբնակութեան մէջ Ցեղկոմի գործունէութեան հանդէպ:

Փաստերի այս բաւական ստուգոյն թուումը, որ արտացոլւել է իշխանութիւնների դեկրետների եւ հրամանների մէջ, բացատրում է Հայաստանի ժողովրդական ապստամբութեան պատճառները: Խորհրդային իշխանութեան դէմ եղած ապստամբութեան ներքին պատճառներից զատ պէտք է արձանագրել ապստամբութեան հիմնական արտաքին պատճառները, որոնք խաղացին կարեւոր դեր:

Թուրքերի գրաւած հայկական քաղաքներում (Ալեքսանդրապոլ, Կարս, Սարըղամիշ եւայլն) եւ գաւառներում ժողովրդի վերաբերմամբ գործադրւում էին բառի բուն նշանակութեամբ բաշիբոզուքային վարչական միջոցներ, որ վերին աստիճանի բացասական կերպով էին ազդում հայ ազգաբնակչութեան վրայ: Թուրքերը չէին հեռանում գրաւած քաղաքներից ու գաւառներից…

Խորհրդային իշխանութիւնը ո՛չ մի որոշ միջոց չէր գործածում Թուրքերին Հայաստանից հեռացնելու համար, մինչդեռ ազգաբնակութիւնը հուսահատած էր, որ Խորհրդային Ռուսաստանի հետ բարի հարեւանական յարաբերութիւններ հաստատելուց յետոյ Թուրքերն այլ եւս Հայաստանում անելիք չունեն, եւ Ռուսաստանը թոյլ չի տայ Թուրքերին գրաւել Հայաստանի հողերը, որոնց վրայ Թուրքերը չունէին ոչ մէկ իրաւունք: Ժողովուրդը «համոզուած» էր, որ Թուրքերը եկել էին խորհրդային Ռուսաստանի գիտութեամբ եւ օգնութեամբ, որպէս զի տապալեն Հայաստանի դաշնակցական կառավարութիւնը եւ խորհրդային Հայաստանի վրայով կապ հաստատեն Ռուսաստանի հետ: Իսկ դուրս եկաւ, որ Թուրքերը եկել են որպէս նուաճողներ, եւ երկրի վիճակը աւելի եւս վատացաւ, մի բան, որ ժողովուրդը չէր կարող ապասել խորհրդային իշխանութեան Հայաստան գալուց»:

Այնուհետեւ Բորեանը խօսում է Թուրքերի հակահայ քաղաքականութեան, Վրաց մենշեւիկների ոտնձգութիւնների, Հայաստանի տնտեսական մեկուսացման մասին եւ եզրակացնում է

— «Այսպիսով ստեղծւեցին այն արտաքին պայմանները, որոնց հետեւանքով խորհրդային մի երկիր — Հայաստանը — մտնում պաշարուած բերդի վիճակի: Վրաստանը, Թուրքիան եւ անանցանելի լեռները խորհրդային Ադրբէջանի կողմից, իբրեւ թշնամի ուժեր, առաջ բերին իշխանութեան համար ծանր կացութիւն, իսկ ժողովրդի համար՝ ճգնաժամային վիճակ:

Հողային խնդիրները, գաղթական զանգուածները, շրջափակումը, ցուրտը, սովը եւայլն, իբրեւ արտաքին գործօններ, առարկայօրէն անբարենպաստ դրութիւն ստեղծեցին իշխանութեան համար: Եւ ահա այսպիսի ծանր պայմաններում Հայաստանի Ցեղկոմը դիմեց պետականացման ու բռնագրաւման, հին հարկերի հաւաքման՝ բանտերում թողնելով այնպիսի մարդկանց, որոնք պէտք է որ ազատուած լինէին. չէր աշխատում կազմակերպել պետական մեքենան եւայլն: Բոլոր այս հանգամանքներն ահա միասին առած հանդիսանում էին այն պատճառները, որոնք առաջ բերին Հայաստանի հակայեղափոխական շարժումը եւ 1921 թ. փետրուարի յեղաշրջումը»:

Բաւականանանք այս փաստերով: Ի հարկէ, Բորեանի մատնանշած փաստերից զատ ուրիշ պատճառներ էլ կային ժողովրդին ապստամբութեան մղելու: Եթէ իրենք այսքանը խոստովանում են, ապա էլ ո՞ւր մնաց «դաշնակցական դաւադրութիւնն ու դաւաճանութիւնը»:

Դաշնակցութիւնը երբեք Փետրուար 18ը միայն իրեն չի վերագրում: Մենք այդ շարժումը համարում ենք ազգային եւ համաժողովրդական: Թէեւ ճիշդ է, որ առանց Դաշնակցութեան նման շարժում չէր կարող տեղի ունենալ:

Իսկ եթէ կան մարդիկ, որոնք անպայման ցանկանում են Փետրուար 18ը վերագրել միմիայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ապա մենք միայն հպարտանալ կարող ենք:

ԱՇՈՏ — ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԽՈՐՀՐԴԱԾԵ՛ՆՔ...

Տասնեւութը երկար տարիներ, մեզ կը բաժնեն եղերական եւ արիւնոտ Թուականէ մը, անբացատրելի եւ սահմռկեցուցիչ իր բովանդակ տարօրութեամբ ու խորքով:

Անսահմանօրէն անհաս ու անըմբռնելի սովորական ըմբռնումներու եւ աւանդութեան տէր ժողովուրդներու:

Մտածումի տիրական ու անկեղծ հարկ մը կը պարտադրէ մեզի ճանչնալ անսահմանօրէն վայրագ գեղեցկութիւնը մեր ցաւին ու տառապանքին։ Սերունդ մը, որ մեզի եկաւ անապատներու մռայլ ու անտոյզ ճամբաներէն, սերունդ մը որ հասակ նետեց, ուռճացաւ մտածումի ու գաղափարի նոյն հաւատքով գաղթաշխարհի մէջ, անպայմանօրէն, ճակատագրականօրէն, պարտաւոր է ճանչնալ ինքզինքը, իր դիմագիծն ու առաքելութիւնը։

Մանաւանդ այս օրերուն, երբ արտաքին միջազգային ճակատին վրայ, քաղաքական անբարոյ անպարտութիւնը կ'արշաւէ դէպի անորոշը, երբ տակաւին ամէն բան ի լինելութեան է, երբ մեր ներքին ազգային ճակատին վրայ, Թրքական հայահալած քաղաքականութեան գործին լծուած հայանուն մունետիկներ, աւելի քան չեշտուած ուժգնութեամբ, կը շարունակեն գործել, լրտեսել, ի հաշիւ մեր դարաւոր թշնամիին։

Եւ հաւատացէք որ, երէկ երբ թշնամին չէր կրնար ընել այն, ինչ որ կ'ուզէր կամ կ'երազէր, անպայմանօրէն կը գտնէր հայանուն մէկը, պղտոր ու գռեհիկ հոգեբանութեամբ քինէրէն, մեղսակից դարձնելու համար զանոնք իր ծրագրին։ Եւ ի՞նչ է տարբերութիւնը երէկի եւ այսօրուան, նոյն գետնի վրայ, պահելով բոլոր համեմատութիւնները։ Պատերազմի վճռական սերունդին ճիտի պարտքն է, սապէս պարտականութիւնը, ճանչցնել կամ քիչեցնել երէկը, իր ողբերգութեամբ, գաղթաշխարհի թափառական բազմութիւններուն։

Եւ այդ ճանաչումը պիտի բաւէր զօրացնելու թուլցած ու յոգնաբեկ հոգիները։ Գործի մղելու, ոգեւորելու, կեանքի կոչելու ստեղծագործ բոլոր թաքուն ուժերը...

Անապատներու խորերէն դուրս քալելու տառապանքի խորհուրդը, ցցելու համար մարդկութեան քարացած խղճմտանքին դէմ։ Եւ վերջապէս կասեցնելու այն թրքատիպ սանձարձակ արշաւը, որ կազմակերպուած դրութեամբ կը սպառնայ մեր ազգային արժէքներուն, ըմբռնումներուն, զորս մենք անապատներէն բերինք մեզի հետ։

Երէկ. համահայկական խորախորհուրդ չէրիմը, արիւնի ու ցաւի եղբայրութեան օրը:

Երէկը... մեր խանդավառ յոյսերու ու ցաւագին յուսախաբութիւններու վրայ կառուցուած չէրիմը:

Միայն թէ պէտք է գիտնալ հակել այդ չէրիմին, հակել գուրգուրանքով: Որովհետեւ անհնկալուած կայծերն ու օրհասական բռնկումները, այդ չէրիմէն է որ պիտի ջամբենք յոգնաբեկ մեր մարմիններուն...

Եւ անխուսափելիօրէն, վաղը, այն տեղէն, այն եղբայրութենէն պիտի կերտենք հզօր երգը հաւատքի, սարսուռի, խորունկ ու փոթորկայոյզ միանգամայն։

Եւ այս բոլորէն վերջ, գէթ ունենալ պէտք է հոգեկան այն գերագոյն բաւարարութիւնը, որ առնականութիւն կը կոչուի, պահելու, պահպանելու, եւ չորս հովերուն չյանձնելու այդ չէրիմը։

Մեր ճակատագիրն ու արիւնը քաշուեցի հսկայ տարածութիւններուն վրայ, քաղքենի մեծամոլութեամբ, սակարկող Եւրոպայի եւ մեր բոլոր տեսակի ցեղային թշնամիներուն դէմ յանդիման պէտք է կարող ունենալ: Անսասան հաւատք։ Այն հաւատքը, որ անսպառ աղբիւրն է ժողովուրդներու վերածնունդին ընկերային տարերային պոռթկումներուն։

Բայց առ այդ, գիտնանք սիրել այդ չէրիմը, եթէ կը սիրենք յարել պոռթկումները, վաղուան մեծ պոռթկումները։

Հ. ՏԷՐ - ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆԴ

Պատիւ քեզի, եւ փա՛ռք քու Փետրուարեան ըմբոստ խոյանքիդ, ժողովուրդ Հայոց, տարագիր հանուր աշխարհի:

Դո՛ւն, ըմբոստ ու կորիճ ոգի, դո՛ւն անվախ ու ազնիւ ցեղ։ Գիտեմ որ կը սիրես կռիւը հին օրերու մեր Հայկին պէս։ Դուն, որ ծծեցիր հայ մամիկին վրիժահամ կաթը, ու խաչերգար մտած անոր ամուր բազուկներուն փաթը եւ խրախտագին երգելով ազատութեան փառքը:

Գիտեմ, որ անոզորմ ես հայրենիքի դաւադիրներուն, վաշտերուն, անարգարներուն եւ անոնց հանդէպ, որ խաւարին մէջ քեզ խեղդել կ'ուզեն։ Դո՛ւն, որ անյուսին վէճեր մը յանկարծ պոռթկացիր, ազատութեանդ դանկրտել ուզողներուն դէմ։

Սրբազան էր խոյանքդ, դուն որ ցոյց տուիր դարերու ըմբոստ ոգիդ, ցեղդ իմ տարագիր։ Պատիւ կամքիդ անհնազանդ ու վրիժառու արիւնիդ, աւանդապահը մեր հին փառքերուն, փա՛ռք քու անունիդ:

Ծունկի կուգամ, ու ծունկի թող գան ինծի հետ, Փետրուարեան ըմբոստութեանդ տեսիլին առջեւ, ու րովհետեւ գիտցար ազատել զաւակներդ հայանուն դահիճներու ձեռքէն։

Ծունկի՛ բոլորդ, Փետրուար 18ի ըմբոստութեան խորհրդանշանին առջեւ, զի ցեղը գիտցաւ դափնեպսակ մը եւս աւելցնել հայ անունին, հայ պատիւին բարձր յիշատակարանին։

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Զգցումը գրականութեան մէջ

Այս հարցը շատ մեկին սպառած է։ Երկու հակադիր տեսակէտ կայ ճիշդ։ Մէկ կողմը կ'ըսէ թէ արուեստը, ընդհանրապէս, պէտք է չեզոք մնայ կեանքի պայքարներուն մէջ։ Պէտք է, կ'ըսեն անոնք, «ինք իրեն համար նպատակ մը ըլլայ»։ Այս տեսակէտին կը յարի մասնաւորապէս փրոֆ. Ֆոլքէլթ Լայփցիկի համալսարանի դասախօսներէն։ Ան կ'ըսէր թէ արուեստագէտը իր ստեղծագործութեանց մէջ կրնայ իր գաղափարները դնել, բայց առանց խօսելու անոնց մասին։ Այսինքն՝ իր ձգտումները «հեռուէն» արտայայտել։

Միւս կողմէ, սակայն, կարելի՞ է ուրանալ որ անուանի գրողներ ձգտումներ ունեցած են։ Օրինակ՝ Թոլսթոյ, Շիլլէր, Կէօթէ, Տանթէ չէ՞ր հարուածեր իր ժամանակակիցները։ Ընդհանուր կարծիքը այն է որ գեղարուեստը եթէ օտար է ալ եւ է գաղափարաբանութեան, դատապարտուած է այլասերման։ Զուր չէր որ Մերէժքովսքի որդերու կը նմանցնէր՝ «գեղարուեստը արուեստին» համար ընող արուեստագէտները, որդեր, որոնք օդէն զուրկ արուեստի մը նեխած դիակովը կը սնանին...։ Այս բացատրութիւնը խիստ էր անշուշտ։

Լաւ ու նոր գաղափարներ ունենալը բաւական չէ լաւ արուեստագէտ ըլլալու համար։ Այս սխալը, դժբախտաբար, սկսած է տեղ գտնել մեր քննադատական գրականութեան մէջ, եթէ կարելի է այս որակումը տալ։ Երբ որ եւ է գործի մէջ քննադատը իրեն հաճելի գաղափար մը գտնէ, նոյնը իրեն համար կը ստանայ կրկնուած արժէք մը։ Օտար գրականութեան մէջ եւս նոյն է պարագան։ Ատոր համար է որ վերջերս կրկին շարժում մը կայ՝ ընդդէմ ձգտումնաւոր արուեստին։ Նկարիչները տատանումի մէջ են՝ այս երկու հոսանքներուն միջեւ։ Օրինակ, Թէլին, իր յուշերուն մէջ, երեւան կը բերէ այդ տատանումը։ Ան, միայն ձեւով զբաղող արուեստագէտները կը նմանցնէ փանտոմիմներու աղջիկներուն, որոնց շատ մը լեզուներ կը սորվեցնեն, բայց չեն սորվեցներ թէ ինչ պէտք է խօսին։ Իսկ տեղ տեղ կը հակի «գեղարուեստը արուեստին համար» տեսակէտին...։ Ու ցաւ կը յայտնէ որ Թոլսթոյ կամ Ն. Նիքոլայէվիչ զոհած են իրենց գեղարուեստական տաղանդը՝ իրենց գաղափարներու տարածման ձգտումին։ Իտալացի գեղարուեստագէտ Քրոչէ կ'ըսէ թէ արուեստի գնահատումը պէտք չէ կատարել գեղարուեստական որ եւ է տիպար ստեղծագործութեան տեսակէտով։ Որովհետեւ ան ինքնիրեն կը վերանորոգուի այնպէս ինչպէս կեանքը։ Գեղարուեստական ամէն մէկ նոր արտադրութիւն կը ներկայացնէ կազմակերպուած ամբողջութիւն մը, որուն խորը կայ նոր ներհայեցողութիւն մը։

Ձերբակալուեցին ո՛չ միայն Դաշնակցականները, այլ եւ հայ բոլոր միւս կուսակցութիւններին պատկանողները։

Լեգրանի համաձայնագրի 4րդ կէտը երաշխաւորում էր հայկական բանակի հրամանատարական կազմի պատասխանատուութեան չկանչուելը։ Սակայն դաւադիր համաձայնագրով, նոյնիսկ հայ սպաները Երեւան կանչեցին ու գնդացիրների ընկերակցութեամբ քշեցին դէպի ի հիւսիս, Հայաստանի սահմաններից դուրս։

Բոլշեւիկեան իշխանութեան պակասը լրացնում էին նրա հովանաւորութեան յենուած զանազան արկածախնդիր ու անհատական հաշիւներ մաքրելու ձգտող անձեր։ Եւ կարճ ժամանակի մէջ, Հայաստանի ներքին կացութիւնը նմանեց մի բաժակ ջրի մէջ առաջացրած փոթորիկի։

Բոլշեւիկները ինչպէս որ երկրի ներքին խաղաղութիւնը, նոյնպէս եւ տնտեսական կացութիւնը փոխանակ բարւոքելու, աւելի ու աւելի վատթար դարձրին։

Բոլոր մեծ պատերազմներից յետոյ, ժողովուրդները բաւական երկար ժամանակ փնտռում են երկու բան — խաղաղութիւն ու հաց։ Բոլշեւիկները 1914-1921 տեւող շարունակական պատերազմներից յետոյ, հայ ժողովուրդին ո՛չ միայն այդ երկու բարիքները՝ չտուին, այլ եւ կեան հանգիստ խանգարելու եւ գոյութիւն ունեցող տնտեսութիւնը քայքայելու։

Ընդամէնը երկու եւ կէս ամսուայ ընթացքում այնպիսի տնտեսական վիճակ ստեղծուեց Հայաստանում, որ ժողովուրդը իրեն զգաց 1918ի նախօրեակին։ Պետութեան կազմակերպած թալանը, իր արհեստականօրէն աճած պաշտօնէութիւնը (12.000ից յանկարծ 36,000 բարձրացած) կերակրելու համար, Ռազմական Կոմունիզմին յատուկ տնտեսական քաղաքականութեան գործադրութիւնը Հայաստանի գիւղատնտեսական պայմաններում, ստեղծեցին տնտեսական անտանելի կացութիւն։

Ժողովուրդը, որ սպասում էր ճանապարհների բացուելուն եւ իր տնտեսական կացութեան բարւոքման, այս ճակատում եւս իրեն խաբուած զգաց։

Երբ Սիւթապէս ժողովուրդը չկարողացաւ իր դրութիւնը բարւոքել, բնականաբար, նրա ուշադրութիւնը դարձաւ դէպ ի իր բարոյական արժէքները։ Դուցէ առաջին անգամ լինելով, սրտի խորքում դառնօրէն արտասուեց իր կորցրած անկախութեան վրայ։ Զգաց, որ նա կորցրել է ո՛չ միայն իր նիւթականը, այլ եւ հոգեկան հարստութիւնը։

Ու բնականաբար, նրա մէջ առաջացաւ մի արդար զայրոյթ, որ յանգեց Փետր. 18ի ժողովրդական ընդվզումին։

Չթուելու համար այն հոգեբանական պատճառները, որոնք նպաստեցին փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան ծաւալման, մենք թուեցինք միայն երկուսը — ներքին խաղաղութեան ու տնտեսական կեանքի քայքայում, — որոնք բաւական էին առաջ բերելու այդ ժողովրդական ըմբոստութիւնը։

Որ փետրուարեան ապստամբութիւնը ժողովրդական բնոյթ էր կրում, այդ ապացուցւում է այն փաստով, որ այդ շարժման թիկունքում կանգնած էին հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները — Սոցիալիստ – Յեղափոխական, Սոցիալ – Դեմոկրատ, Հնչակեան — եւ անգամ Ռամկավարները.

Անգամ Ռամկավարները...

Շեշտում ենք այս պարագան, որովհետեւ ռամկավարները մեր կեանքի ամենապահպանողական ու «զգուշաւոր» կուսակցութիւնն են կազմում։

Որ փետրուարեան ապստամբութիւնը Դաշնակցութեան ստեղծած «ավանտուրան» չէր, այլ զանգուածային պոռթկում, վկայում է Լէնինի հանրածանօթ կշտամբողական նամակով, դէպքերից յետոյ ուղղուած հայ «ձգէ-լէզօ» կոմունիստներին...

Արժէ յիշել բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի Երեւանից Թիֆլիս յայտնի համայնավար Օրջոնիկիձէին ուղարկած հեռագիրը, երբ ժողովրդական բանաստեղծը անձամբ ծանօթանում է փետրուարեան ապստամբութեան ծալքերին։

Ահա այդ հեռագիրը ամբողջութեամբ. —

Թիֆլիս, Օրջոնիկիձէին.

Հինգերորդ օրն է ես Երեւանում եմ: Ծանօթանալով գործերի դրութեան՝ բոլորովին համոզուեցի, որ մեզ մօտ՝ Թիֆլիսում կազմուած համոզումը Հայաստանի դէպքերի մասին չի համապատասխանում իրականութեան: Շարժումը սկսուել է գիւղացիութեան մէջ, զանազան շրջաններում, տարածուել է մինչեւ Երեւան եւ իր յետեւից քաշել է մտաւորականութիւնը (Ընդգծումը մերն է: Ա. Դ.): Ստեղծուել է հետեւեալ դրութիւնը. զէնքը ձեռքերին միմեանց դէմ են դուրս եկել մի կողմից Հայաստանի բանուորներն ու աշխատաւոր գիւղացիները, միւս կողմից կոմունիստների զինուած խմբերը, եւ հոսում է արիւնը առանց որ եւ է հիմքի թշնամութեան եւ փոխադարձ բնաջնջման համար: Ռազմաճակատում ընկեր կոմունիստները որոշ կերպով ասում էին, որ ամբողջ յեղափոխութեան ընթացքին կարմիր բանակը աւելի անմիտ կռիւ չի վարել: Այդ պատճառով ջերմօրէն խնդրում եմ ձեր եղբայրակատար միջամտութիւնը, որպէս զի շուտափոյթ կերպով վերջ տրուի այս ոչ ոքի համար պէտք չեղած արիւնհեղութեան: Անհրաժեշտ եմ համարում աւելացնել, որ յեղաշրջումից յետոյ ձերբակալուած կոմունիստներից եւ ոչ մէկը եւ ո՛չ մի ռազմագերի այստեղ գնդակահարուած չէ: Նման հաղորդագրութիւն անում եմ եւ ռազմաճակատում գտնուող ընկեր կոմունիստներին: Եթէ կը պահանջուեն լրացուցիչ տեղեկութիւններ, խնդրում եմ կանչել ինձ ռատիոյի մօտ:

Յովհաննէս Թումանեան

Կարելի է հազարաւոր փաստեր յիշել, որոնք կոյրերին անգամ համոզում են, որ այդ ապստամբութիւնը ջերմանոցային արհեստական միջոցներով չէր պատրաստուած, այլ արդիւնք էր տնտեսական ու բարոյական խոր պատճառների։

×

Այսօր, այդ դէպքերից տասներկու տարի յետոյ, մեծամասնները, ժամու իմաստունները, իրենց սեւ ժամանակները ազնուացնելու համար, գրում ու ասում են թէ «յանուն ազգային բարձրագոյն շահերի» չպէտք է տեղի ունենար այդ ապստամբութիւնը.

«Այսպէս չանէինք, այնպէս կը լինէր» դատողներին միայն մէկ պատասխան կայ, — կուսակցական որոշումներով կամ անհատական ճառերով հնարաւոր չէ ոտքի կանգնեցնել զանգուածները, եթէ իրականութեան մէջ գոյութիւն չունին դժգոհութեան խոր արմատներ։

Զանգուածային խոր պոռթկումները տեղի են ունենում յաճախ հակառակ այդ որոշումների ու ճառերի։ Ապացոյց 1930 թուի Հայաստանի ապստամբութիւնները...

Այսօր, հայ դեղինները ու կարմիրները, յենած ռուսական պատին, լըքել են մեր ինքնապաշտպանութեան ու քաղաքական անկախութեան բոլոր տեսակի աշխատանքները։

Պատմութիւնը ցոյց պիտի տայ, անշուշտ, թէ ի՛նչպիսի խախուտ հիմքերի վրայ է դրուած իրենց քաղաքական մտածողութիւնը։

Մենք տեսանք 1917 թուի Ռուսաստանը եւ մեր կաշու վրայ զգացինք նրա անգամ ժամանակաւոր բացակայութեան հետեւանքները, — որովհետեւ երբեք չէինք մտածել այդ օրուայ մասին, ինչպէս մեր հակառակորդները այսօր չեն մտածում ապագայ 1917ների մասին:

Այսօր, երբ ռուսասիրութեան ալիքը մեր երկրի նեղ սահմաններից դուրս գալով (այդ ալիքը ներքին շուկայում չի սպառւում եւ միայն արտահանուելու է ծառայում) նորից տարածւում է դէպ ի գաղթահայ աշխարհը, մթագնելով հայ քաղաքական միտքն ու յիշողութիւնը, Փետրուար 18ի տօնակատարութիւն առանձին իմաստ է ստանում:

Տօնել Փետրուար 18ը, նշանակում է արթուն պահել հայ քաղաքական միտքը՝ հսկելու համար Հայաստանի ինքնապաշտպանութեան վրայ եւ մեզ նոր անակնկալների չառաջնորդելու:

ԱԼ. ԴՕՆԻ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հայրենակիցներ, նկատի ունենալով Պէյրութի հայկական քէմփին հրկիզումը, եւ հազարաւոր հայրենակիցներու անպատսպար ու խեղճ վիճակը, եւ օժանդակութեան անմիջական պէտքը. Կիլիկիոյ եւ Եօզկատի Հայրենակցական Միութեանց Վարչութիւնները նախնական խորհրդակցութենէ մը յետոյ որոշեցին հրաւիրել Փարիզի եւ արուարձաններու Հայրենակցական եւ այլ Միութիւններու Վարչութիւնները խորհրդակցական ժողովի մը, անմիջական կարգադրութիւններու համար։

Ուստի, կը հրաւիրենք Տարօնի, Շապին Գարահիսարի, Սալնա-Զօրի, Ատափազարի, Զաւ. Որբերու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Կարմիր Խաչի, Զաթի, Սէօլէօզի, Սեբաստիոյ, Ռոտոսթոյի, Բարձր-Հայքի, Ուրֆայի, Տրապիզոնի, Խարբերդի, Տիգրանակերտի եւայլն. Վարչութեանց ներկայացուցիչները, այսօր, Կիրակի, 19 Փետրուարուան ժամը 10ին, 131, Fbg. du Temple, Գրադարանի սրահը, (Մէթրօ՝ Պէլվիլ)։

Կիլիկիոյ եւ Եօզկատի Հայր. Վարչութիւն

Հ. Յ. Դ. ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ «Ալեծին» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8 30ին ընկ. Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ, 17 rue Ampère. Cachan.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ն. Պ. Հայ Սպաներու Միութեան, այսօր կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ. տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ ի յիշատակ Հայկական Բանակի սպարապետ՝

ԶՕՐԱՎԱՐ Թ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ

Կը հրաւիրուին Միութեան անդամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30 ին

150 Route d'Orléansի սրահին մէջ **Bagneux**

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այսօր, կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ **8, Rue Danton** *Մեթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԴՐՕ Գ. ՆԺԴԵՀ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ . ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆի կը նուագէ ջութակահարուհի Օր. Ի ՊԻՒԼՊՈՒԼԵԱՆ եւ ՍՏ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ, ընկերակցութեամբ Օր. Ս. ԵՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգչուհի՝ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի կ'երգէ Օր ... դաշնակահարուհի ՕՐ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆի: Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ:

ՇԱՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 3 ՖՐԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ բոլոր ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ և ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ. Նուագախումբի

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ ՄԷՋ

Կը նախագահէ ընկեր Ն. ԱԶԳԻՆ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

128, ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ, ՊԱՐ ՎԻՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Կը նախագահէ ընկեր Յ. ՓԱՆՏԻԿԵԱՆ

ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՏՈՒՌ - ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Մարսէյլի հանդէսներուն մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

21 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2118

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԵՐՔԻՆ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ՔՍՈՒՍԼՈՎ Կ'ԱՆՑՆԻՆ

Այսօր, երրորդ էջին մէջ, նոյնութեամբ հրատարակած ենք փարիզի կաթող. պատուիրակ Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտանի պատասխանը՝ իրեն դէմ եղած քննադատութեանց։

Բովանդ — նոյնութեամբ։ Նոյն իսկ պահելով այն սխալ «ն»ներու ածականները որ թերեւս բանաստեղծ, բայց թուլնաւոր գրիչի մը կաթկթուքները կը մատնեն։

Անշուշտ այդ ողակումները ֆրանսերէնի թարգմանուած են, եւ Գ. Կիւմիւշկէրտան տէրն է անոնց բովանդակութեան։

Այստեղ, մենք չպիտի չարենք այն անողոք փաստերը որ կըտան կաւի պէս փշրել կաթող. պատուիրակին միամիտ հաւաստիքները։

Այդ պարտականութիւնը կը կատարեն մեր աշխատակիցները, խորհուրդներով եւ թուանշաններով, ոչ թէ վերացական տեսութիւններով, որոնք չափազանց աժանցած են։

Այդ աշխատակիցներէն մէկը, «Ու – Փարիզեցի», որ առաջին անգամ կ'երեւայ ՅԱՌԱՋի մէջ, նոյնքան ծանօթ է ինչպէս Գ. Կիւմիւշկէրտանի խառնուածքին, նոյնպէս Հայաստանի կացութեան։ Եւ ինքն է պատասխանատուն՝ իր յայտնած միտքերուն։

Դժբախտաբար, ան ստիպուած է առ այժմ ծածկել իր անունը։

Բայց, կը կարծենք թէ, վճռական պահու մը, պիտի ուզէ նետել ծածկանունը, դէմ դիմաց ապացուցանելու համար մեր հայրենիքի չարն ու բարին։

Ուրեմն, յետաձգելով փաստերու մասը, վերլուծենք հրատարակուած գրութեան ընդհանուր ոգին։

Ի՞նչ նորութիւն կը բերէ կաթող. պատուիրակը, «միանգամ ընդ միշտ» գրի առնուած այդ պատասխանին մէջ։

1. Ինքն ալ ծառայած է ազգ. դատին եւ բաւական բան գիտէ մեր ժամանակակից պատմութեան մասին։

2. «Մարդերու եւ իրերու նկատմամբ քիչ – շատ փորձառութիւն ունեցողներուն կը բաւէ քանի մը օր երկիր այցելել, ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար»։

3. Ինք երկու շաբաթ մնացեր է Հայաստանի մէջ, «բացարձակապէս ազատ» խօսելով «գիւղացիներու, բանուորներու, մտաւորականներու, քահանաներու, հին պաշտօնեաներու եւ նոյն իսկ դաշնակցական համակիրներու հետ»։

4. Ականատես եղեր է տիրող զրկանքներուն, եւ հաստատած՝ կատարուած յառաջդիմութիւնները՝ «շինարարութեան, ճարտարարուեստի, հողագործութեան եւ դաստիարակութեան մարզերուն մէջ»։

5. Տասնըհինգ օր ապրեր է «հայկական ամէնէն հիասքանչ մթնոլորտին մէջ»։ — «Հոն ամէն մարդ կը խօսի հայերէն, կը մտածէ հայերէն, ռուսերէնը գրեթէ վտարած են խօսակցութիւններէ»։

6. «Վերջապէս կայ բանակ մը, թէեւ կարմիր, որուն մեծագոյն մասը հայ զինուորներ եւ սպաներ են, ամէնքն ալ լաւ սնած եւ հագուած»։

7. Տասերկու տարիէ ի վեր հայ ժողովուրդը իր դրացիներուն հետ խաղաղութեամբ կ'ապրի, կ'աշխատի, կը յառաջդիմէ։

8. «Առանց ռուսական պաշտպանութեան, հայկական անկախութիւնը խաբուսիկ է»։

9. Հայ համայնավարները երեւան եկան «իբրեւ աւելի լաւ հայրենասէրներ, քան անոնք որ, արտասահմանի մէջ, գրիչով կը պայքարին անոնց դէմ»։

10. Ինչ որ մնացած է մեր ձեռքը, հայ խորհրդային պետութիւնն է։

Թող չվիրաւորուին Գ. Կիւմիւշկէրտանի փափկասուն ջիղերը, եթէ ըսենք որ, խակապէս ջաղացքէն կուգայ։ Կամ թէ՝ Հայաստան աշխարհը տեսեր է էյֆէլի կատարէն։

Այն բոլորը ինչ որ կ'ըսէ «մէկ ամիս անդադար մտածելէ» յետոյ, կարելի էր գրել առանց Երեւան ոտք կոխելու։ Առանց ո եւ է գիւղացի, բանուոր եւ մտաւորական տեսնելու։

Այդ բոլորը ճառ են եւ քարոզ, յարգելի Գ. պատգամաւոր։

Ճառ եւ քարոզ՝ չափազանց անճարակ ձեւով մը շարադրուած։

Որովհետեւ, շատ մը գրական երեւոյթներ որ կը մատնանշէք, այսօր, իբրեւ նորութիւն, տասը տարիէ ի վեր կ'արձանագրուի մեր մամուլին մէջ ալ, եւ պիտի արձանագրուի միշտ։

Դուք տասնըհինգ օրը եւ պատահական տեսակցութիւններ բաւական սեպեր էք, ճանչնալու համար Խ. Հայաստանը։ Մինչդեռ, խորհրդային մամուլը ահա տասը տարիէ ի վեր կը գրէ, կը քրքրէ, կը տարփողէ, — եւ սակայն, տակաւին չի կրնար տալ բուն կացութեան պատկերը։ Կամ կուտայ պատկեր մը որ գլխիվայր կը դարձնէ ձեր շատ մը հաւաստիքները։

Թէ յառաջդիմութիւններ տեղի ունեցած են Հայաստանի մէջ, թէ ժողովուրդը հայերէն կը խօսի, թէ հայկական բանակ մը ունինք, թէ խաղաղութիւն կը տիրէ, թէ այսօրուան Հայաստանը այն է ինչ որ ունինք, — այս բոլորը հասարակ ճշմարտութիւններ են, բայց ոչ ամբողջական ճշմարտութիւն։

Մխիթարական կէտերը ուշադրութեան յանձնելով, դուք ի զուր կը փորձէք ծածկել միւս ահաւոր ճշմարտութիւնը, — ամբողջ ժողովուրդի մը անասելի տառապանքը՝ այդ նոյն կարգ ու սարքին տակ։

Միայն տասնըհինգ օր — այն ալ մայրաքաղաքին մէջ — քաշուելով իրականութեան հետ, անշուշտ դուք այնքան բան պիտի տեսնէիք, որքան եթէ տասնըհինգ օրը մէկ անգամ հանդիպէիք Բարեգործականի գրասենեակը։

Եւ անշուշտ ա՛յդ է պատճառը, եթէ դուք «մանր – մունր զըլխանքներ» կը կոչէք այն ինչ որ մարդ չէ կրցած նկարագրել տակաւին։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՏԱԿԸ

Այսպէս, ուրեմն, անսովոր խանդավառութեամբ եւ բազմութեամբ տօնուեցաւ փետր. 18ի տարեդարձը, Փարիզի մէջ։

Ասեղ ձգելու տեղ չկար Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ, դուռներէն մինչեւ վերնայարկը։

Եւ համրանք չունէին անոնք որ դուրսը մնացին, կամ ստիպուեցան վերադառնալ։

Այդ արտակարգ բազմութեան մէջ, որ խտացումն էր բոլոր դասակարգերու ներկայացուցիչներուն, դաշնակցական եւ չէզոք երիտասարդութենէն մինչեւ անկուսակցական քաղաքացիներն ու աշխատաւորները, իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին միայն Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին «պարկեշտ» եւ «չիտակ» մարդիկը։

Այսինքն բոլոր այն կոճկուած, ճնշուած եւ սառուցեալ տիպարները, որոնց ոչ սիրտը կը գործէ, ոչ ալ միտքը՝ ազգային ո՛ր եւ է հպարտութեան, ո՛ր եւ է սրբութեան, ո՛ր եւ է արժէքի առջեւ։

Ռամկավար պաշտօնաթերթը կ'ազդարարէր.

— «Բայց հայ ժողովուրդէն ո՞վ, ո՞ր անհատը պիտի ուզէ մասնակցիլ այդ «խրախճանքին»։

«Գուցէ շատերը, բայց ոչ մէկ չիտակ, պարկեշտ հայ մարդ»։

«Ապագայ»ի չոր բախտէն, Սոսիէթէ Սավանթի սրահը կը թնդար իրապէս չիտակ եւ պարկեշտ հայ մարդերու անհամար բազմութեան մը ծափերուն տակ, գիշերուան ժամը 9էն մինչեւ 12։

Ծափեր, որոնք միեւնոյն ատեն շառաչուն ապտակներ էին բոլոր անոնց որ պատիւ կը սեպեն լքել, ծախու հանել ոչ միայն իրենց ազգայինն, այլ եւ մարդկային խիղճն ու արժանապատուութիւնը։

Այսպէ՛ս է հայ ժողովուրդը։

Շատ չի խօսիր, բայց կը դատէ։ Իմաստութիւն չի ծախեր, բայց գիտէ առնել ամէնէն իմաստուն քայլերը, երբ հարցը կապ ունի իր ազատագրական մաքառումներուն, իր սրբազան եռին, իր փառքերուն եւ տագնապներուն հետ։

Ափսո՜ս որ բացակայ էր ռամկավար պաշտօնաթերթին խմբագիրը, բաղդատելու համար այն 2—300 հոգինոց հատընտիր հաւաքածոն, որ երկու տարիէ ի վեր կը պտուէ՜ իրենց տարեկան տօնը, եւ այս յորդահոսան բազմութիւնը, որ եկած էր ծափահարելու «ծանրագոյն ոճիրը»...

Թշուա՜ռ, երիցս թշուա՜ռ դասալիքներ, որ կորսնցուցեր էք նոյն իսկ լալու առաքինութիւնը։

ՎԱՀԷ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը նոր ձերբակալութիւն մը կատարած է, մեծ ցնցում պատճառելով։ Կալանաւորն է Փլոէշթի քաղաքային դատարանին մէջ աշխատող ելեկտրագէտ մը, որ սենեակ մը ունէր շէնքին գետնայարկը։ Ձերբակալութեան պահուն, սենեակին մէջ գտնուեցան պայթուցիկ նիւթեր, զէնք եւ ռազմամթերք։

✕ Ռումանական մամուլը կը յայտարարէ թէ երկրին կացութեան մասին տրուած լուրերը չեն համապատասխաներ իրականութեան։ «Այդ լուրերուն մեծ մասը կը շինուին Պուքրէշէն դուրս, թշնամական նպատակներով։ Համայնավար կուսակցութիւն չկայ Ռումանիոյ մէջ, այլ միայն համայնավար գործակալներ կը փորձեն օգտուիլ տիրող դժգոհութիւններէն, խռովութիւններ յարուցանելու համար»։

ՍՏՈՐԻՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ Սիտիաֆոս գիւղին մէջ, 108 տուներ մոխիր դարձան հրդեհէ մը։ Վեց կիներ վառեցան բոցերուն մէջ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Կոմիտէին կազմակերպած հանդէսը՝ փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, թէ՛ բազմութեամբ եւ թէ՛ համատարած խանդավառութեամբ։

Բուռն ծափերու արժանացան օրուան բանախօսները՝ ընկերներ Դրօ, Նժդեհ եւ Կ. Թանտրեան։ Փայլուն յաջողութիւն մը եղաւ նաեւ գեղարուեստական բաժինը։

Առաջին անգամ էր որ Փարիզը համաժողովրդական շուքով կը տօնէր այս պատմական տարեդարձը։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ցասաճուն պայքար եւ դիմադրութիւն ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՑԱՒԸԼՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ

Սլմտական նոր օրինագծին վճռաբանութիւնը՝ Ծերակոյտին մէջ, աւելի սաստկացուց դիմադրական պայքարը որ հետզհետէ ծանրակշիռ համեմատութիւններ կը ստանայ.

Կիրակի օր բազմաթիւ ժողովներ գումարուեցան Փարիզի եւ գաւառներու մէջ։ Իսկ երէկ՝ երկուշաբթի, ցոյցերը առին աւելի վճռական հանգամանք։ Ամէն կողմ կազմակերպուեցան կարճատեւ գործադուլներ, ազդելու համար կառավարութեան եւ Ծերակոյտին վրայ.

Փարիզի հանրակառքերու պաշտօնեաները ամէն աշխատանք դադրեցուցին ժամը 10ը տասը անցած, իբրեւ բողոքի ցոյց։ Մետրոյի եւ ապարաններու աշխատաւորները գործադուլ ըրին մէկ ժամ։ Թղթատարական պաշտօնեաներն ու ցրուիչները գաղտնի պահած էին իրենց գործադուլի ժամերը։

Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութիւնը շրջաբերական մը հրատարակեց, որով կը բողոքէ թոշակներու կրճատման դէմ, եւ միացեալ ճակատ հռչակելով, կը մերժէ ո՛ր եւ է պատասխանատուութիւն գալիք հետեւանքներու մասին։

Նախկին պատերազմիկներու ազգային դաշնակցութիւնն ալ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը յայտարարէ թէ ամբողջ ազգը պէտք է մասնակցի տնտեսական կացութեան բարւոքման։ Կ'աւելցնէ թէ՝ նախկին պատերազմիկները եւ պատերազմի զոհերը ամէն նեղութիւն կրելէ յետոյ, պատրաստ են նոր զոհողութիւններ ընելու, եթէ հարկ ըլլայ։ Բայց, չպիտի հանդուրժեն ո՛ր եւ է անարդարութեան, եւ «հանդիսաւոր ու գերագոյն ազդարարութիւն մը կ'ուղղեն արդի կացութեան բոլոր պատասխանատուներուն, եւ կը յանձնարարեն իրենց կազմակերպութեան դիւանին՝ այժմէն միջոցներ ձեռք առնել, զանգուածային ցոյցեր կազմակերպելու համար, երբ որ յարմար դատեն»։

⁂ Երէկ հեռաձայնի գիծերը չբանեցան ժամը 11էն 1։ Կազի, ջուրի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւնները քիչ մը խանգարուեցան, բայց մեթրօն բանեցաւ սովորականին պէս։ Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, որպէս զի առօրեայ պահանջները գոհացուած ըլլան։ Ոստիկանութիւնը կը հսկէր կարեւոր կէտերու վրայ, մասնաւորապէս նամակատուներուն առջեւ։

Ուսուցիչներն ալ միացած ըլլալով շարժման, դպրոցներու մէջ դասերը, որ սովորաբար կը սկսին ժամը 1ին, սկսան 1·30ին։ Բայց որպէս զի աշակերտները փողոց չմնան, առտուն սովորականին պէս բացուեցան դուռները։

Այս բոլոր ցոյցերը պէտք է համարել «ակիզբն երկանց»։

⁂ Շարժումը ծաւալած է նաեւ գաւառներու մէջ։ Լիոնի թղթատարական պաշտօնեաները ամբողջ օրուան ընթացքին միջանկեալ ընդհատեցին աշխատանքները։ Մարսէյլի առեւտրականները եւ գործարանատէրները կիրակի օր հսկայ միթինկ մը գումարեցին, մասնակցութեամբ հարաւային 11 նահանգներու կազմակերպութեանց, եւ քուէարկեցին բանաձեւ մը որով կը պահանջեն 1928ի մակարդակին վերադարձնել ելմտացոյցի խնայողութիւնները, որպէս զի նոր տուրքեր չհաստատուին։ Բանաձեւը միեւնոյն ատեն կը տրամադրէ բարեփոխել մաքսային օրէնքները, եւ կ'ազդարարէ կառավարութեան՝ վերջ տալ հանրային դրամներու մսխումին։ Բոլոր կազմակերպութեանց անդամները յանձն կ'առնեն հպատակիլ գործադիր մարմնի հրահանգներուն, ի հարկին աւելի վճռական միջոցներ ձեռք առնելու համար։ Մանր առեւտրականները որոշեր էին խափանել այս միթինկը, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց, չթոյլատրելով որ եւ է թափօր փողոցներու մէջ։

Վարչապետը ազդարարութիւններ կ'ընէ

Վարչապետ Գ. Տալատիէ կիրակի օր շատ կարեւոր ճառ մը արտասանեց Ծերակոյտին մէջ, այս ցոյցերուն առթիւ։ Հրաւիրեց ժողովուրդը՝ պահել իր պաղարիւնը եւ կարգ–կանոնը։ «Ամօթ, մասնաւորապէս անթոյլատրելի եւ վըտանգաւոր խլրտումներ տեղի կ'ունենան ազատ երկրի մը մէջ։ Երէկ առեւտրականներն էին որ փակեցին իրենց խանութները, նոյնիսկ խօսքեր եղան տուրքերը չվճարելու։ Այսօր պաշտօնեաները, որոնք պայմանագրով մը կապուած են պետութեան հետ, կը ծանուցանեն թէ ցոյց պիտի կատարեն ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովի բանաձեւին դէմ։ Կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը, որոնք ներկայացուցիչներն են ազգին, չեն կրնար ոչ կառավարել, ոչ ալ խորհրդակցիլ սպառնալիքի տակ։ Անոնք պէտք չունին ցոյցերու, հաւասար հոգածութեամբ նկատի առնելու համար առեւտրականներու, հողագործներու եւ պետական պաշտօնեաներու շահերը։ Բայց, ստանձնած ըլլալով հաւասարակշռել ելմտացոյցը, յանուն ընդհանուր շահերու, անոնք կ'ուզեն խորհրդակցիլ եւ վճռել այն կատարեալ վեհապետութեամբ զոր իրենց յանձնած է ազգը։ Պետական պաշտօնեաներու ծրագրած ցոյցերը ուրիշ բան չեն կրնար ընել եթէ ոչ վտանգել իրենց բուն շահերը։ Կառավարութիւնը ողջմտութեան հրաւէր կ'ուղղէ պաշտօնեաներուն, գնահատելով անոնց անխոնջ անձնուիրութիւնը։ Անոնք որքան չիտակ եւ արժանաւոր դիրք մը բռնեն, կառավարութիւնը այնքան բարեացակամութեամբ պիտի լսէ իրեն պահանջները։ Օրէնքներու հանդէպ հպատակութիւնը, փողոցին ազատութիւնը, հանրային սպասարկութեանց բնականոն յանձնանձումն եւ իւրաքանչիւրին ազատութեան յարգանքը անհրաժեշտ պայմաններն են հանրապետական կարգուսարքին։ Կառավարութիւնը որոշած է պահպանել այդ կարգը։ Կառավարութիւնը ինքը պիտի տայ պաղարիւնութեան ապացոյցը, խորհրդարանին առջեւ պաշտպանելով ոչ թէ ինչ

(Լուրերու շարունակութիւնը Ներքին Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

3րդ ՑԱՆԿ

Ա. Ահարոնեան	50
Տոքթ. Հ. Օ.	50
Ա. Խատիսեան	50
Դրօ	50
Ռուբէն Ա. Գիւլխանդանեան	50
Վահիկ Ռ. Տ. Միհրանեան	50
Զապէլ Հ. Քէօսէեան	20
Գ. Տէր Գալուստեան	15
Արշակ Աստուրեան	25
Այտա Գ. Լազեան	25
Լի	25
Վահէ	25
Ընկ. Սուրէն Սահակեանի միջոցաւ (Բ. անգամ)։	
Գրիգոր Աղաեան	50
Անտոնիօ Սիսլեան	20
Երուանդ Ոսկերիչեան	20
Երուանդ Նարթինեան	10
Խաչիկ Նշանեան	10
Ադամ Վարդեան	10
Հայկ Ոսկերիչեան	10
Գարեգին Ավարեան	5
Գումար	570
Փետր. 19ի գումարը	485
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1055

ՑԻՐՈՒՑԵԱՆ ՌԵՆՈՐՆԵՐ ԴԷՊԻ Ի ՊՈԼԻՍ

Անկարէն Պոլիս հասած նամակներ կ'ըսեն թէ, Բինկեանի Հայերը վերջերս Անկարա գացած են, ապրուստ կարենալ ապահովելու համար։ Բայց հոն ալ թշուառ վիճակի մէջ կը գտնուին, քանի որ տեղացիները իրենք չքաւոր են եւ հետեւաբար նիւթական օգնութիւն մը չեն կրնար ընել։ Միայն կը ջանան կերակուր հայթայթել։

Եթէ ճար մը չգտնուի, Բինկեանցիները Պոլիս պիտի գաղթեն։

✕ Երեք կարաւանով 70 գաղթականներ Պոլիս հասած են վերջին օրերս։ Տեղեկութիւն առնուած է որ մաս մըն ալ ճամբան է։ Անոնց պատսպարման համար Ազգ. Խնամատարութիւնը դիմում կատարած է պատկան իշխանութեան։

ՍԸՎԱԶ — ԷՐԶՐՈՒՄ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Սըվազ — Էրզրում գիծին շինութեան համար ամերիկեան խմբակին հետ բանակցութիւն կը կատարէ հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնը։ Կը յուսացուի որ բանակցութիւնները շուտով վերջանան։

Խմբակը մինչեւ 1940 թուականին 700 քիլոմեթր երկաթուղագիծ շինելու տրամադիր է։ Սըվազ — Էրզրում գիծին երկարութիւնը 500 քիլոմեթրէն քիչ մը աւելի է։ Մնացեալ մօտ 150 քիլոմեթր գիծն ալ Տիվրիկէն սկսելով մինչեւ Մալաթիա պիտի երկարի։ 1939ին մայր գիծը Էրզրում, իսկ յաւակից գիծն ալ 1940ին պէտք է Մալաթիա հասնի։ Այդ գիծերուն համար ընդհ. ծախք նախատեսուած է 60 միլիոն ոսկի։

« ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ ՊԻՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆԱՆԱՅ »

Թուրքիոյ տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ վերջերս ճառ մը խօսելով յայտարարեց. — «Նախ պիտի պաշտպանենք միայն այն ճարտարարուեստը, որուն անհրաժեշտ նախանիւթը երկրին մէջ կ'արտադրուի, երկրորդ, կը խորհինք որ արտօնութիւններ չտալ այն ձեռնարկներուն, որոնցմէ եղածները բաւարարութիւն կուտան երկրին պէտքերուն»։

Այս առթիւ *Աքշամ* կը գրէ. — Պիտի սահմանափակուի «ազատական ձեռնարկը», որով տրամաբանօրէն կը հետեւի թէ, *մեր մէջ պիտի պետականանայ* ճարտարարուեստը։ Այս յայտարարութիւնները ուրիշ կերպ մեկնել ո՛չ ազատականութեան կը պատշաճի եւ ոչ ալ պետականութեան...

ՎԱՂԻՒԱՆ ԹԻՒՌՆ՝ ընկ. Ա. Խատիսեանի պատասխանը՝ ռուսական «Փոսլետնիա Նովոստի» թերթին մէջ իրեն վերագրուած խօսքերուն։

Հ. ՅԱԿՈԲՈՍ ՏԱՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՎԻԷՆՆԱ.— Հայ աշխարհը՝ գիտնական Հօր մահով կորսնցուց անխոնջ գրիչ մը, կարող անձ մը, հսկայ միտք մը։ Այդ կորուստ այնչափ աւելի ըզգալի է, քանի սակաւաթիւ են գիտական աշխարհին մէջ Հայեր, որոնք նուիրուած ըլլան հայ մշակոյթի պատմութեան։ Մենք չատ բան կը պարտինք Հ. Տաշեանի, եւ անոր մահով չա՛տ կորսնցուցինք․․․։

Գիտնական Հայրը, մկրտութեան անունով՝ Փրանկիսկոս՝ բնիկ Հայաստանցի էր, ծնած Կարինի՝ Արծաթի գիւղը 25 Հոկտ. 1866ին։ Մանկութեան մատղաչ տարիքը կ'անցընէ հայրենի կտուրի տակ, հայ հացով ու հայ ջուրով սնած՝ կ'ըլլայ հայրենասէր եւ մինչեւ կեանքին վերջին չունչը։ Ռուսական յառաջացող բանակները, որ երկար ատեն՝ ազատութեան երազանքով օրօրեցին մեր հոգիները՝ եռանդ ու սէր կ'ազդեն մանկան սրտին, ան իր շրջանակին հետ կը խայտայ ու կը ցնծայ ․․․ ։ Բայց աղետալի ցաւ մը կը դառնացնէ անոր մանկութեան այդ օրերը։ Աչքի բոլ... հազիւ առողջացած՝ Փրանկիսկոս երջանկութիւն կ'ունենայ հայրենիքին մէջ ճանչնալ դպրոցն ու սիրել զայն։ Ան իր մտաւոր կարողութեան ու հոգեկան եռանդովն քիչ ատեն աշակերտներու դասին մէջ նախանձելի դիրք մը ձեռք կը բերէ։ Բարի բախտ մը սակայն այդ կարող պատանին՝ Արեւելքի խաւարամած ագէտ վարժապետներու ձեռքէն կը յափշտակէ ու կ'ուղղէ դէպի արեւմուտք։ Փրանկիսկոս 13 տարեկան հասակին մէջ կը բաժնուի ծնողքէն, կուգայ Կ. Պոլիս, ուր Մխիթարեան Վանատան մէջ կը տեսնէ բազմավաստակ Հ. Գաթըրճեանը, եւ լսելով անոր գիտնականութեան համբաւը՝ կ'ոգեւորուի ու կը մտադրէ ընտրել գիտական ճիւղն իբր իր կեանքի ասպարէզ։ Կը ժամանէ Վիէննայի Մխիթարեան վանքը 1880ին։

Ուսանողական կեանքը՝ կ'որոշ պատանին միայն հաճոյք ու յագուրդ կ'ընծայէ, սորված նորութիւններն ու գիտութիւնները ծարաւը կը գրգռեն անդադրում ուսման, սորվելու սաստիկ տենչանքով դրեթէ առանց զգալու կ'անցնին դպրոցական տարիները։ 1885ին իբր եղբ. Ցակոբոս անդամ կ'ըլլայ միաբանութեան եւ չորս տարի ետք 25 դեկտ. 1889ին կը ձեռնադրուի քահանայ։ Այժմ դպրոցէն դուրս իր փոքրիկ սենեակին մէջ՝ կրօնաւորի միօրինակ հանդարտ կեանքը կը վարէ, որ գիտնականութեան սերմին՝ պարարտ հողն է։ Գրչի ու գրքի մտերիմ բարեկամ՝ կ'աշխատի չարունակ.

Հ. Ցակոբոս քիչ անգամ դուրս ելած է Վիէննայէն, 1894ին պտըտած է Գերմանիա։ Ճանապարհորդութեան նպատակն էր «Վարդապետութիւն Առաքելոց» անուն անվաւեր գործքի մը ուսումնասիրութիւնը, զոր գերմաներէն չարադրած էր։ Կը ցուցնէ զայն նշանաւոր Հէրնըքին, որ սիրով կ'ընդունի տպել քանի մը յապաւումներով։ Հ. Տաշեան յանձն չ'առներ։ Հէրնըք տեսնելով երիտասարդ Հօր հմտութիւնն ու կարողութիւնը՝ խորհրդական ժողովին ձեռքով կ'առաջարկէ Պերլինի համալսարանի արեւելեան լեզուներու ուսուցչապետ կարգել եւ գրադարանի արեւելեան բաժնին վարիչ։ Հ. Ցակոբոս խորհուրդ կուտայ դիմել գերագ. Աբբահօրը, որ կը մերժէ ըսելով — «Մենք Հ. Ցակոբոսին պէտք ունինք»։ Եւ իրապէս պէտք ունէր հայ ազգը Հ. Ցակոբոսին, վասնզի ո՞վ պիտի կարենար իրեն պէս հայ մշակոյթի ախոյեանն հանդիսանալ։ Տաշեան կը վերադառնայ վանք, եւ կը վերսկսի գրել ուսումնասիրական աշխատասիրութիւններու հետ առանձնական դասախօսութիւններ կ'ընէ համալսարականներու, սորվեցնելով անոնց արեւելեան լեզուներ, և մանաւանդ հայերէնն ու հայկ. պատմութիւնը, որ իր մասնաճիւղն էր։

Հայրենիքի տենչով վառուած՝ կը փնտռէ առիթն իր ծննդավայրին տեսութեան երթալու, 1888ին կը հասնի Կ. Պոլիս, բայց սուլթանական արիւնածարաւ դիւը, որ նոր ջարդեր կը սարքէր, կը մերժէ հրամանը։ Հ. Ցակոբոս կը դառնայ անյաջող իր մենութեան գիրկը եւ աշխատանքի բոյնը՝ Վիէննա. Տարիներ ետք՝ 1909ին կըրկին դէպի Կ. Պոլիս կ'ուղեւորուի, եւ այս անգամ կը յաջողէ այդ անխիղճ կառավարութենէն հայրենիքը տեսնելու արտօնութիւնը։ Ուսումնասէր համբորդի մը կարեւոր գործիքներով զինուած՝ Տաշեան կ'անցնի Սեւ ծովն ու կը կոխէ հայրենի հողին վրայ։ Կարծես նախազգալով այն արիւնածանր աւերը, զոր պիտի գործէր անյագ գիշատիչը անգղը՝ Հայաստանի բարձրադիր բոյնին մէջ, կ'անմահացնէ լուսանկարի ապակիին վրայ հայրենի խղիկն ու ագարակը, ծուխն ու մուխը, հարսն ու մարուկը, ամէն ինչ, ամէն ինչ. վասն զի հայրենիքի ամէն ինչը մերձ են իր սրտին․․․։ Գիտնական Հայրը ուչի ուշով զննելով ու քննելով հայրենիքի փշրանքներով, կը յառաջանայ մինչեւ Տայքի խորքը։ Իր այս ճամբորդութիւնը առանձին գրքոյկով մը հրատարակած է, աւելի գիտական ուղղութեամբ, և զոր Մակլէր Ֆրանսերէնի թարգմանած է։ Տաշեան 1912ին կը վերադառնայ Վիէննա, այլեւս անկէ չմեկնելու համար, միայն երբեմն ջերմուկներու համար։

Հ. Ցակոբոս իրմէ մարմնապէս ամուր ու հիւանդագին եղած է, բնականաբար ուսումնական աշխատանքները զինքը չորեքպատիկ կը տկարացնէին, բայց անոր առողջութիւնը՝ մեծ պատերազմի ժամանակ՝ դժբախտ հայ ժողովուրդի անլուր կոտորածի լուրէն մեծապէս տուժեց։ Արիւնոտ սրտով գրեց այն ատեն հայ տպագրութեան պատմութիւնը։ Բայց հետզհետէ գործարանները զլացան իրենց ծառայութիւնը, 1925ին կորսնցուց իր ձախ աչքը, եւ վախ կար միշտ որ աջն ալ վարագուրուէր։ Այդպէս չարունակեց հոգով ան միշտ կ'աշխատէր, մինչեւ վերջին գիշերը, երբ գրասեղանին վըրայ գրքին էջը բաց թողուցած էր։ Բայց գիտնական Հայրը պիտի չարթննար կրկին կարդալու համար կէս թողած էջը․․․։ Փետր. 2—3ի գիշերը՝ սրտի կաթուածէն յաւիտեանս ննջեց․․․։

X

Հ. Ցակոբոս մեծ միտք մըն էր։ Անոր ուսումնատենչ հոգւոյն կը համապատասխանէր մտաւոր մեծ կարողութիւնը։ Սուղ ժամանակի մէջ ան ընդարձակ եւ բազմակողմանի գիտութիւն եւ ծանօթութիւն ձեռք բերած է։ Դպրոցական ընթացքի ուսումներու հետ ան կը սորվի զանազան լեզուներ, հին ու նոր զաղղիերէն, անգլիերէն, գերմաներէն, իտալերէն, ռուսերէն, թուրքերէն, արաբերէն, պարսկերէն, ասորերէն, եթովպերէն, յունարէն, լատիներէն եւն.։ Աստուածաբանական ու փիլիսոփայական ուսումներու հետ չանտեսեր նաեւ բնական գիտութիւնները. միշտ կը համրնթանայ գիտութեան եւ նորութիւններու հետ. կը կարդայ բնագիտութիւն, բուսաբանութիւն, տարրալուծութիւն, խաւագիտութիւն, երկրաբանութիւն եւն. որոնց մասին ունեցած հիմնական հմտութիւնը ցուցուց իր վերջին երկերուն մէջ։ Մասնագէտներ իսկ որ առիթ կ'ունենային հետն այդ գիտութիւններու մասին խօսելու՝ զարմանք կը յայտնէին անոր ունեցած բազմակողմանի ծանօթութիւններու։ Ան կը հետաքրքրուի մանաւանդ հայ հնագոյն պատմութեամբ, զոր մինչեւ վերջին օրն իսկ կը գրէր, կը նախասիրէ մատենագրական ուղղութիւնը. եւ այս բոլորին հետ օրուան մարդը կը մնայ միշտ՝ կարդալով հայկական եւ օտար թերթերը եւ հետեւելով քաղաքական ու գիտական լուրերուն։

Ուսկի՞ց կը գտնէր Հայր Ցակոբոս այս բոլորին ժամանակ, քանի որ ինքը արտադրող միտք մը եղած է, ինչպէս կը վկայեն իր բազմահատոր գործերը։ Գիտնական Հայրը կամքի ու մտքի մարդն էր միաժամանակ. առտու իրիկուն իր սենեակին մէջ փակուած կը կարդար ու կը գրէր չարունակ, ի հարկին գիշերելով իսկ, թէեւ առ հասարակ կէս գիշերին միայն կը հանգչէր։ Օրինակելի աշխատելու կերպ մը ունէր, որ անոր բազմակողմանի հմտութեան մեծագոյն նպաստ է. գիտնական Հայրը թէեւ օժտուած էր արտակարգ զօրաւոր յիշողութեամբ, բայց երբեք զանց չէր ըներ՝ նշանակել ամէն նորութիւն եւ գիտական արժէքով ծանօթութիւն։

Դպրոցական ընթացքին մէջ եփած՝ գիտութեամբ մթերուած միտքը դեռ քահանայութեան աստիճանին չբարձրացած կը սկսի արտադրել. անոր առաջին գրութիւնները, ինչպէս վերջինները «Հանդէս Ամսօրեայի» մէջ լոյս տեսած են, որ իրեն կը պարտի մեծ մասամբ իր գիտական մեծ համբաւը։ Գիտնական Հայրը սկզբան անդ կը սիրէր բանաստեղծական ուղղութիւնը, եւ իրապէս չատ գեղեցիկ կըտորներ հեղինակած է, որոնք մասամբ հրատարակուած են. ունի նաեւ չափական գեղեցիկ ողբերգութիւն մը, զոր գրած է դպրոցական վերջին տարիներուն «Թաթուլ Վանանդացւոյ արութիւնք» անունով, որ դժբախտաբար դեռ անտիպ մնացած է։ Մեծ գիտնականներու ու կարող մտքերու այս չեղումն անոնց հոգւոյն մեծութեան նշանն է, որ կը ջանայ բիւրեղի բոլոր երեսակներէն իր հոգեկան ցոլքերն արձակել։

Բայց Հ. Ցակոբոս եղած ու մնացած է միշտ բանասէր. անոր արտադրած գործքերուն թիւը՝ առանձին դարան մը կազմելու չափ չատ են։

Գիտնական Հայրը զբաղած է առանձնապէս իր մայրենի լեզուով, անոր պատմութեամբն ու արդի վիճակով։ Սքանչելի գործք մըն է անոր «Ուսումն դասական հայերէն լեզուի» գիրքը։ 750 էջերու մէջ կը պարզէ այն շրջանները որոնցմէ անցած մեր ոսկեդարեան հայերէնը, մինչեւ եկած է գրուելու վիճակին։ Դժբախտաբար կէս հրատարակուած է այս գործքը. լրացուցիչ մասը՝ հանգուցեալին ձեռագիրներուն մէջ գտնուած է։ Աշխատած է նաեւ հայերէն աշխարհաբարի բառագանձի ճոխացման համար. երկրաբանութեան, խաւագիտութեան եւ հանքաբանութեան հայոց ճաչակաւոր ալմաստակալ բառդութիւններ ըրած է, զոր յետոյ «Հայաստանի Երկրաբանութիւն» անուն Օսվալդի գործքին թարգմանութեան մէջ ինքը գործածած է։ Ունի նաեւ անտիպ լուսանըկարչութեան հայոց երկ մը «Գունատպութիւն», ուր նմանապէս գեղեցիկ բառդութիւններ ըրած է։

Հ. Ցակոբոս առաւելապէս աշխատած է հայ մատենագրութեան համար. բազմաթիւ են այն գրքերը, զորոնք լոյս ընծայած է բնագիրներու համեմատութեամբ եւ հմտալից քննութեամբ։ Այդ տաժանելի ճամբան զոր ըրած է գիտնական Հայրը այս աշխատանքներու համար, չատերու անմերձենալի է. վասն զի օտար հին լեզուներու հիմնական ծանօթութիւն կը պահանջէ։ Մատենագրութեան պատմութեան համար ձեռնարկած է «Ձեռագրաց Ցուցակին», զոր իր գըլուխ — գործոցը պէտք ենք համարել։ Հոն կը ցուցակագրէ պարզապէս 570ի չափ ձեռագիր միայն, բայց այնպէս հմտութեամբ, որ Փրոֆ. Ֆէտտէր զայն անուանած է «կոթողական չքեղ գործք»։ Ցուցակն ունի 1538 էջ, առաջին մասին մէջ դրած է գերմ. համառօտ բովանդակութիւնը, եւ ետեւը՝ ընդարձակ ցանկ մը նիւթերու։ Ցուցակագրած է նաեւ Վիէննայի կայսերական գրադարանի եւ Պերլինի արքունական մատենադարանի հայերէն ձեռագիրներն ալ (վերջինս՝ անտիպ)։ Հ. Ցակոբոս՝ իր ցուցակագրելու ճարտար արուեստով՝ օրինակ եղած է իր յաջորդներուն։

Ցուցակին չափ ընդարձակ ու փառաւոր գործք է նաեւ «Սրբազան Պատարագամատոյց Հայոց» գիրքը, զոր համառօտ գրած է Հ. Յ. Գաթըրճեան։ Հ. Ցակոբոս կրկնապատիկ կ'ընդարձակէ ծաւալը, ծանօթութիւններով կը լեցնէ, ու կը հրատարակէ 768 էջերու մէջ։

Հայկական պատմութեան եւ աշխարհագրութեան հայոց գործքեր մեծ տեղ կը գրաւեն անոր երկերուն մէջ։ Ունի Տրդատ Գ.ի Հաթերու եւ Ուրարտացիներու, Արշակունի դրամներու, Փոքր — Հայքի ու Խաղտիքի, Տայքի եւն. եւն. մասին զանազան գրութիւններ, որոնց մէկ մասը դեռ անտիպ մնացած է։

Հ. Ցակոբոս աշխատած է օտար լեզուով գրուած Հայերու հայոց գրութիւնները՝ թարգմանութեամբ ծանօթացնել ազգայիններուն. այս ուղղութեամբ գրեթէ 15 գիրք թարգմանած է որոնց մեծագոյն մասն արդէն լոյս տեսած է։ Ան՝ թարգմանութիւններու մէջ հմուտ ծանօթութիւններ աւելցուցած է, որոնք բնագրէն աւելի թանկարժէք կ'ընեն իր գործքը։

Հ. Ցակոբոս գործելու իր առանձնայատուկ կերպովն կարելի է ըսել նոր դպրոց մը հաստատած է, քննական ուղղութեամբ մանաւանդ։ Անվիճելի է որ գիտական քանի մը ճիւղերու մէջ Հայերուս ռահվիրան եղած է, ինչպէս հայկական հնախօսութեան պատմութեամբ, որ հայ մշակոյթի ամէնէն մեծ ազդակներէն է։

Գիտնական Հայրը աշխատած է նաեւ Եւրոպացիներու ծանօթացնել հայ աշխարհը, ժողովուրդը, լեզուն ու գրականութիւնը։ Գերման թերթերու մէջ ընդարձակ գրած է Կիլիկեան աշխարհի, Անգարի գրոյցին, Սեգանոզոսի եւն. մասին. ունի նաեւ հայերէնի քերականութիւն մը Գերմանացիներու համար, դեռ անտիպ։

Հ. Տաշեան իր 40է աւելի հմտալից գրքերով եւ անհամար յօդուածներով՝ իրաւամբ արժանացած է «մեծ գիտնական» տիտղոսին։ Ան աշխատած է, առանց խնայելու իր տկար մարմնոյն, իր ազգին ու ժողովուրդին համար միայն, եւ երախտագէտ հայ ազգը՝ անհուն չնորհակալ է իր մեծ Որդւոյն․․․։

Փա՜ռք մեծ գիտնականի անուան․․․։ Նուէրս առաջ — «վերջապէս կը գըտնուիմ խորհրդածութիւններէ վերջ

Հ. ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ

ՅԱՆՈՒՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ կը հրատարակենք այս Նամակը, վերապահելով մեր պատասխանը։

Յարգելի խմբագիր,

Ձեր արդարամտութենէն կը խնդրեմ ձեր թերթին մէջ հրատարակել յետագայ պատասխանը զոր հարկադրուած կը զգամ տալու ձեր խմբագիրներուն, ինչպէս նաեւ ձեր կուսակցութեան ուրիշ երկիրներու օրգաններուն կողմէ ինծի ուղղուած բազմաթիւ քննադատութեանց։

Բանավէճող մը չըլլալով եւ լրագրական պայքարներէ խորշելով, երբեք պիտի չփիճանէի խզելու լռութիւնը, եթէ յարձակումները չըլլային չափազանց բիրտ եւ անիրաւ։ Դուք եւ ձեր բարեկամները քննադատեցիք տգիտութիւնս, սալոնի հայրենասիրութիւնս, թեթեւութիւնս, ամբաստանեցիք զիս թէ կ'անարգեմ հայ ժողովուրդը, Ռուսաստանի եւ Հայերու բարի յարաբերութեանց կը վնասեմ, եւ թէ, ինչ որ աւելի ծանրակշիռ է, կը խաբեմ մեր գաղութները։

Պիտի պատասխանեմ միանգամ ընդ միշտ, ինծի վերագրուած ոճիրներուն համար, փոյթ չընելով եթէ ձեր գաղտոնիքներուն մէջ չգնէք աւելի անաչառութիւն։

Տգէտ եւ սալոնի հայրենասէր չեմ ես։ Եթէ չեմ պատկանիր ոեւէ կուսակցութեան, յաւակնութիւնը ունիմ սակայն թէ կը ճանչնամ երկրիս պատմութիւնը, թէ ծառայած եմ անոր դատին Ազգ. Պատուիրակութեան մէջ եւ ամէն առթիւ, եւ թէ նոյնիսկ մօտէն հետեւած եմ այն կռիւներուն զոր մըղեց Դաշնակցական կառավարութիւնը եւ այն աղէտներուն որ յառաջ բերին իր անկումը։ Որովհետեւ փափկանկատութիւնը ունեցայ բանախօսութեանս մէջ լռութեամբ անցնելու այն ամէն մանրամասնութեանց վրայէն որ կրնային վնասել ձեր կուսակցութեան եւ պատճառ ըլլալ բանավէճերու, քանի որ իմ մտադրութիւնս էր միացնել եւ ոչ թէ բաժնել, հարկ չկար ինծի վերագրելու ինչ որ չեմ։ Մարդերու եւ իրերու նկատմամբ քիչ չատ փորձառութիւն ունեցողներուն կը բաւէ քանի մը օր երկիր մը այցելել, ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար։ Այն երկու չաբաթներուն միջոցին զոր անցուցի Հայաստանի մէջ, բացարձակապէս ազատ տեսնելու եւ խօսելու ոեւէ հետ որ կը փափաքէի, յարաբերութիւն ունեցայ գիւղացիներու, բանուորներու, մտաւորականներու, քահանաներու, հին պաշտօնեաներու, եւ նոյնիսկ Դաշնակցական համակիրներու հետ. Ականատես եղայ այն ջրանցքներուն զոր ոմանք կը կրէին հայրենասիրական ամէնէն զմայլելի զոհողութեան ոգիով եւ ուրիշներ կծուօրէն, հասարակաց աշխատութեան տենդը որ ամէն տեղ կը տիրէր, յառաջդիմութիւնները որ կատարուած են շինարարութեան, ճարտարարուեստութեան, հողագործութեան եւ դաստիարակութեան մարզերուն մէջ։ Ամիս մը, մեկնումէս վերջ, անդադար մտածեցի տեսածներուս վրայ, եւ լուրջ խորհրդածութիւններէ վերջ միայն հասարակութեան ներկայացուցի տպաւորութեանցս արդիւնքը, որովհետեւ կը զգուշանամ միշտ չտապումէ եւ զիս ճանչցողները գիտեն ատիկա։ Եւ արդարեւ, ձեր պետերէն մին, Պ. Խատիսեան ըսաւ ինծի մեկնումէս առաջ — «Վերջապէս կը գտնուի անկողմնակալ եւ լրջախոհ ճամբորդ մը որ երկրէն ճշգրիտ տեղեկութիւններ պիտի բերէ»։ Մղոններով հեռու էի ուրեմն կասկածելէ թէ աշխարհիս վրայ պիտի կրնայ գտնուիլ Հայ մը որ անկարող ըլլայ զիս հասկնալ, որ խեղաթիւրէ մտածումս եւ չը հրճուի այն տեղեկութիւններով զոր կը բերէի։ Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ըսէի ձեզի, թէ՝ հոն ամէն բան գէշ կ'երթայ, թէ՝ բարեկենդանային Հայաստան մը գոյութիւն ունի, առանց ազատութեան, առանց ազգային զգացումի։ Ատիկա պիտի ըլլար ստութեանց ամէնէն քստմնելին։ Տասնըհինգ օր, հակառակ պետութեան համայնավար պիտակին, հակառակ պոլշեվիքեան ճառախօսութեանց, ապրեցայ հոն հայկական ամէնէն հիասքանչ մթնոլորտին մէջ։ Հոն ամէն մարդ կը խօսի հայերէն, կը մտածէ հայերէն, ռուսերէնը գրեթէ վտարած են խօսակցութիւններէ, բացի հին ըէժիմէն մնացած մի քանի անուղղաներէ. բոլոր դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան հայերէն լեզուով. համբային կրթութիւնը հսկայական յառաջդիմութիւններ կ'ընէ. բնակչութեան հարիւրէն 8ը միայն դեռ անգրագէտ է, թուրք փոքրամասնութիւններ իսկ այժմ հայերէն կը սորվին եւ կը խօսին. թատրոնները լեցուն են, դպրոցները եւ համալսարանները հորդարուած են, հերթական դասընթացքներ հաստատելու. Նոյնիսկ համայնավարական հաւաքոյթներու մէջ լսեցի երգեր եւ բանաստեղծութիւններ որոնցմէ հայրենասիրութիւնը դուրս ձգուած չէ։ Վերջապէս կայ բանակ մը, թէեւ կարմիր, որուն մեծագոյն մասը հայ զինուորներ եւ սպաներ են, ամէնքն ալ լաւ սնած եւ հագուած, մարզական կեցուածքով. երիտասարդ պիոնէրներ զոր կը մարզեն զինուորական ոգիով եւ որ օր մը պիտի կրնան երկրին սահմանագլուխները պաշտպանել։ Միթէ ասոնք հակա-հայրենասիրական ապացո՞յցներ են եւ արդեօք ազգայնական կառավարութիւն մը աւելի բա՞ն մը պիտի ընէր։

Թէ այլեւս հարուստ մարդ չկայ, թէ հացը սեւ է, թէ կարգ մը սննդեղէններ երբեմն չեն գտնուիր համագործակցականներու մօտ, թէ պերճանքը տեղ չունի, թէ ծոյլերը գոյութեան իրաւունք չունին, թէ կրօնքին լաւ աչքով չեն նայիր՝ եթէ հալածուած չէ, թէ ըէժիմին հակառակորդները չեն կրնար ազատօրէն արտայայտել իրենց մտածումը եւ պետութեան ապահովութեան դէմ դաւադրել, ասոնք իրողութիւններ են որ հասարակաց են խորհրդային երկիրներու բոլոր հանրապետութեանց։ Բայց տասներկու տարիներէ ի վեր է որ այս ըէժիմը գոյութիւն ունի Հայաստանի մէջ, հայ ժողովուրդը իր դրացիներուն հետ խաղաղութեամբ կ'ապրի, կ'աշխատի, կը յառաջդիմէ, ամէն օր քիչ մը աւելի կը գիտակցի իր ուժին եւ, չնորհիւ հոն կատարուող յառաջդիմութեանց, ապագան արդէն իրեն կ'երեւայ խոստումներով լի։ Ի՞նչ կ'առաջարկէք ուրեմն այդ ըէժիմը փոխարինելու համար։ Առանց ռուսական պաշտպանութեան, այսինքն պոլշեվիկներու, քանի որ ասոնք են որ կը կառավարեն, հայկական անկախութիւնը խաբուսիկ է, եւ, վերջապէս, հակառակ որ համայնավար ըէժիմին հանդէպ խանդավառ չեմ, որովհետեւ իմ ազատախոհ սկզբունքներուս կը բաղխի ան, անկեղծօրէն կը յայտարարեմ թէ հայ համայնավարները ինքզինքնին ցոյց տուին աւելի լաւ հայրենասէրներ քան անոնք որ, արտասահմանի մէջ, գրիչով կը պայքարին անոնց դէմ։ Կարելի չէ չզմայլիլ, մեծ մասամբ ցարական ըէժիմին օրով ուսած եւ բարձր դիրքերու հասած այն փրոֆէսէօրներու, գիտնականներու, երկրաչափներու եւ արուեստագէտներու մեծարելի հոյլին վրայ, որ, սակայն հայրենասիրութեան վեհ զգացումով մը, եկած են իրենց հմտութեան եւ աշխատութեան բարիքները սփռել հայրենի հողին վրայ, համեստ ռոճիկներով, երբ սակայն Մոսկուայի մէջ եւ ամէն տեղ չլացուցիչ պայմաններով կը հրաւիրուին պատուաբեր գործերու։

Անցնինք հիմա հայ ժողովրդեան աղտոտութեան մասին ըրած վերագրումիս։ Բանախօսութեանս մէջ չուզեցի ճշդել այն մասնաւոր կէտը որուն վրայ կը հիմնէի քննադատութիւնս, բայց քանի որ կը պարտադրուիմ բացայայտ ըլլալ, պիտի խօսիմ հիմա,— խնդիրը չի դառնար հագուստներու անմաքրութեան եւ օճառի պակասին մասին, ինչ որ ճիշդ չէ, քանզի Հայաստանի մէջ ժողովուրդը ինծի թըւեցաւ աւելի մաքուր քան խորհրդային ուրիշ մի քանի երկիրներու մէջ,— խնդիրը կը դառնայ ճեմիչներուն շուրջ։ Ուր որ գտնուեցայ, պանդոկներու մէջ թէ համալսարանին, էջմիածնայ վանքին մէջ թէ տուներու, տեսայ որ ճեմիչները կեղտի լճացումներ էին, վարակումի ժանտաբեր կայաներ։ Մինչեւ իսկ նոր չէնքերուն մէջ, զոր կառավարութիւնը ժողովուրդին տրամադրութեան տակ կը դնէ, քանի մը օր վերջ ճեմիչները զզուելի կը դառնան։ Հանրային պաշտօնատարները եւ բըժիշկները վրդովուած են այս իրողութենէն եւ ամէն տեղ ազդու փրոփականտ մը կը կատարեն՝ առանց սակայն արդիւնքի։ Թերեւս աւելի բախտաւոր ըլլան երբ որ կոյուղիներու ջրանցումի դրութիւնը հաստատուի մերձաւոր ապագայի մը մէջ։ Միթէ Հայու մը կողմէ դաւաճանութի՞ւն է ուզել որ հանրային առողջապահութեան վնասող իրաց այս վիճակը բարենորոգուի։ Ինծի կը թուի, ընդհակառակը, որ հայրենասիրական պարտականութիւն մըն է ասիկա։

Գալով Ռուսաստանի պարագային, չեմ կարծեր որ գտնուի Հայ մը որ ինծմէ աւելի համակիր ըլլայ հելլէնականութեան, խորապէս կապուած եմ դասական մշակոյթին, մտաւորապէս անոր քաղաքակրթութեան աղբիւրներէն սնած եմ, կը սիրեմ արդի Յոյներն ալ, որ ընծայուած են այդ մեծ սերմերէն։ Միթէ հելլէն կառավարութիւնը յանցա՞ւոր է եթէ տնտեսական համաշխարհային տագնապը թոյլ չը տար հայ գաղթականներուն որ իրենց հիւրընկալող հողին վրայ հաց գտնեն։ Անկէ խոյս տուող գիւղացիները ինծի ըսին որ իրենց կեանքը վերջին ամիսներու ընթացքին, դժոխք մը եղած էր. եւ նուաղ բացարձակ եղաւ, իրենց ըսել տալով որ իրենց կեանքը դողդոջայ մը եղած էր։

Աղէկ կամ գէշ, համայնավար ինչպէս որ է, հայ խորհրդային պետութիւնը է ինչ որ մնացած է Հայերուն. Գաղութներուն պարտականութիւնն է ուրեմն անոր երախտագէտ ըլլալ, զօրացնել զայն, եւ ոչ թէ ականջ կախել չարախօսներուն որ սակայն անոր տեղը դնելիք ուրիշ բան չունին։ Ուրիշ ամէն տեղ օտարականներ ենք, հանդուրժուած, մեր ազգային ինքնութիւնը կորսնցնելու դատապարտուած. Հոն միայն, ստորոտը Արարատի, որ կորսուեցաւ, ոչ թէ համայնավարներու յանցանքովը, ինչպէս որ ... կցնել կը թուէր ձեր մէկ գաղթական աշխատակիցը, որ ոտքով ձեռքով ցարական ... սիրահար է, ըէժիմ՝ այսօր ... աշխարհի կողմէ դատապարտուած, ... աշխատանքի և կորովամտութեան ... նորհիւ կրնանք յաւակնիլ պահպանելու մեր գոյութիւնը։ Հայաստանի ժողովուրդը, գրեթէ ամբողջովին, ... ձեր ոգիով մը ըմբռնած է այդ ... եւ այսօրուան մանր մունր զրկանքները չատ հեշտ կ'երեւան այն ... վառ հայրենասիրութեան հետ ... դառնելով, զոր վաղուան յոյսերով ... գեւորուած երիտասարդութիւնը կը զգայ եւ կ'արտայայտէ, ... մանի յալկան յոռետեսները ... հար ընելու աստիճան, երբ ... բանսարկուները հայրենիքի ... խուճապը ունձացնելու կ'աշխատին ... մէջ։

Ահա ինչ որ կ'ուզէի ըսել եւ զոր ... տի չկրկնեմ այլ եւս, եթէ նոյն ... ձեր համախոհներուն կողմէ ... դատուիմ դարձեալ։

ԼԵՒՈՆ ԿԻՒՄԻՒՇԳԷՐՏԱ...

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Հինգ զգայարանքները գրականութեան մէ...

— —

Այս նիւթը կը զբաղեցնէ ... տարիէ ի վեր։ Իրրեւ եզրակացութիւն իմ քննութիւններուս, ... նոցի մէջ. երեք տարի առաջ, ... տարակել սկսայ յօդուածաչարք ... նախ ներկայացնելով թէ ինչ ... հաստատական զգայարանքին ... գրականութեան մէջ։ Այն ... չատեր զարմանք կը յայտնէ... Բայց հիմա այս մասին կը գրէ ... կը խօսի գրեթէ ամէն քննադա... կամ գրագէտ։

Ահա նոր մը, Բրնէ Վէնսան. ... Բրվիւ Ֆրանսէզի մէջ (25 ... եւ Պէնժամէն Գրէմիէօ «... մէջ (12 Յունուար) կը ... նոյն նիւթը, — գրականութեան ... զգայարանքները։

Բրնէ Վէնսան, որ կ'ուսումնասի... Ֆրանսուա Մօրիաքի գրակա... թիւնը, առատ քաղ մը կը կատա... զանազան հատերու պատկերներ... եւ, եզրակացնելով, Մօրիաքի ... յարանական նման արտայայտ... թիւններու սէրը կը վերագրէ ... թոյլէ դաստիարակութեան ... տակաւին արուեստագէտին մէջ ... թրթռացնէ կրօնական տենդեր ... չատակը։ Այսպէս, բստ Բրնէ ... սանի, կաթոլիկ զգայարանք մը ... քիթը, որ մանուկ հոգիները ... լեցնէ խունկի եւ ուրիշ անուշ... տութիւններու ծուխով, եւ ... կ'առաջնորդէ դէպի միսթիքա...

Ընդհակառակն, Պէնժամէն ... միէօ կը կարծէ թէ քիթը ... կաթոլիկ է։ Այլ ընդունելով ... թը նախնական զգայարանք ... կը հետեւցնէ թէ անասնային ... բագիր ունի։ Քիթը բոլորովին ... է միսթիսիզմի. որովհետեւ ... րինակ կապ մը ունի մեղքի ... ցումին հետ, (քիթը դեր ունի ... յին կեանքի մէջ)։ Իմ կարծիքով ... քիթը այնքան ալ նախնական ... յարանք մը չէ, ինչպէս կը ... նոյնիսկ բազմաթիւ բնախօս... լարելով բազդատական ... թեան փաստերէն։ Քիթը, ... միջզգայարանական առաջնակ... գործիք. (քանի՜նե՜ր կան, որ քիթ... կը տեսնեն, կը լսեն ու կը ... փեն), աղբիւրն է երեւակայ... Սխալ է, ուրեմն, կարծել Պէնժա... Գրէմիէօյի հետ, թէ քիթը ... կայնացած զգայարանք մը չէ ...

Արդարեւ, Պէնժամէն ... երկու դասակարգի կը բաժնէ ...

գգայարանքները՝ Հոտոտելիքը, ճաշակելիքը եւ շօշափելիքը կը ներկայացնեն, գրականութեան կամ արուեստի մէջ, անասնային նկարագիր, իսկ տեսանելիքը եւ լսելիքը՝ մարդկային նկարագիր։ Սխալ է նաեւ այս բաժանումը, որ, խորքին մէջ, հելլենեւհռովմէական հայեցակէտ մըն է։ Ինծի ծանօթ է, արդէն, Թրեյտիկէյի նախասիրութիւնը Միքելէնճելոյի ոգիին մասին։

Մենք գիտենք որ դրականութեան եւ գեղարուեստի հելլենական եւ հռովմէական աւանդութիւնները կապուած են մեր հոգին ինչպէս նաեւ մեր ստեղծագործութիւններուն կշռոյթը եւ ձեւերը, — այսպէս գրականութեան զանազան եղանակները պատկեր, փոխաբերութիւն, եւայլն. հելլենելատինական վարժութիւնը եւ ճիշդ է թէ լսելիքը մարդն է երաժշտութեան, տեսանելիքը մարդը ձեւերու արուեստներու. սակայն կարելի չէ ուրանալ դերը այն հարուստ զգայութիւններուն, որոնք կը լեցուին, հասնելով ամէն կողմէ մարդոց հոգւոյն աւազանին մէջ։ Մարդը կերտուած է թէեւ ուրիշ զգայազգածութեան մը կաւով, բայց արուեստը փորձ մըն է ճանչնելու այդ կաւը, որպէսզի բան մարդը, իրական մարդը ճեղքերէն դուրս հանէ զգայարանական ծաղիկին բողբոջները։ Արդարեւ զգայարանքներն են, որ կը կազմեն ու կը լինեն մարդը։ — Շ. Ն.

ՃՈՆ ԿՈԼՍՈՒԸՐԹԻ

Ճոն Կոլսուըրթի, որ անցեալ նոյեմբեր 10ին արժանացաւ Նոպէլի գրական մրցանակին, երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ մեռաւ, ինչպէս գրեցինք, 31 յունուարին։

Կոլսուըրթիի ուշադրութիւն գրաւեցին 1907էն առաջին։ Այսուհանդերձ, Կոլսուըրթի երկանքութիւնը ունեցաւ գանելու այնուհետեւ ոչ միայն Անգլիոյ, այլ եւ ամբողջ աշխարհի նշանաւոր վիպագիրներէն մին, հասնելով միջազգային փառքի մը, որուն քիչեր կ'արժանանան։

Հոս հարց մը կը ծագի, — ի՞նչպէս բացատրել ժողովրդականութիւնը գրագէտի մը, որուն համար երբեք կարելի չէ ըսել թէ «Թեթեւ» գրականութիւն մշակած է, ու, մանաւանդ, երբեք չոյած չէ դասակարգը, որուն համար գրած է, ընդհանրապէս. Անգլիոյ պահպանողական դասակարգին մէջ առնի կարգ անցած իր ժողովրդականութիւնը, Թերեւս իրրեւ արդիւնք այն իրողութեան, որ Կոլսուըրթի կը սերի հին ու հարուստ ընտանիքէ մը։ Ցետոյ, իրական անգլիացի քաղքենիներու բոլոր տղոցը նման, իր կեանքին առաջին տասնամեակները անցուցած է իրաւաբանութեամբ (Օքսֆորտ) եւ աշխարհաշրջութեամբ եւ, այդ իսկ պատճառաւ, իրեն չեն կրցած ժխտել հանրային բարքերու դատաւորի իրաւունքը։ Դասակարգերու նոր շերտաւորման, հին ու մահամերձ ըէժիմի վախճանին, նոր բարոյականի եւ ընկերային նոր ըմբռնումներու շրջանին, Թերեւս անոնք կը նախընտրէին Փուճպի մէկ փաստաբանին տղուն՝ Ճոն Կոլսուըրթի տալ դատելու հաւասար իրաւունք, քան դուրսէն մէկուն, որ, արեամբ աւելի նուազ կապուած ըլլալով այդ դասակարգին, կրնար աւելի բաներ ըսել անոր մասին։

Կոլսուըրթի մինչեւ 9րդ դար երկարող ազգականական լաբիւրինթոսի մը մէջ պրպտումներ ընելով, իր հերոսները կը բռնաւորէ ազգագրական այնպիսի ծանրութեամբ մը, որմէ կը տուժէ գրքերու յստակութիւնը։ Իր հիմնական գործը կարդալու համար, — որ ուժ հատորէ կը բաղկանայ — ընթերցողը պէտք է նախապէս ազգագրական պրպտում մը կատարել խորանալու համար ազգականական ամենապարդ կապերուն մէջ։ Եւ սակայն, ընթերցողը հոն պիտի գտնէ նուրբ արուեստ մը։ Մուտք պիտի գործէ իր աննման փոքր մանրամասնութիւններովը կերպարանաւորուած աշխարհէ մը ներս, որ, անհետացած աշխարհ մը ըլլալուն, ալ աւելի հետաքրքրական է։ Երբ լոյս տեսաւ իր «Հարուստ Մարդը» վէպը, ամէնքը իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին Կոլսուըրթիի վրայ։ Անոր յաջորդ հատորները արդարացուցին այն ակնկալութիւնը թէ երեւացողը այդ հատորներուն արժէքը միայն չարունակական վէպի մը չէր վերաբերեր։ Այդ գրքերուն հերոսը պահպանողական Անգլիան է՝ իր բոլոր խնդիրներով։ Հերոսներն ու հակիրճ հերոսուհիները մոռցուածին են, բայց եւ այնպէս կը ներկայացնեն Անգլիան, որուն աշխարհի մասին ըմբռնումին համաձայն՝ անոնք պիտի մեռնին։

Այսպէս հետզհետէ կը ժենան ընտանեկան սաղրանքներն ու զայ-

Թակերտութիւնը պատմութիւնները, որոնք հազուագիւտ կերպով դուրս կուգան ազնիւ ընտանիքներու փակ դռներէն. հանրութեան մէջ արձագանգ տալու եւ հասնելու համար մինչեւ դատարան։ Կոլսուըրթի գրած է նաեւ թատերգութիւններ, որոնցմէ Արդարադատութիւնը, Հանրութիւնը եւ Պատուհանը ընկերութենական արժէք ունին։ Աւելի վերջ, Կոլսուըրթի ամբողջովին նուիրուեցաւ դիւցազներգութեան։

Ցաճախ Կոլսուըրթի կարելի էր նոյնացնել իր հերոսներուն հետ։ Այդ պատճառաւ Կոլսուըրթիի հետ կը մտնէին կարգ մը հոյակապ մարդիկ. զորս կը սիրէինք, եւ որոնք իրենց կեանքը կը պարտէին Կոլսուըրթիի բանաստեղծական հանճարին, ազնուականութեան ու բարութեան. թէեւ անոնք իրենց ամենախղճամիտ պատմագրողէն՝ Կոլսուըրթիէն առաջ քաշուած էին աշխարհէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի ելեկտրախաշը

Զգձգումներէ եւ երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ իրականութիւն դարձաւ Երեւանի ելեկտրաքարշը։ Երկար վիճաբանութիւններ եղան, որովհետեւ Երեւանի քաղաքային խորհուրդը երկու մասի բաժնուած էր, — մէկ կողմը կը պնդէր թէ ելեկտրաքարշը (թրամվէյ) ժամանակավրէպ բան մըն է այս օրերուս, երբ ճարտարագործական բոլոր կեդրոնները կը զգուշանան, որքան կարելի է, նոր գիծեր ստեղծել ելեկտրաքարշներու համար, որոնք կը խափանեն քաղաքներու երթեւեկը։ Ընդհակառակն արդիական էստեղծելհանրակառքով (օթօպիւս) հաղորդակցութեան ցանցեր քաղաքին բոլոր փողոցներուն մէջ։ Այս տեսակէտին հակառակ, կը պնդէին թէ Երեւան օժտուած է ելեկտրական առատ ուժով, այնպէս որ ելեկտրաքարշով հաղորդակցութիւնը պիտի նստէր աւելի աժան, քան մազութով, ներածուած ապրանքով գործող հաղորդակցութեան որ եւ է միջոց։

Յաղթեց առաջին տեսակէտը։

Եւ սկսաւ բանիլ ելեկտրաքարշը։

Բայց ահա Թաթովենցը Թոթովազին կը գանգատի, որ շատ քիչեր կ'օգտուին ելեկտրաքարշէն։

Հետաքրքրական են Թաթովենցի տուածները. —

Նրանք ովքեր իրենց աշխատանքի վայրից հեռու էին ապրում, անձկութեամբ սպասում էին ելեկտրաքարշի գործելուն, բայց նրանք չեն օգտուել, որովհետեւ մինչեւ այժմ էլ բոլոր վագոններում լցուած են երախաներ եւ նրանց ծնողները եւ ապա ելեկտրաքարշով սարսափելի ուղեւորուողները, որոնք առաւօտեան նստում են ու մինչեւ ճաշը չեն իջնում։ Գնացքից դուրս ելողներ, որոնք դեռ Երեւան չհասած արդէն լսել են ելեկտրաքարշի մասին եւ առելութեամբ յիշում են Երեւանի կառապաններին, յուսախաբ են լինում, որովհետեւ կայարան հասնող բոլոր վագոնները լցուած են երախաներով, ծնողներով հանդերձ։ Ի հարկէ նրանք կայարան չեն եկել եւ բնականօրէն չեն իջնում վագոնից եւ նորից յետ են գնում, գնացքից իջնողներին նորից թողնելով Երեւանի կառապանների յանձնուած շահագործմանը։

Պէտք է վերջ տալ այս ուղեւորութեանը։ Բաւական է։ Թոյլ տուէք, որ ուսանողները ելեկտրաքարշով գնան համալսարան, ճանապարհորդները՝ կայարան, բանուորները՝ գործարան։

Այժմեանից պիտի սկսել խիստ կարգապահութիւն ելեկտրաքարշից օգտուելու կարգը սահմանելու համար։ Քանի դեռ ելեկտրաքարշը զոհ չի տըւել, պէտք է օգտուել որ բոլոր կանոնները խստիւ մշակուեն, ու այդ յանձնարարուի ոստիկանութեան։ Դեռ մինչեւ այսօր էլ քաղաքացիները, մանաւանդ պատանիները ելեկտրաքարշ են ցատկում հակառակ կողմից։

Իսկ ոստիկանութիւնը չպէտք է կարգապահութիւնը տառացի հասկանայ եւ ծայրայեղութեան մէջ ընկնի։ Օրինակ, դեռ երկու օր առաջ, ոստիկան մը Աբովեան գծի վրայ, երբ ելեկտրաքարշը լեցուն արագութեամբ դէպ ի Ներքեւ էր գալիս, ստիպում էր մի քաղաքացու դուրս ցատկել ելեկտրաքարշից, որովհետեւ վերջինս կարգ չէր պահել վեր բարձրանալիս։

Պէտք է մտածել եւ այն մասին թէ Երեւանի քաղաքացիները, որոնք այնքան հաճոյք էին զգում Աբովեան փողոցով զբօսնելուց, ի՞նչ պիտի անեն, ո՞ւր պիտի զբօսնեն։ Քաղաքային պարտէզը 25.000 բնակչութեան համար էր նախատեսուած, իսկ Երեւան այժմ ունի աւելի քան 110,000 բնակչութիւն։

Ոսկեազի ռեւոռի ձայը

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (18 յունուար) Թերթին կողմէ նշանակուած խմբակ մը հետեւեալ քննադատութիւնները կ'ընէ Երեւանի հացերուն մասին. —

Հացին որակը բարձրացնելու կոչուած կազմակերպութիւնները պատահականօրէն վերաբերում ցոյց կուտան։ Առողջապահական մարմնի ներկայացուցիչները հաստատեցին, որ հացին որակը ընկած կը մնայ միշտ։

Նախ գործարանը ալիւր կ'ընդունի առանց ստուգելու որակը։ Այսպէս 1932ի վերջերը քանիցս պատահեցաւ, որ հացի գործարանը ընդունած է 40 վակոն քարացած ալիւր։ Միւս կողմէ, երբ ալիւրը կը փոխադրուի, սայլերու ճեղքերէն մեծ քանակութեամբ ալիւր կը Թափի գետին։ Գործարանը կչռելով չընդունիր ալիւրը, որ գիտնայ պակասը։

Հացի գործարանին ալիւրի պահեստը սառի մէջ է։ Ալիւրը խմորելու կը գրկուի սառած վիճակի մէջ, մինչդեռ պէտք է ունենայ 12 աստիճան ջերմութիւն։ Զարմանալի չէ, որ կ'ազդէ հացին որակին վրայ։

Հացը խմորելու առեն ոչ ժամանակ կը հարցուի, ոչ ալ ժամացոյց։ Կախուած է վարպետին յիշողութենէն. Խմորումը կը պահանջէ երկու ժամ, մինչդեռ մեր վարպետը բաւական կը համարի՝ երբ միտքը ինայ։

Հացը ճեղքուած եւ այրուած դուրս կուգայ փուռէն, որովհետեւ դեռ չհըմորուած՝ փուռ կը նետեն զանոնք։ Իսկ փուռին մէջ կը պակսի անհրաժեշտ ջերմութիւնը, անոր համար որ ջերմաչափիչը չեն գործեր։

Վարպետները իրենց գործին մարդը չեն։

Եւ … երկրորդ կարգի հացերը Թըթու կ'ըլլան, այրուած, աղի եւայլն։ Այս հացն է որ կը բաշխուի աշխատաւորներուն։

Բաղնիքի ձարց

Երեւան 110,000 բնակիչ ունի, եւ այս բնակչութեան համար գոյութիւն ունին երկու փոքրիկ բաղնիքներ, ինչ որ բաւական չէ, կը գրէ յօդուածագիր մը «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ։ Բայց ցաւալին այն է, որ այդ երկու բաղնիքներն ալ չեն գործեր կանոնաւոր, եւ կը գտնուին «խայտառակ եւ անհանդուրժելի վիճակի մէջ»։ Դեկտեմբերէն ի վեր չի գործեր բաղնիքներէն մէկը, որովհետեւ մազութը կը պակսի։ Իսկ միւսը ամբողջ մէկ ամսուան մէջ աշխատեր է միայն 15 օր։ Երեք կաթսաներէն միայն մէկն է, որ կ'աշխատի։ Առողջապահական վիճակն ալ նոյնքան ցաւալի է։ Աղտոտութիւն, փոշի, ինչ որ ուզես։ Կիներու բաժնին ամանները ծակ են։ Կիրը կը Թափի պատերէն։ Եւայլն եւայլն։

«Պահպանողական զո՞րծն է բաղնիքով հետաքրքրուիլ, ի՞նչ կ'ըսէք, եղբայրք յեղափոխականք, որ կը բնակիք չինարարութեան անմրցելի մայրաքաղաքին մէջ։

Մանր լուրեր

Դիլիջանի ապաքինարանին մէջ այս ձմեռ հանգստանալու ղրկուած են 600 հիւանդ բանուորներ։ Ապաքինարանը կատարելապէս ձեւով կահաւորելու համար աշխատանք կը տարուի։

** Երեւանի արքունաբերական տեսանին մէջ ներկայիս կը շինուի մեքենական հսկայ լուացարան մը։ Այս լուացարանը ամէն անգամ պիտի կրնայ լուալ 1000 քիլօ ճերմակեղէն։ Ամէն աշխատանք մեքենայացուած է։ Դեռ չէնքին հիմերն են, որ միայն դրուած են եւ կը պատրաստուին շինութեան անհրաժեշտ նիւթերը։ Լուացարանը պիտի սկսի բանիլ այս տարի։

ՆՈՐ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄԷՋ

Երեւանէն «Նոր Սեբաստիոյ Շինութեան Յանձնախումբը» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ. —

Որոշեցինք հիմնել դպրոց մը, անունը Արամեան Վարժարան։ Դպրոցի ներքին բաժանումները 6 դասարան։ Ընդհանուր դահլիճ, ուսուցչանոց, հանդերձանոց, Ներքնայարկ եւ դպրոցի արհեստանոց։ Քանի մը օր առաջ զորքի արհեստանոցը իր առաջին արդիւնքը տուաւ։ Փորքի մասնագէտները շատ հաւնեցան գործին։ Մինչեւ գալ տարի 8թէ բնակարան ունենանք, հարիւրէն մինչեւ երկու հարիւր կին աշխատաւորուհիներ պիտի աշխատին։ Ընտանիքներու մէկ մասը բաւարարուած կ'ըլլայ աշխատանքով։ Նոյնպէս կը հիմնենք պտղոյ գործող արհեստանոց մը։ Նոր շինուելիք 8 բնակարանը պիտի բաղկանայ 20 սենեակներէ, ուր հարկ եղած պարագային կարելի ըլլայ 20 ընտանիք բնակեցնել։ Երկու յարկի վրայ պիտի ըլլայ շէնքը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հանդէս մը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 Փետր. (Ցառաջ). — Անցեալ Կիրակի Հ. Յ. Դ. Փօլվար Օտտոյի Պատանեկան Միութիւնը տօնեց իր կազմութեանն երրորդ տարեդարձը։ Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները, հայկական եւ ֆրանսական։

Ժամանակէն առաջ Փար Վենսանի ընդարձակ սրահը լեցուած էր եւ ոտքի կենալու տեղ չէր մնացած։ Հակառակ զանազան խմբակցութեանց մուծ աշխատանքին, տարագիր հայ ժողովուրդը խուռներամ, վայրկեան մը ձգած իր օրուան տեւ ցաւերը, եկաւ մեզի տալու իր համակրանքը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտընկայս։

Օրուան նախագահ պատանի ընկեր Գրիգոր Քէնտիրեան ներկայացուց իրենց երեք տարուան տարած աշխատանքը եւ կոչ ըրաւ բոլոր ծնողներուն, զէթ իրենց իսկ օգտին համար, որ արգիլք չըլլան իրենց զաւակներուն, երբ անոնք կ'ուզեն մտնել Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան մէջ։

Ցետոյ խմբ. հրաւիրուեցաւ՝ օրուան բանախօս ընկ. Յ. Ճանոյեան, որ խօսեցաւ աւելի քան կէս ժամ, լի յոյսերով եւ վառուած մեծ հեռանկարով։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին իրենց երգերով օրիորդներ Գարդուհի Աւագեան եւ Հռիփսիմէ Աւետեան, երկուքն ալ տեղւոյս Ազգային վարժարանի սանուհիներ։ Առաջինը երգեց մեծ յաջողութեամբ անմահն Յ. Թումանեանի «Աչքերը», իսկ նոյնքան յաջողութեամբ երգեց Օր. Հ. Աւետեան «Սարերի հովին մեռնեմ» եւ «Զարիֆ աղջիկ»։ Ընկ. Ներ Ս. Աւագեան՝ «Ալ սարեր» եւ Զ. Նուբեան՝ «Լուռ ամպեր»։ Արտասանեցին Վ. Յակոբեան եւ Ս. Տէր-Նազարէթեան, տեղւոյս Ազգային վարժարանի սաներէն ընկերներ Մ. Աստուածեան, Թ. Աստուրեան եւ Յ. Տէր-Պետրոսեան։ Բոլորն ալ յաջող էին եւ արժանացան ծափերու։

Ընկ. Ա. Յակոբեան իր Ֆանթէզիներով, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս կուշտուկուռ խնդացուց հանդիսականները։

Ցետոյ ներկայացուեցաւ Ա. Շիրվանզադէի «Աւազակապետը», զոր բեմադրած էր ընկ. Գր. Քէնտիրեան։ Ընդհանուր կերպով յաջող էր։ Մասնաւորապէս Օրիորդներ Գ. Օհանեան եւ Գ. Աւագեան, ընկ. Գր. Քէնտիրեան (Աւազակապետ)։ Տկար էր ընկ. Թաշճեան։

Հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեան տակ։

Արամ Արմաղան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

«Վ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԱՅՐԱՆՈՑ»

Փետր. 7ին Հալէպի մէջ կատարուեցաւ հիմնարկէքը «Վերժին Կիւլպէնկեան մայրանոցի», նախագահութեամբ առաջնորդին եւ մասնակցութեամբ խուռն բազմութեան։

Մայրանոցին հողը ունի 3000 քառ. կանգուն տարածութիւն։ Շինութեան համար տրամադրուած է տասը հազար տոլար։ Մայրանոցը կը կառուցուի հանգուցեալ Տիկին Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի տիկնոջ՝ Վերժինի յիշատակին։ Գ. Ներսէս Կիւլպէնկեան (Լոնտոն) յանձն առած է գլուխ հանել այս գործը, որ յետաձգուած էր իր հօրը մահուան առթիւ։ Մասնաւոր պայմանագրով մը, յանձն առած է չորս տարուան համար տարեկան հազար անգլ. ոսկի յատկացնել, անկախ հողի, շինութեան եւ կահաւորման ծախքերէն։

Այս մայրանոցը ճշմարիտ օրհնութիւն մը պիտի ըլլայ անճար մայրերու համար, որոնք դժնդակ վիճակի մը կը մատնուին գաղթակայաններու մէջ։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Դրամաշորթութիւն եւ սպառնալիք

Պազարճըքի Հարման գիւղի մէջ, անծանօթներ մտած են Ղազար Գօզոլեանի նպարավաճառատունը, եւ խոշտանգելէ յետոյ խեղճ մարդը որ դրամին տեղը յայտնէ, դանակով մորթած են զայն։ Մարդասպանները գըլուխները եւ մաս մը ապրանքներ առնելով փախած են եւ դեռ չեն կրցած ձերբակալուիլ։

ՄԱՄՈՒԼ

Առաւելագոյն օգուտը

Գէյրութի «Ազդակ»ը, 11 փետր. Թիւով եւ վերի խորագրին տակ կը գրէ.

— «Վրանաքաղաքին հրդեհին պատճառած վնասները դարմանել շատ դժուար չպիտի ըլլար, եթէ անգործութիւնը արդէն հարուածած չըլլար մեր հայրենակիցները։ Հրդեհը եկաւ մոռցնել տալու ժամանակաւորապէս բուն աղէտը, որ այնքան մտահոգած էր մեզ. եւ որուն մեղմացումին համար կազմուած էր Խնամատարական Մարմին մը, չարաթներ առաջ։ Այժմ այդ մարմնի աշխատանքը կը ստանայ կրկնակի նշանակութիւն եւ կը պահանջէ կրկնակի աշխատանք ու խնամուած ծրագիր։

Անգործներու գործ հայթայթելու մտահոգութեանց վրայ կ'աւելնայ այժմ հրկիզեալներու տեղաւորման ծանր խնդիրը։ Աւելցուցէք ասոր վրայ բազմաթիւ ընտանիքներու անմիջական օժանդակութեան հոգը, ու չափեցէք այն ծանր, դժնդակ ու սրտամաշուկ գործը՝ որուն լծուած է Խնամատարական Մարմինը.

Մեր գաղութին ցոյց տուած զոհաբերութիւնը ակնառու է վարակիչ դառնալ բոլոր գաղութներու մէջ։ Ազգային շահերու խոր գիտակցութեան յայտնաբերումը այս պայմաններուն մէջ՝ բարենիշ մըն է մեր ժողովուրդին համար։ Կայ նաեւ գործին նուիրումը հանրային աշխատաւորներու մօտ, որոնց աշխատանքէն, գործելու եղանակէն ու գծուած ծրագրէն կախում պիտի ունենայ գործին արդիւնքը։

Այնուհետեւ գործը կը մտնէ բուն լուծման կէտին, որուն յաջողութիւնը կը պահանջէ լուրջ ուսումնասիրութիւն ու ծրագիր, համապատասխան նախ եւ առաջ մեր ազգային ընդհանուր շահերուն։ Տեղաւորման խնդիրն է որ կը մտահոգէ մեզ, անգործութեան մեղմացումը անգամ չափով մը լուծում պիտի գտնէ յաջող տեղաւորման կարգադրութեամբ մը։

Հրկիզեալները տեղաւորելու մասին հիմնական ձեւով պէտք է մտածէ Խնամատարական Մարմինը, դառնալով զօրաւոր աջակից մը Ազգերու Դաշնակցութեան տեղաւորման գրասենեակին։ Մինչեւ հիմա իրաւացիօրէն մեղադրած ենք մեզ մեր անտարբերութեան համար գաղթականութեան տեղաւորման հարցին։ Առիթն է բերելու մեր գործնական մասնակցութիւնը, տրամադրելու համար մեր գոհողութիւնը եւ մեր առաջադրութիւնները։

Թող իրականանայ ժողովրդական այն իմաստութիւնը, որ յաճախ ճիշդ կը դառնայ չարիքներու մէջ բարիքներ փնտռելով։

Գաղութէն գացած վերջին ճիգ մը, քիչ աւելի զոհողութեան հրահրում, ու մանաւանդ ծրագիր մը կապուած լուրջ ու հեռանկարական աշխատանքի, ու վերջնապէս փըրկուած պիտի ըլլայ այս գաղութը իր անկայուն վիճակէն։

Վերջին առիթ մըն է այս առաւելագոյն օգուտը քաղելու պատահութենէն ու փակելու Սուրիոյ հայութեան տեղաւորման ցաւոտ հարցը»։

✕ Պոլսէն մէջ պատանդաբար բռնուած են կարգ մը Հայեր, որոնց մէջ կը գտնուին նաեւ հետեւեալները.— Գ. Գ. Վահրամ Թօփալեան, Գրիգոր Գարագաշեան, Սահակ Ծաղըկեան, Յօգթ. Ֆուրունճեան, Հրանտ Վարդանեան։

Նամակները, որոնք «Սեւ Ձեռք» կազմակերպութեան կողմէ ղրկուած են, կը հրամայեն այսքան գումար այսինչ տեղը դնել, սպառնալով հակառակ պարագային սպաննել ենթական։

Հայ հարուստները ընթացք չեն տըւած եղած դիմումին, այլ խնդիրը հաղորդած են ոստիկանութեան։ Ցիմինիցիս թերթը կ'ըսէ թէ եղածը տըգեղ զաւեշտ մըն է, եւ հրոսախումբ բռնածը, որ Հայերէ բաղկացած է, լռջութենէ զուրկ է։

ԱՄԵՐԻԿԱ

Նիւ-Եորքի անգործ Հայերը

«Հայրենիք» կը գրէ թէ Նիւ Եորքի մէջ 40 հայ անգործներու մասնակցութեամբ կազմուեցաւ «Նիւ Եորքի Հայ Անգործներու Միութիւնը»։

Ահա այդ Միութեան նպատակը.—

Անգործ հայ աշխատաւորներս ըստեղծեցինք այս միութիւնը այն նպատակով որ մաքառինք սովահարութեան, ցրտահարութեան եւ ինքնասպանութեան դէմ, որ օր ըստ օրէ աւելի սոսկալի կերպով կը սպառնայ մեր գոյութեան։

Միութեանս կրնայ միանալ ամէն հայ անգործ, առանց կուսակցական ու յարանուանական խտրութեան, բաւական է որ անգործ է եւ կամ անգործ ըլլալու մղձաւանջը կը տեսնէ։

Միութեանս գլխաւոր նպատակներն են.—

1.— Կազմակերպել ամբողջ հայ անգործները, մեր տրամադրութեան տակ ունենալ բոլոր անոնց կարիքներուն ցանկը եւ պատշաճ մարմիններուն դիմել ու պահանջել մեր ապրելու իրաւունքը։

2.— Վճարել թէ ընտանիքաւորներու եւ թէ ամուրիներու նպաստ՝ անխտրօրէն։

3.— Իրաւունք ձեռք բերել հայ ազգային հաստատութիւններու սրահները գործածելու որպէս անգործներու ժողովատեղի, զէթ շաբաթը անգամ մը։

4.— Պահանջել հայ եկեղեցիէն եւ հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութենէն եւ կառավարութեան կողմէ նըպաստ բաշխող մարմինէն, որպէսզի անմիջականօրէն օգնեն հայ անգործներուն, բնակարանի, հագուստի, ուտեստի եւ օրուան ծախքերու համար։

5.— Պահանջել հայ մամուլէն որպէսզի հայ անգործներուն աննախընթաց ու սարսափելի կացութեան վրայ ուշադրութիւն դարձնէ։

ԿԱՊԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԲԱՌԸ

Ամերիկացի անուանի կենդանաբան Ռիչարտ Կարնէր Նիւ Եորքի մէջ խօսած է բնապատմական դասախօսութիւն մը՝ կապիկներու բարբառի մասին։ Ռիչարտ Կարնէր Ափրիկէի մէջ երկար ատեն ուսումնասիրած է կապիկները։ Ան բարձրախօսի առած է կապիկներու «բարբառը»։ Նախ, հաստատած է որ նոյնատեսակ կապիկները (շէմփանզէի մասին խօսելով) բնական որոշ երեւոյթներու կը պատասխանեն միաձեւ ճիչերով։ Այդ ձայները կարելի է նկատել բառեր կամ նախադասութիւններ։ Բարձրախօսի միջոցաւ, Կարնէր կրցած է հաստատել որ փոքրիկ շէմփանզէները, երբ իրենց ծնողներէն կեր խնդրեն, միշտ միեւնոյն ձայնով կը շարժին։ Անձրեւը կը դիմաւորեն ուրիշ ձեւի մասնաւոր ձայնով մը։ Իսկ երբ որ եւ է վտանգաւոր կենդանի տեսնեն, բոլորովին այլ ձայն մը կը հանեն։ Նման պարագայի մը, իրենց ճիչերը կը տարբերին՝ համաձայն յարձակող կենդանիին։ Կարնէր, չորսուկէս ամսուան ընթացքին նկատած է 27 տեսակ արտայայտութիւն որոնց իմաստը ինք շատ լաւ սորված է։ Ան հաստատած է նաեւ որ կապիկները, երբ առանձին են, երբեք չեն խօսիր։ Օրանկ-Օթանը շէմփանզէին լեզուովը չի խօսիր. այդ երկուքը իրար չեն հասկնար։

ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԵՐՋԱՆԿԱՑՆԷ

Ահա հարց մը որ դարերէ ի վեր կը բաղկցնէ մտածող մարդկութիւնը։ Ցաճախ, մեր լրագրական կամ մշակութային ժողովներ հետաքրքրական բաներ... մէջտեղ ելան երբեմն կրօնական եւ մշակութային ժողովներ. մեր լրագրական կամ մշակութային ժողովները եւս այս նիւթի մասին վիճաբանական ժողովներ սարքած են։ Հին դարերուն, Եգիպտացիք ու Հելլենները քրքրած են այս հարցը ու պատասխաններ տալ փորձած են։ Բայց, մինչեւ այսօր ան իր որոշ պատասխանը գտած չէ։ Համաձայն Սափոկլէսի՝ երջանկութեան ամենակարեւոր պայմանը գիտակցութիւնն է։ Քրիստոնէական առաջնորդներ, մինչեւ միջին դար, կ'ըսէին թէ գիտակցութիւնը երբեք չի կրնար երջանկացնել։ Անոնցմէ մին ըսած է, — «Հոն, ուր շատ գիտակցութիւն կայ, հոն շատ վիշտ կայ»։ Շոփէնհաուր կը պատասխանէ մխտականօրէն. — «Գիտակցութիւնը ապերջանիկ կ'ընէ մարդը, որովհետեւ անոր առջեւ կը բանայ նոր ու անհասանելի նպատակներ»։ Պէյնար Շօն տուած է բոլորովին նոր պատասխան մը. — «Գիտակցութիւնը երբեք չի կրնար երջանիկ ընել. բայց ան կրնայ ամէն մարդու տալ նոր ուժեր ու նոր զէնքեր՝ կեանքի պայքարին համար»։

Հետաքրքրական էր գիտնալ սակայն թէ ի՞նչ է ինքը՝ երջանկութիւնը..։

որ ասս ու ան կը պահանջեն, այլ ինչ որ արդար կը գտնէ եւ համաձայն՝ ընդհանրական շահուն։ Ես չեմ ժխտեր թէ ցոյցերը յաճախ արտայայտութիւններն են իրական մտահոգութեանց եւ տառապանքներու։ Բայց անկարելի է աւելի երկար թոյլատրել որ այդ մտահոգութիւնները շահագործուին կարգ մը քաղաքական հոսանքներու կողմէ ։Ի՞նչ կապ կայ հողագործութեան կրած դժուարութեանց եւ սահմանադրութեան վերաքննութեան միջեւ։ Ինչու համար, երմնացոյցի խանգարման հետեւանքով, ամէն օր կը պահանջեն երեսփ. ժողովին լուծումը։ Կառավարութիւնը իրաւունք ունի արհամարհելու այս կոչերը որ կը ձգտին աւելի կամ պակաս քողարկեալ դիկտատուրա մը հաստատելու։

Գերմանական Տագնապը

Գերմանիոյ կեդրոնական կառավարութիւնը կը սպառնայ կրճատել հարաւային պետութեանց իրաւասութիւնները։ Այս մտադրութիւնը մեծ գայրոյթ յառաջ բերած է Պավարիոյ եւ Վիւրթէմպէրկի մէջ, եւ մամուլը բուռն պայքար կը մղէ։ Պավարիա կը սպառնայ միապետութիւն հռչակել, եթէ Պերլին փորձէ միջամտել իրենց ներքին գործերուն։ Գլխաւոր թերթերը յատկապէս կը պաշտպանեն այս տեսակէտը, միապետութեան մէջ տեսնելով իրենց փրկութիւնը։ Նոյն իսկ ձախակողմեան հոսանքները համաձայն են այս տեսակէտին, եթէ ուրիշ ելք չգտնուի։

Պավարիոյ վարչապետը կիրակի օր ճառ մը խօսելով, խստօրէն ձաղկեց կեդրոնի կառավարութիւնը եւ մերժեց այն մեղադրանքները թէ համայնավարները են Գերմանիոյ թշուառութեան պատասխանատուները։

Հիթլէր ալ նառեր խօսեցաւ, կրկնելով իր քառամեայ ծրագրին քայլերը։

ՆՈՐԷՆ ԿՐՃԱՏԵՑԻՆ ՀԱՑԻ ԲԱԺԻՆԸ

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Ուկրայնայի կառավարութիւնը որոշեց մէկ քիլոկրամէն 500 կրամի իջեցնել բանուորներու հացի բաժինը, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմանալ արմտիքի նեղութեան։ Եթէ ցորեն կամ ալիւր չգտնուի առժամապէս, ամբողջովին պիտի ջնջուի հացի բաշխումը։

ՋՐԱՆՑՔ՝ ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎԷՆ ՍԵՒ ԾՈՎ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ գործավարներու խորհուրդը վաւերացուց այն ծրագիրը որուն համաձայն ջրանցք մը պիտի շինուի Կասպից ծովէն Սեւ ծով։ Ջրանցքը պիտի ունենայ 640 քիլոմեդր երկայնութիւն եւ պիտի արժէ 400 միլիոն ռուբլի։

Ց.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 32, Ave. Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։

ՔԱՇԷՆ - ՔԱՇԱՆ «Արծիւ» խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ, 17 rue Ampère, Cachan։

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

2Ն Փետր. Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Pathéeի սրահը

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

կը ներկայացուի ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ եւ ՓԱՇՏՕՆՍ Է ԽՈՆԲԱԼ (զաւեշտ)

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐՕԱՆԵԱՆ)

Համայնավարութեան աղէտին դէմ

Ֆիլիպ տը Զօպուրի դիւանը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ իշխան Կալիցին, որ նախագահն է Համայնավարութեան դէմ պայքարի Մարմնին, այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ, ճառ մը պիտի խօսի ընդդէմ սովետներու, նիւթ ունենալով Խաղաղութիւնը եւ բոլշեւիզմը, — Համայնավարութիւն կը նշանակէ պատերազմ։

Դատաքննութեան պիտի ենթարկուի Du Kremlin au Cherche - Midi գիրքը։ Ամբաստանեալ կողմն է Անրի Կիլլօ, որ ներկայ պիտի ըլլայ։ Նշանակուած են նաեւ ամբաստանողները եւ վկաները։ Նոյն նիստին վիճաբանութեան պիտի դրուի նաեւ հետեւեալ նիւթը. — Պէ՞տք է խզել ամէն յարաբերութիւն Կարմիր Ռուսիոյ հետ։ Դէմ առ դէմ պիտի խօսին ազգայնական եւ ձախակողմեան հոսանքներ։

Գրական այս ակումբին շօշափած նիւթերուն մասին որ եւ է տեղեկութիւն ստանալու համար դիմել, առաւօտները Ֆիլիպ տը Զօպուր, 155, Boulevard Péreire, Téléphone : Wagram 71 - 44։

14րդ. Ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

կը ներկայացուի **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

Նոյն Թատերախաղը կը ներկայացուի 25 փետրուար Շաբաթ գիշեր Ալֆորվիլի մէջ, կազմակերպուած Տր. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

14րդ. Ներկայացում

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ց

26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԱՐՈՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (դաշնակ), Օր. ԱԼ. ՆՐԱՄԵԱՆ (ջութակ), Օր. ԳՈՀ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ (երգ)։ Տիկ. ԼՈՒՍԻԿ, Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆՃԵԱՆ եւ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն)։

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ծախքերու մասնակցութիւն 3 եւ 5 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ **Dr. Georges Ribot**ի

եւ Նախագահութեամբ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՕՐ

23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌՏՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 5

Salle du Coliséeի մէջ, **21, Boulevard Dogommier**

Նուագախմբութիւն — երգ — դասական պարեր — գերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ կողմէ զաւեշտ՝ մէկ արար — ֆրանսերէն եւ հայերէն արտասանութիւններ — կէս գիշերէն ետքը պարահանդէս եւ անակնկալներ։

Ճոխ պիւֆէ   Ջափաւոր գիներ   Պարտադրիչ «Վէսթիէռ»

Ա. Բ. Գ. երեք մրցանակներ պիտի տրուին՝ մասնաւոր ժիւրիի մը գնահատութեամբ՝ այն օրիորդներուն, որոնք ընտրելագոյն ազգային տարազի ցուցադրութիւնը պիտի կրնան ընել, առանց դիմակի։

Տոմսերը կը վաճառուին հետեւեալ տեղերը.— Photo d'Art Souren-Duran, 85, rue d'Aubagne։ Գրատուն ՄԵՐԻԿԵԱՆ, Րիւ Տօմինիքէն։ The Anglo-American Pharmacie, 17, La Canebière։ Պ. Ա. Որբաթեանի քով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փարիզ. Աճ.— 140։
Փարիզ. Տօքթ Գ.— 140։
Ալֆորվիլ. Տիկ. Ս.— 110։
Լը Փանթէ. Մ. Գ.— 35։
Լա Սէյն Սիւր Մէր. Ս. Կ.— 35։
Մարսէյլ. Գործ.— 955։
Մարսէյլ. Գործ. միջ.— Ս. Ա.— 140։
Շարվիէօ. Գործ.— 94։
Վիլֆռանշ Սիւր Մէր.— 35։
Լա Սիօթա. Գործ.— 72։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Փարիզ (9). Էվր. Յ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 17էն։

Պերլին. Մաթիս.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 1էն։

Փարիզ (11). Տէր Յ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 19էն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Նիւթ՝ Թափշիկներու սեռային հարցը։ Մէկ ժամ տրնէ առաջ կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գասթէմունիցի Սարգիս Զագրեան, հօր անուն՝ Խաչօ, մօր անուն՝ Ազնիւ։ Երեք տարի առաջ կը բնակէր 38, Route d'Asnières, Clichy, Seine։ Կը խնդրուի իմացնել՝ Tchataliani, 38, Ave. Thiers, Le Mans (Sarthe)

ՎԱՐՁՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

208bis, Rue LAFAYETTE շէնքին մէջ վարձու են երկու սենեակներ, յարմար արհեստանոցի եւ գրասենեակի։ Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝ ՄԱՄԻՍ տպարան, տեղւոյն վրայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ԻՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 7ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

ՏԻԳՐԱՆ ՔԷՕԿԻՒՐԵԱՆԻ «ՎԱՆՔԸ» — «ՀԵՐՈՍԸ»

ԳԻՆ՝ 20 ՖՐԱՆՔ կամ 1 ՏՈԼԱՐ

M. BARSAMIAN, 121 rue Marcadet, Paris (18

ՕԹՕՄՈՊԻԼՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

MÉCANIQUE   ÉLECTRICITÉ

Atelier KUTUKIAN SARKIS

158, rue Nationale, Paris (13)

(Բակին խորը, աջ կողմ)   Tél. Gob. 97-40

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐՈՒՆ

ՁԵՐ ՇԱՀԸ կը պահանջէ որ նկարուելու համար դիմէք միայն ՔԷՕՍԱԵԱՆԻ նոր բացած լուսանկարչատունը 11, PLACE JULES-GUESDE (Փլաս տ'Էքս կամարին քով), MARSEILLE։

Օգտուելու համար միայն երկու ամսուան համար մեր բացառիկ գիներէն։ Պիտի գտնէք ձեր ճաշակին համաձայն ամէն կարգի նկարներ

Քարդ տ'Իտանտիթէ բլթուչով միայն	6 հատը	4 ֆր.	12	հատը	6 ֆր.
Քարթ տը վիզիթ	»	»	6 հատը	9 ֆր.	12	»	12 ֆր.
Քարթ Փոսթալ	»	»	6 հատը	15 ֆր.	12	»	20 ֆր.

Պատրաստ ունինք յեղափոխական հերոսներու նկարները եւ քարտէզ՝ մեծադրանակ գնորդներուն 100 քարթ փոսթալը 40 ֆր.։ 1000 քոթ-փոսթ 200 ֆր.։ Ապսպրանք կ'ընդունինք ամէն տեղէ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մեյսոնի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ Լէժիոնի ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59-54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն՝ ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, լուսանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յատ-կարմրագոյն եւ ելեկտրական դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական ելեկտրական եւ ֆիզիքական միջոցներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, կոկորդի, ջղային եւ կանանց մանկաբարձական եւ վեներական հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի յատուկ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ սեռային հիւանդութեանց, կ'ընդունի նաեւ գրոյի հիւանդներուն։

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54;

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

ՁԵԶԻ ԵՒ ՁԵՐ ՀԻՒՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ՝ ԳՆԵՑԷՔ ՄԻՄԻԱՅՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՂԱՐՋ

BEURINE, BEURINE!

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԸՆՏԻՐ ԻՒՂՈՎ   ՄԱՔՈՒՐ, ՀԱՄԵՂ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ

12 ՀԱՏԸ՝ ՀԻՆԳ (5) ՖՐԱՆՔ

ՊՈԼՍՈՅ ՉԷՕՐԷԿ՝ 4, 6 ԵՒ 8 ՖՐԱՆՔԻ

Ապահովեցէք կանխաւ

Usine Electrique TCHIT

9, Rue du Progrès, Labarre (S.-&-O.)

Սոյն թէ կին գործունեայ Placierներու պէտք ունինք՝ ընտանիքներու այցելելու համար։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

Մ Ա Թ Ա   Հ Ա Ր Ի

Ա Ն Գ Լ Ի Ա 1917

Լ Ո Ն Տ Ո Ն Ի Մ Է Ջ

— Տէ՛ր Աստուած. գիրք մը գրելու չափ նորութիւն կայ այստեղ անոր մասին՝ սկսելով այն օրէն երբ առաջին անգամ Ֆրանսա եկաւ ան, ըսաւ Րինկլրնտ.

Ծովակալը յանկարծ եաեւ դարձաւ. ձեռքը բռնած էր լուսանկար մը զոր ցոյց տուաւ աղջկան եւ հարցուց անոր

— Ասիկա գտնուած է ձեր սեղմիրանին մէջ, ի՞նչ բացատրութիւն կրնաք տալ։

Աղջիկը՝ անքթիթ եւ լուռ նայեցաւ լուսանկարին։

3.

Պատկերը կը ներկայացնէր արեւելեան թափանցիկ անդրավարտիք հագած ու չափէն աւելի գեղեցիկ կին մը։ Մերկ էր ան մէջքէն մինչեւ կուրծքը ու այդ մերկութեան վրայ փաթթուած էր օձ մը։ Տակը՝ անունը — Մաթա Հարի։

Ծովակալը ցոյց տուաւ լուսանկարը Տիկին Սոնրէլին որ հետաքրքրութեամբ նայեցաւ անոր. աչքերը բան մը չտեսան կարծես, գլուխը կախած սկսաւ մտածել։

Ծովակալը մարդկօրէն ցաւեցաւ այդ աղջկան վրայ։ Գրեթէ փախած էր ան իրենց ձեռքէն շնորհիւ Րինկլրնտի անձարակութեան։ Եթէ բան մը գտած չըլլային պայուսակներուն մէջ, կասկած չկայ որ ազատած պիտի ըլլար։ Ի՞նչ պիտի ըսէր հիմա։ Աղջիկն էր որ սպասեց իրենց. ամէն բան գիտե՞ն արդեօք, հարց տուաւ ինքնիրեն։ Գլուխը կախած էր լուսանկարին վրայ, այնպէս որ չէին կրնար տեսնել իր դէմքին արտայայտութիւնը՝ այդ վիրքին մէջ։

Ծովակալը թեթեւ ժպիտ մը ունեցաւ՝ սպասելով որ աղջիկը բարձրացնէր իր աչքերը։ Անոր երեւակայածէն շատ աւելին գիտէր ինք։ Մաթա Հարիի անունը իրրեւ կասկածելի լրտես Գերմանիոյ կառավարութեան՝ ծանօթ էր իրեն 1915էն ի վեր, այսինքն սկսեալ այն օրէն երբ անիկա Փարիզէն Մատրիտ փոխադրուած էր։ Տարի մըն է, կրցած էր հետեւիլ Պերլին արձակուած այն անթել հեռագիրներուն որոնց մէջ կը յիշուէր աղջկան անունը։ Որոշ գաղափար մը ունէր արդէն անոր գործունէութեան մասին, բայց երբեք չէր աշխատած ձերբակալել զայն, քանի որ անոր բոլոր ձեռնարկները ուղղուած էին Ֆրանսայի դէմ։

Ծովակալը կը յիշէր միայն մէկ գէպք այդ աղջկան գործունէութենէն, որ անհամապատասխան էր անգլիական շահերուն։ Մատրիտ հասնելէն անմիջապէս ետքը, անիկա եղած էր սիրուհին Ֆոն Թրէօհմին որ գերման նաւային կցորդն էր օտար դեսպանատան մը մէջ. Գաղտնի էր այս պարագան. Ֆրանսացիները կասկած չունէին իր մասին։ Ծովակալը իր մարդոցմէն առացեր էր այդ տեղեկութիւնը. գիտէր որ մտերիմ էին անոնք՝ կորոզը եւ այդ աղջիկը։ Միասին չէին ապրեր. աղջիկը ունէր իր սեփական բնակարանը Փասէօ տէ Րէգոլէթոսի մէջ։

1916ի սկիզբը գերմանական սուզանաւերը որոնք կը պտտէին Միջերկրականի մէջ, զգացին քարիւղի նուազութիւն մը։ Ֆոն Թրէօհմ կարգադրութիւն մը ըրաւ անոնց համար։ Եօթը հարիւր տակ քարիւղ գնել տուաւ չազարի ընտրելներու մէջ որոնք պիտի ուղարկուէին Արովայի ծոցը, այնտեղէն գիշերով սուզանաւերուն վրայ փոխադրուելու համար։ Շատ լուրջ եւ վտանգաւոր ձեռնարկ մըն էր։ Արձակուած բոլոր անթելները ընդհատուեցան Ծովակալութեան կողմէ եւ ծածկագիրներու լուծումով ծովակալը տեղեկացաւ գաղտնիքին.

Շփման մէջ մտաւ անմիջապէս Մատրիտի իր գործակալներուն հետ։

Եւ գիշեր մը երբ չազարի նաւուկները շարուած էին Պարչելոնայի կայանը, ծովակալին մարդիկը փոխեցին անոնց պիտակները եւ Արոզայի տեղ նշանակեցին Վալանսիա։

Բայց, հիմա երբ աղջիկը տակաւին կը նայէր լուսանկարին, ծովակալը պէ՞տք էր հարցնէր անոր այդ նաւուկներուն ճակատագրին մասին։ Զգաց որ յաղթած էր անոր։ Տաժանելի էր այդ լռութիւնը։ Ծովակալը բարեմտօրէն եւ մը խորհեցաւ ու հարցուց.

— Երբեք հաճոյքը չեմ ունեցած տեսնելու ձեր պարը Փարիզի մէջ. դատելով այս նկարէն, կ'ընդունիմ թէ շատ բան կորսնցուցեր եմ։

Աղջիկը բարձրացուց աչքերը։

— Կարծեմ սկիզբէն ի վեր գիտէիք թէ ես Լիտիա Հէսը չէի, ըսաւ հանդարտ ձայնով մը։

— Անշուշտ գիտէինք։

— Ուրեմն ասո՞ր կը սպասէիք։

— Այո՛, արդարեւ։

Ի՞նչ զմնդակ կացութիւն։ Ծովակալը անկեղծօրէն մեղքցաւ անոր. բայց, չէին կրնար ըսել թէ առաջին անգամն էր որ կը տեսնէին իր նկարը այդ վայրկեանին։

— Լա՛ւ, ինչո՞ւ կը կեղծէք ուրեմն։

— Խորհեցանք որ կրնայիք աւելի լուսաբանել մեզ, տեսնելով մեր անորոշութիւնը։

Աղջիկը կրնար խնդալ այդ պատասխանին վրայ. բոլորովին յաղթուած չէր թերեւս։ Ծովակալը նայեցաւ անոր ու զարմացաւ. կա՞ր արդեօք մէկը որ բացարձակօրէն յաղթէր այդ աղջկան։ Վտանգի մէջ էր իր կեանքը գիտէր, եւ սակայն տրամադիր էր խնդալու. անկարելի էր չհիանալ անոր վրայ։

— Սակայն ես բան մը չգիտեմ...

— Ո՛հ, մենք արդէն բաւական բան գիտենք։

— Ի՞նչ գիտէք։

— Կը ճանչնանք ձեր լաւ բարեկամներէն մէկը։

— Ի՞մ բարեկամներէս...

— Հարիւրապետ Ֆոն Թրէօհմը։

Զզուանքի արտայայտութիւն մը առնեցաւ աղջիկը։

— Այդ մա՛րդը... Որքա՞ն զզուած եմ Մատրիտի մէջ... Տանս կարգ միշտ... Ա՞յդ է ձեր գիտցածը։ Այո՛, այնքան նեղացուց զիս որ ստիպուեցայ հեռանալ...

— Հարկաւ. բայց հիմա ո՞ւր կ'երթաք։

— Ա՛յդ ալ պէտք է գիտնաք, պարոններ...

— Գիտե՛նք...

— Ո՞ւր...

— Պերլին...

Թարգմ. Ժ. Մ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՋԵՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

22 Février 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2119 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐ Է ԲՈՒՆ ՎԷՐՔԸ

Ամէն անգամ որ հարց կը ծագի Խ. Հայաստանի կացութեան մասին, մեր հակառակորդները կ'իյնան լպրծուն գետնի մը վրայ, փաթելով իրականութիւնն ու առաւելը:

Գ. Կիւմիւշկէրտան ալ մոլորած է այդ ճամբուն վրայ:

Ան ալ կանխակալ կարծիքներ ունի Դաշնակցութեան բռնած դիրքի մասին:

Այլապէս, դաս տալու ձեւեր չփնտռէր ան, յայտարարելով թէ «հայ խորհրդային պետութիւնն է ինչ որ մնացած է Հայերուն»:

Արդ, ո՞վ էր որ, առաջին անգամ, կորիզ, մեկնակէտ կամ խարիսխ հռչակեց այդ երկիրը, երբ ուրիշները պատիւ կը համարէին ծաղրել «ափ մը Երեւան»ը:

Եւ ո՞վ է որ, իշխանութիւնը կորսնցնէ յետոյ ալ, ամուր կանգնած է նոյն տեսակէտին վրայ, եւ անդադար կ'ազդարարէ — չլքել երկիրը՝ վարչաձեւին հետ:

Գ. Կիւմիւշկէրտան յաւակնութիւնն ունի ճանչնալու իր երկիրը, ծառայած ըլլալով անոր դատին, բայց չի գիտեր ժամանակակից պատմութիւնը

Եւ կամ, գիտէ, այնքան որքան կրցած է հետեւիլ իր շրջապատին միջոցաւ:

Այս տեսակէտով ալ, ձրի գրպարտութիւնը մըն է որ կը սահեցնէ, տող ընդ մէջ. — «Գաղութներու պարտականութիւնն է ուրեմն անոր երախտագէտ ըլլալ, զօրացնել զայն, եւ ոչ թէ տկանջ կախել չարախօսներուն, որ սակայն անոր տեղ գնելիք բան մը չունին»:

Իր վերջաբանին մէջ ալ, Գ. Կիւմիւշկէրտան ինքն իրեն թոյլ տուած է իւրացնել փողոցէն հաւաքուած փափսուք մը. —

... «Երբ անվերջ բանսարկուներ հայրենիքի սէրը եւ խոհականը ուծացնելու կ'աշխատին պաղթահայութեան սրտին մէջ»:

Ապացոյց մը եւս, որ լսածին կը հաւատայ, ոչ թէ տեսածին:

Տարիներով Եւրոպա բնակիլ եւ չըմբռնել ընդդիմադիր պայքարին իմաստն ու արժէքը, եւ երկու շաբաթ Երեւան բնակելէ յետոյ վճիռներ արձակել, — առաքինութիւն մըն է որուն երբեք չենք նախանձիր:

Ամէն պարագայի մէջ, «տիլէթանթ»ները չեն որ, իրենց մակերեսային տեսութիւններով, պիտի ամրապնդեն գաղութներու հայրենասիրական զգացումները:

Որովհետեւ, մեր յետին գաղութն ալ, շատ աւելի վաւերական տեղեկութիւններ ունի Հայաստանի կացութեան մասին, քան ո եւ է պատահական այցելու:

Եւ հակառակ բոլոր զրպարտութիւններուն, նորէն Դաշնակցութիւնն է որ, քար դնելով իր սրտին վրայ, ուժգնօրէն կը պայքարի «լալկան» յոռետեսութեան դէմ:

Դաշնակցութիւնն է որ, ներկայացնելով հայրենիքի սեւն ու ճերմակը, դրականն ու ժխտականը, տասը տարիէ ի վեր ներգաղթ կը պահանջէ: Նոյն իսկ դատապարտելով փախստականները, որոնք իրենց մորթին վրայ զգացած են ամէն բան:

Բուն վէրքը հոն է որ, մարդիկ չեն ըմբռներ թէ՝ այսօրուան Հայաստանը միակ լուսաւոր, շօշափելի իրականութիւնն ըլլալով հանդերձ, իր կարգ ու սարքով, աւելի ճիշդ՝ իր կամկար իշխանաւորներով կը ներկայացնէ այնպիսի չարիքներ, որոնց հանդէպ անհնար է լռել:

Ընելիք պիտի չունենայինք, եթէ Գ. Կիւմիւշկէրտան գոնէ վեց ամիս բնակելով Հայաստան, շրջելով ամէն կողմ եւ մտնելով բուն ժողովուրդին մէջ, հրապարակ իջնէր վճիռներ արձակելու:

Մինչդեռ, ան կ'ուզէ իր տասնըհինգ օրուան տպաւորութիւնները հակադրել մեր 15 տարուան ըմբռնումներուն եւ ուսումնասիրութեանց, հազարաւոր վաւերական վկայութեանց, նոյն իսկ խորհրդային աղբիւրներէ քաղուած փաստերուն:

Ան սուտերը կը շփոթէ իրականութեան հետ, եւ կ'ուզէ որ մենք ալ, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ անկուսակցական վկաներ, լռութեան դատապարտենք բոլոր բացասական երեւոյթները:

Մենք այդպէս չենք հասկնար առողջ հայրենասիրութիւնը:

Մենք ոճիր կը համարենք լռել, երբ հայ մտաւորականութիւնը հրէշային հալածանքներու կ'ենթարկուի. երբ հազարաւոր երիտասարդներ կը հեծեն բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ, այս կամ այն պատրուակով. երբ հայ գիւղացին քայքայման, անօթութեան կը դատապարտուի, Ռուսաստանի մէջ անգամ ձախողած մարզանքներով. երբ ռուսական կարմիր գօտին կը փաթթեն անոր պարզուն մարմնին, հեղձամահ հիւծելու դատապարտելով, նոյն իսկ հակառակ Լէնինի եւ Միասնիկեանի խրատներուն. երբ ոչ թէ «մանր – մունր զրկանքներ», այլ արհեստական, անհանդուրժելի քաղաքական տառապանքներ կրել կուտան պզտիկ եւ ուժասպառ ժողովուրդի մը:

Եւ այս՝ ոչ թէ իբրեւ հեռուէն պարտադրուած կարգ ու սարքին որուն համակերպեր ենք բոլորս ալ, այլ շնորհիւ անճառելի բթամտութեան մը որ գժբախտաբար ուժ կը գտնէ արտասահմանի մեր «լուսաւորեալ» դասուն կողմէ, յանուն վաւաշոտ, հիւծախտաւոր հայրենասիրութեան մը:

Եւ ի՞նչպէս կ'ուզեն որ լռենք, երբ այդ նոյն իշխանութիւնը ոչ իսկ լսել կ'ուզէ գաղութներու ձայնը, հայրենիքի ամբողջացման որ եւ է պահանջ, միանգամ ընդմիշտ «փակուած» հռչակելով Հայկական Դատը:

Քաղաքական կեանքի մէջ, անիմաստ է «սեւը ներս, ճերմակը դուրս» խաղալ:

Մանաւանդ մեր ժողովուրդին համար, որուն կէսը ահա կը ծուրէ հայրենիքի կարօտէն, ոճիր է կեղծել եւ փուշի ցանել:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

— Ցերեկին գացինք տանկցանք, իրիկունն ալ երթանք հայանանք...

Բանուոր մըն է որ, կիրակի գիշեր, բարձրաձայն կ'արտասանէր այս խօսքը, ճաշարանի մը մէջ:

Ցերեկին գացեր է «Լէպլէպիճի»ն տեսնելու: Եւ քանի որ նիւթն ալ, խաղն ալ թուրքերէն է, ուրեմն, «տանկցեր է»:

Իսկ իրիկունը՝ կը փութար դէպ ի Սոսիէթէ Սավանթ, մասնակցելու փետրուար 18ի տօնակատարութեան: Ուրիշ խօսքով՝ «հայանալու»:

Ի՞նչքան խոր իմաստ՝ այդ մէկ խօսքին մէջ.

— Ցերեկին գացինք տանկցանք, իրիկունն ալ երթանք հայանանք...

Հայկական արտադրութիւն է «Լէպլէպիճի»ն: Ստեղծագործութիւնը մեծատաղանդ Չուխաճեանի: Հայեր էին խաղացողներն ալ:

Բայց, հայ աշխատաւորը անհանգստութիւն մը կը զգայ, քանի որ ներկայացումը թուրքերէն էր:

Եւ այդ անհանգստութիւնը կը մղէ զինքը փնտռելու բուն «հայկական»ը:

—Հայկական՝ միջավայրով, լեզուով, ոգիով:

— Երթանք հայանանք...

Ի՞նչ «ուսումնական»ներ ունինք որ, այս տարրական գիտակցութենէն ալ զրկուած են:

Ունինք խմբագիրներ, որ ոչ միայն չեն զգար այդ զրկանքին ահաւորութիւնը, այլ եւ, սրբազա՜ն պարտականութիւն կը սեպեն զլլել նաեւ ուրիշները:

Եւ այդ՝ ոչ թէ համոզումով, այլ քաղաքականութիւն խաղալով: Հայ բանուորը պիտի ըսէր — պոչ խաղցնել...

Դո՛ւն ես նորէն, սիրելի աշխատաւոր, պահակը՝ մեր բոլոր սրբութեանց:

Դո՛ւն պիտի պահես ինչպէս լեզուն, նոյնպէս ոգին: Ինչպէս ազգային գիծն ու հպարտութիւնը, նոյնպէս տենչն ու տառապանքը:

ՎԱՀԷ

« ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՏԱԳՆԱՊ ՉԿԱՅ »

Իզմիրէն կը գրեն «Սօն Փօստա»ի — Ծխախոտ բանելու ժամանակը եկած ըլլալով, շատ մը աշխատանոցներ անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսած են: Աշխատանոցներու առջեւ խռնուած են գործ ուզող կիներ: Առտուան դէմ, խիստ հովի մը ներքեւ հաւաքուող եւ մինչեւ ուշ գիշեր գործատուններու առջեւէն չբաժնուող կիներէն շատ քիչեր գործի առնուած են: Իզմիրի թերթերուն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, այս կիները, ժամերով սպասելէ վերջ, եթէ գործի մտնեն իսկ, շատ չնչին օրական մը պիտի ստանան. Օրավարձը 25 ղրուշ է ...

ԿԱԹԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՅ

Կաթին լիտրը 1.50ի պիտի ծախուի մարտ 1էն սկսեալ, փոխանակ 1.60ի:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎՆ ԱԼ ԿՈՒՍԱԿԻՑ Է ԽՄԵԼՈՒ

Մ. Նահանգներու ծերակոյտէն յետոյ, երեսփ. ժողովն ալ 121ի դէմ 289 ձայնով որոշեց ջնջել այն օրէնքը որ կ'արգիլէ ոգելից ըմպելիներու վաճառումն ու գործածութիւնը: Այժմ կը մնայ որ այս բանաձեւը վաւերացուի Միացեալ Նահանգներու երկու երրորդին կողմէ: Իւրաքանչիւր նահանգ՝ առանձին ժողով պիտի գումարէ: Եօթը տարի պայմանաժամ նախատեսուած է այս վաւերացման համար, բայց խմելու կուսակիցները կը յուսան մէկ տարիէն ստանալ 36 նահանգներու հաւանութիւնը:

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ հասարակաց բանտը նետուած է Գ. Թիմուրթաշ, պալատական նախորդ նախարարը: Պիտի դատուի եղեռնադատ ատեանին առջեւ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պէյրութի հրկիզեալներուն վիճակը

ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ ՎԱՐՁՈՒԱԾ ԵՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութէն կը գրեն թէ՝ Քարանթինայի շէնքը պարպուած ըլլալով, անկարող հրկիզեալները պիտի փոխադրուին յատկապէս վարձուած բնակարաններու մէջ:

Տիկին Քուինզլէր, որ հինգ հազար զ. ֆրանք նուիրած էր Զուիցերիական Բարեգործ Ընկերութեան կողմէ, 50 բնակարաններ վարձած է Նոր Մարաշ թաղին մէջ, յատկացնելու համար աղէտեալներու: Այդ բնակարաններու երեք ամսուան վարձքը վճարած է տիկինը եւ եթէ չբաւեն անոնք, որոշած է ուրիշներ ալ վարձել: Միւս կողմէ Պալտաւի շէնքերը բոլորովին պարպուած են եւ բնակելի վիճակի մէջ դրուած: Առաջին անգամ տեղաւորումը պիտի սկսի այդ շէնքերէն:

Գ. Պիւրնիէի դիմումներն ալ արդիւնաւորուած են եւ ստացուած են կարեւոր գումարներ: Գ. Պիւրնիէ տեղաւորման լայն ծրագիրներ ունի եւ մօտերս պիտի սկսի նոր թաղերու եւ գիւղերու հաստատման գործին:

Հանգանակութեան գործը Պէյրութի մէջ գրեթէ վերջացած վրայ է: Միայն օտար հաստատութիւններու մօտ կատարուելիք դիմումներն են որ յետաձգուած էին առժամաբար, նկատի ունենալով որ շատեր ինքնաբերաբար պատասխանելով ուղղուած կոչերու կը ղրկէին իրենց նուէրները: Հանգանակիչ մարմինը վերստին պիտի ձեռնարկէ հանգանակութեան եւ դիմումներ պիտի կատարէ ցարդ չմասնակցող օտար հաստատութեանց: Շրջաններու մէջ տենդագին յառաջ կը տարուի հանգանակութեան գործը: Աֆրիքէն, Տոքթ. Խայեան 40 ոսկի ղրկած է Ազգային Առաջնորդարան, ի նպաստ աղէտեալներու: Նոյն գումարը ղանձուած է Աֆրիքա գտնուող փաքրաքիւ Հայերէ:

Հացաբաշխման գործը կը շարունակուի: Խնամատար մարմնին կողմէ տրուած մասնաւոր տոմսերու շնորհիւ, կարօտները կը ստանան հաց որոշուած փուռերէ:

Առողջապահական յանձնախումբը դարմանատան գործը կանոնաւորապէս յառաջ կը տանի: Հանդերձեղէնի բաշխումն ալ սկսած է:

X Հալէպի մէջ ալ յառաջ կը տարուի հանգանակութիւնը:

B. A. N. P. երկաթուղիի ընկերութեան տնօրէնութիւնը աղէտի սաստկութիւնը ու հրկիզեալներու թշուառութիւնը նկատի առնելով, ներքին շրջաբերականով մը Հալէպի իր պաշտօնէութիւնը կը հրաւիրէ օժանդակութեան ձեռք երկարել:

Շրջաբերականն ու պաշտօնեաներու հանգանակութիւն կատարելու գործը կը յանձնուի Գ. Կարապետ Խաչիկեանին, որ բոլոր պաշտօնեաներուն այցելելով կը յաջողի հաւաքել 160 ոսկի ս. թուղթի մօտ գումար մը:

Նոյն աշխատանքը կատարուած է Հալէպի ելեկտրական ընկերութեան պաշտօնէութեան եւ ընդհանուր Ապահովութեան գրասենեակի պաշտօնեաներու մէջ:

X Հալէպի Ընդհ. Ապահովութեան գրասենեակի պաշտօնեաներէն Գ. Յարութիւն Գալայճեան, նախաձեռնութիւնը ունեցած է իր պաշտօնակիցներու եւ Ֆրանսացիներու միջեւ հանգանակութիւն մը կատարելու եւ կրցած է 8000 ֆրանքի գումար մը հանգանակել: Կ'աշխատի այդ գումարը 10,000 ֆրանքի հասցնել:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՀՐԱՄԱՆԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ, ԱՌԱՆՑ Ո՛Ր ԵՒ Է ՄԻՋԱԴԷՊԻ

Երէկ մանրամասնօրէն գրած էինք պետական պաշտօնեաներու, նախկին պատերազմիկներու եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կողմէ սարքուած մասնակի գործադուլը, որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր:

Ցոյցը կատարուեցաւ առանց ո՛ր եւ է միջադէպի, եւ իբրեւ առաջին ազդարարութիւն: Ամէնէն աւելի ազդուած էր թղթատարական վարչութիւնը, եւ զգալի յապաղումներ պատահեցան նամակներու եւ թերթերու բաշխման մէջ:

Կեդրոնական նամակատան մէջ, ցրուիչները գործադուլ ըրին առտուան ժամը 6էն 8: Այդ միջոցին, ճամբայ չելան նաեւ այն կառքերը որ թաղէ թաղ կամ դէպ ի կայարանները պիտի փոխադրէին թղթատարական ծրարները: Դադարի պահուն, հանրագրութիւն մը ստորագրուեցաւ, որ կը բողոքէ ծրագրուած կրճատումներուն եւ տուրքերուն դէմ: Հեռախօսի դադարը սկսաւ ժամը 10.45ին: Ծերակոյտն իսկ չկրցաւ հաղորդակցիլ ժամը 11—12: Ժամը 11.25ին դադրած էին բոլոր հեռախօսները: Երբեմն պատասխան կը տրուէր, բայց յանկարծ կը կտրուէր: Ժամը 12.30էն յետոյ ամէն ինչ վերահաստատուեցաւ: Պզտիկ միջադէպ մը պատահեցաւ Փուլվառ Հօսմանի նամակատան առջեւ, ուր ժողովուրդը ըմբոստացաւ ցուցարարներուն դէմ: Սակարանի պաշտօնեաներն ալ հետեւեցան գործադուլի հրամանին, խանգարելով առուծախը եւ առաքումները: Հեռագրական պաշտօնեաները ամէն աշխատանք դադրեցուցին ժամը 11.25ին, այնպէս որ կարելի չեղաւ ո՛ր եւ է հեռագիր ղրկել գաւառները:

Հանրակառքի պաշտօնեաներուն գործադուլը տեւեց միայն տասը վայրկեան եւ կառքերը կեցան իրենց հասած տեղը: Մէթրօն բանեցաւ կանոնաւորապէս:

Թաղապետական պաշտօնեաներուն մէջ, ջուրի պաշտօնեաները գոհացան հանրագրութիւնը ստորագրելով: Կազի ընկերութեան պաշտօնեաները գործադուլ ըրին կէս ժամ եւ հանրագրութիւնը ստորագրելով, ներկայացուցին վարչութեան, որ մերժեց ընդունիլ: Ելեկտրականութեան պաշտօնեաները բանեցան: Ցուցարկաւորութեան կազմակերպութեան մէջ, պաշտօնեաները դադար ըրին 15 վայրկեան: Ակեյածուները չաշխատեցան մէկ ժամ, նոյնպէս ծխախոտի բանուորները: Երկաթուղիի պաշտօնեաները, յարգելով իրենց խոստումը, գործադուլ չըրին եւ գոհացան հանրագրութիւնները ստորագրելով: Փարիզի մաքսատան 400 գլխաւոր պաշտօնեաները ժամը 2ին ընդհ. վարչութեան պաշտօնատունը երթալով, բողոքագիր մը ներկայացուցին: Գործադուլին հետեւեցան նաեւ տուրքերու վարչութեան պաշտօնեաները եւ խմբովին ներկայացան կեդրոնական վարչութեանց, ստորագրուած բողոքագիրները յանձնելու համար.

Գործադուլին հետեւեցան նոյնիսկ... Սանթէի բանտին պահակները, յանկարծ տեսչութեան գրասենեակը խուժելով եւ բողոքագիր մը յանձնելով:

(Լուրերու շարունակութիւնը Երրորդ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

4րդ ՑԱՆԿ

Տիկին Մ. Ակոնայեան	30
Բ. Պասմաճեան	10
Մկրտիչ Աշնեան	10
Ա. Ա.	10
Գրիգոր Հատըմեան	10
Արամ Մուրատեան	10
Ս. Յովհաննէսեան	10
Հրաչեայ Կօթողեան	10
Անդրանիկ Մատիլեան	15
Կոյապետ Տօղրամաճեան	5
Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին միջոցաւ. —	
Սեդա Ս. Վրացեան	50
Վաչիկ Վ. Փափազեան	50
Լէյլանի	40
Ա. Սեւան	25
Ալիս եւ Արմէն Հ. Սամուէլ	25
Կ. Թ.	25
Ա. Ջամալեան	25
X	25
Գ. Բալայեան	25
Կ. Սասունի	25
Գումար	435
Փետր. 21ի գումարը	1055
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1490

X

Հայրենակիցներ,

Պէյրութի հրկիզեալներուն օժանդակութեան համար, Կիլիկիոյ եւ Եռզկատի շրջականներու Հայրենակցական Միութիւններու հրաւիրած խորհրդակցական ժողովին պատասխանած էին Զ. Ո. Մ.ի, Շապին Գարահիսարի, Ատափազարի, Ուրֆայի, Հաճընի, Ռոստոմ Լսպան. Միութիւններու ներկայացուցիչները: Կարծիքներու փոխանակութենէ վերջ, կազմուեցաւ առժամեայ յանձնախումբ մը, պաշտօն յանձնելով անոր որ աւելի լայն խորհրդակցութեան մը համար ժողովի հրաւիրէ բոլոր հայրենակցական ու բարեսիրական Միութիւնները:

Ուրեմն, կը հրաւիրենք Հ. Բ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը, Կ. Խաչը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Տարօնի, Սալոնածորի, Զարի, Սէօլէզի, Սեբաստիոյ, Ռումթիկեանի, Տրապիզոնի, Խարբերդի, Տիգրանակերտի, Բիւթանիոյ, Անդրէասի, Պոլսոյ, Ակնայ, Շավլիէ Երիտասարդաց, Դուրաչի, Պանեէօի Ցառաջդիմասէր, Անիէռի Սահակ-Մեսրոպի, Ալֆորվիլի Երիտասարդաց, Առնուվիլի *Արարատ* Միութիւնը, որ իրենց ներկայացուցիչները ղրկեն յառաջիկայ կիրակի, 26 փետր. առտուն ժամը 9.30ին Ռոստոմի գրադարանի սրահը, 131 ռիւ Ցօպուռ տիւ Թամբլը, մէթրօ՝ Ռէփիւպլիք.

Վստահ ենք թէ բոլորն ալ գիտակցելով աղէտին ահաւորութեան եւ անմիջական օժանդակութեան անհրաժեշտութեան, պիտի փութան պատասխանել այս կոչին:

Առժամեայ Յանձնախումբ

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏ – ՁՄԵՌ

Քանի մը օրէ ի վեր, ձիւն – ձմեռ կը տիրէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Փարիզ քիչ անգամ տեսած էր այսքան սաստիկ ցուրտ: Իսկ հիւսիսային եւ հարաւային գաւառներուն մէջ ձիւն կը տեղայ: Ձիւնը 40 սանդիմեդր խորութեամբ նստած է Պրըբաներ լեռներուն մէջ:

Եթէ հաւատանք դիտարանի տեղեկագրին, ցուրտը պիտի շարունակուի տակաւին:

Երէկ ձիւն տեղաց Փարիզի մէջ ալ:

ՄԷԿԷՆ ԱՒԵԼԻՆ՝ ՓՈՐՁԱՆՔ Է

Պաշտօնաթերթը նոր օրէնք մը հրատարակեց կրկնամուսնութեան դէմ: Ո՛վ որ ամուսնացած ըլլալով հանդերձ, ուրիշ կնոջ մը հետ ալ կ'ամուսնանայ առանց առաջինը լուծած ըլլալու, պիտի դատապարտուի վեց ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան եւ 50էն 5,000 ֆրանք տուգանքի: Այն պաշտօնեան որ կնքած է այդ ամուսնութիւնը, գիտնալով հանդերձ թէ նախապէս ամուսնացած ըլլալը, միեւնոյն պատիժները պիտի կրէ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՎԷՃԵՐԸ

Կը սպառնան ոչնչացնել իրար

Մակեդոնական մեծ հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ փետր. 11ին, Կօրնա Ճումայի մէջ: Հաւաքուած էին 13 հազար Մակեդոնացիներ: Ժամը 9ին, քաղաքին հրապարակին վրայ, հոգեհանգիստ մը տեղի ունեցաւ, որուն մասնակցեցան 36 քահանաներ: Մետրապոլիտ Մակարիոս ճառ մը խօսեցաւ ու յայտնեց թէ կղերականութիւնը իր համանուրութիւնը պիտի տայ մակեդոնական ազատագրական շարժման: Ժողովը բացաւ Մակեդ. Ազգ. կոմիտէի փոխ նախագահ Գ. Կ. Ֆօնտով: «Ներկայիս, ըսաւ ան, երբ աշխարհ ծանր տագնապի օրեր կ'ապրի, երբ Եուկօսլաւիան կը ցնցուի, մակեդոնական կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են ժողովի մակեդ. ազատ քաղաքին՝ Կօրնա Ճումայի մէջ վերջին 15 տարուան իրենց գործունէութեան մասին հաշիւ տալու եւ ապագայ գործունէութիւնը ճշդելու համար: Եւ աւելցուց.— «Դաւաճանութիւն կայ: Կայ մակեդոնական գաղութայ, բայց պիտի ըլլայ եւ մակեդոնական յարութիւն»:

Ժողովին գլխաւոր ընդրութիւնը կատարուեցաւ, որմէ վերջ, յանուն Մակեդոնական Ներքին Յեղ. կազմակերպութեան Գ. Իւրտան Չքամթրով ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— Ցանուն մակեդ. ազատագրական շարժման եւ անոր հետապնդած դաղափարներու իրականացման Սերպիոյ դէմ պէտք է գործել փամփուշտով եւ ռումբով»: Կարդաց իրենց ղեկավարին Միխայիլովի նամակը, ուր կ'ըսուի.— «Կօրնա Ճուման կը ներկայացնէ մեր հողերէն մաս մը, ուր մենք կրնանք մեր մայրենի լեզուով ազատօրէն խօսիլ: Բոլոր մակեդոնացի եղբայրներուն կը մաղթեմ հաւաքուիլ հոս՝ Մակեդոնիոյ հիմնարկութեան ժողովին: Մակեդոնիոյ անկախութեան գաղափարը ընդունուած է ամբողջ աշխարհէն կողմէ ու ան պիտի յաղթանակէ: Մակեդոնացիներուպայքարի ոգին անընկճելի է: Անոնք պիտի դիմեն փամփուշտի ու զէնքի: Բազմաթիւ կողմերէ կը փորձեն ժխտել մեր պայքարի միջոցները: Այդ միջոցները կը ժխտեն, նաեւ, վարժութեամբ, Սոֆիայիներ, ու Սոֆիան կը մասնակցի, մեր թշնամիներուն ու հերձուածողներուն հետ՝ ամէն տեսակ ժխտումի:

Չէնքի մէթոտը կը նկատուի իբրեւ պաշտպանութեան միջոց մը՝ ամէն տեսակ զաւաղրութեան դէմ՝ ուրկէ ալ գայ անիկա: Մենք, Մակեդոնացիներս մեծ համբերութիւն ցոյց կուտանք: 8 տարիէ ի վեր կը պայքարինք Ներքին կազմակերպութիւնը չի կրնար օտար գաղափարներու գործիք ըլլալ: Ան կը պայքարի անկախ մակեդոնական պետութեան գաղափարի գոյութեանը համար: Մենք ազատութեան համար թանկագին գոհեր տուինք ու պատրաստ ենք տալու ուրիշներ եւս: Կան եւ ուրիշ ազդակներ որոնք մեր շարժման արգելք կ'ըլլան, պիտի պայքարինք եւ անոնց դէմ: Ներքին կազմակերպութիւնը եւ բոլոր Մակեդոնացիներս պէտք է կազմենք ընդհանուր հայրենական ճակատ մը ընդդէմ նաեւ այն հարուածներուն, որոնք կուգան Սոֆիայէն: Ոչ միայն Պելկրատէն, այլեւ պաշտօնական Պուլկարիոյ կողմէ կը տրուին արգելքներ՝ մակեդոնական դատի յաջողութեան դէմ: Կուսակցական հաշիւները, որոնք կը կատարուին Պուլկարիոյ մէջ, Աթէնքէն ու Պելկրատէն նուազ վտանգաւոր չեն»:

Ցետոյ, կոչ կ'ըլլայ բոլոր Մակեդոնացիներուն ու կ'ըսուի թէ «պիտի կռուինք մինչեւ վերջնական յաղթանակ»:

Խօսք առաւ նաեւ Տօքթ. Ա. Թաթարչէվ, որ վերջերս յուշագիր մը յանձնած էր Ազգերու Դաշնակցութեան: Ան խօսեցաւ արտասահմանի մէջ իր ունեցած համաժողովներու մասին: Ըսաւ թէ՝ արտասահմանի մէջ համոզուած են թէ Մակեդոնիան պուլկարական հողամաս է եւ թէ Սերպերը անխնայ փոքրամասնութիւն մըն են Եուկօսլաւիոյ մէջ. Անկէ վերջ խօսք առաւ իր տիկինը, Շուէտուհի մը, ու ըսաւ.— «Իմ ամուսինս Սերպերու կողմէ 4 տարի բանտարկուեցաւ, բայց ես յաջողեցայ իմ զաւակներս դաստիարակել իբրեւ Մակեդոնացիներ, իրենց նախահայրերու ոգիով ու զանոնք պատրաստեցի որպէս պայքարողներ՝ Մակեդոնիոյ ազատութեան ի խնդիր»:

Կարդացուեցան հեռագիրներ Ամերիկայի մակեդոնական գաղութի կողմէ ուղարկուած: Ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Սքրաժէինայի (Սերպիոյ խորհրդարան) նախկին երեսփոխան Գ. Մարքօ Տօշէֆ, որ Ռատիչի ընկերն է եղած: Ան ողջունեց հաղորդեց Խրուաթներուն, որոնք իրենց նման կը պայքարին Սերպերու տիրապետութեան դէմ: Գ. Տօշէֆ, ակնարկելով պուլկար քանի մը մտաւորականներու կողմէ վերջերս պաշտպանուած «ամբողջական Եուկօսլաւիոյ», որով կ'ուզուի միացնել եւ Պուլկարիան — ըսաւ.— «Ձեմ ճանչնար ձեր կուսակիցները, բայց գիտեմ որ Սերպերը «ինքնիշխանութեամբ կնքուած Եուկօսլաւիա» ըսելով սարքա կը հասկնան — ինչ որ քուկդ է՝ իմս է. ինչ որ իմս է՝ քուկդ չէ»:

Իսկ մասնաւոր տպաւորութիւն ըրին ծերունիի մը՝ Հասան պէյի հետեւեալ խօսքերը.

— «Երբ ազատ ժողովուրդ մը չի հասկնար թէ աշխարհի մէջ կան մարդիկ որոնք կ'ուզեն ազատ ապրիլ, պէտք է այդ բանը անոր հասկցնել զանակով»:

Ընտրուեցաւ մարմին մը, որ պիտի պատրաստէ մակեդ. կազմակերպութեանց ուղղուելիք յայտարարութիւն մը, ուր պիտի պարզուի անկախ Մակեդոնիոյ մասին իրենց տեսակէտն ու այդ նպատակով ըլլալիք պայքարին էութիւնը: Այդ յայտարարութեան մէջ կայ եւ հետեւեալը.— «Մակեդոնիան պէտք է գոյութիւն ունենայ իբրեւ քաղաքական անկախ միութիւն մը՝ իր բնական սահմաններուն մէջ»:

×

«Յառաջ»ը օրը օրին կը ծանուցանէ մակեդոնական եղբայրասպանութիւնները. «Մակեդոնիա» թերթին տնօրէն Իվթիմովի կողմնակիցները հակայ ցոյցի մը ձեւը տուին անոր թաղման: Անկէ վերջ սպանութիւն մըն ալ գործուեցաւ Վառնայի մէջ: Միխայլովի կուսակիցները մեծ զանգուած մը ունին ու անհամեմատօրէն զօրաւոր են, ինչպէս կը ցուցնէ համաղումարին մասնակցողներու թիւն ալ:

«Մակեդոնիա» թերթը կը շարունակէ իր բուռն յարձակումները ընդէմ Փրօթոկէրովի կուսակիցներուն դէմ, ու զանոնք կ'որակէ «հայրենադաւ», «Սերպերու վաճառուած», «դաւաճան» եւայլն: Կուտայ, նոյնիսկ, անուններ՝ իբրեւ կազմակերպիչները սպանութիւններուն: «Մակեդոնիա», որ Պուլկարիոյ մէջ գործող մակեդոնական օրինաւոր կազմակերպութեանց օրկանն է, կը յարձակի նաեւ կառավարութեան վրայ, զայն մեղադրելով թէ աչք կը գոցէ միւս հոսանքի ոճրային արարքներուն, «Զնամէ»ն, կառավարութեան օրկանը, պատասխանեց նոյնքան ուժգնութեամբ, պահանջելով վերջ տալ այս կռիւներուն: «Մակեդոնիա», որ շարաթնեբով շարունակեց իր բանավէճը, պատասխանեց վճռապէս.— «Ոչ, պիտի չդիմենք»

Քանի մը օրէ ի վեր վէճը աւելի սուր հանգամանք մը առացած է:

Գաղափար մը տալու համար թէ ո'ր աստիճան բուռն է պայքարը երկու կողմերուն միջեւ, առորեւ «Մակեդոնիա» թերթէն կ'արտատպենք հետեւեալը, ուղղուած ներքին նախարարին, ընդհ. դատախազին եւ Սոֆիայի լրագրողներու ընկերակցութեան նախագահին.

— «Մեր ձեռքն է «բէմբօլիւցիօնէն լիստը յանուապի թիւր (Փրօթէկէրովի խմբակցութեան պաշտօն օրկանը— «Յառաջ»): Այնտեղ տպուած գրութենէ մը — որով կը պարծենան մեր տնօրէնին՝ Սիմէոն Իվթիմովի սպանիչները — ինչպէս եւ Բ. Շանտանովի ստորագրութեամբ յօդուածէ մը կը տեղեկանանք թէ՝ այդ «լիստը» (պրակ) կը պատկանի Պ. Թոտորովի, Բ. Շանտանովի եւ Բ. Թրայքովի:

Այդ մասին պիտի համոզուիք եւ դուք Պ. Պ. նախարար, ընդհ. դատախազ եւ նախագահ, եթէ կարդաք այդ «լիստը»: Բայց մենք ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք հետեւեալ կէտին վրայ (Մակեդոնիա կը քաղէ հետեւեալ հատուածը նոյն թերթէն) —

«ԳԱՐՏԱՆՐԵԱԼ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Քանի մը ամիսէ ի վեր «Մակեդոնիա»յի խմբագրութիւնը որ եւ է թիւ լոյս չընծայեց առանց զրպարտութեան՝ մակեդոնական Ներքին կազմակերպութեան եւ անոր յայտնի անդամներու հասցէին: Որովհետեւ այս վերջինները օրէնքէ դուրս են, չեն կրնար դատի տալ խնդրոյ առարկայ խմբագրութիւնը: Միւս կողմէ, անոնք չունին օրաթերթ մը կամ որ եւ է օրինաւոր օրկան մը, իր առնենին եւ մերկելու համար եղած զրպարտութիւնները

«Կը կարծուէր թէ «Մակեդոնիա»յի տնօրէնին սպանութենէն յետոյ, խնդրոյ առարկայ թերթին մնացեալ աշխատակիցները ուշադրութեան պիտի առնէին Իվթիմովի վրայ ի գործ դրուած վճիռը եւ պիտի դադրէին այլեւս զրպարտել, հանրածանօթ ազգայինները ու զրպարտութիւնները: Յարապէս կը ցաւինք, որ Իվթիմովի սպանութենէն վերջ եւս «Մակեդոնիա» կը շարունակէ նոյն գրգռիչ շունչով խմբագրուիլ

«Որպէսզի յետոյ չմեղադրուինք ու հայհոյանքի չենթարկուինք ամէն տեսակ կոչեցեալ ու անկոչ լրագրողներու ու հանրային գործիչներու կողմէ ու չըսուի թէ՝ «օրինաւոր» մարդոց եւ արհեստով լրագրողներու վրայ ոճրափորձեր կատարած ենք, վերջին անգամն ըլլալով հետեւեալ նախազգուշացումը կ'ընենք ու առայժմ չունենալով զէնքէ տարբեր որ եւ է միջոց, մակեդոնական Ներքին կազմակերպութիւնը կը յայտարարէ թէ բռնադատուած պիտի ըլլայ դիմելու միեւնոյն ձեւին, եթէ «Մակեդոնիա» թերթը շարունակէ գրել նոյն ոգիով: Կազմակերպութիւնը ազատ պիտի զգայ գործելու այն բոլոր անձերուն դէմ, որոնք իրաւական ու բարոյական պատասխանատուութիւնը ունին անոր զրպարտութիւններուն: Ըստ կազմակերպութեան, պատասխանատու են, նախ, ազգային կոմիտէի անդամները, եւ, երկրորդ, թերթին բոլոր աշխատակիցները՝ առանց խտրութիւն դնելու մասնաւորական թէ արհեստագէտ անձերու միջեւ:

«Որպէս զի հանրութիւնը չկարծէ թէ այս ձեւով մենք կ'ուզենք մարդիկը ահաբեկել ու արգիլել զանոնք՝ մեր դէմ ընելէ նոյն իսկ օրինաւոր մեղադրանքներ, կը յայտարարենք.— Բոլոր անոնք որ տեղեակ են մեր որ եւ է գործունէութեան՝ ի վնաս մակեդոնական դատին կամ պուլկար պետութեան, կրնան իրենց գիտցածը անպատիժ հաղորդել պուլկարական որ եւ է դատարանի, բաւական է որ հաղորդուածը օրինական ըլլայ: Մենք պատրաստ ենք ներկայանալու որ եւ է դատարանի առջեւ ու պատասխանելու տրուելիք փաստերուն: Թող պիտի չտանք, սակայն, որ յետ այսու եւս անպատիժ զրպարտուինք, ինչպէս կ'ընէ մինչեւ այժմ «Մակեդոնիա» թերթը»:

Մինչ այդ սպառնալիքը կ'ըլլար, կարգ մը տարբեր կ'աշխատէին հաշտեցնել երկու թեւերը: Բայց, կարելի եղաւ: Ընդհակառակն, միւս կողմ, իր կարգին, հետեւեալ սպառնալիքը հրատարակեց իր օրկանին՝ «Ազատութիւն կամ մահ» (ապօրէն) 139րդ թիւին մէջ: Ցոյունածը, որ լոյս տեսաւ յիշեալ թերթին մէջ, կը կրէ «Սոֆիայի ոճրագործներուն իրական գիմանկարը» խորագիրը: Ան կրկին կը պնդէ որ Շանտանով-Թոտորով եւ խմբակը Փրօթոկէրովի կուսակիցներ չեն, այլ ոճրագործական լրտեսներ եւ գործակալներ: Սերպ կառավարութիւնը անոնց դրամ տուած է, որովհետեւ անոնք ճանչցուած են իբրեւ «լաւ սպանիչներ մակեդոնական շարժման յայտնի դէմքերուն»: Անոնց միջոցաւ Միջա Կաղիչ (Եուկօսլավիոյ սարատիր) Սոֆիայի մէջ հաստատած է «կիւմէ» մը՝ յայտնի մակեդոնացիներու մահացումին համար: Ի վերջոյ, «Ազատութիւն կամ մահ» կ'ընէ հետեւեալ նախազգուշացումը.— «Մակեդոնական Ներքին կազմակերպութիւնը իր դիրքին վրայ է: Ան ոչ միայն պիտի պաշտպանուի Պելկրատի ոճրագործներուն եւ լրտեսներուն դէմ, այլեւ պիտի ոչնչացնէ զանոնք, անպայման պիտի ոչնչացնէ զանոնք, իրենցմէ առանց որեւ է հետք մը ձգելու պիտի ոչնչացնէ զանոնք: Թող լաւ յիշուի ասիկա»:

Անցեալ շաբթու մայրաքաղաքի թերթերէն մէկուն խմբագրատունը ներկայացած են քանի մը Փրօթոկէրովականներ եւ յայտնած թէ մինչեւ վերջ պիտի պայքարին Միխայլովի կազմակերպութեան դէմ: Պարզ է որ մակեդոնական եղբայրասպան վէճը նոր զոհեր պիտի խլէ:

Վերջերս Նախարարաց խորհուրդը նիստ գումարեց չորս ժամ: Անկէ առաջ վարչապետը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ պատերազմական նախարարին հետ: Պատերազմական նախարարը մերժած է որ եւ է բացատրութիւն տալ լրագրողներուն՝ այս տեսակցութեան մասին:

Տեսակցութեան ընթացքին խօսուած է նաեւ Կօրնա Ճումայի համաժողովի մասին: Հոն արդէն պատերազմական վիճակ կը տիրէ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԷՆ ՎԵՐՋ

ԳԵՐԼԻՆ. - Երջանիկ օր էր 30 յունուարը ապահովաբար Հիթլէրի համար, որովհետեւ երկար եւ անզուսպ պայքարի մը արդիւքը օրը կոչուած էր ըլլալու: Հիթլէր վարչապետ: Թէեւ չէն գերման կուսակցական կեանքին մէջ այն դէմքերը, որոնք ձգտած են միշտ վարչական պաշտօնի, բայց Հիթլէր եղական է իր բացարձակ խոստումներով եւ պահանջներով: Դեռ անցեալ տարի յուլիսին այն յայտ ունէր թէ կը յաջողի, բայց անհնարին էր դարձնել: Պէտք էր նաեւ խորտակել փրուսիական ամրոցը, որ ընկերվարականները կորսնցնեն մեծագոյն կուսակցութիւնը ըլլալու իրենց դիրքը: «Օրինական ճամբով» խոստացած էր ան ու միջոց չգտաւ այդ ճամբան կտրելու համար: Նոյնիսկ նախագահական թեկնածու եղաւ Հինտէնպուրկի դէմ: Արդի ինքը սակայն:

Փորձերը ցոյց տուին, որ օրէնքը պէտք է յարմարցնել, ո'չ նախագահութիւնը, ո'չ ալ վարչապետութիւն կարելի էր առանց «օրինական ճամբով»: Ընկերվարական թէ համայնավար անունին տակ՝ հակառակորդը մնաց ձախակողմ եւ դեռ զօրաւոր: Նոյեմբեր 6ի ընտրութիւնները բերին, ընդհակառակն, այն արդիւնքը, որ չառեր տարաւ միւս աջակողմեան կուսակցութեանց բանակը, որովհետեւ գործ կ'ուզէին այլ եւս, չէին կրնար համբերել այնքան խոստումներէ վերջ, դժգոհներու զանգուածն էր ան՝ ամէն դասակարգէ, այլ մանաւանդ նորաբնակ, երիտասարդ, ուսանողութիւն: Եւ Հիթլէր չուշացաւ: Ընտրեց բաց դուռը, որ կ'երեւէր վերջին պահուն, անկողմնակալ այլ անյաջող Շլայխէրի սրամտութիւններէն օգտուելով: Ֆոն Փափէնն էր որ Հինտէնպուրկի (այժմ 86 տարեկան) հաւանութիւնը ապահովեց շնորհիւ որուն միջամտութեան եւ ճարտարարուեստի հզօր ներկայացուցիչներու հետ սերտ յարաբերութեան, ճամբայ բացաւ Հիթլէրի: Այնպէս որ երբ Շլայխէր Ռայխսթակի առջեւ ելլելու համար իրաւասութիւն ուզեց նախագահ Հինտէնպուրկէն, ի պարիւն բաներ գայն, մերժուեցաւ:

Ասիկա կը նշանակէր.— Դնա՛, ուրիշներ կան մեծամասնութիւնը ապահովել գիտցող: Եւ սակայն Հիթլէր, Փափէն, Հիւկէնպէրկ Զէլտոէ (Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու պետ) եւն., ընտրանին եւս չկրցան պէտք եղած մեծամասնութիւնը ապահովել Ռայխսթակի կուսակցութեանց մէջ, որովհետեւ, մասնաւորաբար կեդրոնը, որ խնդրոյ առարկայ էր, ընկերվարական եւ հանրապետական գիծ միջակ ձգտումներով որոշ պայմաններ կը դնէր, բան մը որ Հիթլէրի անձնական կարուկ ծրագիրներուն բոլորովին խոտոր կը համեմատէր: Եւ պատասխանը անխուսափելի: Հինտէնպուրկ այս անգամ Հիթլէրի արտօնութիւն տուաւ լուծել Ռայխսթակը, նոյնպէս Լանտթակը (փրուսիական Երեսփ. Ժողով), հակառակ օրինական որ եւ է հիմքի: Մարտ 5ին երկու ժողովներուն համար ընտրութիւն պիտի ըլլայ: Բայց Հիթլէր հասած է իր նպատակին,— իշխել միահեծան եւ ձգտիլ վերականգնել երկիրը ձերբազատելով զայն ահաւոր «մարքսիզմէն, որ հայրենիքի ամենամեծ թշնամին է»:

×

Հիթլէր անծանօթ մէկը չէ: Ծնած 1889ին Ինն գետին եզերքը Փրաունայի մէջ, պավարիական եւ աւստրիական սահմանին վրայ: 1912էն ի վեր հաստատուած է Միւնիխ: 1919ին մասնակցած է պավարիական հանրապետութեան ջնջման կռիւին: 1923ին ապստամբական փորձով մը իշխանութեան հասնիլ ուզած է Միւնիխի մէջ դարձեալ, բայց ձերբակալուելով դատապարտուած է հինգ տարուան բանտարկութեան, քիչ ատենէն՝ սակայն ազատ արձակուած եւ շարունակած է իր գործունէութիւնը: Իր շարժումը այնքան տարածուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, որ 1930 սեպտեմբերի ընտրութիւններուն անյուսալի թիւ մը շահեցաւ ընտրեալներու, եւ սեւ շապիկաւորները Ռայխսթակ մտան, 118 հոգի: Այս թիւը բարձրացաւ անցեալ տարի 235ի, ամբողջ Ռայխսթակի երեսփոխաններու թիւը 580—605ին մէջ է: Հիթլէր կախարդիչ ճառախօս մըն է, ջղուտ գործիչ մը, վարպետ սակարկող մը եւ համոզելու կարող մէկը: Այս յատկանիշներով շահած է իր հետեւորդներու հոծայ բազմութիւնը եւ իր այսօրուան դիրքը:

Իր քանի մը շաբաթուան վարչապետի գործը, որուն կարեւոր մասերը կուտան հեռագիրները եւ հեռարձակը, կը հաստատեն թէ ի'նչ ուժով փարած է գործին: Չգիտցուիր թէ ի'նչպէս պիտի արդարացնէ իր կուսակցութեան ընկերվարական անունը, բայց իր առաջին ուղղութիւնը ըլլալ կը թուի ներքին կեանքի մաքրագործումը մարքսիզմէն: Ապահովաբար կոմսած գրամագլուխն, այս անգամ Հիթլէրն է որ «պիտի կառուցանէ սոցիալիզմ»... իր գիտցած ձեւովը անշուշտ: Ուրիշ բան չի հաստատեր իր չորս տարուան համբերութեան յորդորը, այսինքն երկու × չորս տարուան ծրագիրը: Ծրագիր սակայն որ ոչ մէկ կէտով պարզուած է դեռ:

Ըստ երեւոյթին, ընտրութիւններն ալ, զորս նշանակել տուած է Լանտթակի եւ Ռայխսթակի համար միաժամանակ մարտ 5ին, եթէ անպատեհ արդիւնք տան Հիթլէրի, երբեք որ եւ է նշանակութիւն չպիտի ունենան եւ չպիտի չեղել տան գինքը իր ուղիէն: Ընտրական գործը, որ միայն Պերլին քաղաքին համար 220,000 մառք կ'արժէ, պարզ փորձ մըն է կամ բաղկերակի քննութեան պէս բան մը: Զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէրի համար բան մը չէ ի հարկին Հինտէնպուրկին իսկ ... օգափոխութեան զրկելը դէպ ի Նոյտէքի իր ագարակը...

ԻՐԱՔԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

Քսաներորդ դարու սկզբնաւորութեան միայն յարէ հետազօտութիւններ սկսան Միջագետքի քարիւղի հանքերու մասին: Առաջին անգամ Նոր Զելանտացի մը, Ուիլեամ Տ'Արսի, Անգլիոյ հաշւոյն ձեռնարկեց ուսումնասիրել այդ երկրամասին ստորերկրեայ աղբիւրները եւ անոնց կարեւորութիւնը: Իր քննութիւնները տարածուեցան Մուսուլի, Գաղառտի նահանգներուն մէջ եւ աւելի անդին, Պարսկաստան:

Այս քննութեան արդիւնքէն քաջալերուած Տ'Արսի յարաբերութեան մտաւ Թուրք կառավարութեան հետ շահագործելու մենաշնորհն ստանալու համար: Գերմանիա, որ այդ ատեն մեծ ազդեցութիւն ունէր Վոսփորի ափերուն վրայ, միջամտեց, Անգլիոյ արուեստը մրցակցութիւններուն մէջ ինք եւս բաժին ունենալու համար:

1914ին համաձայնութիւն գոյացաւ անգլիացի եւ գերման ներկայացուցիչներու միջեւ եւ կազմուեցաւ Turkish Petroleum Cie որ իրաւասու էր շահագործելու Միջագետքի ամբողջ նաւթային շրջանակը

1919ին Վերսայլի դաշնագիրը Գերմանները մեկուսացուց այդ ընկերութենէն ի նպաստ Ֆրանսայի եւ փոխեց նաեւ ընկերութեան անունը որ եղաւ Irak Petroleum Cie, որ վերակազմուեցաւ անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան դրամագլուխներով

1928ին վերամշակուած համաձայնագրով այդ ընկերութեան արժեթուղթերէն 95 առ հարիւրը հաւասարապէս պիտի բաժնուէր չորս շահակիցներու միջեւ. Ֆրանսայի կ'իյնար ուրեմն 23,75 առ հարիւրը:

Խողովակներ. — 1925ին երկրաբաններու խառն մարմնոյ մը հետազօտութեան տակ սկսան հողաչափական աշխատանքները եւ առաջին պեղումները: 1927 հոկտ. 14ին, Քէրքուքի մօտ 465 մեդր խորութեամբ բացուած հոր մը յառաջ բերաւ քարիւղի վիթխարի ժայթքում մը: Նաւթի սիւն մը ստորերկրեայ կազերու ճնշումին տակ երկինք խուժեց: Երեք օր շարունակ կարելի չեղաւ զսպել հում նաւթի ցայտումը, որ անձրեւի պէս կը տեղար եւ կը լեցնէր շրջակայքի խոռոչները:

Պէտք եղաւ խրամներ բանալ, կասեցնելու համար հեղուկը որ կը սպառնար յորդիլ Տիգրիսի մէջ: Ուշինչ պատրաստ ըլլալով, առաջին այդ ցայտած նաւթը հոսեցուցին ամայի ձորի մը մէջ եւ հոն կրակի տուին: 36,000 թոն քարիւղ կորսուեցաւ յաւիտեան:

Այնուհետեւ 30 հորեր եւս բացուեցան, բաց ի մէկէն՝ ամէնն ալ հանդիպած են նաւթի հարուստ խաւերու, 400էն 1100 մեդր խորութեան մը վրայ: Ընդհանրապէս այս հորերու օրական արտադրութիւնը 1000 թոնէն ալ բարձր է եւ տարեկան համադումար չորս միլիոն թոնի արտադրութիւն մը կը նախատեսուի:

Շահագործում. — Ընկերութեան մենաշնորհին ենթակայ է հողաբաժին մը, որ 90 քիլոմեդր երկայնքով երեք քիլոմեդր լայնք մը կը ներկայացնէ:

Ընկերութիւնը, Միջագետքէն մինչեւ Միջերկրական ծով առաջնորդելու համար քարիւղը, 850 քիլոմեդրի վրայ, որոշած է շինել նաւթատար խողովակներ (pipe - line): Իրաքեան ... պիտի շինուին զոյգ 9 խողովակներ որոնք Քէրքուքէն մինչեւ Հատիթ... (Եփրատի վրայ) պիտի ընթանան ... զուգահեռաբար, իրարու կից, բայց ... կէտէն պիտի բաժնուին իրարմէ ... մէկը, ֆրանսականը՝ պիտի ... Թրիփոլի (Սուրիա), միւս ... անգլիականը՝ Հայֆա (Պաղեստին...

Զոյգ նաւթամուղներուն շինութեան համար անհրաժեշտ է 1900 քիլոմեդր երկայնութիւն ներկայացնող ... պողպատեայ խողովակներու ... 30 սանթիմեդր տրամագծով:

Այս խողովակները պիտի փակցուին իրարու եւ պիտի անցնին ... բամներուն խորը եւ այնուհետեւ ... ի ծածկուին մէկ մեդր հաստութեամբ հողի շերտով մը, որ ... պիտի պաշտպանէ թէ բարեխառնութեան փոփոխութիւններէն եւ թէ ... աւազակներու ձեռնձգութիւններէն.

Զայգ գիծերու երկայնքին՝ ... տեղ պիտի հաստատուին նաւթահան կայաններ (pompage), որովհետեւ ... գետնի մակերեսին այլազանութեան ... պատճառաւ պէտք պիտի ըլլայ ... տեղ նաւթը բարձրացնել հոսումը ... պահովելու համար: Այսպէս Քէրքուքի բարձրութիւնը ծովուն մակերեսէն 300 մեդր է, մինչ ճամբու ընթացքին ... կէտեր կան, որ 800 մեդր բարձրութիւն մը ունին:

Արդէն 900 քիլոմեդր խողովակ ... տեղուած է եւ կը յուսացուի զայդ ... ծերը վերջացնել 1934ի ամառը ... անգամայն Հայֆայի և Թրիփոլիի ... շինուելու վրայ են երկու նաւթ... նաւահանգիստներ նաւթատար նաւ... րու յատուկ:

Պարզ է որ Իրաքի քարիւղի ... գործումը մեծապէս պիտի ... քարիւղի գինը Եւրոպայի արդ... ներուն, մասնաւորաբար Ֆրանս... հրապարակին վրայ: Ֆրանսա ... կը հայթայթէ մինչեւ հիմա Մ... Նահանգներէն, ինչ որ կ'ենթադրէ ... խադրական շատ աւելի մեծ ծախ... քան եթէ հայթայթէ Սուրիայէն

Իրաքի քարիւղը ֆրանսական ... սնուցման թանկագին օժանդակ ... պիտի ըլլայ:

Փ. Ս.

ԽՕՍՈՒԱԾՆ ՈՒ ԳՐՈՒԱԾԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս, Փարիզի Կ... կաւեան Ակադեմիին մէջ տեղի ունեցա... վիճաբանութեան մը առթիւ, խօսք... ուած էր նաեւ ընկ. Ա. Խատիսեան...

Ռուսական «Պոսլէտնիա Նովօս... թերթը իրականութեան անհամապ... տասխան հրատարակութիւն մը ըր... ըլլալով այդ մասին, ընկ. Խատի... եան հետեւեալ նամակը ուղղած ... թերթին խմբագրութեան —

ՅԱՐԳԵԼԻ ԽՄԲԱԳԻՐ,

Ձեր թերթի 15. փետր.ի համար... մէջ տպուած ըլլալով լիշեալ Կովկա... ծէի զեկուցումը եւ վիճաբանութիւ... ները որ տեղի ունեցան յաւնուած... անյուն « Կովկասի Ուսումնասիրութեան » ակումբին մէջ, այդ ... անհրաժեշտ կը համարեմ տալ ... արտայայտած մտքերու ճիշդ ... պատկերը:

Իշխան Վաչնաձէն իր զեկոյց... նուիրած էր կովկասեան ժողովու... ներու միութեան՝ համադաշնակց... թեան մէջ: Այդ հարցը նոր չէ եւ ... 15 տարուան անցեալ: Ես միշտ ... կարծիքէն եղած եմ որ Համադաշնակ... ցութեան գաղափարը եթէ ... ճիշտ համարուի, պայման է որ ... յառաջը ունենայ բաւականաչափ ... զամաս եւ անհրաժեշտ բոլոր պա... մաններ, իր գոյութեան եւ զարգաց... ման համար:

Նախ եւ առաջ անհրաժեշտ է վեր... դարձնել անոր պատմականօրէն ... պատկանող հողերը, որ Ռուսիոյ ... գտնուին թրքական սահմաններ... մէջ: Այս իմ կարծիքն է ինչպէս ... բոլոր բանիմաց հայ զանգուածի ... բուռն ցանկութիւն ունի միացու... հայրենիքին մէջ:

Բայց կարելի չէ «անջատական... անուանել բոլոր անոնք — ինչպէս ... ները եւ Ֆինլանտացիները —, ... տասներեք տարի առաջ ... իրենց անկախութիւնը, արժանացան միջազգային ճանաչումին ... ռուսական քաղաքական կուսակցու... թիւնները, որ պայքարեցան ... հայրենիքին միացման համար ... բռնէ կը տառապին Թուրքերու ... շեփիկներու ներխուժումէն: Այս ... գամանքը չի ժխտեր անշուշտ ... խաբ համակրանքը դէպ ի Ռուս... տան:

Իմ ճառիս միւս մասին մէջ ... սարանութիւն ես բերած էի ... կան փաստ մը, որ Թուրքերը ... մանակին իրենք իսկ օգտակար ... րեցին, իրենց շահուն համար, ...

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի երեկոյ, Սոսիէթէ Սաւանթի թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ տասնըմէկերորդ տարեդարձը հայ ժողովուրդին ըմբոստացման ընդդէմ Մոսկուայի բռնակալ ներկայացուցիչներուն։

«Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւը որքան պատմութեան դաս մը, նոյնքան փառաւոր պատասխան մըն էր Թամկավարներուն, որոնք, այս տօնին առթիւ, իրենց թերթին մէջ, անպարոյ կոչեր կ՚ուղղէին Փարիզի հայ գաղութին՝ հրաւիրելով չերթա՛լ տօնելու Փետրուար 18ը։ «Յառաջ»ի յօդուածները, ներկայացնելով պատմական բոլոր փաստերը, նոյնիսկ պոլշեւիկեան վկայութիւններ, օրւան տօնին կուտային անսրբանալի արժէք մը, — Հայը, որ կռուեր էր Թուրքին դէմ, գիտէր կռուիլ նաեւ Ռուսին դէմ, երբ կը տեսնէր թէ վըտանգի մէջ է իր գոյութիւնը։ Գաղթի հայ ժողովուրդը, որ լաւ կ՚ըմբռնէ այդ պայմանները, ու առանց ականջ դնելու Հայաստան լռեալ մարդոց աղմուկին՝ խուռն բազմութեամբ լեցուցեր էր սրահը։ Կը տիրէր մեծ խանդավառութիւն։ Աչքառու էր երիտասարդութիւնը, կարգին մրասնակցութեամբ թըւանց։

Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, բեմին ճակատը կը տեսնուէին հայկան ու ֆրանսական եռագոյնները։

«Միփան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. Յակոբեանի, երգեց «Մեր Հայրենիք»ը։ Ցետոյ օրուան նախագահը, ընկեր Դերասիմ Բալայեան, բանալով հանդէսը, բսաւ.

— Փարիզի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ այս իրիկուն կը տօնենք Փետրուար 18ի համաժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձը։ Տօնը, որ կը հանդիսանայ հայ ազատագրական պայքարի եւ հայկական ազատամարտի փառաւոր ու դիւցազն դրուագներէն մէկը։ Հանրապետական անկախ ու ազատ Հայաստան երկուքուկէս տարուան կեանք ունեցաւ, որքան փոթորկալից, նոյնքան քաղցր եւ պատմական։ Երկուքուկէս տարուան ընթացքին, մեր դարաւոր թշնամին, Թուրքը, եւ համաշխարհային հավերով տարուած Կարմիր Մոսկուան, հանգիստ չէին նստած։ Մեր փոքրիկ ու ազատ հայրենիքի սահմանները, վիրաւորուած էին ռազմաճակատներու։

Հանրապետական Հայաստանի կառավարութիւնը, յաղթած արտաքին թշնամիներու հարուածներէն, Թուրքէն եւ բոլշեւիկ Ռուսէն, յոյսը կորած եւրոպային, գիտակցելով վայրկեանի լրջութեան, ժողովուրդին ֆիզիքական գոյութիւնը վեր համարելով բոլոր խնդիրներէն, առանց որեւէ դիմադրութեան, որոշ համաձայնութեամբ ու որոշ պայմանագրով, դեկտեմբեր 2ին (1921) կառավարութեան ղեկը յանձնեց Մոսկուայի ներկայացուցիչներուն։ Այդ օրը, դեկտեմբեր 2ին, հանրապետական Հայաստանի կառավարութեան շէնքին վրայէն իջեցուցին հայ ժողովուրդի ձգտումներուն եւ իտէալներուն խորհրդանիշը՝ եռագոյնը եւ տեղը դրին Մոսկուայի կարմիր դրօշը, որ 15 տարիներէ ի վեր մահուան սարսափ կը տարածէ աշխարհի 6րդ մասին վրայ, մէջ չըն բլլալով նաեւ մեր փոքրիկ հայրենիքը։

Այդ օրը, հայ շինականը եւ հայ դեղջկուհին հեկեկացին, Հայաստան մտաւ սուգի մէջ։ Թուրքն ու բոլշեւիկ Ռուսը յաղթեցին ֆիզիքապէս, բայց ոչ հոգեպէս ու բարոյապէս։ Բոլշեւիկները խնդալէ մինչ, մինչեւ աքաղաղը կանչելը եօթն անգամ ուրացան իրենց տուած խոստումները ու պայմանագիրը։

Տեղի ունեցան անլսելի սարսափելի տեսարաններ, որ կը յիշեցնէին միջնադարեան ճարտարութեան կամ Իթթիհատի սեւ օրերը։

Չերրակալեցին եւ բանտ նետեցին հանրապետական կառավարութեան եւ Պարլամենտի անդամները, առանց կուսակցութեան խտրութեան հայ մտաւորականութիւնը քշեցին, բռնագրաւեց, ալան թալան Հայաստանի բոլոր վայրերուն մէջ, գնդակահարութիւններ հարիւրներով Հայաստանի բանտերուն մէջ եւ հազարաւոր գիւղացիականներ ցուրտ ձմրան եղանակին քշեցին Ռուսաստանի հիւսիսային սառուցեալ շրջանները։

Եւ այսպիսով բոլշեւիկեան՝ իշխանութիւնը իր իսկ ձեռքով ստեղծեց փետրուար 18ի համաժողովրդական ապստամբութիւնը, որ տեւեց մօտ 42 օր։ Հայ ժողովուրդը իր ցասումը յայտնեց այդ օրերուն իշխանութեան բռնութեան ու վանտալականութեան։ Բանտերուն դուռները բացուեցան, կրկին անգամ լսուեցան ազատ խօսքն ու ազատ երգը եւ փողոցներու մէջ ցնծութեամբ երգեցին Մեր հայրենիք ազատ անկախ, Մեր բշնամուց ազատուած։

Փետրուարի 18ին հայ ապստամբ ժողովուրդը երբ կը դրուէր բոլշեւիկեան Չեկայի ձեռքէն Հայաստանի բանտերը, դեռ թարմ ու տաք կը տեսնէր բանտերու նկուղներուն մէջ հարիւրաւոր յօշոտուած դիակներ։ Ազատագրական պայքարի, հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան համար ինկած բոլոր նահատակներուն յիշատակը միշտ թարմ ու տաք պիտի մընայ նորահաս սերունդի մտքին մէջ, վառ պահելու համար անկախ ու միացեալ հայրենիքի վեհ գաղափարը։

Ուստի եւ այսօր, պարտք ունինք յիշելու անոնց, որոնք բռնութեան դէմ ծառանալով, ազատ հայրենիքը փրկելու համար, բարձրացան մեր լեռները ու երբեք չվերադարձան։

Անոնց, որոնք ձմրան բուք ու բորանին քշուեցան դէպ ի հեռաւոր Ռուսաստանի սառնամանիքները ու այնտեղ անհետ կորսուեցան։ Եւ անոնց, որոնք բանտերու նկուղներուն մէջ Չեկայի ձեռքով գնդակահարուեցան եւ դաժանօրէն կացինահար եղան»։

Ցետոյ մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց ժողովուրդը եւ խօսքը տուաւ ընկ. Գ. Նժդեհի։

Ընկ. Նժդեհ ծանրացաւ հայրենիքի սրբութեան եւ անոր պաշտպանութեան սրբազան գաղափարին վրայ.

— Ինչ՞ր էք երբ եւ ինչ սահմանագլուխի մը վրայ։ Պահակն է, որ կը հսկէ այնտեղ։ Պահակը որ կը կանգնի յանուն հայրենիքի խաղաղութեան ու ապահովութեան։ Բայց ի՞նչ է հայրենիքը։ Չեմ գիտեր։ Ուրովհետեւ հայրենիքը չի բացատրուիր ու չի սահմանուիր, այլ կը զգացուի եւ կ՚ապրուի։ Ոչինչ աւելի սրբազան քան զգացումը հայրենիքի. Հին Հելլէններ իրենց հայրենիքը եւ աստուածը կը կոչէին նոյն անունով, — Աթենաս։ Հայրենիքը Աստուծոյ մէջ եւ Աստուած հայրենիքին մէջ։ Հռոմայեցիներն ալ կը կռուէին ու կ՚ապրէին «յանուն հայրենիքի եւ աստուածներուն»։ Անոնց աստուածները կը խառնուէին, կը չփոթուէին հայրենիքի գաղափարին հետ։ Վերջապէս ի՞նչ աւելի դեղեցիկ քան տեսնել, որ թռչունը բոյն կը շինէ եւ մարդիկ իրենց գլուխը հանգչեցնելու, բարգաւաճելու եւ յառաջդիմելու տեղ մը կը փնտռեն իրենց համար, իրենց սեփական։ Բոլոր դարաշրջաններու բոլոր մեծ մտաւորականները մտածեր են հայրենիքի մասին։ Վիկթոր Հիւկօն կ՚ըսէր թէ խօսիլ Փարիզի, կը նշանակէ խօսիլ աշխարհի։ Ու Շոփէն ափ մը հող ունէր իր ծոցը, ներշնչուելու համար հայրենիքին յիշատակով։ Աւելի խորիմաստ է բացատրութիւնը Միէնքիէվիչի, որ կ՚ըսէր. «Հայրենիքը ես եմ»։ Աստուծոյ որդին իսկ հայրենիքի մասին կը մտածէր եւ հրեայ ժողովուրդը պատմութեան երկար միջոցին մէջ իր լացը լացի բըսու հայրենիքի համար։ Ի՞նչ է հայրենիքը, չեմ գիտեր, բայց յանուն հայրենիքի ժողովուրդներ են կռուեր։ Կարելի չէ գրել մարդիկ իրենց հայրենիքէն։ Անոնք, գրականները, տաղաչափներ, իրենց հետը տանին հայրենիքը. Միթէ չէ ուրեմն բսել, այսօր, «Հայրենիքը հայրենիքէն դուրս»։ Հրեաները հայրենիքը իրենց հետ պտըտցուցին դարէ դար, արհամարհելով բոլոր օրէնքները, Միթեր առաջնորդեց զանոնք եւ անոնք իրենց հայրենիքը կը վերաշինեն այսօր։ Անա եւ Հայը, — Հայրենիք մը հայրենիքէն դուրս։ Եւ ի՞նչ է Հայուն հայրենիքը, չեմ գիտեր, հող ու սա փ թէ սար ու ձոր։ Ո՛չ, Հայուն հայրենիքը ոչ երկիր է, ոչ ալ երկինք, այլ երկնախառն երկիր։ Հայը չի կրնար ապրիլ երկրի մը վրայ առանց ունենալու յայն երկինք եւ ոչ ալ երկնքով առանց երկրի։ Սրբանձնեանց եպիսկոպոս կը պատմէ Մուշայ երկրին մէջ եւ կ՚աղաղակէր թէ չէր ուզեր բարձրացնել դէմքը երկնքին, այնքա՞ն գեղեցիկ դրած էր երկիրը։ Եւ Տրդատ թագաւոր իր սուրը կը նետէր երկինք եւ ա՛լ վար չէր իյնար սուրը, որ ջահ մը կը դառնար ու կը կախուէր երկինքէն յաւիտենապէս, լուսաւորելով Հայոց աշխարհը. Այո՛, Հայերը հայրենիք կ՚ուզեն լուսաւոր երկնքով մը։ Անա թէ ինչո՛ւ սուր առին եւ կռուեցան, երբ չարն ու օտարը ներս մըտան մեր սահմաններէն ոչ միայն ուղեցին խափանել մեր երկինքը, այլ եւ խլել մեր հողը։ Ինչո՞ւ կռուեցաք, կը հարցնեն մեզի։ Իսկ մենք կը հարցընենք, — Ինչպէս կրնայինք չկռուիլ։ Եւ կը հարցնենք դարձեալ, — Ինչո՞ւ անտարբեր մնացիք դուք, երբ մենք կը կռուէինք։ Մենք չէինք կրնար չկռուիլ, որովհետեւ, գիտէ՞ք թէ ո՛վ էր որ կուգար։ Ցարձակողը ռուսական յեղափոխութիւնը չէր, որ գիջումներ ընէինք, այլ աշխարհակալ Ռուսը։ Եւ մեզի համար պարզ էր հարցը, — Ռուսը կամ Թուրքը, երկու աշխարհակալներ, բոլշեւիզմը եւ քէմալիզմը, երկու ոճրագործ բանակներ, կը յարձակէին մեր երկրին վրայ, որ ուրիշ բան չէր ուզեր, այլ միայն խաղաղութիւն եւ մշակոյթի ազատութիւն։ Մենք պահակներ էինք մեր երկրին սահմանագլուխին վրայ եւ եկողը չար էր եւ օտար։ Կը յիշէ՞ք պուլկար զինուորի մը պատմութիւնը։ Նահանջեր էին պուլկար զինուորները։ Անստան կանգներ էր միայն պուլկար պահակ մը։ Թուրք բանակը կը հասնի, գերի կը բռնէ եւ կը հարցնէ. — Ինչո՞ւ չփախար։ Պուլկար պահակը կը պատասխանէ. — «Ինծի հրամայուած էր պահակ կենալ այստեղ»։ Այդպէս պատասխանեց նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Ան կռուեցաւ, վասն զի անոր հրամայուած էր կռուիլ եւ պահակ կենալ հայրենիքի սահմաններուն վրայ։ Երիտասարդնե՛ր, պահակ կեցէք Հայոց երկրի մեծ պահակին հետ, որ կը կոչուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»։

Երկրորդ խօսողն էր ընկ. Կոստանդին Թախտըճեան, որ մանրամասնօրէն ծանրացաւ փետրուար 18ի դէպքերուն եւ անոնց արժէքին վրայ։

— Դարերու ընթացքին կռուելէ, ահաւոր դժնդակութիւններէ յետոյ, հայ ժողովուրդը կրցեր էր վերջապէս բռնել Արարատի ստորոտը իր փոքրիկ հայրենիքը։ Մեծ էին զոհողութիւնները, բայց երջանիկ էր ան, որ կը յուսար թէ պիտի կարենայ դարմանել իր վէրքերը եւ վերածաղկեցնել իր մշակոյթը։ Հայոց պատմութիւնը սխալ էր բռնել քաղաքակրթութեան ճամբով։ Տակաւին մանուկ, սխալ էր անել ու զարգանալ։ Նախանձեցաւ թշնամին, մէկը հիւսիսէն, միւսը հարաւէն, դաւադրեցին եւ աշխատեցան կործանել փոքրիկ Հայաստանը։ Փետրուար 18ին հայ ժողովուրդը ստիպուեր էր դարձեալ զէնք առնել, այս անգամ կռուելու համար անոր դէմ, զոր սովոր էինք«Ռուսական Բարեկամ ձանչցուած երկիր մըն էր», որ կուգար դաւադրական նպատակով։ Հայ ժողովուրդը, որ մինչեւ այդ օրը մեծ յոյսեր կապեր էր հիւսիսի այդ մեծ ժողովուրդին վրայ, այս անգամ կը տեսնէր թէ որքան խաբուեր էր։ Յարուած բոլորէն, եւ անկախութեան իր դարաւոր տենչով բորբոքած, կռուեցաւ հայ ժողովուրդը։ Փետրուար 18 հայ ժողովուրդին բնազդային առողջ ընդվզումն է բոլոր բռնակալներուն դէմ։

Վերջին խօսողն եղաւ ընկ. Դրօ, որ խօսեցաւ ժողովրդական լեզուով եւ ժողովուրդին սրտէն, պարզ եւ անմիջական ձեւով.

— Հայրենակիցներ, դժբախտութիւն է ինծ տեսնել ձեզ այստեղ, եւ դժբախտութիւն է ինծ, ազնիւ մարդուռ, ճառ խօսիլ ձեզի այստեղ։ Քանի մը խօսք միայն փետրուար 18ի մասին։ Սակայն նոր երեւոյթ մը չէ փետրուար 18ը։ Նման ապստամբութիւններ շատ ենք ցոյց տուեր, Դաշնակցականներէն առաջ Հնչակեանները, եւ Հնչակեաններէն առաջ ազատամարտիկ ժողովրդական հերոսները։ Եւ վերջապէս փետրուար 18ներ շատ ենք ունեցեր։ Վանը Օթօմանի դէպքն ալ փետրուար 18 մըն է, եթէ քննենք նըպատակը։ Բոլոր այդ կռիւները ինչո՞ւ համար, — որպէս զի մեր գլուխը դընելու ազատ տեղ մը ունենանք, մեր մշակոյթին տէրն ըլլանք, աճինք եւ բարգաւաճինք։ Մենք յանուն այդ իըղպատակներուն կռուեր ենք եւ պիտի կռուինք։ Ո՛վ որ ալ ըլլայ մեր դիմացինը։ Մեզի համար պարզ է թէ մեր աղէտներուն մէջ պատասխանատուներ են որքան Եւրոպան, նոյն իսկ ամէնէն խաղաղասէր Գրիանի կառավարութիւնը, նոյնքան Ռուսիան։ Ոճրագործ Թուրքին չափ մեզի դաւաճանած են նաեւ եւրոպական ազգերը, որոնք կը բարեկամանային մեզի հետ՝ երբ այդպէս կը թելադրէր իրենց շահը։ Ինչպէս ըսի, որոշ է մեր դիրքը, — կռուիլ մինչեւ վերջ, ով որ ալ ըլլայ մեր դիմացինը։ Եթէ չէք ուզեր կռուիլ, եթէ կը վախնաք մահէն, այն առեն հրաժարեցէք ձեր հայրերուն կտակէն։ Այստեղ կը պայքարիք ձուլումի դէմ, կ՚ուզէք որ հայ մնենայ ձեր զաւակը, այրուրեն կ՚ուզէք սորվեցնել անոր, որպէս զի Հայ մնայ։ Մենք եւս կը կռուինք, որ հայ ժողովուրդը Հայ մնայ, իր հայրենիքն ունենայ, իր մշակոյթն ունենայ։ Ո՛վ որ չուզեր կռուիլ, պիտի թրքանայ, ռուսանայ կամ ֆրանսանայ։ Իսկ մենք այդպիսիները Հայ չենք համարեր։ Կուժը կը կոտրի ջրին ճամբան, կ՚ըսէ հայ ժողովուրդը։ Մենք կ՚ուզենք կամ Հայ ապրիլ կամ կռուելով եւ պատուով մեռնիլ այդ ճամբուն վրայ։ Անա փետրուար 18ները, հայկական բոլոր ապստամբութիւններուն խմաստը։ Եթէ կռուեցանք բոլշեւիկներուն ալ դէմ, պատճառն այն էր, որ Ռուսերը, Բաբթազեան լեռներէն անդին, Թուրքերուն ազգայինչարժման կ՚օժանդակէին, իսկ Բաբթազեան լեռներէն ասդին կ՚ընչացնէին հայ ազգային շարժումը։ Ինչպէս ընկերս Հասասանց Բասէկին իսկ վկայութեամբ, Ռուսերը հայոց աչքով կը դիտէին ոչ միայն թուրք ազգային շարժումը, այլ եւ թուրք ազգայնականներու կողմէ հայ ժողովուրդին կոտորումը։ Ի՞նչ էր, սակայն, հայ ժողովուրդին ուզածը, — իր հայրենիքին խաղաղութիւնը եւ իր մշակոյթին ազատութիւնը։ Քանի ա՛յս է մեր նպատակը, կռիւը նուիրական է եւ անհրաժեշտ»։

Այս շատ պարզ եւ ժողովրդական ոճով արտասանուած խօսքերը ողջունուեցան որոտընդոստ ծափերով։

Շատ աղուոր էր նաեւ գեղարուեստական բաժինը։ «Միփան» երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց հայ դեղջկական երգեր։ Ջութակահար Օր. Ս. Նրամեան նուագեց եւրոպական կտորներ, իրեն կ՚ընկերանար նրաժիշտ Ա. Պարթեւեան։ Երգչուհի Օր. Ի. Պիւլպիւլեան երգեց հայերէն եւ օտար երգեր, իրեն կ՚ընկերանար դաշնակի վրայ Օր. Խոսրոյեան։ Երգիչ ընկ. Ս. Նաւասարդեան երգեց «Հայաստան»ը եւ Ալէքսանի մէկ երգը։ Ընկ. Նիկողոսեան յաջող արտասանութիւն մը բրաւ։

Եւ հանդէսը փակուեցաւ ժողովուրդին խանդավառ տրամադրութեան մէջ։ Հայ ժողովուրդը կը ծափահարէր արուեստագէտներն ու ճառախօսները, անոնց երգն ու գաղափարները, առանց ըսելու թէ ինչ կը մտածէ Թամկավարանոցը։ Արդէն ո՞ր տանուտէրն է, որ իր անձական գործերու կարգադրութեան համար կարծիք հարցուցած ըլլայ իր հաւիցին։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Հայաստանի գոյութիւնը եւ հետեւաբար հետեւողական ըլլալու համար. անոնք պէտք է որ գիտէին մեզի իրենց ծանր գտնուող մեր հողերը, կենսունակ դարձնելու համար զայն։

Իսւրքերը ի՞նչ շահ կը սպասէին սակէ. այդ իրենց գործն է, մեր ձեռքերը եղած են միշտ ազատ։ Այս հարցին վրայ այսպէս կը նային նաեւ կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները, որոնք 1921ին Փարիզի մէջ յայտարարեցին թէ իրենց կամքէն կախուած ունեցող բոլոր միջոցներով պիտի օգնեն Թուրքիոյ խաղաղական նպատակներու Հայաստանի կողմէն։

Չեմ խօսած եւ չէի կրնար խօսած ըլլալ ոչ մէկ պատերազմի մասին, ըլլայ ան մէկ թէ երկու ճակատի վրայ։ Իմ յայտնած միտքերու մէջ բացարձակապէս նոր բան չկայ, եւ եթէ ես արտայայտուած եմ այդ Ակումբի ստաճառախօսական համեստ մթնոլորտին մէջ, պարզ այն պատճառով որ Ակումբին անդամները կը բաղկանային կովկասեան երիտասարդներէ, որոնց կ՚ուզէին ծանօթանալ կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական մտածողութեան։

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Մարդը ենթակայ է երեք արկածներու, ծնունդ, կեանք եւ մահ։ Ան չի գիտակցիր իր ծնունդին, կը վախնայ մահէն, ու կը մոռնայ կեանքը...։

Լայրիւյե

Կան մարդիկ, որոնց զէրոյի կը նըմանին։ Միշտ պէտք ունին իրենց առջեւէն քալող թիւերու։

Գալլոզ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ ՆԻՑՇԷԷՆ

Ձգմուած որդը կը կծկուի։ Հասկընալի է առիկա։ Ան, այդ կերպով, պիտի նուազեցնէ ամբողջովին ցեցելու հաւանականութիւնը։ Բարոյական լեզուով՝ առիկա կը կոչուի խոնարհութիւն։

✕ Մխիթարութեան կարօտ մարդիկ ոչ մէկ կերպով կրնան այնքան լաւ մխիթարել, որքան՝ եթէ իրենց բսէք թէ մեծ վիշտը իրապէս աննմխիթարելի է։ Այդ պարագային, անոնք, հպարտութենէ մղուած, իրենց գլուխը կըրկին պիտի բարձրացնեն։

✕ Սա մարդը առաւ, ու բարձրացաւ շատ վեր, բայց՝ բռնել չգիտցող մարդուն աչքին ան նկատուեցաւ հետզհետէ փոքրացող կէտ մը։

ՄԱՄՈՒԼ

Պէյրութի աղէտը

Սօֆիայի Ազատ Խօսքը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 փետր).

— «Որպէս շնորհակալ ըլլալով օտարներու ցոյց տուած սրտառուչ օգնութեան համար, մենք, ամէն հասանքի եւ դաւանանքի պատկանող եւ աշխարհի չորս ծայրերը տարտղնուած Հայերս, պարտաւոր ենք մեր անմիջական եւ հնարաւոր օգնութիւնը հասցնելու Պէյրութի հազարաւոր աղէտեալներուն, կատարելով մեր ազգային եւ եղբայրական անյետաձգելի պարտքը։ Ու այս նպատակաւ ալ գործի պիտի լծուին մեր ազգային, մանաւանդ պէս բարեգործական կազմակերպութիւնները։

Ի հարկէ, աղէտին արմատական լուծումը կ՚ըլլար Պէյրութի մէջ մախիրի վրայ նստող չորս հազար մեր հայրենակցիներու օր առաջ ներգաղթը դէպի Հայաստան։ Բայց, ներկայ պայմաններուն մէջ, երբ խորհրդային իշխանութիւնը հազարումէկ դժուարութիւններ ցոյց կուտայ զանգուածային նոր ներգաղթի մը համար, միամտութիւն պիտի ըլլար օրօրուիլ ներգաղթի յոյսերով։ Բարեգործականը եւ ուրիշներ, որոնք հեռուէն մօտէն կապեր ունին խորհրդ. իշխանութեան հետ, կրնան եւ պարտաւոր են Պէյրութի աղէտեալները Հայաստան փոխադրելու համար ձեռնարկներ կատարել։ Խորհրդ. Հայաստանի իշխանութիւնն եւս, առաւել քան ուրիշ որեւէ մէկը, պարտաւոր է հաշուի առնել աղէտի մեծութիւնն ու աղէտեալներու թշուառութիւնը, հաշուի առնել նոյնիսկ իր շահերը եւ, սովորական ու անհամ դարձած իր առարկութիւնները մէկ կողմ դրած, ձեռնարկել առաջին հերթին այս չորս հազար հայ խեղճ պրոլետարներու մէկ կարաւանով Հայաստան փոխադրութեան գործին։ Այսպիսով ան անուղղակի փրկարար գործ մը կատարած պիտի ըլլայ, ի պիտի արժանանար ոչ միայն հազարաւոր հայ աղէտեալներու, այլեւ համայն հայութեան երախտագիտութեան։ Բայց, ներգաղթի իրագործման պարագային իսկ, հարկ է անմիջական եւ ընդհանուր օգնութիւն Պէյրութի հայ աղէտեալներուն, զոնէ յառաջիկայ երեք-չորս ամիսներու ընթացքին։

Բարեգործականի առաջնութեամբ, գաղթաշխարհի բոլոր հայ կազմակերպութիւնները, բոլոր սրտցաւ միութիւնները եւ մանաւանդ բոլոր ունեւոր Հայերը պարտաւոր են զգալ Պէյրութի մէջ պայթած աղէտին ահագնութիւնը եւ օգնութեան ձեռք կարկառել մեր երբեմն դժբախտ հազարաւոր հայրենակիցներուն։ Ու որքան արագ, որքան շատ եւ որքան կազմակերպուած ըլլայ հայ գաղթաշխարհի օգնութիւնը, այնքան աւելի հիմնապէս դարմանուած պիտի ըլլան անակնկալ ու ահաւոր աղէտին աւերները»։

Թուրքաստանական աստաւածներու խնդիրը

Սուրիոյ մարզպանութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է, 1932 հոկտ. 27ի թուրքեւսուրիական համաձայնագրին գործադրութեան առթիւ —

Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ Թուրքիացիներու՝ եւ Թուրքիոյ մէջ Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու պատկանող ստացուածքներու խնդրոյն կարգադրութեան համաձայնութիւնը գործադրելի դարձաւ 1933 յունուար 11էն ի վեր։ Այս համաձայնութիւնը կը վերաբերի անշարժ բռնագրաւուած ստացուածքներու եւ հետեւաբար, մասնաւոր ձեւակերպութեանց կը կարօտի։ Բայց եւ այնպէս նոյն համաձայնութիւնը կը պարունակէ վերապահութիւն մը՝ շարժուն ստացուածքներու եւ շահակիցներուն կը ձգէ անոնց տիրանալու համար սովորական միջոցներու դիմելու կարելիութիւնը։

Համաձայն պայմանագրուած տրամադրութեանց, շահակից կառավարութիւնները, ամէն մէկը իր փոխադարձ երկրին վրայ գտնուող ինչքերու համար, պարտաւոր են համաձայնութիւնը գործադրելու։ Սուրիացի եւ Լիբանանցի պահանջատէրներուն համար նպաստաւոր է ուրեմն ուղղակի դիմել թրքական պատկան իշխանութեան եթէ պահանջքը անշարժ ստացուածքի մասին է, պէտք է դիմել ելմտական կամ ներքին նախարարութեան. իսկ եթէ շարժուն ստացուածքի մասին է. պէտք է դիմել հանրային իրաւունքի դատարանին։

Դիմումները պէտք է կատարուին մինչեւ երկու տարի, այսինքն 11 յունուար 1935էն առաջ։

Թրքական կառավարութիւնը յանձնառու եղաւ պահանջատէրերու ամէն դիւրութիւն ընծայելու, իրենց պահանջքը հետապնդելու համար անհրաժեշտ բոլոր պաշտօնաթուղթերը հայթայթելու կամ վաւերացնելու։ Այս առթիւ շահագրգռուողները կամ իրենց ներկայացուցիչները պիտի արտօնուին անհրաժեշտ բնակութեան։

Համաձայնութենէն կրնան օգտուիլ

1— Անոնք որ հպատակութիւն ընդունած են ըստ 30 մայիս 1926ի ենկերիի համաձայնութեան։

2— Անոնք որ սուրիական կամ Լիբանանեան ազգութիւնը ընդունած են Լօզանի դաշնագրութեան 30րդ յօդուածին համաձայն։

Ա. Որեւէ ծագումով՝ Թուրքիայէ եղած անձեր, որոնք 1914 հոկտ. 30էն առաջ հաստատուած էին հոգատարութեան ենթակայ արեւելեան երկրի մը մէջ։

Բ. Թուրքիայէ եղած անձեր որոնք Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ Լօզանի դաշնագրի կնքումէն առնուազն մէկ տարի առաջ կը բնակէին Ֆրանս. հոգատարութեան ենթակայ արեւելեան երկիրներու մէջ, որոնք այնտեղ ծընած էին եւ կամ առնուազն իրենց հայրը այնտեղ ծնած էր։

3— Անոնք որ հպատակութիւն ընդունած են Լօզանի դաշնագրի 32րդ յօդուածի տրամադրութեան համեմատ, այսինքն 18 տարեկանէ վեր սուրիական կամ Լիբանանեան ծագումով Թուրքիայէ ազատուած հողի վըրայ հաստատուած անձեր, որոնք կատարած են սուրիական կամ լիբանանեան հպատակութեան իրաւունքը։

4— Անոնք որ հպատակութիւնը ընդունած են Լօզանի դաշնագրութեան 34 յօդուածի տրամադրութեան համաձայն այսինքն սուրիական կամ լիբանանեան ծագումով 18 տարեկանէ վեր Թուրքիայէ եղած եւ այլ երկրի մէջ հաստատուածներ, որոնք գործադրեցին ընդունուած սուր. կամ լիբանանեան հպատակութեան իրաւունքը.

Պահանջի ցանկը եւ պահանջատիրոջ թղթածրարը պէտք է ուղղել ենկերիի Ֆրանս. գերագոյն միջնորդ թրքական կառավարութեան։ Հետեւաբար պահանջները պէտք է կեդրոնացուին ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ.

Միւս կողմէ Թրք. կառավարութեան որոշումները դարձեալ նոյն (Ֆրանս.) իշխանութեան միջոցաւ պիտի փոխանցուին պահանջողներուն։ Դարձեալ նոյն իշխանութեան է որ շահակիցները պէտք է երկու ամսուան մէջ յայտնեն թէ Թրք. կառավարութեան որոշումը կ՚ընդունի՞ն թէ ընդհակառակն կը մերժեն զայն։

Շահակիցներուն ամէն անհրաժեշտ դիւրութիւն ընծայելու համար, պահանջքի դրութիւնները պիտի ընդունուին Հովանաւորեալ երկիրներու մարզպանութեան պատուիրակութեանց գրասենեակը. իսկ Փարիզի մէջ՝ Արեւելեան Հովանաւորեալ երկիրներու գրասենեակը (105 Rue Faubourg St. Honoré)։ *Արտասահմանի մէջ բոլոր Ֆրանս. դեսպաններու, հիւպատոսարաններու կամ պատուիրակութեանց գրասենեակները։*

Անհասկացողութեանց տեղի չտալու համար, կը յանձնարարուի պահանջողներու որ շուտով ներկայացնեն իրենց պահանջները. աւելի առաջ դիմում կատարողները պէտք է նորոգեն իրենց պահանջները.

Հովանաւորեալ Երկիրներու մէջ դիմումները պէտք է ներկայացուին ամէնէն ուշը մինչեւ մարտ 15։

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն որ երկրաշարժի երկու ուժգին ցնցումներ բզգացուեցան Սելանիկի մէջ, մէկը՝ առաւօտեան ժամը 7.15ին, միւսը՝ իրիկուան 2ին։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Մէկ խօսքով, տեղի ունեցաւ խաղաղ այլ համատարած, պատկառելի ցոյց մը մայրաքաղաքին եւ արուարձաններուն մէջ:

Նոյն պատկերը նաեւ գաւառներու մէջ: Գործադուլը ամէնէն աւելի երկար տեւեց Լիլլի մէջ, ուր բացօթեայ միթինկ մըն ալ տեղի ունեցաւ: Թղթատարական նախարարութիւնն իսկ չկրցաւ հաղորդակցիլ մինչեւ ժամը 9: Լիօնի մէջ թղթատարական հաղորդակցութիւնները դադրեցան ժամը 8—9, հեռագրական հաղորդակցութիւնները՝ ժամը 11·30—12·30: Դպրոցական դասերը՝ կէս ժամ ուշ սկսան: Քաղաքապետութեան պաշտօնեաները բողոքագիր մը յանձնեցին Գ. Էռիոյի: Մարսէյլի մէջ ամէն ինչ խաղաղ անցաւ: Թղթատարական ցրուիչները սովորականէն մէկ ժամ ուշ գործի սկսան, եւ թղթատարական գործողութիւնները դադրեցան ժամը 11·30—1·30: Ոստիկանութեան պաշտօնեաներն ալ բողոքագիր մը յանձնեցին պատկան իշխանութեան: Ուսուցիչները նահանգապետութեան շէնքին առջեւ համախմբուելով, բողոքագիր մը ներկայացուցին: Նիսի մէջ բոլոր պաշտօնեաները մէկ ժամ դադրեցուցին ամէն աշխատանք, իսկ դպրոցներու մէջ մէկ ժամ ուսանք ըրին աշակերտները:

Այսպէս նաեւ միւս բոլոր քաղաքներուն մէջ, աւելի կամ պակաս տարբերութիւններով:

Ազգայնականներու դիրքը Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ ազգայնական վարիչները վերջերս բազմաթիւ ժողովներ գումարեցին եւ վիճաբանեցան մարզպանին կողմէ Ժընեւի մէջ եղած դեկուցման եւ դաշնագրի բանակցութեանց շուրջ: Ըստ – ըսուածներ ալ կան թէ, ազգայնականները որոշած են քաշուիլ կառավարութենէն:

Ամէն պարագայի մէջ ազգայնականները հանդիսատ չեն այս օրերս: Հոմսէն մարզպանին եւ Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահին ուղղուած են հետեւեալ հեռագիրները. —

«Սուրիական հայրենիքի բաժանումը արամադրող դաշնագիրը ամենամեծ դժբախտութիւնն է: Առանց Միութեան պայմանին որ եւ է դաշնագիր չենք ընդունիր: Սուրիական հայրենիքի Միութիւնը մեր առաջին պահանջն է: Կը խնդրենք մեր այս պահանջը հաղորդել Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան»:

Մարզպանին Դամասկոսի պատուիրակը Պէյրութ գնաց եւ երկար տեսակցութիւն մը ունենալէ վերջ, վերադարձաւ Դամասկոս: Կը կարծուի որ ազգայնականներու յարուցած դժուարութեանց շուրջ ընդարձակ տեղեկութիւններ առած եւ համապատասխան հրահանգներ տուած է մարզպանին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ.

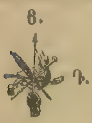

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին 39, Ave. Gobelinsի ճաշարանին վերնայարկը:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 231, Fbg. du Temple, Ռոստոմի սրահին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՎԻՆԵՕՆԻ ՄԷՋ — **Փետրուար 26ին**

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Յետաձգուած է

Մարտ 6ին Սարսէլի եւ Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Հրայր կոմիտէի «Փետրուար 18»ի հանդէսը:

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

26 Փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Pathéeի սրահը

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

կը ներկայացուին ՄԵՐ ԱՄՕԹԻՔՕՐՆԵՐԸ եւ ՓԱՇՅՕՆԸ Է ԽՈՆՐԱՀ (զաւեշտ)

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ **Dr. Georges Ribot**ի

եւ Նախագահութեամբ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՕՐ

ՎԱՂԸ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌՏՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 5

Salle du Coliséeի մէջ, **21, Boulevard Dugommier**

Նուագչութիւն — երգ — դասական պարեր — դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆի կողմէ զաւեշտ՝ մէկ արար — ֆրանսերէն եւ հայերէն արտասանութիւններ — կէս գիշերէն ետքը պարահանդէս եւ անակնկալներ:

Ճոխ պիւֆէ — Չափաւոր գիներ — Պարտագրիչ «Վէսթիէռ»

Ա. Բ. Գ. երեք մրցանակներ պիտի տրուին՝ մասնաւոր ժիւրիի մը գնահատութեամբ՝ այն օրիորդներուն, որոնք ընտրելագոյն ազգային տարազի ցուցադրութիւնը պիտի կրնան ընել, առանց դիմակի:

Տոմսերը կը վաճառուին հետեւեալ տեղերը.— Photo d'Art Souren-Duran, 85, rue d'Aubagne: Պրատոն ՊՕՐԻԿԵԱՆ, Բիւ Տոմինիքէն: The Anglo-American Pharmacie, 37, La Canebière: Գ. Ա. Արութեանի քով:

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին կողմէ

իր կազմութեան 3րդ տարեդարձին առթիւ

4 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8·30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՍԱԼ ԼԻԽՍԻԷՆԻ մէջ. — 13 rue d'Issy, Billancourt

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը

Երեկոյթ - Պարահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ ՌՈՒՍ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ԳՈԼՊԵՐԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ. 7, ՌԻՒ ԳՈԼՊԵՐ

Ռուսական նուագախումբ, վիճակախաղ եւ պարեր:

Պիւֆէ՝ ժողովրդ. գիներով: — Կը խնդրուի մուտ գոյն հագուստ հագնիլ:

Հայ Արիներու Միութեան հանդէսները

Ի նպաստ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կազմակերպուած է երեկոյթ - պարահանդէս մը, հովանաւորութեամբ եւ օժանդակութեամբ Փարիզի Հայ Սպայից Միութեան, 11 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ ՍԱԼ ՄԱՔՄԱՀՕՆի մէջ, 29 Avenue Mac-Mahon:

Կը նախագահէ՝ ԶՕՐԱՎԱՐ ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

⁂

Իսկ Փարիզի շրջանի 8րդ տարեկան ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին Սալ Ժան-Կուժոնի մէջ:

Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Նիւթ՝ Խափշիկներու անձային հարցը: Մէկ ժամ առնէ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փոխման (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փոստի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 ֆրանքի: Կը դրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն: Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան: Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, 20, A. Voulis, Athènes, Grèce:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԻ

ՍԵՒ ԼԵՌԻՆ ՄԱՐԴԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՎԷՊ

Բ. տպ. Աթէնք, 1932, էջ 343 — Գին՝ 20 ֆրանք

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՓԱՇԵԱՆ

ՖՐԱՆՍ.— ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ

Լաթակազմ, 1200 էջ — Գին 75 ֆրանք

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

510 էջ, բազմաթիւ նկարներ — Գին՝ 40 ֆրանք

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆԻ

ԴԷՊԻ ԿԱԽԱՂԱՆԸ

Թուրքիոյ խորերը մնացած հայ բեկորներու յուզիչ պատմութիւնը

677 էջ, պատկերազարդ, — Գին՝ 75 ֆրանք

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ. 1933

Նոր տարիի ամէնէն ճոխ տարեգիրքը

Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ

Գին 30 ֆրանք եւ 1.50 տոլար

Դիմել ԴՐՕՇԻՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Monsieur-le-Prince, Paris

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը: Ընդարձակ՝ գրացուցակը կը ղրկուի փափաքողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— Օ՜հ, Աստուած իմ, կը սխալիք...

Չի կրցաւ խօսիլ քանի մը վայրկեան, այն աստիճան նախատական ու անտեղի էր այդ ամբաստանութիւնը:

— Ռոթէրտամ կ'երթամ ըսի, չարունակեց յանկարծ. Երախաս Ամսթէրտամ մանչն է. կէս մը Հոլանտացի եմ, Գաթավիա ծնած եմ. հայրս Ֆրանսացի էր... Սոնրէլ, իմ անունս... Անգամ մըն ալ կեղծած չեմ... Բեմական անունս է Մաթա Հարի, գիտէ՛ք անիկա, պարոններ...

Բինկլընո ընդմիջեց դայն խիստ շեշտով մը որ այլ եւս աւելորդ էր: Ցիշեցուց անոր որ պարուհի բացատրութիւնը զանց առնուած էր իր անցագրին մէջ

— Դուք ձեզի կը նկարագրէք անձնական միջոցներու տէր կին մը...

— Բայց ինչո՞ւ չէ... Դրամ ունիմ... Փարիզ եղած առենս Նէօյյի կը բնակէի... Շատոնց չեմ ծախսեր եւ...

— Ո՛չ. իսկ ձեր հասոյթի միջոցը միայն պարը չէ...

Աղջիկը աչքերը ուղղեց Բինկլընոին շափէն աւելի արհամարհոտ նայուածքով մը: Ի՞նչ գեղեցիկ ակնարկութիւն որ բաւական էր որպէս զի մարդը անդարմանելի կերպով կորսնցնէր կենսուն յարգանք ներշնչելու կարողութիւնը:

Դարձաւ ծովակալին:

— Իմ սեփական կեանքս ի՞նչ կապ ունի այս հարցին հետ, պարոններ, հարցուց փափկութեամբ:

Նախատած էին զինքը: Բաներ կային որոնց միջամտելու իրաւունք չունէիր ոչ ոք. համոզուած էր որ անէրկմէններ էին իր դիմացինները: Այդ համոզումը ունէր դէպ ծովակալին մասին որուն ուղղեց իր խօսքը, իսկ Սըր Բինկլընոին՝ կարեւորութիւն անգամ չտուաւ: Արդարեւ իր կենցաղին մանրամասնութիւնները ի՞նչ յարաբերութիւն կրնային ունենալ այդ խնդրին հետ. յոյզերու եւ զգայնութեանց տէր կին մըն էր ինք: Տեսաւ այդ բանը ծովակալը, նոյն իսկ հրաւէր ուղեց բացատրել Բինկլընոի բառերը:

— Կարծեմ Սըր Չարլզը կ'ուզէ ակնարկել գերմանական կառավարութենէն ձեր ստացած վարձատրութեան:

Աղջիկը չափազանց բարկացաւ այս խօսքին վրայ ու ամբողջ հասակովը անոնց դիմացը կեցած, ըսաւ.

— Դուք կը կարծէք որ ես լրտե՞ս եմ, այո՞. լրտես եմ Գերմանիոյ հաշւոյն՝ այս երկրի՞ն դէմ...

— Ո՛չ, Տիկին.

— Ա՜հ...

— Ո՛չ մեզի դէմ...

— Չհասկցայ...

— Ֆրանսայի դէմ:

— Բայց չէք գիտեր թէ ինչով կը զբաղիմ...

— Կը ներէ՛ք. ձեր «տօսիէ»ն ունինք այստեղ՝ Ոստիկանական Տեսչութեան մէջ...

— Ուրեմն Ոստիկանական Տեսչութեան մէ՞ջն եմ հիմա...

— Կը ցաւիմ որ մոռցանք ձեզի յիշեցնելու այդ պարագան: Այստեղ Սքոթլընտ Եարտի Ոստիկանական Ընդհանուր Տեսչութիւնն է. Սըր Չարլզը անդամ է Ոճիրներու Քննութեանց Բաժնին:

Առաջին անգամն էր որ վախցած կ'երեւար. տաժանելի կը տեսնէր իր պարտութիւնը. աչքերը կիրօրէն դիմադրած էր մինչեւ այդ վայրկեանը: Ծովակալը շարունակեց որպէս զի ժամանակ տայ անոր՝ սթափելու:

— «Տօսիէ»ին մէջ ունինք ձեր ամբողջ կենսագրութիւնը, սկսելով այն թուականէն երբ Ֆրանսա եկաք: Առայժմ բան մը չեմ կրնար ըսել մինչեւ որ տեսնեմ բոլոր թուղթերը: Ըսեմ միայն որ Պերլին չէք կրնար երթալ:

— Կ'երդնում որ Պերլին չպիտի երթայի:

Ա՛յդ աստիճան վախնալ սկսած էր ուրեմն. սարսափը նշմարելի էր իր ձայնէն, բայց ինչո՞ւ...

— Այդ պարագային աւ՜ելի է ըսեմ նաեւ որ Ռոթէրտամ ալ չէք կրնար երթալ

Դանդաղ շարժումով մը նստաւ այն աթոռին վրայ զոր ծովակալը իրեն հրամցուցեր էր ներս եկած առենը.

Պարտուած կին մըն էր հիմա՝ կռուելու անկարող: Ձնայեցաւ ո՛չ ծովակալին, ոչ ալ Սըր Չարլզին ու մեղմ ձայնով մը հարցուց.

— Ի՞նչ պիտի ընէք ինծի ուրեմն...

— Կամ դատի պիտի կանչուիք այստեղ Անգլիոյ մէջ, ինչ որ կը նշանակէ երկար բանտարկութիւն մը այն պարագային երբ հաստատուի թէ լրտեսութիւն ըրած էք այս երկրին դէմ, եւ կամ ձեզի պիտի ետ ղրկենք Մատրիտ:

— Ինչո՞ւ Մատրիտ...:

Թաքուն թեթեւութիւն մը եկաւ վրան ու գլուխը վեր բարձրացուց:

— Չէզոք երկիր է եւ չարութիւն չէք կրնար ընել հոն:

— Ինծի դէմ ոչ մէկ բան չէք կրնար գտնել ձեր թուղթերուն մէջ, պարոն... Պատրաստ եմ Մատրիտ վերադառնալու եթէ, ինչպէս երեւի, կասկածներ ունիք իմ մասին...

— Նայինք, պատասխանեց ծովակալը եւ Բինկլընոին դառնալով ըսաւ, եթէ բերել տաք այդ «տօսիէ»ն, հետը միասին կը տանիմ:

Ուզեց հասկցնել աղջկան թէ իր ըրածը կեղծ պատանալիք մը չէր զեց ցոյց տալ անոր թղթածրարը կը պարունակէր իր գաղտնիքները Բինկլընո մօտեցաւ հեռաձայնին:

Աղջիկը ոտքի ելաւ նորէն: Եթէ ակցութիւնը վերջացած էր, պատրաստ էր մեկնելու. լայն շունչ առաւ ու նայեցաւ չորս կողմը:

— Եթէ ձեզի Մատրիտ վերադարձնեմ..., սկսաւ ծովակալը:

— Այո՛, պարոն...

— Զգուշացէք մէկ բանէ...

— Այո՛, պարոն...

— Մի՛ փորձէք մտնել Ֆրանսա...

— Ինչո՞ւ, պարոն...

— Այն վայրկեանին երբ ոտք կոխէք Ֆրանսա, մեռած էք. համոզուած դուք ալ գիտէք ատիկա...

Բինկլընո հեռաձայնին վրայ... Մաթա Հարիի թղթածրարը... բան գիտեն իմ մասին ու ո՞ր... լին պիտի գիտնան «տօսիէ»ն կարդալէ յետոյ», խորհեցաւ աղջիկը:

— Չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ... պէս կ'ըսէք, պարոն...

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276,286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
23 Février 1933 ռ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2120 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անոնք որ, տեղի – անտեղի, փառաբանական տողեր կը հիւսէին Երեւանի հասցէին, նոյն իսկ սովորութիւն չունէին... խորհրդային թերթ կարդալու։

Եթէ կարդային ու մանաւանդ սերտէին, ապահովաբար չատ մը վճռեր ինքնին պիտի դադրէին։

Եւ մենք պիտի կրնայինք ելք մը գտնել, գաղութներու ինքնապաշտպանութեան համար։

Մեր հակառակորդները առատ – իրիկուն կը հոլովեն նոր բառ մը,— «Պետականութիւն»։

Բսել կ'ուզեն թէ՝ այժմ ունինք պետութիւն։ Հետեւաբար մեզի կ'իյնայ ոչ անոր գործերուն խառնուիլ, ոչ ալ առանձին քաղաքականութիւն վարել։ Հետեւի՛նք անոր, ուժ տանք,— եւ ամէն ինչ կը շտկուի...

Մինչդեռ, սար ու ձոր կայ Երեւանի հետապնդած քաղաքականութեան եւ մեր անմիջական պահանջներուն միջեւ։

Մենք սովորութիւն չունինք օդին մէջ վճիռներ արձակելու, եւ ջուր կը բերենք բուն աղբիւրէն։

Ահա, «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ, որ օրկանն է կառավարութեան եւ կեդր. կոմիտէին, յայտնի յօդուածագիր մը լայնատարած ուսումնասիրութեան մը կարգին կը գրէ.

— «Ուժեղանում է Դաշնակցութեան քայքայման պրոցեսը։ Աճում է շարքայիններին դժգոհութիւնը կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ։ Իսկ միւս կողմից գաղութահայերի աշխատաւոր մասսաները համախմբւում են կոմունիստական կուսակցութեան շուրջը, ազատագրուելով նացիոնալ-շովինիստական ազդեցութիւնից» («Խ. Հ.», 29 յունուար 1933)։

Բարեմիտները պիտի փափսան,— Ի՞նչ նշանակութիւն ունի. կուսակցական պայքար է, պիտի գրեն։

Կուսակցական պայքա՞ր։ Հակադաշնակցական կի՞րք։

Ք ա ղ ա ք ա կ ա ն ու թ ի ւ ն է, բարեկամներ։ Յատկապէս գծուած, յամառօրէն հետապնդուած եւ որոշ արդիւնքի մը հասած քաղաքականութիւն։

Անցեալ տարի աշնան, շաբաթաթերթ մը լոյս տեսաւ Փարիզի մէջ, իբրեւ բարեկամ կամ օրկան Երեւանի։ Այդ լրագիրը («Արշալոյս», այժմ դադրած), կը գրէր իր վերջին թիւին մէջ (17 դեկտ. 1932).

— «Հայկական գաղութները խորապէս պառակտուած են։ Այդ մեր պարծանքն է։ Առանց կեղծ համեստութեան, Հայաստանի խորհրդայնացման 13րդ տարուան շէմքին, կարող ենք հպարտանալ որ ցարդ ձեռք բերուած արդիւնքը մեր կատարած նուաճումները պատուաբեր են։ Տակաւին շատ աշխատանք կայ կատարելիք։ Անհրաժեշտ է կրկնապատկել եւ եռապատկել ճիգերը»։

Կարդացէք այս տողերը՝ վերը արտատպուած նախադասութեան հետ, եւ դուք հանեցէք եզրակացութիւնը։

Եւ այս երկուքը պատահական օրինակներ են միայն։

Դեռ ի՜նչ պերճիմաստ խոստովանութիւններ եւ վկայութիւններ՝ Հայաստանի թէ արտասահմանի մէջ, տպագիր կամ խմորատիպ թերթերով ու թռուցիկներով։

Եւ ի՜նչ կենդանի «գործքեր» — նուաճումնե՜ր — գաղութէ գաղութ։

Այս բոլորը բան մը կը խօսի՞ն մեր պատուարժան հակառակորդներու մտքին։

Այս բոլորը բարենշան երեւոյթնե՞ր են, թէ չարաբաստիկ դաւադրութիւններ, վերի վայր հրջելու համար ինչ որ ունինք արտասահմանի մէջ՝ իբրեւ ազդակներ ինքնապաշտպանութեան։

— «Գաղութահայերի աշխատաւոր մասսաները համախմբւում են կոմունիստական կուսակցութեան շուրջը, ազատագրուելով նացիոնալ – շովինիստական հաշիշից», կ'աւետէ «Խ. Հ.»ը։

— «Հայկական գաղութները խորապէս պառակտուած են։ Այդ մեր պարծանքն է,— կը ձայնակցի, Փարիզէն, «Արշալոյս»ը։

— «1931ին Լիբանանի մէջ համայնավարութիւնը անսովոր գործունէութեան սկսաւ, եւ արտակարգ մարմնին գլխաւոր անդամները Հայերէն ընտրեց» — կը յրացնէ փրանսական կառավարութեան տեղեկագիրը՝ ուղղուած Ազգերու Դաշնակցութեան։

Այս բոլորը չե՞ն ապացուցաներ հիմնական գիծ մը, բոլորովին հակոտնեայ՝ մեր խակական շահերուն։

Անշո՛ւշտ։ Այդ պարագային, մենք, տարագիր բազմութիւններս չունի՞նք ո՛ր եւ է պարտականութիւն, հակազդելու համար պառնացող չարիքին։

Այդ ի՜նչ միամտութիւն է որ ըսել կուտայ թէ կրակը ուղղուած է Դաշնակցութեան դէմ, հետեւաբար մենք անելիք չունինք։

Այո՛, Աղասի Խանջեան կը յանձնարարէ արտասահմանի հայ աշխատաւորներուն՝ «աւելի կործանիչ դարձնել կրակը Դաշնակցութեան դէմ, ջախջախել եւ ոչնչացնել Դաշնակցութիւնը եւ անոր ամէն մէկ արտայայտութիւնը»։

Բայց այս մարտակոչը արձակած ատեն, Երեւանի Ստալինիկը գիտէ թէ ի՛նչ բանի դէմ ուղղուած է կրակը։

Ան շատ լաւ կ'ըմբռնէ թէ՝ կրակի բռնելով Դաշնակցութիւնը, ամէնէն առաջ ոչ թէ այդ հզօր եւ անսասան կազմակերպութիւնն է որ կը հարուածէ, այլ մեր բոլոր ազգային արժէքները,— Հայկական Դատ, մշակոյթ, գաղութներու կազմակերպում եւ ինքնավարութիւն։

Այս ճշմարտութիւնը չեն ըմբռներ միայն անոնք որ կա՛մ վարակուած են կոյր հակադաշնակցութեամբ, եւ կամ «ազգին գործերը» ամփոփած՝ գրասենեակներու, սալոններու եւ սրճարաններու մէջ, որը իրիկուն կ'ընեն յօրանջելով եւ հառաչելով։

Շ.

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ
Հ. ՅԱԿՈԲՈՍ Վ. ՏԱՇԵԱՆ

Մխիթարեան մեծ գիտնականը, որու կեանքն ու գործը ներկայացուցած էր Վիեննայի մեր աշխատակիցը (ՅԱՌԱՋ, 21 փետրուար)։

(Լուսանկարը կը ներկայացնէ երիտասարդութեան շրջանը)։

Ե. ԿԱՐԱՒԱՆԻՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Բարեգործականի ներկայացուցիչը Երեւանէն կը հեռագրէ թէ հինգերորդ կարաւանով 1423 գաղթականներ ողջամբ Պաթում հասած են յունուար 17ին եւ Հայաստան փոխադրուած են 24ին, կառավարութեան կողմէ գտնելով սիրալիր ընդունելութիւն եւ հոգածութիւն։ Ներգաղթողները տեղաւորուած են Անի Պեմզա, Երեւան եւ մօտակայ նոր աւանները, իսկ 60 ընտանիք ալ Նուպարաշէն (մեծ մասով ծխախոտի մշակներ)։

× Գրիւսէլէն Գ. Գ. Ա. եւ Մ. Մօրեան կատարելով իրենց յանձնառութիւնը, 85,000 փրանք վճարած են Բարեգործականին, ներգաղթի համար։ Նոյն ձեռնարկին համար 15,000 փրանք վճարած է փրանսական հայասէր մարմին մը։

ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պ. Վենիզելոս քաղաքական ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է վերաքննել Սահմանադրութիւնը, բայց ինք պիտի ընդդիմանայ արմատական փոփոխութեանց։ Միայն թէ՝ պիտի պահանջէ որ, գործադիր իշխանութիւնը այսուհետեւ իրաւունք ունենայ բանակին օգնութեան դիմելու, բարեկարգութեան պահպանման համար։

ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒԸ

Եգիպտական Քրէտի Ֆօնսիէի փետրուար 15ի վիճակահանութենէն 50 հազար ֆր. շահած են հետեւեալ թիւերը. — 1886ի պարտաթուղթերէն թիւ 71,244ը, 1903ի պարտաթուղթերէն թիւ 602,095ը եւ 1911ի պարտաթուղթերէն թիւ 361,386ը։

ՈՒԹՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Ճիուզէփփէ Նանկարա, որ ատրճանակ պարպած էր նախագահ Ռուզվէլթի վրայ, անմիջապէս դատուելով, դատապարտուեցաւ 80 տարի բանտարկութեան.

Ամբաստանուած էր թէ փորձած էր սպաննել նախագահը եւ վիրաւորած է երեք հոգի։ Իւրաքանչիւր յանցանքի համար սահմանուեցաւ քսան տարի բանտարկութիւն։ Բայց առանձին պիտի դատուի Շիքակոյի քաղաքապետին եւ Տիկին Գիլի վիրաւորման համար։ Այս յանցանքին պատիժը պիտի թեթեւնայ կամ ծանրանայ՝ եթէ երկու վիրաւորները ապաքինին կամ մեռնին։ Եթէ մէկն ու մէկը մեռնի, պատիժը ելեկտրական աթոռն է։

160 ԿԻՆԵՐ ԲՌՑԱՎԱՌ ՀՆՈՑԻ ՄԸ ՄԷՋ

Շանկայի մէջ կազոլինի երկու մեծ մթերանոցներ պայթեցան, դժոխային կրակի մը մէջ նետելով 160 աշխատաւոր կիներ։ 81 հոգի մեռան, 50 հոգի ծանրապէս, իսկ 70 հոգի թեթեւապէս վիրաւորուեցան։ Տասը կիներ ալ անհետացած են։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ԵՒ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՈՒՄԲ – ԽՈՒՄԲ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ Կ'ԱՔՍՈՐՈՒԻՆ

«Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը ստացած է հետեւեալ տեղեկութիւնները, իր մասնաւոր թղթակցէն, յունուար 4 թուականով. —

Դեկտեմբերի առաջին օրերէն ի վեր, քրտական հարցի հաշուեյարդարը եւ Արեւելեան Նահանգներու բարեկարգութեան խնդիրը բոլորովին նոր փուլի մը մէջ են մտած։

Ցարդ, այս երկու գլխաւոր հարցերու ճախողումը կը վերագրուէր, մարզպան Տօքթ. Իպրահիմ Թալի պէյի մեղկ եւ զիջող քաղաքականութեան։ Արեւել. Նահանգներու զինուորական վերին հրամանատարութիւնը սակայն, հակառակ տեսակէտի վրայ էր։ Տեսակէտներու այս տարբերութիւնը վերջապէս առաջ սուր հանգամանք եւ երկար ժամանակէ ի վեր զսպուած հակամարտութիւնը հասաւ այնտեղ, ուր շատ մը հակոտնեայ կանոններ ու երահանգներ իրար հականելու կամ խանգարելու ձեւ առին, ստեղծելով բացարձակ թշնամական յարաբերութիւն Արեւել. Նահանգներու զին. հրամանատարութեան եւ մարզպանութեան միջեւ։

Կառավարութեան հրամանով նոյեմբերի վերջերը Քէնան փաշա եւ Իպրահիմ Թալի պէյ կանչուեցան Էնկիւրի, անձնապէս բացատրութիւն տալու։

Ինչպէս կ'երեւայ, Էնկիւրին համաձայն եղած է զինուորական հրամանատարութեան տեսակէտին եւ արդէն տեղի ունեցան հիմնական փոփոխութիւններ եւ Արեւել. Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը կը գործադրուին տրակոնական միջոցներ, նպատակ ունենալով հիմնապէս լուծել քրտական հարցն ու Արեւելեան Նահանգներու «բարեկարգութեան» խնդիրը։

Իպրահիմ Թալի պէյը այժմ ընտրուած (ընտրել տրուած) է Պոլսոյ երեսփոխան եւ հրաժարած է մարզպանութեան պաշտօնէն։ Իրեն յաջորդ նշանակուած է Բ. զօրաբանակի քննիչ Ֆախրէտտին փաշան (միւշիր), որ արդէն հասած է Տիգրանակերտ եւ ձեռնարկած է իր պաշտօնին։

Ֆախրէտտին փաշայի հրամանով, ամբողջ Արեւելեան Նահանգներու համար յայտարարուած է զինուորական վիճակ (իտարէի աւֆէրի) եւ քաղաքային պաշտօնները հարիւրին 80 համեմատութեամբ յանձնուած են զինուորականներու։

Սկսած է տեղահանութիւն եւ աքսոր, առ այժմ մասնակի ձեւերով։ Ցարդ երզրումէն (300) երեք հարիւր, Մարտինէն 17, Տէրիքէն 18, Վիրանշէհիրէն 28 քիւրտ ընտանիքներ աքսորուած են։ Մարտինէն աքսորուած այս 17 ընտանիքներէն 7 ընտանիքը Սուրիանիներ են եղած որոնք Տիգրանակերտ հասնելէ վերջ, վերադարձուած են կրկին Մարտին։

Վիրանշէհիրի շրջակայ Մաթուրի շրջանը գտնուող Միլլի աշիրէթի պետ Իպրահիմ փաշա զատէ Մահմուտ պէյ եւ իր եղբայրները՝ Մամօ էլ Համտի, Ահմէտ եւ Ապտիւրրահման պէյերը իրենց ընտանիքներով կէս գիշերին յանկարծ եւ մէկ կարաւանով աքսորուած են դէպ ի արեւմուտք։ Հետեւեալ օրը շրջանի զինուորական հրամանատարին հրահանգով, շրջակայ գիւղերու բնակիչներու միջոցով աւարի տրուած են աքսորուածներու վրանները, ինչքերը եւ ոչխարի եւ ուղտի հօտերն ու այլ կենդանիները։

Այս նոյն գործողութիւններն ու վիճակը ամէն կողմ։ Ատոնց մասին հետագային պիտի տամ տեղեկութիւններ եւ մանրամասնութիւններ։ ՍՄԲԱՏ

Պատժական տնօրինութիւններ յուսահատ պաշտօնեաներուն դէմ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Նախարարական խորհուրդը աչքի օր գումարուելով, զբաղեցաւ երկուշաբթի օրուան ցոյցերով, որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին։ Ժողովը հաստատեց թէ կարգ – կանոնը պահուած է եւ թեթեւ խանգարումներ միայն տեղի ունեցած են հանրային սպասարկութեանց մէջ. բայց, որոշեց պատժել այն գլխաւոր պաշտօնեաները որ անհատական յանցանքներ գործած են։ Այս առթիւ, վարչապետը յայտնեց թէ հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը պիտի ուղղէ պաշտօնեաներուն, Ծերակոյտի վիճաբանութեանց ընթացքին։

Եթէ պաշտօնեաները որոշեն ընդհ. գործադուլ հռչակել, կառավարութիւնը չպիտի վարանի վճռական միջոցներ ձեռք առնելու։

Անհատական յանցանքներու խնդիրը իւրաքանչիւր նախարար ինք պիտի կարգադրէ։

⁂ Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը աչքի օր նիստ գումարելով, լսեց երկուշաբթի օրուան ցոյցերուն ընկուցումը եւ միաձայնութեամբ իր համակրութիւնը յայտնեց պետական պաշտօնեաներու բռնած դիրքին։

⁂ Պաշտօնեաներու դաշնակցութեան շրջանակին մէջ զգալի յուզում պատճառեց կառավարութեան որոշումը՝ պատժական տնօրինութեանց մասին։ Այս առթիւ, ընդհ. քարտուղարը յայտարարեց թէ կը սպասեն կառավարութեան պաշտօնական զեկոյցին, անոր համեմատ ճշդելու համար իրենց դիրքը։

Անուղղակի տուրքերու պաշտօնեաներու սէնտիքաները եւ միւս բոլոր Միութիւնները կը պատրաստուին երկրորդ ցոյցի մը, ենթադրելով որ կառավարութիւնը տեղի չի տար։

⁂ Նպաստաւոճառներու սէնտիքաներու Դաշնակցութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողով մը գումարելով, որոշեց բողոքել նոր տուրքերու հաստատման դէմ եւ կարգ մը բարեփոխումներ պահանջել եղած տուրքերուն մէջ։ Բանաձեւը կ'ըսէ թէ բոլոր միջոցներով պիտի դիմադրեն ծրագրուած տուրքերուն դէմ եւ պիտի պահանջեն իրական խնայողութիւն՝ պետական ծախսերուն մէջ։

⁂ Փարիզի առեւտրականներու ընկերակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով վարչապետին, առաջարկեց միօրինակ տուրք մը հաստատել վաճառականութեան եւ ճարտարարուեստի համար, որպէս զի կարելի ըլլայ վերջ տալ հաւաստաքննութեան եւ վերահսկողութեան առեւտուրի ազատութիւնը

քննութեան եւ վերահսկողութեան առեւտուրի ազատութիւնը։

⁂ Գաւառական կարգ մը քաղաքներու մէջ, խանութները փակուեցան երէկ, իբրեւ բողոքի ցոյց։

(Լուրերու շարունակութիւնը Երրորդ Դ. Էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

5րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Շրջ. վարչութիւն	500
Ռ. Պէրպէրեան, Շավիլ, Տիկին Սարգիսեանի մահուան առթիւ	30
Գ. Ն.	25
Մ. Վ.	15
Գումար	570
Փետր. 22ի գումարը	1490
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2060

×

ԽՄԲ.— Շավիլէն Պ. Մ. Սարգիսեանէ ստացած ենք 50 փրանք Ֆրանսահայ Կարմիր խաչին համար, իր մօր մահուան առթիւ։ Ստանալ համապատասխան ընկալագրով։

× Պէյրութի խնամատար մարմինը նկատի ունենալով որ Ս. Խաչ վարժարանը ամբողջովին հրկիզուած է եւ ուսուցիչներն ալ կորսնցուցած են իրենց բնակարաններն ու գոյքերը, որոշեց 150 ս. ոսկիի նպաստ մը յատկացնել ուսուցիչներուն։

Միեւնոյն ատեն նկատի ունենալով որ քամաթիւ հրկիզեալ այնեստաւորներ կորսնցուցած են իրենց բոլոր գործիքներն ու գոյքերը, որոշեց 200 ս. ոսկիի գումար մը տրամադրել անոնց։ Այդ գումարով պէտք եղած գործիքները ճարելով պիտի յանձնըւին արհեստաւորներուն։

× Բարեգործականը, որ աղէտի առաջին լուրին վրայ 200 անգլ. ոսկի ղրկած էր, երկու անգամէն 300 ոսկի եւս փոխադրած է Պէյրութ, իբրեւ նպաստ։

ՇԷՆՔԵՐԷՆ ՑԵՏՈՑ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ «ԼՔԵԱԼ» ՈՍԿԻ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ լուր առնուած է որ Պոլսոյ կարգ մը օտար դրամատուներուն մէջ կարեւոր գումարներ ի պահ կը մնան։

Կ'ըսուի թէ, այդ դրամները որոնց գումարը վեց միլիոն ոսկիի կը հասնի, կը պատկանին առանց ժառանգորդի մեռնողներու եւ առանց անցագրի Թուրքիայէն հեռացողներու։

Ներկայ օրէնքներու համաձայն, այդպիսի գումարներ ամբողջութեամբ պէտք է պետական գանձին փոխանցուին։

Այս գումարին կարեւոր մէկ մասը կը գտնուի Քրէտի Լիոնէի մօտ, որ այժմ դադրեցուցած է իր գործառնութիւնները։

Կառավարութիւնը ձեռնարկած է այդ դրամները պետական գանձին փոխանցելու։

Միւս կողմէ, կը հաղորդուի թէ կարգ մը դրամատուներու մէջ գտնուող մասնաւոր արկղիկները երկար ատենէ ի վեր չեն բացուած, տէրերը առանց ժառանգորդ ձգելու մեռած ըլլալով։

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇԻ ԴԱՏԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն.— Նախնական հարցաքննութենէ մը յետոյ, պալատական նախորդ նախարար Թիմուրթաշ խան փոխադրուեցաւ ոստիկանութեան կեդրոնը, ուր պիտի մնայ մինչեւ որ դատուի Գերագոյն Ատեանին առջեւ։

Ապտիւլ Հիւսէյին խան Տիպա, արքունիքին նախորդ ընդհ. վերատեսուչը, դատուեցաւ կիրակի օր եւ վճիռը պիտի տրուի հինգշաբթի։ Ամբաստանուած է թէ 2000 թումանի գումար մը շորթած է Պարսիկէ մը, զայն երեսփոխան ընտրել տալու համար։

× Թիմուրթաշ պալատական նախարար էր 1925էն ի վեր եւ պաշտօնանկ եղաւ 1932 դեկտ. 24ին։ Յունուար 16էն ի վեր հսկողութեան տակ էր իր իսկ բնակարանին մէջ։ Ուրեմն, սխալ է այն լուրը թէ Շահը ներած է իրեն։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Ո՞ՒՐ Է ԵԼՔԸ

Ցուցումով մը խօսեր էինք համաշխարհային տնտեսական համաժողովի օրակարգը պատրաստող մարմնի աշխատանքներու եւ երկու հակադիր տեսակէտներու մասին։

Առ այժմ կարելի չէ որոշապէս ըսել թէ՝ այդ համաժողովը ե՞րբ պիտի գումարուի։ Որոշ է, միայն, որ Լոնտոնը իբրեւ վայր, ուժեղն Բրիտանիոյ վարչապետը իբրեւ նախագահ ընտրուած են։

Այդ համաժողովէն առաջ, արդիւնքի մասին վճռական դեր պիտի կատարէ, անշուշտ, Րուզվէլթի բանակցութիւնը՝ պատերազմական պարտքերու մասին։ Րուզվէլթ նպաստաւոր յայտարարութիւն մը ըրած էր։ Չըրչիլ, առկէ յուսադրուած, յաջողութեան ակնկալութիւն մը պարզեց։ Բայց, յանկարծ, Րուզվէլթի չըջանակը դժգոհութեան աղմուկ մը բարձրացուց։

Ամէն պարագայի տակ, համաժողովը պիտի ջանայ գտնել միջոցներ, որոնք կարենան փարատել տնտեսական ծանր տագնապը ու չունչ առնել տան ժողովուրդներուն։ Այդ է պատճառը որ բոլոր պետութիւնները այդ համաժողովին պիտի մասնակցին իրենց ամէնէն յայտնի մասնագէտներով։ Համաժողովին օրակարգին վրայ են.—

1.— Կանխիկ ու վարկային քաղաքականութիւն։

2.— Ալյրանքներու գիներու հարց։

3.— Դրամագլուխի շրջաբերութեան վերահաստատում։

4.— Երկիրներու միջեւ առեւտրական սահմանափակումի վերացում։

5.— Մաքսային սակեր եւ առեւտրական դաշնագիրներու քաղաքականութիւն։

6.— Արտադրութեան եւ վաճառականութեան բարեկարգումն ու կանոնաւորումը։

Այս վեց օրակարգերը միայն բաւարար են՝ ցոյց տալու համար թէ որքան կարեւոր գործի մը կոչուած է համաժողովը։

Խնդիր է, սակայն, թէ որանի մը մէջ իրենց պատուիրակները հաւաքող պետութիւնները պիտի կարենա՞ն նոյնացնել նաեւ իրենց տեսակէտները։

Նախորդ յօդուածով ջանացինք պարզել մէկ կողմէ Անգլիոյ ու միւս կողմէ Ֆրանսա–Ամերիկայի չնչւուած տարակարծութիւնը՝ ոսկի դրամանիչի մասին։ Ընթերցողը նկատեց, անշուշտ, որ այդ խնդիրը ունի շատ մը ներքին ծալքեր ու ծերս առնչութիւն՝ չատռիկից պետութիւններու առեւտրական, ելմտական, ներքին–ընկերային, հետեւապէս եւ պետական կեանքին հետ։

Նուազ կարեւոր չեն, օրինակ, հարկային կամ կանխիկ քաղաքականութեան, գիներու, առեւտրական սահմանափակումի, մաքսային սակերու եւ արտադրութեան խնդիրները։

Անվարան կարելի է ըսել, նոյնիսկ, որ այդ բոլորը հակայ թումբեր են՝ դէպի համաձայնութիւն տանող արահետին վրայ, ու ազգերու անջատ անջատ ուժերը ի վիճակի չեն զանոնք քանդելու։ Երբ մանաւանդ նկատի ունենանք որ վարկային քաղաքականութեան կասումը, գիներու անկումը, դրամագլուխի շրջաբերութեան դադարումը, առեւտրական յարաբերութեանց սահմանափակումը, մաքսային պատնէշները եւայլն, վերջին տարիներու տնտեսական պայմաններու բնական ու շատ հասկնալի հետեւանքներն են, եւ ամէն մէկ երկիր անոնց դիմած կամ անոնց գոյութեան հանդուրժած է՝ իր մորթը փրկելու համար։

Այնպէս որ, եթէ ուշադիր ակնարկ մը նետենք տնտեսական կացութեան վրայ, պիտի նկատենք թէ ամէն երկիր, ապաւինած վտանգին առջեւ, յոյ ինքնապաշտպանումի բնազդէ մը կ'առաջնորդուի ու կը ջանայ, ինչպէս բնինք, իր մորթը փրկել։

Ահա այդ ինքնապաշտպան հոգեբանութիւն–քաղաքականութիւնն է, որ— եթէ կարելի է այս ձեւ բացատրուիլ— գլխաւոր արգելքը պիտի ըլլայ բաղձալի լուծումը կամ համաձայնութիւնը ձեռք ձգելու։

Այսուհանդերձ, իրականութիւնը այնքան բիրտ է ու դաժան, ու կեանքը այնքան պարտադրող, որ մարդիկ վերջի–վերջը ստիպուած են լեզու գտնելու, քանի որ տնտեսական ու ելմտական փոխ–յարաբերութիւն մը ստիպողական պահանջ մըն է բոլորին համար ու ամէն մէկին գոյութիւնը — նպաստաւոր ձեւի մը տակ, թէ աննպաստ — միւսին կամ միւսներուն գոյութեամբը պայմանաւորուած է։

Որովհետեւ պարզ ըլլայ թէ աշխարհ ինչքան դժնդակ կացութեան է մատնուած, տանք քանի մը ամփոփ բայց խօսուն տեղեկութիւններ.

Միջազգային աշխատանքի գիւանին պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ ներկայիս կան 30.000.000 անգործներ. Այս թիւը իրականութենէն նուազ է, բայց ոչ աւելի։ Ու չի բովանդակեր այդ 30 միլիոնին ընտանեկան անդամները.

Մեծաքանակ ապրանքներուն գիները 1929 դեկտեմբերէն մինչեւ այսօր մէկ երրորդով ինկած են։ Իսկ նախանիւթերը 50—60 առ հարիւր։

Դեռ երկու ամիս առաջ, Քանատայի մէջ, ցորենը ունէր այնպիսի ցած գին մը, որ 100 տարուան ընթացքին երբեք չէ տեսնուած (քիլօն շուրջ 40 սանդիմ)։

Հետեւա՞նքը։

Այն, որ գիներու անկումով տնտեսական կացութիւնը հարուած կրեց, արտադրութիւնը իր ծախքերը չկրցաւ փակել, չահ չմնաց ու հրապարակը տակն ու վրայ եղաւ։ Մասնաւորապէս հարուածուեցան հողագործական երկիրները, որոնց բերքը ոչ մէկ արժէք ունի։ Ու ոչ միայն քիչ դրամ կը բերէ, այլեւ ամբողջութեամբ չի ծախուիր։ Այնպէս որ, 1932ին արմտիքի պահեստը կրկինն էր 1925ի պահեստին....։

Երկրագործական երկիրներու այս թշուառացումը ազդեց, անշուշտ, ճարտարարուեստական երկիրներու վրայ։ Որովհետեւ առաջիններու գնելու կարողութիւնը նուազեցաւ ու երկրորդները չկրցան իրենց ճարտարարուեստական արտադրութիւնները վաճառել։ Որով, գործատուններու ստիպուեցան կրճատել կամ դադրեցնել իրենց աշխատանքը։ Ու, ահա, պարտքերու ներքեւ ու սպառ քսակով գըլուխը կախ գիւղացիին քով՝ գործատունէն դուրս ձգուած ու ձեռքերը գրպանը անճարօրէն թափառող բանուոր։

Աստր հետեւանքն է, անշուշտ, որ օրէ օր աւելի սաստկացաւ տագնապը։ Ու պատրանք կ'ըլլար, պարզապէս, խորհիլ թէ տագնապը իր գերագոյն սատիճանին հասած ըլլալով, վարբէջքը կը սկսի։ 1923ին համաշխարհային առեւտուրին գումարը մէկ երրորդն է եղած 1929ի համաշխարհային առեւտուրին...։

Ասիկա «տագնապ» չէ։ Տնտեսագիտօրէն կիրարկուող այդ բացատրութիւնը տրուեցաւ անոր՝ երբ բուկիցքի տարիներուն հետզհետէ նուազեցան գործերը։ Նոյն անտեսագիտութիւնը, սակայն, կը ժխտէ ճանչցած ըլլալ տնտեսական վիճակ մը, որ ունեցած ըլլայ այսօրուանին տեւողութիւնը, տարողութիւնը, պատճառները եւ արգիւնքները։

Այդ պատճառով ալ, կարուկ ու արմատական միջոցներու կը կարօտի ան։ Ձիշդ է, շատ բան առաւ տարաւ հին կարգ ու սարքէն ու պէտք չէ անցնալ օրերու վերադարձին պատրանքը ունենալ։ Այսու հանդերձ, փոխանցման արտակարգ ժամանակաշրջան մը ապրեցանք ու դեռ պիտի ապրինք։ Ան մեր առջեւ պիտի բանայ, ապահովաբար, եթէ ոչ նոր, գոնէ բաւական ձեւափոխուած վիճակ մը։

Համաշխարհային տնտեսական համաժողովը աստր արագացման կոչուած է։ Ամէնէն էականը՝ ժողովուրդներու գնելու կարողութեան բարձրացումն է։ Իսկ ասիկա սերտօրէն կապուած է գիներու բարձրացման հետ։ Այն ատեն կը սկսի, անշուշտ, սպառումի շրջանը, որ, իր կարգին կ'ապահովէ արտադրութիւնը։

Աշխարհ սպառած չէ իր ուժերը։ Ընդհակառակն, անոնք պատրաստ կը սպասեն՝ բարեկէպ ազդանշանի մը։ Անհրաժեշտ է, սակայն, ստեղծել պայմաններ, որոնց մէջ կարելի ըլլայ օգտագործել Ֆիզիքական, մտաւոր ու մեքենական բոլո՛ր ուժերը։

Անգլիական մեծ դրամատուն մը վարիչ մարմնի նիստին, նախագահը ի մէջ այլոց կ'ըսէր, այս տարուան սկիզբը.

— « Եթէ ազգերը Լոնտոնի ժողովին մէջ որոշեն միջազգային առեւտրական խոչովակները մինչեւ հիմակուան նման չփակել, տնտեսապէս միայն իրենց դիրենք պարտկելու ճգնիլ, ու բոլորովին թշուառացումի տանող ախտական – ազգայնական քաղաքականութիւնը թողուլ, ահա այդ ատեն աշխարհ արժանի պիտի ըլլայ հաւատքի ու վստահութեան վերանորոգման մը։ Այդպիսի վստահութիւն մը գիները պիտի բարձրացնել եւ պարտականները իրենց պարտքերը պիտի վճարեն. պահուած դրամները նկուղներէն պիտի հանուին եւ հրապարակը դրամ պիտի գտնուի»։ Ահա թէ ո՛ւր է ելքը։

Համաշխարհային տնտեսական համաժողովը պիտի ապահովէ՞ այս բոլոր։ Կը տարակուսինք....։

ՍՈՒՐԷՆ

ՈՉ ԹԷ ՏԳԷՏ, ԱՅԼ ԱՆԳԷՏ

Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտանի պատասխանը՝ Հայաստանի մասին կարդացած իր դեկուցման առթիւ եղած քննադատութիւններին, շօշափում է մի շատ հիմնական խնդիր։ Այն է՝ գաղթահայութեան դիրքը հանդէպ խորհրդային Հայաստանի։

Իր պատասխանի մէջ եղած երկրորդական ու երրորդական կէտերի վրայ կանգ չպիտի առնենք։ Անիմաստ ու անբովանդակ բառեր, անտեղի վերագրումներ ու աւելորդ յարձակումներ։ Միայն ասենք, որ Գ. Կիւմիւշկէրտանը հայ ժողովրդի հասցէին ուղղած «անուղղայ ազատոս» արտայայտութիւնը յետ է վերցնում։

Անցնենք հիմնական խնդրին։ Որ գաղթահայութեան համար Հայաստանը մնում է միակ մխիթարանքը եւ յոյսի գլխաւոր ափափանքը, — այս մասին խօսք լինել չի կարող։ Միայն երբ խնդիրը գալիս է տիրող կարգերին ու խորհրդային գործելակերպին, այստեղ նշմարւում է երկու տեսակէտ։ Մէկը, — որի արտայայտիչն է Գ. Կիւմիւշկէրտանը — դէմ լինելով «համայնավար գաղափարներին ու բէժիմին», անվերապահօրէն հաշտւում է ստեղծուած կացութեան հետ եւ ձգտում ամէն ինչ վարդագոյն ակնոցներով դիտել։ Միւսը, որի գաղափարախօսն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, սերտօրէն կապուած մնալով երկրին ու ժողովրդին՝ պայքարում է տիրող կարգերի դէմ։ Առաջինը խորհրդային իշխանութեան մէջ է գտնում հայ ժողովրդի փրկութիւնը, երկրորդը՝ այդ իշխանութիւնը համարում է որպէս բացասական երեւոյթ հայ ժողովրդի կեանքում։

Որո՞նք են Գ. Կիւմիւշկէրտանի հիմնական տեսակէտները եւ ինչո՞ւ համաձայն չենք իրեն։

1— Որ Գ. Կիւմիւշկէրտանը խանդավառ չէ համայնավար բէժիմին։

2— Որ Դաշնակցութիւնն է յանցաւոր եւ պատասխանատու Հայաստանի Հանրապետութեան անկման հետ կապուած ալէտների։

3— Որ երկրի մէջ տիրապետողը ազգային ոգին է եւ հայ համայնավարները Դաշնակցականներէն աւելի լաւ հայրենասէրներ են։

4— Որ երկրի մէջ ամէնքը բռնուած աշխատանքի տենդով՝ կը վերաշինեն ու Հայաստանի բովանդակ տնտեսութիւնը կը յառաջդիմէ։

5— Որ Դաշնակցականները չարախօսում են. եւ, Գ. Կիւմիւշկէրտանը հարց կ'ուղղէ, թէ մենք ի՞նչ ունենք դնելու ներկայ բէժիմին տեղը։

Բոլոր ձեւի կիւմիւշկէրտանների ըմբռնելը նրանումն է, որ նրանք համայնավար գաղափարներն ու բէժիմը զատում են նոյն համայնավարների գործելակերպից ու քաղաքականութիւնից։ Այդտեղից էլ առաջ է գալիս այն թիւրիմացութիւնը, որ «խանդավառ» չլինելով առաջինի նկատմամբ, ջատագովում են երկրորդը։ Իսկ եթէ ծանօթ լինէին համայնավար աշխարհահայեացքին ու նրանց տեսակէտներից բխող քաղաքականութեանը, ի հարկէ նման մանկամիտ կարծիքներ չէին յայտնի։ Որովհետեւ համայնավարութիւն եւ ազգային ոգի ու հայրենասիրութիւն նոյնքան հեռու են իրարից, որքան երկրագունդը միւս մոլորակներից։

Ինչո՞ւմն է համայնավարների քաղաքականութեան էութիւնը։ Պրոլետարիատը հայրենիք չունի, հետեւաբար, նրա նպատակն է համաշխարհային յեղափոխութեան միջոցով խորտակել հաւաքականների ձեռքով գծուած սահմանները»։ Այդ առաջադրումն իրականացնելու համար, ինչպէս Լէնինն է արտայայտուել, յաճախ ստիպուած պիտի լինեն «մասնակի շահերը զոհաբերել ընդհանուր շահին»։ Եւ քանի որ միջազգային յեղափոխութիւնն իրականացնելու համար անհրաժեշտ էին գտնում նախ Արեւելքում ազգային յեղափոխութիւն յառաջ բերել, դրա համար էլ, առաջին հերթին, պէտք էր ոտքի հանել Թուրքիան։ Այս վերջին խնդրում Հայկական Շահը համարուեց մասնակի եւ զոհաբերուեց ընդհանուրին՝ Թուրքիա – Արեւելք – միջազգային յեղափոխութեան։

Եթէ Գ. Կիւմիւշկէրտանը ուսանէին դիտէ կամ դիտցող մէկն ունի, սիրով պիտի իրեն տրամադրենք համայնավար Բորեանի երկհատոր ուսումնասիրութիւնը («Հայաստան, Միջազգային Դիւանագիտութիւն եւ Խորհրդային Միութիւն»)։ Կարդալով այդ գիրքը, պիտի համոզուի, թէ իրօք Հայաստանի Հանրապետութեան եւ հայ ժողովրդի դէմ դաւադրութիւն է կազմուել եւ 1920ին Գարաբէքիրի բանակի արշաւանքը Հայաստանի վրայ, ապա դրան յաջորդող գեկտ. մէկի հանրապետական կառավարութեան ու Թուրքիոյ միջեւ կնքուած Ալեքսանդրապոլի եւ խորհրդային կառավարութեան ու Թուրքիոյ՝ 1921 թ. հոկտ. 13ի Կարսի դաշնագրերը պատահական երեւոյթներ եւ միայն «դաշնակցական կառավարութեան սխալների» հետեւանքներ չէին։ Եւ երբ այս բոլոր փաստերն ուսումնասիրուեն, Գ. Կիւմիւշկէրտանը պիտի համաձայնի, որ անկարելի է համայնավար գաղափարներին դէմ լինել եւ միաժամանակ կողմ դառնալ անոնց գործերին։

Երկրորդ, Կիւմիւշկէրտաններին շատ է մոլորեցնում Հայաստանում տիրապետող հայերէն լեզուն։ Ա. Զօպանեանը մէկ քառորդ ժամ հիացմունքով ու ոգեւորութեամբ գեկուցում էր, թէ ինչպէս երկու հայ բանուորներ Զօրագէսի մասին իրեն ծանօթութիւններ են տուել հայերէն լեզուով... Ի՞նչ է, հայ բանուորը պէ՞տք է չինարէն խօսէր։ Դեռ լաւ է, որ բանաստեղծը չի զարմացել, որ Հայաստանում մարդիկ երկու ոտքի վրայ են քայլում...

Ցաւոք, ինչպէս որ, այստեղ, Փարիզում, համայնավար Գրիգոր Վարդանեանն իր բանախօսութիւնների մէջ գերազգային տրամադրութիւններ է յայտնաբերում, նոյնպէս էլ Երեւանում Երզնկեանները արտասահմանեան ներկայացուցիչների հետ «ազգային լեզուով» են խօսում։ Այս խաբեբայութեան եւ շանթաժին զոհ է գնացել անփորձ ու միամիտ Գ. Կիւմիւշկէրտանը։ Որովհետեւ համայնավարների գործի մէջ ազգային ոչինչ կայ։

Չէ՞ որ նոյն համայնավարները սեւ խաչ են քաշած հայկական դատի վրայ ու վերջնապէս լուծուած են համարում Տաճկահայաստանի խնդիրը. խորտակելով Հայաստանի անկախութիւնը՝ դայն Թուաստանի մէկ ծայրագաւառը են վերածած (կարդալ խորհրդային Սահմանադրութիւնը եւ Համ. Կոմկուսի Կենտկոմի 1931 թ. հոկտ. 30ի որոշումը)։ Արտաշէս Կարինեանի բերնով յայտարարած են, թէ՝ երկրում ազգային ոգին արմատախիլ անելու համար պէտք է ցրուել 300.000 տաճկահայ գաղթականութիւնը. 12 տարիների ընթացքում Հայաստան փոխադրուած 25—30 հազար հայ գաղթականութեան դիմաց երկիր են ներգաղթել մօտ հարիւր հազար թաթարներ։ Երկրի ներքին սահմանները վերջնականապէս կարգադրուած են համարում (չնայած Ախալքալաքի ու Ղարաբաղի Հայաստանին միանալու համար եղած չարժումներին)։ Հայաստանի տնտեսական չահերը միշտ ստորադասում են հարեւան երկիրների ու Թուաստանի չահերին։

Հալածանքի ենթակայ են ազգայնօրէն մտածող տարրերը, ոչ – համայնավար մտաւորականութիւնը եւ քիչ թէ շատ ազգային թիւրում ունեցող համայնավար գործիչները (Աշոտ Յովհաննիսեան, Լուկաշին եւ ուրիշներ)։ Եւ, վերջապէս, չէ՞ որ նոյն համայնավարները խոստանում են մեր ազգային մշակոյթից քարը քարի վրայ չթողնել (Խանջեանի ճառը 1932 թ. մայիս 15)։

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Կեանքի բեմին վրայ, ճակատագիրը յուշարարն է, որ բատերգութիւնը կը կարդայ հանդարտ ու միմնչելէն, առանց շարժումներու, առանց ճարտասանութեան, ու երբեք ուշադրութիւն չդարձնելով որ բատերգութիւնը ողբերգութի՞ւն է թէ կատակերգութիւն։ Կանչերը. սուլումները, ծափերն ու մնացեալ ամէն ինչը կը կատարեն մարդիկը։

Պէօրնէ

Մարդիկ ճակատագիրը դարձուցած են ամենակարող ստուածութի մը, որպէս զի իրենց բոլոր յիմարութիւնները բեռցնեն անոր վրայ։

Խելացի մարդը ոչ միայն յիմարութիւններ պէտք չէ ընէ, այլեւ՝ պէտք չէ մտիկ ընէ։

Պէօրնէ

ԿԻՆԸ

Ազգի մը սիրտը կինն է,
Ազգի մը վէմը կինն է։
ՍԻԳԻԼ

Որքա՜ն պերճախօս են այդ տողերը եւ որքա՜ն իրաւ։

Սիպիլ այդ տողերուն մէջ խտացուցած է կնոջ դերը ազգի մը հաւաքական կեանքին մէջ։

Կինը ընտանիքի մը սիւնն է՝ որուն վրայ կը կոթնին զաւակները, ապագայ յոյսերն այդ տան։ Այդ նոյն կինն է դարձեալ ջահակիրը, նորաբողբոջ էակներուն կեանքի ճամբան լուսաւորողը։

Մօր մը սիրտն է՝ բարի եւ արի, որ կը կրթէ, կը խրախուսէ, կը խըրատէ, կ'ազնուացնէ, կ'առաջնորդէ իր զաւակները դէպի բարին, դէպի գեղեցիկը.

Ընտանիքներու շարքերը չե՞ն որ կը կազմեն ազգերը։

Եւ երա՜նի այն ազգերուն որ կ'ըմբռնեն կնոջ դերը հաւաքական կեանքի մէջ, եւ ըստ այնմ կը պատրաստեն կիները, կը մշակեն այդ սիրտերը եւ կը յղկեն այդ վէմերը։

Հայ կինը եղա՞ծ է արդեօք այդ ցանկալի սիրտն ու վէմը հայ ազգին։

Հայ կնոջ վրայ թափուա՞ծ է արդեօք ջանքը ազնուացնելու, յղկելու համար զայն։

Ո՞վ է ըմբռնած հայ կնոջ փրկարար դերը մեր ազգային հաւաքական կեանքին մէջ, եւ ջանք է թափած այդ ուղղութեամբ։

Դժբախտաբար հայ կինը ցարդ, ընդհանուր առմամբ, թողուած է ինքն իր վրայ։ Անոր չէ տրուած բաւականաչափ ուսում, չէ ներժուծուած անոր մէջ գիտակցութիւնն իր կոչման որ ունի ազգային հաւաքական կեանքի մէջ։ Ան իրապէս չէ եղած մեր ազգին սիրտն ու վէմը։

Եթէ մշակուած ըլլար հայ կինը, հաւատացէ՛ք որ այս ազգը այնքան չէր մաշեր իր ներքին ցեցերէն. Ներքնապէս այս օրուան վիճակի չէր հասներ։

Մեր հաւաքական կեանքը ... մեր գետնի վրայ դրուած պիտի ըլլար, եթէ հայ կինը մշակուած ըլլար, օտար հողերուն վրայ փոխանակ ներքին զզուելի պառակտումներու առջեւ գտնուելու, պիտի ... ներկայինք ազգային սեւեր մէկ ճակատ, գիտակից եւ կարող մեր գոյութիւնը պաշտպանելու, մեր ... ցաւերուն դարման, մեր ... պաշտպան, մեր զաւակներուն ... պիտի դառնայինք։

Այսօր պիտի ունենայինք միայն ազգային մէկ ճակատ։ Նախ, ... քարբար պայքարիլ այլասերման դէմ, պահել Հայը անաղարտ, ... հասցնել զայն իր զարաւոր ... նիքը։

Մինչդեռ, հայ կինը այսօր ... իր ամուսնոյն, եղբօր եւ հօր ... ծանրաբար վէճերուն, բողոքի ... մը իսկ չի բարձրացներ, կը խոր... կը տրամադրանէ ապքասօրէն։

Հայ կինը լուռ է, ինչո՞ւ ... լռութիւնը, միթէ՞ այդքան կաշկանդուած է հայ կնոջ լեզուն։

Հայ կինը չունի՞ իրաւունք ... ազատութիւն խօսելու եւ ... բանելու այնպէս ինչպէս կը ... լադրէ իր զգայուն սիրտը։

Բազմապատկենք հայ կնոջ ... ութիւնները։ Թիւր։ Թող Հ. Կ. ... չիրը, Տիկնանց միութիւնները, ... մայրերու Օրուան միութիւնը ... նեն իրենց թիւերուն տակ հայ ... ները։

Խօսին անոնց ազգային հա... քական կեանքի, հայ կնոջ պար... տականութեանց մասին։

Խօսին անվերջ մեր ներքին ցա... ւերուն դարման մը գտնելու հա... մար։

Թող արթննայ հայ կինը, ... կէ, իր սիրտը, որ այնքան առա... նի է եւ լեցուն բարութեամբ։

Այսպէս կը կազմուի տիպար կի... նը՝ ընտանիքին եւ ազգին սիրտն ... վէմը։

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԱՀՌԵԼԻ ԴԷՊՔԸ

Զոհերէն մէկը Հայ է

Գրած էինք թէ փետր. 16ին ծանր դէպք մը պատահած է Սելանիկի մէջ, համայնավարներու մէկ ժողովին առթիւ, եւ թէ տասը հոգի մեռած եւ բազմաթիւ ուրիշներ վիրաւորուած են.

Այս առթիւ «Հօրիզոն»էն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները —

Իրիկուան դէմ ժամը 6ին, այրերու, կիներու եւ նոյն իսկ փոքրիկներու բազմութիւն մը սկսաւ խռնուիլ բանուորական կեդրոնատեղին, ուր քանի մը համայնավար ճառախօսներ հրապարակ կուտային համայնավարներու ընտր. պայքարի կազմակերպման մասին։ Ոստիկանութիւնը երկու ոստիկաններ կը ճամբէ բանուորական ակումբը, որպէս զի հաւաքոյթին հետեւին։ Հազիւ թէ սակայն ոստիկանները մտած էին սրահէն ներս, համայնավարները — «Դո՛ւրս խաֆիէները, զարկէ՛ք» աղաղակներով կը յարձակին ոստիկաններուն վրայ եւ զանոնք ծեծելէ եւ խոշտանգելէ վերջ սրահէն դուրս կը հանեն։

Մինչ այդ, Վենիզելոս — Եուսթինիանոս փողոցներուն անկիւնը, ուր կը գտնուի ակումբը, կը հասնի ոստիկանական մեծ ուժ մը։ Բանուորները տեսնելով, որ իրենց գրգռիչ ընթացքին հետեւանքով, եթէ վար իջնեն պիտի ձերբակալուին եւ խոշտանգուին, կ'ամրանան եւ դիրք կը բռնեն ակումբին մէջ։ Կը գոցեն դէպ ի սանդուղը տանող դուռը եւ եռեւը կը լեցնեն փայտեր, աթոռներ, սեղաններ եւ այլ իրեր, այնպէս որ ոչ ոք կարենայ դուրսէն ներս մտնել։

Ժամը 6.30ին ոստիկանութիւնը, փողոցէն կը հրաւիրէ ակումբին մէջ գտնուող բանուորները, որպէս զի ցրուին։ Անոնք սակայն կը սկսին պոռալ, թէ ընդհ. գասախօսը կ'ուզեն եւ անոր ներկայութեան միայն կրնան ցրուիլ, որովհետեւ ոչ ոքի կը վստահին։ «Պիտի մեռցնեն մեզ» կը պոռային չէնքին մէջ գտնուող բանուորուհիները։ Այդ պահուն հասաւ նաեւ ոստիկանական ձիաւոր ուժ մը, որ վախցնելու համար սկսաւ օդին մէջ կրակել։ Այս տեսնելով, չէնքին մէջ փակուած բանուորները մէկ բերան նորէն սկսան պոռալ.

— Ընդհ. գասախօսը կ'ուզենք... Մեծով պիտի մեռցնեն մեզ ոստիկանները եթէ վար իջնենք... Դուրս չ... ելլեր.

Ոչ ոք մտիկ կ'ընէր անոնց եւ ա... վիճակով, առանց արտակարգ դէպ... մը, երկու ժամ անցաւ։ Ժամը 8.30... է որ իրերը ծանրակշիռ դարձուա... մը սկսան առնել։

Ծիչերը, ոստիկաններուն վրայ... զէնքերու ձայները խուճապ մը առ... ծած էին շրջականերուն մէջ։ Մութ կոխած էր եւ էկնաթիա – Վենիզելո... հրապարակը, սարսափալի մը ... պարանքն էր առած։ Փաշարժան ... շղթայով մը բոլոր անցքերն ու ... բաները գոցուած էին, անցորդները... արգիլուած էր մօտենալ. խանութ... սրճարան, ամէն ինչ փակուած էր...

Ոստիկանական ուժը երթալով ... չատնար։ Քաղաքին մէջ ոստիկան... մնացած, ամէնքը ղրկուած էին դէպ... քին վայրը։ Միւս կողմէն, ոստիկա... ները կ'աշխատէին ցրուել այն չար... բաւոր բանուորները, որոնք փողոցն... րու անկիւնները խռնուած կը խա... ռէին եւ «Ալէքսանդր»ի կը բանէին ոստի... կանութիւնը։ Թղթատարներ, ... բաւորութիւններ եւ ձերբակալութեան... եղան նաեւ այս բանուորներուն մէ... ջէն։ Իրերը հասեր էին անել կէտի... Դէպքին վայրը հասած էր ոստիկան... կան տնօրէնը եւ օգնականը։

Երկար ժամանակ անցած էր եւ ... միջոցին դէպքին վայրը հասած ... նաեւ հրշէջ խումբը։ Աստր վրայ, ... խակցութիւնները խզուեցան եւ բա... ուորները սկսան վար առնել պատ... հաններուն փեղկերը։ Միւս կողմէ... մէկէն կտրեցին ելեկտրական լոյ... թելը եւ սրահը ամբողջութեամբ թա... ուեցաւ մութի մէջ։

Երկու ոստիկաններ, ... սանդուղը աթոռներէն եւ այլ իրերէ... կը մօտենան սրահին դրան, ... սկսին կոտրել։ Ցանկարծ, մութին ... ճիչ մըն է կը լսուի եւ յիմնապէս ... գլխուն երկաթէ ձողի մը հարուա... ունենալով կը նետուի սանդուղներէ... վար։ Միեւնոյն բախտին կ'ենթարկուի եւ ուրիշ յիմնապետ մը, որ յարձակում կրելով բանուորներէն կը վիրաւորուի եւ կ'իյնայ գետին։ Երկրա... ալ, անմիջապէս փոխադրուեցան զի... ուորական հիւանդանոցը։

Հրամանը տրուած էր. — « Գրաւ... ցէք ակումբը ամէն գնով, յարձակ... ցէ՛ք» ... Մէկ կողմէն դուռը կը խոր... տակուէր, իսկ միւս կողմէն,

պատասխանատուութեան սանդուղներուն շըրջապատը եզերեցիւ խումբ մը ոստիկաններ կը յառաջէին պատուհաններէն ներս մտնել։ Ջուղէն պատուհաններէն ներս մտնել։ Ջողէն տախտակներու միջանկեալ դռնակը մըն մեջ, որուն կը նմանէր դըժնութիւն մէջ, որուն կը նմանէր դըժոխքի մը։ Անագին խուճապ մը ծայր տուաւ ախումբին մէջ։ Զէնքեր սկսան պայթիլ։ Բոլորը — շուրջ 200 հոգի — խարխափելով, գիրար հրելով, ոստիկաններէն եւ իրարմէ հրուելով, կեանքերնին ազատելու համար կը նետուէին ելքի միակ դուռնէն եւ սանդուղին վար։ Սանդուղը դարձեր էր անանցանելի։ Այրերն ու կիները սկըսան իրարու վրայ նետուիլ։ Առջեւը գտնուողները մնացին վերջին թափողներուն տակ։ Աղմուկ, ճիչեր, պայթուններ, հոնդիւններ։ Տակը մնացողները, մարդկային ահագին զանգուածի ճնշման տակ շնչահեղձ կ՚ըլլային։ Ով որ դուրս կ՚ելլէր, կը չէզոքացուէր ոստիկաններու հրացաններու բռնկումներուն տակ եւ կը ձերբակալուէր։ Փոքրերը, 15 տարեկանէն վար եղողները միայն ազատ կը ձգուէին իրենց տուները երթալ.

Այս ահարկու թոհուբոհին մէջ սակայն ոչ ոք գաղափար ունէր տակաւին բովանդակ զարհուրանքի մասին։ Ոչ ոք գիտէր, թէ նեղ սանդուղին վըրայ, շնչահեղձ ըլլալով մեռնողներ կային.

Մինչ այս պահուն — ժամը 9.45ին — ոստիկանական մօթօսիքլէթով մը գլխաւոր վայրը հասաւ ընդհ. դատախազ Պ. Ալէքսանտրօփուլոս։ Եւ եղերական լամբի օգնութեամբ անոր եւ ոստիկանական սպաներու աչքին առջեւ պարզուեցաւ ահռելի տեսարան մը։ Սանդուղն ի վար իրարու վրայ նետուած եւ աչքերը դուրս ինկած խումբ մը դժբախտ, 20 տարեկանէն ալ վար երիտասարդներ կը փչէին իրենց վերջին շունչը։ Ամբողջ քառորդ ժամ մը տեւեց անոնց հոգեվարքը, երբ այլ եւս ամէն օգնութիւն անկարելի եւ անօգուտ էր։ Սկսան փողոց հանել մեռեալներն ու վիրաւորները։ Եւսեթինիանու փողոցը լեցուեցաւ դիակներով եւ շարժելու անկարող մարդոցմով, ճիչեր, հոնդիւններ, լացուկոծեր բռնած էին չորս կողմը։ Վերը, սրահին մէջ, ծծմբ կը շարունակուէր։ Վար իջնողը կը ձերբակալուէր։ Ոստիկաններուն արգիլուած էր զէնք պարպել, նոյն իսկ օդին մէջ։

Ձերբակալուած 90 հոգիէն 60ը ազատ ձգուեցան։ Իսկ 30ին մէջ կը փնտռուին բուն մեղաւորները։ Կը փնտռուի նաեւ համայնավար նախկին երեսփոխան Բաղէջը, որ կրցած է փախչիլ չէնքին ետեւի սանդուղէն, գէպքի ընթացքին

× Զոհերէն մէկը Հայ մըն է, որուն ինքնութիւնը չէ ճշդուած։

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՑԱՌԱՋ»ը

Զգուշի սուտի մը առթիւ

— · —

ԽՄԲ. — Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ տխրահռչակ Ս. Թումաճանը վերջերս իր «յուշերը» հրատարակեց Պոլսոյ «Վագըր» լրագրին մէջ. ազգային գաղտնիքներ մէջտեղ հանելով եւ վերի վայր շրջելով պատմութիւնը։ «Ցառաջ»ի մէջ ալ արտատպեցինք մաս մը այդ յուշերէն, բայց յետոյ զանցելով, զանց առինք մնացեալը։

Մեր հրատարակած մասին մէջ, Թումաճան «մասալ» մը կը պատմէր ողբացեալ Ս. Զաւարեանի «թունաւորման» մասին։ Այդ զարշելի սուտին հերքումն իսկ մեծ պատիւ պիտի ըլլար

Բայց ահա չէզոք հայրենակից մը, ականատես մըն է որ կ՚ընդվզի, «Նոր Օր»ի մէջ հրատարակելով հետեւեալ նամակը.—

Ցարգելի...

Երբ մէկ քանի շաբաթներ առաջ Սօֆիա կը գտնուէի, «Ցառաջ»ի թիւերէն մէկուն մէջ կարդացի դաւաճան Թումաճանի գրածները։

Այդ թիւին մէջ հանգուցեալ Սիմօն Զաւարեանի համար ըսուած էր թէ Սըրա Սէլվի, Տօքթ. Փաշաեանի տանը մէջ թունաւորուած էր։

Այն ժամանակ ուզեցի իմ գիտցածներս այդ մասին «Ցառաջ»ի գրել, որպէսզի մեր վերջին պատմութեան կարեւոր մէկ պարագան այսպիսի հրէշներու կողմէ այլանդակօրէն չխեղաթիւրուի եւ պատուաւոր ազգայիններ, ինչպէս Տօքթ. Փաշաեան, կասկածի տակ չմնան. Սակայն անձնական հոգերս արգելք եղան այս մտադրութիւներս իրագործելու։ Այսօր, երբ ձեր թերթին մէջ կարդացի «Սամուէլ Դաւաճան» վերնագրով յօդուածը, խղճի մը խիստ պահանջով մէկ քանի տողով իրականութիւնը պարզել.

Երբ Սիմօն Զաւարեան յանկարծամահ եղաւ, Բերայի ոստիկանատան մէջ, երբ դատական բժիշկ հերթապահ էի, անմիջապէս Ֆրանսական հիւանդանոց գացի եւ ընդհ. դատախազի օգնականին եւ ոստիկաններու ներկայութեան, օրինական երգումը ընելէ յետոյ, քննեցի եւ սրտի կաթուածէ մեռած ըլլալը տեղեկագրելով՝ թաղման հրաման տուի։ Եթէ թունաւորուած ըլլար, բնական է տարբեր տեղեկագիր պիտի տայի։

Ես տասնեւերեք տարի այդ պաշտօնին մէջ մնացած եւ ամէնէն սեւ օրերուն կրցած եմ զիրքս պահել միայն իմ անկողմնակալութեամբս եւ երբ բըժիշկ ունեցած կարողութեամբս, ոչ թէ իրենց պէս դաւաճաններով եւ քծնելով. որով Զաւարեանի մասին իմ տուած տեղեկագիրս կատարեալ անկողմնակալութեամբ պատրաստուած է։ Թումաճանի աղտոտ լեզուները իմ տարիներով փորձուած վստահելիութիւնս չեն կրնար կասկածի տակ ձգել.

Այս առթիւ պիտի խնդրեմ որ բարի ըլլաք այդ հրէշին իմացնելու որ միտքը բերէ իր դաւաճան ընկերներէն Վահէները եւ Ց. Մկրտիչեանները, նաեւ ծիվանչիրներու եւ Տօքթ. Բաշիոններու վախճանը, որոնց չան սատակ դիակները կրկին պաշտօնիս բերումովը ես եմ քննած, եւ եթէ բախտը գիս այսքան հեռուները նետած չըլլար, թող վստահ ըլլայ որ իր որդնոտելիք դիակն ալ նորէն ես պիտի քննէի եւ կատարելապէս անկողմնակալ տեղեկագիր պիտի տայի...

Տօքթ. Պ. Գալայճեան

(Նախկին ժառանգէտ բժիշկ Պրուսայի հիւանդանոցին եւ առողջապահական ընդհ. քննիչ եւ դատական բըժիշկ Պոլսոյ մէջ)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բանուորական համալսարան

—. —

Երեւանի բանուորական համալսարանը, որ հիմնուեցաւ 29 յունուար 1923ին, անցեալները տօնեց իր տասնամեակը։ Իր հիմնադրութեան առաջին տարիներուն, ուսանողներուն թիւն էր 243։ Հետզհետէ ստեղծուեցան բանուորական նոր համալսարաններ, եւ այսօր Հայաստանի մէջ կը գործեն նման 7—8 համալսարաններ, ուսանողներու ստուար թիւով մը։ Միայն Երեւանի մանկավարժական բանուորական համալսարանը ներկայիս ունի 364 ուսանող։ Ունի 12 դասարան, 7ը հայկական, 5ը թրքական։ Ամէն տարի խումբ խումբ շրջանաւարտներկուտայ։ 1923ին թուրք ուսանողներու թիւն էր 18, իսկ այս տարի 131, 43ը աղջիկ

Սկզբնական շրջանին, ուսանողներուն մէջ կային միայն 52 բանուորներ, այժմ բանուորներուն թիւը աւելցած է եւ հասած 76 առ հարիւր համեմատութեան։ Մնացածները կամ հաւաքական գիւղատնտեսութեան անդամներ են, կամ աղքատ գիւղացիներ։

Այս ուսանողները երբեմն կը ղըրկուին արդիւնաբերական կեդրոնները (Ալլահվէրտի), փոխարինելու բանուորական պակաս ձեռքերը.

Բանուորական այս համալսարանները երկրին տուած են, այս 10 տարուան ընթացքին, բազմաթիւ ճարտարագէտներ, գիւղատնտեսներ, բժիշկներ, մանկավարժներ, եւայլն։ Բանուորական համալսարանի հին ու նոր ուսուցիչներէն յիշենք Սիմ. Հովեան, Սիմակ, Կանայեան, Մեծատուրեան, Թ. Գաբրիէլեան, Ա. Մեհրաբեան, Ալ. Մելիքեան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԹԵՆԻՍԻ ՀԱՅ ԱԽՈՅԵԱՆԿ

— · —

Լեւոն Ասլանկիւլ մէկն է այն հայ մարզիկներէն, որոնց մեծապէս պատուաբեր են եղած։ Հակառակ շատ երկար տարիներէ ի վեր Ֆրանսա գտնուելուն, երբեք չէ խուսափած իր ազգութիւնը յայտնել բոլորին, ուր որ ալ գտնուի։ Որովհետեւ Լեւոն Ասլանկիւլ մեծ ճամբորդող մը եղած է՝ ոչ միայն շնորհիւ «Թէնիս»ի մէջ ունեցած իր մեծ արժէքին, այլ նաեւ իր զբաղումին։

Այժմու Լեւոն Ասլանկիւլը իր տարիքին բերումով շատ հեռու է հաւասարելէ 1920 - 1924ի շրջանի ախոյեանին, որ «Թէնիս»ի մէջ աշխարհի առաջին ազգը համարուած Ֆրանսայի մէջ հինգերորդ խաղացողը դասուած էր, հակառակ իր օտարի հանգամանքին, եւ հիացում կ՚առթէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դժուարահաճ մարզասէրներուն։

Այս տարի ան Ֆրանսայի առաջին դասակարգին մէջ դասուած է դարձեալ, բայց ամէնէն վերջին կարգը։ Ինչպէս ըսինք, ոչ թէ իր արժէքն է որ պակսած է, այլ տարիքն է որ կը խօսի։

Հակառակ ատոր, սակայն Լ. Ասլանկիւլ դեռ է եւ կը մնայ հայերուն լաւագոյն Թէնիս խաղացողը եւ այժմ չենք տեսներ մէկը որ իր յաջորդը ըլլալու յոյսը ներշնչէ։ Տասնեակ տարիներ պիտի անցնին եւ մենք հաւանաբար չպիտի տեսնենք անոր արժէքին հաւասարող հայ խաղացող մը։ Լ. Ասլանկիւլ Թէնիսի պէս դժուարին եւ ֆիզիքական մեծ յատկութիւններ պահանջող խաղին մէջ մեծ վարպետութիւն մը ձեռք բերած է եւ այս խաղին Թէքնիքը իւրացուցած է ամբողջութեամբ։ Ինչ որ թոյլ կուտայ իրեն դեռ յաջողութիւններ ունենալ միջազգային մրցումներու մէջ։

Այսպէս, անցեալ Կիրակի օր վերջացող հարաւային Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումներուն ընթացքին, որ տեղի ունեցան Նիսի մէջ, չահած է տուպլը-միքսթ»ին ախոյեանութեան տիտղոսը, ընկերակցութեամբ Անգլիոյ լաւագոյն կին խաղացողներէն Օր. Սքրիվըներ։ Իսկ «զոյգ - այրերու» բաժնին մէջ «ֆինալիստ» եղած է, իբրեւ ընկեր ունենալով Ֆրանսայի այս կարգի մրցումներու լաւագոյն մասնագէտ՝ Պրինեօնը։

Ասլանկիւլ թէնիսի մէջ ունեցած էր յաջողութիւններով մեծապէս սատարած է հայութեան մարզական համբաւին եւ արդար է որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հաստատելով այդ ճշմարտութիւնը իր հագուագիւտ չքանչաններէն մէկը նուիրէ անոր, իր մարզական ասպարէզին քաջալերելուն նախօրեակին։

Լ. Ասլանկիւլ ուրիշ ծառայութիւն մը եւս մատուցած է մեզ, անուղղակի մղում տալով որ այս գեղեցիկ խաղին կապուին բազմաթիւ հայ երիտասարդներ։

Ուրիշ անգամ մը պիտի խօսինք թէնիսի ուրիշ հայ ախոյեանի մը՝ Օր. Իտա Աղամօֆի մասին, որ հայ իգական սեռի առաջին ախոյեանն է։

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Թումաճանականութիւն

— · —

Ցաւօրէն ինտեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 փետր.).

— «Թումաճանականութիւնը անհատական առօրեայի մը չէ. այլ հոգեբանական նախատրամադրութիւն, որ պատեհ առիթով երեւան կուգայ մէկէ աւելի մարդոց քով։

Գործնականին մէջ նման հոգեբանութեան արտայայտութիւնները տարբեր են այն չափով միայն, որ չափով որ տարբեր են առիթները. Էականին մէջ սակայն, այսինքն իր որակական արժէքով, այդ տրամադրութիւնը միշտ նոյնն է։ Նոյնը պէտք է ըլլայ. ուրեմն, նաեւ մեր դնահատումը Թումաճանականութեան բոլոր տեսակներուն։

Փոխելով փոխելին՝ այդ տեսակներէն է նաեւ լրատուութեան Պ. Արշակ Սաֆրաստեան, որ երկարամեայ համեստ լրագրական գործունէութենէ վերջ՝ առնէ մը ի վեր ինքզինքը «բարձր քաղաքականութեան» նուիրած է։

Կ՚ուզէ՞ք ատոր անվիճելի ապացոյցը. Լսեցէք ուրեմն.

«Վերջերս մեր եկեղեցիի բարձրաստիճան ներկայացուցիչները պատեցան Թուրք հանրապետութեան զանազան անկիւնները։ Սիոն քահանայ ճամբորդեց Տիարպէքիր, իբրեւ քով բերաւ քաղաքի եւ շըրջակայքի 300 ընտանիքները եւ հոգաց անոնց հոգեւոր պէտքերը։ Հայկական բեկորներուն հանդէպ ցոյց տրուած արդարութեան այսպիսի ապացոյցներ արձագանգ պիտի գտնեն Թուրքիոյ սահմաններէն շատ հեռուները»։

Նախ մատնանշենք պարոնին մէկ «պզտիկ» խարդախութիւնը. «Եկեղեցիի բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ» չկացուցիչ զարձուածքը նետելէ ետք՝ ան իրականին մէջ կը յիշէ միայն համեստ քահանայի մը ճամբորդութիւնը՝ քանի մը պաշտօնեայ ու կնունք կատարելու համար։ Խարդախութեան պարագան չէ հոս սակայն կարեւորը. այլ այն, թէ որպիսի պայմաններու մէջ կ՚ապրին հայ բեկորները, որ իրենց համար կնունքի մը կամ պսակի մը արտօնումը «կեանքի եւ դիրքի բարելաւում» պէտք է համարել. եւ բարոյական զգացումի որպիսի բթութեան հասած են Սաֆրաստեանին նման անձնաւորութիւնները, որ «արդարութեան ապացոյց» կը նկատեն զայն։

Ու միայն զգացումի բթացո՞ւմ. Անշո՛ւշտ ոչ. Սաֆրաստեան գիտակցօրէն անբարեխիղճ է. վասն զի ըլլալով վարիչը հրատարակութեան մը, որ «միակ միջոցն» է ծանօթացնելու օտարները «հայ ազգի անցեալին եւ ներկային», եւ անտարակոյս ծանօթ ըլլալով «հայ ներկային», ի մասնաւորի՝ մեր բեկորներու վիճակին, խարդախուած ձեւով կը ներկայացնէ զայն օտարներուն։

«Հայ բեկորները» — քանի մը հազար հոգի — այսօր քաշ կուտան իրենց գոյութիւնը իբրեւ ճորտեր։ Անոնք զուրկ են ոչ միայն իրենց մշակութային պէտքերը գոհացնելու կարելիութենէ, այլ եւ ապահովութեան տարրական պայմաններէ։

Իրականօրէն «հանրապետական» Թուրքիան օրէնքէ դուրս հռչակած է իր սահմաններուն մէջ ապրող հայերը։ Ու երբ, հակառակ ատոր, Սաֆրաստեաններ ՚ի լուր աշխարհի կը տարփողեն Թուրք արդարութիւնը, բնականաբար հարց կը ծագի — որո՞ւ պէտք է այդ սուտը։ Ու քանի որ ան չի կրնար օգտակար ըլլալ հայերուն եւ, միեւնոյն ատեն, հա՛րկաւ նպատակի մը կը ծառայէ, ապա ուրեմն կը յերիւրուի ի շահ Թուրքերու կամ իր հեղինակներու։

Այս պարագաներու տակ Պ. Ա. Սաֆրաստեան չափազանց մեծ յանդգնութիւն ունենալու է՝ պահանջելու համար, որ հանրութիւնը քաջալերէ իր ձեռնարկը՝ Massis պարբերաթերթը։

Որպիսի՛ արհամարհանք հայ հանրութեան հանդէպ։

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Ուրիշին ծնունդին պատճառաւ, Ադամ զրկուեցաւ դրախտէն, բայց այդ իսկ պատճառաւ դարձաւ աւելի մարդկային։

Աուէրբախ

Ատելութիւնը ծածկելը դիւրին է, սէրը ծածկելը՝ դժուար, իսկ անտարբերութիւնը ծածկելը՝ գրեթէ անկարելի է։

Պէօրնէ

ԽՆՋՈՅՔ՝ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷԿ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

▪▪▪▪▪▪▪▪

Գիւղին մէջ, Ցաթիմէ գառըն, կասկելով որ իր տղան պիտի վիրաւորուի, զայն դարմանելու համար, այժմէն իսկ պատրաստութիւն կը տեսնէ։ Որովհետեւ, Եաշար՝ մինչեւ եղունգները զինուած՝ «խնջոյք»ի գացած է։ Այո, զինեալ զուարճութեան... Անատոլուի գիւղերուն մէջ, ըմպելիով եղած խնջոյքները, գրեթէ միշտ զէնքի կատակներով կը վերջանան։ Ոճրագործութեան, վիրաւորումի դէպքեր կ՚ըլլան։ Նոյն իսկ, երբ խնջոյքը ընկերական է։

Եաշարին կ՚ընկերանան գիւղին ազային տղան Մուխթար, ինչպէս եւ 17 ուրիշ երիտասարդներ։ Խումբը անտառակին կռնակը գտնուող այգի մը հրաւիրուած է։ Այգին՝ իրենց ընկերներէն Աթըճը օղլու Հասանինն է։ Այս երիտասարդին հայրը աւազակ մըն էր։ Իրեն ալ այժմ ծխախոտի մաքսանենգութեամբ հարստացած է, ու Մուխթարին նման պարարտացած։ Հասան այգիի խրճիթին մէջ պահած է իր յափշտակած Գըլըէ Հապիպէն։ Զայն պիտի խաղցնէ՝ ի պատիւ ընկերներուն...

×

Երիտասարդներուն միջեւ լռութիւն կատարեալ էր։

Խրճիթէն խլրտուք մը լսելի եղաւ։ Աթըճը օղլու Հասան, յաջողնկերներուն իր առնականութիւնը եւ կնոջ վրայ իր ունեցած մեծ ազդեցութիւնը ցոյց տալու համար, անգամ մը եւս պոռաց.

— Շուտ եկուր բաց քեզի, բո՛զ...

Խրճիթին երերուն սանդուղին վըրայ, Գըլըէ Հապիպէին չարժող ոտքը տեսնուեցաւ։ Կրունկները ցած շղուականով ոտք մըն էր։ Առանց զուլպայի։ Գարշապարը այնքան շատ փոթ ունէր, որ պարզ էր թէ՝ իր տարիներուն մեծ մասը բոպիկ անցուցած էր։ Թէեւ, բոպիկ չէր, երբ Հասան զինքը փախցուց իր վերջին «հովարտած»ին՝ Քըըլըպաշ Ալիին քովէն։ Հագած էր տրեխ մը. խոստովանինք...

Հասան, զայն աւելի «մոտէրնցնել» ուզած էր։ (Մոտէրնը՝ մինչեւ Անատոլուի գիւղերը գացող Ֆրանսերէն մոտէրն բառն է)։ Այդ նպատակով ալ, ուզած էր զոյգ մը առնել՝ քաղաքը տեսած կրունկաւոր կրկնակօշիկներէն։ Եւ սակայն, կինը իր ոտքերը չէր կրցած սեղմեցնել՝ Հասանին բերած ամենամեծ թիւով կօշիկներուն մէջ։

— Սեղմուի ալ, ոտքերս՝ գետնին, գարշապարս օդին՝ անծեղի նման չեմ կրնար պտտիլ, տղա՛, — ըսեր էր — դուն գնա ինծի քուկիններդ նման շղուական մը առ. .

Հասանն ալ, սիրտ ըրեր՝ երեք թուղթ (ոսկի) տուեր էր (քափաթմաջին՝ 44 թիւ այս մարդու յատուկ բուկան շղուական մը առեր էր, որպէսզի հանգիստ հանգիստ հագնի...։ Հիմա, Հապիպէ այդ շղուականը կը գործածէր. ոտքին շատ լաւ յարմարած էր։ Գուլպայ ալ ունէր, բայց ամառ օրով պէտք չկար հագնելու...։ Ու հագած չէր։ Զէք գիտեր թէ վարժութիւն չունեցողներուն համար ի՛նչ նեղացուցիչ բան է տաք օդին բան մը անցընել ոտքին...։ Հապիպէ գուլպաները ձմրան պահած էր։

Կարծես՝ քիչ մըն ալ երիտասարդներուն աչքին իբրեւ պչրանք էր որ բոպիկ ուզած էր ըլլալ։ Մարմինը թէ գուլպան ցոյց տալ։ Մարմինը։ Եօթը գիւղի մէջ համբաւ չահած իր ոտքերը մերկ ցոյց տալը շատ յարմար նկատած էր։

Ցուցադրումի այս ախտը միայն Ամերիկայի «կըըլ»երու եւ Պոլսոյ՝ «տունկէ ազգերով մտիտ կիներուն» յատուկ չէ անշուշտ։ Ահա Գըլըէ Հապիպէն... ան ալ իր ազդրերուն գեղեցկութիւնը ցոյց պիտի տայ...

Իր ազդրերուն համբաւն ու գեղեցկութի՛նը... որովհետեւ շատ գէջ էին... Մեր գիւղերուն մեծ մասին մէջ, կնոջ մը ազդրը որքան գէր, փիղի ազդրին որքան նման ըլլայ, այնքան յարգի է։ Նոյն իսկ, գովարանած առեն.

— «Մաշալլա՜հ, ... — կ՚ըսեն — եկեղեցւոյ սիւնի կը նմանի... Նա՛հ... սաա՛նկ, սաա՛նկ...»։

Գըլըէ Հապիպէին ազդրերն ալ՝ նա՛հ, սաա՛նկ, սաա՛նկ, փիղի ազդրի չափ, եկեղեցւոյ սիւներուն նման...

Երբ երիտասարդներուն ակնարկները այդ ազդրերուն հանդիպեցան, արտերը բաբախեցին։ Շատ հաճոյք ըզգացին։

Բայց, սովորութիւնը արգելք եղաւ։ Այլ եւս չնայեցան այն կողմը։ Ու ակնարկները յառեցան գետին։

Գըլըէ Հապիպէ, ծանր ըլլալով, սանդուղը ճռճռացնելէն իջաւ վար։

Հասան հրահանգեց.

— Մօտեցիր, ուլէն բո՛զ...

Ցետոյ, սազ նուագող իր ընկերոջը նշան մը ըրաւ։

Եւ, երեք թելերով սազը, քիչ առաջուան միակերպ յանկերգէն աւելի ոգեւորիչ եղանակ մը սկսաւ։ Այս անգամ միմիայն այգիին տէրը՝ Հասան եւ երկու տղաք — Տըլտապան Մուսթաֆան ու Քէլ Ահմէտ — իրենց ափերը իրար զարնելով կը ձայնակցէին։ Միւսները չէին համարձակեր ծափելու, քանի որ պարողը ուրիշին պատկանող կին մըն էր։

Գըլըէ Հապիպէն, շղուականը ոտքերուն, ոչ պարի, ոչ ալ տեղ - քայլի նմանող լուռ կայթք մը սկսած էր։ Միմիայն ձեռքի մատները կը շարժէին։ Զանոնք իրարու զարնելով, ձայն կը հանէր՝ սպանիական բամբիռներուն նման։ Երբեմն, երբեմն, ուսերը կը գողդղացնէր ու պորտը կը խաղցնէր։ Իսկ ոտքերը հազիւ քառակուսի մեդր տարածութեան մը վրայ, իրենց իրենց վրայ կը դառնային։

Ո՛չ, կարելի չէր պար կոչել...

Կը պատահի, երբեմն, որ բազմութեան մը մէջ սեղմուիք. մէկ ալ կը հրուիք, մէկ ձախ, եւ որպէս զի ոտքերնուդ վրայ չկոխեն՝ ձեր քայլերը կէս - կէս կը նետէք... Գըլըէ Հապիպէին կայթքն ալ այդ կը յիշեցնէր...

Բայց, զննելու արժանին ոչ թէ կաքաւողը, այլ՝ զայն դիտող հիւրերն էին...

Տեղւոյն սովորութեան համաձայն, տանտէրը հիւրերուն ներկայութեան կաքաւի կը հանէ իր փախցուցած կինը։ Բայց միայն ինք իրաւունք ունի զայն դիտելու։ Հիւրերը կռնակ կուտան ու այնպէս կը նստին։ Կրթութիւնը այսպէս կը հարկադրէ...

Կարելի՞ է ուրիշին պատկանող կնոջ մը աչք ուղղել...

Միայն թէ գլուխները առեն առեն, ուսերուն վրայէն ետ կը դարձնեն։ Աչքի պոչով՝ կայթողին ոտքերուն նայելէ վերջ, կրկին իրենց նախկին դիրքը կ՚առնեն։ Կայթքը դիտելու հըրաւիրուած հիւրերուն բաժինը ահա այս գողցուած հաճոյքն է միայն...

Տանըէնը հրաւիրեալներն ալ, նոյն ձեւով, իրենց կռնակը Գըլըէ Հապիպէին դարձուցեր՝ նստեր էին։ Ըստ սովորութեան, մէկիկ մէկիկ, ակնարկ նետեցին։ Միայն թէ՝ ատոր ալ ձեւը կայ, — յոնքերէն մին ամբողջովին վար, իսկ միւսը բոլորովին վեր... իբրեւ թէ անհաճութեամբ կը նային... Այնպէս որ տանտէրը՝ իր ցոփուհիին ու անոնց միջեւ կապ մը չենթադրէ...։

Երիտասարդները, անխտիր կը յարգէին այդ պատշաճութիւնը։

Բայց, ա՛խ սա օղին, ա՛խ... մարդու խելքէ գլխէ կը հանէ...

Ըմպելին գէշ կերպով տարցուցեր էր մեր խեղճ Եաշարին գլուխը։ Մէկէն ի մէկ, չես գիտեր ինչպէս, թեւերս ակամայ՝

— Օհօ՜օ՛, պոռաց, կեցցէ՛ս Գըլըէ Հապիպէ.. . ապրի՛ս.

Մնացածը չի յիշեր։

Ո՛չ, կը յիշէ միայն որ՝ գլխուն բիր մը իջաւ, ինք դանակ քաշեց, հրացան մը պայթեցաւ, Մուխթարը՝ զինք պաշտպանելով՝ Հասանին կուրծքին զարկաւ, «կորսուէ՛ անկէ» պոռաց, ու ինք եւս իր կուրծքին հարուած մը կերաւ։

Ցետոյ, երբ կիսով մը կորսնցուցեր էր ուշքը, հրացանի ուրիշ պայթիւններ եւս լսեց։

×

Երբ աչքերը բացաւ, մայրը՝ իր գըլխուն այծի մազովը կը դարմանէր գինքը.

Իրեն բացատրեցին դէպքին մանրամասնութիւնը։

Հասան եւ Տըլտապան Մուսթաֆա մեռած էին. Քէլ Ահմէտ՝ ծանրօրէն վիրաւորուած. ու Մուխթար թէեւ Գըլըէ Հապիպէն փախցուցեր էր, բայց ոստիկանները զինքը վիրաւորեր էին լեռներուն մէջ...։

×

Կուսակալութեան թերթը այդ պատահարի մասին «Այգիին մէջ դէպք մը» վերնագրով քանի մը տող բան գրեց միայն։ Իսկ Պոլսոյ թերթերը երբեք արձագանգ չեղան...։

Մինչդեռ, առնուազն տարին քանի՛ներ, տասը հարիւր կամ աւելի Անատոլուի զանազան վայրերուն մէջ կը մեռնին...

Ինչ որ ալ ըսուի, մեր երկրին մէջ հաճոյքն եւ կռիւը, դանակն ու հրացանը անբաժան ընկերներ են...

Աւելորդ, դժբախտաբար, միայն գիւղերուն յատուկ չէ... Գայրամի առթիւ Անատոլուէն բազմաթիւ նամակներ ու հեռագիրներ ստացանք... բոլորն ալ՝ տօնական օրերուն պատահած կռիւները, սպանութիւնները, դէպքերը կը նկարագրեն։

Պոլսոյ մէջ եւս այսպէս չէ՞։ Մեզմէ շատեր հրացան կ՚առնեն, երբ ընկերութիւններէ, «քապարէ»ներէ, «պարահներէ» ներս կը մտնեն։ Որովհետեւ, անոնցմէ շատերը բռունցքով ու դանակով վերջ կը գտնեն...։

Ահա ձեզի բառին իրական իմաստով տեղական պատմուածք մը, յարգելի ընթերցող... Մեր երկրէն զատ՝ աշխարհի որ եւ է մէկ տեղը զինեալ հաճոյք ու զբօսանք գոյութիւն չունի։

ՎԱ - ՆՈՒ

ԽՄԲ. — «Ազգամէջ»ի մէջ (7 փետր.), խմբագիր - գրագէտ Վալա - Նուրէտտին (Վա - Նու) հրատարակած է այս պատմուածքը։ Զայն թարգմանաբար կուտանք՝ իբրեւ խօսուն ու հարազատ պատկերը դեռ մինչեւ այսօր տեւող թրքական բարքերուն, ու նաեւ՝ ցոյց տալու համար Թուրքիան այնպէս, ինչպէս որ է՝ գիւղերէն մինչեւ Պոլիս։ Ցատկանշական է նաեւ այն խոստովանութիւնը թէ՝ «թերթերը ոչինչ կը գրեն» կամ՝ կը գրեն ճիշդ հակառակը...։

Ճափոն անդրդուելի կը մնայ

Ճափոն որոշեց մերժել Ազգերու Դաշնակցութեան «19ներու» ժողովին առաջարկները, յանձն առնելով քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն. Միեւնոյնատեն, Մանչուրիոյ նորահաստատ պետութեան միջոցաւ վերջնագիր մը ուղղեց Չինաստանի, որպէս զի քաշէ իր զօրքերը։

Թօքիօյէն կը հեռագրեն թէ բոլոր կուսակցութիւնները համամիտ են կառավարութեան վարած քաղաքականութեան։

Երեքշաբթի օր 30,000 նախկին պատերազմիկներ ցոյց մը կատարեցին Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, Թօքիօյի զինուորական մատուռին առջեւ։ Ազգային քայլերգը հնչեցնելէ յետոյ, բոլոր նախկին զինուորները ծունկի եկան եւ աղօթեցին, հաւատարմութիւն յայտնելով կայսրութեան։ Միութեան նախագահը ճառ մը խօսելով, չէզոքեց կացութեան ծանրութիւնը եւ հրաւիրեց ներկաները զոհել իրենց կեանքը, եթէ հարկ ըլլայ.

Փարիզ եւ շրջականներ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու համախմբումը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 32, Ave. Gobelinsի սրահներուն վերնայարկը:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 231, Fbg. du Temple, Ռոստոմի սրահին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ — **Փետրուար 26ին**

Նախաձեռնութեամբ ՀՅ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին **Pathéé**ի սրահը

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

Կը ներկայացուին ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ եւ ՊԱՇՏՕՆԸ Է ԽՈՆԱՐՀ (զաւեշտ)

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐԱԶԵԱՆ)

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne ,métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Խոնդկարեանէ: Նիւթ՝ Ցարվազեանի «Ցարերքի ընդվզումը» տրամի մասին: Կը հրաւիրուին հայ գրողները եւ հայ գրականութեան սիրողները: Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
Ի նպաստ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻ ԿԱՀԱՒՈՐՄԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Բոնաւորը, պատմական տրամ: Աչքիապուկ, օպերէթ, փոքրիկ խողովակներ, վոտըվիլ:

Ղեկավար նուագախումբի եւ դաշնակի փրոֆ. Գ. Ա. ԱԼԷՄՇԱՀ
ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ 5, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
39bis, Rue de la Défense

∴

Քրեմլին-Պիսեթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
2bis rue Blanqui

14րդ ներկայացում — 14րդ ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Կը ներկայացուի **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

Նոյն Թատերախաղը կը ներկայացուի 25 Փետրուար Շաբաթ գիշեր Ալֆորվիլի մէջ, կազմակերպուած Տիկ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

«Ս Ի Փ Ա Ն» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ց

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԱՐԱՄ ՊԱՐԹԻԶԵԱՆ (դաշնակ), Օր. ԱԼ. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ), Օր. ԳՈՀ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ (երգ): Տիկ. ԼՈՒՍԻԿ, Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆՄԱՆԵԱՆ եւ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն):

Օր. ՋԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ) — Պ. Օ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ)

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ

Տախտակներու մասնակցութիւն 3 եւ 5 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ **Dr. Georges Ribot**ի

եւ Նախագահութեամբ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՕՐ

ԱՅՍՕՐ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌՏՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 5

Salle du Coliséeի մէջ, 21, Boulevard Dugommier

Ճոխ պիւֆէ — Չափաւոր գիներ — Պարտադրել «Վէսթիկօն»

Երեկոյթ - Պարահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ ՌՈՒՍ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ԳՈՒԼՊԷՐԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 7, ՌԻՒ ԳՈՒԼՊԷՐ

Ռուսական երգչախումբ, վիճակախաղ եւ պարեր:

Պիւֆէ՝ ժողովրդ. գիներով: Կը խնդրուի մուտ գոյն ճագուստ ճագնիլ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) — Tél. Pigalle 67-69

Կը տնօրինէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՕԹՕՄՈՊԻԼՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

MÉCANIQUE — ÉLECTRICITÉ

Atelier KUTUKIAN SARKIS

158, rue Nationale, Paris (13)

(Բակին խորը, աջ կողմ) — Tél. Gob. 97-40

ՎԱՐՉՈՒԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

208bis, Rue LAFAYETTE շէնքին մէջ վարձու են երկու սենեակներ, յարմար արհեստանոցի եւ գրասենեակի: Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն: Դիմել՝ ՄԱՍԻՍ տպարան, տեղւոյն վրայ:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ
բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առաւօտները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

Տօքթ. Մ Ե Ս Ճ Ե Ա Ն

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 — կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հաղորդակց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (խրոնիկութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կոկորդի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրամանիշակիր Ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ: Քաւրոն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստեմով:

Արուեստները շատ մատչելի մասնաւոր գներ ունեցողներու եւ չքաւորներու.

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը 9—4:

ՍԽՈՐԺԱՀԱՄ ԵՒ ՀՈՏԱՒԷՏ

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

THÉS YAVROU

Maison Fondée en 1880

MONDIALEMENT RENOMMEE

Գեղեցիկ նուէրներ դեղին եւ կապոյտ ծրարներու մէջ:

Դիմել: Comptoir des THÉS YAVROU

23, Rue [illegible]nac — MARSEILLE

THÉ YAVROU

Հայերու ժամադրավայրը

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու դիւրութեան համար մթերանոց մը բացած ենք rue de Trévise Քանսերվաթուարի փողոցի մէջ: Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն: Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN"

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême

Մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրոններ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — (46)

Մ Ա Թ Ա   Հ Ա Ր Ի

Ա Ն Գ Լ Ի Ա   1 9 1 7

Լ Ո Ն Տ Ո Ն Ի   Մ Է Ջ

— Ձե՞ք հասկնար, լա՛ւ, հաւանաբար անոնք ինծի չափ տեղեակ չեն. Իբրեւ Մաթա Հարի ժողովրդական դէմք մըն էք այնտեղ ու կրնայ ըլլալ որ տակաւին չգիտնան թէ դուք Մատամ Սոնբէյն էք, բայց չեմ կարծեր որ այդ ժողովրդականութիւնը օգնէ ձեզի եթէ անոնք իմանան ֆոն Թրէօհմի հետ ձեր ունեցած յարաբերութեանց մասին. կը հասկնաք, չէ՛...

Աչքերը չհեռացուց ծովակալէն, հաստատական նշան մը ըրաւ գլուխովը. յոգնած էր բայց չէր ընկճուած տակաւին

— Կրնաք երթալ հիմա, ըսաւ ծովակալը դուռը բանալով։

Աղջիկը քալեց դէպ ի դուռը հաստատ քայլերով եւ հարցուց հպարտութեամբ.

— Ո՞ւր պիտի երթամ, պարոն։

— Պաշտօնեան որուն ընկերացաք Ֆալմըթհէն մինչեւ հոս, պիտի զբաղի ձեզմով։ Հիմակուհիմա, որքան ատեն որ Լոնտոն մնաք, պիտի բնակիք Թորինկթըն Սքուէրի պանդոկներէն մէկուն մէջ։ Վստահ եմ որ դուք վարժուած չէք այդ տեսակ տեղեր ապրելու, բայց տանտիրուհին, որ պարբերաբար կ'ընդունի մեր հիւրերը, հոգ պիտի տանի ձեզի։ Պանդոկը գտնուողներէն ոչ ոք պիտի իմանայ ձեր ներկայութեան մասին։ Ամէն առտու դուք պիտի ներկայանաք ամէնէն մօտ ոստիկանատունը եւ անշուշտ, պէտք է զգուշացնեմ ձեզի որ մենք պիտի հետեւինք ձեր իւրաքանչիւր շարժումին. ուրեմն յիմար բաներ չընէք։ Միեւնոյն ժամանակ ես պիտի կարգամ ձեր թղթածրարը որ այստեղ է ու եթէ պէտք ըլլայ կը կանչեմ ձեզ։

— Եւ ե՞րբ կը վերադառնամ Մատրիտ։

— Անմիջապէս որ տրամադրելի նաւ ըլլայ, ձեզի կը տեղեկացնենք։

Աղջիկը վերջին ակնարկ մը եւս նետեց ծովակալին, խռովիչ ակնարկ մը որուն տակ ծածկուած էր ներողամտութիւն մը այս անարգանքին ու անհանգստութեան համար։ Այդ նայուածքը ուղղուած չէր Նաւային Հետախուզութեանց պետին որ կրնար նոյն իսկ իր դահիճն ըլլալ, անիկա նայուածքն էր զոր կինը կը նետէ մարդուն։ Ծովակալը անհանգիստ արպատութիւն մը կրեց. չկրցաւ նայիլ անոր. խոնարհութիւն մը ըրաւ. աղջիկը փոխադարձեց ու ելաւ դուրս։ Ծովակալը փակեց դուռը եւ ուրախ շեշտով մը դարձաւ Բինկլըթոնին որ ճիշդ այն վայրկեանին վար դրած էր հեռախօսը.

— Է՛հ, ինչ ըսեր նայինք, Ջարլզ...

— Ի՛նչ գեղեցիկ կին էր...

— Այո՛, կրնայի՞ր ընել իմ ըրածս... Հարցաքննութիւն ամբողջ երկու ժամ, առանց վստահ ըլլալու թէ ինչ կրնար պատահիլ մէկ վայրկեանէն միւսը.

— Եւ ի՛նչ ալ դիւրազգած, երբ չուզեց որ խօսէինք իր սիրահարներուն մասին...

— Միրահամ՛ր։ ունեցած է շա՛տ...

— Անշուշտ Մատրիտ չպիտի ղրկես զայն... չէ՞...

— Ինչո՞ւ չէ, կարծեմ պիտի ղրկեմ..

— Բայց ի՞նչպէս կրնանք փախցնել այս առիթը. բանտը կը նետենք զայն պատերազմի ամբողջ տեւողութեան...

— Ես առիթը փախցնողներէն չեմ. բայց չենք կրնար դատապարտել զայն. առէ՛ զաս, ես սիրեցի անպիտան աղջիկը

— Ամէն մարդ ալ պիտի սիրէր...

— Այո՛, սակայն ես առիթը չեմ փախցներ նոյն իսկ անոր համար. անթիւ հեռագիրներ բռնած եմ ես Ջարլզ, թող երթայ Մատրիտ նորէն, Առաւած հասնի իրեն... Եթէ Փարիզէն չեն հետաքրքրուիր այս աղջիկով, այդ իրենց գիտնալիք բանն է. ես կը հետաքրքրուիմ եւ իրաւ ալ օգտակար եղաւ ինծի։

4.

Լիան Սոնբէյ վար դրուեցաւ Լոնտոնի մէջ ամբողջ երկու շաբաթ մինչեւ որ «Հեսբիան» նաւը Բոթէրտամէն Ֆալմըթհ վերադարձաւ՝ Վալկոյի նաւահանգիստը երթալու համար։

Թորինկթըն Սքուէրի պանդոկին հիւրերը բոլորովին անծանօթ էին Ոստիկանական Տեսչութեան եւ տանտիրուհի Տիկին Տիւուլէնի միջեւ հաստատուած յարաբերութեան։ Երիտասարդ, դիւրին ու լաւ հագուած աղջկան մը յայտնութիւնը իրենց մէջ խոլոր անակնկալ մըն էր թէեւ ոչ այնքան տարօրինակ։ Զարմացան ամէնքն ալ տեսնելով Լիանի արտաքին երեւոյթն ու արտայայտութիւնը։ Անոր կենսունակ ու հրապուրող անհատականութիւնը չափէն աւելի ուշագրաւ էր պանդոկին տափակ միջավայրին մէջ։

Սրբակրօն պառաւներ որոնք անխուսափելի են այդ կարգի պանդոկներուն մէջ, չհեռացուցին իրենց աչքերը այդ աղջիկէն։ Հասկցան անմիջապէս որ անիկա չէր ապրած այնպէս ինչպէս ապրած էին իրենք ժամանակին։

Տասնըհինգ օր չարունակ հարցաքննեցին տանտիրուհին անոր մասին. բայց Տիկին Տիւուլէնն ինքն ալ չէր գիտեր անոր դաղտնիքը։ Այո՛, անունը Տիկին Սոնբէյ էր, ինչպէս արձանագրուած էր այցելուներու տոմարին մէջ. Ֆրանսուհի էր անշուշտ, ուրեմն Դաշնակից մը, բայց ինչո՞ւ սանձին էր Լոնտոնի մէջ կամ ո՞ւր էր պարոն Սոնբէյը, չէին գիտեր։

— Պարոն Սոնբէյը, բացատրեց տանտիրուհին, պէտք է հաւանաբար ըլլայ հոն ուր կը գտնուին այժմ բոլոր Ֆրանսացիները, կը կռուի իր հայրենիքին համար։

— Եթէ արդէն սպաննուած չէ մինչեւ հիմա, պատասխան տուին պառաւները։

Տարօրինակ, բայց շատ խորամանկ ակնարկութիւն մըն էր առիթը։ Իրենք կը հասկնային միայն անոր քաջութեան իմաստը։ Այդ աչքերով ու այդ արդուզարդով կին մը ամուսնական կապ չէր կրնար ունենալ... Շա՛տ շատ այրի մըն է, խորհեցան անոնք, տեսակ մը շնորհ է որ կ'ընէին այդ աղջկան՝ յիշելով այդ հաւանականութիւնը։ Հեւ ի հեւ ուշադրութիւն ըրին անոր շարժումներուն պանդոկին մէջ անհամբեր սպասելով թէ ո՛ր օրը պիտի ծանօթանար ան։ Գիշերները լուացուցին բամբասելով Տիկին Սոնբէյը։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
24 Février 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2121 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ

Անցեալ սեպտեմբեր 1ին եւ դեկտեմբեր 20ին, առիթ ունեցանք վերածելու Կովկասեան Դաշինքի մը ծրագիրը, որուն ստորագրութիւնը «օրերու խնդիր» էր, համաձայն «Պրոմեթէ»ի:

Այդ օրէն ի վեր, «Կովկասի ժողովուրդներու Ազգային Պաշտպանութեան օրկան»ը պարբերաբար կ'արծարծէ այս խնդիրը, նորանոր աւելի խանդավառութիւն գնելով: Այլ մանաւանդ նորանոր աւելի բանալով վարագոյրը:

Այսպէս, «Պրոմեթէ»ի վերջին թիւին մէջ (1933 փետրուար), որ էջի վրայ փռուած է գրութիւն մը, «Կովկասի համադաշնակցութիւնը եւ Հարստահարուած ժողովուրդներու միութիւնը», ձաֆէր Սէյիտ Ահմէտ ստորագրութեամբ:

Անհրաժեշտ չէ ճանչնալ յօդուածագիրը, երբ աչքի առջեւ ունինք անոր չքնաղ միտքերը, որոնք թէեւ նորութիւն մը չեն պարունակեր, բայց յատկանշական են իրենց չեշտով եւ գունաւորումով:

Թերեւս առաջին անգամն է որ, «Պրոմեթէ»ի խմբակը այսքան սրտաբաց մէջտեղ կը դնէ իր քաղաքական հանգանակը:

Ամբողջ յօդուածին մէջ, չէք գտներ մէկ հատիկ տող՝ Թուրքիոյ մասին, — ոչ թէ անպատճառ անոր դէմ:

Սէյիտ Ահմէտ բառերը չի ծամծմեր, պատէ պատ չի զարներ, արտայայտելու համար իրենց հետապնդած քաղաքականութիւնը, — անջատում՝ Ռուսաստանէն:

Եւ նոյն իսկ Թաքուն սպառնալիքներ կ'ուղղէ անոնց որ տարբեր կը խորհին, մեկուսացած են, կամ չեն ուզեր մտնել այդպիսի համադաշնակցութեան մը մէջ:

Փառաբանելով ծրագրուած Դաշինքը, որուն ոչ բովանդակութեան, ոչ ալ ստորագրութեան մասին տեղեկութիւն ունինք, Սէյիտ Ահմէտ կը շնորհաւորէ այդ «պատմական» ձեռնարկին հեղինակները: Ու կը շեշտէ.

— « Մեր առաջադրած միութեան մէջ պէտք է մտնեն Ռուսաստանի բոլոր հարստահարուած ժողովուրդները, որ կը կռուին իրենց անկախութեան համար: Ոչ իրենց զարգացման աստիճանը, ոչ ալ այն աւելի կամ պակաս շահագրգռութիւնը զոր կը յարուցանէ իրենց խնդիրը արտասահմանի մէջ, պէտք չէ նկատի առնուին: Իր արմատին մէջ իսկ ոչնչացնելու համար ռուսական աշխարհակալութիւնը, թոյլ չտալու համար որ ան կարենայ ո՛ր եւ է ձեւով վերստանալ իր ուժերը, պէտք է որ 80 միլիոն հարստահարեալները միանան, կատարելապէս առողջ հիմերու վրայ:

Երբ, Կարմիր Ռուսաստանի կողմէ հարստահարուած ժողովուրդներու ներկայացուցիչներուն մէջ կը գտնուին այնպիսիներ որ, գինովցած՝ Եւրոպայի շահախնդիր անձերու շնորհալի ժպիտէն, կ'ուզեն կապուիլ անոնց հետ, իրենց հարցին լուծման համար, այսպէս մերժելով ո՛ր եւ է մասնակցութիւն նախատեսուած միութեան, անոնք իրական վնաս մը պիտի հասցնեն ոչ միայն հասարակաց դատին, այլեւ մասնաւորապէս իրենց ժողովուրդի շահերուն:

« Ռուսական աշխարհակալութիւնը պիտի ջանայ բաժնել՝ տիրելու համար: Այդ ռազմավարութենէն ստանալով իր ամբողջ ուժը, ան պիտի փորձէ խեղդել ոչ միայն Կովկասը, այլ եւ այն պետութիւնները որոնք անջատուած են Ռուսաստանէն եւ անկախ կ'ապրին 15 տարիէ ի վեր:

Քանի կատարելապէս ոչնչացած չէ ռուսական աշխարհակալութիւնը, ոչ միայն Կովկասի, Թուրքեստանի եւ Ուկրայնայի ապագան չպիտի ապահովուի, այլեւ Ռուսաստանի դրացի պետութեանց գոյութիւնը պիտի վտանգուի: Անոր լլալով, այդ աշխարհակալութիւնը սպառնալիք մըն է ամբողջ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու խաղաղութեան համար: Կովկասեան միութեան նախատիպը կախում ունի ռուսական աշխարհակալութեան անկումէն. ահա թէ ինչո՛ւ Կովկասի ժողովուրդները պէտք է կրթնին այն ազդակներուն վրայ որ կրնան դիւրացնել այդ աշխարհակալութեան վերջնական փլուզումը»:

Այսքանը, արդէն, գաղափար կուտայ հետապնդուած քաղաքականութեան վրայ:

Այս բոլորը կը մտնեն շնորհալից, բայց հետեւողական ծրագիր մը, որ աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ թէ՝ Կովկասի ժողովուրդներու փախստական ներկայացուցիչները ոչինչ սորված են, վերջին տասը տարիներու ընթացքին:

Մինչ նախապէս կը գոհանային միայն Կովկասի անջատումը հետապնդելով, այսօր արդէն կը խօսին ութսուն միլիոն հարստահարեալներու անունով: Կ'ուզեն իրենց ետեւէն քաշել ոչ միայն Կովկասի բոլոր ժողովուրդները, այլ եւ Ուկրայնան, Թուրքեստանը եւ ուրիշներ:

Մէկ խօսքով, «Պրոմեթէ»ի խմբակը մարտակոչ կ'ուղղէ Ռուսաստանը բաժան – բաժան փլցնելու, վա՜յ կարդալով անոնց որ չեն հետեւիր ծրագրուած արկածախնդրութեան:

Այս ցնորապատում ծրագրին յենարաններէն մէկը եթէ հեռաւոր Լեհաստանն է, միւսն ալ, անշուշտ, Հարեւան Թուրքիան է:

Ճաֆէր Սէյիտ այնքան վստահ է այս մասին, որ արդէն «պատմական ընդարձակ հորիզոն» մը կը նախատեսէ Արեւելքի մէջ, համադաշնակցութեան ծրագրին գործադրութեամբ: Եւ կատարեալ յաջողութիւն կը մաղթէ անջատականներուն:

Կ'արժէ անգամ մը եւս քրքրել այս նշանաւոր յօդուածը:

Մանաւանդ որ, շատ մը սլաքներ ուղղուած են հայ ժողովուրդին, — այս պարագային՝ Դաշնակցութեան դէմ:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այս ճակատին վրայ, պէտք է լարէ մեր բովանդակ ուշադրութիւնը:

Նոյն իսկ Երեւանի համար խորհրդածութեան առատ նիւթ կը գտնուի այս շարժումին մէջ:

Պայմանաւ որ, ըմբռնեն թէ «բանը ինչո՛ւմն է»: Փոխանակ իրենց կարմիր պատեանին մէջ կծկուած՝ թերխաշ ճառեր խօսելու եւ «Պրաւդա» կամ «Իզվեստիա» թարգմանելու Թութակաբար:

Ահա առիթ մը, ապացուցանելու համար թէ գիտակից են իրենց պատասխանատուութեան:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

25.000 ՖՐԱՆՔ

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ՝ 25 հազար ֆրանք հասոյթ գոյացած է «Լէպլէպիճի»ի ներկայացումէն, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր:

Անշուշտ մեր գիշերաշրջիկ դերասանները քուն չունին այդ օրէն ի վեր.

Ու պիտի փորձեն իրենք ալ իրենց բախտը յաճախ, «Լէպլէպիճի Հօր - Հօր» աղայի. փրկուելու համար «քաֆէ – քրէմ»էն:

Ինչպէս որ, տարիներէ ի վեր, կը փորձեն քիչ մը շունչ քաշել, «Վարդանանց» կամ ... «Արշըն Մալ Ալան» խաղալով:

Ի՛նչ խօսք որ, եօթնյաւերժ յառաջդիմած ենք տասը տարուան ընթացքին:

Այսինքն, քանի կ'երկարաձգուին պանդխտութեան տարիները, այնքան կը փնտռենք հին յիշատակները:

Հոգ չէ թէ, այդ յիշատակն ըլլայ «Լէպլէպիճի» կամ «Նասրէտտին Հօճա»:

Մեր կարգ մը դերասանները շատ լաւ ուսումնասիրած են ամբոխի հոգին:

Ու գիտեն գաղտնիքը, փայն դրամի վերածելու:

Հայկական ո՛ր եւ է ներկայացման թամութիւնը հարիւրներով կը հաշուենք — բաց ի «Անուշ»էն եւ ուրիշ մէկ – երկու խաղերէ: Իսկ «Լէպլէպիճի»ն եւ «Հօճա»ն 1500 — 2000 մարդ կը քաշեն դէպ ի մեծագոյն սրահը:

Չափազանց նեղմտութիւն, մոլեռանդութիւն պիտի ըլլար անարգել սքրացեալ Չուխաճեանի գործը: Մանաւանդ անոր երաժշտութիւնը:

Բայց. եթէ իսկապէս ունինք «թատերական հասարակութիւն», ինչո՞ւ կ'աննկի, կը կծկուի եւ չի գար նաշարներով, ուպէս զի նոր Չուխաճեաններ ծնին:

Որպէս զի սիրտ ունենան նոր գործեր արտադրելու մե՛ր կեանքէն եւ մե՛ր լեզուով...

ՎԱՐԱԶ

ԽԻՍՏ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ռումանիոյ Երեսփ. ժողովը, իբրեւ լրացուցիչ միջոց, նոր օրինագիծ մը ներկայացուց որով խիստ պատիժներ կը նախատեսուին աheartbeat...

Ռումանիոյ Երեսփ. ժողովը, իբրեւ լրացուցիչ միջոց, նոր օրինագիծ մը ներկայացուց որով խիստ պատիժներ կը նախատեսուին ահաբեկչական ընկերութեանց, գրգռիչ թռուցիկներու տարածման եւ արգիլուած ցոյցերու մասնակցութեան դէմ: Միւս կողմէ, ոստիկանութիւնը կը շարունակէ մաքրագործել բանուորական շրջանները: Ամէն օր բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կը կատարուին: Ռուսեւռումէն սահմանագլուխին վրայ 40 համայնավարներ ձերբակալուեցան, Քլուժի մէջ՝ քսան հոգի: Այս վերջին քաղաքին համայնավար առաջնորդները, որոնք ձերբակալուած են, որոշեցին ծոմ պահել, իբրեւ բողոքի ցոյց: Ձերբակալուեցան նաեւ չորս Հունգարացիներ որոնք պրոպագանտ կ'ընէին դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ: Քոնսթանցայի մէջ ձերբակալուեցաւ համայնավար լրտեսուհի մը, 19 տարեկան, որ Ռումանիա հաստատուած էր մէկուկէս տարիէ ի վեր: Այս մանկամարդուհին պաշտօն առացած էր վերակազմելու Տօպրուճայի համայնավարական կեդրոնը:

ՆՈՐ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աթէնքի մօտ երեւան հանուեցաւ հին դամբարան մը: Գերեզմաններուն մէկ մասը կը պատկանի նախաեհլլենական շրջանին, իսկ ուրիշներ՝ հինգերորդ դարուն, Քրիստոսէ առաջ:

× Նոր սփինքս մը երեւան հանուեցաւ Եգիպտոսի մէջ, եռկնորդ բուրգին մօտ: Գտնուեցան նաեւ հին եգիպտական «մաստապա»ներ (դամբարան):

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ նափօնցի պարուհիներ իրենց վաստակին մէկ մասը տրամադրեցին զինուորներուն, Չինաստանի դէմ կռուելու համար: Ուրիշներ ալ հագուստ կը կարեն կամ իրենց ծառայութիւնը կ'առաջարկեն իբրեւ հիւանդապահուհի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

14,000 գաղթականներ պիտի փոխադրուին Կովկասէն ?

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԼԵՌ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ

ԽՄԲ. — Երէկ հրատարակած էինք «Դրօշակ»ի խմբագրութեան ուղղուած նամակի մը առաջին մասը, որ կը պարզէր Արեւելեան Նահանգներու մէջ կատարուած խժդժութիւններն ու տեղահանութիւնները:

Ստորեւ՝ նամակին վերջին մասը, որ այլապէս ուշագրաւ պատկեր մը կը պարզէ. —

Մշոյ դաշտի բոլոր պէկերը, չէյխերն ու աղաները աքսորուած են արեւմուտք: Լեռնային մասերը զինուած եւ ապստամբ կը մնան եւ Ցալորիկի վրայ համախմբումներ տեղի կ'ունենան:

Ստոյգ տեղեկութիւններ կան որ Արեւելեան Նահանգներէն աքսորի դատապարտուած փաշա, պէկ, աղա եւ չէյխերու հողերուն եւ կալուածներուն վրայ տեղաւորելու համար Կովկասի շրջաններէն (14,000) տասնեւչորս հազար թուրք գաղթականներ պիտի բերուին: Արդէն Տիգրանակերտ բերուած 50—60 գաղթական ընտանիքներէն 20ը փոխադրուած են Վիրանշէհիր, ուր վերջերս մանրամասնութիւնները կը պակսին:

Միտիաթ — Ճէպէլ – Թուրի Ասորիներուն (10 — 12,000) զինուորական հրամանատարութեան կողմէ հրամայուած է երկու օրուան ընթացքին իրենց ամբողջ զէնքերը յանձնել կառավարութեան: Ասորիներու պետը՝ Համօ այս հրամանը ստանալուն իր բոլոր զինակիցները առած եւ բարձրացած է Ճէպէլ-Թուրի լեռները.

Ինչպէս յայտնի է, աքսորէն առաջ, իրենց վերջին նիւթական միջոցները սպառել տալու մտքով, նախ զինահաւաքման կը սկսին: Իւրաքանչիւր գիւղացի այլ եւ այլ տաժանքի ու տանջանքի կ'ենթարկուի որպէս զի յանձնէ իր զէնքը: Մեծ է թիւը այս չարչարանքներու ընթացքին մեռնողներու: Ունեցողը կը յանձնէ անշուշտ. չունեցողը սակայն պարտաւոր է հայթայթել, գնելով եւ յանձնելով իր շրջանի զինուորական իշխանութեան: Ասոր համար ալ մասնաւոր հրամանագիրներ կը տրուին հետեւեալ ձեւով եւ իմաստով.

— « Սոյն հրամանագիրը ներկայացնող ... օղլու ...ը 7րդ զօրաբանակի հրամանատարութեան կողմէ, արտօնուած է ռազմական հրացան մը կրելու»:

Այս արտօնագրով, Քիւրտերը կուգան սուրիական սահմանագլխի գիւղերն ու քաղաքները. Ռասիւլ Այն, Արատա, Տէրպէսիյէ, Ամուտա, Գամըշլու եւն. եւ 4 — 5 օսմ. ոսկի վճարելով կը գնեն հրացան ու կը տանին յանձնել պատկան իշխանութեանց: Թուրք զինուորները այս արտօնագրերով ազատ կը ձգեն Քիւրտերը կրելու եւ տանելու իրենց զէնքերը:

Այս դրութեան հետեւանքով, այժմ լեռներն ու սարերը լեցուն են զինուած փախստականներով, մանաւանդ Տիգրանակերտի, Լճէի, Ճապաղջուրի եւ Սասնոյ շրջանները:

Տէրսիմը միշտ կը մնայ իր կիսանկախ վիճակին մէջ: Քանի մը ամիս առաջ, Ըմէթ փաշան երբ խարբերդ հասաւ իր Արեւելեան շրջ. նամբորդութեան միջոցին, մասնաւոր հրաւէր ըրաւ Տէրսիմի մեծամեծներուն, որոնք ոչ եկան եւ ոչ ալ պատասխան տուին:

Ահաւասիկ վերջին լուրերը Արեւելեան Նահանգներու մասին:

ՍՄԲԱՏ

Տուրքերու յայտարարութեան պայմանաժամը

ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ 31

Ինչպէս յայտնի է, ամէն տարի մինչեւ փետր. 28 պէտք է կատարել եկամուտի տուրքի յայտարարութիւնը, համաձայն մանրամասն ցուցակի մը որուն բովանդակութիւնը պիտի հաղորդենք իր ժամանակին:

Այս տարի յայտարարութեան պայմանաժամը երկարաձգուած է մինչեւ մարտ 31:

Ծերակոյտի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, ելմտացոյցի նախարար Պ. Լամուրօ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս մասին.

— Շատ մը ծերակուտականներ ինծմէ խնդրեցին ճշդումներ կատարել տուրքերու յայտարարութեան պայմանաժամի մասին: Եղած օրէնքներուն համաձայն, այդ յայտարարութիւնը պէտք է ըլլայ յառաջիկայ փետր. 28ին: Սակայն, այս տարի անհրաժեշտ է փոփոխութիւններ կատարել, պայմանաժամը երկարաձգելով մինչեւ մարտ 31: Այս առթիւ մասնաւոր օրէնք մը հրատարակելու պէտք չկայ, քանի որ ելմտացոյցի օրինագծին 43րդ յօդուածը նախատեսած է այդ պարագան, այս տարուան համար: Ուրեմն, հարկատուները մինչեւ մարտ 31 ժամանակ ունին, իրենց յայտարարութիւններն ընելու համար: Գալով անոնց որ արդէն ըրած են, անոնք պիտի կրնան սրբագրել կամ լրացնել այդ յայտարարութիւնները, մինչեւ մարտ 31: Տուրքի քննիչներն ալ կրնան միեւնոյն ժամանակամիջոցին հրաւիրել որ անհրաժեշտ սրբագրութիւնները կատարուին:

Այս առթիւ ծերակուտական մը հարցուց թէ առեւտրականները պիտի կրնա՞ն յաւելուածական պայմանաժամ ստանալ, այսինքն յետաձգել մինչեւ ապրիլ 30:

Նախարարը պատասխանեց. — Առեւտրականներն ալ ենթակայ են միեւնոյն կանոնին ինչպէս միւս հարկատուները:

Ծերակոյտը քուէարկեց ելմտացոյցը

Գիշեր – ցերեկ նիստ ընելով, Ծերակոյտը առջի օր 133ի դէմ 170 ձայնով վաւերացուց նոր ելմտացոյցը:

Քուէարկուած օրինագծով, պաշտօնեաներու թոշակներէն վար պիտի գրուի հարիւրին 5 (փոխանակ 10ի), 9000 ֆրանքէն վեր եղած գումարներու համար: (Նախապէս որոշուած էր 7000 ֆրանք): Տուրքէ զերծ պիտի մնայ 1500 ֆրանք, իւրաքանչիւր անչափահաս զաւկի համար: Ապրուստի սղութեան համար վճարուած գումարներէն ալ տասը առ հարիւր վար պիտի գրուի, բաց ի անոնցմէ որ ընտանիքի նեցուկներ են:

Ցեռոյ վերճարանութեան ենթարկուեցաւ զինուորական վարկերը կրճատելու խնդիրը: (Երեսփ. ժողովը որոշած էր կրճատել 500 միլիոն ֆրանք): Ծե-

(Լուրերու շարունակութիւնը Խորդալ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4.000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԵՐԴ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Խաչիկ Դազանճեան	25
Արշակ Դաւիթեան	30
Միսաք Դաւիթեան	10
Օննիկ	10
Թովմասեան, Լա Կառէն	25
Բժ. Յ. Տ. Դաւթեան	20
Ստեփան Ալիքսանեան	10
Յովհաննէս Եարկանեան	10
Փիլիկ Գրքըգրըգեան	10
Օր. Վարդուհի Տականեան	10
Տիկ. Ովսաննա Ապաեան	5
Օր. Ալիս Ցարութիւնեան	5
Գումար	165
Փետր. 23ի գումարը	2060
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2225

× Մխիթարական լուրեր կը հասնին Հալէպէն, եղբայրական օգնութեան մասին: Օգնութեան կեդրոնական յանձնախումբը, երեք թեւերու բաժնուած կը շարունակէ հանգանակութիւնը: Առաջին առաքումէն վերջ, յանձնաժողովը պատրաստ է նաեւ լաւերոր գումար մը զոր պիտի ղրկէ խնամանատար մարմնին: Շատ մը օտար հաստատութիւններ ալ, երկաթուղիի ընկերութեան օրինակին հետեւելով, հրահանգած են հանգանակութիւններ կատարել իրենց հաստատութեանց մէջ: Նոյնիմաստ հրահանգ մը տրուած է նաեւ մարզպանին պաշտօնէութեան:

Ցայն կաթոլիկ հասարակութենէն վաճառական Պ. Էմիլ Կազալի նուիրած է 100 օ. ոսկի եւ առանձին հանգանակիչ մասնախումբ մը կազմած է, ոչ – հայ շրջանակներու մօտ դիմումներ կատարելու համար:

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Հալէպի մէջ, ի պատիւ Հաշիմ պէյ Աթասիի եւ Իպրահիմ պէյ Հանանոյի: Ազգայնական պետ մը այդ առթիւ խօսք առնելով ըսաւ.

— « Ժողովուրդը կը վստահեցնէ ձեզ որ պատրաստ է ամէն զոհողութեան եւ նուիրումի, դուք միայն հրամայեցէք եւ ինքն պիտի կատարուի, որովհետեւ ձեր մօտ տեսած է անկեղծ հայրենասիրութիւն, նուիրում: Ժողովուրդը իր յոյսը ձեր վրայ դրած է եւ ձեր խօսքին կը սպասէ: Մենք կեանք ուզող ազգ մըն ենք, հետեւաբար պատրաստ ենք զոհուելու»:

Հաշիմ պէյ Աթասի, պատուհանէն պատասխանելով, յայտարարեց թէ յաջողած են եւ պիտի յաջողին, քանի որ ժողովուրդը իրենց հետ է: Իպրահիմ պէյ Հանանօ եւս երկու խօսքով վստահեցուց թէ երբեք հանգիստ պիտի չկենան, մինչեւ որ չիրականացնեն ժողովրդական փափաքները: Դուք միայն հաւատք ունեցէք եւ մենք կը բանանք ճամբան, աւելցուց Հանանօ պէյ:

Համայի երեսփոխան Զիչէքլի խօսք առնելով ըսաւ.

— « Մենք ինքնավարութիւն եւ անկախութիւն կ'ուզենք եւ մինչեւ որ չիրականանայ այդ փափաքը, հանգիստ պիտի չընենք»:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ Սաատալլա Ճապրի եւ ժողովուրդին հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզեն: Ժողովուրդը միաբերան պոռաց, — Անկախութի՛ւն...

Ուրեմն, ըսաւ Ճապրին, պատրաստ եղէք մահուան. միասին կը մեռնինք: Եթէ Միութիւն կ'ուզէք, ճամբան այս է, մահուան ճամբան: Ասկէ զատ մխիթարութիւն եւ ճամբայ չկայ:

× Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ մարզպանին բրած յայտարարութեան եւ երկրի բաժանման դէմ բողոքելու նպատակով, Պ. Փօնսոյի ժամանումին առթիւ խանութները փակելու հրաւիրող թռուցիկներ բաշխուեցան Դամասկոսի վաճառականներուն:

Այս կոչը հետեւանք չունեցաւ, եւ բանակցութիւնները կը շարունակուին:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՍԱՆԱՅԻ - ՔՐԷՏԻ» ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Առենէ մը ի վեր թերթերը կը յիշատակեն այս անունը։ Կը խօսին յանձնաժողովի մը մասին։ Ու կը գրեն թէ «Սանայի Քրէտի պանքասը» անունով դրամատուն մը գործի պիտի սկսի փետրուարի մէջ։

Նոր չէ այս ծրագիրը։ Անկէ առաջ ի զօրու օրէնք մը կը նախատեսէ ճարտարարուեստական տուն մը հիմնել, իսկ գոյութիւն ունեցող «Մաատէն պանքասըն» վերածել «Սանայի Քրէտի Պանքասըն»ի։

Այդ նպատակով էր, որ վերջերս կազմուեցաւ մարմին մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար այդ ուղղութեամբ անհրաժեշտ աշխատանքները կատարել։ Համաձայն նախապէս եղած կարգադրութեան, այդ մարմինը փետր. 14ին լրացուց իր աշխատանքները։ «Սանայի Մաատէն» դրամատունը մինչեւ այժմ կը վարէր պետութեան պատկանող Պէյքօզի, Հէրէքէի, Ֆէսհանէի, Մադրիգիւղի գործարանները։ Այս բոլորը, համաձայն նոր օրէնքին, պիտի անցնին ճարտարարուեստական պաշտօնատան։ Արով, այդ գործարանները պիտի անջատուին դրամատունէն։ Վերոյիշեալ մարմինը այդ բաժանումն էր որ պիտի ընէր։ Անոնց բաժանումէն վերջ, մնացեալ դրամագլուխին վրայ կ՚ուզէին աւելցնել հետեւեալները.—

1.—Տնտեսական գործավարութեան խնամացոյցին մէջ դրուելիք յատկացումը։

2.— Համաձայն ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքին, վերծ կացուցուած մաքսատուրքերէն եւ գործատուութեանց տուրքերէն նկատմամբ մը։

3.— Պետութեան յատուկ գործարաններուն շահերէն անջատուելիք մասեր։

Նոր կազմուելիք դրամատունը, ուրեմն, այս կերպով պիտի շատցնէր կամ կազմէր իր դրամագլուխը եւ պիտի դառնար Թուրք ճարտարարուեստին զարկ տալու կոչուած վարկային հաստատութիւն մը։

Ինչպէս կ՚երեւի, խնդրին կը նայուի ճարտարարուեստական ակնոցով։ Այդ էր պատճառը, որ 9րդ տնտեսական բարձրագոյն համաժողովը զբաղեցաւ այս խնդրով եւս։ Ընդհանրապէս ճարտարարուեստի, ինչպէս նաեւ հանքերու մասին համաժողովի մտահոգութիւններն ու առաջադրութիւնները խառացած ձեւի մը տակ տուեր էր նախորդ երկու յօդուածներով։ Սոտոբեւ՝ համաժողովին կարծիքը մարմին առնելու մօտ «Սանայի — Քրէտի դրամատան» մասին։

Համաձայն 9րդ խորհրդաժողովին, Թուրքիոյ մէջ, ճարտարարուեստի գործով զբաղողները, բաղդատմամբ տնտեսական այլ ճիւղերու ձեռնարկներուն, շատ աննպաստ կացութեան մը մէջ են։ Երկրագործութեամբ պարապողները երկրագործական դրամատունէն, վաճառականները՝ առեւտրական զանազան դրամատուններէ քիչ շատ վարկ կը գտնեն։ Մինչդեռ ճարտարարուեստի տէրերը մինչեւ այժմ ոչ միայն որ եւ է օգուտ չստացան դրամագլուխով շատ տկար եղող «Սանայի վէ Մաատէն Պանքասըէն», այլեւ ուրիշ դրամատուններէ ճարտարարուեստական վարկ չգտան։

Ժողովը եկած է այն եզրակացութեան, որ ճարտարարուեստի տէրերուն վարկային պահանջները պէտք է բաժնել երկուքի.— հիմնարկութեան վարկ եւ գործելու վարկ։ Առանցմէ առաջինը պէտք է ըլլայ դիւրատար պայմաններով եւ կարճ ժամանակով։ Թուրք ճարտարարուեստը, ըլլալով դեռ չափազանց տկար, շատ պէտք ունի այդ վարկին՝ կարենալ ընդարձակուելու համար։ Նկատի ունենալով, սակայն, որ վերջին 5—6 տարուան ընթացքին շատեր նետուեցան ճարտարարուեստի մէջ եւ ենթարկուեցան ծանր կորուստներու, ժողովը այն կարծիքէն է որ ճարտարարուեստի որ եւ է ձեռնարկող անպայման որոշ դրամագլուխ մը ունենալու ստիպուած է։ Արով, նոր դրամատունը որ եւ է վարկ պէտք չէ ընէ անհրաժեշտ դրամագլուխը չունեցողին։

Գալով գործելու վարկին, ճարտարարուեստի տէրերը տեղական նախանիւթը պէտք է հայթայթեն այն եղանակներուն, երբ այդ նիւթը աժան կ՚ըլլայ։ Ու պէտք է հայթայթեն տարուան մը ընթացքին իրենց գործածելիք քանակութեամբ։ Եւ որովհետեւ պէտք ունին նաեւ օտար նախանիւթի, ինչպէս նաեւ, մինչեւ որ ապառումի հրջանը գայ, որով եւ ոչ միայն դրամագլուխը պիտի ապառէ, այլեւ մթերանոցի ծախքերն հոգալ պէտք պիտի ըլլայ։

Նկատի ունենալով այս բոլորը, դիւրին կ՚ըլլայ եզրակացնել որ «Սանայի Քրէտի Պանքասըն» ի վիճակի պիտի չըլլայ այդ վարկը տալու երկրի ճարտարարուեստին։ «Սանայի Մաատէն դրամատունը»,— որ այժմ պէտք է փոխուի «Քրէտիի»— աւելի լաւ պայմաններու մէջ էր ու չկրցաւ այդ վարկը տալ։ Պատճառը այն էր որ այդ դրամատան ղեկավարումին վստահուած պետական գործատուններու պահանջէն աւելի դրամագլուխ մը չունէր։ Նոր ծնունդ առնող դրամատունը եւս զրկուած է որոշ դրամագլուխէ մը։ Վերը ըսինք, թէ անոր դրամագլուխը աւելցնելու համար կարգ մը հասոյթներ իրեն պիտի յատկացուին։

Առաջինը, սակայն, տնտեսական գործավարութեան խնամացոյցին մէջ տրուելիք յատկացումն է։ Ասիկա անկարելի է։

Տագնապը կը նեղէ նաեւ Թուրքիան։ Անցեալ տարի իր խնամացոյցը իջեցուց։ Այս տարի կրկին իջեցնելու ընտիպուած է։ Եունուս Նադի, Ճումհուրիէթի մէջ, անցեալները, խօսելով այս մասին, կը գրէր թէ «տագնապին պատճառաւ մեր ելեւմտացոյցին վիճակը լաւ չէ, որով, դժուար չէ ենթադրել թէ դրամատան դրամագլուխին վրայ բարդելու համար ելմտացոյցին մէջ յատկացում կարելի չէ ընել»։

Երկրորդ եկամուտը կը նկատուի մաքսը։ Այս ալ բան մը չի խոստանար։ Որովհետեւ՝ առաջին տարիներուն մեծ քանակութեամբ մեքենայ ներմուծուեցաւ։ Կառավարութիւնը, վերջերս մաքսէ զերծ կացուցանելու օրէնքը անտեսեց եւ սկսաւ մաքսերը գանձել։ Պայմանները հետզհետէ աննպաստ դարձան, ու մեծ մեքենաներ ներմուծող չմնաց։ Մանաւանդ որ, ինչպէս ըսինք, մեծ վարկ չկայ երկրին մէջ՝ նման ձեռնարկներու համար։ Իսկ փոքր ճարտարարուեստը բաւական յառաջացած է ու նոր մեքենաներու ներածումը աննշան բան մը պիտի ըլլայ։ Իսկ եթէ պետութիւնը իր հիմնելիք գործարաններուն համար մեքենաներ պիտի բերէ ու անոնց մաքսը պիտի յատկացնէ «Քրէտի դրամատան», այդ պարագային կրկին պէտք պիտի ըլլայ որ ելմտացոյցին մէջ յատկացում մը ըլլայ, ինչ որ անկարելի է։

Երրորդը եկամուտն էր պետութեան յատուկ գործարաններէն ըլլալիք շահերը։ Նախ որ այդ գործատունները դեռ ծախուելիք չեն, քանի որ անոնց ղեկավարութիւնը պիտի յանձնուի «Սանայի Օֆիսին»։ Իսկ գործունէութեան շահերը պիտի մնան այդ օֆիսին՝ իբրեւ հիմնադրամ։ Գալով երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող հին մեքենաներուն, եթէ նոյնիսկ զանոնք տեղ մը հաւաքեն ու վաճառեն, գոյատեւելիք հասոյթը հազիւ պիտի գիմաւորէ անոնց համար տրուած գումարները։

Այս պայմաններուն մէջ, որոշ է որ Թուրքիոյ ճարտարարուեստին մղում տալու կոչուած «Սանայի Քրէտի դրամատունը» որ եւ է դրական գեր խաղալու հնարաւորութիւնը չունի, որովհետեւ զուրկ է ոչ միայն դրամագլուխէ, այլեւ, իբրեւ այդպիսին իրեն յատկացուած «եկամուտները» անգոյ յատկացումներ են։

Այդ է պատճառը, որ տնտեսական բարձրագոյն խորհրդաժողովը աւելի նպատակայարմար գտեր էր «Սանայի Քրէտի դրամատան» համար նախատեսուած ձեւը փոխել, եւ, դրամագլուխին մեծ մասը պետութեան պատկանելու պայմանաւ, հանրութիւնը մասնակից ընել անոր, ինչպէս է, օրինակ, «Ճումհուրիէթ Մէրքէզ դրամատունը»։

Սանայի Քրէտի դրամատան բացումը կը կատարուեցաւ այսօր 24 փետրուարին։ Անկէ առաջ տրուած հրահանգի մը համաձայն, պատկան մարմինը անհրաժեշտ բոլոր կարգադրութիւնները կատարեր էր արդէն։ Ի՞նչ խօսք, որ Թուրքիոյ այս նոր փորձն ալ պիտի ծնանի ... «մեռել ծնելին»։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Ճանճերը կը թառին վէրքերուն, մեղուները՝ ծաղիկներուն, ցած մարդիկը՝ թերութիւններուն, բարի մարդիկ արժանիքին։

ՊԷԹԼԻՆԿ

ՈՉ ԹԷ ՏԳԷՏ, ԱՅԼ ԱՆԳԷՏ

(Թ. եւ վերջին մաս)

Հայաստանի տնտեսական խնդիրներին անդրադառնալով, իր զեկուցման մէջ Գ. Կիւմիւշկէրտանը չէշտեց, որ տնտեսավարութիւնը թոյլ է եւ ծրագիրներ կը կազմեն ու կը գործադրեն առանց հաշւի։ Նման գիտողութիւնից յետոյ, անխոհեմութիւն էպնդել, թէ երկրի տնտեսութիւնը կը յառաջդիմէ մեծ չափերով։ Որովհետեւ, համայնավարների չարաբաստիկ գաղափարները սերտօրէն կապւած են երկրի տնտեսավարութեան հետ եւ պետութիւնն ինքն է, որ կը վարէ ամբողջ տնտեսութիւնը։ Իսկ ի՞նչ հետեւանքներ է ունենում «անհաշիւ ու թոյլ տնտեսավարութիւնը»։

Այն, որ երկրի ժողովրդական տնտեսութեան գերակշռող մասը՝ գիւղատնտեսութիւնը, շարունակ անկման վիճակի մէջ է։ Եթէ մէկ հեկտար հողից 1925, 26, 27 թ. կը ստացւէր հացահատիկ՝ 9, 60, գետնախնձոր՝ 99, 9, բամպակ՝ 11,6 եւ խաղող՝ 89 կենդինար, ապա 1932 թ. բերք եղաւ (նոյն կարգով)՝ 5, 74, 6 եւ 41 կենդինար («Խ. Հ.» 1932 թ. հոկտ. 15)։ Այսինքն, բերքը նւազել է 25 — 60 տոկոսով։ Էլ չենք խօսում անասունների կոտորածի, գործիքների փճացման եւ այլնի մասին։ Շատ բնական է, որ ներկայիս Հայաստանում «հացը սեւ է կարգ մը անդեղէններ երբեմն չեն գտնւիր»։ Ոչ, Գ. Կիւմիւշկէրտան, ոչ թէ երբեմն, այլ յարատեւօրէն հացի ու պարէնի սով է տիրում։ Երանի գոնէ սեւ հացն առատ լինէր, որն աւելի համեղ է, քան Ֆրանսական «բուլկին»։ Ահա թէ ինչ հետեւանքներ է տալիս ձեզ չխանդավառող համայնավար գաղափարների գործնական արտայայտութիւնը։

Նոյն պատկերը նաեւ շինարարութեան եւ ճարտարարուեստի ճակատում։ Մենք երբեք չենք ժխտել երկրի շինարարութիւնը։ Մեր մամուլը օրը օրին արձանագրում է Հայաստանում տեղի ունեցող բոլոր դրական երեւոյթները։ Սակայն, խնդիրը նրանումն է, թէ ի՞նչ ձեւով է կատարւում աշխատանքը։ Դրա համար պէտք է ըմբռնել, թէ ի՞նչ ըսել է «անհաշիւ ծրագիրներ կազմել ու գործադրել»։ Հայաստանի բոլոր խոշոր ձեռնարկները՝ ջրանցքներ, ելեկտրական կայաններ, գործարաններ ու շէնքեր երբեք նախորոշուած հաշւով ու ժամկէտին չեն աւարտւում (օրինակ՝ Զորագէսի ձգձգումը խանգարել էր Ալլահվերդիի մի շարք աշխատանքները)։ Նախահաշիւները կրկնապատկւում ու եռապատկւում են, աշխատանքները ձգձգւում ամիսներով ու տարիներով, կիսաւարտ շէնքերը փըճանում են անձրեւներից ու ձիւնից, գոյքը յափշտակւում ու անխնամ թողնւում եւայլն։ Հազարաւոր փաստեր կարելի է մատնանշել։ Բայց հետաքրքրուողները թող միայն թերթեն խորհրդային մամուլի էջերը (որ թէեւ էլ որ կ՚ուզեն)։

Եւ այս բոլորից ո՞վ է տուժողը։ Մի՞թէ ժողովրդական տնտեսութիւնը չէ վնասուողը եւ ժողովուրդը զրկանքներ կրողը։ Անշուշտ, Գ. Կիւմիւշկէրտանը գիտէ, թէ ի՛նչ հսկայական նշանակութիւն ունի տնտեսական յառաջդիմութեան համար նախաձեռնութեան ոգին եւ ազատ շինարարութիւնը, որոնք միանգամայն բացակայում են ներկայ Հայաստանում։ Խնդիրը նրանում չէ, թէ ի՛նչ է շինւում, այլ ի՛նչպէս է շինւում եւ ի՛նչ արդիւնքներ է տալիս։

Գալով մշակոյթի խնդրին, պէտք է գիտել, տանք, որ այս մարզի մէջ խորհրդային կարգերի ինկարկումներն իրենց ամէնից ուժեղ են զգում եւ բաղմաթիւ փաստերով «լուսնուած» հակառակորդին։ Կիւմիւշկէրտանի եւ Զօպանեանի զեկուցումների երեք քառորդը Հայաստանի մշակոյթին կը վերաբերէր։ Այդ իսկ պատճառով էլ նըրանք աւելի խոշոր թիւրիմացութիւններին են ենթակայ։

Մշակոյթի ճակատում է, որ ամէնէն ուժեղ կերպով անդրադառնում են համայնավարական գաղափարները, որոնց հանդէպ Գ. Կիւմիւշկէրտան այնքան էլ խանդավառ չէ։ Իսկ ո՞րն է համայնավարների նշանաբանը։ Ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային, ահա նրանց հետապնդած ուղղութիւնը մշակոյթի ասպարէզում։

Գ. Կիւմիւշկէրտան, ձեզ հարց եմ տալիս, դուք ըմբռնո՞ւմ էք այդ նշանաբանի իմաստը, դուք հետեւո՞ւմ էք համալսարանի մանկավարժական, գրական, պատմական ու հասարակական գիտութիւնների դասախօսութիւններին կամ դպրոցների դասաւանդմանը։ Դուք ուսումնասիրե՞լ էք դպրոցական դասագրքերը եւ թափանցե՞լ էք այն միտումի խորքը, զոր համայնավարները կը դնեն այդ գրքերի բովանդակութեան մէջ։ Դուք կը հետեւի՞ք խորհրդային մամուլին եւ ծանօ՞թ էք այն ուղղութեանն ու հրահանգներին, որ կուսակցական մարմինները կ՚առաջադրեն Լուսժողկոմատին եւ Պետական Հրատարակչութեանը։ Եթէ այո, ապա ո՞ւր կը գտնէք դուք ազգային ոգին եւ հայկական մշակոյթը։ Մի՞թէ համալսարանի փաստական գոյութեան մէջ եւ մատենադարանում կամ թանգարաններում։ Դպրոց, համալսարան եւայլն, դրանք բոլորը մշակոյթի զարգացման ազդակներ են։ Իսկ այդ հաստատութիւնների բովանդակութիւնից է կախուած, թէ ի՛նչ ուղղութեամբ կը զարգանայ երկրի մշակոյթը։ Մեզ յայտնի է, որ բովանդակութիւնը միջազգային է եւ միայն ձեւով է ազգային։ Այսինքն, հայ լեզւով ոչ հայկական ոգի կը ներշնչուի մեր մանուկներին ու երիտասարդներին։ Այդ ո՞ր իմաստով է առել, թէ ազգային մշակոյթի միակ գործօնը լեզուն է։ Աճառեաններով, Շահազիզեաններով ու Սեներքերիմներով միք գնաց։ Նրանք հին սերունդի մարդիկ են եւ մինչեւ ուղն ու ծուծը համակուած ազգային մշակոյթով։ Հասնող սերունդի վիճակով մտահոգուէք, որոնք դաստիարակւում ու սնանւում են ապազգային ոգիով։

Թէ՛ Գ. Կիւմիւշկէրտանը եւ թէ Գ. Զօպանեանը ձայնի ելեւէջները բարձրացնելով յայտարարում էին, որ Երեւանում գոյութիւն ունի Անդրկովկասեան կենդրոնական մէկ հաստատութիւն՝ Անդր. Անասնաբուժական Ինստիտուտ։ Իսկ այդ պարծանքը գիտե՞ն, որ Անդր. Ժողկոմխորհը 1931 թ. դեկտ. 11ին թիւ 428 որոշումով վերացրել է այդ հաստատութիւնը, կարգադրելով առանձին հանրապետութիւնների մէջ (Հայաստան, Վրաստան եւ Ադրբէջան) հաստատել նոր Անասնաբուժական — Զօոտեխնիկական Ինստիտուտներ՝ մացնելով տեղական բիւջէների մէջ։ Այսպիսով, Հայաստանը անդրկովկասեան չափանիշով որ եւ է հաստատութիւն այլ եւս չունի։ Իսկ ո՞րքան ունին Վրաստանը եւ Ադրբէջանը...

Հայաստանի նոյն խրասպրկումը նաեւ տնտեսական գետնի վրայ։ Վրացիները գէթ եղան Շիրակում շաքարի գործարանի կառուցմանը եւ որոշուեց Գորիում չինել զայն։ Գորին ճակընդեղ չունի եւ Շիրակի ճակընդեղն է, որ 200 քիլոմեդր հեռաւորութեամբ պէտք է փոխադրել Գորիի գործարանին։

Բազալտի քարով Հայաստանը հարուստ է։ Երեւանի համալսարանի փրոֆէսօրներ Ղամբարեանն ու Թումինեանը գտան բազալտը հալելու միջոց։ Սակայն, ծրագրուել է գործարան շինել Վրաստանում։

Հայաստանը պեմզայով ամէնէն հարուստ երկիրն է։ Ապակի պատրաստելու համար պեմզան հնարաւոր է հալել ելեկտրականութեամբ, որպիսին շատ աժան կարելի է ստանալ Հայաստանում։ Սակայն, նախագծւում է ապակու գործարանը հիմնել Գուտայիսում։

Ձեչաքարը, որով այնքան հարուստ է Հայաստանը, յայտնի է որպէս հիանալի շինանիւթ եւ ընտիր ապակեղէն, գեղագործական ամաններ, մետաղամշակման անհրաժեշտ նիւթ եւայլն պատրաստելու համար։ Բայց, չնայած, որ Խորհրդային Միութեան մէջ միայն Հայաստանն ունի ձեչաքար, որոշւում է միութենական չափանիշով գործարան հաստատել Թիֆլիսում, իսկ Հայաստանում հիմնել մի փոքրիկ գործարան՝ տեղական կարիքների համար։ Թիֆլիսի գործարանն արդէն սկսուել է կառուցուել, իսկ Հայաստանինը հերթի է սպասում ...

Գունաւոր մետաղների հարստութեան տեսակէտից, Խորհրդային Միութեան մէջ Հայաստանը երկրորդ տեղն է գրաւում։ Չնայած հանքերի երկաթուղագծի մօտ լինելը եւ ելեկտրական ուժի առատութեան, վտանգ կայ, որ գունաւոր մետաղների գործարանն էլ Թիֆլիսում կառուցւի։ Հայաստանի ամբողջ պղինձը գնում է Ռուսաստան։ Իսկ երբ ցէմէնտի գործարանի համար 60 թոն պղնձի կարիք եղաւ, Մոսկուան թոյլատրեց այդ քանակը յատկացնել Հայաստանին, պայմանաւ, որ ծրագրից դուրս արտադրուի։

Չնայած, որ ոչխարաբուծութիւնը շատ է զարգացած Հայաստանում եւ առատ բուրդ է ստացւում, բայց եւ այնպէս, մահուդի երկու գործարան Վրաստանն ունի եւ մէկը՝ Ադրբէջանը. իսկ Հայաստանը եւ ոչ մէկ հատ։ Մեր ոչխարների բուրդը գնում է Թիֆլիս, Գուտայիս եւ Գանձակ։

Դժբախտաբար, թերթի սիւնակները թոյլ չեն տալիս կանգ առնել համայնավարների նաեւ ուրիշ բնագաւառներում տարած «ազգանուէր» եւ «հայրենասէր» գործունէութեան վըրայ։ Բայց վերը յիշուած փաստերն էլ բաւական են հիմնաւորելու մեր ընդդիմադիրի դիրքը հանդէպ խորհրդային իշխանութեան եւ ցոյց տալու, թէ ո՛րքան խարուսիկ եւ անիմաստ է Կիւմիւշկէրտաննրի դիրքը՝ խանդավառ չլինել համայնավար գաղափարներին եւ հիանալ անոնց գործունէութեամբ։

«Բանաարկումները ուրիշ տեղ փնտռեցէք»։ Մենք առողջ քննադատութեան հետ մէկտեղ, կը խրախուսենք լաւ գործերը։ Ապացոյց, որ տարեսկզբին ՅԱՌԱՋը չորս յօդուածներով տուեց խորհրդային իշխանութեան միայն դրական աշխատանքը՝ առանց քննադատական խօսքի։ Եւ յետոյ, «բանաարկումներ» խօսքը չի կարող այն ազդեցութիւնն ունենալ երկրի ներսը՝ թէ ժողովրդի մէջ եւ թէ կոմկուսակցութեան ներքին ու վերին խաւերում, ինչ որ ունենում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը։ Համոզուելու համար, պէտք է միայն հետեւել խորհրդային մամուլին եւ համայնավարների ներկուսակցական պայքարին։ Ի՞նչ էր պատճառը Աշոտ Յովհաննիսեանի ղեկավարութեան տապալման, Ղարաբաղի կուսակցական խմորումների եւ Ախալքալաքի խորհուրդների 1925 թ. ըմբոստացման ընդդէմ Վրաց տիրապետութեան...

Իսկ եթէ Գ. Կիւմիւշկէրտանին շատ կը հետաքրքրէ այն հարցը, թէ մենք ի՞նչ ունինք դնելու խորհրդային րէժիմի տեղը, պիտի պատասխանենք, որ Նոր ոչինչ։

Մենք արդէն մերը դրած էինք եւ տասնեակ տարիների արիւնոտ պայքարով ստեղծած Հայ Դատի լուծման գլխաւոր ազդակը՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Եւ կ՚ուզենք վերահաստատել զայն.

Ո՞վ է դէմ...

ԱՇՈՏ – ԱՐԱՐՈՒՆԻ

Համայնավարութիւնը Ամերիկայի մէջ

Միացեալ Նահանգները ամենաճարտարարուեստական երկիրն է։ Զարմանալի է, սակայն, որ ամենամեծ թիւով միլիոնատէրներ ու ամենամեծ թիւով բանուորներ ունեցող այդ երկրին մէջ, այսօր, այս անօրինակ տագնապի օրերուն իսկ, համեմատաբար ամենաքիչ թիւով համայնավարներ կան։ Նախագահական վերջին ընտրութիւններու ընթացքին, Միացեալ Նահանգներու համայնավարական կուսակցութիւնը շատ տկար դուրս եկաւ՝ իր չահած քուէներու թիւով ու քաղաքական կեանքին վրայ իր ունեցած ազդեցութեամբ։ Իսկ ընկերային նոր կառուցումներու ի նպաստ քարոզչութիւններ ընելու համար շատ նպաստաւոր պայմաններ կան հոն։ Որովհետեւ, վաճառականութիւնը կասած է, գործատուններէն շատերը չեն աշխատիր, ու 15.000.000 բանուորներ կը մնան անգործ, իսկ անոնց քանի մը տասնեակ բնտանեկան անդամները կը տառապին սեւ թշուառութեան մէջ։ Աւելցնենք, որ կառավարական որ եւ է արգելք չկայ, Միացեալ Նահանգներու մէջ, համայնավարներու գործունէութեան դէմ։ Հոն, անոնք, գործելու լայն ազատութիւն ունին։ Նոյն իսկ, իրենց ... նախագահական թեկնածուն ունէին։ Կը հրատարակեն կուսակցական թերթ ոչ միայն անգլերէն, այլ եւ, զանազան ազգերու համայնավար խմբակցութեանց համար, իտալերէն գերմաներէն, պուլկարերէն, յունարէն, եւ, անշո՛ւշտ ... հայերէն։ Անոնք կը հրատարակեն նաեւ գիրքեր։ Կը կազմակերպեն համայնավարական հրապարակային ժողովներ, ինչպէս եւ բողոքի միթինկներ։ Ունին ակումբներ, գրադարաններ եւ, վերջապէս, կատարեալ մեքենայ մը՝ համայնավարական քարոզչութեան համար։ Մեքենայ մը, որուն բաւական կ՚օգնէ Մոսկուան։ Միացեալ Նահանգներու համայնավարները 1931ին բացին միամեայ դասընթացք մը՝ ուսուցանելու համար համայնավարութիւնը։ Դասընթացքը հաստատուած էր Գանզասի մէջ (Միզուրի)։ Անոր հետեւեցան քաղաքացիներ ու քաղաքացուհիներ՝ դառնալու համար համայնավար քարոզիչներ։ Իշխանութիւնը չհետապնդեց զանոնք։ Բայց, սկսաւ աւելի լաւ հսկել անոնց վրայ, առանց ջնջելու անոնց գործելու ազատութիւն տալ ...ող օրէնքը։ Արտաքնոցնեած, համ... թիւնը եկաւ ցոյց տալու իր ընդդիմու... թիւնը։ 1931 յուլիսին Նիւ Եորքի մէջ կազմուեցաւ կոմիտէ մը, 100 հոգիէ բաղկացած (դրամատէրներ, հրապարակագիրներ, երկրաչափներ եւայլն)... գործելու համար համայնավարներուն դէմ։ Կառավարութիւնը, իր կարգին, սեղմեց քիչ մը պատուանդը, ու երկրէն արտաքսեց կարգ մը համայնավարներ (առանց արտօնութեան ... նողներ եւայլն)։ Այսուհանդերձ, Ամերիկայի մէջ համայնավարներու վայելած ազատութիւնը ոչ մէկ երկրի մէջ կայ։ Ու զարմանալի է որ յաջողութիւն չունին։

Ահա մէկ քանին այդ անյաջողութեան գլխաւոր պատճառներէն —

Առաջին, ամերիկացի բանուորը չապրիր այն գիտակցութեամբ, թէ բանուորական դասուն անդամ մըն է, այլ՝ այն յոյսը ունի թէ բախտ մը պիտի ժպտի կամ կրնայ ժպտիլ իրեն ու ինք պիտի ըլլայ տէր մը։ Այս պատճառաւ ալ ինք չունի՝ միւս բանուորներուն հանդէպ՝ ընկերական այն զգացումը, զոր ունին ուրիշ երկիրներու բանուորներ։ Ան իր չուրջ ամէն օր կը տեսնէ գործի տէրեր, որոնք նախապէս իրեն նման բանուորներ էին ու օր մը բարձրացան։

Երկրորդ, դուրսէն եկած մեծ թիւով բանուորներ կան։ Անոնք, ծանր հալեւէ առաջ հաշտուած են այն իրողութեան հետ թէ՝ մեծ դժուարութիւններու պիտի ենթարկուին, որով կանխապատրաստուած են այդ անտեսական պայքարին։ Իսկ եթէ Ամերիկա ծնած են, փորձով գիտեն որ տագնապը — քանի որ Միացեալ Նահանգները քանի մը անգամ ունեցած են — կ՚անցնի, միայն թէ համբերել գիտնալու է

Հոն, բանուորը, որ եւ է տեղի կապուած չէ։ Իր առջեւ լայն ու բաց սահմաններ կան։ Արով, շատ կարելիութիւններ ունի գործ գտնելու համար։ Ան ամէն բոպէ կրնայ նստիլ ինքնաշարժ մը ու մեկնիլ՝ առանց որ եւ է հետք ձգելու իր ետին։ Այդ պատճառաւ ան չունի եւրոպացի բանուորի ընկերային գիտակցութիւնն ու քաղաքական զգացումը։ Ամերիկացի բանուորին կեանքը կը յատկանշուի մանկականութեամբ եւ ... կանութեամբ։ Այդ պատճառաւ դժուար է անոնց գանկէն ներս ... ցնել նոր գաղափարներ։ Անոնք ... կէտ չունին հանրային հարցերու ... սին, ոչ ալ իրարու հետ կապ՝ ... կեանք մը ապրելու համար։ Առ... դար, ամերիկացի բանուորը, ... Ամերիկացիներուն նման, յ... թիւն եւ գործի հակում ունի։ Ան ... կուտայ հեռաւոր եւ իր միջակ ... անըմբռնելի գաղափարներէ։ Ան ... ծեր հեռաւոր կարելիութիւններ... մասին։ Կը նայի իր ներկային, ... ջն պարզուածին, ան կըսիրէ ... մերիկեան կեանքը։ Ան գիտէ որ ... րիկան հարուստ է ու ... բարդուածի, որով եւ կը հաւ... որ՝ եթէ այսօր գործ չկայ, վաղը ... նայ ըլլալ։ Կը սիրէ մարզանքը ... Նաւանդ ֆութպոլն ու պէյսպոլը ... փամարտը եւայլն։ Ան, իբրեւ ... սասէս, կ՚ապրի իր վիճակին ... ըը ու կը ցրուէ իր սեւ մտածու... րը։ Ան ծանր, յաճախ շատ ծանր ... խատանք ունի։ Բայց ,տանը մէջ ... ու տաքք ունի — յարմար տուն, ... կուղ աթոռներ, գորգ, յաճախ ... նակ, ռատիօ կամ, առ նուազն... նալար։ Նաեւ՝ ինքնաշարժ։ Կայ ... ւելի կարեւոր պարագայ մը, — ... իրեն կը նայի քթին տակէն խոն... ընել ուզելով թէ ան հասարակ ... ուոր է։ Ընկերայնօրէն՝ ան երբեք ... զգար թէ ուրիշներէ վար է։ Երբ ... ուած է, կրնայ ամէն տեղ մտնել՝ ... րիշ դասակարգերու նման։ Ու ... այն կարող է մտնել, այլ եւ ... ինքզինքը կը զգայ իրեն հաւ... հրջանակի մը մէջ։

Համայնավարները Ամերիկայի ... փորձեցին սփրաչահիլ սեւերը։ ... գործեցին անոնց տառապանքը՝ ... մակներուն ունեցած արհամար... եւ ըրած հալածանքը։ Բայց, ... ծայրայեղօրէն կրօնամոլ մարդիկ ... ու անկարելի է զանոնք գործել ... հակակրօնական պայքարի մը ... որպիսին է համայնավարութիւնը։

Համայնավարները, ուրեմն, ... րիկայի մէջ յաջողութիւն ունին ... խաւորաբար կարգ մը եկւոր ... րու քով։ Մասնաւորապէս յոյն, ... կար, հրեայ, հայ, խրուաթ, ... ցի եւայլն։

Տնտեսական կառմիր եւ ապիտակ ափերուն վրայ

Թուանաւոր յարաբերութիւններ հեռադիտակ ասելի կը պրկուին։

Ռումանիա, ամէն առաջ, ոչ — յարձակման դաշինք մը առաջարկեց. Պեսարաբիոյ հարցը պատճառ եղաւ որ Ռումանիա մերժէ։ Մինչ այդ, Ռուսիա Լեհաստանի հետ «համաձայնութեան եկած ըլլալով, նոյն ձեւի առաջարկ մը ըրաւ։ Կրկին մերժուեցաւ։

Այս մերժումը, անշուշտ, Ռուսիոյ հանդէպ Ռումանիոյ մէկ թշնամական դրացումն չէր բխեր։ Այլ, նախ, անվստահութենէ մը, եւ, երկրորդ, նախապատերազմեան ռուսական կարգ մը հողերու մասին ռուսական բացայայտ նկատումներէն։

Ռումանիոյ այս մերժումները բնականաբար բարիք չէին խոստանար։ Ռումանիոյ վարչապետը, Վայտա Վոյվոտա, հազիւ իշխանութեան գլուխ անցած, պատերազմական վիճակ հռչակեց ռումանական այն հողերուն մէջ, որոնք նախապէս ռուսական էին։ Իր երկար ղեկուցումը՝ Ծերակ. ժողովին մէջ, միամայն համոզում մը ապահովեց իրեն՝ պատերազմական վիճակը Պուքրէշի ...

Այս ալ, անշուշտ, մեծ հոգ մըն է Պուքրէշի ու Փարիզի համար։

Վ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԱՐՆԱՆ ՑԱՆՔԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

«Խորհ. Հայաստան» (27 յունուար) ահազանգ կը հնչեցնէ, ըսելով թէ փորձեր կը կատարուին վտանգելու համար գարնան ցանքը։

Արթիկի շրջանի կուսակցական ամբողջ մեքենան շարժման մէջ դրուած է՝ յաջողցնելու համար գարնանացանը...

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Ավինեոնի մէջ

ԱՎԻՆԵՈՆ, 21 Փետր. (Ցառաց).—

ՄԱՄՈՒԼ

Ամուր է մեր ոտքի տակի հողը

— :-: —

Ցոլանիկի Հորիզոնը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 փետր.)։

— «Երեւանի «Խորհրդ. Հայաստան» թերթը, անցեալ Յունուարի 8ին, վեց էջնոց «բացառիկ» թիւ մը հրատարակած է, նուիրելով զայն Նոր Արաբկիրին, զոր կը նկատեն «խորհրդային առաջին հնգամեակի նուաճումներէն»։ Այս «բացառիկ»ը օգտագործելով, թերթի խմբագրութիւնը երկար երկար սիւնակնոց խմբագրական մըն ալ թխած է գաղթահայութեան վիճակի եւ ներգաղթի մասին, առանձնապէս կանգ առնելով... Դաշնակցութեան դէմ։ «Այրւում և Ֆոռը Դաշնակների ոտքի տակ», — այս՝ խմբագրականին խորագիրն է։ Եւ խորագիրն ալ ցոյց կու տայ, թէ Երեւանի այժմու տէրերը, գաղթահայ գանգուածներուն մէջ որպէս գիրք եւ արժեռ ունեցող ուժ Դաշնակցութիւնը միայն կը տեսնեն։ Այն Դաշնակցութիւնը, որուն «մահը» աւետեցին դեռ տասը տարի առաջ եւ ա՛յն Դաշնակցու-...

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԴՐԱՄԵՆԵԱԿԷՆ

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾ

« ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ »

ՑԻՍԱՂ

Մարտիրոս

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԻՔԱ

(Շար.)

ԿՐՆԱ՞Ս ՈՐ ԵԻ Է ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ՍՏԱՆԱԼ ՈՉ ԹԷ ՄԷԿ ՏԱՐԻ, ԱՅԼ ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ՉՎՃԱՐԵԼՈՎ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Գերմանական «Dear Abend» օրաթերթը վերջերս հրատարակեց խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը՝ «ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ ՈՐ ԿԸ ՋԱՐԴՈՒԻՆ»։

Յօդուածագիրը առանձին գլուխ մը նուիրած է նաեւ հայկական ջարդերուն։ Նկատի առնելով ուսումնասիրութեան արժէքը, կը թարգմանենք ամբողջութեամբ, հեղինակին գրած կարգով։

Ա.- 800 տարի ցաւ ու մահ Իռլանտայի մէջ

Ինչո՞ւ համար ցէ վայէրա «Անգլիոյ բախտը» կը կոչէ։ — Առաջին օրէն ի վեր ճնշումներ։ — Կոյս Թագուհիին արիւնոտ տիրապետութիւնը։ — Աստիրաս Քրոմուէլ։ — Ռոբինները որս, ինչպէս Ափրիկէի մէջ — Իռլանտացի մանուկներ իբրեւ առեւտուրի ապրանք։ — Աւաղուածութիւն եւ զանգուածային տեղահանութիւն։ — 1 1/4 միլիոն իռլանտացիներ պէտք է որ ... թեան փորձը։ — Վերջապէս իռլանտական ազատ պետութիւն, բայց միշտ զուրկ իրական խաղաղութենէ։

բանկոյսը մերժեց այս առաջարկը: Վարչապետ Գ. Տալաաթէ վստահութեան խնդիր դրած չըլլալով, կարելի եղաւ կանխել նախարարական տագնապ մը։

Նոր մահափորձ մը Բուզվէլթի դէմ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նոր մահափորձի մը ծրագիրը երեւան հանուեցաւ, ուղղուած՝ Պ. Բուզվէլթի դէմ: Նամականի մէջ գտնուեցաւ ծրար մը որ ուղղուած էր նախագահին եւ կը պարունակէր 12 միլիմեդրնոց ռումբ մը, ամենաբերթեւ բախումէն իսկ պայթելու պատրաստ: Եթէ ծրարը նախագահին ձեռքը հասած ըլլար, հետեւանքը անդարմանելի էր:

Անցեալ շաբաթ հինգ հոգի ձերբակալուած էին, նամակի մը վրայ որ ցոյց կը յայտնէր Բուզվէլթի դէմ կատարուած մահափորձին ձախողման համար: Հինգ ամբաստանեալները յայտարարած ըլլալով թէ եղածը կատակ է, ազատ արձակուեցան:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 231. Fbg. du Temple. Ռոստոմի սրահին մէջ:

Գիւղաւ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց ընթերցասրահին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔԱՏԵՂԻՒՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Pathéeի սրահը

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

Կը ներկայացուին ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ եւ ՊԱՇՏՕՆԸ Է ԽՈՆԱՐՀ (զաւեշտ)

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8 30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ)

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին կողմէ իր կազմութեան 3րդ տարեդարձին առթիւ

4 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՍԱԼ ԼԻՒՄԻԷՆԻ ՄԷՋ. 13 rue d'Issy, Billancourt

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը

Սկաուտական հանդէս Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՅ ԱՐԻ» ԳԱՅԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Պ. Գ. ՔԻԼԱՐՃԵԱՆ, կը խօսի Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Լիոնի կարող ուժերով կը ներկայացուի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈԳԻՆ եւ ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ

Արտասանութիւն, մեներգ, պարերգ եւայլն:

Ընտանեկան Խնջոյք

Ի Նպաստ ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ 1

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ ՆԵՐՔՆԱՅԱՐԿԸ

Մուտքը ազատ է: Քոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Կը հրաւիրուին ընկերներ, համակիրներ եւ հայրենակիցներ իրենց ընտանիքներով միասին:

Հաճելի ժամանց բարեկենդանի առթիւ:

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Գ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԱՐԱՄ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (դաշնակ). Օր. ԱԼ. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ). Օր. ԳՈՀ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ (երգ): Տիկ. ԼՈՒՍԻԿ. Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ. ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆ-ՄԱՆԵԱՆ եւ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն):

Օր. ԶԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ) Գ. Օ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ)

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ծախքերու մասնակցութիւն 3 եւ 5 փրանք

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne ,métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Խոնդկարեանէ: Նիւթ՝ Սարվազեանի «Չարերու ընդվզումը» երգիծ մասին: Կը հրաւիրուին հայ գրողները եւ հայ գրականութիւնը սիրողները: Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ Ի Նպաստ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻ ԿԱՀԱՒՈՐՄԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Բռնաւորը. պատմական տրամ: Աչքկապուկ. օպերէթ. փոքրիկ խոհարարները. վոտվիլ:

Ղեկավար նուագախումբի եւ համերգի փրոֆ. Գ. Ա. ԱԼԷՄՇԱՀ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ 5. 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ.

“ՅԱՌԱՋ„ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

39bis, Rue de la Défense

Քրեմլին-Պիսէթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

2bis rue Blanqui

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ժուայեօզ, Ս. Մ.— 55:
Փիւժէ Սիւռ Արժան. Ս. Մ.— 25:
Մեկնես, Գար.— 40:
Անվերս, Խուպ.— 100 Պելժ.:
Քան, Գ. Զ. – 105:
Անվերս, Ն. Զ.— 315:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Միք. Գրիգորեան, Այրի Տիկին Ալմաստ Գրիգորեան եւ զաւակունք, Տիկին Երանուհի Կարսեան, Տիկին Իսգուհի Սամուէլեան (Մարսէյլ), Մելքոն Սամուէլեան (Ամերիկա), Բանջարեան ընտանիք (Գալիֆօրնիա) խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց որդւոյն, թոռան, եղբօրորդւոյն եւ քեռորդւոյն՝ ԼՈՒԻՋ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի գառնաղէտ մահուան առթիւ:

Մասնաւոր շնորհակալութիւն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի Վարչութեան եւ շուքարի գործարանի հայ եւ օտար աշխատաւորներուն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ փոխանցած ըլլալով իր ճաշարանը՝ 23 Rue de la Huchette, գինքը տեսնել փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել՝ 3, Rue Champolion, Rest. «Caucase» եւ կամ 25, Rue Cardinal-Lemoine «Café - Bar»:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թորգոմ Արբահամեան կը փնտռէ իր քեռորդին՝ Վահրամ Մինասեան (Պոլսեցի), հօր անուն՝ Մինաս, մօր անուն՝ Սաթենի: Պատերազմէն առաջ, — իբր représentant — հաստատուած էր Անանիասի խան, Պաղչէ-Գափու իսկ գինազարին, Պույումճի խան, Ղալաթիա, Պոլիս: 1923ի աշնան մեկնած է Եւրոպա, չի գիտցուիր ուր ըլլալը: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Թորգոմ Աբրահամեանի, 20, Ave. Camille Pelletan, Marseille. (France):

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

1ին Ներկայացում 14րդ Ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Կը ներկայացուի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

Նոյն Թատերախաղը կը ներկայացուի 25 փետրուար Շաբաթ գիշեր Ալֆորվիլի մէջ. կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Ճաշի սեղան հետաքրքիր նայուածքներով կը հետեւէին անոր երբ անիկա սրահէն ներս կը մտնէր իր սեղանին առջեւ նստելու համար: Կը սկսէր փսփսուքը:

Զարմանալու պատճառ չկար այս բոլորին մէջ, որովհետեւ Լիան վարժուած էր այդ նայուածքներուն Մատրիտի ու Փարիզի օրերուն: Պառաւները տարօրինակ գտան անոր առտարբերութիւնը. կարծես թէ իրենց գոյութիւն անգամ չունէին անոր աչքին:

Հապա՛ Տիկին Տիւլէնծի ճաշերը չարաթական քառասուն երկու չէին փոխարէն... Պանդոկին հիւրանոցը... Փոքրիկ ննջասենեակն ու երկաթէ մահճակալը... Աղտոտ սրբիչը... Գործածած օճառի մը կտորը... Եւ թափթփած սպասուհին որ մէկ անգամ միայն քիչ մը գաղջ ջուր բերաւ իրեն ու ա՛լ չերեւցաւ...

Լիան նստած իր անկողնին մէջ, նայեցաւ աղտոտ հագուստներով այդ սպասուհիին եւ կիսկատար անգլերէնով մը պոռաց անոր երեսին.

— Ի՞նչ կ'ուզես, ինչո՞ւ սենեակս եկ. գնա՛, կորսուէ՛, անգամ մըն ալ չգաս, աղտոտ.

Նէօյյէին ու Փալէօ Րիքոլէթոսին յետոյ, Լիան ինքզինքը զգաց բանտին մէջ: Մոռցեր էր Մարսէյլի սրճարանը կամ Գլանչ փողոցի իր ափարթմանը: Այդ տխուր օրերէն Լոնտ. կեանքը ժպտած էր իրեն, բայց Տիկին Տիւլէնծի այս պանդոկը ճակատագրէն եկած նախատինք մը թուեցաւ դարձեալ. դժուար էր համակերպիլ:

Լիան հինգ օր շարունակ ապրեցաւ այդ պանդոկը եւ ամէն առտու ներկայացաւ ոստիկանատուն: Բայց հինգերորդ օրը պայրացած՝ չունէր առաւ Ծովակալութեան մօտ առանց վախնալու: Տեսաւ նոյն իսկ որ քաղաքային հագուստներով մէկը կը հետեւէր իր քայլերուն, բայց հո՞գն էր...

Ինքնավստահ շեշտով մը, իր անունը դրկեց Ծովային Հետախուզութեանց տնօրէնին:

Ծովակալ Կոթհորն որ նամակներ կը հրահանգէր իր քարտուղարին, աչքը նետեց թուղթի կտորին որուն վրայ կար աղջկան անունը. յօնքերը բարձրացնելով հարցուց թուղթը բերող պաշտօնեային.

— Վա՞րն է...

— Այո՛, Տէր:

Ծովակալը դուրս ղրկեց իր քարտուղարը եւ հրամայեց որ բերեն Տիկին Սանքէլը:

Եթէ ծովակալը տեսած ըլլար անոր զայրացկոտ արտայայտութիւնը Թօրինկթընի Ազուէրէն դուրս ելած վայրկեանին, ապահովաբար չպիտի ճանչնար այս հաճելի ու վայելչակազմ տիկինը որ մտաւ իր գրասենեակը, ներողութիւն խնդրելով:

Լիանի այլակերպումը հետեւանք էր այն խորհուրդին որ երբ անիկա կը սպասէր չէնքին վարի յարկը, ծովային համազգեստով երիտասարդներ հիացումով նայեցան իրեն: Այդ նայուածքները ապահովութիւն ներշնչեցին անոր:

Ծովակալը կը սպասէր իր դիմացը գտնել չափէն աւելի բարկացած կին մը որ պիտի պարզէր իր գանգատները: Կարեւոր յայտնութիւն մը չէին գտած անոր «տօսիէ»ին մէջ: Անոր ծագումը կամ ազգութիւնը անծանօթ մանրամասնութիւններ էին: Փոխանցէ՝ փախուստը եւ Մաթա Հարի անունով Փարիզի մէջ անոր յայտնութիւնը երկու թուականներ էին՝ բաժնուած իրարմէ տարիներով: Պատերազմի սկիզբէն ի վեր անոր շարժումները մանրամասնօրէն նկարագրուած էին «տօսիէ»ին մէջ, բայց բաւականաչափ ապացոյց չկար զայն դատապարտելու համար:

Ի հարկէ բազմաթիւ սիրահարներ ունեցած էր, սակայն ոճիր չէր ատիկա իրեն պէս գեղեցիկ աղջկան մը համար: Ցետոյ, Տը Լոռան՝ Ֆրանսայի օդային կայաններէն մէկուն հրամանատարը, գնդակահարուած էր Ֆրանսերէն ռմբակոծումի մը լուրը թշնամիին հաղորդած ըլլալու ամբաստանութեամբ, բայց ատիկա կարելի չէր վերագրել այս աղջկան. մանաւանդ որ Ֆրանսացիները երբեք չէին ուզած կասկածիլ իրենց սիրելի պարուհիին վրայ: Եւ սակայն ծովակալ Կոթհորն իրեն յատուկ համոզումներ ունէր այդ մասին: Լուր ստացած էր իր գործակալներէն թէ Տը Լոռան 1915ին յաճախ կեցած էր Լիանի բնակարանը, Նէօյյիի մէջ. չէր հետաքրքրուած ինք այդ գործով, որովհետեւ պէտք եղածէն աւելի զբաղած էր իր պաշտօնով. ու յետոյ Ֆրանսացիները գնդակահարելով հրամանատարը, փակուած կը նկատէին հարցը:

Սակայն եւ այնպէս, ծովակալը իրաւունք ունէր կասկածելու այդ աղջկան վրայ, նկատի ունենալով անոր մտերմութիւնը ֆոն Թրէօհմի հետ, Մատրիտի մէջ: Կը յիշէր շաքարի առտուններով քարիւղի փոխադրութեան ձեռնարկը: Ինքն էր որ ընդհատել տուած էր ծածկագիր հաղորդագրութիւնները որոնց մէջ անպակաս էր Լիանի անունը: Ի հարկէ այդ կէտին մէջ ալ ապացոյցները անբաւական էին, եւ սակայն ծովակալը իրաւունք տուած էր ինքզինքին ընդհատելու անոր ճամբորդութիւնը դէպ ի Րոթերտամ: Ծանօթ էր ան Պելճիքա կամ Հոլանտա գացող ճամբորդներու մըտայնութեան. այդ ձեւով շատ մը մտեններ փախցուցած էր իր ձեռքէն:

Ծովակալը շատ բան սորված էր իր տարուան ընթացքին եւ թոյլ տուի տար որ մեքենայութիւններ այդ աղջիկը իրեն հետ: Արդարեւ աղջիկը վարպետ կերպով կազմակերպած էր ամէն բան: «Տօսիէ»էն յայտնի էր որ խաղալիս երախայ մը ունէր՝ Ամսթէրտամի մէջ: Ծովակալը վճռական փաստեր չունէր իր միջոցներու դիմելու համար: Սրբութեամբ շատ նպատակայարմար պատրուակ մըն էր Ֆրանսայէն Հոլանտա եւ այնտեղէն ալ առանց կասկած հրաւիրելու Գերմանիա անցնելու համար:

Գալով ֆոն Թրէօհմին, ո՞վ կրնար արգիլել ժողովրդական պարուհիի մը որ ունենար հիացողներ իր շուրջը: Ծովակալը գիտէր որ Լիան առանձին ապրած էր միշտ Նէօյյիի կամ Փալէօ Րիքոլէթոսի մէջ:

Եթէ աղջիկը խօսէր իր մասին, մա, անտարակոյս պիտի կրնար բողքացնել պատմութիւնը իր կեանքին որուն շուրջ հատուկտոր տեղեկութիւններ կային միայն Ոստիկանական Տեսչութեան «տօսիէ»ին մէջ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

25 Février 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2122

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրեմն, «Պրոմեթէ» կը Թելադրէ ընդհանուր ապստամբութիւն Ռուսաստանի դէմ, — կարմիր կամ ճերմակ — հարստահարեալ ազգերու փրկութեան համար։

Այս ձգտումը ո՛ր եւ է նորութիւն չի պարունակեր մեզի համար։ Բայց, Թերեւս առաջին անգամ է որ «Պրոմեթէ»ի խմբակը այսքան կոպտօրէն կը դնէ խնդիրը, Սէյիտ Ճաֆէր Աճմէտի ստորագրութեամբ։

Այս տեսակէտէն, չափազանց բնորոշ է այն երկար քաղուածը, զոր կատարեցինք երէկ։

Սէյիտ Ճաֆէրի յօդուածը ունի, տակաւին, այսպէս ուշագրաւ կէտեր։

Ան խորապէս համոզուած է թէ՝ «բարեբաստիկ ելքի մը պիտի յանգի Կովկասի եւ Ուկրայնայի ձեռնարկած սրբազան պայքարը՝ իրենց անկախութեան համար»։ Ու չարդարացներ ո՛ր եւ է վարանում կամ յոռետեսութիւն՝ այս մասին։

— «Պէտք է մեր իտէալը հիմնենք ազգային շարժման սկզբունքին վրայ որ յաջողութեամբ կը տարածուի Արեւմուտքէն դէպի Արեւելք։ Արդ, այն ժողովուրդները որ մեր օրերուն այդ սկզբունքին վրայ կը կռթնին, Ռուսաստանի մէջ կը կռուին իրենց ազգային իտէալին իրականացման համար։ Այդ բոլոր ժողովուրդներուն միութիւնը զիրենք ընդմիշտ պիտի ազատէ ռուսական աշխարհակալութենէն»։

Սէյիտ Ճաֆէր մէկ ջուրով կը լուայ այսօրուան եւ վաղուան Ռուսաստանը։

Ու կը մերժէ միութեան մէջ ընդունիլ «անոնք որ կը հաւատան ռուս ազատական ժողովրդապետութեան եւ անոր ուժին»։ Անոնք խափանարար տարրեր են եւ «իրենց ճիգերը ուրիշ բանի չպիտի ձգտին, եթէ ոչ խափանել հարստահարեալ ժողովուրդներու այս միութեան իրականացումը»։

— «1917ի յեղափոխութիւնը պէտք եղածին պէս հաստատեց ռուս ազատական ժողովրդապետութեան անընդունակութիւնը։ Անոնք որ Ռուսաստանէն կը սպասեն իրենց փրկութիւնը, կ՚ըմբռնե՞ն թէ վաղը այդ անգիտակից եւ անկայուն ռուս զանգուածը չպիտի խոյանայ հակառակ շարժումի մը դրօշին տակ, իւրենց ժողովուրդին կրել տալու համար այնպիսի չարչարանքներ, որոնց առջեւ պիտի նսեմանայ բոլշեւիկեան սարսափը...

«... Երբ հարստահարեալ ժողովուրդները տրամադիր են իրենց արիւնը թափելու իրենց ազատութեան համար, պէտք է զայն թափեն ոչ միայն ազատուելու համար բոլշեւիկներէն, այլեւ ազատագրուելու համար Ռուսաստանէն։ Եւ երբ այսօր մտահոգութիւն կը նշմարենք ռուս ժողովրդավար շրջանակներուն մէջ, սկսեցնարը պէտք է փնտռել այն իրողութեանց մէջ զորս մատնանշեցինք։ Երբ հաստատակամ ճակատ մը կը կազմուի ռմկավարներէն մինչեւ միապետականները, նորէն այդ իրողութիւններուն կը պարտինք զայն։

Ռուսեւնափոխական վէճին մէջ, չտեսա՞նք որ բոլոր ընդդիմադիր խմբակցութիւնները, Պ. Պ. Միլիուքովէն մինչեւ Կերենսկի եւ մինչեւ Զօր. Տէնիքին միացան կարմիր ճակատին եւ դիրք բռնեցին անոր կողքին։

Խուսելու միութեան պէտք է պատասխանել հարստահարեալ ժողովուրդներու միութեամբ։ Ա՛յս է փրկութեան միակ ճամբան, առողջ եւ պատմական ճամբան»։

×

Այսպէս, ուրեմն, «Պրոմեթէ»ի մարդիկը, մերկապարանոց հրապարակ դրած են իրենց ամբողջ քաղաքականութիւնը։

Ամէն բան կ՚ըսեն բացորոշ։ Ոչ մէկ մութ կամ երկդիմի խօսք։

— Ժողովուրդնե՛ր Կովկասի, Ուկրայնայի, Թուրքեստանի եւ ուրիշ հողամասերու, եթէ կ՚ուզէք փրկուիլ, միացէք եւ խորտակեցէք ռուսական աշխարհակալութեան լուծը։

Անշուշտ կարելի չէ վէճի ենթարկել ո՛ր եւ է ժողովուրդի ազատագրման, անկախութեան իրաւունքը։

Սրբազան սկզբունք մը, բնական պահանջ մըն է այդ, մանաւանդ մեր օրերուն։

Ազգերու պատմութեան մէջ, գետերով արիւն հոսած է այդ իրաւունքին համար։ Եւ միշտ ալ պիտի հոսի։

Այս դատին համար, հասկնալի կը գտնենք ամէնէն թթու մոլեռանդութիւնն ալ։

Բայց, «Պրոմեթէ»ի չղթայակիրները խակապէս անկախութի՞ւն է որ կը հետապնդեն, թէ, իրենց խելքն ու խիղճը վարձու տալով ուրիշ, այլապէս դաժան աշխարհակալութեան մը, կ՚ուզեն արիւնազանգ լեռնադաշտի մը վերածել Կովկասը։

Դեռ ուրիշ հարցումներ ալ կրնայինք ընել։ Բայց, նախապատուութիւն կուտանք այս մէկուն։

Մանաւանդ որ, այս ամբողջ արկածախնդրութիւնը պիտի պայթի Կովկասի գլխուն, հարեւան Թուրքիոյ բարեհաճ նայուածքին տակ։

Ուկրայնան եւ Թուրքեստանը շա՜տ հեռու են ինչպէս աշխարհագրութեամբ, նոյնպէս իրենց հնարաւորութիւններով։

Չի բաւեր ամսէ ամիս պարբերական մը հրատարակել չահակից պետութեան մը նպաստով, եւ անոր կողքին վրայ արձանագրել այս երկիրներուն անունները, ապացուցանելու համար թէ ամէն ինչ կարգին է եւ կը մնայ միայն — կռւիլ։

Միայն Կովկասը, ինքնին, լաբիւրինթոս մըն է։ Իսկական հրաբուխ։ Եւ «Պրոմեթէ»ն՝ վհուկ մը որ ատուեր կը չփոթէ իրականութեան հետ։

Միայն Կովկասի մէջ եւ անոր սահմաններուն վրայ, այնքան թնճուկներ եւ պայթուցիկներ կան որ, գլխու պտոյտ կրնան պատճառել Ճաֆէր Սէյիտներուն։

Ըսելիք չունինք, եթէ կ՚ուզեն պատմութիւնը կրկնել ճիշդ այնպէս ինչպէս 1917 — 18ին։

Այդ պարագային, կը կարծենք թէ փախստական «քաղաքագէտ»ները չունին իրաւունք նոյն իսկ իրենց ժողովուրդներուն անունով խօսելու։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՐԱԶ»

Սեղանիս վրայ է սիրուն հատոր մը, «Արազ»։ Տարեգիրք։

Հարեւանցի թղթատելով, մասնաւոր գոհունակութիւն մը զգացի անոր համար որ, իսկապէս կը ծառայէ իր նպատակին։

Հրատարակուած է Պուքրէշի մէջ, եւ կը ներկայացնէ ռումանահայ գաղութին կեանքը։ Անցեալը ինչպէս ներկան։

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, ունեցանք շատ մը հրատարակութիւններ՝ իբրեւ տարեգիրք։ Ֆրանսահայ, յունահայ, սուրիահայ, պարսկահայ, ամերիկահայ եւն.։

Ընդհանրապէս, քիչերը յաջողեցան արդարացնել իրենց առաջադրութիւնը, — ներկայացնել իրենց գաղութը այնպէս ինչպէս որ է։

Մեծ մասը նախընտրեց դառնալ գրական հաւաքածոյ, ինչ որ բոլորովին ուրիշ բան է։

Ո՛ր եւ է գաղութի մէջ հրատարակուած տարեգիրք արժէք ունի այնքան որքան կապուած է իր միջավայրին հետ։

Գրպտումի, ուսումնասիրութեան ի՛նչ անսպառ աղբիւրներ կան իւրաքանչիւր գաղութի մէջ։

Հարկ է քրքրել, տեսնել, լեզու տալ թուականներուն, անցքերուն, բաւանչաններուն։ Մէկ խօսքով՝ բուն իրականութեան։

«Արազ»ը կը լրացնէ այդ պահանջը՝ իր գաղութին համար։

Սիրունին յաջողած է արժեցնել իր տասնամեայ պրպտումները, պատմականէն մինչեւ գրականն ու ... թեմականը։

ՎԱՀԷ

1937Ի ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Թերթերը կը գրեն թէ ծրագիր մը կը մշակուի համաշխարհային նոր ցուցահանդէս մը բանալու համար 1937ին, Փարիզի մէջ, Սէնի երկու ափերուն վրայ։ Այս ցուցահանդէսը պիտի գերազանցէ գաղթային մեծ ցուցահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ քանի մը տարի առաջ։ Շատ մը նորութիւններու կարգին, պիտի շինուին երկու մեծ պալատներ, որոնք պիտի պահուին ցուցահանդէսէն վերջն ալ, իբրեւ յիշատակարաններ։ Շատ մը հին շէնքեր պիտի փլցուին, աւելի գեղեցկացնելով Էնվալիտէն մինչեւ Շան տը Մառս եղած տարածութիւնը։ Արդէն իսկ պայմանագիրներ կնքուած են կարգ մը պետութեանց հետ։

Կազմակերպիչները կը յուսան թէ այս ցուցահանդէսը պիտի նպաստէ տնտեսական տագնապին մեղմացման։

ՑՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին ամէն կողմ եւ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ, նոր տուրքերու հաստատման դէմ։ Փարիզի նպարեղէնի վաճառականներու միութիւնը նոր ժողով մը գումարեց առջի օր, եւ որոշեց շարունակել պայքարը։

Քուէպահանջ կիներու Միութիւնն ալ իր կարգին ժողով գումարելով, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը յայտարարէ թէ տուրքերը չվճարելու պայքար մը պիտի կազմակերպէ բոլոր երկրատու կիներուն մէջ, երբ անյապաղ գոհացում չտան իրենց քաղաքական պահանջներուն (քուէարկութեան իրաւունք)։

Ֆրանսական պաշտօնեաներու Միութիւնն ալ միացաւ միւս կազմակերպութեանց, պայքարը շարունակելու համար։

Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութիւնը նոր կոչ մը ուղղեց իր անդամներուն, յանձնարարելով մնալ միակամ եւ հարզգաստ, շահելու համար իրենց դատը։

Խլրտումը կը շարունակուի նաեւ գաւառներու մէջ, միթինկներով, բանաձեւերով կամ խանութ փակելով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Տեղատարափ ճառեր որ ամէն բանէ առաջ յուշ մտահոգութիւն կը մատնեն

Պ. Վորոշիլով, Խ. Միութեան պատերազմական գործավարը, երկար ճառ մը խօսեցաւ հաւաքական տնտեսութեանց «հարուածային վաշտերու» համագումարին մէջ, գծելով պատկերը գիւղական կեանքին։ Խորհրդային մամուլը ամբողջութեամբ հրատարակեց այդ ճառը, որ կը պարունակէ մէկէ աւելի ուշագրաւ յայտնութիւններ։ (Պ. Վորոշիլով վերջերս այցելած ըլլալով «Կոլխոզներուն, առիթ ունեցած էր խօսելու գիւղացիներուն հետ)։

Պատերազմական գործավարը չեչտեց թէ՝ «կուլակը (ունեւոր գիւղացի) ոչնչացած է ֆիզիքապէս», կամ աքսորուած, բայց միշտ կենդանի է։ «Կուլակը միշտ կ՚ապրի գիւղացիներուն մէջ, անոնց նախապաշարումներուն, սովորութիւններուն, առօրեայ կենցաղին մէջ՝ հանդէպ «կոլխոզ»ներուն, հաւաքական աշխատանքին եւ սեփականութեան։ Կարծողներ կան թէ անհետացած է ան, եւ սակայն միշտ գոյութիւն ունի. թէեւ անտեսանելի, ան է որ տուն կուտայ մեր չարժումներուն եւ կը վարէ «կոլխոզ»ներուն աշխատանքը։ Նախկին ձգտումները միշտ զօրաւոր են հաւաքական տնտեսութեանց անդամներուն մէջ։

Պատերազմական գործավարը խօսեցաւ նաեւ միջազգային կացութեան եւ կարմիր բանակի մասին։ Ճառին այդ մասերը կուտանք յաջորդով։

Միեւնոյն ժողովին մէջ Ստալինն ալ խօսելով, փառաբանեց հաւաքական տնտեսութեանց սկզբունքը։ «Երկու ճամբայ ունինք, — դրամատիրականը եւ ընկերվարականը։ Անոնք որ կը կարծեն թէ երրորդ ճամբայ մը կայ, չարաչար կը սխալին. որովհետեւ այդ երրորդ ճամբան վերադարձն է դէպի անհատական տնտեսութիւնը, իր կուլակներով եւ ուրիշ մանր դրամատէրներով։ Կոլխոզներու ճամբան միակն է աշխատաւոր գիւղացիներուն համար։ Առնելով բարեկեցիկ գիւղացի դառնալու համար, պէտք էր շահագործել իր դրացիները. մինչդեռ այդպէս չէ հաւաքական տնտեսութեան մէջ. եւ գիւղին ալ չէ շահագործել իր դրացին, քանի որ հողը անհատական սեփականութիւն չէ այլ եւս։ Եթէ պարկեշտօրէն աշխատինք մենք մեզի եւ մեր կոլխոզներուն համար, պիտի յաջողինք երկու — երեք տարիէն կոլխոզներու բոլոր անդամները բարձրացնել բարեկեցիկ մարդոց մակարդակին. մարդիկ որ պիտի ունենան առատ բերք եւ պիտի կրնան մշակել իրենց միտքը։ Կրնանք հասնիլ այդ օրին եւ պիտի հասնինք ամէն գնով»։

Չինաստան մերժեց Ճափոնի վերջնագիրը

Չինական կառավարութիւնը մերժեց Ճափոնի վերջնագիրը, որ կը պահանջէր զօրքերը քաշել Ժէհոլի շրջանէն.

Այս պատասխանին վրայ, Ճափոնցիները որոշեցին յարձակողականի դիմել, ոչ միայն այդ շրջանը գրաւելու, այլ եւ բուն Չինաստանի դէմ գործելու համար։ Գործողութիւնները սկսած են արդէն, եւ չինական զօրքերը կ՚ամրանան իրենց դիրքերուն մէջ։ Վախ կայ որ թշնամութիւնները ծաւալին լայն ճակատի մը վրայ

Միեւնոյն ատեն, Ճափոն կը պատրաստուի քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Իր պատուիրակութիւնը արդէն կապած է բեռները եւ կը սպասէ վերջնական հրահանգի.

Այս դէպքը կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ, միջազգային տեսակէտով։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, չինական զինուորները ուժգնօրէն կը դիմադրեն ճափոնական յառաջխաղացման։ Չինական բոլոր զօրքերը կը համախմբուին ռազմադաշտին վրայ, որպէս զի թոյլ չտան որ ճափոնական զինուորները Չինաստան մտնեն։

⁂ Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, ընդդիմադիրները պահանջեցին արգիլել զէնքի եւ ռազմամթերքի վաճառումը՝ երկու պատերազմիկներուն։ Կառավարութիւնը կը վարանի, սպասելով որ միւս պետութիւններն ալ ընդունին այս տեսակէտը։ Պահպանողականները չեն ուզեր որ Անգլիա ո՛ր եւ է ձեւով միջամտէ այս վէճին։

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան արտակարգ ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ երէկ, չինեւճափոնական պատերազմին առթիւ։

Տճնաչան նոկանէ՝ Զինաթափութեան ժողովին մէջ

Ցեստամերելով ռազմական օդանաւերու ջնջման ծրագիրը, զինաթափութեան խորհրդաժողովը առջի օր նորէն քննեց բոլոր բանակները միօրինակ ձեւի մը վերածելու առաջարկը։

Երեք ծրագիրներ կան սեղանի վրայ.— Ֆրանսականը՝ որ կը թելադրէ միօրինակ ձեւի մը վերածել բոլոր բանակները, սահմանափակելով թիւը եւ կրճատելով զինուորութեան շրջանը։ Իտալականը՝ որ բանակներու նոր կազմակերպութիւնը կը կապէ յարձակողական զէնքերու արգիլման եւ գերմանականը, որ մեծ տարբերութիւն չունի իտալականէն։ Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, Ֆրանսական ծրագիրը շահեցաւ 21 ձայն 5ի դէմ։ Բայց պատուիրակութեանց թիւն ըլլալով 57, կը նշանակէ թէ 31 երկիրներ ձեռնպահ մնացած են։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ յոյս չկայ որ վերջնապէս ընդունուի Ֆրանսական ծրագիրը։ Մնաց որ, Փարիզի ազգայնական շրջանակները գոհ չեն այդ ծրագրէն եւ անոր ձախողումը կը մաղթեն ամէն գնով։

Գաղտնի զէնք՝ Հունգարիոյ համար

Աւստրիոյ վարչապետին հրամանով, պաշտօնանկ եղաւ երկաթուղիներու ընդհ. տնօրէնը, որ փորձած էր գաղտնի զէնք մտցնել Հունգարիա։ Զէնքերը պարունակող վակոնները իբրեւ թէ Իտալիա պիտի ղրկուէին, մինչդեռ պարապ վակոններ ղրկուած են Իտալիա, իսկ լեցուն վակոնները՝ Հունգարիա։

Այս փոխադրութեան համար 150.000 շիլին խոստացուած էր։ Խարդախութիւնը երեւան հանեցին երկու ընկերվարական երեսփոխաններ։

Միջադէպը փակուած կը համարուէր, բայց փոքր համաձայնութեան երկիրները յուզուած են եւ խիստ միջոցներ կը պահանջեն։

Կասկածներ կան թէ Հիթլէրի կուսակցութիւնն ալ մեղսակից է այս մաքսանենգութեան։

(Լուրերու շարունակութիւնը Երրորդ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Խմբագիր

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ԱՆ ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆ, 23 փետր. — Պէյրութի հրկիզեալներուն եղբայրական աջակցութեան համար հաւաքեցի 93 ֆր., հետեւեալ հայրենակիցներէ։

Այս կիրակի դարձեալ պիտի հաւաքեմ։

7րդ ՑԱՆԿ

Գ. Գօյաճեան

	Ֆր.
Գրիգոր Դանիէլեան	15
Սերովբէ Ճէնտէրէճեան	10
Կարապետ Ղրմեան	10
Տիգրան Ղրմեան	5
Գրիգոր Բալուցեան	5
Սարգիս Գիւլպիւլեան	5
Ռմն Հայ	5
Գէորգ Ղազարոսեան	5
Յակոբ Սէթեան	5
Թագուհի Փափազեան	5
Ե. Խաննեան	5
Կարպիս Շահմիրեան	5
Գգրեան Արմենուհի	5
Քանի մը հոգի	8
Գումար	93
Արմենակ Խրիմեան	25
Գումար	118
Փետր. 24ի գումարը	2230
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2348

ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ ՆՊԱՍՏ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ

Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, աշխատանքի նախարարը բացատրութիւններ տուաւ գործազրկութեան տագնապի եւ նպաստներու բաշխման մասին։ Յայտարարեց թէ մինչեւ հիմա մէկ միլիառ ֆրանքի գումար մը վճարուած է գործազուրկներուն, «ինչ որ զանցառելի նիզ մը չէ»։ Նախարարը աւելցուց թէ գործազուրկներու թիւը կը նուազի փարիզեան շրջանին մէջ եւ թէ տագնապը պիտի մեղմանայ հետզհետէ։

Ետոյ յայտնեց թէ պիտի դիմէ ելմտական նախարարին, որպէս զի անհրաժեշտ վարկերը յատկացուին համայնքներուն։ Միեւնոյն ատեն քննութեան պիտի ենթարկուի նահանգային վարկերը աւելցնելու խնդիրը։ Ինչ կը վերաբերի կարգ մը խտութեանց, պատճառը այն է որ խարդախութիւնները շատցած են։ Կառավարութիւնը հրահանգած է որ նպաստի սնտուկ հաստատուի, ամէն ուր որ առնուազն տասը գործազուրկներ կը գտնուին։ Գալով հիւանդ գործազուրկներուն, անոնք կրնան օգտուիլ միայն ընկերային ապահովագրութեան սնտուկէն։ Տղոց նպաստի խնդիրը առանձին պիտի քննուի. բայց նախարարը այժմէն պատրաստ է նկատի առնելու մասնաւոր պարագաները։

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Պերլինի քաղաքական ոստիկանութիւնը խուզարկեց գիշեր կոխեց «Քարլ Լիպնէխտի Տունը», որ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. կեդրոնն է։ Խուզարկութեանց ընթացքին, բազմաթիւ թռուցիկներ, գրքոյկներ եւ հակօրէն փաստաթուղթեր բռնուեցան։

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ՀԻՒԱՆԴ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Թիմուրթաշ փետր. 21ին Թէհրանէն դուրս, Նասր Քասրի բանտը փոխադրուեցաւ։ Պալատական նախկին նախարարը սրտի ծանր հիւանդութիւն մը ունի եւ կը դարմանուի բժիշկներու կողմէ, սպասելով դատավարութեան։ Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ նախկին նախարարը չարաչար գործածած է իր ազդեցիկութիւնը, դրամներու փոխանակութեան եւ Ազգ. Դրամատան գործերուն մէջ։

ՉՈՒԶԵՐ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Պ. Ֆ. Վէրէկին, Քանատայի 15000 Տուխոպորներուն նախագահը, գերագոյն ատեանին դիմեց, խնդրելով որ Ռուսաստան չղրկեն զինքը։ Վէրէկին Չեկայի գործակալ նանչցուած է, բայց կը վախնայ որ գնդակահարուի, երբ վերադառնայ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՉԵԽՕՍԼՈՎԱՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Calomniez, calomniez, il en restera
toujours quelque chose.

Կեանքի արեւն ու անձրեւը, փառքն ու նախատինքը, թշուառ անօթութիւնն եւ արքայավայել յագուրդներն ապրել անցնելէ նաք՝ երկու հազար, կեանքով բաբախուն գրքերով անմահացող Ֆրանսայի հանճարեղ զաւկին այս խօսքն որքան կը պատշաճի այն ազգերին որ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր կը կատարուի Պոլսէն մինչեւ Ամերիկա, Հայը սեւցնելու նպատակով։ Ճէյլալ Նուրիներու, Եռնուս Նադիներու, քովն ի վեր՝ Փիէր Լոթիներու, Քլոտ Ֆարէրներու, Քարլ Մայերու, Եօզէֆ Նեմիցներու, անոնց հետ, անգլիացի, ամերիկացի, ֆրանսացի, ամենազգի բայց մանաւանդ հայ Արթաքի Ճէպէճիներու, Մարթայեաններու, Թումաճաններու, եւայլն, եւայլն, ամբողջ տաղանդաւոր ու անտաղանդ ջոլիները, երբուեցնելու կ'ելլէ արեւին տակ շնչող ժողովուրդներուն ամէնէն բարին, երբ զայն կը նստեցնէ ոճրագործի նստարանին վըրայ, երբ հաւաքականութիւններու Ցիսուս մը, գիտէ թէ անիրաւ ու անխիղճ զրպարտութիւն մըն է իր ըրածը։ Բայց գիտէ նաեւ ամբողջ ուժը զրպարտութեան, չէ՞ որ նախ լուռը իբր թէ չի հաւատար, կը բողոքէ, կարելի՞ բան է։ Ապա կը պատմէ, ուրիշը կը տարածէ զայն, մեծցուած, մէկ ուրիշն ալ կը դառնայ զրպարտութեան նիւթին ականատես, ականջալուր վկայ, ու, ըլլայ անհատ թէ հաւաքականութիւն, ազատում չկայ այլեւս։ Բազմաթիւ չե՞ն դէպքերն՝ ուր մասնութեան չլուկ մը՝ անհատ մը մահացուցած է՝ նոյնիսկ երբ պաշտօնական դատ ու դատավճիռ՝ ապա, փողով ու թմբուկով ենթակային անմեղութիւնը հռչակած ըլլան։ Զրպարտեցէք, զրպարտեցէք, միշտ արատը կը մնայ ենթակային վրայ։ Մանաւանդ երբ զրպարտութիւնը կ'ուղղուի մեզի պէս ապիկարօրէն անհոգ ամբոխի մը, չեմ կրնար ըսել ազգի, քանի որ տակաւին ոչ իսկ հաւաքական, միօրինակ բաղձանք ու գործունէութիւն ունինք՝ դէմ յանդիման այն բոլոր կազմակերպուած հաւաքականութեանց, ուր ցրուած ենք իբր անհովիւ հօտ, անզեն նաւ, կամ շատ շատ իբր առանձին աշխարհագաղութացի անհատներ, միշտ սակայն ջուրէն դուրս ձգուած ձուկի, կամ գայլերու մէջ ինկած գառնուկի մը վիճակով։

×

Թէ հայ ժողովուրդը՝ գոնէ զանգուածը որ կ'ապրէր մեր հողին վրայ, տակաւին չկարուած անկէ, անհունօրէն բարի էր, վկայ այն որ փոթորկի առեն ու ձիւն – ձմեռ օդերուն, հայ անզուգական ընտանիքի անհման մայրերը աղօթքի կը շղէին յանուն աշխարհի բոլոր այն մարդոց որոնք այդ պահուն անապաստան են, կամ ճամբաներն են՝ լեռներու կողին թէ ծովերուն երեսը։ Վկայ նաեւ այն որ թերեւս միմիայն հայ բանաստեղծն է որ երգած ըլլայ երբեւիցէ.

«Մշակ ցանէ, ծիտերը, ի՞նչ փոյթ,
թէ հատիկներդ ուտեն»
Տեղն Աստուած պիտ մարգիս սերմանէ։

Թէ հայ ընտանիքն ու ամուսնական բարոյականն, աւելի քան բարձր էին մեր բացերան հիացումի նիւթ դարձած եւրոպական մեծ մեծ անուններով ազգերու մէջ գոյութիւն ունեցող ընտանեկան կեանքէն՝ այդ շատ լաւ գիտեն անոնք, բոլոր գոյնի, բոլոր ազգի ու բոլոր կլիմայի մեր զրպարտիչները, որոնք անպայման գեղեցկան, սաղայէլական ժպիտ միայն կ'ունենան՝ իրենց զրպարտութիւնները ստորագրելու առեն, եթէ ազնուութեան վարդապետներ չեն։

Ու տպուած տառին ուժին, մամուլին ու գրքերուն հեղինակութիւնը կը տեսնէ իր գործը զանգուածներուն վրայ։ Ամենուրեք մեծ է հմայքը անգամ մը տպուելով, ձեւով մը յաւիտենականութեան, յանձնուած ամէն գրութեան։

Ու երբ զրպարտութեան դէմ չի պաշտպանուիր, լռութիւնը կ'ընդունուի իբր խոստովանութիւն։ Մնաց որ՝ եթէ միջոց իսկ ունենար օրինական արդարութեան ճամբով անպարտ հաստատելու՝ արատը կը մնայ, կ'անցնի պատմութեան։

×

Ի պատիւ չեխօսլովաք մամուլին, ու չեխօսլովաք գրականութեան, անհրաժեշտ է յայտարարել որ մինչեւ այսօր ալ մնացած է գեղեցիկ անկողմնակալութեան մը բարձրութեան վըրայ, եթէ չհաշուենք անարժէք, երբեմն ալ ուղղակի տգէտ ու գիտումնաւոր, փոքրոգի եւ յաճախ ծիծաղելի ելոյթներ։

Իրենց համայնագիտական բառարաններուն մէջ լայն տեղ տրուած է հայ պատմութեան ուղղականութեան, Larousseի խաղքութեան չէք հանդիպիր հոս, այդ բացատրականներուն մէջ ինչ որ օբյեկտիւութեան կը կարօտի, Հայուն ուշիմութեան չարափոխութիւնն է, ննջամտութեան ու խաբէութեան վերածումը, (այս մասին մանրամասնօրէն խօսուած է յօդուածի մը մէջ՝ նուիրուած Միջին Եւրոպայի մէջ Հայուն վայելած առեւտրական համբաւին եւ տպուած «Հայ Վաստակ»ի մէջ՝ 1932ի ամառը)։

Հինէն՝ տակաւին պատերազմէն շատ առաջ թարգմանուած են Րաֆֆիի «Խենթ»ն ու Ահարոնեանէն պատմուածքներու ընտիր ծաղկաքաղ մը՝ «Պատկերներ թրքական Հայաստանէն» անունով, այժմ սակայն անգտանելի, սպառած։

Բոլոր գլխաւոր թերթերը միշտ Հայերու համակիր շեշտ մը ունեցած են, ամէն անգամ որ առիթ ունեցած են մեր վրայ խօսելու։ Դժուար է տալ տարիներու ընթացքին կատարուած արտայայտութիւններու հաւաքածոյ մը։

Մինչեւ օրս ալ գրական «Զին» (= Գործ) հանդէսին մէջ կը տպուին պզտիկ բանաստեղծութիւններ մեր քերթողներէն՝ թարգմանուած՝ գործակցութեամբն հայ նախկին ուսանողներու եւ հայերէն սորված տեղացիներու։ Իրական յիշատակութիւն ըրած ըլլալու համար, ու սահմանափակուելով անցնող 1932 տարուան վերջին ու այս տարուան, չեմ կրնար չյիշել թերթօնի ձեւով յօդուածներ, որոնք վերջացող տարուան լրումի մօտերն երեւցան Չեխօսլովաքիոյ ժողովրդական կաթոլիկ կուսակցութեան օրկան «Լիտովէ Լիսթի» (= Ժողովուրդի թերթը) թերթին մէջ, Ս. Շվինա ստորագրութեամբ, վերնագիր ունենալով «Քրիստոնէութեան կղզին Առաջաւոր Ասիոյ մէջ»։ Հոն կը խօսուի մեր անցեալին, քրիստոնէական արժէքներուն ու մշակոյթին վըրայ, մեզի հանդէպ գործադրուած թրքական – եւրոպական քաղաքականութեան, պատերազմի վէպերուն, մեր որբերուն, մեր գրագէտներուն ու հայ կնոջ ճակատագրին, մեր արդի վիճակին, եւայլն մասին։

Շատ տարածուած, լուրջ ազգայնական, ոչ մէկ կուսակցութեան կապուած «Նարոտնի Փոլիթիքա» թերթը՝ 1933 փետրուարի առաջին եօթնակին՝ հրատարակած էր վերադարձի նմանող յօդուած մը, Տօքթ'ըր Եարմիր Եոլինէք ստորագրութեամբ եւ «Հայ մամուլը Չեխօսլովաքիոյ մասին» վերնագրով։ Կը տրուի ամփոփումը «Յուսաբեր»ի մէջ երեւցած յօդուածաշարքերուն Թէհրանի «Ալիք»ին մէջ երեւցած ուսումնասիրութիւններու՝ չեխ եւ պարսիկ պատմական յարաբերութիւններուն մասին, «Յառաջ»ի մէկ խմբագրականին, կը գնահատուի իրական ճանաչողութեան վըրայ հիմնուած այսպիսի գրութիւններու օգուտը Չեխօսլովաքիոյ համար, մանաւանդ որ՝ ինչպէս կը շեշտուի՝ Չեխոսլովաքիան նախասահմանուած է ապրելու արտաքին առեւտուրով, ու Հայերը՝ իրենց դժնդակ բախտին ու ցրուումին բերումով, եւ հակառակ այդ ցրուումին դժնէ պայմաններուն՝ եղած են, են ու պիտի մնան մշակոյթի ու շինարարութեան կարեւոր տարրը Արեւելքի մէջ։

Միեւնոյն թերթը տուած էր Պէյրութի գաղթակայանին հրդեհի լուրը, սրտցաւ դիտողութիւնով մը, թէ երեւի աղէտներն ալ բազմիցս դժբախտները կ'ընտրեն իբր թիրախ իրենց հարուածներուն։

Դարձեալ նոյն թերթը՝ իր փետր. 14ի համարով՝ ամբողջութեամբ տըպուած էր «Էլ Ահրամ»ի այն յօդուածը որ կը խօսի «Իթթիհատ Թէրաքքը»ի վրայ, կը պատմէ թէ ինչպէս հայ եղեռնը կազմակերպեցին, թէ ինչպէս՝ հայաջինջումի այդ վարիչները մէկիկ մէկիկ Հայու ձեռքով սատկեցան, ու կը վերջացնէ. «Այսպէսով մահուան տարուած այս ժողովուրդը վրէժ լուծեց զինքը մահացնող ցեղին վարիչներէն գոնէ»։

×

Նոյն իսկ այն թերթերը՝ որոնք, իբր օրկաններ արտածման մեծ, ճարտարարուեստներու կամ տնտեսական խմբակցութեանց, շահ պիտի ունենային ըլլալ Հայուն վրայ զրպարտութիւններ տարածելով Թուրքը սիրաշահելու ճգնելէ, շատ աղնիւ լռութենէ մը չեն շեղած ցարդ։ Հոս անշուշտ անտեղի է մասնաւոր կարեւորութիւն տալ ազգայնական – ընկերվարական կուսակցութեան բերան «Չեսքէ Սլովօ» (= Չեխ Խօսք) թերթին մէջ քանի մը անգամ, երբ թէ Հայուն ուշիմութիւնը (իմա՝ նենգութիւնը) վեր հանող մանրավէպներու քիչ մը շնական ձեւին ու ոգիին։ Նոյնպէս խօսք չեմ ըներ չըլլալիք հայ ըստորագրութեամբ մը երեւցած ստորնութիւններու մասին։

Ուրախութիւն է նաեւ հաստատել թէ Չեխօսլովաք մամուլին քովն իվեր Չեխօսլովաք գրքերն ու գրականութիւնն ալ բարձր մնացին հայ անունին, հայ ցաւին վերաւորանքի ամենափոքր գործէ մը խուսափ, անշուշտ, լուրջ գրքի ու գրականութեան կը վերաբերի։

Չեմ գիտեր կարելի՞ է այս կալուածին մէջ զետեղել այն մտացածին, հէքեաթապատում ճամբորդութիւնները, գրուած գերմաներէնով ու թարգմանուած ամբողջութեամբ չեխերէնի, մի ոմն Քարլ Մայի (Karl May) կողմէ։ Ինչ հաշուով է արդեօք որ այս մարդը ո՞ւր որ ալ իբր թէ գացած ըլլայ, Պալքաններն թէ Եգիպտոս, Թուրքիա թէ Ովկիանիա, Քիւրտիստան թէ Աֆրիկէ, միշտ առիթ չի փախցներ Հայու հանդիպելու, ոտքէ ի գլուխ յարձակի անոր վրայ, աշխարհի ամէնէն չնաշխարհիկ յատկութիւններն ու մոլութիւնները, կոպտութիւններն ու նենգութիւնները հագուեցնելու համար անոր։ Նոյն շարքին պէտք է դասել ցանցառօրէն թերթերու յանձնուած ճամբու նօթեր, առիթը եկածին պէս հակահայ, Եօզէֆ Նէմից անուն քերթուողի ինքնակոչ ճամբորդէ մը յԱրեւելս։

Ընդհակառակն, Չեխոսլովաք արդի մտածողութեան Հայը, նաեւ Հայը այս նորաղատ եւ ազատ երկրին, որ միաժամանակ կը սեպուի արդի համաշխարհային մտածողութեան ամենապատուական ներկայացուցիչը, Մասարիք, յետպատերազմի իր մեծածաւալ երկին մէջ իր հռչակաւոր արդարասիրութեամբ կ'անդրադառնայ Հայաջինջ եղեռնին։ Այդ գործը կը կոչուի «Համաշխարհային յեղափոխութիւն»։ Ամփոփում պատերազմի առեն իր գործունէութեան, մտածումներ, վերլուծումներ, բնութագրութիւններ չեխօսլովաք պատմութեան փիլիսոփայութեան։ Մասարիք իր այս գրքին մէջ միայն անուղղակի առիթ կ'ունենայ խօսելու մեր մասին, երբ կը գրադի փոքր ազգերու ու փոքր պետութիւններու հարցով ու նախապատերազմեան, դիւանագիտութեան (իմա մեծ պետութեանց) անբարոյական ու ոճրային խաղերուն՝ այսպիսի ազգերու գլխին, հոն կը հռչակէ անհրաժեշտութիւնը այս ազգերու ազատութեան ու գործակցութեան, կ'ըսէ թէ մօտիկներէն զատ հեռաւոր, անմիջական շահի կապերով Չեխոսլովաքիայէն հեռու Հայերուն հետ ալ դատի ու քաղաքական ուղեգիծի բարեկամութիւն մշակած է՝ իր հանդիպումներուն ընթացքին, ու երբ կը խօսի Գերմանիոյ ծրագիրներուն վըրայ՝ ընդդէմ ամէն ոչ գերման ազգի՝ միջին ու Պալքանեան Եւրոպայի մէջ, իր խօսքը կ'ըսէ մեծ ոճիրին ալ վրայ, եւ կը գրէ — Քաղաքակրթութեան ախոյեան Գերմանիան, Թուրքիոյ տէր ու տիրական ըլլալով հանդերձ, այդ նոյն քաղաքակրթութիւնն հասցուց մինչեւ հայաջինջ եղեռնը, Թուրքիոյ սակ ներքին խնդիրը նկատելու չնականութեան։ Եղեռն, որ պիտի մնայ անառնելի դատապարտութիւնը կեղծ ռամկավարութեան ու կեղծ քաղաքակրթութեան։

Անշուշտ որ քարը բոլոր մեծ պետութիւններուն կը վերաբերի, որովհետեւ Մասարիքի արդարութիւնը խտիր չի դներ բարեկամի ու թշնամիի միջեւ՝ երբ խնդիրը կը վերաբերի լուծելու հարցեր, որոնք պատմութեան յաւիտենականութեան կը պատկանին.

Բայց… յաջորդով կը պատմեմ։

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՄԻՋԱԴԷՊԸ - ԹԻՄՈՒՐԹԱՇԻ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պարսկաստանի ներքին կեանքը շարունակւում է իր նորմալ ընթացքով։ Շինարարական աշխատանքները՝ բոլոր մարզերում (երկաթուղի, ճանապարհ, շաքարի զոյդ գործարաններ, ներքին արդիւնագործութիւն, մշակութային աշխատանքներ եւայլն) անարգել շարունակւում են։

Վրդովմունքը եւ յուզումը՝ դիւանագիտական են։ Հանրային կարծիքը արթնացել, հետաքրքրութիւնը դարձել է օրւան հոգեբոյց մէկը, մամուլը եւ կառավարական շրջանակները զուսպ՝ սպասում են դէպքերի բարեյաջող վախճանին։ Խաղաղասէր եւ հիւրասէր Պարսկաստանը՝ իր բոլոր օրկաններով, այժմ այնքան մտատանջուած չէ, իր տնտեսական շահերով, որքան, ցրելու Եւրոպայի վերջերս կազմած յոռի եւ սխալ կարծիքը իր երկրի մասին։

Եւրոպական թերթերից շատերն էլ ամէն տեսակի անճիշդ, աղմկայոյզ թմբուկ զարկին Պարսկաստանին վարկաբեկելու, Անգլօ-պարսկական քարիւղի ընկերութեան եւ Պարսկաստանի կառավարութեան միջեւ ծագած միջադէպը դարձան պատճառ՝ ընդհանուր հետաքրքրութիւն շարժելու Եւրոպայում, եւ շատ անգամ բերնի ծամոց դարձնելու մեր երկիրը։ Ահա թէ ինչու պարսիկ թերթերը, յատկապէս «Իրան»ը ստիպուած են հերքումներ տալու, իր խմբագիրն ալ ճանապարհեց Եւրոպա, շատ հաւանական է, հէնց նման խնդիրների պատճառով։

Պարսկաստանի նախկին ապիկար ղեկավարները՝ չէին գումարում երկրի ամենամեծ հարստութիւնը կազմող քարիւղի մենաշնորհը ծախել էին ինչ որ դ'Արսիին։

Իր պարտականութեան գիտակցող մի կառավարութիւն, երկրի շահերը, ազգային հարստութիւնը ամէնից բարձր դասող մի ղեկավարութիւն, մի՞թէ կարո՞ղ էր հանդուրժել, որ հսկայական այդ հարստութիւնից միայն 16 առ հարիւրի շահ ստանար։

Ո՞ր երկիրը կարող է հանդուրժել։ Ծերացած Եւրոպան քի՞չ է քամել Արեւելքը։ Եւ կամ, Պարսկաստանը այժմ չի պահանջում մենաշնորհի կատարեալ ջնջում, այլ, հաւասարէ հաւասար բանակցութիւն, անարդարութիւնների դարմանում եւ նոր պայմանագրի ստորագրում։

Արժէ՞ այս զուտ ներքին խնդիրը այսքան բարդացնել, եւ հասցնել մինչեւ Ազգերի Դաշնակցութեան դիւանը, դրա հետ միասին, դրդուիչ լուրեր տարածել, թէ Պարսկաստանը օտարատեաց է։ Եւ նման փոքրոգի սադրանքներ յուզել են Պարսկաստանի մտաւորականութիւնը։ Իսկ ժողովրդական խոնարհ խաւերի հետաքրքրութիւնը այս խնդրում — աննախընթաց է Պարսկաստանի պատմութեան մէջ։ Եւրոպայի եւ ամերիկեան թերթերը շտապել են իրենց թղթակիցները ուղարկել Թէհրան։ Կասկած չկայ, որ նրանք պիտի տեսնեն գեղապանառների տուած տեղեկութիւններով — մինչդեռ երբ քարիւղի վայրը գնան, պիտի տեսնեն աշխատանքները ընթանում են խաղաղ, եւ կարծէք ոչինչ չէ տեղի ունեցել։

Անգլօ-պարսկական քարիւղի ընկերութեան միջադէպն էր նորութիւնը, երբ վերջերս ուրիշ պէս պայթեց։ Մէկ ուրիշ նորութիւն, — պալատական նախարար՝ Գ. Թէյմուրթաշի պաշտօնանկութիւնը։ Դէպքը կարեւոր եւ խոր ծալքեր ունի։

Մէկը՝ որ վայելում էր վեհապետի կատարեալ վստահութիւնը եւ նրանից յետոյ, երկրորդն էր որի խօսքն եւ տուած որոշումը անքննադատելի, — այսօր ենթարկուած տնային խիստ բանտարկութեան, իսկ Փետրուար 2ին դատարան պիտի քաշուի եւ դատապարտելի արարքն նոտի։ Ո՞ր յանցանքի համար — առ այժմ ո՛չ մէկ պաշտօնական տեղեկութիւն այդ մասին։ Վարկաբեկւած ժողովրդի մէջ, վարկաբեկւում է թերթերում, եւ նոյն իսկ անունը գրել են — պարզ Թէյմուրթաշ է յիշւում — առանց տիտղոսի եւ ադայի։ Պարսկաստանի համար սա շատ կարեւոր դէպք է, եւ մարդիկ շշմել են թէ, ի՞նչ պիտի լինի սրա ելքը։ Այդ էր պատճառը, որ պաշտօնական յայտարարութեամբ հաղորդւեց ժողովրդին թէ, Թէյմուրթաշը Փետրուար 2ին պիտի դատուի։

Իր յանցանքների մասին քաղաքում բամբասանքներ շատ կան։ Նախ, իբր թէ օգտագործել է վեհապետի վստահութիւնը եւ չարաչար գործածել։ Իր արտասահման եղած ժամանակ, Լոնտոնի պարսկական դեսպանի հետ միասին (այժմ նա կանչւած, նոյնպէս տնային բանտարկութեան ենթարկւած) նոյն քարիւղի խնդրի շուրջ բանակցութիւններ վարել եւ երկրի շահերը ոտնակոխ արել։

Երկրորդ, իբր թէ, բանկը Միլլի (Ազգ. դրամատուն) անցեալ տարւայ դէպքը Գերմանացի կառավարիչի՝ Ֆոկէլի փախուստը Թէհրանից, նրա զեղծարարութիւնը) իր գործն է, եւ մեծ գումարներ է փոխադրել արտասահման, այնպիսի ցած արժէքով, որ տեղին շուկայի եւ բանկի արժէքի 2 երրորդին է հաւասար եղել, դրանով վարկաբեկել բանկը Միլլին եւ ժողովրդի մէջ անվստահութիւն առաջացրել դէպի այդ նորաստեղծ հիմնարկութիւնը, եւ վերջապէս իր անձնական համակրութիւնը դէպի Ռուսները։

Այս բոլորը ի հարկէ կը պարզւին դատավարութեան ժամանակ։ Բոլորին էլ ցաւ է պատճառում այս դէպքը, եւ վեհապետի շուրջ՝ համակրանքը մեծանում, որ իր անաչառ եւ ժողովրդի շահերը բարձր գնահատող վերաբերմունքով, գիտէ բարձր կանգնել բոլորից, եւ իր ամենասիրելի գործակցին եւ Պարսկաստանի յայտնի պետական գործիչին Գ. Թէյմուրթաշին իսկ դատարան քաշել։

Երանի՛ Պարսկաստանը զերծ լինի այսպիսի արատներից, Գ. Թէյմուրթաշը խորապէս զգայ իր սխալը, որովհետեւ նման հմուտ դիւանագէտների պէտք ունի երկիրը։

Հետեւինք դէպքերին եւ սպասենք պարսկական դատարանի անաչառ վճռին։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ. — «ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»Ի ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

«Ժողովրդային Տան» մէջ տեղի ունեցաւ համակրանքի հաւաքոյթ – թէյասեղան մը՝ «Հայրենիք» ամսագրի տասնամեակին առթիւ։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Հանդէսը բացուեցաւ նուագախումբի «Մեր Հայրենիք»ով։ Կը նախագահէր ընկեր Լեւոն Շանթ։

Նախագահը իր բացման խօսքին մէջ բացատրեց «Հայրենիք» ամսագրի գրական, պատմական ու ընկերային արժէքը եւ մեր երիտասարդութեան կրթութեան համար անոր ունեցած մեծ կարեւորութիւնը։ Շեշտեց թէ այդ գործը արդիւնքն է ամէնէն առաջ Դաշնակցութեան, երկրորդ՝ Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. Շրջանային ժողովներուն եւ անոնցմէ ընտրուած մարմիններուն եւ վերջապէս «Հայրենիք»ի յամառ ու կարող խմբագրութեան, եւ մաղթեց յաջողութիւն անոնց աշխատանքին։

Երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Նիկոլ Աղբալեան, որ անդրադառնալով «Հայրենիք» ամսագրի տասնամեայ յարատեւութեան, շեշտեց թէ ամսագիրը իր տասնամեայ գոյութեան ընթացքին ոչ մէկ գրութիւն տպագրած է թարգմանական։ Անոր ամբողջ բովանդակութիւնը արտայայտութիւնն է հայ մտքի եւ հոգիի։ «Հայրենիք» ամսագիրը մեր հայրենիքն է փոխադրուած արտասահման. հոն կ'աշխատին մեր մարդիկը, հոն կ'արտայայտուին մեր զգացումները։ «Հայրենիք» ամսագիրը մեր հայրենիքն է միաժամանակ, սակայն ոչ նիւթական, այլ բարոյական։

Ընկ. Ն. Աղբալեան աւելի յաջողութիւն, բարգաւաճում եւ Հայոց ժողովուրդի մէջ լայն տարածում մաղթեց ամսագրին։

Վերջին խօսողն էր Տիկին Սեզա։

Ընկ. նախագահը խօսքը տուաւ «Հայրենիք»ներու Սուրիոյ եւ Լիբանանի գործակալ ընկ. Հրանտ Ապաճեանին, որ ուղերձ մը կարդաց, երախտագիտութեան եւ յարգանքի խօսք ուղղելով Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի
Կ. Կոմիտէին եւ «Հայրենիք»ի վա
չութեան ու խմբագիր ընկ. Ռուբ
Դարբինեանին։ «Հեռաւոր Պոսթ
մէջ տասը տարի առաջ էր որ լոյս
սաւ «Հայրենիք» ամսագրի առաջ
թիւը 64 էջով։ Ընձիւղ մըն էր ան
աստիճանաբար հասակ նետեց թ
մը պէս եւ տարածուեցաւ։ Ու
տասը տարի վերջը մեր առջեւ ունի
120 հատոր գիրք, իւրաքանչիւրը
խանակ 64 էջի՝ 176 էջով։

Համաշխարհային պատերազմը
ուեցաւ մեր մտաւորական ընտ
նին։ Շատ քիչեր ազատեցան
նարկ մը պէտք էր որ իր շուրջը
մախմբէր ազատուածները եւ սկսա
ները։ Ու «Հայրենիք» ամսագիրն
որ համախմբեց հիններն ու նորեր

Տասը տարիէ ի վեր ամերիկեան
ղապահութեամբ կը հրատարակ
ամէն ամիս։ Այս տեսակէտէն իր
խընթացը չունի։ Ո՞ւր է այս բոլոր
գաղտնիքը։ — Անոր ազգային բով
դակութիւնն է եւ ղեկավարութ
յանձին Հ. Յ. Դաշնակցութեան
վարիչն է Հայոց վերջին յիսնամ
քաղաքական եւ մտաւոր վերածն
դին։ Հայութիւնը գիտցաւ գնահա
«Հայրենիք»ի վերելքը։ Ապացոյց
նոր աննախընթաց սպառումը
կայն կ'ուզէինք հայ ժողովուրդ
ուիրուած «Հայրենիք» ամսագ
տեսնել Մասիսի ստորոտը, մայր
րենիքին մէջ»։

Արտասանեցին Օր. Ա. Պէրպէր
եւ ընկ. Գ. Գօյաճեան։ Ծանօթ
չուհի տիկին Ազատուհեան մենե
«Մնձորի ծառին տակ»ը։ Օր.
րուխտ յաջողօրէն մեներգեց «Հա
Հայրիկ»ը։ Երիտասարդներէ կազմ
ւած նուագախումբ մը հանդէսի
ւորութեան ընթացքին նուա
նուագեց եւրոպական ընտիր կտ
ներ։

Ետոյ կարդացուեցաւ
բանաձեւը՝ որ ընդունուեցաւ
ձայնութեամբ եւ բուռն ծափերով։

«Հայրենիք» ամսագրի տասնամ
կին առթիւ յունուար 28ին «Ժողո
դային Տան» մէջ համախմբուած
մութիւնը, յարգանքով կ'ողջ
«Հայրենիք» ամսագրի տասնամ
եւ հիացումով կը նկատէ այն գեղ
գործը՝ զոր կատարած է «Հայրեն
ամսագիրը մեր նորագոյն գրակա
թեան մէջ, այն միայն ու անփո
րինելի ծառայութիւնը զոր մա
ցած է մեր յեղափոխական պատ
թեան եւ այն անձնաջան աշխատան
որուն լծուած է մեր մտաւորակ
թիւնը՝ վառ պահելու համար
մարին յաղթական սուր հուրհրանք
տակ։ Կ'ողջունենք «Հայրենիք»
սագրի խմբագրութիւնն ու վար
թիւնը իր արժէքաւոր եւ յամառ
խատանքին համար։ Կ'ողջունենք
մերիկայի դաշնակցական կազմա
պութիւնը, որ զօրավիգ հանդիս
է «Հայրենիք» ամսագրին եւ կը
թենք որ անիկա յարատեւէ
մինչեւ որ գեղեցիկ օր մը բախ
ննանք, հալածական բազմութիւ
րուն հետ երթալու երկիր ու հ
րենի հողին վրայ շարունակել
աքանչելի գործը»։

Բանաձեւին ընթերցումէն վերջ
կեր Նախագահը մաղթեց որ յառ
ւ մեր ամէնուն սիրելի «Հայր
ամսագիրը եւ զայն փոխադրենք
ազատ հայրենիքը՝ հրատարակ
նը շարունակելով. հոն, մեր ազ
գրուած հայրենիքին մէջ։

Հանդէսին բոլոր մասնակց
րուն, ներկայ ժողովուրդը իր գո
ունակութիւնը յայտնեց երկար
ծափերով։

×

«Համազգային» ընկերութեան
դիս մասնաճիւղի նախաձեռնութ
տեղի ունեցաւ գրական դատ մը
ճեմարանի շէնքին մէջ։ Կը դատ
Լեւոն Շանթի Օշին Պայլը իբր պ
կան գործիչ։

Դատական կազմը կը բաղկան
սեւեալներէ — Նախագահ՝ Ն
Աղբալեան, անդամ՝ դատաւոր
Եղուարդ Տարօնեան, Գէորգ
ճեան, դատական քարտուղար՝
դան Գէորգեան, ընդհանուր դ
խազ՝ Գասպար Իփէքեան, մամ
մեղադրող՝ փաստաբան Հ. Շամ
Պաշտպաններն են՝ Գ. Գ. Արամ
հակեան, Գառնիկ Գիւզալեան

Վճիռ տալու համար ներկայ
վուրդէն կողմէ ընտրուեցան
եալ 12 երդուեալ հաւատարմատար
րը, — Տոքթ. Ներ՝ Յ. Գոնեալ
Ս. Սուքիասեան, Գ. Թապար
Գ. Գ. Հ. Պէրպէրեան, Հ. Գ
Մ. Տէր Մելքոնեան, Ռ. Դանձա
եան, Ռ. Մամխադայեան, Խաճ
եան, Ե. Սուքիասեան, Ա. Դ
եան եւ Գ. Տէր Կարապետեան։

Դատարանի նախագահ ընկեր
կոլ Աղբալեան բացման խօսքին
ձայն տուաւ ընդհանուր դատա

ընկեր Գասպար Իփէքեանին, որ կը դատապարտէր Օլին Գալլը՝ թէ լուրջ կերպով իբրեւ պետական գործիչ չէր ուսումնասիրած պատմական վայրկեանը եւ այն քաղաքական կեանքը որուն առաջնորդը հանդիսացաւ։ Օլին Գալլը սատանէնեց պատասխանատու գիր մը կարծեց «խմիրր» համար, եւ սիրած աղջկան հանդէպ պատճառելու ցանկութեամբ։ Հակառակ անոր որ գահաժառանգի դաստիարակութեան խնդիրը լուրջ հարց մըն էր, Օլին Գալլը անոր հետ վարուեցաւ ոչ-լուրջ եւ անոր դաստիարակութիւնը յանձնեց թեթեւամիտ Հայկամ իշխանին։ Անկէ զատ, իր աղջիկը թէեւ չէր սիրեր գահաժառանգը, ամուսնացուց անոր հետ ու առիթ տուաւ անտանելի կեանք իր զաւկին համար։ Օլին Գալլ կը մեղադրուի նաեւ անով, որ լըքեց իր սիրած աղջիկը, Թիֆթան եւ ամուսնացաւ այրի թագուհիի հետ, իր դիրքը ամրապնդելու սին երեւակայութեամբ։

Թիֆթան ամուսնացած էր Ամորի իշխանին հետ։

Իշխանը դաւադիրներու ձեռքին մէջ կը գտնուէր եւ աքսորուեցաւ. իսկ Թիֆթան խնայուեցաւ որովհետեւ Օլին Գալլը կը սիրէր։ Թէեւ Օլին Գալլը, բաշտանդեան էր, որ ան նոյնպէս կը դաւէր պետութեան դէմ, իր խարած սիրոյն համար։

Օլին Գալլը ճիշդ էր որ հայկական ուրոյն պետականութեան քաղաքական գիծը կը ներկայացնէր։ Ասոր հակառակ կար նաեւ հոսանք մը որ կը ձգտէր Հայոց ժողովուրդը կապել լատին եկեղեցիին հետ։ Այս երկու քաղաքական գիծերը շատ լուրջ պայքարի մէջ՝ մտան եւ յաղթանակեց վերջինը։ Թէեւ Օլին Գալլը բուռն պայքար կը մղէր լատինացման դէմ, վերջին անգամ թուլցաւ եւ նոյն իսկ խորհուրդ տուաւ ենթարկուիլ թագաւորին, այսինքն առանց որ եւ է կռուի ընթանալ լատինացման քաղաքական ուղեգծով։

Խօսք տրուեցաւ Օլին Գալլի պաշտպան ընկեր Գասնիկ Գիւզալեանին, որ վերլուծեց յիշուած հակառակ ուղղութիւնները։

Ընկերը չէր ուրանար թէ օտար լատին կուսակցութիւնը կը ջանար դաւել հայ գաւառնութեան դէմ, այսինքն խախտել հայ ազգայնութեան հիմքը։ Ահա այս ընդոծ մտայնութիւնն է որ կը մերժէ հայրենիքի գաղափարը։ Իսկ ասոր հակառակ կար հայ ժողովուրդի ձգտումները ներկայացնող հոսանք մը՝ որ ունէր հայ պետականութեան ուրոյնութիւնը պահելու տեսակէտ։ Եւ ասոր ներկայացուցիչը Օլին Գալլն էր, որ իր գաղափարը պաշտպանելու համար՝ երբեմն կը բռնէր ուժեղ կամք եւ հալածանք կը մղէր հայ կաթոլիկ կուսակցութեան պարագլուխներուն եւ պետութեան թշնամիներու դէմ։ Ան նոյն իսկ մահուան դատապարտեց Զապէլ Թագուհին.

Ճիշդ է որ Օլին Գալլը երկրէն հեռացուցած է Ամորի իշխանը, իսկ Թիֆթան ոչ։ Եւ Թիֆթային խնայելը պետական տեսակէտէն թուլութիւն է, բայց այդ մարդկային է եւ ըմբռնելի։ Գալով այն մեղադրանքին թէ Օլին Գալլ թոյլ գտնուեցաւ եւ չանցաւ ուժերու գլուխը, կռուելու եւ իշխանութիւնը պահելու համար, մեղադրելի չէ Օլին Գալլը՝ որովհետեւ ո՞ւր դէմ պիտի կռուէր։ Իր թագաւորի դէմ չուզեց կռուիլ եւ ընդհակառակն բոլորին հնազանդութիւն թելադրեց։ Ճիշդ է որ Օլին Գալլը ձախողեցաւ։ Բայց ձախողանքին պատճառը ինքը չէ, այլ իր միջավայրը։

Օլին Գալլին երկրորդ պաշտպանն էր ընկ. Արամ Սահակեան։ Ընկերը չէշտեց այն հայկական ոգին, որ Օլին Գալլը մղեց պետութեան եւ պետականութեան մէջ ու իր պայքարի ժամերուն պարտուեցաւ։ Բայց պարտութիւններ կան, որ շատ աւելի խոր հետքեր կը թողուն եւ սերունդներ կը դաստիարակեն քան շատ մը յաղթանակներ։ Օլին Գալլի պարտութիւնը գերազանցապէս կրթիչ է հայութեան յետագայ սերունդներուն համար։

Փաստաբան Շամլեան որ վերջին խօսողն էր, նոյնպէս դատապարտեց Օլին Գալլը որ թոյլ է եղած պետական կեանքի մէջ եւ չէ ցուցադրած այն զօրաւոր կամքը որ կը պահանջուէր պետական գործիչէ մը։

Ընդմիջումին երդուեալ դատաւորները Օլին Գալլին վերագրուած բոլոր մեղադրական կէտերուն բացասական պատասխան տուին, եւ դատարանը Օլին Գալլը անպարտ հռչակեց։

Դրական դատէն մեծապէս օգտուեցաւ ներկայ հասարակութիւնը։ Ան ծանօթացաւ Կիլիկեան շրջանի մեր պատմութեան եւ ընկ. Լեւոն Շանթի բազմահմուտ աշխատութեան։

Բոլոր խօսողները՝ Օլին Գալլը դատապարտող կամ պաշտպանող, ցոյց տուին թէ բարեխղճօրէն ուսումնասիրած են իրենց յանձնուած նիւթը։

Պիտի փափաքէինք, որ «Համազգային» Ընկերութեան տեղիս մասնաճիւղը նման դրական դատեր յաճախ կազմակերպէր մեր ժողովուրդին համար.

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

Սուրիոյ անկախութեան պայքարը

«Լա Սիրի», որ հոգատար իշխանութեան անպաշտօն օրկանն է Սուրիոյ մէջ, հետեւեալ պատասխանը կուտայ արաբական թերթերու բուռն պահանջներուն. —

Զարգացած երիտասարդութիւնը արդեօք ընազանցութիւնը այրենաբանէն առա՞ջ սորված է։

Ի՞նչ ալ ըլլան իր պահանջները, որքան ալ ուժ եւ խելք տայ իր ըղձանքին, եւ վերջապէս, որքան ալ շատակ իր նպատակին հասնելու, «Միութեան» երիտասարդութիւնը, որ մեր համակրանքը կը վայելէ, պէտք է գիտնայ թէ՝ «Միութիւն, Միութիւն» պոռալ չի բաւեր։

Եթէ վաղը Ֆրանսան եւ Անգլիան քմահաճոյքով մը «Արաբական Միութիւն» հռչակեն, մեր բանակի յաջողութեամբ իրագործուած Միջին Արեւելքի կարգ — կանոնն ու խաղաղութիւնը պիտի խախտի, պիտի քլքտուի. Պաղեստ, ինչպէս նաեւ Պէյրութ, Հալէպ կամ Դամասկոս չպիտի ճանչնան ձիտոէի գերագահութիւնը եւ փոխադարձաբար։ Նոյնպէս, Պէյլըվին, Բիւրար, Ասորին, Քուրդեայն, Տիւրզին, Մարոնին իրենց կարգին «Անկախութեան» դրօշը պիտի պարզեն։

«Արաբական Միութիւնը» կը նմանի եւրոպական Միութեան, որ միակ նըպատակ մը ունի, այսինքն, ժողովուրդները հեռացնել ամենամօտիկ իրականութենէն։

Երիտասարդները կը ծաղրեն հին պատրիոտիզմները. մինչդեռ շուքի մէջ մնալու համար պէտք է նախ կառ մը գնել հողին մէջ։ Կ'երեւակայենք թէ «Միութեան Երիտասարդութիւնը» տուն մը չինելու համար չինութիւնը տանիքէն սկսողներէն չէ։

Մինչ «Արաբական Միութիւնը» երազ մըն է, երիտասարդները պէտք է բան մը նկատեն. ուրիշ խօսքով իրականութիւն մը։

Գ. Փոնսօ կ'ուզէ սուրիական հայրենիքի առաջին քայլը դնել։ Հալէպի եւ Դամասկոսի երիտասարդ հայրենասէրները կ'ուզե՞ն Ժընեւի մէջ կամ այլուր այս գործը խափանել ուղղըներուն կողմը բռնել։

Պէտք է լաւ հասկնալ թէ Գ. Փոնսօ Ժընեւի մէջ կը ներկայանայ սուրիական անկախութեան իբրեւ իրական պաշտպան։ Ժընեւի վիճաբանութեանց ամէն տարի հետեւողներուն համար հասկնալի չէ թէ Հոգատարութեանց Յանձնախումբը միշտ ալ մախ յայտնեց թէ մարզպանը կ'ամապարէ։

Յանձնախումբի անդամ Գ. Օրթս նոյն իսկ յայտարարեց. — «...Մինչեւ որ կարենայ ինքզինք կառավարել. սակայն այս պարագան ներկայիս իրականացած կարծել, ցնորքներով օրօրուիլ պիտի ըլլար»։

Ճիշդ է, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները՝ Գ. Օրթսի պէս անկեղծօրէն չխօսեցան, որովհետեւ անոնց վաճառականական շահերու հետապնդումով կը փախնին որ Ֆրանսա նպաստաւորուի։ Անոնք հակառակ արտայայտուեցան աստիճանական ազատագրութեան։

Այս կը նշանակէ թէ՝ դուք Սուրիացիներդ պիտի կրնաք անկախ ըլլալ, երբ Ալէվիներն ու Տիւրզիները կարենան ունենալ իրենց անկախութիւնը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար 18

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿԻՐԻԹ (Մարսիլիոյ շրջան), 20 փետր. — Փետրուար 18ը տօնեցինք կիրակի կէսօրէ վերջ, տեղւոյս մասնա — մանկապարտէզի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյս Համազասպ ենթակոմիտէին, մասնակցութեամբ Սէն — Լուի Ակնունի խումբին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուն էր հանդիսականներով, մասնաւորին դուրսի կողմը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, որոնց տակ հայ արիները մուտքի դըրան երկու կողմը պատրաստ կանգնած էին։

Օրուան նախագահ ընկ. Յ. Գանտիկեան հանդէսը բացաւ Մեր Հայրենիքով, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ։ Նախագահը օրուան տօնին նշանակութիւնը հակիրճ կերպով բացատրեց։ Յետոյ եղան յաջող արտասանութիւններ, Օր. Մ. Գէնկոյեան (Հայ դպրոցին), ընկ. Ս. Նազաշեան (Կավկաս), ընկ. Մ. Մասոյեան (Անդրշիրիմեան աղաղակ), Գ. Յարութիւն, արիներու խմբապետ, Սիամանթոյէն կտոր մը, ընկ. Կ. Յօհանցեան (Հայ Ներոսները), ժենեպչներ (ընկ. Ն. Դաւիթեան), խմբերգներ եւայլն։

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Գօրոս Հիւսեանի, որ բուռն ծափերով բեմ բարձրացաւ։

— Սիրելի ընկերներ եւ հայրենակիցներ, 12րդ անգամն է որ կը տօնենք Փետրուար 18ը, որ կ'արժէ արձանագրել մեր ազգային ու յեղափոխական տօներու գլուխը։ Ապստամբութիւնները շարքերով են տեղի ունեցեր, բայց ոչ մէկը նման Փետրուար 18ի։ Ո՛չ մէկ ապստամբութիւն եղեր է առանց պատրաստութեան եւ բուն իսկ ժողովուրդին կամքով, առանց որ եւ է հոսանքի ղեկավարութեան։ Բացառիկ է այս տօնը եւ նըւիրական, որովհետեւ հայ խրճիթներն է որ ծագեցաւ ըմբոստութեան աղաղակը եւ կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամէն կողմ։

Երեւակայեցէք, ազատութեան տենչով վառուած 750 որբեր դուրս էին թափեր որբանոցէն պատսպարած կըտուներէ կազմէր էին եռագոյններ եւ օդին մէջ շարժելով կ'ուղղուէին մեռնելու ընդհանուր ըմբոստներու զանգուածին, զէց ի ձեռն բանտ, ազատագրելու բանտարկուածները։

Նախագահը հանդէսը փակեց, եւ երգուեցաւ «Մշակ Բանուորը»։ Հանդիսականները մեկնեցան ազատութեան տօնը իրենց սրտին մէջ։

Ս. Մարկիրեցի

Օր. ՄԱՆԻՇԱԿ ՍԷՖԷՐԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Նշանուած
Մարսէյլ 19 Փետր. 1933

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

Վիէն, 21 փետր. — Տեղւոյս Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը մրցում մը ունեցաւ կիրակի 19 փետրուարին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտին վրայ ընդդէմ Olympic Ampuis առաջին խումբին։ Խաղը սկսաւ մերիններուն յարձակողականով, տասը վայրկեանի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ. շահեցաւ առաջին նշանակէտը, առաջին կիսախաղը լմննալուն մօտ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահեցաւ երկրորդ նշանակէտը։ Կիսախաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 2ի դէմ զէրօ։ Երկրորդ կիսախաղին, իրարու ետեւէ յաջորդաբար նշանակեցին մինչեւ 6րդ նշանակէտը։ Հակառակորդ խումբը շատ ջանաց իր պատիւը փրկել, սակայն անօգուտ։

Գովելի էր մեր տղոց խաղարկութիւնը, որ ազնիւ տպաւորութիւն ձգեց հանդիսականներուն վրայ։ Խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ։

Շաբաթ մը առաջ, 12 փետրուարին. ունեցանք շատ կարեւոր եւ հետաքրքրական մրցում մը Vals-les-Bainsի առաջին խումբին դէմ։ Հակառակորդ խումբը Տրոմ — Արտէշի ախոյեանն է։ Մեր խումբը պարտուեցաւ 2ի դէմ զերոյով։ Մեր տղոց պարտութեան պատճառը այն էր որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյն անդամներէն մէկը կ'ամուսնանար, մինչեւ առաւօտ լուսցուցինք անքուն, ժամը 6ին մասնաւոր օթօքարով ճամբայ ելանք, ժամը 11.30ին Վալս-լէ-Պէն հասանք, արդէն մեր տղաքը չափազանց յոգնած էին։ Բայց եւ այնպէս ֆրանսական թերթերը գովեստով խօսեցան մեր խաղացողներուն մասին եւ փափաք յայտնեցին որ յառաջիկայ տարի նորէն հանդիպում մը ունենանք։ Բաւական թիւով մեր հայրենակիցները եկած էին Լըյոնէն քաջալերելու համար հայ մարզիկները։

Յ. Մարաշեան

ՄԱՄՈՒԼ

Հրկիզեալներուն տեղաւորման խնդիրը

Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրականի մը մէջ ներկայացնելով երկիզեալ վրանաւանի բնակիչներուն թշուառութիւնը, կ'եզրակացնէ (16 փետրուար).

— «Ինչպէս տեսանք, դարմանը կատարեալ չըլլար եւ դժբախտութիւններն ու թշուառութիւնները չեն վերնար մեր հայրենակիցներու վրայէն, եթէ սպասենք ներքնաքին։ Անմիջական դարմաններ պէտք է փնտռել,առանց վնասելու առաջին եւ հիմնական միջոցին։ Մեր գաղութի 120 հազար հայութեան իննըսուն տոկոսը կը բաղկանայ աշխատաւորութենէ, որ օր մը կուշտ օր մը անօթի քաշքըշած է իր կեանքը մինչեւ այսօր։ Շընորհիւ իր աշխատասիրութեան եւ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ գոյութիւն ունեցող շինարարական ձեռնարկներու կրցած է գործ հայթայթել։ Բնական էր անշուշտ որ այդ գործերը յաւիտենական չպիտի ըլլային, մանաւանդ տնտեսական անօրինակ տագնապի տարիներուն։ Դադրեցան այդ ձեռնարկները եւ անօթութեան ու գործազրկութեան սարսափը ծաւալեցաւ աշխատաւորութեան վըրայ։ Առաջին հերթին հայ աշխատաւորութիւնն է որ զգաց ծանր հետեւանքները գործազրկութեան, քանի որ գրկուած էր սեփական բնակարանէ եւ ափ մը հողէ, ի հարկին խոտ ու բանջարով սնանելու համար։ Նոյնը չէր վիճակը տեղացի աշխատաւորին։ Ան տաքուկ եւ պաշտպանուած բնակարան մը եւ լաւագոյն օրերէն պահուած ափ մը արծաթ կամ ոսկի ունէր։ Շատեր ալ արդէն հող կամ պարտէզ ունէին, որոնց արտադրութիւններով անօթի չմեռնելու չափ կրնային ապրիլ։

Ամենամեծ դժբախտութիւնը, ուրեմն, հայ աշխատաւորին համար, սեփական բնակարանէ եւ հողէ զուրկ ըլլալն է։

Վրանաքաղաքի աղէտը երեւան հանեց բոլոր ցաւերը, որոնք թաղնուած էին ցարդ։ Տեսանք որ կարօտութիւնն ու թշուառութիւնը մեր երեւակայածէն շատ աւելի մեծ է եւ ծաւալուն։ Ամմատոյց մարմինը, նուիրուեցաւ մէկ կողմէ աղէտեալներու կերակրման եւ հանդերձաւորման գործին, միւս կողմէ ալ սկսաւ միջոցներ խորհիլ անոնց տեղաւորման անհրաժեշտ աշխատանքին շուրջ։ Որքան գիտենք, մինչեւ հիմա եղած կարգադրութիւնները միմիայն առժամեայ տեղաւորման մասին են։ Աս առաւել երեք ամսուան համար։ Անկէ վերջ, սոսկալով ենք խորհիլ եւ հոգալ դարձեալ, քանի որ ներկայ պայմաններու տակ հայ աղէտեալն ու աշխատաւորը հնարաւորութիւն չունին իրենց սեփական միջոցներով տուն — տեղ ըլլալու։

Հիմնական երկրորդ եւ կարեւոր դարմանն է, ուրեմն, աղէտեալները տուն — տեղ դարձնելու գործը։ Առաջին շրջանին շատ դժուարին աշխատանք մը կը տեսնուի առկա. իւրաքանչիւր ընտանիք տանտէր դարձնելու եւ հողին կապելու համար անհրաժեշտ է կարեւոր գումար մը։ Այդ բոլոր դժուարութիւնները գիտենք, սակայն գիտենք նաեւ թէ առանց այդ ձեռնարկի ալ չպիտի հարթուին դժուարութիւններն ու թշուառութիւնները, ընդհակառակն պիտի սաստկանան օրէ օր։ Պէյրութի եւ իր անմիջական շրջապատին մէջ չոր բնակարաններու մէջ տեղաւորումը այս աշխատաւորներու, չի կրնար դարման ըլլալ բացուած վէրքին։ Բոլոր աշխատող ձեռքերու համար Պէյրութի մէջ, նոյն իսկ տարիներ առաջ երբ շինարարական աշխատանքները իրենց ամէնէն փայլուն շրջանը ունէին, գործ չէ գտնուած. շատ շատեր օր մը աշխատած եւ երկու օր հանգիստ ըրած են։ Հետեւաբար տագնապի տարիներուն, շարունակ գործազրկութեան ենթակայ պիտի ըլլան հայ աշխատաւորները

Չենք ուրանար քաղաքի առաւելութիւնները. սակայն մեր պայմաններուն, դժբախտաբար, անյարմար է քաղաքի կեանքը։ Քիչ մը հեռու, բերրի եւ մշակելի տարածութիւններու վրայ տեղաւորումը աղէտեալներու աւելի բարերար ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ։ Մէկ երկու գիւղեր Լիբանանի մէջ, հարիւրական ընտանիքներով, բաւական մեղմացած կ'ըլլայ թշուառութիւնը»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչու թաժմնը, արդ…

Մամուլի մէջ տրուած տեղեկութենէ մը իմացանք թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը առաջարկ է, Իզմիրի պարպուած նախօրեակին տեղւոյն Հ. Կ. Խաչին կողմէ Գանք Օթօմանի քով աւանդ դրուած 3200 ոսկիի գումարը եւ թէ «եղած կարգադրութեան մը համաձայն Բարեգործականի ձեռքով այս գումարը պիտի բաշխուի Իզմիրի աղէտի տեսին Յունաստան ապաստանած Իզմիրցի կարօտեալ գաղթականներուն»։

Ուրախալի է ձեռք բերուած յաջողութիւնը, բայց բոլորովին սխալ է այդ գումարը, յիշուած նպատակով ձեռքէ հանել։ Մինչեւ հիմա, Յունաստանի շրջանին մէջ, Բարեգործականը այդ ձեւով մատակարարած է իր գումարները։ Իսկական կարօտեալներ դժուար է ճշդել եւ յետոյ ի՞նչ օգուտ այդ դրամաբաշխութիւններէն, միթէ՞ կը վերնայ չքաւորութիւնը։

Պէտք է յառաջացնել որոշ ձեռնարկի մը, որմէ մեծ օգուտներ կը սպասուին։ Յիշենք, իբրեւ օրինակ, մինչեւ այսօր Աթէնքի ազգային վարժարանները որոնք հազարէ աւելի երկսեռ աշակերտութիւն ունին եւ հասարակ պատսպարաններ են. մինչդեռ բողոքական, կաթոլիկ համայնքները յաջողած են շինել գեղեցիկ շէնքեր իրենց դպրոցներուն համար։ Եւ այդ պատճառով ալ, իրենց կարգին ապահոված են նոյնքան թիւով աշակերտութիւն, մինչդեռ յարանուանութիւններու թիւը մէկ հինգերորդն անգամ չէ լուսաւորչական համայնքին։

3200 թրք. ոսկիով, հնարաւոր է արդէն ունենալ դպրոցական կոկիկ շէնք մը եւ հազար մանուկներ ազատել փողոցներէ եւ աղտ ու կեղտէ։

Աթենացի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (2)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.- 800 տարի ցաւ ու մահ Իռլանտայի մէջ

Հէնրի VIII վանքերը փակելով Իռլանտայի ժողովուրդէն յափշտակեց իր կրթութեան եւ զարգացման խարիսխը եւ այնուհետեւ «Իռլանտայի թագաւոր եւ իռլանտական եկեղեցիին գլուխը» անուանեց ինքզինքը, որպէս զի իր իշխանութիւնը արտաքնապէս եւս հաստատէ։ Սակայն Իռլանտացիները կաթոլիկ մնացին եւ անոր կրօնական առաջնորդութիւնն ալ եղաւ քարգուեցաւ մինչեւ այն ատեն արիող ժողովրդական հակառակութեան վրայ, ինչ որ Անգլիացիներուն կողմէ տեղի տուաւ ընաջնջումի պատերազմին։

Նոր եւ առաջ սկսան խղել ընդարձակ ստացուածքները եւ ստացականներ հաստատել անոնց մէջ։ Տարուէ տարի սաստկացաւ անգլիական ճնշումը եւ գծնդակ շրջան մը եկաւ Եղիսաբեթ թագուհիին ժամանակ, որուն իշխանութեան ներքեւ անգլիական արիւնոտ տիրապետութիւնը Իռլանտայի վըրայ։

Իռլանտացիները իրենց յուսահատութեան մէջ զէնքի դիմեցին, բայց իւրաքանչիւր ըմբոստութիւն ջարդով վերջացաւ։

Երբ Եղիսաբեթ մեռաւ, իռլանտական ժողովրդին մեծ մասը սպաննուած էր, կամ գաղթելու մղուած, ինչ որ այլ եւս միակ միջոցն էր գիրք ունեցող Իռլանտացիներուն համար։ Այսպէսով Անգլիան կը զրկուէր արժէքաւոր ուժերէ. Ճէյմս Ա. ձեռք առաւ տարագրութեան եւ մեծապէս ստացուածքներէ զրկուելու դրութիւնը։

Հիւսիսային Իռլանտայի մէջ կէս միլիոնէ աւելի արտավար հող գրաւեց իրենց տէրերու ձեռքէն եւ անոնց տեղը Սկովտացիներ եւ Անգլիացի չաշտելներ տեղաւորեց։

Միեւնոյն ատեն կաթոլիկները արտաքսուեցան բոլոր ճանրային պաշտօններէն։

Այսպէս դանդաղօրէն յուսահատութեան մղեցին Իռլանտացիները։ Ճնշման այն անհելի քաղաքականութիւնը տեղի տուաւ ապստամբութեան մը, մինչ Չարլզ Ա.ի ժամանակ Անգլիոյ մէջ յեղափոխութիւն պայթեցաւ։ Սկիզբները թագաւորը իռլանտական օժանդակութեան դորագանակներ անգլիական հողին վըրայ ցամաք ելան, Սթիւարթի հարստութեան կողմը բռնելու համար։ Երբ Չարլզ Ա. կախաղան բարձրացաւ՝ Իռլանտացիները կարծեցին որ անգլիական լուծէն ազատելու ժամը հնչած է արդէն եւ իրենց կղզին բնակող Անգլիացիներուն դէմ ապստամբեցան եւ աննելի ալանդ մը կատարեցին։

Այդ ջարդին 12.000էն մինչեւ 40.000 Անգլիացիներ խողխողուած ըլլալ են։ Ինչպէս որ Քանթէ (Գերման պատմաբան) կ'ըսէ՝ Բարթողիմէոսի գիշեր մը եւ Սիկիլեան կոտորած մը միանգամայն։

Անգլիոյ վրէժխնդրութիւնը չուշացաւ սակայն։ Վրէժ՝ կատարածին համար եւ փոխվրէժ։

Իռլանտացիներէն ազատելու համար այս ուղղակի միջոցին փոխարէն, բան Քրոմուէլի՝ դարձեալ ազատը ձ հոգերու գրաւման անուղղակի միջոցը գործադրուեցաւ։ Այդ գործողութեան իբր պատրուակ ծառայեց Իռլանտացիներու բռնած դիրքը վերջին Սթիւարթին՝ Ճէյմս Բ.ի հանդէպ, որ իբրեւ կաթոլիկ՝ բնականօրէն կռթնեցաւ Իռլանտացիներու վրայ։ Եւ, ինչ որ անշուշտ աններելի յանցանք մըն էր, ան կը ձգտէր Իռլանտայէն դուրս ֆրանսական օժանդակութեամբ վերստանալ իր թագը։ Հետեւանքն եղաւ եռամեայ պատերազմ մը իռլանտական հողին վրայ։ Անգլիացիներուն գլուխն անցաւ Օրանժի իշխան Ուիլեամ Գ., որ պատերազմի դաշտին վրայ կը յայտարարէր թէ եկած չէր թոյլ տալու որ իր ստրկութեան տակ խոռ բռնէի։ Թէեւ Լիմէրիքի դաշնագրով կրօնական եւ քաղաքական ազատութիւնն ապահովուած էր Իռլանտացիներուն, բայց Անգլիա զրժեց իր խոստումը եւ սահմանեց ճնշման ամենախիստ օրէնքներ Իռլանտացիներուն դէմ։

Ոչ միայն կաթոլիկներու՝ այլ եւ բողոքականներուն դէմ, որոնք տնտեսական սեղմումով նոյնքան վնաս կրեցին որքան հռովմէական եկեղեցիին պատկանողները։ Անմիջապէս յաջորդեց տարագրութիւնը, Իռլանտայի պատմութեան մէջ վերջինը։ Երկու միլիոն արտավարէ աւելի հող գրաւուեցաւ Իռլանտացիներէն, մինչ նախապէս արդէն 10 միլիոն արտավար կորսնցուցած էին անոնք։ Նախկին իռլանտական մէկ տասներորդը միայն իռլանտական սեփականութիւն մնաց եւ բնիկ հին ընտանիքներուն մեծ մասով գրեթէ ոչինչ մնաց այլ եւս։ Ամենավատթարն այն կատարեալ ճնշումն էր որ գործադրուեցաւ իռլանտական առեւտուրին եւ ճարտարարուեստին վրայ։

Մինչեւ իսկ չէին կրնար իրենց անասունները Անգլիա տանիլ, ո՛ւր մնաց որ վաճառականութիւն ընէին գաղթավայրերուն եւ կամ արտասահմանի հետ, որով բոլորովին փըճացաւ իռլանտական մեծարժէք շալերու ճարտարարուեստը։ Եւ արդէն նպատակն ալ այս էր։

Պէտք էր որ Իռլանտան տնտեսապէս ստորադաս դիրքի մէջ պահուէր, այնպէս անոնք իրենց ունեցած արտաքատի եւ նաւահանգիստի նպաստաւոր յարաբերութիւններով Անգլիացիներուն ձեռքէն կրնային խլել անդրծովեան վաճառականութիւնը։

Ուիլեամ Գ.ի օրով կաթոլիկներուն դէմ հրատարակուած ճնշման օրէնքները պարզապէս միջոցներ էին, յայտնի չընելու համար անգլիական քաղաքականութեան բուն շարժառիթը։ Արդարեւ, շա՛տ դէշ էին այդ օրէնքները։

Կաթոլիկները ոչ միայն Երեսփ. Ժողովէն վտարուեցան, ոչ միայն այդ Ժողովին քուէարկած օրինագիծերը պէտք էր որ նախ Լոնտոնի Արքունի Խորհուրդին ներկայացուէին, ուր կրնային մերժուիլ եւ յաւելուածներով լրացուիլ, այլ եւ կաթոլիկները ամենախիստ պատժական օրէնքներու ենթարկուեցան։

ՖՐԻՏՐԻԽ ԳԷՖԱ

(Շար.)

Ժամը 437 քիլոմեդր արագութիւն

Անգլիացի Գէմպըլ ինքնաշարժի արագութեան փորձ մը կատարելով, կըցաւ մէկ ժամուան մէջ կտրել 438 քիլոմեդր ճամբայ: Այս աննախընթաց փորձը խորապէս ցնցած եւ յոգնեցուցած էր վարիչը, որ չուտով Անգլիա պիտի վերադառնայ, հանգստանալու համար:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ...

Հինգշաբթի իրիկուն, մակեդոնական երկու խումբեր իրարու հանդիպեցան Սոֆիայի մէկ փողոցին մէջ եւ կրակ տեղացին իրարու դէմ: Երկու հոգի սպաննուեցան եւ մէկ հոգի վիրաւորուեցաւ:

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրէ ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ, ՓԻԹԵԱՆ-ՔՈՒՐԻ, ԱՆԻԷՌԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէներու վարչութիւնները վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 32 Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գառնեկեան Միութեան ընկերական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց ընթերցասրահին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔԱՏԵՂԻՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Pathéeի սրահը

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

կը ներկայացուին ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ եւ ՓԱՇՏՕՆԸ Է ԽՈՆՔԱԼ (զաւեշտ)

գեղարուեստական բաժին:

Ընտանեկան Խնջոյք

ի Նպաստ ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ 1

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ ՆԵՐՔՆԱՅԱՐԿԸ

Մուտքը ազատ է: ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Կը հրաւիրուին ընկերներ, համակիրներ եւ հայրենակիցներ իրենց ընտանիքներով միասին:

Հաճելի ժամանց բարեկենդանի առթիւ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ)

Սկաուտական հանդէս Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՅ ԱՐԻ» ԳԱՅԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Պ. Գ. ՔԻԼԱՐՃԵԱՆ, կը խօսի Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Լիոնի կարող ուժերով կը ներկայացուի՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈԳԻՆ եւ ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ

Արտասանութիւն, մեներգ, պարերգ եւայլն:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱԶԳ. ՏՕՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, 23 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ

14րդ Ներկայացում — 14րդ Ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Կը ներկայացուի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

Նոյն Թատերախաղը կը ներկայացուի 25 փետրուար շաբաթ գիշեր Ալֆորվիլի մէջ, կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (դաշնակ), Օր. ԱԼ. ԽՐԱՄԵԱՆ (ջութակ), Օր. ԴՈՀ. ՂԱՐԻԳԵԱՆ (երգ): Տիկ. ԼՈՒՍԻԿ. Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆ-ՄԱՆԵԱՆ եւ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն):

Քր. ԶԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ) — Գ. Օ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ)

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ

Տախտերու մասնակցութիւն 3 եւ 5 ֆրանք

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Խոնդկարեանէ: Նիւթ՝ Սարվազեանի «Ցարերքի ընդվզումը» տրամի մասին: Կը հրաւիրուին հայ գրողները եւ հայ գրականութեան սիրողները: Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ի Նպաստ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻ ԿԱՀԱՒՈՐՄԱՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Թռնաւորը, պատմական տրամ: Այգեպանը, օպերէթ, փոքրիկ լռհարարները, վոտվիլ:

Ղեկավար նուագախումբի եւ համերգի փրոֆ. Գ. Ա. ԱԼԷՄՇԱՀ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ 5, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Փրոֆ. Կօսէի եւ Տիկին Էսմէրեանի որոնք հաճեցան ստանձնել իր փեսը. Կի պարահանդէսին հովանաւորութիւնը, բայց իրենց հիւանդութեան պատճառաւ չկրցան ներկայ ըլլալ երեկոյթին:

Վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ փարիզահայ հասարակութեան որ հոծ բազմութեամբ ներկայ եղաւ այս հանդէսին եւ օժանդակեց անոր յաջողութեան:

Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացաւ Գ. Ժիրայր Էսմէրեանէ այս առթիւ նուիրած նկարը որ հանդէսին միջոցին աճուրդի դրուեցաւ եւ հասարակութեան կողմէ գտաւ այն ընդունելութիւնը որուն արժանի էր:

Աղքատախնամի տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ փետր. 26ին, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ Թորհագարանը: Համաձայն կանոնագրին, սոյն ժողովը պիտի ընդունի ներկայ վարչութեան հրաժարականը եւ լսելէ ետք անոր տարեկան համարատուութիւնը՝ պիտի կատարէ նոր ընտրութիւններ:

ՅՈՒՇԱՏԻՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նորակազմ գրադարանը բաց է հայրենակիցներու համար Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7էն մինչեւ 9.30, իսկ Կիրակի առաւօտները ժամը 10էն 12: Կը հրաւիրուի ընթերցասէր հասարակութիւնը օգտուելու գրադարանի գիրքերէն:

Վարչութիւն

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ փոխանցած ըլլալով իր ճաշարանը՝ 23 Rue de la Huchette, զինքը տեսնել փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել՝ 3, Rue Champolion, Rest. «Caucase» եւ կամ 25, Rue Cardinal-Lemoine "Café-Bar»:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Թորգոմ Աբրահամեան կը փնտռէ իր քեռորդին՝ Վահրամ Մինասեան (Պոլսեցի), հօր անուն՝ Մինաս, մօր անուն՝ Եսթեր: Պատերազմէն առաջ, — իբր représentant — հաստատուած էր Անատոլու Խան, Պաղչէ-Գափու իսկ գինադադարին, Գույումճի Խան, Ղալաթիա, Պոլիս: 1923ի աշնան մեկնած է Եւրոպա, չի գիտցուիր ո՛ւր ըլլալը: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Թորգոմ Աբրահամեանի, 21, Ave Camille Pelletan, Marseille, (France)

Կը խնդրուի արտատպման թերթերէն արտատպել:

— Խօշպէկեան Արմենակին (Ուրֆայի Էրզրումի Ումուրանով) գիւղէն, կը փնտռէ իր ծնողքը եւ ազգականները: Կը խնդրուի բոլոր Ուրֆայի եւ Ումուրանոյի հայրենակիցներէն, որ բարի ըլլան իրենց մասին ունեցած տեղեկութիւնները հաղորդել K. Boyadjien, c/o Kh. Boyadjian, rue de la Pelesserie, N. 4. Uzès (Gard) France:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Այս հինգ օրուան մէջ ծովակալը խորհեցաւ կանչել զայն հարցաքննելու համար, բայց օգուտ պիտի ունենա՞ր, չէ՞ որ Լիան անելի զգոյշ էր հիմա: Լիտիա Հէյի հետ զայն չփոթած ըլլալու իրողութիւնը պարտութիւն մըն էր իրենց համար:

Բրիտանական ոստիկանն աչքէ անցընելէ ետք, այլ եւս աւելորդ սեպած էր այդ հարցաքննութիւնը: Իր մարդիկը կը հետեւէին անոր շարժումներուն Լոնտոնի մէջ ու եթէ կասկածելի բան մը նշմարէին, պիտի տեղեկացնէին իրեն անմիջապէս: Ոչ մէկ լուր բերած էին դեռ: Եւ հիմա աղջիկը ինքնաբերաբար կ'այցելէր իրեն: Զայրացած պէտք է ըլլար ան տեսնելով այս յանկարծական բռնաբարումը իր ազատութեան

Դուռը բացուեցաւ Լիան ներս մըտաւ սքանչելի ժպիտ մը իր շրթունքներուն վրայ եւ ներողութիւն խնդրեց այս անհրաւէր այցելութեան համար: Ծովակալը շուարած էր:

— Կը ցաւիմ այս ձանձրոյթին համար, ըսաւ Լիան անգլիերէն լեզուով:

Ծովակալը անոր հրամցուց ամէնէն հանգստաւէտ աթոռը:

— Կ'ուզէ՞ք որ դէմքս լոյսին դարձուցած նստիմ, հարցուց հեգնոտ ծիծաղով մը:

Ծովակալը մտադիր էր տեսակցութիւնը կատարել լրջութեամբ եւ պաշտօնապէս: Աղջիկը պէտք չէ մոռնար թէ Ծովակալութեան շէնքին մէջն էր ինք: Պէտք է հասկնար մանաւանդ որ իրենց վերջին հանդիպումէն ի վեր ծովակալը կարդացած էր իր հատուածը:

Խորամանկ էր ծովակալը, հակառակ իր արհեստին. շատ քիչեր դիտէին թէ որքան վտանգաւոր էր ան վիճաբանութեան ատեն: Պատրաստ էր հիմա իր ամբողջ հնարամտութիւնը թափելու այդ տեսակցութեան ընթացքին, բայց անհաւասարի իր դէմ գտնուած էր աղջիկ մը որուն հեգնոտ արտայայտութիւնը զինաթափ պիտի ընէր զինքը:

Ծովակալը յանուն քաղաքավարութեան փոխադարձեց անոր ծիծաղը եւ ըսաւ որ կրնար իր յարմար նկատած գիրքով նստիլ, քանի որ ինքն էր որ եկած էր տեսակցութեան եւ ծովակալը գոհ մըն էր իր առջեւ:

— Թերեւս, պարոն, ես աւելի վստահութիւն ունիմ ձեր վրայ քան դուք իմ վրաս:

Ուրեմն հեգնոտ տրամադրութեան մէջ էր աղջիկը: Անկարելի պիտի ըլլար պաշտօնական ըլլալ իրեն հետ. անոր ուզածն ալ այդ էր, բացայայտօրէն: Հասկցաւ ծովակալը ու տեղի տուաւ: Վտանգաւոր էր այդ աղջկան անկեղծութիւնը. հիացած էր անոր քաջութեան վրայ՝ Ոստիկանական Տեսչութեան մէջ: Ուշադրաւ էր իր ինքնավստահ արտայայտութիւնը. ծովակալին առջեւ կեցած էր կինը իր ամբողջ էութիւնով: Ի՞նչ լաւ պիտի կատարէր իր դերը իմ ծառայութեանս մէջ, մտածեց ծովակալը: Մաղթանք մըն էր որ հետզհետէ չօշափելի ձեւ առնուցաւ իր մտքին մէջ:

— Եկէք երկուքս ալ վստահինք իրարու, ըսաւ ծովակալը սիկարէթ մը հրամցնելով անոր. ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչ է ձեր այցելութեան շարժառիթը:

Լիան նկարագրեց Թորինկթըն Սքուէրի պանդոկը, սրամիտ ակնարկութիւններ ըրաւ պանդոկին մթնոլորտին մասին եւ երկուքը միասին կոկորդալից խնդացին:

— Փասարան մըն է այդ պանդոկը, պարո՛ն. աշխարհիկ կին մըն եմ ես, գիտէք. ստոյգ ունիմ ձեր ձեռքին տակ եւ ծանօթ էք իմ անցեալիս. ձեզմէ գաղտնիք չունիմ: Գիտէք անշուշտ որ ամուսնացած էի Հնդկաստանի մէջ անգլիացի զինուորի մը հետ որ երբեմն այս պանդոկին մէջ ծնած էր: Կը ծըխէր անդադար, ինչպէս մեր հիւրանոցին ծերունի պարոնները: Վնասուա՞ծ իմ, ի՜նչ խոստակցութիւն ... Ինծի կը պատմեն թէ ինչեր ունին իրենց բանաձևերին մէջ ... Սատմօքեններու պարտականութեան մասին խօսող կի՞ն եմ ես ...

— Ըսել կ'ուզէք որ ս՞րբը աւելի մօտ է ձեր ճաշակին...

— Բնականաբար. ձեր Սըր Չարլզը անկիրթ կերպով խօսեցաւ ինծի հետ անցեալ օր... Հերքեցի՞ իր բառերը... Ամօ՞թ է... Սէրը անիմաստ է միայն Թորինկթըն Սքուէրի այդ պառաւներուն համար... Եւ իրաւունք ալ ունին չխօսելու... Մեղք է զանոնք սիրել...

— Սիրոյ կը հաւատա՞ք, Տիկին:

— Ինչո՞ւ չէ. այնքա՜ն տեսած եմ զայն... Ցանցաւո՞ր եմ երբ մարդիկ կը սիրեն զիս. ատիկա իրենց բնութեան մէջն է, պարոն...

— Ուրեմն դուք համոզուա՞ծ էք որ մարդիկ չեն կրնար դիմադրել անոր...

— Ո՛չ, եթէ տարիքնին մտած է իրենց ներսը...

— Իսկ զգացի՞լ այդ տարիքը...

— Երբե՛ք:

— Գտա՞ք...

— Մարդիկ պատիւ չունին, պարո՛ն, երբ կը սկսին սիրել...

— Շատ գէշ կարծիք ունիք մեր մասին...

Լիան ուսերը թօթուեց ու ժպտեցաւ.

— Օ՛հ, ո՛չ, պարո՛ն, ես կը սիրեմ այրերը բարի եղած են ինծի հետ ամանք. իսկ ուրիշներ՝ չար. սիրած զիս... Եւ ինչո՞ւ չէ... Թորինկթըն Սքուէր ապրող կիներո՞ւն կը նմանիմ ես...

Ծովակալը լռութեամբ լսեց այդ խօսքը: Այդ կնոջ ներկայութիւնը գրասենեակին մէջ առնուազն անպատասխան էր իր առօրեայ խօսքերին: Կը սիրէր կիները, բայց աւելի եւս կը սիրէր իր պաշտօնը: Զուգեց շարունակել խօսակցութիւնը այդ մտերմիկ շեշտը:

— Բայց ինչո՞ւ գրգռուած էք այսպէս. Թորինկթըն Սքուէր չպիտի մնալիք միշտ:

— Բայց սա տասնըհինգ օրը, պարո՛ն, ի՞նչպէս կրնամ տանիլ...

— Ի՞նչ կը թելադրէք...

— Եթէ կարելի ըլլար փոքր յարկաբաժին մը ունենալ Սավոյ պանդոկին կամ...

— Սավոյը շատ սուղ է, բայց ամէն պարագայի մէջ Թորինկթըն Սքուէրի գիներուն չեմ կարծեր որ անգլիական կառավարութիւնը ի վիճակի է այդ հոգալու:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ՆԵՐՍԻՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

26 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2125 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԵՐԲ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ԿԸ ԿԱՏԳԻ»

Փարիզեան շաբաթաթերթ մը, «Ձէ — Տիվէր», իր վերջին թիւով կը հրատարակէ թղթակցութիւն մը՝ Պէյրութի գաղթակայանի մասին, որ կը կոչուի . . . «Էրմէնիստան»։ (Այժմ մոխրակոյտ)։

Թղթակցութեան գոյն կուտան երեք լուսանկարներ, որոնց ամէնէն խօսունը պիտի հրատարակենք առանձին։

Յօդուածագիրը, Փօլ Ֆուշառ, համակրանքով կը խօսի հայ գաղթականութեան մասին, պարզելով անոնց յարատեւ ճիգերը՝ կրկին եւ կրկին ոտքի կանգնելու, տուն — տեղ ըլլալու։ Կը յիշէ նաեւ հայաշխինջ սարսափները, կասկածի տակ ձգելով բուն պատճառները։

— « Բոլորովին ուրիշ խնդիր է ճշդել ջարդերու պատասխանատուութիւնները։ Թուրքերը իրաւունք ունէի՞ն, կամ, աւելի ճիշդ, ունէի՞ն պատճառներ իրենց օճիքն ազատելու այն ժողովուրդներէն զորս կը համարէին յափշտակիչներ եւ մանաւանդ մակաբոյծներ։ Հայերը շատ յաճախ իրենք չէ՞ն եղած նախայարձակները իրենց իսկ դժբախտութեանց։ Առնէ խնդիրներ են որ կը կարօտին լուսաբանութեան։

«Ինչ որ ալ ըլլայ, երբ, Էնկիւրիի համաձայնութենէն յետոյ, որ վերջ կը դնէր Կիլիկիոյ ֆրանսական գրաւման, մեր զօրքերը քաշուեցան, բազմաթիւ Հայեր փութացին հեռանալ երկրէ մը ուր կորստաբեր կը դառնար իրենց բնակութիւնը»։

Ինչպէս կը տեսնէք, յօդուածագիրը լուրջ ծանօթութիւն չունի Արեւելքի պատմութեան մասին։ «Լսողաց» է։ Եւ, իբրեւ այդպիսին, կը գոհանայ երկդիմի հարցումներով։ — Ամէնէն աժան միջոցը՝ բուն ճշմարտութենէն խուսափելու։

Բայց իրաւունք ունի՞նք շատ բարակը փնտռելու, երբ, մեր մէջ անգամ, տակաւին շատ — շատերը չեն ըմբռներ կամ չեն ուզեր խոստովանիլ թէ ի՛նչը ինչէն ծնաւ։

Այս վրիպումէն յետոյ, ինչպէս ըսինք, յօդուածագիրը տեսակ մը խանդաղատանքով կը ներկայացնէ փախստականներուն վերջէջի, վերաշինութեան ճիգերը։

— « Ճակատագրապաշտ, առանց միայն մէկ մտածում ունեցան. — վրաններուն եւ նախնական խրճիթներուն տեղ հաստատել քիչ — շատ յարմար բնակարաններ . . .

Եւ սկսան իրենց ձեռքերով շինել հիւղակներ, զորս Փարիզի փոքր հասարակ իր նապաստներուն համար իսկ չպիտի յատկացնէր — եւ որոնք սակայն իրենց ճարտարապետներուն համար «իրենց սեփական շինութիւնը» ըլլալու առաւելութիւնն ունէին։

Եւ այսպէս շինուած Նաննէնեան քաղաքը բաղդատելով Սէնթ — Ուէնի խրճիթներուն հետ, ոչ ոք չափազանցութիւն ըրած պիտի ըլլար։ Թերեւս իրականութենէն ալ պակաս ներկայացուցած պիտի ըլլար։

Սէնթ — Ուէնի բնակիչները գոնէ ուրոյ քանակութեամբ տաղձ եւ ամուր շինանիւթ ունէին։

Պէյրութի մէջ, Հայերը դժուարութեամբ կրնային տախտակ ճարել ամէն տեսակի սնտուկներէ, որոնք աղիւ — անդին կը նետուէին, իբրեւ անպէտ եւ միայն կրակ վառելու յարմար . . . եւ յաճախ ալ փտած»։

×

. . . Այսօր մոխրակոյտ մըն է փտած տախտակներով, թիթեղի, թուղթի, քուրջի, մետաղի կտորներով շինուած հիւղաւանը — Պէյրութի «Էրմէնիստան»ը։

Ճակատագիրը նորէն «կատղեցաւ», եւ չորս հազարի տեղահանման խնդիրն ունինք այսօր։ Ինչպէս ունեցանք հարիւր հազարներու պատսպարման եւ պարենաւորման տագնապը, տարիներ ու տարիներ։

Առաջին անգամ չէ որ «ճակատագիրը կը կատղի» արմատախիլ բազմութեանց գլխուն։

Նոյնքան աղէտներ՝ նաեւ բուն հայրենիքին մէջ։ Կամ պարսկական հողին վրայ։ (Սալմաստ)։

Բայց, քանի կը կատղի ճակատագիրը, այնքան ուժգնօրէն կը ցոլֆէ աշխատաւոր բազմութեանց սիրտը։ Եւ աննկուն վճռականութեամբ կը գործէ շինարար բազուկը։

Այնքան մեայլ երեւոյթներու վերեւ, ի՛նչպէս չխանդաղատիլ այս կազդուրիչ իրականութեամբ.

Փարիզեան շաբաթաթերթին հրատարակած լուսանկարներն իսկ արտայայտութիւնն են այդ իրականութեան։

Այնտեղ՝ կը տեսնէք մանուկներ՝ թշուառ վրայ — գլուխով։ Գլխաբաց եւ բոպիկ։

Եւ սակայն, ի՛նչ կենսուրախ կայծ՝ բոլոր աչքերուն մէջ։

Եւ Պէյրութի հիւղաւանը միակը չէ, իր տեսակին մէջ։

Դեռ ունինք Յունաստանի գաղթակայանները — Աթէնք, Պիրէոս, Սելանիկ, ուր հազարաւոր բազմութիւններ անհման ինքնավստահութեամբ վառ պահեցին իրենց արեւը, եւ արեւ ցանեցին իրենց բոլորտիքը։

Բառերն անզօր են պատկերացնելու այդ բոլորը։ Պէտք է տեսնել։ Գոնէ լուսանկարել, գաղափար մը կազմելու համար։

Ամբողջ ժողովուրդ մը, կենսախայտ երիտասարդութիւն մը ծլած — ծաղկած է թիթեղի եւ քուրջի այդ կտորներուն մէջ, գլուխը միշտ բարձր եւ ձեռքը միշտ բանուկ։ Առանց մէկ օր անճրկելու, համատարած թշուառութեան մէջ։

Մինչդեռ, աւելի հաստատուն գաղութներու մէջ, աւելի բախտաւոր պայմաններու տակ, վհատիչ ապիկարութիւնն է որ իր ճագատ դլուխը կ՚օրօրէ, յաճախ, ամէնէն տարրական պահանջներուն առջեւ։

Տասը տարի ունինք արդէն մեր ետին։ Եւ եթէ ուզէինք վերլուծման փորձ մը կատարել, պիտի տեսնէինք որ ճակատագրի կատղութեան համընթաց, «կը կատղի» ե՛ւ մեր ինքնապաշտպանութեան բնազդը։

Անշուշտ, ամէնէն առաջ, ա՛յն գաղութներուն մէջ, ուր խոնուած է խեղճ ժողովուրդը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՄ . . .

Ինչպէս պիտի կարդաք մեր թերթին Հայաստանի բաժնին մէջ, կատարուած է բացումը Երեւանի պետական օփերային, եւ այս առթիւ, Երգեկեան Արամայիս, յայտարարեր է խնդիւականներուն թէ ոչ ցարերը կրնային օփերա շինել Երեւանի մէջ, ոչ ալ Դաշնակցականները։

Բոլշեւիկեան մեծխօսիկութիւն։

Բայց գիտէ՞ք թէ ի՛նչ դժուար բան են շիներ մեր բոլշեւիկները։ Երեւանի Մաքսիմ Կորքի թատրոնին մէջ հաստատեր են Օփերան։ Այսինքն պետական օփերան հիմա պարզ վարձակալ մըն է։ Եւ այս մեծագործութեան համար պարծենա՛լ, այդպէս միայն բոլշեւիկներն են ընդունակ։

Դեռ սեփական շէնք չունի Երեւանի օփերան։ Խնդիրը այդ չէ սակայն։ Վ. Թօթովենց կ՚իմանայ, որ մարդիկ կան այնտեղ, Երեւանի մէջ, քաղաքող թէ, Ալմաստը հայերէն ներկայացնելէ յետոյ, պէտք է այսուհետեւ ռուսերէն լեզուով ներկայացնել որ եւ է օփերա, Երեւանի մէջ։

Ես կը բողոքեմ։ Ի՞նչ իրաւունք ունին նման բաներ մտածելու, նման կարգադրութիւններ ընելու։ Երբ եւ իցէ այդ մարդիկը հարցուցա՞ծ են Ռամկավարներուն կարծիքը։ Թերեւս Ռամկավարները չեն ուզեր, որ ռուսերէն օփերա ներկայացուի Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի մէջ։

Մարդ մը չկա՞յ, որ հասկցնէ թէ ազգին, հայ ժողովուրդին, կաթողիկոսարանին ճակատագիրը տնօրինելու տեղ, նոյն իսկ Երեւանի արտեդութիւնները մաքրել — չմաքրելու մասին կարգադրութիւն մը ընելու առեն, պէտք է հարցնել նաեւ Ռամկավարներուն կարծիքը։

ԱՐԱՋ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐ ՉԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ

Հալէպի մէջ, բոլոր համայնքներու կողմէ պատուիրակութիւններ եւ ներկայացուցիչներ այցելած են ազգայնական վարիչ Հաշիմ պէյ Աթասին, որ քանի մը օրէ ի վեր՝ Հալէպ կը գտնուի։ Հալէպի թերթերը կը գրեն թէ ազգայնական պետերը փոխադարձ այցելութիւններ տուած են բոլոր համայնքներու պետերուն եւ երկար տեսակցութիւններ ունեցած անոնց հետ։

Ազգայնական պետերէն Ֆարիս պէյ Խուրի քրիստոնեաներու թաղին մէջ ճառ մը խօսելով, յայտնած է որ Միութիւնը անհրաժեշտ է Սուրիոյ համար, որովհետեւ բաժանումը պիտի տկարացնէ զիրենք։ Ի միջի այլոց ան ցաւ յայտնած է որ Պ. Փօնսօ չէ իրականացուցած Միութեան ծրագիրը։ Ֆարիս պէյ Խուրի շեշտած է նաեւ Լիբանանի պարագան եւ ըսած է որ Լիբանան առանց Միութեան չի կրնար ապրիլ։

Վերջը Ֆարիս պէյ Խուրի խօսելով փոքրամասնութեանց մասին, ըսած է.

— «Ձենք ուզեր լսել մենք փոքրամասնութիւն բառը. հոս փոքրամասնութիւն չկայ, բոլորս ալ արաբ ենք եւ այս հայրենիքի զաւակները։ Շատ հին ժամանակներէ ի վեր մենք քրիստոնեաներս կը գտնուինք այս հայրենիքի մէջ եւ երբեք խտիր չէ դրուած»։

Իպրահիմ պէյ Հանանօ խօսք առնելով ըսած է.

— «Կրօնքը հայրենիքէն բոլորովին տարբեր է. բացարձակապէս խտրութիւն չկայ մեր քով։ Որ կրօնքի ալ պատկանի մէկը, տարբերութիւն չըկայ, բաւական է որ լաւ հայրենակից մը ըլլայ»։

Երկու օրէ ի վեր բացուած է համագումարը Իպրահիմ պէյ Հանանոյի բնակարանին մէջ։ Օրակարգի առաջին նիւթը եղած է Պ. Փօնսոյի ժընեւի մէջ խօսած ճառն ու ժողովի ներկայացուցած տեղեկագիրը։

ՀՐԴԵՀ ՏԷՕՐԹ ԶՕԼԻ ՄԷՋ

Սուրիական սահմանին մօտ, Տէօրթ Եօլի եւ Ալէքսանտրէթի միջեւ, Ամանոս լեռներուն մէջ մեծ հրդեհ մը ծագած է։ Հրդեհը հինգ օր շարունակուած է։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ ԱԶԳ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Մանր կացութիւն թէ Ժընեւի եւ թէ Մայրագոյն Արեւելքի մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան արտակարգ ընդհ. ժողովը աջի օր գումարուելով, նկատի առաւ 19ներու յանձնախումբին տեղեկագիրը, որ աննպաստ էր Ճափոնի համար։ Չինաստանի պատուիրակը այս առթիւ խօսք առնելով, ստեղծուած կացութեան համար պատասխանատու հռչակեց Ճափոնի վարիչները, եւ յանձնախումբին վճիռը գտաւ «ճախճախիչ, բայց արդար»։

Ցետոյ խօսք առաւ Ճափոնի պատուիրակը, որ բողոքեց յանձնախումբին եզրակացութեանց դէմ եւ անընդունելի գտաւ զայն։ Չինական հարցը, ըսաւ, կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան։ «Ամէն ազգի համար գոյութեան այնպիսի կենսական խնդիրներ կան որոնց մասին ո՛ր եւէ իրաւախոհութիւն անկարելի է։ Այսպէս է Մանչուրիոյ պարագան՝ Ճափոնի համար։ Այդ հարցը մահու եւ կենաց խնդիր է Ճափոնի համար։ Ճափոն միայն մէկ անմիջական եւ ամուր պատասխան կրնայ տալ այս տեղեկագրին — Ո՛չ։ Կը խնդրեմ ժողովէն հաշուի առնել իրողութիւնները եւ նախատեսել ապագան։ Կը խնդրեմ չընդունիլ տեղեկագիրը»։

Ցետոյ, խոր լռութեան մէջ, 42 պատուիրակութիւններ քուէարկեցին ի նպաստ յանձնախումբի տեղեկագրին։ Ձեռնպահ մնաց մէկ պետութիւն, — Սիամը։ Ցինաստան թեր քուէարկեց, Ճափոն՝ դէմ։ Նախագահը յայտարարեց թէ տեղեկագիրը ընդունուած է միաձայնութեամբ։ Այս յայտարարութեան վրայ, Ճափոնի պատուիրակը վերջին խօսքն առնելով, յայտարարեց թէ ժողովին քուէարկութիւնը խոր յուսախաբութիւն պիտի պատճառէ իր երկրին մէջ։ «Իմ կառավարութիւնս անկարելի փորձեց գործակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան, չինեւճափոնական հարցին մէջ»։

Այս խօսքերէն վերջը, Ճափոնի պատուիրակը վար իջաւ բեմէն, գնաց իր տեղը, ժողվեց թուղթերը եւ դուրս ելաւ սրահէն։ Իրեն հետեւեցան օգնականները։ Ժողովը երկրորդ նիստ մը գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որուն համաձայն նոր յանձնախումբ մը կը կազմուի, գործին հետեւելու համար։ Այս առթիւ հրաւէր ուղղուեցաւ Ա. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն, որպէսզի իրենց պատասխանը հաղորդեն կարելի եղածին չափ շուտ։

Եթէ նոր ելք մը չգտնուի, Ճափոն պաշտօնապէս ալ պիտի հաղորդէ թէ հրաժարած է Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կը շարունակուին Մանչուրիոյ սահմանին վրայ։ Ճափոնական զօրքը գրաւած է արդէն կարեւոր քաղաք մը։

⁂ Ճափոնի պատուիրակները սկսան մեկնիլ Ժընեւէն։

Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ մեծ յուզում պատճառեց Ճափոնի ընթացքը։ Բայց Լոնտոն լիովին համաձայն է Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումին, որ կը դատապարտէ Ճափոնի քաղաքականութիւնը։

Հարիւրին 20 յաւելում եկամուտի տուրքին վրայ

Երեսփ. ժողովը նորէն քննելով ելմտական օրինագիծը, որ վերադարձուած էր Ծերակոյտին կողմէ, որոշեց փոխանակ 10 առ հարիւրի, 20առ հարիւր աւելցնել եկամուտի ընդհ. տուրքը։ Բուռն բողոքներ եղան այս առթիւ, բայց անօգուտ։ Նոր օրէնքին համաձայն, 10,000 — 20,000 փրանք եկամուտի համար պիտի գանձուի հարիւրին 1·6, 20,000 — 30,000ի համար՝ 3, 30,000—40,000ի համար՝ 4·8, եւն.։ Եւ աստիճանաբար մինչեւ հարիւրին 40, երբ եկամուտը 550.000 փրանքէն աւելի է։

Երէկ ժողովը քննութեան ենթարկեց պաշտօնեաներու թոշակի կրճատման եւ զինուորական վարկերու խնդիրները։

Դուրսը, մայրաքաղաքին եւ գաւառներու մէջ, պայքարը կը շարունակուի տուրքերու յաւելման եւ թոշակներու կրճատման դէմ։ Պաշտօնեաներու սէնտիքան պատուիրակութիւն մը ղրկելով Երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան, յայտնեց թէ չի կրնար ընդունիլ Ծերակոյտին քուէարկած բանաձեւը, որով միայն 9000 փրանքէն վար եղած թոշակները կրճատումէ զերծ կը համարուին։ Ընկերվարականները փորձեցին համոզել թէ ուրիշ ելք չկայ. բայց պատուիրակութիւնը անդրդուելի մնաց։

⁂ Ուրբաթ օր ալ, շատ մը գաւառական քաղաքներու մէջ խանութները փակուեցան, իբրեւ բողոքի ցոյց։ Բոլորն ալ կ՚ընդդիմանան նոր տուրքերու եւ կը պահանջեն խնայողութիւններ կատարել։

Աջակողմեան մամուլը կը շարունակէ գրգռիչ կոչեր ուղղել։ «Մաթէն», որ այս շարժումին գլուխն անցած է, երէկ հրատարակած էր նոր մարտակոչ մը.

— Հարկատուներ՛, պետութիւնը կը կործանէ ձեզ. պաշտպանեցէք ձեր շահերը։

Անռելի փոթորիկ Անգլիոյ մէջ

Ցիսուն տարիէ ի վեր չտեսնուած փոթորիկ մը պայթեցաւ Անգլիոյ մէջ, խանգարելով հաղորդակցութիւնները եւ անհաշուելի վնասներ պատճառելով. Միեւնոյն առեն առատ ձիւն կը տեղայ։ Երթեւեկը դադրած է գրեթէ ամէն տեղ, ծովու թէ ցամաքի վրայ։ Հինգշաբթի օրէն ի վեր լուր չկայ 80 մանուկներէ որոնք ինքնաշարժով ճամբայ ելած էին Լոնտոնէն, նաւադահանգիստ մը տալու համար։ Ուայթ կղզին 88,000 բնակիչները կտրուած են արտաքին աշխարհէն։

Այս առթիւ նորէն գործի վրայ են վինձակագիրները։ Համաձայն եղած հաշիւներուն, երկու օրուան միջոցին տեղացած ձիւնը կը ներկայացնէ 1,250,000 թոն ծանրութիւն։

Բազմաթիւ արկածներ պատահեցան ծովու թէ ցամաքի վրայ։ Մարդկային զոհեր ալ կան։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ՚ԱՒԵԼՆԱՅ

Միսս. աշխատանքի նախարարը լուտեռ յայտարարութիւններ կ՚ընէր Երեսփ. ժողովին մէջ, նոյն նախարարութեան վերջին տեղեկագիրը ուրիշ բան կ՚ըսէ։

Համաձայն այդ տեղեկագրին, փետր. 18ին արձանագրուած նպաստընկալներու թիւն էր 326,686, որոնց 254,102ը այր, 75,584ը կին։

Անցեալ շաբթուան գումարն էր 326,340. ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ գործազուրկներու թիւը աւելցած է 346։

Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 283,844. ուրեմն այս տարի աւելցած են 42,842 գործազուրկներ։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Ցրդ. ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Լուսվարդ Բարխեան	10
Ժանօ Քէշիշեան	10
Մ. Կիւրեղեան	20
Ոմն Վ.	10
Գումար	50
Փետր. 25ի գումարը	2348
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2398

×

Սիրելի ՅԱՌԱՋ,

ԼԱՊԷՔԻՒՏ. — Քու սուգ էջերուդ մէջ բացուած Պէյրութի հրկիզեալներուն հանգանակութեան հազիւ կրցայ 10 փրանքով իմ համեստ բաժինը բերել։

Ձեմ ուզեր մտնել մեր կեանքի մանրամասնութեան մէջ. բայց չեմ ուզեր նաեւ լռութեան մատնել աղեխարշ կոչը . . .։

Սիրելի ՅԱՌԱՋ,

Գիտեմ որ ուրախ պիտի ըլլաս. երբ տեսնես որ այս տողերը 12 տարեկան հայ աղջկան մը փաքրիկ մատներէն դուրս եկած են. բայց չխորհիս թէ Բարեգործականի բացած մանկապարտէզը սորվեցայ այս գրել — կարդալը, այլ հայրիկիս բացած ծաղկոցին մէջ, ուր տակաւին կը սորվինք ես ու 8 տարեկան եղբայրս։

Այս համայնական յորձանքին մէջ, փրանսերէնի հետ զուգընթաց կ՚երթայ նաեւ մեր մայրենի քաղցր լեզուն։ Այդ արդիւնքն է իմ չարքաշ աշխատող հայրիկին, որ առանց տրտունջի հինգ հոգի կը խնամէ եւ մեզ կը դաստիարակէ հայրենատենչ հոգիով։

Մնամ միշտ քեզ սիրող, սիրելի ՅԱՌԱՋ.

Լուսվարդ Բարխեան

× Եղբայրական օգնութեան սրտառուչ երեւոյթներ անպակաս են։ Բանգի հոգաբարձութիւնը Հայերէն եւ Ֆրանսացիներէն 50 ո. ոսկի հաւաքած ու ղրկած է խնամատար մարմնին։ Կիպրոսի առաջնորդը 70 անգլ. ոսկի հանգանակած ու ղրկած է։ Ղազիրի կուրանոցի որբերը իրենց մէջ 1850 ս. դահեկան հաւաքելով ղրկած են Առաջնորդարան։ Կիպլաւէն Պ. Յակոբ Պօղչալեան 6 անգլիական ղրկած է աղէտեալներուն համար։

Գործազրկութիւնը կը սաստկանայ Պէյրութի մէջ

«Ազդակ»ի վերջին թիւէն կը տեղեկանանք թէ գործազրկութեան տագնապը սաստկանալով առած է զանգուածային հանգամանք։ Փետր. 17ին 100ի մօտ գործազուրկներ Անթիլիաս երթալով դիմած են երկու կաթողիկոսներուն եւ պարզած իրենց թշուառ վիճակը։ Իսկապէս անտանելի դարձած է տագնապը շատերուն համար, որոնք օրերով անօթի կը մնան։ Խնամատար մարմինը երկարօրէն զբաղած է գործազուրկներու հարցով ու կարգ մը որոշումներ տուած։ Անգործներու գործ հայթայթելու համար միջոցներ կը խորհուին։

Ո՞ՒՐ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Վերջին կարաւանով Հայաստան մեկնած գաղթականները Պաթումի մէջ բաժնուեցան երկու խումբի. — Առաջին խումբը, 500 հոգի, ղրկուեցաւ ուղղակի Անի չէչաքարի հանքերը։ Երկրորդ խումբը, 710 հոգի, Երեւան հասաւ յունուար 24ին, ուրկից 240 հոգի ղրկեցին Նուպարաշէն, 180 հոգի՝ խորհրդային երրորդ տնտեսութիւն, 20 հոգի ժողովրդային տուն, 160 հոգի նոր հիմնուած տուներ, 6 հոգի կառավարական աժան բնակարանները, 80 հոգի պետական բնակարանային շինութեանց մարմնին խնամքին յանձնուեցան, 20 հոգի ալ անտառային ընկերութեան։

ՏԻԿ. ԶԱՊԷԼ ՀՐ. ԱՍԱՏՈՒՐ—ՍԻՊԻԼ

(Իր յոբելեանին առթիւ)

Քանի մը տարիէ ի վեր գեղեցիկ սովորութիւն մը սկսած է արտասահմանեան հայութեան մէջ՝ տօնելու յոբելեանը իր մտքի մշակներուն։

Այսպէս՝ Մ. Չիրաղի, Ա. Չօպանեանի, Ա. Ահարոնեանի, Ս. Կուրտիկեանի եւ ուրիշներու յոբելեաններէն յետոյ, անցեալ տարի Պոլսոյ մէջ որոշեցին տօնել մեր լաւագոյն գրագիտուհիներէն Սիպիլի յոբելեանը. բայց հիւանդութիւնը արգելք եղաւ։

Յարգանքի նոյն պարտականութիւնը կատարեցին նաեւ Պուլկարահայ քանի մը գաղութներ եւ Պէյրութը, իսկ Փարիզի հայ մտաւորական շրջանակներն արդէն կը պատրաստուին իրենց յարգանքի տուրքը տալու հայ դրականութեան ծերունազարդ քրմուհիին։

Սիպիլ ծնած է 1863ին Սկիւտարի մէջ եւ ունեցած գրական-գեղարուեստական, հանրային եւ դաստիարակչական լեցուն գործունէութիւն մը որուն նմանը մեր իգական սեռին մէջ կրնանք անվարան ըսել թէ ոչ ոք ունեցած է։

Նպատակս չէ այստեղ նոյն իսկ ընդհանուր գծերով, տալ տաղանդաւոր գրագիտուհիին այլազան գործունէութիւնը, որ կը սկսի Պոլսէն ու կը տարածուի մինչեւ գաւառները, լեցնելով կէս դարու ժամանակամիջոց մը։

Իր աշխատանքին պտուղը բազմակողմանի է եւ բազմազան. մէկ հատիկ մարզի վրայ չէ որ ուղղած է զայն, այլ իր տաղանդին սերմերը պտղաբերած են շատ մը ակօսներու մէջ, կրթական, հանրային, գրական, գեղարուեստական։

Սնած Սկիւտարի առաւելապէս հայկական միջավայրին մէջ, իբրեւ ուսուցիչ ունենալով Խաչատուր Միսաքեանի եւ Ս. Փէլէկեանի պէս տիպար գրագէտներ, ան մատաղ հասակին իսկ ջերմ սիրով կապուեցաւ Հայ Գիրին ու Պատմութեան։ Դպրոցական նստարաններէն իսկ սկսաւ բանաստեղծել, քաջալերուելով մասնաւորապէս Ս. Փէլէկեանէն։

Գրաբարը եղաւ իր սիրած բարբառը. այն ատենէն որ երբ հրապարակ եկաւ գրաբար-աշխարհաբարի վէճը, Սիպիլ դիրք բռնեց մաքառանց գրաբարեաններու կողքին՝ «Անահիտ» ծածկանունով։ Շատ չանցած, ան իր դիրքը դարձուց դէպի աշխարհաբարին ջուրերը ու ի վերջոյ շինեց իր գրագէտի ու բանաստեղծի այնքան արդար համբաւը։

Սիպիլ գիտէր կրցաւ ըմբռնել թէ, գրաբարը իր դերը կատարած էր, ան այլեւս պատմութեան կը պատկանէր, ուստի անհրաժեշտ էր նպաստել աշխարհաբարի մշակումին, այն բարբառին որ ժողովուրդինն էր եւ որով միայն հնարաւոր էր խօսիլ հոծ զանգուածներու հոգիին ու մտքին։

Այս տեսակէտէն Սիպիլ կատարած է անգնահատելի աշխատանք, պատրաստելով իր ամուսնոյն, Հրանտ Ասատուրի հետ քերականութեան եւ ընթերցանութեան լաւագոյն դասագրքերը, որոնք մինչեւ այսօր ալ դեռ կը գործածուին եւ ի պատուի են մեր դպրոցներուն մէջ։

Անցնի՛նք իր գրական-գեղարուեստական գործունէութեան։

Հայ գրականութեան պարտէզին մէջ, ան ոտք դրաւ այն ատեն՝ երբ ռոմանթիզմը թեւարկաց կը սաւառնէր մեր իրականութեան վրայ։

Իր սկզբնական գրուածքները առաւելապէս վիպականութեան շունչովն է որ թեւաւորուած են, բայց տակաւ կրեց ազդեցութիւնը այն միւս դպրոցին որ կոչուած էր յաջորդելու ռոմանթիզմին։ Արձակին համար այդ նոր գիծը կոչուեցաւ իրապաշտութիւն, իսկ բանաստեղծութեան համար՝ պառնասականութիւն։

Սիպիլի բանաստեղծութիւնը զգացաւ կարեւոր չափով մը նոր դպրոցին տարազները, բայց իր խորքով միշտ մնաց մօտ Լամարթինի, Հիւկոյի եւ Միւսէի շունչին, առանց ունենալու անոնց խորունկ փոթորկումներն ու խանդը։

Սիպիլի հանրային գործիչի դիրը, առանց վնասելու իր գործին գրական կառուցուածքին ու արժանիքներուն, կարմիր թելի մը պէս կ'անցնի իր քերթուածներուն թէ վէպիկներուն մէջ։ Այս անկիւնէն դիտելով Սիպիլի գրականութեան խորքը ընկերային է։

Կեանքի փոթորիկներու մէջ կեցած, այս գրագիտուհին իտէալիստ մըն է. գիծ մը որ՝ իր պատմուածքներուն մէջ աւելի թանձրանալով ու առարկայանալով կը հասնի շատ անգամ քարոզախօսի վերարկուին։

Մեր իրականութեան մէջ, մանաւանդ հայ իգական սեռի կրթութեան ու դաստիարակութեան գալարին մէջ, Սիպիլ կը ներկայանայ ազատախոհութեան ջահակիր, պահպանողականութեան ու արմատականութեան հաշտարար գիծը···

Ըսինք թէ Սիպիլի գրականութեան խորքը ընկերային է. այս բառը պէտք է հասկնալ, այստեղ, իր ամէնէն լայն առումով։

Ամէն բանէ առաջ, բոլոր գեղեցիկ ու բարի գործերուն համար տրոփող սիրտ մըն է. անոր գրչին տակ կ'իյնան ոչ միայն անհատին, ու ցեղին ցաւերը, այլ նաեւ ցաւերը տառապող մարդուն եւ պայքարող մարդկութեան։

Սիպիլ, դուրգուրալով, բարիին, ճշմարիտին ու գեղեցիկին — այս դասական երրորդութեան — խոչալով տառապող ու մտահոգ սիրտ մըն է. Ճշմարտապէս կին գրողն է ինչպէս կ'որակէր զայն Գր. Զօհրապ։ Կարդացէք «Աղջիկի մը սիրտը» (վէպ) եւ «Կնոջ հոգիներ» (պատմուածքներ), համոզուելու համար մեր այս հաստատումին։

Սիպիլի նկարագրած դէմքերը մեծ մասով համակրելի էակներ են։ Այս պարագան բացայայտ կը դառնայ, երբ նկատի առնենք իր վէպին ու պատմուածքներուն իգական տիպարները։ Աւելցնենք նաեւ այն՝ որ Սիպիլի կնոջական տիպարներուն մօտ երեւցող ժխտական գիծերը միշտ հեղինակի գրչին տակ կրցած են պահել իրենց ոչ միայն բացատրութիւնը, այլ եւ՝ արդարացումը։ Այս եզրակացութեան կուգայ ընթերցողը, կարդալով իր պատմուածքներէն շատերը, Զօան, Տզու հոգի, Օլուճագի անծանօթուհին, Վրիպանքը, Կնոջ վրէժներ, Մօր ենթագիտութիւն, Անկեղծ փէմինիսմ եւն. («Կնոջ հոգիներ»)։

Իր բանաստեղծութիւններու խորքին գալով, նոյն հաստատումը կրնանք ընել նաեւ հոս։

Բանաստեղծուհին, բաց ի իր անձնական մտերիմ ապրումներէն, հաղորդակից է նաեւ իր մերձաւորին, իր ցեղակցին ու նաեւ մարդ էակի վէրքերուն։ Բնութեան գեղեցկութիւններու հանդէպ իր աչքն ալ կուգայ վկայել իր համապարփակ սրտի մասին, որ գիտէ թրթռալ բոլորին համար։

Իր Ազատները, հրատարակուած Թէոդիկի տարեցոյցին մէջ, մեզի կը պատմէ պատերազմի չարիքին եւ մարդ արարածի վայրագութեան մասին։

Մենաստանին Կոչը, բողոքի ուժեղ աղաղակ մըն է, անհատական վշտի անկեղծ եւ խոր արտայայտութիւն մը, անոր ճիչը՝ հոգիի մը՝ որ կ'ընդվզի աշխարհային, արուեստական կապանքներու եւ նախապաշարումի մաշող շղթաներուն դէմ։

Սիպիլ, ըլլայ իր արձակին, ըլլայ քերթուածներուն մէջ, ոգորուած է լաւատեսութեան շունչով, բայց իր կեանքի վերջալոյսին ստորագրած է նաեւ բանաստեղծութիւններ ուր յստակ կերպով կը տեսնուի հիասթափութեան եւ յուսահատութեան շունչը։

Բանաստեղծուհին, որուն սիրտը լի էր արեւով ու պայծառատեսութեամբ, լի՝ հաւատքով ու նաեւ պայքարի պատրաստակամութեամբ, կը փակէ իր հոգիին պատուհանները երկնքի կապոյտին ու լոյսին առջեւ, արտասուելու համար մշուշի եւ աղջամուղջի մէջ։

Կաղանդ քերթուածը, հրատարակուած «Ազդարար»ի 1930ի Նոր Տարւոյ թիւին մէջ, մեզի կուտայ այդ բեկումին փաստը։

Տխո՛ւր է, լոյսի, յոյսի, գոյնի, շող ու շողի եւ պայծառ ցոլքերու երգչուհին տեսնել պարուրուած տխրութեան եւ մշուշի քօղերով։

Ունայնութի՛ւն. ո՛վ կեանք. եւ ի զո՛ւր մարդիկ իրենց վշտահար կեանքին համար մխիթարութեան աղբիւրներ կը փնտռեն, անձնատուր ըլլալով ինքնախաբէութեան հաշիշին··

Սիպիլ եղաւ իտէալիստ հոգի մը, առանց իրականութեան զգացողութիւնը կորսնցնելու, եղաւ զգայուն սիրտ մը՝ որ թրթռաց ամէն վշտահար էակի համար, որ իր դուրգուրանքին թեւը տարածեց բոլոր լքեալներուն վրայ։

Իբրեւ գեղարուեստագէտ գրող Սիպիլի անծանօթ մնաց այն ինքնատիպութիւնը զոր ուրիշները ուզեցին բռնաբար արտառոց եւ անհաւասարակշիռ շարժուձեւերու ցուցադրութեամբ։ Այս բոլորին օտար մնալով հանդերձ, ան՝ կրցաւ ըլլալ մեր գրողներու ամէնէն ինքնատիպներէն մին։

Սիպիլ ունի իրեն նախորդող ամէնէն արժանաւոր կին գրողին՝ Սրբուհի Տիւսաբի՝ խանդավառութիւնը, առանց անոր չափ քարոզչական ըլլալու, բայց ըլլալով զուտ արուեստագէտ, բան մը որ պակսեցաւ «Մայտա»յի այլապէս տաղանդաւոր վիպասանուհիին։

Սիպիլ իր գրականութեամբ հարազատօրէն կին է, ըլլայ խորքով, ըլլայ զգայնութեամբ, ըլլայ իր մտածողութեան գիծով։ Ան մեծապէս կը տարբերի այն միւս տաղանդաւոր գրագիտուհիէն, որ Եսայեանն է եւ որուն քով խորհողի ու վերլուծողի յատկութիւնները աւելի կարկառուն են, բայց ներշնչումի աղբիւրները — մանաւանդ այժմ — նուազ հարազատ, նուազ ինքնաբուխ։

Գալով «Ցոլքեր»ու բանաստեղծուհիին ոճի յատկութիւններուն, պէտք է հաստատել թէ ան՝ հարազատ տարազն է գրագիտուհիին բարոյական կառուցուածքին։

Զգայնութեան անկեղծ բխումը իր հետ բերած է սեփական տարազը՝ ոճը. չէ՞ որ «Ոճը մարդն իսկ է» այլեւս դասական դարձած բացատրութեամբ մը։

Սիպիլի ոճը յստակ է. լեզուն ներդաշնակ, սահուն, ճիշդ ու հաղորդական, ու նաեւ քերթականօրէն անխոցելի։

Յանդգնութիւն պիտի ըլլար այս քանի մը տողով ներկայացնել փորձել հայ գրականութեան Վեստեան կոյսը իր ամբողջական դիմագծութեան նոյն իսկ ընդհանուր գծերուն մէջ։

Ան՝ յուզիչ նուիրումով մը, իր եօթանասուն ձմեռներու ձիւներուն մէջէն, դեռ կը շարունակէ արծարծել հայ արուեստին կրակը, զայն միշտ բոցավառ պահելու մտահոգութեամբ։

Յարգանքի տո՞ւրք մը այն նուազագոյնն է, զոր ամէն Հայ եւ ամէն գաղութ պարտական է տաղանդաւոր Հայուհիին։

Կարգը այժմ Փարիզի հայութեանն է։

ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ

Փարիզ

Թ Ա Փ Թ Փ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր

Արծա՛թ բարտի եւ ցարասի եւ թմբի՛,
Ջուրին վրայ լուսնէն թերթեր կը թափի։

Ձերբ իրիկուան հովէն սանտրուած ծամեր երկար,
Ամառ ցայգուն բոյրեր լիճը կը խընկեն յար
Խընկեալ մեծ լիճն իբրեւ նայլի է լուսավառ։

Կ'ըսէ՛ք թելակն յար ելեւէջ,
Կը սահի նաւս երազի մէջ։

Նաւս երկինքին մէջ կը սուրայ
Աննիւթական լիճին վըրայ.

Եւ թիերէս իմ օրօրուն
Մին բալուկ է, մին՝ լըռութիւն։

Ջուրին վըրայ լուսինն ինչպէս կը ծըփի,
Թելակն ինչպէս ծըփանքներուն՝ լըճափի,
Հեծեծանքով հոգիս թերթ թերթ կը թափի։

Թարգմ. ՍԻՊԻԼ — ԱԼՊԷՐ ՍԱՄԷՆ

ԽՄԲ. — Երկու շաբաթ առաջ, տուած էինք երկու ինքնագիր քերթուածներ՝ Սիպիլէն։ Այսօր՝ թարգմանութեան նմոյշ մը։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գիւղացի բանաստեղծը.- Նարսէն Բաց

Նարսէն Բաց կենսագրութիւն չունի, ինչպէս հողին ու գիւղին կապուած ամէն մէկ մարդկային էակ։ Իր կեանքը մնացած է միշտ բնութեան հետ։ Անոր մասը, անոր մէկ երեւոյթը եղած է ինքն ալ։

Ալզասի գիւղերէն Սանտուանի զաւակն է ինք, պատերազմը թէեւ զինքն ալ արմատախիլ ըրած, ու նետեր է ճակատէ ճակատ, ան անվթար պահեր է սակայն իր պարզ, տարրական հոգին, գեղջուկ աշխարհի եւ չորս եղանակներուն հրաշքներէն դուրս, ան ուրիշ ոչինչի զգայնութիւնը չէ ունեցած. տարրերու եւ գիւղի բնազդը սակայն իր քով արտայայտուեր է թէեւ անպաճոյճ բայց խոր, ինքնատիպ շեշտերով։

Ան գրած է իր գիւղի տեղաբարբառով. անթարգմանելի լեզու մը, ուր յուզում եւ արտայայտութիւն սերտօրէն կապուած են իրարու. բառեր եւ ճիչեր, որոնք ուղղակի հնչուած են ներքին սարսուռներուն։ Մեր թարգմանութիւնը գաղափար մը կուտայ միայն գրողի ոգիի մասին, բայց ոչ ոճի։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Գարնան հրաշքը

Գիւղացին տարօրէն բանեյ կը լըգայ։
Ան կը հետեւի աքօրին ոըպէս թէ կը քալէր երազի մէջ։
Մշուշ մը կը բարձրանայ դաշտի ակօսներու երկայնքին։

Ան, մտիկ կ'ընէ.— ահա ձայն մը,
կլկին ձայն մը։
Արդէ՞ն արտո՞յտն է։ Ոչ։ Բայց ի՞նչ է այս։
Անիկա կ'ուռի եւ կը վազէ ամբողջ դաշտերու մէջէն,
Անիկա կը դառնայ երաժշտութիւն մը, իրեշտակներու երգ մը։

Ի՞նչ է պատահածը···
Բոլոր մացառները եւ բոլոր ծառերը,
Եւ բոլոր մարգերը եւ անտառները կը վերապրին, եւ ձին կը քաշէ արօրը աշխոյժով։
Ու գիւղացիին կապոյտ շապիկը, ու կապոյտ պլուզը մեզի կ'երեւին ոըպէս թէ բոցավառ ծովու մը մէջ։

Ո՛հ, բնութեան վերածնունդը,
Գիւղացին կը բարձրացնէ գլխարկը,
Որովհետեւ կը զգայ գալուստը հըրաշքներու։

Ընտանեկան յարկը

Մենք կը ցանենք մեր սերմը արտերու վրայ։
Բայց անոր ծնիլ ու ծլիլ տալը վեր է մեր ուժերէն։

Ահա այն է որ մեզ այնքան անըմբռնելի կը թուի,
Այս մեծ կեանքը·
Ուր ամէն ինչ կ'անի,
Ուր ամէն ինչ կը կորսուի,
Ուր մենք անգամ պիտի կորսուինք բոլորովին,
Երբ հովը պիտի անցնի մեր գերեզմանին վրայէն,
Օրօրելով կանաչ ու կենդանի բըփիկները···

Եւ սակայն, յանախ մեզի կը թուի թէ մենք պիտի կարենանք ըմբռնել յաւերժութիւնը
Մեր սրտով·
Այն պահուն, երբ մտիկ կ'ընենք
Այս ծաղըր մըմռունքը, [illegible] պարտէզներու մէջ։

Աշնան մառախուղը

Ցանցախ ձիւտոյ մը կ'իջնէ լըր նամբաներուն վրայ։
Ան կը ծանրանայ հիմակ մարգերու բոլոր տանիքներուն վրայ։
Շուտով, ալ ո՛չ մէկ տուն պիտի տեսնուի,
Ոչ որթատունկի շարաններ,
Ոչինչ, ոչինչ,
Նոյնիսկ փափուկ ծաղիկները, գարուն պալատէզը
Այլեւս կը մնան անտեսանելի։
Մեր պզտիկ գիւղը կը փոխուի գերեզմանոցի մը նման։
Ու դաշտին մէջէն կ'անցնի այս պահուս
Մեռելներու տողանցքը հանդիսաւոր···

Ոգիներու ժամը

Ցանցախ ձիւտոյ մը կը երկննայ գիշեր առտեն·
Հայրիկ տարի է որ ան անկայ մեռած է։
Եկեղեցիին ժամացոյցը կը հնչէ
Հարուածը կը կորսուի սարսռալով

Լուս ու մութ՝ տուները կը պահուըտին
Բանջարանոցներու կագամբներուն ետին։

ԵՐԵՐ [illegible]

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀՐԵԱՆ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ

Իրիկուն մը Բէպ Մօթայ՝ դերձակը իր սեղանին վրայ ծալապատիկ նստած կը կարկտէր Բարբունեին տաբատը՝ քթին տակէն երգելով Սաղմոս մը, երբ յանկարծ դուռը զարկին երեք անգամ։

— Մտէ՛ք, պոռաց Հրեան ու ակռաներովը կտրեց դերձանը։

Դուռը չբացուեցաւ, սակայն, եւ նորուածը կրկնուեցաւ դարձեալ։ Վախցաւ, կարծեց թէ ոստիկան մըն էր։ Ցատկեց տեղէն ու բացաւ դուռը։ Չէր սխալած. իր դիմացը գտաւ երեք հոգի որոնց հագուստներուն վրայ տեսաւ փայլուն կոճակներ, ուսնոցներ եւ սուրեր, անոնց գլուխները ծածկուած էին եռանկիւն գլխարկներով։ Անծանօթներէն երկուքը բարձրահասակ էին եւ տարիքոտ, «զօրավարներ են» խորհեցաւ Բէպ Մօթայ։ Երրորդը աւելի երիտասարդ ու կարճահասակ, «միւսներուն ծառան ըլլալու է», մտածեց Հրեան։

— Բարի երեկոյ, ըսաւ երիտասարդը։

— Բարի երեկոյ, պատասխանեց Հրեան, ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի համար։

— Կ'ուզեմ որ··· Բէպ··· Բէպ···

— Անունս Բէպ Մօթայ է. իսկ ո՞վ էք դուք։

— Իմ անունս ալ Նափոլէոն է, ըսաւ կարճահասակ մարդը. Հարկաւ լսած ես Նափոլէոնի մասին, Կայսր Ֆրանսայի։

— Ի՞նչ··· իրակա՞ն Նափոլէոն կայսրը, զարմացաւ Հրեան ու սկսաւ դողդղալ։

— Այո՛, նոյն ինքն։

Երիտասարդ մարդը մէկ ձեռքը դրաւ կուրծքին վրայ, միւսը տարաւ կռնակը ու եռանկիւն գլխարկին տակէն երեւցաւ մազի փունջ մը։ Ա՛լ տարակոյս չունէր Հրեան. իր առջեւ կանգնած էր Նափոլէոն՝ Ֆրանսայի մեծ թագաւորը։

Արքաններու յատուկ աղօթք մը արտասանեց խանդավառութեամբ եւ երկու զօրավարները պատասխանեցին «Ամէն»։

— Խնդրե՛մ, հաճեցէք նստիլ, Տէ՛ր Արքայ, թերեւս ձեր համազգեստը նորոգութեան կամ արդուկի պէտք ունի, ըսաւ Հրեան։

— Ոչ, Բէպ Մօթայ, պատասխանեց Նափոլէոն, քաշելով քթախոտի ոսկի տուփ մը։ Ծառայութիւն մը կ'ուզեմ քեզմէ։ Կը նահանջենք Ռուսիայէն եւ ռուս լրտեսներ կը հալածեն մեզ։ Պահէ՛ զիս եւ խօսք կուտամ որ չպիտի զղջաս։

Բէպ Մօթայ սկսաւ ականջը քերել, մ՛յս էր պակաս։ Վտանգաւոր առաջարկ էր, բայց ի՞նչպէս կրնար անգութ ըլլալ եւ չօգնել անոր։ Մանաւանդ որ երեքն ալ սուրեր ունէին։ Ամէն բան կրնար պատահիլ։ Կրնային իր գլուխը կտրել եթէ մերժէր։

Խորհրդակցութիւն մը կատարեցին տեղին վրայ եւ որոշեցին որ Նափոլէոն մտնէր մահճակալին մէջ։ Պառկեցուցին զայն. վրան դրին տախտակ մը որուն վրայ նետեցին անկողինն ու վերմակները եւ աղօթեցին որ Աստուած օգնութեան հասնէր անոր։

Երբ իր գործը լմնցուց եւ զօրավարները մեկնեցան, Հրեան սկսաւ շարունակել իր կարկատանը եւ սաղմոսերգութիւնը. կարծես թէ ոչինչ էր պատահած։

Դուռը դարձեալ զարկին երեք անգամ։ Լեղին փրթաւ, բայց ժողվեց ինքզինքը անմիջապէս եւ դիւանագիտական գործերու վարժ մէկու մը պէս, անայլայլ, պոռաց — Մտէ՛ք։

Ներս մտաւ ծանրակազմ Ռուս մը որուն ետեւէն կը քալէին երկու զինուորներ եւ բարկութեամբ պոռաց.

— Հրեա՛յ, մէկը կը ծածկես դուն այստեղ։

— Այո՛, Բարբիին տաբատին ծակը, ըսաւ Բէպ սրամտօրէն։

— Խուզարկեցէ՛ք, հրամայեց մարդը

Երկու զինուորները սկսան փնտռել սեղաններու եւ նստարաններուն տակը. նոյնիսկ կոտրելով բացին զանձանակը, որուն պարունակութիւնը գրպանեցին արկածով։ Յանկարծ եկան անկողինին քովը։

— Այս անկողինը շատ բարձր կ'երեւայ աչքիս, ըսաւ զինուորներէն մէկը, կասկածոտ ժպիտով մը։

— Ատոր դարմանը կայ, մէջ ինկաւ Հրեան, պէտք չունիք անկողինը խանգարելու. կրնաք ձեր սուրերը մխել անոր մէջ. եթէ պահուած մէկը կայ այնտեղ, Աստուա՛ծ ողորմի անոր։

Շատ լաւ խորհուրդ մըն էր. սուրերնին ծայրը մտաւ վերմակներուն ու անկողինին մէջ եւ հասաւ տախտակին

— Ի՛հ, բախտաւոր ես եղեր, Հրեայ, ըսաւ ծանրակազմ մարդը եւ դուրս գնաց իր զինուորներուն հետ։

Երբ Բէպ Մօթայ դուրս քաշեց Նափոլէոնը անկողինին տակէն, կայսրը ըսաւ անոր.

— Բէպ Մօթայ, ինծի իրական մահէ մը ազատեցիր։ Հիմա յայտնէ երեք բաղձանք զորս պիտի շնորհեմ քեզի։

— Շնորհակալ եմ, Տէ՛ր Արքայ, ըսաւ Հրեան եւ քանի մը վայրկեան խորհելէ ետք, շարունակեց.

— Առաջին խնդրանքս այն է որ տանիքիս վրայ ծակ մը կայ. հրաման ըրէք որ նորոգուի։

— Այդքա՞ն միայն··· լաւ. նորոգել պիտի տամ։ Երկու բաղձանք եւս ունիս, բայց աղէկ մտածէ եւ յետոյ ըսէ։

Կնճիռ մը երեւցաւ Հրեային ճակատին վրայ. լաւ մը խորհեցաւ ու ըսաւ.

— Երկրորդն ալ հետեւեալն է.— նոր դերձակ մը եկած է այս փողոցը. հրաման ըրէք որ ուրիշ տեղ երթայ. փողոցին պակասը չկայ, չէ՛ս։ Իմ գործս ձեռքէս կը խլէ, ըլլալի՞ք բան է։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, պատասխանեց Նափոլէոն։ Բաղձանք մը եւս ունիս. լա՛ւ մտածէ։ Կրնաս ամէն ինչ ուզել, արժանի ես իսկապէս։

Բէպ Մօթայ մտածեց խորունկ կերպով եւ վերջապէս ըսաւ.

— Երրորդ բաղձանքս ալ ահաւասիկ, Տէր Արքայ. Աստուած պահէ քեզ, բայց, կը հաճի՞ս ինծի ըսել թէ ինչ զգացիր երբ զինուորները սկսան քեզ փնտռել այստեղ. հի՛, հի՛, հի՛...

Այս խօսքերուն վրայ Նափոլէոնի արտայայտութիւնը փոխուեցաւ եւ բարկութեամբ պոռաց.

— Քեզի ի՞նչ. ի՞նչպէս կը համարձակիս լրբանալ աշխարհի ամէնէն մեծ թագաւորին առջեւ. ի՞նչ ըսել կ'ուզես. սպասէ, քեզի ցոյց կուտամ հիմա···

Նափոլէոն բացաւ դուռը, երկու մատները դրաւ բերանը ու սուլեց։ Զօրավարները վազելով եկան, քանի մը զինուորներու հետ։

— Ձերբակալեցէ՛ք, տարէ՛ք, դնդակահարեցէ՛ք այս մարդը վաղ առտու, հրամայեց թագաւորը։

Անօգուտ էր գթութիւն հայցել. Թագաւորին հրամանը պէտք էր գործադրուէր. խաղալիք չէր։ Իրբեւ [illegible] նորէն թող տուին որ Հրեան [illegible] անէր իր աղօթագիրքը որուն մէջ կար մահուան խոստովանանքը

Առտուն կանուխ Հրեան կեցուցին պատին տակը։ Վեց զինուորներ բռնած կեցած էին իր դիմացը հրացաններով, պատրաստուեցան կրակելու. Սպայ մը կապեց անոր աչքերը եւ [illegible] կաւ զարնել թմբուկը։

Բայց, ճիշդ այն վայրկեանին երբ սպան «կրակ» պոռաց, ձիաւոր մը [illegible] կաւ շնչասպառ ու հրամայեց — «կեցէք»։

Ձիաւորը միասին բերած էր նամակ մը Նափոլէոնէն՝ ուղղուած Հրեային։ Նամակին մէջ կար թագաւորին պատասխանը Բէպ Մօթայի երրորդ խնդրանքին.

— ···Այն ատեն ես ալ զգացի ճիշդ նոյն բանը զոր հիմա կը զգաս դուն։

Թարգմ. Ժ. Մ

ՍԻՍԱՂ

— Ի՞նչ է, «Արե՞ւ» է կարդացածդ թէ «Ապագա՛յ»։

— «Ապագա՛յ»։

— Լա՛ւ, ինչո՞ւ հակառակ կողմէն բռներ ես։

— Որովհետեւ, ամէն բանին հակառակը կը գրեն։

Ոգիներու ժամը...
Մարագի մը տանիքին վրայ
Համր քայլերով կ'անցնի եւ մաղ
կտոր մը:
Ախոռին մէջ կը զգամ շղթաները...

Տժգոյն լուսինը կը լուսաւորէ զէն ու զարդը
Արիւնոտ ու պատառոտուած այդ
զինուորին :

ՆԱԹԱՆ ՔԱՇ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գոյներու խաղ

Զգայախաղերը նորոյթ են հիմա, — բանաստեղծութեան, երաժշտութեան եւ նկարչութեան նման ծանօթ փորձերէն յետոյ, ահա զգայախաղը թատրոնի մէջ։

Ի՞նչ է արդէն պատկերախաղը (revue), այ ծնաւ «մուզիք-հոլ»ներու մէջ։ Համադրական արուեստ մը դարձած է ան, խնամութեամբը յարմանկարին, թատրոնին եւ երաժշտութեան։ Ահա թէ ինչո՛ւ «մուզիք-հոլ»երէն անցաւ ու մտաւ ազնուական թատրոններէ ներս։ Փարիզի Օփերա-Քոմիքը հիմա արդէն կը ներկայացնէ «գոյներու խաղ» մը, որ թէեւ կը յիշեցնէ անջկատակը կամ հէքեաթը, բայց եւ այնպէս ինքնատիպ է ու նոր, որովհետեւ ունի թատերական գործողութիւն, երաժշտութիւն, պարերգութիւն եւ կախարդական զգայախաղեր։

Արդիական նկարիչի մը աշխատանոցը. — Որովհետեւ խորանարդապաշտ է վարպետը, աշխատանոցն ալ շինուած է նոյն ճաշակով։ Պատուհաններուն մէջ խորանարդաձեւ հոսանկարներ, ձեղունէն կը կախուին խորանարդաձեւ համբիչներ։ Ցեսարանը կը ներկայացնէ գիծերու թագաւորութիւնը։ Խաղաղութիւն։

Աշխատանոցէն կը հեռանայ վարպետը, եւ ահա փոխ վրէժը գոյներուն։ Սեւ անօթէ մը դուրս կը նետուի կատու մը, հրեղէն գոյնով, որ կը փորձէ արթնցնելու բոլոր գոյները։ Առաջին սպիտակն է, որ կ'ասպնու, կամ լամանը դեղինը, որ կը խայտայ, մետաղի կապոյտը, որ կը ծփայ, եւ իրարու ետեւէ կարմիրը, նարնջագոյնը, կանանչը, մանիշակագոյնը, — գոյներու հարմնիք է, Աղէկ ուրախ դինովութիւն մը։ Ցանկարծ ներս կը մտնէ վարպետը, գիծերու կախարդ արուեստագէտը։ Գոյները կը յարձակին վրան եւ դուրս կը նետեն զայն պատուհանէն։

Հեղինակը, գոյներու այս խաղով, կ'ուզէ յաղթանակը նկարիչին, իսկական արուեստագէտին, անոր որուն կը ծառայեն գոյները, իրենց պատճառած զգայութեանց կախարդանքով։

Միւսէի սիրոյ պատմութիւնները մատիտով գծուած

Ցուցահանդէսի մը մէջ, ուր ներկայացուած են Ալֆրէտ տը Միւսէի մատիտի խաղերը, — արդարեւ «Դիլեթանտներու երգիչը» շնորհալի գծանկիչ մըն էր քերթող դառնալէ առաջ, — կարծես կը տրուի «Դարու զաւկին» սիրոյ պատմութիւնը, այնքան քաղցրուն։

Միւսէագէտները կը հաստատեն, որ Միւսէ սկսաւ գծագրել երբ դեռ 17 տարեկան հազիւ էր։ Ցատրակներ լեցուց այդ գծագրութիւններով, որոնք դիմաստուերներն էին իր սիրած կիներուն։ Եթէ ետքէն փճացուց ինչ որ գծագրեց՝ տպաւորուելով Լուվրի թանգարանէն, ուր օրեր կ'անցընէր գոյներու մէջ լողալով, տակաւին պահուած կը մնան սակայն գծանկարներն իր շատ սիրած դէմքերուն։ Ասոնց մէջ են Ժորժ Սանտի դիմաստուերները, քաղցրութիւնով մը բնւեռուած։ Ու նաեւ դիմաստուերները Տիկին Ժօպէրի, զոր Միւսէ «կնքամայր» կ'անուանէր անոր համար, որ իրեն բազմաթիւ անուններ կուտար, յաճախ փաղաքշական, երբեմն կծու։ Այս կինն էր, արդարեւ, որ Միւսէն կ'անուանէր «Իշխան Սուրճ», «Իշխան Լուսածին Թաւշատուն սիրտով»։ Միւսէ «անունին» զգացում մը կը կրէր այդ կնոջ հանդէպ, առանց երբեք կարենալու բացատրել թէ ինչո՛ւ։

«Կը քալենք սիրոյ եւ բարեկամութեան ճամբուն վրայէն» կ'ըսէր։ Այս կնոջ հանդիպած էր, երբ այլեւս բաժնուեր էր Ժորժ Սանտէն։ «Դարուն զաւկին» սրտին մախիրներէն սկսեր էին բարձրանալ դարձեալ կարճ ու բարի բոցեր։ Ցանկարծական սիրահարութիւններ կը զգար բազմաթիւ կիներու մասին միանգամայն։ Բայց մասնաւորապէս Փոլին Կարսիայի եւ Պելճիոյոզոյի համար։ Ասոնց դիմաստուերներն ալ կը մնան պահուած։ Միւսէ գիշեր մը կը փորձէր գծագրել Պելճիոյոզոյի դէմքը։ Գեղուհին յանկարծ ըսեր թէ Միւսէ չպիտի կարենար շինել իր ծաղրանկարը։ Միւսէ արագ, քանի մը հարուածով, առաւ կնոջ պատկերը, տհաւոր աչք մը շինելով անոր։ Գեղուհին առաւ թուղթը, «Չէ՛», բան մը կ'արժէ նորէն» ըսաւ անտարբերութեամբ, բայց շատ վիրաւորուեցաւ եւ չներեց երբեք։ Միւսէ չէ խնայած իր սիրած կիներուն, բոլորն ալ ծաղրանկարի առած է յաճախ։ Ժորժ Սանտն է միայն, որ չունի ծաղրանկար։ Գեղեցիկ են նաեւ դիմաստուերները Ռաչէլի, որուն եւս սիրահարած էր պահ մը։

Նոյնքան գեղեցիկ են Մարսէլինի դիմաստուերները։ Այս այն աղջիկն է, որ չէր բաժնուեր հիւանդ Միւսէի անկողնէն։ Բանաստեղծին էր նուիրեր գրչակոթ մը, որուն վրայ ասղնագործ թելերով եւ զանազան գոյներով հիւսեր էր խօսք մը.— Յիշեցէք ձեր խոստումները։ Միւսէ մեռաւ, խնդրելով որ իր դագաղին մէջ դնեն այդ գրչակոթը։

Պէրկսոն, Սորէլ, Լէնին

Ըսինք ժամնէ, որ ծանօթ է քաղաքականութեան մասին իր հեղինակութիւններով, յօդուածի մը մէջ պահ մը կ'անդրադառնայ այն ազդեցութիւններուն, զորս Պէրկսոն գործեց բոլոր երկիրներու մտաւորական կեանքին վրայ։ Այս առթիւ հատուած մը կը բերէ Քուրցիուսի գրքէն (Փորձ Ֆրանսայի մասին)։

Քուրցիուս վճռական դեր մը կը վերագրէ Պէրկսոնի՝ «զինակցութեան տագնապին» մէջ, «պատմութեան աւանդական դասերուն հանդէպ արդի ընդհանուր արհամարհանքին մէջ», կամ «չնախատեսուած դէպքերու յեղաշրջութեան, ազատութեան նոր գիտակցութեան վերածնունդին» մէջ։

Այս մեկնակէտով, Պէրկսոնի անունը կը կապուի յեղափոխական դէպքերու։

Եւ վերջապէս կարելի չէ ուրանալ ազդեցութիւնը, որ Պէրկսոն ունեցաւ Սորէլի վրայ։ Առանց Պէրկսոնի, Սորէլ չպիտի գրէր երբեք, այլ պիտի մնար ճարտարագէտ մը միայն։ Երբ Սորէլ դեռ չէր գրած Բռնութեան մասին գիրքը (1906), Պէրկսոն կը դասախօսէր Պղատոնի վրայ, բացատրելով mytheը, որ կը յատկանշէ կամքին կապուած գործողութիւնները, անկախ գաղափարէն (idée)։ Սորէլ mythe idée - forceը տարաւ պատշաճեցնելու ընդհանուր գործադուլին եւ հակայեղափոխութեան։ Սորէլի վրայով, Պէրկսոնի այդ գաղափարները գացին ճառագայթելու Լէնինի, ինչպէս Մուսոլինիի վրայ։ Մուսոլինի կը խոստովանի ատիկա։ Գալով Լէնինի, անուրանալի է գաղափարներու յարակցութիւնը Սորէլի եւ Լէնինի միջեւ։ Առկից Սորէլի համակրանքը Լէնինի մասին։ «Լէնինը, կ'ըսէր Սորէլ, Լէնինը Մեծն Պետրոսն է, ան պիտի կատարէ այնպիսի գործեր, զորս թերեւս Մեծն Պետրոս պիտի ուզէր կատարել, բայց չէր կատարած»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի Օփերան

Գրած էինք թէ յունուար 20ին կատարուեցաւ Երեւանի պետական օփերային բացումը, Մաքսիմ Կորքիի թատրոնին մէջ։

Նոր հասած թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները —

Ա. Երզնկեան, բացման հանդէսին մէջ խօսեցաւ ճառ մը եւ ըսաւ թէ Երեւանի մէջ ոչ ցարերը կրնային նման օփերա մը հիմնել, ոչ ալ դաշնակցականները, այլ միայն եւ միայն բոլշեւիկները, (անտեղի պատմութիւն)։ Ցետոյ աւելցուց. — Անցեալին մէջ հայ ժողովուրդը երգերու առնն կ'արտայայտէր ցաւ, վիշտ, անոր համար որ այդպէս կը ներշնչէին իր կեանքի մղձաւանջային պայմանները։ Իսկ հիմա կ'երգէ աշխատանքի եւ ուրախութեան երգեր, որոնք ներշնչուած են երկրին շինարարութեան թափէն։

Այս խօսքերէն յետոյ, — նոր ոչինչ, — Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կողմէ խօսեցաւ Դարպէղեան, Վրաստանի կրթական գործավարութեան կողմէ Տակտակիշվիլի, Թիֆլիսի պետական օփերային կողմէ Արակիշվիլի, վաստակաւոր արուեստագէտ Ստոլերման։ Կարդացուեցան նաեւ բազմաթիւ ողջոյններ։

Ու ներկայացուեցաւ «Ալմաստ»ը Սպենդիարեանի, բեմադրութեամբ Բուրջալեանի։ Նուագախումբը կը վարէր Ստոլերման։ Գլխաւոր դերերը կը կատարէին Խաչիկեան, Ռոմանովա, Վարդանեան։

Այս առթիւ, Վ. Թոթովենցի մէկ տոմսէն, հրատարակուած «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ. —

... Պէտք է խորացնել ազգային ձեւը պետական Օփերային մէջ։ Կը լսենք, որ Պետական Օփերային շուրջ կան մարդիկ, որոնք ցանկութիւն ունին «Ալմաստ»էն յետոյ շարունակել օփերայի ներկայացումները ոչ-պետական լեզուով, (այսինքն ռուսերէն)։ Այս ճամբով, Երեւանի օփերան կը կորսնցնէ իր ազգային արժէքը, ժամանակ որ միջազգային բովանդակութեան տեսակէտով ներկայիս բեմի վրայ գոյութիւն ունեցող օփերաները չեն դիմանար քննադատութեան.

Այդ կարգի փորձերուն դէմ պէտք է պայքարիլ վճռապէս։

Պէտք է ուժ տալ նաեւ Պետական Օփերային այն արուեստագէտներուն, որոնք կը տիրապետեն լեզուին։ Առիկա հակայական նշանակութիւն ունի։

Պէտք է օփերան ունենայ իր սեփական շէնքը։ Այս արուեստը չի կրնար ապրիլ «մի կերպ գործը գլուխ բերելու» աշխատանքով։ Կը պահանջէ խաղաղ եւ բնական խորացում։ Այս տեսակէտով սեփական շէնքի պակասը կը խանգարէ հայկական օփերային բնական եւ առողջ զարգացումը։

Ուրիշ պարագայ մը, — ստեղծելով նման կարեւոր գործ մը, պէտք չէ խանգարել մշակոյթի միւս հաստատութեանց աշխատանքը։ Ոգեւորուելով պետական օփերայի աշխատանքներով, արուեստագէտները պէտք չէ լքեն պետական Երաժշտանոցը։ Թէեւ ճիշդ է, որ արուեստագէտներու նուազութեան պատճառով, մեր երաժշտական աշխատաւորները շատ զբաղած են եւ հազիւ կը հասնին թէ Օփերային, թէ Երաժշտանոցին եւ թէ Հեռերգեկին (ռատիօ)։

Անհրաժեշտ է ծրագիր, հիմնալի ժամանակացոյց։

Գիտական բառեր կը շինեն

Գրական, ճարտարագործական, արհեստագիտական, գիտաբուեստագիտական հայերէն բառեր սահմանելու եւ ճշդելու նպատակով, Երեւանի մէջ կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը, որուն կ'անդամակցին Դ. Սիմոնեան, Գիւլիքեօխեան, Աչրաֆեան, Մուշեղեան, Ստեփանեան, Ղափանցեան, Սեւակ, Ղարիբեան, Աճառեան, Աբեղեան, որոնց պաշտօնն է քննել բոլոր բառարանները, օժանդակել Հայկական Հանրագիտարանին խմբագրութեան։ Ցանձնախումբին ընտրած եւ սահմանած գիտական ու ճարտարագործական բոլոր բառերն ու տարազները պարտադիր պիտի ընդհանրացուին ամբողջ Հայաստանի մէջ։

ՄԱՐԶԱՆՔ

«Ֆրանսայի բաժակ»ի մրցումները

Ֆութպոլի խումբերուն կազմակերպութիւնը Ֆրանսայի մէջ շատ լաւ կատարուած է։ Նախ երկիրը բաժնուած է Լիկերու. այսպէս կան՝ Փարիզինը որ կը պարունակէ մայրաքաղաքին, Սէնի եւ Սէն - է - Ուազ նահանգին խումբերը, Հիւսիսային Ֆրանսային՝ Լիլ, Ռուպէ, Ամիէն, Տէօնքէրք, Պուլոնը եւ շրջակայից համար, Նորմանտիոյ Լիկը՝ Հավրի, Ռուանի, Տիէփի, Շէրպուրի համար, եւայլն։

Իւրաքանչիւր Լիկի մէջ խումբերը բաժնուած են, իրենց արժէքին համեմատութեամբ, դասակարգերու. առաջին դասակարգը՝ ութ խումբերէ բաղկացած՝ կը կոչուի՝ Տիվիզիոն տ'Օնէօր, երկրորդը կը կոչուի Փրոմօսիոն տը Տ. տ'Օ. եւ կը բաղկանայ տասներկու խումբերէ, երրորդ դասակարգը կը կոչուի փրըմիէ քաթէկորի եւ այսպէս շարունակաբար։ Իւրաքանչիւր դասակարգի մէջ խումբերը կը կատարեն մրցումներ, իրարու դէմ ելլելով տարին երկու անգամ — անգամ մը իրենց դաշտին, երկրորդ անգամ հակառակորդին դաշտին վրայ։ Եթէ եղանակին վերջը իրենց խմբակին գլուխն են՝ կը նկատուին ախոյեան խումբ եւ զիրենք կանխող խմբակին վերջինները դասուող խումբերուն հետ կը մրցին եւ եթէ յաղթեն՝ դասակարգ մը վեր կ'ելլեն։ Այնպէս որ, եթէ խումբ մը առաջին անգամ ըլլալով մասնակցի ախոյեանութեան մրցումներու՝ առաջին դասակարգին հասնելու համար 4—5 տարիներ անհրաժեշտ են իրեն, ենթադրելով որ մէն տարի ախոյեան հանդիսանայ իր խմբակին մէջ։

Այս տարուան սկիզբէն ի վեր այս դասակարգէն դուրս են մնացած այն քանի խումբերը որոնք մասնաւոր խմբակ մը կազմեցին փրոֆէսիոնէլ խաղացողներ գործածելու արտօնութեամբ։ Փարիզի մէջ նոյնպէս այս կանոնաւոր խումբերու դասակարգէն դուրս կը մնան բոլոր հայ խումբերը, չունենալով կանոնաւոր մարզադաշտ մը — առաջին պայման շամփիոնայի մրցումներուն կարենալ մասնակցելու համար։

Ֆութպոլի խումբերուն այս կազմակերպութեան հետ են նաեւ «Քուփ տը Ֆրանս»ի մրցումները որոնց իրենց շրջանի լիկին մէջ ախոյեանութեան մրցումներուն մասնակցող եւ կանոնաւոր շրջապատ ունեցող մարզադաշտերու տէր բոլոր խումբերը կը մասնակցին՝ առանց դասակարգի խտրութեան։ Ըստ օրէնի պէտք է որ վիճակով որոշուին իրարու դէմ մրցող խումբերը, սակայն անօգուտ անակնկալներու առաջքը առնելու համար, ֆութպոլի «ֆէտէրասիոն»ն է որ կ'որոշէ իրարու դէմ մրցելիք խումբերը եւ առաջին շրջանի մրցումներէն դերծ կը կացուցանէ երկրին 32 լաւագոյն խումբերը։ Պարտուած խումբ մը բոլորովին կը քաշուի մրցումներէն, եւ երբ ընդամէնը 32 խումբեր կը մնան, այսինքն յունուարին, այդ ատեն է որ վիճակով կ'որոշուին իրարու դէմ մրցելիք խումբերը փետրուարին՝ դարձեալ վիճակ՝ մնացեալ 16 խումբերուն համար, մարտին՝ վիճակ ութ խումբերուն եւ ապրիլին՝ մնացեալ չորս խումբերուն համար։ Երբ «ֆինալ» մրցումին համար երկու խումբեր կը մնան, ի հարկէ վիճակ ձգելու պէտք չի մնար մայիսին։

Այսօր «Քուփ տը Ֆրանս»ի մրցումներուն համար մնացած են միայն ութ խումբեր որոնք այսօր իրարու դէմ մրցելով պիտի տան չորս յաղթականներ։ Անցեալ օր ըսինք թէ ինչպէս Քան, Մոնփէլիէ, Նիս, Անթիպ, Սէթ, Սօշօ, Ռուպէ եւ Էքսէլսիոր (նոյնպէս Ռուպէէն) յաղթելով իրենց հակառակորդներուն «քառ տը ֆինալ» մրցումները կատարելու իրաւունքը ձեռք բերած էին։ Այդ խումբերը իրարու դէմ պիտի մրցին վիճակով որոշուած հետեւեալ կարգով.

Փարիզի մէջ. — Սէթ ընդդէմ Սօշոյի։

Մոնփէլիէի մէջ. — Նիս ընդդէմ Էքսէլսիորի

Սէնթ Էթիէնի մէջ. — Ռուպէ ընդդէմ Մոնփէլիէի։

Մարսիլիոյ մէջ. — Քան ընդդէմ Անթիպի։

Բոլորն ալ «փրոֆէսիոնէլ» խումբեր են, այսինքն իրենց խաղացողներուն պաշտօնապէս ամսական կը վճարեն — բաց ի Ռուպէի Քլիպ տը Ռուպէէ որ «ամաթէօր» դասուած է, թէեւ ատիկա ըսել չէ թէ իր խումբը կազմող բոլոր խաղացողներն ալ ամբասիր «ամաթէօր»ներ են — բայց ատիկա այսօրուան մեր նիւթէն դուրս է։

Անցեալ օր ըսած էինք նոյնպէս թէ հարաւային Ֆրանսայի «լիկ»ն է որ ամէնէն շատ ներկայացուցիչը ունի — հինգ — Հիւսիսային Ֆրանսայի «լիկ»ը՝ մէկ։ Մայրաքաղաքը՝ իր վերջին ներկայացուցիչները կորսնցուց Ռէտ Սթարի, Քլիպ Ֆրանսէի եւ Ռասինկի պարտութեամբ նախորդ շրջանի մրցումներուն մէջ։

«Ֆրանսայի Բաժակ»ի մրցումները, չափուած ու ձեւուած Անգլիոյ համբաւաւոր բաժակին մրցումներուն վրայ, անշուշտ հեռու են անցեալ շաբթու տեսնուածին նման 45 հազար հանդիսատես քաշելէ երկու խումբերու մրցումի մը. այսու հանդերձ բաւական հետաքրքրութիւն կ'արթնցնեն եւ ֆութպոլին համար փրոփականտի լաւ միջոց մըն են։ Այդ պատճառով է որ արդէն կիրակիի չորս մրցումներէն երկուքը տեղի կ'ունենան այնպիսի քաղաքներու մէջ՝ որոնք ցարդ մեծ հակում մը չեն ցոյց տուած ֆութպոլին համար։

Մեզի համար անշուշտ մեծ կարեւորութիւն չունի թէ այս չորս մրցումներէն որո՛նք յաղթական պիտի ելլեն։ Եթէ Քան, Սէթ, Մոնփէլիէ արդէն նախապէս շահած են մէկ - մէկ անգամ համբաւաւոր բաժակը, մնացեալ խումբերն ալ միեւնոյն յաջողութիւնը ունենալ կը ցանկան։ Եւ որովհետեւ բաժակի մրցումներու մէջ երբեք նախատեսուած արդիւնքները չեն իրականանար, ետ կը կենան այդ բանէն։ Ըսենք միայն թէ չպիտի զարմանայինք, եթէ Սօշօ, Էքսէլսիոր, Մոնփէլիէ, Քան ըլլային կիրակիի չորս մրցումներուն յաղթողները։

Աւելցնենք թէ Փարիզի մրցումը՝ որ կարեւորագոյնն է, տեղի պիտի ունենայ Փորթ տը Սէն - Քլուի մեծ մարզարանին մէջ։

Ժ. Ե.

Սր. ՍԻՐԻՆԷ ՏԱՄԼԱՄԱՃԵԱՆ
եւ
ՀԱՅԿԱԶՆ ԱՐՍԼԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ 19 փետր. 1933

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճակագրական վերջին արձանագրութիւնները ցոյց կուտան, որ Գերմանիոյ բնակչութեան թիւն է 65 միլիոն 89.000։ Այսպէս ուրեմն, վերջին մարդահամարէն ի վեր (16 յունիս 1925), եօթը տարուան ընթացքին Գերմանիա աճած է աւելի քան 2 միլիոն 678,000։

Գերմանիոյ 15 տարեկանէն վար պատանիներուն թիւը այս եօթը տարուան ընթացքին նուազած է եւ հին ցուցակին բաղդատմամբ՝ պակսած է 720,000։ Եւ այս՝ ծնունդներու նուազումին պատճառով։ Ընդհակառակն 15 տարեկանէն վեր պատանիներուն թիւը 3,398,000 աւելցած է, մահերու նուազութեան պատճառով։ 1920 յունուարին Գերմանիոյ բնակչութիւնը կը հաշուուէր 58 կամ 59 միլիոն։ Իր դրացին, Լեհաստան, որ ունի 30 միլիոն բնակիչ, երխտասարդներու աւելի մեծ թիւ մը ունի քան Գերմանիա։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

ՃԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.- 800 տարի ցաւ ու մահ Իռլանտայի մէջ

Անոնք չէին կրնար դատաւոր, փաստաբան ըլլալ եւ առենակալի պաշտօն ունենալ։ Իրենց դէմ փակուեցան համալսարանները։ Պատժի սպառնալիքով՝ արգիլուեցաւ մասնաւոր դպրոցներ հիմնել։ Երկու աշակերտ միայն կրնային պահել։ Պէտք չէր որ բողոքականներէն հող գնէին, մինչեւ իսկ չէին կրնար ժառանգել եւ կամ իբրեւ նուէր ընդունիլ։ Այսպէս, մէկ խօսքով՝ Ի՞նչ կրնային ընել Իռլանտացիները։

Անոնք որ ի վիճակի էին՝ դարձեալ գաղթեցին. միւսները իրենց տեղերը մնացին եւ ապրեցան ողորմելի կեանքով, բթացած ու ջլատուած, անձնատուր՝ իրենց նոր ճակատագրին։ Այսինքն անգլիացի տէրերու համար հարկաւոր աշխատանք կատարել, ինչ որ Իռլանտան տեսած չէր երբեք, եւ կամ ձրի աշխատիլ արքայական հողմանուէրի մը համար որ, իր հաւատարիմ ծառայութիւններուն փոխարէն՝ կը վճարուէր իռլանտական գանձէն։ Պատահաբար կը բորբոքէր ապստամբութեան հուր մը, բայց Անգլիացիները միշտ տէր կը դառնային կացութեան.

Սակայն երբ Ամերիկա ապստամբած գաղթականները ըմբոստացան մայր հայրենիքին դէմ, այն ատեն Թուլցաւ երկաթեայ այս ճնշիչ օղակը։ Այս շարժումը Իռլանտան եւս վարակեց եւ տարածուեցաւ քաղաքներուն մէջ, առեւտրական ընկերութիւններէն, կաթոլիկներուն թէ բողոքականներուն կողմէ։ Անգլիա ստիպուեցաւ որոշ զիջումներ ընել։ Ֆրանսական յեղափոխութեան պոռթկումին հետ՝ գոնէ յուսադրին բացառիկ օրէնքներն ալ ինկան, օրինակ՝ այն պատիժները որոնց կ'ենթարկուէին կաթոլիկները, եթէ կիրակի օրերը ներկայ չըլլային բողոքականներու կրօնական պաշտամունքին։ Բայց 1798ին, Ֆրանսական գաղափարներու ազդեցութեամբ՝ նոր եւ ահաւոր ապստամբութիւն մը ծագեցաւ որ ճնշուեցաւ «անգթամ արիւնախանձութեամբ եւ վայրագ արբեցութեամբ»։ Այդ մասին պատմագիրները միաձայն են թէ որ եւ է բարբարոսութիւն չխնայուեցաւ ամենաբիրտ կամայականութեան շնորհիւ յաղթահարութեան մղուած ժողովուրդին դէմ եւ թէ 30 հազար անգլիական զինուորներ հազէտ իրեշտակներու նման փոթորկեցին կղզին։

Ջարդը, ամէն տեսակ տանջարանքը եւ բռնութիւնը սեւ արատը եղան չարչարանքներու այս նոր դրութեան։ Աննկարագրելի զարհուրանքներ ի գործ դրուած են այդ շրջանին։

Այս դէպքերու ազդեցութեան տակ, 1800 Թուականին կազմուեցաւ Միութիւնը եւ 1801 յունուար 1ին «Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իռլանտայի Միացեալ Թագաւորութիւնը» հրատարակուեցաւ։ Ասոր անմիջական գրգապատճառը Ըլսթըրի բողոքական Սկովտիացիներուն մէկ ապստամբութիւնն էր, Իռլանտական խորհրդարանին համաձայնութիւնը դրամով գնուեցաւ։ Լարտ Քորնուոլիս, որ այս կաշառքին կարգադրութիւնն ստանձնած էր՝ զարշանք զգաց այս գործէն։ Անգլիացիները վախցած էին որ կարելի չպիտի ըլլար տեւականացնել կաթոլիկները իռլանտական խորհրդարանէն հեռացնելու որոշումը, եւ եթէ յաջողէին իսկ, չէին կրնար արգելք հանդիսանալ կաթոլիկներու թիւին առաւելութեան, բայց Միութեան հաստատումով՝ Լոնտոնի խորհրդարանին մէջ կ'որոշուէին իռլանտական գործերը. որով փարատած էր այս վտանգը։ Իրրեւ փոխադարձութիւն՝ Իռլանտացիներուն տնտեսական հաւասարութիւնը հրատարակուեցաւ, մասնակի զիջումներ եղան եւ կաթոլիկներու ազատագրութիւնը հռչակուեցաւ։ Բոլոր այս զիջողութիւնները շատ ուշ եկան սակայն. կղզին այլ եւս անկարող էր տնտեսապէս ծաղկելու. ընտրանին գաղթած էր։ Անգլիոյ վաճառականներէն թէ՝ պէտք չէ թոյլ տալ որ Իռլանտան արծնցնէ իր շահու աղբիւրները. այլ բացառաբար ծառայեցնել զայն ի նպաստ Անգլիոյ բարօրութեան միայն։

Ուրիշ ոչ մէկ տեղ աշխատող ուժերն այնքան աժան էին ինչպէս Իռլանտայի մէջ։ Այս պատճառաւ իսկ, անգլիական ճարտարարուեստը սիրով հաստատուեցաւ Իռլանտայի մէջ։

Եղած զիջումներուն մէջ կը դասուէր նաեւ այն երաշխիքը թէ այլ եւս ոչ մէկ Իռլանտացի Ասազ Ուբբաթ օրը եւ Ծնունդին օրը դուրս պիտի վտարուէր իր տունէն — տեղէն։

Այս բարենորոգումներն ալ որ եւ է իրական բարելաւում չբերին Իռլանտացիներու կացութեան մէջ։ «Կանանչ կղզի»ին ժողովուրդը կը յամառէր մնալ խուլ անգործութեան մէջ։ Երխտասարդ Իռլանտացիներու շարժումը որ անոր ու կազմուած էր ամբողջ Եւրոպայի ազատութեան ձգտումին ազդեցութեանը տակ, ջլատուեցաւ՝ զանգուածային ձերբակալութիւններով եւ աքսորով։ Ասոր յաջորդեց, դեռախնձորի փտութեան պատճառաւ՝ սոսկալի սովը որ 1847ին 1,250,000 Իռլանտացիներու մահուան պատճառ եղաւ։

Անգլիական կառավարութիւնը ոչինչ ըրաւ օգնութեան փութալու համար։ Եւ դեռ իբրեւ արհամարհանք՝ օրէնքով մը արգիլեց որ մէկ քառորդ արտավարէն աւելի հող ունեցողը որ եւ է օգնութիւն ստանայ պետութենէն։ Հետեւանքն այն եղաւ որ, մէկ միլիոնէն աւելի մարդիկ ստիպուեցան հրաժարիլ իրենց ինչքէն եւ կրկին գաղթել։ Այն ժամանակ «Թայմզ»ները գրեցին.

— «Կելտերը գացին վրէժը կուրծքին տակ։ Անոնք շուտով այնչափ հազուագիւտ պիտի ըլլան Շէնընի (Իռլանտայի գլխաւոր գետը) ափերուն վրայ՝ ինչպէս կարմրամորթը Հըտսընի (գետ մը Միացեալ Նահանգներու մէջ) ափերուն վրայ»։

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԼՔԱ

(Շար.)

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՑԱՆ ՄԸ ՀՐԿԻԶՈՒԱԾ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Սիլենի մեծ կայանը (լեհեւռուս սահմանագլուխին վրայ) բոլորովին մոխիր դարձաւ հրդեհէ մը։ Բոլոր բանտարկեալները կրցան փախչիլ։ Ձեկան ձերբակալեց քանի մը հոգի, շատեր փախան Լեհաստան, բայց աւելի մեծ թիւով աքսորականներ յաջողեցան պահուըտիլ շրջակայ անտառներուն մէջ, ուր տռիթի կը սպասեն, Լեհաստան անցնելու համար։ Ձեկան խիստ խուզարկութիւններ կը կատարէ ամէն կողմ։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայքներ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրէ ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ՓԻՑԵԱՆՔՈՒՐԻ, ԱՆԻԷՌԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէներու վարչութիւնները այսօր, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 32 Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։

14րդ Ներկայացում — *14րդ Ներկայացում*

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՐՄԱՆ ԿԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8-30ԻՆ

Կը ներկայացուի **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ց

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ԾՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԻԽԵԱՆ (դաշնակ), ՕՐ. ԱԼ. ՆՐԱՄԵԱՆ (ջութակ), ՕՐ. ԳՈՀ. ԴԱՐԻՊԵԱՆ (երգ)։ ՏԻԿ. ԼՈՒՍԻԿ, Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆԵԱՆ եւ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն)։

ՕՐ. ՋԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ) — Պ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ)

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ

Մասնակցութիւն 3 եւ 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ *ի Նպաստ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻ ԿԱՀԱՒՈՐՄԱՆ*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Բռնաւորը, *պատմական դրամ*։ Աչքկապուկ, *օպերէթ*, փոքրիկ խաղալիքները, *վոտվիլ*։

Ղեկավար Նուագախումբի եւ համերգի փրոֆ. Գ. Ա. ԱԼԷՄՇԱՀ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ 5. 10 *եւ* 15 *ՖՐԱՆՔ*։

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ԵՓՐԱՏ*** ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

4 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Սալ Լիւսիէնի շէնք սրահին մէջ,

13, Rue d'Issy, Billancourt

Հովանաւորութեամբ Իսիի Քաղաքապետ՝ Պ. ՕՏԷՆԻ

Կը խօսի Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը մասնակցին *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *Տ. ՕՀԱՆԵԱՆԻ*, Փարիզի Գոնսէրվաթուարէն՝ Օր. *ՓԻԼՕՆ* (ջութակ), Պ. *Օ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ* (ջութակ), Պ. *Ա. ՓԱԼԵԱՆ* (ֆլիւթ), Պ. *Ռ. ՄԱՍԹԷՕՍԵԱՆ* (աքօրտէոն), Պ. *ՀԱՓԷՇԵԱՆ* (արտասանութիւն), Պ. *ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ* եւ *Մ. ԿԻՒՀԵԱՆ* (երգ) Պ. *ՓԱԼԵԱՆ* (կովկասեան պար)։

կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *ՀԱՓԷՇԵԱՆԻ*։

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Այս հանդէսին կը հրաւիրուին բոլոր անոնք որ կը սիրեն հայ նուագը եւ կ'ուզեն քաջալերել *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը։

Մուտք 5 Փրանք։ — *Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։*

Հաղորդակց. *Փորթ Վէրսայլէն հանրակառք* 23 *և իջնել* Point du Jour

Հասոյթին կէսը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն։

Այրի Տիկին Վարսենիկ Գալեան, Այրի Տիկին Վերժին Գալեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Սիմոնեան, Այրի Տիկին Մարիամ Տավուլճեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Տավուլճեան, Այրի Տիկին Կիւլիւզար Թաշճեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Կիւլիւմիա Փանոսեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Իսահակ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Ջոպանեան սրտի խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց անմոռանալի ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր, փեսային, աներձակին, հօրեղբօրորդւոյն, մօրեղբօրորդւոյն քեռայրին եւ ընկերոջ

ԹԱԴԷՈՍ ՊԱԼԵԱՆԻ

(Իզմիրցի)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ երիտասարդ հասակին, իր բնակարանին մէջ, 24 Փետրուար, Ուրբաթ օր։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, Երկուշաբթի, ժամը 11.30ին, Ալֆորվիլի եկեղեցիին մէջ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այդ ձևով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ժամը 11ին, Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Հայոց եկեղեցիին մէջ, եկեղեցւոյն Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Պ. Ա. Ջոպանեան ժամերգութենէն յետոյ պիտի խօսի դէպի Էջմիածին կատարած իր ճամբորդութեան եւ Հայաստանէն կրած տպաւորութեանց մասին։

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի ֆօրման (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօսթի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 փրանքի։ Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն։ Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան։ Դիմել՝ Տպարան *ՆՈՐ ՕՐ*, 20, A. Voulis, Athènes, Grèce.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ փոխանցած ըլլալով իր ճաշարանը՝ 23 Rue de la Huchette, *գինքը տեսնել փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել՝* 3, Rue Champolion, Rest. «Caucase» *եւ կամ* 25, Rue Cardinal-Lemoine «Café-Bar»։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameane :-: PARIS (13e)

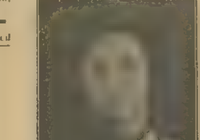
Mme APRAMOVA

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ (Վ. Վալադեանի)

Salle de Conservatoireի մէջ,

2 bis, Rue du Conservatoire (**Métro: Bonne-Nouvelle** եւ **Cadet**)

11 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը ճիշդ 8.45ին

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Պուքէնոս - Այրէսէն Նոր ժամանած յայտնի հայ երգչուհի եւ պարուհի՝ Տիկին *ԱԲՐԱՄՈՎԱ*, Պ. *ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ*, Տիկիններ՝ *ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ*, Օրիորդներ՝ *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՆՃԵԱՆ*, Պարոններ *ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ*։

Ջութակահարուհի Օր. *ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ* կը նուագէ խրախճանքի տեսարանին մէջ։

ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ.— Պէնուար եւ թիկնաթոռ 20, լօժ 15, եւ 10, Երրորդ յարկ 7, ամֆի 5 փրանք։

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը կիչէն։

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 — կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Հաղորդակց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare *Մէթրօ՝* Place Clichy եւ Liège

---

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France. Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STEPANի *համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք Թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս։*

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ Լահմէճիւն, չէօրէք, սամիտով, ապուխտով եւ Թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ։

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ։

Արագ առաքում։ 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան։

ՕԹՕՄՈՊԻԼՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

MÉCANIQUE — ÉLECTRICITÉ

Atelier KUTUKIAN SARKIS

158, rue Nationale, Paris (13)

(*Բակին խորը, աջ կողմ*) — **Tél. Gob. 97-40**

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

TRICOTS KÉBABDJIAN

կեդրոնատեղին եւ գործարանը **20, rue de Bezons, Courbevoie:** մեծաքանակ վաճառում. **L. Chirian**ի գուլպայի վաճառատան մէջ **29, rue Ste. Apolline, Paris.** Մէթրօ **St Denis, rue d'Aboukir**ի գիծով։ Անմրցելի գիներ եւ ճոխ ընտրութիւն։ Ձեր շահը կը պահանջէ որ ուղղակի արտադրողէն գնէք։

ԱԽՈՐԺԱՀԱՄ ԵՒ ՀԱՏՈՒԷՏ

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

THÉS YAVROU

Maison Fondée en 1880

MONDIALEMENT RENOMMEE

Գեղեցիկ նուէրներ դեղին եւ կապոյտ ծրարներու մէջ։

Դիմել: Comptoir des THÉS YAVROU

23, Rue Sénac MARSEILLE

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

Ճաշարան ***Գ Ա Ռ Լ Օ***

34 Rue St. Lazare, *Paris* (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ գիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԿՈՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒՐԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առաւօտները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Տօքթ. ՋԵՆՈՒԲ

5, Rue MAUBEUGE, Paris (9)

Tél. Lamartine 83 - 87

Métro: N. D. de Lorette, Pelletier, Cadet

Autobus: Carrefour de Châteaudun

Մասնագէտ Ներքին, ջղային, մորթի եւ գեղձերու հիւանդութեանց

Ընդունելութեան ժամեր 3—8։

Académie SAPHO

Cours de Coupe et de Couture

6, Rue de Trévise, Paris (9)

Tél. Provence 54 - 50 Métro: Cadet et Montmartre

Պոլսոյ կար ու ձեւի Ակադեմիայի Տէր եւ Տնօրէնուհի, *ՕՐ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆ*, Փարիզի իր Haute Coutureի տան մէջ, ձեւագիտութեան եւ կարի դասընթացք մը բացած է ուր կրնան դիմել՝ կարուհիները եւ ամէն անոնք որոնք կը փափաքին օրուան պահանջքին համաձայն, ստեղծել ապահով ասպարէզ մը, կատարելագործելով իրենց արհեստը *Թուալի* սիստէմով։

Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան ցերեկ եւ գիշեր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել վերի հասցէին։ Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 9էն 6, եւ կամ ժամադրութեամբ։

Ցետ քննութեան կը տրուի պաշտօնական վկայագիր

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. **53-32**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Քրէական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն *11*, եւ 5էն 7։

Հայերու ժամադրավայրը

Ճաշարան ***Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա***

61 Rue Monsieur le *Prince*, *PARIS* (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
28 Février 1933

ՅՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2124 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍՔԱՆ ԴԱՆԱԿ ԵՒ ԱՏՐՃԱՆԱԿ

Լիոնէն յետոյ, երկրորդ արիւնահեղութիւնը: Այս անգամ Կրընոպլի մէջ:

Մանրամասնութիւնները հրատարակուած են քիչ անդին:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, յարձակման ենթակաները կ'ըլլան հանդէսին կազմակերպիչները, իսկ զոհերը՝ հակառակորդները: Երկուքն ալ աններելի:

Լիոնի դէպքը տեղի ունեցած էր հանդէսէն յետոյ, փողոցին մէջ, վիճաբանութեան մը հետեւանքով:

Կրընոպլի արիւնահեղութիւնը կը պատահի հանդէսի պահուն, երբ «Հօկճի»ները կը փորձեն խանգարել:

Առանց մտնելու երկու տխուր դէպքերու մանրամասնութեանց մէջ, կ'ուզէինք շօշափել, այս առթիւ, խնդիր մը որ կը թուի թէ վրիպած է ուշադրութենէ:

Կ'ուզէինք իմանալ թէ՝ մինչեւ ե՞րբ, ո՛ր եւ է հանդէսի առթին, առաջին գրգռութեան իսկ, խօսքը պիտի տրուի դանակին ու ատրճանակին:

Աւելի ճշգրիտ հարցումը, — ո՞ր օրուան համար, այս բանուոր տղաքը — առանց ո՛ր եւ է հոսանքի խտրութեան — իրենց վրայ կը պահեն դանակ եւ ատրճանակ եւ ուրիշ հատու գործիքներ, — բիր, «թօփուզ», խարազան:

Հասկնալի է որ, երբ կռիւ կը ծագի եւ զէնք ունիս վրադ, ջղագրգռութեան պահուն բնազդաբար կը մղուիս գործածելու զայն:

Իսկ երբ չունենաս — յարձակող թէ ենթակայ — ի հարկէ կըռիւն ալ կը վերջանայ խօսքով կամ երկու ապտակով: (Քանի որ ճակատագրուա՞ծ է միշտ վիճիլ, նախատել, եօթը պորտին հայհոյել, հանդէս խանգարել եւն.):

Չենք ուզեր աւելի սեւցնել պատկերը, դիտել տալով թէ՝ տեղացիներն ալ, վերջի վերջոյ, կրնան վայրենիներու տեղ դնել հայ գաղթականները, շարունակ միեւնոյն ձեւով սկսած ու վերջացած դէպքեր կարդալով իրենց մամուլին մէջ:

Մեծ քաղաքներու մէջ, շատ քիչերն են որ պէտք ունին ատրճանակի, համաձայն իրենց արհեստին կամ առօրեայ կեանքին:

Իսկ դանա՞կը, — ինչո՞ւ, ո՛ր եւ է փողոցային դէպքի առթին, դանակն ու դաշոյնը անպակաս կ'ըլլան հայ բանուորներու գրպանէն:

Շատեր դժելի մը անգամ չունէին Թուրքիոյ մէջ: Եւ երբ կը յանձնարարուէր ատրճանակ մը առնել, ինքնապաշտպանութեան համար, ատրատիի կը մատնուէին:

Ֆրանսայի մէջ տիրող ապահովութի՞ւնն է որ, հիմա, հատու կամ հրազէն գործիք մը տեղաւորեր է շատերու գրպանին մէջ:

Բայց, որո՞ւ դէմ գործածելու համար: Ո՞ր օրուան համար:

Մանաւանդ, այդ զէնքերը ի՞նչ գործ ունին հանդէսի մը պահուն, բազմութեան մէջ, ուր ընդհանրապէս մարդիկ դժուար կը պահեն իրենց պաղարիւնը:

Տեղացիներու մէջ ալ, յաճախ կը պատահին խռովութիւններ՝ այս կամ այն հանդէսին եւ ժողովին առթիւ:

Անոնք ալ, թէեւ տասն անգամ աւելին քաղաքակիրթ, իրար կը բզքտեն, յաճախ նմանցնելով Արեւելքցիները:

Եւ սակայն, հազուադէպ է պաղ կամ տաք զէնքը: Գոնէ անոնց գործածութիւնը:

Անշուշտ «ափաշ»ները չեն որ օրինակ պիտի հանդիսանան մեզի: Ոչ ալ մոլեռանդ կարմրուկները կամ «արքայիկ»ները:

Սրբազան պահանջ է ինքնապաշտպանութիւնը: Ինչպէս ժողովուրդներու, նոյնպէս անհատին համար:

Բայց երբ ո՛ր եւ է տեղ կ'երթաս դանակ մը գրպանդ, անշուշտ կը մտածես թէ դիմացինդ ալ կրնայ ունենալ նոյն զէնքը:

Հետեւաբար, ընդհարման պահուն, անխուսափելի կը դառնայ արիւնհեղութիւնը: Վիրաւորումէն մինչեւ սպանութիւն: (Ինչպէս եղած է Կրընոպլի մէջ):

Կարեւորը այն չէ թէ ո՛վ էր դէպքին պատասխանատուն:

Երբ արիւնը կը հոսի, պատասխանատուութիւնը միայն դատաւորը կը հետաքրքրէ:

Տաքարիւն ժողովուրդ ենք եւ դժուար կը հանդուրժենք իրարու: Ցաւալի անձնական քէները կը շփոթուին կուսակցական հակամարտութեանց հետ: Եւ, առաջին ընդհարման, դանակն ու ատրճանակն են որ կը խաղան աջ ու ձախ:

Ո՞րն է շահը՝ այս սպառազինեալ ընդհարումներուն:

Ո՛ր եւ է բան կը շահի՞ ժողովուրդը. — Ո՛չ: Կը շահի՞ այս կամ այն կուսակցութիւնը: — Ո՛չ: Կը շահի՞ անհատը: — Ո՛չ:

Քրիստոնէական զգացումներով չէ որ կը գրենք այս տողերը:

Զէնքը իր տեղն ունի բոլորովին ուրիշ պարագաներու տակ:

Իսկ այն ինչ որ կը տեսնենք, պարբերաբար, զանազան գաղութներու մէջ, անարակելի է եւ քամնելի: Եւ, կրնայ յանգիլ համաճարակի մը, եթէ այսպէս շարունակուի:

Ո՞ւր կը մնայ բարոյական արժէքը՝ արիւնով փակուած ո՛ր եւ է առնի:

Հազար ձեւ կայ ո՛ր եւ է անկարգ սրիկայ խելքի բերելու: Մանաւանդ երբ չունենաս ոչ դանակ, ոչ ալ ատրճանակ:

Գիտենք. անողամներ կան եւ արհեստով խառնակիչներ: Մարդիկ՝ որ կռիւ կը փնտռեն, կը ստեղծեն: Այլասերածներ՝ որ չեն ուզեր լսել «անկումը»:

Բայց, ինքնավստահ պաղարիւնը լաւագոյն զէնքն է այդպիսիներուն հանդէպ: Մանաւանդ հանդէսներու, հաւաքոյթներու պահուն:

Ինչպէս բաւենք, այս բոլորը կը գրենք առանց այս կամ այն դէպքի մանրամասնութեանց մէջ մտնելու:

Կը գրենք աչքի առջեւ ունենալով պարբերաբար «դանակ խաղցնելու» վտանգաւոր երեւոյթը, որ միայն մեր գաղութին յատուկ չէ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՔՐԵՐՈՒՆ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ

Թ. Փազարճըէը Ֆիլիպէէն մէկ ժամ է շոգեկառքով: Փոքրիկ գաղութ մը ունինք հոն: Քանի մը հատ ալ միութիւններ:

Անոնց մին, «Արամ» մշակութային միութիւնը, շաբաթ մը առաջ հաւաքական այցելութիւն մը տուաւ: Ցայտագրով մը, սակայն: «Գեւօ Սերեմճեան»ի սրահը նստելիք տեղ չկար, երբ ներս մտայ: Մէկ արար տրամ մը կը ներկայացնէին: Ցեղոյ՝ զաւեշտ մը:

Ու խորհեցայ, որ տրամաթիք ու զաւեշտական բան մը կար այս այցելութեան մէջ:

Տրամաթիք՝ սա ափ մը երիտասարդ – երիտասարդուհիներուն հոգին: «Մենք, կ'ըսէր անոնցմէ մին, քանի՛ տարի է կը փափաքէինք այս քայլը առնել, բայց կը վարանէինք: Կը կարծէինք թէ չենք յաջողիր»...: Ու որքա՜ն ուրախ էր, որ «երեւակայածէն աւելին զտած էր»:

Այդ եղերական տենչանքը դուք կը գտնէք մեկուսի ապրող ամէն մէկ հայ հոգիի մէջ: Ամէն մէկ փոքրիկ գաղութի մէջ, որ ծուարած է անկիւն մը: Երէկ Պոլսոյ ու Թիֆլիսն էին, այսօր՝ Փարիզը, Պուքրէշը, Ֆիլիպէն, Աթէնքը կամ Սելանիկը՝ անոնց «տաճարներէ ի վեր փափաքածը»:

Ու զաւեշտական անոր համար որ այս մեծ քաղաքներ մեծ դատարկութիւններ են յաճախ: Ազմուկի բոյն. նասի ու ծափի հերոսներ. վէճերու մրցրանո՜ց:

Ու պզտիկ անկիւններու փոքրաթիւ Հայը՝ որ մեծ կեդրոններու մէջ «հայութիւնը տեսնել կը տենչայ», իր տըրամաթիք զգայնութիւններուն մէջ կը մոռնա՜յ թէ իրական, հարազատ, բաղդատաբար դեռ անաղարտ հայութիւնը ի՛ր մէջ է, — իր տենչանքին, իր երգեցողութեան, ոչինչէն կեանք ստեղծելու իր ճիգին, թիւով փոքր բայց տրամադրութեամբ մեծ մնալու իր կամակոր ոգիին մէջ...:

Ոգի մը, որ տխրօրէն զաւեշտական դարձեր է «մեծ»երուն քով, եւ զոր ես տեսայ, այդ գիշեր, Փազարճըքցի լեձ խօսակից երիտասարդին նայուածքին, շունչին, ոգեւոր շարժումներուն մէջ:

Անոնք մեզի բերեր էին գինի՝ որ արբենանք: Մենք ոչինչ տուինք իրենց: Բայց նկատեցի որ կը տանէին բան մը որ տարիներով պիտի արբեցնէ զիրենք: Կարծեցին թէ Ֆիլիպէն տուաւ իրենց: Մինչ իրենց մէջ անաղարտ կրցեր էին պահել ու անցա՜ւ հոս...:

ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

« Էլ Անիար » կը գրէ. — « Ոմանք այս օրեր փոքրամասնութեանց հարցը կը յուզեն եւ շարունակ խնդիր կը հանեն: Անոնց նպատակն է պառակտում յառաջ բերել: Սակայն մենք շարունակ պէտք է մնանք միաձոյլ, որովհետեւ նման խտրութիւններէն շահողը օտարը կ'ըլլայ, եւ օտարին շահը թէ քրիստոնեաներուն եւ թէ մահմետականներուն համար վնասակար կը դառնայ»:

Վերջերս տարբեր հոգիէ բաղկացած հայկական պատուիրակութիւն մը եկաւ եւ Հաշիմ պէյ Աթասիի, Իպրահիմ պէյ Հանանոյի եւ Ֆարէս պէյ Խուրիի հետ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Այս վերաբերմունքէն կը հասկցուի որ Հալէպ գտնուող Հայերը փոխած են իրենց քաղաքականութիւնը եւ իրենց զգացումներուն մէջ յեղաշրջում գոյացած է:

Հալէպի մէջ Հայեր, Հրեաներ եւ քրիստոնեայ համայնքներ հանրագրութիւններ կը պատրաստեն, պահանջելով սուրիական միութիւնը:

Ֆ. Ք. ՍԷԹ ՅԱՂԹԵՑ ՍԷ-ՇՕՒ

Ինչպէս մեր մարզական աշխատակիցը նախատեսած էր, կիրակի օր Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ 20,000 հանդիսականներու ներկայութեան ֆութպոլի մրցումին մէջ (Քուփ տը Ֆրանս) Սէթ յաղթեց Սէ-Շօի 2ի դէմ 3 նշանակէտով:

Մանրամասնութիւնները յաջորդ թիւով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Մէկ հոգի սպաննուած, երկու վիրաւոր

Երէկ առտուան ֆրանսերէն թերթերը հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակեն Կրընոպլէն. —

Կիրակի օր Հայեր հաւաքուած էին Պայար փողոցի մէկ սրահը, տօնելու համար իրենց ազգային տօնը: Հայ լրագրող մը, Գ. Քիրէճեան (?), ճառ կը խօսէր, երբ հայ համայնավարներ սրահ մտան եւ բուռն խռովութիւն մը յարուցին: Դանակները գործեցին, մէկ հոգի մեռաւ, չորս հոգի վիրաւորուեցան: Երկու հոգի ձերբակալուեցան:

ԽՄԲ. — Այս հեռագիրը (Հավաս) տպուած է «Փըթի Փարիզիէն»ի, «Էքօ տը Փարի»ի եւ ուրիշ թերթերու մէջ: Իսկ «Մաթէն» իր կարգին կը հրատարակէ հետեւեալ սեփական հեռագիրը. —

Հայկական հաւաքոյթի մը ընթացքին, երկու խմբակներ, Ազգ. Միութիւնը եւ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն (Հօկ), կռիւի բռնուեցան քաղաքական վիճաբանութեան մը հետեւանքով: Երեք հոգի վիրաւորուեցան դանակով եւ հիւանդանոց փոխադրուեցան, ուր ոստիկանապետը գնաց հարցաքննելու: Երեք հոգի ձերբակալուեցան:

⁂ Մեր ցաւն յայտնելով այս տխուր դէպքին առթիւ, կը սպասենք մանրամասնութեանց:

⁂ Կրընոպլէն մեր թղթակիցը հեռախօսով կը տեղեկացնէ թէ մեռնող չկայ եւ վիրաւորուած են միայն երեք հոգի, երեքն ալ Հօկի անդամներ:

⁂ Վերջին հեռախօսի մը համաձայն, դէպքը տեղի ունեցած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ. — Կիրակի օր ժամը 2·30ին, երբ կը կատարուէր Փետր. 18ի տօնը, Հօկի անդամներէն 25 հոգի, որոնց համար տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ համայնավարներ են, կը փորձեն խանգարել հանդէսը: Մեր տղաքը կարգի կը հրաւիրեն, բայց յարձակում կը կրեն: Ընդհարման միջոցին յարձակողներէն կը վիրաւորուին երեք հոգի, որոնց երկուքը թեթեւապէս, իսկ երրորդը ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով, կը մնայ երկուշաբթի առտու:

Ձերբակալուած են երկու հոգի:

Բուռն ցոյց մը Պոլսոյ մէջ, օտարներու դէմ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ԱՐԳԻԼՈՒԱ՞Ծ Է ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԻԼ»

Շաբաթ օր ծանր դէպք մը պատահեցաւ Պոլսոյ մէջ: «Ճիւմհուրիյէթ» թերթին գրութիւն մը հրատարակած էր, Թուրքիոյ մէջ արգիլուա՞ծ է թուրքերէն խօսիլ» խորագրով: Այս հրատարակութեան վրայ, Պոլսոյ համալսարանէն երեք հազար ուսանողներ ցոյց մը կատարեցին իրիկուան ժամը 6ին, քարկոծեցին եւ աւերի տուին ճամբորդական ընկերութեան մը Բեյօղլի եւ Ղալաթիոյ գրասենեակները:

Դէպքին բուն պատճառն այն է որ, համաձայն «Ճիւմհուրիյէթ»ի պատմութեան, այդ ընկերութեան Բեյօղլի գրասենեակին խօսակցի մը անօրէնը խստօրէն յանդիմանած, յետոյ ճամբած է Թուրք պաշտօնեայ մը, որ հեռախօսին մէջ Թուրքերէն կը խօսէր յաճախորդի մը հետ, մինչդեռ անօրէնը պատուիրած էր ֆրանսերէն խօսիլ: Տնօրէնին ընթացքը բուռն զայրոյթ պատճառած է Թուրք երիտասարդութեան, որ եղածը նախատինք մը կը նկատէ Թուրք ազգին արժանապատուութեան եւ Թուրք մշակոյթին դէմ:

Ոստիկանութիւնը այնքան ծանր համարեց պարագան, որ ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ հրշէջները օգնութեան կանչելով, ցուցարարները ցրուեց ջրհեղեղի տակ:

«Ճիւմհուրիյէթ» եւ միւս թերթերը կը շարունակեն ամբոխը գրգռել օտարներուն դէմ:

Արտակարգ միջոցներ Ամերիկայի մէջ

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը եւ ծերակոյտը Փետր. 25ին քուէարկեցին օրինագիծ մը, որ վեց ամսուան համար արտակարգ լիազօրութիւններ կուտայ օտար դրամներու (տոլլար) վերատեսուչին, երկրին վեց հազար «Ազգային դրամատուներուն» վրայ: Այս անօրինութեամբ, վերատեսուչը պիտի կրնայ անշարժութեան դատապարտել այդ դրամատուներուն մէջ գտնուած աւանդները, որոնց գումարը կը հասնի 17 միլիառ տոլարի: Լիազօրութիւնները կրնան երկարաձգուիլ վեց ամիս եւս, նախագահական հրամանագրով:

⁂ Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ շատ մը նահանգներու մէջ ծանրացած է տնտեսական տագնապը: Ինտիանայի, Միսուրիի, Արքանսասի եւ Օհայոյի նահանգապետները հրամանագիրներ հրատարակեցին, որով կ'արտօնեն ընդհանուր յետաձգում պարտքերու, տագնապի միջոցին:

ԽՄԲ. — Կարդալ Բ. էջի առաջին յօդուածը:

Դուրսէն մեծնալ չպիտի գնեն

Գ. Օրժոնիկիձէ, Խ. Միութեան ծանր ճարտարարուեստներու գործավարը, հրամանագիր մը ստորագրեց որով կ'արգիլուի ճարտարարուեստական մեքենաներու ներածումը: Այդ բոլորը պէտք է շինուին տեղին վրայ: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, օտար դրամներու գլուխէն պիտի շահին 21 միլիոն րուբլի (280 միլիոն ֆրանք):

Մինչեւ հիմա Խ. Միութեան մեծագոյն հայթայթիչներն եղած են Գերմանիա եւ Ամերիկա, որոնք ծանր հարուած մը պիտի կրեն, նոր կարգադրութեան հետեւանքով:

Հիթլէր կը սպառնայ ոչնչացնել բանուորական կուսակցութիւնները

Գերմանիոյ նոր ընտրութիւններն ալ պիտի կատարուին Մարտ 5ին: Այս առթիւ, հիթլէրականները ուժգին պայքարի մը սկսած են, հրապարակէն քշելու համար բոլոր ձախակողմեան հոսանքները:

Կիրակի օր, բուռն ճառ մը խօսեցաւ Գ. Կէօրինկ, Ներքին Նախարարը, որ շրջապատուած էր հիթլէրական զինուորներով: Ակնարկելով ձախակողմեան կուսակցութեանց, նախարարը յայտարարեց.

— «Մարտ 5ին, պէտք է փակել հաշիւը այն ոճրագործներուն որոնք լման 14 տարի գողցան մեր պատիւն ու ազատութիւնը»:

Ուրիշ նախարար մը, ազգայնական Հիւկէնպէրկ, յայտարարեց. — «Մարտ 5ը պիտի ըլլայ այն օրը ուր գերմանական ոգին, գոնէ իր փրուսիական մա-

(Լուրերու շարունակութիւնը Երրորդ Գ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Գրզ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Արսէն Պօյաճեան	40
Իշխան Ամատունի	25
Սեյլեկեան	10
Ֆ.	10
Գումար	85
Փետր. 26ի գումարը	2398
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2483

ԿԵՂԾ ՍՏԵՐԼԻՆ

Արէնքի Ապահովութեան Տեսչութիւնը երեք հոգի ձերբակալեց, որոնք ամբաստանուած են կեղծ ստերլին շրջաբերութեան հանած ըլլալու յանցանքով:

Ամիս մը առաջ, անծանօթ մը Ցուանստանի Դրամատան գանձապահին ներկայանալով, 100 ստերլինոց թղթադրամ տուած եւ փոխարժէքը տըրամը ստացած է: Ցուանստանի Դրամատունը նոյն թղթադրամը ղրկած է Անգլիոյ Դրամատան, ուրկէ վերադարձուած է, իբր կեղծ: Այն ատենէն յաւ կեղծուած է որ անկարելի է զանազանել կեղծը բուն թղթադրամէն: Տարբերութիւնը միայն թուղթին մէջն է: Կեղծուածին թուղթը աւելի թափանցիկ ու բարակ է:

X Նոր տեղեկութեանց համաձայն, պատրաստուած կեղծ դրամներուն մէջ կան նաեւ 50, 5 եւ 1 ստերլինոց թղթադրամներ, որոնք քիչ մը կը զանազանուին հարազատներէն: Կեղծարարները, բէծ, պետական դրամատան ուրիշ գանձապահներու ալ դիմած, բայց մերժուած են, կասկածներ ծնած ըլլալով: Եղելութիւնը անոնք հաղորդած են դրամատան յիշեալ գանձապահին եւ անօրէնութեան, որ անմիջապէս դիմած է ոստիկանութեան, տալով միամամանակ կեղծ դրամատոմսեր աւելի տալու համար դիմում բրած մարդոց ստորագրին յատկանիշները: Ասոր վրայ, ոստիկանութիւնը գաղտնի ոստիկաններու միջոցով կը սկսի հետապնդել ամէն անոնք, որ Ցուանստանի Դրամատունը կը ներկայանան օտար դրամ աւելի տալու համար: Հակառակ սակայն լի գործ դրուած հսկողութեան, դրամանենգներու խմբակէն մէկը կը յաջողի խաբել յիշեալ գանձապահը եւ առնել տալ անոր կեղծ 100 ստերլինը:

Հարցաքննութիւն կատարողները այն կարծիքը ունին, թէ ոստիկանութիւնը գործ ունի դրամանենգներու բազմանդամ խմբակի մը հետ:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԼԻՍԷՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՄԻԱՑՈՒԻՆ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ որոշուած է գալ տարի փոքրամասնութեանց կարգ մը լիսէները միացնել: Միւս կողմէ զանգատ յայտնուած էր թէ, կ'աւելցնէ, մաս մը փոքրամասնութեանց դպրոցներու թուրք ուսուցիչները ամսաթոշակ չեն ստանար: Ասոր վրայ՝ կրթական վարչութիւնը այս կարգի դպրոցներու միութէվէլլիներու մօտ ձեռնարկներ ըրած է:

X «Միլլիյէթ» կ'ըսէ թէ 3 — 4 ամիսէ ի վեր թոշակ չստացող ուսուցիչ կայ: Եւ կ'աւելցնէ. — Ըստ ածներու համաձայն, այս կացութիւնը հետեւանք է այդ դպրոցներուն նիւթական կացութեան խանգարման: Փոքրամասնութեան լիսէներուն միացման որոշում տրուած է, որպէս զի ծախքի խնայողութիւն ըլլայ: Ուսուցիչներու թոշակներուն կանոնաւոր չտրուելուն պատճառ կը նկատուին նաեւ դպրոցի վարչութեանց եւ Թաղ. խորհուրդներու միջեւ ծագած վէճերը: Կրթական վարչութիւնը այս դպրոցներուն կացութիւնը քննել սկսած է: Ինչ որ ալ ըլլայ, պիտի ապահովուի ուսուցիչներու թոշակներուն վճարումը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՏՈԼԱՐԸ, ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ամսէ մը ի վեր աշխարհ արդարեւ իր ուշադրութիւնը դարձուցած է տոլարին վրայ: Միջինեանց եւ ուրիշ կարգ մը նահանգներու մէջ քանի մը օրէ ի վեր տիրող ելմտական տագնապը շատ աւելի վրդովիչ հանգամանք մը տուաւ այն վախին՝ զոր շատեր — Ամերիկայի թէ օտար երկիրներու մէջ — կը տածէին տոլարին մասին:

Վճարումներու, եթէ ոչ ընդհանուր դադարում մը, գէթ խիստ սահմանափակումի անհրաժեշտութիւն տեսնըւած է ալ Ամերիկայի դրամատուներուն կողմէ: Պատճա՞ռ:— Վստահութիւնը այն աստիճան խախտած է որ եթէ դրամատուները առեն մըն ալ շարունակեն իրենց քով պահ դրուած գումարները վերադարձնել, անոնց անսպառ կարծուած ամբարներու դրամարկղները ցամքած աղբիւրներու պիտի վերածուին շուտով:

Այս մտահոգութիւնն է ահա որ մըղեց խնդրոյ առարկայ նահանգներու կառավարիչներն ու Նիւ-Եորքի ելմըտական վարիչները բացառիկ միջոցներու դիմել: Պ. Կարնըր որ Հանրապետութեան նոր փոխ-նախագահը պիտի ըլլայ, ինքն էր որ յայտարարեց թէ՝ անկարելի է այսօր ամերիկեան որ եւ է դրամատան մէջ նոյնիսկ 100,000 տոլար պահ դնել, յաջորդ օրը զայն առնելու վստահութեամբ:

Այս պայմաններուն մէջ կարելի է հարցնել թէ՝ ինչ պիտի ըլլայ տոլարին վիճակը: Անգլիական սթէրլինի՞ն բախտակից պիտի ըլլայ թէ շատ աւելի մութ ճակատագիր մըն է որ կը սպասէ իրեն:

×

Եթէ նկատի առնենք հարստութիւններու այն հսկայական աղբիւրները՝ որոնք դեռ ամերիկեան ազգային տնտեսութեան տրամադրութեան տակ կը գտնուին (նախնական նիւթերու անսպառ մթերք, հաղորդակցութեան բազմատեսակ եւ լայնատարած միջոցներ, սպառման մեծ շուկայ ներքին արտադրութեանց համար, եւն. եւն.), կը տեսնենք որ այս զանազան տարրերէն եւ անոնց համադրութենէն օգտուելու կարելիութեան մէջ գտնուող երկրի մը համար վտանգ տեսնել չափազանց մեծ յոռետեսութիւն պիտի ըլլայ:

Ասկէ անկախաբար, կան երկու պատճառներ որ կը վանեն ամէն յոռետեսութիւն: Անոնց առաջինը Ամերիկայի ոսկիի վիթխարի մթերքն է՝ որ կը կազմէ մօտաւորապէս չորս ու կէս միլիառի գումար մը եւ աշխարհի ոսկիի ամբողջ մթերքին մէկ երրորդէն աւելի է:

Երկրորդ պատճառն Միացեալ Նահանգներու արտաքին վաճառականութեան վիճակն է: Երկու տարիէ ի վեր, աշխարհի գրեթէ բոլոր կարեւոր երկիրներուն թէ առեւտրական կշիռը եւ թէ վճարումներու կշիռը բաց կուտայ: Միացեալ Նահանգները սակայն այս տեսակէտով կը կազմեն հազուագիւտ բացառութիւն մը: Ճիշդ է որ իրենց արտաքին վաճառականութիւնը վերջին տարիներս նուազեցաւ. բայց, իրենց ներածումներն ու արտածումները այսօր հաւասարակշիռ վիճակ մը ունին. նոյնիսկ արտածումները ներածումներէն 300 միլիոն տոլարի չափ բարձր են, թէեւ այս գումարը 1928ին առացուած արտածումներու աւելցուկէն (մէկ միլիառ տոլարէն աւելի) բաղդատմամբ՝ չնչին ըլլայ: Բայց, ո՞ւր գտնել այդ բարեյաջող, օրհնած տարին:

Դժբախտաբար անանկ շրջանի մը մէջ կ'ապրինք ուր ամէնէն ամրակուռ կարծուած հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները կրնան քիչ ատենէն իրենց հաւասարակշռութիւնը կորսնցնել: Վիճակագրական թիւերը եւ անոնց վրայ հիմնուած կարծիքները մեծ ազդեցութիւն չեն կրնար գտնել ազգային տնտեսութեանց վրայ, երբ մանաւանդ դրամին վրայ է խնդիրը: Հասարակ ժողովուրդը՝ որ ելմտական հարցերու մանրամասնութեանց ոչ տեղեակ է, ոչ ալ հետաքրքիր, այդ վիճակագրութիւններով չի գրաւիր:

Ուրիշ դրդապատճառներ են որ դըրամատուներու մէջ դրամ ունեցող ժողովուրդը կը մղեն իր գործելակերպը փոխելու որ եւ է դրամի հանդէպ, ազգային թէ օտար: Որպէս զի դրամ մը կարենայ անսպառ ու անվախ սնունդ մատակարարել որ եւ է ազգային տնտեսութեան, պէտք է որ վստահութիւն ներշնչէ հասարակութեան:

Դարերու փորձառութիւնը ցոյց տուած է այս ճշմարտութիւնը: Առանց շատ հեռուները երթալու՝ մինչեւ Ֆիլիփ Գեղեցիկ եւ աւելի առաջ, կը բաւէ յիշել միայն 18րդ դարու սկիզբը Սկովտիացի Լոյի թղթադրամները, Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան միջոցին հրապարակ հանուածներ եւ ամենավերջին ժամանակներու մէջ՝ քուրոնը, մառքը, ֆրանքը եւն. եւն.:

Ժողովուրդը դրամներուն իրական արժէքը գտնելու ուրիշ միջոց մը ունի: Ան ուշի ուշով կը հետեւի այն միջոցներուն՝ որոնք կը գործադրուին տնտեսական տագնապի ատեն երկրի մը վարկը կամ դրամը անսպառ պահելու նպատակով: Ժողովուրդը այդ միջոցներուն գիտական կամ փորձառական արժէքը գնահատել կարենալու համար անհրաժեշտ գիտութիւնը չունի, բայց կը սպասէ անոնց տուած արդիւնքին ու ըստ այնմ կը ճշդէ իր դիրքը ազգային դրամին հանդէպ:

Ահա ինչ որ պատահեցաւ մօտ երկու տարիէ ի վեր Ամերիկայի մէջ: Ֆարմըր Բորտ, Ելմտական Վերակազմութեան նման հաստատութիւններ եւ զանազան օրէնքներ իրենց անբաւական ու յաճախ թերի կողմերովը եկան հետզհետէ խուճապի սերմեր ցանելու ժողովուրդին մէջ, որովհետեւ անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծելու համար անհրաժեշտ տարրերը կը պարունակէին անոնք:

Ամերիկա այսօր իր պատմութեան մեծագոյն սխալներէն մէկն է որ կը գործէ: Զարմանալի մեծ վստահութիւն մը ու յանձնապաստանութիւն մը ունի: Ան իր ազգային տնտեսութիւնը անխոցելի կը նկատէ ու կը կարծէ թէ կրնայ ամէն կորուստ դարմանել իր սեփական ուժերովը: Կը մոռնայ որ տնտեսական համաշխարհային աղէտի այս շրջանին՝ ամէնէն բարգաւաճ երկիրներուն անգամ վիճակը կրնայ քիչ ատենուան մէջ հիմնական փոփոխութիւններու ենթարկուիլ եւ թէ՝ անկեղծ ու անվերապահ գործակցութիւն մը հաստատել անհրաժեշտ է աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ:

Մինչ այն ժամանակն՝ որ ապարդիւն անցաւ երեք տարիէ ի վեր տարտամ ու ձեւական բանակցութիւններով, կարծիքի փոխանակութիւններով աշխարհի տնտեսութիւնը վարելու կոչուած մեծ պետութիւններու միջեւ:

Առանց հեռո՞ւ չէ արդէօք ըմբռնելու այլեւս թէ՝ բանակցութեան ու խորհրդակցութեան հինցած կերպերը այլ եւս անկարող են տնտեսական հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու. նշաններ չեն երեւար, կը յուսացուի միայն որ յառաջիկային գումարուելիք տնտեսական աշխարհային համաժողովը պիտի գործէ այս ուղղութեամբ, բան մը՝ որուն վրայ կը տարակուսինք:

Եւ սակայն, առանց այս նոր ուղղութեան՝ չկայ փրկութիւն, ոչ տոլարին համար, ոչ սթերլինին, ոչ ալ նոյնիսկ ֆրանքին համար եւ ոչ ալ վերջապէս աշխարհի տնտեսական ընդհանուր բարելաւումին համար:

Այս ճշմարտութիւնները ըմբռնող փորձառու եւ բանիմաց մարդիկ չկա՞ն Ամերիկայի թէ Եւրոպայի մէջ: Անշուշտ կան եւ շատ բազմաթիւ են անոնք: Բայց, ահա թունաւոր տարր մը — քաղաքականութիւնը — որ կուգայ շարունակ ապականելու այն մաքուր մթնոլորտը՝ որուն պէտք ունի աշխարհային տնտեսութիւնը, հեղձամահ չըլլալու համար:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՏԷՐՏԷՐՆԵՐՆ ԱԼ ···

Ետ չմնալու համար պետական պաշտօնեաներու ցոյցէն, Նախկին պատրիարքիկ քահանաներն ալ ժողով գումարեցին Նեվէռի մէջ, եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին, Նախագահութեամբ թեմի գերապայծառին:

Հինգշաբթի առտու խանդավառ պատարագ տեղի ունեցաւ պատերազմի զոհերու յիշատակին· յետոյ թափօր մը կազմուեցաւ բոլոր թեմերու պատուիրակներէն, որոնք դրօշներով եւ ընկերակցութեամբ խուռն բազմութեան մը գացին անծանօթ զինուորի գերեզմանը եւ ծաղիկներ դըրին: Ամէնէն վերջը հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՄՈՒՐ ՄԸ ՈՐ ՆԱԽ ԳՐՈՂԸ ԿԸ ՍԵՒՑՆԷ

Նախորդ նամակով, պարզեցի չեխոսլովաք մամուլին ունեցած կեցուածքը՝ հայ ժողովուրդին եւ մշակոյթին հանդէպ:

Անմեկնելի չէ չեխոսլովաք մամուլի ու հանրութեան այս պատուաւոր կեցուածքը: Մինչեւ 1918 անոնք ալ՝ եթէ ոչ ուղղակի ջարդի, զանգուածային աքսորի ու սպանութեան զոհեր, սակայն անուղղակի կոտորածի, քաղաքակրթութեան ջնջումի կրող հալածանքի ուրիշ միջոցներու տակ կ'ապրէին այն ամէնը՝ ինչ որ իրեն հետ կը բերէին բռնագրաւուած հայրենիքի մը գերութիւնը, տիրող փոքրամասնութեան՝ Աւստրիոյ Գերմաններուն եւ Հունգարներուն ոչ — գերման տարրերու դէմ անողոք թշնամութիւնը, վարչական ու մշակութային միջոցներու, հարկերու, հողային օրէնքներու հետապնդած ամբողջ անարդարութիւնները: Իրենք ալ կրած են գրպարտութեան չարիքին հետեւանքները: Իրենք ալ գիտեն թէ ինչ բան է պետական ուժի կռթնած, տիրապետող ցեղի մը անբացատրելի թշնամութիւնը հպատակ՝ այլ իբր չեխոսլովաք մնալ եւ ապրիլ ուզող տարրին դէմ: Արդարեւ, Հայուն հանդէպ Թուրքին ունեցած անյագ թշնամութիւնը իր յարանմանն ունեցած է — ու կը շարունակուի դեռ, հակերանօրէն — այն պատմական ու տեւական թշնամութեան մէջ՝ որ հալածանքը սանձած է մէկ կողմէն Գերմանին ու Հունգարին՝ միւս կողմէն Չեխոսլովաքին միջեւ: Ու ճիշդ ինչպէս որ պատերազմի շրջանին Թուրքիոյ մէջ հայ անունը այնքան ստորնացումի հասաւ՝ որ Պոլսոյ հրեայ եւ յոյն լակոտներն իբր հայհոյանք կը գործածէին զայն, նոյն ձեւով, ու դարերով, Վիէննայի ու Պուտափէշթի մէջ Չեխոսլովաքը դրուած էր ստորնացումի ու ստրկացումի գիրքին մէջ. ոչ-գերման, այսինքն սլաւ (չեխոսլովաք, խրուաթ եւն.) հանրերու, հողի, աշխատանքի, քրտինքի արդիւնքովը կառուցուած վիէննական կամ փէշթական թատրոններու եւ պալատներու մէջ, այլասերուած ազնուականութիւնն եւ հացկատակներ զուարճութիւն փնտռած են իրենց սլաւ հպատակները խեղկատակի, զուարթիկի, գռեհիկի, խենթի, հիմարի դերերու մէջ բեմ հանել տալու սովորութիւններ ստեղծելով:

Մեր ոչխարային բարութեան իբրեւ փաստը «Սատըգ Միլլէթ» գրպարտական [illegible] դէմ յանդիման՝ այս ժողովուրդի հոգիէն տակաւին չեն հեռացած, գործածութենէ չեն ինկած գերմանական «Փէնիրփոլք» (ծառաներու ժողովուրդ) ամբարտաւան յորջորջումը կամ հունգարականը «Թօթ Նէմ Էմպէր» (Սլաւը մարդ չէ) նոյնքան եւ աւելի ամբարտաւան ու ամարդի առածը:

Իր սեփական ճակատագրէն զատ՝ արտաքին պատճառներ ալ հեռու կը պահեն չեխոսլովաք զանգուածը թրքասիրական տրամադրութենէն: Հին հնէն ի վեր, զգացումով ու մանաւանդ գործով անոնք մասնակից — ցաւակից, հաղորդ մնացած են տառապանքին այն սլաւ ազգերուն՝ որոնք պատմութեան մէջ գործօն դժնդակ դատապարտութիւնն ունեցան Թուրքին ենթակայ մնալու: Մանաւանդ 70—80 տարիէ ի վեր, երբ «Սլաւոֆիլներուն» շարժումը համասլաւ հանգամանք ստացաւ, աւելի եւս խանդակաթ այս իրարհասկացողութիւնը սնուցած է ամբողջ գրականութիւն մը որ նիւթ ունենալով Սերպը, Պուլկարը եւն., այնքան հակաթուրք է որքան մերինը: Այս աւանդութեան գործնական արտայայտութիւններն են համալսարաններ սերպ եւ պուլկար ուսանողներուն առեն, բժշկական օգնութեան առաքելութիւններ ոչ միայն Պալքաններու մէջ թրքական ջարդերու առիթներուն, այլ եւ մեր օրերուն, պալքանեան պատերազմին ատենն ալ: Այսպիսով, կրնանք եզրակացնել որ չեխոսլովաք ժողովուրդն իր բացարձակ մեծամասնութեամբ եթէ թրքատեաց չէ, թրքասէր երբեք չէ. իսկ մեզի հանդէպ առաւելն համակիր եւ բարեկամ:

×

Ահա թէ ինչու, մամուլի եւ գրականութեան այս գեղեցիկ կեցուածքին մէջ արատ մը, այս ներդաշնակութեան հակառակ խառնաձայն մը կազմեց տեղ ու տեղէ յուզում մը: Երեւցաւ «Փոնտիէլնի Լիսթ» (Երկուշաբթի թերթ) անուն ընդդիմադիր ու քիչ մը ամբոխավար, ինչպէս նաեւ [illegible] թերթին մէջ (23 յունուար 1933) վերնագրով մը որ հազար փարսախ հեռու է մտնելէ թէ Հայուն վրայ նետուած գրպարտութեան տիղմեր կը պարունակէ: «Աքպար» կեղծ անունին տակ, չեխոսլովաք այս յօդուածագիրը՝ «բնիկութեան կէսը սարսուններ» խորագրին տակ իբր թէ կը տեղեկագրէ վերջերս Հաբէշիստանի մէջ օտարներու դէմ կատարուած ցոյցեր: Բայց ինչ որ այլանդակ է՝ այդ օտարատեաց շարժումին իբր թէ պատճառները վերլուծելով, Հայու օձիքին փակիլն է: Կ'ըսէ.

— «Պէտք է գիտնալ որ Հաբէշիստանի մէջ առաջին ձեռնակ գաղթականները՝ եւրոպական քաղաքակրթութիւնն հոն առաջին անգամ մտցնողները Հայերն ու Յոյներն են եղած:

«Եւրոպան առաջին անգամ հոն ներկայացուեր է [illegible] միջոցով: Այս Հայերն ու Յոյները Փոքր Ասիայէն վտարուած են ուղղակի եւ պարզապէս իրենց գէշ նկարագրին պատճառով, եւ ոչ թէ իրենց քրիստոնէական հաւատքին ու կրօնքին դէմ սկսուած հալածանքներու պատճառով, ինչպէս առաջ կը քշեն ամենուրեք՝ իբր պաշտպանութիւն: Այս գէշ նկարագրով ներմակները են առաջին պատճառը որ Հաբէշիստանի մէջ ծնունդ տուաւ ատելութեան՝ Եւրոպացիներու դէմ: ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՈՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՀԱՅԵՐԸ շատ շատ յարմարեցան միջավայրին: Որպէս զի աւելի դիւրին թափանցեն ու շահին բնիկներուն վստահութիւնն ու մտերմութիւնը՝ այս Հայերն ընդունեցին դոմի հաւատքը: Հաբէշ կայսրերու իշխանութեան զօրեղ շրջաններուն՝ աւատական-ապստամբ իշխանները վախցան որ կայսրը կը բռնագրաւէ իրենց ինչքը, պարկերով ու բեռներով ոսկի ու թանկագին իրեր պահ կուտային Հայերուն ու Յոյներուն, անձնային վստահութեամբ, առանց իսկ վկայագրի կամ վկայի: Ու առեն մը ետք երբ իրենց այս աւանդը ետ ուզեցին՝ բնականաբար այս աւանդապահները ուրացին ամէն բան: Իսկ վերջերս, երբ արդէն նախատեսելու այս ճամբաները այլ եւս անզօր դարձան, սկսան սեւ աշխատանք — բնիկ ազնիւներու իշխաններուն քնակից ընել իրենց կիները, աղջիկներն ու սիրուհիները, մտածելով որ ասիկա ամենադիւրին միջոց մըն է հասնելու իրենց նպատակին»:

Ու ասիա պայմանով կը շարունակէ՝ առանց ուղղակի մեզի հետ այլ եւս առնչութիւն ունենալու:

Որքան բան, նախապաշարութիւն ու թոյն, նոյնքան ագիտութիւն, գրպարտութիւն եւ ընթերցողներն ապուշի տեղ դնող ստութիւն:

Դժբախտաբար, կտրուած հայ միջավայրէ, անկարելի է ինծի ձեռքի տակ ունենալ այն գիրքը որ վերջերս հրատարակուեցաւ Եթովպիոյ հայութեան մասին, որպէս զի թիւերով ու փաստերով պատասխանէի, մանաւանդ այն աղտին որ Պ. Աքպար կը ջանայ քսել հայ անունին: Ինչ կը վերաբերի Հաբէշիստան գացող Հայերուն այդ շահախնդրական դաւանափոխութեան, կը մոռնայ Աքպար որ [illegible] թէ հայ եկեղեցին ու հաբէշ եկեղեցին ոչ միայն դաւանական այլ եւ ծիսական կողմերով հիմնական նմանութիւններ ունին:

Իսկ ո՞ր դարուն մէջ կ'ապրինք, կլլելու համար պարկերով ու բեռներով ոսկի առնել — դարանալու թրքավարի պատմութիւնները: Այն հաբէշ աւատապետ իշխանները՝ որոնց վախէն եւրոպացի ճերմակները կը դողան եւ յուշագիր կուտան Ազգերու Դաշնակցութեան (ի խնդիր պաշտպանութեան), այնքա՞ն անմիտ, ուժի ու մահուան գործադրութեանց այնքան հեռու մնացող գառնուկնե՞ր պիտի ըլլային իրենց բեռներով ոսկին տալու — ուրացող Հայուն հանդէպ: Ու այդ բոլորը ի՞նչ հրաշքով: Յիշեցէք, Պ. Աքպար, որ այդպիսի «զրոյցներ» եթէ հաճոյք կը պատճառեն «Աքշամ»ներու, «Վաքըթ»ներու, «Միլլիյէթ»ներու, միայն ամօթ կը բերեն սլաւ աշխարհին ամէնէն առաջադէմ, ամէնէն կրթուած, նաեւ արդարութեան հայրենիք դարձած Չեխոսլովաքիոյ մամուլին:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՏԻՍԱՂ

— Մի՛ նեղուիր, ամուսինդ եթէ երթայ ձեռքէդ, տեղը տասը հատը կուգայ:

— Աղէկ, բայց, անիկա տասնմէկերորդը պիտի ըլլայ···:

ՄԵՐ ԳԱՍՊԱՐԸ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(1932 փետր. 27)

Ուղիղ մէկ տարի առաջ, Արտասահմանի հայութիւնն ու Դաշնակցութիւնը կորցրին իրենց լաւագոյն գործիչներից մէկին՝ մեր Գասպարին:

Մենք, յեղափոխականներս այս անշէն սերունդս մահուան հետ խաղալ չգիտենք, որովհետեւ գաղափարապաշտութիւնն է թուլացել մեր մէջ, եւ մեզ նետել նախանձութեան թաւալգլոր հոսանքի մէջ, ուր անպայման կորուստ, անխուսափելի կորուստ պիտի տանի մեզ:

Եւ եթէ չլինէր մեր անգին, գաղափարապաշտ հերոսներին յիշելու այս սովորութիւնը, որոնք գալիս են թարմացնելու ցնցելու մեզ — իրենց չարքաշ կեանքով, իրենց անսպառ գործունէութեամբ, իրենց հերոսական մահով, իրենց անբիծ յիշատակներով — վաղուց, չա՛տ վաղուց խաչ պիտի քաշէինք մեզ վրայ:

Կարծէք ճակատագրական մի խաղ էր, որ մեծ պէս կ'ուզէր մեր Գասպարը խաղար մահուան հետ — իր օրինակով հունից դուրս եկած ջրերը յետ վերադարձնելու. դէպ ի հաւաքական աշխատանքը, դէպ ի գծուած ճանապարհը: Ցանուած գործի, ինքնիր թշնամին՝ Գասպարը գործելու, յղանալու, պատրաստելու մի ամբողջական չարչարանք էր: Ո՛չ քուն գիտէր, ո՛չ հանգիստ, եւ ոչ ալ սնունդ:

Ամէնքի հետ մտերիմ էր, խորհրդատու, ժամերով լսում էր ծամծմուած խօսքերին կամ աննիւթ գործերի մեծ-մեծ ծրագրի մասին; — «Ե՛ս այսպէս գործեցի, ե՛ս այսպէս եմ մտածում, ե՛ս այսպէս խօսեցի». անվերջ խօսքեր, եւ տարօրինակ համբերութեամբ, ուշադրութեամբ լսում էր, յաճախ մինչեւ ուշ գիշեր, եւ մեր Գասպարը մոմի պէս հալւում էր: Ո՛չ մի դժգոհութիւն, ոչ ոքի սրտնեղած, մի մարդ որ եւ՛ լսում է, եւ՛ խօսում, միաժամանակ նոր ծրագիրներ որոճում:

Որքան ներողամիտ էր նա դէպի իր շրջապատը, ընկերները, մանուկները: Մտնում էիր իր յարկը՝ լցուած դժգոհութեամբ, մոլոր դիմակով, տրամադիր քանդելու, ոչնչացնելու, եւ դուրս էիր գալիս բոլորովին մաքրուած, նոր եռանդով աշխատելու: Մի կատարեալ հնոց էր նրա սիրտը, իր քնքշութեան պէս տաք եւ ուրախ:

Եւ գործում էր անընդհատ:

Աւելի յեղափոխական տիպար էր քան արտագրող: Մեր Գասպարը ծնուել էր ժողովրդի համար, նրա վէրքերը դարմանելու, նրա ցաւերը լսելու, նրա կռուանները պաշտպանելու, քան թէ գրասենեակի համար:

Նա հատորներ չգրեց բայց Այգի իր հրաշալի հռետորական յօդուածները միշտ էլ կը յիշէ:

«Մեծ-մեծ» խնդիրների մասին չէր գրի, իր «ինքը» չէր հասնում այդպիսի խնդիրների եւ ոչ ալ մեր իրականութիւնն էր պահանջում. «Համբոյ» լրագրող էր, բայց հասու եւ ազդեցիկ: Եւ ամբողջ աշխատանքը ինքն էր կատարում, առանց տարրական յարմարութիւնների:

Ահա թէ ինչու, մահուան հետ խաղացող մեր Գասպարը մեզ ալ պիտի պարտադրէ իր եւ իր նմանների օրինակին հետեւելու, որովհետեւ գաղափարներին նուիրուած գործն է միշտ կենդանի:

Արդեօք, մարդիկ Գասպարի նըման են ծնւում, թէ, դաստիարակւելով են Գասպար դառնում: Ի՛նչ կապ ունի, որ իր կենդանի օրինակով վերջինն է. Սերունդ է թողել, գիտակից, ազգային ամուր ջիղերով, եւ ամէն մէկին իր մաս է տուել, իր հոգուց, իր սրտից:

Դաշնակցութեան տաքուկ, բայց եւ զօրաւոր խրճիթում Գասպար Յակոբեանը մեր Թանկագին Գասպարը դարձաւ: Տխուր, շատ տխուր է այսպէս վաղաժամ զրկուել Գասպարից եւ նրա ընկերակցութիւնից: Դեռ որքան երիտասարդ էր, եւ որքան սպասելիքներ ունէինք նրանից: Նա այսօր չկայ, անդարձ թողեց մեզ, եւ գնաց: Եւ որպէս յիշատակ՝ մնաց գործը, անունը, իր օրինակը:

Կ'ունենա՞նք նաեւ իր մանրամասն կենսագրութիւնը, ինչպէս ծրագրուած էր մէկ տարի առաջ: Եթէ այո, այդ էլ կը լինի մեր «վերջին» պարտքը հանդէպ մեր անգին Գասպարի անմեռ յիշատակին:

Իսկ ինքը հանգիստ է իր գերեզմանում, որովհետեւ իր գործը շարունակւում է, շարունակողներ կան: Եւ եթէ հաւատում ենք հոգիների անմահութեան, ուրեմն, Գասպարը անհամբեր է տեսնելու նոր 1918, նոր մայիս 28:

Սիրելի Գասպար, մի երկմտիր, քանի շնչում է Դաշնակցութիւնը, այդ երազ չէ մեզ համար:

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Ամէն թղթակցութեան մէջ, կամքէս անկախ, կը սովորիմ խօսիլ Աթէնքի Ազգ. կեդր. վարչութեան թաղային մարմիններու եւ ազգ[...] դարանի մասին: Գանէ քանի մը [...] գով:

Ըսի՝ կամքէս անկախ: Բացատրութիւն[...] թիւրիմացութեանց տեղի չտալու [...] մար: Մի՛ մոռնաք, որ մեր մէջ [...] կավարներ ունինք, որոնք ամէն [...] հակառակ, կամ իրենց ուզածին [...] կ'առնեն: Ըսեմ, ուրեմն, որ գաղութ[...]թիւ ազգ. վարչական եւ թաղային խնդիրներով չենք զբաղիր, որովհետեւ, չարժեր զբաղիլ, այնքան ատեն որ Մաքրեանին նման առաջնորդի [...]շնորհիւ, առաջնորդարանը դարձած [...] գիւղաքաղաքականութեան [...] հովանաւորութեամբ Տէր Գարիկի [...]

Այս վերջինը՝ նորընծայ քահանայ մը, Մաքրեանին հայրենակից, [...] խոստանայ գերադասելէ իր մեծա[...]րը: Շահադիտական միջոցներով [...] մասնաւոր ծառայութիւններ, զանազան հարցերու կարգադրութիւններ՝ [...] «ժամուցներով», եւ այլն: Ահա՛ նորընծայ Տէր Գարիկի քարեմասնութիւն[...]րը, զորս ժառանգած անշուշտ Մաքրեանէն: Մեղաւոր չէ այս խեղ[ճ] փոքրաւորը: «Գլխէն կ'երէ ձուկը», կ'ըսէ առածը: Այս բոլորը գիտցին է հետեւցնել թէ, Կեդր. վարչութիւն եւ այլն գոյութիւն չունին[...] կան Մաքրեանը — Տէր Գարիկ [...] քարտուղար մը եւ ժամկոչ մը: Ու [...]քան: Բոլոր գործերը թաղային [...] թական եւ այլն, կը քալեն շնորհիւ Ամենակարողին:

** Անցեալ թղթակցութեանս մէջ կ'ըսէի թէ Բարեգործականէն նպաստները չեն եկած: Ուրախ եմ յայտնել որ առաջին եռամսեան հասած եւ արդէն բաժանուեցաւ գաղթուներուն: Գովելով քննիչ Ալէմշահին, մարդ չի կրնար կնար թէ ինչ կը բանի: Տակաւին մէկ դպրոց այցելած է, զատերու [...] դպրոցական պահի մը: Հոս ու հոն պատմական բամբասանքներու [...] նաղէս այս քննիչը, չկրցաւ «Նոր Օր»ի անհերքելի մէկ փաստ[ը] որ արուեցաւ խմբագրական սիւնակներու մէջ, նախկին գանձապահին (Աթէնքի Հ. Բ. Ը. Միութեան [...]նախագահի) առաջարկած կաշառ[...] մասին, ծանօթ հայրենակից մը [...]ցաւ: Չի բաւեր միայն բամբասանքներ հիւսել, Պ. Ալէմշահ: Ժողովուրդը, գոնէ այս մէկ փաստին շուրջ խօսքը կ'ուզէ լսել: Ո՞ւր էք, ի՞նչ [...] բանիք:*

*** Վերջերս «Նոր Օր» գեղեցիկ [...] գաղափար մը յղացաւ, Աթէնքի [...]քանչիւր արուարձանին մէկ-[...] թերթ նուիրելու: Փիրէի նուիր[...]թիւը լոյս տեսաւ արդէն, պատկե[...] զարդ, ուր մանրամասնօրէն [...] բացուած էին Փիրէի ազգային[...]թական, հանրային, կուսակցական մարզական, մշակութենական եւ [...]սական վիճակը: Իրարու ետեւ պիտի լոյս տեսնեն Լիփադամայի, Քոքի[նիա] եւ Սինկրուի նուիրուած թիւեր[...]լով պաշտօնի համառօտ պատմութիւնը:*

** Եղիպտոսի առաջնորդական [...] զապահ Մամբրէ եպսկ. Սիրունեան Իզմիրէն վերադարձին Աթէնք անցաւ, եւ քանի մը տեղեր ալ [...]ցաւ: «Նոր Օր»ի խմբագիր, ընկ[...] Կարէն մասնաւոր տեսակցութիւն ունեցաւ անոր հետ, եւ հրատա[րա]կեց: Ու հասարակ [...] տպաւորութիւնները, թէ եւ տխուր [...]տեր ալ կային:*

*** Կախփ: Այս՝ նաեւ Աթէնքի [...] Բոլորին ալ կ'այցելէ: Ամէն տուն [...]ւանդ կայ: Բարեբախտաբար [...]ցու չէ, ո՛չ ալ ծանր: Ենօրեայ [...] մը: Այսուհան: Ցուրտ չկայ [...] մէջ, ոչ ալ ձիւն: Բայց՝ կանոն[...] օդ ալ չունինք: Մերթ արեւա[...] կէս մը ամպամած, խոնաւ, [...] չոր, քիչ մը արեւ, քիչ մը [...] Անկանոն կլիմայ մը: Ճիշդ [...] ուզածը:*

*** Երեկ. ժողովի ընտրութ[...]ը կը մօտենան: Ընտրական [...]րըն ու ճամբը սկսած են արդէն [...] օրուան մէջ երեք ճառ կը [...] նելելու, անդին խաչը բազմ[...]*

կողմէ կը ծախահարուի Ցալարիս: Կիրքերը սաստկապէս լարուած են: Լրագրական լեզուն կորսնցուցած է զսպուածութեան ամէն սահման: Ահաբեկման բանակով կը հալածեն իրարու, կը վարկաբեկեն եւ կ'անարգեն իրար:

Ամէնի Հրէանի բոլոր կոմիտէները ու ենթակոմիտէները տօնեցին, ու կը պատրաստուին տօնելու փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձը: Լիբանան տօնեց փետր. 12ին, նախագահութեամբ ընկ. Կ. Տէօքմէճեանի: Զիբար կը տօնէ 26ին: Թրիպոլի եւ Սինկրոն ալ իրենց կարգին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՕՐՈՒ ՀՈՎԵՐԷՆ

17 տարի ի վեր չքնացող մարդը

Փիլիսոփային մէկը՝ ըսած է — «Քունը ապրիլ չէ»: — Արդարեւ, մարդկային կեանքին տեւողութիւնը բաղդատաբար շատ կարճ է, եւ մենք մեր կեանքին գրեթէ մէկ երրորդը անկողնին մէջ կ'անցընենք, աչքերնիս գոց, թմրած վիճակի մը մէջ, չգիտցած արտաքին աշխարհէն եւ բոլորովին զուրկ ինքնագիտակից մտածումներէ:

Երկարատեւ անքնութեան մասին իր նշանաւոր երեւոյթ կը ներկայանայ Փօլ Քէնի պարագան, որ նախկին սպայ մըն է եւ 17 տարիէ ի վեր չէ քնացած:

Փօլ Քէն ընդհանուր պատերազմի ատեն Հունգարական բանակին մէջ զօրավարի մը հրամանատարն էր, Գալիցիոյ մէջ, ռուսական սահմանի մօտերը: 1915ին, յունիս ամսու մէջ, հրաման տրուեցաւ յարձակում կատարել թշնամի խրամներուն վրայ: Մայրամուտին, քանի մը հարիւր զինուորներով Քէն յարձակումի մը ելաւ, սակայն չատիններուն ու գնդացիրներու անդադար կրակով մը ընդունուեցաւ թշնամի բանակին կողմէ, որ գերազանց ուժ մը կը ներկայացնէր եւ բոլորովին ձախողութեան մատնեց իր բանակին յարձակումը: Ցարձակումի միջոցին, հրամանատարը գլխուն գնդակ մը ստանալով, գիտակցութիւնը կորսնցուց, եւ երեք շաբաթ վերջը միայն արթնցաւ Լէմպերկի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ: Զարթումէն յաջորդող առաջին օրերուն բնաւ չքնացաւ եւ սաստիկ տառապեցաւ գլխու զօրաւոր ցաւէ մը: Իր ցաւերը շարունակուելով, բժիշկներու խորհուրդին վրայ Քէն գնաց գարմանուելու համար: Քանի մը շաբաթէն, թէեւ գլխու ցաւերը մեղմացան եւ գնդերային կծկումները դադրեցան, սակայն երբեք չկրցաւ քնանալ: Այն օրէն ի վեր 17 տարի անցած է, եւ ենթական մինչեւ այսօր բնաւ չէ քնացած, հակառակ բազմաթիւ մասնագէտ բժիշկներու տարած խնամքներուն:

Գնդակը քունքէն անցնելով մտած է գլխուն մէջ, ու հոն ոչնչացուցած քունի ջիղերուն կեդրոնը: Որչափ ատեն որ այս պարագան անծանօթ էր բժիշկներուն, ոչ ոք մտքէն անցուցած էր թէ նմանօրինակ կեդրոն մը կրնայ գոյութիւն ունենալ:

Փ. Քէն ամէն կանոնաւորապէս պաշտօնատեղի կը յաճախէ, հոն 12 ժամ կ'աշխատի եւ գիշերները արձաքաններու մէջ կ'անցընէ: Երբեմն կը պատահի որ երեք օր շարունակ, գիշեր — ցերեկ անընդհատ կ'աշխատի, ինչ որ իրեն մեծ յոգնութիւն կը պատճառէ, թեւերուն ու ծունկերուն մէջ զօրաւոր ցաւեր կը զգայ, բայց քունը ու նախազգացութիւնները իրարու հետ կը շփոթէ, աչքերէն արցունք կ'արտահոսի: Այդ պայմաններու մէջ, հանգստանալու համար ան ստիպուած է պառկիլ անկողնին վրայ, եւ սեւ ակնոց գործածել, որպէսզի աչքերը հանգստանան, դժբախտաբար հակառակ իր կամքին, չի կրնար աչքերը գոցել, իսկ գոցելու պարագային՝ զօրաւոր ճնշում մը կը զգայ: Ցաճախ քնանալ կ'ուզէ, սակայն չի կրնար:

Ամէն առաւօտ լոգանք կ'առնէ, եւ թարմ ու կայտառ վիճակի մը մէջ իր գործին կ'երթայ, բայց օրուան մէջ 24 ժամ արթուն մնալուն համար, շատ հեռու է ինքզինքը երջանիկ զգալէ. Գաղտնօրէն կը գանգատի անքնութեան մասին եւ ինքզինքը խիստ դժբախտ կը զգայ, դրկուած ըլլալով իրական հանգիստի վայելքէն:

Իր կինը լքած է զինքը, որովհետեւ գիշերները մինչ ամուսինը կը թափառի՝ արձաքաններու ու պարտէզներու մէջ կ'անցընէ իր ժամանակը: Տասնըեօթը տարի շարունակ իր ամենօրեայ պրոգրամը եղած է՝ 15 ժամ աշխատիլ, արձաքան յաճախել, թերթ

կարդալ եւ ձանձրանալ: Իր ձանձրոյթը փարատելու եւ կեանքին մէջ պէտականութիւն գտնելու համար, կը փափաքի ամուսնանալ, սակայն չկայ օրիորդ մը, որ ուզէ իր կեանքը կապել այդ անքուն մարդուն հետ, որ չի գիտեր քնանալ եւ յաւիտենական դժբախտ մըն է:

Սովորական քնատութիւնը առաջ կուգայ զանազան պատճառներէ, ինչպէս տխուր մտածումներէ, յուզումէ, ջղային տագնապներէ, ջերմէ, մարմնային դրդումներէ, դժուարամարսութենէ, եւն.:

Անկողին մտնելէ առաջ, ոտքերը տաք ջուրով լուալը օգտակար միջոց մըն է անքնութեան դէմ: Դժուարամարսութեան պարագային, երիցուկի, թմբլի կամ նարինջենիի տերեւներով պատրաստուած թուրմերը բարերար ազդեցութիւն մը կը ներգործեն անքնութեան վրայ: Սուրճը, թէյը եւ ըմպելիները քունը փախցնելու յատկութիւն ունին, այս պատճառաւ նուազ յանձնարարելի են:

Անքնութեան դէմ կը գործածուին թմրեցուցիչ դեղեր, ինչպէս մեկոն, ափիոն, որոնց ներգործական տարրը մորֆինն է:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԻ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Փետրուար 18ը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 18ի հակաժողովրդական բռնատիրութեան 12րդ տարեդարձը մեծ շուքով տօնուեցաւ „Անթէալ Նարաթ, Սալոն Նաիֆ ընդարձակ սրահին մէջ:

Նոյն օրը Մարսէյլի Հայ Ուսանողական Միութիւնը եւս սարքած էր պարահանդէս մը, բայց մեր սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր հոծ բազմութեամբ: Բացառիկ էր այս տօնակատարութիւնը, անոր համար որ, Հօկ-Ռամկավար եւայլն. թափթփուքներ, ոչ միայն պանդոկէ պանդոկ, այլ եւ դռնէ դուռ ման էին եկած, տօնը վարկաբեկելու, այլ եւ ժողովուրդը անհարկելու համար:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր նուագեց Զ. Ո. Մ. Վահագնեան նուագախումբը, սիրայօժար մասնակցութեամբ:

Նախագահ ընկեր Պօղոս Հիւսեան Փետրուար 18ի պատճառները նկարագրելէ յետոյ, մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց ժողովուրդը: Ցետոյ խօսքը տուաւ օրուան բանախօս ընկեր Վահան Համբարձումեանի, որ ծանրացաւ «Փետրուար 18»ի եւ ազատութեան սրբազան գաղափարի վրայ:

— Մենք Փետրուար 18ը կը տօնենք անոր համար որ հայ ազատագրական ձգտումին երրորդ ատրճանն է: Առաջինը տեղի ունեցաւ 1903ին, երբ ցարական կառավարութիւնը կը գրաւէր Կովկասի եկեղեցական եւ դպրոցական կալուածները: Հայ ժողովուրդը երբեք նկատի չունեցաւ իր եւ բռնակալ ուժերու անհաւասարութիւնը եւ շրջապատեց այն կառքը որով Հայոց Հայրիկը կ'երթար ցարին մօտ, աղաչելու եւ խնդրելու: Կ'ըսէր — Ո՛չ, Հայրիկ, Էջմիածնի բանալիները չպիտի յանձնես. մենք քու կողքին ենք: Երկրորդը՝ 1905ի Հայ-Թաթարական կռիւն էր: Այս անգամ ալ հայ ժողովուրդը նկատի չունեցաւ ոչ թաթար միլիոնաւոր յորձանքները, ոչ ալ ցարական կառավարութեան ներքին դաւադրութիւնը: Թէեւ յանկարծակի եկած, բայց շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան աղդմուրութեան եւ առնականութեան, անպատուելի յաջողութիւն ունեցաւ: Եւ ահա Փետրուար 18ը: Տարիներու ընթացքին, անհաւասար գահոզութիւններով հայ ժողովուրդը կրցաւ կերտել իր անկախութիւնը: Դժբախտաբար երկար չտեւեց այդ. հազիւ երկու-քուէկէս տարի. որովհետեւ թշնամին նախանձեցաւ. մէկը՝ Մեծն Պետրոսի ակնոցով, միւսը՝ համաիսլամական գաղափարով դաշնակցեցան եւ դաւադրեցին մանուկ Հայաստանին:

Ընկերը յետոյ մանրամասնօրէն նկարագրեց Փետրուար 18ի նախընթաց պարագաները, հանրապետութեան տապալումը, բոլշեւիկեան առաջին շրջանի սարսափները եւ շեշտեց թէ հակաժողովրդական բռնատիրութեան շնորհիւ էր որ բարեփոխումներ առաջ եկան: Եւ եզրակացուց.— Հայ երիտասարդ, առանց շփոթելու հայրենիքը վարչաձեւին հետ, պատրաստ եղիր ի հարկին քու հզօր կուսակցութեան հետ կրկին վերահաստատելու անկախութիւնը: Ինչ կայ աւելի ցանկալի քան հայրենիքի ազատութիւնը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին օրիորդներ Մ. Մարտիրոսեան եւ Փերճուհի Դէօրգեան որ ծափերու տակ կրկին եւ կրկին երգեցին գեղջկական երգեր: Արտասանեցին ընկերներ Գր. Քէնտիրեան, Մելքոն Աստանալեան, Կ. Թութէլեան, Թ. Ասատուրեան եւ Գ. Գէորգեան: Երգեցին ընկերներ, Ս. Աւետեան եւ Զ. Նարեան: Զ. Ո. Մ. Նուագախումբը ամբողջ հանդէսի տեւողութեան մէջընդմէջ նուագեց գեղեցիկ կտորներ: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով եւ հանդիսականները մեկնեցան խոր տպաւորութեան տակ:

Գուլվար Օտտոյի մէջ

Գուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէի եւ Քարթիէ տը Քրօսի Աւօ խումբի նախաձեռնութեամբ փետրուար 18ը տօնուեցաւ նոյն խանդավառութեամբ: Ժամանակէն առաջ Գար Վէնտանի ընդարձակ սրահը ասեղ ձգելու տեղ չէր մնացած:

Նախագահ ընկեր Ազգին նկարագրելէ յետոյ օրուան տօնին իմաստը, մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց, որմէ յետոյ խօսքը տուաւ ընկեր Վահան Համբարձումեանի որ այստեղ ալ խօսեցաւ ոգեւորիչ ճառ մը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Գուլվար Օտտոյի Ազգ. վարժարանի մանկապարտիզպանուհի Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ սան – սանուհիները: Բոլորն ալ արժանացան երկարատեւ ծափերու: Հոս եւս Զ. Ո. Մ. Վահագնեան նուագախումբը ժողովուրդի ջերմ գուրգուրանքին առարկայ եղաւ:

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ վառ յոյսերով տոգորուած:

Հանդէսէն յետոյ տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական թէյասեղան մը զոր սարքած էին Վռամեան ենթակոմիտէի եւ Աւօ խումբի ընկերները, ի պատիւ ընկեր Վահան Համբարձումեանի: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ն. Կակոսեան: Ցետոյ կարդացուեցաւ խնդրագիրը վեց նորընծայ երիտասարդներու, եւ կնքահայրութիւնը յանձնուեցաւ ընկեր Համբարձումեանին: Ընկերը այս առթիւ շեշտեց.

— Սիրելի ընկերներ, դուք կ'ուզէք Դաշնակցութեան մեծափառ տաճարին ներս մտնել, բայց գիտէ՞ք արդեօք թէ Դաշնակցական ըլլալը որքան դժուար է: Գիտէ՞ք թէ որքան անողոք է Դաշնակցութիւնը իր ընկերներուն հանդէպ: Առանց որ եւ է բան պատասխանելու, ի հարկին ձեր կեանքը կրնա՞ք տրամադրել թէ ոչ:

Բոլորը միաձայն պատասխան. — Անկեղծ սնափառութիւնը. մեր կեանքը մեր զասակի ցեղին կը պատկանի, եւ կ'ուզենք զինուորագրուիլ Հ. Յ. Դ. փառապանծ դրօշի տակ, կ'ուխտենք հաւատարմօրէն ծառայել անոր այնքան ժամանակ որ ան մեզի պէտք ունի:

Այսպէս վեց աչքի զինուորներ մտան Դաշնակցութեան բանակը: Սեղանը կը թնդար «Ճամբայ բացէք Դաշնակցութեան» աղաղակով: Մինչեւ կէս գիշեր տեւեց խնջոյքը, երգուեցան յեղափոխական եւ ազգային երգեր, եղան հրաշունչ արտասանութիւններ: Ընկերներու բուռն փափաքին վրայ, ընկ. Համբարձումեան կրկին եւ կրկին խօսեցաւ Դաշնակցութեան փառաւոր անցեալին եւ մեծ ապագային մասին: Խօսեցան ընկերներ Ազգին եւ ուրիշներ: Եթէ յաջորդ օրուան սեւ աշխատանքի հոգը չըլլար, ընկերները մինչեւ լոյս չպիտի բաժնուէին այդ տաքուկ մթնոլորտէն: Վռամեան ենթակոմիտէի ընկերները յայտարարեցին թէ մօտերս նոր խնջոյք մը եւս պիտի ունենան, նոր թեկնածուներու երդման արարողութիւնը կատարելու համար: Վերջին անգամ ընկեր Համբարձումեան ձայն տուաւ Վռամեան եւ Աւօ խումբերու ընկերներուն եւ սրահը թնդաց «Մշակ բանուոր»ով, աւելի քան վաթսուն ընկերներու մասնակցութեամբ:

Արամ Արմաղան

ՎԻՋԱՑԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

— Ցրանսացի՞ էք:

— Այո՛, մօրմէս, հայրս՝ Սպանիացի, ծնած եմ Իտալական շոգենաւի մը մէջ, հինգ տարեկանիս Ցունաստան եղած եմ. անկէ վաճառական մը որդեգրած ու Անգլիա տարած է զիս:

— Է՛, լա՛ւ. ի՞նչ գրեմ ազգութեանդ դէմ:

— Գրէ՛ ... Ազգերու Դաշնակցութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջրային տնտեսութիւն

Փետրուարի սկիզբը Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը ջրային տնտեսութեան կատարած աշխատանքներուն եւ անելիքներուն մասին: Ներկայ էին բոլոր շրջաններու ջրատնտեսութեան ղեկավարները:

Հայաստանի ջրային տնտեսութեան շահագործման բաժնի պետ Կ. Դանիէլեան խօսեցաւ գարնան ցանքին, ոռոգման հարցին, առուները մաքրելու մասին: Բարիկեան խօսեցաւ գարնանային հեղեղներու դէմ պայքարի աշխատանքներու մասին:

Ի վերջոյ խօսեցաւ Այվազեան, Հայաստանի ջրային տնտեսութեան պետը:

Հայաստան, ըսաւ, այս վերջին տարիներուն կատարեց կարգ մը նուաճումներ: Այսպէս, շնորհիւ կատարուած աշխատանքներուն, այսօր Այղըր լիճը կ'ոռոգէ 6000 հեկտար հող, փոքր Սարդարաբադի ջրանցքը՝ 25700 հեկտար, բազմաթիւ ջրհան մեքենաներ՝ 3000 հեկտար: Երբ աւարտին դառնան աշխատանքները, որոնց յատկացուած է 68 միլիոն ռուբլի, կարելի պիտի ըլլայ ոռոգել 51,000 հեկտար: Վերջին տասը տարուան ընթացքին, ցանքերու տարածութիւնը աւելցած է 39,447 հեկտար: Դժբախտաբար ջրային տնտեսութիւնը գոհացուցիչ աշխատանք չէ կատարած նոր ձեռք բերուած հողերու վրայ: 39,447 հեկտարէն մինչեւ այժմ օգտագործուած է 24,205 հեկտար: Հակառակ շինարարութեան ասպարէզին մէջ կատարուած նուաճումներուն, օգտագործումը շատ թերի է:

Նոր տուրքեր

Ըստ նոր հրամանագրի մը, պետական եւ ընկերային ամէն կազմակերպութիւն, իրենց մօտ աշխատողներուն ռոճիկէն վար պիտի գնեն մասնաւոր տուրք մը, մշակութային շինարարութեան համար: Տուրքէ զերծ պիտի մնան անոնք, որոնց ամսականը 75 ռուբլիէն աւելի չէ: Զերծ կը մնան նոյնպէս ուսանողները եւ զինուորականները: Տուրքերը կը գանձուին ամէն ամիս:

Անոնք որ 75—100 ռուբլի ամսական կը ստանան, կը վճարեն հարիւրին 2, անոնք որ կը ստանան 100—125 ռուբլի, կը վճարեն հարիւրին 2,5, եւ այսպէս յառաջատուաբար:

Ճամբորդ փոխադրելու համար

Մինչեւ հիմա պետական կազմակերպութեան մը յանձնուած էր ճամբորդներու փոխադրութեան գործը: Նկատի ունենալով որ այդ մարմինը ի վիճակի չէ ապահովելու այդ գործը, արտօնութիւն տրուեցաւ անհատական ինքնաշարժի տէր անձերուն եւ կազմակերպութիւններուն՝ փոխադրել ճամբորդ կամ բեռ:

Սակայն այդ ինքնաշարժի վարիչները, եթէ կ'ուզեն ճամբորդ կամ բեռ փոխադրել, պարտաւոր են ներկայանալ փոխադրութեանց դրասենեակը, առնելու համար ճամբորդները եւ մասնաւոր արտօնագիր: Եթէ փոխադրութեանց դրասենեակը պատրաստ ճամբորդներ չունենայ, մեքենավարը կը ստանայ արտօնագիր մը եւ կը մեկնի՝ ճամբու ընթացքին առնելու համար ճամբորդ կամ բեռ:

Փոխադրական սակին հարիւրին 90ը կը ստանայ դրասենեակը, իսկ 10ը սպասարկող կառքը: Մեքենավարներուն մասնաւոր վարձք չկայ: Մեքենավարները կը վարձատրուին այն ատեն, երբ խնայողութիւն կը կատարեն վառելանիւթի կամ անվթար կը պահեն մեքենաները: Ցետոյ մասնաւոր կարգադրութիւններ եղան, կանոնաւորելու համար ոչ միայն երթեւեկը, այլ եւ կանխարգիլելու համար որ եւ է արկած: Այսպէս ցուցատախտակներ պիտի դրուին փողոցներու եւ խաչաձեւող ճամբաներու բերանը:

Տարափոխիկ հիւանդութեանց դէմ

Երեւանի առողջապահական բաժնի կողմէ ներկայիս կը կատարուին պատուաստներ իբրեւ կանխարգելիչ միջոց կարգ մը տարափոխիկ հիւանդութեանց դէմ, ինչպէս քութէշ (scarlatine), ժանտատենդ (thyphoïde), բծաւոր ժանտատենդ (thyphus), կեղծմաշկ (diphtérie):

✕ Հայաստանի Կարմիր Խաչի Երեւանի մարմինը կազմակերպած է բժշկական օգնութեան մասնաւոր սպասարկութիւն մը, որ կարելիութիւն կուտայ ամէն քաղաքացիի բժիշկ հրաւիրելու իր հիւանդին մօտ, գիշեր թէ ցերեկ: Ցերեկը այցելինի համար պիտի վճարուի 10 ռուբլի, գիշերը 15 ռուբլի, (պաշտօնեայք 2 ռուբլին մէկ տալով է):

Վիճաբանութիւն «Ալմաստ» օփերայի դէմ

Երեւանի մէջ Երաժիշտներու Միութիւնը վերջերս սարքեց վիճաբանութիւն մը, Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օփերային արժէքին եւ բնոյթութեան մասին:

Առաջին հաւաքոյթին, որ տեղի ունեցաւ գրողներու տան մէջ, ներկայ էր ստուար բազմութիւն մը: Նախ խօսեցաւ Ռոմանոս Մելիքեան, յետոյ վիճաբանութեան մասնակցեցան Կարասով, Կաղարեան, Վարդանով, Փ. Թէրլէմէզեան, Խ. Թօշեան, Ա. Տէր Ղեւոնդեան, Մարտիրոս Սարեան, Կ. Զաքարեան, Վ. Թէրզիպաշեան, Շարա Տալեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Կալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 փետր.).

— «Հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ, առանց հատուածական եւ կուսակցական խտրութեան, ներգաղթին մէջ կը տեսնէ գաղութահայութեան միակ փրկութիւնը:

Այս ցանկութիւնը կրնայ լրացուիլ աստիճանական բայց ամբողջական ներգաղթով եւ ոչ թէ հարիւրներով եւ հազարներով: Իսկ այսպիսի ներգաղթի մը համար ոչ հնարաւորութիւն եւ ոչ ալ տեղ կայ ներկայ Հայաստանի մէջ:

Այս է պատճառը որ ինքնաբերաբար անդանի վրայ կուգայ Հայաստանի սահմանները լայնցնելու հարցը:

Հայաստանի այժմու իշխանաւորները ոչ միայն չեն մօտենար այս հարցին, այլ նենգամտօրէն կ'աշխատին այդ հարցին պատասխանատուութիւնը նետել ուրիշներու ուսին վրայ:

Անհերքելի փաստերը ցոյց կուտան, թէ այս կենսական հարցին բանալին կը գտնուի Մոսկուայի խորհրդ. իշխանութեան մօտ:

Հայաստանի սահմաններու ընդարձակումին արգելք հանդիսացած է Մոսկուան, մեր հանրապետութեան օրերուն, 1920 ապրիլ ամսուն ստորագրուած՝ խորհրդային – թրքական գաղտնի զինակցութեան պայմանագրութեամբ, իսկ Հայաստանի մէջ խորհրդ. իշխանութիւն հաստատուելէ յետոյ՝ 1921ի Կարսի եւ Մոսկուայի դաշնագիրներով:

Առաջինով՝ Մոսկուա յանձն կ'առնէր վերահաստատել 1878ի նախապատերազմեան սահմանները, Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ: Այս թաքուն համաձայնութիւնը իրականացնելու համար ան դիմեց ամենէն նենգամիտ միջոցներուն, մինչեւ որ իրականութիւն դարձաւ: Իսկ միւսներով՝ արդէն նուիրագործեց նոյն յանձնառութիւնը իբրեւ դաշնագրութիւն երկու պետութեանց միջեւ:

Եթէ տարակուսողներ կան այս ճշմարտութեան, հետեւեալ փաստը բաւական պիտի ըլլայ համոզելու:

1878էն առաջ, Բաթումի նաւահանգիստը կը գտնուէր Թուրքիոյ կողմը: Այդ նկատումով ալ ռուս-վրացական պատերազմի ատեն, Թուրքերը յառաջացան անարգել եւ գրաւեցին Բաթումը՝ 1921ին: Իսկ յետագայ դաշնագիրներով Թուրքերը զիջեցան Բաթումը, ի փոխարէն Նախիջեւանի ինքնավարութեան:

Եթէ գաղտնի կանխահամաձայնութեամբ յանձնառութիւն մը չըլլար 1878էն առաջ գոյութիւն ունեցող սահմանագծի վերահաստատութիւնը, բոլորովին անհեթեթ պիտի ըլլար 1921ի դաշնագրին այն յօդուածը, որ կ'ըսէ.

«Թուրքիոյ ազգային կառավարութիւնը կը զիջի Բաթումի նաւահանգիստը եւ այդ գաւառի հողերուն մէկ մասը Խորհրդային Վրաստանին, որուն փոխարէն կը հաստատուի Նախիկրայի (Նախիջեւանի) ինքնավարութիւնը, Ադրբեյջանի հովանաւորութեան տակ, պայմանաւ որ այս վերջինը չզիջի ուրիշի մը, առանց Թուրքիոյ Ազգային կառավարութեան համաձայնութեան»:

Ոչ միայն այսքան, այլ նաեւ Խորհրդային Միութիւնը խօսք տուած է Թուրքիոյ Ազգ. կառավարութեան Հայաստանին չմիացնել շարք մը հայաբնակ գաւառներ, ինչպէս լեռնային Ղարաբաղ, Գանձակ, Բորչալու, Լոռիի մէկ մասը եւ Ախալքալաք, հակառակ որդեգրուած ազգերու ինքնորոշման սկզբունքին:

Եթէ ասոր մասին ալ տարակոյս կայ, հետեւեալ փաստը կրնայ համոզեցուցիչ դառնալ:

Վերջերս լուր տրուեցաւ Մոսկուայէն, որ Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու սահմանները որոշողութեան պիտի ենթարկուին, որովհետեւ նկատուած է որ այս կամ այն սահմաններուն վրայ միւս հանրապետութեան գիւղակիցները մեծամասնութիւն կը կազմեն»:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ»Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

Անցեալ կիրակի կէս օրէ յետոյ Փարիզի հարաւային արուարձաններու հայութիւնը ներկայ եղաւ «Յառաջդիմասէր» Միութեան կազմակերպած դպրոցական հանդէսին, Վարդանանց տօնին առթիւ:

Ռութ տ'Օռլէանի սրահը (Գանէօ) լեցուած էր խուռն բազմութեամբ, այնպէս որ ժամը 2.30ին արդէն ո՛չ միայն պարապ աթոռ չէր մնացած, այլ եւ ոտքի կենալու տեղ չկար:

Հանդէսին կը նախագահէր Գ. Հրաչ Երուանդ: «Յառաջդիմասէր»ի վարչութեան կողմէ Գ. Ս. Գարակէօզեան ժամը 3ին ցերեկոյթը բացուած յայտարարեց, հրաւիրելով դպրոցին երկսեռ աշակերտները, որոնք երգեցին «Բամ Փորոտան»ը ղեկավարութեամբ վարժուհի Տիկ. Վարդերեսեանի: Հետզհետէ բեմ բարձրացան հայ փոքրիկները, ցոյց տալու իրենց ընդունակութիւններն ու յառաջդիմութիւնը եւ յաջող արտասանութիւններով ու մենախօսութիւններով ծափեր խլեցին հանդիսականներէն: Ցուզիչ էր լսել անոնց թոթովանքները, օտար հայրենի կարօտով եւ յոյսի վառ շողերով: Շնորհաւորելի է Տիկ. Վարդերեսեանը, որ իր պաշտօնավարութեան կարճ ժամանակամիջոցին մէջ կրցած է յաջող պատրաստութեամբ դուրս բերել իր աշակերտները:

Վարչութեան կողմէ, ատենադպիր Անասեան՝ կարդաց տեղեկագիր մը Միութեան անցեալ ու ներկայ գործունէութեան մասին, որմէ յետոյ Գ. Ս. Գարակէօզեան հրաւիրեց օրուան նախագահը իր խօսքն ըսելու: Գ. Հրաչ – Երուանդ կուռ բանախօսութեամբ մը համեմատութեան դրաւ օրուան հանդէսին զոյգ նպատակները, — դպրոցական հանդէս եւ Վարդանանց: — Զուգակշռին ըրաւ Վարդանանց պատերազմին, տասնըհինգ դար առաջ մղուած հաւատքի, խղճի եւ մտքի ազատութեան համար, եւ հայ լեզուի պայքարին որ կը մղուի տասնըհինգ դար յետոյ, ներկայիս, յանուն ազգային մշակոյթի, քաղաքակրթութեան եւ անցեալ նուիրական աւանդութիւններու պահպանման, ցանելով որ այս երկու պատերազմները թէեւ ժամանակով ու բնոյթով տարբեր, սակայն էութեամբ նոյն են: Զարդից ազգային արժէքներու խմառերն ու չափուն կարեւորութիւնը, շեշտեց զանոնք պահպանելու սրբազան պարտականութիւնը եւ յորդորեց որ նոր պայքարի մարտիկները զայն տանին մինչեւ յաղթանակ:

Գեղեցիկ էր եւ յուզիչ թիթեռնիկներու պարը, զոր կատարեցին դպրոցի խումբ մը աշակերտներ թիթեռնիկի տարազներով, ղեկավարութեամբ Տիկին Արմենուհիի:

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար մասնակցութիւն բերած էին դուրսէն Օր. Հ. Սրապեան (արտասանութիւն «Հայ լեզուն», Սիպիլէն): Իսկ Գ. Ժորժ Շահպարոնեան իր թառով նուագեց նախ Դըլէ Եամա՛Ըը, Սիրուն մանիշակը եւ յետոյ ընկերացաւ վրացի ծանօթ կինօ Աստուածանի եւ Գավէլեան քոյրերու կովկասեան պարերուն, որոնք շատ խանդավառ ու լուսաւոր մթնոլորտ մը ստեղծեցին ցերեկոյթի վերջաւորութեան: Այս միջոցին գեղեցիկ ձեռագործ մը, որ հայ որբուհիի մը աշխատութիւնն էր, Գ. Հրաչ – Երուանդի ձեռքով աճուրդի դրուելով գոյացաւ 463 Ֆր.:

Արօլանեան քահանան որ ներկայ էր հանդէսին, հրաւիրուեցաւ փակումը կատարել պահպանիչով մը: Ի հարկէ Տէր Հայրը յուզուած շեշտերով գոհունակութիւնը յայտնեց փոքրիկներուն հայ լեզուի ուսման մէջ ունեցած յաջողութեան համար, եւ յանձնարարեց մեզ զայն պահպանել մեր ամբողջ հոգիով, իբրեւ սրբազան աւանդ մը: Դժուար չէր գուշակել թէ ատ ինքնին հայ ժողովուրդին գոյութեան պահպանիչն էր:

Ժամը 6ին ներկաները ցրուեցան գոհ տրամադրութեամբ:

Յ. Անասեան

ւին մէջ, ամուր առնելով պիտի աւլուի վերէն վար, ձեղունէն մինչեւ մառանը»։ Բանախօսը խօսօրէն ձայնից ընկերվարութիւնը։ «Արդարադատութիւնը դատաւանութիւն է, բառ. անատուածութիւնը եւ միւս այլասերումները կ'ոչնչացնեն ազգին ոգեւորումը եւ պետութիւնը ուժգնօրէն պիտի պայքարի անոնց դէմ։ Ազգային Գերմանիան, հաւատարիմ՝ իր կայսրերուն եւ թագաւորներուն աւանդութեան, հաւատարիմ պառոն Շթայնի եւ Պիսմարքի, այժմ տէրն է իր իշխանութեան»։

⁂ Ռատիկանութիւնը ձերբակալեց ընկերվարական Ֆորվէրցի խմբագրապետը, երբ ճառ կը խօսէր։ Ազմուկի պատճառ եղաւ իր հետեւեալ խօսքը.— «Ժողովրդապետութեան մէջ, վարիչները կ'ընտրուին իրենց արժանիքներուն, եւ ոչ թէ ծարտասանական հերոսութեան համար»։ Հարցաքննութենէն յետոյ ազատ արձակուեցաւ։

Ընտրական պայքար Ցունաստանի մէջ

Ընտրական պայքարը սաստկութեամբ կը շարունակուի Ցունաստանի մէջ։ Պ. Վենիզելոս շաբաթ օր երկար ճառ մը խօսեցաւ Սելանիկի մէջ, պարզելով իր քաղաքական ծրագիրը։ Համայնավարները փորձեցին խռովութիւն հանել, բայց հարկադրուեցան հեռանալ։ Պ. Ցալտարիս ալ (արքայական) խօսեցաւ Լարիսայի եւ Սելանիկի մէջ։

Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան մարտ 5ին։

⁂ Տասը համայնավարներ ձերբակալուեցան Աթէնքի մէջ, բողոքագիր մը ներկայացուցած ըլլալով ռումանական գեսպանին, Պուքրէշի դէպքերուն առթիւ։

ՉԻՆԵԻՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ճափոնական բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը։

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ անգլ. կառավարութիւնը Ճափոնը ազատ պիտի ձգէ Ճէհոլի շրջանին մէջ, բայց թոյլ չպիտի տայ որ աւելի յառաջանայ, մինչեւ բուն Չինաստան արշաւելով։

Ճափոնական կառավարութիւնը անհրաժեշտ գործողութիւնները կը կատարէ, մինչեւ տասը օր վերջնապէս քաշուելու համար Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Հաւանական է որ Անգլիա արգիլէ զէնքի առեւտուրը՝ երկու պատերազմիկներուն հետ։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Հարն, Ա. Գ.— 70։
Վիրիէօ, Մ. Գ.— 10։
Գրիսակ, Տոքթ. Ն.— 240։
Ամսթերտամ, Գփ.— 200։
Մարսէյլ, Յ. Մավ.— 175։
Անվերս, Տ. Ս.— 80։
Մարսէյլ, Գործ.— 855։
Անիէռ, Յ. Յ.— 105։
Վիէն, Ուգ.— 245։
Մօնթրէօյ Սու Պուա, Հ. Փ.— 35։
Շաս. Ս. Թ.— 100։
Շէրպուրկ, Հանտ.— 70։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Լա Շափէլ տը Շաս, Ժ. Թ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 23էն։
Փարիզ, Տոքթ. Գ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 23էն։
Վիլ տ'Ավրէյ, Ն. Ձ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 26էն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թորգոմ Աբրահամեան կը փնտռէ իր քեռորդին՝ Վահրամ Մինասեան (Պոլսեցի), հօր անուն՝ Մինաս, մօր անուն՝ Եսթեր։ Գասպարեան առաջ,— իբր représentant — հաստատուած էր Անանիաս խան, Գալէք-Գափու իսկ գինադարին, Գույումճի խան, Ղալաթիա, Պոլիս։ 1923ի աշնան մեկնած է Եւրոպա, չի գիտցուիր ո՛ւր ըլլալը։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Թորգոմ Աբրահամեանի, 20, Ave. Camille Pelletan, Marseille, (France)։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Խօշաբէկեան Արմենակին աղջիկը Էրզրումի (Ռումատաւ) գիւղէն, կը փնտռէ իր ծնողքը եւ ազգականները։ Կը խնդրուի բոլոր Էրզրումցի եւ Ռումատաւցի հայրենակիցներէն, որ բարի ըլլան իրենց մասին ունեցած տեղեկութիւնները հաղորդել K. Boyadjien, c/o. Kh. Boyadjian, rue de la Pelesserie, N. 4. Uzès (Gard), France։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Աղջիկը կրնա՞յ հաստատել այդ պատճառաբանութեան։

— Ես դրամ ունիմ, պարոն, շատ դրամ ունիմ քովս։ Անգլիական կառավարութիւնը զիս հիւրասիրելու պարտաւոր չէ. չեմ ուզեր արգէն. իմ ուզածս է միայն քիչ մը հանգստութիւն, մաքուր պնակ մը, անկողին մը որուն մէջ կարենամ քնանալ, անկողին մը որ չճանչէ գիշերները զիս ջղայնացնելու եւ խենդեցնելու ատենան. եւ յետոյ տեղ մը ուր չտեսնեմ այդ ծերերն ու իրենց սառմոգը...

— Ուրեմն մանաւոր յարկաբաժին մը հանգստաւէտ պանդոկի մը մէջ։

— Այո՛ պարոն։

— Որպէս զի պատուաւորէք ձեր բարեկամները...

— Բարեկամներ չունիմ այստեղ, պարոն, անծանօթ եմ Լոնտոնին։ Անցած եմ միշտ Ֆրանսա եւ Սպանիա։ Գալով բարեկամութեան խնդրին, քաղաքավար ըլլալու համար, պէտք է ըսեմ որ դուք էք իմ միակ բարեկամս. չափազանց ուրախ պիտի ըլլայի հիւրասիրելով պարոնը իմ յարկաբաժնիս մէջ...

Դեռատի աղջկան մը պէս անմեղ էին իր աչքերը։ Մեխիայի իր ձայնին չէյած էր որ կը մատնէր իր խաւական նպատակը. բառերը հեզահեղ նուաղեցան իր շրթունքներուն վրայ. աւելի մտերիմ էր իր խօսակցութիւնը։ Կարծես կը վախնար որ ուրիշներն ալ կը լսէին զինքը այդ հակայ շէնքին մէջ. կ'աշխատէր հասկցնել ծովակալին թէ առանձին էին իրենք։ Սեկալին ծուխին եւ ծածկուած էր անմեղունակ հրաւէրը անոր նայուածքին։

— Այդ բոլորը շատ հիանալի է իսկապէս, բայց կ'ենթադրեմ որ չափէն աւելի մեծ զոհաբերում մըն է որ կ'ընէք իմ քաղաքավարութեանս համար։ Կրնայի՞ տարբեր բան ըլլալ, Տիկին, այս բոլոր անհանգստութեանց ենթարկելէ յետոյ։

— Հետեւաբար պարոնը որ եւ է առարկութիւն չունի եւ կրնամ Սավոյ փոխադրուիլ...

— Կարծեմ կարելի է կարգադրութիւն մը ընել այդ մասին։

— Պարոնը չափազանց կենցաղագէտ է։

Ծովակալը չիշտեց «կարգադրութիւն» բառը եւ շարունակեց.

— Ամերիկացի պարոն մը կայ որ ճիշդ այս միջոցին կը բնակի Սավոյ պանդոկը։ Պատճառներ ունիմ խորհելու թէ անիկա ծառայած Գերմանիացի է. քանի մը տեղեկութիւններ կ'ուզեմ ունենալ իր մասին։ Դուք հիմա ըսիք որ բարեկամներ չունիք Լոնտոնի մէջ։ Եթէ կ'ուզէք Սավոյ բնակիլ, անկասկած կրնամ ձեզի ներկայացնել անոր. կ'ըսեն որ շատ համակրելի մէկն է։

— Անունը ի՞նչ է, պարոն։

Անօգուտ էր այդ հարցումը։ Ծովակալը կեցաւ քանի մը վայրկեան ու յետոյ բացատրեց թէ չեն կրնար տալ անոր անունը մինչեւ որ լսէր իր որոշումը այդ յանձնարարութիւնը կատարելու մասին։

— Լրտեսութի՞ւն պիտի ընեմ...

Ծովակալը ձեռքի շարժում մը ըրաւ։

— Բայց լրտեսութիւն չէ՞ ատիկա...

— Այո՛, լրտես մը բռնելու համար...

— Պարոնը կը կարծէ որ ես վա՞րժ եմ այդ տեսակ գործերու մէջ, ըսաւ Լիան ժպտելով մը։

Ծովակալը հասկցաւ որ վախճանի մը չպիտի հասնէր այդ ձեւով ու չպիտի յաջողէր թակարդի մէջ ձգել այդ աղջիկը։ Ա՛լ ընելիք չկար. ոտքի ելաւ ու խոնարհութիւն մը ըրաւ անոր։

— Այդ պարագային, ուրեմն, կը մնաք Թորինկթըն Սքուէր։ Գիտեմ որ անտանելի է այդ միջավայրը ձեր խառնուածքը ունեցող կնոջ մը համար, բայց բան մը չենք կրնար ընել. ութ օր եւս մնաց. չէ՞ք կրնար համբերել։

— Բայց ապահով եմ, պարոն, որ դուք հեղինակութիւն ունեցող մէկն էք։ Ձեր ձեռքին մէջն եմ, եւ ձեր ուզածին պէս կրնաք վարուիլ հետս։

— Ուզածի՞ս պէս...

— Օ՛հ, ինչո՞ւ չէ. դուք գիտէք որ պետն էք այս բաժնին, այնպէս չէ՞...

— Այո՛։

— Ու եթէ դուք հրամայէք որ Սավոյ պանդոկը երթամ, չէ՞ որ զիս այնտեղ կը տանին ոստիկաններով ու զինուորներով եւ...

— Եթէ հրամայեմ, անտարակոյս։

— Եթէ ուզէք գալ իմ յարկաբաժինս միայն ընթրելու համար ինծի հետ, չէ՞ որ ոստիկաններուն կրնաք ըսել. «Ծովակալ Կոթհօրնն եմ ես, ճամբայ տուէք» եւ անոնք թոյլ կուտան որ անցնիք...

— Այդ ձեւո՞վ կը վարուին այնտեղ...

— Ամէն տեղ, պարոն։

— Ա՞յդ է ձեր փորձառութիւնը...

— Այո՛։

Ծովակալը խոնարհութիւն մը ըրաւ դարձեալ։

— Տիկին, ամբողջ հաւթիւնով կ'ընդունիմ ձեր փորձառութիւնները. իրաւունք ունիք. մենք՝ մարդիկս այդպէս ենք միշտ. երբ առանձին մնանք գրաւիչ աղջկան մը հետ, կը կորսնցնենք դիմադրելու կարողութիւնը. կ'արդարանանք յետոյ մարդկային տկարութեան վերագրելով մեր սայթաքումը։ Բայց փորձառութեամբ չհասկցա՞ք որ մենք, այս վերջին երեք տարին, առանձին չենք պատերազմի գործին մէջ։

Լիան գլուխը թօթուեց։ Չկրցած կամ չուզեց հասկնալ ծովակալին խօսքերը։

— Պէտք է զգուշացնեմ ձեզ գալ... եալ, ինչպէս զգուշացուցի անցեալ օր։ Ֆրանսա մի՛ վերադառնաք։

Կնճիռ մը երեւցաւ Լիանի ճակտին վրայ։

— Ինչո՞ւ։

Փոխուեցաւ յանկարծ։ Կասկածելու եւ հրապուրիչ երեւոյթով ... կը որ կեցած էր այնտեղ քանի վայրկեան առաջ, չկար այլ եւս։ Ծովակալը անվրդով ու բարեկամ ... վար չեշտով մը շարունակեց։

— Որովհետեւ, Տիկին, ... տակնուվրայ է հիմա. մէկ հաւատա... որ մարդիկ մարդ են միայն եւ ... ոչինչ. վտանգաւոր է այդ հաւատ... ընել չեմ ուզեր որ հերոսներ են, ... գիտցէք որ անոնք գաղափար մը ... նին իրենց գլխուն մէջ. Անօգուտ ... կացութիւնը։ Հաւատացէք ինծի... յարգեմ ձեր քաջութիւնը, բայց ... սեմ նորէն, Ֆրանսա մի՛ երթ... Սպանիան պատերազմի մէջ չէ ... ցէք այնտեղ. մարդիկ աւելի ... հելի են Մատրիտի մէջ։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)